

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ

ИЗВОРИ
ЗА
БЪЛГАРСКАТА
ИСТОРИЯ

III

СОФИЯ - 1959

e

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ
ИНСТИТУТ ЗА БЪЛГАРСКА ИСТОРИЯ

ИЗВОРИ
ЗА
БЪЛГАРСКАТА ИСТОРИЯ

FONTES
HISTORIAE BULGARICAE

III

СОФИЯ

ACADEMIA LITTERARUM BULGARICA
INSTITUTUM HISTORICUM

FONTES GRAECI
HISTORIAE BULGARICAE

II

EDIDERUNT

*IVAN DUJČEV, GENOVEVA CANKOVA-PETKOVA,
VASILKA TÂPKOVA-ZAIMOVA, LJUBOMIR JONČEV,
PETÂR TIVČEV*

SERDICAE
IN AEDIBUS ACADEMIAE LITTERARUM BULGARICAE
MCMLVIII

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ
ИНСТИТУТ ЗА БЪЛГАРСКА ИСТОРИЯ

ГРЪЦКИ ИЗВОРИ

ЗА

БЪЛГАРСКАТА ИСТОРИЯ

II

*ПОД РЕДАКЦИЯТА НА
ИВАН ДУЙЧЕВ, ГЕНОВЕВА ЦАНКОВА-ПЕТКОВА,
ВАСИЛКА ТЪПКОВА-ЗАИМОВА, ЛЮБОМИР ЙОНЧЕВ,
ПЕТЪР ТИВЧЕВ*

СОФИЯ
ИЗДАНИЕ НА БЪЛГАРСКАТА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ
1958

Отговорен редактор
Проф. АЛ. БУРМОВ

De editione curam agebat
Prof. AL. BURMOV

УВОД

Том втори „Гръцки извори за българската история“ съдържа византийски извори, които произхождат хронологически от епохата на император Юстиниан I (527—565) до началото на VII в. Два паметника имат официален произход и са свързани със законодателната дейност на споменатия император: това са Юстиниановият кодекс и Новелите на този император. Като се изключат три други паметника, а именно т. нар. Синекдемос на Хиерокъл, съчиненията на Йоан Лид и Стратегиконът на Псевдомаврикий, всички останали текстове са добре познати в научната книжнина. Става въпрос изобщо за най-видните представители на византийската историография: Прокопий Кесарийски, Агатий Миринейски, Йоан Малала, Теофан Византийски, Менандър Протектор, Йоан Епифанийски, Евагрий и Теофилакт Симоката. Неколцина от тези византийски писатели последователно поемат един от другото нишката на историческото повествование, вследствие на което ние добиваме пълна и богата картина на съдбините на империята в течение на целия период от началото на VI до началото на VII в. Благодарение на това обстоятелство ние сме много добре осведомени както за историята на балканските земи през един важен период, така и частно за живота и действията на славянските племена, които именно сега започват своите нападения тук и се заселват на трайни поселения. Не е нужно да се изтъква, че VI век е една съдбоносна епоха в съществуването на Византийската империя и специално на балканските области. През тази епоха се извършват големите нападения на обитаващите в откъддунавските земи славянски племена анти и славини, старото елинизирано и романизирано население бива почти изтребено, прогонено или заробено и на негово място се заселват славяни. В съчиненията на Прокопий Кесарийски, Менандър Протектор, Псевдомаврикий и Теофилакт Симоката се съдържат, общо взето, най-важните сведения за проучване на промените, настанали по това време. Може дори да се каже нещо повече: сведенията на казаните византийски автори най-често са не само най-важните, но и единствените свидетелства за историята на тукашните земи и на славянските племена през епохата на VI в. Без тези сведения ние не сме в състояние да разкрием нито една от важните проблеми на епохата, която се явява истинска основа на цялото по-нататъшно историческо битие в Европейския Югоизток. А тези основни проблеми са: социално-икономическото положение на балканските области в навечерието на славянските нашествия и през време на самите нашествия, съдбата на старото тракийско, елинизирано и романизирано население, общественно-икономическото състояние на славянските племена, нашествията

на славяните и борбите им със силите на империята, най-сетне заселването на славянски маси в балканските земи. Отговор на тези въпроси може да бъде даден главно въз основа на официалните и повествователните извори от византийски произход.

Новелите на имп. Юстиниан I представят важен исторически извор за положението на балканските земи през дългото управление на този император. Извор от официален характер, те ни дават многобройни и ценни сведения за социално-икономическите отношения в днешните български земи, за административната и църковната уредба, за историческата топонимия и, твърде често, за „варварските нашествия“, които трябва да бъдат тълкувани именно като нахлувания на славяни и първобългари. Така в новела XI, издадена на 14 април 535 г., се установяват привилегиите на архиепископа на Първа Юстиниана (Prima Iustiniana), родното място на имп. Юстиниан I, за чието локализиране и до днес в научната книжнина се водят спорове. Въпреки своето специално предназначение новелата ни дава твърде важни сведения за политическото и военното положение на балканските земи през първото десетилетие от управлението на Юстиниан I. С известна гордост императорът говори за градското строителство в крайдунавските области, като заявява, че по това време „държавата е така уголемена, щото и двата бряга на Дунава изобилствуват с наши градове“, и споменава имената на някои от тези крайдунавски градове-крепости. Въпреки това обаче Юстиниан I е бил принуден да признае опустошенията, извършени в балканските земи от заддунавските нападатели. В десетина от своите новели, датирани преди средата на VI в., императорът прибавя към другите свои титли и титлата *Ἀντικός*, сиреч победител на славянското племе анти. Появата на подобна титла в титулатурата на византийския самодържец показва, на първо място, че според византийците нападенията, на които тукашните земи са били изложени до това време, са били извършвани именно от антите. Този извод противоречи донякъде на някои други преки посочвания на историческите извори, но заслужава внимание. От съдържанието на няколко новели, от друга страна, може ясно да се доловят промените, които византийската власт в балканските земи е трябвало да претърпи именно вследствие на все по-засилващите се и зачестяващи славянски нападения. Изградената от империята широка укрепителна система не е била достатъчна, за да възпре нападателите. Наложила се е основна реорганизация на съществуващата тук административна и военна власт. Извънредно показателна е в това отношение новела XXVI (18 май 535 г.), отправена до претора на Тракия. От текста на тази новела узнаваме, че в областта на Дългата стена — издигната, както се знае, по времето на Анастасий I, в 512 г., за да възпира нападенията на славяни и първобългари — са били назначавани до това време по двама викарии, единият от които завеждал гражданските, другият военните дела. Това разделение на двете власти обаче се оказало нецелесъобразно с оглед на защитата пред нападенията на „варварите“. Именно това наложило да се извърши основна реформа във византийската административна и военна уредба, като се слоят двете власти в ръцете на едно лице — та „един способен мъж... да командува войниците и да прилага законите“, с титла Юстинианов претор на Тракия. Съставителят на новелата направо заявява, че „варварските набези“ изисквали „немалко противодействие“. Сухият иначе законодателен текст ни дава освен това известни подробности за социално-икономическите отношения в провинцията. Съгласно изричното нареждане на императора преторът „не трябва да се прекланя пред никого, дори ако би бил някой от знатните или ако

би бил много богат“, сиреч да не се поддава на натиска на местната аристокрация. Изобщо по волята на императора преторската длъжност трябвало да се възлага на лица, които били в състояние да се противопоставят на тези, които „поради богатството си желаят да постъпват несправедливо“. За отбелязване е, че реформата за сливането на гражданската и военната власт била прокарана и в други провинции на империята. Три новели, именно №№ XXXII, XXXIII и XXXIV от 15 юни 535 г., ни разкриват положението на обеднелите земеделци в тукашните земи. В първата новела, отправена до Агерохий, управител на Хемимонт в Тракия, се разпорежда, щото „никой, който е заел пари на земеделец, да не му изземва земята“, а да се задоволява със строго определена лихва. Издаването на това нареждане се наложило, тъй като в казаната провинция били отбелязани случаи, когато земеделци вземали заем от известни лица, а след това загубвали цялата си земя: „едни от земеделците бягали, а други погинали от глад, та настанала страшна гибел, не по-малка, отколкото при варварско нахлуване“, признава императорът. Преписът от тази новела, отправен до управителя на Илирийската префектура Доминик, показва, че същите икономически отношения са съществували по това време и в самата префектура Илирик.

Две други новели, именно LXV и CXX, първата от 538 г., а втората от 544 г., също имат тясна връзка с нашествията на славяни и първобългари в земите на Балканския полуостров. В първата новела се разрешава продажбата на църковни вещи в Мизия, сиреч днешна Северна България, за добиване на средства за откупване на пленници и за изхранване на бедни жители. Както научаваме от текста на новелата, преди това императорът бил издал нареждане до епископа на града Одесос (дн. Варна), на име Мартин, като забранявал да се продават църковни вещи. Очевидно това нареждане е било дадено в отговор на направено от споменатия епископ искане. Като отменя предишната си забрана, Юстиниан I признава тежкото положение на тази част от балканските владения на империята, застрашени от нападенията на отвъддунавските „варвари“. Втората новела засяга все същата област: с нея императорът дава позволение на църквите в градовете Одесос (дн. Варна) и Томи (дн. Кюстенджа) да отчуждават намиращи се в тяхно владение имоти с цел да получат средства за откупване на пленници. Датата 9 май 544 г., когато е била издадена тази новела, съвпада с особеното засилване на славянските нападения в днешните севернобългарски земи.

Новела CXXXV дава сведения за икономическите отношения и разпорежда, щото „никой да не бъде принуждаван да отстъпва имота си на кредитор“. Издаването на новелата, както научаваме, е било предизвикано от молбата на някой си Зозарий, жител на провинция Мизия. Една новела, издадена от император Юстин II през 566 г., дава нареждане за опрощаване на недоборите към държавата, като специално е обърнато вниманието на началника на войсковите части в Скития (дн. Добруджа) и Мизия (дн. Северна България) за изпълнението на тази разпоредба. Новела на същия император от 18 януари 569 г. дава твърде ценни сведения за градоустройството в земите на империята, включително и на тукашните земи. Във връзка с разместването на византийски войскови части с оглед на войната против отвъддунавските славяни и първобългари особен интерес представлява един едикт от 538 или 539 г., отправен до началника на префектура Ориент и засягащ египетските земи, подвластни тогава на империята. При недоволства от налаганите данъци в споменатите области при избухването на бунт военачалниците на своя отговорност се задължавали да съберат данъците с помощта на войската и да ги

внесат в държавното съкровище. За изпълнение на тази наредба от страна на военачалниците се предвиждали строги наказания за тях самите и за подчинения им военен отред. Императорът заплашва войниците от такъв отред, че при изпълнение на нареждането „целият отред, като бъде отстранен от областта, ще бъде преместен в места отвъд реката Истър, или Дунав, и ще стои там, за да брани тамошните граници“. За империята по това време владението на отвъддунавските крепости е било повече номинално и затова изпращането на военни отреди в тези застрашавани непрекъснато от славяни и първобългари земи било равносилно на най-тежко наказание.

По начало в настоящия том се включват само исторически извори, съставени на гръцки език. С цел да не се разкъсват издадените от имп. Юстиниан I законодателни паметници тук са поместени също и извадки от Юстиниановия кодекс, писан в най-голямата си част на латински език. Някои от съдържащите се в кодекса документи произхождат хронологически от по-ранна епоха, така щото те се явяват исторически извори за целия период от IV до VI в. Все същото съображение — да не се нарушава съществуващото единство на този законодателен паметник от първите години на Юстиниановото управление, тези по-раншни текстове са оставени тук, а не са прехвърлени към съответното място от том първи „Латински извори за българската история“. Сведенията, които черпим от Юстиниановия кодекс, допълват картината на социално-икономическите отношения, на административното устройство, бита и културата на балканските земи. В събраните тук материали се съдържат същевременно няколко особено важни известия във връзка с т. нар. варварски нашествия. Така в разпоредба на имп. Маркиан (450—457) се повелява да не се продава оръжие на варвари: „Никой да не се осмелява да продава на иноземни варвари, от което и да са племе, които идват в този най-свещен град (Цариград) или в различни други градове и места, било като пратеници, или под какъвто и да е друг предлог, ризници, щитове, лъкове, стрели, ками, мечове или друго оръжие от какъвто и да е вид, изобщо никой да не им продава копие, нито пък желязо, било то обработено, или още сурово.“ Императорът направо заявява, че „е опасно за римската държава и е най-близо до предателство да снабдяваме с оръжие варварите — които трябва да търпят лишения, — та да стават по-силни“. Издадена през последната година от управлението на споменатия император, тази разпоредба предвижда най-строго наказание за нарушителите. А това е епохата на хунските нашествия в днешните български земи. В разпоредба на император Анастасий от към 505 г. се дават вести за разоренията на селячеството в диоцеза Тракия, поради което данъчните постъпления не били внасяни редовно и пълно. „В Тракия данъците не се внасят изцяло — заявява императорът, — защото поради варварските нашествия селяните бяха разорени и внасяните храни не са достатъчни за разположените в нея [диоцеза Тракия] войници...“ В допълнение император Анастасий дава нареждане за търговията и за изкупуване на храни според „установените в тия места по това време цени“. Обикновено тези посочвания на въпросния документ относно „варварските нашествия“ се отнасят към нашествията на хуни и остготи през V в. Анастасий I обаче говори за тези нашествия като за нещо неотдавнашно и затова не е изключено той да има предвид тъкмо началните нахлувания на славяни и първобългари. В такъв случай тази императорска разпоредба би могла да се тълкува като едно от най-ранните косвени свидетелства за славянските и първобългарските нападения в земите на Балканския полуостров.

Така нареченият „Синекдемос“ на Хиерокъл, съставен в самото начало на Юстиниановото управление, представя официален пътеводител с твърде важни сведения за административната уредба и географската номенклатура на Източната римска империя и частно на днешните наши земи. Съчинението на Хиерокъл трябва да бъде изтъкнато като един от най-ценните извори за проучване на историческата топонимия на разните области на империята. В него не е посочено нито едно славянско местно наименование, защото в този период славяните са все още само нашественици тук, а не са поселени трайно. Едва ли бихме могли обаче от друг извор да се осведоим по-пълно и подробно за гъстата мрежа от пътища и селища, които са съществували в тукашните земи непосредствено преди първите заселвания на славяните. Всред големия брой местни имена от гръцки и латински произход има някои, които трябва да се тълкуват като тракийски. Достатъчни са били обаче само няколко десетилетия, та голяма част от тези имена да заглъхнат завинаги заедно с разрушението на съответните селища или да бъдат заменени с имена от езика на новите заселници — славяните. Настъпилите промени са понякога толкова дълбоки, щото днес ние не сме в състояние да отъждествим с положителност едно или друго от имената, споменати в съчинението на ранновизантийския писател. Не остава нищо и от грижливо изграденото административно устройство на имперските владения в Балканския полуостров. Ако и разрушени и запуснати, остават да обслужват новите поселници само старите пътища, за които Синекдемостът на Хиерокъл ни дава най-ценни посочвания.

Съчиненията на византийския писател Йоан Лид произхождат откъм средата на VI в.: писани са след 552 г. Със съжаление би трябвало да се каже, че този добре осведомен и съвестен писател твърде малко се е спирал в писанията си на положението в балканските земи. Някои от неговите сведения се отнасят към по-старата епоха и засягат траките, докато други, напротив, ни осведомяват за по-близки до негово време събития и за административното устройство през VI в. Така той споменава за големия бунт на началника на федератите в Тракия Виталиан през 513 г., после за земеделието в Тракия, за климата в Скития (дн. Добруджа), за природни бедствия и нашествия в Македония, Тракия и Илирия, и т. н.

В съчиненията на Прокопий Кесарийски са ни дадени най-обстойните и най-точните сведения относно славянските нашествия в Балканския полуостров през дългото управление на Юстиниан I. Сам Прокопий трябва да се смята за най-добре осведомен автор за тези събития. В течение на дълги години той е съпровождал известния византийски пълководец Велизарий като негов секретар и поради това е имал възможност да посети лично всички места, в които ромейската империя по това време е водела военни действия, и, от друга страна, е бил в състояние да следи непосредствено действията на византийската войска и на враговете.

Като излага в своето историческо съчинение най-обстойно съвременните военни събития, Прокопий заедно с това включва изложението си в точно определени хронологически рамки, поради което за нас днес е лесно да уточним времето на едно или друго славянско нападение. Съвременник на събитията, критичен писател и добър стилист, споменатият автор твърде често ни дава единствени по своя род сведения за славяните. Имайки предвид изобщо неговата достоверност, ние можем даже и в такъв случай, когато той се явява наш единствен исторически извор, да приемем напълно спокойно неговите вести. Извънредно рядко Прокопий се връща далече назад в миналото: неговите сведения са повечето от съвременността или от близкото минало. Давайки сведения за състава на римската войска

при отделни походи, той споменава често за участието на славини и анти в нейните редове. От него например узнаваме, че наемници славини и анти са участвували във военните действия против остготите в Италия. Единствен Прокопий Кесарийски обстойно ни осведомява за личността и дейността на византийския пълководец Хилвуд, от племето на антиите. Разказвайки неговата история, Прокопий е запазил цяло богатство от сведения за славянските нападения през началните години от Юстиниановото управление, за взаимоотношенията между анти и славини, за техния бит, религиозните им вярвания, езика им и т. н. Именно в това описание на ранновизантийския писател се съдържат едни от най-важните писмени данни за езическата религия на славяните. Особено внимание заслужава, от друга страна, сведението на Прокопий, дадено все в рамките на повествованието за Хилвуд, относно положението на робите у славяните. Ако ние днес познаваме доста добре историята на славянските нападения през цялото време на Юстиниановото царуване, по-специално през 533, 547—548, 549, 550, 551 г., това се дължи главно, а понякога и единствено на вестите, които ни предлага Прокопий Кесарийски. Понякога той ни дава изумително големи подробности, вследствие на което в известни случаи ние познаваме историята на славяните от VI в. несравнимо по-пълно, отколкото от която и да е друга епоха на средновековието. Той ни осведомява между другото за числеността на някои славянски отреди, за посоката на техните нападения, за прилаганата тактика и стратегия, за въоръжението на нападателите, за отношенията им към взетите пленници и т. н. и т. н. Увлечен в миража за възстановяване на старата Римска империя в нейните най-ширни граници, император Юстиниан I пренебрегва балканските владения на империята и дава възможност на нашествениците славяни да проникнат дори в най-южните дялове на Балканския полуостров. „Хуни, славяни и анти почти всяка година, откак Юстиниан поел властта над ромеите, нападали Илирик и цяла Тракия — сиреч от Йонийския залив [Адриатическо море] до предградията на Византион [Цариград], а също и Гърция и Херсонес — и извършвали неоправими злини на тамошното население“, заявява Прокопий. Като допуска вероятно известно преувеличение в числените посочвания, той съобщава, че „при всяко нападение броят на убитите и заробените там ромеи надвишавал двесте хиляди души, така че тази земя естествено била заприличала на скитска пустиня“. С изстребването, прокуждането и заробването на завареното население нападателите славяни подготвяли основа за по-нататъшните промени: за своето заселване в тукашните области. Заедно със славяните, а понякога и едновременно с тях в балканските земи нахлували и някои тюркски племена — утигури и кутригури. Прокопий ни е дал обилни сведения и за техните нашествия, за бита им, отношенията между тях и империята, както и за първите поселвания на някои отпръски от тези племена в балканските земи. Когато съгласно склонността си към употреба на антични имена или общопознати имена от късната древност Прокопий споменава за нападения на „хуни“ или пък говори за „масагети“, под тези посочвания трябва да съзрем обикновено споменавания за първобългарите. Някои откъси на Прокопий съдържат изключителни по своята важност и единствени по рода си вести за историята на тези племена. От съчиненията на Прокопий, от друга страна, можем да научим подробности за отбранителните мерки, взети от империята против нападенията на отвъддунавските „варвари“. Особено важно в това отношение е неговото съчинение „За строежите“. Рязко различно по своя панегиричен тон от „Тайната история“, това Прокопиево съчинение ни дава обилни сведения за строителната дейност на императора за обезпечаване на защитата на балканските владения на

империята. Споменати са имената на десетки и стотици обновени или новодигнати крепости, главната цел на които била да възпират славини, анти и първобългари. Най-сетне във всичките Прокопиеви съчинения се дават богати посочвания по една основна проблема, като проблемата за съдбата на завареното тракийско или романизираното и елинизираното население. Не е пресилено да се каже, че Прокопиевите творби се явяват един от най-важните извори за историята на старото тракийско население през началото на средновековието — именно V и VI в. от н. е. В своите книги Прокопий дава десетки сведения за войници траки — траки по своя етнически произход, не само като жители на провинция Тракия — участници във византийската войска. От него узнаваме не само имената на отделни траки, участници в походите на Велизарий на изток против персите или на запад против остготите в Италия, но и числеността на отделни отреди траки. Благодарение на него например ние узнаваме за тракиец с латинско име Флоренций, като началник на византийски конен отред, за тракиец Рекитанг, „мъж умен и вещ във военните дела“, за тракийците Руфин, Петър, Имерий, Кутила, който проявил необикновена издръжливост, за беса Буркенций, Барбатнион и мнозина други, които също носят латински или гръцки имена, но произхождат от старото тракийско население. Необосновано е да се изказват съмнения относно същината на подобни Прокопиеви сведения: на много места в своите съчинения той отбелязва изрично етническата принадлежност на едно или друго лице с изрази, сродни на тези, с които говори за траките. Когато прочее проучваме въпроса за запазване на тракийското население до началото на средновековието, ние трябва да обясняваме неговото числено намаление не само с изстребленията на „варварските“ нашествия, нито със злощастията, причинени от природни бедствия, но до голяма степен и с това непрестанно набиране на войници от траки за всички походи на империята. Не ще съмнение, че много малка част от тези войници траки се завръщали в родината си от далечните походи: част от тях загивали от вражеско оръжие, а други от чуждия климат. Във връзка с византийско-персийската война през 541 г. в Месопотамия Прокопий Кесарийски признава, че „мнозина от войниците там били обхванати от мъчителна треска“. Той пояснява, че „ромеите и особено войниците, които произхождали от Тракия, несвикнали с тамошния климат, прекарвали лятото в необикновено сухо място и в някакви задушни колиби, поради което се разболели така, че една трета от войската лежала полумъртва“. Заслужава внимание и обстоятелството, че според изричните сведения на Прокопий някои от най-видните лица в империята по онова време — сам Юстиниан, пълководецът Велизарий и др. — произхождали от тракийските или съседни на Тракия земи. Заедно с другите вести в писанията на Прокопий са дадени отделни посочвания за културата на днешните български земи през първата половина на VI век, за етническите отношения и прочее. Такова е например сведението, че двама прикрити пратеници на остготския вожд Витигес до персийския цар Хозрой I пътували през земите на Тракия и намерили тук „едного, който трябвало да им бъде преводач за сирийски и гръцки език“, та с негова помощ преминали тайно през цялата територия на империята и стигнали Персия. Накратко казано, съчиненията на Прокопий Кесарийски представят наистина драгоценна рудница за най-разнообразни и извънредно важни вести за историята на днешните български земи, старото население в тях, за нахлуването и борбите на славяните през втората и третата четвърт на VI в. Както повечето от сведенията на ранновизантийските автори, така и тези сведения на Прокопий се превеждат за пръв път на български.

Събитията през първото десетилетие на втората половина на VI в. — точно казано от 552 до 558 г. — са изложени в съчинението „За царуването на Юстиниан“, съставено от Прокопиевия приемник в историографията Агатиий Миринейски. Ако и да стои сравнително по-ниско от творбите на Прокопий, историческият труд на юриста Агатиий има особено голяма стойност, тъй като е единствен извор за историята на казаната епоха. Той ни дава вести за проникването на славяните и първобългарите в територията на Балканския полуостров. Трябва само да се съжالياва, че тази съдбоносна епоха в съществуването на балканските земи не е намерила писател от ръста на Прокопий, за да ни бъдат дадени всички необходими сведения. Агатиий подражава на своя предшественик, без да може да го достигне. И все пак ние трябва да му бъдем признателни за множество единствени по съдържание вести, които се отнасят както до положението в балканските владения на империята, така и до нападенията на славяните и първобългарите. Така Агатиий дава вести за неколцина анти, славини и „хуни“ на служба във византийската войска: славяните Дабрагез и Усигард били военачалници на ромейски отреди и участвували във войната против персите. На ромейска служба бил заедно с баща си и синът на Дабрагез, Леонтий, който, както се вижда, носи вече явно не-славянско име. Благодарение единствено на Агатиий ние днес познаваме в значителни подробности голямото нападение на кутригурския хан Заберган в балканските земи през 558 г., организираната под началството на Велизарий защита на византийската столица, отблъскването на нападателите, оттеглянето им от територията на империята, най-сетне възникналата поради интригите на цариградското правителство вражда и борба между двете сродни племена на кутригури и утигури.

Хрониката на Йоан Малала, в която се излагат историческите събития до 574 г., дава някои откъслечни вести за по-старата история на балканските области, заети от втора ръка, но заедно с това и някои сведения за съвременната епоха. Именно тези сведения, за които Малала се явява първоизвор, имат особено голяма стойност за нас. Що се отнася частно до интересуващата ни проблема за проникването и установяването на новите поселници в Балканския полуостров, Малала отразява новия етап в това важно събитие: за него например славяните са вече жители на полуострова, а не случайно нашественици из заддунавските земи. Интерес представлява в това отношение неговото посочване, вмъкнато в разказа за войската на Ахил: „Ахил заминал заедно с Атридите, като водел своя собствена войска от три хиляди души, наричани тогава мирмидонци, а сега българи“, пише Йоан Малала. Изказано е предположение, че на това място се съдържа вероятно по-късна интерполация, вмъкната по времето, когато първобългарите или пък изобщо поданиците на българската държава са проникнали далеч към юг, в територията на Тесалия, поради което е било възможно да се даде подобно отъждествяване на древните мирмидонци с българите. Не е изключена обаче и възможността да имаме тук наистина съвременно на автора известие, което сочи на едно от най-ранните прониквания на първобългари или на славяни — отъждествени с първобългарите — дълбоко във византийска територия. Както и да тълкуваме прочее това известие в хрониката на Малала, неотричително е неговото особено значение. Към решението на проблемата за запазване на старото тракийско население трябва да бъде привлечено едно посочване на Малала за участието във войската на имп. Анастасий I на войници „скити, готи и беси“. Разказвайки за бунта на пълководеца Виталиан през 513 г., сирийският летописец ни съобщава няколко важни вести относно състава на неговата войска: „Той превзел Тракия, Скития [дн. Добруджа] и Мизия [дн. Се-

верна България] до Одесос [дн. Варна] и Анхиало [дн. Поморие] — пише за Виталиан Малала, — като водел със себе си множество хуни и българи.“ В същия откъс той ни дава единствени по рода си вести за събитията в крепостта Одесос, гдето се разиграли едни от най-решителните действия за изхода на въстанието. От неговото известие узнаваме, че за кратко време днешният град Варна е служел за изходно средище на действията на разбунтувания византийски пълководец. За Малала както император Юстин I, така и неговият племенник император Юстиниан I са траки по произход. За Юстин I той пише изрично, че бил „тракиец от Ведериана“, а същото посочване е повторено и за Юстиниан I. Критичното проучване на тези вести и съпоставката им с другите изворни данни може да ни разкрие една интересна страна в историята на траките през VI в.: това би казало, че представители на изчезващата от историческото поприще тракийска народност са достигнали до върха на византийската служебна иерархия. Повечето от другите сведения, които дава Йоан Малала във връзка с миналото на нашите днешни земи и на нашия народ, се отнасят до историята на първобългарите, именно до техните нахлувания в земите на полуострова, до борбите с византийските войски, до участието на първобългари — точно казано, „хуни“ — в нападение, извършено съвместно със славяни през месец март 559 г. „През месец март на седмия индикт хуните и славяните нахлули в Тракия. При своите нападения те избивали мнозина, а други отвличали“, съобщава Малала. Тълкувайки това посочване не като указание за потомците на Атиловите хуни, но именно като упоменание за първобългарите, ние откриваме тук едно от ранните сведения за съвместни действия между славяни и първобългари далеч преди обединението им в пределите на българската държава.

Докато от запазените откъси из съчинението на Теофан Византийски, който ще да е живял и писал към края на VI в., можем да извлечем твърде малко, и то само във връзка с историята на аварите и турките, напротив, фрагментите на големия ранновизантийски историк Менадър Протиктор съдържат множество сведения за историята на славяните и първобългарите. Както Агатий опитал да продължи повествованието на Прокопий Кесарийски, така Менадър дава продължение на Агатий, като довежда изложението на събитията до 582 г. Необходимо е направо да се каже, че по своето богатство на сведения и по своята обща достоверност откъсите на Менадър съставят един от първостепенните наши исторически извори. Преведените тук 26 откъса предават в голям дял неизвестни от други извори вести, които се отнасят до историята на славяни, първобългари и авари. Прочее нови факти — почти единствени по своята важност — съдържа този откъс от съчинението на Менадър, в който той ни говори за борбите между авари и славяни, за опустошението на славянските живелища, извършено от аварите по подтикване на византийския император Тиберий (578—582). За да се справи по някакъв начин с нападенията на славяните — „когато Елада била опустошавана от славяните и опасностите една след друга я заплашвали отвсякъде“, — императорът насочил аварския хаган Баян и войските му против славяните в отвъддунавските земи. Това подканване от страна на императора станало предлог аварският хаган да си отмъсти на славяните, които до това време отказвали гордо да се подчинят на неговата власт и да му станат данници. Тъкмо по повод на това Менадър ни съобщава отговора на славянския първенец Даврентий — Добрета и на другите славянски вождове пред искането на аварския хаган: „Кой е впрочем този човек между хората и под слънчевите лъчи — заявили по думите на византийския писател те,—

който ще преодолее нашата сила? Защото ние сме свикнали да владеем чужда земя, а не други нашата. И докато има войни и мечове, ние сме уверени в това.“ И аварският племенен вожд нападнал славянската земя, като се надявал, че там ще намери богата плячка, „тъй като земята на ромеите от дълго време била опустошавана от славяните“, докато земята на славяните не била опустошавана „никога от някой друг народ“. В друг откъс се говори за погубването на антския първенец Мезамир от страна на аварите, както и за последвалите опустошения в земята на антите. Едно кратко сведение на Менандър ни осведомява за извършеното нападение на славяни в територията на империята през четвъртата година от управлението на имп. Тиберий, сиреч през 582 г., за което ни говори и един западен летописец. „Около сто хиляди славяни — пише Менандър — нахлули в Тракия и ограбили нея и много други земи.“ Според свидетелството на нашия автор славяните били „общи врагове“ както на аварския хаган, така и на византийската империя. А през същото това време славянски отреди бродели из балканските земи и дори убили един аварски пратеник. Сравнително малобройни, тези сведения на Менандър, както се вижда, имат особено голямо значение за проучване на историята на славяните през втората половина на VI в., тъй като се отнасят до събития, за които почти не разполагаме с други извори. Затова пък откъсите на Менандър съдържат извънмерно богати и обстойни сведения за историята на аварите през този период. А известно е, че през цялата втора половина на VI и началото на VII в. аварското племе играе особено важна роля в съдбините на Източната империя и частно на днешните наши земи. Към многобройните Менандрови вести за аварите и техните отношения с империята и със славяните трябва да добавим няколкото ценни свидетелства за турките, във властта на които по онова време се намират и първобългарските племена. Все във връзка с тюркско-византийските отношения през 569 г. стои едно кратко известие на Йоан Епифанийски, дадено тук.

Повече от двадесет откъса из „Църковната история“ на Евагрий Схολастик се отнасят пряко или косвено до историята на нашите земи и на народите, свързани с тях. Неговото изложение обхваща периода от 437—439 г. до 594 г., следователно ни дава вести не само за VI век, но и за по-старата епоха. За византийско-славянските отношения притежаваме едно единствено посочване от съчинението на този писател, именно указанието за употреба на титлата *Ἀντικός* в един едикт на имп. Юстин II (565—578) от 571 г. Като се изключат няколкото посочвания за нападения на хуните, за действията на аварите, за бунта на Виталиан и за построяването на Дългата стена по времето на имп. Анастасий, особено внимание заслужават неговите сведения за съдбините на старото тракийско население. Според сведенията на Евагрий синовете на тракийските племена били император Маркиан, неговият пълководец Йоан, Тиберий I и пълководецът от времето на имп. Маврикий (582—602) Коменциол.

Стратегиконът на Псевдомаврикий може с право да бъде поставен между едни от най-важните извори за ранната история на южните и източните славяни. Независимо от въпроса, кой е авторът на това съчинение, необходимо е да признаем, че той е познавал много добре бита и военните обичаи на славяните. Поради това неговите сведения имат особено голяма цена за изследвача на славянската древност. Няколко глави от Стратегикона дават сведения от по-общ характер: става въпрос за препоръките относно облеклото, снаряжението и въоръжението, стратегията и тактиката на византийската войска в действията ѝ срещу

разни враждебни племена и народи. Заедно с това авторът на Стратегикона съобщава някои подробности от военния бит на турки и авари. Голяма част от всички тези сведения са нови и оригинални и липсват напълно в обикновените наши повествователни извори. В съчинението на анонимния византийски писател обаче се съдържат две глави, които имат по-специално предназначение: това са напътствия, как да се води война против анти и славини в тяхната собствена земя или при нахлуването им в територията на империята. Без всяко преувеличение тези глави от Стратегикона трябва да се посочат като един от най-богатите ни извори за бита на славяните, за общественоеикономическото им устройство, за техните нрави и обичаи. На десетина страници анонимният автор ни е разказал за славяните повече от всичко онова, що можем да намерим в който и да било друг византийски автор относно историята на славяните през ранното средновековие. В общата характеристика на славини и анти Псевдомаврикий говори за тяхното свободолюбие, за тяхната издръжливост и гостоприемство, за патриархалното робство сред тях, за домашните животни и земеделските произведения, за целомъдрието на славянките, за местоположението на жилищата и устройството им. Отделно авторът ни осведомява за редица военни похвати на славяните от онази епоха, за хитрости, до които прибегвали в борбата с враговете, за тяхното въоръжение, тактика и стратегия. На византийските войници се дават множество конкретни препоръки, как да се воюва срещу славяните, за да се постигне резултат. А именно подробните и точни предписания на военачалника, който — както личи — от личен опит е познавал славяните, показва колко опасен противник са били славяните за империята. Някои подробности в изложението на Псевдомаврикий ни разкриват общественото устройство на славяните в този етап на тяхното развитие. Така византийският писател ни съобщава, че славяните „имали много князе, при това несговорчиви помежду си“, поради което възможно било някои от тези князе, които обитавали наблизко до ромейските предели, да бъдат привлечени чрез дарове или обещания, докато се води борба с другите, „да не би враждебното отношение към всички тях да ги обедини или да създаде единовластие“, заключава той. „Всички тези неща научих от собствения си опит и от съобщенията от старо време — пише в края на тази глава анонимният автор — и ги записах за полза на онези, до които ще достигнат.“

Необходимостта да се дават така подробни вести за бита и военните обичаи на славяните, както и препоръки, как да се води борбата срещу тях, е възникнала несъмнено през епоха, когато славянските нападения са съставлявали особено голяма заплаха за империята или, още по-точно, когато най-сетне, след десетилетни отбранителни боеве византийското правителство решило да поведе офанзива срещу откъднунавските нападатели. А това е именно времето на император Маврикий, когато славяни и авари нахлуват непрестанно, заселването на славяни в земите на полуострова се засилва и всичко това принуждава империята най-сетне да премине към нападателни действия в откъднунавските земи — в самите живелища на славянските племена. За това време за щастие притежаваме обстойното историческо повествование на един от най-големите представители на византийската историопис — близък съвременник на събитията, — именно Теофилакт Симоката. Живял по времето на имп. Ираклий (610—641), Теофилакт Симоката писал само няколко десетилетия след големите славяно-византийски борби, когато спомените за тях са били все още много пресни и са съществували богати първоизвори. Неговото повествование е твърде витиевато, но затова пък се отличава с рядка до-

бросъвестност и безпристрастие, с добра осведоменост и точност, като са използвани надеждни писмени и устни първоизвори. Много страници от „Историята“ на споменатия византийски писател са посветени на борбите на империята против славяни и авари, поради което ние добиваме един от най-обстойните си исторически извори. Често аварите и славяните през този период враждуват, и тогава Теофилакт Симоката дава поотделно вести за действията на едните и на другите. Обикновено неговото изложение засяга предимно военните събития, или дипломатическите преговори. Най-важни за нас в съчинението на Теофилакт Симоката са тези страници, в които описва нападателните действия на византийската войска в отвъддунавските области, в самата земя на славянските племена. Бунтът на Фока през 602 г., вследствие на който бива свален имп. Маврикий, започва от крайдунавската граница измежду изпратените да воюват против славяните войски на империята. Именно избухването на този бунт, роден от общо недоволство сред войската и населението, слага край на цялата предприета от правителството на Маврикий офанзива против славяните отвъд Дунава. Дунавската граница отново рухва и този път окончателно, за да разтвори крайдунавските области и изобщо целия полуостров не само за проникване на славяните тук, но и за тяхното трайно поселване. Изобщо, накратко казано, Теофилакт Симоката ни осведомява за най-решителната епоха в борбите на отвъддунавските славяни за завладяване на Балканския полуостров и ни дава богати и точни подробности. Нападенията на аварите в територията на империята изпълват времето на имп. Маврикий. Тези нападения трябва да бъдат преценявани в тяхната отрицателна страна: чрез тях се допринася особено много за сриване на господството на империята в тукашните земи, опустошенията и изстребленията на аварите разреждат или направо поголовно избиват старото местно население главно по равнините и по-големите населени средища, а всичко това подготвя почва за поселването на славяните. Най-сетне в съчинението на Теофилакт Симоката трябва да се отбележат някои важни сведения относно историческата география на днешните български земи.

В заключение трябва да се каже, че събраните, преведени и коментирани тук автори са най-важните и често единствени наши извори за проучване на една от най-съдбоносните епохи в историята на нашите земи: това е VI век, когато се извършват нападенията на славяните в Балканския полуостров и заедно с това започва заселването на полуострова от славяни. Именно тук е истинското начало на нашата история. Заселени в земите на полуострова и погълнали оцелелите из недостъпните планински покрайнини траки, славяните със своите огромни множества преобразяват етническият облик на довчерашните византийски територии и слагат начало на новите народности, които ще се оформят тук. За целия този период не съществуват никакви извори от славянски произход. Запазени са само някои епиграфски паметници на гръцки и латински език, обаче техните данни са съвършено недостатъчни, за да ни осветлят върху настаналите Големи събития. За онзи, който желае да проучва този период, най-ценни извори си остават изворите от византийски произход, датиращи от времето на Юстиниан до времето на Ираклий през първата половина на VII в. Епиграфските паметници и археологическите находки могат само да допълнят някои подробности в богатата картина на историческите събития, както ни я очертават включените в този том законодателни, повествователни и други византийски исторически извори.

* * *

Преводите на дадените в том втори „Гръцки извори за българската история“ бяха извършени от щатни и нещатни сътрудници на Института за българска история при Българската академия на науките, а именно: акад. Д. Дечев, чл.-кор. В. Бешевлиев, ст. н. с. Иван Дуйчев, мл. н. с. сътрудници Г. Цанкова-Петкова, В. Тъпкова-Заимова, М. Войнов и В. Велков. Редактирането на преводите бе извършено от редакционна комисия с участието на акад. Ив. Снегаров, акад. Д. Дечев, акад. Ст. Романски, чл.-кор. В. Бешевлиев, ст. н. с. Ив. Дуйчев, ст. н. с. проф. Ал. Бурмов, ст. н. с. проф. Д. Ангелов, мл. н. с. Г. Цанкова-Петкова, мл. н. с. В. Тъпкова-Заимова и мл. н. с. М. Войнов. Работата по окончателното редактиране и съставяне на тома бе извършена от Ив. Дуйчев, Г. Цанкова-Петкова, В. Тъпкова-Заимова, Л. Йончев и П. Тивчев. Латинските заглавия към отделните откъси бяха съставени от Г. Цанкова-Петкова и В. Тъпкова-Заимова под редакцията на проф. Б. Геров. Томът беше рецензиран от чл.-кор. проф. В. Бешевлиев и проф. Д. Ангелов, които с критическите си бележки допринесоха за неговото подобрене.

В работата по обработване на включените тук материали трябваше да се преодолеят значителни трудности. Оказа се невъзможно да се набавят някои нови издания и специална книжнина за попълване на библиографията и обяснителните бележки. Към чуждите — гръцките и малобройните латински текстове — е даден съкратен научен апарат, като са запазени само онези разночетения, които променят смисъла или пък се отнасят до лични и местни имена, свързани с българската история. Библиографските посочвания са сведени до най-необходимото.

Ив. Дуйчев

I. ЮСТИНИАНОВ КОДЕКС

Юстиниановият кодекс представлява част от голямото Юстинианово законодателство, известно под името *Corpus iuris civilis* — I. *Digesta* (*Pandectae*); *Institutiones*. II. *Codex Iustinianus*. III. *Novellae*.

Работата по съставянето на кодекса била възложена на комисия от 10 юристи на 13 февруари 528 г. За разлика от комисията, натоварена от имп. Теодосий II за изготвянето на Теодосиевия кодекс, Юстиниановите юристи, между които изпъква особено Трибониан, трябвало да направят подбор не само на законите, включени в трите известни тогава и употребявани юридически сборници — *Codex Gregorianus*, *Cod. Hermogenianus*, *Cod. Theodosianus*, но имали право да вмъкват и тия закони, макар и малко на брой, на императорите от II—III в., които били още в сила. Съставителите имали право също да внасят поправки в някои изречения, да изоставят повтарящи се закони и да извършват и други поправки. В Юстиниановия кодекс били включени, за разлика от Теодосиевия, не само официални укази, но и запитвания с личен характер, публикувани поради конкретно запитване, но добили впоследствие силата на закон. Работата на комисията продължила около 14 месеца и на 7 април 529 г. имп. Юстиниан обявил официално приключването на работата по съставянето на кодекса. Той трябвало да влезе в сила от 6 април с. г. След тази дата всички невключени конституции, както и старите юридически сборници губели своята валидност.

Следващите години от дейността на юристите били насочени към редактиране на съчиненията на по-старите юристи, т. е. в съставянето на т. нар. „Дигести“ и „Институции“. След тяхното приключване обаче станало ясно, че приготвеният кодекс се нуждае от допълнения и поправки. На известните съвременни юристи Трибониан, Доротей, Мена, Йоан и др. било възложено да внесат необходимите поправки и допълнения в духа на извършената вече работа по редактирането на съчиненията на старите юристи. На 16 ноември 534 г. било публикувано второто издание на Юстиниановия кодекс. То влязло в законна сила от 29 декември 534 г. и то именно е стигнало до наши дни. Първото издание не е запазено.

Кодексът е разделен на 12 книги (*libri*) със 765 глави вътре в тях и съдържа 4652 указа (*constitutiones*), разпределени според тяхното съдържание.

Всеки указ се състои от три части: *inscriptio*, самия текст на закона и *subscriptio*. В *inscriptio* са посочени имената на императорите, които издават закона, името на лицето, до което той е адресиран, с прибавка на неговата длъжност, ако е длъжностно лице. Винаги се дават имената на двамата императори, но в същност

законът се издава само от единия император, което се вижда от мястото на издаването. Следва текстът на закона и после *subscriptio*. Тук са посочени точната дата на издаването и градът, където е публикуван законът. Данните обаче за годината и мястото на издаването не винаги са сигурни. Най-старият указ е от времето на имп. Адриан (117—138), а най-късният от 4 ноември 534 г. Езикът на кодекса е латински с изключение на малко закони, издадени от императорите от края на V и началото на VI в., които са на гръцки език.

Значението на Юстиниановия кодекс като извор за историята на Тракия и изобщо на балканските земи се състои в наличието на много закони, изпратени до административни и военни управители в тия области. В тях се разискват въпроси из икономиката, социалните отношения, съдопроизводството, различни юридически проблеми, свързани с местното население. При Юстиниановия кодекс за разлика от Теодосиевия играе роля и едно друго важно обстоятелство. Тук са включени редица отговори на императори на запитване от страна на частни лица, които впоследствие добили силата на закон. Особен интерес за нас в това отношение представят някои укази, издадени от имп. Диоклециан по време на пътуването му през Тракия. Те са важни документи за историята на тракийските и мизийските градове от началото на IV в.

Данните, които намираме в юридическите документи от IV—VI в. за социалните отношения и икономиката на Тракия и Илирик, са сведения на официални документи, което им придава значителна стойност и достоверност.

Юстиниановият кодекс е запазен в отделните си части в около 20 ръкописа, изброени на стр. IV в изданието на Krueger от 1892 г. Най-старите преписи от VI и VII в. са запазени в *Liber Veronensis* = V.

ИЗДАНИЯ: Най-старите издания са: от 1475 г. на P. Schoefferus в гр. Майнц и на Ioannis Sensenschmidus в гр. Нюрнберг. Те не съдържат всички книги. Първото издание, което съдържа целия кодекс, е това на Gregorius Haloander от 1530 г. Следват многостройни издания до наши дни.

Меродавното издание е това на P. Krueger, *Corpus iuris civilis*, ed. stereotypa (ed. Mommsen, Krueger, Schoell) V. II. *Codex Iustinianus, recognovit Paulus Krueger*. Lipsiae 1892. Поместените тук откъси са по това издание.

КНИЖНИНА: И. С. Перетерский, *Дигесты Юстиниана*. Очерки по истории составления и общая характеристика. Москва 1956. — O. Karlowa, *Römische Rechtsgeschichte*, I, 1896, p. 1003—1006. — Jörs: *PWRE* IV, col. 167—170, s. v. *Codex Iustinianus*. — L. Wenger, *Die Quellen des römischen Rechts*, Wien 1953, p. 562—576; 638—651.

CODEX IUSTINIANUS

ЮСТИНИАНОВ КОДЕКС

1. De episcopis et clericis etc.

1. За епископите, за духовните лица и пр.

[*Αὐτοκράτωρ Ζήνων Α.*].... Πᾶσαν πόλιν εἴτε ἀναγεωθεῖσαν κατὰ τοὺς προλαβόντας χρόνους εἴτε οὐκ οὖσαν μὲν πρότερον, διὰ δὲ βασιλικῆς φιλοτιμίας ἀποδειχθεῖσαν πόλιν ἔχειν ἐκ παντός τρόπου ἀχώριστον καὶ ἴδιον τὸν ἐπιμελησόμενον τῶν κατ' αὐτὴν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων ἐπίσκοπον θεοπύζομεν· μηδενὶ παντάσῃ οὐσης ἀδείας δι' οἰουδήποτε τρόπον, μηδὲ μὴν διὰ θείας βασιλικῆς κελεύσεως ἀφαιρεῖσθαι πόλιν οἰωνδήποτε τοῦ τῆς ἰδιαζούσης ἐπισκοπῆς ἢ καὶ τῆς ἀφορισθείσης αὐτῇ περιουκίδος ἢ ἄλλου τινος δικαίου καὶ κατὰ τοῦτο τὸ μέρος ἢ καὶ ἄλλως ὁπωσδήποτε πόλεον ἐτέρως ὑποτελῆ ποιεῖν. Τοῦ δὲ παρὰ ταῦτα ποιούντος καὶ ποιῆν πειρωμένου ἢ τῶν ἤδη ἀναγεωθειῶν πόλεων ἢ καὶ τῶν πολισθέντων τόπων ἢ μετὰ ταῦτα τυχόν ἀναγεομένων ἢ πολιζομένων τὸ τῆς ἰδιαζούσης ἐπισκοπῆς ἀφαιρεῖσθαι δίκαιον ἢ ἄλλο τι παραιρεῖσθαι τῶν παρασχεθέντων ἢ καὶ παρασχεθησομένων αὐταῖς προνομίων μὴ μόνον ἢ ἐπιχειρήσεις ἔστω ματαία, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ τοῖς κοινῶς καὶ ἰδίᾳ λυσιτελοῦσιν ἐκάστῳ μαχόμενος ἀτιμωθεὶς τῶν ὄντων γυμνούσθω τῶν αὐτῶν κρατούντων ἐπιτιμίων καὶ κατὰ τοῦ καθῶς προεῖρηται ἐπιχειροῦντος καὶ διὰ βασιλικῆς τοιοῦτόν τι πράττειν ἀντιφωνήσεως. Ταῦτα δὲ γενικῶς διατάξαντες καὶ εἰς νοῦν εἰληφότες τὴν κατάστασιν τῶν ἀγιοτάτων ἐκκλησιῶν τῶν διακειμένων ὑπὸ Τόμων τῆς τῶν Σκυθῶν ἐπαρχίας καὶ οὐκ ἐγχωρεῖ τὰς αὐτὰς ἀγιοτάτας ἐκκλησίας συνεχέσει βαρβάρων ἐπιδρομαῖς καταβλαπτομένας ἢ καὶ ἄλλως πως πενίᾳ συζώσας ἐτέρως διασώζεσθαι εἰ μὴ διὰ τῆς τοῦ θεοφιλοῦς ἐπισκόπου Τόμεως, ἧς ἐστὶ καὶ τοῦ ἔθνους μητρόπολις, τυγχά-

Император Зенон.¹... Ние нареждаме всеки град, който или е възстановен през предишните години, или пък не е бил град по-рано, но е обявен за такъв с императорско благоволение, да има на всяка цена отделен и собствен епископ, който да се грижи за църковните дела в града. Изобщо никому по какъвто и да било начин да не бъде позволявано дори и чрез императорска заповед да лишава който и да е град от правото на собствена епископия, от определената му територия или от някакво друго право и по този начин да го подчинява на други градове. А който действа против тази заповед или се опитва да действа, за да отнема правото на собствена епископия, било на вече възстановените градове, или на селищата, които са издигнати в градове, било на тези, които може би ще бъдат възстановени или които ще бъдат обявени за градове, или пък се опитва да отнеме някоя от дадените им привилегии, или ония, които в бъдеще ще им бъдат дадени, опитът му не само да бъде напразен, но самият той и всеки, който се противопоставя на делата, полезни изобщо и в частност за всекиго, да бъде опозорен и лишен от имуществото си.

Същите наказания да се наложат и на тоя, който, както бе казано по-горе, се опитва и чрез императорска заповед да направи нещо подобно. Като разпореждаме общо това и като вземаме предвид положението на пресветите църкви, които се намират под властта на Томи в провинция Скития, и тия същите пресвети църкви, които страдат от честите варварски нашествия или изобщо поради някаква друга причина са изпаднали в затруднение, могат да се запазят само ако бъдат удостоени с грижи от боголюбивия епископ на Томи² — главния град

¹ Закон на император Зенон (474—491). Скития, дн. Добруджа.

² Томи, дн. Кюстенджа, главен град на провинция

νο:εν προμηθείας, θεοπίζομεν υπεξαρεϊσθαι τῆς παρούσης θείας νομοθεσίας καὶ μηδαμῶς αὐτὰς υπάγεσθαι τῇ ταύτης ἀνάγκῃ, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ οἰκείου σχήματος μένειν. (I, 3, 35 (36), pp. 23—24).

на тая провинция, ние нареждаме те да се изключат от настоящото императорско разпореждане, да не се подчиняват на неговите санкции, но да останат в своето си положение¹. (Без дата).

2. De officio magistri militum

Imp. Anastasius A. Iohanni magistro militum per Illyricum. Milites de locis, in quibus consistunt, ad alia loca sine speciali nostrae serenitatis auctoritate nullatenus transferri praecipimus, nec eorum expensae in locis, in quibus consistunt, minuantur. sed si forte quaedam arguens et necessaria causa emerit, utilitati ac securitati publicae tam amplissimam praetorianam praefecturam quam tuam sedem sine ulla procrastinatione prospicere protinus oportet et suggestiones ad nostras aures destinare, indicantes tam loca, de quibus milites transferendi sunt, quam ea, ad quae pervenire eos oportet, nominaque fortissimorum numerorum, in quibus idem milites referuntur, nec non quantitatem annuarum et ante omnia causam, ob quam idem milites transferendi sunt, ut post talem suggestionem a nostra auctoritate competentia procedant. (I, 29, 4, pp. 82).

2. За длъжността „началник на войските“²

Император Анастасий³, Август, до Йоан⁴, началник на войските в Илирик. „Заповядваме в никакъв случай да не бъдат прехвърляни войниците от местата, където пребивават, в други места без нарочното разпореждане на наша светлост, нито да се намаляват издръжките им в местата, в които са настанени. Но ако случайно възникне някаква належаща и неотложна нужда за ползата и сигурността на държавата, то тогава както славната префектура, така и твоята служба да положи грижи веднага и незабавно да изпратят доклади до нас, като посочат както тия места, от които трябва да се прехвърлят войниците, така и местата, в които те трябва да отидат, имената на най-големите военни части, в които тия войници се водят по списък, и преди всичко причината, поради която същите тия войници трябва да се прехвърлят, та след този доклад от наше име да бъде направено необходимото.“ (Без дата).

3. De transactionibus

Imp. Anastasius A. Thomae pp. Illyrici.

3. За спогодбите

Император Анастасий⁵, Август, до Тома⁶, началник на префектурата⁷ Или-

¹ От гледна точка на църковната уредба провинция Скития представлявала известна аномалия. Тук нямало епископи във всеки град, но епископът на Томи е бил единственият за цялата провинция. Това е засвидетелствувано за IV в. (срв. Cod. Theod. XVI 1, 3 от 381 г.), Созомен го подчертава за първата половина на V в. (Hist. Eccl., VII 19), а настоящият указ — за времето на Зенон. Както се вижда от Георги от Кипър, това положение е продължило и през VI в. ² Началници на войските, „magistri militum“, са главнокомандуващите на войските във всяка една от главните съставни части на Източната римска империя: Ориент, Тракия и Илирик (съответно и в Западната римска империя). Под тяхно разпореждане се намирали всички военни части в провинциите. В гръцките текстове се употребява думата *στρατηλάτης*. По времето на Константин Велики е имало само двама такива „началници на войските“. По-късно те стават повече с оглед на основните части на империята. Такива „началници на войските“ е имало и към самия двор — т. нар. *magistri militum praesentis*. Срв. *Grosse, Römische Militärgeschichte*, Berlin 1920, p. 180 sq. ³ Закон на император Анастасий I (491—518). ⁴ За този Йоан, началник на войските в Илирик по времето на имп. Анастасий, срв. още Cod. Iust. XII 35, 18, който го посочва през 492 г. като началник на войските в Ориент. ⁵ Закон на император Анастасий I (491—518). ⁶ Тома е бил управител на префектурата Илирик по времето на Анастасий. Срв. за него *Ensslin: PWRE* VI A, col. 323, n. 6, s. v. Thomas. ⁷ Praefecti praetorio са висши административни чиновници, върховните управители на префектурите Ориент и Илирик. Те обединявали административната и съдебната власт.

Iubemus in omnibus litigiis iam motis et pendentibus seu postea super servili vel adscripticia condicione movendis transactiones celebrandas vel iam celebratas, si non alio iuri cognito modo eas vacillare contigerit, vires suas obtinere nec ob hoc videri tenorem earum titubare, quod pro condicione servili vel adscripticia confectae sint. D. XV k. Dec. Patricio et Hypatio cons. (500). (II, 4, 43, p. 97).

рик. „Заповядваме във всички процеси, вече повдигнати и висящи или пък тия, които за в бъдеще ще бъдат повдигнати относно положение на роб или адскриптиций, спогодбите¹, които трябва да се изпълняват или са вече изпълнени, да запазят своята сила, стига те да не бъдат обезсилени по някакъв друг, обичаен за правото начин, и да не се смята, че валидността им се разколебава от това, че са сключени за робско или приписано положение на някого.“ Издаден на 17 ноември, по време на консулствуването на Патриций и Хипатий. (500 г.)

4. De advocatis diversorum iudiciorum

Idem AA. Thalassio pp. per Illyricum. Isdem privilegiis isdemque immunitatibus potiri togam illustrissimae per Illyricum praefecturae, quibus fruitur toga per Orientem praetorianae sedis excelsae, decernimus. D. VII id. Sept. Constantinopoli Theodosio A. XVII et Festo cons. (439). (II, 7, 7, p. 98).

Idem AA. Apollonio pp. Si quis de togatis fori celsitudinis tuae vel Illyricianae seu urbicae praefecturae sive de his, qui in provincialibus iudiciis causarum patrocinium profitentur, electione tuae sedis regendae provinciae munus potestatemque susceperit, post peractam integre ac sine ulla opinionis labe administrationem ad illud officium, unde abstractus est et unde sibi vitae subsidia comparabat, remeandi habeat facultatem nec causas orare denuo

4. За адвокатите от различните съдилища

Същите императори², Августин, до Таласий³, управител на префектурата Илирик. „Нареждаме адвокатите⁴ в светлейшата префектура Илирик да притежават същите привилегии и имунитет, от които се ползват адвокатите при възвишената префектура Ориент⁵.“ Издаден в Константинопол на 7 септември, по време на консулствуването на Август Теодосий за седемнадесети път и на Фест. (439 г.)

Същите императори, Августин, до Аполоний⁶, управител на префектура. „Ако някой адвокат от съдилището на твоя знатност или от това на Илирик, или от столичната префектура⁷, или от тия, които поемат защитата на процесите в провинциалните съдилища по избор на твоята служба е натоварен със задължението и властта да управлява някоя провинция, след като безукорно и без никакво петно върху доброто си име завърши службата, да има право да се завърне към онова занимание, откъдето е бил откъснат и откъдето е получавал средства за препитание, и да не бъде възпрепятствуват от никаква завист на-

¹ Transactio в римското право се нарича договорът, с който две или повече лица приключват един съществуващ помежду им спор. Срв. *M. Kaser: PWRE-VI A, col. 2139—2147, s. v. transactio.*
² Сиреч Теодосий и Валентиниан. Закон на имп. Теодосий II (408—450). ³ Таласий е видна личност в политическия и религиозния живот на Източната римска империя през V в. През 439 г. е бил управител на префектурата Илирик. Срв. *Ensslin: PWRE V A, col. 1202, n. 8, s. v. Thalassius.* ⁴ Адвокатите в Източната римска империя имали подобни функции и задължения като днешните адвокати. Те били организирани в колегии към съответните префектури и през VI в. били държавни чиновници с точно определен брой. ⁵ В префектурата Ориент влизали диоцезите Ориент, Египет, Азия, Понт, Тракия. Префектурата Илирик имала два диоцеза: Дакия и Македония. ⁶ Аполоний е бил управител на префектурата Ориент през 442—443 г. Срв. *Seck: PWRE II, col. 125, n. 68, s. v. Apollonius.* ⁷ Сиреч на град Константинопол.

quadam prohibeatur invidia. D. XII k. Sept. Constantinopoli Eudoxio et Dioscoro cons. (442). (II, 7, 9, p. 99).

Idem A. Eusebio pp. Illyrici. Sancimus patronum fisci iudicio celsitudinis tuae iam non quotannis, sed biennio pro vetere consuetudine finem officii sui sortiri: salvis eidem consortio privilegiis omnibus, quae a retro principibus meruit, manentibus. D. X. k. Mart. Constantinopoli Basilio et Viviano cons. (463). (II, 7, 12, p. 99).

Idem AA. Calicrati pp. Illyrici. Advocati, qui dirimunt ambigua fata causarum suaeque defensionis viribus in rebus saepe publicis ac privatis lapsa erigunt, fatigata reparant, non minus provident humano generi, quam si proeliis atque vulneribus patriam parentesque salvarent. nec enim solos nostro imperio militare credimus illos, qui gladiis clupeis et thoracibus nituntur, sed etiam advocatos: militant namque causarum patroni, qui gloriosae vocis confisi munimine laborantium spem vitam et posteros defendunt. D. V k. April. Constantinopoli Zenone et Marciano cons. (469). (II, 7, 14, p. 99).

Idem AA. Paulo pp. per Illyricum. Iubemus advocacionem fori tui culminis in centum quinquaginta, sicut antea constitutum fuerat, advocatos concludi eundemque numerum, quotiens vel professionis fine vel morte vel quocumque casu fuerit immi-

ново да защитава дела.“ Издаден в Константинопол на 18 август по време на консулствуването на Евдоксий и Диоскор. (442 г.)

Същият император¹, Август, до Евсевий², управител на префектурата Илирик. „Нареждаме адвокатът на фиска³ при съдилището на твоя знатност да приключва своята служба не ежегодно, а на две години — според стария обичай, като се запазят всички привилегии на тази длъжност, които ѝ са били признати от предишните императори.“ Издаден в Константинопол на 20 февруари, по време на консулството на Василий и Вивиан (463 г.).

Същите императори⁴, Август, до Каликрат⁵, управител на префектурата Илирик. „Адвокатите, които разрешават спорните случаи при процесите и със силата на своята защита често в обществените и частни дела издигат падналото, възстановяват обезсиленото, се грижат за човешкия род не по-малко, отколкото ако в битки и с рани спасяваха родината и рода си. Затова ние смятаме, че в нашата държава воюват не само тия, които се опират на мечове, щитове и ризници, но също така и адвокатите: защото защитниците на процесите воюват с това, че като се уповават на гордия си глас, защитават надеждата, живота и потомството на тия, които се намират в нужда.“ Издаден в Константинопол на 28 март по време на консулството на Зенон и Марциан. (469 г.)

Същите императори⁶, Август, до Павел⁷, управител на префектурата Илирик. „Заповядваме адвокатската колегия при съдилището на твоя знатност да включва, както по-рано бе постановено, 150 адвокати и този именно брой всякога, когато намалее поради напускане на професията, поради смърт или при някакъв друг случай, да се допълва

¹ Закон на император Лъв (457—474). ² Евсевий е управител на префектурата Илирик през 463 г. ³ *Advocatus*, или *patronus fisci*, е длъжност, възникнала вероятно по време на Адриан (117—138). Броят на адвокатите е бил определен както за провинциите, така и за столицата. В техните функции влизало да водят всички процеси на фиска в съответната провинция. Към префектурите били назначавани от императора, а провинциалните управители ги назначавали за съответната провинция. Те се ползували със значителни привилегии и имали ранга на *clarissimi*, а също и на *spectabiles*. След двегодишно изпълнение на службата си могли да я напускат. ⁴ Закон на император Лъв (457—474). ⁵ Каликрат е управител на префектурата Илирик през 468—469 г. Срв. *Seeck*: PWRE IV Suppl. col. 862, p. 7h, s. v. Kallikrates. ⁶ Закон на император Лъв и на Зенон (474 г.). ⁷ Павел е бил управител на префектурата Илирик през 474 г.

nutus, electione magnificae tuae sedis impleri, ita ut in praesenti quidem et hinc usque ad biennium ad plenitudinem supra definiti numeri subrogandi sine ulla cohortalis aut cuiuslibet deterioris condicionis quaestione succedant: salva videlicet adversus eos apparitionibus si qua competit actione, quam certum est, postquam fisci patronatus officio impleto exierint, evanescere: post lapsum vero biennium foro tuae magnificae potestatis inseri postulantibus non aliter, nisi sub gestoribus confectione minime eos cohortali conditioni subiacere patet factum fuerit, admittantur. Cuncta sane privilegia, quae magnificae per Orientem praefecturae advocatis ex divinis retro principum seu inclitae recordationis Leonis vel nostris sanctionibus indulta sunt, tuae quoque gloriosissimae sedis causidicis absque ulla discretione competere per hanc in aeternum valituram legem sancimus. (474) (II, 7, 17, p. 99).

Idem A. Thomae pp. per Illyricum. Advocatos amplissimae tuae sedis, qui pro tempore ad fisci patroni gradum et officium provehantur, una cum liberis iam natis vel postea procreandis ab omni cohortalis seu cuiuslibet deterioris condicionis vinculo immunes ac liberos cum patrimonio suo conservari praecipimus, cum constet hoc iam pridem tam advocatis amplissimae praetorianae per Orientem quam magnificae urbariae praefecturae sacris constitu-

чрез избор от страна на твоята благородна служба, така че и понастоящем, и в продължение на две години занаяд тия, които трябва да бъдат избрани, за да се допълни горепосоченият брой, да влязат, без да се разследва дали са кохортални¹ или от някакво друго, по-долно положение. Очевидно не трябва да се взема предвид повдигнатото срещу тях в съда обвинение, за което е сигурно, че са го обезсилили, ако те са напуснали службата на адвоката на фиска² след изпълнението на служебните си задължения. А след изтичане на двегодишния срок тия, които пожелаят, да бъдат настанени под закрилата на твоята благородна власт, да бъдат приемани само след като се покаже чрез официални документи, че не принадлежат по положение към кохорталите. Ние заповядваме с този валиден за вечни времена закон всички привилегии, които са предоставени на адвокатите от благородната префектура Ориент било с божествените нареждания на предишните императори, било на блаженопаметния Лъв³, било с нашите закони, да се отнасят и за адвокатите на твоята преславна служба, без никакво разграничение.“ (474 г.)

Същият император,⁴ Август, до Тома,⁵ управител на префектурата Илирик. „Заповядваме адвокатите при твоята възвишена служба, които според обстоятелствата се издигнат в степента и длъжността „адвокат на фиска“⁶, да бъдат напълно освобождавани заедно с децата, които вече са родени или ще се родят в бъдеще, и с тяхното имущество от всякакви окови на кохортал⁷ или каквото и да е друго по-ниско положение, тъй като е известно, че още отдавна това е разрешено чрез императорски разпоредби⁸ както на адвокатите от възвишената префектура Ориент, така и на знатната столична префектура⁹ и няма

¹ Под „кохортални“ първоначално се разбирали чиновниците при управителя на префектурата. По-късно така се наричат само чиновниците на провинциалните управители. При названията *officiales*, *cohortales*, *apparitores* трябва да се прави следната разлика: *officiales* се наричат чиновниците при всички магистратури, било с по-нисък, или с по-висок ранг; *cohortales* са едно по-особено обозначение за *officiales*, и то главно за тия при провинциалните управители; *apparitores* са най-ниските служители във ведомствата. ² Вж. стр. 24, бел. 3. ³ Вероятно се касае за предишния закон — II 7, 14. ⁴ Закон на император Анастасий (491—518). ⁵ Тома е началник на префектурата Илирик през 500 г. Сrv. стр. 22 бел. 6. ⁶ Вж. стр. 24, бел. 3. ⁷ Вж. стр. 25, бел. 1. ⁸ Сrv. Cod. Iust. II 7, 8 от 440 г. ⁹ Сиреч на град Константинопол.

tionibus esse indultum et non dubium sit non tantum eas, sed etiam sublimissimae tuae sedis germanas esse potestates. D. XII k. Dec. Patricio et Hypatio cons. (500) (II, 7, 21, p. 100).

Imp. Iustinianus A. Iohanni pp. De constitutione divinae recordationis Iustini patris nostri super togatis amplissimae tuae sedis prolata Illyriciani advocati postulerunt a nobis eis clarum fieri, si locum etiam circa eos possit habere, sive cum com meatu sive sine com meatu iudicio eiusdem sublimitatis afuerint. Sancimus itaque talem legem generaliter in persona eorum tenere, ut, si quis sine com meatu ultra continuum biennium afuerit vel cum com meatu ultra quinquennium, de matricula penitus aboleatur: nulla licentia ei danda gradum suum vindicare nec iterum viris disertissimis togatis eiusdem sedis adistere. perfruantur igitur advocati eiusdem sublimitatis hac nostra generali sanctione. (531—534) (II, 7, 29, p. 102).

5. Quae res exportari non debeant

Imp. Valentinianus Valens et Gratianus AAA. ad Theodotum magistrum militum. Ad barbaricum transferendi vini et olei et liquaminis nullam quisquam habeat facultatem ne gustus quidem causa aut usus commerciorum. (370—375) (IV 41, 1, p. 178).

Imp. Marcianus A. Constantino pp. Nemo alienigenis barbaris cuiuscumque gentis ad hanc urbem sacratissimam sub legationis specie vel sub quocumque alio colore ve-

никакво съмнение, че не само тия служби, но и твоята възвишена служба са равноправни власти.“ Издаден на 19 ноември по време на консулството на Патриций и Хипатий. (500 г.)

Император Юстиниан¹, Август, до Йоан², управител на префектура. „Адвокатите от Илирик поискаха (т нас да ни се разясни разпоредбата, издадена³ от блаженопаметния Юстин, нашия баща, относно адвокатите при твоята възвишена служба — дали има приложение също и за тях, когато са отсъствували от съдилището на твоя знатност било с отпуски, било без отпуски. И така ние заповядваме този закон да се отнася изобщо и по отношение на тях, та ако някой без прекъсване е отсъствувал без отпуски повече от две години, а с отпуски — повече от пет години, да се зачеркне напълно от списъка. Не трябва да му се дава никаква възможност да предявява претенции за своето място, нито да се причислява отново към най-красноречивите мъже — адвокатите при твоята служба. Следователно адвокатите при твоята височайша служба да използват това наше общо разпореждане.“ (Издаден между 531 и 534 г.)

5. Кои стоки не трябва да се изнасят

Императори Валентиниан, Валент⁴ и Грациан, Август, до Теодот, началник на войските. „Никой няма право да пренася за варварите вино, дървено масло, рибни произведения нито за храна, нито за търговия“⁵. (Издаден между 370—375 г.)

Император Марциан⁶, Август, до Константин⁷, управител на префектура. „Никой да не се осмелява да продава на иноземни варвари, от което и да са племе, които идват в този пресвещен

¹ Закон на император Юстиниан (527—565). ² Йоан, управител на префектурата Илирик, е един от видните политически дейци по време на Юстиниановото управление. ³ Този указ е за губен. В ръкописите в същата глава под № 28 е стояла една гръцка конституция. Предполага се, че това е въпросният закон, издаден от имп. Юстин I (518—527), който се отнасял за адвокатите при управителя на префектурата Ориент. ⁴ Закон на император Валент (364—378). ⁵ Този закон на Валент стои в тясна връзка със съобщението на Темистий Og. X 135 c—d (p. 161, 24—31) за ограничаване търговския обмен с готите през долнодунавските градове след приключване на т. нар. първа готска война. Срв. В. Велков, Сведенията на Темистий за Тракия, Сб. Г. И. Кацаров II (ИАИ, XIX), 1955, стр. 251—253. ⁶ Закон на император Марциан (450—457). ⁷ За този Константин — консул през 456 г., три пъти управител на префектура и патриций срв. Seeck: PWRE IV col. 1031, n. 6, s. v. Constantinus.

nientibus aut in diversis aliis civitatibus vel locis loricas et scuta et arcus sagittas et spathas et gladios vel alterius cuiuscumque generis arma audeat venundare, nulla prorsus isdem tela, nihil penitus ferri vel facti iam vel adhuc infecti ab aliquo distrahatur, perniciosum namque Romano imperio et prodicioni proximum est barbaros, quos indigere convenit, telis eos, ut validiores reddantur, instruere. Si quis autem aliquid armorum genus quarumcumque nationum barbaris alienigenis contra pietatis nostrae interdicta ubicumque vendiderit, bona eius universa proscribi protinus ac fisco addici, ipsum quoque capitalem poenam subire decernimus. (455—457) (IV, 41, 2, pp. 178—179).

6. De patribus qui filios distraxerunt

Imp. Constantinus A. provincialibus suis. Si quis propter nimiam paupertatem egestatemque victus causa filium filiamve sanguinolentos vendiderit, venditione in hoc tantummodo casu valente emptor obtinendi eius servitii habeat facultatem. Liceat autem ipsi qui vendidit vel qui alienatus est aut cuilibet alii ad ingenuitatem propriam eum repetere, modo si aut pretium offerat quod potest valere, aut mancipium pro huiusmodi praestet. D. XV k. Sept. Serdicae Constantino A. VIII et Constantio C. III cons. (329) (IV, 43, 2, p. 179).

град¹ или в други различни градове и места било като пратеници, или под каквото и да е друг предлог, ризници, щито̀ве, лъкове, стрели, къси или дълги мечове или каквото и да е друго оръжие — изобщо никой да не им продава нито копие, нито пък желязо, било то обработено, или още сурово. Защото опасно е за римската държава и почти е равно на предателство да снабдяваме с оръжие и да правим по-силни варварите, които би трябвало да търпят лишения. Ако пък някой против забраната на нашето милосърдие продаде някъде някакъв вид оръжие на иноземни варвари от каквото и да са произход, заповядваме да се конфискуват напълно всичките му имоти и да се предадат на фиска, а сам той да понесе смъртно наказание.“ (Издаден между 455—457 г.²)

6. За бащите, които са продали синовете си

Император Константин³, Август, до провинциалните жители. „Ако някой поради преголяма бедност и нужда или заради храна е продал сина или дъщеря си, и то още кървави,⁴ само в този случай продажбата е валидна и купувачът има възможност да го задържи като роб. Нека е позволено обаче на този, който го е продал или който го е отчуждил, или който и да е друг, да го иска обратно, за да го освободи, стига само да предложи цената, която може да струва, или пък да представи за него равностоеен роб.“ Издаден в Сердика⁵ на 18 август по време на консулството на Август Константин за осми път и на Цезар Константин за четвърти път. (329 г.)

¹ Сиреч Константинопол. ² Обикновено се датира в 456 г. ³ Закон на Константин Велики. ⁴ В смисъл, че са току-що родени, още недостатъчно измити и чисти. ⁵ Сердика е дн. София. Константин Велики е прекарвал твърде често в Сердика и някои автори (*Anon. post Dionem*, FHG IV 199, 15) твърдят, че той бил наричал Сердика „моя Рим“ и възнамерявал да премести тук столицата на империята. От Сердика са издадени още и следните укази, поместени в Юстиниановия кодекс: 8, 53, 26 (от 20 април 316 г.), 3, 24, 1 (от 4 декември 316 г.), 9, 42, 2 (от 26 ноември 319 г.), 8, 34, 3; 57, 1; 10, 19, 2 (от 31 януари 320 г.), 9, 11, 1 (от 29 май 320 г.), 9, 4, 1 (30 юни 320 г.), 3, 28, 28 (6 февруари 321 г.), 5, 16, 24 (от 27 февруари 321 г.), 5, 71, 18 (от 18 декември 322 г.), 10, 21, 1 (от 18 май 327 г.), 10, 32, 18 (от 29 септември 329 г.). Константин Велики по време на своите пътувания из Тракия се е спрял и в Марцианопол (14 април 332 г.) и в Бесапара, до с. Синитово, Пазарджишко (24 февруари 330 г.), както свидетелствуват издадените тук укази: 5, 1, 2 — в Марцианопол, и 3, 39, 3; 8, 4, 5 — в Бесапара.

7. *De rescindenda venditione*

Idem AA. et CC. Mucatraulo militi. Ratas manere semper perfectas iure venditiones vestra etiam interest. nam si oblato pretio rescindere venditionem facile permittatur, eveniet, ut et si quid vos laboribus vestris a fisco nostro vel a privato comparaveritis, eadem lege conveniamini, quam vobis tribui postulatis (293) (IV, 44, 7, p. 179).

8. *De commerciis et mercatoribus*

Idem AA. et Gratianus A. Tatiano comiti sacrarum largitionum. Non solum aurum barbaris minime praebeatur, sed etiam si apud eos inventum fuerit, subtili auferatur ingenio. si ulterius aurum pro mancipiis vel quibuscumque speciebus ad barbaricum fuerit translatum a mercatoribus, non iam damnis, sed suppliciis subiugentur, et si id iudex repertum non vindicat, tegere ut conscius criminosa festinat. (374?) (IV, 63, 2. p. 188).

9. *De verborum et rerum significatione*

Idem A. Iohanni pp. Suggestioni Illyricanae advocacionis respondententes decernimus familiae nomen talem habere vigorem: parentes et liberos omnesque propinquos et substantiam, libertos etiam et patronos nec non servos per hanc appellationem significari. Et si quis per suum elogium fideicommissum familiae suae reliquerit, nulla speciali adiectione super quibusdam

7. *За обявяване продажбата недействителна*

Същите Август¹ и Цезари до войника Мукатраулис.² „Във ваш интерес е законно сключените продажби да остават валидни. Защото ако бъде позволено лесно да се развали продажбата, като се върнат парите, то в случай че и вие купите нещо с вашия труд било от нашия фиск, било от частно лице, ще попаднете под същия закон, който искате да ви се отстъпи.“ (293 г.).

8. *За търговията и за търговците*

Същите Август³ и Грациан Август до Тациан,⁴ комес на съкровището.⁵ „На варварите не само да не се доставя злато, но дори ако бъде намерено у тях, то да се измъкне с тънка хитрост. Ако за в бъдеще бъде пренесено във варварската земя злато от търговците било за роби, или за каквито и да било стоки, то да им се налага не вече глоба, но и телесно наказание и ако съдията не накаже такава постъпка, след като тя бъде разкрита, (ще се смята), че той се стреми съзнателно да прикрие престъплението.“ (374?)

9. *За значението на думите и на нещата*

Същият Август⁶ до Йоан⁷, управител на префектура. „Отговаряйки на запитването на адвокатската колегия в Илирик, определяме думата „фамилия“ да има такова значение: чрез това название да бъдат означавани родителите, децата, както и всичките родственици и имуществено, освободените роби, патроните, а така също и робите. И ако някой чрез фидейкомис⁸ е определил нещо за своята фамилия, без да е направил специална добавка за

¹ Закон на император Диоклециан (284—305). ² Мукатраулис е често срещано тракийско име. ³ Сиреч Валентиниан, Валент и Грациан. Законът е на имп. Валент (364—378). ⁴ Тациан е една от видните политически личности при двора на Източната римска империя; през втората половина на IV в. е заемал многобройни висши длъжности. Срв. *Ensslin*: PWRE IV A, col. 2463—2467, p. 3, s. v. Tatianus. ⁵ Comes sacrarum largitionum е една от висшите административно-финансови длъжности в империята през късноримската епоха, приблизително като „министър на държавното съкровище“. Грижел се е за общото приемане на всички данъци и налози, а също и за разходите на държавата. ⁶ Закон на император Юстиниан (527—565). ⁷ Вж. стр. 26 бел. 5. ⁸ При фидейкомис става дума за фидейкомис на наследство, един от видовете завещания (по свободен завет), който може да има за обект една част от наследството или пък цялото наследство. Срв. *Leonhard*: PWRE VI, col. 2272—2275, s. v. fideicommissum.

certis personis facta, non solum propinquos, sed etiam his deficientibus generum et nurum. et hos enim nobis humanum esse videtur ad fideicommissum vocari, ita videlicet, si matrimonium morte filii vel filiae fuerit dissolutum. nullo etenim modo possint gener vel nurus filiis viventibus ad tale fideicommissum vocari, cum hi procul dubio eos antecedant: et hoc videlicet gradatim fieri, ut post eos liberti veniant. Hoc eodem valente, et si quis rem immobilem cuidam legaverit vel fideicommissum eamque alienari prohibuerit adiciens, ut, si hoc fideicommissarius praeterierit, familiae suae res adquiratur. In aliis autem casibus nomen familiae pro substantia oportet intellegi, quia et servi et aliae res in patrimonio uniuscuiusque esse putantur. D. XV k. Nov. Constantinopoli post consulatum Lampadii et Orestis vv. cc. anno secundo. 532) (VI 38, 5, p. 271).

някои определени лица, (да се разбират) не само кръвните родственици, но ако няма такива — зетят и снахата. Защото ние смятаме, че е човечно и те да се привлекат към фидеикомиса, тъй като е ясно, че поради смъртта на сина или дъщерята бракът е бил разтрогнат. Ако обаче децата са живи, по никой начин зетят или снахата не могат да се призоват към такъв фидеикомис, понеже те без съмнение ги надминават по права. Очевидно е, че това трябва да става по степени, като след тях следват освободените роби. То да важи и в такъв случай, ако някой е предал чрез фидеикомис някому някаква недвижима вещ и е прибавил, че няма право да я отчуждава, и ако този, който получи фидеикомис, пренебрегне това, вещта да се върне на неговата фамилия. В други случаи обаче името „фамилия“ трябва да се разбира и като имущество, защото и робите, и другите вещи се считат, че се намират във владение на всеки един човек.“ Издаден в Константинопол на 18 октомври във втората година след консулството на Лампадий и Орест, мъже пресветли (532 г.)

10. De bonis maternis et materni generis

Imp. Leo A. Callicrati pp. per Illyricum. Omnem ambiguitatis confusionem amputantes hac liquida et compendiosa lege sancimus circa usum fructum maternas rerum nullam esse differentiam, sive in priore matrimonio pater, ex quo filios habuit, permanere voluerit sive povercam filiis superduxerit: legibus, quae de maternis bonis latae sunt, suam habentibus firmitatem. Patres igitur usum fructum maternas rerum, etiamsi ad secundas migraverint nuptias, sine dubio habere debent: nec ullam filiis vel quibuslibet ex persona eorum contra patres improbam vocem accusationemque posse competere. D. k. Sept. Anthemio A. II cons. (468) (VI 60, 4, p. 289).

10. За имотите на майката и на майчиния род

Император Лъв,¹ Август, до Каликрат², управител на префектурата Илирик. „Като премахваме всяка бъркотия и двусмисленост, с настоящия кратък и ясен закон нареждаме да няма никаква разлика относно плодopolзуването на майчините имущества, било че бащата е пожелал да остане в първия брак, от който е имал деца, било че е довел на синовете си мащеха: законите, издадени за майчините имоти, запазват своята сила. Следователно бащите ще трябва без съмнение да притежават право на плодopolзуване на майчините имоти, макар и да са встъпили във втори брак. Заради децата и техните потомци никой не може да повдига безчестен глас и обвинение против бащите.“ Издаден на 1 септември по време на консулството на Август Антемий за втори път. (468 г.)

¹ Закон на император Лъв (457—474).

² За Каликрат вж. стр. 24, бел. 5.

11. *De praescriptione XXX vel XL annorum*

Idem A. ad Thomam pp. per Illyricum. Praescriptionem quadraginta annorum ab his, qui ad curialem condicionem vocantur, opponi non patimur, sed genitalem statum semper eos agnoscere compelli sancimus. Sacra etenim nostrae pietatis lex de aliis loquitur condicionibus nec anterioribus constitutionibus per eandem novellam legem derogatur, quae manifestissime curiales et liberos eorum explosis temporalibus praescriptionibus patriis suis reddi praeciipiunt. (VII 39, 5, p. 311).

12. *De sententiis praefectorum praetorio*

Impp. Theodosius et Valentinianus AA. Thalassio pp. Illyrici. Litigantibus in amplissimo praetorianae praefecturae iudicio, si contra ius se laesos adfirmant, non provocandi, sed supplicandi licentiam ministramus, licet pro curia vel qualibet publica utilitate seu alia causa dicatur prolata sententia (nec enim publice prodest singulis legum adminicula denegari): ita videlicet, ut intra biennium tantum nostro numini contra cognitionales sedis praetorianae praefecturae sententias, post successionem iudicis numerandum, supplicandi eis tribuatur facultas. D. III id. Aug. Constantinopoli Theodosio A. XVII et Festo cons. (439) (VII 42, 1, p. 314).

11. *За давността от 30 или 40 години*

Същият Август¹ до Тома², управител на префектурата Илирик. „Не позволяваме прескрипцията за четиридесетгодишна давност да се използва като оправдание от тях, които биват призовавани в съсловието на куриалите, но заповядваме те да бъдат винаги принуждавани да признават произхода си по рождение. Защото императорският закон на наше милосърдие³ говори за други съсловия и чрез същата новела не се обезсилват по-старите закони, които съвсем ясно нареждат — куриалите и децата им да се връщат в родните си места, като се отстранява давността за определен срок от време.“ Без дата.)

12. *За присъдите на управителите на префектура*

Императори Теодосий⁴ и Валентиниан, Августи, до Таласий⁵, управител на префектурата Илирик. „На тях, които се съдят във възвишения съд на префектурата, ако твърдят, че са оскърбени против закона, даваме позволение не да апелират, но да отправят молба (до императора), макар и да се казва, че присъдата е произнесена за курията или за каквато и да е обществена полза или по друга причина. Защото не е изгодно за държавата да отказва подкрепата на законите на отделните лица. И така трябва да им се дава възможност да се обръщат с молба до нашата божествена особа против съдебните присъди на управителите на префектурите в продължение на две години, считано от (встъпването в длъжност) на заместника на съдията.“ Издаден в Константинопол на 11 август по време на консулството на Август Теодосий за седемнадесети път и на Фест. (439 г.)

¹ Закон на император Анастасий (491–518). ² За Тома вж. стр. 22, бел. 6. ³ Сръв. Cod. Iust. VII 39, 4 § 2. ⁴ Закон на император Теодосий II (408–450). ⁵ За Таласий вж. стр. 23, бел. 3.

13. *De his qui per metum iudicis non appellaverunt*

Imp. Diocletianus et Maximianus AA. et CC. Diophani. Si contra te iure pronuntiatum est nec appellationis imploratum auxilium, intellegis adquiescere te statutis oportere. in sacro enim comitatu nostro timere nihil potuisti. S. XV k. Iul. Philippopoli AA. cons. (293) (VII 67, 1, p. 328).

14. *Unde vi...*

Imp. Iustinianus A. Iohanni pp. Cum quaerebatur inter Illyricianam advocationem, quid fieri oporteret propter eos, qui vacuum possessionem absentium sine iudiciali sententia detinuerunt, quia veteres leges nec unde vi interdictum nec quod vi aut clam vel aliam quandam actionem ad recipiendam talem possessionem definiabant, violentia in ablatam possessionem minime praecedente, nisi domino tantummodo in rem actionem exercere permittentes: nos non concedentes aliquem alienas res vel possessiones per suam auctoritatem usur-

13. *За тия, които от страх пред съдията не са апеллирали*

Императори Диоклециан¹ и Максимиан, Август и Цезари², до Диофан³. „Ако против тебе е произнесена присъда според закона и не е потърсена помощта на апелацията, виждаш, че трябва да се съгласиш с решеното. Защото в нашата императорска свита⁴ не е имало от какво да се страхуваш.“ Издаден във Филипопол на 17 юни по време на консулството на (споменатите) Август и (293 г.).

14. *„Как със сила...“*

Император Юстиниан⁵ Август, до Йоан⁶, управител на префектура. „Понеже се разискваше между адвокатската колегия в Илирик какво трябва да става с тия, които са задържали без съдебна присъда свободното имение на отсъстващи, защото старите закони — нито интердиктът⁷ unde vi, нито quod vi aut clam, нито пък друг закон определяха някаква друга тъжба за възвръщане на такова притежание, стига само насилие да не предшества отнемането на притежанието, и те позволяваха само на притежателя да подаде оплакване, то ние, не допускайки някой да заграби по силата на своята власт чужди вещи или

¹ Закон на имп. Диоклециан (284—305). ² Това са избраните за съуправители Галерий и Констанций Хлор, които според новата система трябвало да наследят старите императори. В официалните документи тяхното име също фигурирало. ³ Диофан е частно лице. Смесът на закона е следният: Този Диофан, вероятно жител на Филипопол, където е издаден указът, е бил съден и от страх пред местния съдия не е посмял да апелира. Използувайки идването на императора в града, той дал молба до него. Настоящият закон е отговор на тази молба. ⁴ Sacer comitatus означава свитата, която придружавала императора при неговите пътувания (срв. PWRE, IV, col. 622). В случая се касае за свитата на Диоклециан, който през тази година е пътувал в Тракия и на 17 юни е бил във Филипопол, където е издал указа. За пътуванията на Диоклециан в Тракия вж. *Th. Mommsen, Über die Zeitfolge der Verordnungen Diocletians und seiner Mitregenten, Ges. Schriften II, 1905, p. 195 sq; Ensslin: PWRE VII A, col. 2438—2440; 2447—2448.* Тези пътувания са станали през 293, 294 и 304 г., а един указ, издаден на 8 юни 303 г. в Дуросторум, дн. Силистра, сочи, че и през тази година Диоклециан е слязъл до Долни Дунав. През 293 г. той посетил следните селища: между 10 и 13 май — Адрианопол, дн. Одрин, между 25 май и 17 юни — Филипопол, дн. Пловдив, между 24 и 28 юни — Сердика, дн. София, между 2 и 15 юли отново Филипопол. През 294 г. той се движи главно по Дунава. Тръгва от Сингидунум, дн. Белград, и на 8 септември е в Цебрус, дн. Горни Цибър, Ломско, на 13 октомври е във Вариана, дн. Селановци, Оряховско, на 17 октомври в Апиария, дн. Ряхово, Русенско, на 18 октомври — в Трансмариска, дн. Тутракан, на 21 и 22 октомври в Дуросторум, дн. Силистра. Оттук през Марцианопол ние го намираме на 28 октомври в Анхиало, дн. Поморие, на 29 октомври в Дебелт, дн. с. Дебелт, Бургаско, на 31 октомври в Адрианопол, на 1 ноември в Буртулизум, дн. Бабаески. Оттук през Хераклея, дн. Ерегли, той отива в Константинопол. Според сведения на Лактанций (*De mort. pers.* 17) през 304 г. Диоклециан пътува от Равена за Виминациум и оттук преминава покрай целия бряг до Дуросторум и оттам до Константинопол. ⁵ Закон на император Юстиниан (527—565). ⁶ За този Йоан вж. стр. 26 бел. 2. ⁷ Касае се за закон, издаден в защита на владенията. Тъй като първоначално преторският едикт започвал с думите unde vi, то тия думи останали като означение на самия интердикт при неговото цитиране. Същият случай е и със споменатия след това закон quod vi aut clam.

pare sancimus talem possessorem ut praedonem intellegi et generali iurisdictione ea teneri, quae pro restituenda possessione contra huiusmodi personas veteribus declarata est legibus. ridiculum etenim est dicere vel audire, quod per ignorantiam alienam rem aliquis quasi propriam occupaverit. Omnes autem scire debent, quod non suum est, hoc ad alios modis omnibus pertinere, cum talis dispositio in furti actione iam dudum veteribus legibus definita est dicentibus: si quis alienam rem adversus domini voluntatem attigerit, furti actione tenetur. His videlicet, quae super recipienda possessione a nobis disposita sunt, locum habentibus, si non ex die, ex quo possessio detenta est, triginta annorum excesserunt curricula. D. XV k. Nov. Constantinopoli post consulatum Lampadii et Orestis vv. cc. anno secundo. (532) (VIII, 4, 11, p. 332—333).

15. De pignoribus

Idem AA. et CC. Vito. Res obligatas exteris debito soluto liberando datum petere, non earum dominium adipisci potest. S. III k. Nov. Retiariae CC. cons. (294) (VIII, 13, 21, p. 341).

16. De novationibus et delegationibus

Idem AA. et CC. Ziparo. Nec creditoris creditoris quisquam invitatus delegari potest. S. XII k. Nov. Dorostolo CC. cons. (294) (VIII, 41, 6, p. 354).

притежание, заповядваме такъв притежател да се счита за грабител и това, което е обявено чрез старите закони и за възстановяване на притежанието против подобни лица, да се отстоява чрез общата юрисдикция. Защото смешно е да се казва или слуша, че някой е заграбил чужда вещь като своя поради неведение. Всички обаче трябва да знаят, че не е тяхно онова, което принадлежи на други по всички правила, когато още отдавна такова положение е определено от старите закони като извършване на кражба, които казват: ако някой против волята на собственика задържи чужда вещь, да се смята, че е извършил кражба. От това се вижда, че което ние разпоредихме за възвръщането на притежанието, има валидност, ако от деня, когато е държано притежанието, не са изминали тридесет години.“ Издаден на 18 октомври в Константинопол, във втората година след консулството на преславните мъже Лампадий и Орест. (532 г.)

15. За залозите

Същите Августини и Цезари¹ до Вит². „Трети човек, който е платил дълга, за да освободи заложени вещи, може да си иска онова, което е дал, но не може да придобие собствеността върху тия вещи.“ Издаден в Рациария³ на 30 октомври по време на консулството на Цезарите. (294 г.)

16. За подновяванията на дългове и за делегациите

Същите Августини⁴ и Цезари⁵ до Зипар⁶. „Никой не може против волята му да бъде делегиран⁷ на кредитора“. Издаден в Дуросторум⁸ на 21 октомври по време на консулството на Цезарите. (294 г.)

¹ Сиреч Диоклециан и Максимиан. Закон на император Диоклециан от неговото пътуване в Тракия и Мизия (срв. стр. 31, бел. 4). ² Вит — Vitus е латинско предаване на известното тракийско лично име *Βεϊδης*, засвидетелствувано както епиграфски, така и литературно. ³ Рациария, дн. с. Арчар, Видинско. ⁴ Сиреч Диоклециан и Максимиан. Закон на император Диоклециан от неговото пътуване през Тракия и Мизия (срв. стр. 31, бел. 4). ⁵ За Цезарите срв. стр. 31, бел. 2. ⁶ Зипар — Ziparus е тракийско лично име. ⁷ Delegatio е предписание от страна на заемодавеца до неговия длъжник да плати дължимото не на него, а на трети човек. ⁸ Дуросторум, дн. Силистра. Срв. Cod. Iust., IV 5, 8, който е отправен пак до някой Зипар и издаден на 18 октомври 294 г., значи три дена преди нашия указ, без обаче да се упомене градът. Очевидно се касае за едно и също лице, жител на град Дуросторум през 294 г.

17. *De postliminio et de redemptis ab hostibus*

Idem AA. et CC. Mucatraulo. Is, qui liber constitutus captus ab hostibus commercio redimitur, et antequam restituatur pro eo data pecunia, successionis iura sibi vindicare favore ingenuitatis potest, ut ex ea possit pretium pro se datum exsolvere. (VIII, 50, 15, p. 361).

18. *De iure fisci*

Imp. Diocletianus et Maximianus AA. Mucatraulo. Certa forma super metoecis data est; qui iussu principis in aliam civitatem translati sunt. nam praedia eorum, quae antequam demigrarent habuerint, si ab his distracta non essent, fisci rationibus vindicari iam pridem decretum est, nisi aliud speciali praecepto augusta maiestas decreverit. Ut igitur a principibus salubriter statutum est, ita salvis his, quae utiliter placuerunt, parentibus heredes eos existere minime oportere nulla legis sanctione statutum est. (X 1, 4, p. 395).

19. *Ut nemini liceat in coemptione specierum se excusare et de munere sitoniae*

Imp. Anastasius A. Matroniano pp.
... Ἄλλὰ ταῦτα χωρὶς τῆς Θρακικῆς διοικήσεως νενοιοῦνται. ἐν Θράκῃ γάρ, ἔπειδὴ οὐκ εἰς ὄλοκληρον εἰσφέρεται τὰ δημόσια, διὰ τὸ

17. *За правото на връщане в отечеството и за откупените от враговете*

Същите Августин¹ и Цезари, до Мукатраулис.² „Този свободен човек, който, пленен от враговете, се откупи чрез търговия, може, преди да се възстанови дадената за него сума, поради свободния си произход да предявява права върху наследство, за да може с това да заплати дадената за него цена.“ (294 г.)

18. *За правото на фиска*

Императори Диоклециан³ и Максимиан, Августин, до Мукатраулис.⁴ „За метеките⁵, които по заповед на императора са преместени в друг град, е издадено определено предписание.⁶ Защото от по-рано бе решено да бъдат конфискувани за сметка на фиска техните поземлени владения, които те са притежавали, преди да се изселят, в случай че не са били продадени лично от тях, освен ако императорското величество е решило нещо друго със специална заповед. И така както (от една страна) разумно е постановено от императорите, така и (от друга страна), като се запазва това, което счетовода за уместно, от никакъв закон не е постановено те да не трябва да се явяват наследници на родителите си.“ (Без дата.)

19. *Никому да не се позволява да се оправдава при закупуването на храните и за службата „ситония“*

Император Анастасий,⁷ Август, до Матрониан, управител на префектура. ... Но всичко това се постановява⁸ без оглед на Тракийския диоцез.⁹ Прочее в Тракия данъците не се внасят изцяло,

¹ Сиреч Диоклециан и Максимиан. Закон на император Диоклециан от времето на неговото пътуване в Тракия и Мизия през 294 г. ² Мукатралис е едно от най-известните тракийски лични имена. ³ Закон на император Диоклециан от времето на неговото посещение в Тракия и Мизия. ⁴ За Мукатралис вж. тук бел. 2. ⁵ За тълкуването на „метеки“ (=преселници) и изобщо за тълкуването на този указ и свързаното му с отношения в Тракия срв. Б. Геров, Към тълкуването на едно място в Пизоския надпис, Сб. Д. Дечев, 1958 (под печат). ⁶ Този указ не е запазен. ⁷ Закон на император Анастасий (491—518). ⁸ Целият закон, от който е преведен само откъсът за Тракия, се отнася до въпроса относно доставките на храни от страна на жителите на градовете и за т. нар. „синона“. Като определя общите положения, валидни за цялата империя, законът прави изключения за провинциите в диоцеца Тракия, като тук се запазва старият начин на закупуване на храни — чрез специално наговарени за тази цел търговци. Цялостен превод на този указ е даден в „Подбрани извори за историята на Византия“, София 1956, стр. 9—11. ⁹ В диоцеца Тракия са влизали шест провинции: Тракия, Родопа, Европа, Хемимонт, Долна Мизия и Скития.

προφάσει τῶν βαρβαρικῶν ἐφοδῶν ἐλαττωθῆναι τοὺς γεωργοὺς καὶ μὴ ἀρκεῖν τὴν ἐν εἴδει συντέλειαν τοῖς κατ' αὐτὴν ἰδρυμένοις στρατιώταις, καὶ πάντων μᾶλλον ἀποτρέφεσθαι εἰς αὐτὴν στρατιωτικὰ τάγματα ἀνάγκη ἐστὶ συνεχῆς πάνυ γίνεσθαι, ἐπειδὴ μὴ ἐνδέχεται δίχα συνωνῆς ἀποτρέπεσθαι τοὺς ἐν αὐτῇ στρατιώτας· ἐν ἐκείνῃ τοίνυν τῇ διοικήσει ἢ μέχρι σήμερον κρατεῖται συνήθεια, ὑποκειμένων καὶ τῶν ἐμπόρων τῇ συνηθείᾳ, πρότερον μέντοι καὶ τοῖς συντελεσταῖς καὶ τοῖς ἐμπόροις καταβαλλομένου τοῦ τῆς συνωνῆς χρυσίου ἐν εὐστάθμοις νομίμασι καὶ ὀβρούζοις, καὶ οὕτως αὐτῶν ἀπαιτουμένων ἀδιαστρόφως καὶ ἀζημίως τὸ εἶδος εἰσφέρειν, τοῦ δὲ ταῦτα παραβαίνοντος τοῖς αὐτοῖς ἐπιτιμίαις ὑποκειμένου. Βέλτιον γὰρ ἀντὶ τῆς ἰδιωτικῆς ἐμπορίας μᾶλλον τοῖς στρατιώταις καὶ τοῖς ἐμπόροις χορηγεῖν τὰς ἀναγκαίας αὐτῶν ἀποτροφάς. (4) Ἐὰν δὲ ποτε διὰ τινος πόλεις μὴ ἐχούσας οἰκονικὰ χρήματα μῆτε ἐτέρωθεν εὐπορούσας ἀνάγκη γέγονε συνωνὴν ποιήσασθαι, ἐξέστω μὲν τοῖς ἀρχοῦσι ταύτην ποιεῖν, ἐν μόνῃ δὲ τῇ ἐνορίᾳ τῆς πόλεως τῆς τοῦ οἴκου δεομένης καὶ ἐν τοῖς αὐτῆς ὀρίοις, καὶ κατὰ τὰ ἐν τοῖς τόποις κρατοῦντα κατὰ καιρὸν τιμήματα. τοῦτο δὲ παραφυλαττέτωσαν καὶ οἱ πατέρες τῶν πόλεων καὶ πᾶς ἕτερος τῆς συνωνῆς προνοούμενος. (X 27, 2 § 3—4, pp. 407—408).

защото поради варварските нашествия¹ селяните бяха разорени и не са в състояние да доставят храни за разположените в нея войски, и затова повече от всичко е необходимо изхранването на военните части да става съвсем редовно, понеже не е възможно войниците в нея да се изхранят без „синона“². Следователно в този диоцез да остане в сила досегашният обичай, като на него се подчинят и търговците. Преди всичко и на вносителите, и на търговците парите за закупуване на храни да се дават в пълноценни монети и обриси,³ а след това да се иска от тях да внасят храните неотклонно и без да се нанасят щети, а който престъпи това, подлежи на същите наказания. Защото по-добре е вместо частна търговия търговците да доставят на войниците необходимите храни. А ако някога за някои градове, които нямат пари за закупуване на зърнени храни, нито пък от друга страна благоденствуват, се наложи да се събере „синона“, нека бъде позволено на управителите да я направят, но само в територията на града, който се нуждае от храни и в неговите граници и според валидните в тия места по това време цени. А за това да наблюдават и „бащите на градовете“⁴, и всеки друг, който се грижи за „синоната“⁵. (Без дата.⁶)

20. De colonis Thracensibus

Imppp. Theodosius Arcadius et Honorius AAA. Rufino pp. Per universam dioecisim Thraciarum sublato in perpetuum humanae capitationis censu iugatio tantum terrena solvatur. (1) Et ne forte colonis

20. За тракийските колони

Императори Теодосий,⁷ Аркадий и Хонорий, Августи, до Руфин,⁸ управител на префектура. „По целия диоцез Тракия да се премахне завинаги събирането на поголовния данък⁹ и да се плаща

¹ Очевидно тук се имат предвид остготските нашествия от 70-те години на V в. ² *Сυνωνή*, или *comparatio specieum*, се нарича принудителното закупуване на зърнени храни за държавни или военни нужди от натоварени за тази цел частни лица, което Византия често правела, когато се намирала в икономически затруднения. ³ *Obryza* е вид златна монета. Срв. *Fr. Vittinghoff*: PWRE XVII, col. 1741—1743, s. v. *obryza*. ⁴ *Πάτριες τῆς πόλεως*, или както са известни още, *curatores civitatis*. През късно-римската епоха те са едни от най-главните градски магистрати. Избирани са били измежду едрите земевладелци, но с императорско утвърждаване и са се занимавали с финансовите въпроси на съответния град. Срв. *Kornemann*: PWRE IV, col. 1809—1811, s. v. *curatores*. ⁵ Следват разпоредби за Константинопол, Александрия и за начините, по които трябва да се избират закупвачите на храни. ⁶ Предполага се, че законът е издаден в 505 г. ⁷ Закон на император Теодосий I (379—395). ⁸ Руфин е един от най-изтъкнатите политически дейтели при двора на Източната римска империя от края на IV в. Бил е управител на префектурата Ориент между 392—395 г. ⁹ Поголовният данък — *capitatio humana*, се изчислявал върху човек, по-точно върху „човешка глава“, при което мъжете и жените не се смятали за еднакви данъкооблагаеми единици: на един мъж се смятали две жени. Човекът се облагал като работна сила — мъжете от 14—65 години, а жените от 12—65. Срв. *Seck*: PWRE III, col. 1513—1521, s. v. *capitatio*.

tributariae sortis nexibus absolutis vagandi et quo libuerit recedendi facultas permissa videatur, ipsi quidem originario iure teneantur, et licet condicione videantur ingenui, servi tamen terrae ipsius cui nati sunt aestimentur nec recedendi quo velint aut permutandi loca habeant facultatem, sed possessor eorum iure utatur et patroni sollicitudine et domini potestate. 2. Si quis vero alienum colonum suscipiendum retinendumve crediderit, duas auri libras ei cogatur exsolvere, cuius agros transfuga cultore vacuaverit, ita ut eundem cum omni peculio suo et agnatione restituat (XI, 52, 1, p. 443).

само поземлен данък.¹ И за да не би колоните, освободени от задълженията на данъчния жребий, да сметнат, че им е дадена възможност да се отклоняват и да скитат, където пожелаят, то те да бъдат третирани съобразно със своя произход² и макар по положение да изглеждат свободни, то въпреки това да се считат за роби на тази земя, където са родени, и да нямат възможност да се отклоняват, където искат, нито да променят местата, (където живеят), а притежателят им да упражнява по право и грижата на патрон, и властта на господар. Ако някой е повярвал, че може да приеме и задържи чужд колон, то да бъде принуден да плати по две либри злато на този, чиито земи беглецът е лишил от работна сила, а и да възстанови същия³ с целия му пекулий⁴ и агнатите⁵ му.“ (Без дата)

21. De colonis Illyricianis

Imppp. Valentinianus Valens et Gratianus AAA. ad Probum pp. Colonos inquilinosque per Illyricum vicinasque regiones abundi rure, in quo eos originis agnationisque merito certum est immorari, licentiam habere non posse censemus. (1) Inservant terris non tributario nexu, sed nomine et titulo colonorum, ita ut, si abscesserint ad aliumve, transierint, revocati vinculis poenisque subdantur, maneatque eos poena, qui alienum et incognitum recipiendum esse duxerint, tam in redhibitione operarum et damni, quod locis quae deseruerant factum est, quam multae, cuius modum in auctoritate iudicis collocamus: ita

21. За илирийските колони

Императори Валентиниан,⁶ Валент и Грациан, Августин, до Проб,⁷ управител на префектура. „Нареждаме колоните и инквилините⁸ в Илирик⁹ и съседните области да нямат право да напускат селото, в което е определено да живеят съобразно с произхода и агнатството си. Нека робуват на земята не с данъчни задължения, но с името и обозначение „колони“, така че ако избягат и преминат у друг, като бъдат върнати, да бъдат подложени на затвор и наказания. Наказанието да загне и тия, които са сметнали, че могат да приемат един чужд и непознат (колон), както във възстановяване на работата и щетите, нанесени в напуснатите от тях места, така и в глоба, чийто размер предоставяме на разпореждането на съдията.

¹ Поземленият данък — iugatio terrena, се изчислявал върху един iugerum — парцел земя = 2,5 дка. Изобщо за данъкооблагането в Тракия срв. A. Déléage, La capitation de Bas-Empire, Масбп, 1945, p. 203. ² Ius originarium — право на произхода, т. е. че даден човек остава на това място, където е роден, без да има право да го напуска. ³ Сиреч избягалият колон. ⁴ Пекулий се наричал този парцел земя, който робите получавали заедно с инвентар за обработване. Те се наричали servi casati, или adscripti glebae, и това стои в тясна връзка с промяната на тяхната експлоатация. Земята, която колоните, и то „приписаните“ колони (adscriptitii), притежавали, и чието положение било близко до това на „приписаните“ роби, по аналогия също се наричала „пекулий“. Срв. W. v. Uxkull: PWRE XIX, col. 13—16, s. v. reculium. ⁵ Сиреч неговите близки родственици. ⁶ Закон на император Валентиниан I (364—375). ⁷ Проб е бил управител на префектурата Илирик през 371 г. ⁸ Инквилините са вид зависими селяни, чието точно правно положение и форма на зависимост не е напълно осветлена. ⁹ Префектурата Илирик (т. нар. Източен Илирик) е имала два диоцеца, Дакия и Македония. В диоцеца Дакия влизали провинциите Вътрешна Дакия, Крайбрежна Дакия, Горна Мизия, Дардания и Превалитана. Диоцезът Македония обхващал провинциите: Македония, Крит, Тесалия, Стари и Нови Епир, Македония Салутарис.

προφάσει τῶν βαρβαρικῶν ἐφόδων ἐλαττωθῆναι τοὺς γεωργοὺς καὶ μὴ ἀρκεῖν τὴν ἐν εἴδει συντέλειαν τοῖς κατ' αὐτὴν ἰδρυμένοις στρατιώταις, καὶ πάντων μᾶλλον ἀποτρέφεσθαι εἰς αὐτὴν στρατιωτικὰ τάγματα ἀνάγκη ἐστὶ συνεχῆς πάνυ γίνεσθαι, ἐπειδὴ μὴ ἐνδέχεται δίχα συνωνῆς ἀποτρέφεσθαι τοῖς ἐν αὐτῇ στρατιώταις ἐν ἐκείνῃ τοίνυν τῇ διοικήσει ἢ μέχρι σήμερον κρατεῖτω συνήθεια, ὑποκειμένων καὶ τῶν ἐμπόρων τῇ συνήθειᾳ, πρότερον μέντοι καὶ τοῖς συντελεσταῖς καὶ τοῖς ἐμπόροις καταβαλλομένου τοῦ τῆς συνωνῆς χρυσίου ἐν εὐστάθμοις νομίμασι καὶ ὀβρύζοις, καὶ οὕτως αὐτῶν ἀπαιτουμένων ἀδιαστρόφως καὶ ἀζημίως τὸ εἶδος εἰσφέρειν, τοῦ δὲ ταῦτα παραβαίνοντος τοῖς αὐτοῖς ἐπιτιμίας ὑποκειμένου. Βέλτιον γὰρ ἀντὶ τῆς ἰδιωτικῆς ἐμπορίας μᾶλλον τοῖς στρατιώταις καὶ τοῖς ἐμπόροις χρῆσθαι τὰς ἀναγκαίας αὐτῶν ἀποτροφάς. (4) Ἐὰν δὲ ποτε διὰ τινος πόλεως μὴ ἔχουσας σιτωνικὰ χρήματα μήτε ἐτέρωθεν εὐπορούσας ἀνάγκη γέγονε συνωνῆν ποιήσασθαι, ἐξέστω μὲν τοῖς ἀρχοῦσι ταύτην ποιεῖν, ἐν μόνῃ δὲ τῇ ἐνορίᾳ τῆς πόλεως τῆς τοῦ σίτου δεομένης καὶ ἐν τοῖς αὐτῆς ὄρτοις, καὶ κατὰ τὰ ἐν τοῖς τόποις κρατοῦντα κατὰ καιρὸν τιμήρες τῶν πόλεων καὶ πᾶς ἕτερος τῆς συνωνῆς προνοούμενος. (X 27, 2 § 3—4, pp. 407—408).

защото поради варварските нашествия¹ селяните бяха разорени и не са в състояние да доставят храни за разположените в нея войски, и затова повече от всичко е необходимо изхранването на военните части да става съвсем редовно, по-неже не е възможно войниците в нея да се изхранят без „синона“². Следователно в този диоцез да остане в сила досегашният обичай, като на него се подчинят и търговците. Преди всичко и на вносителите, и на търговците парите за закупуване на храни да се дават в пълноценни монети и обриси,³ а след това да се иска от тях да внасят храните неотклонно и без да се нанасят щети, а който престъпи това, подлежи на същите наказания. Защото по-добре е вместо частна търговия търговците да доставят на войниците необходимите храни. А ако някога за някои градове, които нямат пари за закупуване на зърнени храни, нито пък от друга страна благоденствуват, се наложи да се събере „синона“, нека бъде позволено на управителите да я направят, но само в територията на града, който се нуждае от храни и в неговите граници и според валидните в тия места по това време цени. А за това да наблюдават и „бащите на градовете“⁴, и всеки друг, който се грижи за „синоната“⁵. (Без дата.⁶

20. De colonis Thracensibus

Imppp. Theodosius Arcadius et Honorius AAA. Rufino pp. Per universam dioecesim Thraciarum sublato in perpetuum humanae capitationis censu iugatio tantum terrena solvatur. (1) Et ne forte colonis

20. За тракийските колонии

Императори Теодосий,⁷ Аркадий и Хонорий, Августин, до Руфин,⁸ управител на префектура. „По целия диоцез Тракия да се премахне завинаги събирането на поголовния данък⁹ и да се плаща

¹ Очевидно тук се имат предвид остготските нашествия от 70-те години на V в. ² *Συνωνή*, или *compratio specierum*, се нарича принудителното закупуване на зърнени храни за държавни или военни нужди от натоварени за тази цел частни лица, което Византия често правела, когато се намирала в икономически затруднения. ³ *Obryza* е вид златна монета. Срв. *Fr. Vittinghoff*: PWRE XVII, col. 1741—1743, s. v. *obryza*. ⁴ *Πάτρος τῆς πόλεως*, или както са известни още, *curatores civitatis*. През късноримската епоха те са едни от най-главните градски магистрати. Избрани са били измежду едрите земевладелци, но с императорско утвърждаване и са се занимавали с финансовите въпроси на съответния град. Срв. *Kornemann*: PWRE IV, col. 1809—1811, s. v. *curatores*. ⁵ Следват разпоредби за Константинопол, Александрия и за начините, по които трябва да се избират закупвачите на храни. ⁶ Предполага се, че законът е издаден в 505 г. ⁷ Закон на император Теодосий I (379—395). ⁸ Руфин е един от най-изтъкнатите политически дейтели при двора на Източната римска империя от края на IV в. Бил е управител на префектурата Ориент между 392—395 г. ⁹ Поголовният данък — *capitatio humana*, се изчислявал върху човек, по-точно върху „човешка глава“, при което мъжете и жените не се смятали за еднакви данъкооблагаеми единици: на един мъж се смятали две жени. Човекът се облагал като работна сила — мъжете от 14—65 години, а жените от 12—65. Срв. *Seeck*: PWRE III, col. 1513—1521, s. v. *capitatio*.

tributariae sortis nexibus absolutis vagandi et quo libuerit recedendi facultas permissa videatur, ipsi quidem originario iure teneantur, et licet condicione videantur ingenui, servi tamen terrae ipsius cui nati sunt aestimentur nec recedendi quo velint aut permutandi loca habeant facultatem, sed possessor eorum iure utatur et patroni sollicitudine et domini potestate. 2. Si quis vero alienum colonum suscipiendum retinendumve crediderit, duas auri libras ei cogatur exsolvere, cuius agros transfuga cultore vacuaverit, ita ut eundem cum omni peculio suo et agnatione restituat (XI, 52, 1, p. 443).

само поземлен данък.¹ И за да не би колоните, освободени от задълженията на данъчния жребий, да сметнат, че им е дадена възможност да се отклоняват и да скитат, където пожелаят, то те да бъдат третирани съобразно със своя произход² и макар по положение да изглеждат свободни, то въпреки това да се считат за роби на тази земя, където са родени, и да нямат възможност да се отклоняват, където искат, нито да променят местата, (където живеят), а притежателят им да упражнява по право и грижата на патрон, и властта на господар. Ако някой е повярвал, че може да приеме и задържи чужд колон, то да бъде принуден да плати по две либри злато на този, чиито земи беглецът е лишил от работна сила, а и да възстанови същия³ с целия му пекулий⁴ и агнатите⁵ му.“ (Без дата)

21. De colonis Illyricianis

Imppp. Valentinianus Valens et Gratianus AAA. ad Probum pp. Colonos inquietosque per Illyricum vicinasque regiones abundi rure, in quo eos originis agnationisque merito certum est immorari, licentiam habere non posse censemus. (1) Inserviant terris non tributario nexu, sed nomine et titulo colonorum, ita ut, si abscesserint ad aliumve, transierint, revocati vinculis poenisque subdantur, maneatque eos poena, qui alienum et incognitum recipiendum esse duxerint, tam in rehibitione operarum et damni, quod locis quae deseruerant factum est, quam multae, cuius modum in auctoritate iudicis collocamus: ita

21. За илирийските колони

Императори Валентиниан,⁶ Валент и Грациан, Августини, до Проб,⁷ управител на префектура. „Нареждаме колоните и инквилитите⁸ в Илирик⁹ и съседните области да нямат право да напускат селото, в което е определено да живеят съобразно с произхода и агнатството си. Нека робуват на земята не с данъчни задължения, но с името и обозначение „колони“, така че ако избягат и преминат у друг, като бъдат върнати, да бъдат подложени на затвор и наказания. Наказанието да засегне и тия, които са сметнали, че могат да приемат един чужд и непознат (колон), както във възстановяване на работата и щетите, нанесени в напуснатите от тях места, така и в глоба, чийто размер предоставяме на разпореждането на съдията.

¹ Поземленият данък — iugatio terrena, се изчислявал върху един iugerum — парцел земя = 2,5 дка. Изобищо за данъкооблагането в Тракия срв. А. Делэге, La capitation de Bas-Empire, Масбп, 1945, p. 203. ² Ius originarium — право на произхода, т. е. че даден човек остава на това място, където е роден, без да има право да го напуша. ³ Сиреч избягалият колон. ⁴ Пекулий се наричал този парцел земя, който робите получавали заедно с инвентар за обработване. Те се наричали servi casati, или adscripti glebae, и това стои в тясна връзка с промяната на тяхната експлоатация. Земята, която колоните, и то „приписаните“ колони (adscriptitii), притежавали, и чието положение било близко до това на „приписаните“ роби, по аналогия също се наричала „пекулий“. Срв. W. v. Uxkull: PWRE XIX, col. 13—16, s. v. reculium. ⁵ Сиреч неговите близки родственици. ⁶ Закон на император Валентиниан I (364—375). ⁷ Проб е бил управител на префектурата Илирик през 371 г. ⁸ Инквилитите са вид зависими селяни, чието точно правно положение и форма на зависимост не е напълно осветлена. ⁹ Префектурата Илирик (т. нар. Източен Илирик) е имала два диоцеза, Дакия и Македония. В диоцеза Дакия влизали провинциите Вътрешна Дакия, Крайбрежна Дакия, Горна Мизия, Дардания и Превалитана. Диоцезът Македония обхващал провинциите: Македония, Крит, Тесалия, Стари и Нови Епир, Македония Салутарис.

ut etiam dominus fundi, in quo alienus fuisse monstrabitur, pro qualitate peccati coercionem subire cogatur nec sit ignorantiae locus, cum ad criminis rationem solum illud sufficiat, quod incognitum sibi tenuit. (2) Servum etiam in memoratis regionibus si quis receperit, ignorationis excusatione sublata quadrupli poena teneatur, operarum praeterea compendiis damnisque praestitis. (3) In libertis etiam, quos pari usurpatione susceperit, is modus sit, quem circa liberos duximus colonos retinendum. D. III id. Iul. Gratiano A. II et Probo cons. (371) (XI 53, 1, p. 443).

Дори притежателят на поземленото владение, в което ще се окаже, че е имало чужд (колон), да бъде принуден според характера на провинението да понесе наказанието, без да се признава неведението за оправдание. За доказателство на престъплението е достатъчно само това, че е държал при себе си непознат. А ако някой в споменатите области приеме пък роб, да не се признава незнанието за оправдание, но да понесе четворно наказание, като при това се заплатят щетите и се даде обезщетение за работата.¹ Също за освободените роби, които някой приеме, да се спазва това, което определихме за свободните колони.² Издаден на 15 юли по време на консулството на Грациан, Август, за втори път, и на Проб. 371 г.)

22. Ut nemo ad suum patrocinium suscipiat vicos vel rusticanos eorum

Imp. Leo et Anthemius AA. Nicostrato pp. Orientis. Si quis post hanc nostri numinis sanctionem in fraudem circumscriptioemque publicae functionis ad patrocinium cuiuscumque confugerit, id, quod huius rei gratia geritur sub praetextu donationis vel venditionis seu conductionis aut cuiuslibet alterius contractus, nullam habeat firmitatem: tabellionibus, qui talia instrumenta perficere ausi fuerint, bonorum proscriptio plectendis, qui tamen scientes ausi fuerint huiusmodi instrumenta conscribere: vicis etiam vel possessionibus ad patrocina confugientium publico vindicandis. (1) Eae autem personae, quae contra publicam commoditatem in clientelam suam suscepisse collatores detectae fuerint, nobiliores quidem centum librarum auri condemnationem subire cogentur, mediocres vero fortunae facultatum suarum amissione plectentur: eadem poena multandis etiam

22. Никой да не приема под свой патронат села или селяните им

Императори Лъв² и Антемий, Август, до Никострат,³ управител на префектурата Ориент. „Ако някой след това нареждане на нашата императорска особа прибегне към патроната на когото и да било, за да измами и заобиколи държавните задължения, това, което се извършва за тази цел под формата на дарение или продажба или арендуване или на договор от какъвто и да е вид, да няма никаква сила. Нотариите,⁴ осмелили се да приготвят такива документи, да бъдат наказани с конфискация на имотите им, и то на тия (нотарии), които съзнателно са дръзнали да съчинят такива документи. Селата, а също и именнията на тия, които прибегват към патронат, да бъдат конфискувани в полза на държавата. А лицата, които бъдат открити, че са приели против държавните интереси данъкоплатци под свое покровителство, да се накажат, като благородните⁵ биват принудени да понесат глоба от 100 либри злато, а тия със средно имущество⁶ — с конфискация на имотите им. Същото наказание да бъде наложено и на тия, които като по-

¹ Тия работи, които евентуално робите могли да направят през това време. ² Закон на император Лъв I (457—474). ³ Никострат, управител на префектурата Ориент през 468—469 г. (до към месец март). Срв. *Ensslin*: PWRE XVII col. 544, p. 14, s. v. *Nikostratos*. ⁴ *Notarii*, сиреч нотариуси. Те са били организирани в колегии и задълженията им били близки до тия на съвременните нотариуси. Срв. *Sachers*: PWRE IV A, col. 1847—1863, особ. 1850—1851. ⁵ Сиреч едрите земевладелци, сенаторите. ⁶ Сиреч куриалите.

his, qui intercedentes ministerium suum huiusmodi nefariis actibus improba mente praebuerint. (2) Quam formam ex eo quidem tempore, quod sacra constitutio a divae memoriae Marciano promulgata continet, id est in Thracica quidem dioecesi abhinc annis triginta, hoc est a consulatu Aetii iterum et Sigisbuldi, in Orientali vero et Aegyptiaca et Pontica et Asiana dioecesi viginti octo, hoc est a consulatu Cyri valere atque executioni mandari praecipimus. D. k. Sept. Anthemio A. II cons. (468) (XI 54, 1, p. 444).

23. De veteranis

Imp. Honorius et Theodosius AA. Eustathio pp. et Nestorio pp. Illyrici. Nullus eorum, qui sacramentis inhaerere desierit, vel volens permittatur vel invitus militare cogatur observare iudicium: sententiis, quae non his observatis latae fuerint, nullam firmitatem habentibus, nisi forte reperiatur ibi tempore militiae coepta cognitio: tunc enim velut necdum cingulo deposito sub militari iudice rem tractari finiriue praecipimus; nisi principali beneficio specialiter indulto quidam ex his sese defendant. (XII, 46, 4, p. 478).

24. De cohortalibus principibus corniculariis et primipilaribus

Idem AA. Clearcho pp. Illyrici. Per Illyricum, in quo plurima ac maxima necessitatum publicarum emolumenta officiis constat praesidalibus expediri, centeni numero

средници са предложили с непочтени намерения своята услуга за подобни безчестни действия. Ние заповядваме това нареждане да влезе в сила и да се предава за изпълнение от времето, което обхваща обнародваната императорска разпоредба от блаженопаметния Марциан,¹ сиреч за диоцеза Тракия от тридесет години насам, значи от второто консулство на Аеций и на Сигизбулд,² а в диоцезите Ориент, Египет, Понт, Азия — от двадесет и осем години, сиреч от консулството на Кир.³ Издаден на 1 септември по време на консулството на Антемий, Август, за втори път. (468 г.)

23. За ветераните

Императори Хонорий и Теодосий⁴, Август, до Евстатий⁵, управител на префектура, и до Несторий⁶, управител на префектурата Илирик. „На този, който вече не е свързан със свещената клетва,⁷ да не се позволява нито по собствено желание, нито против волята му да прибягва и да подлежи на военно съдилище. Присъдите, които бъдат произнесени, без да се съблюдава това нареждане, няма да имат никаква сила освен ако не се открие, че там⁸ следствието е почнало по време на военната служба. В такъв случай заповядваме процесът да се разглежда и приключва от военния съдия, сякаш появят още не е хвърлен,⁹ освен ако някои от тях не се защитават (като твърдят), че им е предоставено специално императорско благоволение.“ (421 или 422 г.)¹⁰

24. За кохорталите, принципите, корникуларите и примипиларите

Същите Август¹¹ до Клеарх¹², управител на префектурата Илирик. „В Илирик, в който е известно, че се доставят чрез провинциалните

¹ Този закон не е запазен. ² От 437 г. ³ От 441 г. ⁴ Закон на император Теодосий II (408—450). ⁵ Евстатий, управител на префектурата Ориент през 422 г. Срв. *Seeck*: PWRE VI, col. 1448, n. 6, s. v. Eustathios. ⁶ Несторий, управител на префектурата Илирик през 422 г. Срв. *Ensslin*: PWRE XVII, col. 137, n. 6, s. v. Nestorios. ⁷ Сиреч уволените войници, ветераните. ⁸ Във военното съдилище. ⁹ Фигуративно обяснение на приключването на военната служба. ¹⁰ Тази дата е според *O. Seeck*, *Regesten der Kaiser und Päpste*, Stuttgart, 1919, p. 139—140 — между 14. VII. 421 и 14. II. 423. ¹¹ Сиреч Аркадий и Хонорий. Законът е издаден от император Аркадий (395—408). ¹² Клеарх е управител на префектурата Илирик около 396 г. Срв. *Seeck*: PWRE XI, col. 580, n. 8, s. v. Clearchos.

singulis iudicibus obsecundent: nec ultra hunc modum vel ad militiam ullus adspiret vel coniventia iudicum perseveret. (1) Adhibendi autem sunt ad huiusmodi ministeriorum obsequia non illi, qui vano militiae nomine immania lucra sectentur, sed qui necessitatem officii sollicitudinibus debitis exsequantur. (XII 57, 9, pp. 483—484).

25. *De diversis officiis et apparitoribus iudicum et probatoris eorum*

Imp. Leo A. Iohanni magistro officiorum. Viros spectabiles duces eorumque apparitores nec non limitaneos castrorumque praepositos tantummodo ex sublimis tui iudicii sententia conveniri nec aliis subiacere iudicibus praecipimus: illustribus scilicet ac magnificis viris magistris militum consuetudine ac potestate, si qua ad limites aliquos Orientis Thraciarum et Illyrici ex longo tempore hactenus obtinuit, reservata. (XII, 59, 8, p. 485).

служби най-много и най-големи печалби за държавните нужди, при ведомството на отделните управители на провинции да има само по 100 (служители) на брой. И никой извън този брой да не се стреми към служба или пък да продължава да стои поради снизходителността на управителите. При това за работа в тия ведомства да не се привличат тия, които под предлог на службата се стремят към грамадни печалби, но тия, които изпълняват задълженията си с необходимото усърдие.“ (396 г.)

25. *За различните ведомства и подведомствените при управителите и службите им*

Император Лъв,¹ Август, до Йоан², магистър на ведомствата,³ „Заповядваме знатните мъже дуксовете,⁴ техните подведомствени, също и пограничните войници и началниците на военните станове да могат да бъдат съдени само от твоя висок съд и да не се подчиняват на други съдии. Естествено за знатните и светлейши мъже началниците на войските⁵ да се спазва обичайното съдопроизводство, което е съществувало от дълго време досега по някои гранични места в Ориент, Тракия и Илирик.“ (Без дата)

¹ Закон на император Лъв I (457—474). ² Йоан, консул през 467 и магистър на ведомствата при император Лъв I. Срв. Seeck: PWRE IX col. 1747, n. 15, s. v. Iohannes. ³ Magister officiorum е висша длъжност в двора на Източната римска империя. Появява се след Диоклециан. Тя обединявала различни ведомства към двора. Срв. A. E. R. Voak: PWRE XVII, col. 2048, s. v. officium. ⁴ Дуксовете са военните управители на пограничните провинции. ⁵ За тях вж. стр. 22, бел. 2.

II. НОВЕЛИ НА ИМПЕРАТОР ЮСТИНИАН I

По време на имп. Юстиниан I (527—565) била извършена кодификация на съществуващото дотогава римско законодателство. През 529 г. бил издаден така нареченият *Codex Iustinianus*, който в 534 г. бил разширен и допълнен. През 533 г. бил изработен сборникът, наречен *Digestae*, а по-късно били обнародвани т. нар. *Institutiones*, които съдържали извадки от двата предишни законодателни сборника. Юстиниан продължил своята законодателна дейност и след това, като издал цяла редица отделни разпоредби, познати под името *Novellae leges (Novellae constitutiones)*, *Νεωραὶ διατάξεις*. Повечето от новелите били издадени на гръцки език, само някои от тях са на латински, а отделни новели са на двата езика. От съществуващите много частни сборници на новели по-добре са познати главно три. Най-старият сборник, познат под името *Epitome Iuliani*, е бил съставен към 556 г. и съдържа 124 новели — оригинални латински и съкратен превод на гръцки оригинали. По времето на имп. Тиберий II (578—582) е бил съставен нов сборник, в който влизали 168 новели, повечето на гръцки език. От тях 158 (или по-точно 155, защото три се повтарят) са от Юстиниан. Този сборник е почти напълно запазен в ръкописа М. Третият е сборникът, познат под името *Authenticum*, или *Liber authenticorum*, в който били включени 134 новели на Юстиниан, обнародвани между 535—557 г.

Някои от новелите дават извънредно ценни сведения за социално-икономическото положение на населението в днешните наши земи по времето на имп. Юстиниан.

Съчинението е дошло до нас главно в следните ръкописи: М = *Cod. Marcianus Venetus graec.* 179 (XIII s.). — L = *Cod. Laurentianus plut.* LXXX 4 (XIV s.). — A = *Cod. Ambrosianus Mediolanensis L 49* (XII s.).

ИЗДАНИЯ: С. Е. *Zachariae v. Lingenthal*, *Imp. Iustiniani PP. A. Novellae quae vocantur sive constitutiones quae extra codicem supersunt ordine chronologico digestae*, I—II, Lipsiae 1881 (съкр. Zach.) — R. *Schoell G. Kroll*, *Novellae*, Berolini 1895 (*Corpus Iuris civilis*, v. III) (съкр. Sch.).

КНИЖНИНА: О. *Karlowa*, *Römische Rechtsgeschichte*, I, Leipzig 1885, pp. 1003—1029. — P. *Krüger*, *Geschichte der Quellen und Litteratur der römischen Rechts*, Leipzig 1888. — К. Е. *Zachariae v. Lingenthal*, *Geschichte des griechisch-römischen Rechts*, 3 Aufl., Berlin 1892, pp. 5—8, passim. — P. *Collinet*, *Etudes historiques sur le droit de Justinien I.* Paris 1912. — A. *Steinwenter*, *Novellae*: PWRE, XVII. 1 (1936) col. 1162—1171. — *Ostrogorsky*, *Geschichte*, p. 46. — М. *Левченко*, *История*, стр. 83—88. — E. *Weiss*, *Grundzüge des römischen Rechtsgeschichte* (1936).

NOVELLAE

НОВЕЛИ

1. *Quomodo oporteat episcopos et reliquos clericos ad ordinationem deduci, et de expensis ecclesiarum*

1. Περὶ τοῦ πῶς δεῖ χειροτονεῖσθαι τοὺς ἐπισκόπους καὶ πρεσβυτέρους καὶ διακόνους ἄρρενας καὶ θηλείας, καὶ ποῖα ἐπιτίμια κατὰ τῶν παραβαινόντων τὸν τύπον τῆς διατάξεως

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἐπιφανίῳ τῷ ἀγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ τῆς βασιλίδος ταύτης πόλεως καὶ οἰκουμένης πατριάρχῃ.

Ἐγράφη τὰ ἰσότυπα — — — Δομνίκῳ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν παρὰ Ἰλλυριοῦς ἱερῶν praetoriorum

Dat. XVII. k. April. CP. Belisario v. c. cons. [a. 535].
(Sch., Nov. VI, p. 35, 17—26; p. 47, 29—36).

1. Как трябва да се ръкополагат епископите, свещениците и дяконите — мъже и жени — и какви са наказанията за ония, които нарушават постановлението на наредбата

Същият император¹ до Епифаний², светейшия архиепископ на този царски град и вселенски патриарх.

Еднакви преписи³ се написаха — — — за Домник, преславния управител на свещената⁴ илирийска префектура⁵.

Издадено на 16 март в Константинопол през консулствуването на преславния Велизарий⁶. [535 г.⁷]

2. *De non alienandis aut permutandis ecclesiasticis rebus immobilibus aut in specialem hypothecam dandis creditoribus, sed sufficere generales hypothecas*

2. Περὶ τοῦ μὴ ἐκποιεῖσθαι ἢ ἀνταλλάττεσθαι τὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα ἢ εἰς ἰδικὴν ὑποθήκην δίδοσθαι τῷ δανειστῇ, ἀλλ' ἀρκεῖσθαι αὐτὸν ταῖς γενικαῖς ὑποθήκαις

Ἀποκράτωρ Καῖσαρ Φλάβιος Ἰουστινιανὸς Ἀύγουστος Ἐπιφανίῳ τῷ ἀγιωτάτῳ καὶ μακαριωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ τῆς εὐδαίμονος ταύτης πόλεως καὶ οἰκουμένης πατριάρχῃ.

Caput I

Ἡμεῖς οἶν (ἤδη γὰρ ἐπὶ τὸν νομοῦν ἰτέον) θεοπύρομεν μήτε τὴν ἀγιωτάτην τῆς εὐδαίμονος

2. Църковните недвижими имоти не трябва да бъдат отчуждавани, нито заменяни, нито давани като специален залог на заемодавеца, който обаче да се задоволява с общоприетите залози

Самодържецът император Флавий Юстиниан Август до Епифаний, светейшия и блаженейши архиепископ на този щастлив град и вселенски патриарх.

Глава I

И тъй ние постановяваме (защото трябва да пристъпим към закона) нито светейшата велика църква на този

¹ Византийският император Юстиниан I (527—565). ² Цариградският патриарх Епифаний (520—536). ³ От собственоръчно подписаното от императора разпореждане канцеларията съставлява по няколко преписа за лицата, до които то било предназначено. ⁴ Всичко, което е имало отношение към императорската особа и власт, е било свещено (sacer, ἱερός). Затова тук думата „свещената“ е равнозначна на „императорската“. ⁵ По време на Юстиниан империята е била разделена на три префектури, Oriens, Illyricum и Africa, управлявани от префекти. Столицата е била изключена от това деление и е имала отделен свой praefectus urbi. След административните реформи на Диоклециан и Константин Римската империя била разделена на четири големи административни единици, наречени префектури. Срв. тук стр. 51, бел. 1. ⁶ Става дума за известния византийски пълководец Велизарий, роден в Германикия (дн. Сепарева баня) към 500 г. Hartmann: PWRE, III, col. 209—240, s. v. Belisarios; R. Cantarella: Studi bizantini e neoellenici, IV, 1935, pp. 155—202. Срв. Ив. Дуйчев, Балканският Югоизток през първата половина на VI век, Беломорски преглед, I, 1942, стр. 245. ⁷ Годните са добавени от издателя на новелите.

ταύτης πόλεως μεγάλην ἐκκλησίαν μήτε τὰς ὑπ' αὐτὴν οὖσας, ὧν αὐτὴ^α τὴν χορηγίαν ἐδέξατο^б, καθάπερ αὐτὴν Ἀναστάσιος ὁ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως ἠρμύνηυσε, μήτε τὰς ἄλλας ἀπάσας ἐκκλησίας τὰς κατὰ τὴν εὐδαίμονα ταύτην οὖσας πόλιν ἢ τὴν αὐτῆς περιουκίδα μήτε τὰς ὑπο τὸν πατριαρχικὸν θρόνον τῆς εὐδαίμονος ταύτης πόλεως καθεστῶσας, ὧν τοὺς μητροπολίτας αὐτὸς χειροτονεῖ, μήτε ἄλλον μηδένα πανταχοῦ μήτε πατριάρχην μήτε ἐπίσκοπον (γαμὲν δὴ τοὺς τε ἐπι τῆς Ἑώρας τοὺς τε ἐπι τῆς Ἰλλυρίας, καὶ πρὸς γε τοὺς ἐπι Αἰγύπτου τε καὶ τῆς προσεχοῦς καὶ ἠνωμένης αὐτῇ Λιβύης τοὺς τε ἐπι τῆς Ἀφρων χώρας, καὶ συνελόντα ἅπαντας εἰπεῖν, ὅσοι τῆς ἡμετέρας εἰσὶ γῆς), μήτε μὴν τοὺς ἐπι τῆς Ἑσπερίας ὄντας θεοφιλεστάτους ἐπίσκοπους ἀπ' αὐτῆς τῆς πρεσβυτιδος Ῥώμης μέχρι τῶν εἰς ὠκεανὸν καθέτωσῶν ἀγιοτατων ὀρθοδόξων ἐκκλησιῶν, μήτε τινὰ ξενοδοχὸν ἢ πτωχοτροφὸν ἢ νοσοκόμον ἢ ορφανοτροφὸν ἢ γεροντοκοῦσον ἢ βρεφτοτρόφον ἢ μοναστηριον ἀνδρῶν ἢ γυναικῶν ἠγούμενον ἢ ἡγούμενον, ἢ τινα ὄλως προσετώτα τῶν εἰσαγῶν συστημάτων ἄδειαν ἔχειν ἐκποιεῖν πράγμα ἀκίνητον ἐν οἰκίαις ἢ ἐν ἀγροῖς ἢ ἐν κήποις ἢ ὄλως^с ἐν τοῖς τοιοῦτοις, μηδὲ^д γεωργικὸν ἀνδράποδον μηδὲ πολιτικὴν ἰτήσιν, μηδὲ κατὰ ἰδικῶν προσησιν ἐνεχίρον παραδίδουσι τοῖς δανεισταῖς. το δὲ τῆς ἐκποιήσεως ὄνομα γενικώτερον διὰ τοῦτο τεδείκαμεν, ἵνα κωλύσωμεν καὶ πρᾶσιν καὶ διορεῶν καὶ ἄμειψιν καὶ τὴν εἰς το διηρηκὲς ἐπεινομενην ἐμρύτευσιν, ἣγε οἰδὲ πορρω καθεστήτηκεν ἐκποιήσεως. ἀλλὰ πάντα πανταχοῦ τοὺς ἱερεῖς τῆς τοιαύτης ἐκποιήσεως εἰργόμεν, ταῖς ποιναῖς ἱποκειμένους, αἷς ἢ Δέσποτος τοῦ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως ἐχρήσατο διάταξις. ἐκείνην γὰρ κατὰ πάντων^е κρατεῖν καὶ κυρίαν εἶναι θεοπίζομεν, διόπερ αὐτὴν καὶ προὔθηκαμεν^г καὶ οὐ τῇ πατρίῳ φωνῇ τὸν νόμον συνεγράψαμεν, ἀλλὰ ταύτη δὴ τῇ κοινῇ τε

честит град, нито църквите, които са подчинени на нея и чиято издръжка, както е разяснил блаженопамятният Анастасий¹, тя е поела, нито пък всички други църкви, които се намират в този щастлив град или в околностите му, нито намиращите се под властта на патриаршеския престол на този щастлив град, чиито митрополити той ръкополага, нито изобщо никой друг — нито патриарх, нито епископ (сиреч и тези на Изток, и тези на Илирик, а освен това и тези в Египет и съседната му и обединена с него Либия² и тия, които са в провинция Африка, и, накратко казано, всички, каквито ги има в нашата земя), нито пък боголюбивите епископи на Запад, от самия стар Рим чак до светейшите православни църкви, които се намират до океана, нито някой предстоятел на странноприемница, на приют за бедни или на болница, сиропиталище, старопиталище, ясли, нито игумен или игуменка на мъжки или женски манастир или изобщо някой предстоятел на благотворителни учреждения — никой да няма право да отчуждава, нито да предава на заемото под форма на специален залог недвижим имот в къщи или в ниви, или в градини, или тям подобни, нито земеделски роб, нито държавна доставка. Ние употребихме по-общата дума „отчуждаване“, за да забраним и продажбата, и даряването, и замяната, и траещия продължително емфитевсис³, който не се отличава много от отчуждаването. Но ние забраняваме на всички свещенослужители, където и да са, [да вършат] такова отчуждаване. Те подлежат на наказанията, които е предвидила разпоредбата на блаженопамятния Лъв⁴, защото ние постановяваме тя да бъде валидна и в сила по отношение на всички. Затова ние я предадохме по-горе и написах-

^а αὐτὴ Α. ^б ἀνεδέξατο Α. ^с ἐν ἀγροῖς ἐν κήποις τε καὶ ὄλως: Α. ^д μήτε — μήτε — μήτε libri. ^е πάντα Α. ^г προτεδείκαμεν Α.

¹ Загатва се за император Анастасий I (491–518), който издал закон с подобно съдържание, но не засягал всички църкви (Cod. Iust. I, 2, 17). ² Провинциите Горна и Долна Либия са съставяли част от диоцеза Египет. ³ Емфитевсис (ἐμφитеύσις) представлява постоянно, надследствено арендуване на земя. Емфитевтът получавал наследствено държане (владение) на земята и се освобождавал за известно време от данъци. При вземане на земя под емфитевсис се сключвал специален договор. Емфитевтът не се явявал собственик, макар понякога неговото право да се означава като *dominium*. Неговото владение е могло да бъде отнето освен при определените от законите случаи и при неплащане на данъци за известно време. Емфитевсисът се е прилагал иредимно при обработване на пустеещи (изоставени) земи и е бил от полза за фиска през IV–VI в. Вж. М. В. Левченко, Материали для внутренней истории Восточной Римской империи V–VI вв. — Византийский Сборник, М—Л, 1945, сс. 63–64. ⁴ Император Лъв издал подобен закон, който обаче се отнасял само до главната църква в Цариград (Cod. Iust. I, 2, 14).

καὶ ἐλλάδι, ὥστε ἅπασιν αὐτὸν εἶναι γνώριμον διὰ τὸ πρόχειρον τῆς ἐρμενεύσεως. Τὸ μὲν οὖν ἤδη παρῳρηκὸς ἀγίμεν· τὸ γὰρ τοσαῦτα συμβεβηλαία χρόνῳ τε μακρῶ γενόμενα νῦν ἀνακινεῖν πολλῆς ἂν εἴη τῆς πολυπραγμοσύνης. ὥστε τὰ μέχρι νῦν ὄντα τὸ οἰκτεῖον ἐχέτω σχῆμα· τοῦ λοιποῦ δὲ πᾶσαν ἐκποίησον ἀπαγορευόμεν, τὰς εἰρημένους αὐτῇ ποιῶν ἐπιτιθέμεντες.

· *Ἐγρᾶφῃ [γὰρ] τὸ ἰσοτύπον τοῖς δαιωτάτοις ἀρχιεπισκόποις Ῥώμης, Αἰλίας, Ἀλεξανδρείας καὶ Θεουπόλεως· Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἱερῶν τῆς ἐφῶς πραιτωρίων τὸ δεύτερον, ἀπὸ ὑπάτων καὶ πατρικίῳ, καὶ Δομνίκῳ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν παρὰ Ἰλλυριοῖς πραιτωρίων.*

Dat. XVII. k. Mai. CP. Belisario v. c. cons. [a. 535]

Sch., Nov. VII; pp. 48, 6—15; 51, 35—52, 40; 63, 35—64, 4.

ме закона не на башиния си език,¹ но на този общоупотребяван, гръцки език, за да бъде той известен на всички поради достъпността на изложението. Ние пренебрегваме това, което е вече станало, защото би изисквало големи грижи сега да се преглеждат толкова документа, създадени в продължение на дълго време. Така че досегашното нека си остане в сила, но за в бъдеще забраняваме всяко отчуждаване и определяме споменатите за него наказания.

— — —
Съставени бяха точни преписи за свейшите архиепископи на Рим, Елия², Александрия и Теупол³, за Йоан, за втори път преславен управител на императорската префектура Изток, бивш консул и патриций, и за Домник, преславния управител на префектура Илирик.

Издаден на 15 април в Константинопол през консулството на преславния Велизарий [535 г.].

3. Ut magistratus sine ulla donatione fiant

3. Ἡ διάταξις περὶ τοῦ τοὺς ἀρχοντας χωρὶς τῆς οἰακοῦν δόσεως γίνεσθαι.

Ἐπιτιθέμενος βασιλεὺς Ἰωάννῃ ἐπάρχῳ πραιτωρίων τὸ β', ἀπὸ ὑπάτων καὶ πατρικίῳ.

(Προοίμιον.) Ἀπίστας ἡμῖν ἡμέρας τε καὶ νύκτας συμβαίνει μετὰ πάσης ἀγρυπνίας τε καὶ φροντίδος διάγειν ἀεὶ βουλευομένοις, ὅπως ἂν χρηστόν τι καὶ ἀρέσκον θεῷ παρ' ἡμῶν τοῖς ὑπηκόοις δοθῆι. Καὶ οὐ πάρεργον τὴν ἀγρυπνίαν λαμβάνομεν, ἀλλ' εἰς τοιαύτας αὐτὴν ἀναλίσκομεν βουλὰς διημερεύοντες τε καὶ νυξίν ἐν ἴσῳ ταῖς ἡμέραις χρόμενοι, ὥστε τοὺς ἡμετέρους ὑπηκόους ἐν εὐπαθείᾳ γίνεσθαι πάσης φροντίδος ἀπηλλαγμένους, ἡμῶν εἰς ἑαυτοὺς τὰς ἐπέεθ' ἀπάντων μερίμνας ἀναδεχομένων. Διὰ πάσης γὰρ ἐρεῦνης καὶ ζητήσεως ἀκριβοῦς ἐρχόμεθα, πράττειν ἐκεῖνα ζητοῦντες, ἅπερ ὄφελος τοῖς ἡμετέροις ὑπηκόοις εἰσάγοντα παντὸς αὐτοῦ ἀπαλλάξει βάρους καὶ πάσης ζημίας ἐξωθεν ἐπεισαγομένης παρὰ τὴν δημοσίαν ἀπογραφὴν καὶ τὴν δικαίαν τε καὶ νενομισμένην συντέλειαν. Εὐρίσκομεν γὰρ πολλὴν ἐπεισελθούσαν

3. Наредба да се назначават управителите без какъвто и да е дар⁴

Същият император до Йоан, за втори път управител на префектура, бивш консул и патриций.

(Увод.) Случва ни се цели дни и нощи да прекарваме в пълно бодърствуване и грижа, тъй като винаги мислим как да бъде дадено на нашите подчинени нещо полезно и приятно на бога. Ние обаче не прекарваме в бодърствуване покрай другото, но по цял ден, служейки си и с нощите също като с дни, ние го използваме в такива размишления за добротата на нашите подчинени, та те да бъдат освободени от всяка грижа, а ние да се нагърбим с грижите за всички. Ние извършваме пълно изследване и точно издирване, като търсим да направим това, което носи полза на нашите подчинени и ще ги освободи от всяко бремене и от всяка вреда, причинявана отвън свръх държавната оценка и свръх справедливото и определено от закона облагане.

¹ Сиреч на латински език. За да може да се поддържа фикцията за единство в империята, необходимо е било да се крепи съществуването на общ официален език преди всичко в администрацията и законодателството. През IV—VI в. този общ език продължавал да бъде латинският, на който пишели официалните документи, съставяни били законите и т. н. ² След втората юдейска война (132—135) Ерусалим бил преименуван на Aelia Capitolina. ³ Антиохия е била наречена и Теупол след земетресенията в 526 и 528 г. Вж. Honigmann: PWRE VI, col. 2573, s. v. ⁴ Паричен дар, който се давал или обещавал, за да бъде назначено едно лице на някакъв служебен пост.

τοῖς πράγμασιν ἀδικίαν, καὶ ταύτην οὐκ ἄνωθεν, ἀλλ' ἐκ τινῶν χρόνων, βιασαμένη τοὺς ἡμετέρους ὑπηκόους καὶ εἰς πενίαν ἐλαίνουσαν, ὡς εἰς τελευταίην αὐτοὺς ἀπορίαν κινδυνεύειν ἔλθειν καὶ μηδὲ τὰ συνήθη καὶ νομοσιμμένα τῶν δημοσίων καὶ ταῖς ἀληθείαις εὐσεβῶν φόρων κατὰ τὴν δημοσίαν ἀπογραπὴν δύνασθαι χωρὶς μεγάλης ἀνάγκης τιθέναι. Πῶς γὰρ ἂν ἴσχυον οἱ συντελεῖς, τῶν τε ἐκ τινος χρόνου βεβασιλευκότων ἀεὶ τι κερδαίνειν ἐκ τῆς ἐπὶ ταῖς ἀρχαῖς προαγωγῆς βουλομένων, εἰκότως τε τοῦτοις ἀκολουθοῦντων καὶ τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων, ἐκ τε τῆς ἐντεῦθεν ἀδικίας ταῖς τε ἐξωθεν ζημίαις ταῖς τε νομοσιμμέναις εὐσεβέσι ἐπαρκεῖν εἰσφοραῖς; 1. Ἐννοια τοίνυν ἡμῖν γέγονε, τί ποτε ἂν πράξαντες ἅπαν, ὅσον ἐν ταῖς ἡμετέραις ἐπαρχίαις ἐστὶν ἐπιβλαβές, πράξει μᾶλλον κοινῇ πρὸς τὰ κρείττω μεταστήσασιν. τοῦτο δὲ πάντως ἀποβησόμενον εὐρίσκομεν, εἰ τοὺς ἡγουμένους τῶν ἐθνῶν, ὅσοι τὰς πολιτικὰς ἀρχὰς τῶν ἐπαρχιῶν ἔχουσι, καθαραῖς παρασκευάσασιν χρῆσθαι ταῖς χερσὶ καὶ παντὸς ἀπέχεσθαι λήμματος, μόνους ἀρκουμένους τοῖς παρὰ τοῦ δημοσίου διδομένοις. Ὅπερ οὐκ ἂν ἄλλως γένοιτο, εἰ μὴ καὶ αὐτοὶ τὰς ἀρχὰς ἀμύθητους παραλαμβάνοιεν, οὐδ' οἷον διδόντες οὐδὲ προφάσει τῶν καλουμένων suffragiῶν, οὔτε τοῖς τὰς ἀρχὰς ἔχουσιν οἷτε ἐτέρω τῶν πάντων οὐδενί. ἐσοπήσομεν γὰρ οὔτε, εἰ καὶ πόρος οὐ μικρὸς ἐλαττοῦται τῇ βασιλείᾳ, ἀλλ' οὖν τῶν ἡμετέρων ὑποτελῶν ἐπίδοσιν μεγάλην λαμβανόντων, εἴτηρ ἀξήμιον παρὰ τῶν ἀρχόντων φυλάττοιτο, ἢ τε βασιλεία τό τε δημόσιον εὐθνήσει χωρὶς ἐπιβλαβῆς εὐπόροις, μᾶς τε ταύτης εἰσαγομένης τάξεως πολλῇ καὶ ἀμύθητος ἔσται τοῦ πράγματος ἀφθονία. ἢ οὐ πᾶσιν ἐστὶ φανερόν, οὔτε, ὅσον χρυσίον διδοῦς καὶ οὕτω τὴν ἀρχὴν ἠνούμενος οὐκ αὐτὸ δίδωσι μόνον, ὅσον προφάσει τῶν καλουμένων ἐπενοήθη suffragiῶν, ἀλλὰ καὶ ἕτερον ἐξωθεν προσεπιθήσει πλεῖον προφάσει τῆς τῶν ἄλλων τῶν τὴν ἀρχὴν ἢ διδόντων ἢ μηροστενόντων θεραπείας; καὶ μᾶς ἀρχῆς ἀτύπον δοθείσης πολλὰς ἀνάγκη χειρὰς περισσεῖν τὸν τῆς δόσεως ἀρχόμενον, καὶ τοῦτο δὲ τὸ χρυσίον οὐκ

Защото ние откриваме, че в държавните работи е нахлула пълна несправедливост, и то не отдавна, но от известно време. Тя притеснява нашите подчинени и ги довежда до бедност, така че се явява опасност да изпаднат в крайна нужда и да не могат без голяма принуда да изплащат дори обичайните и определените от закона според държавната оценка държавни и наистина благочестиви данъци. Когато някои, които са царували преди известно време¹, са искали винаги да спечелят нещо от назначаванията на служба и когато, както е редно, и преславните управители ги следват, как наистина данъкоплатците поради тази неправда биха могли да посрещнат и загубите, причинени отвън, и определените редовни данъци? 1. И тъй у нас се появи мисъл, какво би трябвало да извършим, за да променим с един общ акт към по-добро всичко, което е вредно в нашите провинции. Ние намираме, че това ще стане непременно, ако бихме наредили управителите на провинциите, които имат там гражданското управление в тия провинции, да пазят ръцете си чисти и да се въздържат от всяка корист, като се задоволяват само с това, което им се дава от държавното съкровище. Това не би могло да стане иначе освен ако и самите те не получават службите си безплатно, като не дават нищо дори под предлог на така наречените дарове нито на властимащите, нито комуто и да било другиму. Наистина макар (от това) приходите на държавата да се намаляват немалко, но понеже нашите поданици ще получат голяма придобивка, ако управниците ги пазят от загуби, ние решихме, че и царството, и държавното съкровище ще процъфтяват при благополучие на поданиците и ще имат пълно и неизказано изобилие, стига само да бъде въведен този порядък. Нима не е ясно на всички, че този, който дава пари и така купува служба, не дава само толкова пари, колкото е прието под предлог на така наричаните дарове, но свръх това добавя и други пари в повече под предлог да спечели другите, които дават или обещават службите. И след като една служба бъде дадена по нереден начин, този, който почне да дава, необходимо е да обиколи много ръце. И вероятно той не дава тези пари от

¹ Отнася се до имп. Анастасий и Зенон. Всички служби на тия, които платили най-скъпо.

Последният чрез своя префект Севастиан раздал

οἰκοθεν ἴσως παρέχειν, ἀλλὰ δεδανεισμένον, καὶ ἵνα δανείσασθαι δυναθῆι, ζημιούμενον, καὶ οὐλογιζέσθαι κατ' αὐτόν, ὅτι προσήκόν ἐστι τοσοῦτον ἐκ τῆς ἐπαρχίας λαβεῖν, ὅποσον διαλύσει μὲν αὐτῷ τὰ ὀφλήματα, κεφάλαιά τε καὶ τόκον, καὶ τὰς ὑπὲρ αὐτοῦ τοῦ δανείσασθαι ζημίας, δώσει δὲ καὶ τὴν ἐν μέσῳ δαπάνην δαψιλεστέραν τε ἤδη καὶ ἄρχοντι καὶ τοῖς ἀμφ' αὐτὸν πρότερον, καὶ τινα ἐκ τῶν καὶ προσποθήσεται πόρον κατὰ τὸν ἐξῆς χρόνον, κατ' ὃν ἴσως οὐκ ἄρξει ὥστε τοῦ παρ' αὐτοῦ διδομένου τριπλάσιον, μᾶλλον δέ, εἰ δεῖ ἀληθεστερον εἰπεῖν, δεκαπλάσιον τὸ παρὰ τῶν ἡμετέρων ἵποτελῶν εἰσπραττόμενον ἔσται. Ἐντεῦθεν τε καὶ τὸ δημόσιον ἐλαττωθήσεται· ἅ γὰρ ἐξήν εἰς τὸ δημόσιον εἰσαχθῆναι, τοῦ τὴν ἀρχὴν ἔχοντος καθαρὰς χρωμένον ταῖς χερσὶ, ταῦτα εἰς τὴν οἰκίαν θεραπείαν λαβὼν ὁ τὴν ἀρχὴν ἔχων ἄπορον τε ἀποφύγας ἡμῖν τὸν συντελεστήν, τὴν ἀπορίαν ἐκείνου τὴν δι' αὐτὸν γενομένην ἡμῖν ἵπολογίζεται. Ποσα δὲ ἀσεβῆ καὶ ἄλλῃ γίνεται εἰς τὴν τῶν κλοπῶν τούτων εἰκότως ἀναφερομένα προσάσιν; οἱ γὰρ δὴ τὰς ἀρχὰς ἔχοντες τὰς ἐπιχωρίους εἰς τὸ λῆμμα προσέχοντες τοῦτο πολλοὺς μὲν τῶν ὑπειθύνων ἀγίῃσι, πολλοὺς δὲ τῶν ἀνευθύνων κατακρίνουσιν, ἵνα τοῖς ὑπειθύνουσιν χαρίσωνται· καὶ τοῦτο οὐκ ἐπὶ ταῖς χρηματικαῖς ἕνεκα πρᾶττουσιν αἰτίας, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐγκλήμασιν, ἔνθα περὶ ψυχῆς ἐστὶν ὁ κίνδυνος. Ἐν γὰρ τῆς ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν γίνονται, καὶ συρρέουσιν ἐνταῦθα πάντες ὀδυρόμενοι, ἱερεῖς τε καὶ βουλευταὶ καὶ ταξεῶται καὶ κτήτορες καὶ δημόται καὶ γεωργοί, ταῖς τῶν ἀρχόντων κλοπαῖς τε εἰκότως καὶ ἀδικαῖς μεμφόμενοι. Καὶ οὐ ταῦτα δὴ γίνεται μόνα, ἀλλὰ καὶ αἱ τῶν π' ἄλλων στάσεις καὶ οἱ δημῶδεις θόρυβοι τὰ πολλὰ χρημάτων γίνονται τε καὶ παύονται. καὶ ὅπως μία τις ἐστὶν αὕτη πάντων ἀφορμὴ τῶν κακῶν, καὶ τό γε ἀργυρολογεῖν τὰς ἀρχὰς πάσης ἐστὶ πονηρίας προοίμιον τε καὶ πέρας· καὶ ἔστιν ἄρα καὶ τοῦτο τῶν θείων λογίων θαυμαστόν τε καὶ ἀληθέστατον τὸ τὴν φιλαργυρίαν πάντων εἶναι μητέρα τῶν κακῶν, καὶ μάλιστα ὅταν μὴ ταῖς τῶν ἰδιωτῶν, ἀλλὰ ταῖς τῶν ἀρχόντων ἐγγένηται ψυχαῖς. Τίς γὰρ οὐκ ἂν ἀκινδύνως κλέπτει, τίς δὲ οὐκ ἂν ληστεύσειεν ἀνεύθυνα, εἰς τὴν ἀρχὴν ἀποβλέπων κἀκείνην ὀρῶν ἅπαντα

себе си, но ги взема на заем. Но за да бъдат взети на заем, те са натоварени с лихвата. И (този човек) мисли в себе си, че е редно да вземе от провинцията толкова, с колкото ще се заплати за дълга, главницата и лихвата, както и за загубите около заемането. Междувременно той ще харчи по-щедро и както подобава на управник и на тези около него. Той също ще отделя и за себе си известна сума за бъдещето време, когато може би не ще бъде управник. Така че той ще извлече от нашите данъкоплатци тройно повече или по-скоро, ако трябва да се изразим по-вярно, десеторно повече в сравнение с даденото от него. Поради тази причина и държавното съкровище ще бъде накърнено. Ако това, което би трябвало да се внесе в държавното съкровище при условие, че ръцете на управника са чисти, управникът го взема за своя употреба и прави (с това) данъкоплатеца беден, този ще припише своето обедняване, причинено от него, на нас. И колко още други безбожни дела стават, които се отдават справедливо на тия кражби? Защото провинциалните управници освобождават мнозина виновни, като им продават простъпката, а, от друга страна, осъждат мнозина невинни, за да угодят на виновните. И това те вършат не само в паричните дела, но и при обвинения, където е в опасност животът. Започва бягство от провинциите и се стичат тук и свещенослужители, и декуриони, и кохорталци, и собственици на имения, и граждани на муниципии, и колони, като всички се оплакват и справедливо порицават кражбите и неправдите на управниците. И става не само това, но и въстанията на градовете и народните бунтове избухват и престават повечето поради парите. И изобщо това е единственият източник на всички злини. И откупуването на длъжностите е начало и край на всяко зло. И от божествените слова най-удивителното и правдиво е това, че сребролюбие е майка на всички злини, а особено когато то се загнезди не в душите на отделните граждани, но на управниците. Защото кой не би крад без риск, кой не би разбойничествувал безнаказано, когато поглежда към властта и вижда, че тя продава всичко за пари, и когато е уверен, че каквато и нередовност да извърши, би я изкупил, като даде пари? Затова са и

χρῆσιον πιπράσκουσιν, καὶ θαρρῶν ὡς, ὅπερ ἂν πράξειεν ἄτοπον, τοῦτο χρήματα δὸς ἐξω-
νήσεται; ἐντεῦθεν ἀνδροφρονία τε καὶ μοιχεΐαι
καὶ ἐφοδοὶ καὶ πληγαὶ καὶ ἀρπαγαὶ παρθένων
καὶ πανηγύρεων συγχύσεις καὶ καταφρονήσεις
τῶν τε νόμων καὶ τῶν ἀρχῶν, πάντων αὐτὰς
ἀνίους προκεισθῆναι νομιζόντων, ὅσπερ τι τῶν
κακίστων ἀνδραποδῶν. Καὶ οἷον ἂν ἀρχέλαμμεν
προσηνοεῖν τε καὶ ἀφηγεῖσθαι, ὅποσα καὶ ἐκ
τῆς κλοπῆς τῶν ἐπὶ χωρίων ἀρχόντων γίνεται
χαλεπα, οὐδενος αὐτοῖς θαρροῦντος μετὰ παρ-
ρησίας ἐπιτυῶν, ἐκείνων εὐθὺς το τὰς ἀρχὰς
ἀνήσασθαι προσοχομένων.

Dat. XVII. k. Mai. CP. Belisario v. c.
cons. [a. 535]

Γνώσις τῆς παρ' ἐνάστης τῶν
ὑποτεταγμένων ἀρχῶν οφειλοῦσης
ταρχεσθῆναι ἰούρω συνηθειῶν ποσο-
τητος, [ταρμ] τῶν τὰς ἀρχὰς
ἐχόντων οὐδενος τολμῶντος παρὰ
τὰ προγεγραμμένα οὔτε λαβεῖν
οὔτε δοῦναι τι πλέον.

καὶ δοῦναι ἀρχαὶ ἑπιτιμικαὶ ἤτοι
κονσουλάριαι

27 Ἀπὸ τοῦ ἀρχοντος Ἐδρόπης οὕτως·
τοῖς περιβλέπτοις χαρτουλαρίοις τρισὶ
τοῦ θεῖου κ. βουκλείου νομ. β'
τῷ προμικηρίῳ τῶν λαμπροτάτων τρι-
βούνων νοταρίων νομ. κδ'
τῷ αὐτοῦ βοηθῷ νομ. γ'
τῇ ταξί τῶν ἐνδ' ξοτάτων ἐπαρχῶν
ἑπὲρ πρωστάγιματος νομ. μ'

28 Ἀπὸ τοῦ ἀρχοντος Θράκης οὕτως·
τοῖς περιβλέπτοις χαρτουλαρίοις τρισὶ
τοῦ θεῖου κ. βουκλείου νομ. β'
τῷ προμικηρίῳ τῶν λαμπροτάτων τρι-
βούνων νοταρίων νομ. κδ'
τῷ αὐτοῦ βοηθῷ νομ. γ'

человекоубийствата, прелюбодееанията,
нападенията, нараняванията, отвличания-
та на девници, разтурянето на сборищата
и пренебрегването на законите и на влас-
тите, тъй като всички смятат, че те са
изложени на продан като най-лоши роби.
И ние не бихме имали възможност да
отбележим и да разкажем колко лоши
неща стават поради кражбите на про-
винциалните управници, понеже никой не
смее открито да ги осъди, тъй като те
веднага се извиняват с това, че служби-
те са купени.

Издадено на 15 април в Константино-
пол през консулствуването на преслав-
ния Велизарий [535 г.].

Сведение за сумата, която като
обичаен дар трябва да се дава от всяка
от долуизброените власти, и никой от
ония, които имат власт, да не се ос-
мелява нито да вземе, нито да даде
нещо повече от предписаното

И службите, които са консуларски¹:

27. От управителя на Европа² така:
на тримата знатни хартуларии³ от све-
щения дворец 9 номизми⁴,
на примикирия на пресветлите трибуни
нотарии⁵ 24 номизми,
на помощника му⁶ 3 номизми,
на службата на преславните управители
на префектури на разпореждане

40 номизми.

28. От управителя на Тракия⁷ така:
на тримата знатни хартуларии от свеще-
ния дворец 9 номизми,
на примикирия на пресветлите трибуни
нотарии 24 номизми,
на помощника му 3 номизми,

¹ Консулариите (consulares) заемали по ранг най-високото положение между управителите на провинции (rectores, correctores и praesides), защото поне първоначално са били поставяни начело на такива провинции, които били управлявани от бивши консули. Като управител на провинция с по-висок ранг е бил само проконсултът, но тази титла, както и титлата moderator provinciae, която се явява едва при Юстиниан, е по-рядка. ² Провинция на диоцеза Тракия. Обхващала земите около Цариград, край Мраморно море и Галиполския полуостров. За западната ѝ граница вж. Д. П. Димитров, ИБАИ VIII (1934), стр. 139. ³ Хартуларии са били един вид секретари, които се срещат при почти всички висши длъжности. Те са били назначавани от службата на управителя на провинцията и се занимавали, както изглежда, главно със сметководството. В императорския дворец (sacrum cubiculum) хартуларии били трима. ⁴ Златната номизма (νόμισμα, solidus) във Византия е тежела от 3,80 до 4,53 г. ⁵ Първите десет императорски нотари (секретари) се наричали tribuni notarii. Техен началник е бил т. нар. примикирий. ⁶ Помощникът на примикирия бил първият от tribuni notarii. Той носел името secup-dicegius. ⁷ Провинция в диоцеза Тракия. Обхващала земите по средното течение на Марица с областите на градовете Филиппопол (дн. Пловдив) и Бероя (дн. Стара Загора).

τῇ τάξει τῶν ἐνδοξοτάτων ἐπάρχων
ὑπὲρ προστάγματος νομ. μ'
29 Ἀπὸ τοῦ ἀρχοντος Ῥοδόπης οὕτως·
τοῖς περιβλέπτοις χαρτουλαρίοις τρισὶ
τοῦ θείου κουβουκλείου νομ. θ'
τῷ πριμικηρίῳ τῶν λαμπροτάτων τρι-
βούνων νοταρίων νομ. κδ'
τῷ αὐτοῦ βοηθῷ νομ. γ'
τῇ τάξει τῶν ἐνδοξοτάτων ἐπάρχων
ὑπὲρ προστάγματος νομ. μ'

30 Ἀπὸ τοῦ ἀρχοντος Αἰμιμόντου οὕτως·
τοῖς περιβλέπτοις χαρτουλαρίοις τρισὶ
τοῦ θείου κουβουκλείου νομ. θ'
τῷ πριμικηρίῳ τῶν λαμπροτάτων τρι-
βούνων νοταρίων νομ. κδ'
τῷ αὐτοῦ βοηθῷ νομ. γ'
τῇ τάξει τῶν ἐνδοξοτάτων ἐπάρχων
ὑπὲρ προστάγματος νομ. μ'

Καὶ ὄσαι ἀρχαὶ ἡγεμονικαὶ ἤτοι
correctoriai

47 Ἀπὸ τοῦ ἀρχοντος Μυσίας δευτέρας οὕτως·
τοῖς περιβλέπτοις χαρτουλαρίοις
τρिसὶ τοῦ θείου κουβουκλείου νομ. θ'
τῷ πριμικηρίῳ τῶν λαμπροτάτων τρι-
βούνων νοταρίων νομ. ιε'
τῷ αὐτοῦ βοηθῷ νομ. γ'
τῇ τάξει τῶν ἐνδοξοτάτων ἐπάρχων
ὑπὲρ προστάγματος νομ. λς'

48 Ἀπὸ τοῦ ἀρχοντος Σκυθίας οὕτως·
τοῖς περιβλέπτοις χαρτουλαρίοις τρισὶ
τοῦ θείου κουβουκλείου νομ. θ'
τῷ πριμικηρίῳ τῶν λαμπροτάτων τρι-
βούνων νοταρίων νομ. ιε'
τῷ αὐτοῦ βοηθῷ νομ. γ'
τῇ τάξει τῶν ἐνδοξοτάτων ἐπάρχων
ὑπὲρ προστάγματος νομ. λς'

Dat. XVII. k. Mai. CP. Belisario <v. c.>
cons. [a. 535].

на службата на преславните управители на
префектури на разпореждане 40 номизми
29. От управителя на Родоп¹ така:
на тримата знатни хартуларии от све-
щения дворец 9 номизми,
на примикирия на пресветлите трибуни
нотарии 24 номизми,
на помощника му 3 номизми,
на службата на преславните управители
на префектури на разпореждане

40 номизми.
30. От управителя на Хемимонт² та-
ка:
на тримата знатни хартуларии от свеще-
ния дворец 9 номизми,
на примикирия на пресветлите трибуни
нотарии 24 номизми,
на помощника му 3 номизми,
на службата на преславните управители
на префектури на разпореждане
40 номизми.

И службите, които са хегемонски
или коректорски³:

47. От управителя на Втора Мизия⁴
така:
на тримата знатни хартуларии от све-
щения дворец 9 номизми,
на примикирия на пресветлите трибуни
нотарии 15 номизми,
на помощника му 3 номизми,
на службата на преславните управители
на префектури на разпореждане
36 номизми.

48. От управителя на Скития⁵ така:
на тримата знатни хартуларии от све-
щения дворец 9 номизми,
на примикирия на пресветлите трибуни
нотарии 15 номизми,
на помощника му 3 номизми,
на службата на преславните управители
на префектури на разположение
36 номизми.

Издадено на 15 април в Константино-
пол през консулствуването на (преслав-
ния) Велизарий [535 г.]

¹ Провинция в диоцеза Тракия. Обхващала областта на Родопите и земите по Беломорското крайбрежие между р. Места и Марица, приблизително дн. Западна Тракия. ² Провинция в диоцеза Тракия. Обхващала приблизително земите между Стара планина, р. Тунджа, Черно море и Странджа планина, както и областта на гр. Адрианопол (дн. Одрин). Провинция Хемимонт е носела и името Thracia Secunda. ³ Коректор (хегемон), консулар, ректор и презид са титли на управители на провинции (вж. и стр. 45, бел. 1). ⁴ Втора или Долна Мизия (Moesia inferior) била провинция на диоцеза Тракия. Тя обхващала земите между Стара планина, Добруджа, р. Дунав и р. Цибрица. ⁵ Сиреч Малка Скития (Scythia minor), провинция на диоцеза Тракия, която обхващала днешна Добруджа, с главен гр. Томи, дн. Кюстенджа.

Scriptum est exemplar huiusmodi Dominico gloriosissimo praefecto apud Illyricum praetoriorum, sed ita quidem adiectionibus:

Iusiurandum subeant secundum proprium de hoc factum indiculum sacramenti, cuius exemplar etiam directum est tuae celsitudini. Qui vero administrationes suscipiunt, a tua celsitudine directos hinc eis a nobis codicillos suscipiant praesente deo amabili civitatis in qua degunt episcopo et aliis qui in civitate sunt in iudicio tuae celsitudinis congregatis et officio omni tuo: coram quibus et codicillos accipiant et iurent praedictum iusiurandum. — —

(Sch., Nov. VIII, pp. 64, 5—6⁶, 41; 78, 17; 80, 24 29; 81, 37—38; 85, 1—32; 86, 1 2; 88, 11 41; 89, 1 12).

4. De privilegiis archiepiscopi Primae Iustinianae

Idem A. Catelliano viro beatissimo archiepiscopo Primae Iustinianae.

Multis et variis modis nostram patriam augere cupientes, in qua prima deus praestitit nobis ad hunc mundum quem ipse condidit venire, et circa sacerdotalem censuram eam volumus maximis incrementis ampliari: ut Primae Iustinianae patriae nostrae pro tempore sacrosanctus antistes non solum metropolitanus, sed etiam archiepiscopus fiat, et certae^a provinciae sub eius sint auctoritate, id est tam ipsa mediterranea Dacia quam Dacia ripensis nec non Mysia^a prima^b et Dardania et Praevalitana provincia et secunda Macedonia et pars secundae Pannoniae, quae in Bacensi^c est civitate. Cum enim in antiquis temporibus Sirmii^d praefectura fuerat con-

Написан е такъв препис за преславния управител на Илирийската префектура Доминик, но със следните добавки:

Да се заклеват според специално за това съставения образец за клетва, препис от който е изпратен и на твоё височество. Тези обаче, които постъпват на служба, да получават от твоё височество изпратените им от нас заповеди за назначение в присъствие на боголюбивия епископ на града, в който живеят, и на другите, които са събрани в града под властта на твоё височество, и на всички твои служители и пред тях да получават и заповедите за назначение и да полагат споменатата клетва.

4. За привилегиите на архиепископа на Първа Юстиниана

Същият император до Кателиан, преблжения архиепископ на Първа Юстиниана. Понеже силно желаем да възвеличим по много и различни начини нашия роден град, където за първи път бог ни позволи да се язим на този създаден от самия него свят, ние искаме и по отношение на църковната си власт той да се разрасне до най-голяма степен, така че сегашният свети предстоятел на нашия град Първа Юстиниана¹ да стане на само митрополит, но и архиепископ² и под негова власт да бъдат някои провинции, а именно както самата Вътрешна Дакия³, така и Крайбрежна Дакия⁴, също и Първа Мизия⁵, и Дардания⁶, и провинция Превалитана⁷, и Втора Македония⁸, и част от Втора Пانونия⁹, която е в Баценската област¹⁰.

^a mysia V, missia R. ^b prima Contius secunda libri. ^c bancensi V, bacensis R, Urbatensi dedit Augustinus (ed. Iuliani a. 1567). ^d Sirmii Contius] firmii V vulg., om. R spat. vac. relicto.

¹ Град в Горна Мизия, разположен в Северна Дардания по горното течение на р. Вардар. Юстиниан подновил и украсил града, като го преименувал на Първа Юстиниана. ² Тогава не всеки митрополит е имал титлата архиепископ. ³ Провинция в диоцеза Дакия с главен град Сердика (дн. София). Тя обхващала областите на Ниш, Сердика, Пауталия (дн. Кюстендил), Германикия (дн. Сапарева баня) и др. ⁴ Провинция в диоцеза Дакия, създадена след изоставянето на Траянова Дакия. Тя обхващала приблизително дн. Северозападна България между реките Дунав и Вит и Стара планина, както и част от дн. Югославия. ⁵ Първа или Горна Мизия била провинция в диоцеза Дакия, която след Аврелиан (275 г.) обхващала басейна на р. Морава с брега на Дунава между Белград и Долни Милановац. ⁶ Провинция в диоцеза Дакия, обхващала приблизително земите на днешна Северна Македония. ⁷ Превалитана заедно с част от Втора Македония (Macedonia Salutaris) образувала провинция в диоцеза Дакия. Тази провинция обхващала части от дн. Западна Югославия (до р. Дрин) и Албания. ⁸ Втора Македония, или Macedonia Salutaris, обхващала земи в дн. Македония с главен гр. Стоби, днес развалини при Градско. Една част от нея заедно с Превалитана образувала провинция в диоцеза Дакия, а друга част заедно с Нови Епир образувала провинция в диоцеза Македония. ⁹ Втора, или Долна Пانونия била една от четирите провинции на диоцеза Пانونия. ¹⁰ Баценската област (civitas Bacensis, Iordanes, Romana et Getica, ed. Mommsen, MGH, t. V, I, p. 128, 24 civitas Basianis) с едноименен град се намирала във Втора Пانونия. Развалините на града се намират при Петровци, Югославия (вж. K. Müller, Itineraria Romana, Stuttgart 1916, col. 424).

stituta, ibique omne fuerat Illyrici fastigium tam in civilibus quam in episcopalibus causis, postea autem Attilanis temporibus eiusdem locis devastatis Apraemius^a praefectus praetorio de Sirmiana^b civitate in Thessalonicam profugus venerat, tunc ipsam praefecturam et sacerdotalis honor secutus est, et Thessalonicensis episcopus non sua auctoritate, sed sub umbra praefecturae meruit aliquam praerogativam. Cum igitur in praesenti deo auctore ita nostra respublica aucta est, ut utraque ripa Danubii iam nostris civitatibus frequentaretur, et tam Viminacium quam Recidiva et Litterata, quae trans Danubium sunt, nostrae iterum ditioni subactae sint, necessarium duximus ipsam gloriosissimam praefecturam, quae in Pannonia fuerat constituta, iuxta Pannoniam in nostra felicissima patria collocare, cum nihil quidem magni distat a Dacia mediterranea secunda Pannonia, multis autem spatiis separatur Prima Macedonia a Pannonia secunda. Et quia homines semper bellicis sudoribus inhaerentes non erat utile reipublicae ad primam Macedoniam per tot spatia tantasque difficultates venire, ideo necessarium nobis visum est ipsam praefecturam ad superiores partes trahere, et iuxta eam provinciae constitutae facilius sentiant illius medicinam. Et ideo tua beatitudo et omnes praefatae Primae Iustinianae sacrosancti antistes archiepiscopi habeant praerogativam et omnem licentiam suam auctoritatem eis impertire et eos ordinare, et in omnibus supradictis provinciis primum honorem, primam dignitatem, summum sacerdotium, summum fastigium: ut a tua sede creentur et te solum archiepiscopum habeant, nulla communione adversus (eos)^c Thessalonicensi

В старо време е била учредена префектура в Сирмиум и там е била цялата висша власт на Илирик както по гражданските, така и по епископските дела. После обаче, по времето на Атила, понеже местата на същия [Илирик] били опустошени, префектът Апремиус дошъл в Солун, като избягал от град Сирмиум, и тогава и епископското достойнство последвало самата префектура, и солунският епископ заслужил известно предимство не поради своята власт, но под сянката на префектурата. Но когато днес по божия воля нашата държава е така уголемена, че и двата бряга на Дунав изобилствуват вече с наши градове, и Виминациум¹, и Рецидива², и Литерата³, които са отвъд Дунава⁴, са отново подчинени на нашата власт, ние сметнахме за необходимо да установим близо до Панония, в нашия най-щастлив роден град най-славната префектура, която е била учредена в Панония, тъй като Втора Панония наистина отстои недалеч от Средиземна Дакция, но Първа Македония⁵ се намира на голямо разстояние от Втора Панония. И понеже не беше полезно за държавата хора, които винаги са много заети с военни дела, да преминават през такова разстояние и толкова големи трудности, за да дойдат до Първа Македония, затова ние решихме, че е необходимо да преместим префектурата към по-горните области, та разположените близо до нея провинции да чувствуват по-добре нейните грижи. И затова твое блаженство и всички светейши предстоятели, архиепископи на споменатата Първа Юстиниана, да имат и предимство, и пълна свобода да държат епископите под своя власт, да ги ръкополагат и във всички гореспоменати провинции да се ползват с най-голяма почит, да имат най-голямо достойнство, най-високо свещенослужителско положение, най-висок чин. Те да бъдат поставяни от твоя престол и да имат само тебе за архиепископ, като на солунския епископ се отнеме всякакво право

^a Apraemius RV, Aprenninus *dedit Miraeus* (ed. Jul. a. 1561), Aprennius *Contius*, Apracinius *Augustinus*; Apodemius *al.* ^b firmitana V *vulg.*, firmata R. ^c eos *add. vulg.*

¹ Град в Горна Мизия, разположен на десния бряг на р. Дунав, седалище на VII Клавдиев легион. След като бил разрушен от варварите, Юстиниан го възстановил от основи. Сега на негово място се намира Костолац (Югославия). Вж. *K. Jireček, Die Heerstrasse von Belgrad nach Constantinopel und die Balkanpässe*, Prag 1877, p. 15. ² Рецидива — вероятно Residina, посочена у Прокопий (*De aedif.*, IV, II, p. 148, 35) като крепост в Мизия след *Νεαϊδοπολις*. ³ Литерата (в Tab. Peut. Lederata) — сега Uj Palanka в Югославия (*Miller*, op. c., col. 542). ⁴ Изброените градове са на десния бряг на Дунав. ⁵ Провинция в диоцеза Македония. Тя обхващала приблизително земите на дн. гръцка Македония.

episcopo servanda; sed tu ipse et omnes Primae Iustinianae antistites sint eis iudices et disceptatores: quicquid oriatur inter eos discrimen, ipsi hoc dirimant et finem ei imponant et eos ordinent, neque ad alium quendam eatur, sed suum cognoscant archiepiscopum omnes praedictae provinciae, et eius sentiant creationem, et vel per se vel per suam auctoritatem vel clericos mittendos habeat omnem potestatem omnemque sacerdotalem censuram et creationis licentiam. Sed et in Aquis, quae est provinciae Daciae^a ripensis, ordinari volumus a tua sanctitate episcopum, ut non in posterum sub Meridiano^b episcopo sit constituta: sed Meridianus^c quidem maneat in Meridio, nulla ei communionem cum Aquis servanda; Aquensis autem episcopus habeat praefatam civitatem et omnia eius castella et territoria et ecclesias, ut possit Bonosiacorum scelus ex ea civitate et terra repellere vel in orthodoxam fidem transformare.

Ut igitur sciat beatitudo tua nostri numinis dispositionem, ideo praesentem legem ad tuam venerabilem sedem transmissimus, ut in perpetuum tale beneficium habeat patriae nostrae ecclesia^d in dei omnipotentis gloriam et nostri numinis sempiternam recordationem. Quando autem tuae sedis gubernatorem ab hac luce decedere contigerit, pro tempore^e archiepiscopum eius a venerabili suo concilio metropolitanorum ordinari sancimus, quemadmodum decet archiepiscopum omnibus honoratum in ecclesiis provehi, nulla penitus Thessalonicensi episcopo neque ad hoc communionem servanda.

Beatitudo igitur tua quae nostra sanxit aeternitas modis omnibus ad effectum perducere non differat.

Dat. XVIII. kal. Mai. (Belisario v. c. cons.) [a. 535]
(Sch., Nov., XI, p. 94, 1—41).

на общение с тях. Но ти сам и всички предстоятели на Първа Юстиниана да им бъдете съдии и съдници, да решавате и да туряте край на всеки спор, който се порожи между тях, да ги ръкополагате и те да не отиват при никой друг, но всички споменати провинции да знаят своя архиепископ и да чувствуват неговата власт. И той или лично, или чрез нарежданията си, или чрез изпращане на клирици да има пълна власт, и пълен иерархически надзор, и право на назначаване. Но ние желаем да бъде ръкополаган от твоя светост и епископът на Акве¹, който е [град] в провинция Крайбрежна Дакия, за да не бъде оставен за в бъдеще под властта на меридийския епископ. Меридийският [епископ], разбира се, да си остане в Меридиум², като му се отнеме всяко общение с Акве, а аквенският епископ да има споменатия град, всичките му крепости, земи и църкви, за да може да прогони от града и областта му боносиевата ерес³ и да я замени с православната вяра.

И тъй ние изпратихме настоящия закон до светия ти престол, за да знае твое блаженство разпореждането на наше величество, та църквата на нашия роден град да има за вечни времена такива права за слава на всемогъщия бог и за вечен спомен от наше величество. Когато обаче се случи управителят на твоя престол да напусне този свят, ние постановяваме да се постави своевременно архиепископ от неговия свещен събор на митрополити, да се издигне, както подобава, архиепископ, уважаван във всички църкви, като и в този случай се изключи напълно общението със солунския епископ.

И тъй твое блаженство да не отлага да приведе в изпълнение на всяка цена това, което наше величество постанови.

Издадено на 14 април (през консултуването на преславния Велизарий). [535 г.]

^a datia R ditie V. ^b meridiano R¹. ^c meridio V meridiano R vulg. ^d ecclesiae RV_a. ^e pro tempore] propter R.

¹ Сега развалини на север от Неготин, при Праово. ² Меридиум — вероятно Meridio, посочен у Прокопий (De aedif. 4: p. 124, 22). Според някои — Месемврия. ³ Създател на боносиевата ерес (IV в.) бил сърдикийският епископ Бонос. Според тая ерес Мария имала от Йосиф в други деца.

5. Mandata principis

Ἐν ὀνόματι τοῦ δεσπότητος Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ θεοῦ ἡμῶν Ἀυτοκράτορος Καίσαρος Φλάβιος Ἰουστινιανὸς Ἀλαμανικὸς Γοτθικὸς Φραγκικὸς Γερμανικὸς Ἀντικὸς — — —

Dat. XVI. k. Mai. CP. Belisario v. c. cons. [a. 535].
(Sch., Nov. XVII, p. 117, 12, 39—41, 127, 9).

5. Заповеди на императора

В името на господа нашего Исуса Христа Император Цезар Флавий Юстиниан Аламански, Готски, Франкски, Германски, Антски¹ — — —

Издадени на 16 април през консулствунето на преславния Велизарий [535 г.].

6. De praetore Thraciae

6. Περί τοῦ πραιτῶρος Θρακίας

Ἀυτοκράτορος Ἰουστινιανὸς Αὐγουστος Ἰωάννη τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἱερῶν τῆς Ἐω πραιτωρίων τὸ β', ἀπὸ ἐπάτων καὶ πατρικίῳ.

(Προοίμιον.) Ἐκεῖνο τῶν ἀνωμολογημένων ἐστὶν οὐπερ, εἴ τις τὴν Θρακῶν ὀνομάσειε χώραν, εὐθὺς συνεισέρχεται τῷ λ. γ. γ. καὶ τις ἀνδρείας καὶ στρατιωτικοῦ πλήθους καὶ πολέμων καὶ μάχης ἔννοια ταῦτα γὰρ ἐγγενῆ τε καὶ πάτρια τῇ χώρᾳ καθέστηκεν ἐκείνῃ ὥστε ἡμῶν (καὶ) πρότερον γέγονεν ἔννοια καὶ τὰ περὶ ἐκείνων καταστήσασθαι τῶν τόπων, καὶ νῦν ἐπὶ τοῖς βεβουλεμένους ἤδη τὸν παρόντα τίθεμεν νόμον. ἐπὶ γὰρ τοῦ Μακροῦ Τείχους δύο τινὰς καθήσθαι καὶ βικαρίους ὀνομάζεσθαι σύνισμεν ἅπαντες, τὸν μὲν στρατιωτικῶν ἡγούμενον τάξεων (πολλὰ δὲ αἱ κατὰ τὸν τόπον ἐκείνον δυνάμεις), τὸν δὲ τοῖς πολιτικοῖς πράγμασιν ἐφεστῶτα ἄμφω δὲ οὗτοι πληροῦσιν ὁ μὲν τὴν τῶν ἐνδοξοτάτων ἐπάρχων ἐκείσε τάξιν, ὁ δὲ τὴν τῶν ἀνδρειοτάτων στρατηγῶν, ὁμοσοῦσι δὲ οὐδέποτε πρὸς ἀλλήλους, ἀλλὰ τὸ μὲν δημόσιον ἐκαστῷ καὶ σιτήσεις χορηγεῖ καὶ τὴν ἄλλην δίδωσι παραγυρήν, οἱ δὲ μίαν ἔχουσι διηρηκῆ τε καὶ ἀτελεύτητον πράξιν τὸ φιλονεκεῖν πρὸς ἀλλήλους ἀθάνατα.

Caput I

Ἐδοξε τοίνυν ἡμῶν ἔχειν ὀρθῶς τοῦτο ὅπερ καὶ ἐν ἑτέροις πεποιήκαμεν ἔθνεσι καίτοιγε οὐχ οὕτω μαχίμοις οὐδὲ στρατιωτικῆς φρουρᾶς δεο-

6. За претора² на Тракия

Император Юстиниан Август до преславния Йоан, за втори път управител на императорската префектура Ориент, бивш консул и патриций.

Увод. Ако някой спомене земята на траките, общопризнато е, че едновременно в мисълта се явява и известна представа за храброст и за множество войски, за войни и за сражения. Това наистина е вродено и свойствено за тая земя. Така че (и) по-рано ни е идвало на ум да уредим и работите в тези места, и сега издаваме настоящия закон за неща, които вече сме обсъдили. Всички знаем, че при Дългата стена³ са поставени двама мъже, които се наричат викарии⁴ — единият стои начело на бойните части (на това място има много войски), а другият завежда гражданските дела. От тези двамата единият изпълнява там службата на преславните префекти⁵, а другият службата на най-храбрите стратеги⁶. Обаче те никога не са в съгласие помежду си. Държавната хазна доставя на всеки един храна, дава и друго възнаграждение, а те имат единствена, постоянна и безкрайна работа — да враждуват вечно помежду си.

Глава I

И тъй ние решихме, че е добре да направим и тук това, което сме направили и при другите народи, макар те да

¹ Титлата Ἀντικὸς била дадена на Юстиниан в чест на борбите му срещу славянското племе анти. Тя се среща и в надсловите на голям брой документи, издадени от император Юстиниан. Срв. Sch., Novellae, pp. 269, 15—17; 419, 16; 695, 4; 725, 24; 763, 17; 796, 24; 797, 10; 799, 1; 803, 4, 257.

² През Юстинианово време е имало два вида претори: едините в столицата като градски магистрати, а другите в провинциите като управители. Последните се отличавали от другите провинциални управители по това, че имали в своите ръце пълна гражданска и военна власт.

³ Дългата стена (Μακρὰ или Μ.γάλα τείχη) е известна също и под името Анастасиева стена, понеже била построена от император Анастасий през 512 г. Тя се простирала от Силиврия на Мраморно море до Деркос на Черно море.

⁴ Думата викарий се среща като титла с най-различно значение — от управител на цял диоцез (като заместник на praefectus praetorio) до военачалник.

⁵ Префектът (praefectus praetorio — управител на префектура) имал най-висшата съдебна и гражданска власт в префектурата.

⁶ Под стратег, сиреч — magister militum (командуващ войските) тук вероятно се разбира военен управител на провинцията. Вж. L. Bréhier, Les institutions de l'empire byzantin, Paris 1949, p. 338—339.

μένοις, τούτο κἀνταῦθα πράξει καὶ τούτων δὴ τῶν ἀρχῶν ἑκατέραν εἰς ταῦτο συνελκῦσαι, ὥστε μὴ τὸν μὲν ἐπὶ τῶν πολιτικῶν εἶναι πραγμάτων, τὸν δὲ στρατιωτῶν καὶ μόνων ἐξάρχειν, ἀλλὰ μίαν ἀρχὴν ἐγκαταστήσαι τῷ τόπῳ σεμνί, ἢ τινα καὶ αἰδοῖς ἀξίαν, ἢπερ ὁμοίως τῶν πολιτικῶν ἐκεῖσε πραγμάτων ἐπιμελήσεται τῆς τε τῶν στρατιωτῶν εὐκοσμίας φροντιεῖ. ὁ μὲν γὰρ τῆς ἐπαρχίας ἡγούμενος ἐν ἑτέροις τοῖς ἐστὶ τόποις, μολὶς ἐκείνοις ἀρχῶν ἢ δὲ τῶν τευχῶν τούτων φυλακὴ καὶ ἡ περὶ τοὺς τόπους ἐκείνους διοικήσεις καὶ εὐταξία τε καὶ στρατηγία δεῖται τινος ἀνδρὸς ἀγαθοῦ καὶ πρὸς ἑκάτερον ἔχου τας ἐπιτηδείως, στρατιώτας τε κοσμεῖν καὶ νομῶν ἐξάρχειν. τί ποτε ἂν οἷν ὄνομα τούτῳ πρόσφορον ἐκ τῆς ἀρχαιότητος θεῖημεν, ἢ ποῖαν λαβόντες προσηγορίαν τῷ τῆν ἀρχῆν ἔχοντι ταύτην ἀρμολογήσῃ; ἢ οὐκ αὐτόθεν ἐστὶ φανερον, ὡς καὶ οὐτος πρῶτον ὄνομασθήσεται τῆν τῆς ἡμετέρας εὐσεβείας πρὸς λαμβάνων ἐπωνυμίαν, καθάπερ ὁ Πισιδίας τε ἡγούμενος καὶ ὁ Λυκαονίας ἐξάρχων ἀπονομασθαί τε καὶ γέγονε παρ' ἡμῶν; εἰ γὰρ ὁ πρῶτον ὁ Ρωμαίων στρατηγὸς τε ὁμοῦ καὶ νομὸς ἡδέτης ταύτην ἐπὶ τῆς οἰκείας ἀρχῆς εἶχε τῆν τάξιν, τῶν ἀνωμολογημένων ἐστὶν ὅτι προεπωδέστατον ἂν εἴη τὸ τοῦ πρῶτον ὄνομα τῆς τῆς ἀρχῆς ταύτης προσηγορίαν. στρατιωτῶν μὲν γὰρ ἡγήσεται πλήθους, ἰδιώτας δὲ οὐκ ὀλίγους ἱποκειμένους ἔξει, οἷς τὰ ἐκ τῶν ἡμετέρων διατήσῃ νόμων. καὶ δεῖ^a γε τοῖς τόποις ἀνδρὸς ἀγαθοῦ τὰ τε πολιτικὰ τὰ τε πολεμικὰ καὶ γὰρ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν χρόνοις αἰεὶ τινες ἀνδρες στρατιωτικοὶ τῶν ἐπὶ μεγίστων ἀξιωματίων ὄντες τῶν τε ἐκεῖσε δυνάμεων ἐξηγουῦντο τοῖς τε ἄλλοις ἕπασιν ἐβοήθουν, εἰ καὶ μὴ στρατιωταὶ τινες, ἰδιώται δὲ ἐτύγγαν ἢ διωκτοὶ^b. αἱ γὰρ ἐπιδρομαὶ τῶν βαρβάρων οὐ μετρίως χρίζουσι τῆς ἀντιστάσεως. δεῖ δὲ τὰ κατ' αὐτοὺς ἐπιτελεῖσθαι τῷ μετὰ τῶν νόμων αὐτῶν ἡγεῖσθαι δυναμένῳ^c, ὡς πολὺ τὸ διαφέρον ὄν τὰς ἐξέως τε καὶ ἀταξίας^c καὶ ἕπα-

не са така войнствени, нито да се нуждаят от военна защита, именно да слеем тези две власти в една, та да не бъде единият начело на гражданските работи, а другият да командува само войниците, но да учредим на това място една власт, авторитетна и заслужаваща уважение, която ще се занимава там еднакво и с гражданските работи, и ще се грижи за дисциплината на войниците. Защото управителят на провинцията се намира в някои други места и едва смогва с тях, а охраната на тези стени, управлението, редът и командването по тези места се нуждае от способен мъж, годен и за двете неща: да командува войниците и да прилага законите. Какво прочее подходящо име от древността бихме мислили? Или каква титла бихме му поставили и бихме я определили сполучливо за човек, който има тази власт? Нима не е от само себе си ясно, че и той ще бъде наречен претор [управител], като приеме освен това и името на наше благочестие, както са наречени и създадени от нас управителят на Пизидия¹ и началникът на Ликаония²? Ако римският претор, едновременно стратег и законодател, е имал този чин при своята служба, безспорно е, че името претор би било най-подходящо за назоваване на тази власт. Той ще бъде началник на войсковите отреди, а ще има подчинени и не малко частни лица, чиито дела ще решава по нашите закони. И наистина за тези места трябва способен човек и в гражданските, и във военните дела. Защото и в миналите времена винаги някои военни от тези, които имат най-големи чинове, са командували тамошните войски и са помагали на всички други, ако и да не са били военни, а частни лица. Наистина варварските набези изискват не малко противодействие. Това, което се отнася до тях, трябва да се повери на човек, който може да ги ръководи съгласно законите, тъй като има голяма разлика между реда и безредието.

^a δεῖ γε τοῖς τόποις Μ δεῖται ἐν τοῖς τόποις L (s). ^b ὁμοῦ] ὄντες con. Zachariae. ^c δυναμένῳ Μ δυνάμεως L¹ δυνάμεων addido τῶν ἀπὲ αὐτῶν L²(s).

¹ Провинция в диоцеза Азия (в Мала Азия). След реформите на Диоклециан цялата източна половина (Византия) е била разделена на две префектури — Изток и Илирик. Те се делели от своя страна на седем диоцеза: Египет, Изток, Понт, Азия, Дакия, Македония, Илирик. Диоцезите били разделени на провинции, чийто брой се е променял на няколко пъти. Начело на префектурите са стояли по един praefectus praetorio, на диоцезите — vicarius, и на провинциите — praeses (iudex). Всички те са били назначавани направо от императора и са притежавали само гражданската власт в ръцете си. А военната е била поверена на други сановници, наричани duces и domestici. Това разделение на властите е характерно за управлението на областите и провинциите през ранновизантийската епоха. То се обяснява с обстоятелството, че императорите са се страхували от силни местни управители, едновременно граждански и военни лица, които биха могли да застрашат тяхната власт и да се явят претенденти за престола. ² Провинция в диоцеза Азия,

ων ἐστὶ φανερόν ὡς τὸ μὲν στρατιωτικόν, εἰ μόνον εἶη καὶ καθ' αὐτό, θρασύτερον ἔσται τοῦ πρέποντος, τὸ δὲ γε πολιτικόν, εἰ μὴ τῷ στρατιωτικῷ συναναμίγνεται, καταδεέστερον ἔσται τοῦ μετρίου, τὸ δὲ ἐκατέρωθεν εἰς ταῦτο συνελθὼν τοῦτο τελεώτατόν τε καὶ αὐταρκές ἐστι^a καὶ πρὸς πόλεμόν τε ὁμοῦ καὶ εἰρήνην ἐξαρκοῦν.

Caput II

Οὐκοῦν καὶ τὰ τῆς ἀρχῆς ταύτης συνήφθω, καὶ πρῶτῳ οὗτος Ἰουστινιανὸς ἐπὶ Θρακίας καλεῖσθω^b. σύμβολα δὲ αὐτῷ παρ' ἡμῶν ἔσται κωδίκιλλοὶ τε φουτῶντες ἐντεῦθεν κατὰ τὸ τῶν λοιπῶν σπεκταβιλίων^c ἀρχόντων σχῆμα καὶ τινες καὶ ὑποθῆκαι βασιλικαί, τὸν τρόπον ἐφηγοῦμεθα καθ' ὃν διανύσει τὴν ἀρχήν, ἅπερ οἱ πρὸ ἡμῶν μανδάτα πρὶν κίπυς^d ἐκάλουν, μεθ' ὧν ἐπὶ τὴν χώραν ἐξιόντες οἱ τὰς ἀρχὰς διακληρούμενοι τὸ πρακτέον ἐκεῖθεν ἐλάμβανον· καὶ τὸ πρῶγμα προὔχῳρι καλῶς, καὶ ἦν τοῖς πρῶτῳροις ἐνευδοκίμειν ἐπὶ πολλῶν τῆς ἡμετέρας^e ἐθνῶν, καὶ μάλιστα τῶν ἐσπερίων, ἀφ' ὧν Ῥωμαῖοι προελθόντες τὴν τε ἀρκίον ὡς εἰπεῖν ὅλην μεσημβρίαν^f τε καὶ τῆς ἐφῶς τὰ πλείστα κατεκτήσαντο. Ὅσα τοίνυν ἐν τῷ παρ' ἡμῶν ἔμπροσθεν εἰρημένῳ γέγραπται νόμῳ περὶ τῶν ἀρχῶν, καὶ ὁπόσα τῷ τε Πισιδίας τῷ τε Λυκαονίας διειλέγμεθα πρῶτῳρι, περὶ τοῦ προῖκα μὲν αὐτοὺς ἐντεῦθεν χειροτονεῖσθαι, προῖκα δὲ δεῖν τοῖς ὑπηκόοις προσφέρεσθαι τοῖς ἡμετέροις, ἅπασιν ἤδη ἐστὶ φανερόν· εἰς ὅλην γὰρ ἄρτι τὴν ὑπήκοον ἐκπεφοίτηκεν ὁ νόμος καὶ ἅπασιν ἤδη γέγονεν γνωριμώτατος. ᾧ δὴ καὶ ὄρκος ἐγγέγραπται καθ' ὃν προσῆκόν ἐστι τοὺς ἡμετέρους ἀρχοντας παραλαμβάνοντας τὰς ἀρχὰς τὴν ἑαυτῶν ψυχὴν ἀνιεροῦν τῷ θεῷ καὶ φυλάττειν τοὺς ἡμετέρους ὑπηκόους^g ἐν ἰσότητι τε καὶ δικαιοσύνῃ πάσης ἀπηλλαγμένους αἰσχροκερδείας τε καὶ δυσμενείας καὶ χάριτος. Ταξεῶται δὲ αὐτὸν θεραπεύσουσιν οὐ πλείους τῶν ἑκατὸν· καὶ ἔξει μὲν τὰ τῆς πολιτικῆς ἀρχῆς σύμβολα, ἔξει δὲ τὰ τῆς στρατιωτικῆς. καὶ παρῆσται μὲν αὐτῷ καὶ ad responsum^h διὰ τὰς ἐκεῖσε δυνάμεις, ἔξει δὲ ἄδειαν καὶ ἐπιτάττειν αὐταῖς καὶ τὰ λυσιτελοῦντα τῇ πολιτείᾳ μετ' αὐτῶν ἐργάζεσθαι τε καὶ πράττειν. Ἡ δὲ τῶν περὶ τοὺς τόπους ἐκείνους τῶν δημοσίων φόρων εἰσπραξις αὐτὸν τε καὶ τὴν τάξιν ὄφεται τὴν αὐτοῦ. πραιτωριανή τε ἅπασα ἡ τάξις κληθήσεται, τοῖς ἐντεῦθεν στρατευομένη συμβόλοις

^a ἔσται Haloander. ^b καλεῖσθαι, καθῆσθαι δὲ αὐτὸν ἐπὶ τοῦ Μακροῦ Τείχους B. ^c περιβλέπων B. ^d παραγγέλματα βασιλικὰ B. ^e πολιτείας add. Haloander. ^f μεσημβρίαν L²s. ^g ἡμετέρους ὄρκους ἱπυκόους L¹. ^h εἰς ἀποκρίσεις B.

И на всички е ясно, че войската, ако е сама и отделно, ще бъде по-смела, отколкото подобава, а гражданството, ако не е смесено с войска, ще бъде по-слабо, отколкото трябва. Но ако и двете се съберат в едно, това нещо е най-съвършено и удобно, а също така достатъчно едновременно и за война, и за мир.

Глава II

И тъй [двете] власти да се слоят и този претор да се нарича Юстинианов претор за Тракия. Почетни знаци ще му бъдат от наша страна и назначителните писма, изпращани оттук по образа за другите знатни управители, и някои императорски наставления, обясняващи начина, по който ще упражнява властта. Нашите предшественици наричаха тези наставления *императорски поръчения*. Тези, които получаваха висша длъжност, отиваха с тях в провинцията и от тях научаваха какво трябва да се извърши. И работата напредваше добре. Преторите можеха да се прославят сред много народи на нашата държава и особено сред западните. Като потеглиха оттам, римляните завладяха, така да се каже, целия Север и по-голямата част от Юг и Изток. И тъй на всички е вече ясно това, което е написано за длъжностите в споменатия по-рано от нас закон, и това, което казахме за претора на Пизидия и на Ликаония, именно, че те трябва да се назначават оттук безвъзмездно, но че трябва да се държат безкористно спрямо нашите поданици. Законът бе разпространен неотдавна по цялата подвластна земя и вече стана напълно известен на всички. В този закон е вписана и клетва, според която нашите управители, когато поемат властта, трябва да посвещават душата си на бога, да се отнасят към нашите поданици еднакво и справедливо, като се освободят от всяко срамно користолюбие, вражда и пристрастие. На претора служат не повече от сто чиновници. И той ще има знаците на гражданската власт, но ще има и тези на военната власт. При него ще има и помощник поради намиращите се там войски. Той ще има власт да им заповядва и чрез тях да извършва и прави това, което е полезно за държавата. Събирането на данъците по тия места ще зависи от него и неговата служба. Цялата служба ще се нарича преторска и ще управлява според излиза-

ἐκ τοῦ θείου τῶν ἐπιστολῶν σκρινίου φοιτῶσιν, ἐξ οὗ καὶ ἡ βικαριανῆ πρόωγν ἐκομίζετο τὰ τοιαῦτα σύμβολα τάξις.

Caput III

Μελήσει δὲ αὐτῷ πρώτον μὲν δώρων καθάρως φυλάττειν τὰς χεῖρας, ἔπειτα πᾶσαν λύπητα τοῖς ἡμετέροις ὑπηκόοις ἰδίᾳ τε καὶ δημοσίᾳ τηρεῖν δικαζομένους τε καὶ συμβόλαια πρὸς ἀλλήλους πράττουσιν, ὥστε στάσιν ἄπασαν αὐτῶν ἐξελαίνεσθαι. καὶ τοὺς μὲν στρατιώτας ἀεὶ ταῖς πολεμικαῖς γυμνασίαις ἀποτελεῖν καλλίους τε καὶ προθυμοτέρους, τοὺς ἰδιώτας δὲ ῥυθμίζειν τῷ νόμῳ δικαίους τε καὶ κακουργίας ἀπίσης ἐλευθέρους ἀποτελεῖν, ὥστε τοὺς μὲν εἰς δικαιοσύνην, τοὺς δὲ εἰς ἀνδρείαν αὔξεσθαι. καὶ εἰ τις γένοιτο πολεμῶν χάριν ἐκδρομῆ, ταύτην ῥῆστα ποιεῖσθαι τὰς εὐίας τε παρούσης ἑκατέρας, καὶ τῆς μὲν ὑπηρετουμένης ὅποσα πολιτικοῖς ταξείωταις πρέπει, τῶν δυνάμεων δὲ ἀπροφασίστως τὰς πολεμικὰς^α ἀνευρόντων ἐφ' οὐδους. Δεῖ δὲ αὐτὸν καὶ τῶν δικῶν, εἴτε εἰς χρήματα βλέποιεν εἴτε εἰς ἐγκλήματα εἴτε εἰς ὀπιονοῦν ἄλλο, κατακοῦειν καὶ δικάζειν ὀρθῶς καὶ πρὸς τοὺς ἡμετέρους νόμους καὶ πάθους ἐνεκεν οὐδενος, ὥστε μὴ τινος ἐκεῖθεν ἐκτρέχοντας τὸ ἡμέτερον ἐνοχλεῖν κράτος. οὐδὲ γὰρ βουλούμεθα τοὺς ἡμετέρους ὑποτελεῖς καταλιμπάνοντας τὴν χώραν ἐνταυτοῖς τρέχειν ὑπὸ τῶν κατὰ χώραν περιορωμένων ἀρχόντων. εἰ γὰρ καὶ ὑστερον μέλλομεν ἐκ τῶν αὐτόθεν φοιτῶντων ἐνοχλεῖσθαι, πευσόμεθα πάντως τῶν ἀδικουμένων^β, εἰ ταῦτα προσαγγείλαντες ἔτυχον τῷ τὴν ἀρχὴν ἔχοντι. καὶ εἰ μὲν μάθοιμεν αὐτοὺς ταῦτα μὴ προσαγγεῖλαι, σὺν ἐπιτιμῆσει πάση στελοῦμεν αὐτοὺς κατὰ χώραν, εἰ δὲ οἱ μὲν προσήγγειλαν, ὁ δὲ τὴν ἀρχὴν ἔχων ἢ ἔρραθύμησεν ἢ κατ' ἄλλην αἰτίαν οὐκ εὐπρεπῆ τῶν νόμιων ἡμέλησε, τότε ἐπ' αὐτὸν τὴν πᾶσαν τρέψομεν κίνησιν. ὥσπερ γὰρ αὐτῷ δεδώκαμεν χορηγίαν πλείονα (φαμέν δὲ τὴν ἑκατέρας ἀρχῆς) καὶ ἀνθρώπων αὐτὸν προῦβαλόμεθα τοσοῦτων, οὕτως, εἰ μάθοιμεν αὐτὸν ἀναξίως περὶ τὴν ἀρχὴν φερόμενον, οὔτε ἐνδώσομεν οὔτε ἐπιμετρίοις στήσομεν τὴν ποινὴν, ἀλλ' ὅσον αὐτὸν εἰς ὕψος αἴρομεν εὐκοσμοῦντα, τοσοῦτον αὐτῷ παρὰ τοὺς ἡμετέρους τι πράττοντι νόμους ἐπιτι-

^α πολιτικὰς Βс. ^β ἀδικουμένων MB ἀφικνουμένων Ls (cf. nov. XXX, 5 § 1).

шите оттук писма на императорската канцелария, откъдето и предишната викарийска служба получаваше такива наредби.

Глава III

Първа грижа на претора на Тракия ще бъде да пази ръцете си чисти от дарове. После в частните и обществените си отношения да спазва пълно равенство спрямо нашите поданици, когато се съдят и сключват помежду си сделки, за да премахне всяко тяхно негодувание. Той трябва с постоянни военни упражнения да направи и войниците по-добри и по-ревностни, а гражданите да приучи към закона, да ги направи справедливи и свободни от всяка лоша постъпка, така че едните да усъвършенствува в справедливостта, а другите в храбростта. И ако поради война се наложи някакъв поход, да го извърши по най-лесен начин, като двете служби му бъдат на разположение и едната да помага, доколкото това подобава на гражданските чиновници, а войската безпрекословно да отблъсква неприятелските нападения. Той трябва да изслушва тѣжбите, отнасящи се до пари, до обиди или каквото и да е друго, и да ги отсъжда правилно и съобразно с нашите закони и без никакво пристрастие, та да не бягат оттам някои и да безпокоят нашата власт. Ние в действителност не желаем нашите поданици да напушат провинцията и като бъдат пренебрегвани от местните началници, да тичат тук. Защото ако и в бъдеще бъдем отегчавани от тези, които идват оттам, ние по всякакъв начин ще разпитаем онеправданите дали са съобщили за това на властимащия. И ако научим, че те не са съобщили за това, ще ги върнем в провинцията, като им наложим всякакво наказание. Но ако те са съобщили, а властимащият е погледнал нехайно или по друга непристойна причина е пренебрегнал законите, тогава ще насочим срещу него цялото си негодувание. Защото както му дадохме по-голямо възнаграждение (сиреч [възнаграждение] за двете служби) и го поставихме над толкова хора, така, ако се научим, че се държи недостойно в службата, нито ще му простим, нито ще му наложим умерено наказание, но колкото го издигаме нависоко, когато постъпва добре, толкова ще го накажем, когато върши нещо против нашите закони. Той изобщо

μήσομεν. Δεῖ δὲ αὐτὸν πρὸς μηδένα παντελῶς ὑποκατακλίνεσθαι, μηδ' ἂν εἴ τις εἴη τῶν ἐπισήμων μηδ' ἂν εἴ σφόδρα πλουτοῖη, διὰ τοῦτο γὰρ δὴ καὶ σεμνοτέροις παραδίδομεν τὰς τοιαύτας ἀρχάς, ἵνα μὴ βραδίως ἐνδιδοῖεν τοῖς ἐκ τοῦ πλουτεῖν βουλομένοις ἀδικεῖν.

Caput IV

Ἐπιμελήσεται δὲ καὶ τῶν ἔργων ἀπάντων τῶν ἐκεῖσε, καὶ οὐ συγχωρήσει διαφθορήναι οὔτε λιμένας οὔτε τείχη οὔτε γεφύρας οὔτε ὁδοὺς οὔτε τι τῶν ἄλλων, ἀλλ' αὐτὸς ὅποσα δυνατὸν ἐκ τῶν πολιτικῶν πόρων ἐπανορθωθῆναι παρασκευαζέτω (καὶ εἴ τι τούτων μείζωνος δεόμενόν ἐστὶ φροντίδος, τοῦτο εἰς ἡμᾶς μηνέτω) καὶ τοὺς λογισμοὺς γίνεσθαι κατὰ τοῦτο δὴ τὸ παρ' ἡμῶν νομοθετηθέν. Οὐδὲ γὰρ ἔτι βουλόμεθα τινὰς ἐκ τῆς ἀρχῆς ἢ περὶ ἐφεστῆκας στέλλεσθαι κατὰ χώραν τὰς συνήθεις ταύτας ἔχοντας ἐμπορίας^α, ὑδάτων τε ἀναζητήσεις καὶ κήπων καὶ τειχῶν καὶ εἰκόνων καὶ τινων τοιούτων, ἅπερ καὶ πάλαι παντελῶς ἀνηροῦσθαι συνείδομεν. ἀλλ' αὐτὸς μὲν κατεξεταζέτω τὰ γινόμενα^β, καὶ λογους ὑπέχειν αὐτοὺς κατὰ τὴν θεῖαν ἡμῶν ποιείτω διάταξιν. εἰ δέ γε ἡμεῖς συνίδομεν ἕτερόν τινα πρὸς τοῦτο στεῖλαι, τοῦτο διὰ πραγματικοῦ πράξομεν τύπου καὶ πρὸς τὴν σὴν, εἴπερ συνίδομεν, ἀρχὴν φερομένου. πανταχόθεν γὰρ τοὺς ἡμετέρους ὑπηκόους ἐξαρχάζοντες καὶ ἐλευθέρους ποιῶντες βλάβης διὰ τοῦτο καὶ χρημάτων ὑπερείδομεν (ὡς πον καὶ αὐτὸς οἰσθα) μεγάλων καὶ τοσαύταις σιτήσεσι τοὺς τε ἄρχοντας τὰς τε τάξεις τοὺς τε ἀμφ' αὐτοὺς ἐψυχαγωγήσαμεν, ὥστε μὴ δι' ἐνδειαν τυχόν ἢ τι τοιοῦτον ἀπρεπῶν τινων ἄπτεσθαι πραγμάτων, ἀλλ' ἐπισήμους τε εἶναι καὶ ἐκ τῆς μεγάλης βουλῆς, καὶ οὕτω φοιτᾶν ἐν τῇ χώρᾳ μετὰ τῆς τοῦ θεοῦ τε καὶ ἡμῶν μνήμης· ὧν εἰ μὴ κατὰ τινα τρόπον ἐκλάθοιτο, καλλίων ἑαυτοῦ διὰ πάντων ἔσται. Εἰ δὲ ὑπαίκοις τε καὶ πραιτωριανοῖς ἀνδράσιν οἱ πάλαι Ῥωμαῖοι τὰς ἀρχάς ἐπέτρεπον, οὐκ ἀπο τρόπου καὶ ἡμεῖς πράξομεν, εἰ καὶ τοιοῦτοις αὐτάς τοι παραδώσομεν, οἵπερ καὶ τὰς ἐπηρείας ἀναστελοῦσι καὶ τῶν ἐντεῦθεν πρακτόρων ἐν ταῖς ἐπαρχίαις γινόμενων καὶ τοὺς ἡμετέρους ὑποτελεῖς πειρωμένων ζημίαις περιβαλεῖν ἀλόγος (τούτους) τῆς τοιαύτης ἀνάγκης ἐκλύσειαν. καὶ γὰρ δίδομεν αὐτῶ παραρησίαν καὶ ταῦτα

не трябва да се прекланя пред никого, дори ако някой би бил от знатните или ако би бил много богат. Именно затова ние възлагаме тези длъжности на попощени хора, за да не могат да се поддават лесно на ония, които поради богатството си искат да постъпват несправедливо.

Глава IV

[Преторът] на Тракия ще се грижи и за всички тамошни работи и не ще позволява да се повреждат нито пристанищата, нито стените, нито мостовете, нито пътищата, нито друго нещо, но сам, колкото може, да се грижи да ги поправя с обществените средства (и ако нещо изисква по-голяма грижа, нека ни съобщава това) и сметките да се правят според това, което е установено от нас със закон. Защото ние не желаем да се изпращат повече по провинцията от службата, начело на която си ти, някои лица, които вършат тези обичайни служби: да надзирават работите по водите, градините, стените, статуите и други подобни. Ние решихме отдавна да се премахне изцяло това, но сам да наглеждаш онова, което се прави, и да ги накараш да дават сметка според нашата императорска наредба. Ако ли решим да изпратим за това някого другого, това ще направим с императорски рескрипт, който, ако решим, се донася и на твоята служба. Като изтръгваме навред нашите поданици и ги освобождаваме от щети, ние жертвуваме за това много пари (както сам знаеш) и облагодетелствуваме с толкова голяма издръжка и началниците, и чиновниците, и хората около тях, за да не се залавят случайно поради нужда или нещо подобно за някакви непристойни дела, но да бъдат знатни и от големия сенат¹ и така да отиват в провинциите, като не забравят бога и нас. Ако преторът на Тракия не забравя по някакъв начин тези неща, той ще надмине себе си във всичко. Ако някогашните римляни поверявали властта на консули и претори, и ние не постъпваме несъобразно, като я дадем на такива лица, които ще отстраняват насилията на изпращаните оттук в провинцията бирници, опитващи се да отрупат нашите поданици с неразумни глоби, и ще ги освобождават от такова насилие. И ние му даваме свободата да разследва

^α ἐπορίας malit Zachariae coll. XXV, 4, 2 et. Cod. 10, 30, 4, § 13 (7). ^β post γινόμενα addi vult παρὰ τῶν πατέρων Zachariae.

¹ Сиреч да бъдат от сенаторското съсловие.

πολυπραγμονεῖν καὶ κωλύειν καὶ εἰς ἡμᾶς μη-
νύειν, καὶ τὰ μὲν οἴκοθεν ἐπαγορεύου, τὰ δὲ
θῆναι πρὸς τὴν ἡμετέραν ἀναφέρειν γνώσιν,
ὥστε ἐφ' οἷς καταδεεστεροὶ τῶν πραγμάτων εἶ-
σιν, ἐπὶ τοῖσι αὖξομαι τε καὶ ἀναπληροῦσθαι
τῇ τῆς ἡμετέρας γνώμης τε καὶ κελεύσεως
προσθήκη.

Caput V

Таῦτα αὐτοῖς καὶ ἐν τοῖς βασιλικαῖς παρ-
αγγέλαισιν ἐποθησομεθα, καὶ μετὰ τῶν συμ-
βόλων αὐτὰ τῶν ἀρχικῶν ἐπιδώσομεν, ὥστε
μειννημένους τῶν ὄρκων οὖς ἐφέξουσι καὶ τῶν
ἐποθηκῶν ὡς αὐτοῖς δώσομεν ἡμῶν τε καὶ τῆς
ἡμετέρας ἐννοίας ἀξίως τὸν οἰκεῖον κατακοσ-
μεῖν βίον καὶ κυβερνᾶν τὴν ἀρχὴν μετὰ τῶν
νόμων τῶν ἡμετέρων. Ταῦτά ἐστιν ἐφ' οἷς αὐ-
τοῖς παραδιδόμεν τὴν ἀρχὴν, διδόντες αὐτοῖς,
ὡς ἐρήται, καὶ τοῦ δικάζειν ἀπισσαν ἐξουσίαν
χρηματικαῖς τε καὶ ἐγκληματικαῖς καὶ πάσαις
ἐπιπλῶς ἰποθέσει, καὶ τὴν ἐκκλησιον τὴν αὐτοῖς
ἐπιδομένην ἐπὶ τοῖς ἐνδοξοτάτοις ἡμῶν ἐπαρ-
χῶς καὶ τὸν ἐνδοξοτάτων ἀγεν κοινάτωρα,
κοινῇ τῆς ἰποθέσεως ἀκροωμένους κατὰ τοῦ τῶν
εἰς τὸ θεῖον τέμενος εἰσαγομένων δικῶν σχήμα.
Εἰ δὲ τις κατὰ τοὺς τόπους ἐκείνους ἐφέσιμος
γένοιτο δίκη τῶν πεντακοσίων ἐλάτων χρυσῶν,
εἰ καὶ ἐκ παραπομπῆς ἢ βασιλικῆς ἢ ἀρχικῆς
εἴη, καὶ ὁ τὴν δίκην ἐπιτραπέις οὐκ εἴη σπεκ-
ταβίος δικαστής, τὴν ἀπ' ἐκείνων τῶν τό-
πων ἐκκλησιον ἐπ' αὐτὸν χωρεῖν καὶ ἀκούειν
αὐτὸν ὡς ἐν θεῖῳ τέμενει. κοσμοῦμεν γὰρ αὐ-
τοῦ καὶ τούτω τὴν ἀρχὴν τῷ τρόπῳ καὶ ὁμοίαν
τίθεμεν τῷ τε περιβλέπτῳ κομητῇ τῆς Ἐω ταῖς
τε ἀνθυπατείας τοῖς τε κόμησι Φρυγίας τε καὶ
Γαλατίας, ὥστε καὶ αὐτὴν εἶναι spectabilian,
καθάπερ ἐκεῖναι, καὶ ἐπὶ τούτου τοῦ σχήματος
εἰσάνα· οὐδὲν τοῦδε ἡμῶν τοῦ νόμου τὴν τοῦ
λαμπροτάτου τῆς ἐπαρχίας ἀρχοντος ἐλαττοῦντος
ἀρχὴν, ἀλλ' ἐκείνου τε ἐν τοῖς ἄλλοις τῆς ἐπαρ-
χίας τοποῖς πράπτοντος ἄπερ ἴδια τῶν νόμων
ἐστί, τούτου τε ἐν οἷς ἴδρται μέρεσι τὴν ἐπι-
τεταγμένην αὐτῷ παρ' ἡμῶν πληροῦντος φρον-
τίδα. Ὑποτεθήσεται δὲ παρ' ἡμῶν καὶ ἀπο-
γραφῇ τῷδε τῷ νόμῳ λέγουσα τί μὲν αὐτῷ
προσῆκει χορηγεῖν προφάσει τῶν συμβόλων τῆς
ἀρχῆς, τί δὲ κομίζεσθαι αὐτὸν τε καὶ τοὺς περὶ
αὐτὸν ἐκ τοῦ δημοσίου κατὰ τὴν τῶν σιτήσεων
πρόφασιν· ἄπερ καὶ μόνον λαμβάνειν αὐτοῖς

и да възпира, и да ни известява това,
някои неща да изправя по свой почин, а
за други бързо да донесе до наше зна-
ние, та при случаите, когато не могат да
се справят с положението, да се подси-
лят и подкрепят от помощта на нашия
съвет и заповед.

Глава V

Ние ще им предприем това нещо и
с императорски известия и ще го пре-
дадем с назначителните писма, та ка-
то помнят клетвите, които ще поло-
жат, и наставленията, които ще им да-
дем, да наредят своя живот достойно
за нас и за нашите грижи и да ръково-
дят управлението според нашите закони.
Това са условията, при които им възла-
гаме властта, давайки им, както се каза,
и пълна власт да съдят по парични жалби
и изобщо по всички дела, и предоставе-
ното им право на апелирание до нашите
преславни префекти и до преславния кве-
стор, които заедно да изслушват тъжбата
по начина, по който се внасят делата в им-
ператорския съд. Ако ли по тези места
някое дело под 500 жълтици бъде апе-
лирано и ако е от компетенция на им-
ператора или претора и натовареният с
делото не е висш съдия, апелативната
жалба от тези места да се отправя до
него и той да я изслушва като в им-
ператорски съл. Наистина ние украсяваме
и по този начин властта му и я правим
равна на тази на знатния комес на Ориент¹,
на проконсулствата² и на комесите на
Фригия³ и Галатия⁴, за да бъде и тя
знатна⁵ като тях и от същия разред.
Този закон не намалява никак властта
на пресветлия префект на провинцията,
но и той ще върши в другите места на
провинцията това, което е в съгласие със
законите, както и [преторът] ще из-
пълнява възложената му от нас за-
дача в частите, където е поставен.
Ние ще добавим към този закон и
бележка, която посочва какво трябва да
плати той за назначението на длъжност
и какво трябва да получава от държав-
ната хазна той и тези около него като
издръжка. Ние им позволяваме да вземат

¹ Титлата на управителя на диоцеза Ориент е била комес. ² Вж. стр. 45, бележка 1.

³ Провинция в диоцеза Азия. Фригия е била област в Западна Мала Азия, южно от Витиния. В древността се е делила на Малака и Голяма Фригия, а след Диоклециановата административна реформа — на Първа и Втора Фригия. ⁴ Провинция в диоцеза Понт. ⁵ Знатна, т. е. нейният управител да бъде от ранга на spectabilis (знатен), какъвто е бил проконсулт (комес на Ориент), докато управителят на префектура (praefectus praetorio) е бил illustris.

ἐφίεμεν ἀλλοίου παντός κέρδους ἀπεχομένους. διὰ τοῦτο γάρ καὶ σεμνοτέρους ποιούμεν αὐτοὺς χορηγίας μείζονα, ἵνα καὶ αὐτοὶ ταύτην ἡμῖν ἐπὶ τῶν ἔργων ἀντιδοῦεν τὴν ἀμοιβήν, τοὺς ἡμετέρους ὑπηκόους διὰ πάντων περισώζοντες, καὶ τῶν ὄρκων οὐδὲ ὑφέξουσι μεμνημένοι. Τὸν δὲ δὴ παρόντα νόμον ἔξει μὲν καὶ τὸ τῶν νόμων βιβλίον, καὶ ὁ σὸς δὲ θρόνος δεχόμενός τε καὶ μανθάνων διηγεκῶς αὐτὸν ἐπ' αὐτῶν φυλαττέτω τῶν ἔργων.

Dat. XV. k. Iun. CP. Belisario v. c. cons. [a. 535]

Δεῖ δὲ παρέχεσθαι τῷ πραιτώρι Θράκης
ὑπὲρ ἀνόνων καὶ καπιτατιόνων
καὶ λοιπῆς παραψυχῆς sol. CCC
τῷ αὐτοῦ παρέδραφ sol. LXXII
τῇ αὐτοῦ τάξει auri lib. II.
Δεῖ δὲ αὐτὸν παρέχειν προφάσει
συμβόλων οὕτως·
τοῖς περιβλέπτοις χαρτουλαρίοις
τριῶν τοῦ θείου κουβουκλείου sol. VIII
τῷ πριμικηρίῳ τῶν λαμπροτά-
των τριβούνων νοταρίων καὶ
τοῖς λατεροκουλαιοῖς sol. XXIV
τῷ βοηθῷ αὐτοῦ sol. III
τῇ τάξει τῶν ἐνδοξοτάτων ἐπάρ-
χων ὑπὲρ προσταγμάτων καὶ
πάσης ἐτέρας αἰτίας sol. XL.
(Sch., Nov. XXVI, pp. 203, 1—209, 19)

7. De comite Isauriae

7. Περὶ τοῦ κόμητος Ἰσαυρίας

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Αὐγουστος Ἰωάν-
νη τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπαρχῷ τῶν ἱερῶν τῆς
Ἐω πραιτωρίων τὸ β', ἀπο ὑπάτων καὶ πα-
ρικίῳ.

Caput II

Ἰστω δὲ μόνον τοσοῦτον, ὅτι καὶ αὐτὸς ἐν
τοῖς περιβλέπτοις ἄρχοις τέταται, καὶ τῶν
ἐφέσεων τῶν παρ' ἐκείνου γινομένων οἳ τε ἐν-
δοξοτάτοι ἐπαρχοὶ τῶν ἱερῶν ἡμῶν ἀκροάσονται
πραιτωρίων ὅ τε ἐνδοξοτάτος ἡμῶν κοιαί-
στωρ, καθάπερ αὐγουσταλίον καὶ ἀνθυπάτου καὶ
πραιτωρίων τριῶν τῶν νῦν παρ' ἡμῶν ἐγκατα-

¹ Вероятно става дума за службата, която изработвала назначенията, за което говори и императорът в новела VIII, гл. 1. ² Те са най-висшите съдебни и граждански магистрати в империята или по-скоро в подчинените им префектури. Управителите на префектурите са били най-висшата съдебна инстанция по криминалните и граждански дела. При отсъствие на императора те са го замествали и са председателствували тайния съвет. ³ Става дума за т. нар. quaestor sacri palatii. Квесторът се е занимавал с назначаването на държавните чиновници и в него се е пазел списъкът с техните имена и функции. По правило той е трябвало да бъде вещ юрист и обикновено законите били съставяни под негова редакция, а императорът само се подписвал под тях. Той е притежавал и съдебна власт. L. Vgl. hier, Les institutions, p. 95. ⁴ Управителят на диоцеза Египет се наричал августал. ⁵ Прокоп-сул е титла на управител на провинция, срв. стр. 45, бел. 1.

само това, като се въздържат от всяка-
кво друго възнаграждение. Затова чрез
по-големите заплати ние ги правим по-
авторитетни, за да ни се отплатят и те
за нашите дела, като запазват във всяко
отношение нашите поданици и помнят
клетвите, които ще положат. Настоя-
щият закон ще бъде включен в книгата
на законите и твоят престол, като го по-
лучи и разучи, трябва да го спазва не-
прекъснато в самите дела.

Издадено на 18 май в Константинопол
през консулствуването на преславния Ве-
лизарий [535 г.]

На претора на Тракия трябва да се
дават

за храна, фураж и други възнагражде-
ния — 300 солида,
на съуправителя му 72 солида,
на службата му 2 златни ливри.
А той трябва да дава за назначител-
ните писма следното:
на тримата знатни хартуларии от
свещения дворец 9 солида,
на примикирия на пресветлите три-
буни нотари и на завеждащите списъ-
ците на чиновниците 24 солида,
на помощника му 3 солида,
на службата¹ на преславните префек-
ти² за заповеди и всякакви други дела
40 солида.

7. За управителя на Исаврия

Император Юстиниан Август до Йоан
преславния, за втори път управител на
императорската префектура Ориент, бивш
консул и патриций

Глава II

Но нека знае само това, че и той е
поставен между знатните началници и че
направените от него апелации ще се из-
слушват от преславните управители на на-
шите императорски префектури и от пре-
славния наш квестор³, както е при апе-
лациите на августала⁴, проконсула⁵ и

στάτων Πισιδίᾳ τε καὶ Λυκαονίᾳ καὶ Θρακίᾳ καὶ τοῦ κόμητος τῆς Ἐώας καὶ πρὸς γε τοῦ κόμητος τῆς Πακατιανῆς Φρυγίας Γαλατίας τε πρώτης. — — —

Dat. XV. kal. Iun. CP. Belisario v. c. cons. [a. 535]

(Sch., Nov. XXVII, pp. 209, 20—25; 210, 32—211, 2; 211, 30).

тримата претори, назначени от нас сега в Пизидия, Ликаония и Тракия, и на комеса на Изток, и освен това на комеса на Пакатиана Фригия¹ и Първа Галатия².

— — —
Издадено на 18 май в Константинопол, през време на консулството на преславния Велизарий [535 г.]

8. De proconsule Cappadociae

8. Περὶ τοῦ ἀνθυπάτου Καππαδοκίας

ἽΟ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἱερῶν πραιτωρίων τὸ β', ἀπὸ ὑπάτων καὶ πατρικίῳ.

8. За бившия консул на Кападокия

Същият император до преславния Йоан, за втори път управител на свещената префектура, бивш консул и патриций

Caput I

Глава I

— — —
Таῖς μὲν οὖν ἄλλαις ἀρχαῖς, ἵς ἐναγχοῦς ἐν Πισιδίᾳ τε καὶ Λυκίῳσι καὶ Θραξί κατεστήσαμεν, ἐκ διπλῆς τιος συνόδου τὸ σχήμα τε καὶ ἄθροισμα καθειστήκει ταύτην δὲ δὴ τὴν Καππαδοκίῳν μείζονι κατακοσμήσαι βολόμενοι σχήματι τριπλῆν ἐπιτίθειεν τὴν ἐξουσίαν αὐτῆ.

(Dat. XV. k. April. CP. p. c. Belisarii v. c.) [a. 536]

(Sch., Nov. XXX, pp. 223, 27—32; 224, 25—30, 235, 13).

— — —
Уредбата и съставът на другите служби, които установихме неотдавна в Пизидия, Ликаония и Тракия, са образувани от събиране на две власти.³ Но понеже искаме да украсим управлението на Кападокия с по-бляскава форма, ние му даваме тройна власт⁴.

(Издадено на 18 март в Константинопол след консулствуването на преславния Велизарий) [536 г.]

9. De dispositione quattuor administrationum Armeniae

9. Περὶ διατυπώσεως τῶν τεσσάρων ἀρχόντων Ἀρμενίας

ἽΟ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἱερῶν τῆς Ἐω πραιτωρίων τὸ β', ἀπὸ ὑπάτων καὶ πατρικίῳ.

9. Разпореждане относно службите на четиримата управители на Армения

Същият император до Йоан, за втори път преславен управител на свещената префектура Изток, бивш консул и патриций

Caput III

Глава III

Ἐλεῖγο μέντοι τῶν ἀνωμολογημένων ἐστίν, ὡς ἐπειδήπερ τὸν τῆς τρίτης Ἀρμενίας κόμητα οὐ πολιτικὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ στρατιωτικὸν πεποιθήκαμεν ἄρχοντα, ἀναγκαίως ἔχειν καὶ τοὺς στρατιώτας αὐτῷ τοὺς κατ' αὐτὴν ἰδρυμένους ὑποκεῖσθαι, ἄδειαν ἔχοντι, καθὰ τοῖς στρατιωτικοῖς ἄρχουσιν ἐρεῖται, καὶ πρὸς ὄνομα καλεῖν αὐτοὺς καὶ ἐπιζητεῖν καὶ προνοεῖν τῶν σιτήσεων αὐτῶν καὶ ἐπεξίεσαι τοῖς κατ' αὐτούς, εἴπερ ἀδικοῖεν, καὶ μὴ τι συγχωρεῖν τοῖς

И тъй безспорно е, че като направихме комеса на Трета Армения не само граждански, но и военен управител, необходимо е да му бъдат подчинени и войниците, които са настанени в нея, като има свободата, както е позволено на военните управители, да ги вика поименно, и да ги разследва, и да се грижи за тяхното продоволствие, да се занимава с делата против тях, ако вършат нещо не-

¹ Фригия Първа или Пакатиана — провинция в диоцеза Азия. ² Първа Галатия — провинция в диоцеза Понт. ³ Вж. новела XXVI. ⁴ Сиреч съдебна, военна и фискална власт.

στρατιώταις ἀδικεῖν τοὺς ἑπηκόους, εἰ δέ τι πράξαιεν σφοδρότερον, καὶ ἐγκληματικῶν ἀποδοῦναι δικῶν, κἄν εἰ στρατιώται καθεστῆκοιεν, καὶ ἅπαντα πράττειν ὅποσα τοῖς στρατιωτικοῖς δεδώκαμεν ἄρχουσιν. καὶ ὡσπερ τῷ τε Ἰουστινιανῷ τῷ τε τῆς Πακατιανῆς Φρυγίας καὶ πρὸς γε τοῖς πραιπόροι Λυκαονίας τε καὶ Πισιδίας καὶ Θρακίας καὶ τὸ στρατιωτικὸν ἐπεκλίναμεν, οὕτω καὶ αὐτῷ μὴ μόνον εἶναι τῶν πολιτικῶν πραγμάτων τάξιν, ἀλλὰ καὶ τῶν στρατιωτικῶν ἔξουσιαν τε καὶ ἀρχήν, καὶ εἶναι σεμνὸν αὐτὸν στρατιώταις τε καὶ ἰδιώταις κελεύοντα καὶ πάντα πράττοντα, ὡς μίᾳ δὴ τῆς ἀρχῆς καθεστῶσης· καὶ μίαν τίθεσθαι πρόνοιαν τοῦ μηδὲν ἐγκλημα κατὰ τὴν ἐπαρχίαν ἀμαρτάνεσθαι, ἀλλὰ καὶ σωφροτισμοῖς ὑποβάλλεσθαι τοῖς προσήκουσι. ταύτης δὲ δὴ τῆς ἐξουσίας οὐκ ἀφαιρούμεθα παντελῶς αὐτὸν ἐπ' οὐδενὶ προσώπῳ τῶν κατὰ τὴν ἐπαρχίαν ὄντων, εἴτε ἰδιωτικῷ εἴτε στρατιωτικῷ εἴτε ταμειακῷ· μίαν γὰρ καὶ συνεχῆ τὴν εἰρήνην ἐν ἅπασιν τοῖς ἑπηκόοις τοῖς ἡμετέροις φυλάττεσθαι βουλόμεθα, οὐ τῇ διαφορᾷ τῶν προσώπων τὴν κατὰ τῶν νόμων εἰσαγογιᾶς καταφρόνησιν.

Dat. XV. k. April. CP. post consul. Belisarii v. c. [a. 536].
(Sch., Nov. XXXI, pp. 235, 15—20; 238, 26 — 239, 15, 24).

10. *Ne quis mutuum dans agricolae teneat illius terram, et quantam usuram ab agricolis accipere debeant*

10. Περὶ τοῦ μηδένα δανείζοντα γεωργῶν κρατεῖν τὴν ἐκείνου γῆν, καὶ πόσον ὀφείλουσι λαμβάνειν τόκον ἀπὸ τῶν γεωργῶν

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Αἰγυπτῶς Ἀγροχίῳ τῷ λαμπροτάτῳ ἄρχοντι Αἰμιμοντοῦ τῆς Θρακίας.

(Προσίμω.) Πρᾶγμα δεινὸν καὶ πάσης ἐπέκεινα καὶ ἀσεβείας καὶ πλεονεξίας γινόμενον συνείδομεν νόμῳ θεραπεῦσαι κοινῶ, οὐκ ἐπὶ τῆς παρούσης μόνον ἀνάγκης, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν ἐξῆς ἅπαντα χρόνον πολιτεύεσθαι δυναμένῳ· ἐγνωμεν γὰρ ὡς τινας ἐπὶ τῆς ἐπαρχίας ἧς ἄρχεις ἐτόλμησαν ἐπιλαβόμενοι τοῦ καιροῦ τῆς ἀφορίας τοῦ σίτου δάνεισμα πρᾶξαι πρὸς τινας ἐπ' ἐλαχίστῳ μέτρῳ καρπῶν καὶ τὴν αὐτῶν λαβεῖν γῆν ἅπασαν ἀντ' αὐτοῦ, ὥστε τοὺς μὲν τῶν γεωργῶν φεύγειν, τοὺς δὲ διαφθαρεῖναι λιμῶ, δεινὴν τε γεγενῆσθαι φθορὰν οὐδὲν τῆς βαρβαρικῆς ἐπιδρομῆς ἐλάττονα.

справедливо, да не им позволява да обижат поданиците, а ако извършат някое по-тежко [провинение], да разглежда углавни дела [против тях], макар и да са войници, и да върши всичко, което сме предоставили на военните началници. И както сме подчинили войските на комеса на Исаврия и Фригия Пакатиана, а освен това и на преторите на Ликаония, Пизидия и Тракия, така и той трябва да има не само управлението на гражданските дела, но и правото и властта над военните работи и да бъде почитан от войниците и от частните лица, като заповядва и върши всичко, тъй като длъжността е една. Той трябва да има единствена грижа да не се извършва никакво престъпление в провинцията, на което да не се налага съответно наказание. Ние съвсем не освобождаваме изобщо от тази му власт никого в провинцията, било частно лице, било военно, било от императорските имения. Защото ние желаем да се поддържа един и постоянен мир за всички наши поданици, като не предизвикваме пренебрежение към законите поради разлика [в положението] на лицата.

Издадена на 18 март в Константинопол след консулствуването на преславния Велизарий. [536 г.]

10. Никой, който е заел пари на земеделец, да не му взема земята, и колко лихва трябва да се взема от земеделците

Император Юстиниан Август до Агрокхий, светлейшия управител на Хемимонт в Тракия

(Увод.) Положението, което е станало страшно и е надминало всяко безбожие и алчност, ние решихме да уредим с общ закон, който да има сила не само при сегашната нужда, но завинаги след това. Ние се научихме, че в провинцията, която управляваш, някои, които са използвали случая на неплодородие, са се осмелили да дадат на някои хора в заем твърде малко количество зърно и срещу него да вземат цялата им земя, така че едни от земеделците бягали, а други загинали от глад и настънала страшна гибел, не по-малка, отколкото при варварско нахлуване.

Caput I

Глава I

Θεσπίζομεν τοίνυν ἅπαντας τοὺς δανείσαντας ὁσονδήποτε μέτρον τῶν οἰωνδήποτε ξηρῶν καρπῶν τοῦτο ἀπολαμβάνοντας νῦν χωρὶς τῆς οἰασοῦν προσθήκης ἀποδοῦναι τὰ γήδια τοῖς γεωργοῖς, μηδενὸς πατελῶς θαρροῦντος γῆν κατέχειν προφάσει τῶν εἰρημένων δανεισμάτων, εἴτε ἐγγράφα εἴτε ἄγραφα εἴη, κομιζομένους δέ, εἰ μὲν οἱ δανεισθέντες^α εἶεν καρποί, ὀγδόην τοῦ μοδίου μοῖραν ἐφ' ἐκάστῳ μοδίῳ εἰς ἐνιαυτὸν ὄλον, εἰ δὲ νομίσματα τὰ δανεισθέντα εἴη, ἐφ' ἐκάστῳ νομίσματι ἐνιαύσιον κεράτιον ἐν προφάσει τοκοῦ. τοῦ λοιποῦ δὲ τοὺς δανεισθέντας ἀρκουμένους ὀγδόην μοδίου μοῖρα ἐφ' ἐκάστῳ μοδίῳ εἰς ἐνιαυτὸν ἓνα (ἢ ἐφ' ὅσον μένει τὸ δάνεισμα κατὰ τὴν ἀναλογίαν ταύτην) ἢ τῷ κερατίῳ ἀποδιδόναι πάντως, εἴτε γῆν εἴτε ἄλλο τι λαβόντες τύχοιεν ἐνέχυρον, βόας τυχόν ἢ πρῶβηα ἢ ἀνδράποδα. καὶ τοῦτον εἶναι τὸν νόμον κοινὸν ἄπασι, φιλιανθρώπων, τε ἅμα καὶ εὐσεβῆ καὶ τὴν τε χρεῖαν θεραπεύοντα τίς δεομένους τοῖς τε δανεισταῖς φερόντι μετρίαν παραψυχήν.

(Ἐπίλογος.) Τὰ τοίνυν παραστάτα ἡμῖν ἢ σὴ λαμπρότης ἔργῳ καὶ πέρας παραδοῦναι σπευσάτω· εἰδότης τοῦ δανειστοῦ, ὡς εἰ παρὰ ταῦτά τι πράξει θαρρήσειε, τῆς εἰσπράξεως ἐκ πσεῖται, καὶ ὁ λαβὼν εἴτα ἀδικούμενος ἐξεῖ παραψυχὴν τὸ αὐτὸς μὲν ἀπηλλάχθαι πραγμάτων, τὸν δανειστὴν δὲ ἰδεῖν ἐπὶ τοῖς ἑαυτοῦ ζημιούμενον^β.

Dat. XVII. k. Iul. CP. Belisario v. c. cons.^c [a. 535]
(Sch., Nov. XXXII, pp. 239, 25—240, 18).

И тъй постановяваме всички, които са дали в заем каквото и да е количество от какъвто и да е вид сухо зърно, да си го вземат сега без каквато и да е добавка и да върнат на земеделците нивиците им. Никой изобщо да не дръзва да задържи земя под предлог на казаните заеми, било че са сключени писмено, или устно, а да получи като лихва за цялата година, ако даденото в заем е зърно, по една осма от модия за всеки модий¹, ако ли пък даденото в заем е пари — по един кератий² годишно като лихва за всяка номизма. За в бъдеще заемодавците да връщат при всеки случай било земята, било ако са взели в залог друго нещо, може би говеда, овце или роби, като се задоволяват за година с една осма част от модия за всеки модий (или при това съотношение, колкото време трае заемът) или с един кератий. И този закон да бъде общ за всички. Той е човечен и същевременно благочестив, грижи се за интересите на нуждаещите се, а и на заемодавците дава умерено удовлетворение.

(Заклучение.) И тъй твоя светлост да побърза да приложи и изпълни решението ми. Когато заемодавецът знае, че ако се одързости да извърши нещо против този [закон], ще загуби вземането си, тогава и заемателят, ако е онеправдан, ще получи като удовлетворение сам да бъде освободен от безпокойство и да види заемодавеца ощетен в неговата собственост.

Издадено на 15 юни в Константинопол през консулствуването на светлейшия Велизарий. [535 г.]

^α οἱ δανειθέντες L¹ τὰ δανεισθένια B. ^β ζημιούμενον] λήμμασιν add. A (in suis pecuniis patientem iacturam s). ^c subscr. dat. XV. k. iul. ppie (i. e. πραιτωρῶν, err. pro CP.) bilis. uc. cons. M, ἐγγράφῳ πρὸς ἰζ' καλ. ἰουλίῳν (al. ἰουλίῳν) ὑπατείας Βελισσαρίου Ath., quem recte sequitur Zachariae ἐξεφωνήθη μὴν ἰουλίῳ μετὰ τὴν ὑπατείαν Βελισσαρίου Theod., dat. cons. uelisarii d NN. octobris Iul.^{bw} (dat. cons. uilisarii Iul.P).

¹ Модият е бил мярка, равняваща се на 8,75 литра. ² Кератият (силиква) е бил $\frac{1}{12}$ част от номизмата (солида).

11. *Ut nullus mutuans agricolae teneat eius terram*

Idem A. Dominico viro illustri praefecto praetorio per Illyricum

Propter avaritiam creditorum, qui angustia temporum abutentes terrulas infelicium agrestium sibi adquirunt pro paucis frumento omnem illorum substantiam retinentes, legem posuimus, quam primo quidem in Thraciam et totas eius provincias, in praesenti autem in Illyricianas patrias^a direximus. Cuius exemplarium subdi etiam praesenti legi praecipimus, ut ne privati quidem homines putent legem contra se solummodo esse positam, milites autem altiore nitentes fastigio legem contra se non esse prolatam existiment. Ut igitur et tua magnitudo sciat, quod communis lex posita est et provincialibus et militibus et omni cingulo, nulla excusatione cuidam competente, ideo et ad tuam sublimitatem praesentem legem destinavimus, scituris militibus qui praesenti legi non esse oboediendum existiment, quod cingulo deputati inter privatos habeantur, poenis quas in anteriore lege posuimus prius nihilominus subiugandi.

Dat. XVII. k. Iul. CP. Belisario v. c. cons.^b [a. 535]
(Sch., Nov. XXXIII, p. 240, 20—31).

12. *Nullum credentem agricolae tenere illius terram, et quantam debeat usuram dare*

Idem A. Agerochio v. c. praesidi Haemimontis

Rem duram atque inhumanam et quae ultra omnem impietatem et avaritiam fit perspeximus lege saluberrima sanare et communem omnibus deponere medicinam non tantum in praesentis necessitatis tempore, sed etiam in omni aevo futuro. Venit enim ad nostras aures quosdam in My-

11. *Никой, който дава в заем на земеделец, да не задържа земята му*

Същият император до славния Доминик, управител на Илирийската префектура¹.

Поради алчността на кредиторите, които, използвайки затрудненията на времето, срещу малко храна придобиват за себе си нивиците на нещастните селяни и им задържат целия имот, ние съставихме този закон, който наистина най-напред изпратихме в Тракия и във всичките ѝ провинции, а сега го изпращаме и в Илирийските земи. Ние заповядахме препис от него да се приложи към настоящия закон, за да не смятат наистина гражданите, че законът е издаден само против тях, а военните, които се облягат на по-висока власт, да смятат, че той не е обнародван против тях. Нека и твое превъзходителство да знае, че законът е предвиден общо и за провинциалните жители, и за военните, за всеки чин и без да има никакво извинение за когото и да било. Затова изпратихме настоящия закон и на твое превъзходителство, за да знаят военните, които смятат, че не трябва да се подчиняват на настоящия закон, че лишени от чина, те се смятат за [обикновени] граждани и независимо от това са изложени на наказанията, които определихме по-рано в предишния закон.

Издадено на 15 юни в Константинопол през консулствуването на преславния Велитарий. [535 г.]

12. *Никой кредитор на земеделец да не задържа земята му и каква лихва трябва да дава²*

Същият император до Агерохий, преславния управител на Хемимонт

Жестокото и безчовечно положение, което е по-лошо от всяко безбожие и алчност, ние решихме да поправим с най-полезен закон и да дадем общ лек за всички не само през време на сегашната нужда, но и за цялото бъдеще време. Защото до нашите уши дойде, че някои лица в управляваната от теб провинция

^a provincias *Contius*. ^b dat. VII k. iul. cp. bilis. uic. consule *T* dat. bilisario *V*, om. *R* al. *ἔργαφη πρὸ ἐξ' καλιόνων ἰουλίων ἐπατείας Βελισαρίου Ath. ἐξεφωνήθη καὶ αὐτῇ μὲν ἰουλίῳ ἐπατεία Βελισαρίου Theod.*

¹ Вж. стр. 40, бел. 5.

² Това е латинският дрипис на XXII новела.

sia secunda provincia quam administras avare temporum necessitate captata ad quosdam feneraticios fecisse contractus, et paucam mensuram fructuum dantes totas terrulas eorum abstraxisse, et ex hac causa quosdam colonorum fugae latebras petisse, alios fame esse necatos, et tristissimam pestem homines invasisse incurSIONE barbarica non minorem.

Втора Мизия, която е обхваната безмилостно от нуждите на времето, са направили сделки при някои лихвари и [последните], като дали малко количество зърно, взели им всичките нивици. Поради тази причина някои колони потърсили спасение в бягство, други умрели от глад и най-жесток мор нападнал хората, не по-малък от варварско нахлуване.

Caput I

Sancimus itaque omnes huiusmodi creditores, quantumcumque modum vel tritici vel hordei vel aliae speciei quae in fructus aridos est dederint, hoc reddito in praesenti cum parte modii octava pro singulo modio in unoquoque anno praestanda terrulas colonis restituere; nomine penitus eorum audente terrulas detinere sub occasione feneraticiae cautionis, sive in scriptis sive sine scriptis credita sunt contracta; si autem pecunias dedit, nihil amplius quam unam siliquam pro singulo solido annuam praestare. Et hanc saluberrimam legem in omnes extendimus, ex praesenti quidem tempore initium accipientem, in omne autem aevum modis omnibus observandam, ut si quando fuerit vel triticum vel hordeum feneratum vel alii aridi fructus, creditores tam quod dederunt accipientes quam pro usuris octavam modii partem annuam pro singulis modiis, vel siliquam pro singulo solido (et secundum hunc modum in quantum fenus permanerit^a) percipientes, sive terrulas sive aliud pignus acceperunt, boves forte vel pecora vel mancipia, haec modis omnibus reddere; et hanc legem communem omnibus esse, humanitate et pietate gaudentem et

Глава I

И тъй ние постановихме всички такива кредитори да върнат нивиците на колоните¹, след като им се върне колкото пшеница, ечемик или друг вид сухо зърно са дали и след като сега им бъде дадена за всяка година по една осма част от модия за отделен модий. Абсолютно никой от тях да не смее да задържа нивиците като залог за лихвата, било че заемът е сключен писмено, или устно. Ако ли обаче е дал пари, да не се дава годишно нищо повече от една силиква за отделен содид. И този най-полезен закон ние разпростираме върху всички. Той наистина води началото си от сегашното време, но трябва да бъде спазван по всякакъв начин завинаги. Така, ако някога бъде дадено в заем жито, ечемик или друго сухо зърно, кредитори, като получат както това, което са дали, така и като годишна лихва осминка от модия за отделен модий или една силиква за отделен солид (и според тази мярка колкото лихва се набере), ако са взели нивиците или друг залог — може би волове или овце, или роби, — това да върнат на всяка цена. И този закон да бъде общ за всички, като носи радост чрез своята човешина и благоче-

^a farnus permans^e rint Iul.^b

¹ Колоните по произход били освободени роби или бивши свободни селяни и били задължени да изпълняват към собственика (господаря) на земята различни тегами и да му плащат данъци в пари и натура. Те се делили на две категории — свободни колони (coloni liberi) и приписани колони (ἐναπόγραφοι, adscripticii). Свободните колони били длъжни да стоят в имението на господаря си, чиито земи обработвали, обаче могли да имат своя лична недвижима собственост, свой имот, върху който господарят им нямал права. Те нямали право обаче да напускат своите поселения, освен ако не се сдобият със земя, достатъчна за тяхната издръжка. При наличие на собственост свободният колон е могъл да се предвижва. Напротив, енапографът не притежавал своя недвижима собственост. Той обработвал земята на господаря си и не бил в състояние да се освободи от крепостната зависимост. Общата тенденция, която се наблюдава през ранновизантийската епоха, се свеждала до това, да се затвърдят крепостническите отношения и да се премахне правото на „свободния колон“ да променя местожителството си. Общо за колоната вж.: М. В. Левченко, пос. съч., стр. 22—27.—А. П. Каждан, О некоторых вопросах истории становления феодальных отношений в Римской империи, ВДИ 1953, № 3, стр. 77—106.—Е. М. Штаерман, Проблема падения рабовладельческого строя, ВДИ 1953, № 2, стр. 51—79.—М. Я. Сюзюмов, К вопросу о процессах феодализации в Римской империи, ВДИ 1955, № 1, стр. 51—67.—С. И. Ковалев, Опыт периодизации римской истории, ВДИ 1955, № 4, стр. 108—116.

omnibus egenis consulentem et creditoribus mediocre solacium adferentem.

(Epilogus.) Haec igitur quae a nobis statuta sunt claritas tua in omni provincia quae tuo moderamine gubernatur observare festinet: scituris omnibus creditoribus quod, si aliquid praeter haec commiserint, exactione cadant, et cui fenus ablatum est hoc habebit solatium^a, ut ipse quidem securus degat, avarum autem creditorem videat in suis pecuniis patientem iacturam.

Dat. XVII. k. iul. CP. Belisario v. c. cons.^b [a. 535]
(Sch., Nov. XXXIV, p. 241, 1—28)

13. Lex ut Bonus...

Idem Aug. Bono quaestori exercitus

Recte nobis...^c

I

De officio quaestoris exercitus et designatis quinque provinciis ei subiectis^d

Haec constitutio quendam virum magnificentum Bonum nomine quaestorem exercitus fecit. Nam et more antiquo duplex erat quaestorum magistratus, et unus quidem circa latus principis erat, alter autem quaestor exercitus praeeerat. Disposuit autem praesens constitutio etiam annonas quaestoris et consilarii eius; apparitionem quoque ei dedit ad imitationem quandam praefecti praetorio, id est scriniarios et ab actis et praecones et commentarienses et lampadarios et omnem deinceps ordinem. Sed et annonas militum tam comitatensium quam limitatensium disposuit quomodo distribui debeant. Subiecit autem ei et quinque provincias, id est Scythiam et

стие и дава утеха на всички нуждаещи се, а на кредиторите умерено удовлетворение.

(Заклучение.) И тъй това, което ние постановихме, твоя светлост да побърза да го спазва в цялата провинция, която е под твое управление. Нека да знаят всички кредитори, че ако извършат нещо против тоя (закон), ще загубят в съда, а комуто е взета лихва, ще има това утешение — сам да живее безгрижно и да гледа скъперника-кредитор да претърпява загуба в парите си.

Издадено на 15 юни в Константинопол през консулствуването на преславния Велитарий. [535 г.]

13. Закон, щото Бонос...

Същият император до Бонос, квестора на войската¹

Намерихме за правилно... .

I

*За службата на квестора на войската и за определените пет провинции, подчинени нему*²

С тази наредба един знатен мъж, на име Бонос, е назначен квестор на войската. Наистина и по стар обичай службата на квестора е двойна. Единият квестор бил около императора, а другият стоял начело на войската. Но настоящата наредба е дала на квестора и на неговия помощник и храна, дала му и персонал, за да наподобява някак управител на префектура, т. е. дала му е канцеларски чиновници, протоколисти, глашатаи, секретари, факлоносци и изобщо всички служебни лица. Но тя е установила и как трябва да се разпределя храната на войниците, както на тези от подвижните войски, така и на пограничните.³ Тя му е подчинила обаче и пет провинции, а именно Скития, Мизия, Кария, всички Ци-

^a solutum R¹. ^b eie XVIII. k. iul. Iul^w, dat. v. kal. mart. conctant. bilisarlo uiro clar. c. T. ^c Novella XLI Latine tantum scripta non servata est; verba initialia et rubricae et ipsius constitutionis citant Athanasius et schol. M. ad no. L pr. „περὶ τῆς κωαρῆς φησὶν ἦτις ἐπιγύροισι Lex ut Bonus, ἦς ἡ ἀρχὴ Recte nobis“. Argumentum praestant epit. Theod. 41 (III), Athan. 4, 12 (II); Iulian. const. XXXVIII (I). ^d rubr. Iul.^b.

¹ Титлата квестор на войската се среща само в новелите. Той е бил може би главен ковчежник. Този квестор е бил апелационна инстанция за провинциите Мизия, Скития и Кария, и на Кипър и Родос. По оношение на тях той е изпълнявал функциите на управител на префектура. ² Тази новела, съставена само на лат. език, не е запазена. Съдържанието ѝ намираме у Iulian. const. XXXVIII (тук I), Athan. 4, 12 (тук II), epit. Theod. 41 (тук III). ³ Подвижните войски са били разквартирувани из градовете на вътрешността на империята и били изпращани там, където се налагало. Пограничните войски били разположени на постоянни лагери в селищата на лимеса. Вж. Bréhier, op. c., pp. 10, 110, 335—338.

Mysiam et Cariam et omnes Cycladas insulas et Cyprum totam. Causarum quoque auditorium habere ei concessit, ut non obiciatur ei fori praescriptio. Subiunxit autem et notitiam impensarum.

Et est promulgata haec constitutio XV. kal. Iun.^a ind. XIV^b. p. c. Belisarii [a. 536] (Sch., Nov. XLI, p. 261, 26—262, 4).

кладски острови и целия Кипър. Предоставила му е да има и висш съд за делата, за да не му се подхвърлят от погорен съд предписания. Прибавен е обаче и списък на разходите.

И тази наредба е обнародвана на 18 май, 14 индикт, след консулствуването на Велизарий. [536 г.]

II

Λέξ οὗτ Βόνους καὶ τὰ ἐξῆς

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς πρὸς Βονὸν κοίσιτωρα exercitu.

Recte nobis. . .

Περὶ τῆς αρχῆς τῶν νήσων φησὶν ἡ διάταξις, ἰποβαλλουσα τὴν τοιαύτην ἀρχὴν Κύπρον, Ῥόδον καὶ τὰς Κυκλάδας νήσους, Καρίαν, Μυσίαν, Σκυθίαν, τὸν τοῦτων ἡγεμονεὺν Ἰουστινιανὸν κομιστωρα exercitu προσαγορευουσα, καὶ τῶν στρατιωτικῶν ἡγεῖσθαι τῶν αὐτῶν ἐπαρχιῶν κελεύουσα, καὶ τὰς ἐκ τούτων πεμπομένας ἐκκλητήτους ἐξετάζειν αὐτὸν διατυπούσα, καὶ πρόσθε τὴν ἴσιν τάξιν αὐτῶν τῶν ἐπάρχων τῶν πρωτωρίων ἀπονέμουσα. Ἐγράφη πρὸς ἐ' καλανδῶν Ἰουνίου μετὰ τὴν ὑπατείαν Βελισαρίου.

(Zach., Nov. LII, p. 354).

III

Περὶ τῆς ἐπαρχότητος τῶν ἐπαιρχιῶν

Ἰουεν πρόην θείαν πεποιημένοι

Ἡ Κύπρος καὶ ἡ Ῥόδος ἡγεῖται αἱ Κυκλάδες νῆσοι πᾶσαι, ὁμοίως δὲ καὶ ἡ Καρία καὶ ἡ Μυσία καὶ Σκυθία ἰδικὴν ἐχέτωσαν διοίκησιν ὑπὸ τὸν Ἰουστινιανὸν οὖσαι κοίσιτωρα exercitu, ἔχοντα τάξιν ἐπάρχου, καθεζόμενον ἐν Ὀδύσσῳ καὶ ἄρχοντα τῶν ἐν ταῖς εἰρημέναις ἐπαρχίαις στρατιωτῶν.

Ὁ ἐπαρχὸς τῶν νήσων τὰς ἐκκλητήτους αὐτῶν δεχέσθω. ὁμοίως φησὶν ἡ ν' νεορά. Ἐξεφωνήθη μηνὶ Ἰουνίῳ μετὰ τὴν ὑπατείαν Βελισαρίου.

(Zach., Nov. LII, p. 355).

II

Закон, щото Бонос и др.

Същият император до квестора на войската Бонос

Намерихме за правилно. . .

Тази наредба говори за управлението на островите, като подчинява на това управление Кипър, Родос и Цикладските острови, Кария, Мизия и Скития. Тя нарича управителя им Юстинианов квестор на войската, заповядва му да командува войските на тези провинции, дава му право да разглежда изпращаните от тях апелативни жалби и му определя чин, равен на тоя на управител на префектура. Написана на 18 май след консулствуването на Велизарий.

III

За управлението на петте провинции

Знаем, че по-рано сме издали императорско [разпореждане]

Кипър, Родос и всички Цикладски острови, също Кария, Мизия и Скития да имат отделно управление, като бъдат под властта на Юстиниановия квестор¹ на войската, който има чина префект със седалище в Одесос и е началник на войските в казаните провинции.

Префектът на островите да приема апелационните им жалби. Подобно е съдържанието на новела 50.² Обнародвана е през месец юни, след консулствуването на Велизарий.

^a πρὸς ἐ' καλανδῶν Ἰουνίου Ath., k. Iun. Iul., μηνὶ Ἰουνίῳ Theod. ^b ind. XIV Biener Gesch. d. Nov. p. 514] ind. quinta decima (XV al.) Iul. p al. indictione XII Iul. c ind. V Iul. w, om. Ath. Theod. (ind. XV ex diei nota XV k. Iun. in Iuliani codd. corrupta ortum sispicatur Zachariae).

¹ Вж. XXVI новела, началото на II гл. (тук, стр. 52). ² Вж. тук, на стр. 64 нов. LI.

14. *Constitutio ad Bonum quaestorem exercitus data disponit de appellationibus ex quinque provinciis Caria et Cypro et Cycladibus insulis et Mysia et Scythia, apud quem examinandae sint*

14. Ἡ διάταξις πρὸς Βόνον κοι-
αίστωρα exercitū τάττει τὰς ἐκκλη-
τους ἀπὸ τῶν πέντε ἐπαρχιῶν Κα-
ρίας καὶ Κύπρου καὶ τῶν Κυκλά-
δων νήσων καὶ Μυσίας καὶ Σκυ-
θίας, παρὰ τίνι δεῖ ταύτας ἐξετά-
ζεσθαι.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Βόνῳ τῷ ἐνδοξοτάτῳ
κοιαίστῳ Ἰουστινιανῷ exercitū

(Προοίμιον.) Ἴσμεν πρώην θείαν πεποι-
μένον διάταξιν¹, καθ' ἣν τῇ σῇ ἐνδοξότητι πα-
ραδεδώκαμεν τὰς πέντε ταύτας ἐπαρχίας, Κα-
ρίαν τε καὶ Κύπρον καὶ τὰς ἐν κύκλῳ κειμε-
νας νήσους καὶ πρὸς γε Μυσίαν τε καὶ Σκυ-
θίαν, ἐφ' ὧτε τελεῖν αὐτὰς ὑπὸ τῇ σῇ ἐνδοξό-
τητι, προσθέντες ὥστε καὶ τὰς ἐκκλητίους γνο-
μένας δίκας κατὰ τὰς εἰρημένους ἐπαρχίας μη-
κέτι πρὸς τοὺς ἐνδοξοτάτους ἡμῶν ἐπάρχους,
ἀλλὰ πρὸς τὴν σὴν ἀναπέμπεσθαι μεγαλοπρέ-
πειαν. Ἐπειδὴ τοίνυν πολλοὶ προσῆλθον ἡμῶν
τῶν ἐκ Καρίας καὶ Ρόδου καὶ Κύπρου δισχε-
ραίνοντες καὶ φάσκοντες ἀναγκάζεσθαι πολλάκις
καὶ χειμῶνος ὥρα γίνεσθαι κατὰ τὴν Σκυθῶν
καὶ Μυσῶν, ἐνθα διάγεις, κάκεισε τὰς ἐκκλη-
τους ἴσως οὐδὲ ὑπὲρ μεγάλων χρημάτων ἐγγυ-
νάξιν, καὶ κινδυνεύειν καὶ πελάγη διαπερῆντας
μακρὰ καὶ ἀκινουμένους εἰς χώρας ὑπὸ βαρ-
βάρων ἐνοχλουμένας, διὰ τοῦτο συνείδομεν τονδε
τὸν νόμον γράψαι πρὸς τὴν σὴν ἐνδοξότητα
ὥστε τῶν μὲν ἐκ Σκυθίας καὶ Μυσίας δικῶν
ὡς ἐκ γειτόνων οὐσῶν τὴν σὴν ὑπεροχὴν καθ'
ἑαυτὴν ἀκροῦσθαι, τῶν δὲ ἄλλων, τουτέστι τῶν
ἀπὸ Καρίας καὶ τῶν εἰρημένων νήσων καὶ
Κύπρου (εἴπερ ἐξ ἀρχῆς αὐταὶ παρὰ τοῖς ἐν-
δοξοτάτοις ἡμῶν ἐπάρχοις ἡγωνίζοντο, ἐκ θείας
κελεύσεως ἡμῶν παραδεδομένα τῷ τῆς ἐπαρ-
χίας ἄρχοντι), εἰ μὲν αὐτὸς ἐνδημοίης ταύτη
τῇ βασιλίδι πόλει, καὶ αὐτὰς ὑπὸ σοὶ κινεῖσθαι
καὶ ἐξετάζεσθαι ἅμα τῷ ἐνδοξοτάτῳ κοιαίστῳ
τοῦ θείου ἡμῶν παλατίου ἐν σάκρῳ auditoriῳ²,
καθάπερ καὶ ὁ ἐπὶ ταῖς ἐκκλητίοις κείμενος
ὑφηγεῖται νόμος· εἰ δὲ αὐτὸς ἐπὶ Σκυθίας καὶ
Μυσίας διατρίβεις, τῷ τὸν τόπον πληροῦντι τὸν
σὸν κατὰ ταύτην τὴν εὐδαίμονα πόλιν προσ-

14. Наредбата до Бонос, квестора
на войската, определя кой трябва да
разглежда апелативните жалби от
петте провинции — Кария, Кипър, Ци-
кладските острови, Мизия и Скития¹

Същият император до Бонос, преслав-
ния Юстинианов квестор на войската
(Увод. Знаем, че по-рано сме издали

императорско разпореждане,² според което
предадохме на твоя славност тези пет
провинции: Кария, Кипър и петте разпо-
ложени наоколо острови, освен това Ми-
зия и Скития, за да се управляват от
твоя славност. Ние добавихме, че и апе-
лативните жалби, които се правят в ка-
заните провинции, да не се препащат за-
напред до нашите преславни префекти,
но до твое велелепие. Ето при нас дой-
доха мнозина от Кария, Родос и Кипър,
които негодуват и казват, че са заставяни
често и зимно време да отиват в Скития
и Мизия, където пребиваваш, и там да
водят апелативни дела може би за не-
големи суми и да се излагат на опас-
ности, като прекосяват големи морета и
идват в обезпокоявани от варварите земи.
Затова решихме да напишем тоя закон
до твоя славност, за да изслушва твое
превъзходителство сам делата от Скития
и Мизия, тъй като са от близки места.
А другите дела, именно от Кария, от
споменатите острови и Кипър, ако те,
предадени по наша императорска заповед
на управителя на провинцията, отначало
са се гледали при преславните ни пре-
фекти, в случай че сам се намиращ в
тоя престолен град, ние решихме ти да
разглеждаш и решаваш и тях в импера-
торския съд заедно с преславния квестор
на императорския дворец, както изисква
и издаденият закон за апелативните.
Ако ли пък ти сам пребиваваш в Скития и
Мизия, апелативните жалби да се пре-
дават на твоя заместник в този честит

¹ ἐν θείῳ ἀκροατηρίῳ M. s. v.

¹ Тази новела LI се повтаря у Sch. с новела L. ² Вж. тук, стр. 62, 63: I, II, III

ἀγεσθαι τὰς ἐφέσεις, πάντως μέντοι γινόμενον αὐτὸν ἅμα τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἡμῶν κοιαίτωρι τῆς ὑποθέσεως ἀκροᾶσθαι κατὰ τὸ τῶν τοιούτων ἐξετάσεων οἰκῆμα, καὶ μὴ τοὺς ἀνθρώπους τὰς εἰρημένους ἱπομένειν δυσκολίας, ἀλλ' ὑπὸ αὐτοῖς κοινῇ κατὰ τὸ ἔμπροσθεν ἡμῖν εἰρημένον κρίνεσθαι, διὰ τὸ παραστήναι ἡμῖν οὕτω τάξαι τὸν νόμον, ὥστε μετὰ πλείονος τε καὶ μείζονος ἀκριβείας καὶ αὐθεντίας τὰς ὑποθέσεις ἀγωνίζεσθαι. Εἰ δὲ αὐτὸς δοίης τὸν δικαστὴν ἐπὶ τῶν εἰρημένων ἔμπροσθεν ἐπαρχιῶν, ὃ τὴν τάξιν ἐπέχων τὴν σὴν κατὰ τὴν εὐδαίμονα πόλιν ἀκροᾶσεται, καθὰ καὶ ἐπὶ τῶν ἐνδοξοτάτων ἐπαρχῶν νεόμοστα. εἰ μέντοι ἀρχθῆναι παρὰ τῆ σὴν ἐνδοξότητι συμβαίη τὴν δικὴν ἐνταῦθα ὡς εἶκος εἰριασκομένη, εἶτα ἐν μέσῳ διὰ τὰς στρατιωτικὰς δαπάνας ἐκδημηῶσαι, ταύτην ἀνυπερθέτως πληροῦσθαι παρὰ τῷ τὴν σὴν ἔχοντι τάξιν, καθάπερ αὐτῆς καὶ αὐτὸς ἡκροῶ. εἰ δὲ ἐξ ἀρχῆς οὐ παρὰ τοῖς ἐνδοξοτάτοις ἐπαρχοῖς ἢ ἐφεοῖς ἐκ τινῶν ἐπαρχιῶν ἐνεπέμπετο ἂ λ' εἰς ἕτερον δικαστήριον, τὴν ἀρχαιότητα παντελῶς οὐ καινίζομεν.

(Ἐπιλογος.) Τὰ τοίνυν παραστάτα ἡμῖν καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θείου δηλούμενα νομοῦ ἢ σὴ ἐνδοξότης ἔργῳ καὶ πέρατι παραδοῦνα καὶ παραφυλάττειν εἰς τὸ διηγεκὲς σπευσάτω.

Dat. [XV.] k. Sept. CP. imp. dn. Iustiniani pp. Aug. anno XI. post cons. Belisarii v. c. anno II. ind. I. [a. 537]
(Sch., Nov. XLI, pp. 262, 5—263,7).

15. *De alienatione rerum ecclesiae Mysiae relictarum pro captivorum redemptione et pauperum alimentis*^a

Idem Aug. Iustiniano v. c. rectori Mysiae.

(Praefatio.) Scimus antea legem promulgasse, per quam omnes alienationes ecclesiasticas inhibuimus. Sed postea alia lege perspeximus, quatenus liceat pro soluto res

^a De terris vel domibus vel vineis quae relictae sunt ecclesiae Mysiae in redemptionem captivorum aut in nutritionem pauperum posse venire (vendi *Cuiacius*) non simpliciter sed secundum distinctionem huius legis *app. Iul., sim. M (vide supra) et Ath.*; De rebus immobilibus ad ecclesiam Mysiae pertinentibus *Iul.*; Περί τῶν κατ' ἐλεειμένων τῆ ἐκκλησίᾳ Μυσία: *Theod. (L)*.

¹ Управителят на провинция Мизия е имал титлата ректор. ² Вж. новела VII. ³ С новела XL се разрешава на ерусалимските църкви да продават църковни имоти за заплащане на дълговете.

9 Гръцки извори за българската история II

град. Заместникът ти, разбира се, като се събере непременно с преславния наш квестор, да изслушва делото по реда [установен] за тия съдебни дирения. И хората да не се излагат на споменатите трудности, но да бъдат съдени изобщо от тях според казаното по-горе от нас, понеже ние решихме да съставим така законна, че делата да се разглеждат с повече и по-голяма грижливост и авторитет. Ако ли пък сам определиш съдия за гореспомнатите провинции, този, който те замества в честития град, ще изслушва делата, както е определено и за преславните префекти. Разбира се, ако делото случайно започне при твоя славност, когато се намиращ, както подобава, тук, а след това по средата [на делото] заминеш поради [изплащане] издръжката на войниците, то незабавно да се довърши от заемашия твоего място по същия начин, както ако ти сам го изслушваше. Но ние съвсем не променяме стария ред, ако жалбата отначало не се е изпрацала от някои провинции до преславните префекти, а в друго съдилище.

(Заключение.) И тъй твоя славност трябва да се постарее да приложи решението ни, обявено и чрез този божествен закон, да го изпълни и спазва завинаги.

Издадено на 18 август в Константинопол, 11-та година от царуването на господаря Юстиниан Август, баща на отечеството, втора година, 1 индикт след консулствуването на преславния Велизарий. [537 г.]

15. *Относно отчуждаването на останалите в Мизия църковни вещи за откупване на пленниците и за храна на бедните*

Същият император до преславния Юстиниан, управител на Мизия¹.

(Увод.) Знаем, че по-рано издадохме закон,² чрез който забранихме всички отчуждавания на църковни имоти. Но после с друг закон³ предвидихме до

ecclesiasticas vel alias quae piis domibus deputatae sunt persolvere. Sed etiam hoc in nostram venit memoriam, quod Martino viro sanctissimo episcopo Odissitanae^a civitatis formam et ante legem nostram dedimus prohibentem eum ecclesiasticas res vendere, ne qui ex potentioribus ei necessitatem imponant secundum suum propositum res ecclesiasticas alienare. Sed etiam in nostram venit memoriam alia res quam pro divinis fecimus vasis, pro quibus omnibus abdicavimus, ne cui liceat sacrosancta vasa vel venumdare vel obligare, nisi tantummodo in redemptionem captivorum, quia animae redemptio aliis omnibus rebus pretiosior est.

Caput I

Sed haec quidem antea subsecuta sunt: quae narratio necessaria nobis fuit ad praesentis specialis legis memoriam. Venit etenim in praesenti memoratus sanctissimus vir in hanc sacratissimam civitatem et edocuit nos, multos terras sine certo reditu vel domunculas vel vineas relinquere ad redemptionem captivorum vel pauperum alimonias, et alienatione prohibita memoratos actus licet piissimi sint attamen inhiberi: iam petivit sibi permitti per legem specialem hoc facere. Sancimus itaque, si quis reliquerit ad redemptionem captivorum vel sustentationem pauperum res immobiles, si quidem certus reditus est ex relictis rebus colligendus, manere legatum vel hereditatem vel donationem nulla alienatione mutilanda, cum possit ex reditibus redemptio vel sustentatio fieri. Sin autem vel certus reditus non est, vel domus paene diruta et longe ab ecclesia posita, vel vineae quarum fructus non semper similes sed varii colliguntur et incursionibus forsitan barbaricis dediti: in his tantummodo speciebus permittimus et venditionem hac speciali lege in memorata provincia fieri, si tamen domus intra fines ecclesiae vel vineae iuxta muros civitatis minime posita sint; ita ut in venditionis instrumento ipsa verba testatoris exprimantur, ubi ei placuit venditionem fieri et redemptionem

каква степен може да се разходват за заплащане дългове църковни и други вещи, които са подарени на благочестивите домове. Но ние си спомняме и това, че и преди нашия закон ние изпратихме предписание до светейшия епископ на град Одесос, Мартин, което му забраняваше да продава църковни вещи, за да не би някой от по-силните да му наложи необходимостта да отчужди по негово предложение църковни вещи. Но ние си спомняме и за друго нещо, което направихме за свещените съсъди. За всички тях ние наредихме да не бъде позволено никому да продава или да залага свещени съсъди освен единствено за откупуване на пленници, защото откупуването на душата е по-ценно от всичко друго.

Глава I

Но това наистина е станало по-рано. Това обяснение ни бе необходимо, за да припомним сегашния специален закон. Защото сега в този пресвет град дойде прочут пресвет мъж и ни осведоми, че мнозина оставят земи без определен доход, или малки къщи, или лозя за откупуване на пленници или за прехрана на бедни, но и споменатите завещания, макар и най-благочестиви, все пак се осуetyават, понеже отчуждаването е забранено. Затова той моли да му се позволи със специален закон да прави това. И така ние решихме, ако някой остави недвижими имоти за откупуване на пленници или за издръжка на бедни и ако наистина от оставения имот може да се събира сигурен доход, завещаното, наследеното или подареното да остане ненакърними от всякакво отчуждаване, в случай че от доходите може да се получи сума за откупуване или за издръжка. Ако обаче няма сигурен доход или къщата е почти разрушена и е разположена далеч от църквата, или пък лозята, от които се събира не винаги еднакъв плод, а различен, и са изложени може би на варварски нахлувания — само при тези случаи позволяваме да се извършва по този специален закон продажбата в споменатата провинция, ако, разбира се, къщата не е в границите на църквата или лозята не са близо до стените на града. Така че в продажбения документ да се изразят и самите думи, с които завещателят е решил да стане продажбата, и с тия средства да се извърши

^a Odissitanae (i. e. Odessitanae)] clissinate V clinate r.

ex his captivorum vel alimonias pauperum celebrari. Et si hoc ita subsecutum fuerit, habeat venditio firmitatem et liceat sine metu alterius legis et oeconomis ecclesiasticis et viro sanctissimo episcopo vendere et emptoribus habere easdem res firmo iure. Habebunt autem dei omnipotentis crimen oeconomis ecclesiae, si pretia quae acceperint in aliam causam consumpserint, licet piissima sit, et non in praedictas duas tantummodo causas, ad imitationem legis quae super sacrosanctis vasis alienandis lata est. Sic etenim et venditio necessaria procedat et actus piissimi non defraudentur et animae hominum non depreant, cum et terrarum possessio et rerum mobilium non talem habeat curam nec ita sint necessariae ut captivorum redemptio et vita egentium, quae et animas salvant et deo omnipotenti placabiles sunt.

(Epilogus.) Gravitas itaque tua quae per hanc specialem legem nostra decrevit aeternitas tam effectui mancipare quam observari procuret.

Dat. X. kal. April. CP. imp. dn. Iustiniani pp. Aug. anno XI. Iohanne v. c. consule. [a. 538]

(Sch., Nov. LXV, p. 339, 1—36).

откупуването на пленниците или изхранването на бедните. И ако това бъде направено така, продажбата да бъде в сила. И да бъде позволено и на църковните икономи, и на пресветия епископ да продават, без да се страхуват от друг закон, а на купувачите — да владеят неоспоримо същите неща. Обаче църковните икономи ще имат провинение пред всемогъщия бог, ако цената, която получат, изразходват за друга работа, макар и най-благочестива, а не само за двете споменати работи в изпълнение на закона, който е издаден за отчуждаването на свещените съсъди. Защото [само] така би могла да стане необходимата продажба, и преблагочестивите завещания не биха били заобиколени, и душите на хората не биха погивали, ако притежанието на земи и на движими вещи не би съставлявало [за никого] такава грижа, нито би било така необходимо, както [е необходимо] изкупуването на пленниците и животът на нуждаещите се, които неща спасяват душите и са приятни на всемогъщия бог.

(Заклучение.) И тъй твое достойнство да се погрижи както да предаде за изпълнение, така и да спазва това, което наше величество е решило с тоя специален закон.

Издадено на 23 март в Константинопол, 11-та година от царуването на нашия господар Юстиниан, баща на отечеството, през консулствуването на преславния Йоан. [538г.]

16. Ut omnes oboediant iudicibus provinciarum et in criminalibus et in pecuniariis, et ibi negotia examinentur, nullo excepto per privilegium, nec huc conventi deducantur nisi sacra pragmatica forma exhiberi quempiam iusserit

16. Περί τοῦ πάντας ὑπακούειν τοῖς ἄρχουσι τῶν ἐπαρχιῶν καὶ ἐπὶ ἐγκλήμασι καὶ ἐπὶ χρήμασι, καὶ κεῖ τὰς ὑποθέσεις ἐξετάζεσθαι, μηδενὸς ἐξηρημένου ἀπὸ προνομίου τινὸς χωρὶς θείου πραγματικοῦ τύπου

16. Всички трябва да се подчиняват на управителите на провинциите както в углавните, така и в паричните дела, и там да се разследват делата, като никой не бъде освобождаван въз основа на някаква привилегия без императорска заповед

(Ἀποκράτωρ) Ἰουστινιανὸς Αὐγουστος Κωνσταντινουπόλεως.

(Ἐπίλογος.) Οἱ τοίνυν ἐνδοξότατοι ἐπαρχοὶ τῶν ἱερῶν ἡμῶν προαιωρίων οἱ πανταχόσε τῆς ἑπὶ τῶν καθεστώτων τὸν νόμον τοῦτον γινώσκοντες προδήσουσιν ἐν ταῖς ὑπ' αὐτοὺς διοική-

Император Юстиниан Август до жителите на Константинопол.

(Заклучение.) И тъй преславните управители на нашите императорски префектури, които са навсякъде в подвластната ни земя, след като се запознаят с този закон, да го разгласят в подчинените си

σεων, ἐπὶ τε Ἰταλίας ἀπάσης ἐπὶ τε τῶν νήσων ἐπὶ τε τῆς Ἐφῶας καὶ ὅσον ἐν Ἰλλυριοῖς ἐστι. καὶ εἴσονται πάντες, ὅπως αὐτῶν κηδόμεθα τῷ τοσαῦτα ἡμῖν παρασχόντι θεῷ προσάγοντες τὸν νόμον, ὃς μεγάλην ἡμῖν τὴν ἐπέω ἐαυτῶν ἀπολογίαὶν δώσει τοιαῦτα προφάσει τῆς τῶν ὑπηκόων σωτηρίας νομοθετήσας.

Proponatur Constantinopoli.

(Dat. k. Iun. CP.) imp. dn. Iustiniani pp. Aug. ann. XII. Iohanne v. c. cons. [a. 538] (Sch., Nov. LXIX, pp. 349, 1—10; 354, 28—40).

17. De curialibus, ut dignitate praefectoria potiti ita demum a curia liberentur, si in actu positi acceperint

17. Περὶ βουλευτῶν ὥστε αὐτοὺς τότε τιμῆς praefectorias ἐπιλαβομένους ἐλευθεροῦσθαι βουλῆς ὅτε ἔμπρακτον ταύτην λάβοιεν.

Ἄσ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννη τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἀνατολικῶν πραιτωρίων τὸ β', ἀπὸ ὑπάτων (ὑπάτω) ὀρδιναρίῳ καὶ πατρικίῳ.

— — —

Caput I

Ἀνανεούμενοι τοίνυν τὸν τοιοῦτον νόμον θεοπύρομεν, εἴποτε δόξειε τῇ βασιλείᾳ τιμῆσαι βουλευτήν, εἰ μὲν ὥστε καὶ ἀπαλλάξαι τῆς τύχης, διδόναι αὐτῷ σύμβολα τῆς ἀρχῆς καὶ παρασκευάζειν αὐτὸν ἐπὶ τῶν τοιούτων γινόμενον θρόνων, ἢ τῆς πολιαρχίας τῆς ἐν τῇ πρεσβυτέρῳ Ῥώμῃ καὶ τῇ νέᾳ δὴ ταύτῃ τῇ καθ' ἡμᾶς, εἴτε ἐπὶ τῶν πραιτωριανῶν βημάτων τῶν τε τῆς Ἐφῶας τῶν τε τῆς Ἐσπέρας τῶν τε Λιβύης καὶ μὴν καὶ τῶν ἐπὶ τῆς Ἰλλυρίδος, — — —

Dat. kal. Iun. CP. (imp.) dn. Iustiniani pp. Aug. ann. XII. Iohanne v. c. cons. [a. 538] (Sch., Nov. LXX, pp. 355, 1—11; 355, 31—356, 7, 35—36).

диоцези и в цяла Италия, и в Либия, и в островите, и в Изток в онази част, която е в Илирик. И всички ще узнаят колко се грижим за тях, като посвещаваме тоя закон на бога, който ни е дал толкова много. Настоящият закон ще ни бъде [пред бога] голяма защита за нас самите, които издаваме закони за подобни неща заради спасението на поданиците.

Да се разгласи в Константинопол.

(Издадена на 1 юни в Константинопол), през 12 година от царуването на нашия господар Юстиниан Август, баща на отечеството, през време на консулстването на преславния Йоан. [538 г.]

17. Куриалите¹, които са получили достойнството на префект, трябва да бъдат освобождавани от курията [само] тогава, когато поемат в действителност тази [служба]

Същият император до Йоан, преславен управител за втори път на източните префектури, бивш редовен консул и патриций.

— — —

Глава I

И тъй ние, като подновяваме този закон, постановяваме: „Ако някога императорската власт реши да почете някой куриал, но така, че да го освободи от [досегашната му] служба, то да му даде знаците на длъжността и да го подготви да заеме седалището било на градската префектура в стария и в новия наш Рим, било на префектурите на Изток и Запад, на Либия и на Илирик, — — —

Издадена на 1 юни в Константинопол през 12 година от царуването на нашия господар Юстиниан, баща на отечеството, през време на консулстването на преславния Йоан [538].

¹ Членовете на градския съвет. В провинциите имало отделни градове, civitates, които господствуваха над околните села и заедно с тях образували градски общини. Всеки град, макар и подчинен на централното правителство в Цариград, имал известно самоуправление и свой местен съвет (курия). Тези съвети се занимавали с въпроси, интересуващи градската община, и вземали съответни решения. В тях участвували бивши чиновници, а също тъй и най-богатите местни жители, земевладелци и търговци. Постепенно длъжността на курията (куриал или декурион) станала наследствена. Куриалите се превърнали в затворено съсловие и държавата започнала да ги използва за целите на своята благоустройствена и финансова политика. Те били отговорни за плащането на данъците и в случай на недобори трябвало да дават от себе си дължимата сума. Това задължение се отразило крайно тежко

18. Quomodo instrumentis quae apud iudices insinuantur fidem addere oporteat

18. Περὶ τοῦ πῶς χρὴ ἐπιτίθεσθαι τὸ πιστὸν τοῖς παρὰ δικασταῖς ἐμφανιζομένοις συμβολαίοις.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάνῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἱερῶν πρατωρίων τὸ β', ἀπὸ ὑπάτων (ὑπάτῳ ὀρδιναρίῳ) καὶ πατρικίῳ.

(Ἐπίλογος.) Τοῦτον ἡμῖν ἔτεκε τὸν νόμον ἀμφισβητήσεων πλῆθος γενομένων μὲν ἐν δίκαις ἡμῖν δὲ εἰσηγμένων, ἵνα τοῦ καθ' ἑκάστην πρὸς ἀλλήλους ἀμφισβητεῖν τοὺς ἀνθρώπους παύσαιμεν προαναπέλλοντες αὐτοῖς τὰς φιλονεικίας τῇ διὰ τῆς νομοθεσίας ἀκριβείᾳ. ὥστε προσήκει τὴν σὴν ὑπεροχὴν ταῦτα μανθάνουσαν φανερὰ πᾶσι καταστήσαι τοῖς ὑπηκόοις τοῖς τε ἐνταυτοῖς τοῖς τε ἐπὶ τῶν ἐθνῶν. καὶ γὰρ δὴ πρὸς τοὺς ἄλλους ἐνδοξοτάτους ἐπάρχους τοὺς τε ἐπὶ τῆς Ἑσπερίας τοὺς τε ἐπὶ Λιβύης τοὺς τε ἐπὶ τοῖς ἀρκτάροις (φαμέν δὲ τοὺς ἐν Ἰλλυριοῖς) γράψομεν, ἵνα πᾶν ἡμῖν το πολίτευμα μεστὸν γένηται τοῦ νόμου (τοῦ) τὰς τῶν ὑπηκόων θεραπεύοντος περιστάσεις.

Dat. prid. non. Iun. CP. imp. dn. Iustiniani pp. Aug. ann. XII. Iohanne v. c. cons. [a. 538]

(Sch., Nov. LXXIII, pp. 363, 7—25; 369, 29—370, 6).

18. Как трябва да се доказва достоверността на документите, по които се произнасят съдиите

Същият император до Йоан, за втори път преславен управител на свещената префектура, бивш консул и патриций

(Заклучение.) Множеството спорове, породили се при делата и дошли до нас, са причина да създадем този закон, за да възпрем хората да спорят всекидневно помежду си, като чрез точността в законодателството премахнем у тях желанието за спор. Така че твое превъзходителство трябва, като знае това, да го направи достояние на всички поданици, тук и сред провинциите. Защото ние ще пишем и на другите преславни управители и на Запад, и в Либия, и на Север (сиреч в Илирик), за да проникне в цялата ни държава законът, който урежда положението на поданиците.

Издадена в Константинопол на 6 юни през 12-та година от царуването на нашия господар Юстиниан, баща на отечеството, през консулствувването на преславния Йоан. [538 г.]

19. Apud quos oporteat causam dicere monachos et ascetrias

19. Παρὰ τισὶ χρὴ δικάζεσθαι μοναχούς καὶ ἀσκητίας

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Μηνᾷ τῷ ἀγνωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ καὶ οἰκουμένικῳ πατριάρχῃ.

19. Пред кои [съдии] трябва да бъдат съдени монасите и жените аскетки

Същият император до Мина, светейшия архиепископ и вселенски патриарх

Caput II

Κοινὸς τοίνυν ὁ νόμος ἔστω, καὶ ἔχέτω τὴν φυλακὴν παρὰ τε τῶν ἐνδοξοτάτων ἐπάρχων τῶν ἐν ἀπάσαις ἑντων ταῖς διοικήσεσι (τῆς τε Ἰλλυρίδος φαμέν καὶ Λιβύης Ἰταλίας τε καὶ τῆς δύσεως ὅλης) τῶν τε ἐνδοξοτάτων ἐπάρχων

Глава II

И тъй този закон трябва да бъде общ и както преславните управители във всички диоцези (сиреч в Илирик, в Либия, Италия и целия Запад), така и преславните префекти на единия и другия Рим,

върху тях и постепенно те започнали да губят богатствата си, да се разоряват и да преминават към категорията на бедните граждани. След разоряването на едни правителството определяло други за курнали. От декуррионата били освободени само сенаторите, духовниците и монасите. След като курналите били изцяло разорени като съсловие и станали безполезни, императорът наредил събирането на данъците и недоборите да става чрез откупвачи (vindices).

τῆς ἑκατέρας Ῥώμης τοῦ τε μεγαλοπρεπεστάτου πραιτωρός τῶν δήμων καὶ τῶν ἀρχόντων τῶν ἐθνῶν καὶ τῶν αὐτῶν τάξεων, ὥστε μηδεμίαν αὐτοῦ γενέσθαι παντελῶς παραφθοράν, ἀλλὰ ἀκέραιον αὐτὸν πρὸς τιμὴν τῶν εὐλαβεστάτων μοναχῶν φυλάττεσθαι. ταῦτα δὲ καὶ ἡ σὴ μακαριότης μανθάνουσα αὐτῇ τε παραφυλαξάτω ἐπὶ ταύτης τῆς εὐδαίμονος πόλεως καὶ τῶν αὐτῆς περιουκίδων γραμμασί τε χρησάσθω πρὸς τοὺς θεοφιλεῖς τῶν πόλεων μητροπολίτας ὧν αὐτὸς ἀναδέδεξα τὴν χειροτονίαν, προτάττουσα τῶν οἰκείων γραμμάτων τόνδε ἡμῶν τὸν θεῖον νόμον· οἱ δὲ τοῖς ἱπ' αὐτοῖς ἐπισκόποις ταῦτα μνηύσουσιν, ὥστε ἐξ ὀλίγου τούτου τοῦ γραμματός μίαν συνέχειαν τοῦ νόμου ἐφ' ἅπασαν προελθεῖν τὴν ὑπήκοον. Ἀλλὰ καὶ ἐπιταχύνεσθαι τὰς δίκας θεσπίζομεν τὰς μοναχοῖς ἐπαγομένους, ὥστε μὴ τὴν διάνοιαν αὐτῶν ἀπασχολεῖσθαι περὶ τὰς τῆς δίκης φροντίδας, ἀλλὰ θάπτον ἀπαλλαγέντας τῶν θειοτέρων ἔργων ἀντέχεσθαι.

Dat. VI. id. Mart. CP. imp. dn. Iustiniani pp. Aug. ann. XII. Apione v. c. cons. [a. 539]

(Sch., Nov. LXXIX, pp. 388, 1—6, 389, 7—28, 390, 13—14).

велелепния претор на демите¹, управителите на провинциите и техните служби трябва да съблюдават той изобщо да не претърпи никакво изменение, но да се спазва неизменно за честта на преблагочестивите монаси. А и твое блаженство, като се осведомиш за това, и сам трябва да го спазваш в този честит град и в неговите околности и да отправиш писма до боголюбимите митрополити на градовете, чието ръкополагане сам си поел, като им изложиш в своите писма този наш свещен закон. А те да съобщят това на подчинените си епископи, та с това кратко писмо да дойде до всички поданици еднообразното съдържание на закона. Но ние постановяваме също делата, водени срещу монаси, да се ускоряват, за да не им се отвлече мисълта от грижи по съденето, но освободени по-бързо, да се отдадат на повъзвишени дела.

Издадено в Константинопол на 10 март, в 12-та година от царуването на нашия господар Юстиниан, баща на отечеството през консулството на преславния Апион. [539 г.]

20. De alienatione et emphyteusi rerum ecclesiasticarum

20. Περὶ ἐκποιήσεως καὶ ἐμφυτεῦσεως ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Πέτρῳ ἐπάρχῳ πραιτωρίων.

20. За отчуждаването и емфитевсиса на църковните имоти

Същият император до управителя на префектурата² Петър.

Caput IX

Ταῖς δὲ ἀγιωτάταις ἐκκλησίαις Ὁδησοῦ καὶ Τόμεως τῶν πόλεων ἐπιτρέπομεν ἐκποιεῖν πράγματα ἀκίνητα ὑπὲρ τῆς τῶν αἰχμαλώτων ἀναρρύσεως, πλὴν εἰ μὴ ἐπὶ ταύτῃ τῇ αἰρέσει κτήσεις τινὲς αὐταῖς ἐδόθησαν, ἐφ' ᾧ κατὰ μηδὲνα τρόπον ταύτας ἐκποιεῖσθαι. — — —

Dat. VII. id. Mai. CP. imp. dn. Iustiniani pp. Aug. anno XVIII. post cons. Basilii vc. anno III. (a. 544)

(Sch., Nov. CXX, pp. 578, 1—7, 588, 4—8, 591, 6—7).

Глава IX

А на пресветите църкви на градовете Одесос и Томи позволяваме да отчуждават недвижими имоти за освобождаване на пленниците, освен ако някои имоти им са дадени при условие, щото по никакъв начин да не бъдат отчуждавани.

Издадено на 9 май в Константинопол, 18-та година от царуването на нашия господар Юстиниан Август, баща на отечеството, 3-та година след консулстването на преславния Василий. [544 г.]

¹ Според новела XIII магистратите, които се грижели за реда, били наречени на лат. praefecti plebis, на гръцки — πραιτωρὸς δημῶν. ² Управител на префектурата Ориент.

21. De ecclesiasticis canonibus et privilegiis

21. Περὶ ἐκκλησιαστικῶν κανόνων
καὶ προνομίων.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Πέτρον τῷ ἐνδοξοτάτῳ
ἐπάρχῳ πραιτωρίων.

21. За църковните канони
и привилегии

Същият император до преславния
управител на префектура Петър

Caput III

Τὸν δὲ κατὰ καιρὸν μακαριώτατον ἀρχιεπίσκοπον τῆς Πρώτης Ἰουστινιανῆς τῆς ἡμετέρας πατρίδος ἔχειν ἀεὶ ἐπὶ τὴν οἰκίαν δικαιοδοσίαν τοὺς ἐπισκόπους τῶν ἐπαρχιῶν Dacίας mediterraneas καὶ Dacίας ripensias, Praevalens καὶ Dardaniās καὶ Μυσίας τῆς ἀνωτέρας καὶ Παννονίας, καὶ παρ' αὐτοῦ τούτους χειροτονεῖσθαι, αὐτὸν δὲ ἐπὶ τῆς οἰκείας συνόδου χειροτονεῖσθαι, καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς ὑποκειμέναις αὐτῷ ἐπαρχίαις τὸν τόπον ἐπέχειν αὐτὸν τοῦ ἀποστολικοῦ Ῥώμης θρόνου κατὰ τὰ δεσθέντα ἀπὸ τοῦ ἀγίου πάπα Βιγίλιου.

Dat. XV. kal. April. CP. imp. dn. Iustiniani pp. Aug. anno XVIII. post cons. Basilii vc. anno IV. ind. VIII. [a. 545]
(Sch., Nov. CXXXI, pp. 654, 15—19, 655, 16—656, 4, 664, 28—30).

Глава III

А преблаженият по това време архиепископ на нашето родно място Първа Юстиниана да има под своя юрисдикция епископите на провинциите Средиземна Дакия, Крайбрежна Дакия, Превали[тана] и Дардания, на Горна Мизия и на Панония и те да бъдат ръкополагани от него. Самият той обаче да бъде ръкополаган от собствения си синод и в подчинените му провинции да бъде наместник на апостолския римски престол според определението на светия папа Вигилий¹.

Издадено на 18 март в Константинопол, 18-та година от царуването на нашия господар Юстиниан Август, баща на отечеството, 4-та година след консулствуването на преславния Василий, 8-я индикт. [545 г.]

22. De vicariis et mulieribus adulteris aliisque capitibus

22. Περὶ τοποτηρητῶν καὶ μοιχευομένων γυναικῶν καὶ ἐτέρων κεφαλαίων.

Ἐν ὀνόματι τοῦ δεσπότου Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ θεοῦ ἡμῶν Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Φλάβιος Ἰουστινιανὸς Ἀλαμανικὸς Γοτθικὸς Φραγγικὸς Γερμανικὸς Ἀντικὸς Ἀλανικὸς Βανδαλικὸς Ἀφρικανὸς εὐσεβῆς εὐτυχὴς ἐνδοξὸς νικητὴς τροπαιοῦχος ἀεισέβαστος Αἴγυσιος Μουσαωνίω ἐπάρχῳ πόλεως.

Caput I

Νῦν δὲ τελειότερον βοηθῆσαι τοῖς ἡμετέροις ὑποτέλει σπουδάζοντες θεσπίζομεν, μηδεμίαν ἄδειαν ἔχειν τοὺς κατὰ καιρὸν ἐπάρχους τῶν τε

22. За заместниците, за прелюбодейките и за други въпроси

В името на господата Исуса Христа, нашия бог, император Цезар Флавий Юстиниан Аламански, Готски, Франкски, Германски, Антски, Алански, Вандалски, Африкански, благочестив, щастлив, преславен победител и триумфатор, винаги почитан Август, до Мусоний, префект на града

Глава I

А сега, стараяйки се да помогнем по-добре на нашите поданици, постановяваме тези, които понастоящем са управители

¹ Римски папа (537—555).

ἀνατολικῶν τῶν τε παρὰ Ἰλλυριοῖς πραιτωρίων ἢ κόμητα largitionum ἢ κομητα περιβάτων τοποτηρητὰς ἐκπεμπειν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις, ἢ αὐτοῖς τοῖς τῶν ἐπαρχιῶν ἄρχοντας ποιεῖν καὶ τῆς ἰδίας ἀρχῆς τοποτηρητὰς· ἀλλὰ μὴδὲ τοὺς ἐπιχωρίους ἄρχοντας ἐν ταῖς ἐμπιστευθείσαις αἰτοῖς ἐπαρχίαις τοποτηρητὰς πρὸ βάλλεσθαι ἐν οἰκιστοῖς πόλει. — — —

D. k. Mai. CP. imp. dn. Iustiniani pp. Aug. anno XXX. pc. Basilii vc. anno XV. [a. 556]

(Sch., Nov. CXXXIV, pp. 676, 14—23, 677, 6—15, 689, 28—30).

на Изток и на Илирийската префектура или комес на държавното съкровище¹, да нямат никакво право да изпращат наместници в провинциите или да назначават провинциални управители и наместници на своята власт, а също така и местните управители да не назначават наместници в никой град в поверените им провинции. — — —

Издадено на 1 май в Константинопол, 30-та година от царуването на нашия господар Юстиниан Август, баща на отечеството, 15-та година след консулствуването на преславния Василий. [556 г.]

23. Ne qui cessione uti cogantur bonorum

23. Περὶ τοῦ μὴ ἀναγκάζεσθαι τινὰς ἐκστασίῳ χρῆσασθαι.

(Προοίμιον.) Ὅσα τὸ θεῖον ἐξευμενίζεσθαι ὑφ' ἡμῶν προτρέπεται, ταῦτα ἐπὶ τοῖς ὑπηκόοις αὐξάνεσθαι τε καὶ διαλάμπειν ἀγωνιζόμεθα. Ζωοσάριός τις ἐκ τῆς Μυσῶν ἐπαρχίας καθεστὼς σὺν δάκρυσι δεηθεὶς ἡμῶν ἐδίδαξεν, ὡς ἐπὶ χρήμασι δημοσίοις τε καὶ ιδιωτικοῖς μεθοδεῖαν ὑπομένων ὑπὸ τῆς χώρας λαμπροτάτου ἀρχοντος ἐπὶ ὕβρει καὶ μόνῃ (οὐ γὰρ ἐπὶ τῶν χρημάτων πέπονθε περισσοῦτος ἐπιδιδόσθαι λιβέλλους τῶν οἰκείων πραγμάτων αὐτοῦ)· ὅπερ ἀδικιώτατον καὶ τῶν ἐν κεφαλαίοις λυπηρῶν καθέστηκε. ποῦ γὰρ δίκαιον, τὸν ἄπαξ ἐκ τοῦ συμβεβηκότος καὶ οὐ βραδυμῆα παραδεδομένον ἐκτὸς τῶν αὐτοῦ γεγονότα αὐτῆς ἀσχήμονα τὸν βίον ἐαυτῷ περιτιθέναι, καὶ τῆς ἐφημέρου τροφῆς ὡς εἰκὸς τῆς τε τοῦ σώματος σκέτης ἔξω βιαίως καταστῆναι;

23. Да не се принуждава никой да отстъпва имота си на кредитор

(Увод.) Ние се мъчим да крепне и блести между поданиците [ни] това, което ни потиква да омилоствиваваме бога. Някой си Зозарий, произхождащ от провинцията Мизия, се яви при нас и ни се примоли със сълзи и ни осведоми, че за държавни и частни парични задължения пресветлият управител на провинцията го тормозел коварно само с оскърбление (защото за парите той не бил наказан със съдебно съобщение за изземване на неговите вещи). Това е най-несправедливо и особено печално. Защото как може да бъде справедливо този, който веднаж случайно, а не поради лелност се е лишил от своите имоти, отново да получи безчестен живот и, разбира се, да се лиши насила от всекидневната храна и дрехи?

Capitulum I

Таῦτα μαθόντες καὶ τῷ κρείττονι τὸ χεῖρον διορθώσασθαι πρὸς θεοπάθειαν τοῦ τε ἀγαθοῦ τῶν ἀπάντων θεοῦ καὶ τοῦ μὴ τι θλιβερόν ἐπὶ ἡμῶν πολιτεύεσθαι προθυμηθέντες θεοπίχομεν, μηδενί

Глава I

Като научихме това, желяейки да поправим лошото с нещо по-добро за угода на общия на всички ни благ бог и за да не се управлява през наше време

¹ Във всеки диоцез е имало по един комес на държавното съкровище, който завеждал държавните приходи в диоцеца и бил подчинен на comes sacrarum largitionum (приблизително министър на държавното съкровище). Постъпленията от поземления данък, от поголовния данък и данъка χρυσάριον отивали в общото държавно съкровище, обозначававан с термина aera praefecturae. Оттам те били използвани за заплати на чиновниците и за издръжка на армията. Начело на съкровището стоял преторианският префект. Други две каси са били т. нар. aerarium sacrum и aerarium privatum. В първата, начело на която стоял comes sacrarum largitionum, влизали част от данъчните постъпления, а също и митата от външната и вътрешна търговия, доходите от държавните работилници, от рудниците и каменоломните. В aerarium privatum били прибирани доходите на императорските домени и с тая каса разполагал единствено владетелят. Там идвали и доходи от конфискувани имоти (bona damnatorum) и от имущества без стопанин (bona caduca).

ἐξεῖναι τῶν ἐνδοξοτάτων ἢ μεγαλοπρεπεστάτων ἀρχόντων ἐκστασίου πράγματος χάριν ἀνάγκην ἐπάγειν τινὶ τῶν τὰς εὐθύνas ἐπὶ ταῖς εἰρημένας χρεῖαις (ἐπὶ χρήμασι τυχόν δημοσίοις ἢ ἰδιωτικοῖς) ὑπομενόντων, ἢ τοιουτοτρόποις αἰσισμῶν κεχρησθῆναι προφάσεων, ὡς ἂν αὐτοὺς τῆς τοῦ σώματος φειδομένους τιμωρίας ἀρεῖσθαι μᾶλλον τῆν τῶν ἰδίων στέρησιν δέχεσθαι, καὶ μὴ σὺν τῷ τῆς ἀπορίας γυγῶ καὶ τῷ τῆς ἀσχημοσύνης πιέζεσθαι μέχρι θανάτου ὀνειδισμῶ. ὕρκον δὲ πρὸς τῶν προσηρητῶν παρέχειν λογίων, ὡς οὐ τις αὐτῶν προφάσεις πραγμάτων χάριν ὑπολέλειπται ἢ χρυσίου, ὅθεν τῆν τοῦ χρέους ποιήσεται πλήρωσιν. εἰ δὲ δίκαια αὐτῶν τινα δ νόμος ἢ ἀπὸ κληρονομίας ἢ δωρεᾶς συγγενῶν δίδωσι κινητῶν ἢ ἀκινήτων πραγμάτων, καὶ τούτων ἔτι ἐντὸς μὴ κατέστη, ἀρμόζουσι δὲ αὐτῶν φαίνεται, καὶ δυνατόν μέρος ἐξ αὐτῶν ἢ καὶ τὸ ὅλον τοῖς ὀφειλομένοις συνάξαι (δίχα μέντοι τῶν τῆς γαμετῆς πραγμάτων, τῆ ἀληθείᾳ εἶπερ διαφέρει αὐτῆ), τοῦτο γίνεσθαι, καὶ ἄδειαν εἶναι τοῖς ὀφειλομένοις οἰκειοῦσθαι τὰς τοιαύτας ἀγωγὰς καὶ εἰς πρόσωπον τοῦ τότε τῶν δικαίων κυρίου τὰς ἐναγωγὰς ποιῆσθαι, εἴτε πάρεσιν ὁ ὀφειλετῆς εἴτε καὶ μὴ, καὶ εἰς πρόσωπον αὐτοῦ ἀπλῶς εἰπεῖν τοῦ ὑπευθύνου ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ ἐναγωγῇ ἢ ἐκδικήσει τῶν πραγμάτων καθεστάναι.

— — —

D. VI. k. Mart. CP. (imp. dn.) Iustiniani pp. Aug. anno... post) cons. Basilii vc. (anno...)
(Sch., Nov. CXXXV, pp. 690, 1—26; 691, 5).

24. *Ut reliqua quae debentur praefectis vel largitionibus vel privatis vel sacro patrimonio in omni specie remittantur usque ad praeteritam septimam indictionem et ipsam*

24. Ὡστε τὰς ἐποφειλομένας λοιπάδας τοῖς ἐπάρχουσιν ἢ ταῖς largitionibus ἢ τοῖς πριβάτοις ἢ τῷ θεῖῳ πατριμονίῳ συγχωρεῖσθαι ἐν παντὶ εἶδει ἄχρι τῆς παρελθούσης ἐβδόμης ἐπινεμήσεως καὶ αὐτῆς ὀφείλειν.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἀρεοβίνδῳ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἱερῶν πραιτωρίων τῆς Ἐως

лошо, ние постановяваме да не се позволява на никој от преславните или предостойни управители да принуждават някого от тия, които подлежат на наказание заради казаните дългове (било към държавата, или към частни лица), да отстъпва имота си, или пък да си служат с подобни поводи за оскърбления, та те, избягвайки телесното наказание, да предпочитат по-скоро да се изложат на лишаване от собственост, отколкото заедно с ярема на бедността да се потискат чак до гроб и от позора на оскърблението. Обаче нека се закълне пред светото евангелие, че не му е останала никаква възможност в имот или злато, откъдето да покрие дълга. Но ако законът му дава някакви права по наследство или по дар от роднини върху движими или недвижими имоти и не е станал още техен владетел, но изглежда, че са за него, и кредиторите могат да съберат част от тях или всичкото (като се отделят, разбира се, нещата на съпругата, ако действително ѝ принадлежат), нека това да се извърши и нека кредиторите да имат право да предявяват такива иски и да завеждат процеси от името на самия правоимащ, било че присъствува, или не [присъствува] длъжникът, или казано просто, да заместят самия длъжник при процеса и иска.

— — —

Издадено на 24 февруари в Константинопол през... година от царуването на нашия господар Юстиниан Август, баща на отечеството, през... година след консулствуването на преславния Василий.

24. Да бъдат опростени недоборите от всякакъв вид, дължими на префектите, на държавното съкровище, на частното съкровище¹ или на императорския патримониум² до изтеклия седми индикт включително

Същият император до Ареобинд, преславния император на свещената пре-
у̀т̀р̀а̀к̀ѝт̀ѐл̀

¹ Управителят на частното императорско съкровище завеждал и големите императорски имения на Изток. ² Сиреч императорското частно имущество.

καὶ ἀπὸ ἐπαρχῶν τῆς εὐδαίμονος ταύτης πό-
λεως καὶ στρατηλάτῃ.

(Προοίμιον.) — — — ἀλλ' ἐπειδὴ μικρὸν καὶ
βασίλειας ἀνάξιον εἶναι νομίζομεν τὸ περὶ τοὺς
ἐκάστοτε προσιόντας ἰδικίας τινὰς φιλοτιμίας ποι-
εῖσθαι, ἢ καὶ μέχρι χωρίων ἢ πόλεων μόνων
ἢ καὶ ὅλων ἐπαρχῶν τὴν ἡμετέραν ἐκτείνειν
φιλανθρωπίαν, ἀλλὰ μὴ μέγα τι καὶ κοινὸν ἐπὶ
πᾶσι τοῖς ὑπηκόοις ποιήσασθαι.

Caput I

τούτου χάριν ἐπὶ τὰς παρούσας θείας ἡμῶν
ἤλθομεν δωρεάς, δι' ὧν θεσπίζομεν ἀφεῖσθαι
πάντας τοὺς ἡμετέρους ὑποτελεῖς ἐλλειμμάτων
παντοίων ὀφειλομένων παρ' αὐτῶν ἀπὸ τῆς τοῦ
προτέρου κύκλου πρώτης ἐπιμεμίσεως καὶ αὐ-
τῆς, εἰς ἣν τὰς προτέρας ἡμῶν συνεκλείσαμεν
δωρεάς, μέχρι τῆς ἄρτι παρελθούσης ἐβδόμης
ἐπιμεμίσεως καὶ αὐτῆς, ὡς εἶναι εἴκοσι δύο
ἐτῶν ἐφεξῆς τὴν εἰς τοὺς ὑπηκόους παρ' ἡμῶν
γινομένην φιλοτιμίαν, καὶ μηδεμίαν ἐλλειμμα-
των εἰσπραξιν εἶναι πρὸς ἐκείνους ἀναγομένων
τοῖς χρόνοις. ταῦτα δὲ φάμεν οὐ περὶ τῶν ἐν
χρυσίῳ μόνων, ἀλλὰ καὶ ἐν ἀργυρῷ ἢ οἷτος ἢ
ἕτερον εἶδος τὸ χρεωστούμενον εἶη, καὶ τοῦτο
μὲν εἰ τῶν ὑρόνων τῶν οἰῶν τὸ παρὰ τῶν ὑπο-
τελῶν ὀφειλόμενον εἶη, τοῦτ' δὲ εἰ τῆς παρὰ
Ἰλλυριοῦς ἐπαρχότητος ἢ τῶν θείων ἡμῶν θη-
σαυρῶν, εἴτε ὑπὲρ φόρων εἴτε ὑπὲρ ἐτέρων τί-
τλων ὅπως οἰν εἰσαγομένων αὐτοῖς. — — —

Dat. XVII. k. Mai. CP. (imp.) dn. Iusti-
niani pp. Aug. anno XXVII. pc. Basilii vc.
anno XII. [a. 553.]

(Sch., Nov. CXLVII, pp. 718, 6—15;
719, 1—23, 721, 33—35).

фектура¹ на Изток и бивш префект на
този честит град и стратилат.²

(Увод.) — — — Смятаме за дребно и
недостойно за императорската власт да
проявяваме отделно щедрост към чести-
те посетители или дори да простираме
нашето човеколюбие само до села и гра-
дове или до цели провинции, вместо да
направим нещо голямо и общо за всички
поданици.

Глава I

Затова дойдохме до настоящите на-
ши императорски дарения. Чрез тях ние по-
становяваме всички наши поданици да
бъдат освободени от всякакви недобори,
дължими от тях от първия индикт на
изтеклия цикъл³ включително, до който
приключихме предишните наши дарения,
чак до току-що изтеклия седми индикт
включително, та проявеното от нас чове-
колюбие спрямо поданиците да обхване
непрекъснато 22 години⁴ и да не става
никакво събиране на недобори, отнасящи
се до тия години. Това казваме не само
за дълговете в злато, но дори ако дъл-
жимото би било сребро, жито или друг
вид и ако това, което се дължи от по-
даниците, принадлежи на твоя престол,
на илирийската префектура или на наши-
те императорски съкровища, внасяно от
тях било като данък, било някак под
друго название. — — —

Издадено на 15 април в Константино-
пол, през 27 година от царуването на
нашия господар Юстиниан Август, баща
на отечеството, през 12 година след кон-
сулствуването на преславния Василий.
553 г.

25. De indulgentia reliquorum publicorum

25. Περὶ συγχωρήσεως λοιπάδων
δημοσίων

(Ἰουστινῶς Αὐγουστοῦ ἔδικτον)

(Προοίμιον.) Ὅσον περὶ τὰ κοινὰ τῶν πραγ-
μάτων εὐθύς ἐκ προοιμίῶν τῆς ἡμετέρας βασι-

25. За опрощаване на недоборите към
държавата

(Юстин Август.⁵ Едикт)

(Увод.) С това, което сме вече извър-
шили, ние показахме на всички ясно кол-

¹ Управителят на префектурата (praefectus praetorio) обединявал в себе си съдебна, финан-
сова и административна власт. Той председателствувал върховния съд. ² По латински magister mi-
litem, командувач армия. При Юстиниан те били шест: двама inpraesenti, по един в Ориент, Тракия,
Илирик и Понт. Вж. Grosse, op. c., p. 185 sq. ³ Става дума за петнадесетгодишния индиктионен
цикъл, установен, както изглежда, в Египет във връзка с изискванията на фискалната власт. Отделните
години в този хронологичен цикъл носят името индиктиони или индикти (indictiones), стб. индикт.
⁴ От 522 до 544 г. ⁵ Става дума за едикт на византийския император Юстин II (565—578).

λείας ἐποιησάμεθα πρόνοιαν τε καὶ ὀποδὴν τῆς παραδοθείσης ἡμῖν ἐκ θεοῦ πολιτείας κηθόμενοι, ἐξ ὧν ἡδὴ πεπεράχαμεν φανερόν κατεστήσαμεν ἅπανι, — — —

ко грижи и старания сме употребили още от самото начало на нашето царуване за обществените работи, като сме се грижели за предадената ни от бога държава. — — —

Caput I

Κοινὴν τοίνυν καὶ ταύτην ἡμῶν τὴν εὐεργεσίαν εἰς ἅπαντας ἐπεκτείνοντες συγχωροῦμεν τοῦ προλαβόντος χρόνου μέχρι τῆς οὐκ ἔτι ἐπιμεμήσεως καὶ αὐτῆς τοῦ ἐνεστῶτος κύκλου τὰ ὀφειλόμενα παρὰ τῶν ἱποτελῶν ἑλλείμματα τῷ δημοσίῳ, καὶ θεσπίζομεν μηδεμίαν εἰσπραξιν γενέσθαι τῶν ἐν λοιπάσιν ὀφειλομένων ἄχρι τῆς εἰρημένης ἐπιμεμήσεως, εἴτε τὴν γενικὴν εἴτε τὴν ἰδικὴν τράπεζαν τῆς οἰκονομίας ταῦτα ὄρα ἢ τὴν ἀρχὴν τῶν παρὰ Ἰλλυριοῦς ἱερῶν πραιτωρίων ἢ τοῦ ἐνδοξοτάτου Ἰουστινιανοῦ ἐπάρχου τῶν ἐπὶ Μυσίας καὶ Σικυθίας στρατιωτικῶν καταλόγων ἢ καὶ τῶν θείων ἡμῶν θησαυρῶν ἢ τοῦ ἱερωταίου ἡμῶν ταμείου ἢ τοῦ θείου πατριμονίου ἢ τοῦ μεγαλοπρεπεστάτου κουράτωρος τῶν οἰκῶν ἀλλὰ πᾶν ὅσον ἐν τε χρυσίῳ καὶ ἀργύρῳ καὶ ἐτεροῖς εἶδει κεχρηωσθημένον εἴη, τοῦτο πᾶσι τοῖς ὀφειλοῦσι συγχωρεῖσθαι, ὥστε οὔτε γεωργοὶ οὔτε μισθῶται οὔτε ἐμφυτευταὶ οὔτε μὴν οἱ κεκατημένοι εἰσπραχθήσονται τὰ ὀφειλόμενα τῷ δημοσίῳ ἑλλείμματα τῶν ἄχρι τῆς εἰρημένης ἐπιμεμήσεως καὶ αὐτῆς χρόνων.

Глава I

И тъй, като разпростираме върху всички и това наше общо благодеяние, опрощаваме дължимите недобори на поданиците към държавната хазна за изминалото време чак до осмия индикт включително на настоящия цикъл¹ и постановяваме да не става никакво събиране на дължимото в недобори чак до казания индикт, било че те се отнасят до общата, или специалната каса на твоя славнос, или до управлението на Илирийската императорска префектура, на преславния Юстиниан, префект на войсковите части в Скития и Мизия, на императорското ни съкровище, на пресвещения ни фиск, на императорския патримониум, или на предостойния попечител на императорските имоти. Но да се опрости на всички длъжници всичко, което се дължи било в злато, или в сребро, или в друг вид, та да не се изискват вече дължимите недобори на фиска за времето чак до споменатия индикт включително нито от земеделците, нито от наемниците, нито от емфитевтите, нито от собствениците.

D. anno I. Iustinov pp. Aug. [a. 566]
(Sch., Nov. CXLVIII, pp. 722, 1—6,
722, 13—723, 19).

Издадено през първата година (от управлението) на Юстин Август, баща на отечеството. [566 г.]

26. *Ut praesides provinciarum gratis fiant ex supplicatione deo carissimorum episcoporum et possessorum et incolarum provinciarum ad piissimum imperatorem facta, ut qui nominatus sit fisco cautionem praestet; quodsi id facere distulerint, ne quis imperatorem adeat adversus praesidem, quidquid is tributorum publicorum nomine fecerit*

26. Περὶ τοῦ προῖκα τοὺς τῶν ἐπαρχῶν ἀρχοντας γίνεσθαι ἐκ δεήσεως τῶν τε θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων καὶ κτητόρων καὶ οἰκητόρων τῶν ἐπαρχῶν πρὸς τὸν εὐσεβέστατον βασιλέα, ἐφ' ᾧ τὸν ὀνομαζόμενον το δημόσιον ἀσφαλίσεσθαι. Εἰ δὲ ὑπερβῶνται τοῦτο

26. Управителите на провинциите да се назначават даром по молба на боголюбивите епископи, собствениците на имения и жителите на провинциите, [отправяна] до преблагочестивия император, та назначаваният да осигури държавното съкровище. Ако те отлагат да направят това, никой да не

¹ Става дума за 559/560 г. от цикъла 552—567 г.

πρῶται, μηδένα προσίεναι κατὰ τοῦ ἀρχοντος ὀτιοῦν πρᾶττοντος προφάσει τῶν δημοσίων.

(Προοίμιον.) Τῆς παρὰ τοῦ θεοῦ δεδομένης ἡμῖν πολιτείας κηθόμενοι καὶ ἐν πάσῃ δικαιοσύνῃ ζῆν τοὺς ἡμετέρους σπουδάζοντες ὑπηκόους ἕνα σκοπὸν ἐξ ἀρχῆς τοῦτον ἐθέμεθα, ἅπαν εἴ τι πρῶτον ἀτελὲς ἦν καὶ συγκεχυμένον ἐπίσχε, τοῦτο καὶ ἐπανορθῶσαι καὶ τέλειον ἀποφῆναι. μεριμνήσαντες τοίνυν ὅπως το τε δημοσίον τό τε ὑπήκοον ἀβλαβές τε καὶ ἀζήμιον διατελοῖη, διανοήθημεν ὅτι δὴ τοῦτο βραδίως ἐξομεν, εἰ τοὺς ἡγουμένους τῶν ἐπαρχιῶν προϊκὰς ἀρχὰς παραλαμβάνοντας καὶ τὸ δημοσίον ἀσφαλιζομένους ὀρθῶς τε καὶ νομίμως ἅπασιν χρῆσθαι παρασκευάσαμεν, παντὸς ἀπεχομένους τοῦτο μὲν ἀδικήματος τοῦτο δὲ καὶ λήμματος αἰσχροῦ τε καὶ ἄλλως ἀπηγορευμένου.

Caput I

Ἴνα τοίνυν μὴ ξένοι τινὲς ἐπεισηδῶντες ταῖς ἐπαρχίαις ἀδικοῖεν αὐτὰς ἡμεῖς τε συχναῖς ταῖς κατ' αὐτῶν ἐνοχλοῦμεθα προσελεύσοι, προτρέπομεν τοὺς ἐκάστης ἐπαρχίας ὀικειώτους ἐπισκόπους κλητόρων τε καὶ ἀκλητόρων τοὺς ἄγοντας τὰ πρωτεῖα, διὰ κοινῆς δεήσεως ἀναφέρειν ἐπὶ τὸ ἡμέτερον κράτος τοὺς αὐτοῖς ἐπιτηδείως ἔχειν πρὸς τὴν ἀρχὴν τῆς αὐτῶν ἐπαρχίας νομιζομένους. τούτοις γὰρ τὰ σύμβολα τῆς ἀρχῆς δόσεως χωρὶς παρέξομεν ἀσφαλιζομένοις τὸν δημοσίον εἰσάγειν κανόνα, παρεγγυῶντες αὐτοῖς τῶν νόμων ἐναντίον μηδὲν διαπραττέσθαι [ῆ] μηδὲ τινα βιάσασθαι παρὰ τῶν ὑποτελῶν (πόρον, ἀλλὰ ταῖς οἰκείαις) ἀρχουμένοις σατήσεσιν ἐπαγρυπνεῖν τῇ τῶν δημοσίων φόρων εἰσπράξει, καὶ τοῖς μὲν περὶ τὰς εὐσεβεῖς εἰσφορὰς ἐγγνωμονοῦσι πρῶτως τε ἅμα καὶ πατρικῶς προσφέρεισθαι, τοὺς δὲ ἀγνωμονοῦντας εἰσπράττειν σφοδρότερον, μηδὲν ὑπὲρ τούτου κέρδος οἰκεῖον παντάπασιν ἀποφερομένους. δεήσει δὲ αὐτοὺς οὐδὲν ἦττον καὶ τοῖς δικαζομένοις ἅπασιν τὸ ἴσον τε καὶ δίκαιον νέμειν σὺν τάχει τε τούτους ἀπαλλάττειν βλέποντας πρὸς τοὺς νόμους, ὡς μὴ καὶ δαπάναις καὶ χρόνοις μακ-

идва (да се оплаква) против управителя, ако той събира каквото и да е под предлог на данъци

(Увод.) Грижейки се за предадената ни от бога държава¹ и старейки се нашите подчинени да живеят при пълна справедливост, ние си поставихме отначало единствено тази цел — да изправим и да направим да бъде съвършено всичко това, което преди е било несъвършено и объркано. И тъй, като размислихме как и съкровището, и подчинените биха могли без вреда и загуба, ние намерихме, че бихме постигнали лесно това, ако направим така, че управителите на провинции, като получат даром службата си и осигурят [приходите на] съкровището, да постъпват във всичко справедливо и законно и да се въздържат от всяка несправда или позорна и изобщо забранена корист.

Глава I

И тъй, за да не могат някои чужди хора да навлизат в провинциите и да им причиняват вреди, а ние да се отежняваме с честите оплаквания срещу тях, поканваме всепреподобните епископи на всяка провинция и първенците между собствениците и жителите да съобщят с обща жалба на наше могъщество лицата, които те смятат, че [ще] са им полезни за управлението на тяхната провинция. На тях именно ние ще дадем даром знаците на властта, ако те гарантират, че ще внасят държавния данък, като им предпишем да не извършват нищо [за себе си] против законите и да не вземат насилствено никакви пари от подчинените, но да се задоволяват със своята издръжка и да бдят за събирането на държавните данъци, да се отнасят кротко и същевременно бащински към тези, които са добросъвестни по отношение на благочестивите данъци, а от недобросъвестните да изискват данъците по-строга, като извън това не вземат изобщо никаква печалба за себе си. Те ще трябва също така да присъждат на всички съдещи се справедливост и право и бързо да ги отправят, когато се обръщат към закона, за да не ги измъчват с разноски

¹ Според византийското схващане владетелят получавал своята власт от бога. Същото схващане е характерно и за средновековните български владетели. Вж. В. Бешевлиев, Първобългарски надписи, ГСУиф, ХХХ, 1, София 1934, с. 98.

ροῖς αὐτοὺς ἐπιτίβεσθαι ἐπεξίεναι δὲ καὶ τοῖς ἁμαρτάνουσι, καὶ πρὸς τὸν νόμον ἐπάγειν τὰς τιμωρίας αὐτοῖς, καὶ πᾶσαν ἐπιδείκνυσθαι δικαιοσύνην.

Caput II

Ὅν μόνον δὲ αὐτοῖς ταῦτα προαγορεύομεν, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἀρχῆς ἐκάστης παρέδρους καὶ τοῖς ἄλλως ὑπηρετουμένοις αὐταῖς. εἰ γὰρ τις αὐτῶν ἢ περὶ τὴν τῶν δημοσίων εὐσπραξιν βραδύμια χρήσεται, ἢ ζημίαις ἢ ἐπιηρείαις περιβάλοι τοῖς ἡμετέροισι ὑποτελεῖς, τῆς τε οὐσίας ἐκπεσεῖται καὶ μεγισταὶς ἐπαχθῆσεται τιμωρίας ἡμῶν γὰρ ἡγουμένου θεοῦ μία τίς ἐστὶν αὐτῆ σπουδῆ τίς ἐπαρχίας εἰνομεῖσθαι τε καὶ ἀσφαλῶς οἰκεῖσθαι καὶ τῆς τῶν ἀρχόντων ἀπολαύειν δικαιοσύνης, τοῖς τε δημοσίοις ἀμέμπτως εἰσάγεσθαι φοροὺς. οὐ γὰρ ἄλλως ἔνεστι τὸ πολίτευμα διασώζεσθαι μὴ τῶν εὐσεβῶν εἰσαγομένου τελεσιυαίτων, ἐξ ὧν το μὲν στρατιωτικὸν τὰ τεταγμένα τοῦτω κομιζόμενον τοῖς πολεμίοις ἀντικαθίσταται καὶ ἐκ τῆς τῶν βαρβάρων ἐπιδρομῆς τε καὶ κακίας ἐξαιρεῖται τοῖς ὑποτελεῖς, φρουρεῖ δὲ καὶ τοὺς ἀγροὺς καὶ τὰς πόλεις ἐκ τῆς τῶν ληστῶν καὶ τῶν ἄλλως ἀπακτὸν βίον ἐπανηρημένων ἐπιηρείας τε καὶ ἐφόδου, ἀπολαύει δὲ καὶ τὰ λοιπὰ τῶν ταγμάτων τῶν αὐτοῖς ἀπονεμηθέντων, τείχη τε καὶ πόλεις ἐπανορθοῦνται, δημοσίων τε βαλανείων ἐκπιρρώσεις προῖασι θεάτρων τε ἐπιμέλεια καὶ τῶν ἄλλων, ὅποσα πρὸς θεορασίαν τῶν ὑπάρχοντων ἐξείρηται ὥστε τὰ παρ' αὐτῶν συντελούμενα τὰ μὲν εἰς αὐτοὺς τὰ δὲ καὶ δι' αὐτοὺς δαπανᾶσθαι τε καὶ ἐπιδίδασθαι, ἡμῶν δὲ καθάπαξ οὐδὲν ἐντεῦθεν ἢ τὰς ἱπὲρ τοῦτων ἔχειν συμβαίνει φροντίδας, πλὴν ἄλλ' οὐδὲ ταύτας ἀμίσητους, τοῦ μεγάλου θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τῷ μεγέθει τῆς αὐτοῦ φιλοπρόνοιας πολλοῖς ἡμῶν καὶ διὰ τοῦτο τοῖς ἀγαθοῖς ἀμειβομένου.

Caput III

Ταῦτα μὲν οὖν ἡμεῖς τοῖς ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἅπαντα προκηρύττοντες, καὶ ταύτη δεικνύντες ὅση τις ἡμῶν ἐστι περὶ τοὺς ὑπάρχοντες φιλοπρόνοια, ἵλεώ τε καὶ εὐμενῆ τὸν θεὸν μᾶλλον ἔξοιεν, τῆς τῶν ὑποτελῶν ἀβλαβείας τοσαύτην τιθέμενοι πρόνοιαν. οἱ δὲ ταύτης ἡμῶν τῆς καλοκαγαθίας ἐπιτυχόντες εἰ περὶ τὴν τῶν ἀρχόντων αἴρεσιν διαμάρτοιεν, οὐδένα παντελῶς

и със [загуба на] много време. Те трябва да преследват провиняващите се, да им налагат наказание според закона и да проявяват пълна справедливост.

Глава II

Ние наредихме това не само на тях, но и на помощниците на всеки управител на провинция и изобщо на служителите им. Защото ако някой от тях прояви немарливост при събирането на данъците или притеснява нашите поданици с глоби и оскърбления, той ще бъде лишен и от състоянието си, и ще бъде подложен на най-големи наказания. Защото под напътствието на бога аз имам единствено тази грижа провинциите да бъдат управлявани добре, да живеят в сигурност и да се наслаждават на справедливостта на управителите, и държавните данъци да се внасят безупречно. Защото държавата не може да бъде запазена, ако не се внасят благочестивите данъци. Войската, като взема от тези данъци отреденото ѝ, се противопоставя на неприятелите и спасява поданиците от нахлуването и напастта на варварите. Тя пази и нивите, и градовете от щетите и набезите на разбойниците и на избралите по друг начин безпътен живот. И останалите войскови отреди получават определеното им. Правят се стени и градове. Поддържа се паленето на обществените бани, полагат се грижи за театрите и за другите неща, които са измислени за удоволствие на поданиците. Така че една част от събраното от [поданиците] се дава на тях, а другата се изразходва заради тях. А ние нямаме изобщо никакъв интерес в това освен грижите за тези неща, но и те не са без възнаграждение, тъй като великият бог и наш спасител Исус Христос поради величието на своето човеколюбие ни възнагражда за това с много блага.

Глава III

И тъй, като съобщаваме всичко това на жителите в провинциите и като посочваме по този начин колко голяма ни е любовта към подчинените, бог ще бъде по-милостив и по-благосклонен [към нас], които полагаме толкова голяма грижа за невредимостта на поданиците. А тия, към които е проявено това наше великодушие, ако сгрешат по отношение избора на управители, да не обвиняват никого

ἢ σφᾶς αὐτοὺς αἰτιάσονται. εἰ δὲ καὶ ἀναβή-
λουτο τοῦτους ἐπιλέγεσθαι καὶ εἰς ἡμᾶς ἀνα-
φέρειν, οὐκέτ' (ἀν) δικαίως τοὺς ἐντεῖθεν ἐκπει-
πομένους ἐν ταῖς ἐπαρχίαις διὰ τὴν τῶν δημο-
σίων συλλογὴν ἅπαντα πράττειν προαιρουμέ-
νους ἐπιμέμφαντο, (οὐδ' ἡμεῖς) τοῖς λοιποῖς ἀν-
εξόμεθα προσιόντων αὐτῶν καὶ τοῦτους αἰτιώ-
μενων. οἱ γὰρ τὴν ἐξουσίαν παρ' ἡμῶν λαρόν-
τες τῆς τῶν ἀρχόντων ἐπιλογῆς, ἵνα τὰς ἀρχὰς
πρὸς ἴκα λαμβάνοντες τοὺς δημοσίους εἰσαγοίεν
φόρους αὐτοὶ τε παρ' αὐτῶν μηδαμῶς ἀδι-
κοῦντο, βραθυμοῦντες οὗτοι περὶ τὴν τούτων ἐπι-
λογὴν ἀνεκτοὶ καθάπαξ οὐκ ἔσονται μεμφόμενοι
τούτοις καὶ ταῖς κατ' αὐτῶν προσελεύσεσιν
ἡμῶν ἐνοχλοῦντες. ἀναβολῇ δὲ χρήσεται καθάπαξ
οὐδείς πρὸς τὴν τῶν ἐπιχειμένων αὐτῶν δημο-
σίων φορῶν καταβολήν, οὐ θεῖος οἶκος, ἢ χι
ἀγρωτάτη ἐκκλησία, οὐκ εὐαγὲς πτωχεῖον ἢ μω-
ναστήριον, ἀλλ' οὐδὲ μείζον ἢ ἔλαττον πρόω-
πον. οὔτε δὲ πολιτενουένους οὔτε τοὺς λεγομέ-
νους ἐκλήπτους οὔτε μὴν τοὺς ἄλλους, οἷς
ἐπίκειται ἢ τῶν δημοσίων φορῶν φροντίς, ἐξαι-
ροῦμεν τοῦ ἐντεῖθεν κινδύνου. τὰ γὰρ κοινῇ
πᾶσι λυσιτελοῦντα προκρίνομεν τῆς ἀδικου προαι-
ρέσεως τῶν εἰς τὸ δημοσίον ἀγνωμονεῖν ἐπι-
λότων.

(Ἐπίλογος.) Ὡστε δὲ τὰ καλῶς ἡμῶν παρα-
στάνα φανερά πᾶσι γενέσθαι, κελύομεν τὴν
σὴν ἱπεροχὴν κατὰ τε τὴν εὐδαίμονα ταύτην
πόλιν καὶ μὴν καὶ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις τὸ παρὸν
θεῖον ἴδικτον προθεῖναι εἰς τοὺς περιφανεῖς
ἐκάστης πόλεως τόπους, ὥστε μηδένα διαλα-
θεῖν τὴν ἐξηρημένην πρόνοιαν τῆς γαληνότη-
τος ἡμῶν ἰπέρε τε τοῦ δημοσίου καὶ τῆς τῶν
ἵποτελῶν ἀβλαβείας.

Dat. XV k. Febr. CP. (imp.) dn. Iustini
pp. Aug. (anno IV) post cons. eiusdem (anno
III.) [a. 569.]
(Sch., Nov. CXLIX, pp. 723, 20—725, 20).

другого изобщо освен себе си. Ако ли
пък отложат да ги изберат и да доне-
сат до нас, те несправедливо биха него-
дували, че изпращаните оттук лица в
провинциите предприемат да извършат
всичко за събирането на данъците; и ние
занапред не ще допуснем да се явяват
при нас и да се оплакват от тях. И на-
истина, ако тези, които са получили
от нас право да избират управите-
лите, та като добият даром длъжно-
стите, да могат да внасят държавните
данъци и сами да не бъдат онеправдавани
от тях, ако те проявят безгрижие отно-
сно избора им, изобщо не ще бъдат до-
пускани да се оплакват от тях и да
ни отегчават с донесения против тях.
Никой изобщо не ще се ползува от
отсрочка по плащането на наложените
му държавни данъци: нито императорски
дом, нито пресвета църква, нито свет дом
за бедни или манастир, нито дори по-
високо или по-нискостоящо лице. Ние не
освобождаваме от произтичащата от то-
ва отговорност нито куриалите, нито та-
ка наричаните откупчици, нито другите
лица, върху които лежи грижата за дър-
жавните данъци. Защото ние предпочи-
таме това, което изобщо ползува всички,
пред несправедливия стремеж на тях,
които желаят да ошетяват държавното
съкровище.

(Заклучение.) За да стане известно на
всички това, което ние намерихме за
добро, заповядваме твое превъзходител-
ство да изложиш настоящия император-
ски едикт в този честит град, а също
така и в провинциите на най-личните ме-
ста на всеки град, за да не остане скри-
та за никого проявената от наша свет-
лост грижа за държавното съкровище и
за невредимостта на поданиците.

Издаден в Константинопол на 18 яну-
ари, (през 4-та година) от царуването
на господаря Юстин, баща на отече-
ството, (и на 3-та година) след консул-
ствуването на същия. [569 г.]

27. De infantibus expositis

27. Περὶ τῶν χαμευρετῶν βρεφῶν

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰλιά τῷ ἐνδοξοτάτῳ
ἐπάρχῳ τοῦ Ἰλλυρικοῦ

27. За подхвърлените деца

Същият император до Илия, преслав-
ния префект на Илирик

(Προοίμιον.) "Εγκλήμα τῆς ἀνθρωπίνης γνώ-
μης ἄλλοτριον καὶ οὐδὲ περὶ πάντων βαρβάρων
ἀξίωπιτον Ἄνδρέας ὁ θεοφιλέστατος πρεσβύτε-
ρος καὶ ἀποκρισιάρχος τῆς τῶν Θεσσαλονικέων
ἀγιωτάτης ἐκκλησίας προσήγγειλεν, ὡς ἴνες τὰ
προϊόντα εὐθὺς ἐκ κοιλίας ἀπορρίπτοντες βρόφη
καὶ ἐν ταῖς ἀγίαις αὐτὰ καταλιμπάνοντες ἐκκλη-
σίαις μετὰ τὸ ταῦτα παρὰ τῶν εὐσεβοῦντων ἀν-
θρώπων ἀναγωγῆς καὶ τροφῆς ἀξιωθῆναι ἐκδι-
κοῦσι καὶ δούλους προσαγγέλλουσι, καὶ ἐπιθυ-
μοῦσι τῇ οἰκείᾳ ὁμότητι τοῦτο προσθεῖναι, ὥστε
οὗς ἐν αὐτοῖς τοῖς τῆς ζωῆς προοίμιις θανα-
τῶ παραδεδώκασι, ἀξήσαντας στερεῖσαι τῆς
ἐλευθερίας. Ἐπειδὴ τοίνυν τὸ τοιοῦτον ἀτόπημα
πολλὰ κατὰ ταῦτον περιέχει ἐγκλήματα, φρόνον
τε καὶ συνοφαντίαν καὶ ὅσα ἂν τις ἐν τῇ τοι-
αύτῃ πράξει εὐκόλως ἀπαριθμήσαιο, ἔδει τοὺς
τὰ τοιαῦτα διαπραξαμένους τὴν ἐκ τῶν νόμων
μὴ διαφεύγειν ἐκδίκησιν, ἀλλ' εἰς τὸ τοὺς ἄλ-
λους σωφρονεστεροὺς γενέσθαι ταῖς ἐσχάταις αὐ-
τοῖς ὑποβληθῆναι ποινᾶς, οἷα ἐκ τῆς ἀναιδεΐας
τῆς ἐναγωγῆς ἴδια ἐγκλήματα προσαγγείλαντας.
Ὅπερ τοῦ λοιποῦ φυλαχθῆναι θεοσπίζομεν.

Caput I

"Ὅσοι τοίνυν οὕτως ἐν ἐκκλησίαις ἢ ῥύμαις
ἢ ἄλλοις τόποις ἀποκριφέντες δειχθῶσι, τοῦτους
πᾶσι τροποῖς ἐλευθέρους εἶναι παρακελευόμεθα,
κἂν εἰ ἀκριβῆς τις ἀποδείξῃς ὑπάρχοι τῶ ἐν-
άγοντι εἰς τὸ δεῖξαι τὸ τοιοῦτον πρόσωπον τῇ
αὐτοῦ διαφέρειν δεσποτείᾳ. εἰ γὰρ τοῖς ἡμετε-
ροις προστέτακται ν μοις, ὥστε τοὺς νοσοῦντας
οἰκέτας παρὰ τῶν δεσποτῶν καταφρονηθέντας
καὶ ὡς τῆς αὐτῶν ἰγείας ἀπελπισθείσης ἐκ
τῶν κεκτημένων ἐπιμελείας μὴ ἀξιουμένους
πάντως εἰς ἐλευθερίαν ἀναρπάξεσθαι, πῶς ἄρα
γε τοὺς ἐν αὐτῇ τῇ τῆς ζωῆς ἀρχῇ τῇ τῶν
ἄλλων ἀνθρώπων καταλεφθέντας εὐσεβεῖα καὶ
παρ' αὐτῶν ἀνατραφέντας ἀνεξόμεθα εἰς ἄδικον
δουλείαν καθέλκεσθαι; ἀλλὰ τοῦτοις τὸν τε δοσι-
τάτον ἀρχιεπίσκοπον τῆς Θεσσαλονικέων καὶ τὴν
ἐπ' αὐτὸν ἀγίαν τοῦ θεοῦ ἐκκλησίαν καὶ τὴν
σὴν ἐνδοξότητα βοηθεῖν καὶ τὴν ἐλευθερίαν αὐ-
τοῖς ἐκδικεῖν θεοσπίζομεν, μηδὲ τὰς ἐκ τῶν ἡμε-
τέρων νόμων τῶν ταῦτα πραττόντων διαφευγόν-
των ποινάς, οἷα πάσης ἀπανθρωπίας καὶ ὁμῶ-

(Увод.) Андрей, пребоголюбивият през-
витер и апокрисиарий¹ на пресветата
Солунска църква, [ни] извести за едно
престъпление, чуждо на човешкия разум
и невероятно дори по отношение на всички
варвари. Някои подхвърляли веднага
новородените деца и ги оставяли в све-
тите църкви. А след като децата бивали
удостоявани от благочестиви люде с въз-
питание и отглеждане, те си ги изземва-
ли със съд и ги обявявали за роби. И
към своята жестокост прибавят това, че
са лишили от свобода, след като са по-
раснали, онези, които в самото начало на
живота им са били предали на смърт. И
така, понеже такава чудовищно нещо
съдържа в себе си много престъпления—
и убийство, и клевета, и всичко друго,
което всеки лесно би изброил в такава
едно деяние, трябваше онези, които са
извършили такава нещо, да не избягват
наказанието на законите, но за да стан-
нат другите по-разумни, да бъдат под-
ложени на най-големи наказания, тъй ка-
то в безсрамния си иск съобщавали соб-
ствените си престъпления. Ние заповяд-
ваме да се бди занапред върху това.

Глава I

И тъй постановяваме да бъдат на вся-
ка цена свободни тези, за които се до-
каже, че са били подхвърлени така в
църквите, по улиците или на други места,
дори ако заявителят има сигурно дока-
зателство да посочи, че такава лице за-
виси от неговата власт. Защото ако от
нашите закони е наредено да се освобож-
дават напълно болните роби, които са
пренебрегвани от господарите и не са
удостоявани с грижи от собствениците,
тъй като оздравяването им е безнадежд-
но, то как наистина ще позволим да бъ-
дат отвлечени в несправедливо робство
онези, които в самото начало на живота
си са били предоставени на благочес-
тието на други люде и са били отгледани
от тях? Ние постановяваме пресветият
архиепископ на Солун, подвластната му
божия църква и твоя славност да пома-
гат на тези хора и да им възвръщат
свободата. И тези, които вършат това
престъпление, да не избягват наказанията
на нашите закони, тъй като са изпълне-

¹ Апокрисиарии били наричани нунциите и пратениците на църквите и епископите. Апокриси-
арии били също пратеници на имп. канцелария и пратеници с дипломатически и военни мисии. Вж.
A. Emerau, Apocrisiaires et apocrisariat. Notion de l'apocrisariat: ses variétés à travers l'histoire (=Echos
d'Orient, XVII, 1914, pp. 289—297; idem, Les apocrisiaires en Orient, ibid., pp. 542—548.

τητος πεπληρωμένων [καί] τοσοῦτον πάσης μαι-
φονίας χειρόνος, ὅσον ταύτην τοῖς ἀθλιωτέροις
ἐλάγουσι.

(Ἐπίλογος.) Τὰ τοίνυν παραστάτα ἡμῖν καὶ
διὰ τοῦδε τοῦ θείου δηλούμενα τύπον ἢ τε σὴ
ἐνδοξότης καὶ ὁ κατὰ καιρὸν τὴν αὐτὴν παραλη-
φόμενος ἀρχὴν καὶ ἡ πειθομένη οὖν τάξις
ἐργῶ καὶ πέρας παραδοῦναι καὶ παραφυλαχθῆ-
ναι σπευσάτω. καὶ ποινὴ γὰρ ἐπικείσεται ἐχρη-
σίου λιτρῶν κατὰ τῶν ταῦτα παραβαίνειν ἐπι-
χειρούντων ἢ παραβαίνεσθαι συγχωρούντων.

Dat. prid. id. Dec. CP. (imp.) dn. Iusti-
niani pp. Aug. (anno XV.) Basilio vc. cons.
[a. 541.]

(Sch., Nov. CLIII, pp. 728, 13 — 729, 16.)

28. Sacra forma transmissa Dominico gloriosissimo praefecto de variis capitibus

28. Θεῖος τύπος καταπεμφθεὶς Δο-
μῖκῳ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ περὶ
διαφόρων κεφαλαίων.

(Προοίμιον.) Ἐλίθητο ἡμῶν ἡ σὴ ἐνδοξό-
της περὶ τῶν ἀμφισβητούμενων παρὰ τῶν ἐλ-
λογιμωτάτων τῆς παρὰ Ἰλλυριοῖς ἀγορᾶς τῆς
δίκης ἀγωνιστῶν, ὑπερ ἔφησας ἡμετέρας δια-
κρίσεως δεῖσθαι, ὥστε μὴ διηνεκῶς στασιάζ-
εσθαι.

Caput I

Το τοίνυν πρῶτον κεφάλαιον τοιοῦτον ἦν.
Γυνὴ τις ἐπὶ τοῖς παρὰ τοῦ συνοικίσαντος δω-
ρηθεῖσιν αὐτῇ πράγμασιν, οὐ μὴν παραδεδομέ-
νοις, ἠβούλετο τελευτήσαντος τοῦ ἀνδρός καὶ
ἠσυχῶν ἀγαθόντος ἐπὶ τῇ δωρεᾷ τὰ πράγματα
ἐκδικεῖν, ὡς κενὴα τούτων τῇ τε δωρεᾷ τῇ τε
σιωπῇ τοῦ ἀνδρός γενομένη. ἀντετίθητο παρὰ
τῶν κατεχόντων, παραγραφὴν αὐτὴν μόνην ἔχειν
ἐναγομένην εἰ κατέχοι, οὐ μὴν καὶ παρ' ἐτέρου
δύνασθαι ταῦτα ἐκδικεῖν. τὸ μὲν οὖν ἀμφισβη-
τηθὲν τοιοῦτον ἦν. ἡμεῖς δὲ ἀνεμνήσθημεν δια-
τάξεως ἡμετέρας λεγούσης, τὸν δωρησάμενον,
εἰ καὶ μὴ ἐπερωτηθῇ τὴν παράδοσιν, ἀνάγκη
ἔχειν παραδιδόναι τὸ δωρηθέν. οὐ γὰρ ἐπ' ἐξα-
πάτη, ἢ δὲ ἕνα γράμματα εἶη γυμνά τὸ γινώ-
μενον, προσήκει πρῶττεσθαι συμβόλαιον. προσε-
νεοήσαμεν δὲ καὶ τὴν τοῦ Σίνκιου νόμου τοῦ

ни с всякаква безчовечност и жестокост,
която е толкова по-лоша от всяко убий-
ство, колкото към по-нещастни хора би-
ва прилагана.

(Заклучение.) И тъй твоя светлост и
този, който своевременно ще заеме съ-
щата служба, и подчинените ви чинов-
ници да се постараят да приложат и из-
пълнят това, което сме решили и което
се обявява чрез това императорско пред-
писание. Защото ще бъде наложена и
 глоба от пет либри злато на тези, които
се опитат да го нарушат или позволяват
да се нарушава.

Издадено на 12 декември в Константи-
нопол, (15-та година от царуването)
на нашия господар Юстиниан Август,
баща на отечеството, през консулствува-
нето на преславния Василий. [541 г.]

28. Императорско предписание по разни въпроси, изпратено на преславния префект Доминик

(Увод.) Твоя светлост ни попита за
някои спорни неща между най-знамени-
тите адвокати при илирийския форум,¹
които, казваш, се нуждаят от наше ре-
шение, за да не спорят непрекъснато.

Глава I

И тъй първият въпрос бил такъв. Ня-
коя си жена, след като съпругът ѝ ум-
рял и не бил казал нищо за подарява-
нето, поискала да предяви иск в съда за
подарените ѝ от него, но непредадени
неща, тъй като тя била станала тяхна
собственица по силата колкото на пода-
ряването, толкова и на мълчанието на
съпруга. От страна на ония, които
държели вещите, се възразявало, че
тя би могла да направи възражение
само ако бъде призована в съд и би
притежавала вещите, но тя не мог-
ла да предявява иск за тях и срещу дру-
ги лица. И тъй спорът бил такъв. Ние
обаче си спомнихме нашата наредба,²
която гласи, че дарителят е задължен
да предаде подареното, макар и да не е
обещал предаването. Защото споразуме-
нието трябва да се прави не за измама,
нито пък станалото да остане голо пис-

¹ Сиреч съд.

² Вж. Cod. Iust. VIII, 53 (54) 1. 35, § 5. Cpv. Instit. Iust., II, 7, § 2.

παλαίου νομοθεσίαν, ἃν εὖ ποιῶσα τῆς οἰκείας νομοθεσίας ἀπεπέμψατο πρώην ἢ πολιτεία, τοιαῦτα νομοθετοῦντα ὅποια κατὰ τὸ παρὸν ἡμφισβήτηται. Καὶ θεοσπίζομεν, εἰ κατὰ τὸ ἐμπροσθεν ἡμῖν εἰρημένον τελείως ἅπαντα σχοίη τὰ τῆς τοιαύτης δωρεᾶς κατὰ τε τὸ μέτρον κατὰ τε τὴν εὐφάνειαν, ἐρροῦσθαι ταύτην ἐκ τρόπου παντὸς τῇ τῷ ἀνδρὸς σιωπῇ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς κατὰ τὴν ἡμετέραν διάταξιν ἐξ οὗ γέγονεν, ὥστε κἄν εἰ μετὰ ταῦτα ὁ ἀνὴρ εἰς ἑποθήκην δοίη το πρᾶγμα ἢ εἰς ἐνέχυρον παρούσχοι, ἀλλὰ προεκπεποιημένοι δοκεῖν τὸν γε μέχρι περιῆν ἡσχάσαντα. — — —

D. V. id. Iun. Cr. (imp.) dn. Iustiniani pp. Aug. anno XIII. Apione vc. cons. [a. 539] (Sch., Nov. CLXII, pp. 747, 1—19, 749, 14—15).

мо. Но ние обърнахме внимание и върху издадения стар Цинциев закон,¹ който държавата по-рано справедливо отстрани от своето законодателство, като постанови това, което сега е предмет на спор. И ние постановяваме, че ако всичко около това даряване е направено напълно според казаното по-горе от нас и по отношение на начина, и по отношение на изявяването, това дарение според нашата наредба, по която е направено, добива във всеки случай сила още от самото начало поради мълчанието на мъжа. Така че ако и мъжът след това даде тази вещ под ипотека или в залог, да се смята, че този, който наистина е замълчал, докато е бил жив, я е отчуждил предварително. — — —².

Издадена на 9 юни в Константинопол, 13-та година от царуването на нашия господар Юстиниан Август, баща на отечеството, през консулствуването на преславния Апион. (539 г.)

29. De relevatione tributorum

29. Περί κοφισμοῦ δημοσίων

(Προσίμιον.) — — — Ἴσμεν τοίνυν τὰς ἐπαλλήλους τε καὶ πολυτρόπους τῶν ἀνθρώπων φθορὰς εἰς τοσοῦτον τὰς κτήσεις καταγαγεῖν ἀπορίας, ὥς μήτε προσοδους εἰσάγειν δύνασθαι τοῖς κεκτημένοις μήτε μὴν τὰς τῶν δημοσίων ἀτάκτως εἰσκομίζειν φορὰς, καὶ ταῦτα στρατιωτικῆς τε καὶ τῆς ἄλλης κατὰ τὸ ἀναγκαῖον προόδου δαπανῆς ἐπιχειμένης καὶ σφόδρα καὶ συνωδούσης ἡμᾶς πολλοῖς περιορρομένους πολέμοις συχνὰς ποιῆσθαι χρημάτων τὰς ἐπιδοῦς εἰς. Ἐμεριμνήσαμεν οὖν ἰκανῶς, πῶς ἂν γένοιτο καὶ τὴν χρεῖαν πληρῶσαι καὶ τῶν ὑπηκόων τὴν ἐνδειαν θεραπεῦσαι, πρὸς πολλὰ τε μεριζομένης ἡμῖν τῆς περὶ ταῦτα γνώμης ἐκράτησεν ὁμοῦς τὸ μᾶλλον πρὸς φιλανθρωπίαν ἰδεῖν καὶ τῆς ἀρεσκουσίας θεῶν μεταδοῦναι τοῖς ὑποτελέσει βοηθείας, τὸ δὲ λείπον τοῖς κοινοῖς δαπανήμασιν ἐκ τῶν βασιλικῶν ἀντισταγαγεῖν θησαυρῶν.

29. За намаление на данъците

(Увод.) — — — И тъй ние знаем, че поради непрекъснатите и разнообразни загуби на хората имотите са стигнали до такава бедност, че те не могат нито да дават приходи на собствениците, нито да плащат задоволително данъците на държавното съкровище. И това стана, когато ни притискаха, и то силно, военни и някои други необходими разходи и ни караха, заети в много войни, да правим чести парични жертви. Прочее ние достатъчно разсъждавахме как би могло и да се задоволят нуждите, и да се премахне бедността на поданиците. Въпреки че мисълта ни за това се насочваше в много насоки, все пак надделя желанието да се обърнем по-скоро към човеколюбието и да дадем на поданиците богоугодната помощ, а недостигът в държавните разходи да се покрие от държавното съкровище.

¹ Закон от 204 г. пр. н. е., наречен по името на Marcus Cincius Alimentus. Този закон ограничавал донякъде даренията. ² По-нататък във 2 и 3 глава се уреждат и други спорни въпроси. Във 2 гл. се постановява децата, родени от майка адскрипцията (вж. стр. 83, бел. 5), да остават адскрипции. Родени от майка свободна и баща адскрипций остават свободни. Каквото придобият те като свободни колони, остава като тяхна собственост, а не имот на господаря. Но те не могат да напускат имота и да отидат на друг освен ако станат господари на собствен имот, който би бил достатъчен да им погълне труда, за да не могат да отиват да работят и друг. В гл. 3 се постановява децата, родени от родители—адскрипции на разни господари, да остават адскрипции, и то към господаря на майката, ако детето е едно. Ако децата са повече, те се разделят наравно, но ако числото им е тек, към господаря на майката отива и едно дете повече.

Caput I

Ἀναθέντες τοιγαροῦν καὶ ταύτην ἡμῶν τὴν φροντίδα τῷ δεσπότῃ Χριστῷ, καὶ πρόποντα πράττοντες ταῖς παρούσαις τῆς μεγάλης εορτῆς ἡμέραις τοῦ σωτηριώδους πάθους καὶ τῆς ἁγίας αὐτοῦ ἀναστάσεως, προσάγομεν ἵπτερ τοῦ πολιτεύματος εἰκότως αὐτῷ καὶ τὴν ἐπὶ τοῦ παρόντος δωρεάν, δι' ἧς concedimus γεωργοῖς τε καὶ συντελεσταῖς ἅπασιν (ταῦτόν δέ ἐστιν εἰπεῖν τοῖς τῶν χωρίων κυρίαις) integrum unum canonem τῶν δημοσίων φόρων [τῆς] εἰς quadriennium διαιρουμένης, τουτέστι τῆς μὲν εἰσελευσομένης ἐνάτης ἐπιμεμήσεως τετάρτην τούτου μοῖραν, τῆς δὲ μετὰ ταύτην δεκάτης τοσοῦτον ἕτερον μέρος, ὁμοίως καὶ τῆς ἐνδεκάτης (καὶ δωδεκάτης) ἐπιμεμήσεως ἀνὰ τετάρτην μοῖραν, συναπομειοῦντες καὶ τὰς ὁπωσοῦν ἵπτερ τούτων παρεχομένας τισὶ συνηθείας.

Caput II

Ἀφίεμεν δὲ τούτοις καὶ τὰ ἐλλείμματα τοῦ φθάσαντος χρόνου μέχρι πέρας τῆς ἄρι παρελθούσης quintae ἐπιμεμήσεως, καὶ θεσπίζομεν μηδεμίαν εἰσπραξὴν γενέσθαι τῶν παρ' ἡμῶν φιλοκυμηθέντων εὐσεβῶν τελεσμάτων, εἴτε τὴν μεγίστην ἀρχὴν ὁρᾷ ταῦτα τῶν ἀνατολικῶν ἱερῶν πραιτωρίων εἴτε τὴν παρ' Ἰλλυριοῖς ἐπαρχότητα ἢ τὴν ἀρχὴν τῶν νήσων καὶ τῶν ἐπὶ Σκυθίας τε καὶ Μυσίας στρατιωτικῶν ταγμάτων ἢ τὰς θείας ἡμῶν λαργυτιόνας ἢ καὶ ἄλλην ἀρχήν. — — —

(Dat. April. Tiberii Constantini felicissimi Caesaris anno I ind. VIII.) [a. 575] (Sch., Nov. CLXII, pp. 749, 16—17, 749, 23—750, 18, 751, 13—14).

30. De urbe Alexandrinorum et Aegyptiacis provinciis

30. Περὶ τῆς Ἀλεξανδρέων καὶ τῶν Αἰγυπτιακῶν ἐπαρχιῶν

(Ἄστος βασιλεὺς). Ἰωάννη τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἀνατολικῶν ἱερῶν πραιτωρίων.

Caput XI

--- 1. Εἰ δέ τις συμβαίῃ τῶν ἐκ τῶν εἰρημένων χωρῶν ἀγνωμονεῖν περὶ τὸ δημοσίον καὶ τινα ταραχὴν περᾶσθαι ποιεῖν, ἵνα διαφύγοιεν τὴν εἰσπραξὴν, θεσπίζομεν ἄδειαν ἔχειν τὸν τραπευτὴν ἥτοι τοὺς σκηνιαρίους ἥτοι τὸν ἐπέ-

¹ Имат се предвид Цикладските острови.

Глава I

И тъй, посветявайки и тая си грижа на господата Христа и постъпвайки както подобава през настоящите дни на великия празник на спасителното му страдание и на светото му възкресение, ние справедливо му посветяваме и сегашния дар в полза на гражданите. С него ние отстъпваме на земеделците и на всички данъкоплатци (сиреч на собствениците на имения) един цял годишен размер от държавния данък, като го разделяме на четири години, сиреч една четвърт от него — за предстоящия девети индикт, а за следващия след него десети индикт — друга такава част, също по една четвърт част — за единадесетия и дванадесетия индикт. Едновременно намаляваме и обичайните данъци, които по някакъв начин се дават на някои лица за тези работи.

Глава II

Ние им прощаваме и недоборите за минало време чак до края на току-що изминалия пети индикт и постановяваме да не се извършва никакво събиране на опростени от нас благочестиви данъци, било че те се отнасят до великото управление на императорската префектура Ориент или до префектурата на Илирик, или до управлението на островите¹ и на военните отреди в Скития и Мизия, или до императорското ни съкровище, или до друго управление. - - -

Издадена на април, първа година на щастливия Цезар Тиберий Константин, VIII индикт [575 г.].

30. [Закон] за Александрия и египетските провинции²

Същият император до Йоан, преславния управител на императорската префектура Ориент

Глава XI

--- 1. Обаче ако се случи някои хора от споменатите земи да постъпят неуместно спрямо държавната хазна и се опитат да направят някакъв смут, за да избягнат събирането на данъците, ние постановяваме финансовият ревизор, или

² Диоцезът Египет е имал шест провинции.

χοντα τὴν τάξιν αὐτῶν δὴλα ταῦτα καθιστῶν τῷ μεγαλοπρεπεστάτῳ αὐγουσταλίῳ, τὸν δὲ οἰκείῳ κινδύνῳ καὶ τῆς πεινομένης αὐτῷ τάξεως καταναγκάζειν τοὺς στρατιώτας ἀμύνειν τῷ πράγματι καὶ συνέχειν τοὺς ἀγνωμονοῦντας καὶ ἀπαιτεῖν τὰ ταῖς (σαῖς) τραπέζαις ὀφειλόμενα οἰκείῳ κινδύνῳ, ὥστε διὰ τε τῆς πολιτικῆς διὰ τε τῆς στρατιωτικῆς χειρὸς ταῦτα ἀννόμενα ἀνυπέροστον ἔχειν τὴν εἰσπραξίν τὴν τε ἐπὶ τὴν μεγάλην ταύτην πόλιν εἰσφορᾶν, εἰδότες τῶν τε λαμπροτάτων τριβούνων τῶν [τε] ἀνδρειοτάτων στρατιωτῶν καὶ μάλιστα τῶν ἐν αὐτοῖς πρωτεούτων, διὰ τοῦτου εἰ βραθυμῆσαι καὶ μὴ παρασκευάσασθαι αὐτοὺς ἅπαντα πράξει δόξα εἰρήκαμεν, καὶ περὶ τῶν σιτήσεων κινδυνεύουσι· παρακατασχεδῆσονται γὰρ αὐταὶ παρὰ τοῦ κατὰ καιρὸν αὐγουσταλίου καὶ εἰσκομισθῆσονται ταῖς σαῖς τραπέζαις οἰκείῳ κινδύνῳ, καὶ δήμευσι ὑπὸ στήσονται οἳ τε λαμπρότατοι αὐτῶν τριβούνοι καὶ οἳ ἐν αὐτοῖς πρωτεούτες (οἳ περ καὶ κεφαλικὴν τιμωρίαν ἐλάβευσθωσαν), καὶ τὸ πᾶν τάγμα μεταστὰν ἐκ τῆς χώρας ἐν τοῖς πορρωτέρω τοῦ Ἰστρου ἦτοι Δανοβίτου ποταμοῦ τόποις μετατεθήσεται, τοῖς ἐκεῖσε λιμητοῖς τῆς παραφυλακῆς ἕνεκα προσκατεργῆσον. — — (Sch., Ed. XIII, pp. 780, 1—4, 785, 14—27)

чиновниците, или заместващият ги да имат право да осведомят за това предостойния августал. А той на своя отговорност и на отговорността на подчинената му служба да принуди войниците да се справят с положението да заловят нечестивите и на своя отговорност да съберат дължимото на (твоята) хазна — с гражданска и с военна сила августалът да извърши незабавно това, което се отнася до събирането на данъка и до внасянето му в този велик град. Нека знаят пресветлите трибуни на най-храбрите войници и предимно първите между тях, че ще рискуват и с издръжката си, ако пренебрегват това и не ги накарат да направят всичко, което сме казали. Защото издръжката ще бъде задържана на негова отговорност от заемащия в това време поста августал и ще бъде внесена в твоето съкровище. И с конфискация на имотите ще бъдат наказани и пресветлите трибуни, и първите между тях (те да се пазят и от смъртно наказание!). И целият отред, отстранен от областта, ще бъде преместен в места отвъд р. Истър, или Дунав, и ще стои там да пази тамошните лимеси.¹ - - -

31. De adscripticiis et colonis

Imp. Iustinianus Aug. Dominico praefecto

(Praefatio.) Adierunt nostram serenitatem Lugdunensium habitatores et hoc nos docuerunt: quia ante proposuimus legem, per quam iussimus adscripticios vel colonos commiscentes se liberis mulieribus procreare filios ad similitudinem liberorum, [et] ex hoc detrimentari fundos et eorum functiones, recedentibus agricolis velut ex utero libero procedentibus.

Caput I

Et hoc corrigentes sancimus, secundum veterem legem de adscripticiis et colonis constitutis agricolis quod nascitur adscripticium et colonum fieri; sed si sola fuerit

31. За адскриптициите и колоните

Император Юстиниан Август до префекта Доминик²

(Увод.) Жителите на Лугдунум³. . . дойдоха при наша светлост и ни осведомиха за следното. По-рано издадохме закон,⁴ с който заповядахме адскриптициите⁵ или колоните, които се женят за свободни жени, да раждат деца, равни на свободните. Поради това страдали именията и работата им, тъй като земеделците, които били родени един вид свободни, ги напускали.

Глава I

Ние, като поправяме това, постановяваме: според стария закон да бъде адскриптиций и колон всеки, който се ражда от земеделци, установени като ад-

¹ Според издателите Schöll и Kroll едиктът е бил издаден между 1 септември 538 и 31 август 539 г. ² Управител на префектурата Илирик. ³ Лугдунум не ще да е град Лион, а някое селище в Илирик. ⁴ Вж. Cod. Iust., XI, 47, l. 24, потвърден с новела LIV, увода, гл. 1, но изменен с новела CLXII, гл. 2, вж. тук стр. 81, бел. 2. ⁵ Така се наричали в късната императорска епоха колоните, доколкото те са били напълно закрепостени към определена земя и са били задължени да я обработват (вж. тук стр. 61, бел. 1).

mulier libera constituta cum procreaverit filios, tunc ergo nullo modo patimur laedi ex hoc penitus liberum uterum, ut quae alis mulier tali viro sociata fuerit, neque adscripticio neque colono; in hoc tantummodo casu obtinente lege. Sancimus ergo generalem legem, ut qui ex adscripticio et colono natus est, patris naturam sequatur. Sic ergo, et indemnitas fisci collatoribus erit, parens carissime. Hoc ergo medentes praesentem dispositionem disposuimus, quam observare tuam celsitudinem sancimus in omnibus Illyricianis partibus, ut non exinde deminutio aliqua dominis inferatur.

(Epilogus.) Tua igitur gloria quae nobis visa sunt et per hanc legem divinam significantur effectui mancipare festinet, multa imminente decem librarum auri qui eam violaverit aut concesserit violandam.

Dat. VII. id. April. CP. imp. dn. Iustiniani (pp.) Aug. anno XIV. Iustino (vc.) cons. [a. 540]

(Sch., App. const. disp. I, p. 796, 4—20).

скриптиции и колони. Но ако се установи, че само жената е била свободна, когато е родила деца, тогава прочее по никоѝ начин не допускаме от това тежко да се оскърбява свободната утроба, като такава жена бъде свързана с такъв мъж — адскриптиций и колон. Само в този случай законът има сила. И тъй издаваме общ закон: който е роден от адскриптиций и колон, да има положението на бащата. Така, прескъпи родино, и съкровището няма да губи от данъкоплатците. И тъй, изправяйки това със закон, ние установихме настоящата разпоредба, която постановихме твое превъзходителство да спазва във всички илирийски области, та да не се нанася поради това някаква щета на господарите.

(Заключение.) И тъй твоя славност да побърза да изпълни това, което решихме и което е определено с този божествен закон под страх на глоба от 10 либри злато за този, който го наруши или позволи да се наруши.

Издаден на 7 април в Константинопол, 14-та година от царуването на нашия господар Юстиниан Август (баща на отечеството), през консулствуването на (преславния) Юстин. [540 г.]

32. De militibus

32. Περὶ στρατιωτῶν

*Ο αὐτὸς βασιλεὺς Θεοδότῳ ἐπάρχῳ πραιτωρίων.

(Προοίμιον.) Μετὰ τὴν τοῦ δεσπότου θεοῦ εὐμένειαν ἀσφάλεια τῶν ἡμετέρων ὑπηκόων ἢ τῶν στρατιωτικῶν πραγμάτων ἀρχὴ καὶ κατάστασις τῶν ὑπὸν γὰρ προνοία θεοῦ συνισταμένων ἢ μὲν τῶν βαρβάρων προπέτεια χαλινοῦται, τὰ δὲ τῆς πολιτείας αὐξοῦν πράγματα. Ἐπεὶ οἱ τινες τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας εὐδένᾳ ποιοῦμενοι λόγον τοῦ στρατιώτου καὶ φρονεῖν, ἀφείλοντας ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς πολιτείας κατὰ τῶν ἐχθρῶν ἀγωνίζεσθαι, τολμῶσιν ὑποσύρειν καὶ εἰς ἰδιωτικὰς ἀπασχολεῖν χρείας, συνείδουεν διὰ τοῦ παρόντος ἡμῶν νόμον πᾶσι προαγορεύσαι, ὥστε τοῦ λοιποῦ μηδένα τολμῆσαι στρατιώτην ἐν οἰκίῳ ποτε ἀναφερόμενον ἀριθμῶ ἢ φρονεῖν ἢ εἰς τὸν ἑαυτοῦ ἔχειν οἶκον ἢ εἰς τὰς

32. За войниците

Същият император до Теодот, управител на префектурата¹

(Увод.) Сигурността на нашите поданици почива освен на благосклонността на господата бога и на управлението и на устройството на военните работи. Защото ако те са установени с божия помощ, дързостта на варварите се обуздава, и силата на държавата ще расте. Но тъй като някои пренебрегват напълно своята сигурност и се осмеляват да привлечат войниците и федератите, които трябва да се сражават за свободата на държавата срещу враговете, и ги отклоняват да работят за своя полза, ние решаваме с настоящия наш закон да съобщим на всички — да не се осмелява никоѝ занапред да привлечи войник, записан в каквато и да е част, или федерат или да го държи вкъщи или в соб-

¹ Управител на префектурата Ориент.

ιδίας ἔχειν κτήσεις· περὶ οὓς ἡμεῖς πολλοὺς ὑφιστάμεθα πόνους γυμνάζοντες καὶ στρατεύοντες, ὥστε τοῖς κοινοῖς αὐτοὺς χρησιμεύειν πράγμασιν.

Caput I

**Ἔστωσαν τοίνυν πάντες εἰδότες ὅσοι στρατιώτας ἢ φοιδεράτους τινὰς ἐν τοῖς ἑαυτῶν ἔχειν ἔσπευσαν οἴκοις ἢ κτήσεσιν ὀπωσοῦν προσεδρεύοντας καὶ τινὰς αὐτοῖς ἰδιωτικὰς πληροῦντας χρείας, ὥστε εἰ μὴ ἐντὸς triginta dierum προθεσμίας ἀριθμουμένων ἀπὸ τῆς κατὰ τόπον ἐμφανείας τῆς παρουσίας ἡμῶν διατυπίσεως τούτους ἀποδιώξουσιν, αἱ μὲν αὐτῶν τῶν ἐχόντων αὐτοὺς ἢ κρατούντων οὐσίαι δημεύσει ὑποβληθεῖσαι τῷ δημοσίῳ προσκυρωθήσονται, αὐτοὶ δὲ καὶ τῶν ἀξιωμάτων καὶ τῶν στρατειῶν ὁποίας ἔχουσιν ἐξωθήσονται, οἱ δὲ στρατιῶται καὶ φοιδεράτοι οἱ τούτοις μετὰ τὴν προθεσμίαν παραμενοντες οὐ μόνον τῆς ζώνης ἀφαιρεθήσονται, ἀλλὰ καὶ τὰς εἰς ἑσχατον ὑπομενοῦσι τιμωρίας· εἰδοτῶν καὶ τῶν ἐκάστης ἐπαρχίας ἀρχόντων, ὡς εἴ τινες εὐρεθεῖεν ἐν τοῖς τόποις τοῖς παρ' αὐτῶν ἰθνηνομένοις ἢ ἐπιτρούποις τισὶν ἢ προσώποις ἢ οἴκοις ἢ δεσπόταις ἢ κτήσεων ἢ ταῖς οἰασοῦν ἰδιωτικαῖς χρείαις προσεδρεύοντες, καὶ μὴ σπουδαίως τούτους συσχῶσί τε καὶ τιμωρίας ὑποβάλλωσι, καὶ τοὺς μὲν στρατιώτας εἰς τοὺς ἀριθμοὺς ἐκπέμψωσιν ἐν οἷς στρατεύονται, τοὺς δὲ φοιδεράτους πρὸς τοὺς ἰδίους ὀπίστας, καὶ αὐτοὶ ἀνὰ decem librarum auri ποινήν εἰσπραχθήσονται, καὶ πρὸς τούτοις ἐξορία παραδοθήσονται ὡς τῶν ἡμετέρων κελεύσεων τολμῆ ἄντες ἀμελήσαι. μηδεὶς τοίνυν μήτε θείῳ τινὲ τύπῳ περὶ τούτου ὡς εἰκὸς γενομένῳ μήτε προστάξεσιν ἀρχόντων (χρήσηται, μηδέ τις τῶν ἡμετέρων ἀρχόντων) τοιούτους τινὰς τύπους ἢ προστάξεις ἀρχικὰς προσδέξεται, ἀλλὰ μετὰ πάσης ταχυτήτος οἱ μὲν στρατιῶται εἰς τοὺς ἰδίους ἀριθμοὺς οἱ δὲ φοιδεράτοι πρὸς τοὺς ἑαυτῶν ὀπίστας ἐπανέλθωσι καὶ ὑπὲρ τῶν κοινῶν ἀγωνίσωνται πραγμάτων. κατ' οὐδένα γὰρ τρόπον τοῦ λοιποῦ συγχωροῦμεν τοὺς ἡμετέρους στρατιώτας ἢ φοιδεράτους ἐν τῇσι παντελῶς ἰδιωτικαῖς ἀπασχολεῖσθαι χρείαις.*

(Ἐπίλογος.) Τὰ τοίνυν παραπάντα ἡμῖν καὶ διὰ τοῦ παρόντος δηλούμενα νόμον ἢ σὴν ὑπεροχὴν γινώσκουσα κατὰ μὲν τὴν εὐδαίμονα ταύτην πόλιν ἰδίωτων κατὰ τὸ σύννηδες προτιθε-

ствените си имения. Ние полагаме за тях много труд, като ги упражняваме и обучаваме, за да бъдат полезни за общото благо.

Глава I

Нека знаят всички, които са се постарали да имат в своите домове или имения някои войници или федерати, заети по какъвто и да е начин и изпълняващи им някакви лични работи, че ако в продължение на 30 дни, смятано от появата по места на настоящото ни разпореждане, не ги изгонят, то имотите на тези, които ги държат или задържат, ще бъдат подложени на конфискация и предадени в собственост на фиска. Самите те пък ще бъдат лишени от достойнствата и военните служби, които заемат, а войниците и федератите, които след изтичането на срока останат при тях, не само ще бъдат лишени от пояса¹, но ще бъдат подложени на най-тежко наказание. Нека знаят и управителите на всяка провинция, че ако в местата, които се управляват от тях, се намерят някои войници или федерати у известни управители² или лица, в домове или у господари, в имения или заети в каквито и да било частни работи, и те не ги заловят бързо и не ги подложат на наказания, не отправят войниците в частите, където служат, а федератите — при техните началници, самите те ще бъдат глобени с по десет либри злато и ще бъдат предадени на изгнание, тъй като са се осмелили да пренебрегнат нашите заповеди. И тъй никой да не (си послужва) нито с някое императорско постановление, издадено вероятно за това, нито с наредби на властта, (нито никой от нашите магистрати) да приеме такива постановления или наредби на властта, но с най-голяма бързина да се отправят войниците в своите части, а федератите — при своите началници и да се сражават за общото благо. Занапред ние в никой случай не ще позволим нашите войници или федерати да бъдат изобщо заети в частни работи.

(Заклучение.) Твое височество, като узнае това, което решихме и което се обявява с настоящия закон, да побърза да го доведе до знанието на всички в този щастлив град по начина за обявя-

¹ Сиреч уволнени от военна служба.

² Управители на имение.

*μένων, ἐν δὲ ταῖς ἐπαρχίαις προτάξεων σελ-
λομένων πᾶσι δῆλα καταστήσαι σπευσάτω.*

Dat. V. id. Apr. CP. imp. dn. Iustiniani
pp. Aug. anno XVI. post cons. Basilii vc.
[a. 542].

(Sch., Nov. CXVI, pp. 549,9—551,4).

ване на едиктите, а в провинциите —
като изпратиш наредби.

Издадена на 9 април в Константино-
пол по време на императора господар
Август Юстиниан, баща на отечеството,
16 година след консулствуването на пре-
славния Василий [542 г.].

III. ХИЕРОКЪЛ

За Хиерокъл, съставителя на съчинението *Συνέδημος*, се знае само името му и епитетът *γραμματικός*, който му е даден от Константин Багренородни. Самото съчинение — чието заглавие значи „спътник“ — не е представлявало вероятно обикновен пътеводител, а нещо като официален наръчник за държавните чиновници, които отивали по административна служба из провинциите на Византийската империя.

Според последните изследвания на географските имена съчинението на Хиерокъл е било съставено в началото на Юстиниановото царуване, именно между 1 август 527 г. и есента на 528 г. Изворите на Хиерокъл са неизвестни. Предполага се обаче, че той не е бил първият съставител на такова официално съчинение по статистическа география на империята. Той ще да е използвал някакъв подобен наръчник от времето на Теодосий II (408—450) или на Маркиан (450—457), защото известен брой имена на градове, създадени след тая епоха, му са свършено непознати. Самият Synecdemus по-късно е бил доста широко използван — служил е за пряк извор на Георги Кипърски и на Константин Багренородни.

Съчинението на Хиерокъл дава твърде ценни сведения за географията и административното устройство на нашите земи в ранното средновековие, когато те са съставлявали част от Византийската империя.

РЪКОПИСИ: T = cod. Taurinensis B. II. 26 (XII s.). — F = cod. Farnesinus, iam Neapolitanus LXVIII (XII—XIV s.). — H = cod. Hierosolymitanus (XII—XIII s.). Последният е използван само частично.

ИЗДАНИЯ: Wesselingii Vetera Romanorum itineraria. Amsterdami 1735. Това издание е основно. — G. Parthey, Hieroclis Synecdemus et notitiae graecae episcopatum, Berolini 1866. — A. Burckhardt, Hieroclis Synecdemus, Lipsiae 1893. — E. Honigmann, Le Synecdèmos d'Hiéroclès et l'Opuscule géographique de Georges de Chypre, Bruxelles 1939.

Настоящият превод е направен според двете последни издания, като в първата колона отляво са дадени имената на селищата във формата, която им дава Burckhardt. Във втората колона стои на български възстановената форма на името или тази форма, която е добила някаква гражданственост у нас, а в третата колона е дадено отъждествяването с днешното местно име. В критичния апарат са дадени главните разночетения по Burckhardt, както и някои форми, поправени от Honigmann.

В коментара са посочени само най-характерните форми на имената или формите на ония имена, които не се срещат в римските пътеводители. За останалите вж. Itineraria Romana, т. I Латински извори за българската история, стр. 9—45.

КНИЖНИНА: W. M. Ramsay, Historical Geography of Asia Minor, London 1890. — *Idem*, Phrygian Orthodox and Heretics. III. Hierocles: Date: Principle of formation of his list, Byzantion VI (1931), p. 27—32. — Kiessling: PWRE, VIII, 2, col. 1487—1489, s. v. Hierocles № 20. — Krumbacher, G B L, p. 417. — E. Honigmann, Le Synecdèmos, p. I—II.

HIEROCLIS SYNECDEMUS

ПЪТЕВОДИТЕЛ ОТ ХИЕРОКЪЛ

631, ³ <i>Εἰσὶν αἱ πᾶσαι ἐπαρχίαι καὶ πόλεις αἱ ὑπὸ τὸν βασιλέα τῶν Ῥωμαίων διοικούμεναι τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐπαρχίαι ξδ, πόλεις θλε, ὡς ὑποτέταται.</i>	Всички провинции и градове, които се управляват от императора на ромеите в Константинопол, са 64 провинции и 935 града според [следното] разпределение:
4 α. <i>Ἐπαρχία Θράκης Ἐυρώπης, ὑπὸ κομισάριον, πόλεις ιδ.</i>	I. Европа, ⁹ провинция в Тракия, [управлявана] от консуларий — 14 града
632, ¹ <i>Ἐυδοξιούπολις</i>	Евдоксиопол ⁸ дн. Силиврия
2 <i>Ἡράκλεια</i>	Хераклея ⁴ — Ерегли
3 <i>Ἀρκαδιούπολις</i>	Аркадиопол ⁵ — Люле-Бургас
4 <i>Βιζύη</i>	Виза — Виза
5 <i>Πανόνιον</i>	Панион ⁶ — Панидос (Барбарос)
6 <i>Ὀρνοι</i>	Орни ⁷ — при нос Коджабурун
633, ¹ <i>Γάννος</i>	Ганос — Ганос (Газикьой)
2 <i>Καλλίπολις</i>	Калипол — Галиполи
3 <i>Μύριζος</i>	Миризос при Чаталтепе
4 <i>Σιλτικὴ</i>	Силтики — Силтикьой
5 <i>Σαυαδία</i>	Савсадия ⁸ Кавак
634, ¹ <i>Ἀφροδισία</i>	Афродизия — Авраша на 8 км з. от Кавак
2 <i>Ἄπριος</i>	Апри ⁹ — Кермиен
3 <i>Κοιλία</i>	Кила — Килитбахар (Килия) ¹⁰
4 β. <i>Ἐπαρχία Ῥοδόπης, ὑπὸ ἡγεμόνα, πόλεις ζ.</i>	II. Провинция Родоп ¹¹ , [управлявана] от хегемон — 7 града
5 <i>Ἄινος</i>	Енос дн. Енос
6 <i>Μαξιμιανούπολις</i>	Максимианопол ¹² — Месинкалеси до Гюмюрджина
7 <i>Τραϊανούπολις</i>	Траянопол — Лъджакьой (Терма Лутра) южно от Фере
8 <i>Μαρώνεια</i>	Марония — Марония

631,3 *ἐπαρχίαι* να P. 632,1 *εὐδοξιούπολις* T. 632,5 *Πάνιον* Non. 633,1 *Γάννος* Non. 633,3 *Μύριζος* Non. 633,5 *σαυαδία* P *σαυαδία* CH *Σαυαδία* Non. 634,2 *ἄπριος* O. 634,3 *Κοιλία* Non. 634,4 *ροδόπτε* M. 634,8 *μαρώνα* FCOMH *Μαρώνεια* Non.

¹ Страниците и редовете са посочени според изданието на Wesseling, което е споменато в предговора. Тази номерация е запазена във всички по-късни издания. ² Главният град на провинция Европа бил Хераклея. ³ По-старото име на града било Salambria или Selymbria. Името Евдоксиопол той получил в чест на Евдоксия, жена на император Аркадий (395—408). ⁴ По-старото име на града е Perinthus. Наречен бил Хераклея в началото на IV в. — дн. Ерегли. Вж. Jireček K., Die Heerstrasse p. 51 sq. ⁵ Старото име на града било Bergule. Името Аркадиопол той получил в чест на император Аркадий. ⁶ През IV в. градът е носел и името Theodosiopolis в чест на имп. Теодосий I (379—395). Вж. A. H. M. Jones, The Greec City from Alexander to Justinian, Oxford 1940, p. 381, n. 34. ⁷ Градът е бил известен в античността и под името Castellum Bornos (*Βόρνος*). ⁸ За отъждествяване на Савсадия и Афродизия с Кавак и Авраша вж. L. Honigmann, Pour l'Atlas byzantin, Sausadia. Byzantion, XI (1936), pp. 556—558. Miller, Itineraria Romana, col. 589, предлага съответно Шедели и Кавак. ⁹ Отъждествяването на Апри с Кермиен е дадено според G. Lampousiades, 'Ὁδὸν ἀποικίων Ἄπριος — Кермиέν, Θρακικά, II (1929), p. 323. — Miller, op. cit., col. 527. Апри е дн. Айнарджик (Инеджик). ¹⁰ За отъждествяването на Кила с Килия вж. L. Robert, Les villes de la Chersonèse et de la Thrace, Hellenica V (1948), p. 44 sq., 47 p. 6. ¹¹ Главният град на провинция Родоп бил Траянопол. ¹² По-старото име на града е Porsulae. Наречен бил Максимианопол в началото на IV в.

634,9	<i>Τόπιρος νῦν Ῥούσιον</i>	Топир, ¹ сега Русион	— град близо до устието на р. Места
635,1	<i>Νικόπολις</i>	Никопол	— при Гоце Делчев
2	<i>Κερεοπίργος</i>	Кереопирг ²	— източно от Гюмюрджина
3	<i>γ. Ἐπαρχία Θράκης, ὑπὸ κόνσουλάριον, πόλεις ε.</i>	III. Провинция Тракия, [управлявана]	от консуларий — 5 града
4	<i>Φιλιππούπολις</i>	Филипопол ³	дн. Пловдив
5	<i>Βερόη</i>	Вероя ⁴	— Стара Загора
6	<i>Διοκλητιανούπολις</i>	Диоклитианопол ⁵	— може би при Чирпан
7	<i>Σεβαστούπολις</i>	Севастопол	— неуточнено
8	<i>Δίοσπολις</i>	Диоспол ⁶	— може би при Ямбол
9	<i>δ. Ἐπαρχία Ἡμιμόντου, ὑπὸ ἡγεμόνα, πόλεις ε.</i>	IV. Провинция Хемимонт, [управлявана]	от хегемон — 5 града
10	<i>Ἀδριανούπολις</i>	Адрианопол ⁷	дн. Одрин
11	<i>Ἀχιάλος</i>	Анхиало	— Поморие
12	<i>Δεβρέτιος</i>	Девелт	— Девелт, Бургаско
13	<i>Πλωτινούπολις</i>	Плотинопол ⁸	— при Димотика
14	<i>Τζοΐδης</i>	Цоида ⁹	— неуточнено
636,1	<i>ε. Ἐπαρχία Μυσίας, ὑπὸ ἡγεμόνα, πόλεις ζ.</i>	V. Провинция Мизия ¹⁰ , [управлявана]	от хегемон — 7 града
2	<i>Μαρτιανούπολις</i>	Марцианопол	дн. при с. Река Девня

634,9 *τοπιρος νῦν ρουσιον* Η τὸ πινδὸς νῦν ρουσιον С М τόπιρος νῦν от. Ο Τόπιρος Ноп. 635,2 *Κερεοπίργος* Ноп. 635,4 *φιλιππούπολις* Ο φιλιππουπόλις согг. е φιλιππουπόλις Н. 635,5 *βερόη* FCOM *βερόη* согг. е *βερόη* Р, *βερόν*, *βερόη* Н. 635,8 от. urbem СОРМ. 635,9 *αιμιμον* Р, add. in mg.: 'sic *ελλησπον* §1^a *pro ελλησπόντου*' Н. 635,10 *адрианο* *πολις* Н. 635,11 *αχιάλος* СОН *Ἀχχιάλος* Ноп. 635,12 *девретиос* F, *девретиос* СОРМ, *дертиос* Н *Девелтос* Ноп. 635,13 *плотинин* *πόλις* Н *Πλωτινιόπολις* Ноп. 635,14 *Тзоΐда* Ноп.

¹ Още *Th. F. Tafel*, De vias Romanorum militaris Egnatiae parte orientali, Tubingae 1841, p. 19, забелязва, че думите „сега Русион“ ще да са били прибавени по времето на Константин Багренородни поради това, че градът Топир е бил смесван с Русион, дн. Руской или Кешан. Ср. *Honigman*, Synecdemus, p. 12 към посоченото място. Крепостта Топир се намирала при устието на р. Места. За този град вж. *Oberhummer*: PWRE, 2R, VI A (1937), col. 1721—1722, s. v. *Toreiros*. ² Кереопирг е вероятно тъждествен с Брейерофара. Вж. *Oberhummer*: PWRE, III, col. 826 sq. *Breierophara*: Според *A. Kalorothakes*, De Thracia provincia Romana, Lipsiae 1893, p. 75, *Κερεοπίργος*: съответствува на *Κηοπιρών*, което се среща у Прокопий, и с *Κειοπάρα* от един надпис, намерен в Nicopolis ad Istrum. Ако се приеме това отъждествяване, селището трябва да се търси някъде в Неврокопско. ³ Главен град на Тракия. Градът бил наречен Pultrideva от траките. Името си Филипопол той получил в чест на Филип II Македонски (382—336). В античността и в средновековието се среща и името Trimontium. Вж. *G. Kazanow*, Über die Namen der Stadt Philirropel, Ph. W., 1901, p. 50. — *Chr. Danov*: PWRE, col. 2244—2263 s. v. *Philirropolis*. — *B. Бешевлиев*, Античната топономия у нас като исторически извор, ИИБЕ, III (1954), стр. 346 и бел., стр. 354 с подробни библиографски посочвания. ⁴ В римско време градът е бил известен с името *Ancusta Traiana*. В средновековието той се наричал *Βερόη*, *Βορβн*, като за кратко време от императрица Ирина (797—802) е бил преименуван *Εισηρόπολις*. ⁵ Местоположението на този град не е уточнено. Знае се само, че той е бил между Пловдив и Стара Загора. Вж. *П. Мутафчиев*, Към църковно-историческата география на Пловдивско, Сборник в чест на митрополит Максим, София 1931, стр. 4—5. ⁶ Последните два града не са отъждествени с положителност. *K. Jireček*, Heerstrasse, p. 145 = *K. И. Ирецк*, Военният път от Бялград за Цариград и Балканските проходи, БИБ, IV (1931), кн. IV, стр. 107, изказва мнение, че Диосполис е идентичен със средновековния *Diamropolis*, дн. Ямбол. Но по-късно той се отказва от това си мнение, АЕМО X (1886), p. 135; Княжество България, II, Пътувания по България, Пловдив, 1899, стр. 382. *Д. Яранов*, Името на гр. Ямбол, МПр, IX, 2. (1934), стр. 17—25, предполага, че *Diospolis* е съкратена форма от *Dionysopolis*. ⁷ Градът бил наречен Адрианопол в чест на император Адриан (117—138). Тракийското му име е *Uscudata*; наричал се е и *Orestias*. ⁸ Градът Плотинопол бил наречен така по името на I лотина, жена на имп. Траян. Обикновено се приема, че се намирал близо до дн. Димотика. Вж. *B. Регель*, О городе I лотинополе. Сборник в честь Помяловского, СПб 1897, стр. 145—151. — *Oberhummer*: PWRE, col. 471, s. v. *Plotinopolis*. — *Λ. Βασιλειδης*, *Ἡ ἐκ Διδυμοτείρου ἀναθηματικὴ ἐπιπένη πλωτινιόπολιτων*. *Θρακικά*, VIII (1937), p. 196—210. *Ι. Α. Ιωαννίδης*, *Σημειώματα περὶ Πλωτινιόπολεως καὶ Διδυμοτείρου*, ib. IX (1938), стр. 407—414. ⁹ Според *Г. Баласчев*: ИРАИК IV, 2 (1899), стр. 212—213, градът се намирал около Анхиало. ¹⁰ Главният град на провинция Втора или Долна Мизия бил Марцианопол (дн. развалини при с. Река Девня, Провадийско). Марцианопол е бил наречен така от император Траян в чест на сестра му Марция. За литературата вж. у *Ив. Дуйчев*, За наименованието на Марцианополис—Девня, ИИД, XIX—XX (1944), стр. 51—55.

636,3	*Ὀδυσσός	Одесос ¹	— Варна
4	Δωρόστολος	Доростол ²	— Силистра
5	Νικόπολις	Никополис ³	— Никюп
6	Νόβαι	Нове	— м. Стъклен при Свищов
7	*Ἀππυρία	Апиария	— Ряхово, Русенко
8	*Ἐβραυτός	Абрит ⁴	— вероятно Разград
9	ς. *Ἐπαρχία Σκυθίας, ὑπὸ ἡγεμόνα, πόλεις ιε.	VI. Провинция Скития, [управлявана] от хегемон — 15 града	
637,1	Τόμις	Томи ⁵	дн. при Кюстенджа
2	Διονυσσόπολις	Дионисопол ⁶	— Балчик
3	*Ἀκραι	Акре	— Калиакра
4	Καλατίς	Калатис	— Мангалия
5	*Ἰστρος	Истрос	— при Каранасуф (Истрос)
6	Κωνσταντιαναί	Константиана	— Кюстенджа
7	Ζελέτα	Залдапа	— неуточно
8	Τρόπειος	Тропеум ⁷	— Адамклисе
9	*Ἀξιούπολις	Аксиопол	— Хиног при Черна вода
10	Καπίδαβα	Капидава	дн. при Калакьой (Капидава)
11	Κάρσιος	Карсиум	— Хърсово
12	Τρέσμης	Трезмис	— Иглица
13	Νοβιοδοῦνος	Новиодунум	— Исакча
14	Ἄγισος	Егисос	— Тулча
15	*Ἀλμυρίς	Алмирис	— Запоройени
638,1	ς. *Ἐπαρχία Ἰλλυρικοῦ, ἢ Μακεδονία, ὑπὸ конσιλά- ριον, πόλεις λβ.	VII. Провинция I Македония в Илирик ⁸ , [управлявана] от консуларий — 32 града	
2	Θεσσαλονίκη	Тесалоника ⁹	дн. Солун

636,3 *Ὀδυσσός Ноп. 636,4 δωροστόλος FCOPMH Δωρόστολος Ноп. 636,7 *Ἀππυρία Ноп. 636,8 *Ἀβριυτός Ноп. 637,1 Τόμις Ноп. 637,2 Διονυσσόπολις Ноп. 637,4 Καλατίς Ноп. 637,6 κωνσταντιανὰ FCM Κωνσταντιανὰ Ноп. 637,7 Ζελέτα Ноп. 637,8 τρόπειος COM Τρόπαιον Ноп. 637,13 νοβιοδοῦνος OH. νοβίω δοῦνιос P Νοβιόδουνον Ноп. 637,15 ἀλμύρησ O.

¹ От VII в. нататък градът вече се среща под името Варна. Вж. *Miller*, op. cit. col. 512—513. — *Ив. Дуйчев*, Проучвания върху българското средновековие, Сб. БАН, XLI, клон Историко-филологичен 21. 1945, стр. 163—165. ² В средновековието градът е известен и с имената *Дръстъръ*, *Дрѣстѣра*. За него вж. *V. Párvan*, Municipium Aurelium Durostorum, *Rivista di Filologia e d'Istruzione classica*, N. S., anno II, fasc. 3, Torino 1924. *Я. Тодоров*, Durostorum — Принос към античната история на Силистра, Сборник Силистра и Добруджа, София 1927, стр. 3—58. — *П. Мутафчиев*, Съдбините на средновековния Дръстър, пак там, стр. 101—196. За името му вж. *Ст. Романски*, Имената на два крайдунавски града: 2. Силистра. Сборник в чест на проф. Л. Милетич, София 1933, стр. 657—658. ³ С името Никополис тук е отбелязан известният римски град Nicopolis ad Istrum, ad Istrum, ad Naemum. Той се намирал при дн. с. Никюп (Търновско). Градът, чието име означава „град на победите“, бил основан от имп. Траян след завладяването на Дакия от римляните в 107 г. За него вж. *G. Seure*, Nicopolis ad Istrum, RA, II (1907), p. 257. — *G. Kazanow*, Nicopolis ad Naemum (ad Istrum), PWRE, XVII, col. 519—533. — *С. Бобчев*, Nicopolis ad Istrum. ИБАИ, V (1929), стр. 59—76. ⁴ Доскоро Абрит се отъждествяваше със с. Абтаат в Северна Добруджа. Въз основа на открити епиграфски паметници може да се приеме, че той е бил на мястото на дн. Разград. Вж. *Т. Иванов*, Два надписа от античния град при Разград, ИБАИ, XX (1955), стр. 175 сл. — *Т. Иванов*, Новооткритият античен град Абрит при Разград, Ист. Пр., год. XII (1956), кн. 1, стр. 79—92. ⁵ Главен град на провинция Маджа Скития. ⁶ По-старото име на Дионисопол е *Κρούνοι*. За града повече вж. *О. Tafrafi*, La cite Pontique de Dionysopolis, Paris 1927. ⁷ Тропеум се среща обикновено под формата Tropaem Traiani. За него вж. *V. Párvan*, Cetatea Tropaem, București 1912. ⁸ След Теодосий I префектурата Илирик обхващала западната част на Балканския полуостров — земите на дн. Югославия на юг от Дунав, част от Гърция с остров Крит и западните български земи до р. Вит и прохода Траянови врата. Тя била съставена от два диоцеза — Дакия и Македония. Понякога обаче префектурата Илирик бива посочвана като диоцез. ⁹ Главният град на провинция I Македония бил Солун. Общо за историята на града вж. *О. Tafrafi*, Thessalonique des origines au XIVe siècle, Paris 1919. За името на града вж. *B. Gerov*, Zur Frage nach der altbulgarischen Form des Namens der Stadt Saloniki, Сборник в памет на П. Ников, София 1940, стр. 126—133. *Ст. Романски*, Имената на някои македонски градове: 1. Солун, МПр. V. 2 (1929), стр. 78—85. — *Ив. Снегаров*, Солун в българската духовна култура, София 1937, стр. 1—25.

638,3	Πέλλη	Пела ¹	— Постол, Ениджевардарско
4	Εὐρωπος	Европос	— Бозаджи
5	Δίος	Диос	— Диос при Малатрия
6	Βέρεια	Верейя	— Бер (Караферия)
7	*Εορδαία	Еордея	— Моранли (Риаки), Кожанско
8	*Εδεσσα	Едеса ²	— Воден
9	Κέλλη	Кели ³	— неуточно
10	*Αλμοπία	Алмопия ⁴	— Мъглен
11	[Λάρισσα]	Лариса ⁵	— неуточно
639,1	*Ηράκλεια Λαούκων	Хераклея Линкестий- ска ⁶	— Лерин
2	*Αντανία Γεμίνδου	Антания, Геминдос ⁷	— неизвестни
3	Νικέδης	Никея ⁸	— може би при Велушина, Битолско
4	Δοίβωρος	Довир	— Дойран
5	*Ιδομένη	Идомени	— Милетково при Мировци, Гевгелийско
6	Βράγγλος	Врагил	— може би Верги, Нигритско
7	Πρίμανλα	Примана ⁹	дн. Корфовуна (Йенимахле), Нигритско
8	Παρθικόπολις	Парикопол ¹⁰	— Нигрита
9	*Ηράκλεια Στρυμόνου	Хераклея Стри- монска ¹¹	— Зервохори
10	Σέρραι	Серес	— Сяр
640,1	Φίλιπποι	Филипи ¹²	— Филипи
2	*Αμφίπολις	Амфипол ¹³	— Амфиполи (Неохори)
3	*Απολλωνία	Аполония	— Полина, южно от езерото Волве

638,4 εὐρωπος О. 638,5 Λίον Ноп. 638,6 βέρεια СРМ. 638,7 *Εορδαία Ноп. 638,9 Κέλλη Ноп. 638,10 αλμοπία СМ *Αλμοπία Ноп. 638,11 v. 11 om. TFCPH. 639,1 λαούκων FCOMPH *Ηράκλεια Λαούκων Ноп. 639,2 ἀντανία FCOMPH *Αντανία, Γεμίνδος Ноп. 639,3 Νικεία (?) Ноп. 639,4 Δόβρωρος Ноп. 639,6 βράγγλος СМ. 639,7 πρίμανλα FCOMPH τριμωνα М Πριмана Ноп. 639,8 Παρθικόπολις Ноп. 639,9 *Ηράκλεια Στρυμόνος Ноп. 640,1 φίλιππος FCOMPH. 640,2 *Αμφίπολις Ноп.

¹ Пела е била старата столица на македонското царство на Филип II и Александър Македонски. Развалините ѝ личат при посоченото село Постол, Ениджевардарско. ² Градът носи българското име *Βόδрина* още у някои средновековни византийски автори от XI и XII в. ³ K. Miller, op. cit., col. 521 отъждествява селището със с. Баня, Островско. *Honigmann*, Synecdemos, p. 14 го отъждествява със село Горничево (Кели), Леринско. *Ch. Edson*, The Location of Cellae and the Route of the Via Egnatia in Western Macedonia, Classical Philology, XLVI, 1 January 1951, p. 9, го поставя недалеч от Новиград или Сурувичево, южно от Островското езеро. ⁴ Мъглен е днес покрайнина северно от Воден. ⁵ Има Лариса, град в Тесалия на р. Пиний. Според *Tomaschek*, Ztsch. f. osterr. Gymn. XVIII, 1867, p. 717, цитирано у *Honigmann*, Synecdemos, p. 14, към посоченото място (името на града е може би *Αρμισσα, град, който се среща у Тукидид). ⁶ Според някои автори (*Miller*, op. cit., col. 521) градът Хераклея Линкестийска е идентичен с дн. Битоля. ⁷ Според *Honigmann*, Synecdemos, p. 14, става дума за две различни селища. За първото той предлага (според *W. Tomaschek*, op. cit., p. 717; *N. Vulić*, Archäologische Karte von Jugoslawien, Blatt Kavadarci, Beograd 1938, p. 3) да се четат *Алин-дес*, но не го локализира. Геминдос се споменува у *Const. Porphyrogenitus*, De thematibus, ed. Bonn, p. 49, 17. ⁸ Отъждествяването е според *Fluss*, PWRE, XVII, col. 171, s. v. Nicia. *Miller*, op. cit., col. 521, предлага селището да се постави южно от Парамболе при дн. Казара, а *Kiepert*, FOA, XVI—XVII, южно от Битоля при Кожански хан. ⁹ Може би става дума за mutatio Pennana, която се среща в Itinerarium Burdigalense. Вж. *A. Cuntz*, Itineraria Romana, Lipsiae 1929, 604, 5. *Const. Porphyrogenitus*, op. cit., p. 49, 18, дава формата *Πριβана*. Отъждествяването е според *Miller*, op. cit., col. 523. ¹⁰ *Honigmann*, Synecdemos, p. 14 към посоченото място предлага формата *Παρθικόπολις*, както се среща селището в някои други паметници. ¹¹ Градът се среща и под името Heracleia Santica. ¹² По-старото име на града е Crenides. За историята на тоя разрушен град вж. *P. Collart*, Philippes, ville des Macédoine, depuis ses origines jusqu'à la fin de l'époque romaine, Paris 1937. — *P. Lemerle*, Philippes et la Macédoine sud-orientale, Paris 1945. ¹³ За Amphipolis вж. общо *J. Papastavru*, Amphipolis, Geschichte und Prosopographie, Leipzig 1936 (=Klio, Beiheft XXXVII).

640,4	Νεάπολις	Неапол ¹	— Кавала
5	* Ακανθός	Акант	— Йерисо
6	Βέργη	Верги	— Копач, Нигритско
7	* Αραυρος	Арал ²	— неуточно
8	Κλίμα Μευτικόν και * Ακόντισμα	Клима Местикон Местикон и Аконтисма ³	— област край р. Места — проход при устието на р. Места
9	νησος Θάσος	остров Тасос	— остров Тасос
10	νησος Σαμοθράκη	остров Самотраки	— остров Самотраки
641,1	η. * Επαρχία Μακεδονίας β, ὑπὸ ἡγεμόνα, πόλεις η.	VIII. Провинция II Македония, [управлявана] от хегемон	— 8 града
2	Στόλοι	Стоби ⁴	дн. Пустоградско при Градско
3	* Αργος	Аргос	— Стариград, Велешко
4	Εὔστράτιον	Естреон	— вероятно при горното течение на р. Струмица
5	Πελαγονία	Пелагония ⁵	— Битоля
6	Βάργαλα	Варгала ⁶	— при с. Карабинци, Щипско
7	Κελειδίον	Келидион ⁷	— неуточно
8	* Αρμονία	Хармония	— неуточно
9	Ζάπαρα	Запара	— Цапари, на з. от Битоля
642,1	θ. * Επαρχία Θεσσαλίας, ὑπὸ ἡγεμόνα, π λεις ιζ.	IX. Провинция Тесалия ⁸ , [управлявана] от хегемон	— 17 града
2	Λάρισα	Лариса	дн. Лариса
3	Δημητριάς	Димитриада	— з. от Велес
4	Θῆβαι	Тива	— Тива
5	Αἰχίνεος	Ехинос	— Ахинос (Ежево)
6	Λάμια	Ламия	— Ламия
7,8	* Ὑπάτα μητρόπολις	Хипата ⁹ , главен град	— Хипата и Палеокастро, з. от Кардица
9	Τρίκαι	Трики	— Трикала
10	Γόμφοι	Гомфи	— при Мусаки
11	Καισάρεια	Кесария	— Кесария, Кожанско
12	Διοκλητιανούπολις	Диоклитианополис	— Арменово (Арменохо- рион) при Хрупища
13	Φάρσαλος	Фарсалос	— Фарсала

640,5 * Ακανθός Ноп. 640,6 Βέργη Ноп. 640,7 * Αραυρος Ноп. 640,8 μευτικόν Η Κλίμα Μευτικόν, * Ακόντισμα Ноп. 641,2 Στόβοι Ноп. 641,4 εὔστράτιον Ο Αίστραион Ноп. 641,7 Κελαινίδιον Ноп. 642,2 λά-
ριασα Ο. 642,5 αἰχινίω F αἰχιονίω С αἰχονία Ο αἰχιονίω Ρ * Εχίνος Ноп. 642,6 Λαμία Ноп. 642,7,8 * Ὑπάτα,
Μητρόπολις Ноп. 642,9 Τρίκκη Ноп. 642,11 καισαρία Ο και παρεια Μ, post 11 add. παιονία Ρ.

¹ Неапол е може би идентичен с Христопол. В средновековието градът се наричал и **Μορφυμενць**. Вж. *Й. Иванов*, Богомилски книги и легенди, София 1925, стр. 286. ² * Αραυρος се среща и под формата * Αραυρῶν (Not. ep., ed. Κοιτάδης р. 94). * Αραυρος (Suidae Lexicon, ed. Adler, I, р. 365, 24). ³ Както отбелязва *Honigmann*, Synecdemos, р. 69, към № 1090, κλίμα, κλίμα означава планинска област. Аконтисма се среща и под формата Vicontissima, Hercontroma. За прохода вж. *Π. Мутафчиев*, Старият друм през Траянова врата, СпБАН, XXXVII (53), 1937, стр. 29. ⁴ Главен град на провинция Втора Македония. ⁵ Градът се среща и под името Neaclesia. В средновековието той се е наричал Βούτελις, а по-късно е наречен Манастир. Вж. *Ст. Романски*, Имената на някои македонски градове : З. Битоля, МГр. V, 4 (1929), стр. 63—70. ⁶ Отгъждествяването е според *Ив. Венедиков*, Варгала : Разкопки и проучвания I, София 1948, стр. 82 сл. ⁷ Според *Honigmann*, Synecdemos, р. 16, Келидион е може би идентично с Κελίδιον, дн. с. Ключ в подножието на Беласица. Ключката клисура между планините Огражден и Беласица била укрепена от Самуил в 1014 г. срещу войските на Василий II. Вж. *Georgius Cedrenus Ioannis Scylitzae* op. ed. Bonn, II, р. 458 ; ср. *Златарски*, История, II, 1, стр. 730 сл. ⁸ Провинцията Тесалия е обхващала земите на дн. Тесалия. Главният ѝ град бил Лариса. ⁹ *Burckhardt*, op. cit., р. 16, предполага, че μητρόπολις се отнася към Хипатия. *Honigmann*, Synecdemos, р. 16, възприема поправката на *G. Gundermann*, В. Z., IV (1895), р. 606, че това са две отделни селища.

643,1	<i>Σαλτοβουραμίσιον</i>	Салтос Бурамисиос ¹	—	неуточнено
2	<i>Σαλτο ἰόβιος</i>	Салтос Йовиос ²	—	неуточнено
3	<i>νῆσος Σκιάθος</i>	остров Скиатос	—	Скиатос
4	<i>νῆσος Σκέπελος</i>	остров Скопелос	—	Скопелос
5	<i>νῆσος Πεπαρίσιθος</i>	остров Пепаритос ³	—	Скопелос

652,8	<i>ιγ. Ἐπαρχία νέας Ἠπείρου,</i> <i>ἐπὶ κοινολάριον, πόλεις θ.</i>	XIII. Провинция Нови Епир ⁴ , [управлявана]	от консуларий	— 9 града
653,1	<i>Δυρράχιν ἢ ποτε Ἐπί-</i> <i>δαμνος</i>	Дирахиум ⁵	някога Епидамн,	дн. Драч
2	<i>Σκάμπα</i>	Скампа	—	Елбасан
3	<i>Ἀπολλωνία</i>	Аполония	—	при Поян
4	<i>Βούλλις</i>	Вулис ⁶	—	Градица
5	<i>Ἀμαντία</i>	Амантия	—	Пльока
6	<i>Πολυχεριούπολις</i>	Пулхериопол	—	Берат
7	<i>Ἀβλῶν</i>	Авлон	—	Валона
8	<i>Ἀβλινίδος μητρόπολις</i>	Лихнида ⁷ , главен град	—	Охрид
654,1	<i>Ἀλιστροῦν καὶ Σκεύπτων</i>	Алистрон и Скептон ⁸	—	неизвестни
2	<i>ιδ. Ἐπαρχία Δακίας μεσογί-</i> <i>ου, ἐπὶ κοινουλάριον, πόλεις ε.</i>	XIV. Провинция Средна Дакия, [управлявана]	от консуларий	— 5 града
3	<i>Σαρδικὴ μητρόπολις</i>	Сердика ⁹ , главен град	дн. София	
4	<i>Παυταλία</i>	Пауталия ¹⁰	—	Кюстендил
5	<i>Γερμανία</i>	Герми ¹¹	—	Сапаревска баня
6	<i>Ναῖσος</i>	Найсос	—	Ниш
7	<i>Ῥεμισιανὰ</i>	Ремесиана	—	Бела Паланка
655,1	<i>ιε. Ἐπαρχία τῆ πα. . . .,¹²</i> <i>ὑπο κοινουλάριον, πόλεις ε.</i>	XV. Провинция Крайбрежна Дакия, [управлявана]	от консуларий	— 5 града

643,1 *Σάλτος Βουραμήσιος* Ноп. 643,2 *Σάλτος Ἰόβιος* Ноп. 643,4 *Σκόπελος* Ноп. 643,5 *νῆσος Πεπαρίθης* Ноп. 653,1 *δυρράχιν* ОР ἢ ποτε СОРМН, conjungunt ἐπίδαμνος et σκάμπα ОР. 653,2 *σκάμπα*

FCOMH σκάτ Р Δυρράχιον Ноп 653,4 *Βουλλίς* Ноп. 653,6 *Πολυχεριούπολις* Ноп. 653,8 *αβλινίδος* Р *Αβλινίδος* Ноп. 654,1 *σκελιῶν* СОРМ **Ἀλιστρον, Σκέπτων* (?) Ноп. 654,3 *Σαρδική* Ноп. 654,4 *παυταλία* О *παυταλία* Р. 654,5 *Γερμανία* Ноп. 654,6 *Ναίσος* Ноп. 655,1 *ΠΑΡΑΠΟΤΑΜΙΑ ΔΑΚΙΑ* Ноп.

¹ *Honigmann*, Synecdemos, p. 16, предлага да се четe *Σάλτος Κηραμήσιος* и го сравнява с *κάμπος Κηραμήσιος* от „Чудесата на св. Димитър Солунски“, АА SS, oct. IV, col. 180 E. Това сравнение е неправдоподобно, тъй като Керамисийското поле се е намирало в Западна Македония. ² Различните мнения за отъждествяването на това селище вж. у *Honigmann*, Synecdemos, p. 17. ³ Това е античното име на остров Скопелос. ⁴ Провинцията Нови Епир обхващала земите на дн. Средна и Южна Албания. Главният ѝ град бил Дирахиум. ⁵ В изданието на *Burckhardt* към това място стои: „Дирахиум, някога Епидамн“. Наистина Епидамн, или Епидавър, бил по-старият град, който се намирал непосредствено до Дирахиум. ⁶ Вулис се среща и под името *Βουλία, Βουλεία, Βουλεία*. ⁷ В средновековието градът се среща и под името *Ἀχρως*. Общо за историята на селището вж. *Ив. Снегаров*, Град Охрид, Исторически очерк, МПр., IV, 1(1928), стр. 91—139; 2, стр. 65—99; 3, стр. 57—89; *Л. Милетич*, По въпроса за произхода на името Охрид, МПр., II, 2 (1926), стр. 142—146; *Ст. Романски*, Имената на някои македонски градове: 2. Охрид, МПр. V, 3 (1929), стр. 71—76. ⁸ **Ἀλιστρον* се среща и под формата **Ἀλιστρος, Ἀίστρια: Proc.*, De aed., IV, 4. Вж. *Bürchner*: PWRE XIII, col. 737. В изданието на *Burckhardt* (p. 13) е отбелязано, че е наречен и *Σκεύπτων*. Това са вероятно различни селища, както отбелязва *Honigmann*, Synecdemos, p. 20. *Σκεύπτων* се среща и под формите *Σκροῦν, Σκέπτων*. ⁹ Главен град на провинция Средна Дакия. В средновековието градът се наричал *Срѣдъца, Тридѣтца* и София. Вж. *Г. Кацаров*, Принос към старата история на София. (Материали за историята на София, кн. I), София 1910; *Свищял*, София в древността, в Юбилейна книга на гр. София (1878—1920), София 1928, стр. 15—17. — *Й. Иванов*, Средновековна София. Пак там, стр. 31—38.

¹⁰ В средновековието градът се наричал *Вельсждъ*. Вж. *Й. Иванов*, Северна Македония, София 1908, стр. 33. ¹¹ Издателят Наугу дава в текста формата Гермаи (*Γερμανή*), обаче в първообраза на Прокониевия ръкопис ще да е стояло Германи (*Γερμανή*), към което ни насочват успоредните му форми у самия Проконий (*Γερμανία*), De bell., III, 11, 21; и *Γερμέννε*, De aed., IV, 4. Впрочем *Maltretus* и *Dindorf* в изданието на Проконий си служат с формата *Γερμανή*. Въпросният град бил разположен при дн. Сапаревска баня. ¹² *Honigmann*, Synecdemos, p. 20, допълва празнината така: *παρὰ [ποταμία Δακία]*.

655,2	*Ραζαρία μητρόπολις	Рациария ¹ главен град	дн. Арчар, Видинско
3	Βονολία	Бонония ²	— Видин
4	*Ακινες	Акве	— Видровац при Неготин
5	Καστραμάρτης	Кастра Мартис	— Кула
6	*Ισκος	Ескус ³	— при Гиген
7	ιζ. *Επαρχία Δαρδανίας, ὑπὸ ἡγεμόνα, πόλεις γ.	XVI. Провинция Дардания ⁴ , [управлявана] от хегемон	— 3 града
8	Σκουπιμητρόπολις	Скупи, главен град	дн. Злокучене при Скопие
656,1	Μηρίων	Мирион ⁵	— неизвестно
2	Ὀλλπιάνα	Улпиана	— Липлян
3	ιζ. *Επαρχία Πρεβαλέως, ὑπὸ ἡγεμόνα, πόλεις γ.	XVII. Провинция Превалитана ⁶ , [управлявана] от хегемон	— 3 града
4	Σκόδρα	Скодра	дн. Шкодра
5	Λίσσος	Лисос	— Леш (Алесио)
6	Δωράκιον μητρόπολις	Доракион ⁷	— Дукля [?]
657,1	ιη. *Επαρχία Μισίας, ὑπὸ ἡγεμόνα, πόλεις ε.	XVIII. Провинция Мизия ⁸ , [управлявана] от хегемон	— 5 града
2	Βιμινάκιον μητρόπολις	Виминациум	дн. Костолац
3	Σιγγιδόνος	Сингидунум	Белград
4	Γραциανία	Грациана	неизвестно
5	Τρικωρνία	Трикорния	— при Ритопек
6	*Ὀρθεμάροχος	Хореум Марги	— Кюприя
7	ιδ. *Επαρχία Πανονίας, ὑπὸ ἡγεμόνα, πόλεις β.	XIX. Провинция Панония ⁹ , [управлявана] от хегемон	— 2 града
8	Σέρμιον	Сирмиум ¹⁰	дн. Сремска Митровица
9	Βασσιανία	Басиана	— при Петровци

655,2 *Ραζαρία Ноп. 655,3 βηγολία Ο Βωνονία Ноп. 655,4 ακίνες Ο *Ακινες Ноп. 655,5 καστρα-
μάρις CH καστραμάρτης OM Κάστρα Μάρτις Ноп. 655,6 ισκος FCOPMH Οϊσκος Ноп. 655,8 Σκο πι Ноп.
656,2 Ολλπιανία Ноп. 656,4 σκόδραι Ο Σκόδρα Ноп. 656,6 Δοκλѐа (?) Ноп. 657,2 βιμινάκιον M Βιμινάκιον
Ноп. 657,3 Σιγγιδουνιον Ноп. 657,5 Τρικόρνια Ноп. 657,6 *Ὀρθεομάροχον Ноп. 657,7 παννονία H. 657,8 Σέρ-
μιον Ноп. 657,9 Βασσιανία Ноп.

¹ В изданието на *Burckhardt* стои *μητρόπολις*, което показва, че Рациария е бил главен град на провинция Крайбрежна Дакия (Dacia Ripensis). Вж. *Бешевлиев*, Латинските местни имена, стр. 283, 284. ² В средновековието градът се е наричал Бъднъ. Вж. *Ст. Романски*, Имената на два крайдунавски града: 1. Видин, в: Сборник в чест на Л. Милетич, стр. 656—657. За Видин общо вж. *Д. Цухлев*, История на града Видин и неговата област, София 1932, стр. 1—202. ³ За античния град Ескус вж. *Chr. Danou*: PWRE, XIII, col. 2033—2038 s. v. Oescus. ⁴ Провинция Дардания имала главни градове Скупи и Улпиана. ⁵ В *Notitia dignitatum* Мирион се среща под формата *Merenses. Μηρίων* е може би идентичен със споменатия у *Proc.*, De aed., IV, 4, p. 120, 47 *Βερμѐζιον*. Вж. *Fluss*: PWRE, XV, col. 1031, s. v. Merion. ⁶ Провинция Превалитана, дн. Западна Сърбия до р. Дрин и част от Албания. Главният ѝ град бил Скодра. ⁷ Възстановената форма, която *Honigmann* предлага, е несигурна. Някои автори предлагат да се чете *Δωράκιον*. Вж. *Honigmann*, Synecdemos, p. 21. ⁸ Става дума за провинция Първа, или Горна Мизия с главен град Виминациум. ⁹ Става дума за провинция Долна Панония, която обхващала земите на дн. Северна Югославия и част от Унгария. Главният ѝ град е бил Сирмиум. ¹⁰ В средновековието градът се среща и под формите *Срѣмъ* и *Θρѣμος*. Вж. *Й. Иванов*, Български старини от Македония, София 1931, стр. 554.

IV. ЙОАН ЛИДИЙСКИ

Йоан Лидийски (Ἰωάννης Λαυρέντιος ὁ Λυδός) (490—ок. 565) е роден в лидийска Филадельфия (Мала Азия), откъдето носи и прякора си Лидийски. Той произхождал от знатни родители и заемал високи служби при императорите Анастасий I и Юстиниан I. В 552 г. Йоан Лидийски изпаднал в немилост и бил принуден да се оттегли от обществения живот. Тогава той се отдал на писателска дейност. Две негови съчинения с историческо съдържание, *Λόγοι* и *Ἱστορία τῶν πρὸς Πέρσας*, са изгубени. Запазени са *Περὶ διοσημειῶν* (De ostentis) *Περὶ μνηῶν* (De mensibus) и *Περὶ ἀρχῶν τῆς Ῥωμαίων πολιτείας* (De magistratibus). Първото съчинение представлява сборка от гадателни книги. В него се съдържат известия за положението на Тракия и Македония през VI в. Второто съчинение дава интересни данни за византийския календар. То съдържа едно кратко известие за нрава на траките, което е важно за нас. Третото съчинение описва византийската административна система и дава някои интересни данни и за администрацията на нашите земи.

Йоан Лидийски бил използван като извор от мнозина по-късни автори (Йоан Скилица, Константин Манаси и от неизвестния автор на т. нар. Synopsis Sathas).

РЪКОПИСИ: С = Codex Caseolinus, № 25 (IX s.), О = Caseolinus supplementi graeci 257 (X—XI s.).

ИЗДАНИЯ: Ioannes Lydus ex recognitione Immanuelis Bekkeri, ed. Bonnae (1837). — *Ioannis Laurentii Lydi Liber de ostentis et calendaria graeca omnia iterum graeca omnia*, ed. C. Wachsmuth, Lipsiae 1897. — *Ioannis Laurentii Lydi Liber de mensibus*, ed. R. Wünsch, Lipsiae 1898. — *Lydus de magistratibus populi romani libri tres*, ed. R. Wünsch, Lipsiae 1903.

КНИЖНИНА: *Christ-Schmidt*, Geschichte der griechischen Litteratur, 1924, pp. 1041—1044. — *Klotz*, PWRE, col. 2244—2263, s. v. Lydos № 7. — *R. Wünsch*, Zu Lydus de ostentis, Byz. Zeitschrift, V (1896), pp. 410—421. — *G. Moravcsik*, Byzantino-turcica, I, Budapest, 1942, p. 184. — *K. Krumbacher*, G B L pp. 237, 376, 388, 424, 426 et passim.

A. DE OSTENTIS

A. ЗА ПОЛИЧБИТЕ

1. *De Vitaliani insurrectione et de saxo de caelo in Thraciam caso*

1. *Бунтът на Виталиан и метеор в Тракия*

6. *Εἶτα τῆς ἐπιούσης νυκτὸς πῦρ ἀνεφλέχθη τοσοῦτον ὥστε σπυθίρων τὸν ἀέρα γενέσθαι*

После, през следващата нощ, се запалил такъв огън, че въздухът се изпъл

μεστόν. ἐδηλοῦτο δὲ ἄρα ὁ μὲν δῆμος ἐπαύστησόμενος τῷ βασιλεύοντι, ἢ δὲ πρὸς τῇ Μυσίᾳ στρατιᾷ ἔργον τῆς Βιταλιανοῦ γενησομένη χειρός· αὐτὸς δὲ μέχρι τῶν τῆς πόλεως τειχῶν ἐλάσας παρὰ μικρὸν ἦλθε τῶν πραγμάτων κρατῆσαι. καὶ τὸ δὴ πέρας, οὔτως ἀτιμότητος βαρβάρων γενομένης ἐφόδου, μικροῦ προήκατο καὶ τὴν βασιλείαν ἐκὼν Ἀναστάσιος, καὶ φραῦλα δὲ συνέβη πάντι, ὅσα ἐν εἰδόσι λέγειν ἀδολεσχίας ἐστίν.

7. Καὶ θαυμαστον οὐδὲν εἰ προθεωροῦσιν ἄνθρωποι τὰ ἐσόμενα, τῆς φύσεως αὐτῆς προδεικνυοίσης τὰ πράγματα. ὡς που καὶ Ἀναγόρας ἐπὶ τῆς ἐβδουηκοστῆς καὶ οὐδὸς ὀλυμπιαδὸς λίθον μέγιστον ἐκ τοῦ ἡλίου ἐκλεσεῖν ἐμαντεύσατο, ὅπερ καὶ συμβέβηκεν ὕστερον ἐπὶ Θρακίας· καὶ λέχρον ἔστιν ὁ λίθος, καὶ ἐξ αὐτῆς ἐθὺς τῆς θεᾶς περιπεφλέχθαι δοκῶν. (p. 14, 3—19)

2. De frumenti penuria in Macedonia, Thracia Illyricoque

23. Ὁ ἥλιος (ἐν) αἰγόμερον μηνὶ Ἰανουαρίῳ. τοῦ ἡλίου πρὸς αἰγόμερον παριονίος, εἰ βροντῆν ἐπιτραγῆναι συμβαίη, ἀλλὸς ἔσται παχεῖα καὶ καπνώδης, ὡς ἄωρος τοὺς καρποὺς ἐναπομαρασθῆναι τοῖς φλοιοῖς, καὶ ἄποιοι οἱ ὄλκιοι. εἰ δὲ μέχρι τῆς ἐπιτολῆς τοῦ κινὸς ἢ ἀλλὸς ἐπιμύνοι, ἐπίνοσος ὁ ἐνιαυτὸς ἔσται καὶ οἴτου ἐνδεής. διαφερόντως δὲ ταῦτα συμβήσεται ἐπὶ τε Μακεδονίας, Θρακίας,^a Ἰλλυρίδος καὶ τῆς ἄνω Ἰνδικῆς, Ἀριανῆς τε καὶ Γεδρωσίας· καὶ γὰρ αὐτὰ ἵπτο τὸν αἰγόμερον. (p. 57, 7—16)

^a ante Θράκη add. καὶ Ρ.

¹ Загатва се за император Анастасий I. ² Виталиан бил началник на федератите в Тракия. През 513 г., използвайки недоволството на населението от фискалната политика на цариградското правителство, вдигнал бунт против император Анастасий. Същевременно той се явявал като застъпник на православието срещу обвинения в монофизитизъм император. ³ Йоан Лидийски нарича борбата на Виталиан и сподвижниците му срещу византийската централна власт „безславно нападение на варварите“, тъй като във Виталиановата войска влизали и люде от местното население на Тракия, а според други сведения и първобългари и дори славяни. Ср. Stein, Histoire II, p. 178—181. — Вж. Ф. Успенский, История Византийской империи, I, СПб 1912, стр. 349—352. ⁴ Анаксагор бил гръцки философ (V в. пр. н. е.). Той бил непоследователен материалист и се отличавал със своя рационализъм. ⁵ Летоброе-нието по олимпиади, употребявано в античността и средновековието, имало за начало 775 г. пр. н. е. Като единица време една олимпиада обхващала период от четири години. Споменатото тук събитие, което според други извори станало точно на 2-та година от 78-та олимпиада, се пада в 462 г. пр. н. е. ⁶ Името Тракия тук и в откъс 2 не означава диоцез или провинция Тракия, а географската област на юг от Стара планина, по течението на Марица. ⁷ Козирог е зодиакалният знак, в който слънцето се намира от 22 декември до 20 януари. ⁸ Звездата Сириус била наричана още от Омирово време и с името „куче“. У гръците изразът „изгриването на кучето“ означава края на юли, тъй като тогава за пръв път се появявала тази звезда. Ср. фр. Canicule. ⁹ Името Македония тук не означава провинция Македония, а географската област, която се простирала между Илирия, Тесалия, Пеония и Тракия. ¹⁰ Името Илирик тук не означава диоцез или провинция Илирик, а древната област Илирия, която се простирала по брега на Адриатическо море. ¹¹ Под названието Горна Индия се разбира вероятно т. нар. India intra Gangem, която отговаря приблизително на дн. Индустан. ¹² С името Ариана е била означавана Средна Азия, между Еритрейско и Каспийско море и реките Тигър и Инд. ¹³ С името Гедрозия се означавал дн. Белуджистан, разположен в Средна Азия край брега на Еритрейско море.

нил с искри. Това означавало, че народът ще се разбунтува срещу царувания¹ и че войската в Мизия ще падне в ръцете на Виталиан². А самият той стигнал до стените на столицата и замалко щял да стане господар на положението. Най-после, след като станало това толкова безчестно нападение на варварите,³ насмалко Анастасий щял доброволно да се откаже от царската власт и се случили все лоши неща, които, ако се разкажат пред знаещите, би било празнословие.

И никак не е чудно, че хората прозират бъдещето, тъй като самата природа предварително показва нещата. Така и Анаксагор⁴ предсказал, че в 78 олимпиада⁵ грамаден камък ще падне от слънцето, което се и случило по-късно в Тракия.⁶ Камъкът седи и досега и от самия му вид личи, че е бил обгорен.

2. Недостиг от жито в Македония, Тракия и Илирик

Слънцето в козилог през месец януари. Когато слънцето застане на козилог,⁷ ако се случи да падне гръм, ще падне гъста и тъмна мъгла, така че плодовете неузрели ще изсъхнат по стъблата и виното ще бъде лошо. Ако мъглата продължи до изгриването на кучето,⁸ годината ще бъде болнава и ще има недостиг от жито. Тези неща ще се случат особено в Македония, Тракия,⁹ Илирик¹⁰, в Горна Индия,¹¹ Ариана¹² и Гедрозия,¹³ защото и те са под знака на козилога.

3. Quare in Scythia fulmina haud cadant

43. Ἐν τοῖτοις μὲν εἶδέναι χαρὴ ὡς οὐ κατὰ πάντα^a τὸν ἐνιαυτὸν κεραυνοὶ ἀποθλίβονται οὐδὲ γὰρ ἐπὶ θέρους^b ἢ ἐπὶ χειμῶνος τοῦτο συμβαίνειν πέφυκε καθόλου, ἀλλ' ἐν ἡρὶ ἢ μετοπώρα, περὶ τὴν πλειάδος καὶ ἀρκτούρου ἐπιτολήν. ὅθεν οὔτε ἐν Σκυθία ἢ συνελόντι εἰπεῖν ἐπὶ τὸ ἀρκταῶν κέντρον κεραυνοὺς βάλλεσθαι, (οὔτε ἐν Αἰγύπτῳ) ἤγουν ἐπὶ τὸ νότιον, κέκρικται, διὰ τὸ ψυχρὸν καὶ θερμὸν τοῦ κατὰ τοὺς χώρους ἐκείνους καταστήματος.

52. Καὶ εἴρηται μὲν πρότερον ὡς οὔτε ἐν Σκυθία οὔτε ἐν Αἰγύπτῳ κεραυνοὶ καταφέρονται· εἰ δὲ τυχὸν κατενεχθείη κατὰ τόδε καιροῦ ἐπὶ τὰ εἰρημένα κλίματα κεραυνός, ἀγαθὰ τοῖς ἐκεῖ σημαίνει. (pp. 95,17—96,6; 107, 3—6)

4. De vaticinatione motuum in Macedonia, Thracia Illyricoque existendorum

58. Ἡλιος ἐν αἰγόκερω. ὅταν δὲ ἥλιος ἀποστρέφων ἀπὸ τοῦ νοτίου καμπτήρος ἐπὶ τὸν αἰγόκερον ἔλθῃ, εἰ σεισμον συμβαίη γενέσθαι, ἐπὶ μὲν τῆς ἄνω Ἀσίας πᾶσα ἢ Ἰνδικῆ Ἀριανή τε καὶ Γεδρωσία, ἐπὶ δὲ τῆς κάτω Φρυγία τε πᾶσα καὶ Ἑλλησποντος, ἐπὶ δὲ τῆς Εὐρώπης Μακεδονία καὶ Θράκη πρὸς τῷ Ἰλλυρικῷ ἕως Ἰστρου ποταμοῦ οὐ μετρίως ταραχθήσονται πρὸς τῶν πλησιοχώρων, καὶ οἱ εἰμαρροὶ τὰ λήϊα καταχάσσουσι, προσεπιλιμωτόντων τῶν βοσκημάτων. ἐμφύλιοι τε πόλεμοι ἔσονται, ὀνειδρῶν δὲ καὶ μαντευμάτων ψευδῶν ὄχλος ἐναχοῦ δὲ καὶ πόλεις ἀθρόως καταπονισθήσονται.

Ἡλιος ἐν ὑδροχόῳ. ἥλιος ἐπὶ ὑδροχόον ἰοντος εἰ γένηται σεισμός, ἐπὶ μὲν τῆς ἄνω Ἀσίας Ὀξιανή, Σογδιανή, Ἀραβία μικρὰ καὶ Ἀρσάνια, ἐπὶ δὲ τῆς Λιβύης Αἰθιοπία μικρὰ, τῆς δὲ Εὐρώπης ἢ Θράκη ἕως Ἰλλυρικοῦ σφόδρα ταραχθήσονται· πόλεμοι γὰρ βαρεῖς ἐπιπλεοῦνται ταῖς χώραις. τῇ δὲ Μακεδόνων χώρα τα χεῖριστα συμβήσεται, ὡς ἐγγὺς ἀφανισμοῦ γενέσθαι. (pp. 115,13—116,10)

^a οὐ κατὰ πάντα] οὐκ ἅπαντα C, οὐκ ἀνὰ πάντα conl. Bekker 19—20 Plin. II 135 hieme et aestate rara fulmina. ^b ἐν θέρει ἢ χειμῶνι L [ἢ ἐπὶ] οὐδὲ ἐπὶ CV.

¹ Плеядата е група звезди от съзвездиято Телец. ² Арктур е голяма звезда от съзвездиято Воловар. ³ В древността с името Скития се означавала в най-общ смисъл обикновено Средна Азия, в която живеели полудиви племена. В средновековието името „Скития“ често пъти е тъждествено с „Малка Скития“ или пък се е давало общо на откъднунавските и южноруските области. ⁴ С името Горна Азия е била означавана Средна Азия, докато Долна Азия означавала Мала Азия. ⁵ Водолей е един от зодиакалните знаци, в който слънцето се намира от 20 януари до 19 февруари. ⁶ Оксиана е била област в Согдиана и се намирала по течението на р. Оксос (Аму-Даря). Тя е може би тъждествена с Ἀλεξανδρεία Ὀξιανή, която отговаря на дн. Байкенд или Накшеб. ⁷ Древната Согдиана отговаря приблизително на дн. Туркестан в Средна Азия. ⁸ Вероятно и тук с Малка Арабия се означава Долна Арабия, т. е. южната част на Арабския полуостров. ⁹ Азания, или дн. Азастан, е област в Източна Африка по крайбрежието на Сомалия. Тук авторът погрешно я поставя в Азия, от която я дели Арабското море. ¹⁰ Малка Етиопия — вероятно Долна Етиопия. ¹¹ В античността с името Либия се наричала общо Северна Африка между Атлантическия океан, Средиземно море, бреговете на Нил и Еритрейско море. В римско време под Либия се е разбирала по-точно дн. Киренайка.

3. Защо в Скития не пада гръм

Между това трябва да се знае, че не през цялата година пада гръм, защото това не се случва изобщо през лятото или през зимата, а пролетно или есенно време, когато изгряват Плеядата¹ или Арктур². Поради това нито в Скития,³ или да кажем накратко, в северния център, нито в Египет, сиреч на юг, пада гръм поради това, че в тия места климатът е студен или пък горещ. — — —

Каза се по-напред, че нито в Скития, нито в Египет пада гръм, а ако се случи да падне гръм по това време в казаните области, то е добър знак за местните жители.

4. Предсказание за смутове в Македония, Тракия и Илирик

Слънцето в козилог. Когато слънцето, връщайки се от северния си кръг, влезе в козилог, ако се случи да стане земетресение, цяла Индия, Ариана и Гедрозия от Горна Азия,⁴ както и от Долна Азия, Фригия и Хелеспонт, а и от Европа, Македония и Тракия към Илирик до река Истръ ще бъдат смущавани много от съседите си, пороите ще отнесат посевите, по стадата ще има чума. Ще има междуособни войни и множество лъжливи сънища и предсказания. Някъде и градове внезапно ще потънат в морето.

Слънцето във водолей.⁵ Когато слънцето отива към водолей, ако стане земетресение, в Оксиана,⁶ Согдиана,⁷ Малка Арабия⁸ и Азания⁹ от Горна Азия, в Малка Етиопия¹⁰ от Либия¹¹ и от Европа в Тракия до Илирик ще има големи смутове. Защото тежки войни ще настъпят в тия страни. В Македонската земя ще се случат най-големите злини, та ще настане почти унищожение.

5. *De Macedoniae, Thraciae Illyricique positione zodiaca*

71. *Αἰγυκέρωτι Μακεδονία, Θράκη, Ἰλλυρίς, Ἰνδική, Ἀριανή, Γεδρωσία.* (p. 160: 1—2)

B. DE MENSIBUS

6. *De Thracum moribus*

2 (164). *Ὅτι Θραῦκας μὲν ἄρπαγας καὶ ὤμοὺς διὰ τῆν τοῦ Ἄρεος ἐπικράτειαν* (pp. 178,14; 178,18—20)

C. DE MAGISTRATIBUS

7. *De Scythiae praefecto, de Istro et de nomine Dyrrachii*

ς'. *Περὶ τοῦ ἐπαρχοῦ Σκυθίας καὶ τοῦ Ἰουστιανανοῦ πραιτορος καὶ τοῦ μαγίστρον τῶν κήνσων καὶ τοῦ κναισίτορος, καὶ ὅτι οὐ πρότως αἱ ἀρχαὶ αὐταὶ ἐπενοήθησαν, ἀλλ' ἡμελημένοι ἀνεκλήθησαν.*

(*Λόγος Γ'*)

η'. *Διὰ τί τὸν ποταμὸν νῦν μὲν Ἰστρον, νῦν δὲ Δανούβιον συμβαίνει προσαγορευέσθαι.*

ι'. *Πόθεν Δουροράχιον ἢ πάλαι Ἐπίδαμνος.* (pp. 6, 4—7; 6, 14—15; 6, 24)

8. *De scuto „pelta“ a Scythis vocato*

1, 11. *Ἔστι δὲ καὶ ἕτερον εἶδος ἀσπίδος βραχυτέρας, ἃς περὶ μαχεῖν οἱ ὑπὲρ Ἰστρον οὐκ ἰσχύοντες ἐπὶ τῶν ἰππων κομίζουσι· πάριον αὐτὴν Ἰταλοὶ καλοῦσιν, ὡσεὶ πέλτας οἱ Σκύθαι.* (p. 16, 9—12).

9. *Triballi in exercitu Romano militant*

1, 47. *Τίρωνας δὲ τοὺς ταπεινοὺς, ὁποίους εἶναι συμβαίνει καθ' ἡμᾶς τοὺς λεγομένους Τρι-*

5. *Зодиаалното положение на Македония, Тракия и Илирик*

Под знака на козиорога са Македония, Тракия, Илирия, Индия, Ариана и Гедрозия.

B. ЗА МЕСЕЦИТЕ

6. *Нрави на траките*

Траките са грабливи и гневливи, тъй като Арес¹ преобладава у тях.

C. ЗА УПРАВЛЕНИЕТО НА РИМСКАТА ДЪРЖАВА

7. *За префекта на Скития, за река Истър и за името Дирахуим²*

За префекта на Скития, за Юстиановия претор, за магистъра на цензовете³ и за квестора и че тия служби не са били установени за пръв път, а след като били пренебрегнати, били възобновени.

(*Книга III*)

Защо реката Истър се нарича ту Истър, ту Дунав.

Откъде иде името Дирахуим, някогашният Епидамн.

8. *Щитът, наричан от скитите „пелтас“*

Има и друг вид по-къс щит. Хората, които живеят отвъд Истър, като не могат да се сражават пешком, го носят, когато яздат. Италийците го наричат „парма“, а скитите — „пелтас“.⁴

9. *Трибали служат в римската войска*

[Римляните наричат] тирони⁵ новобранците, каквито са за нас тъй нарече-

¹ Арес (Марс) бил бог на войната според античната гръко-римска митология. ² Места-та, дадени в тоя откъс, са само заглавия към дадените тук откъси 11, 13, 15. ³ Магистърът на ценза (magister census) е бил началник на т. нар. censuales, които са били един вид секретари на сената. Главната функция на магистъра на ценза е била да отваря завещанията. ⁴ Според някои древни автори този кръгъл и малък щит бил взет от траките. Вж. *F. Lammert*: PWRE, XIX, col. 406, s. v. Pelta. ⁵ Тироните изпълнявали длъжността войскови прислужници само преди да бъдат произведени във военен чин. Вж. *Grosse*, Römische Militärgeschichte, p. 107.

βαλλούσ' οὕτως δὲ τοὺς Βέσσους Ἀρριανὸς ἐν τοῖς περὶ Ἀλεξάνδρου προσηγόρευσε. (рр. 49,22—50,4)

10. Barbari sub Constantino Thraciam incursant

Π, 10. Κωνσταντίνου γὰρ μετὰ τῆς Τύχης τὴν Ῥώμην ἀπολιπόντος καὶ τῶν δυνάμεων, δοῦσαι τὸν Ἰστρὸν ἐφρούρουν, ἐπὶ τὴν κάτω Ἀσίαν ψήφω τοῦ βασιλέως διασπαρεισῶν, Σκυθίαν μὲν καὶ Μυσίαν καὶ τοὺς ἐξ ἐκείνων φόρους ἐζημιώθη τὸ δημόσιον, τῶν ὑπὲρ Ἰστρὸν βαρβάρων μηδενὸς ἀνδισταμένου κατατρεχόντων τὴν Εὐρώπην. (р. 65, 4—10)

11. De praefecto a Iustiniano Scythiae praeposito et de provinciis ab eodem administratis

Π, 28. Μετ' ἐκείνων δὲ Ἰουστίνου ἐν ἡουχία βιούντος καὶ μηδὲν νεώτερον ἐξευρόντος ὁ μετὰ ταῦτα, ἀδελφιδοῦς αὐτῷ γενόμενος, πᾶν ὃ, τι χρήσιμον περιποιεῖν τοῖς κοινοῖς ἐπειγόμενος ὄλην τε τὴν ὄφρην τῆς ἀρχαίας ὄψεως ἀνακαλούμενος, πρῶτον μὲν ἐξεῦρε τὸν λεγόμενον τῆς Σκυθίας ὑπαρχον. — — —

29. Ὡς ἐφθην εἰπὼν, προάγει τοίνυν ἐπαρχον ἐπόπτην τῶν Σκυθικῶν δυναμειῶν, ἀφορίσας αὐτῷ ἐπαρχίας τρεῖς τὰς πασῶν ἐγγυὲς εὐπορωτάτας, Κερασιτίδα — τὴν καθ' ἡμᾶς Κύπρον, ἀπὸ Κύπριδος κατὰ τὸν μῦθον τιμηθείσης ἐν αὐτῇ μεταβαλοῦσαν τὴν προσηγορίαν — Καρίαν τε ὄλην σὺν ταῖς Ἰωνίσι νήσοις ὡς ἄρτι τελοῦσας ὑπὸ τὴν πρώτην τῶν ἀρχῶν, ὥσπερ τὰς ἄλλας ἀπάσας, συνειδὲν ὁ βασιλεὺς χωρισ-

ните трибали.¹ Същото разправя за бесите² и Ариан³ в съчинението си за Александър.

10. Варварски нападения над Балканския полуостров по време на император Константин I

Когато Константин⁴ щастливо⁵ напуснал Рим и по императорско решение ония сили, които пазели Истръ, се пръснали из Долна Азия, държавната съкровищница изгубила Скития и Мизия и [получаваните] от тях данъци, защото варварите, които живеят отвъд Истръ, правели набези в Европа, без някой да им се противопостави.

11. За префекта на Скития, назначен от Юстиниан, и за управляваните от него провинции

Понеже след [Анастасий]⁶ Юстин⁷ живеел в мир и не направил никакво нововъведение, неговият пък приемник, който му бил племенник⁸, като се стремил да запази всичко, което било полезно за държавата, и възстановявал цялото величие на старото управление, въвел най-напред тъй наречения префект на Скития.

Прочее, както вече казах, [Юстиниан] назначил префект-надзорник на скитските войски,⁹ като му поверил три провинции, почти най-цветушите от всички: Керастаида, която ние наричаме Кипър (понеже според преданието Киприда била почитана там и поради това [Керастаида] променила името си¹⁰), цяла Кария¹¹ и Йонийските острови¹². Прочее те били по-рано под върховната власт, както и всички останали [провинции]. Но императорът решил, като бъде тая област

¹ Трибалите били тракийско племе, което обитавало долината на р. Морава. ² Бесите били едно от най-големите и най-войнствените тракийски племена. Те живеели по долното течение на р. Марица. ³ Ариан (около 95—175 г. от н. е.) заемал висши военни и административни длъжности в Мала Азия и Гърция. Той е написал съчинения с военен, философски и исторически характер. Тук се споменава съчинението му *Ἀνάβασις Ἀλεξάνδρου*. За него вж. *Flavii Arriani Quae exstant omnia*, ed. Roos, Lipsiae 1907 (Prolegomena). — Г. Кацаров и Д. Дечев, Извори за старата история на Тракия и Македония, София 1949, стр. 300. ⁴ Константин I Велики (306—337) преместил столицата на Римската империя от Рим в древния град Византион на Босфора през 330 г. ⁵ В текста стои *μετὰ τῆς τύχης* очевидно в смисъл „съпътствуван от богинята на щастието“ (Τύχη = Fortuna). ⁶ Става дума за имп. Анастасий I, който бил предшественик на Юстин. ⁷ Император Юстин I (518—527). ⁸ Приемник на Юстин I е племенникът му Юстиниан I. ⁹ Седалището на този префект на Скития или епарх-надзорник (quaestor exercitui) било в Одесос. Срв. тук стр. 63. ¹⁰ Киприда е бил епитет на богиня Афродита. Тук авторът предава една древногръцка легенда, според която богиня Афродита дала името на остров Кипър. ¹¹ Кария била област в Югозападна Мала Азия, между Егейско и Средиземно море, Лидия, Фригия, Кабалия и Ликия. ¹² Йонийските острови са групи острови в Егейско море срещу брега на Мала Азия.

θείσας αὐτῆς τελεῖν ὑπὸ (τῷ) Σκυθίας ἐπάρχῳ καὶ φόρον ἴδιον ἀπένειμε πρὸς δικαστήριον, καὶ τάξιν ὄλην. (pp. 83, 4—9; 84, 1—11)

12. *Quare scrinium urbis ad Thraciae administrationem referatur*

III, 5. Ἄλλ' ἴσως ἂν τις οὐκ ἔξω λόγου πίθοιτο τὴν αἰτίαν ἐπιζητῶν, τίνας χάριν παύων τῶν διοικήσεων ἔχουσῶν τοὺς καλουμένους κοῦρα ἐπιστολάρουμ τὸ πόλεως σκρινίον τὸ τε τῶν δπλων καὶ τῶν ἔργων οὐκ εἴληχε; δηλονότι τὸ μὲν τῆς πόλεως εἰς τὴν Θρακικὴν διοίκησιν ἀναφέρεται, τὸ δὲ τῶν ἔργων εἰς ἄλλας τυχὸν ἐπαρχίας (ἐν αἷς) συμβαίη τὰς ἀνανεώσεις γίνεσθαι τῶν ἔργων. (p. 91, 3—10)

13. *De flumine Istro et de incursionibus a barbaris in Thraciam factis*

III, 31. Κωνσταντῖνος πρῶτος, ὡς ἐμπροσθεν εἴρηται, Σκυθίαν τε καὶ Μυσίαν καὶ τοὺς ἐξ ἐκείνων φόρους ἄκων ἐξημίωσε τὴν Ῥωμαϊκὴν πολιτείαν, τὰς φρουρούσας δυνάμεις τὴν δρχθην τοῦ πρὸς βορέαν Ἰστρου ἐπὶ τὴν κάτω Ἀσίαν δέει τυραννίδος διασκεδασάμενος. ἐμοὶ δὲ δοκεῖ βραχὺ παρατραπέντι τοῦ σκοποῦ περὶ τῆς προσηγορίας τοῦ ποταμοῦ διὰ βραχέων εἰπεῖν· νῦν μὲν γὰρ Ἰστρου, [νῦν] δὲ Δανούβιον τὸν αὐτὸν εἰσάγομεν ὀνομαζόμενον ὥστε δεήσει διδασκαλίας.

32. Ἐκ τῶν Ῥητικῶν ὄρων, ἃ τῆς Κελτικῆς ὄρεινῆς εἶναι φησὶν ὁ Καίσαρ ἐν βιβλίῳ τῷ πρώτῳ τῆς κατ' αὐτὸν Γαλλικῆς ἐφημερίδος, ἐκ μᾶς πηγῆς ὃ τε Ῥήνος ὃ τε Ἰστρος, οὐδέτερος δὲ αὐτῶν μὴ τὴν ἐπωνυμίαν ἀμείψας, ἐπὶ τὴν θάλασσαν ἐξωθεῖται. — — — ὃ δὲ Ἰστρος εἰσάσας τὸν ἀδελφὸν Ῥήνον πρὸς δύνοντα ἤλιον ἀναχωροῦντα αὐτὸς ἐπὶ τὴν [ἐώρα]ν μερίζεται καὶ ἄχρι μὲν Πα-

обособена,¹ да остане под управителя на Скития, като ѝ определил отделно средище за съдилище и пълна власт.²

12. *Защо столичната служба административно се отнася към Тракия*

Но може би някой би запитал не без основание, търсейки причината, поради която всички диоцези имат така нареченото „кура епистолорум“³, а столична служба и тази за военните и [гражданските] дела нямат. То е, защото столичната служба се отнася до тракийския диоцез, а службата за [гражданските] дела се отнася евентуално до други провинции, гдето може да се случат възстановителни работи.

13. *За река Истръ и за варварските нападения в Балканския полуостров*

Константин I, както се каза по-напред⁴, въпреки желанието си лишил ромейската държава от Скития и Мизия и от данъците, получавани от тях. А войските, които охранявали обърнатия към север бряг на Истръ, той разпръснал из Долна Азия, страхувайки се от узурпация. Струва ми се, че трябва да разкажа накратко за [името на] реката, като се отклоня замалко от целта си. Защото намираме, че тя се нарича ту Истръ, ту Дунав, така че трябва да се даде обяснение.

В първа книга от записките си за Галия⁵ Цезар казва, че Рейн и Истръ извира от един извор от Ретските планини,⁶ които са част от Келтската планинска верига.⁷ Те се спущат към морето, без да променят името си нито единият, нито другият. — — — А Истръ, като остави брата си Рейн да се отдалечи към залязващото слънце, сам се отделя към изток и запазва своето име до Па-

¹ Авторът иска да каже, че преди това споменатите области са били под управлението на епарсите. С тази нова наредба епархът на Скития съсредоточавал в ръцете си административната, съдебната и военната власт. ² Според Юстиниановата новела XLI под управлението на епарха на Скития били поставени не три, а пет провинции: Кипър, Родос, Цикладите, Кария, Мизия и Скития.

³ Κοῦρα ἐπιστολάρουμ = cura epistolarum е било едно от четирите главни ведомства в двореца. То се занимавало с преписките между столицата и провинциалните градове. Дворцовата канцелария се състояла от четири бюра (скринии): scrinium memoriae, scrinium libellorum, scrinium epistolarum и scrinium cognitionum, които имали за задача да подпомагат императора в неговата законодателна, административна и съдебна дейност. В скриниите работели множество секретари и писари. ⁴ Загатва се за дадения тук откъс 10. ⁵ Става дума за писаното от Юлий Цезар, De bello Gallico, IV, 10 и VI, 25. В същност Цезар не разказва съвсем същото като Йоан Лидийски. Той казва, че Дунав извира от Хирканските планини (Шварцвалд), а Рейн от Лепонтийските Алпи.

⁶ Ретски планини, или Alpes Raeticae, означавали Средните Алпи между Източна Швейцария (Ретия) и Северна Италия. ⁷ С названието Келтска планинска верига, или Келтски планини, се означава планината Шварцвалд. Вж. *Brandis*: PWRE, IV, col. 2112—2114, s. v. Dapuvius.

νονίας, ἣν Ἕλληνες Παιονίαν δι' εὐφωνίαν καὶ, φυγὴν βαρβαρισμοῦ καινοτομοῦντες ἐκάλεσαν καὶ Σιρμίον, τῆς πάλαι μὲν Ῥωμαίων εὐδαίμονος πόλεως, νῦν δὲ Γηπαδῶν, τὴν Ἰδίαν διασώζει προσηγορίαν· περὶ δὲ τὴν Θρακίαν εἰλούμενος ἀποβάλλει μὲν παρὰ τοῖς ἐπιχωρίοις τὸ ἔμπροσθεν ὄνομα, Δανούβιος μετακληθεῖς· οὕτω δὲ αὐτὸν οἱ Θραῖκες ἐκάλεσαν, διότι ἐπὶ τῇ πρὸς ἄρκτον ὄρη καὶ θρασκίαν ἄνεμον συν- (εφῆς δ' ἀπὸ ἐκ τῆς ὑποκειμένης τῶν ὑγρῶν νιμετρίας σχεδὸν διὰ παντὸς ἀποτελούμενος αἰῶτος αὐτοῖς συνεχῶς ἐπομβρίας ἀποτελεῖσθαι νομίζεται, Δανούβιον δὲ τὸν νεφελοφόρον ἐκεῖνοι καλοῦσι πατρῴως. — — —

33. Κωνσταντῖνος οὖν Σκυθίαν τε καὶ Μυσίαν καὶ τοὺς ἐξ αὐτῶν φ[ό]ρους, ὡς ἔφην, ἀπώλεσε. (pp. 119,22—120,11; 120,20—121,9; 121,13—14)

14. Barbari sub Constantino Thraciam Incursant

III, 40. Κωνσταντῖνου, ὡς περὶ ἔφην, μετὰ τῆς Τύχης τὴν Ῥώμην ἀπολιπόντος καὶ τῶν δυνάμεων, ὅσαι τὸν Ἰστρον ἐφρούρου, ἐπὶ τὴν κάτω Ἀσίαν ψήφω τοῦ βασιλέως διασπαρείσων, Σκυθίαν μὲν καὶ Μυσίαν καὶ τοὺς ἐξ ἐκείνων φόρους ἐξημιώθη τὸ δημόσιον, τῶν ὑπὲρ Ἰστρον βαρβάρων μηδενὸς ἀνδισταμένου κατατρεχόντων τὴν Εὐρώπην. (p. 128, 5—11)

15. De nomine Dyrrachii

III, 46. Φιλοκερδῆς δὲ ἡρέμα ἐτύγχανεν ἐκεῖνος, ὅλα Ταυλάντιος ἐξ Ἐπιδάμνου τῆς Ἰλλυρίδος — Δουρράχιον αὐτὴν Κρητες ἀποικήσαντες ἐκεῖ προσήγορευσαν — ἀπὸ Δουρράχου τότε βασιλεύοντος Κρητῶν, ὡς δ' Ῥωμαῖος Δουκάνος ἐν τῇ δευτέρᾳ τῶν ἐμφυλίων φησίν. (p. 135, 11—16)

нония, която елините нарекли Пеония,¹ променяйки името ѝ за благозвучие и за да избягнат варваризма, и до Сирмиум², който някога беше честит ромейски град, а сега е гепидски. А когато Истър се извива към Тракия, загубва сред местните жители предишното си име и се преименува Дунав. Траките го нарекли така, защото около северните планини, гдето духа и тракийският вятър, въздухът е почти винаги влажен от обилната влага, която се намира под него. Така те го смятат причина за честите им дъждове. На родния си език те го наричат облаконосния Дунав. — — —

Прочее Константин загубил Скития и Мизия и данъците от тях, както казах.

14. Варварски нападения над Балканския полуостров по време на император Константин I

Когато Константин, както се каза, напуснал щастливо Рим и по императорско решение войските, които пазели Истър, се пръснали по Долна Азия, държавната съкровищница изгубила Скития и Мизия и данъците от тях, защото варварите отвъд Истър правели набези в Европа, без някой да им се противопостави.

15. За името Дирахиум

[Марин]³ постепенно станал користолюбив, както Тавлант⁴ от Епидамн в Илирия — критяни, които се заселили там, го преименуваха Дирахион според името на Дурах, който царувал тогава над критяните, както казва римлянинът Лукан във втората книга на „Гражданските войни“.⁵

¹ Под Пеония тук се разбира Панония. Панония обхващала сег. Унгария, Словения, част от Босна, Хърватско, изт. част от Крайна, Щайермарк и Долна Австрия, а Пеония, т. е. областта, населявана от тракийското племе пеонци, се простирала до средното течение на р. Вардар. Очевидно тук приликата по звуков състав между двете имена е станала причина да се смесват двете области. ² Сирмиум бил превзет от гепидите през време на Юстиниановото управление. Срв. *Proc.*, De bello Gothico, III, p. 311, 20—23. ³ Този Марин бил един от т. нар. скриниарии на диоцеза Ориент. ⁴ Тавлант е легендарният епоним на илирийското племе тавланти, които живеели в областта около Дирахиум и Аполония в дн. Албания. Действително в античността е имало колонисти по Адриатическото крайбрежие, но името Дирахиум (дн. Драч) изглежда, че е илирийско. Тук авторът става изразител на общата традиция да се изглежда името на даден град или народ от някакъв епоним. ⁵ Става дума за Марк Еней Лукан, епически и сатирически римски поет от I в. от н. е., и за поемата му Фарсалия, в която описва гражданската война между Цезар и Помпей. Вж. *Marci Aenei Lucani De bello civili libri decem*, II 610. В същност тук Лукан говори за Бриндизи, а не за Дирахиум.

16. *Scythae Thraciam incursant*

III, 56. Ὡς δὲ καὶ Σκυθὰι ἐπαυρῶν
 νεῖν ἠπίλει — Φράγγους αὐτοὺς ἐξ ἡγεμόνος
 καλοῦσαν ἐπὶ τοῦ παρόντος οἱ περὶ Ῥήνον καὶ
 Ῥοδανόν —, αὐθις Χοσρόης, ὡς μηδενὸς ἄρτι
 προχθέντος, ἐπὶ τὰς Συρίας ἀπροόπτως ἐξε-
 χύθη, τῶν Ῥωμαϊκῶν δυνάμεων Διβύης τε
 πρὸς Μαυρουσίων σειομένης καὶ τῆς ἐσπέρας
 πρὸς Γετῶν ὄλης ταραττομένης ὑπερμαχοῦσῶν,
 Κόλχους τε καὶ τὸν Καύκασον Σκυθῶν καὶ τὴν
 Θράκην μυρίων ὄσων θηρίων ἐνοχλοῦντων. (p.
 145, 5—13)

16. *Скити нападат Тракия*

Като се заканвал, че бди по отно-
 шение на сикамбрите¹ (тези, които жи-
 веят около Рейн и Рона, ги наричат сега
 франки според името на един вожд), Хо-
 срой² отново нахлул в Сирия внезапно,
 като че ли нищо не било станало неот-
 давна. А през това време ромейските
 войски се биели за Либия, която била
 смущавана от мавританците³, и за За-
 пада, който изцяло бил смущаван от ге-
 тите,⁴ докато хиляди скити като зверо-
 ве тормозели Колхида,⁵ Кавказ и Тракия.

¹ Сикамбрите били едно от западногерманските племена. От II в. от н. е. те станали известни под името франки и живеели по среден и долен Рейн. ² Хосрой I — персийски цар (531—579).
³ Маврузийци, или мавританци, са наречени берберите в Северозападна Африка, и по-специално племена-
 ната, живеещи южно от Мавритания Тигитана, по северния склон на Атлас. ⁴ С името гети тук не
 е означено тракийското племе гети, а готите. Ср. *Lydus, De mensibus*, p. 161, 15—16. ⁵ Колхите
 били древните обитатели на областта Колхида, която се намирала на западното Черноморско крайбре-
 жие. Според античната легенда именно към Колхида се били устремили аргонавите, за да търсят злат-
 ното руно.

V. ПРОКОПИЙ КЕСАРИЙСКИ

Прокопий (*Προκόπιος*) с право се смята за най-видния историк на късно-гръцката и византийската епоха. За живота му са запазени за жалост съвършено оскъдни сведения както в собствените му произведения, така и в писанията на някои по-късни византийски автори. Роден в Кесария (Палестина) изглежда към края на V или началото на VI в., той получил образованието си в град Газа, като се подготвил за правник. Наскоро той се озовал в Цариград и бързо станал известен. През 527 г., когато Юстиниановият пълководец Велизарий трябвало да се отправи на война против персите, той избрал Прокопий за свой „правен съветник и секретар“. Така Прокопий получил възможността да го придружава в походите му на Изток и Запад. Годината на неговата смърт е неизвестна, но се предполага, че през последните години от живота си е заемал важна длъжност в столицата и е живял до 562 г.

Познати са три съчинения, свързани с името на Прокопий. На първо място трябва да се спомене неговото съчинение, назовано от самия него *Ἐπὲρ τῶν πολέμων λόγος*, а познато също под надсловите *Ἱστορίαι*, или *Ἱστορικόν*, в осем книги. Трябва да се предположи, че Прокопий е съставил тези книги през 545—550 г. В тях събитията са изложени в систематичен ред, според местата, гдето са се развивали, а не в хронологически ред. През 554 г. той добавил още една, осма книга, в която дава „смесено“ изложение на събитията през 551—553 г., като описал не само военни, а и политически и църковни събития.

Отделно трябва да се посочи съчинението, което носи надслов *Ἀνέκδοτα*, или „Тайна история“ (*Historia arcana*), както са го назовали някои учени. По дух то рязко се отличава от другите творби на Прокопий. Наистина Прокопий и в своите исторически съчинения си позволява да критикува понякога остро политиката на имп. Юстиниан и да възхвалява открито някои прояви на неговите противници. Обаче „Тайната история“ представя едно страшно обвинение против императора, императрица Теодора, Велизарий и съпругата му Антонина. Прокопий, понеже принадлежи към съсловието на сенаторите, недоволен от политиката на императора, открито обвинява Юстиниан като главен виновник за всички злини, които по това време сполетели Византийската империя. Сам Прокопий поставя „Тайната история“ във връзка с другите си съчинения, като заявява, че тук е изложил онези неща, които не е посмял да опише в по-раншните си произведения поради страшния терор през управлението на омразния император, когато „не бил в състояние да се укрие от множеството издайници, а пък ако бъде уличен, да не погине от най-жалка смърт“ и когато „не можел да се довери на най-близките си сродници“. По съдържание

„Тайната история“ не е в противоречие с другите Прокопиеви съчинения. Очевидните стилови и езикови общности отстраняват и последните съмнения относно достоверността на това произведение и относно принадлежността му на Прокопий. Както може да се заключи от някои посочвания, „Тайната история“ е била съставена между 550—553 г. Тъй като това съчинение представя „безпримерно горчиво обвинение против деспотичното управление на Юстиниан и Теодора“, обнародването му, докато е бил жив властният самодържец, не е било възможно. Вероятно то е било обнародвано едва след смъртта на Юстиниан, значи след 565 г.

На трето място трябва да се посочи съчинението на Прокопий, познато под наслов „За строежите“ (*De aedificiis*). В пълна противоположност на „Тайната история“ това съчинение представя громка възхвала на императора.

Колкото различни по съдържание и дух, творенията на Прокопий се допълват взаимно, за да дадат една цялостна представа за имп. Юстиниан. Същевременно в тях е отразен духовният образ на един истински византиец: смесица от низко ласкателство и злъчна, остра критика спрямо делата на всевластния император, неговата съпруга и техните приближени. Несъмнено е обаче, че съчиненията на Прокопий са най-важният извор за тази епоха. Неговото изложение почива върху лични спомени и наблюдения, както и върху сведения на очевидци и преки участници. В много случаи той сам посочва достоверността на своите сведения. Някъде са използвани също и официални документи. При това той лично е посетил повечето от местата, гдето са се развивали събитията. Подобно на Полибий, той сметнал за необходимо заради яснотата на изложението да даде описание на местата, гдето станали излаганите от него събития. В цялото му изложение се долавя стремение да се добере до истината за събитията. Неговият метод се отличава с необикновена широта. Така някъде той е използвал чисто археологически доводи, другаде изважда заключение от наличността на старинно местно име или привежда като доказ старинен надпис. На някои места в изложението си той се връща назад във времето и засяга по-стари събития. Като свои образци той е следвал Тукидид и Херодот: в повествованието му са вмъкнати цели изрази, заети от тях. Езикът на Прокопий е ясен и изразителен. Със свойствената си точност и осведоменост той е разказал, ако и в някои случаи между другото, за многобройните и чести нападения на славяни и първобългари през първата половина на VI в. В повечето случаи той се явява единствен извор за тези събития. Неговото съчинение „За строежите“ изобилствува с най-ценни сведения относно географията и топономастиката на нашите земи по времето на имп. Юстиниан. Изобщо взето, в произведенията на Прокопий се наброяват повече от 60 откъса с извънредно голяма стойност като извори за нашата история в онова време. Тези откъси засягат както завареното тукашно население — траките, и разните поселени в по-късно време племена, така и славяни, анти и първобългари. Накратко казано, откъсите от Прокопиевите съчинения могат да се посочат като едни от най-ценните извори за ранната история на българските земи и за миналото на славяните и първобългарите по времето на тяхното заселване тук.

РЪКОПИСИ. Главни ръкописи на Прокопиевата „История на войните“ са: G = cod. Vatic. gr. 1001 (s. XIV). — O = cod. Ottobonianus gr. 82 (s. XIV); K = cod. Vatic. gr. 1690 (s. XIII). — L = cod. Laurent. LXIX, 8 (s. XIV). Главните ръкописи на „Тайната история“ са: G = cod. Vatic. gr. 1001 (s. XIV). — P = cod. Paris. suppl. gr. 1185 (s. XIV). Най-важните ръкописи на книгата „За строежите“ са: V = cod. Vatic. gr. 1065 (s. XIII). — L = cod. Laurent. LXX, 5 (s. XV).

ИЗДАНИЯ. Измежду различните издания на Прокопиевите творби най-важни са: La guerra gotica di Procopio di Cesarea. Testo greco emendato sui manoscritti con traduzione italiana a cura di D. Comparetti. I—VIII (Roma 1895—1898) (Fonti per la storia d'Italia. Scrittori secolo VI). — Procopii Caesariensis Opera omnia, rec. J. Haury, I—III (Lipsiae 1905—1913). — H. B. Dewin^r, Procopius with an English Translation, I—VIII (London — New York 1914—1940) (The Loeb Classical Library). Извадите, дадени тук, са заети от изданието на текста у J. Haury.

КНИЖНИНА. *Krumbacher*, GBL, pp. 230—236. — *Moravcsik*, Byzantinoturcica, I, pp. 302—310. — *Прокопий Кесарийский*, О постройках. Перевел С. П. Кондратьев. ВДИ, 1939, кн. 4, стр. 203—298. — *Прокопий Кесарийский*, Тайная история. Перевел С. П. Кондратьев. ВДИ, 1938, кн. 4, стр. 273—356. — *Прокопий из Кесарий*. Война с готами. Перевод с греческого С. П. Кондратьева. Вступительная статья З. В. Удадьковой (Издательство Академии наук СССР Москва 1950) с увод, превод и някои обяснителни бележки. — *F. Dahn*, Procopius von Casarea. Ein Beitrag zur Historiographie der Völkerwanderung und des sinkenden Römertums. Berlin 1865 — *J. Jung*, Geographisch-historisches bei Procopius von Casarea. Wiener Studien V (1883), pp. 85—115. — *P. Skok*, De l'importance des listes toponomastiques de Procope pour la connaissance de la latinité balcanique. RIEB III (1937), pp. 47—58. — *Ф. Баршун*, О најстаријој Прокопијевој вести о Словенима. Зборник Виз. Инст. САН II (1953), стр. 25—31. — *B. Rubin*, Procopius von Kaisareia, Stuttgart 1954.

PROCOPII CAESARIENSIS

ПРОКОПИЙ КЕСАРИЙСКИ

A. LIBRI DE BELLIS VIII

A. ИСТОРИЯ НА ВОЙНИТЕ

1. *De Vitaliano et de Gothorum quibusdam in Thracia remanentibus*

1. За Виталиан и за някои от готите, които останали в Тракия

1 8. Τότε δὲ βασιλεὺς Ἀναστάσιος πολιορκεῖσθαι μαθὼν Ἀμιδαν στρατεύματα κατὰ τάχος διαρκῆς ἐπέμψεν. ἄρχοντες δὲ ἦσαν πέντε κατὰ συμμορίαν ἐκάστων, στρατηγοὶ δὲ ἄλλοισιν ἐφειρήνευσαν τέσσαρες — — — — ξυνηῖν δὲ αὐτοῖς καὶ Ἰουστίνος, ὃς δὴ ὕστερον Ἀναστασίον τελευταῖοντος ἐβασιλευσε, καὶ Πατρικιόλος ξὺν Βιταλιανῷ^a τῷ παιδί, ὃς ὄπλα ἀντάρας Ἀναστασίῳ βασιλεῖ οὐ πολλῷ ὕστερον — — — — — καὶ Γοθιδισκλός τε καὶ Βέσας^b, Γότθοι ἄνδρες, Γότθων τῶν οὐκ ἐπιστομένων Θεοδορίῳ ἐς Ἰταλίαν ἐκ Θράκης ἰόντι, γενναίῳ τε ὑπερφυῶς ἄμφω καὶ τῶν κατὰ τὸν πόλεμον πραγμάτων ἐμπείρῳ. (pp. 36, 15—18; 37, 1—4; 6—9)

Император Анастасий¹, като узнал, че Амида е обсадена,² веднага изпратил достатъчно войска. Всяка войскова част³ си имала началник, а начело на всички стояли четирима стратежи⁴. — — — — Заедно с тях бил също и Юстин⁵, който покъсно, след смъртта на Анастасий, станал император, както и Патрикиол⁶, заедно със сина си Виталиан, който не след много време вдигнал оръжие⁷ срещу император Анастасий — — — и готите Годиискъл и Бесас⁸, от онези готи, които не последвали Теодорих, когато потеглил от Тракия⁹ за Италия, и двамата извънредно храбри и опитни във военните дела.

2. *Thracas in exercitu Belisarii contra Persas pugnant*

2. Участие на траки във войната против персите

1 12. Ῥωμαῖοι δὲ, Σίττα τε καὶ Βελισαρίου ἡγουμένων σφίσι, ἐς Περσαρμενίαν τὴν

А ромеите, предвождани от Ситас¹⁰ и от Велитарий, нахлули в подвластната

^a Βιταλιανῷ] βυζαντιανῷ G, βιταλιανῷ P. ^b Βέσας Maltr.] μέσας VG, σρέσας P.

¹ Император Анастасий (491—518). ² Става въпрос за завладяването на града Амида (дн. Диарбекир) от персийския цар Кавад в 505 г. ³ В текста е употребена думата *συμμορία* — „дружина“ или „войскова част“, без определен числен състав. ⁴ С думата стратег се означава по-висш военачалник за разлика от споменатите тук *ἄρχοντες* „началници“, които командували по-малки войскове части. ⁵ Юстин I. ⁶ Патрикиол бил началник на федератите. ⁷ Става дума за бунта в 514 г. ⁸ Годиискъл и Бесас били потомци на т. нар. *Gothi minores*, които останали да живеят в днешните севернобългарски земи, след като Теодорих I заминал за Италия в 488 г. ⁹ Името Тракия тук означава диоцеза Тракия с Долна Мизия (дн. Северна България) и Малка Скития (дн. Добруджа). ¹⁰ Ситас, вероятно гот по произход, бил женен за по-голямата сестра на императрица Теодора.

Περσῶν κατήκοον ἐσβαλόντες χώραν τε πολλήν ἔλησαντο καὶ Ἀρμενίων πάμπολυ πλῆθος ἀνδραποδίσαντες ἀπεχώρησαν. — — — — — εἰσέβαλε δὲ καὶ ἀμφὶ πόλιν Νίσιβιν ἄλλη Ῥωμαίων στρατιὰ, ἧς Λιβελάριος^α ἐκ Θράκης ἤρχεν. οἱ φεύγοντες εὐθυωρὸν τὴν ἀναχώρησιν ἐποίησαντο, καίπερ οὐδενὸς σφίσι ἐπεξίοντος. διὸ δὴ Λιβελάριον^β μὲν παρέλυσε τῆς ἀρχῆς βασιλεὺς, Βελισάριον δὲ ἀρχοντα καταλόγων τῶν ἐν Δάρας κατεστήσατο. τότε δὴ αὐτῷ ξύμβουλος ἤρέθη Προκόπιος, ὃς τάδε ξυνέγραψε.

Ι 13. Χρόνῳ δὲ ἐν πολλῷ ὕστερον Ἰουστίνος βασιλεὺς τὸν ἀδελφιδεὸν Ἰουστινιανὸν ξὺν αὐτῷ ἀνειπὼν^γ ἐτελεύτησε, καὶ ἀπ' αὐτοῦ ἐς μόνον Ἰουστινιανὸν ἡ βασιλεία ἦλθεν. οὗτος Ἰουστινιανὸς ἐκέλευε Βελισάριον δεῖμασθαι φρούριον ἐν χωρίῳ Μίνδουος^δ, ὃ πρὸς αὐτῆς ἐστὶ τοῖς Περσῶν ὄρεισι, ἐν ἀριστερᾷ ἐς Νίσιβιν ἰόντι. ὃ μὲν οὖν σπουδῇ πολλῇ τὰ βασιλεῖ δόξαντα ἐπιτελῆ ἐποίησε, το τε δόχρωμα ἐς ὕψος ἤδη πολυανθρωπία τεχνιτῶν ἤρθετο. Πέρσαι δὲ ἀπείπον μὴ οἰκοδομήσασθαι περαιτέρω μηδὲν, οὐ λόγους μονον, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἔργοις διακωλύται ἀπειλοῦντες οὐκ ἐς μακρὰν ἔσεσθαι. ταῦτα ἐπεὶ βασιλεὺς ἤκουσεν (οὐ γὰρ οἷός τε ἦν Βελισάριος Πέρσας ἐνθένδε τῷ παρόντι στρατῷ ἀποκρούεσθαι), ἄλλην τε στρατιάν ἐπήγγελλεν^ε αὐτῷσε ἰεναὶ καὶ Κοῦτζην τε καὶ Βουζην, οἱ τῶν ἐν Λιβάνῳ στρατιωτῶν ἤρχον τότε. τούτῳ δὲ ἀδελφῷ μὲν ἐκ Θράκης ἦσθη, νέω δὲ ἀμφω καὶ οὐ ξὺν τῷ ἀσφαλεῖ τοῖς πολεμίοις εἰς χεῖρας ἴοντε. ἐκάτεροι μὲν οὖν ξυλληγόντες ἐπὶ τὴν οἰκοδομίαν ἀθρόοι ἦσαν, Πέρσαι μὲν αὐτὴν παντὶ σθένει διακωλύοντες, Ῥωμαῖοι δὲ τοῖς τεκταινομένοις ἐπαμνησθόντες. μάχης δὲ καρτερᾶς γενομένης ἦσαν Ῥωμαῖοι, φόνος τε αὐτῶν πολλὸς γέγονε, τινὰς δὲ καὶ ἐξώγη-

на персите Персармения¹, опустошили много земя, заробили преголямо множество арменци и се оттеглили. — — — Около града Низибис² пък нахлула друга ромейска войска, която предвождал Либеларий³ от Тракия. Тези войници веднага с бягство се оттеглили, въпреки че никой не излязъл против тях⁴. Именно поради това императорът освободил Либеларий от длъжността му и за началник на отредите в Дара⁵ назначил Велизарий. Тогава именно Прокопий, който написал тези [книги], бил избран за негов съветник.

Не много време след това пък Юстин, като провъзгласил племенника си⁶ Юстиниан за свой съимператор, починал и тогава императорската власт преминала само върху Юстиниан, който заповядал на Велизарий да построи крепост в мястото Миндуос, което се намира на самата персийска граница, наляво от пътя за Низибис. Той, разбира се, с голямо старание изпълнил решението на императора и благодарение на големия брой майстори укреплението вече се издигнало на известна височина. Персите обаче забранили да се строи по-нататък, като заплашвали, че не след много време ще попречат не само с думи, но и с дела. Когато императорът чул това и тъй като Велизарий не бил в състояние с наличната войска да отблъсне оттам персите, заповядал да отиде там и друга войска, както и Куцас и Бузас⁷, които по това време били началници на войските в Ливан. Те били братя от Тракия, и двамата млади, и се хвърляли непредпазливо в ръкопашен бой с неприятеля. И тъй, когато войските от двете страни се събрали, веднага се отправили към постройката: персите да пречат на строежа с всички сили, а ромейците да отбраняват строителите. Тогава се завързало упорито сражение,⁸ ромейците претърпели поражение и мнозина от тях били изби-

^α лиβελάριος V лиβέριος G, λικελάριος P. ^β λιβέριον G, λικελάριον P. ^γ ἀνειπὼν VP] ἀνεῖπε, ὀλίγω δὲ ὕστερον G. ^δ μινδοῦος C. ^ε κουτιτζην G.

¹ С името Персармения се обозначавала подвластната на персите арменска територия за разлика от „Ромейска Армения“, която владеели византийците. ² Градът Низибис лежал в Северна Месопотамия. ³ Либеларий бил вероятно тракиец по произход и бил заместен от Велизарий като военачалник към 526—527 г. ⁴ Изразът *καίπερ οὐδενὸς σφίσι ἐπεξίοντος* се повтаря твърде често у Прокопий. Вж. *ibid.*, p. 163, 20—21; II, p. 444, 8; p. 467, 16; p. 624, 10 и сл. и следователно трябва да се тълкува донякъде условно. ⁵ Крепостта Дара в Месопотамия била създадена от имп. Анастасий в 507 г. и получила неговото име Анастасиопол. Тя се намирала недалече от Низибис, на византийско-персийската граница. ⁶ Юстиниан, сестрин син на Юстин I, бил провъзгласен за съимператор на 1 април 527 г. Юстин I починал на 1 август с. г. ⁷ Може да се предполага, че двамата братя *Κοῦτζης* и *Βουζης* са били траки по произход. Изглежда, че Куцас починал като пленник у персите, защото името по-нататък не се споменава, докато за Бузас се говори твърде често. ⁸ Отнася се до сражение при града Сатала в Малка Армения през 530 г. За това сражение вж. повече у *Кулаковскиѡ*, пос. съч., II, стр. 59.

σαν οἱ πολέμοι. ἐν τούτοις ἦν καὶ Κούτζης. (pp. 58,16—19; 59,4—60,13)

3. De Florentio Thrace

I 15. Τῇ δὲ ἐπιούσῃ ἡμέρᾳ οἱ βάρβαροι ἄγχιστα τοῦ περιβόλου γενόμενοι κύκλωσιν αὐτοῦ ποιῆσαι τινα ἐν σπουδῇ εἶχον. ἄγνω δὲ κατιδόντες τοὺς ἀμφὶ Σίτταν ἐξ ὑψηλοῦ ἦδη ἐπ' αὐτοὺς καταβαίνοντας, καὶ αὐτῶν συμμετρεῖσθαι τὸ πλῆθος ἥκιστα ἔχοντες, ἅτε κοινοῦ τοῦ ὄρα θέρους πολλοῦ ἐγκειμένου, πολλῶν τε πλείους ᾤοντο εἶναι καὶ τῆς κυκλώσεως κατὰ τάχος ἀφένενοι ἐς ὀλίγον τινὰ χῶρον αὐτοὺς ξαναγαεῖν ἠπειύοντο. φθάσαντες δὲ ῥωμαῖοι — — — — ἐπαῦθα Φλωρέντιος Θραξ, καταλόγου ἑπικουῦ ἀρχων, εἰς μέσους δρομήους τοὺς πολεμίου καὶ αὐτῶν τὸ στρατηγικὸν σημεῖον ἀρπάσας, ἐπικλίνας τε αὐτὸ ὡς μάλιστα, ὀπίσω ἀπήλανε. καὶ αὐτὸς μὲν καταληγθεὶς τε καὶ κρεοιργηθεὶς αὐτοῦ ἔπεγε, τῆς δὲ νίκης ῥωμαῖοῖς αὐτιώτατος γέγονεν. (pp. 75,21—76,2; 76,12—18)

4. Quomodo seditio quae dicitur Nica in Constantinopoli oppressa sit

I 24. Πᾶσων δὲ τὴν ἐλπίδα ἐν Βελισαρίῳ τε καὶ Μοῦνδῳ ὁ βασιλεὺς εἶχεν, ὧν ἄτερος μὲν, Βελισάριος^α, ἄρτι ἐκ τοῦ Μηδικοῦ ἐπανήκων πολέμου τὴν τε ἄλλην θεραπείαν δυνατὴν τε καὶ λόγον ἀξίαν ἐπήγγετο καὶ δορυφόρων τε εἶχε καὶ ὑπασπιστῶν πλῆθος ἐν τε ἀγῶσι καὶ τοῖς τοῦ πολέμου κινδύνοις τὰς μελέτας πεποιημένον. Μοῦνδος δὲ, Ἰλλυριῶν στρατηγὸς ἀποδεδειγμένος, τύχη τινὶ ξυνεκέρησε βαρβάρους Ἐρούλους ἐπαγαγόμενος κατὰ τινα χρεῖαν ἐς Βυζάντιον μετὰπεμπτος ἦκειν.

^α Ὑπάτιος μὲν οὖν ἐπειδὴ εἰς τὸν ἑπιδόρομον ἀρίκετο, ἀναβαίνει μὲν αὐτίκα οὗ δὴ βασι-

^α Βελισήριος] βελισάριος hic et infra constanter g, δ βελισήριος P.

¹ Флоренций е бил очевиден потомък на старото тракийско население. ² Става дума за потушаването на големия бунт в 532 г., наречен Ника, против император Юстиниан. ³ Мундо бил чужденец, гепид или хун, който минал на византийска служба и стигнал длъжността стратег. Госочванията на историческите извори не са напълно ясни, поради което не могат да се направят точни изводи относно неговия произход. За него вж. повече у W. Ensslin, Mundo: PWRE, XVI, 1, coll. 559—560. ⁴ Херулите, или ерулите (Heruli, Eruli) са били племе от неуточнен народностен произход. През III в. от н. е. те били поселени по северното черноморско крайбрежие, а по-късно херулски отреди участвуват твърде често в походите на византийските войски. Към края на V в. те обитавали дн. Маджарско, по течението на р. Тиса. През по-късните векове херулите не се споменават като самостоятелно племе. Повече сведения за тях вж. у Rappoport, Heruli: PWRE, VIII, coll. 1150—1167. ⁵ Ипатий, племенник на имп. Анастасий, magister militum Orientis, бил провъзгласен за император по време на бунта Ника през 532 г. След неуспеха на бунта той бил погубен. Вж. Bury, History, I, p. 297 sq.

ти, а някои заловени живи от неприятелите. Между тези бил и Куцас.

3. Тракиецът Флоренций

На следния ден варварите стигнали близо до крепостната стена и се стараели някак да я обградят. Но внезапно, като видели, че войниците на Ситас вече се спуснали срещу тях от височината, и като съвсем не могли да определят техния брой, понеже поради лятното време бил надвиснал голям облак от прах, смятайки, че са много повече, бързо изоставили обграждането и се спуснали да се съсредоточат на малко място. Обаче ромеите ги изпреварили — — — — Тогава тракиецът Флоренций¹, началник на конен отред, се втурнал всред неприятелите, грабнал пълководското им знаме, наклонил го колкото могъл повече и се затицал назад. И ако и да погинал на това място, като бил хванат и насечен на късове, той станал най-главният виновник за победата на ромеите.

4. Потушаването на бунта Ника в Цариград

Императорът възлагал цялата си надежда² на Велизарий и на Мундо³. Първият от тях, именно Велизарий, токущо се бил завърнал от войната против персите, довел със себе си и друга сила и достойна за упоменание свита, а имал и множество копиеносци и щитоносци, които били упражнени в сраженията и опасностите на войната. А Мундо, който бил назначен за стратег на Илирик, така се случило, щото — бидейки призован по някаква работа — пристигнал в Константинопол, като водел със себе си и варвари херули⁴.

И тъй Ипатий⁵, след като пристигнал на хиподрума, веднага се изкачил там, где-

λέα καθίστασθαι νόμος, κάθηται δὲ ἐς τὸν βασιλεῖον θρόνον, ὅθεν αἰ βασιλεὺς εἰώθει τὸν τε ἱππικὸν καὶ γυμνικὸν θεᾶσθαι ἀγῶνα. ἔκ δὲ παλατίου Μοῦνδος μὲν διὰ πύλης ἐξῆι, ἔνθα δὴ ὁ κοχλίας ἀπὸ τῆς καθόδου κυκλοτεροῦς οὐσης ἠνόμασται. Βελισάριος δὲ τὰ μὲν πρῶτα εὐθὺς αὐτοῦ τε Ὑπατίου καὶ θρόνου τοῦ βασιλείου ἀνέβαινεν, ὡς δὲ ἐς τὸ πλησίον οἴκημα ἦλθεν, οὗ δὴ στρατιωτῶν φρουρὰ ἐκ παλαιοῦ ἔστιν, ἔβρα τοῖς στρατιώταις ἐγκλενόμενος ἀνοῖναι οἱ τὴν θύραν ὡς τάχιστα, ὅπως ἐπὶ τὸν ὑψιστον ἴοι. δεδομένον δὲ τοῖς στρατιώταις μηδετέρῳ ἀμύνειν, ἕως αὐτῶν ἄτερως λαμπροῦς νικῶν, ὡς ἤματα ἐπαῖεν δοκοῦντες διεκρούσαντο. ἀναστρέψας οὖν Βελισάριος ὡς βασιλέα διεφθάρθαι ἰσχυρίζετο σφίσι τὰ πράγματα. νεωτερίζειν γὰρ ἐς αὐτὸν τοῖς στρατιώταις, οἱ τὴν παλατίου φρουρὰν ἔχουσιν. ἐκέλευεν οὖν αὐτὸν βασιλεὺς ἐπὶ τὴν καλουμένην Χαλκίην καὶ τὰ ἑνταῦθα προπύλαια ἰέναι. ὁ δὲ δὴ μόλις καὶ οὔτε κινδύνων οὔτε πόνων μεγάλων χωρὶς δι' ἔρειπίων τε καὶ χωρίων ἡμιφλέκτων διεξιὼν ἐς τὸ ἱππικὸν ἀναβαίνει. καὶ ἐπειδὴ παρὰ τὴν Βενέτειον ἐγεγόνει στοὰν, ἣ τοῦ βασιλέως θρόνον ἐν δεξιᾷ ἔστιν, ἐβούλευσε μὲν ἐπὶ πρῶτον αὐτὸν Ὑπατίον ἰέναι, βραχείας δὲ οὐσης ἑνταῦθα πυλίδος, ἣ ἀπεκλείσται τε καὶ ὑπὸ τῶν ἐπὶ τοῦ Ὑπατίου στρατιωτῶν ἐφυλάσσειτο, κατωρθώθησε μὴ οἱ ἐν στενῷ πονουμένῳ ὁ δῆμος ξυνεπιθέμενος αὐτὸν τε καὶ τοὺς ἐπομένους ἅπαντας διαφθείρατες ξῆρόν τε καὶ ἀπονώτερον ἐπὶ βασιλέα χωρήσῃσι. λογισάμενος οὖν ὡς οἱ ἐπὶ τὸν

е обичайно да седи императорът, и седнал на императорския престол, от който императорът имал обичай винаги да наблюдава конните и гимнастически състезания. Мундо от своя страна излязъл от двореца през врата, която се нарича „Охлюв“ поради това, че се слиза надолу кръгообразно. Отначало Велизарий се насочил срещу Ипатий и императорския престол, но когато стигнал до близката сграда, гдето от край време се намирала [дворцовата] военна стража, викнал на войниците и им заповядал да му отворят вратата колкото по-скоро, за да се отправи срещу узурпатора. Войниците били решили да не помагат нито на едната, нито на другата страна, докато едната от тях не спечели ясно победата, нито най-малко не поискали да се подчинят и отказали. Затова Велизарий се завърнал при императора и заявил, че работата им е пропаднала, тъй като против него се възбунтували войниците, на които била поверена дворецовата стража. Тогава императорът му заповядал да отиде при така наречената Халкийска врата¹ и тамошните предверия. Велизарий едва, не без опасности и големи затруднения — като преминал през развалини и полуупожарени места — пристигнал на хиподрума. След като дошъл при Портиката на венетите², която се намира надясно от императорския престол, поискал да се отправи най-напред срещу Ипатий, тъй като там имало малка вратичка, която била затворена и отвътре била пазена от войниците на Ипатий. После обаче той се уплашил, да не би когато бъде затруднен в тясното пространство, народът да го нападне, да изтреби него и всички негови хора и тогава по-удобно и по-лесно да се насочи срещу императора. И така, като размислил, че му предстои да се насочи против

¹ Другаде (De aedificiis, p. 40, 4 sq.) Прокопий е дал описание на т. нар. Халкийска врата.

² Тук се споменува църковата партия на „сините“ [βενέτοι]. Както е известно, димите са водели произхода си още от елинистическата и древногръцката епоха. За дими се говори в гр. Атина, а след това в Антиохия, Александрия и други градове. Дими е имало и във Византион, още преди да стане той столица на империята. В димите е било организирано населението на града и те са представлявали един вид общинно-административни единици. Отделните дими са били обединени в партии (факции). В Константинопол, а и в другите големи градове на империята е имало четири такива партии: сини (венети), зелени (прасини), бели (левки) и червени (руси). По-голяма роля са играели партиите на сините и зелените, докато червените и белите са се присъединявали към тях, без сами да имат някакво значение. Общо за византийските църковни партии вж.: *Ф. И. Успенский*, Партии църка и дими в Константинополе, ВВр., I (1894), стр. 1—16; *Yu. Janssens*, Les Bleus et les Verts sous Maurice, Phocas et Héraclius. Byzantion, XI, 2, 1936, pp. 499—536; *А. П. Дьяконов*, Византийские дими и факции (τά μέρη) в V—VII вв., Византийский сборник, М.—Л. 1945, стр. 144—227; *М. В. Левченко*, Венеты и прасины в Византии V—VII в., ВВр., I (1946), стр. 164 сл.; *Н. В. Пигулевская*, Византия и Иран на рубеже VI и VII веков, М.—Л. 1946, стр. 129—136.

δημον ἴτεον ἔστιν, οἳ ἐν τῷ ἵπποδρομῷ ἐστήκεσαν, πλήθει τε ἄμετροι καὶ μετὰ πολλῆς ἀκοσμίας ὑπ' ἀλλήλων ὠθοῦμενοι, ἀπὸ τοῦ κολεοῦ τὸ ξίφος ἀράμενος τοῖς τε ἄλλοις κατὰ ταῦτα ποιεῖν ἐπαγγείλας, δρόμῳ τε καὶ κραυγῇ ἐπ' αὐτοὺς ἦει. ὁ δὲ δῆμος, ἅτε δὴ ἐν ὀμίλῳ καὶ οὐκ ἐν τάξει ἰστάμενοι, ἐπειδὴ στρατιώτας εἶδον τεθωρακισμένους τε καὶ δόξαν πολλὴν ἐπὶ τε ἀνδρίᾳ καὶ πολέμων ἐμπειρίᾳ ἔχοντας, καὶ τοῖς ξίφεσιν οὐδεμιᾷ φειδοῦ παίοντας, ἐς φυγὴν ὤρμητο. κραυγῆς δὲ πολλῆς, ὡς τὸ εἰκόσ, γεγενημένης, πλησίον που ἑστηκὼς Μοῦνδος καὶ βουλόμενος ἔργου ἔχεσθαι (ἦν γὰρ τις τολμητῆς καὶ δραστήριος), ἀπορούμενος δὲ ἢ χηρήσεια τοῖς παροῦσιν, ἔπε δὴ ἔτεκμήρατο ὡς Βελισάριος ἐν τῷ πόνῳ εἴη, εὐθὺς ἐπὶ τὸ ἵπποδρομῶν διὰ τῆς εἰσόδου, ἢ Νεκρὰ καλεῖται, εἰσβάλλει. τότε δὴ ἐκατέρωθεν οἱ Ὑπατίου στασιῶται κατὰ κράτος πληροσόμενοι διεφθέρωντο. ἔπει δὲ ἡ τροπὴ λαμπρὰ ἐγεγόνει καὶ φόνος ἦν ἥδη τοῦ δήμου πολὺς, Βοραΐδης^α τε καὶ Ἰοῦτος, Ἰουστινιανοῦ βασιλέως ἀνεψιοί, χεῖρας αὐτοῖς οὐδενὸς ἀνταίρειν τολμῶντος, καθεῖλόν τε ἀπὸ τοῦ θρόνου Ὑπάτιον καὶ αὐτὸν ἔσαγαγόντες βασιλεῖ ἅμα Πουπητῶ παρέδωκαν. θνήσκουσι τε τοῦ δήμου πλέον ἢ τρισμύριοι ἐν ταύτῃ τῇ ἡμέρᾳ (pp. 130,23—133,12)

5. Legati Gothorum iter per Thracias faciunt

Π 2. Ἐν ταύτῳ δὲ Οὐτίτιγς, ὁ τῶν Γότθων ἡγούμενος, ἥδη τῷ πολέμῳ κεκακωμένος, πρέσβεις δύο παρ' αὐτὸν ἐπέμψεν, ἀναπέεσσοντας ἐπὶ Ῥωμαίους στρατεῦσθαι, οὐ Γότθους μέντοι, ὅπως μὴ κατάδηλοι αὐτόθεν γινόμενοι ξυγγέωσι τὰ πρασσόμενα, ἀλλὰ Λιγούρους ἱερεῖς, χρήμασιν ἀδροῖς ἐς ταύτην ἡγμένους τὴν προᾶξιν. ὧν ἄτερος μὲν, ὅσπερ ἀξιώτερος ἔδοξεν εἶναι, δόκησιν τε καὶ ὄνομα ἐπισκόπου πε-

^α Βοραΐδης] βοριάδης G.

¹ Името Βοραΐδης е тракийско. То е предадено в cod. Vat. graec. 1001 (s. XIV) (=g) във формата Βοριάδης, докато другаде (вж. изданието на Hauru, ibid., II, p. 433, 12) се чете Βοραΐδης (p. 433, 13= Βοραΐδης). Вораид бил брат на Герман, който след смъртта му, към 548—549 г., станал настойник на неговите деца. Заслужава да се отбележи, че в един от старохристиянските надписи също се споменува личното име Вораид: вж. Г. И. Кацаров, Р. Попов, Йорд. Господинов, Предисторически и старохристиянски паметници от София и околността. София 1929, стр. 37—53. ² Юст (=Iustus) починал от болест през 545 г. За неговия живот и дейността му се знае сравнително малко. ³ Помпей бил племенник на имп. Анастасий и брат на Ипатий. При потушаването на бунта Ника той бил заловен и молел за пощада, обаче бил погубен. ⁴ Витигес (Witichis) бил остроготски крал през 536—540 г.; той се борил против византийците и загинал като пленник във византийската столица. ⁵ Става дума за персийския цар Хосрой I (531—579), който водил дълги и упорити борби с Византия. ⁶ Очевидно двамата пратеници на Витигес са били жители на лигурийското крайбрежие в днешните северозападни италийски земи.

народа, който се намирал на хиподрума в неизброимо множество и се блъскал безредно помежду си, той извадил меч из ножницата, заповядал и на другите да сторят това и с устрем и викове се отправил срещу народа. А народът, който бил на тълпи, а не в боен ред, като видял, че облечените в ризници войници — прославени много поради своята храброст и военната си опитност — удрят безпощадно с мечовете си, ударил на бяг. Както е обичайно, настнал голям шум. Някъде наблизо се намирал Мундо и желал да се намеси в борбата — защото бил смел и деен човек, — но бил в недоумение, как да се възползува от положението. Сега, след като отгатнал, че Велитарий се намира в затруднение, нахлул веднага на хиподрума през входа, който се нарича Некра. Тогава войниците на Ипатий, попаднали под мощни удари от две страни, били погубени. След като се видяло на чия страна е победата, и бил избит много народ, Вораид¹ и Юст², племенници на император Юстиниан — понеже никой не дръзвал да вдигне ръка против тях — смъкнали Ипатий от престола, завлекли го и заедно с Помпей³ го предали на императора. През този ден погинали повече от 30 000 души от народа.

5. Пътуване на готски пратеници през Тракия

През това време Витигес⁴, вождът на готите, вече притиснат от войната, изпратил при [Хосрой⁵] двама пратеници, за да го убедят да се отправи на поход против ромеите. Тези пратеници обаче не били готи, за да не бъдат уличени и да разбъркат с това работата, а свещеници лигурийци⁶, снабдени за целта с много пари. Единият от тях, който изглеждал по-достоеен, приел вида и зва-

ριβεβλημένους οὐδέν αὐτῶ προσήκον, ἐς τὴν πρεσβείαν καθίστατο, ὁ δὲ δὴ ἕτερος αὐτῶ ἑπηρεϊῶν εἶπετο. ὁδῶ τε ἴοντες ἐς τὰ ἐπὶ τῆς Θράκης χωρία ἐταιρίζονται τινα ἐνθὲνδε Σύρας τε καὶ τῆς Ἑλληνίδος φωνῆς ἐρμηρέα σφίσιον ἐσόμενον, ἀπαντῆς τε Ῥωμαίους λαθόντες ἐς τὰ Περσῶν ἦδη ἀφίκοντο. (p. 151, 1—14).

6. Hunni Illyricum Thraciasque vastant

Π 4. Τότε καὶ ὁ κομήτης ἀστὴρ ἐφάνη, τὰ μὲν πρῶτα ὅσον εὐμήκης ἀνὴρ μαλιστα, ὑστερον δὲ καὶ πολλῶ μείζων. καὶ αὐτοῦ το μὲν πέρας πρὸς δύοντα ἥλιον, ἡ δὲ ἀρχὴ πρὸς ἀνίσχοντα ἦν, αὐτῶ δὲ τῶ ἡλίῳ ὀπισθεν εἶπετο. ὁ μὲν γὰρ ἐν αἰγοκέρω ἦν, αὐτὸς δὲ ἐν τοξίτη. καὶ αὐτὸν οἱ μὲν τινας ἐκάλουν ξιφίαν, ὅτι δὴ ἐπιμήκης τε ἦν καὶ λίαν ὀξεῖαν τὴν ἀρχὴν εἶχεν, οἱ δὲ παγωνίαν, ἡμέρας τε πλείους ἢ τεσσαράκοντα ἐφάνη. οἱ μὲν οἶν ταῦτα σοφοὶ ἀλλήλοις ὡς ἤκιστα ὁμολογοῦντες ἄλλος ἄλλα προὔλεγον πρὸς τούτου δὴ τοῦ ἀστέρους σημαίνεσθαι· ἐγὼ δὲ ὅσα γενέσθαι ξυνηέχθη γράφων δίδωμι ἐκάστῳ τοῖς ἀποβεβηκόσι τεκμηριῶσθαι ἢ βούλοιο. μέγα μὲν εὐθύς στρατεύμα Οὐννικόν, διαβάντες ποταμὸν Ἰστρον, ξυμπάση Εὐδρώπῃ ἐπέσκηψαν, γεγονός μὲν πολλὰς ἤδη, τοσαῦτα δὲ τὸ πλῆθος κατὰ ἢ τοιοῦτα τὸ μέγεθος οὐκ ἐνεργὸν πώποτε τοῖς ταύτῃ ἀνθρώποις. ἐκ κόλπου γὰρ τοῦ Ἰονίου εἰ βάρβαροι οὗτοι ἅπαντα ἐφεξῆς ἐλήσαντο μέχρι ἐς τὰ Βυζαντίων προσίστεα. καὶ φρούρια μὲν δύο καὶ τριάκοντα ἐν Ἰλλυριοῖς εἶλον, πόλιν δὲ τὴν Κασσάνδρειαν κατεστρέψαντο βίᾳ (ἦν οἱ παλαιοὶ Ποπίδαιαν ἐκάλουν, ὅσα γε ἡμᾶς εἰδέναι) οὐ τεχομαχῆσαντες πρότερον. καὶ τὰ τε χρήματα ἔχοντες αἰχμαλώτων τε μυριάδας δυοκαίδεκα ἅπα-

нието на епископ, което никак не му принадлежало, и бил натоварен с пратеничеството, а пък другият го придружавал като прислужник. Като пътували през селищата на Тракия, те взели оттам със себе си едного, който трябвало да им бъде преводач за сирийски и гръцки език, и като се укрили от всички ромеи, пристигнали в земята на персите.

6. Хуните опустошават Балканския полуостров

По това време се явила и комета,¹ отначало колкото висок мъж, а после и много по-голяма. Опашката се простирала до заниз слънце, а главата ѝ — до изгрев слънце. Тя се движела след самото слънце, защото то се намирало в „козирог“, а тя — в „стрелец“². А едни я наричали „мечообразна звезда“, понеже била наистина продълговата и главата ѝ била твърде остра, а други — „брадата звезда“. Тя се явявала повече от четиридесет дена. Във всеки случай по тези неща учените не били никак съгласни помежду си и всеки от тях различно се изказвал за значението на тази звезда. Аз пък, като описвам онова, що се случило, предоставям всекиму да прави заключение за станалото, както желае. Веднага голяма хунска войска³ преминала реката Истръ и се навърлила върху цяла Европа⁴ — нещо, което вече често е ставало, но което никога не е причинявало на тамошните жители толкова много и такива големи злини. Защото тези варвари опустошили всичко наред от Йонийския залив⁵ чак до предградията на Византион. И те завзели тридесет и две крепости в Илирик,⁶ с пристъп завладели града Касандрия — който, доколкото знаем, древните назовавали Потидея⁷, — без да са предприемали по-рано обсада. Всички се завърнали в земята си, като завзели богатствата и отвели сто и двадесет хиляди

¹ Появата на споменатата тук комета трябва да се отнесе към м. декември 539 г. ² Зодията Стрелец (Sagittarius) се намира на запад от Козирог. В нея слънцето лежи през м. октомври. ³ Под хуни у Прокопий, както и у другите византийски писатели от VI в. се разбират обикновено първобългарски племена. ⁴ С името Европа обикновено се означават, обшо взето, земите на Източна Тракия, обаче тук това име е употребено като обозначение на балканските владения на Византийската империя. ⁵ Под Йонийски залив Прокопий разбира Адриатическо море, по-точно южната му част — Йонийско море. Вж. *Gr. Nova*, Šta su nasivali Jadranskim Morem Herodot i Hekataios, Сборник П. Ников, 1940, стр. 338—341. ⁶ Прокопий употребява метонимията илирийци (Ἰλλυριοί) вм. Илирик (Ἰλλυρία). ⁷ Градът Потидея, назован по-късно също Палена, бил преименуван в Касандрия, тъй като през 316 г. пр. н. е. бил съграден наново от пълководца Касандър. Този град дълго време представлял най-голямото и най-известно селище на Халкидическия полуостров.

γόμενοι ἐπ' οἶκον ἅπαντες ἀνεχώρησαν, οὐδενὸς σφίσι ἐναντιώματος ἀπαντήσαντος. χρόνῳ τε τῷ ὑστέρῳ πολλὰκις ἐπαυθα γενόμενοι ἀνήκεστα ἐς Ῥωμαίους δεινὰ ἔδρασαν. οἱ δὲ καὶ ἐν Χερσονήσῳ τειχομαχίσαντες, βιασάμενοι τε τοὺς ἐκ τοῦ τείχους ἀμυνομένους καὶ διὰ τοῦ τῆς θαλάσσης βροθίου τὸν περίβολον ὑπερβάντες, δεξιὰ πρὸς κόλπῳ τῷ Μέλανι καλουμένῳ ἐστίν, οὕτω τε ἐπὶ τῶν μακρῶν τειχῶν γεγενημένοι καὶ τοῖς ἐν Χερσονήσῳ Ῥωμαίοις ἀπροσδόκητοι ἐπιπεσόντες, ἔκτεινάν τε πολλοὺς καὶ ἠνδραπόδιον σχεδὸν ἅπαντας. ὀλίγοι δέ τινας καὶ διαβάντες τὸν μεταξὺ Σηοτοῦ τε καὶ Ἀβύδου πορθμὸν, ληισάμενοι τε τὰ ἐπὶ τῆς Ἀσίας χωρία καὶ αὐθις ἐς Χερρόνησον ἀναστρέψαντες ξὺν τῷ ἄλλῳ στρατῷ καὶ πάσῃ τῇ λείπῃ ἐπ' οἶκον ἀπεκομίσθησαν. ἐν ἑτέρῳ τε εἰσβολῇ τοὺς τε Ἰλλυριοὺς καὶ Θεσσαλοὺς ληισάμενοι τειχομαχεῖν μὲν ἐνεχείρισαν ἐν Θερμοπύλαις, τῶν δὲ ἐν τοῖς τείχεσι φρουρῶν καρτερώτατα ἀμυνομένων διερευνῶμενοι τὰς περιόδους παρὰ δόξαν τὴν ἀτραπὸν εὖρον ἢ φέροι εἰς τὸ δρος ὁ ταύτη ἀνέχει. οὕτω τε σχεδὸν ἅπαντας Ἑλληνας, πλὴν Πελοποννησίων, διεργασάμενοι ἀπεχώρησαν. (pp. 162,17—164,16)

7. Thraces in exercitu Romano militant

II 19. Χρόνον τε σφίσι ἐν ταύτῃ δὴ τῇ προσεδρεῖα τριβέντος συγχοῦ ξυνέβη πολλοῖς τῶν στρατιωτῶν πυρετῷ δυσκόλῳ ἐπαυθα ἀλῶναι· ἀδχηρὰ γὰρ Μεσοποταμία ἢ Περσῶν κατήκοος ὑπερρυῶς ἐστίν. οὐπερ ἀήθεις ὄντες Ῥωμαῖοι καὶ διαφερόντως οἱ ἐκ Θράκης ὀρμώμενοι, ἐν χωρίῳ ἐκόπως ἀδχημῶδε καὶ καλύβεισι τοῖς πνιγηραῖς ὡρα θέρους δίαταν ἔχοντες, ἐνόσησαν οὕτως ὥστε ἡμιθνήτες τὸ τρίτημόριον τοῦ στρατοῦ ἔκειντο. (pp. 235,23—236,5)

8. Thraces in exercitu Belisarii militant

II 21. Βελισάριος δὲ, ἐπεὶ τὸν προεβεντήν ἀγχιστά πη ἐπέπυστο εἶναι, καλύβην ἐκ πα-

пленици,¹ без да срещнат никаква съпротива. И по-сетне те често идвали тук и нанасяли на ромеите непоправими беди.² Те нападнали също и стената в Херсонес,³ нахвърлили се върху защитниците ѝ и през морето преминали укреплението, което се намирало откъм така наречения Черен залив.⁴ По този начин те се озовали отвъд Дългата стена, нападнали неочаквано ромеите в Херсонес, избили мнозина и заробили почти всички. А малцина преминали протока между Сестос⁵ и Абидос,⁶ опустошили селищата на Азия,⁷ после се завърнали в Херсонес и заедно с останалата войска и цялата плячка се оттеглили в земята си. При друго пък нашествие те опустошили Илирик и Тесалия и предприели нападение срещу укреплението при Термопилите. Тъй като защитниците на крепостните стени се отбранявали много упорито, те потърсили странични пътища и неочаквано намерили пътеката, която води въз планината, издигаща се на това място. По такъв начин те изтребили почти всички гърци — с изключение на пелопонесците, и се оттеглили.

7. Траки във византийската войска

Докато [ромейската войска] стояла дълго време в тази обсада,⁸ мнозина от войниците там били обхванати от мъчителна треска.⁹ Подвластната на персите Месопотамия е извънредно суха. Ромеите и особено войниците, които били от Тракия, несвикнали с тоя климат, прекарвали лятото в необикновено сухо място и в някакви задушни колиби, та поради това се разболели така, че една трета от войската лежала полумъртва.¹⁰

8. Траки във войската на Велизарий

Велизарий, като узнал, че пратеникът се намирал нейде много наблизо,¹¹ по-

¹ Тези числени посочвания на Прокопий очевидно са преувеличени. ² Изразът *ἀνήκεστα ἐς Ῥωμαίους δεινὰ ἔδρασαν* се повтаря често у Прокопий (вж. напр. *Procopius*, op. cit., p. 354, 6; 423, 5; 481, 22, и др.), поради което изглежда трябва да се тълкува като общо посочване. ³ Древният град Херсонес се намирал на Тракийския Херсонес. Предполага се, че той е тъждествен с дн. град Галиполи. ⁴ Според *Oberhammer*: PWRE, XV, coll. 439—440 става дума за Сароския залив. ⁵ Градът Систос бил разположен на Тракийския Херсонес, срещу Абидос. ⁶ Градът Абидос се намирал на Хелеспонт, в Мала Азия. Развалините му се намират при дн. турско село Bobali-Kalesi. ⁷ В текста е казано Азия, което трябва да се тълкува като обозначение изобщо на Малоазийския полуостров. ⁸ Отнася се до събития през 541 г. ⁹ С думата *πυρετός* се означавало точно „сила треска, огненица“. ¹⁰ Отнася се до един епизод от византийско-персийската война през 541 г. ¹¹ Отнася се до събитие от византийско-персийската война през 549 г.

χειῶν τινῶν σινδόνων πηξάμενος, ἦν δὴ παπυλεῶνα καλεῖν νενομίκασι, ἐκάθητο ἐκεῖ, ὡσπερ ἐν χωρίῳ ξηρίῳ, παραδηλῶν ὅτι δὴ οὐδεμιᾶ παρασκευῇ ἐνταῦθα ἦκοι. τοῖς δὲ στρατιώταις διέταξεν ὡδε· τῆς μὲν καλύβης ἐφ' ἑκάτερα Θράκες τε καὶ Ἰλλυριοὶ ἦσαν, Γοτθοὶ δὲ μετ' αὐτοῦς, καὶ τούτων ἐχόμενοι Ἑρσολοὶ, μετ' οὗς Βανδίλοι τε καὶ Μαυρούσιοι ἦσαν. (pp. 243,18—244,3)

9. De Recithango e Thracia oriundo

II 30. Βασιλεὺς δὲ Ἰουστινιανὸς Σαβείρων μὲν τῶ ἐθνει τὰ ξυγκείμενα χρήματα ἐπεμψε, Γουβάζην δὲ καὶ Λαζοὺς χρήμασι ἄλλοις δεδώρηται. ἐτύγχανε δὲ πολλῶ πρότερον καὶ ἄλλο στρατεύμα λόγον ἄξιον ἐς Λαζικὴν πέμπας, οἱ οὐπω ἀφικόμενοι ἐνταῦθα ἐτυχον. ἤρχε δὲ αὐτῶν Ῥεκίθαγγος^a ἐκ Θράκης, ἀνὴρ ζῆντος τε καὶ ἀγαθὸς τὰ πολέμα. (p. 300, 11—18)

10. De Danubii ostio

III 1. Τὰ γὰρ ἀμφὶ τὸν Εἰξεινον Πόντον, ὅς ἐκ Βυζαντίου χωρεῖ εἰς τὴν λίμνην, ἅπαντα ἀκριβολογεῖσθαι ἀμήχανα ἦν, βαρβάρων τῶν ἰπὲρ ποταμῶν Ἰστρου, ὃν καὶ Δανούβιον καλοῦσι, Ῥωμαίους βατῆν ἦμισα ποιουμένων τὴν ἐκείνη ἀκτῆν, πλήν γε δὴ ὅτι ἐκ Βυζαντίου μὲν ἐς τὰς τοῦ Ἰστρου ἐκβολὰς ἡμερῶν ἔστιν ὁδὸς δύο καὶ εἴκοσι. (p. 309, 5—11)

11. Gepidae terris circa Singidunum et Sirmium potiuntur

III 2. — — — Γοτθικὰ ἔθνη πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα πρότερόν τε ἦν καὶ τανῦν ἔστι, τὰ δὲ δὴ πάντων μέγιστά τε καὶ ἀξιολογώτατα Γότθοι τέ εἰσι καὶ Βανδίλοι καὶ Οὐσιγότθοι καὶ Γήπαιδες. πάλαι μέντοι Σαυρομάται καὶ Μελάγχιανοὶ ὀνομάζοντο· εἰσὶ δὲ οἱ καὶ Γετικὰ ἔθνη ταῦτ' ἐκάλον. — — — οὗτος ὁ λεῶς ὑπὲρ ποταμῶν Ἰστρου ἐκ παλαιῶ ἦκον. ἔπειτα Γήπαιδες μὲν τὰ ἀμφὶ Σιγγιδόνον^b τε καὶ Σίρμιον^c χωρία ἔσχον, ἐντὸς τε καὶ ἐκτὸς ποταμοῦ

строил от някакви дебелы платна шатра, която обикновено се нарича „папилеон“, седнал там като в пусто място и се преструвал, че бил дошел тук, без да се е приготвил [за война]. Той наредил войниците така: от двете страни на шатрата били тракийци и илирийци, след тях готи и до тях херули, след които идвали вандали и мавританци.

9. Тракиецът Рекитанг

Император Юстиниан изпратил на племето савири¹ уговорените пари,² а на Гувазис³ и на лазите⁴ подарил други пари. Много време преди това той бил изпратил в Лазика и друга значителна войска, която още не била пристигнала там. Предвождал я Рекитанг⁵ от Тракия, мъж умен и вещ във военните дела.

10. Устието на Дунав

Невъзможно е да се опише точно всичко, що се намира около Евксинския Понт, който се простира от Византион към [Меотидското] езеро.⁶ Варварите, обитаващи отвъд реката Истър, назовавана и Дунав, правят недостъпен за ромеите тамошния бряг. Може да се каже само това, че от Византион до устието на Истър има двадесет и два дни път.

11. Гепиди завладяват земите около Сингидунум и Сирмиум

Съществували са и съществуват и сега много готски и други племена. Найголемите и достойни да бъдат споменати са готите, вандалите, визиготите и гепидите.⁷ Някога се наричали обаче савромати и меланхлени. Някои ги наричат също и гетски племена — — — . Този народ от старо време обитавал отвъд Дунав. След това гепидите завладели земите около Сингидунум и Сирмиум, отсам и отвъд реката Истър, гдето живеят

^a ρεκίθακος G. ^b Σιγγιδόνον scripsit Haurý σιγγηδόν V, σιγγηδόνα P. ^c σύρμιον V.

¹ Савирите са били хунско племе, което обитавало близо до Кавказ. Повече сведения за тях вж. *Moravcsik*, *Byzantinoturcica*, II, p. 221—225. ² В текста е казано τὰ ξυγκείμενα, което ще рече постигнато споразумение, или договор, разбира се, и произлизащите от него следствия. ³ Гувазис е бил господар на племето на лазите. За него вж. повече у *Seek*, *Gobazes*: *PWRE*, VII, col. 1548. ⁴ Лазика е древната Колхида, дн. Лазистан. ⁵ Рекитанг, който вероятно е произхождал от т. нар. *Gothi minores*, поселени в днешните севернобългарски земи, преди това бил началник на ромейските войски в Ливан. По-късно той бил убит в Илирик. ⁶ Меотидско езеро = Азовско море. ⁷ Гепидите, съседно на готите номадско племе, населявали от III в. сл. н. е. областите на Средна Европа между Карпатите и Дунава. След разпадането на Атиловата държава едни от тях заемат Дакия, а други се преселват в Северна Италия.

*Ιστρου, ἐνθα δὴ καὶ ἐς ἐμὲ ἴδονται.

Τῶν δὲ δὴ ἄλλων Οὐδοίγοι μὲν ἐνθένδε ἀναστάντες τὰ μὲν πρῶτα ἐς ξυμμαχίαν Ἀρκαδίου βασιλέως ἀρίκοντο, χρόνῳ δὲ ὕστερον (οὐ γὰρ οἶδε βαρβάρους ἐνδιαπᾶσθαι ἢ ἐς Ῥωμαίους πίστις), ἡγουμένου αὐτοῖς Ἀλαρίχου, ἐς ἐπιβουλὴν ἐκατέρου βασιλῆως ἐτάραπτο, ἐκ Θράκης τε ἀρξάμενοι ξυμπάσῃ Εὐρώπῃ ὡς πολεμίᾳ ἐχρήσαντο (pp. 311, 5—10; 311, 20—312, 5)

12. Gothi in Thracia considunt

III 2 Γότθοι δὲ τὴν ἐπὶ τοῦ Ἰστρου διάβασιον ποιησάμεν ἰ Παννονίαν μὲν τὰ πρῶτα ἔσχον, ἔπειτα δὲ βασιλέως δόντος ᾤκησαν τὰ ἐπὶ τῆς Θράκης χωρία. ἐνταῦθά τε οὐ πολὺν διατρίψαντες χρόνον τῆς ἐσπερίας ἐκράτησαν. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐν τοῖς περὶ τῶν Γότθων εἰρήσεται. (p. 317, 9—14)

13. De quibusdam exercitus Romani ducibus e Thracia oriundis

III 11. Ἀρχοντες δὲ ἦσαν φοιδηράτων μὲν Δωροθέος τε, ὁ τῶν ἐν Ἀρμενίῳ καταλόγων στρατηγός, καὶ Σολόμων, — — — στρατιωτῶν δὲ ἱππέων μὲν Ῥουφῖνός τε καὶ Αἰγάν, ἐκ τῆς Βελσαρίου οἰκίας ὄντες — — — Αἰγάν δὲ ἦν Μασσαγέτης γένος, οὗς νῦν Οὐννους καλοῦσιν. οἱ δὲ λοιποὶ σχεδόν τι ἅπαντες τὰ ἐπὶ τῆς Θράκης χωρία ᾤκουν. εἶποντο δὲ αὐτοῖς Ἐρμούλι τετρακόσιοι, ὧν Φάρας ἦρχε, καὶ ξύμμαχοι βάρβαροι ἑξακόσιοι μάλιστα ἐκ τοῦ Μασσαγετῶν ἔθνους, ἱπποτοξοὶ πῆρες ὧν δὴ ἡγοῦντο Σινιῶν τε καὶ Βάλας, ἀνδρίας τε καὶ καριείας ἐς ἄκρον ἤκοντε. (pp. 361, 14—15; 23—24; 362, 7—14;

14. De origine Belisarii

III 11. Ἐστέλλετο δὲ καὶ Ἀρχέλαος, ἀνὴρ ἐς πατριμῖους τελεῶν, ἥδη μὲν τῆς ἀλλῆς ἐπαρχος ἐν τε Βυζαντίῳ καὶ Ἰλλυριοῖς γεγινώς, τότε δὲ τοῦ στρατοπέδου καταστάς ἐπαρχος. οὕτω γὰρ ὁ

и в мое време. Другите пък визиготи, като се вдигнали оттука, първоначално станали съюзници на император Аркадий¹. По-късно обаче — тъй като верността спрямо ромеите не представя нещо трайно за варварите — те под предводителството на Аларих² започнали да злоумишляват срещу единия и другия император и като потеглили от Тракия, нападали цяла Европа като вражеска земя.

12. Преселване на готи в Тракия

Готите, след като преминали Дунав, първоначално завзели Панония, а сетне с позволението на императора³ се заселили в земите на Тракия. Там те прекарали немного време и след това завладели западните области. Но това ще бъде разказано в изложението за готите.

13. Византийски пълководци от Тракия

Началници на федератите⁴ били Доротей, стратег на войсковите части в Армения, и Соломон — — —. Началници на конните войски били Руфин⁵ и Айган⁶, който бил от дружината⁷ на Велзарий — — —. Айган бил по произход от масагетите, които днес наричат хуни. А почти всички останали началници обитавали земите на Тракия. Придружавали ги четиристотин херули под началството на Фарас и около шестстотин съюзници варвари от племето на масагетите, все конни стрелци. Те били предвождани от Синион⁸ и Валас, които се отличавали с най-голяма мъжественост и издръжливост.

14. Произходът на Велзарий

Изпратен бил също и Архелай, който се числял към патрициите и по-рано бил префект на претория във Византион и в Илирик, а по това време бил префект на

¹ Император Аркадий (395—408). ² Аларих е бил племенен вожд на визиготите в края на IV и началото на V в. Починал в 412 г. ³ Император Зенон (474—491). ⁴ Другаде Прокопий (ibid., I, p. 361, 4—13; II, p. 505, 9—20) е дал доста обстоятелни сведения за федератите във византийската войска. С името федерати били означавани наемници чужденци във византийската войска. Общо вж. изследването на J. Maspero, *Φοιδηράτοι et στρατιῶται* dans l'armée byzantine au VIe siècle, B. Z., XXI, 1912, pp. 97—109; L. Bréhier, *Les institutions*, p. 337. ⁵ Според Procopius, ibid., I, p. 459, 3—4 Руфин бил тракиец по произход (Ῥουφῖνον τὸν Θράκη). ⁶ Повече сведения за Айган вж. у Moravcsik, op. cit., II, p. 235. ⁷ Византийският термин οἰκία означава лична дружина от наемници; вж. посочванията у Дуличев, Балканският Югонизток, стр. 247, бел. 1. ⁸ Синион по-късно се споменава като един от племенните вождове на кутригурите. За него вж. у Moravcsik, op. cit., II, p. 235.

τῆς δαπάνης χορηγὸς ὀνομάζεται. στρατηγὸν δὲ αὐτοκράτορα ἐφ' ἅπασιν Βελισάριον βασιλεὺς ἐστέλλεν. — — — ὄρμητο δὲ ὁ Βελισάριος ἐκ Γερμανίας, ἢ Θρακῶν τε καὶ Ἰλλυριῶν μετὰ ξὺν κεῖται. (p. 363,4—9; 16—18)

15. *Armenta equorum imperatoria in Thracia pascuntur*

III 12. Ὁ δὲ ζύμπας στόλος τῆ στρατηγίδι νηὶ εἶπετο, καὶ προσέειπεν Περὶνθῳ, ἢ νῦν Ἡράκλεια ἐπικαλεῖται, ἐνθα δὴ πέντε ἡμερῶν χρόνος τῆ στρατιᾷ ἐτίβη, ἐπεὶ βασιλεὺς ἵππους ὅτι μάλιστα πλείστοις τὸν στρατηγὸν ἐπαυθὰ ἐδώρειτο ἐκ τῶν βασιλικῶν ἵπποφορβίων, ἃ οἱ νέμονται ἐς τὰ ἐπὶ Θρακῆς χωρία. (p. 366, 10—15)

16. *De Rufino Thrace in exercitu Belisarii signifero*

IV 10. Μάλιστα δὲ αὐτὸν τε καὶ Καρχηδόνα πᾶσαν συνετάραξε τὰ ἐς Ἀιγάν τε τὸν Μασσαγέτην καὶ Ῥουφῖνον τὸν Θρακῆ ἐν Βυζακίῳ ξυνερχθέντα. ἄμφω γὰρ λογίμω ἐς ἄγαν ἐν τε τῆ Βελισαρίου οἰκίᾳ ἦσθη καὶ τῷ Ῥωμαίων στρατεύματι, ἄτερος μὲν αὐτοῖν Αἰγάν ἐν τοῖς Βελισαρίου δορυφόροις τατιόμενος, ὁ δὲ ἕτερος ἄτε ἀπάντων εὐψυχότατος τὸ σημεῖον τοῦ στρατηγοῦ ἐν ταῖς παρατάξεσιν εἰωθῶς φέρον. (p. 459, 1—9).

17. *Himerius Thrax exercitum contra Vandalos ducit*

IV 23. Ἀντάλας δὲ καὶ ὁ τῶν Μавροσίων στρατὸς ξυνελέγοντο αὐθις ἐν Βυζακίῳ, καὶ αὐτοῖς Στόιζας ξυνήν, στρατιώτας τε ὀλίγους τινὰς καὶ Βανδίλους ἔχων. Ἰωάννης δὲ ὁ Σισιμιόλου, πολλὰ λιπαρούντων Λιβύων, στρατεύμα ἀγείρας ἐπ' αὐτοὺς ἦλθεν. ἐτύγχανε δὲ Ἰμέριος Θραξ τῶν ἐν Βυζακίῳ καταλόγων ἀρχων, ὃν δὴ τότε Ἰωάννης ἐκέλευε πάντας ἐπαγόμενον τοὺς ταύτη καταλόγους ξὺν τοῖς ἐκάστῳ ἡγούμενοις ἐλθόντα ἐς χωρίον Μενεφέεσση, ὃ ἐστὶν ἐν Βυζακίῳ, σφίσι ξυμμίξαι. (p. 525, 13—22)

войската. Така се нарича прочее началникът на продоволствието. Императорът изпратил за стратег-автократор над всички Велизарий — — —. Велизарий произхождал от Германия, която лежи между Тракия и Илирик.

15. *Императорски коне в Тракия*

Цялата флота следвала подир военачалнишкия кораб и тъй стигнали до Перинт, който днес се нарича Хераклея.¹ Там войската прекарала пет дни и през това време императорът подарил там на стратега извънредно голям брой коне от императорските чарди, които пасат в земите на Тракия.

16. *Тракиецът Руфин знаменосец във византийската войска*

[Соломон]² и целият Картаген били извънредно много смутени от това, което се случило във Визакион с масагета³ Екан и с тракиец Руфин, защото те двамата били твърде известни в дружината на Велизарий и сред ромейската войска. Единият от тях — Еган, бил причислен към оръженосците на Велизарий, а другият, тъй като бил най-храбър от всички, обикновено носел в строя знамето на пълководеца⁴.

17. *Тракиецът Имерий воюва срещу вандалите*

Антал⁵ и мавританската войска се събрали отново във Визакион. Заедно с тях бил и Стоца, който водел малко войници, а също и вандали. А Йоан, синът на Сисиниол, поради силното настояване на либийците събрал войска и потеглил срещу тях. Началник на отредите във Визакион по това време бил Имерий⁶, тракиец, комуто тъкмо тогава Йоан заповядал да поведе всички тамошни бойни части заедно с техните военачалници, да пристигне в мястото Менефеси⁷, което се намира във Визакион, и да се присъедини към тях.

¹ Отнася се за събитие през 533 г. ² Соломон бил византийски пълководец, който ръководел военните действия в Северна Африка. ³ Прокопий често назовава хуните с името масагети. Загатва се за бунта на мавританците (вж. *Procopius*, *ibid.*, p. 353, 6 sq.) във Визакион, сиреч на африканското крайбрежие. ⁴ Става дума за Велизарий. ⁵ За Антал вж. други сведения у *Procopius*, *ibid.*, III, p. 195. ⁶ Имерий бил пленен от мавританците. Благодарение на неговото съдействие бил завзет градът Адраитос. По-късно той можал да избяга, да се добере до Картаген и да се върне във византийската войска. ⁷ Менефеси е град в северноафриканската област Бизацена, близо до Хадруметум, на север от Ел-Менфедли. За този град вж. повече у *Schwabe*: *PWRE*, XV, col. 845, l. v. Menepheze.

21. *De Petro Illyrio in exercitu Romano militante*

V 3. Οἷς δὴ περιχαρῆς γεγωνὸς βασιλεὺς Πέτρον, Ἰλλυριὸν γένος, ἐκ Θεσσαλονίκης ὀρωμώμενον, ἐς τὴν Ἰταλίαν εὐθὺς ἔστειλεν, ἕνα μὲν ὄντα τῶν ἐν Βυζαντίῳ ῥητόρων, ἄλλως δὲ ξυνετόν τε καὶ πρῶτον καὶ ἐς τὸ πείθειν ἱκάνον περιπότα. (p. 19, 16—21).

22. *De Mundone exercitus Illyriciani duce*

V 5. Βασιλεὺς δὲ τὰ ἀμφὶ Ἀμαλασοῦνθην ξυνερχθέντα μαθὼν εὐθὺς καθίστατο ἐς τὸν πόλεμον, ἕνατον ἔτος τὴν βασιλείαν ἔχων. καὶ Μοῦνδον μὲν τὸν Ἰλλυριῶν στρατηγὸν ἐς τε Δαλματίαν ἵεναι, τὴν Γότθων κατήκοον, καὶ Σαλαίων ἀποπειράσασθαι ἐκέλευεν (ἦν δὲ ὁ Μοῦνδος γένος μὲν βάρβαρος, διαφερόντως δὲ τοῖς τε βασιλέως πράγμασιν εὖνους καὶ ἀγαθὸς τὰ πολέμια), Βελισάριον δὲ ναοῖν ἔστειλε, στρατιώτας ἐκ μὲν καταλόγων καὶ φοιδεράτων τετρακισχιλίους, ἐκ δὲ Ἰσαύρων τρισχιλίους μάλιστα ἔχοντα. ἄρχοντες δὲ ἦσαν λόγιοι μὲν Κωνσταντῖνός τε καὶ Βέσσας^α, ἐκ τῶν ἐπὶ Θράκης χωρίων. — — — εἴποντο δὲ καὶ Οὔννοι ξύμμαχοι διακόσιοι καὶ Μανρούσιοι τριακόσιοι. (pp. 25, 2—14; 20—21)

23. *Theodoricus apud Sirmium contra Gepidas pugnat*

V 11. Γότθοι, ἐπειδὴ ἐς Ῥεγάτα ξυνελέγησαν, βασιλέα σφίσι τε καὶ Ἰταλιώταις Οὐίτινιν εἴλοντο, ἄνδρα οἰκίας μὲν οὐκ ἐπιφανοῦς ὄντα, ἐν μάχαις δὲ ταῖς ἀμφὶ Σίρμιον^β λίαν εὐδοκμηκότα τὸ πρότερον, ἦρκα τὸν πρὸς Γήπαδας πόλεμον Θεοδώριχος διέφερε. (p. 59, 5—9)

24. *De Bessa Gotho e Thracia oriundo*

V 16. Καὶ Βέσσας ἐπήγγελλε καταλαβεῖν Ναρνίαν, πόλιν ἐχυρὰν μάλιστα ἐν Τοῦσοις οὐ-

^α βέσσος L. ^β σέρμιον K.

21. *Илириеџт Петър на византийска военна служба*

Зарадван поради станалото¹, [Юстиниан] изпратил веднага в Италия Петър, по род илириец, който произхождал от Солун, бил един от риторите във Византион, изобщо бил човек разумен, кротък и способен да увещава.

22. *Мундо, пълководец на илирийската войска*

Като узнал това, което било станало с Амаласунта², императорът почнал война в деветата година от царуването си³. Той заповядал на илирийския стратег Мундо да отиде в Далмация, която се намирала под владичеството на готите, и да опита да завземе Салона⁴. А Мундо бил варварин по произход, особено много отдаден на работите на императора и вещь във военните дела. С корабите пък императорът изпратил Велизарий, който предвождал четири хиляди души редовни войници и федерати и над три хиляди души исаврийци. Видни военачалници били Константин и Бесас, от тракийските области. — — — С тях тръгнали и двеста съюзници хуни и триста мавританци.

23. *Теодорих воюва при Сирмиум срещу гепидите*

След като се събрали в Регата⁵, готите избрали за свой цар и за цар на италийците Витигес, който произхождал от незнатен род, обаче се бил прочул много в сраженията при Сирмиум по-рано, когато Теодорих водел войната против гепидите⁶.

24. *Готът Бесас от Тракия*

[Велизарий] заповядал на Бесас да завземе Нарния, извънредно укрепен град

¹ Загатва се за обещанието на Амаласунта да предаде цяла Италия под властта на император Юстиниан. Ср. Procopius, ibid., II, pp. 17, 23 — 19, 16, тук стр. 115. ² Прокопий другаде (op. cit., II, pp. 10, 15 — 24, 24) е разказал обстояно историята на Амаласунта, дъщерята на Теодорих, и нейното погубване от Теодат през 535 г. Убийството на покровителствуваната от византийците готска владетелка е дало повод на император Юстиниан да се намеси в делата на готите в Италия и да започне известната византийско-остроготска война в Италия. ³ Деветата година от управлението на Юстиниан отговаря на времето от 1 април 535 до 31 март 536 г. или ако за изходна точка се вземе реалното заемане на императорската власт от Юстиниан, съответно от 1 август 535 до 31 юли 536 г. ⁴ Град в Далмация, известен днес и под името Солин. ⁵ Регата — местност близо до Рим. ⁶ Загатва се за сражението между войските на Теодорих Велики и гепидите при Сирмиум през 488 г.

σαν. ὁ δὲ Βέσσας οὗτος Γότθος μὲν ἦν γένος τῶν ἐκ παλαοῦ ἐν Θράκῃ ῥημένων, Θεουδερίῳ τε οὐκ ἐπισπομένῳ, ἦν ἴκα ἐνθένδε ἐς Ἴταλίαν ἐπῆγε τὸν Γότθων λεόν, δραστῆριος δὲ καὶ ἀγαθὸς τὰ πολέμα. στρατηγὸς τε γὰρ ἦν ἀριστος καὶ αὐτοεργὸς δεξιός. (p. 83, 15—21).

25. De Hunnis, Sclavinis et Antis in exercitu Belisarii militantibus

V 27. Μαρτῖνός τε καὶ Βαλεριανὸς ἦκον, ἐξακοσίους τε καὶ χιλίους στρατιώτας ἱππεῖς ἐπαγομένῳ. καὶ αὐτῶν οἱ πλεῖστοι Οἰννοὶ τε ἦσαν καὶ Σκλαβηνοὶ καὶ Ἄνται, οἱ ὑπὲρ ποταμὸν Ἰστρὸν οὐ μακρὰν τῆς ἐκείνῃ ὄχθης ἴδρουντα. Βελισάριος δὲ ἦσθη τε αὐτῶν τῇ παρουσίᾳ καὶ πολεμητέα σφίσι ἐπὶ τοὺς πολεμίους εἶναι τὸ λοιπὸν ᾤετο (p. 130, 11—17).

26. De Cutila Thrace in Italia pugnante

VI 2. Ὀλίγω δὲ ὕστερον Μαρτῖνον μὲν καὶ Βαλεριανὸν ξὺν τοῖς ἐπομένοις ἐς Νέρωνος πεδίον Βελισάριος ἐπεμψε, ξυνταράσσειν οὐ μάλιστα ἐπιστείλας τὸ τῶν πολεμίων στρατόπεδον. ἐκ δὲ πυλίδος Πιγκιανῆς ἱππέας ἐξακοσίους ἐπὶ τῶν βαρβάρων τὰ χαρακτηριστὰ ἐστειλεν. οἷς δὴ τρεῖς τῶν αὐτοῦ δορυφόρων ἐπέστησεν, Ἄρτασιρην τε ἀνδρα Πέρσην καὶ Βώχαν Μασσαγέτην γένος καὶ Κουτίλαν Θράκα. — —

Τέλος δὲ Ῥωμαῖοι ἀρετῇ ὠσάμενοι τοὺς πολεμίους ἐτρέψαντο. ἐν τούτῳ τῷ ἔργῳ Κουτίλας μέσσην τὴν κεφαλὴν ἀκοντίῳ πληγείς καὶ ταύτῃ τὸ δοράτιον ἐμπεπηγὸς ἔχων ἐδίωκε. τῆς τε τροπῆς γενομένης ἅμα τοῖς περιοῦσιν ἐς τὴν πόλιν ἀμφὶ ἡλίου δύσιν ἐσήλασε, κραδανομένου οἱ ἐν τῇ κεφαλῇ τοῦ ἀκοντίου, θέαμα λόγου πολλοῦ ἄξιον. ἐν τούτῳ δὲ καὶ Ἄρστην, τῶν Βελισαρίου ἱπασπιστῶν ἓνα, τῶν τις Γότθων τοξότης μεταξὺ τῆς τε ξίνος καὶ ὀφθαλμοῦ τοῦ δεξιοῦ βάλλει. καὶ τοῦ μὲν τοξεύματος ἡ ἀκίς ἄχρι ἐς τὸν ἀρχένα ὀπίσω διήλθεν, οὐ μέντοι διεφάνη, τοῦ δὲ ἀράκου τὸ λειπόμενον ἐπῆν τε τῷ προσώπῳ καὶ ἱππευομένου τοῦ ἀνθρώπου ἐσείετο. ὃν δὴ ξὺν τῷ Κουτίλᾳ θεώμενοι ἐν θαύματι μεγάλῳ ἐποιούνητο Ῥωμαῖοι, ὅτι δὴ ἱππεύοντο, οὐδεμίαν ἐπιστροφὴν τοῦ κακοῦ ἔχοντες (pp. 155, 14—21; 156, 8—23).

в Тоскана.¹ А този Бесас бил по произход гот, и то от заселените някога в Тракия готи, които не последвали Теодорих, когато повел оттам готския народ за Италия. Той бил предприемчив и вещ във военните дела, отличен стратег и умело действувал по свой почин.

25. Хуни, славини и анти във войската на Велизарий

[В Италия] пристигнали Мартин и Валериан, които водели хиляда и шестстотин конници. Повечето от тях били хуни, славяни и анти, които живеели отвъд реката Истръ, недалеч от нейния бряг. Велизарий се зарадвал, че пристигнали, и сметнал, че трябва вече те да почнат военните действия срещу неприятелите.²

26. Тракиецът Кутилас воюва в Италия

Малко по-късно Велизарий изпратил Мартин и Валериан с дружината им в Нероново поле,³ като им заповядал да безпокоят колкото може повече неприятелския стан. От Порта Пинкиана⁴ пък изпратил срещу укреплението на варварите шестстотин конници. За техни началници поставили трима от своите копиеносци: персиаца Артасир, масагета Бохас и тракиеца Кутилас. — —

Най-сетне ромеите чрез своята храброст отблъснали враговете и ги обърнали в бягство⁵. В това сражение Кутилас бил ранен с копие в средата на главата и продължил със забитото в главата си копие да преследва [неприятелите]. Когато [неприятелите] били обърнати в бягство, Кутилас влязъл в града⁶ към залез слънце заедно с останалите, като на главата му се клатело копие. Това представляло необикновено зрелище. В същото време един от стрелците готи ранил Арзес, който бил от щитоносците на Велизарий (между носа и дясното око). Острието на стрелата преминало чак отзад до врата, без обаче да се покаже, като само останалата част от стрелата се виждала на лицето и се клатела, когато този човек яздел. Римляните много се удивлявали, като го видели заедно с Кутилас, че двамата яздат, без да обършат никакво внимание на болката.

¹ Откъсът се отнася до събития през 537 г. при борбата между византийци и готи около Рим.
² Откъсът се отнася до едно сражение през лятото на 537 г., през втората половина на м. юли.
³ Нероново поле е местност в Рим отвъд реката Тибър, сега в чертата на града Рим. ⁴ Става дума за римската Porta Pinciana, сега в чертата на Рим, а през VI в. в покрайнините на града.
⁵ Отнася се до събития през лятото на 537 г. ⁶ Град Рим.

27. *De equitibus Thraciis in exercitu Belisarii militantibus*

VI 5. Ἐν τούτῳ δὲ καὶ ἄλλο στρατεύμα ἐκ Βυζαντίου κατέπλευσεν, Ἰσαύρων μὲν ἐς τὸν Νεαπόλεως λιμένα τρισχίλιοι, ὧν Παῦλος καὶ Κόνων ἠγοῦντο, ἐς Δρυῦντα δὲ Θρακῆς ἑπταεῖς ὀπακόσιοι, ὧν Ἰωάννης ἤρχεν ὁ Βυαλιανοῦ τοῦ πρώην τετυραννηκός ἀδελφιδούς. — — —

* Ἦδη γὰρ αὐτὸ οὐ πολλῶ πρότερον κατειλήφει, Κόνωνα ξύν τε Ἰσαύρων καὶ Θρακῶν στρατεύματι οὐκ ὀλίγῳ πέμψας. (pp. 170,1—5; 197, 3—5).

28. *Thracas in exercitu Belisarii militant*

VI 12, 13. Βελισάριος δὲ τοῖς ἐκ Μεδιολάνου ἦκουσι χιλίους ἐπεμψεν Ἰσαύρους τε καὶ Θρακῆς. ἠγγέιτο δὲ τῶν Ἰσαύρων Ἐννης, τῶν δὲ Θρακῶν Παῦλος, Μουνδίλας τε ἅπασιν ἐφειστήκει καὶ αὐτὸς ἤρχεν ὀλίγους τινας τῶν Βελισαρίου ἱπασπιστῶν ἔχων. — — —

Таῖς μέντοι κλίμαξιν ἀνιόντες οἱ βάρβαροι παρ' ὀλίγον ἤλθον τὸ φρούριον κατὰ κράτος ἐλεῖν, εἰ μὴ ἄνδρες δύο, ἔργα θαυμάσια ἐνδεικνύμενοι, ἤδη αὐτοὺς τοὺς ἐν ταῖς ἐπάλλεσι γενομένους ἀρετῇ ὤσαντο, ὧν ὁ μὲν Βελισαρίου δορυφόρος ἦν ἐκ Θρακῆς, Οὐλιμουθ^α ὄνομα, ὁ δὲ Βαλεριανοῦ, Γουβουλουδοῦ, Μασσαγέτης γένος. τούτω γὰρ τῷ ἄνδρι τύχη μὲν τι καταπεπλευκότε ὀλίγῳ πρότερον ἐς τὸν Ἀγκῶνα ἐτυχέτην. ἐν δὲ τῷ πόνῳ τούτῳ τοὺς ἀνιόντας τοῖς ξίφεσιν ἀμυνόμενοι τὸ μὲν φρούριον παρὰ δόξαν ἔσωσαν, αὐτοὶ δὲ ἡμιθνήτες καὶ τὸ σῶμα κρεουργήθεντες ὄλον ἐνθένδε ἀπεκομίσθησαν (pp. 203, 14—19; 207,23—208,8).

29. *Heruli in Illyrico et in terris confinibus Sclavinis considunt*

VI 15. Ἦνίκα Ἐρσουλοὶ Λαγγοβαρδῶν ἠροσηθέντες τῇ μάχῃ ἐξ ἠθῶν τῶν πατρίων ἀνέστησαν, οἱ μὲν αὐτῶν, ὥσπερ μοι ἔμπροσθεν δεδιήγηται, ᾤκησαντο ἐς τὰ ἐν Ἰλλυριοῖς χωρία,

^a οὐλιμουθ ὄνομα K] οὐλιμουθ τούνομα L.

¹ Дриунт е дн. италиански град Отранто. ² През януари 538 г. при Велизарий в Рим пристигнал епископът на Медиоланум (дн. Милано) Даций заедно с някои видни граждани от този град, за да иска да им бъде изпратен малък гарнизон. Велизарий изпълнил обещанието си няколко месеца по-късно, преди м. юни 538 г.

27. *Конници траки във войската на Велизарий*

Между това и друга войска отплавала от Византион. От нея пристигнали в пристанището на Неапол три хиляди исаврийци под началството на Павел и Конон, а в Дриунт¹ — осемстотин конници траки под началството на Йоан, племенник на предишния узурпатор Виталиан. — — —

Не много време преди това, като изпратил Конон заедно с немалка войска от исаврийци и траки, [Велизарий] бил вече завзел [град Анкона].

28. *Тракийски отреди във войската на Велизарий*

Заедно с пристигналите от Медиоланум² Велизарий изпратил хиляда исаврийци и траки. Енис предвождал исаврийците, Павел — траките, а над всички началствувал Мундилас и той самият имал със себе си неколцина от щитоносците на Велизарий. — — —

Варварите наистина се изкачвали нагоре по стълбите и насмалко щели да превземат със сила крепостта, ако двама войници — единият бил Велизариев копиеносец, на име Улимут от Тракия, а другият Гувулгуду [копиеносец] на Валериан, по произход масагет, те били извършили достойни за почуда дела, като храбро отблъснали онези, които вече се намирали по зъберите [на стените]. Тези двама мъже малко време преди това по някаква случайност заедно пристигнали по море в Анкона. Като отблъснали с мечовете си онези, които се изкачвали нагоре, те в това сражение неочаквано спасили крепостта, обаче самите те били отнесени оттам полумъртви и с напълно изранени тела.

29. *Херули се заселват в Илирик и в съседство на славяните*

След като херулитите претърпели поражение в борбата с лангобардите, те се изселили от бащините си селища. Едни от тях, както разправих по-рано, се поселили в илирийската земя, а другите по

οὐ δὲ δὴ ἄλλοι Ἰστρὸν ποταμὸν διαβαίνειν οὐ-
δαμῆ ἔγνωσαν, ἀλλ' ἐς αὐτάς που τὰς ἐσχατίας
τῆς ὀκουμένης ἰδρῦσαντο οὗτοι γοῦν πολλῶν
ἐκ τοῦ βασιλείου αἵματος ἡγουμένων σφίσι
ἤμειψαν μὲν τὰ Σκλαβηνῶν ἔθνη ἐφεξῆς ἅπαν-
τα, ἔρημον δὲ χώραν διαβάτες ἐνθένδε πολλὴν
ἐς τοὺς Οὐάρωνος καλουμένους ἐχώρησαν. (pp.
214,21—215,6).

30. De perfidia Burcentii natione Bessi et
de gestis cuiusdam Sclavini in exercitu
Belisarii militantis

VI 26. Γότθοι δὲ οἱ ἐν Αὐξίμῳ, Φράγγων
μὲν ἀφίξεως πέρι οὐδὲν πετυσμένοι, ἀπειρηκό-
τες δὲ πρὸς τὴν ἐκ Ῥαβέννης ἐλπίδα οὕτω
μέλλουσαν, αὐθις μὲν Οὐίτιγιν διανοοῦντο μαρ-
τύρεσθαι, λαθεῖν δὲ τῶν πολεμίων τὴν φυλακὴν
οὐχ οἶοί τε ὄντες ἐπένθον. μετὰ δὲ τῶν τινα
Ῥωμαίων, Βέσον^α γένος Βουρκέντιον ὄνομα,
ἰπὸ Ναρσῆ τεταγμένον τῷ Ἀρμενίῳ, μόνον
ἰδόντες ἐς μέσην ἡμέραν φυλακὴν ἔχοντα, ὡς
μή τις ἐκ τῆς πόλεως ἐπὶ τὴν πόαν^β ληψόμε-
νος ᾖ, ἔς τε λόγους αὐτῷ ξυνηλθὸν ἐγγυτέρω
ἦκοντες καὶ τὰ πιστὰ δόντες ὡς οὐδὲν ἐς αὐ-
τὸν κακουργήσωσι συγγενέσθαι σφίσι ἐκέλευον,
ἔσεσθαι οἱ μεγάλα ἐπαγγελιαμένους παρὰ σφῶν
χορήματα, καὶ ἐπειδὴ ἐν τῷ αὐτῷ ἐγένοντο, ἐδέ-
οντο τοῦ ἀνθρώπου οἱ βάρβαροι ἐπιστολὴν τινα
ἐς Ῥάβενναν διακομίσει, τάξαντες μὲν οἱ ἐν
τῷ παρατίκῳ χρυσοῖον ξητόν, πλέον δὲ ἰπποσχό-
μενοι δάσειν, ἐπειδὴ σφίσι Οὐίτιγιδος γράμ-
ματα ἐπανηκοί φέρον. τοῖς δὲ χορήμασι ὁ στρα-
τιώτης ἀπαπεισθεὶς ἰπουργήσῃν τε ὡμολόγησε
ταῦτα καὶ ἐπιτελῆ ἐποίησε τὴν ἰπποσχέσῃν. γράμ-
ματα γοῦν κατασεσημασμένα λαβὼν ἐς Ῥάβεν-
ναν κατὰ τάχος ἀφίκετο. καὶ Οὐίτιγιδι ἐς ἄσπιν
ἐλθὼν τὴν ἐπιστολὴν ἐνεχείρισεν — — —

Τοσαῦτα γράφας Οὐίτιγης καὶ χορήμασι πολ-
λοῖς τὸν ἀνθρώπον δωρησάμενος ἀπεπέμψατο. ὃς
δὴ ἐς Αὐξίμῳ ἀφικόμενος, παρὰ τε τοὺς ἑταίρους
τοὺς αὐτοῦ ἦλθε καὶ ἀρρώστημα ὅτι δὴ οἱ ξυμ-
βεβηκέναι σκεψάμενος ἐς τε ἱερόν τι οὐκ ἄπο-

^α βέσον L] σβέσον K, Βέσον Maltry, Βεσον Dind. ^β πόαν L] πόλιν K ἴοι] ἦει K.

¹ Племето Οὐάρωνι (Varni, Virini) е обитавало в днешните севернонемски земи, на изток от долното течение на р. Елба. ² Откъдет се отнася до една случка от войната между византийци и готи през 539 г. във връзка с обсадата на града Osimo и Рисепо (Италия) от страна на Велизарий. ³ За действията на франките по това време Прокопий е разказал обстояно на друго място от своето съчинение (*ibid.*, II, p. 251, 6 sq.). ⁴ Според изричното посочване на Прокопий Буркенций, който носи, изглежда, латинско име, е бил от тракийското племе на бесите: Βέσον γένος. ⁵ Нарзес бил византийски пълководец. Той заедно с Велизарий участвувал в завоевателната война на Византия срещу готското кралство в Италия, която била покорена от него окончателно в 555 г. Вж. *Успенски*, пос. съч., I, стр. 452. Той е взел участие и в потушаването на бунта „Ника“.

никакъв начин не се решавали да преминават реката Истр, но се установили някъде по самите краища на вселената. Те именно под предводителството на мнозина от царска кръв преминали поред през всички славянски племена, по-нататък пребродили обширна пуста земя и оттам се отправили към така наречените варни¹.

30. Предателството на Буркенций, по
произход бес. Подвигът на един славянин
от войската на Велизарий

Намиращите се в Авксим² готи — без да знаят нищо за пристигането на франките,³ — като се отказали от така несигурната си надежда по отношение на Равена, обмислили, от друга страна, да осведомят Витигес, но съжалявали, че не били в състояние да се укрият от стражата на неприятелите. При това, като видели, че на пладне един от ромите, по произход бес, на име Буркенций⁴, подчинен на арменец Нарзес⁵, бил поставен на стража, щото никой да не излиза от града, за да бере трева, влезли в разговор с него, приближили се, дали му уверения, че не ще му направят никакво зло, помолили го да дойде при тях и му обещали, че ще получи от тях много пари. И след като се събрали заедно, варварите помолили този човек да отнесе едно писмо в Равена, определили му веднага известно количество злато, като му обещали, че ще му дадат още повече, когато се завърне и им донесе писмо от Витигес. Убеден чрез парите, войникът се съгласил да помогне в това дело и да изпълни обещанието си. И тъй той получил запечатано писмо и бързо пристигнал в Равена, явил се пред Витигес и му връчил писмото — — —

Като написал това и обдарил човека, (който го донесъл) с много пари, той го отправил. Когато този пристигнал в Авксим и се явил при другарите си, прикрил се, като казал, че се бил разболял

θεν ὄν διὰ τοῦτο ἐσχολακέναι, κατέστη μὲν αὐθις ἐς τὴν φυλακὴν ἥπερ εἰώθει, λαθὼν δὲ ἀπαντας τοῖς πολεμίους τὰ γράμματα ἔδωκεν, ἅπερ ἐς τὸ πλῆθος ἀγανωσθέντα ἔτι μᾶλλον ἀπαντας, καίπερ τῷ λιμῷ πιεζομένους, ἐπέρρωσε. διὸ δὴ προσχωρεῖν Βελισαρίῳ πολλὰ τιθασσεύοντι οὐδαμῇ ἤθελον. αὐθις δὲ (οὐδὲ γὰρ σφίσι στρατεύμα ἐκ Ῥαβέννης ἐξεληλυθὸς ἠγγέλλετο καὶ τῶν ἀναγκαίων τῇ ἀπορίᾳ ὑπερφυῶς ἤδη ἤχθοντο) Βουρκέντιον^α πάλιν πέμπουσι, τοῦτο ἐν γράμμασι δηλώσαντες μόνον, ὡς πέντε ἡμερῶν οὐκέτι τὸ λοιπὸν οἳοί τε εἶσι τῷ λιμῷ μάχεσθαι. ὁ δὲ αὐτοῖς ἐπανήκεν αὐθις, Οὐτιτίγδος ἐπιστολὴν ἔχων ταῖς ὁμοίαις ἐλπίσιν αὐτοῦς ἀναρτῶσαν.

Ῥωμαῖοι δὲ οὐδὲν τι ἦσσαν ἀχθόμενοι, οὐκ ἔτι ἐν χώρᾳ ἐρήμῳ μακρὰν οὕτω προσεδραεῖαν πεποιήται, διηποροῦντο, οὐκ ἐνδιδόντας σφίσι ἐν τοσοῦτοις κακοῖς τοὺς βαρβάρους ὀρῶντες. διὸ δὴ Βελισαρίος ἐν σπουδῇ ἐποιεῖτο ζῶντά τινα πᾶν ἐν τοῖς πολεμίους δοκίμων λαβεῖν, ὅπως ἂν γνοίη ὅτου δὴ ἔνεκα τὰ δεινὰ καρτεροῦσιν οἱ βάρβαροι, καὶ οἱ Βαλεριανὸς τὸ τοιοῦτον ὑπουργήσειν εὐπετῶς ὠμολόγει. εἶναι γὰρ τινὰ τῶν οἱ ἐπομένων ἐκ τοῦ Σκλαβηρῶν ἔθνους, οἱ κρύπτεσθαι τε ὑπὸ λίθῳ βραχεῖ, ἢ φητῶ τῷ παρατυχόντι, εἰώθασιν καὶ ἀναρτᾶσθαι ἄνδρα πολέμιον. τοῦτό τε αἰεὶ παρὰ ποταμὸν Ἰστρου, ἐνθα ἴδρυνται, ἐς τε Ῥωμαίους καὶ τοὺς ἄλλους βαρβάρους ἐνδείκνυνται. ἦσθη τῷ λόγῳ Βελισαρίος καὶ τοῦ ἔργου ἐπιμελεῖσθαι κατὰ τάχος ἐκέλευε. Βαλεριανὸς οὖν ἀπολέξας τῶν Σκλαβηρῶν ἕνα σώματός τε μεγέθους περίεῦ ἦκοντα καὶ διαφερόντως δραστήριον, ἄνδρα πολέμιον ἄγειν ἐπέστελλε, χρήματά οἱ μεγάλα πρὸς Βελισαρίου ἰσχυρισάμενος ἔσεσθαι. δράσειν δὲ τοῦτο αὐτὸν ἐν τῷ χωρίῳ εὐπετῶς ἔφρασκεν, οὐπερ ἢ πόα τυγχάνει οὐσα. χρόνου γὰρ πολλοῦ ταύτῃ τοὺς Γότθους ἀπορίᾳ τῶν ἀναγκαίων σιτίζεσθαι. ὁ μὲν οὖν Σκλαβηρὸς ὄρθρου βαθέος ἄγχιστα τοῦ περιβόλου γενόμενος, ἐν θάμνω τινὶ ἐγκαλυψάμενός τε καὶ τὸ σῶμα ἐς ὀλίγον ξυναγαγὼν ἀμφὶ τὴν πόαν ἐκρύπτετο. ἅμα δὲ ἡμέρᾳ Γότθος ἀνὴρ ἐνταῦθα ἦκων τὰς βο-

и поради това си починал в някакъв недалечен храм. Той отново бил поставен на стража на обичайното място и скришом от всички предал писмото на неприятелите. Когато писмото било прочетено пред множеството, то ободрило още повече всички, въпреки че били измъчвани от глад. Поради това, ако и да опитвал много да ги привлече, те нито най-малко не пожелали да преминат на страната на Велизарий. Тъй като не получили известие, че от Равена е излязла войска, (за да пристигне при тях) и вече прекомерно били измъчвани от недостиг на припаси, те отново изпратили Буркенций, като в писмо заявили само това, че занаяпред ще бъдат в състояние да се борят с глада не повече от пет дни. Буркенций повторно се завърнал при тях, като носел писмо от Витигес, което ги подкрепяло със същите надежди.

Не по-малко негодували ромеите, задето предприели толкова дълга обсада в пуста страна, и недоумявали, като виждали, че варварите дори при такива несподоби не се предавали. Поради това именно Велизарий се постарал да залови жив някого от първенците на неприятелите, за да узнае поради какво точно варварите понасят несподобите. И Валериан му обещал,¹ че лесно могъл да му помогне в тая работа, защото между подчинените му имало някои от славянския род, които били свикнали да се крият под малък камък или под някакъв случайно попаднал пред тях храст и да отвлечат някой неприятел. Това те вършат винаги край реката Истръ, гдето обитават, спрямо ромеите и другите варвари. От тези думи Велизарий се възраднал и заповядал бързо да се заловят за работа. И тъй Валериан избрал едного от славяните, който бил особено годен в случая поради своята снажност и бил много смел, и му поръчал да доведе някой неприятел, като го уверявал, че ще получи много пари от Велизарий. Той казал, че лесно щял да стори това в онова място, гдето има трева, понеже готите поради липса на съестни припаси от дълго време се хранели с нея. И тъй славянинът в тъмни зори се приближил до крепостната стена, скрил се в някакъв храст, сгушил се и се укрив в тревата. Щом се съмвало, един гот пристиг-

^α βουκέντιον Κ.

¹ Откъсът се отнася до събитията през 539 г.

τάνας κατά τάχος ξυνέλεγεν, ἐκ μὲν τοῦ θάμου ὑποτοπάζων οὐδὲν ἄχαρι, συχνὰ δὲ περισκοπῶν ἐς τὸ τῶν ἐναντίων στρατόπεδον, μή τις ἐνθύνδε ἐς αὐτὸν ἴοι. καὶ οἱ ἐπιπεσῶν ὀπισθεν ὁ Σκλαβηγὸς ἐκ τοῦ αἰφνιδίου ἀνάρπαστον ἐποίησατο, σφίγγων τε μέσον κατεργῶς χερσὶν ἀμφοτέροις τὸν ἀνθρώπον, ἐς τε τὸ στρατόπεδον ἤνεγκε καὶ φέρων Βαλεριανῶ ἐνεχείρισεν. ᾧ δὴ πυνθανομένῳ, ὅτι ποτὲ Γότιθοι πιστεύοντες καὶ τί τὸ ἐχρὸν ἔχοντες ἤμισα ἐθέλουσι προσχωρεῖν σφίσι, ἀλλ' ἐκούσιοι τὰ δεινότερα ἐγκατεροῦσι, τὸν πάντα λόγον ἀμφὶ τῷ Βουρκεντίῳ ὁ βάρβαρος ἔφρασε καὶ αὐτὸν οἱ ἐς ὅμην ἤκοντα ἤλεγχεν. ὁ δὲ Βουρκέντιος, ἐπεὶ ἐκπιυτος ἤδη γεγωνῶς ἤσθητο, οὐδὲν τῶν πεπραγμένων ἀπέκρυψε. διὸ δὴ Βελισάριος μὲν τοῖς ἐταίροις αὐτὸν ὅτι βούλοιντο παρέδωκε χρῆσθαι, οἱ δὲ αὐτὸν ζῶντα οὐκ ἐς μακρὰν ἔκαυσαν, θεωμένων τὰ ποιούμενα τῶν πολεμίων. Βουρκέντιος μὲν οὕτω τῆς φιλοχρηματίας ἀπέλαυσε. (pp. 265,12—266,9; 267,15—269,25)

нал там, почнал да събира бързо треволяци, без да подозира нещо неприятно откъм храста, но често поглеждаше към стана на неприятелите, да не би оттам някой да дойде към него. Като скочил внезапно зад него, славянинът го сграбчил, стиснал го здраво през кръста с двете си ръце, донесъл го в стана и го предал на Валериан. И тъй, когато този попитал в що собствено вярват готите и каква надежда хранят, та не желаят по никакъв начин да им се покорят, но с готовност понасят най-страшни несподи, варваринът разказал всичко, което бил сторил Буркенций, и когато този се явил пред него, го изобличил. А Буркенций, понеже разбрал, че вече бил уличен в престъпление, не скрил нищо от онова, което бил извършил. Поради това Велизарий го предал на другарите му — да направят с него каквото желаят. Не след много време те го изгорили жив [пред очите на] неприятелите, които наблюдавали това, което се извършило. Така Буркенций получил награда за своето сребролюбие.

31. *De Thracibus et Hunnis in Italia militantibus*

31. *Траки и хуни във войската в Италия*

VII 6. Καὶ οἱ νεῶν ξυνέπεμψε στόλον, Θρακῶν τε καὶ Ἀρμενίων στρατιωτῶν εὐπλησάμενος. ἤγεῖτο δὲ τῶν μὲν Θρακῶν Ἡρωδιανὸς, τῶν δὲ Ἀρμενίων Φάζας Ἰβηρ, Περανίου ἀδελφιδούς· ξυνέπλεον δὲ αὐτοῖς καὶ Οἴννοι ὄλγοι. (p. 322, 17—21)

Императорът изпратил [с Максимин] кораби, натоварени с войници траки и арменци. Еродиан предвождал траките, а арменците — ибериецът Фазас, племенник на Пераний. С тях отплували и малък брой хуни.

32. *Belisarius dilectum per Thracias agit*

32. *Велизарий набира войници от Тракия*

VII 10. Οὕτω μὲν Βελισάριος τὴ δευτέρον ἐς Ἰταλίαν ἦει. ἐπεὶ δὲ στρατιώτας ὡς μάλιστα ὀλίγους εἶχε (τοὺς γάρ οἱ ἐπομένους τοῦ ἐν Μήδιαι· στρατοπέδου ἀποσιῆσαι οὐδαμῆ ἴσχυσε) Θρακίην ὅλην περιῶν χρήματά τε προέμενος, ξυνῆγε νέους ἐθελουσίους. (p. 336, 20—24)

Така Велизарий за втори път заминал за Италия.¹ Той имал съвсем малко войници, понеже по никакъв начин не можел да изтегли войската си от Мидия, и затова обиколил цяла Тракия, пръснал пари и събрал доброволци младежи.

33. *Milites Illyriciani exercitum Romanum derelinquunt, quia Hunni eorum terras vastant*

33. *Дезертиране на илирийски войници поради хунски нашествия в земите им*

VII 11. Χρόνῳ δὲ οὐ πολλῷ ὕστερον Ἰλλυριῶν ἐξυμπαντες, ὅσοι ξὺν αὐτῷ ἐστρατεύοντο, ἐκ τοῦ αἰφνιδίου, καθὼν οὐδὲν οὔτε παθόντες οὔτε ἀκούσαντες, λάθρα ἐνθύνδε ἀναχωρήσαντες

Не след много време всички илирийци, които били потеглили на поход заедно с Виталий, внезапно, без да изпитат или да чуят нещо лошо, тайно се от-

¹ Пълководецът Велизарий заминал за Италия за втори път през лятото на 544 г.

ἐπ' οἶκον ἀπεκομίσθησαν. πρόσβεις τε παρὰ βασιλέα πέμψαντες συγγνώμην δίδουσι σφίσι ἐδέοντο, οὐκ ἄλλου του ἕνεκα εἰς τὰ οἰκεῖα τῷ τρόπῳ τούτῳ ἀφικομένους ἢ ὅτι συχνὸν σφίσι χρόνον ἐν Ἰταλίᾳ στρατευομένοις τάς τε συντάξεις ὡς ἤμισα κομιζομένοις χρήματα δὴ πολλὰ τὸ δημόσιον ἄφειλε. στρατεύματος δὲ Οὐννικοῦ τοῖς Ἰλλυριοῖς ἐπισκήσαντος παῖδάς τε καὶ γυναῖκας ἐξηνδραποδίσθαι τετύχηκεν. ἃ δὴ πυνθόμενοι καὶ τῶν ἀναγκαίων ἐν γε Ἰταλιώταις σπανάζοντες (ἀνεχώρησαν). οἷς δὴ βασιλεὺς τὰ πρῶτα χαλεπήνας, εἶτα συγγνώμων ἐγένετο. γνούς δὲ ὁ Τοντίλας τὴν τῶν Ἰλλυριῶν ἀναχώρησιν στρατεύμα ἐπὶ Βονώνειαν ἐπεμψεν, ὡς Βιτάλιον καὶ τοὺς ξὺν αὐτῷ ἀναρπάσσοντας. ἀλλὰ Βιτάλιός τε καὶ Θουριμούθ^α πειλοχίσσαντες ἐνέδραϊς τισὶ τοὺς ἐπιόντας πολλοὺς μὲν διέφθειραν, τοὺς δὲ λοιποὺς ἐς φυγὴν ἔτρεψαν. ἐνθα Ναζάρης, ἀνὴρ λόγιμος, Ἰλλυριὸς γένος, στρατιωτῶν τε τῶν ἐν Ἰλλυριοῖς ἀρχῶν, ἔργα θανάσας ἐς τοὺς πολεμίους πάντων μάλιστα ἐπεδείξατο. (pp. 342,9—343,6)

34. *Barbatio Thrax in exercitu Romano protector militat*

VII 11. Τοντίλας δὲ μαθὼν τὰ πρᾶσ' ἔμεγα στρατῷ πολλῷ ἐπ' αὐτοὺς ἦλθε. καὶ ἀποπειρασάμενος χρόνον τε ἐνταῦθα διατρέψας τινὰ, ἐπεὶ ἐξελεῖν οὐχ οἶός τε ἦν, ἄπρακτος ἐν Αὐξίμῳ εἰς τὸ στρατόπεδον ἀνεχώρησεν. ἐπεξήει δὲ Ῥωμαίων ἐν τοῖς πολεμίσι οὐδεὶς, ἀλλ' ἐντὸς τειχῶν ἕκαστοι ἕμενον. ἀλλὰ καὶ τῶν δορυφόρων τῶν αὐτοῦ δύο Βελισάριος ἐς Ῥώμην στείλας. Ἀρτασίρην τε, ἄνδρα Πέρσην, καὶ Βαρβατίωνα Θράκα, ὡς ξυμφυλάζοντας Βέσσα τὴν πόλιν, ὅς ἐνταῦθα ἐτύγχανεν ὄν, ἐπέστελλε τοῖς πολεμίσι ὡς ἤμισα ἐπεξίεναι. (pp. 345,23—346,8)

35. *De militibus e Thracia et Illyrico oriundis in exercitu Belisarii militantibus*

VII 12. Οἱ γὰρ στρατιῶται ὀλίγοι λίαν ὄντες οὐδὲ αὐτοὶ μάχεσθαι ἠθέλον, χρήματά τε πολλὰ

^α Θουριμούθ L.

¹ Откъсът се отнася до събитие от борбата между Виталиан и готите за владението на гр. Болоня през лятото на 544 г. Става дума за същите илирийски отреди, за които се споменава в дадения тук откъс. ² Споменава се за хунското нападение през 545 или първата половина на 544 г. ³ Тотила (543—553) бил племенен вожд на готите в Италия, който водил борба против византийците. Даденият тук откъс се отнася до събитията в края на десетата година от войната между ромеите и готите, значи в началото на 545 г. За датата вж. посочването у *Procopius*, *ibid.*, II, p. 346, 13—15.

теглили оттам и се завърнали в родината си. Те отправили пратеници при императора с молба да им прости, загдето се завърнали в родината си по такъв начин не заради нещо друго, но защото ако и да са воювали дълго време в Италия, не били получили никаква заплата и държавното съкровище им дължало много пари. Освен това в Илирик нахлула хунска войска и заробила техните деца и жени. Като узнали това и изпитали в Италия оскъдица откъм хранителни припаси, те се оттеглили. Императорът отначало се разгневил поради това, но после им простил. А Тотила, като узнал, че илирийците са се оттеглили, изпратил войска срещу Бонония, за да отвлекат Виталий и войниците му.¹ Обаче Виталий и Туримунд устроили засади и чрез някакви измами избили мнозина от нападателите, а останалите обърнали в бягство. Тогава Назарий знатен мъж, по произход илириец и началник на войските в Илирик — извършил, повече от всички други, чудни подвизи против неприятелите.

34. *Тракиецът Барбатсион служи като копиеносец във византийската войска*

Като узнал станалото,² Тотила³ пристигнал срещу тях с голяма войска. Той прекарал там известно време и направил опит, но тъй като не бил в състояние да превземе (крепостта), оттеглил се, без нищо да постигне, в стана Авксим. От ромеите никой не излязъл против неприятелите, но всички останали вътре в крепостните стени. Велитарий обаче изпратил в Рим двама от своите копиеносци — именно персинеца Артасир и тракиеца Барбатсион, — които да участвуват в отбраната на града заедно с Бесас, който се намирал там, като им повелил съвсем да не излизат против неприятелите.

35. *Войници от тракийските и илирийските земи във войската на Велитарий*

Войниците били съвсем малко на брой и при това не искали да воюват, като

φάσκοντες τὸ δημόσιον σφίσιον ὑφείλειν καὶ αὐτοὶ ἀπάντων ἐνδεεῖς εἶναι. καὶ ἦν δὲ οὕτως. καὶ γράμματα ὑπὲρ τούτων βασιλεῖ ἔγραψεν. ἐδήλου δὲ ἡ γραφή τάδε „Ἀφίγευθα εἰς τὴν Ἰταλίαν, ὦ βασιλεῦ κράτιστε, ἀνδρῶν τε καὶ ἵππων καὶ ὀπλων καὶ χρημάτων χωρίς. ὦν οὐδ' ἂν τις μὴ διαρκῶς ἔχων πόλεμον, οἶμαι, διενεγκεῖν οὐ μὴ ποτε ἱκανὸς εἴη. Θραῦκας μὲν γὰρ καὶ Ἰλλυριοὺς ἐνδελεχέστατα περιελθόντες στρατιώτας (ξυνήγομεν)^α κομιδῇ ὀλίγους οἰκτιροὺς οὐδέ τι ὀπλων ἐν χερσὶν ἔχοντας καὶ μάχης ὄντας παντάπασιν ἀμελετήτους.“ (pp. 346, 22—347,8)

36. *Sclavini Thraciam invadunt. De vita moribusque Chilbudil*

VII 13. Καὶ Ναρσῆν δὲ τὸν εἰνούχον παρὰ τῶν Ἑρούλων τοὺς ἄρχοντας ἐπεμψεν, ἐφ' ᾧ δὴ αὐτῶν τοὺς πολλοὺς πείσει ἐς Ἰταλίαν στρατεύεσθαι. καὶ αὐτῷ τῶν Ἑρούλων πολλοὶ εἶποντο, ὦν ἄλλοι τε καὶ Φιλημονὴ ἤρχον καὶ ξὺν αὐτῷ ἐς τὰ ἐπὶ Θραύκης χωρία ἦλθον. ἐν ταῦθα γὰρ διαχειμάσαντες ἔμελλον ἅμα ἦρι ἀρχομένῳ παρὰ Βελισάριον στέλλεσθαι. ξυνήν δὲ αὐτοῖς καὶ Ἰωάννης, ὃν ἐπίκλησιν ἐκάλεον Φαγά, καὶ αὐτοῖς ἐν ταύτῃ τῇ πορείᾳ ξυνήβη τις τύχη μεγάλη Ῥωμαίους ἀγαθὰ ἐκ τοῦ ἀπροδοκίτου ἐργάσασθαι. βαρβάρων γὰρ Σκλαβηνῶν πολλὸς ὄμιλος ἔτυχον ἑναγῆος διαβάντες μὲν ποταμὸν Ἰστρον, ληϊσάμενοι δὲ τὰ ἐκεῖνη χωρία καὶ Ῥωμαίων ἐξανδραποδίσαντες πάμπλου πληθος. οἷς δὴ Ἑρούλοι ἐκ τοῦ αἰφνιδίου ἐς χείρας ἔλθόντες, νικήσαντές τε παρὰ δόξαν μέτρον σφᾶς πολλῶν ὑπεραίροντας, αὐτοὺς τε κτείνουσι καὶ τοὺς αἰχμαλώτους ἐς τὰ οἰκεῖα ξύμπαντας ἀφῆκαν ἰέναι. τότε δὲ ὁ Ναρσῆς καὶ τινα εὐρὺν ἐπιβατεύοντα τοῦ Χιλβουδίου^β ὀνόματος, ἀνδρὸς ἐπιφανοῦς καὶ Ῥωμαίων ποτὲ στρατηγήσαντος, διελέγξαι τὴν ἐπιβουλήν βραδίως ἔσχε. τοῦτο δὲ ὃ τί ποτε ἦν αὐτίκα δηλώσω.

VII 14. Χιλβουδῖος ἦν τις ἐκ τῆς Ἰουστιανουῦ βασιλείας οἰκίας ἐσάγαν μὲν δραστήριος τὰ πολέμα, ἐς τόσον δὲ χρημάτων κρείσσαν ὥστε

^α (ξυνήγομεν) addidit Haury, om. codd., cf. ib., II, p. 336,24. ^β χιμουδῖος K.

¹ Писмото на Велизарий се датира към лятото на 545 г. (за неговата дата вж. у Procopius, ibidem, II, p. 346, 15—16). Като приближен на Велизарий Прокопий е познавал неговата преписка и поради това имал възможност да вмъкне официални документи в изложението си. ² Откъсът се отнася до събитията в края на 544 г. и началото на 545 г. ³ Това нападение може да се отнесе към същата 545 г. ⁴ За историята на Хилвудий изобщо вж. бележката на Hartmann: PWRE, III, col. 2274, s.v. Chilbudios. Дуничев, Балканският Югонзток, стр. 247 сл., 256 сл. Хилвудий по произход е вероятно славянин — ант.

твърдели, че държавното съкровище им дължало много пари и те самите били лишени от всичко необходимо. И наистина така било. За това нещо [Велизарий] написал писмо до императора. Писмото гласело така¹: „Пристигнахме в Италия, о, всесилни царю, без войници, коне, оръжие и пари. Мисля, че ако човек не притежава това в достатъчно количество, той никога не би бил в състояние да води война. Ние, след като обходихме в продължително време траките и илирийците, събрахме съвсем малко войници, и то в плачевно състояние, защото нямат никакво оръжие в ръцете си и са съвсем неопитни за сражение.“

36. *Нашествие на славяни в Тракия. Животът и нравът на Хилвудий*

[Императорът]² изпратил също и скопеца Нарзес при вождовете на херулите, за да убеди мнозина от тях да се отправят на поход в Италия. И го последвали мнозина от херулите, предвождани от Филимут и от някои други, и заедно с него пристигнали в земите на Тракия, понеже възнамерявали да презимуват там и в самото начало на пролетта да заминат при Велизарий. Заедно с тях бил също и Йоан, когото наричали с прозвището Фагас. В този поход неочаквано някаква съдба сторила големи добрини на ромеите. Защото немного време преди това голямо множество славяни били преминали реката Истър, опустошили тамошните земи и пленили преголям брой ромен.³ Херулите внезапно влезли в сражение със славяните, неочаквано ги победили — ако и тия последните да ги превъзхождали по численост, — изстребили ги и пуснали всички пленници да се завърнат по домовете си. Тогава Нарзес намерил едного, който си бил присвоил името на Хилвудий,⁴ знатен мъж и някогашен пълководец у ромеите, но той лесно открил измамата. Ще обясня веднага в какво се състояла работата.

Хилвудий бил един от придворните на император Юстиниан. Той бил извънредно смел на война и толкова пренебрегвал па-

ἀντὶ μεγίστου κτήματος ἐν τῇ οὐσίᾳ τῇ αὐτοῦ εἶχε τὸ κεκτῆσθαι μηδὲν τοῦτον βασιλεὺς τὸν Χιλβούδιον, ὅτε δὴ τέταρτον ἔτος τὴν αὐτοκράτορα εἶχεν ἀρχὴν, Θράκης στρατηγὸν ἀνειπών, ἐπὶ τῇ τοῦ Ἰστροῦ ποταμοῦ φυλακῇ κατεστῆσατο, φυλάσσειν κελύσας ὅπως μηκέτι τοῖς ταύτῃ βαρβάροις ὁ ποταμὸς διαβατὸς ἔσται, ἐπεὶ αὐτ. ὦ τὴν διάβασιν πολλάκις ἤδη Οἰννοὶ τε καὶ Ἄνται καὶ Σκλαβηνοὶ πεποιημένοι ἀνήκεστα Ῥωμαίους ἔργα εἰργάσαντο. Χιλβούδιος δὲ οὕτω τοῖς βαρβάροις φοβερὸς γέγονεν ὥστε ἐς τριῶν ἐνιαυτῶν χρόνον, ὅσον ξὺν ταύτῃ δὴ τῇ τιμῇ τὴν διατρὴν ἐπαυῖα εἶχεν, οὐχ ὅσον διαβῆναι τὸν Ἰστρον ἐπὶ τοὺς Ῥωμαίους οὐδεις ἴσχυον, ἀλλὰ καὶ Ῥωμαῖοι ἐς ἡπειρον τὴν ἀντιπέρασιν σὺν Χιλβουδίῳ πολλάκις ἰόντες ἔκτεινάν τε καὶ ἠρδραπόδισαν τοὺς ταύτῃ βαρβάρους. ἐνιαυτοῖς δὲ τρισὶν ὕστερον διέβη μὲν ὁ Χιλβούδιος τὸν ποταμὸν ἥπερ εἰώθει ξὺν ὀλίγῳ στρατῷ, Σκλαβηνοὶ δὲ πανδημεὶ ἐπηγνίσαντο. μάχης τε καρτερεῖς γενομένης Ῥωμαίων τε πολλοὶ ἔπεσον καὶ Χιλβούδιος ὁ στρατηγός, καὶ τὸ λοιπὸν ὁ τε ποταμὸς ἐσβατὸς ἀεὶ τοῖς βαρβάροις κατ' ἐξουσίαν καὶ τὰ Ῥωμαίων πράγματα εὐέφοδα γέγονε, ξύμπασά τε ἡ Ῥωμαίων ἀρχὴ ἀνδρὸς ἐνὸς ἀρετῇ ἀντίρροπος γενέσθαι ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ οὐδαμῇ ἴσχυσε.

Χρόνῳ δὲ ὕστερον Ἄνται καὶ Σκλαβηνοὶ διάφοροι ἀλλήλοις γενόμενοι ἐς χεῖρας ἤλθον, ἔνθα δὴ τοῖς Ἄνταις ἠσσηθῆναι τῶν ἐναντίων τετύχηεν. ἐν ταύτῃ δὲ τῇ μάχῃ Σκλαβηνὸς ἀνὴρ τῶν τινα πλεμίων ἄσπι γενειάσκοντα, Χιλβούδιον ὄνομα, αἰχμάλωτον εἶλεν, ἔς τε τὰ οἰκεῖα λαβὼν ᾤχετο. οὗτος ὁ Χιλβούδιος προῖόντος τοῦ χρόνου εἶνους τε ὡς ἐνὶ μάμισα τῷ κεκτῆμένῳ ἐγένετο καὶ τὰ ἐς τοὺς πολεμίους δραστήριος. πολλάκις τε τοῦ δεσπότην προκινδυνεύσας ἠρίστευσέ τε διαφερόντως καὶ κλέος ἴσχυσε περιβαλέσθαι ἀπ' αὐτοῦ μέγα. ὑπὸ δὲ τὸν χρόνον τοῦτον Ἄνται ἐπισκήσαντες εἰς τὰ ἐπὶ Θράκης χωρία πολλοὺς ἐληΐσαντο καὶ ἠρδραπόδισαν τῶν ἐκείνῃ Ῥωμαίων. οὕσπερ ἐπαγόμενοι ἀπεκομίσθησαν εἰς τὰ πάτρια ἤθη. τούτων δὲ ἓνα τῶν αἰχμαλώτων εἰς φιλάνθρωπὸν τινα ἠγάγεν ἡ τύχη καὶ πρῶτον δεσπότην. ἦν δὲ οὗτος ἀνὴρ κακοῦργός τε λίαν καὶ οἶος ἀπάτη τοὺς ἐντυχόντας περιελθεῖν. ἐπειδὴ τε βουλόμενος ἐπανήκειν ἐς Ῥωμαίων τὴν γῆν οὐδεμιᾶ μηχανῇ εἶχεν, ἐπενόει τοιάδε. τῷ κεκτῆμένῳ ἐς

рите, че смятал като най-голямо богатство в живота си да не притежава нищо. През четвъртата година от царуването си императорът назначил тоя именно Хилвудий за стратег на Тракия,¹ поставил го на стража при реката Истър и му заповядал да пази, щото тамошните варвари да не могат занаяд да преминават реката, тъй като вече много пъти хуни, анти и славяни я били преминавали и нанасяли непоправими пакости на ромеите. И Хилвудий станал толкова страшен за варварите, че в течение на трите години, които прекарал на тази длъжност, не само никои не смогвал да премине Истър срещу ромеите, но, напротив, ромеите минавали често заедно с Хилвудий на отсрещния бряг, избивали и заробвали тамошните варвари. Три години по-късно Хилвудий, както обикновено, преминал реката с малобройна войска, но славяните го посрещнали с цялата си мощ. Завързало се ожесточено сражение, паднали мнозина от ромеите и самият пълководец Хилвудий. След това варварите могли да преминават реката винаги, когато пожелаели, и ромейските владения станали лесно достъпни за нападение. И в това дело цялата ромейска държава съвсем не могла да се сравни с храбростта на един единствен мъж.

По-късно между анти и славяни избухнали раздори и се дошло до война, в която антите били сразени от противниците си. В това сражение един славянин пленил едного от неприятелите, на име Хилвудий, който току-що бил възмъжал, и го отвел у дома си. С течение на времето Хилвудий се привързал твърде много към своя господар и проявявал храброст в борбата срещу неприятелите. Често пъти, когато господарят изпадал в опасност, той проявявал особена храброст и поради това успял да си спечели голяма слава. По това време антите нахлули в Тракия, ограбили и заробили мнозина от тамошните ромейци, задигнали и ги отвели в родината си. Съдбата отредила един от тези пленници да попадне у човеколюбив и добър господар. Обаче самият той бил много коварен и способен да измами всички, които му паднали. Тъй като желал да се завърне в ромейската земя и нямал никаква възможност за това, той измислил следното.

¹ Хилвудий бил назначен за византийски стратег в периода между 1 април 530 и 1 април 531 г.

ὄντων ἦκων τῆς τε φιλανθρωπίας ἐπήνεσε καὶ πολλὰ μὲν οἱ διὰ τοῦτο πρὸς τοῦ θεοῦ ἰσχυρίσαστο τάγαθὰ ἔσεσθαι, καὶ αὐτὸν δὲ οὐδαμῆ ἀχαριστον δεσπότη φιλανθρωποτάτῳ φανήσεσθαι, ἀλλ' ἦν γε αὐτῷ τὰ βέλτιστα εἰσηγουμένῳ ἐπακούειν ἐθέλη, κύριον αὐτὸν οὐκ εἰς μακρὰν καταστήσεσθαι χρημάτων μεγάλων. εἶναι γὰρ ἐν τῷ Σκλαβηῶν ἔθνει Χιλβούδιον, τὸν Ῥωμαίων στρατηγῆσαντα, ἐν ἀνδραπόδων λόγῳ, πάντας βαρβάρους λανθάνοντα ὅστις ποτέ ἐστιν. ἦν τοίνυν αὐτῷ βουλομένῳ εἶη προέσθαι τε τὰς τοῦ Χιλβουδίου τιμὰς καὶ διακομίζεω τὸν ἄνθρωπον ἐς Ῥωμαίων τὴν γῆν, δόξαν τε ἀγαθὴν καὶ πλούτου αὐτὸν πάμπλου χρῆμα περιβαλέσθαι πρὸς βασιλέως οὐκ ἀπεικός εἶναι. ταῦτα δ' Ῥωμαῖος εἰπὼν τὸν κεκτημένον εὐθύς ἔπεισε, καὶ ξὺν αὐτῷ γίνεται ἐν Σκλαβηνοῖς μέσοις. ἐπεκρηκεύοντο γὰρ ἤδη καὶ ἀλλήλοις ἀνεμίγνυντο ἀδεῶς οἱ βάρβαροι οὗτοι. χρήματα γοῦν πολλὰ τῷ Χιλβουδίῳ κεκτημένῳ προέμενοι τὸν ἄνδρα ἄνοῦντο καὶ ξὺν αὐτῷ ἀπιόντες εὐθύς ᾤχοντο. ἐπεὶ τε ἐν ἡθροισι τοῖς σφετέροις ἐγένοντο, ἀνεπυθάνετο τοῦ ἀνθρώπου ὁ πριάμενος, εἰ Χιλβουδίου^α αὐτὸς ὁ Ῥωμαίων στρατηγὸς εἶη. καὶ ὅς οὐκ ἀπείξει τὰ ὄντα [λέγειν] καταλέγειν ξὺν τῷ ἀληθεῖ λόγῳ ἐφεξῆς ἅπαντα, ὡς εἶη μὲν καὶ αὐτὸς Ἄντης τὸ γένος, μαχόμενος δὲ ξὺν τοῖς ὁμογενέσι πρὸς Σκλαβηνοῖς, τότε πολεμίους σφίσι δυνάτας, πρὸς τῶν ἐναντίων ἀλάγη, τῶν δὲ, ἐπεὶ ἀφίκετο ἐς τὰ πάτρια ἡθρη, ἐλεύθερος τὸ λοιπὸν κατὰ γε τὸν νόμον καὶ αὐτὸς ἔσται. ὁ μὲν οἷν ὑπὲρ αὐτοῦ χρυσίον προέμενος εἰς ἀφασίαν ἐμπεπτωκὼς ἤσχαλλεν, ἐλπιδὸς ἀποτυχῶν οὐ μετρίως τινός. ὁ δὲ Ῥωμαῖος τὸν τε ἄνθρωπον παρηγορεῖν τὴν τε ἀλήθειαν ἐκκρούειν ἐθέλων, ὡς μή τι αὐτῷ τῆς ἐς τὴν οἰκίαν ἐπανόδου χαλεπὸν εἶη, Χιλβούδιον μὲν ἐκεῖνον ἔτι τοῖτον δὴ τὸν ἄνδρα ἰσχυρίζετο εἶναι, δεδιότα δὲ ἅτε δὴ ὄντα ἐν μέσοις βαρβάρους ὡς ἤμισα ἐθέλειν ἀποκαλύψαι τὸν πάντα λόγον, ἦν μέντοι γένηται ἐν γῆ τῇ Ῥωμαίων, οὐχ ὅσον οὐκ ἀποκρύψεσθαι τὸν ἀληθεῖ λόγον, ἀλλὰ καὶ φιλοτιμήσεσθαι, ὡς τὸ εἶκός, ἐπὶ τούτῳ δὴ τῷ ὀνόματι. τὰ μὲν οὖν πρῶτα κρύφα ταῦτα ἐπράσσετο τῶν ἄλλων βαρβάρων.

^α Ἐπεὶ δὲ ὁ λόγος περιφερόμενος ἐς ἅπαντας ἦλθεν, ἠγείροντο μὲν ἐπὶ τούτῳ Ἄνται σχεδὸν ἅπαντες, κοινὴν δὲ εἶναι τὴν πρᾶξιν ἤξιον,

^α χιλβούδιος L.

Явил се при господаря си, похвалил го за човеколюбието му и го уверил, че поради това ще получи от бога много блага и че самият той нито най-малко не ще се покаже неблагодарен към пре-човеколюбивия си господар, ако последният пожелае да се вслуша в извънредно добрите му съвети, в скоро време щял да придобие много пари. Между славяните се намирал Хилвудий, някогашен ромейски пълководец, а сега роб, без да знаят варварите кой собствено е той. Затова, ако желае да плати откуп за Хилвудий и да го откара в земята на ромейте, вероятно ще бъде удостоен от страна на императора с голяма слава и огромно богатство. С тези думи ромеецът веднага убедил господаря си и отишъл заедно с него при славяните, понеже тези варвари вече се били помирили и без страх се сношавали помежду си. Тогава заплатили много пари на господаря на Хилвудий, откупили го и веднага заминали заедно с него. Когато пристигнали в своите места, купувачът го запитал дали той е ромейският пълководец Хилвудий. И този намерил за необходимо да изложи същинското положение и да разправи вярно всичко по-ред; а именно, че самият той е по род ант, че се сражавал заедно с единородците си против славяните, които тогава им били врагове, че бил заловен от едного от неприятелите, а сега, след като пристигнал в бащината си земя, и той самият ставал занаят свободен според закона. Разбира се, онзи, който дал злато за него, загубил ума и дума от яд, понеже му се осуетявала една голяма надежда. Обаче ромеецът поискал да го утеши и да скрие истината, за да не се яви някакво затруднение за неговото завръщане в родната му страна. Затова той още твърдял, че именно този човек е самият Хилвудий и че той, понеже се намирал между варварите, страхувал се и съвсем не искал да разкрие цялата истина: Ако обаче се озовял в земята на ромейте, то не само не щял да скрива истината, но, разбира се, щял да се гордее с това име. Впрочем всичко това първоначално се вършело тайно от другите варвари.

А когато мълвата се разнесла и стигнала до всички, събрали се по тоя повод почти всички анти и намерили, че рабо-

μεγάλα σφίσειν οϊόμενοι ἀγαθὰ ἔσσεσθαι, κυρίως ἤδη τοῦ Ῥωμαίων στρατηγοῦ Χιλβουδίου γεγενημένοις. τὰ γὰρ ἔθνη ταῦτα, Σκλαβηνοὶ τε καὶ Ἄνται, οὐκ ἄρχονται πρὸς ἀνδρὸς ἑνός, ἀλλ' ἐν δημοκρατίᾳ ἐκ παλαιοῦ βιοτεύουσι, καὶ διὰ τοῦτο αὐτοῖς τῶν πραγμάτων ἀεὶ τὰ τε ξύμφορα καὶ τὰ δύσκολα ἐς κοινὸν ἄγεται. ὁμοίως δὲ καὶ τὰ ἄλλα ὡς εἰπεῖν ἅπαντα ἑκατέρους ἐστὶ τε καὶ νερόμισται τούτοις ἄνωθεν τοῖς βαρβάροις. θεὸν μὲν γὰρ ἓνα τὸν τῆς ἀστραπῆς δημιουργὸν ἁπάντων κύριον μόνον αὐτὸν νομίζουσαν εἶναι, καὶ θύουσιν αὐτῷ βόας τε καὶ ἱερεῖα πάντα εἰμαρμένην δὲ οὔτε ἴσασιν οὔτε ἄλλως ὁμολογοῦσιν ἐν γε ἀνθρώποις βροπὴν τινα ἔχειν, ἀλλ' ἐπειδὴ αἰτοῖς ἐν ποσὶν ἤδη ὁ θάνατος εἶη, ἢ νόσῳ ἀλοῦσιν ἢ ἐς πόλεμον καθισταμένοις, ἐπαγγέλλονται μὲν, ἢν διαφύγωσι, θυσίαν τῷ θεῷ ἀπὸ τῆς ψυχῆς αὐτίκα ποιῆσαι, διαφυγόντες δὲ θύουσιν ὅπερ ἰπέσχοτο, καὶ οἶονται τὴν σωτηρίαν ταύτης δὴ τῆς θυσίας αὐτοῖς ἐωνῆσθαι. σέβουσι μέντοι καὶ ποταμούςς τε καὶ νύμφας καὶ ἄλλα ἅπτα δαιμόνια, καὶ θύουσιν καὶ αὐτοῖς ἅπασιν, τὰς τε μαντείας ἐν ταύταις δὴ ταῖς θυσίαις ποιῶνται. οἰκοῦσι δὲ ἐν καλύβαις οἰκτραῖς διεσκηνημένοι πολλῶ μὲν ἀπ' ἀλλήλων, ἀμείβοντες δὲ ὡς τὰ πολλὰ τὸν τῆς ἐνοικίσεως ἑκαστοὶ χῶρον. ἐς μάχην δὲ καθιστάμενοι περὶ μὲν ἐπὶ τοὺς πολεμίους οἱ πολλοὶ ἴσασιν ἀσπίδια καὶ ἀκόντια ἐν χερσὶν ἔχοντες, θώρακα δὲ οὔδαμῃ ἐνδιδίσκονται. τινὲς δὲ οὐδὲ χιτῶνα οὐδὲ τριβώνιον ἔχουσιν, ἀλλὰ μόνως τὰς ἀναξυρίδας ἐναρμολοῦμενοι μέχρι ἐς τὰ αἰδοῖα, οὕτω δὲ καὶ μία ἑκατέρους φωνὴ ἀτεχνῶς βάρβαρος. οὐ μὴν οὐδὲ τὸ εἶδος ἐς ἀλλήλους τι διαλλάσσουν. εὐμήκεις τε γὰρ καὶ ἄλκιμοι διαφερόντως εἰσὶν ἅπαντες, τὰ δὲ σώματα καὶ τὰς κόμας οὔτε λευκοὶ ἐσάγαν ἢ ξανθοὶ εἰσιν οὔτε πῆ ἐς τὸ μέλαν αὐτοῖς παντελῶς τέτραπται, ἀλλ' ὑπέρονθοὶ εἰσιν ἅπαντες. δίαιταν δὲ σκληράν τε καὶ ἀπημελημένην, ὥσπερ οἱ Μασσαγῆται, καὶ αὐτοὶ ἔχουσι, καὶ ῥύπου ἤπερ ἐκεῖνοι ἐνδελεχέστατα γέμουσι, πονηροὶ μέντοι ἢ κακοῦργοι ὡς ἥμισυ τυχάνουσιν ὄντες, ἀλλὰ κἂν τῷ ἀφελεῖ διασώζουσι τὸ Οὐνικὸν ἦθος. καὶ μὴν καὶ ὄνομα Σκλαβηνοῖς τε καὶ Ἄνταις ἐν τὸ ἀνέκαθεν ἦν. Σπόρους γὰρ τὸ παλαιὸν ἀμφοτέρους ἐκάλουν, ὅτι δὴ σποράδην, οἶμαι,

тата е обща, и мислели, че ще получат големи облаги, понеже имали вече в свои ръце ромейския пълководец Хилвудий. Тези народи — славяни и анти — не се управляват от един човек, но от старо време живеят демократично и затова винаги общо разглеждат полезните и трудни работи. Също така е току-речи с всички други работи у едните и у другите и това е установено от край време за тези варвари. Така те смятат, че само един бог — създател на мълнията, е единствен господар на всичко, и му принасят в жертва волове и всякакви други животни. Те не знаят нищо за съдбата, нито пък изобщо вярват, че тя има някакво въздействие върху човеците. Но когато пред тях вече се изпречи смъртта, било от болест, или че се намират във война, те обещаваат, че ако се спасят, веднага ще принесат на бога жертва за душата си онава, което са обещали, а след като избягнат [опасността], смятат, че именно чрез такава жертва са изкупили своето спасение. При все това те почитат и реки, и нимфи, и други някои божества и на всички тях принасят жертви, като именно при тези жертвоприношения вършат гадания. Пръснати далече едни от други, всички те живеят в бедни колиби и много често променят своите селища. Когато влизат в сражение, повечето от тях тръгват срещу неприятелите пешком, въоръжени с малки щитове и копия: ризници съвсем не навличат. Някои пък нямат нито риза, нито горна дреха, но прикрепят широките си гащи чак до срамните части и така влизат в бой с противниците. Езикът на едните и другите е един и същ — съвсем варварски. Те не се различават помежду си и по външен вид: всички са снажни и извънредно силни. Телата им не са премного бели, нито косите им светлоруси, но и никак не клонят към тъмния цвят, а всички са възчервени. И те както масагетите водят суров живот и са напълно небрежни към себе си; като тях постоянно тънат в нечистота. Все пак те никак не са зли или коварни, но дори и в простотата си спазват хунския нрав. Впрочем първоначално дори и името на славяните и антите е било едно и също, защото в старо време едните и другите били наричани „спори“¹, мисля поради това,

¹ За тълкуването на името спори (Σπόροι) са изказани няколко различни мнения. Така според L. Niderle, Über die Σπόροι des Procopios. Archiv f. slav. Phil., XXIII, 1901, p. 130—131, това име представлява съкращение от Βοσπόροι, Fluss: PWRE, III, A coll. 1878—1879, s. v. Σπόροι, свързва предположително името с племенното име Spalaei. Обяснението на името във връзка с наречieto σποράδην „sprag-sim“ е очевидно предположение на самия Прокопий.

διεσκηνημένοι τὴν χώραν οἰκοῦσι. διὸ δὴ καὶ γῆν τινα πολλὴν ἔχουσι· τὸ γὰρ πλεῖστον τῆς ἐτέρας τοῦ Ἰστροῦ ὄχθης αὐτοὶ νέμονται. τὰ μὲν οὖν ἀμφὶ τὸν λεῶν τοῦτον ταύτη πη ἔχει.

Ἄνται δὲ τότε ἀγειρόμενοι, ὥσπερ ἐρρήθη, τὸν ἄνδρα τοῦτον ἠνάγκαζον ὁμολογεῖν σφίσι διὰ Χιλβούδιος αὐτὸς ὁ Ῥωμαίων στρατηγὸς εἶη. ἀρνηθέντα τε κολάζειν ἠπέειλον. ἐν ᾧ δὲ ταῦτα ἐπράσσειτο τῆδε, ἐν τούτῳ βασιλεὺς Ἰουστινιανὸς πρέσβεις τινὰς παρὰ τοῦτους δὴ τοὺς βαρβάρους στείλας ἠξίον ξυνοικίζεσθαι ἅπαντας εἰς πόλιν ἀρχαίαν, Τούρου. ὄνομα, ἣ κεῖται μὲν ὑπὲρ ποταμὸν Ἰστρον, Τραϊανοῦ τοῦ Ῥωμαίων αυτοκράτορος ἐν τοῖς ἄνω χρόνοις αὐτὴν δευματομένην, ἐρημος δὲ ἐκ παλαιοῦ ἐτύγχανεν οἷσα, ληϊσαμένων αὐτὴν τῶν ταύτη βαρβάρων. ταύτη γὰρ αὐτοὺς καὶ τῆ ἀμφ' αὐτὴν χώρα Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς ἄτε προσηκούση τὸ ἐξ ἀρχῆς Ῥωμαίοις ὁμολόγει δεδωρησεσθαι καὶ σφίσι ξυνοικεῖν μὲν δυνάμει τῆ πάσῃ, χρήματα δὲ μεγάλα σφίσι προΐεσθαι, ἐφ' ᾧ οἱ ἐνοσπονδοὶ τὸ λοιπὸν ἴντες Οὐνοις ἐμπόδιοι ἐς ἀεὶ γένωνται, καταθεῖν βουλομένοις τὴν Ῥωμαίων ἀρχήν. ταῦτα ἐπεὶ οἱ βάρβαροι ἤκουσαν, ἐπήγεσάν τε καὶ πράξειν ἅπαντα ἠπέσχεοντο, εἶπερ αὐτ' ἴς τὸν Χιλβούδιον στρατηγὸν Ῥωμαίων αὐτῆς καταστησάμενος ξυνοικιστὴν δοίη, αὐτὸν ἐκεῖνον ἰσχυριζόμενοι, ἥπερ ἠβούλοντο, Χιλβούδιον εἶναι. ταῦταις δὲ ὁ ἄνθρωπος ἐπιρθεῖς ταῖς ἐλπείων ἤδη καὶ αὐτὸς ἠθέλεε τε καὶ ἔφρασκε Χιλβούδιος ὁ Ῥωμαίων στρατηγὸς εἶναι. ἐφ' οἷς δὴ αὐτὸν στελλόμενον ἐς Βυζάντιον Ναρσῆς ἐν ταύτῃ τῇ πορείᾳ καταλαμβάνει. καὶ συγγενόμενος, ἐπεὶ φενακίζοντα τὸν ἄνθρωπον εἶρε (καίπερ τὴν τε Λατίνων ἀφιέντα φωνὴν καὶ τῶν Χιλβουδίου γνωρισμάτων πολλὰ ἐκμαθόντα τε ἤδη καὶ προσποιεῖσθαι ἱκανῶς ἔχοντα) ἐν τε δεσμοτηρίῳ καθεῖρε καὶ τὸν πάντα ἐξελεῖν λόγον ἠνάγκασεν, οὕτω τε ἐς Βυζάντιον ξὺν αὐτῷ ἦγαγεν. (pp. 352,19—360,4)

37. Antae in exercitu Romano in Italia militant

VII 22. Ἐν ᾧ δὲ οἱ πρέσβεις οὗτοι ἐς Βυζάντιον καὶ αὐτῆς ἐς Ἰταλίαν ἐπέλλοντο, ἐν τούτῳ ἐν Λευκανοῖς τὰδε ξυνηρέθη γενέσθαι. Τουλλιανὸς τοὺς ἐκεῖνη ἀγροίκους ἀγείρας τὴν

че живеели в страната си разпръснати. Именно поради това заемат обширна земя — те населяват по-голямата част от отвъддунавския бряг. Впрочем приблизително така стоят работите с този народ.

Тогава, както се каза, антите се събрали и принуждавали споменатия мъж да признае пред тях, че той е ромейският пълководец Хилвудий, като го заплашвали, че ще го накажат, ако откаже. По същото време, когато ставало това там, император Юстиниан изпратил пратеници при тия варвари и им предложил да се заселят всички в стария град на име Турис¹, разположен отвъд реката Истър. Той бил построен някога от римския император Траян, но отдавна бил запустял, тъй като тамошните варвари го разграбили. Император Юстиниан обещавал да им подари този град и земята около него — тъй като те отначало принадлежали на ромеите — и да им помага с цялата си мощ, като им отпусне много пари при условие, че занаят ще бъдат съюзници и винаги ще възпират хуните, когато те поискат да нападнат ромейската империя. Като чули това, варварите се съгласили и обещали да направят всичко, ако им даде за съжител Хилвудий и го назначи отново за ромейски пълководец. Те твърдели, че онзи, както им се искало, бил самият Хилвудий. Тоя, увлечен от такива надежди, вече сам желаел същото и казал, че той е ромейският пълководец Хилвудий. Когато по този повод бил изпратен във Византион, Нарзес го заловил по пътя. И като влязъл в разговор с него, открил, че той е измамник, ако и да говорел по латински и да бил изучил много от обноските на Хилвудий, на които той доста подражавал — затворил го и го принудил да изкаже всичко. Така той го завел със себе си във Византион².

37. Анти във византийската войска, която воювала в Италия

По времето,³ когато тези пратеници били проведени във Византион и се върнали в Италия, тогава в Лукания се случило следното: Тулиан събрал селяните

¹ Градът *Тούρις* (от латинската дума *turris*, *пύργος*) е вероятно древната *Dinogetia* на левия бряг на Дунав при Галац. ² За по-нататъшната съдба на Хилвудий не се знае нищо. ³ Откъсът се отнася до събитията от византийско-готската война през 546 г. Става дума за едно пратеничество на Тотила до византийския император.

εἶσοδον στενοσάτην οὖσαν ἐφύλασσαν, ὅπως μὴ οἱ πολέμοι κακουργήσοντες ἴοιεν ἐς τὰ ἐπὶ Λευκανίας χωρία. καὶ ἄνται δὲ αὐτοῖς τριακόσιοι ξυνεφύλασσαν, οὐσπερ Ἰωάννης ἐνταῦθα δεηθέντι Τουλλιανῶ ἀπολιπῶν πρότερον ἔτυχεν ἀγαθοὶ γὰρ οἱ βάρβαροι οὗτοι μάχεσθαι ἐν δυσχωρίαις πάντων μάλιστα. ἅπερ ἐπεὶ ὁ Τουτίλα; ἔμαθε, Γότθους μὲν ἐς τὸ ἔργον καθεῖναι ἀξύμφορον ᾤετο εἶναι, ἀγροίκων δὲ πλῆθος ἀγείρας, Γότθων τε ξυμπέμπας αὐτοῖς ὀλίγους τινάς, ἐκέλευε τῆς εἰσόδου σθένει παντὶ ἀποπειρᾶσθαι. οἳ περ ἐπειδὴ ἀλλήλοισι ξυνέμψαν, ᾧθισμὸς μὲν ἀμφοτέρων πολλὸς ἐγεγόνει, ἄνται δὲ τῇ σφετέρῃ ἀρετῇ, ἅμα δὲ καὶ τῆς δυσχωρίας σφίσι ξυλλαμβανούσης, ξὺν τοῖς ἀμφὶ Τουλλιανὸν ἀγροίκοις τοὺς ἐναντίους ἐτρέψαντο. φόνος τε αὐτῶν ἐγεγόνει πολλός. — — —

Ἰωάννης δὲ Τουτίλαν οἱ ἐπιέναι μαθὼν μένειν ἐπὶ τῆς Ἀπουλίας οὐκέτι ἠξίου, ἀλλ' ἐς τὸν Δρυοῦντα δρόμον ἀρίκετο. τῶν τε πατριῶν οἱ ἐς Καμπανίαν ἀγόμενοι ἐς Λευκανοὺς πέμψαντες τῶν οἰκείων τινάς, Τουτίλα γνώμη, τοὺς σφετέρους ἀγροίκους ἐκέλευον μεθίεσθαι μὲν τῶν πρᾶσσομένων, τοὺς δὲ ἀγροὺς γεωργεῖν ἢ περ εἰώθεσαν ἔσσεσθαι γὰρ αὐτοῖς τὰ γὰρ ἀπὸ ἀπὴγγελλον τῶν κεκτημένων. οἱ δὲ ἀπειτάξαντο μὲν τοῦ Ῥωμαίων στρατοῦ, ἐν δὲ τοῖς ἀγροῖς ἡσυχῇ ἔμενον. Τουλλιανὸς δὲ φρυγῶν ᾤχετο, καὶ οἱ τριακόσιοι ἄνται παρὰ τὸν Ἰωάννην ἀναχωρεῖν ἔγνωσαν. οὕτω μὲν ἅπαντα τὰ ἐν τῷ κόλπου τοῦ Ἰονίου, πλὴν τοῦ Δρυοῦντος, αὐθις ὑποχέριον Γότθοις τε καὶ Τουτίλα γέγονε. (pp. 394,11—395,5; 398, 3—16)

38. *Sclavini Illyricum vastant*

VII 29. Ὑπὸ τοῦτον τὸν χρόνον Σκλαβηνῶν στρατεύματα διαβάτες ποταμὸν Ἰστρὸν Ἰλλυριοὺς ἅπαντας ἄχρι Ἐπιδαμνίων ἔδρασαν ἀνήκεστα ἔργα, κτείνοντες καὶ ἀνδραποδίζοντες τοὺς ἐν ποσὶν ἠβηδὸν ἅπαντας καὶ τὰ χρήματα ληϊζόμενοι. ἤδη δὲ καὶ φρούρια ἐνταῦθα πολλὰ τε καὶ δοκοῦντα ἐχυρὰ τὰ πρότερα εἶναι οὐδενὸς ἀμυνομένου ἐξελεῖν ἴσχυσαν, καὶ περιήρχοντο ξύμπαντα κατ' ἐξουσίαν διερευνώμενοι. οἱ δὲ

и поел пазенето на твърде тесния проход, та неприятелите да не могат да нахлуват в Лукания и да ошетяват нейните селища. Заедно с тях в пазенето участвували и триста анти, които по-рано Йоан по искане на Тулиан бил оставил на това място, понеже тези варвари били най-опитни да се сражават в мъчно проходими места. Когато узнал това, Тотила сметнал, че ще бъде безполезно да праща готи в сражението, затова събрал множество селяни, изпратил заедно с тях неколцина готи и им заповядал с всички сили да опитат да завземат прохода. След като двете страни влезли в сражение, станало голямо сблъскване помежду им. Антиите обаче благодарение на своята храброст, а същевременно благоприятствувани от труднопроходимата местност и подпомогнати от селяните на Тулиан, прогонили противниците и избили мнозина от тях. — — —

Когато Йоан узнал, че Тотила се насочвал против него¹, не сметнал за необходимо да остане повече в Апулия, но тръгнал за Дриунт. Отведените в Кампания патриции изпратили в Лукания по решение на Тотила някои от своите близки и заповядали на своите селяни да се откажат от своите действия и както обикновено да обработват нивите, като им обещаваха, че господарските имоти ще станат тяхна собственост. И тогава те напуснали ромейската войска и заживели спокойно в своите земи, а Тулиан избягал и тристата души анти пришили да се приберат при Йоан. По този начин цялата област отсам Йонийския залив с изключение на Дриунт отново паднала под властта на готите и на Тотила.

38. *Славяни опустошават Илирик*

По това време славянска войска преминала реката Истр. Тия славяни извършили страшни пакости на всички илирийци дори до Епидамн, като избивали и пленявали всички боеспособни, които им попадали, и ограбвали имотите. Там те успели да превземат и много крепости, дори и такива, които по-рано изглеждали непревземаеми, защото сега никой не ги отбранявал. Те свободно обикаляли и претърсвали всичко. А начал-

¹ Откъсът се отнася към 547—548 г.

τῶν Ἰλλυριῶν ἄρχοντες στρατεύμα πεντακισχιλλίων τε καὶ μυρίων ἔχοντες εἶποντο, ἀγχιστα μέντοι τῶν πολεμίων οὐδαμῆ ἐτόλμων ἵεναι. (p. 423, 3—13)

39. *Equites Illyriciani duce Gudila Thrace in exercitu Romano militant*

VII 30. Ἦσαν δὲ Ἰταλῶν μὲν ἐν τῷ φρουρίῳ τούτῳ πολλοὶ τε καὶ λόγιοι, καὶ Δεοφερῶν δὲ Τουλλιανῶν ἀδελφός, τοῦ δὲ Ῥωμαίων στρατοῦ ἱππεῖς μὲν Ἰλλυριοὶ τριακόσιοι, οὐσπερ Ἰωάννης ἐνταῦθα καταστησάμενος ἔτυχε, Χалаζάρ τε αὐτοῖς τον δορυφόρον ἐπιστήσας, Μασσαγέτην γένος, διαφερόντως ἀγαθὸν τὰ πολέμια, καὶ Γουδίλαν³ Θρακία, καὶ πεζοὶ ἑκατὸν πρὸς Βελισαρίου ἐπὶ τῇ φυλακῇ τοῦ φρουρίου σταλέντες. (p. 427, 6—14)

40. *Belisarius dilectum per Thraciam agit*

VII 32. Ἐν τοῖς καὶ τότε ἐς τὸν λόγον ἦλθεν, ὡς, ἦν βασιλέα κτείνωσι, Βελισαρίου ἐτι ἐς Βυζάντιον ὁδῶ ἴοντος οὐδὲν ἂν τῶν βεβουλευμένων προχωρήσειε σφίσι⁴· εἴπερ αὐτοῖς μὲν βασιλέα Γερμανὸν καταστήσεσθαι βουλομένους εἶη, Βελισάριον δὲ πλῆθος στρατιᾶς ἀθροίσειν εἰκὸς ἐκ τῶν ἐπὶ Θράκης χωρίων, οὕτω τε σφίσι ἐπιόντα τὸν ἄνθρωπον οὐδεμιᾶ μηχανῇ ἀπωθεῖσθαι ἱκανοὶ ἔσονται. (p. 439, 8—15)

41. *Thracia Illyricumque a barbaris devastantur*

VII 33. Ὑπὸ δὲ τὸν χρόνον τοῦ πολέμου τόνδε κύριοι τῆς ἐσπερίας οἱ βάρβαροι διαρρηθῆν ἐγένοντο πάσης. τοῖς τε Ῥωμαίοις δὲ Γοτθικός πόλεμος, καίπερ τὰ πρῶτα κατὰ κράτος νενικηκόσιν, ὥσπερ μοι ἔμπροσθεν εἴρηται, ἐς τοῦτο ἀπεκρίθη, ὥστε οὐχ ὅσον σφίσι χρήματα καὶ σώματα ἐπ' οὐδεμιᾶ ὀνήσει διεφθάρθαι πολλὰ, ἀλλὰ καὶ Ἰταλίαν προσαπολέσθαι, καὶ Ἰλλυριοὺς τε καὶ Θράκας σχεδόν τι ξύμπαντας ἐπιδειν πρὸς τῶν βαρβάρων ἅτε δμόρων γεγεννημένων δημιουργένους τε καὶ διαφθειρομένους οὐδενὶ κόσμῳ.

Γήπαιδες δὲ πόλιν τε Σίρμιον καὶ Δακίας ἐκ τοῦ ἐπὶ πλεῖστον ἀπάσας καταλαβόντες ἔσχον, ἐπειδὴ τάχιστα βασιλεὺς αὐτὰς Ἰουστινιανὸς ἀφεί-

^a γοδίλαν codd.

¹ Става дума за крепостта Ῥουσκιανῆ в Южна Италия, пристанище на гр. Тури (Θούριοι). Откъсът се отнася към събития през 548—549 г. ² Под масагет тук се разбира хун. ³ Откъсът се отнася до съзаклятието, което било организирано през 548 г. от Артабан, Арзакис и Ханарангос против император Юстиниан, обаче било разкрито. ⁴ Споменава се Герман, братовчед на император Юстиниан. ⁵ Загатва се също за войната между византийци и готи в Италия.

ниците на Илирик с петнадесетхилядната си войска следели неприятелите, но никак не се осмелявали да се приближат до тях.

39. *Илирийска конница във византийската войска под предводителството на тракиеця Гудилас*

В тази крепост¹ имало мнозина видни италийци. Там се намирал също и Тулиановият брат Деоферон, триста конници илирийци от ромейската войска, доведени тук от Йоан, който им поставил [за началници] копиеносци Халазар, по произход масагет² и особено добър във военните дела, и тракиеця Гудилас, както и сто души пешаци, които били изпратени от Велизарий като гарнизон на крепостта.

40. *Велизарий събира наемни войски от тракийските земи*

Между това станало дума,³ че ако убият императора още докато Велизарий се намирал на път за Византион, не ще се изпълни нито едно от техните намерения. Ако дори биха пожелали да поставят Герман⁴ за император, все пак Велизарий ще събере много войска от Тракия и така, ако той тръгне срещу тях, те по никакъв начин не ще бъдат в състояние да го отблъснат.

41. *Варвари опустошават Тракия и Илирик*

През време на тази война⁵ варварите станали безспорни господари на целия Запад. Въпреки че ромеите първоначално излезли пълни победители, както казах по-горе, готската война завършила за тях с това, че не само много техни богатства и люде били унищожени без никаква полза, но и заедно с това била опустошена цяла Италия и почти всички илирийци и тракийци се видели безразборно ограбвани и погубвани от варварите, които вече им били съседи.

Гепидите завладели града Сирмиум и по-голямата част от всички дакийски области, щом като император Юстиниан ги

λετο Γότθους¹ ἐξηνδραπόδιον τε τοὺς ταύτη
 Ῥωμαίους, ἔτι μέντοι ἐπίπροσθεν αἰεὶ ὁδῶν
 ἰόντες ἐληΐζοντο βιαζόμενοι τὴν Ῥωμαίων ἀρχήν.
 διὸ δὴ βασιλεὺς αὐτοῖς τὰς συντάξεις οὐκέτι
 ἐδίδου, ἄσπερ εἶδηστο σφῶς ἀνέκαθεν πρὸς
 Ῥωμαίων κομίζεσθαι. Λαγγοβάραδας δὲ βασι-
 λεὺς Ἰουστινιανὸς ἐδωρήσατο Νωρικῶν τε πόλει
 καὶ τοῖς ἐπὶ Παννονίας ὀχυρώμασί τε καὶ ἄλλοις
 χωρίοις πολλοῖς καὶ χρήμασι μεγάλοις ἄγαν, διὰ
 τοῦτο ἐξ ἡθῶν τῶν πατρίων Λαγγοβάραδας
 ἐξασπείωντες ἐνθὲνδε ποταμοῦ Ἰστρου ἰδρύσαντο,
 Γηπαίδων οὐ πολλῶ ἀποθεν. καὶ αὐτοὶ μὲν
 Δαλμάτας^a τε καὶ Ἰλλυριοὺς μέχρι τῶν Ἐπιδά-
 μνου ὄριων ληϊσόμενοι ἠνδραπόδιον, ἐπειδὴ
 τε τῶν τινες αἰχμαλώτων ἐνθὲνδε φυγόντες οὐ-
 καδε ἀποκομίζεσθαι ἴσχυον, περιόντες τὴν Ῥω-
 μαίων ἀρχήν οἱ βάρβαροι οὗτοι ἅτε Ῥωμαῖοις
 ἔνοστον οἶοντες ἦν τινος τῶν ἀποδράντων ἐπι-
 γνοῖεν ἐνταῦθα, ὥσπερ ἀνδραπόδων οἰκείων δε-
 δραπετευκότων ἐπελαμβάνοντο, τῶν τε γενα-
 μένων ἀφέλκοντες ἐς τὰ οἰκεία ξὺν αὐτοῖς ἐκο-
 μίζοντο, οὐδενὸς σφίσι ἀντιστατοῦντος. καὶ ἄλλα
 μέντοι Δακίας χωρὶα δόντος βασιλέως Ἐρουλοῦ
 ἔσχον ἀμφὶ πόλιν Σιγγιδόνον,^b οὗ δὴ ἴδρυνται
 νῦν, Ἰλλυριοὺς τε καὶ τὰ ἐπὶ Θράκης χωρὶα
 καταθέοντες καὶ ληϊζόμενοι ἐκ τοῦ ἐπὶ πλείστον.
 τινὲς δὲ αὐτῶν καὶ Ῥωμαίων στρατιῶται γεγέ-
 νηται ἐν τοῖς φοιδεράτοις καλουμένοις ταπτόμενοι.
 (pp. 441,21—442,4; 443,10—444,14)

42. De vicinitatis usu Sclavinorum cum Gepidis et Langobardis

VII 35. Ἐτύγχανε δὲ Λαγγοβάραδος ἀνὴρ
 ἐς Γήπαιδας φεύγων ἐξ αἰτίας τοιαύσδε. ἠρίκα
 Λαγγοβαρδῶν Οὐάκης ἦρχεν, ἦν τίς οἱ ἀνεμῖος
 Ῥισιούλφος ὄνομα, ὃν δὴ ὁ νόμος, ἐπειδὴν
 Οὐάκης τελευτήσσειεν, ἐπὶ τὴν ἡγεμονίαν ἐκάλει.
 προνοήσας οὖν Οὐάκης ὅπως εἰς τὸν παῖδα
 τὸν αὐτοῦ ἢ ἀρχὴ ἄγοιτο, ἔγκλημα Ῥισιούλφω
 ἐπενεγκῶν αἰτίαν οὐκ ἔχον φυγῆ τὸν ἄνθρωπον
 ἐξημίωσεν. ὃς δὴ ἐξ ἡθῶν ἀναστάς τῶν πα-
 τριῶν ξὺν ὀλίγοις τισὶν ἐς τοὺς Οὐάρονους^c
 αὐτίκα φεύγει, παίδων οἱ ἀπολελειμμένων ἐν-
 ταῦθα δυοῖν. χρήμασι δὲ Οὐάκης τοὺς βαρβά-
 ρους τούτους ἀνέπεισε (τὸν Ῥισιούλφον κτεῖναι).
 τῶν δὲ Ῥισιούλφου παίδων ὁ μὲν εἰς ἐτελεύ-

^a μὲν Δαλμάτας] μέντοι δαλματίας V, ^c Οὐάρονους] οὐάρας V.

¹ Норикум е бил римска провинция, а не град, както пише Прокопий. ² За изложените тук събития вж. общо тълкуванията на С. С. *Diculescu*, *Die Gepiden. Forschungen zur Geschichte Dakiens im frühen Mittelalter und zur Vorgeschichte des rumänischen Volkes*, I, Leipzig 1923, p. 134 sq. Събитието се отнася към 548—549 г.

отнел от готите, и заробили тамошните ромеи. Въпреки това те, като навлизали все по-навътре, опустошавали и ограбвали ромейската държава. Именно поради това императорът повече не им давал заплатите, които по стар обичай получавали от ромеите. На лангобардите пък императорът Юстиниан подарил града Норикум¹, крепостите в Панония, много други земи и твърде много пари. Затова именно лангобардите се вдигнали от башините си селища и се настанили отсам реката Истър, немного далеч от гепидите. Също и те опустошавали и опленявали Далмация и Илирик чак до пределите на Епидамн. А когато някои от пленниците избягали оттам и успели да се завърнат по домовете си, тези варвари, като ромейски съюзници, обикаляли ромейската държава и ако познаели там някои от бегълците, залавяли ги като избягали свои роби, отвличали ги от родителите им и ги отвеждали със себе си в своите селища, без никой да им се противопостави. Също така и херулите завзели с позволение на императора някои други области от Дакия около града Сингидунум, гдето обитават и досега, като нападали Илирик и тракийските земи и ги опустошавали извънредно много. Някои от тях станали дори ромейски войници и били зачислени в така наречените федерати.

42. Съседски отношения на славяни, гепиди и лангобарди

Един лангобард² бил избягал при гепидите поради следната причина. Когато Вакис стоял начело на лангобардите, имало един негов племенник, на име Рисиулф, който според закона трябвало след смъртта на Вакис да поеме властта. Вакис обаче като възнамерявал властта да бъде наследена от собствения му син, повдигнал несъстоятелно обвинение против Рисиулф и го наказал с изгнание. А той се вдигнал от родната си земя и избягал при варните с много хора, като оставил там двете си деца. Вакис пък подкупил варварите да убият Рисиулф. Едното от децата на

ἐς δαλματίας μὲν L. ^b σιγγιδόνων V, σιγγιδόνα L.

τησε νόσω, ὁ δὲ δὴ ἕτερος, Ἰλδίγης ὄνομα, ἐς Σκλαβηνοὺς φεύγει. οὐ πολλῶ μὲν οὖν ὕστερον ὁ μὲν Οὐάκης νοσήσας ἐξ ἀνθρώπων ἠφάνιστο, ἐς δὲ Οὐάδαρον, τὸν Οὐάκου υἱόν, ἡ Λαγγοβαρδῶν ἦλθεν ἀρχή. ὧ δὴ παιδί κομιδῇ ὄντι ἐπίτροπος καταστάς Αὐδοῦν τὴν ἀρχὴν διαρκεῖτο. δυνάμει τε πολλῇ ἀπ' αὐτοῦ χρώμενος αὐτὸς τὴν ἀρχὴν οὐκ ἐς μακρὰν ἔσχε, τοῦ παιδὸς τούτου νόσω αὐτίκα ἐξ ἀνθρώπων ἀφανισθέντος. ἤνικα τοίνυν Γήπαισι τε καὶ Λαγγοβαρδοῖς ὁ πόλεμος κατέστη, ὥσπερ μοι εἰρήται, Ἰλδίγης εὐθὺς Λαγγοβαρδῶν τε τοὺς οἱ ἐπισπομένους καὶ Σκλαβηνῶν πολλοὺς ἐπαγαγόμενος ἐς Γήπαιδας ἦλθε, καὶ αὐτὸν Γήπαιδες κατέξεν ἐπὶ τὴν ἀρχὴν ἐλπίδα εἶχον. γενομένων δὲ τῶν ἐν τῷ παρ ντι προς Λαγγοβαρδας σπονδῶν ἕνεκα ὁ μὲν Αὐδοῦν τον Ἰλδίγην εὐθὺς ἴτε πρὸς φίλων ἐξητεῖτο Γηπαιδων, εἰ δὲ τον μὲν ἰν-θροπον ἐκδοῦναι οἶδα ιῆ ἔγνω αν, εκε ευον δε αἰτόν ἐνθένδε ἀπαλλαγεντα ὄπῃ βούλοιο διασώσασθαι. καὶ ὅς μελίσει οἰδμειῶ ξὺν τῷς ἐπομένοισ καὶ Γηπαιδιων τισιν ἐθέλει υἱοῖς ἐς Σκλαβηνοὺς αἴθις ἀφίκετο. ἔνθεν τε ἀναστὰς παρὰ Τουτίλαν τε καὶ Γοτίλως ἦει, στρατεύμα οὐχ ἴσον ἢ ἐς ἐξακισχιλίους ξὺν αὐτῷ ἔχων, ἐς τε Βενετίας ἀφικόμενος Ῥομαίοις τισιν ὑπαντήσας, ὧν Λάραρος ἠγεῖτο, ἐς χεῖρας ἦλθε, τρεψάμενός τε αὐτοὺς πολλοὺς ἔκτευνεν. οὐ μέντοι Γότθοις ξυνέμειξεν, ἀλλ' Ἰστρον ποταμὸν διαβάς αἴθις ἐς Σκλαβηνοὺς ἀπεχώρησεν. (pp. 455, 6 — 456,21)

Рисиулф починало от болест, а пък другото, на име Илдигис, избягало при славяните. Не много време след това Вакис се разболял и починал, а властта над лангобардите преминала върху сина му Улдарос. Тъй като той бил съвсем малко дете, Авдуин му станал настойник и се разпореждал с властта. Оттогава той разполагал с голяма власт, но не я задържал задълго, тъй като детето се разболяло и наскоро починало. Когато след това избухнала, както казах,¹ война между гепиди и лангобарди, Илдигис, като повел лангобардите, които го били последвали, и голям брой славяни, дошъл при гепидите. Гепидите се надявали, че ще му възстановят властта, но поради сключения по това време договор за мир с лангобардите Авдуин веднага поискал от гепидите — като от приятели — да му предадат Илдигис. Те обаче никак не мислили да го предават, а го накарали да избяга оттам и да се спаси, където желае. И той, без да се бави, се върнал отново при славяните заедно с тези, които го следвали, и с някои гепиди, които пожелали да идат с него. А оттам той се вдигнал и заминал при Тотила и готите с не по-малко от шест хиляди души войска. Като пристигнал във Венецианската област, той срещнал ромеи, предвождани от Лазар, влязъл в сражение с тях, отблъснал ги и избил мнозина. Обаче той не се присъединил към готите, но като преминал Истър, отново се оттеглил при славяните.

43. *Sclavini provincias Thraciae vastant*

VII 38. Ὑπὸ τ. ἔτον τὸν χρόνον στρατεύμα Σκλαβηνῶν οὐ πλέον ἢ ἐς τρισχιλίους ἀγγεγομένοι, ποταμὸν τε Ἰστρον, οὐδενὸς σφίσις ἀντιστατούντος, διέβησαν, καὶ πόνω οὐδενὶ ποταμὸν Εὐδρον εὐθὺς διαβάντες δίχα ἐγένοντο. εἶχε δὲ αὐτῶν ἀτέρα μὲν συμμορία ὀπακοσίους τε καὶ χιλίους, ἡ δὲ δὴ ἑτέρα τοὺς καταλοίπους. ἑκατέρους μὲν οὖν καίπερ ἀλλήλων ἀπολελειμμένοι ἐς χεῖρας ἐλθόντες οἱ τοῦ Ῥωμαίων στρατοῦ ἀρχόντες ἔν τε Ἰλλυριοῖς καὶ Θραξίν, ἡρσθήσαν τε ἐκ τοῦ ἀπροσδοκῆτου καὶ οἱ μὲν αὐτοῦ διεφθάρησαν, οἱ δὲ κόσμω οὐδενὶ διαφυγόντες

43. *Нападение на славяни в балканските земи*

По това време² славянска войска — на брой не повече от три хиляди души — преминала, без някой да ѝ се противопостави, реката Истър и като пребродила без никаква мъка също реката Хебър, веднага се разделила на две части: едната се състояла от хиляда и осемстотин души, а другата — от останалите. Предводителите на ромейската войска в Илирик и Тракия влезли в сражение с едната и другата част, при все че тези се били отдалечили една от друга, но неочаквано претърпели поражение: едни от ромеите загинали на самото място, а други се спасили, като избягали без вся-

¹ Загатва се за писаното у Procopius, *ibid.*, II, p. 444, 19. ² Откъсът се отнася до голямото славянско нападение в балканските земи през 549 г.

ἐσώθησαν. ἐπεὶ δὲ οἱ στρατηγοὶ πάντες εἴτω παρ' ἑκατέρων τῶν βαρβαρικῶν στρατοπέδων, καίπερ ἑλασσόνων παρὰ πολὺ ὄντων, ἀπήλλαξαν, Ἀσβάδῳ ἢ ἑτέρα τῶν πολεμίων ξυμμορία ξυμμίξεν. ἦν δὲ οὗτος ἀνὴρ βασιλέως μὲν Ἰουστινιανοῦ δορυφόρος, ἐπεὶ ἐς τοὺς Κανδιδάτους καλουμένους τελῶν ἔτυχε, τῶν δὲ ἱππικῶν καταλόγου ἦρχεν, οἱ ἐν Τζουρουλῶ τῶ ἐν Θράκη φρουρίῳ ἐκ παλαιοῦ ἴδονται, πολλοὶ τε καὶ ἄριστοι ὄντες. καὶ αὐτοὺς οἱ Σκλαβηνοὶ τρεψάμενοι οὐδενὶ πόνῳ πλείστους μὲν αἰσχροτάτα φεύγοντας ἔκτειναν, Ἀσβαδὸν δὲ καταλαβόντες ἐν μὲν τῷ παρατίκῳ ἐξώγησαν, ὕστερον δὲ αὐτὸν ἐς πῦρὸς ἐμβεβλημένον φλόγα ἔκαυσαν, ἱμάτιας πρότερον ἐκ τοῦ νάτου τοῦ ἀνθρώπου ἐκδείραντες. ταῦτα διαπεπραγμένοι τὰ χωρία ξύμπαντα, τὰ τε Θρακῶν καὶ Ἰλλυριῶν, ἀδεέστερον ἐληΐζοντο, καὶ φρούρια πολλὰ πολιορκία ἐκότεροι εἶλον, οὔτε τειχομαχῆσαντες πρότερον, οὔτε ἐς τὸ πεδίον καταβῆναι τολμήσαντες, ἐπεὶ οὐδὲ γῆν τὴν Ῥωμαίων καταθεῖν ἐγκεχειρήμασι οἱ βάρβαροι οὔτοι πώποτε. οὐ μὴν οὐδὲ στρατῶν ποταμὸν Ἰστρὸν φαίνονται διαβεβηκότες ἐκ τοῦ παντὸς χρόνου, πλὴν γε δὴ ἐξ ὅτου μοι ἔμπροσθεν εἴρηται.

Οὗτοι δὲ οἱ τὸν Ἀσβαδὸν νενικηκότες μέχρι ἐς θάλασσαν ληϊσάμενοι ἐφεξῆς ἅπαντα καὶ πόλιν ἐπιθαλασσίαν τειχομαχῆσαντες εἶλον, καίπερ στρατιωτῶν φρουρὰν ἔχουσαν, Τόπηρον^α ὄνομα ἢ πρώτη μὲν Θρακῶν τῶν παραλίων ἐστὶ, τοῦ δὲ Βυζαντίου διέχει ὁδῶν ἡμερῶν δυοκαίδεκα. εἶλον δὲ αὐτὴν τρώπῳ τοιῶδε. οἱ μὲν πλείστοι ἐν δυσχωρίαις πρὸ τοῦ περιβόλου σφᾶς αὐτοὺς ἔκρουσαν, ὀλίγοι δὲ τινες ἀμφὶ τὰς πύλας γενόμενοι, αἱ πρὸς ἀνίσχοντά εἰσιν ἥλιον, τοὺς ἐν ταῖς ἐπάλξεσι Ῥωμαίους ἠρώχλων. ὑποσησαντες δὲ οἱ στρατιῶται, ὅσοι τὸ ἐνταῦθα φυλακτήριον εἶχον, οὐ πλείους αὐτοὺς ἢ ὅσοι καθεωρῶντο εἶναι, ἀνελόμενοι αὐτίκα τὰ ὄπλα ἐξίσαι ἐπ' αὐτοὺς ἅπαντες. οἱ δὲ βάρβαροι ὀπίσω ἀνέστρεφον, δόκησιν παρεχόμενοι τοῖς ἐπιούσῳ ὅτι δὴ αὐτοὺς καταρωδηκότες ἐς ὑπαγωγὴν χωροῦσι καὶ οἱ Ῥωμαῖοι ἐς τὴν δίωξιν ἐκπεπωκότες πόρρω πού τοῦ περιβόλου ἐγένοντο. ἀναστάντες οὖν οἱ ἐκ τῶν ἐνεδρῶν κατόπισθεν ἐς τῶν διωκόντων γενόμενοι εἰσιτῆτὰ σφίσι ἐς

какъвъ ред. След като по този начин всички стратегии били отблъснати от двете варварски войски, ако и те да били много по-малобройни, едната от неприятелските войски се сблъскала с Асвад. Този човек бил копиеносец на император Юстиниан, понеже се числил към така наречените „кандидати“¹ и бил началник на конните части, които отдавна седали в крепостта Цурулум² в Тракия и били многобройни и отлични войници. Славяните без никаква мъка отблъснали също и тях и избили повечето, както бягали най-срамно, а веднага Асвад заловили жив. Но после, като одрали ремъци от гърба му, те го хвърлили в пламналия огън и го изгорили. След като сторили това, те още по-смело ограбвали всички места както в Тракия, така и в Илирик. И двете войскове части чрез обсада превзели много крепости, ако и по-рано да не били воювали срещу крепости, нито да били дръзвали да слизат в равнината, понеже тия варвари никога преди това не се били опитвали да нападнат ромейската земя. Изглежда при това, че те никога не били преминавали с войска реката Истър освен през времето, за което преди това говорих.

Тези, които победили Асвад, ограбили наред всичко чак до морето и превзели с бой един крайморски град, на име Топир, ако и да имал военна охрана. Това е първият от тракийските крайбрежни градове и отстои от Византион на дванадесет дни път. Те го превзели по следния начин. Повечето от тях се скрили в непроходимите места пред околостъпната стена, а неколцина застанали около градските врати, които се намират към изток, и безпокоели ромейците по зъберите на стената. А всички войници, които били там на стража, като предположили, че нападателят не били по-многобройни, отколкото се виждали, веднага грабнали оръжието си и вкупом излезли срещу тях. Но варварите отстъпвали назад, като се престрували пред нападателят, че наистина се оттеглят, понеже се страхували от тях. А ромейците, като се увлекли в преследването си, озовали се някъде далеч от градската стена. Тогава скритите в засада се вдигнали оттам, появили се зад преследвачите и вече не им давали възможност да се завърнат в

^α τόπηρον K] τόπειρον L.

¹ С името кандидати са били означавани императорските телохранители. ² Дн. Чорлу.

τὴν πόλιν οὐκέτι ἐποίουν. ἀναστρέψαντες δὲ καὶ οἱ φεύγειν δοκοῦντες ἀμφιβόλους ἤδη τοὺς Ῥωμαίους πεποίηται. οἷς δὴ ἅπαντας οἱ βάρβαροι διαφθείραντες τῷ περιβόλῳ προσέβαλον. οἱ δὲ τῆς πόλεως οἰκίτορες τῶν στρατιωτῶν τῆς δυνάμεως ἐστερημένοι, γίνονται μὲν ἐν ἀμηχανίᾳ πολλῇ, καὶ ὡς δὲ τοὺς ἐπιόντας ἐκ τῶν παρόντων ἡμύνοντο, καὶ πρῶτα μὲν ἔλαιόν τε καὶ πίσσαν ἐπὶ πλεῖστον θερμήσαντες τῶν τειχομαχούντων κατέχεον, καὶ λίθων βολαῖς πανδημεῖ ἐς αὐτοὺς χρώμενοι τοῦ ἀπεῶσθαι τὸν κίνδυνον οὐ μακρὸν που ἐγένοντο. ἔπειτα δὲ αὐτοὺς πλῆθει βελῶν οἱ βάρβαροι βιασάμενοι ἐκλιπεῖν τε τὰς ἐπάλξεις ἠνάγκασαν καὶ κλίμακας τῷ περιβόλῳ ἐρείσαντες κατὰ κράτος τὴν πόλιν εἶλον. ἀνδρας μὲν οὖν ἐς πεντακισχιλίους τε καὶ μυρίους εὐθὺς ἅπαντας ἔκεινον καὶ πάντα τὰ χρήματα ἐλήϊσαντο, παῖδας δὲ καὶ γυναῖκας ἐν ἀνδραπόδων πεποίηται λόγῳ. καίτοι τὰ πρότερα οὐδεμιᾶς ἡλικίας ἐφείσαντο, ἀλλ' αὐτοὶ τε καὶ ἡ συμμορία ἢ ἐτέρα, ἐξ ὅτου δὴ τῇ Ῥωμαίων ἐπέσκηψαν χώρα, τοὺς παραπίπτοντας ἤβηθον ἅπαντας ἔκεινον. ὥστε γῆν ἄπασαν, ἥπερ Ἰλλυριῶν τε καὶ Θρακῶν ἐστι, νεκρῶν ἐμπλεων ἐπὶ πλεῖστον ἀτάφων γενέσθαι. ἔκεινον δὲ τοὺς παραπίπτοντας οὔτε ξίφει οὔτε δόρατι οὔτε τῷ ἄλλῳ εἰωθῶτι τρόπῳ, ἀλλὰ σκόλοπας ἐπὶ τῆς γῆς πηξάμενοι λοχυρότατα, ὄξεις τε αὐτοὺς ἐς τὰ μάλιστα ποιησάμενοι, ἐπὶ τούτων ξὺν βίᾳ πολλῇ τοὺς δευαίους ἐκάδιζον, τὴν τε σκολόπων ἀμυγνὴν γλουτῶν κατὰ μέσον ἐνεύροντες ὠθοῦντές τε ἄχοι ἐς τῶν ἀνθρώπων τὰ ἔγκατα, οὕτω δὴ αὐτοὺς διαχρήσασθαι ἤξιον. καὶ ξύλα δὲ παχέα τέτταρα ἐπὶ πλεῖστον ἐς γῆν κατορύξαντες οἱ βάρβαροι οὗτοι, ἐπ' αὐτῶν τε χεῖρας τε καὶ πόδας τῶν ἠλωκότων δεσμεύοντες, εἶτα βροχάλοις αὐτοὺς κατὰ κόρρης ἐνδελεχέστατα παίοντες, ὡς δὴ κίνας ἢ ὄφεις ἢ ἄλλο τι θηρίον διέφθειρον. ἄλλους δὲ ξὺν τε βοῖσι καὶ προβάτοις, ὅσα δὴ ἐπάγεσθαι ἐς τὰ πάτρια ἤθη ὡς ἤμισα εἶχον, ἐν τοῖς δωματίοις καθείρξαντες, οὐδεμιᾶ φειδοῖ ἐνεπίμπρασαν. οὕτω μὲν Σκλαβηνοὶ τοὺς ἐντυχόντας ἀεὶ ἀνήρουν. ἀλλὰ νῦν αὐτοὶ τε καὶ οἱ τῆς ἐτέρας συμμορίας, ὥσπερ τῷ τῶν αἱμάτων μεθύοντες πλήθει, ζωγραεῖν τὸ ἐνθένδε ἤξιον τῶν παραπεπωκότων τινὰς, καὶ ἀπ' αὐτοῦ μυριάδας ἀχμαλώτων ἐπαγόμενοι ἀριθμοῦ κρείσσους ἐπ' οἶκον ἀπεκομίσθησαν ἅπαντες. (pp. 467, 11 — 471,2)

града. А обърнали се също и онези, които се престрували, че бягат, и сега ромеите били изложени на нападение от две страни. Варварите избили всички и след това се втурнали към градската стена. Жителите на града, лишени от защитата на войниците, изпаднали в пълна безпомощност и се отбранявали от нападателите, доколкото им било възможно. Отначало, като заливали нападателите под стените с вряло масло и смола и вкупом хвърляли камъни срещу тях, те за малко време успели някак си да отблъснат опасността. Но после варварите ги обсипали с много стрели, принудили ги да напуснат зъберите на стената и като опрели по нея стълби, завзели града със сила. Веднага те избили всички мъже, около петнадесет хиляди души, и разграбили всички богатства, а жените и децата заробили. Пък и по-рано те не щадели никаква възраст, но сега, откак нахлули в ромейската земя, и тези, и онези от другия отред избивали всички боеспособни, които им попадали. Така цялата илирийска и тракийска земя се изпълнила с непогребани в по-голямата си част трупове. Онези, които попадали в ръцете им, те убивали не с меч, не с копие, нито пък по някакъв друг обикновен начин, но като забивали извънредно здраво в земята колове, изостряли ги твърде много, поставяли с голям натиск нещастниците върху тях и като вкарвали острието на коловете в средата на задните им части, натискали чак до вътрешността. По този начин именно те решили да ги избиват. Тези варвари също заравяли дълбоко в земята четири дебели дървета, връзвали на тях ръцете и нозете на пленниците, а след това непрекъснато ги биели по главата с тояги, избивали ги достъщ като кучета или като змии или някакво друго животно. Други пък пленници те затваряли в жилищата им заедно с воловете и овцете, които не могли по никакъв начин да отведат в родните си места, и безпощадно ги изгаряли. Така славяните винаги избивали онези, които им попадали. Но сега тези, както и онези от другия отред, сякаш опиянени от много готва кръв, сметнали за нужно да оставят живи някои от онези, които им били попаднали в ръцете, и поради това те всички се връщали в земята си, като отвеждали със себе си безбройно много пленници.

44. *Germanus dilectum per Thracias et Illyricum agit*

VII 39. Ἀρταβάνη τε ἀφείς τὰ ἐς αὐτὸν ἐγκλήματα πάντα καὶ στρατηγὸν καταλόγων τῶν ἐπὶ Θράκης καταστησάμενος ἐς Σικελίαν εὐθὺς ἐπεμψε. — — — αὐτοκράτορα δὲ τοῦ πρὸς Τουτίλαν τε καὶ Γότιθους πολέμῳ Γερμανὸν κατεστήσατο τὸν αὐτοῦ ἀνεψιόν. ᾧ δὴ στρατεύμα μὲν οὐ πολὺ ἔδωκε, χρήματα δὲ λόγου ἄξια παρασχόμενος στρατιάν ἐπέστειλεν ἔκ τε Θρακῶν καὶ Ἰλλυριῶν ἀξιολογοτάτην ἀγείραντι οὕτω δὴ στέλλεσθαι σπουδῇ ἐς τὴν Ἰταλίαν πολλῇ. καὶ οἱ Φιλιμούθ τε τὸν Ἐρουλον^α ξὺν τοῖς ἐπομένοις καὶ Ἰωάννην τὸν αὐτοῦ μὲν Γερμανοῦ κηδέστην, Βιταλιανοῦ δὲ ἀδελφιδοῦν (στρατηγὸς γὰρ ὢν τῶν ἐν Ἰλλυριοῖς καταλόγων διατριβὴν ἐνταῦθα εἶχε) ξὺν αὐτῷ ἐς τὴν Ἰταλίαν ἐπαγαγέσθαι ἐπήγγελλε. — — —

^α Ρωμαῖοί τε γὰρ, ἄνδρες ἀγαθοὶ τὰ πολέμα, τῶν ἀρχόντων πολλοῖς, ὧν δὴ δορυφοροὶ τε καὶ ὑποσπισταὶ ἦσαν, ἐν ὀλιγωρίᾳ πεποιημένοι, Γερμανῶ εἶποντο, ἔκ τε Βυζαντίου καὶ τῶν ἐπὶ Θράκης χωρίων καὶ Ἰλλυριῶν οὐδέν τι ἦσσαν, Ἰουστίνου τε καὶ Ἰουστινιανοῦ, τῶν αὐτοῦ παίδων, πολλὴν ἐνδειξαμένων περὶ ταῦτα σπουδῆν, ἐπεὶ καὶ αὐτοὺς ἐπαγαγόμενος ἀπὼν ὤχετο. τινὰς δὲ καὶ ἔκ καταλόγων ἵππικῶν, οἱ ἐπὶ τῆς Θράκης ἴδροντο, δόντος βασιλέως ξυνέλεξε. καὶ βάρβαροι πολλοὶ, οἵπερ ἀμφὶ ποταμὸν Ἰστρον διατριβὴν εἶχον, κατὰ κλέος τοῦ Γερμανοῦ ἦκοντες καὶ χρήματα πολλὰ κλομισμένοι ἀνεμίγνυντο τῷ Ῥωμαίων στρατῷ. (pp. 472, 5—8; 11—21; 473, 20 — 474, 7)

45. *Sclavini Illyricum Thraciasque invadunt*

VII 40. Γερμανοῦ δὲ τὸ στρατεύμα ἐν Σαρδικῇ, τῇ Ἰλλυριῶν πόλει, ἀγείραντός τε καὶ διέποντος, ἅπαντά τε ἰσχυρότατα ἐξαριτιομένου τὰ ἐς τὴν τοῦ πολέμου παρασκευῆν, Σκλαβηνῶν ὄμιλος ὅσος οὐπω πρότερον ἀφίκετο ἐς Ῥωμαίων τὴν γῆν. Ἰστρον τε ποταμὸν διαβάντες ἀμφὶ Νάϊσον ἦλθον. ὧν δὴ ὀλίγους τινὰς ἀποσκεδασθέντας μὲν τοῦ στρατοπέδου, πλα-

44. *Герман набира тракийци за византийската войска*

Император Юстиниан опрости на Артаван всички обвинения срещу него и като го назначил за стратег на отредите в Тракия, изпратил го веднага с голяма войска в Сицилия¹ — — —. Своя племенник Герман той назначил за главнокомандуващ във войната против Тотила и готите. Той не му поверил голяма войска, обаче му предал значителна сума пари, заповядал му да събере от тракийци и илирийци колкото може по-многобройна войска и така именно да замяне с голяма бързина за Италия. Той му поръчал да отведе със себе си в Италия също и херула Филимунт заедно с дружината му, и Йоан, сродник на самия Герман, а племенник на Виталиан — той бил стратег на отредите в Илирик и пребивавал там, — като известил, че ще пристигне заедно с него в Италия. — — —

Някои от ромеите, вещи във военните дела — както от Византион, така и не по-малко от земите на Тракия и Илирик, — пренебрегнали мнозина началници, при които служели като телохранители и шитоносци, и последвали Герман.² Неговите синове Юстин и Юстиниан проявили голямо усърдие — по-неже като заминал, той взел със себе си и тях. С позволение на императора той събрал и някои от конните отреди, които пребивават в Тракия. Пристигнали също и много варвари, които обитават около реката Истър привлечени от славата на Герман. Те получили много пари и се присъединили към ромейската войска.

45. *Славяни нападат Илирик и Тракия*

Докато в илирийския град Сердика Герман събирал и устройвал войската и най-усърдно подготвял всичко за войната, в ромейската земя нахлули славяни в такова множество, каквото никога по-рано не било виждано.³ Те преминали реката Истър и дошли до Ниш. Когато неколцина от тях се отдалечили от стана

^α φιλιμούθ codd. ἔρουλλον K, ἐρούλλων ἄρχοντα L.

¹ Откъсът се отнася към събитията през лятото на 549 г. Решението на император Юстиниан било взето, след като той узнал за опустошенията, които готският вожд Тотила извършил в Сицилия. ² Откъсът се отнася към лятото на 550 г. ³ В този откъс се дават сведения за голямото славянско нападение в Балканския полуостров през 550 г.

νωμένους δὲ καὶ κατὰ μονας περιούνας τὰ ἐκείνη χωρία τῶν ἰωες Ῥωμαίων καταλαβόντες τε καὶ ξυνδήσαντες ἀπεπυθίνοντο ὅτου δὴ ἔνεκα οὗτος δὴ ὁ τῶν Σκλαβηνῶν στρατὸς καὶ ὁ τι κατεργασόμενοι διέβησαν ποταμὸν Ἰστρον. οἱ δὲ ἰσχυρίσαντο ὡς Θεσσαλονίκη τε αὐτὴν καὶ πόλεις τὰς ἀμφ' αὐτὴν πολιορκία ἐξαιρήσοντες ἤκοιεν. ὑπερ' ἐπεὶ βασιλεὺς ἤκουσεν, ἄγαν τε ξυνεταράχθη καὶ πρὸς Γερμανὸν εὐθὺς ἔγραψεν, ὁδὸν μὲν ἐν τῷ παραυτίκα τὴν ἐπὶ Ἰταλίαν ἀναβαλέσθαι, Θεσσαλονίκη δὲ καὶ πόλεις ταῖς ἀλλαις ἀμῦναι, καὶ τὴν Σκλαβηνῶν ἔφοδον ὅση δύναμις ἀποκρούσασθαι. καὶ Γερμανὸς μὲν ἀμφὶ ταῦτα διατριβὴν εἶχε. Σκλαβηνοὶ δὲ γνόντες διατριβὴν πρὸς τῶν αἰχμαλώτων Γερμανὸν ἐν Σαρδικῇ εἶναι ἐς δέος ἤλθ' ν. μέγα γὰρ ὄνομα ἐς τούτους διη τοὺς βαρβάρους ὁ Γερμανὸς εἶχεν ἐξ αἰτίας τοιαύτης. ἦν γὰρ Ἰουστινιανὸς ὁ Γερμανοῦ θεῖος τὴν βασιλείαν εἶχεν, Ἄνται, οἱ Σκλαβηνῶν ἀρχιστὰ φησὶν, Ἰστρον ποταμὸν διαβάντες στρατῷ μεγάλῳ ἐσέβαλον ἐς Ῥωμαίων τὴν γῆν. ἐτύγχανε δὲ Γερμανὸν βασιλεὺς Θράκης δῆλος στρατηγὸν καταστησάμενος οὐ πολλῷ πρότερον. ὃς δὴ ἐς χεῖρας ἐλθὼν τῷ τῶν πολεμίων στρατῷ κατὰ κράτος τε μάχῃ νικήσας σχεδὸν τι υπαγίας ἔπεινε, κλέος τε μέγα ἐκ τοῦ ἔργου τούτου ὁ Γερμανὸς ἐς πάντας ἀνθρώπους καὶ διαφοροντικῶς ἐς τούτους δὴ τοὺς βαρβάρους περιεβάλετο. δειμαίνοντες οἷν αὐτοῦ, ὡς περ μοι εἴρηται, Σκλαβηνοὶ, ἅμα δὲ καὶ δύναμιν ἀξιολογώτατην αὐτοῦ ἐπίγεσθαι οἰόμενοι ἄτε πρὸς βασιλέως στελλόμενον ἐπὶ Τοντίλαν τε καὶ Γότθους, ὁδοῦ μὲν εὐθὺς τῆς ἐπὶ Θεσσαλονίκη ἀπέσχοντο, ἐς δὲ τὸ πεδίον καταβῆναι οὐκέτι ἐτ' ἔλαυνον, ἀλλὰ ξύμπαντα τὰ ὄρη τὰ Ἰλλυριῶν διαμείψαντες ἐν Δαλματία ἐγένοντο. ὧν δὴ ὁ Γερμανὸς ἀφροντιστήσας πίσῃ ἐπήγγελλε τῇ στρατῷ ξυσκενάζεσθαι, ὡς ἡμέραν δ' οἷν ὕστερον ὁδοῦ ἐνθένδε τῆς ἐπὶ τὴν Ἰταλίαν ἀρξόμενος. ἀλλὰ τις αὐτῷ ξυνέπεσε τύχη νοσήσαντι ἐξαιπυαίως τον βίον διαμετρήσασθαι. — — — Ἰωάννης δὲ καὶ ὁ βασιλεὺς στρατὸς ἀφικόμενος^α ἐς Δαλματίαν^β ἐν Σάλωσι^γ διαχειμάζειν ἔγνωσαν, ἐνθένδε μετὰ τὴν τοῦ χειμῶνος ὥραν εὐθὺς Ῥαβέννης ὁδῷ ἵνα διανούμενοι Σκλαβηνοὶ δὲ, εἰ τε τὰ πρότερα ἐν γῆ τῇ βασιλέως γενόμενοι, ὡς περ μοι ἔναγχος δεδιήγηται, καὶ ἄλλοι οὐ πολλῷ ὕστερον Ἰστρον ποταμὸν διαβάντες κα' τοῖς προτέροις ἀναμειχθέντες, κατέθεον ἐν πολλῇ ἐξουσίᾳ τὴν Ῥωμαίων ἀρχήν.

и скитали и обикаляли поотделно тамошните земи, те били заловени и вързани от някои ромеи, които ги разпитвали защо и с какво намерение тази славянска войска е преминала реката Истър. Те твърдели, че били дошли, за да заемат чрез обсада самия Солун и градовете около него. Императорът, щом чул това, много се разтревожил и веднага писал на Герман, незабавно да отложи похода за Италия, но да защити Солун и другите градове и с всички сили да отблъсне нападението на славяните. И Герман се заел с това. А славяните, като се уверили напълно от пленниците, че Герман се намира в Сердика, изплашили се, защото Герман се бил прочул между тези варвари поради следната причина. Когато Германовият чичо Юстиниан¹ поел властта, антите, които живеели съвсем близо до славяните, преминали реката Истър с голяма войска и нахлули в ромейската земя. Не много време преди това императорът бил назначил Герман за стратег на цяла Тракия. Той именно влязъл в сражение с неприятелската войска, разбил я напълно и избил почти всички. С тоя си успех Герман си спечелил голяма слава между всички люде и особено между тези варвари. Затова славяните, както казах, като се страхували от него и смятали също, че води със себе си много голяма войска, понеже бил изпратен от императора против Тотила и готите, веднага се отказали от похода срещу Солун и вече не се решавали да слязат в равнината, но пребродили всички илирийски планини и стигнали в Далмация. Без да мисли повече за тях, Герман заповядал на цялата си войска да се приготви, за да тръгне след два дена оттам за Италия. Но той неочаквано се разболял и умрял. — — —

Йоан пристигнал с императорската войска в Далмация и решил да презимува в Салона с намерение след свършека на зимата да поеме направо оттам пътя за Равена. Обаче славяните — както ония, които по-рано били навлезли в императорската земя (за тях току-що говорих), така и другите, които преминали малко по-късно реката Истър и се смесили с тях, опустошавали ромейската държава с пълна свобода. Някои подозирали, че

^α Σκλαβηνῶν] σκλαβηνῶν L. ^β ἀφικόμενος L. ^γ ἐς Δαλματίαν] ἐν δαλματία K. ^δ ἐν Σάλωσι] εἰς σάλωνας K.

¹ В ръкописите на това място стои името Ἰουστίνος, което е поправено от издателя Maltretus на Ἰουστινιανός. Поправката е възприета от последния издател на Прокопиевите съчинения J. Haury, Procopius, *ibid.*, II, p. 476, 17.

καὶ τινες μὲν ἐν ὑποψία εἶχον ὡς Τουτίλας τούτους δὲ τοὺς βαρβάρους χρήμασι πολλοῖς ἀναπέσας ἐπιπέμψει τοῖς ταύτῃ Ῥωμαίοις, ὅπως δὴ βασιλεῖ ἀδύνατα εἶη τὸν πρὸς Γοτθούς πόλεμον ἀσχολία τῇ ἐς τούτους δὴ τοὺς βαρβάρους εὐδιοικήσασθαι. εἴτε δὲ Τουτίλα χαριζόμενοι εἴτε ἄκλητοι Σκλαβηνοὶ ἐνταῦθα ἦλθον οὐκ ἔχω εἰπεῖν. ἐς τρία μέντοι τέλη σφᾶς αὐτοὺς διελόντες οἱ βάρβαροι οὗτοι ἀνήκεστα ἐν Εὐρώπῃ τῇ ὅλῃ ἔργα εἰργάσαντο, οὐκ ἔξ ἐπιδρομῆς ληϊζόμενοι τὰ ἐκείνῃ χωρία, ἀλλ' ὅσπερ ἐν χώρῃ οὐκείᾳ διαχειμᾶζοντες οὐδέν τε δεδιότες πολέμου. ὕστερον δὲ Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς στρατιὰν ἀξιολογωτάτην ἐπ' αὐτοὺς ἐπέμψεν, ἧς ἄλλοι τε καὶ Κωνσταντιανὸς καὶ Ἀράτιος καὶ Ναζάρης ἡγούντο καὶ Ἰουστίνος ὁ Γερμανοῦ παῖς καὶ Ἰωάννης, ὅσπερ ἐπίκλησιν ἐκάλουν Φαγᾶν. ἐπιστάτην δὲ Σχολαστικὸν ἐφ' ἅπασιν κατεστήσατο, τῶν ἐν Παλατίῳ εὐνούχων ἓνα. οὗτος ὁ στρατὸς μοῖραν τῶν βαρβάρων καταλαμβάνουσιν ἀμφὶ Ἀδριανούπολιν, ἧπερ ἐπὶ Θράκης ἐν μεσογειοῖς κεῖται, πέντε ἡμερῶν ὁδὸν Βυζαντίου διέχουσα. καὶ πρόσω μὲν χωρεῖν οἱ βάρβαροι οὐκέτι εἶχον. λείαν γὰρ ἐπήγοντο ἀνθρώπων τε καὶ ζώων ἄλλων καὶ πάντων χρημάτων ἀριθμοῦ κρείσσονα. μένοντες δὲ αὐτοῦ ἠπείγοντο τοῖς πολεμίοις ἐς χεῖρας ἵεναι, τούτοις δὲ αὐτοῖς αἰσθήσαν ὡς ἦμισα παρεχόμενοι [καὶ]^a οἱ μὲν Σκλαβηνοὶ ἐστρατοπεδεύοντο ἐς τὸ ὄρος, ὃ ταύτῃ ἀνέχει, Ῥωμαῖοι δὲ ἐν τῷ πεδίῳ οὐ πολλῶ ἀποθεν. χρόνον δὲ σφίσιν ἐν ταύτῃ τῇ προσεδρεῖα τριβομένου συγχοῦ ἤσχαλλόν τε οἱ στρατιῶται καὶ δεινὰ ἐποιῶντο, τοῖς στρατηγοῖς ἐπικαλοῦντες, ὅτι δὴ αὐτοὶ τὰ ἐπιτήδεια ξύμπαντα εὐπορα ἔχοντες ἅτε τοῦ Ῥωμαίων στρατοῦ ἄρχοντες τοὺς στρατιώτας περιορῶσι τῶν ἀναγκαίων τῇ ἀπορίᾳ πεζομένους καὶ οὐ βούλονται τοῖς πολεμίοις ἐς χεῖρας ἵεναι. οἷς δὴ οἱ στρατηγοὶ ἀναγκασθέντες τοῖς ἐναντίοις ξυνέμιξαν. καὶ γίνεται μὲν καρτερὰ μάχη, ἡσώωνται δὲ κατὰ κράτος Ῥωμαῖοι. ἐνθα δὴ στρατιῶται μὲν πολλοὶ τε καὶ ἄριστοι θνήσκουσιν, οἱ δὲ στρατηγοὶ παρ' ὀλίγον ἐλθόντες ὑπὸ τοῖς πολεμίοις γενέσθαι ξὺν τοῖς καταλοίποις υἴολις διαφυγόντες ἐσώθησαν, ὡς πῃ ἐκάστῳ δυνατὰ γέγονε. καὶ Κωνσταντιανοῦ δὲ τὸ σημεῖον οἱ βάρβαροι εἶλον, τοῦ τε Ῥωμαίων στρατοῦ ἐς ὀλιγορίαν τραπόμενοι πρόσω ἐχώρουν. καὶ χώραν τὴν Ἀστικὴν καλουμένην ἐληΐζοντο κατ' ἐξουσίαν, ἀδήωτον ἐκ

Тотила с много пари придумал тези варвари да нападнат тамошните ромеи, та императорът поради това, че е зает с тези варвари, да няма възможност да води добре войната против готите. Не мога да кажа дали славяните са дошли тук, за да услужат на Тотила, или пък неповикани от никого. Обаче разделени на три отреда, тези варвари причинили в цяла Европа непоправими злини не като разграбвали и нападали тамошните земи, но като презимували там като в своя земя, и никак не се страхували от неприятеля. А по-късно император Юстиниан изпратил срещу тях твърде значителна войска, която предвождали между другите Константинян, Аратий, Назар, Германовият син Юстин и Йоан, наречен Фасас. За началник на всички бил назначен Схолостик, един от придворните скопци. Тази войска настигнала част от варварите около Адрианопол, който е разположен всред Тракия и отстои от Византион на пет дни път. Варварите не могли повече да напредват в страната, защото влачели със себе си неизброима плячка от хора, добитък и всякакви вещи. Те останали на това място и се готвели да влязат в сражение с неприятелите, но на самите тях те не давали нито най-малка възможност да забележат това. Славяните се разположили на стан в планината, която се издига там, а ромеите не много далече от тях в равнината. Тъй като те прекарвали много време в такова положение, войниците негодували и се сърдели, като упреквали стратегите си, загдето като началници на ромейската войска те имали всичко необходимо в изобилие и пренебрегвали войниците, които се измъчвали от недостиг на необходимите неща и не желали да влязат в сражение с неприятелите. Принудени от това, стратегите тогава влезли в сражение с неприятелите и станала ожесточена битка. Но ромеите претърпели пълно поражение. Тогава загинали много и отлични войници, а стратегите щели насмалко да попаднат в ръцете на неприятелите и заедно с останалите едва се спасили, като избягали, кой както могъл. Варварите взели също и знамето на Константинян и с пълно пренебрежение спрямо ромейската войска тръгнали напред. Те свободно ограбвали така наречената област Астика,¹ която от старо

^a [καὶ] inclusit Haury.

¹ Астика е областта между Одрин и Пловдив. Вж. Oberhammer: PWRE, II, coll. 1772—1773.

παλαιῶν οὖσαν, καὶ ἀπ' αὐτοῦ λείαν αὐτοὺς πολλήν τινα ἐνταῦθα εὐρεῖν ξυνηχθῆν οὕτω δὲ χώραν πολλήν ληϊζόμενοι ἄχρι ἐς τὰ μακρὰ τεῖχη ἀφίκαντο, ἀπερ' ὀλίγω πλέον ἢ ἡμέρας ὀδὸν Βυζαντίου διέχει. οὐ πολλῶ δὲ ὕστερον ὁ Ῥωμαίων στρατὸς τοῖσι δὴ ἐπισπόμενοι τοῖς βαρβάροις, μοῖρα τε αὐτῶν ἐντυχόντες τινὶ καὶ ἐξαπιναίως ἐς χεῖρας ἐλθόντες ἐτρέφαντο. καὶ τῶν μὲν πολεμίων πολλοὺς ἔκτειναν, Ῥωμαίων δὲ τῶν αἰχμαλώτων μέγα τι διεσώσαντο χρεῖμα, τό τε Κωνσταντιανοῦ σημεῖον εὐρόντες ἀνείλοντο. οἱ δὲ λοιποὶ βάρβαροι ξὺν τῇ ἄλλῃ λεία ἐπ' οἴκου ἀπεκομίσθησαν. (pp. 475,19 — 477,11; 481, 7 — 483,15)

46. *De promunturiis Caucasi usque ad Thraciam Illyricumque se porrigentibus*

VIII 3. Τῶν δὲ τοῦ Καυκασίου ὄρους προπόδων οἱ μὲν πρὸς τε βορρᾶν ἄνεμον καὶ ἥλιον δύοντα τετραμμένοι ἐς τε Ἰλλυριοὺς καὶ Θρακίας διηκουσιν, οἱ δὲ πρὸς τε ἀνίσχοντα ἥλιον καὶ ἄνεμον νότον ἐς τὰς διεξόδους ἐξυνοῦνται αὐτάς, αἱ τὰ τῆδε ὄρη μὲν Οὐνικὰ ἔθνη ἐς γῆν τὴν τε Περωῶν καὶ Ῥωμαίων ἄγουσιν. (p. 496, 12—18)

47. *Mulieres in exercitu Hunnorum pugnant*

VIII 3. Οὐνῶν τῶν καταδραμόντων πολλὰς τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν, τοῖς τε ὑπαντιάσασιν ἐς χεῖρας ἐλθόντων, τινὰς μὲν αὐτῶν πεσεῖν ἐνταῦθα τεύχῃ, μετὰ δὲ τῶν βαρβάρων τὴν ἀναζώρησιν Ῥωμαῖοι διερευνώμενοι τῶν πεπρωκότων τὰ σώματα καὶ γυναῖκας ἐν αὐτοῖς εὗρον. (p. 498, 9—14)

48. *De Utiguris et Cotragiris*

VIII 4. Ὑπὲρ δὲ Σαγίνας Οὐνικὰ ἔθνη πολλὰ ἴδονται. τὸ δ' ἐντεῦθεν Εὐλυσία μὲν ἢ χώρα ἀνόμαστα, βάρβαροι δὲ αὐτῆς ἀνθρώποι τὰ τε παράλια καὶ τὴν μεσόγειον ἔχουσι, μέχρι ἐς τὴν Μαῶτιν καλουμένην Λίμνην καὶ ποταμὸν Τάναϊν, ὅς δὲ ἐς τὴν Λίμνην ἐσβάλλει. αὕτη δὲ ἡ Λίμνη ἐς τὴν ἀκτὴν Πόντου τοῦ Εὐξείνου τὰς ἐκβολὰς ποιεῖται. ἀνθρώποι δὲ, οἱ ταύτη ὄρηται, Κιμμέριοι μὲν τὸ παλαιὸν ἀνομάζοντο, ταῦν δὲ Οὐτίγουροι^a καλοῦνται. καὶ αὐτῶν καθύπερθεν ἐς βορρᾶν ἄνεμον ἔθνη τὰ

^a οὐτούγουροι codd.

¹ Сагините са били племе, което е обитавало по източното черноморско крайбрежие, към Трапезунт. ² Споменатата тук област Евлизия, за която ни говори само Прокопий, се е простирала изглежда в земите между северното крайбрежие на Черно море, източните брегове на Меотида (Азовско море) и Танаис (р. Дон).

време не била опустошавана, и поради това намерили там голяма плячка. По този начин те ограбили обширна земя и стигнали до Дългата стена, която отстои от Византион на малко повече от един ден път. Не много време след това ромейската войска, като вървяла след тези варвари и се натъкнала на някаква част от тях, влязла внезапно в сражение и ги разбила. Тя избила много от неприятелите, освободила голям брой пленени ромеи и като намерила също и Константиановото знаме, взела го обратно. А останалите варвари заедно с другата плячка се завърнали в родината си.

46. *Продължение на Кавказките планини в Тракия и Илирик*

Едни от разклоненията на Кавказките планини са обърнати към север и запад и достигат до [земите на] илирийците и траките, а другите са [насочени] към изток и юг и достигат до самите проходни, по които обитавашите там хунски племена навлизат в земята на перси и ромеи.

47. *Участието на жени в хунската войска*

И наистина хуните нападали често ромейската държава, влизали в сражение с онези, които ги пресрещали, и някои от тях падали там убити. А след оттеглянето на варварите ромеите претърсвали труповете на падналите и намирали сред тях жени.

48. *Вести за утигури и кутригури*

Отвъд сагините¹ обитават много хунски племена. Страната оттук нататък се нарича Евлизия,² а варвари населяват крайбрежието и вътрешността ѝ чак до така нареченото Меотидско езеро и реката Танаис, която се втича в езерото. А това езеро се излива при брега на Евксинския понт. Людете, които обитават там, в старо време се наричали кимерийци, а сега се назовават утигури. На север от тях обитават многоброй-

Ἐν τῶν ἀμετρα ἴδονται. παρὰ δὲ τον χώρον αὐτῶν, ὅθεν ἡ τῆς Λίμνης ἐκβολὴ ἀρχεται, Γότθοι οἱ Τετραξίται καλούμενοι ᾤκηται, οὐ πολλοὶ ὄντες, οἱ δὲ τὰ Χριστιανῶν νόμιμα σεβόμενοι περιστέλλουσιν οὐδενὸς ἤσσαν. (Ταναῖν δὲ καλοῦσιν οἱ ἐπιχώριοι καὶ τὴν ἐκβολὴν ταύτην, [ἤπερ]^a ἐκ Λίμνης ἀρξαμένη τῆς Μαυώτιδος ἄχρι ἐς τὸν Εὐξείνων Πόντον [ἤπερ] διίκει, ἐς ὁδὸν ἡμερῶν, ὡς φασιν, εἴκοσιν. ἀλλὰ καὶ τὸν ἄνεμον, ὃς ἐνθὲνδε πνεῖ, Ταναίτην προσαγορεύουσιν.) εἴτε δὲ τῆς Ἀρείου δόξης ἐγένοντο, ποτε οἱ Γότθοι οὗτοι, ὡσπερ καὶ τὰ ἄλλα Γότθικὰ ἔθνη, εἴτε καὶ ἄλλο τι ἀμφὶ τῇ δόξῃ αὐτοῖς ἠσκητο, οὐκ ἔχω εἰπεῖν, ἔπει οὐδὲ αὐτοὶ ἴσασιν, ἀλλ' ἀφελεία τε τῶν καὶ ἀπραγμοσύνη πολλῇ τιμῶσι τὴν δόξαν. οὗτοι ὀλίγω πρότερον (λέγω δὲ, ἥνικα πρῶτον τε καὶ εἴκοστον ἔτος Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς τὴν αὐτοκράτορα εἶχεν ἀρχὴν) πρέσβεις τέτταρας ἐς Βυζάντιον ἐπεμψαν, ἐπισκοπον σφίσι τινὰ δεόμενοι δοῦναι ἔπει ὅστις μὲν αὐτοῖς ἱερεὺς ἦν, τετελευτήκει οὐ πολλῶ πρότερον, ἔγνωσαν δὲ ὡς καὶ Ἀβασγοῖς ἱερεὶ βασιλεὺς πέμπει, καὶ αὐτοῖς προθυμότητα Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς ἐπιτελῆ ποιήσας τὴν δέησιν ἀπεπέμψατο. οἱ δὲ πρέσβεις οὗτοι δέει Οὐννων τῶν Οὐτιγούρων^b ἐς μὲν τὸ ἐμφανές, αὐτηκόων πολλῶν ὄντων, ἀποστοματίζοντες ὅτου δὴ ἕνεκα ἦκοιεν, ἄλλο οὐδὲν ἔτι μὴ τὰ ἀμφὶ τῶ ἱερεῖ βασιλεῖ ἠγγέλων, ὡς λαθραίατα δὲ ξυγγενομένοι ἅπαντα φράζοντων, ὅσα συνοίσειν τῇ Ῥωμαίων ἀρχῇ ἔμελλε, ξυγκροσόμενων ἐς ἀλλήλους ἀεὶ τῶν σφίσι προσοίκων βαρβάρων. ὄντινα δὲ τρόπον οἱ Τετραξίται καὶ ὅθεν ἀναστάντες ἐνταῦθα ἰδρῶσαντο, ἐρῶν ἔρχομαι.

VIII 5. Πάλαι μὲν Οὐννων, τῶν τότε Κιμερίων καλουμένων, πολὺς τις ὄμιλος τὰ χωρία ταῦτα ἐνέμντο, ὧν ἄρτι ἐμνήσθη, βασιλεὺς τε εἰς ἅπαν ἐφειστήκει. καὶ ποτὲ τις αὐτῶν τὴν ἀρχὴν ἔσχεν, ᾧ δὲ παῖδες ἐγένοντο δύο, ἄτερος μὲν Οὐτιγούρ^c ὄνομα, Κουτριγούρ^c δὲ ὁ ἕτερος. οἷπερ, ἐπειδὴ αὐτοῖν ὁ πατὴρ τὸν βίον συνεμετρήσατο, τὴν τε ἀρχὴν ἀμφω ἐν σφίσι αὐτοῖς διεδάσαντο καὶ τὴν ἐπωνυμίαν τοῖς ἀρχομένοις αὐτοῖς ἔδοσαν. οἱ μὲν γὰρ Οὐτιγούροι^d, οἱ δὲ Κουτριγούροι καὶ ἐς ἐμὲ ὀνομάζονται. οὗτοι μὲν ἅπαντες τῆδε ᾤκητο, κοινὰ μὲν τὰ ἐπιτηδεύματα ξύμπαντα ἔχοντες, οὐκ ἐπιμιγνύμενοι δὲ ἀνθρώποις, οἱ δὲ τῆς τε Λίμνης καὶ

ните племена на антите. Край самата тази земя, отгдето се изтича езерото, обитават така наречените готи тетраксити, които били малобройни. Те изповядват християнската вяра и я спазват не по-малко от всекиго другиго. Местните жители наричат Танаис и това устие, което почва от Меотидското езеро и се простира до Черно море, на разстояние двадесет дни път, както казват. Също вятърът, който духа оттука, се назовава „танайски“. Не мога да кажа дали тези готи някога подобно на другите готски племена са възприели Ариевото учение, или пък са изповядвали нещо друго относно вярата, понеже те самите не знаят това. Но те проявяват във вярата голяма простота и нехайство. Преди малко време, сиреч двадесет и първата година от самодържавното управление на Юстиниан, те отправили във Византион четирима пратеника с молба да им се даде епископ,¹ понеже техният епископ починал немного време преди това и били узнали, че императорът щял да изпрати епископ и на абасгите.² Император Юстиниан изпльнил с най-голяма готовност тяхното искане и ги отпратил. Тези пратеници поради страх от хуните утигури явно в присъствието на мнозина свидетели съобщили за какво са пристигнали и не говорили на императора за нищо друго освен за епископа. А когато се срещнали тайно с него, те му казали всичко онова, което щяло да бъде полезно за ромейската държава, тъй като съседните тям варвари винаги били в стълкновение помежду си. Ще разкажа по какъв начин и отгде се вдигнали тетракситите и се заселили тук.

В старо време голямо множество хуни, наричани тогава кимерийци, населявали областите, които току-що споменах. Над всички господствувал един цар. Веднаж на един техен цар се родили двама сина: единият на име Утигур, а другият Кутригур. След като умрял баща им, те разделили властта помежду си и дали имената на своите подвластни, така че дори до наше време едните се наричат утигури, а другите кутригури. Те всички живеели там, имали във всичко общи обичаи и не се сношавали с людете, които живеели отвъд езерото и неговия

^a (ἤπερ) hic addidit et infra delevit Haury, quod non probat Christ. ^b οὐτιγούρων K, οὐτουγούρων L. ^c οὐτιγούρ K, οὐτουγούρ L | κουτριγούρ L. ^d οὐτούργουροι, οἱ δὲ κοιτούργουροι L.

¹ Готското пратеничество се явило при император Юстиниан между 1 април 547 и 1 април 548 г. ² Абасгите са обитавали в областта на Кавказ и се смятат за предци на съвременните абхаз и абасини.

τῆς ἐνθὲνδε ἐκροῆς ἐς τὰ ἐπὶ ὕατερα ἴδρυντο, ἐπεὶ οὔτε διέβρων ποτε τὰ ὕδατα ταῦτα οὔτε διαβατὰ εἶναι ἰπώπτεον, πρὸς τὰ εὐκολώτατα περίφοβοι ὄντες, τῷ μηδὲ ἀποπειράσασθαι αὐτῶν πώποτε, ἀλλ' ἀμελετήτοι τῆς διαβάσεως παντάπασιν εἶναι. (Λίωνην δὲ τὴν Μαῖωτιν καὶ τὴν ἐξ αὐτῆς ἐκβολὴν ὑπερβάντι εὐθὺς μὲν ἐς αὐτὴν πον τὴν ταύτης ἀκτὴν οἱ Τετραζῆται καλούμενοι Γυτθι το παλαιὸν ὠκηνητο, ὧν ἐπεμνήσθη ἀγρίως· πολλῶ δὲ αὐτῶν ἀποθην Γότθοι τε καὶ Οὐισιγότθοι καὶ Βυθίλοι καὶ τὰ ἄλλα Γοτθικὰ γένη ξύμπαντα ἴδρυντο. οἱ δὲ καὶ Σκύθαι ἐν τοῖς ἀνω χρόνοις ἐπεκαλοῦντο, ἐπεὶ πάντα τὰ ἔθνη, ἀπερ τὰ ἐκείνη χωρία εἶχον, Σκυθία μὲν ἐπὶ κοινῆς ονομάζεται, ἔνιοι δὲ αὐτῶν Σαυρομάται^α ἢ Μελάγγλαινοι, ἢ ἄλλοι ἐπεκαλοῦντο). ποιοῦντος δὲ τοῦ χρόνου φασιν, εἴπερ ὁ λόγος ἕγις ἐστι, τῶν μὲν Κιμμεριῶν νεανίας τινὰς ἐν κυνηγεσίῳ διατριβὴν ἔχειν, ἔλαφον δὲ μίαν πρὸς αὐτῶν φεύγουσαν ἐς τὰ ὕδατα ἱσπηδῆσαι ταῦτα. τοὺς τε νεανίας, εἴτε φιλομῖα εἴτε φιλοεικία τὴν ἐχομένους, ἢ καὶ τι δαιμόνιον αὐτοὺς κατηγάγασε, τῇ ἐλάφῳ ἐπισπέσθαι ταύτην, μηχανῇ τε μεθίεσθαι αὐτῆς οὐδεμίαν, ἕως ξὶν αὐτῇ ἐς τὴν ἀντιπέρας ἀκτὴν ἴκοντο. καὶ τὸ μὲν διωκόμενον ὅ τι ποτ' ἦν εὐθὺς ἀφανισθῆναι (δοκεῖν γάρ μοι οὐδὲ ἄλλον του ἕνεκα ἐνταῦθα ἐφάνη, ὅτι μὴ (τοῦ)^β γενέσθαι κακῶς τοῖς τῆδε ὠκημένοις βαρβάροις) τοὺς δὲ νεανίας τοῦ μὲν κυνηγεσίου ἀποτυχεῖν, μάχης δὲ ἀφορμὴν καὶ λείας εὐρέσθαι. ἐς ἣν γὰρ τὰ πάτρια οὐ τάχιστα ἐπανήκοντες ἐνδηλα πᾶσι Κιμμερίοις πεποίηται ὅτι δὴ ταῦτα βατὰ σφίσι τὰ ὕδατα εἴη. ἀνελόμενοι οὖν αὐτίκα τὰ ὅπλα πανδημίαι τε διαβάντες ἐγένοντο μελλήσει οἰδεμῖα ἐν τῇ ἀντιπέρας ἡπείρῳ, Βυθίλων μὲν ἤδη ἐνθὲνδε ἀναστάντων ἐπὶ τῇ Λιβύῃ ἰδρυσσμένων, ἐν Ἰσπανίᾳ δὲ Οὐισιγότθων οἰκησασμένων. Γότθοις οὖν τοῖς ἐς τὰ τῆδε ὠκημένοις πεδία ἐξαπινάως ἐπιπεσόντες πολλοὺς μὲν ἔκτειναν, τοὺς δὲ λοιποὺς ἐτρέφαντο ἀπαντας. ὅσοι τε αὐτοὺς διαφυγεῖν ἴσχυσαν, ξὶν παιῖ τε καὶ γυναιξὶν ἐνθὲνδε ἀναστάντες ἀπέλιπον μὲν τὰ πάτρια ἣν, διαπορθμευσάμενοι δὲ ποταμὸν Ἰστρὸν ἐν γῆ τῇ Ῥωμιαίων ἐγένοντο. καὶ πολλὰ μὲν τοὺς ταύτην ὠκημένους δεινὰ ἔδρασαν, μετὰ δὲ δόντος βασιλέως ὠκήσαντο ἐς τὰ ἐπὶ Θράκης^γ χωρία, καὶ τὰ μὲν ξυνεμάχουν^δ Ῥω-

оток. Никога те нито преминавали тия води, нито подозирали, че могли да се преминат, понеже се бояли от нешто, което било твърде лесно, че те никога дори не се опитвали и изобщо не мислили да ги преминават. Непосредствено отвъд езерото Меотида и неговия оток, някъде по неговия бряг, в старо време живеели така наречените готи тетраксити, които току-що споменах. Много по-надалече от тях обитавали готи, визиготи, вандалите и всички останали готски племена. По-рано те се наричали и скити, понеже всички племена, които заемали тамошните области, изобщо се назовавали скитски, а някои се наричали савромати¹ или меланхлени или другоиче. Разказват — ако разказът е верен, — че след известно време веднаж, когато неколцина младежи кимерийци били на лов, една сърна, като бягала от тях, скочила в тези води. Младежите — обзети било от честолюбие, било от някаква ревност, или пък заставени от някакъв дух — последвали сърната и никак не я изоставили, докато не стигнали заедно с нея на отсрещния бряг. И това, което те гонели, каквото и да било то, изведнъж изчезнало. Струва ми се, че то се явило там не за друго, но зло да не сполети тамошните варвари. Наистина младежите не сполучили в лова си, но намерили повод за война и плячка. Защото като се завърнали с най-голяма бързина в родните места, те съобщили на всички кимерийци, че тези води могат да се преминават от тях. Тогава всички кимерийци вкупом веднага грабнали оръжието, преминали водите и незабавно се озовали на отсрещния бряг, отдето вандалите вече се били вдигнали и се установили в Либия, докато визиготите се били поселили в Испания. И тъй като нападнали внезапно готите, които населявали тамошната равнина, те избили мнозина, а всички останали прогонили. Всички онези от тях, които успели да избягат, като се вдигнали оттам заедно с деца и жени, напуснали родните си места, преминали реката Истръ и се озовали в ромейската земя. Те сторили много злини на тамошните обитатели, а после с позволение на императора се заселили в областите на Тракия. Те станали съюзници на ромейците, получавали всяка го-

^α σαυρομάται K, σαυρομάται L. ^β μὴ codd.
^γ θράκης K, τραπίζης L.

¹ Сарматите, или савроматите, споменати още от Херодот, са обитавали първоначално областта между Черно море и Каспийско море. По-късно те се предвижват и стигат чак до Балтийско море, а след това се заселват в Панония. След VI в. името им повече не се споменава в историческите извори.

μαίσις, τὰς τε συντάξεις ὥσπερ οἱ ἄλλοι στρατιῶται πρὸς βασιλέως κομιζόμενοι ἀνὰ πᾶν ἔτος καὶ φοιδεράτοι ἐπικληθέντες· οὕτω γὰρ αὐτοὺς τότε Λατίνων φωνῇ ἐκάλεσαν Ῥωμαῖοι, ἐκείνο, οἶμαι, παραδηλοῦντες, ὅτι δὴ οὐχ ἠσημένοι αὐτῶν τῷ πολέμῳ Γότθοι, ἀλλ' ἐπὶ ξυνηθείαις τισὶν ἔνοσπονδοὶ ἐγένοντο σφίσι. φοίδερα γὰρ Λατῖνοι τὰς ἐν πολέμῳ καλοῦσι ξυνηθείαις, ἥπερ μοι ἐν τοῖς ἔμπροσθεν δεδήλωται λόγοις· τὰ δὲ καὶ πόλεμον πρὸς αὐτοὺς διέφερον οὐδενὶ λόγῳ, ἕως ᾗχοντο ἀπίοντες ἐς Ἰταλίαν, Θεοδορίχου ἡγουμένου σφίσι. τὰ μὲν οἷν τῶν Γότθων τῆδε κεχώρηκεν.

Οἶννοι δὲ αὐτῶν τοὺς μὲν κτείναντες, τοὺς δὲ, ὥσπερ ἐρρήθη, ἐξαναστήσαντες τὴν χώραν ἔσχον. καὶ αὐτῶν Κουτρίγουροι μὲν παῖδάς τε καὶ γυναῖκας μεταπεμψάμενοι ἐνταῦθα ἰδρύσαντο, οὗ δὴ καὶ ἐς ἡμᾶς ᾄκηται. καὶ δῶρα μὲν πολλὰ πρὸς βασιλέως ἀνὰ πᾶν ἔτος κομιζονται, καὶ ὡς δὲ διαβαίνοντες ποταμὸν Ἰστρον καταθέουσιν ἑσαεὶ τὴν βασιλέως χώραν, ἔνοσπονδοὶ τε καὶ πολέμοι Ῥωμαίοις ὄντες. Οὐτίγουροι^α δὲ ἐξὴν τῷ ἡγουμένῳ ἐπ' οἴκῳ ἀπεκομιζοντο, μόνον τὸ λοιπὸν ἐνταῦθα καθιζήσομενοι. οἵπερ ἐπειδὴ Λίμνης τῆς Μαυώτιδος ἀγχοῦ ἐγένοντο, Γότθοις ἐνταῦθα τοῖς Τετραξίταις^β καλουμένοις ἐνένυχον. καὶ τὰ μὲν πρῶτα φραζάμενοι ταῖς ἀσπίσι οἱ Γότθοι ἀπικρὸν τοῖς ἐπιούσιον ὡς ἀμυνόμενοι ἔστησαν, σθένει τε τῷ σφετέρῳ καὶ χωρίῳ ἰσχύϊ θαρσοῦντες· αὐτοὶ γὰρ ἀλκμώτατοι ἀπάντων εἰσὶ τῶν τῆδε βαρβάρων. καὶ ἡ πρώτη τῆς Μαυώτιδος ἐκροή, οὗ δὴ τότε οἱ Τετραξίται Γότθοι ἴδρυντο, ἐν κόλπῳ ξυνοῦσα μνηοειδεῖ, περιβαλοῦσά τε αὐτοὺς ἐκ τοῦ ἐπὶ πλεῖστον, μίαν ἐπ' αὐτοὺς εἴσοδον οὐ λίαν εὐρεῖαν τοῖς ἐπιούσι παρείχετο. ὅσο ερον δὲ (οὔτε γὰρ Οἶννοι χρόνον τινὰ τρίβεσθαι σφίσι ἐνταῦθα ἤθελον, οἳ τε Γότθοι τῷ τῶν πολεμίῳ δμίλῳ ἐπὶ πολὺ ἀνθέξειν οὐδαμῇ ἠέλπιζον) ἐς λόγους ἀλλήλοις ξυνίασαν, ἐφ' ᾧ ἀναμιχθέντες κοινῇ ποιήσονται τὴν διάβασιν, καὶ οἱ Γότθοι ἰδρύνονται μὲν ἐν τῇ ἀντιπέρας ἡπείρῳ παρ' αὐτὴν τῆς ἐκβολῆς μάλιστα τὴν ἀκτὴν, ἵνα δὴ καὶ τανῦν ἴδρυνται, φίλοι δὲ καὶ ξύμμαχοι τὸ λοιπὸν Οὐτιγούροις^γ ὄντες ἐπὶ τῇ ἴσῃ καὶ δμοίᾳ σφίσι ἐνταῦθα βιώσονται τὸν πάντα αἰῶνα. οὕτω μὲν οὖν οἳδε οἱ Γότθοι τῆδε ἰδρύναντο καὶ τῶν Κουτρίγουρων, ὥσπερ μοι εἴρηται, ἀπολελειμμένων ἐν γῆ τῇ ἐπὶ θάτερα τῆς Λίμνης οὕση

^α οὐτούργουροι L. ^β Τετραξίταις] τραπεζίτε — hic et infra passim L. ^γ οὐτουγούροις L.

¹ Загатва се за писаното у Procopius, op. cit., I, p. 361, 4—13.

дина заплаता от императора както другите войници и се назовавали „федерати“. Така именно ромеите тогава ги нарекли на латински език, като подчертавали, мисля, с това, че готите били техни съюзници не като победени във войната, а по споразумение: понеже латинците наричат foedera споразуменията при война, както обясних в предишните книги.¹ При все това те без всякаква причина водели война с ромеите, докато не заминали за Италия под предводителството на Теодорих. Прочее така се били развили работите на готите.

След като избили едни от тях, а други изселили, както се разказа вече, хуните завладели страната. От тези хуни кутригурите повикали децата и жените си и се поселили на това място, гдето и до днес живеят. Всяка година те получават от императора много дарове и въпреки това, като преминават реката Истър, постоянно нападат императорската земя, тъй че са едновременно и съюзници, и врагове на ромеите. А утигурите заедно със своя предводител се завърнали в родината си, за да живеят занаятчици там. Като дошли близо до Меотидското езеро, те срещнали там така наречените готи тетраксити. Отначало тия готи под закрилата на щитовете си застанали в отбрана срещу нападателите, като се уповавали на своята мощ и на непристъпността на мястото — защото те са в същност най-храбри между всички тамошни варвари. Началото на отока на Меотидското езеро, гдето именно по това време живеели тетракситите, образува сърповиден залив, който ги обграждал от повечето страни и останал на нападателите само един не много широк достъп. По-късно обаче — тъй като хуните не искали да губят много време тук, нито пък готите се надявали да могат дълго да се съпротивляват на множеството неприятели — те се споразумели помежду си, тъй че като се съединят, да преминат заедно и готите да се заселят на отсрещната страна, точно при самия бряг на отока, гдето живеят и сега, като при това бъдат занаятчици и съюзници на утигурите и да живеят там навеки при равни и еднакви права с тях. Така именно тия готи се заселили там. Тъй като кутригурите, както казах, били останали в земята отвъд езерото, областта отсам него била завзета

μόνοι Ουτίγουροι τὴν χώραν ἔσχον, πράγματα Ῥωμαίοις ὡς ἥκιστα παρεχόμενοι, ἐπεὶ οὐδὲ αὐτῶν ἀγχιστα ᾤκηται, ἀλλ' ἔθνεσι πολλοῖς διειργόμενοι μεταξὺ οἷσιν ἀκουσίῳ ἀπραγμοσύνη ἐς αὐτοὺς ἔχονται.

Ἐπερβάντι δὲ Δίωην τε τὴν Μαϊώτιδα καὶ ποταμὸν Τάναϊν ἐπὶ πλεῖστον μὲν τῶν τῆδε πεδίων Κοιτρίγουροι^α Οἰννοί, ἡπὲρ μοι ἐρρήθη, ᾤκησαντο μετὰ δὲ αὐτοὺς Σκύθαι τε καὶ Ταῦροι ξυμπασαν ἔχουσι τὴν ταύτην χώραν, ἡσπερ μοῖρά τις Ταυρικὴ καὶ νῦν ἐπικαλεῖται, ἵνα δὴ καὶ τῆς Ἀρτέμιδος τὸν νεῶν γεγονέναι φασίν, εἰπὲρ ποτε ἢ τοῦ Ἀγαμέμνονος Ἰφιγένεια προὔστη. καίτοι Ἀρμένιοι ἐν τῇ παρ' αὐτοῖς Κελεσηνῇ καλουμένῃ χώρᾳ τὸν νεῶν τοῦτον γεγονέναι φασὶ Σκύθας τε τηλικάδε ξυμπασατας καλεῖσθαι τοὺς ἐνταῖθα ἀνθρώπους, τεκμηριούμενοι τοῖς ἀμφὶ τε Ὀρέστη καὶ πόλει Κομάνῃ δεδιηγημένοις μὲ ἐς ἐκεῖνο τοῦ λόγου.

— Μετὰ δὲ τὰ ἔθνη ταῦτα πόλις θαλασσία^β οἰκεῖται, Βό πορος Ἰννοια, Ῥωμαίων κατήκοος γενομένη οὐ πολλῶ πρότερον. ἐκ δὲ Βοσπόρου πολεως ἐς πολιν Χερσῶνα ἰόντι, ἢ κεῖται μὲν ἐν τῇ παραλίᾳ, Ῥωμαίων δὲ καὶ αὐτὴ κατήκοος ἐκ παλαιοῦ ἐστὶ βάρβαροι, Οἰννικά ἔθνη, τὰ μεταξὺ ἅπαντα ἔχουσι. καὶ ἄλλα δὲ πολίσματα δύο ἀγχοῦ Χερσῶνος, Κῆποι τε καὶ Φανάγουρις καλούμενα, Ῥωμαίων κατήκοα ἐκ παλαιοῦ τε καὶ ἐς ἐμὲ ἦν. ἄπερ οὐ πολλῶ ἐμπροσθεν βαρβάρων τῶν πλησιοχώρων ἐλόντες τινὲς ἐς ἑδάφος καθείλον. ἐκ δὲ Χερσῶν εἰς πόλεως ἐς τὰς ἐκβολὰς ποταμοῦ Ἰστρου, ὃν καὶ Λανούβιον^γ καλοῦσιν, ὁδὸς μὲν ἐστὶν ἡμερῶν δεκα, βάρβαροι δὲ τὰ ἐκεῖνη ξυμπασατα ἔχουσιν. Ἰστρος δὲ ποταμὸς ἐξ ὀρέων^δ μὲν τῶν Κελτικῶν φεῖ, περσιῶν δὲ τὰς Ἰταλίας ἐσχατίας, φερόμενός τε ἐπὶ τὰ Δακῶν καὶ Ἰλλυριῶν καὶ τὰ ἐπὶ Θράκης χωρία, ἐκβάλλει ἐς τὸν Εὐξείνιον Πόντον. τὰ δὲ ἐνθένδε ἅπαντα μέχρι ἐς Βυζάντιον τοῦ Ῥωμαίων βασιλέως τυγχάνει ὄντα. (pp. 501,16 — 507,21; 508, 1—19)

само от утигурите, които нито най-малко не обезпокоявали ромеите, понеже не живеели много близо, а разделени от тях чрез много народи, неволно бездействували спрямо тях.

По-голямата част от равнината отвъд Меотидското езеро и реката Танаис населяват, както казах, хуните кутригури. А зад тях скити и таври държат цялата земя, част от която и сега наричат „Таврика“. Казват, че там именно е бил храмът на Артемида, гдето някога е била предстоятелка Агамемноновата Ифигения, ако и арменците да казват,¹ че този храм се намирал в тяхната така наречена Келесинска² земя и че тогава всички тамошни люде се наричали скити, като привездат в потвърждение онова, което разказах в тази част от изложението, което се отнася до Орест и града Комани. — — — Зад тези народи се намира крайморски град, на име Босфор, който паднал под властта на ромеите не много време преди това. Варварските хунски племена държат цялата земя, която се простира от града Босфор докъм града Херсон, който лежи на крайбрежието и от старо време е подвластен на ромеите. Също от старо време и до днес на ромеите са подвластни и други два града близо до Херсон, наричани Кипи и Фанагурис. Преди не много време някои от съседните варвари ги превзели и ги разрушили до основа. А от града Херсон до устието на реката Истър, която наричат и Дунав, има десет дни път и варварите владеят цялата тамошна земя. Реката Истър извира от келтските планини, заобикаля пограничните краища на Италия, тече покрай земите на даките, илирите и край Тракия и се влива в Евксинския понт. Всички тези земи отсам, та дори чак до Византион се намират под властта на ромейския император.

49. De quibusdam militibus e Thracia oriundis

VIII 9. Βέσσαν δὲ, ἐξ Ἰταλίας οὐ πολλῶ ἐμπροσθεν ἦκοντα, σιρατηγὸν Ἀρμενίων κατα-

49. Войници траки

[Император Юстиниан]³ назначил за началник на арменците пристигналия малко преди това от Италия Бесас и го изпратил

^α κοιτρίγουροι L. ^β malit Nauwy: ἐπιθαλασσία. ^γ δανούβιον K, δάνουβιν L. ^δ ὀρέων L] ὀρέων K.

¹ Прокопий загатва за една „Арменска история“, която той използвал и цитирал на няколко места в своето съчинение (вж. Procopius, op. cit., I, p. 22, 2—3; p. 27, 3; III, p. 83, 10). За този извор вж. Krumbacher, GBL, p. 231; Moravcsik, op. cit., I, 305. ² С името Келесинска земя се означава арменската област на десния бряг на р. Ефрат, наричана също Келтзинг, Ekelepe, Ergzingan. ³ Откъсът в главната си част се отнася към събитие през 552 г.

στησάμενος ἐς Λαζικήν πέμπει, ἄρχην ἐπαγγεί-
λας τοῦ ἐνταῦθα Ῥωμαίων στρατοῦ. οὗ δὴ καὶ
Βενίλος, ὁ Βούρου ἀδελφός, ξὺν στρατῷ ἤδη
σταλείς ἔτυχε καὶ Ὀδόναχος τε καὶ ὁ Βάβας ἐκ
Θράκης καὶ Οὐλίγατος Ἐρουλις γένος. (p. 526,
1—7)

50. Iustinianus Utiguris suadet, ut
Cotragiros aggrediantur

VIII 18. Ἐν δὲ τῇ ἐκχειρίᾳ ταύτῃ οὐχ οἷοί
τε γεγενημένῃ ἐς τῶν ἀντιλεγουμένων τὴν διά-
λυσιν ἀλλήλους ξυμφῆναι, ἀλλ' ἐπὶ τὰ πολεμια
ἔργα χωρεῖν ἔμελλον. δεισιμαίνοντές τε Γήπαιδες
τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν (ἐπίδοξοι γὰρ ἦσαν ὡς
Λαγγοβάρδαις ξυντάζονται) τῶν τινος Οὐννων
ἐς τὴν ὀμαυχίαν ἐπάγεσθαι διανοοῦντο. ἔπεισαν
οἷν παρὰ τῶν Κυριούρων^α τοὺς ἀρχοντας,
οἳ δὴ ἐνθάδε ᾤκηται Λύνης τῆς Μαυ-
τιδος, καὶ αὐτῶν ἰδέοντο πολεμῶν τὸν πρὸς Λαγ-
γοβάρδαις ξυνδιεγεγεῖν στίον. οἳ δὲ αὐτοῖς
διαχίλους τε καὶ υἰρίους εὐθὺς ἔπεισαν, ὡν
ἄλλοι τε ἠγοῦντο καὶ Χινιαλῶν, ἀνηρ διαφε-
ρόντως ἀγαθὸς τὰ πολέμια. Γήπαιδες δὲ τούτων
δὴ τῶν βαρβάρων τῇ παρουσίᾳ ἢ τῷ παρόντι
ἀχθόμενοι, ἐπεὶ οἴπω ὁ τῆς μάχης ἐνεσισηκει
καιρὸς, ἀλλ' ἐπιαντὸς ταῖς ξυνηθείαις ἔτι ἐλελει-
πτο, πείθουσιν αὐτοὺς καταθεῖν μεταξὺ τῆν βα-
σιλέως γῆν, παρεργον τῆς σφετέρας ἀκαρίας
πεποιημένῃ τὴν ἐς Ῥωμαίους ἐπιβουλίην. ἐπεὶ δὲ
Ῥωμαῖοι τὴν διάβασιν ποταμοῦ Ἰστροῦ ἐς τὸ
ἀκροῦ ἐν τε Ἰλλυριοῖς καὶ τοῖς ἐπὶ Θράκης
χωρίοις ἐφρουροῦν, αὐτοὶ τούτους δὴ τοὺς Οὐν-
νους ἐν χώρᾳ τῇ κατ' αὐτοὺς διαπορθμεύσαντες
ποταμὸν Ἰστροῦ ἐς τὰ Ῥωμαίων ἤδη ἀφίεσαν.
καὶ οἳ μὲν πάντα σχεδόν τι ἐλήσαντο τὰ ἐκεί-
νη χωρία, βασιλεὺς δὲ Ἰουστινιανὸς ἐπενόει τάδε.
πέμπω παρὰ Οὐννων τῶν Οὐτιγούρων^β τοὺς
ἀρχοντας, οἳ δὴ ἐπέκεινα Λίμνης ᾤκηται τῆς
Μαυτιδος, ἐμέμφετό τε καὶ ἀδικον αὐτῶν ἀπ-
εκάλει τὴν ἐς Κουτριγούρους^γ ἀπραγμοσύνην, εἴ-
περ τὸ τοὺς φίλους διαφθειρομένους περὶ ὁρᾶν
ἐν τοῖς τῶν ἔργων ἀδικωτάτοις καταλέγειν δεήσει.
αὐτῶν γὰρ Κουτριγούροι^δ, ἔφη, πλησιοχώρων
ὄντων ἀφρονησθήσαντες, καὶ ταῦτα ἐκ Βυ-
ζαντίου χρήματα μεγάλα κομιζόμενοι ἀνὰ πᾶν
ἔτος, τρόπον οὐδενὶ τῆς ἐς Ῥωμαίους ἀδικίας
οὐ θέλουσιν ἀποπαύεσθαι, ἀλλ' ὀσημέραι κατα-
θέουσί τε καὶ λήζονται αὐτοὺς οὐδενὶ λόγῳ.
τούτων δὲ αὐτοὶ οὐδὲν τὸ μέγρος κερδαίνοντες,

^α κουτουρούρων L. ^β οὐτιγούρων K, οὐτουρού-
ρων L, οὐτουρούρων H. ^γ κουτουρούρους L. ^δ κου-
τούρουροι L.

в Лазика, като му възложил да началст-
вува над тамошната ромейска войска.
Там се намирал също и Бенил, брат на
Бузас, изпратен вече с войска, както и
Одонах и Вавас от Тракия и Улигаг, по
произход херул.

50. Политиката на Юстиниан спрямо
кутригури и утигури

Ако и да били сключили примирие,
[гепидите и лангобардите] не са могли
да разрешат споровете помежду си и
отново почнали да се готвят за война. Ге-
пидите, като се страхували от ромей-
ската държава — те предполагали, че
ромейците ще се съюзят с лангобардите, —
намислили да привлечат към обща бор-
ба някои от хуните. И те отправили пра-
теници при вождовете на кутригурите,
които живеят отсам Меотидското езеро,
и ги молили да водят докрай зледно с
тях война против лангобардите. Хуните
веднага им изпратили дванадесет хиляди
души, които били предвождани от Хини-
алон, извънредно вещ във военните дела,
и от други. Обаче гепидите били недо-
волни от присъствието на тези варвари
в тоя момент, понеже още не било на-
стъпило времето за сражение и оставала
още една година до изтичането на мир-
ния договор. Затова те ги убедили да
нападнат през това време земята на импе-
ратора и тъй превърнали тоя план сре-
щу ромейците в средство за отстранение
на своето затруднение. Понеже ромейците
пазели бдително да не се минава през
реката Истър в Илирик и в тракийските
земи, те прекарвали хуните през реката
Истър в своята земя и ги насочили от-
там към земята на ромейците. И те опу-
стошили почти всички тамошни области.
Но император Юстиниан измислил след-
ното. Като отправил пратеници при вож-
довете на хуните утигури, които живеят
отвъд Меотидското езеро, той ги укорил
и нарекъл бездействието им спрямо ку-
тригурите престъпно, понеже нехайството
спрямо приятелите, които загиват, трябва
да се сметне като една от най-големите
неправди. Кутригурите — казал той —
нехаели за своите съседи и въпреки че
получавали от Византион всяка година
много пари, те не желаят по никакъв на-
чин да прекратят своите несправедливи
действия спрямо ромейците, но всекидневно
без всякаква причина ги нападат и ограб-
ват. А утигурите не получават нито част

οὐδὲ τῆς λείας Κουτριγούρους^a διαλαγχάνοντες, οὐ προσποιῶνται κακονομένους Ῥωμαίους, καίπερ αὐτοῖς φίλοι ἐκ παλαιοῦ ἐς τὰ μάλιστα ὄντες. ταῦτα σημήνας τοῖς Οὐτιγούροις^b Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς καὶ χρημασι μὲν αὐτοῖς δωρησάμενος, ἱπομνήσας δὲ ὄσων δώρων καὶ προτερον πολλάκις πρὸς αὐτοῦ ἔτυχον, ἀναπέμψαι σφᾶς ἔφοδον αὐτίκα ἐς τῶν Κουτριγούρων^c τοὺς ὑπολειμμένους ποιήσασθαι. οἱ δὲ Γύτιων τῶν σφίσι προσείκων, οἱ δὲ Τετραξίται^d καλοῦνται, διασχίλους ἐς ξυμμαχίαν ἐπαγόμενοι διέβησαν πανδημίη ποταμὸν Τάναϊν. ἤρχε δὲ αὐτῶν Σανδιλ^e, ἀνὴρ ξηραιώτατος μὲν καὶ πολέμων πολλῶν εὐτεριος, ἴσ' ἄλκιον δὲ καὶ ἀνδρίαν ἱκανὸς περυσίως. ἔπει δὲ τοῦ ποταμοῦ τὴν διάβασιν ἐποιήσαντο, τῶν Κουτριγούρων^f πολλοῖς ἱπποπόδαυ ἐς χεῖρας ἤλθον. ὡςπερ ισχυρότατοι τοὺς ἱπποπόδας αὐνοῦ ἰένων ἐπὶ μακροτάτων μὲν ἢ μάχῃ ἐγεγονει, μετὰ δὲ Οὐτιγυ υρ^g τρεψάμενοι τοὺς ἐναντίους πολ' οἷς ἐκτεῖναν. ολίγοι δὲ τινες φεύγοντες, ὅπη αὐτῶν ἐλαστω δύνατά γέγονε, διεσωθήσαν. καὶ αὐτῶν οἱ πολ' ἰμοὶ παῖδάς τε καὶ γυναῖκας ἀνδραποδίσαντες ἐπ' οὐκ ἔλεον ἀπεκομίσθησαν.

IV 19. Τοῦ ὧν δὲ τῶν βασιλέων τότε πρὸς ἀλλήλους διαμαρτυροῦσαν ἤπερ μοι εἴρηται, τοῦ τε κινδύνου σφίσι κατὰ τὴν ἀγυρίαν ἀκινδύητος, εὐτυχίᾳ χρῆσθαι Ῥωμαίοις ξηρηθέντη πολλῇ. ὅσοι γὰρ αὐτῶν ἱπο Κουτριγούροις^h ἐν ἀιχμαλώτων λόγῳ ὄντες ἐτύχωνον, ἐς μυριάδας, ὡς φαί, ξηραιότες πολλὰς, ἢ τῷ ποσῷ τούτῳ διαλαθόντες ἐνθύνδε τε κατὰ τάχος ἐξαναστάντες οὐδενος σφίσι ἐπισπουμένοι ἐς τὰ πάτρια ἤθη ἀφίκοντο, καὶ νίκης ἀλλοτριᾶς ἐν τοῖς ἀναγκαιοτάτοις ἀπώνοντο. βασιλεὺς δὲ Ἰουστινιανὸς Ἀράτιον στρατηγὸν στείλας παρὰ τε Χινιαλῶν καὶ Οἰννοῦς τοῖς ἄλλοις, ἀγγεῖλαι μὲν ἐκέλευε τί σφίσι ἐν γῆ τῇ σφετέρᾳ αὐτῶν συνεγεχθέντα, χρήματα δὲ αὐτοῖς προῖέμενον πείσαι ἀπαλλάσσεσθαι ὅτι τάχιστα ἐκ Ῥωμαίων τῆς γῆς. οἱ δὲ τῶν τε Οὐτιγούρωνⁱ τὴν ἐξοδὸν γινόντες καὶ χρήματι μεγάλα πρὸς τοῦ Ἀρατίου κεκομισμένοι ξηρηθήσαν μήτε φόνον εἶναι ἐργάσεσθαι μήτε ἀνδραποδιεῖν Ῥωμαίων μηδένα μήτε τι ἄλλο ἄχαρι δράσειν, ἀλλὰ τὴν ἀναχώρησιν ἔπειτα διὰ φίλων ποιήσεσθαι τῶν τῆδε ἀνθρώπων. ξηρη-

^a κουτριγούροις L. ^b οὐτιγούροις K, οὐτιγούροις L. ^c κιντριγούρων L. ^d Τετραξίται|τραπεξίται L. ^e ξανδήλ L, σανδήλ H. ^f κουτριγούρων L. ^g οὐτιγούροις K, κουτιγούροις L, οὐτιγούροις H. ^h κουτριγούροις L. ⁱ οὐτιγούρων K, οὐτιγούρων L.

от парите, нито споделят плячката с кутригурите и въпреки това не се застъпват за озлочествените ромей, ако и да са от старо време техни най-големи приятели. Като съобщили това на утигурите, император Юстиниан им подарил пари, припомнил им какви дарове често са получавали и по-рано от него, и ги убедил да предприемат веднага поход против останалите в земята си кутригури. Те взели за съюзници две хиляди от своите съседи готите, които се наричат тетраксити, и преминали с цялата си войска реката Танаис.¹ Предвождал ги Сандил², извънредно разсъдлив и изпитан в много войни, достатъчно надарен с храброст и мъжество. След като преминали реката, те се срещнали с много кутригури и влезли в сражение с тях. Те се защищавали твърде упорито срещу нападателяте и сражението продължило премного време. Но след това утигурите отблъснали противниците си и избили мнозина от тях. А малцина от тях избягали, кой където можал, и се спасили. Враговете заробили техните деца и жени и ги откарали в земята си.

Докато тези варвари се сражавали помежду си, както казах, и опасността за тях нараствала съобразно с битката, тогава на ромейте се удало добре да се възползват от щастливия случай. Онези от тях, които се намирили като пленници у кутригурите и които възлизали, както казват, на много десетки хиляди, се укрили при това затруднение, вдигнали се набързо оттам и без да ги преследва никой, пристигнали в родните си места. Така в своето най-тежко положение те се възползвали от чуждата победа. Императорът Юстиниан изпратил пълководеца Аратий при Хиниалон и останалите хуни с поръка да им съобщи онова, което се било случило в тяхната земя, и като им предложи пари, да ги убеди да се оттеглят колкото се може по-скоро от ромейската земя. Като узнали за нашествието на утигурите и получили множество пари от Аратий, те се съгласили да не вършат вече никакви убийства, нито да заробват ромей, нито пък да правят друго нещо неприятно, но да се оттеглят като приятели на тамошните жи-

¹ Танаис е дн. р. Дон. ² Сандил бил вожд на племето на утигурите. За събитията вж. Златарски, История, I, I, стр. 31. За името вж. Moravcsik, op. cit., II, p. 227.

κειτο δὲ καὶ τοῦτο, ὥστε, εἰ μὲν δυνατοὶ εἶεν οἱ βάρβαροι οὗτοι ἐν γῆ τῇ πατρῷα ἐπανιόντες ἰδρῦσθαι, μένειν τε αὐτοῦ καὶ πίστεως τῆς ἐς Ῥωμαίους τὸ λοιπὸν ἔχεσθαι ἢν δὲ γε αὐτοῖς ἐν ταύτῃ μένειν ἀδύνατα ἦ, ἐπανιέναι μὲν αὐτοῖς αὐτοὺς ἐς γῆν τὴν Ῥωμαίων, βασιλέα δὲ σφᾶς δωρήσασθαι τισι τῶν ἐπὶ Θράκης χωρίων, ἐφ' ᾧ ἐνταῦθα ἐνοικησάμενοι ἐνοσπονδοί τε τὸν πάντα αἰῶνα Ῥωμαίοις ἔσονται καὶ τὴν χώραν ἐς τὸ ἀκριβὲς ξυμφυλάξουσιν ἐκ πάντων βαρβάρων.

Ἦδη δὲ καὶ Οὐννων τῶν ἡσημένων ἐν τῇ ξυμβολῇ καὶ διαφρυγόντων τοὺς Οὐτιγούρους^α διασίλοι ἦλθον ἐς Ῥωμαίων τὴν γῆν, παῖδάς τε καὶ γυναικας ἐπαγόμενοι. ἠγοῦντο δὲ αὐτῶν ἄλλοι τε καὶ Σιννίων, ὅσπερ ξὺν Βελισαρίῳ πολλῶ πρότερον ἐπὶ τε Γελίμερα καὶ Βανδίλους ἐστράτευσε· γίνονται τε Ἰουστινιανοῦ βασιλέως ἰκέται. καὶ ὅς αὐτοῖς ὑπεδέξατο προθυμῶ τῇ πάσῃ, ἐν τε χωρίοις ἰδρῦσασθαι τοῖς ἐπὶ Θράκης ἐκέλευσεν. ἅπερ ἐπεὶ Σανδὶλ, ὁ τῶν Οὐτιγούρων^β βασιλεὺς, ἔμαθε, παρωξυσμένος τε καὶ περωργισμένος, εἰ αὐτὸς μὲν Κουτριγούρους^γ ὁμογενεῖς ὄντας ἀδικίας τῆς ἐς Ῥωμαίους τινύμενος ἐξ ἡθῶν ἀναστήσειεν αὐτοὺς τῶν πατρῶν, οἱ δὲ βασιλέως σφᾶς ἐνδεξαμένου ἐνοικησάμενοι ἐν Ῥωμαίων τῇ γῆ πολλῶ ἄμεινον βιοτεύουσιν, ἐπεμυε πρέσβεις ἐς βασιλέα τὰ πεπραγμένα ὀνειδιόντας, οὐκ ἐπιστολὴν αὐτοῖς τινα ἐγχειρίσας, ἐπεὶ γραμμάτων παντάπασιν Οὐννοι ἀνήκοοί τε καὶ ἀμελέτητοι ἐς τόδε εἶσι καὶ ὅτε γραμματικὴν τινα ἔχουσιν οὔτε τῶ περὶ τὰ γράμματα πόνῳ συναύξεται αὐτοῖς τὰ παιδία, βαρβαρικώτερον δὲ ἅπαντα ἀποστοματιοῦντας, ὅσα δὴ αὐτὸς ἐπιτείλει σφίσι. ἀφικόμενοι οἱ οἱ πρέσβεις ἐς ὄψιν Ἰουστινιανῶ βασιλεῖ λέγειν οἱ ἔφασαν δι' αὐτῶν ὡς ἐν ἐπιστολῇ τάδε βασιλέα Σανδὶλ „Παροιμίαν τινὰ ἐκ παιδὸς ἀκηκοὺς οἶδα, καὶ εἴ τι μὴ αὐτῆς ἐπιλέλησμαι, τοιαύτη τις ἢ παροιμία τυγχάνει οὕσα. τὸ θηρίον ὁ λύκος τῆς μὲν τριχὸς, φασὶν, ἴσως ἂν τι καὶ παραλλάξει οὐκ ἀδύνατος εἶη, τὴν μέντοι γνώμην οὐ μεταστρέφει, οὐκ ἀφείσης αὐτῶ μεθαρμοσαμένῳ ταύτην τῆς φύσεως. ταῦτα μὲν“, παροιμαζόμενος φησὶν ὁ Σανδὶλ, „τῶν πρεσβυτέρων ἀκήκοα, πλαγίῳ τινὶ παραδηλούντων τὰ ἀνθρώπινα λόγῳ. οἶδα δὲ τι καὶ ἀπὸ τῆς πείρας μαθὼν, οἷα εἰκὸς ἦν ἀγοικιζόμενον βάρβαρον ἐκμαθεῖν. τοὺς κύνas οἱ ποιμένες ἐπιτιθίους ὄντας ἀναιρού-

тели. Уговорено било също, че ако тези варвари успеят да се завърнат в бащината си земя и да се установят в нея, то да останат там и занаят да бъдат верни на ромеите. Ако пък им бъде невъзможно да останат там, да се завърнат отново в земята на ромеите, а императорът ще им подари някои от земите в Тракия с условие, че като се поселят там, завинаги ще бъдат съюзници на ромеите и заедно с тях грижливо ще бранят страната от всички варвари.

Беднага две хиляди души от хуните, които били победени в сражението и бягали от утигурите, пристигнали в ромейската земя заедно с жените и децата си. Един от техните вождове бил Синион, който много време преди това участвувал с Велизарий в похода против Гелимер и вандалите. Те отправили молба до император Юстиниан, той ги приел с пълна готовност и им позволил да се заселят в земите на Тракия. Сандил, царят на утигурите, узнал за тези неща. Той се раздразнил и разгневил за това, че докато отмищавал на своите едноплеменници кутригурите заради неправди спрямо ромеите и ги прогонвал от техните родни места, те били приети от императора и като се заселили в земята на ромеите, щели да живеят много по-добре. Затова той изпратил пратеници при императора, които да го укорят за стореното, но не им дал никакво писмо, понеже и досега хуните нямат никаква представа за писмо и са съвсем неграмотни, нито имат някакъв писар, а техните деца растат без всякакъв труд да се научат да пишат. Те съвсем по варварски предават по памет всичко, което им поръчвал. И тъй, когато пратениците пристигнали при император Юстиниан, те му казали, че цар Сандил по тях като с писмо му съобщавал следното: „Зная една поговорка, която съм чул от дете, и ако не съм забравил нещо от нея, тя гласи така. Казват, че звярът вълк, ако може би и да е в състояние да променя козината си, обаче нрава си не мени, защото природата не му позволява да го променя.“ Сандил, като казал тази по-словница, добавил: „Това съм чул от старите, които по косвен начин загатват за човешките работи. А зная и още нещо, което съм научил от опит и което естествено може да научи един варварин, който живее на полето. Овчарите вземат кучетата, докато още сучат, и грижливо

^α οὐτιγούρους K, οὐτουργούρους L, οὐτουγούρους W. ^β οὐτιγούρων K, οὐτουργούρων L, οὐτουγούρων W. ^γ κουτουργούρους L.

μενοι οὐκ ἀπημελημένως οἴκοι ἐκτρέφουσιν, εὐγνωμον δὲ τοῖς σιτίζουσι ζῶον ὁ κύων καὶ τὰ ἐς χάριν μνημονικώτατον. πράσσειται οὖν ταῦτα τοῖς ποιμέσι τούτου δὴ ἔνεκα, τοῦ τῶν λύκων ἐπιόντων ποτὲ διακρούεσθαι τὰς ἐκείνων ἐφόδους τοὺς κύνας παραστάτας τε καὶ σωτήρας τοῖς προβατοῖς καθισταμένους. καὶ ταῦτα ἐν γῆ τῇ πάσῃ γίνεσθαι οἶομαι. τεθέεται γὰρ τῶν πάντων οὐδεὶς οὔτε ποιμνὴ κύνας ἐπιβουλεύσαντας οὔτε λύκους ἀμυνομένους αὐτῆς πώποτε, ἀλλ' ὥσπερ τινὰ τοῦτον ἢ φύσις θεσμὸν κυσὶ τε καὶ προβάτοις καὶ λύκοις νομοθετήσασα ἔθετο. οἶμαι δὲ κἂν τῇ βασιλείᾳ τῇ σῆ, οὗ δὴ πραγμάτων ἐκ τοῦ ἐπὶ πλεῖστον ἀπάντων, τάχα δὲ πού καὶ τῶν ἀνηχάνων περιουσίαν ξυμβαίνει εἶναι, παρ' ἰλλαξῶν τούτων τινὰ οὐδαμῆ γίνεσθαι. ἢ γοῦν τοῖς πρέσβεσι τοῖς ἐμοῖς δείξατε ὅπως ἂν τι καὶ τῶν οὐκ εἰωθότων ἐπὶ γῆρας οὐδ' ἄν μᾶλλον εἰ δὲ ἀραρότως ταῦτα πανταχῆ πέφυκεν, οὐ καλὸν σοὶ ἔστι Κουτρίγουρων^α τὸ γένος γενεῖσθαι, οἶμαι τεθ' ἠλωμένον ἐπαγαγομένῳ γεπόνῃμα, καὶ οὐδ' ὄντας ὑπεροχίους οὐκ ἤνεγκας, τανῦν ἐνδῆμους πεπονημένῳ. αὐτοὶ τε γὰρ τρόπον ἐς Ῥωμαίους τὸν οἰκεῖον ἐνδείξονται οὐ πολλῶ ὕστερον, καὶ τούτου χωρὶς οὔτε πολέμιος ἐπιλείπει διαφθείρων τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν, ἑλπίδι τοῦ ἠσοθηεῖς ἀμείνων ἔσεσθαι παρὰ σοί, οὔτε φίλος περιέεται Ῥωμαίους, ἐμπόδιός ποτε τοῖς καταθέουσι γῆν τὴν ὑμετέραν ἐσόμενος, δέει τοῦ μὴ, ἐπειδὴν φέρεται παρὰ τῆς τύχης τὰ κράτιστα, τοὺς ἠσοημένους ἐπιδεῖν ἐπιφανέστερον αὐτοῦ παρ' ὑμῖν πράσσοντας, εἰ γὰρ ἡμεῖς μὲν ἐν χώρᾳ ἐρήμῳ τε καὶ ἄλλως ἀγόνῳ τὰ διατητήρια ἔχομεν, τοῖς δὲ Κουτρίγουροις^β σιτωνεῖν τε καὶ τοῖς οἰνώσι κατακραυπαλαῶν ἐν ἐξουσίᾳ ἔστι καὶ παροψίδας ἀρεῖσθαι πάσας. πάντως δὲ πῃ καὶ βαλανείων αὐτοῖς μέτεσι, καὶ χρυσοφοροῦσιν οἱ πλανῆται καὶ ἱματίων οὐκ ἀμοιροῦσι λεπτῶν τε καὶ πεποικιλιμένων καὶ καταληλιμμένων χρυσοῦ. καίτοι Κουτρίγουροι^γ μὲν Ῥωμαίων ἀνάριθμα πλήθη ἐξηνδραποδικότες τὰ πρότερα μετήνεγκαν ἐς γῆν τὴν σφετέραν. οἷς δὴ τὰ ἀνδραποδώδη πάντα ἐπέχειν οὐ πάρεργον τοῖς καταράτοις ἐγίνετο, ἀλλὰ καὶ μάστιγας οὐχ ἡμαρτηκόσιν ἐντεῖναι καὶ θανατοῦν ἴσως πρόχειρον ἦν, καὶ ὅσα ἄλλα δεσπότη βαρβάρῳ ὅ τε τρόπος καὶ ἡ ἐξουσία ἐφίησιν. ἡμεῖς δὲ πόνοις τε ἡμετέροις καὶ κινδύνοις ἐς ψυχὴν φέρουσι τύχης αὐτοὺς ἀπαλλάξαντες τῆς τότε κρατούσης τοῖς

ги отглеждат в къщи. А кучето е признателно към онези, които го хранят, и твърде добре помни благоденствието. Затова именно овчарите постъпват така, за да ги приучат да бъдат пазачи на овцете, та когато нападнат вълци, кучетата да отблъснат тия нападения и да бранят овцете. Мисля, че е така по цялата земя, защото няма човек, който да е видял кучета да правят заговор срещу стадо, нито пък вълци някога да го отбраняват, но природата е наредила това като някакъв закон и за кучетата, и за овци, и за вълци. Мисля, че също и в твоето царство, гдето от край време има изобилие от всякакви, може би и невъобразими неща, няма никаква промяна в това отношение. В противен случай покажете я на моите пратеници, та и ние на прага на старостта да научим нещо и от необикновените работи. Ако пък навсякъде е наредено точно така от природата, то мисля, че за тебе не е добре да оказваш гостоприемство на кутригурското племе и тъй да създадеш размирни съседи, като заселваш сега в страната онези, които ти не понасяше, когато бяха извън нея. Впрочем не след много време те ще проявят спрямо ромеите своя си нрав. И без това не ще липсва враг, който да опустошава ромейската държава, като се надява, че дори ако бъде победен, ще бъде в по-добро положение, пък и не ще остане приятел на ромеите, който да попречи някога на нападащите вашата земя, понеже ще се бои, да не би след като съдбата го надари с победа, да види, че победените живеят у вас по-щастливо от самия него. Понеже докато ние живеем в пуста и изобщо безплодна земя, кутригурите имат възможност да си купуват жито, да се напиват с вино и да получават най-изтънчени ястия. Впрочем те в някои места се ползват и от бани, и тези скитници дори носят златни украси и притежават тънки, пъстри и извезани със злато одежди, ако и кутригурите по-рано да са заробвали безбройно множество ромеи и да са ги отвеждали в земята си. За тези проклетници не е било необичайно да налагат на ромеите робски теглила, но дори охотно биели с бичове и невинни люде и ги убивали, и вършели всичко друго, което нравът и властта на господаря варварин допускало. А ние с наши усилия и като се излагаме на смъртна опасност, освободихме ромеите от участ-

^α κουτουργούρων L. ^β Κουτρίγουροις] οὐτουργούροις L. ^γ κουτούργουροι L.

γεωγαμένοις ἀπέδομεν, διαπονήματα ἡμῖν τοῦ πολέμου γεγενημένους. ὧν δὴ τὰς ἀμοιβὰς πρὸς ὑμῶν ἀπ' ἐναντίας ἐκάτεροι κεκομίσμεθα, εἴ γε ἡμεῖς μὲν ἀπολαύομεν ἐπι τῶν πατριῶν κακῶν, οἱ δὲ τοῖς δι' ἀρετὴν ἡμετέραν ἀποφυγεῖσι τὴν αὐτῶν δούλωσιν χώρας τῆς ἐκείνων ἰσομοιροῦντες διαλαγχάνουσι.“ τοσαῦτα μὲν Οὐτιγούρων^a οἱ πρόεβεις εἶπον. βασιλεὺς δὲ αὐτοὺς πολλὰ τιθασσεύσας καὶ δώρων πλήθει παρηγορήσας οὐκ ἔς μακρὰν ἀπεπέμψατο. (pp. 581,19—589,20)

51. Hunni Thracias invadunt

VIII 21. Ὁ μὲν οὖν Ναρσῆς στρατεύμα^c τε λόγους ἄξιον καὶ χρημάτων μεγάλα πρὸς βασιλέως κεκομισμένος ἐστέλλετο. ἐπειδὴ δὲ ζῆν τοῖς ἐπομένους ἐν μέσῃ Θράκη ἐγένετο, χρόνον τινα ἐν Φιλιππουπόλει^b ἀποκεκλεισμένος τῆς ὁδοῦ ἔμεινε. στρατεύμα γὰρ Οὐννικὸν ἐπισκήψαν τῇ Ῥωμαίων ἀρχῇ ἅπαντα ἤγον τε καὶ ἔφερον, οὐδενὸς σφίσι ἀντιστατοῦντος. ἐπειδὴ δὲ αὐτῶν οἱ μὲν τινας ἐπὶ Θεσσαλονίκην, οἱ δὲ τὴν ἐπὶ τὸ Βυζάντιον ἦσαν, μόλις ἐνθένδε ἀπαλλαγείς ἐπίπροσθεν ἦει. (pp. 602,25—603,9)

52. Gepidae Sclavinos socios sibi asciscunt

VIII 25. Σκλαβηρῶν^c δὲ πολὺς ὄμιλος Ἰλλυριοῖς ἐπισκήψαντες πάθη ἐνταῦθα οὐκ εὐδιήγητα εἰργάσαντο. βασιλεὺς δὲ Ἰουστινιανὸς στρατεύμα ἐπ' αὐτοὺς ἐπέμψεν, οὗ δὲ ἄλλοι τε καὶ οἱ Γερμανοῦ παῖδες ἤγοντο. οἵπερ τῷ πλήθει τῶν πολεμίων παρὰ πολὺ ἔλασσοῦμενοι χωρήσαι μὲν αὐτοῖς ὁμῶσε οὐδαμῇ ἴσχυσαν, ὅπισθεν δὲ ἀεὶ μένοντες τῶν βαρβάρων τοὺς ἀπολειπομένους εἰσίνοντο. καὶ πολλοὺς μὲν αὐτῶν ἔκτεινον, τινὰς δὲ καὶ ζωογήσαντες βασιλεῖ ἐπέμψαν. οὐδὲν μόντοι ἦσαν οἱ βάρβαροι οὔτοι τὰ δεινὰ ἔδρασαν. ἐν ταύτῃ τε τῇ λεηλασίᾳ χρόνον τι μέγα κατατρέψαντες μῆκος τὰς μὲν ὁδοὺς νεκρῶν ἀνέπλησαν ἀπάσας, ἐξανδραποδίσαντες δὲ ἀνάριθμα πλήθη καὶ ληϊσάμενοι ξύμπαντα, οὐδενὸς σφίσι ἀντιστατοῦντος, ἐπ' οἴκου ἀπεκομίσθησαν σὺν πάσῃ τῇ λείᾳ. οὐδὲ γὰρ διαπορθμευόμενος ποταμὸν Ἰστρὸν ἴσχυσαν σφᾶς ἐνεδρεῦσαι Ῥωμαῖοι ἢ ἄλλῳ τῷ βιάσασθαι τρόπῳ, ἐπεὶ Γήπαιδες αὐτοὺς μισθαρήσαντες ὑπεδέξαντο καὶ

^a οὐτιγούρων L, κουτριγούρων W. ^b φιλιππουπόλει K, φιλιπποπολίαι L. ^c Σκλαβηρῶν] σκλαβηρῶν L.

та, която тогава ги беше постигнала, и предадохме на родителите онези, които станаха причина да понесем изпитанията на войната. А за тия дела и двете страни получихме от вас напълно противоположни награди. Докато ние още понасяме негодите на своята родина, [кутригурите] имат еднакъв дял от земята на онези, които благодарение на нашата храброст се отърваха от робството им.“ Това казали утигурските пратеници. А императорът, като ги успокоил напълно и ги привлякъл с много дарове, не след много време ги изпратил в родината им.

51. Нападение на хуни в Тракия

Нарзес, като получил от императора значителна войска и много пари, бил изпратен [в Италия]. Когато пристигнал в сред Тракия заедно с тия, които го придружавали, той останал известно време във Филипопол, тъй като пътят му бил препречен. Хунска войска била нахлула тогава в ромейската държава и грабела и отвличала всичко, без никой да ѝ се противопостави. Но след като една част от хуните се отправили към Солун, а друга част към Византион, той едва тогава напуснал това място и потеглил напред.

52. Славяните стават съюзници на гепидите

Голямо множество славяни нахлули в Илирик и извършили там неописуеми беди. Император Юстиниан изпратил срещу тях войска, която предвождали синовете на Герман и някои други. Те били много по-малобройни от множеството неприятели и затова никак не могли да вървят редом с тях, но винаги вървели зад варварите и нанасяли щети на онези от тях, които оставали назад. Те избили мнозина от тях, а някои заловили живи и ги изпратили на императора. Все пак тези варвари причинили много злини. Като прекарвали дълго време в грабежи, те изпълнили всички пътища с трупове, заробили много народ, оплячкосали всичко, без никой да им се противопостави, и се завърнали в земята си заедно с цялата плячка. Ромейците не могли да ги издебнат дори когато преминавали реката Истър или по някакъв друг начин да им се противопоставят, тъй като наети от славяните гепиди ги посрещали и ги откарвали отвъд срещу

διεπόρθμευσαν μακρόμισθοι γεγενημένοι. ἐπὶ κερφαλῇ γὰρ ἑκάστη κατὰ στατήρα χρυσοῦν ἢ μισθωαίς ἦν. διόπερ βασιλεὺς ἐδυσφορεῖτο, οὐκ ἔχων τὸ λοιπὸν ὅπῃ ποτὲ αὐτοῦς^α ἀναστέλλοι διαβαίοντας ποταμὸν Ἰστρον, ἐφ' ᾧ ληΐσονται τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν, ἣ ξὺν ταῖς ὠφελείαις τὴν ἀποπορείαν ποιουμένους ἐνθ' ἐνδε, ἥθελέ τε τούτων δὴ ἕνεκα Γηπαίδων τῷ ἔθνει ἐς συνθήκας καταστήναί τινας. — — —

Ὁὐ πολλῶ δὲ ὕστερον Λαγγοβάργδας κατὰ τὸ ξυμμαχικὸν δεομένοις στρατιᾶν ἐς ξυμμαχίαν ἐπὶ Γηπαίδας Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς ἐπεμψεν, ἐπεπευκὼν Γηπαῖσι Σκλαβηνῶν^β τινας ἐπὶ πονηρῶ τῶν Ῥωμαίων μετὰ τὰς ξυνθήκας διαβίβασαι ποταμὸν Ἰστρον. (pp. 623,22—624, 22; 625, 10—15)

53. *Narses dilectum per Thracias Illyricumque agit*

VIII 26. Ἐκ τε γὰρ Βυζαντίου ἐπηγάγειο Ῥωμαίων στρατιωτῶν μέγα τι χορήμα καὶ τῶν ἐπὶ Θράκης χωρίων ἐκ τε Ἰλλυριῶν πολλοὺς ἤθροισε. (p. 631, 5—7)

54. *Cotragiri Iustiniani permissu in Thracia considunt*

VIII 27. Ἰλδιγισάλ Λαγγοβάργδας ἀνὴρ, οὐπερ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν λόγοις ἐμνήσθη ἅτε τοῦ Ἀβδουίν ὄντος ἐχθροῦ, ὃς τούτων δὴ τῶν βαρβάρων ἠγεῖτο (αὐτῶ γὰρ τὴν ἀρχὴν κατὰ γένος προσήκουσαν Ἀβδουίν βιασάμενος ἔσχευ) ἐξ ἡθῶν ἀποδράς τῶν πατρίων ἐπὶ Βυζαντίου κομίζεται. οὐ δὴ αὐτὸν ἀφικόμενον Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς ἐν τοῖς μάλλιστα φιλοφροσύνῃς ἠξίωσεν, ἄρχοντά τε κατεστήσατο ἐνός τῶν ἐπὶ τοῦ Παλατίου φυλακῆς τεταγμένων λόχων, οὐσπερ σχολὰς ὀνομάζουσιν. εἶποντο δὲ αὐτῶ τοῦ Λαγγοβαργδῶν ἔθρους ἄνδρες ἀγαθοὶ τὰ πολέμια οὐκ ἦσους ἢ τριακόσιοι, οἳ δὴ μίαν πρῶτον ἐπὶ Θράκης δίαταν εἶχον. — — — χρόνῳ δὲ ὕστερον Ἰλδιγισάλ, ἐνδεέστερον ἢ κατὰ τὴν ἀξίαν αὐτοῦ καὶ τὴν Ῥωμαίων δόξαν ἐπικαλῶν οἳ αὐτῶ τὴν τε τιμὴν καὶ τὰ ἐπιτήδεια εἶναι, δυσφοροῦμένῳ ἐπὶ πλείστον ἐφώκει ὃ δὴ Γόαρ κατενόησε, Γότθος ἀνὴρ, πάλα τε δορυάλωτος ἐν τῷδε τῷ πολέμῳ ἐκ Δαλματίας ἐνταῦθα ἦκων, ἥνικα τὸν πόλεμον Οὐίτιγισ ὁ Γότθων βασιλεὺς πρὸς Ῥωμαίους διέφερε. — — — οὗτος ὁ Γόαρ τὸν Ἰλδιγισάλ ἰδὼν ἀσχάλλοντα, ἠπέρ μοι εἴρηται, ἐνδελεχέστατα νουθετῶν ἀναπέμψει δρασμῶ χρησασθαι, ξὺν αὐτῶ ὁμολογήσας ἐκ Βυζαντίου

^α αὐτοῦς] τοῦς σκλαυηνοῦς W. ^β σκλαβηνῶν L, σκλαυηνῶν W.

голямо възнаграждение, защото възнаграждението за всяка глава възлизало на златен статир. Императорът бил недоволен, загдето не могъл по-нататък да ги възпира някак си, било когато преминавали реката Истър, за да ограбват ромейската държава, било когато се завръщали оттам заедно с плячката си, и затова поискал да сключи договор с гепидското племе — — —. Не много време след това, когато лангобардите поискали съгласно съюзническия договор войска на помощ срещу гепидите, император Юстиниан им я изпратил, като обвинил гепидите, че след сключването на договора били прекарвали някои славяни през Истър в ущърб на ромеите.

53. *Нарзес набира войници от Тракия и Илирик*

[Нарзес] повел от Византион много голяма войска от ромеи и набрал много войници в тракийските земи и в Илирик.

54. *Поселници кутригури в Тракия със съгласието на Юстиниан*

Лангобардът Илдигисал — за него споменах в предишните книги като враг на Авдуин, който властвувал над тези варвари, защото по род властта принадлежала нему, а Авдуин я заграбил чрез насилие — избягал от родината си и се озовал във Византион. Когато пристигнал там, император Юстиниан го приел твърде благосклонно и го назначил за началник на едно от определените за стража на двореца отделения, които се наричат „схоли“. Придружавали го не по-малко от триста вещи във военните дела лангобарди, които от по-рано имат едно поселение в Тракия. — — — След известно време Илдигисал се оплаквал, че санът и издръжката, които му били дадени, съвсем не отговаряли на неговото достойнство и на славата на ромеите, и поради това бил твърде недоволен. Готът Гоар, който някога бил доведен тук от Далмация като пленник през време на войната между готския цар Витигес и ромеите, забелязал това. — — — Този Гоар видял, както казах, че Илдигисал бил недоволен. Затова непрекъснато го подучвал и го убеждавал да избяга, като го уверявал, че и самият той ще се измък-

ἀπαλλαγέσθαι. ἐπειδὴ δὲ αὐτοῖς ἡ βουλὴ ἤρεσκε, φεύγουσι μὲν ἐξαιπυαίως ξὺν ὀλίγοις τισίν, ἐς δὲ Ἄπρων ἀφικόμενοι τὴν Θρακῶν πόλιν ἀναμίγνυνται Λαγγοβάρδαις τοῖς τῆδε οἷσι. τοῖς τε βασιλικοῖς ἰπποφορβίοις κατατυχόντες μέγα τι χροῆμα ἵππων ἐνθένδε ἐπαγόμενοι πρόσω ἐχώρου. ὦνπερ ἐπειδὴ βασιλεὺς ἤσθητο, ἐς τε Θράκην ὄλην καὶ Ἰλλυριοῦς^α στείλας ἄρχουσί τε πᾶσι καὶ στρατιώταις ἐπέστελλε τοῖς δραπέταις τούτοις σθένει παντὶ ὑπαντίασαι. καὶ πρῶτα μὲν Οὔννων τῶν Κουτουρούρων^β καλουμένων ὀλίγοι τινὲς (οἱ δὲ ἐξ ἠθῶν τῶν πατρῶν ἐξαστάντες, ἥπερ μοι οὐ πολλῶ ἔμπροσθεν δεδιήγηται, δόντος βασιλέως ἐπὶ τῆς Θυρίκης ἰδρύσαστο) τοῖς φεύγουσι τούτοις ἐς χεῖρας ἤλθον. ἤσσηθέντες δὲ μάχῃ τινὲς μὲν πίπτουσιν, οἱ δὲ λοιποὶ τραπόμενοι οὐκέτι ἐδίωκον, ἀλλ' αὐτοῦ ἔμενον. οὕτω τε Θράκην ὄλην διεληλύθασαν Ἰλδигисάλ τε καὶ Γόαρ ξὺν τοῖς ἐπομένοισι, οὐδενὸς ἐνοχλοῦντος. (pp. 635,5 — 17; 635,21—636,3; 636,11 — 637,7)

не от Византион заедно с него. След като се споразумели, те неочаквано избягали заедно с други неколцина души и пристигнали в тракийския град Апри, гдето се присъединили към тамошните лангобарди. Като попаднали на императорските чарди, те отвели оттам голям брой коне и потеглили по-нататък. Императорът, като се научил за това, изпратил по цяла Тракия и Илирик пратеници и заповядал на всички военачалници и войници да пресрещнат на всяка цена тези бегълци. И в сражение с тези бегълци влезли най-напред един малък брой от хуните, наричани кутригури, които, както разказах малко преди това, се били изселили от башината си земя и с позволение на императора се установили в Тракия.¹ Сразени в битката, някои от тях паднали убити, а останалите, като били отблъснати, не преследвали по-нататък бегълците, но останали на мястото си. Така Илдигисал и Гоар заедно с дружината преминали през цяла Тракия, без да ги безпокои никой.

B. HISTORIA ARCANA

55. De Theodosio Thrace Eunomiano

1. Ἦν δὲ τις νεανίας ἐκ Θράκης ἐν τῇ Βελισαρίου οἰκίᾳ, Θεοδόσιος τοῦνομα, δόξης γεγωνὸς ἐκ πατέρων Εὐνομιανῶν καλουμένων. τοῦτον, ἠγίκα ἐς Λιβύην ἀποπλεῖν ἐμελλεν, ἔλουσε μὲν ὁ Βελισάριος τὸ θεῖον λουτρὸν καὶ χερσὶν ἀνελόμενος ἐνθένδε οἰκείας εἰσποητὸν ἐποίησατο ξὺν τῇ γυναικὶ παῖδα, ἥπερ εἰσποιεῖσθαι Χριστιανῶς νόμος. (pp. 7,18 — 8,6)

55. Тракиецът Теодосий евномианец

В дружината на Велизарий имало един младеж от Тракия, на име Теодосий, който изповядвал вярата на отците, наричани евномианци.² Когато възнамерявал да отплува за Либия, Велизарий го потопил в свещената купел и като го възприел от нея със собствените си ръце, осиновил го заедно с жена си според християнския закон за осиновяване.

56. Busas Thrax coniurationis contra Iustinianum factae particeps fit

4. Πέτρος τε γὰρ ὁ στρατηγὸς καὶ Ἰωάννης, ὦνπερ ἐπικλήθην Φαγᾶν ἐκάλουν, Βελισαρίου τε καὶ Βούζου ἐκεῖνα λεγόντων ἰσχυρίζοντο ἀκηκοένα ἅπερ μοι ἀρίτως δεδήλωται. ταῦτά γε ἡ βασιλὶς Θεοδώρα ἐπικαλέσασα ἐφ' ἐαυτῇ τοῖς ἀνθρώποις εἰρησθαι μεστὴ ἐγεγόνει. ἀπαντας οὖν εὐθὺς μετακάλεσασα ἐς Βυζάντιον, ζήτησίην τε τοῦ λόγου τούτου ποιησαμένη, τὸν Βούζην μετεπέμψαστο εἰς τὴν γυναικωνίτιν ἐξαιπυαίως, ὡς τι αὐτῶ κοινολογησομένη τῶν ἄγαν σπουδαίων. ἦν δὲ τι οἶκημα ἐν Παλατίῳ κατάγειον,

56. Тракиецът Бузас съзаклятник против император Юстиниан

Прочее стратегът Петър и Йоан, когото наричали с прозвище Фогас, твърдели, че са чули Велизарий и Бузас да казват онова, което аз току-що съобщих. Императрица Теодора, като упреквала тези мъже, че са казали това за нея, се изпълнила [от гняв]. И тъй тя веднага извикала всички във Византион, извършила разпит за това нещо и внезапно призовавала Бузас в женското отделение [на двореца], уж за да му съобщи нещо твърде важно. В двореца имало едно подземно помещение, здраво, прилично

^α ἰλλυριοῦς V. ^β κουτουρούρων L, κουτουράρων V.

¹ За поселниците кутригурн в Тракия срв. другаде.

² Сиреч арианството.

Златарски, История, I, 1, стр. 26—35, 37—39 и

ἀσφαλές τε καὶ λαβυρινθῶδες καὶ οἶον Ταγάρω εἰκάτρεσθαι, ἵνα δὴ τοὺς προσκεκρουκότας ὡς τὰ πολλὰ καθείρξασα ἐτίθει. καὶ ὁ Βούρης οὖν εἰς τὸ βάραθρον τοῦτο ἐμβέβληται, ἐνταῦθ' αὖτε ἀνὴρ ἐξ ὑπάτων γενόμενος ἀγνωστος αἰεὶ τοῦ παρόντος καιροῦ ἔμεινεν. οὔτε γὰρ αὐτὸς ἐν σκότῳ καθήμενος διαγινώσκειν οἶός τε ἐγγεγόνει πότερον ἡμέρα ἢ νύκτωρ εἶη οὔτε ἄλλω τῷ ἐντυχεῖν εἶχεν. ἄνθρωπος γὰρ, ὅσπερ οἱ ἐς ἡμέραν ἐκάστην τὰ σπία ἐρρίπτει, ὥσπερ τι θηρίον ἄφρωνος ἀφώνῳ ὠμίλει. καὶ πᾶσι μὲν τετελευτηκέναι εὐθὺς ἔδοξε, λόγον μέντοι ἢ μνήμην ποιεῖσθαι αὐτοῦ τινα (ἐτόλμα) οὐδεὶς. ἔνιαυτοῖν δὲ δυοῖν ὕστερον πρὸς μῆσ' ἑσάρων οἰκισαμένη τὸν ἄνδρα ἀφῆκε. καὶ ὡς ὥσπερ ἀναβεβιωκῶς ἄπασιν ὤφθη. ξυνέβη τε τῷ ἀνθρώπῳ ἐνθένδε αἰεὶ ἀμβλυώτερον τε καὶ τὸ ἄλλο οὐκ ἰσχύει εἶναι. (pp. 25,5 — 26,6)

57. De Iustini imperatoris origine

6. Λέοντος ἐν Βυζαντίῳ τὴν αυτοκράτορα ἀρχὴν ἔχοντος, γεωργοὶ νεανία τρεῖς, Ἰλλυριοὶ γένος, Ζίμαρχος τε καὶ Διτύβιος καὶ Ἰουστίνος ὁ ἐκ Βεδεριάνης, πράγμασιν ἐνδελεχέστατα τοῖς ἀπὸ τῆς πείρας οἴκοι μαχόμενοι τούτων τε ἀπαλλαξείοντες ἐπὶ τὸ στρατεύεσθαι ὤρμησαν. καὶ περὶ βραδίοντες ἐς Βυζάντιον ἦσαν, οισύρας ἐπὶ τῶν ὤμων αὐτοὶ φέροντες, ἐν αἷς δὴ ἄλλο οὐδὲν ὅτι μὴ διπύρους ἄστους οἴκοθεν ἐμβεβλημένοι ἀφίκοντο, ταχθέντας τε ἐν τοῖς στρατιωτικοῖς καταλόγοις βασιλεὺς αὐτοὺς ἐς τοῦ Παλατίου τὴν φυλακὴν ἐπελέξατο. κάλλιστοι γὰρ ἅπαντες τὰ σώματα ἦσαν. (p. 38, 5—16)

58. De cultu habituque Hunnorum in Constantinopoli propagatis

7. Καὶ πρῶτα μὲν τοῖς στασιώταις τὰ ἐς τὴν κόμην ἐς νεώτερόν τινα μετεβέβλητο τρόπον. ἀπεκείροντο γὰρ αὐτὴν οὐδὲν ὁμοίως τοῖς ἄλλοις Ῥωμαίοις. τοῦ μὲν γὰρ μύστακος καὶ τοῦ γενείου οὐδαμῆ ἤπτοντο, ἀλλ' αὐτοῖς κατακομᾶν ἐπὶ πλεῖστον ὥσπερ οἱ Πέρσαι ἐς αἰεὶ ἤθελον. τῶν δὲ ἐν τῇ κεφαλῇ τριχῶν τὰ ἐμπροσθεν ἄχρι ἐς τοὺς κροτάφους ἀποτεμύμενοι τὰ ὀπισθεν ἀποκρέμασθαι σφίσι ἐπὶ μακρότατον λόγῳ οὐδενί

на лабиринт и наподобяващо ада, в който тя пазела затворени онези, които били нейни най-големи противници. Прочее Бузас бил хвърлен в тази бездна и там този бивш консул останал в пълна неизвестност по това време. Защото нито той, който пребивавал в мрак, можел да познае дали било ден, или нощ, нито пък можел да се види с някого друго, тъй като и човекът, който всеки ден му подхвърлял храната, се сношавал [с него] като безсловесно животно с безсловесно. И тъй всички веднага сметнали, че е починал, тъй като действително никой не смеел да каже дума за него или да го спомене. След две години и четири месеца [Теодора] се смилила и го освободила. На всички се струвало, че той сякаш е възкръснал, а той самият вследствие на това все линеел и изобщо боледувал телесно.

57. Происход на император Юстин

Когато Лъв¹ бил император във Византион, трима младежи земеделци, илирийци по род, именно Зимарх, Дивитист и Юстин, който бил от Ведериана,² като се борили в родината си дълго време със затрудненията на бедността и желали да се отърват от тях, решили да постъпят на военна служба. Те се отправили пешком за Византион и пристигнали там с преметнати на плещите гуни, в които от къщи били сложили само сухари. Те били приети във военните отреди и императорът ги причислил към дворцовата стража, тъй като те всички имали отлично телосложение.

58. Хунска прическа и носия на мода в Цариград

Най-напред привържениците на църковите партии³ възприели нов начин на носене на косата, защото я остригали съвсем не като другите ромей. Те именно не докосвали мустаците и брадата, но ги оставяли съвсем свободно да растат, както винаги това правели персите. Косата на главата пък я остригвали отпред чак до слепите очи, а отзад безпричинно я оставяли да се спуща кол-

¹ Събитието се отнася към царуването на император Лъв I (457—474). ² J. G. Hahn, Reise von Belgrad nach Salonik, Wien 1868, p. 106, отъждествява Ведериана и Тавризион със селата Тавор и Бадер, които се намират на югоизток от Скопие. Но това отъждествяване се оспорва от Tomaschek: PWRE, III, col. 184, s. v. Bederiana, като почиващо на случайно съзвучие. И. Иванов, Северна Македония, стр. 21, отъждествява тези крепости със селата Брудня и Таваличево (Кюстендилско), които обаче не са влизали в пределите на Дардания. ³ Думата *στασιῶται* е преведена с „привърженици на църковите партии“ с оглед на контекста.

εἶων, ὡς περ οἱ Μασσαγέται. διὸ δὴ καὶ Οὐννικὸν τὸ τοιοῦτον εἶδος ἐκάλουν. — — — αἱ ἐπωμίδες δὲ καὶ ἀναξυρίδες καὶ τῶν ἱποδημάτων τὰ πλεῖστα ἐς τῶν Οὐννων τό τε ὄνομα καὶ τὸν τρόπον ἀπεκέρχοντο σφίσι. (pp. 44, 14 — 45, 2; 45, 18 — 46, 2)

59. Quomodo Romani Hunnis tributarii facti sint

11. Εἰρήνης τοίνυν Ῥωμαίοις οὔσης ἐς πάντας ἀνθρώπους οὐκ ἔχων ὅστις γένηται τῶν φόνων ἐπιθυμία πάντας βαρβάρους πρὸς [τε]^a ἀλλήλους ξυνέκρουε, τῶν δὲ Οὐννων τοὺς ἡγουμένους ἐξ αἰτίας οὐδεμιᾶς μετακαλῶν χρήματα μεγάλα σφίσιον ἀτόπω φιλοτιμίᾳ προῖετο, φιλίας ἐνέχυρα δῆθεν τῷ λόγῳ ταῦτα ποιούμενος ὅπερ αὐτὸν ἐρρήθη καὶ ὑπὸ τὸν χρόνον τῆς Ἰουστίνου^b βασιλείας πεποιημένα. οἱ δὲ καὶ χρήματα κεκομισμένοι τῶν ξυναρχόντων τινας ξὺν τοῖς ἐπομένοις τοῖς αὐτῶν ἐπεμπον, καταθέειν ἐξ ἐπιδρομῆς γῆν τὴν βασιλέως κελεύοντες, ὅπως καὶ αὐτοὶ τὴν εἰρήνην ἀπεμπολεῖν τῷ ταύτην ὠνεῖσθαι λόγῳ οὐδενὶ βουλομένων δυνατοὶ εἶεν. καὶ οἱ μὲν αὐτίκα ἠρδραπέδιζον τε τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν καὶ οὐδέν τι ἥσσον ἔμμισθοι πρὸς τοῦ βασιλέως ἐγίνοντο ἕτεροι δὲ μετ' ἐκείνων εὐθύς ἐς τὸ ληΐζεσθαι τοὺς ταλαιπώρους Ῥωμαίους καθίσταντο, καὶ μετὰ τὴν λείαν ἄθλα τῆς ἐφόδου τὴν βασιλέως φιλοτιμίαν ἐδέχοντο. οὕτω τε ἅπαντες ξυλλήβδην εἰπεῖν οὐδένα ἀνέντες καιρὸν ἐκ περιτροπῆς ἠγόν τε καὶ ἔφερον ἀπαξάπαντα. ἀρχόντων γάρ εἰσι τοῖς βαρβάροις τοῦτοις ξυμμορῖαι πολλαὶ καὶ περιήρηστο πόλεμος τὴν μὲν αἰτίαν ἐκ φιλοτιμίας ἀλογίστου λαβῶν, τὸ δὲ πέρας εὐρέσθαι οὐδαμῆ ἔχων, ἀλλ' ἐφ' ἑαυτὸν ἀνακινούμενος τὸν πάντα αἰῶνα. διὸ δὴ χῶρος μὲν τις ἢ ὄρος ἢ σπήλαιον ἢ ἄλλο τι τῆς Ῥωμαίων γῆς ὑπὸ τὸν χρόνον τοῦτον ἀδήωτον οὐδαμῆ ἔμεινε, χώραις δὲ πολλαῖς πλέον ἢ πεντάκις ἄλωνα συνέβη. καὶ ταῦτα μέντοι καὶ ὅσα πρὸς Μήδων τε καὶ Σαρσαηνῶν καὶ Σκλαβηνῶν^c καὶ Ἀντῶν^d καὶ τῶν ἄλλων βαρβάρων ξυνηρέχθη γενέσθαι ἐν τοῖς ἔμπροσθέν μοι δεδιγῆται λόγοις. (pp. 71, 3 — 72, 6)

^a πρὸς Reiske] πρὸς τε codd. ^b Ἰουστίνου S] Ἰουστινιανοῦ GP. ^c Σκλαβηνῶν a et Alem.] ἀσκλαβηνῶν GPS. ^d Ἀντῶν Alem.] αὐτῶν codd.

кото може по-надолу, както правели масагетите. Поради това този начин бил наричан „хунски“. — — — Наметките им пѣк, шалварите и повечето от обувките им съответствуват на хунските по име и по вид.

59. Ромеите дават данѣк на хуните

Понеже ромеите бяха в мир с всички люде, [Юстиниан], като нямаше що да прави, тласкал поради влечението си към изстребления всички варвари едни против други и без никаква причина викал вождовете на хуните и с неуместна щедрост им предлагал много пари, като правел това, за да си обезпечи уж приятелството им. Говорело се, че той правел същото и при царуването на Юстин. А те, въпреки че получавали пари, изпращали някои от своите помощници ведно с войниците им, като им заповядвали да опустошаваѣ с нападения императорската земя, за да могат и те да продадат мира на оногова, който безусловно би желал да го купи. И едни от тях веднага след това опленявали ромейската държава и въпреки това получавали възнаграждение от императора. А други след тях веднага се впускали да ограбват нещастните ромеи и след ограбването получавали като награда за нападението щедрост от страна на императора. Така, накратко казано, те до един не пропускали никакъв случай и на смети грабелни и отвличали всичко. Тези варвари впрочем имали много вождове, та поради това се протакала войната, причинена от безразсъдната щедрост, и съвсем не можела да свърши, но постоянно се повтаряли едни и същи неща. Именно поради това тогава не останала неопустошена никаква област, нито планина, нито щещера, нито пѣк друго от ромейската земя, но много области били завладявани повече от пет пъти. Впрочем както това, така и всичко онова, което е било извършено от мидийци, сарацини, славяни, анти и от останалите варвари, е разказано в предишните мои повествования.

60. Hunni, Sclavini et Anti in Illyrico Thra-
ciisque incursiones faciunt.
Terrae motus Lychnidum dirruit

18. Κατέτεψε δὲ ἡ Γότθων ἀρχὴ πρὸ τοῦδε τοῦ πολέμου ἐκ Γάλλων τῆς γῆς ἄχρι τῶν Δακίας ὁρίων, οὗ δὴ πόλις τὸ Σίρμιον ἔστι. Γαλλίας μὲν οὖν καὶ Βενετίων γῆν τὴν πολλὴν Γερμανοὶ ἔσχον, ἐπειδὴ ἀφίκετο ἐς Ἰταλίαν ὁ Ῥωμαίων στρατός. Σίρμιον δὲ καὶ τὰ ἐκείνη χωρῖα Γήπαιδες κατέχουσιν, ἅπαντα μέντοι συλλήβδην εἰπεῖν ἀνθρώπων παντελῶς ἔρημα. τοὺς μὲν γὰρ ὁ πόλεμος, τοὺς δὲ νόσος τε καὶ λιμὸς διεχρήσαντο, ἀ δὴ τῷ πολέμῳ ἔπεσθαι πέφυκεν. Ἰλλυριοὺς δὲ καὶ Θράκην ὅλην, εἴη δ' ἂν ἐκ κολλου τοῦ Ἰονίου μέχρι ἐς τὰ Βυζαντιῶν προάστεια, ἐν τοῖς Ἑλλάς τε καὶ Χερσονησιωτῶν ἡ χώρα ἔστιν, Οὐννοὶ τε καὶ Σκλαβηνοὶ καὶ Ἄνται σχεδὸν τι ἀνὰ πᾶν καταθέοντες ἔτος, ἐξ οὗ Ἰουστινιανὸς παρέλαβε τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν, ἀνήκεστα ἔργα εἰργάσαντο τοὺς ταύτη ἀνθρώπους. πλέον γὰρ ἐν ἐκάστη ἐσβολῇ οἶμα ἢ κατὰ μυριάδας εἴκοσιν εἶναι τῶν τε ἀγρογεμενων καὶ ἡνδραποδισμένων ἐνταῦθα Ῥωμαίων, (ὥστε)^a τὴν Σκυθῶν ἐρημίαν ἀμέλει ταύτης πανταχόσε τῆς γῆς ξυμβαίνειν (εἶναι)^b.

Τὰ μὲν οὖν ἐν Λιβύῃ τε καὶ Εὐρώπῃ κατὰ τον πόλεμον ξυνεχθέντα τοιαῦτ' ἔστι. — — —

Οὐ μέντοι οὐδὲ Πέρσαις ἢ Σαρακηνοῖς ἢ Οὐννοῖς ἢ τῷ Σκλαβηνῶν^c γένει ἢ τῶν ἄλλων βαρβάρων τισὶν ἀκραιφνέσιν ἐκ Ῥωμαίων τῆς γῆς ξυνηχέθη ἀπαλλαγῆναι. ἐν τε γὰρ τοῖς ἐφόδοις καὶ πολλῶν ἔτι μᾶλλον ἐν τε πολιορκίαις καὶ ξυμβολαῖς ἐναντιώμασι πολλοῖς προσεπταικότες οὐδὲν τι ἥσσαν ξυνδιεφθάρσαν. οὐ γὰρ Ῥωμαῖοι μόνον, ἀλλὰ καὶ βάρβαροι σχεδὸν τι πάντες τῆς Ἰουστινιανουῦ μαιφονίας ἀπώναντο. — — —

Σεισμοὶ δὲ Ἀντιόχειαν τε καθεῖλον τὴν τῆς ἐφῶς πρώτην καὶ Σελεύκειαν, ἥπερ αὐτῆς ἐκ γειτόνων οἰκεῖται, καὶ τὴν ἐν Κίλιξιν ἐπιφανεστάτην Ἀνάζαρβον. αἷς τῶν (ξυ)απολωλότων^d ἀνθρώπων τὸ μέτρον τίς ἐν διαριθμεῖσθαι δυνατός εἴη; προσθεῖη δὲ ἂν τις τὰ τε Ἰβωρα καὶ Ἀμάσειαν, ἢ πρώτη ἐν Πόντῳ ἐτύγγαθεν οὖσα, Πολύβοτον τε τὴν ἐν Φρυγίᾳ καὶ ἦν Πισίδαί Φιλομηδὴν καλοῦσι, Λύχνιδόν^e τε τὴν ἐν Ἠπειρώταις καὶ Κόρινθον, αἱ δὴ πολυανθρωπόταται ἐκ παλαιοῦ ἦσαν. ταύταις γὰρ ἀπα-

60. Οὐστοσηения на хуни, славини и
анти в балканските земи.
Земетресение разрушава Лихнида

Властта на готите преди тази война се разстилала от земята на галите до пределите на Дакия, гдето се намира градът Сирмиум. А когато ромейската войска пристигнала в Италия, германците вече владеели по-голямата част от Галия и областта на Венеция. Гепидите пък държали Сирмиум и тамошните области, които впрочем, накратко казано, били съвсем обезлюдени: едни били изтребени от войната, а други от болести и глад, каквито обикновено съпровождат всяка война. Хуни, славини и анти почти всяка година, откак Юстиниан поел властта над ромеите, нападали Илирик и цяла Тракия — сиреч от Йонийския залив дори до предградията на Византион, а също и Гърция и Херсонес — и извършили непоправими злини на тамошното население. Прочее аз смятам, че при всяко нападение броят на убитите и заробените там ромеи надвишавал двеста хиляди души, така че тази земя естествено била заприличала на скитска пустиня. И тъй такива били злините през време на войната в Либия и Европа. — — — Прочее нито персите, нито сарацините, нито хуните, нито славянското племе, нито някои от останалите варвари могли да се оттеглят невредими от ромейската земя. Защото при нашествията, а още повече при обсадите и много сражения те погивали поради силната съпротива в не по-малък брой. И тъй не само ромеите, но и почти всички варвари задоволявали Юстиниановото кръвожадие. — — —

Земетръси разрушили и Антиохия, първия град на Изтока, и Селевкия, която се населява от нейни съседи, както и много прочутия град в Киликия Аназарвон¹. Кой би бил в състояние да изчисли броя на загиналите в тях люде? Към тия градове могат да се прибавят също Ивора и Амасия, който е пръв град в Понт, Поливот във Фригия и така нареченият от пизидийците Филомидис, а и Лихнида в Епир и Коринт, които от старо време били твърде многолюдни. Всички тези

^a (ὥστε) addidit Reiske. ^b (εἶναι) addidit Haury. ^c Σκλαβηνῶν Alem.] σκλαβῶν G, σκλαβῶνων PS. ^d (ξυ)απολωλότων scripsit Haury, ἀπολωλότων codd. ^e λύχνιδόν GP] λύχνιόν S.

¹ Градът Аназарвон, дн. Аназарва, Анисарва е разположен в североизточната част на Киликия. Ивора бил град в Хелеспонт, а Амасия град в Понта. Градът Поливот във Фригия се намирал на мястото на дн. с. Афион-Карахисар, недалеч от Бруса — Филомидис, или Филомелион.

ξαπάσαις ὑπὸ τοῦτον τὸν χρόνον σεισμῶν τε καταπεσεῖν καὶ τοῖς ὄκημένοις σχεδόν τι πᾶσι ξυγδιολωλέναι τετύχηκεν. ἐπιγενόμενος δὲ καὶ ὁ λοιμός^α. (pp. 114, 7—115, 4; 115, 20—116, 4; 119, 2—15)

61. Hunni Thraciam Illyricumque invadunt

21. Πολλάκις δὲ καὶ Οὐννων πολεμίων στρατῶν ἀνδραποδίσασί τε καὶ ληϊσαμένοις τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν οἱ Θρακῶν τε καὶ Ἰλλυριῶν στρατηγοὶ βεβουλενμένοι ἀναχωροῦσιν ἐπιθήσασθαι ἀπεπήδησαν, ἐπεὶ βασιλέως Ἰουστινιανοῦ γράμματα εἶδον, ἀπεροῦντα σφίσι τὴν ἐς τοὺς βαρβάρους ἐπίθεσιν, ἀναγκαίων αὐτῶν ἐς ξυμμαχίαν Ῥωμαίοις ὄντων ἐπὶ Γύτθους ἴσως ἢ ἐπὶ ἄλλους πολεμίων τινάς, καὶ ἀπ' αὐτοῦ οἱ βάρβαροι οὗτοι ἐληΐζοντο μὲν ὡς πολέμοι καὶ ἠνδραποδίζοντο τοὺς τῆδε Ῥωμαίους, ξὺν δὲ τῇ ἄλλῃ λεία καὶ τοῖς αἰχμαλώτοις ἅτε φίλοι καὶ ξύμμαχοι Ῥωμαίοις ὄντες ἐπ' οἶκον ἀπεκομίζοντο, πολλὰκις δὲ καὶ γεωργῶν τῶν ἐνταῦθά τινας, παίδων τε σφετέρων καὶ γυναικῶν πόθῳ ἐξηνδραποδισμένων ἠγμένοι, ἀθρόοι τε γεγενημένοι ἀναχωροῦσι πολλοὺς (ἐτύγχανον)^β κείναντες, καὶ αὐτῶν τοὺς ἵππους ἴσχυσαν ξὺν πάσῃ ἀφελέσθαι τῇ λείᾳ, πραγμάτων μέντοι ἐς πείραν ἦλθον ἐνθὺνδε δυσκολῶν. ἐκ Βυζαντίου γάρ τινας ἐσταλμένοι αἰκίζεσθαι τε αὐτῶν καὶ λωβάσθαι τὰ σώματα καὶ χρήμασι ζημοῦν οὐδεμιᾷ ὀκνήσει ἤξιουν, ἕως τοὺς ἵππους ἅπαντας δοῖεν οὐσπερ τοὺς βαρβάρους ἀφείλοντο. (pp. 132, 25—133, 19)

62. Frumentum in Thracia coemitur et in Constantinopolim devehitur

22. Σίτου δὲ πολλοῦ κομιδῇ ἐς Βυζάντιον κεκομισμένον ἐσεσίπει μὲν ὁ πλείστος ἦδη, αὐτὸς δὲ τοῦτον πόλεσι ταῖς ἐφάσις ἐπέβαλλε κατὰ λόγον ἐκάστη, καίπερ οὐκ ἔχοντα ἐπιτηδείως ἐς βρωσιν ἀνθρώπων, ἐπέβαλλέ τε, οὐχ ἦπερ ἀποδίδοσθαι τὸν κάλλιστον σῖτον εἰώθει, ἀλλὰ καὶ πολλῶν ἀξιώτερον, ἦν τε τοῖς ὄνουμένοις ἐπάναγκες χρήματα μεγάλα προεμένοις ἐπὶ τιμήμασι φορτικωτάτοις, εἶτα τὸν σῖτον ἐς τὴν θάλασσαν ἢ ἐς τινὰ ὑδροχόην ἀπορριπτεῖν. ἐπεὶ δὲ καὶ σίτου ἀκραίφνουῦς τε καὶ οἴπω σεσηπότος μέγα τι πληθὸς ἐνταῦθα ἀπέκειτο, καὶ τοῦτο πλείστων τῶν πόλεων ταῖς σίτου ὑποσπανιζούσαις ἀπεμπολεῖν ἔγνω. ταύτη γὰρ διπλάσια τὰ χρή-

^α λοιμός] λιμός S. pr. m. ^β (ἐτύγχανον) addidit Haury.

градове по това време били срутени от земетръс и почти всички жители загинали. Притурила се също и чумата.

61. Хуните нападат Тракия и Илирик

Често, когато войска от неприятели хуни опленявала и ограбвала ромейската държава, военачалниците на Тракия и Илирик решавали да я нападнат при нейното оттегляне. Но те бързо се отказали от подобно нападение, щом виждали писмо от император Юстиниан, с което той им забранявал да нападнат варварите, тъй като те били необходими за съюз с ромеите било против готите, било против някои други неприятели. И от това време нататък тези варвари като неприятели ограбвали и заробвали тамошните ромеи, а като приятели и съюзници на ромеите се завръщали в земята си заедно с останалата плячка и пленниците. Често някои от тамошните селяни, подтикнати от мъка за своите заробени чада и жени, се събирали вкупом, избивали мнозина от тях, които отстъпвали, и успявали да им отнемат конете заедно с цялата плячка. Поради това те падали в тежки затруднения, понеже от Византион изпращали люде, които незабавно изисквали те да бъдат подлагани на мъчения, осакатявани телесно и да бъдат глобявани, докато не предадат всички коне, които били отнели от варварите.

62. Жито от Тракия в Цариград

Тъй като във Византион грижливо било докарвано много жито, по-голямата част от него вече гниела, та [императорът] го разпределил по списък на всеки от източните градове: въпреки че то вече не било годно за храна на хората, той налагал [да плащат за него] не толкова, колкото обикновено се заплаща за най-доброто жито, но и много по-скъпо. Така онези, които го купували, трябвало да заплатят много пари срещу твърде високи цени, а след това да захвърлят житото в морето или в някое водовместилище. Тъй като там се намирало също и голямо количество здраво и още непрогнило жито, той решил да го продаде и него на онези от многото градове, които чувствували недостиг. За целта той

ματα ἐποίει ἄπερ τοῖς ὑποτελέσει τὸ δημόσιον ὑπὲρ τοῦδε τοῦ σίτου τὰ πρότερα ἐλελόγιστο. ἀλλ' ἐπεὶ ἐς νέωτα οὐκέτι ὁμοίως ἢ τῶν καρπῶν φορὰ ἤκμαζεν, ἐνδεεστέρως μὲν ἢ κατὰ χρεῖαν ἐς Βυζάντιον ὁ σιταγωγὸς στόλος ἀφίκετο, Πέτρος δὲ τοῖς παροῦσι διαπορούμενος, (ἐκ τῶν) ἔν τε Βιθυνία καὶ Φρυγία καὶ Θράκη χωρίων πρίασθαι μέγα τι χρῆμα σίτου ἤξιον. ἦν τε ἀναγκαῖον τοῖς ταύτη οἰκοῦσι μέχρι μὲν ἐς τὴν θάλασσαν πόνω πολλῶ τὰ φορτία φέρεω, ἐς Βυζάντιον δὲ ξὺν κινδύνῳ αὐτὰ ἐσκομίζεσθαι καὶ βραχέα μὲν τιμήματα δῆθεν τῶ λόγῳ πρὸς αὐτοῦ φέρεσθαι, τὴν ζημίαν δὲ αὐτοῖς ἐς τοσόνδε μεγέθους καθίστασθαι ὥστε ἀγαπᾶν ἦν τις αὐτοὺς ἐφ' ἣν τὸν τε σῆτον οἶκῳ δημοσίῳ χαρίζεσθαι καὶ τίμημα ἕτερον ὑπὲρ αὐτοῦ κατατιθέναι. (pp. 136,15—137,16)

изисквал двойно повече пари, отколкото преди това държавата заплащала за същото жито на данъкоплатците. Но по-неже на следната година плодородието вече не било така голямо, във Византион пристигнали по-малко кораби с храни, отколкото било потребно. Петър, като изпаднал в затруднение от тези неща, решил да закупи голямо количество жито от селищата във Витиния, Фригия и Тракия. Тамошните жители трябвало да носят товара с много труд до морето, след това да го докарват с риск във Византион и да получават за него наистина малка цена. Щетата била толкова голяма, щото някой би помислил, че те ще предпочетат да подарят житото на държавата и дори да добавят за него и друга сума.

63. De Thraciae oppidis a barbaris deletis

23. Ἐπειτα δὲ Μιδῶν μὲν καὶ Σαρακηνῶν τῆς Ἀσίας γῆν τὴν πολλήν, τῶν δὲ δι' Οὐννων καὶ Σκλαβηνῶν καὶ Ἀντιῶν^α ἐξέμψασαν Εὐρώπην ληϊσαμένων, καὶ τῶν πόλεων τὰς μὲν καθελόντων ἐς ἔδαφος, τὰς δὲ ἀργυρολογησάντων ἐς τὸ ἀκριβὲς μάλιστα, τοὺς δὲ ἀνθρώπους ἐξανδραποδισάντων ξὺν χρήμασι πᾶσιν, ἐρημὸν τε τῶν οἰκητόρων καταστησαμένων χώρων ἐκάστην ταῖς καθ' ἡμέραν ἐπιδρομαῖς, φόρον μὲν οὐδενὶ τῶν ἀπάντων ἀφῆκε, πλὴν γε δὴ ὅσον ἐνιαυτοῦ ταῖς ἀλούσαις τῶν πόλεων μόνον. καίτοι εἰ καθάπερ Ἀναστάσιος βασιλεὺς ἐπιτίτες ταῖς ἀλούσαις τὰ τέλη ἐπιχωρεῖν ἔγνω, οἶμαι [δ']^β ἂν οὐδ' ὡς αὐτὸν πεποιθῆσθαι τὰ δέοντα, ἐπεὶ Καβάδης μὲν ταῖς οἰκοδομαῖς ὡς ἤκιστα λυμηνάμενος ἀπιὼν ᾤλετο, Χοσροῆς δὲ ἅπαντα πυρπολήσας ἐς ἔδαφος καθεῖλε, μείζω τε προσετίψατο τοῖς περιπεπωκόσι τὰ πύθη, καὶ τούτοις μὲν τοῖς ἀνθρώποις ὅσπερ τὸ γελωιδες τοῦτο τοῦ φόρου ἀφῆκε καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν, πολλάκις μὲν δεξαμένοις τὸν Μιδῶν στρατὸν, διηρηκὲς δὲ Οὐννων τε καὶ [βαρβάρων]^γ Σαρακηνῶν γῆν τὴν ἑῶν ληϊσαμένων, οὐδὲν δὲ ἦσσαν καὶ (τῶν)^δ ἐπὶ τῆς Εὐρώπης βαρβάρων ταῦτα ἐργαζομένων ἀεὶ καὶ καθ' ἑκάστην τοὺς ἐκείνη Ῥωμαίους, βασιλεὺς οὗτος χαλε-

63. Опустошени от варварите тракийски градове

После мидийците и сарацините опустошили голяма част от Азия,¹ а хуните, славяните и антите — цяла Европа. Едни от градовете били сринати до основа, от други пък била събрана най-строга контрибуция, като жителите били отвлечени ведно с всичкия им имот. Поради всекидневните нашествия всички области били обезлюдени. Въпреки това император [Юстиниан] не опрости данъка на никоя от тях освен само за една година на градовете, превзети от неприятеля. Ако и императорът да би решил като Анастасий да опрости за седем години данъците на завладените градове, аз мисля, че дори и така той не би постъпил както трябва, понеже Кавадис се оттеглял и си е отивал, без да нанесе и най-малката повреда на постройките, докато Хосрой опожарявал и сривал всичко със земята, така че върху пострадалите се струпвали още по-големи злини. И този император бил изобщо по-жесток от всички варвари, както към тези люде, на които опрости една такава смешна част от данъка, така и към всички други, които мидийската войска често нападала, докато хуните и сарацините постоянно ограбвали източните области, а не по-малко и в Европа² варварите вършели това непрестанно и всекидневно спрямо тамошните ромей.

^α (Ἀντιῶν) om. codd., (Γότθων) vel (Ἀντιῶν) Alem. ^β [δ'] seclisit Haury. ^γ [βαρβάρων] inclusit Haury. ^δ (τῶν) addidit Haury

¹ Разбира се Мала Азия. ² С името Европа тук са обозначени балканските провинции на Византийската империя.

πάτερος εὐθὺς γέγονε βαρβάρων ἀπάντων. συνωναῖς τε γὰρ καὶ ταῖς καλουμέναις ἐπιβολαῖς τε καὶ διαγραφαῖς οἱ τῶν χωρίων κύριοι τῶν πολεμίων ἀναχωρηκότων αὐτίκα μάλα ἡλίσκοντο. (pp. 141,18—142,18)

C. DE AEDIFICIIS

III 7. Πόλιν δὲ τινα ἐπιθαλασσίαν οἰκοῦσι Θοράκας παρὰ τὴν ἡῖόνα τοῦ Εὐξείνου Πόντου, Ἐγγυάλιον ὄνομα, ἧσπερ ἐν ἐπιτηδείῳ μνησθείμεν ἄν. περιηγούμενοι τὰ ἐπὶ τῆς Θοράκης χωρία. — — ἐπαύθα οἷν πηγαὶ θερμῶν φύσει ὑδάτων ἀναβλυστάνοισι, τῆς πόλεως οὐ πολλῶ ἄποθεν ἀπατομαίζουσαι βάλανεια κῖς τῆδε ἀνθρώποις· τοῦτον δὲ τὸν χῶρον ἀτείχιστον ἐκ παλαιοῦ ὄντα ὑπερεώρων οἱ προβεβασυλευκότες τὰ πρότερα, καίπερ ἐν γειτόνων ἰσχυρότων αὐτῶ βαρβαρικῶν ἐθνῶν τοσοῦτων τὸ πλήθος. ἐπεχωρίαν τε αὐτῶ οἱ νεοσηκότες τὰ σώματα, μετὰ κινδύνων τὴν παραφυγὴν κομιζόμενοι. τετήρησιν τοῖνον αὐτὸν ἐν τῷ παρόντι πεποιημένος Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς, ἀκίνδυνον διεπράξατο σφίσι τὴν ἄρεσιν εἶναι. (pp. 101,27—102,2; 102, 6—15)

IV 1. Πέλαγος μέγα νηὶ διαπλεῦσαι ἀπαρσκειῦ μοχθηρόν τε ἡγοῦμαι εἶναι καὶ κινδύνων μεγάλων ἀτεχνῶς ἐμπλεων. ταῦτό δὲ ἐστὶ τὰς Ἰουστινιανοῦ βασιλείως οἰκοδομίας λόγῳ φαυλοτάτῳ διαμετρήσασθαι. ψυχῆς γὰρ μεγέθει ὁ βασιλεὺς οὗτος τὰ τε ἄλλα, ὡς εἰπεῖν, ἅπαντα καὶ τὰ ἐς τὰς οἰκοδομίας οὐδὲν τι ἦσσαν λόγου διατέλλονται κρείσσω. ἐν δὲ διῆ τῇ Εὐρώπῃ καὶ τὴν ὑπὸ ὀργάνῳ ἐναρμόσασθαι τῶ τῆς χρείας ἀξιώματι διὰ σπουδῆς ἔχων ἔργα οὐκ εὐδιήγητα οὐδὲ εἰς συγγραφὴν διαπεπὸνται πρόχειρα. γηγύνηται γὰρ ἐπαξίως τῶ τε γειτονήματι ποταμοῦ Ἰστρου καὶ τῇ ἐνθὲνδε διὰ τοὺς ἐγκειμένους τῇ χώρᾳ βαρβάρους ἀνάγκη. ἔθνη γὰρ αὐτῇ γειτονοῦντα διακεκλήρωται Οὐγγικά τε καὶ Γοτθικά, καὶ τὰ ἐν Ταύροις καὶ τὰ ἐν Σκύθαις ἀνταίρει, καὶ ὅσα Σκλαβηνοὶ καὶ ὅσα ἄλλα, εἴτε

Защото веднага след оттеглянето на неприятелите всички земевладелци бивали съсипвани със синоне,¹ с така нареченото епоболе,² и чрез диаграфе³.

B. ЗА СТРОЕЖИТЕ

Траки обитават един приморски град на Евксинския Понт, на име Анхяло, който по необходимост трябва да споменем, когато описваме местата в Тракия. — — Там, не много далеч от града, бликат извори от естествено топла вода, които образуват от само себе си бани⁴ за тамошните люде. Обаче на това място, останало от старо време неукрепено, пораншните императори гледали с пренебрежение, ако и в съседство с него да се поселили много варварски племена и да го посещавали болни, които с риск [на живота си] получавали [там] облекчение [на болките си]. Сега обаче император Юстиниан го е оградил със стени и е направил лекуването им безопасно.

Да се преплава огромно море с кораб, комуто липсва съоръжение, представя, както си мисля, начинание непосилно и изпълнено с твърде големи опасности. Същото е да се обхванат с нищожна реч строежите на император Юстиниан. Благодарение на великия си дух тоя император се е проявил както в току-речи всички останали работи, тъй и в строежите по начин, който превишава речта. Особено в Европа, като се стараел да нагоди помощта си към изискванията на нуждата, е създал дела, които не лесно се разказват и не се поддават на описание. Защото те напълно подхождат на съседната река Истър и на бедствието, което иде оттам поради заплашващите страната варвари. И наистина хунски и готски племена са се настанили в съседство с нашата страна и против нея се опълчват таврически⁵ и скитски [племена]⁶, а и всички славяни, пък и някои други пле-

¹ Под синона (συνωνή) се разбира налог в натура или наряд, събиран от селското население използван за изхранване на войници или на населението на Цариград. В ранната византийска епоха синоната носила латинското название анпопа. Вж. Fr. Dölger, Geschichte der byz. Finanzverwaltung besonders im X—XI, Lpz-Brl 1927, p. 58. ² С името епоболе (ἐπιβολή) се означавало задължението, налагано на собствениците на известни земи да заплащат данък и за съседни земи, изоставени пусти и неизползуваеми: H. Monnier, Études de droit byzantin: l'épibolé. Nouv. rev. hist. de droit français et étranger XVI (1892), pp. 125—164, 497—542; XVIII (1894), pp. 433—486; XIX (1895), p. 59—103. ³ Става дума, както може да се отгатне от контекста, за налагане на свръхдавъчни налози на населението, обозначавани по-късно с имената ἐπιχρεῖται и ζημίαι. ⁴ Загатва се за дн. Бургаски бани, намиращи се на 17 км от Айтос, познати в римско време под името Aquae calidae. Ср. Jireček, Heerstrasse, p. 149. ⁵ Крим е бил обитаван някога от таврите, отдето произлиза и античното му название ἡ Ταυρικὴ Χερρόνησος. ⁶ Скитите обитавали днешна Южна Русия на запад от р. Дон.

Σαυρομάτας Ἀμαξοβίους εἴτε Μετανάστας ταῦτα δὴ ἐκάλουν τὰ ἔθνη οἱ τῶν ἱστοριῶν ἀναγραφάμενοι τὰ ἀρχαιότατα, καὶ εἴ τι ἄλλο θηριώδες ἀνθρώπων γένος ἢ νέμεσθαι, ἢ ἰδρῦσθαι ἐν ταῦθα ξυμβαίνει. οἷς δὴ ἀπέραντα πολεμησείουσιν ἐπαντιάζειν διατεινομένῳ Ἰουστινιανῷ βασιλεῖ πάρεργον τε οὐδὲν ποιουμένῳ ἐπάναγκες ἦν ἐρύματά τε περιβάλλεσθαι ἀνάριθμα καὶ στρατιωτῶν ἀμύθητα φυλακῆρια καταστήσασθαι, καὶ ὅσα ἄλλα πολεμίους ἀνεπικηρυκτούς τε καὶ ἀνεπιμίκοις ἐμπόδια εἶη. οἷς δὴ τοῖς πολεμίους τον πόλεμον οὐκ ἐξ αἰτίας ἐγειρομένοις ποιῆσθαι νόμος, οὐδὲ μετὰ προεβίαν ἐπενεργεῖν, οὐδὲ μὴν οὐδὲ ξυνηθήκαις διαλύσαι τισιν, ἢ κατὰ χρόνον ἀναχωρεῦσαι, ἀλλ' ἐγχειρῆσαι μὲν ἀπροφασίστως, καταλύσαι δὲ σιδήρῳ μόνῳ. ἀλλὰ καὶ ὡς ἐπὶ τῆς ἱστορίας τὰ λειπόμενα βαδιοῦμεθα. ἔργον γὰρ ἀρξαμένους τρόπῳ ὄφρου ἐς πέρας ἀφίχθαι ξυνοίσει μᾶλλον ἢ ἀτελεύτητον ἀπολιπόντας ὀπίσω ἰέναι. ἐπεὶ καὶ ἄλλως ἂν οὐκ ἔξω κατηγορίας τὸ πρῶγμα εἶη, βασιλέα μὲν τὸν ἡμέτερον εἰργάσθαι τὰ ἔργα, ἡμᾶς δὲ τοὺς ὑπὲρ αὐτῶν ἀποκνεῖν λόγους. μέλλοντας δὲ τὰ Εὐρώπαια τούτου δὴ τοῦ βασιλέως διαρῦμεῖσθαι οἰκοδομήματα, ὀλίγα ἅπαντα ἀμφὶ τῆδε τῆ χώρᾳ ὑπεπειν ἄξιον.

Ἐκ τοῦ Ἀδριατικοῦ καλουμένου πελάγους ἐπιρροή τις διωθουμένη τε καὶ ἀποσαλεύουσα τῆς ἄλλης θαλάσσης ἐπὶ τὴν ἠπειρον ἀναβαίνει, καὶ σχίζουσα τὴν γῆν ἐπὶ πλεῖστον ποιεῖται τὸν Ἴόνιον κόλπον, ἐν δεξιᾷ μὲν ἠπειρώτας τε καὶ τὰ ἐκείνη ἔθνη, ἐν ἀριστερᾷ δὲ Κалаβρούς ἔχουσα, ἐν τε πορθμῷ ἐπὶ μακρότατον θλιβομένη περιλαμβάνει τὴν ἠπειρον σχεδὸν ἢ πᾶσαν. καθύπερθε δὲ ἀντιπρόσωπος τῇ θαλάσῃ φερόμενος ποταμὸς Ἴστρος γῆς τῆς Εὐρώπης νησοειδῆ τὴν γῆν ἰθίεται. ἐν ταῦθα οἰκοδομήματα πολλὰ τε καὶ ἀξιολογώτατα ὁ βασιλεὺς οὕτως πεποιήται. πᾶσαν γὰρ Εὐρώπην ἐς τὸ ἀσφαλὲς τειχισάμενος ἀπρόσβατον κατεστήσατο βαρβάρους εἶναι, οἱ δὴ ὑπὲρ Ἰστροῦ ποταμοῦ ᾤκηται.

мена, наричани от най-древните историци савромати, живеещи на кола, или метанаст¹, а също дори и някое звероподобно племе, което там води пастирски или уседнал живот. А докато император Юстиниан се стараел да се противопостави на безграничната им жажда за воюване и искал да постигне нещо съществено в това отношение, сметнал за необходимо да издигне безбройни укрепления и да постави там неизразимо много военни стражи и всякакви други препятствия срещу тия непримирими и недружелюбни неприятели. В същност тия неприятели имат обичай да предизвикват война без причина, да я обявяват, без да изпращат пратеници, да не я прекратяват с някакъв договор или да я спират за известно време, но да я започват без всякакъв повод и да я привършват само с оръжие. Но все пак ние ще се насочим към останалата част от нашето повествование. Впрочем, щом сме почнали веднаж известна работа, ще бъде по-полезно да я изкараме докрай, отколкото да я оставим недовършена и да бъдем принудени да се връщаме назад. Пък и в противен случай не бихме избягнали обвинението, че докато нашият император е извършвал дела, ние сме се колебаели да ги разгласим. Но като се тъкмим да изброим строежите на тоя император в Европа, ще бъде уместно да кажем предварително нещо за тая земя.

От тъй нареченото Адриатическо море² се откъсва един ръкав и като се отделя от останалото море, се отправя към сушата. Той просича земята на твърде голямо пространство и образува Йонийския залив,³ като оставя надясно епиротите и другите тамошни племена, а наляво — калабрийците, и като се стеснява много надлъж в мястото за преминаване, обхваща почти цялата суша. А отгоре реката Истр се спуска от срещуположната страна на морето и предава на Европа формата на полуостров. Там нашият император е направил многобройни и твърде бележити постройки. С тях, като укрепил по сигурен начин цяла Европа, направил я недостъпна за варварите, които живеят отвъд реката Истр.

¹ Части от сарматското племе язиги се преселили през първата половина на I в. от н. е. в областта между Дунав и Тиса и поради това били наречени *метанастии*, т. е. преселници. ² Под Адриатическо море древните гърци разбирали северната част на дн. Адриатическо море, значи морето при устието на р. По. ³ С името Йонийски залив се означава тук частта от днешното Адриатическо море между Южна Италия и Епир, която обхваща и повечето от т. нар. Йонийски острови.

¹ *Ἀλλά μοι ἀπὸ τῆς τοῦ βασιλέως ἀρκτέον πατρίδος, ἣ πασῶν μάλιστα τά τε πρωτεῖα ἐν πᾶσι τῆς ἄλλοις καὶ τοῦδε τὰς ἀπαρχὰς τοῦ λόγου δοτέον. αὐτῇ γὰρ ἂν μόνῃ ὀγκουῶσθαι τε καὶ διαθροῦπτεσθαι καὶ ἀποσεμνύνεσθαι πρέποι βασιλέα Ῥωμαίοις θρησαμένη τε καὶ παρασχομένη τοιοῦτον, οὗ δὴ τὰ ἔργα καὶ λόγῳ εἰπεῖν καὶ γραφῇ παρακαταθέσθαι ἀμήχανον.*

² *Ἐν Δαρδάνοις πον τοῖς Εὐρωπαϊοῖς, οἱ δὴ μετὰ τοὺς Ἐπιδαμνίων ὄρους ᾤκηται, τοῦ φρουρίου ἀγχιστα, ὅπερ Βεδερίανα^α ἐπικαλεῖται, χωρίον Ταυρίσιον^β ὄνομα ἦν, ἐνθεν Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς ὁ τῆς οἰκουμένης οἰκιστὴς ὤρμηται. τοῦτο μὲν οἶν τὸ χωρίον ἐν βραχεῖ τειχισάμενος κατὰ τὸ τετράγωνον σχῆμα καὶ γωνία ἐκάστη πύργον ἐνθέμενος Τετραπυργίαν εἶναί τε καὶ καλεῖσθαι πεποίηκε. παρ' αὐτὸ δὲ μάλιστα τὸ χωρίον πόλιν ἐπιφανεστάτην εἰδείματο, ἥπερ Ἰουστινιανὴν ἀνόμασε Πρωίμαν (πρώτη δὲ τοῦτο τῇ Λατίνων φωνῇ δύναται) ταῦτα τῇ θρησαμένη τροφεῖα ἐκτίων. καίτοι Ῥωμαίους ἐχρῆν ἅπαντας τοῦτο δὴ ἀλλήλοισ ἐπικουρῶσθαι τὸ ὄφλημα, ἐπεὶ καὶ σωτήρα ἐθρέψατο ἡ χώρα κοινὸν ἅπαντων. ἐνταῦθα δὲ καὶ ὀχετὸν τεκμηνάμενος ὕδασι τὴν πόλιν ἑιερρῶτοις διεπράξατο ἐπιεικῶς πλήθειν. πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα τῶ τῆς πολεως οἰκιστῇ ὑπέρογκά τε καὶ λόγου πολλοῦ διαπεπόνηται ἄξια. θεοῦ μὲν τεμένη διαριθμεῖσθαι οὐ βράδια, καταγωγία δὲ ἀρχόντων φράζεσθαι λόγῳ αὐίχανα, στοῶν μεγέθη, ἀγορῶν κάλλη, τὰς κρήνας, τὰς ἀγυιάς, τὰ βαλανεῖα, τὰ πωλητήρια. πολὺς ἀπλῶς μεγάλη καὶ πολυάνθρωπος καὶ τὰ ἄλλα εὐδαίμων καὶ οἷα τῆς χώρας ἀπάσης μητρόπολις εἶναι. εἰς ἀξιωματος γὰρ τοσόνδε ἦκει. πρὸς δὲ καὶ τὸν Ἰλλυριῶν ἀρχιερέα διακεκλήρωται, τῶν ἄλλων πόλεων αὐτῇ, ἅτε πρώτη τὸ μέγεθος οὔση, ἐξισταμένων. ὥστε καὶ ἀνθυπουργηκε τῶ βασιλεῖ κλέος· ἡ μὲν γὰρ τροφίμου*

Но аз трябва да почна с родината на императора, на която трябва да се отдаде както първенство във всичко останало, тъй и първият принос на моя разказ. Защото само ней подобава да се гордее, ликува и тържествува, загдето е отгледала и дала на ромеите един такъв император, на когото делата не могат нито да се изприкажат, нито да се опишат.

У европейските дарданци,¹ които живеят зад епидамнийските предели,² съвсем наблизодо укрепението, което се нарича Ведериана, има едно място, на име Тавризιον, отгдето произлизал император Юстиниан, възстановителят на света.³ В късо време той оградил това място със стена във вид на четириъгълник и поставил на всеки негов ъгъл по една кула, та го направил да бъде наистина Четирикулие и така да се нарича. А до самото това място построил велелепен град, който нарекъл Юстиниана Прима (това значи на латински „първа“)⁴ и така изпълнил своя дълг към родината си, загдето го отгледала. Разбира се, всички ромеи би трябвало да вземат участие в тоя дълг, тъй като страната е отгледала и спасител, общ за всички. А като построил там водопровод, направил града да изобилствува, както подобава, с вечно несекващи води. А и много други неща направил за гордост на основателя на града и за приказ. Не е лесно да се изброят божините храмове, нито е по силите ни да опишем жилищата на сановниците, огромните размери на колонадите, красивите площи, чешмите, улиците, баните и тържищата. С една дума град голям и многолюден и изобщо цъфтящ, и при това заслужено метрополия на цялата област: до такова достойнство тоя град достигнал. Освен това той е седалище на илирийския архиепие. Тая чест му отстъпили останалите градове, понеже по своята големина той е пръв измежду тях, та дори служел за слава

^α *βεδερίανα* Maltr.] *βεδρίανα* V. ^β *ταυρίσιον* V.

¹ Европейските дарданци поселвали областта на горни Вардар, на Дрин и на горна Сръбска Морава до Ниш, докато азиатските дарданци обитавали Троада в северозападния ъгъл на Мала Азия. ² Т. е. зад пределите на Епидамн (Драч). ³ Т. е. на Византийската империя. ⁴ Според Агатий, който след смъртта на Прокопий се заел да продължи историческото съчинение на Прокопий, старото название на Iustiniana Prima било Ведериана (*Agathias*: HGM, ed. Dindorf, II, p. 324, 9). *Mannert*, Ant. Geogr., VII, 107, отъждествява Iustiniana Prima с дн. Скопие. *И. Иванов*, пос. съч., стр. 23, без да отъждествява двата града, поставя Iustiniana Prima в местността Мошени при Кадин мост (Кюстендилско), която обаче не е влизала в обсега на Дардания. Наугу забелязва под текста на това място, че тоя град бил дн. Охрид, като се позовава на твърдението на Никифор Калист, че Юстиниан удостоил родния си град Охрид с архиепископия и го нарекъл Първа Юстиниана. Обаче този византийски автор е живял в началото на XIV в., когато охридската патриаршия си е била вече присвоила правата на Iustiniana Prima.

ἀποσεμνύνεται βασιλεῖ, ὁ δὲ ἀντιφιλοτιμεῖται δεδημουργημένοι τὴν πόλιν. καὶ μοι ἄχρι τοῦδε εἰπεῖν ἀποχρήσει. ἅπαντα γὰρ ἐς τὸ ἀκριβὲς λεπτολογεῖσθαι ἀιήχανον, ἐπεὶ τῷ βασιλεῖ προσηκούσης τῆς πόλεως ἐλασσοῦσθαι αὐτῆς ἅπαντα λόγον ἐπάναγκες.

Ἔτι μέντοι καὶ Βεδερίανα τὸ φρούριον ἀνοικοδομησάμενος ὄλον πολλῶ ὀχυρώτερον κατεστήσατο. ἦν δὲ τις ἐν Δαρδάνοις ἐκ παλαιοῦ πόλις, ἣπερ Οὐλλιᾶνα ὠνόμαστο. ταύτης τὸν περίβολον καθελὼν ἐκ τοῦ ἐπὶ πλεῖστον (ἦν γὰρ σφαλερὸς ἐς τὰ μάλιστα καὶ ὄλως ἀχρεῖος) ἄλλα τε αὐτῇ παμπληθῆ ἐγκαλλωπίσματα ποιησάμενος, ἐς τε τὴν νῦν μεταθέμενος εὐκοσμίαν, Σεκοῦνδαν αὐτὴν Ἰουστινιανῆν ἐπωνόμασε. σεκοῦνδαν γὰρ τὴν δευτέραν Λατῖνοι λέγουσι. καὶ ἄλλην δὲ αὐτῇ πλησίον ἐδείματο πόλιν οὐ πρότερον οὖσαν, ἣνπερ Ἰουστινούπολιν^α τῷ θεῷ δμωνύμως ἐκάλεσεν. ἀλλὰ καὶ Σαρδικῆς καὶ Ναῖσουπόλεως^β, ἔτι μέντοι Γερμαῆς τε καὶ Πανταλείας^γ διερωγῶτα τῷ χρόνῳ τὰ τεῖχη εὐρῶν οἰκοδομησάμενός τε ξὺν τῷ ἀσφαλεῖ ἄμαχα τοῖς πολεμίοις διεπράξατο εἶναι. καὶ πολίχνια δὲ τούτων δὴ μεταξὺ ἐδείματο τρία, Κρατισκαρά τε καὶ Κουιμέδαβα^δ καὶ Ῥουμισιᾶνα. οὕτω μὲν οἷν τάσδε τὰς πόλεις ἐκ θεμελιῶν ἀνέστησε. πρόβολον δὲ ἰσχυρότατον αὐτῶν τε καὶ πάσης Εὐρώπης Ἰστρὸν ποταμὸν ποιῆσθαι ἐθέλων, ἐρύμασι τοῦ ποταμοῦ τὴν ἥϊονα περιβάλλει συγχροῖς, ὥσπερ μοι γεγράφεται οὐ πολλῶ ἕστερον, φυλακῆριά τε τραπεζιῶν πανταχόθι τέθειται τῆς ἀκτῆς, ἀναχαιτίσονται τὴν διάβασιν βεβαιώτατα τοῖς τῆδε βαρβάροις. ἀλλὰ καὶ τούτων οἱ ἐξειργασμένων, ὑπόπτως ἐς τῆς ἀνθρωπείας ἐλπίδος τὸ σφαλερὸν ἔχων, λογισάμενός τε ὡς εἰ τοῖς πολεμίοις ὄτω δὴ ποτε τρόπῳ διαπορθμύσασθαι δυνατὰ εἴη, ἐπιθήσονται ἀφυλάκτοις τὸ παράπαν τοῖς ἀγροῖς οὔσι, καὶ ἀνθρώπους μὲν ἐξανδραποδιοῦσιν ἠΐψιδόν ἅπαντας, χρήματα δὲ ληΐσονται πάντα, οὐκ ἐπὶ κοινῆς αὐτοῖς μόνον τὴν ἀσφάλειαν ἐν τοῖς κατὰ τὸν

^α Ἰουστινούπολιν Α. ^β ναῖσο πόλεως V. ^γ πανταλείας V] πανταλίας Α. ^δ Κουιμέδαβα = Cui me dabam? conl. Nauy.

¹ За това говори Юстиниановата новела от 535 г. (за това вж. подробно тук стр. 47 сл.). Тъй като подвластните на Iustiniana Prima провинции са образували част от създадения от Диоклециан илирийски диоцез, архиепископът на Iustiniana Prima се назовава тук „илирийски архиепεί“. ² Дн. Липлян, на север от Шар планина. ³ Имп. Юстин I. ⁴ Дн. Ниш. ⁵ Дн. Кюстендил, чието име в античността е гласяло *Панталία*, Pautalia. Очевидно написът *Панталία* почива на погрешно разчитане на името *Панталία* в първообраза на Прокопиевия ръкопис. ⁶ Според *Tomaschek*, Die alten Thraker, II, 2 p. 87, Кратискара се е намирала между София и Бела Паланка. ⁷ *Tomaschek*, op. cit., p. 85, отъждествява Куимедава, като я поставя до Перинт, със споменатата по-долу крепост Кумудева (De aed., p. 123, 29). Куимедава (*Κουιμέδαβα*) едва ли представя лагинизуваното на първоначалната (тракийска) форма Кумудева от страна на римските войници в смисъл „Cui me dabam“, както предполага в критичния апарат към това място Nauy. ⁸ Дн. Бела Паланка в Югославия.

на императора.¹ Градът се хвали, загдето е отгледал императора, а последният се гордее, загдето е въздигнал града. Нека да спра разказа си дотука. Невъзможно е да се разкаже всичко точно и подробно, тъй като всяко описание стои по-долу от величието на тоя град, който е свързан с императора.

При това той възстановил и цялото укрепление Ведериана и го направил много по-яко. А имало у дарданците един стар град, който бил наричан Улпиана.² Той съборил по-голямата част от околоръстната му стена (тя била почти изцяло разнебитена и напълно негодна) и като я възстановил по бляскав начин, въздигнал града до сегашното му цъфтящо положение и го нарекъл Секунда Юстиниана. Секунда значи на латински „втора“. Той създал и друг град близо до него, който по-напред не съществувал, и го нарекъл по името на вуйчо³ си Юстинопол. Но като видял, че и стените на Сардика, Наисопол⁴ и още на Германия и Пауталия⁵ били разрушени от времето, построил ги яко, направил ги непревземаеми за неприятелите и създал помежду им три градчета, Кратискара,⁶ Куимедава⁷ и Румисиана.⁸ Така възстановил от основи тия градове. Той желаел да превърне река Истър в най-яка преградна защита за споменатите [градове], както и за цяла Европа. Затова и издигнал по брега на тая река много укрепления, както малко по-сетне ще изложа, и поставил навред по брега и войнишки стражи, които да възпират тамошните неприятели да не преминават реката. Но ако и да извършил това, той не бил уверен, че човешката надежда е сигурна, и си мислел, че ако се удадало на неприятелите да се прехвърлят по някакъв начин през реката, те щели да се втурнат върху съвсем беззащитните селища, да завличат в робство всички люде, годни за военна служба, и да ограбват всичко. Затова той не се задоволил само да им осигури защитата изоб-

ποταμὸν ὀχυρώμασιν ἀπέλιπεν εἶναι, ἀλλὰ καὶ ἰδίαν πεποιήται· οὕτω συνεχῆ τὰ ἐρύματα ἐν τοῖς χωρίοις ἀπεργασάμενος ὥστε ἀγρὸς ἕκαστος ἢ φρούριον ἀποτεύρευνται, ἢ τῶ τετειχισμένῳ πρόσκοκός ἐστιν. (pp. 102,20—107,12)

IV 3. Πόλις δὲ ἦν τις ἐπὶ Θεσσαλίας, Διοκλιτιανοῦπολις ὄνομα, εὐδαίμων μὲν τὸ παλαιὸν γεγενημένη, προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου βαρβάρων οἱ ἐπιπεσόντων καταλυθεῖσα καὶ οἰκητόρων ἔρημος γεγονυῖα ἐπὶ μακρότατον λίμνη δὲ τις αὐτῇ ἐν γειτόνων τυγχάνει οὖσα, ἢ Καστορία ὠνόμασται. καὶ νῆσος κατὰ μέσον τῆς λίμνης τοῖς ὕδασι περιβέβληται. μία δὲ εἰς αὐτὴν εἰσοδος ἀπὸ τῆς λίμνης ἐν στενῶ λέλειπται, οὐ πλέον ἐς πεντεκαίδεκα διήκουσα πόδας. ὄρος τε τῇ νήσῳ ἐπανέστηκεν ἐψηλὸν ἄγαν, ἥμισυ μὲν τῇ λίμνῃ καλυπτόμενον, τῶ δὲ λειπομένῳ ἐγκείμενον. διὸ δὴ ὁ βασιλεὺς οὗτος τὸν Διοκλιτιανοῦπόλεως ἰπεριδὼν χώρων ἅτε που διαφανῶς εὐέφοδον ὄντα καὶ πεπονθότα πολλῶ πρότερον ἄπερ ἔρρηθη, πολιν ἐν τῇ νήσῳ ὀχυρωτάτην ἐδείματο, καὶ τὸ ὄνομα, ὡς τὸ εἶκός, ἀφῆκε τῇ πόλει. — — — ἐντὸς καθειρωμένην καλοῦσι Παλλήνην. τὴν μέντοι εἰσοδὸν διατειχίσματι τὸ παλαιὸν καταλαβόντες οἱ ἐπιχώριοι, ταύτη τε τὴν ἐκατέρωθεν συζεύξαντες θάλασσαν, πολιν ἐνταῦθα ἐδείματο, ἣν πάλαι μὲν Ποτίδαιαν, ταύτην δὲ Κασανδρίαν ὀνομάζουσιν. οὕτω δὲ τὰς ἐνταῦθα οἰκοδομίας ὁ χρόνος διέφθειρε πάσας ὥστε δὴ Οὐννικόν τι ἔθνος οὐ πολλῶ πρότερον καταθέοντες τὰ ἐκείνη χωρία, ὥσπερ τι διαχειρίζοντες οἷόν τι πάρεργον, τό τε ξύμβαμα^α τοῦτο καὶ τὴν πόλιν ἄφοβοι ἐξεῖλον, καίπερ ἐξ οὗ γεγονασιν ἄνθρωποι οὐ τειχομαχήσαντες πώποτε. ἀλλὰ καὶ τοῦτο Ἰουστινιανῶ βασιλεῖ γέγονε πρόφασις ἀρετῆν τε καὶ μεγαλοφροσύνην ἐνδείξασθαι. τοῖς γὰρ ξυμπύπτουσι χαλεποῖς ἀντίξουν ποιούμενος ἀεὶ τὴν αὐτοῦ πρόνοιαν, τῶν ξυμβεβηκότων τὰ πονηρότατα ταῖς ἐπιγυνομέναις ἀγαθοεργίαις εὐθὺς μεταβιβάζεται ἐς τύχην ἀμείνω. καὶ Παλλήνης ἀμέλει πόλιν τε τὴν προβεβλημένην τῆς χώρας ἀπάσης καὶ τὸ κατὰ τὴν εἰσοδὸν διατειχισμα τοῖς ἐπιβουλεύειν ἐθέλουσιν ἄμαχόν τε καὶ ἀναπατάγωνιστον διεπράξατο διαφανῶς εἶναι. ταῦτα μὲν οὖν ἐν πράξεσιν αὐτῶ ταῖς ἐπὶ Μακεδονίαν διατελιόνηται.

^α ξύμβαμα V] ξύναμμα conic. Maltr.

¹ Дн. Халкидически полуостров Касандра. едноименния полуостров.

що чрез издигнатите край реката укрепления, но им създал и особена [защита]. Така той издигнал начесто укрепления в отделните места, та селищата се превръщали в крепост или се намирили наблизо до някое укрепено място.

Имало един град в Тесалия, на име Диоклитианопол, някога цъфтящ, но с течение на времето и поради нападенията на варварите върху него бил разрушен и отдавна запустял. Наблизо до него се намира едно езеро, което се нарича Кастория, и един остров всред езерото, заобиколен от водите му. До него има само един достъп през езерото — една теснина, която не е по-широка от петнадесет стъпки. И в острова се издига една твърде висока планина, която до половина се заобикаля от езерото, а в останалата си част се надвесва над сушата. Затова нашият император пренебрегвал мястото на Диоклитианопол, понеже то било много достъпно за нападение, и поради тая причина градът, както казах, бил отдавна пострадал. Той създал на острова един силно укрепен град и му дал, както било естествено, своето име. — — —

Някогашните жители на полуострова Палена¹ заградили входа му с напречна стена и така, като имали от двете страни море, основали там град, който някога бил наричан Потидея, а сега Касандрия.² Но всичките тамошни постройки времето така разрушило, че някакво хунско племе, като се нахвърлило не много отдавна върху тия места, превзело между другото и преградата, и града безнаказано, ако и преди това, откато се помни, никога [хуните] да не са превземали укрепления. Но и това дало повод на император Юстиниан да прояви добродетел и великодушие, защото имал навик винаги да противопоставя предвидливостта си на опасностите, които се появявали, и веднага чрез добри дела насочвал и най-лошите случаи към по-добър изход. И той така устроил, разбира се, града в Палена, който служил за защита на цялата страна, пък и напречната му стена откъм входа на полуострова, та станали очевидно непревземаеми и непреодолими за ония, които биха ги нападнали. И тъй такива дела извършил в Македония.

² Градът Касандра, разположен на шийката на

ῥεῖ δὲ τις ποταμὸς Θεσσαλονίκης οὐ πολλῶ ἀπέθεν, ῥήχιος ὄνομα δὲ δὴ χώραν ἀγαθὴν τε καὶ γεώδη περιερχόμενος τὰς ἐκβολὰς εἰς θάλασσαν τὴν ἐκείνη ποιεῖται. προσηγῆς δὲ ὁ ποταμὸς ἔστι, γαληνὸν τὸ ὕδωρ καὶ πότιμον, ἢ γῆ χθαμαλή, ἀρώματα πολλά, ἔλος εἴνομον. καὶ ταύτη μὲν εὐδαιμονίας ἢ χώρα εὖ ἔχει, βαρβάρους δὲ λίαν εὐέφοδος οὐσα ἐτύγχανεν, οὔτε φρούριον ἐν σημείοις τεσσαράκοντα οὔτε ἄλλο τι ἔρουμα ἔχουσα. διὸ δὴ ὁ βασιλεὺς παρὰ τε τὰς τοῦ ῥήχιου ποταμοῦ ἐκβολὰς καὶ τὴν τῆς θαλάσσης ἡἴονα φρούριον ᾠκοδομήσατο ἐχρηάτατον, καινοουργήσας αὐτός, ὅπερ Ἀρτεμισιον ἑπωνόμασται. (pp. 112, 14—28; 115,2—116,5)

IV 4. *Ὅσα δὲ καὶ ἄλλα ὀχυρώματα ἐν τῆδε τῆς Εὐρώπης πεποιήται μοῖρα εἰπεῖν ἄξιον. καὶ εἰ μὲν παρ' ἄλλοις ἀνθρώπων τισὶ μακρὰν τε ᾠκημέοις καὶ πολιτείαν ἐτέραν ἔχουσι τὸν κατάλογον ἐπιούμεθα τῶν τῆδε φρουρίων, ἅπερ Ἰουστινιανῶ βασιλεῖ ἐγρασται, ἵνα δὴ ἔμελλεν ὁ λόγος ἀμάκτυρος εἶναι, εὖ οἶδ' ὅτι μυθολόγος τε ἂν τῶν ἔργων τῶ ἀριθμῶ ἔδοξεν εἶναι καὶ ἄπιστος ὄλος. νῦν δὲ (ἢ τε γὰρ ὄψις^a οὐ μακρὰν πον τυγχάνει οὐσα καὶ παμπληθεῖς ἄγαν οἱ ἐκεῖθεν ἐπιχωριάζοντες ἡμῖν ἀνθρώποι) φέρε δὴ νεανειοσάμενοι τὴν ἀλήθειαν ἐχέγγυον οὔσαν, ἀπαριθμησάμεθα μηδεμιᾶ ὀκνήσει τὰ ὀχυρώματα, ὅσα δὴ ἀμφὶ τὰς χώρας τὰς μοι ἐναγχοῦς δεδηλωμένας πεποιήται Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς, ἢ τὰ πεπονηκότα ἐρυμάτων ἀνανεούμενος, ἢ νέα τεῖχη ἐπιτεχνώμενος. οὐδὲν δὲ χεῖρον ὡς ἐν καταλόγῳ ἐπελθεῖν ἅπαντα, ὡς καὶ τῶν ὀνομάτων ἐπιμιζέτω ὄχλος τις ἐπιγένηται τῶ λόγῳ πολὺς. (p. 116, 6—22)

Ἐπὶ Μακεδονίας

Κάνδιδα.	Βολβος.
Κολοβῶνα.	Βογίτζης.
Βασιλικὰ Ἀμύντου.	Ἰοπᾶς.
	Πλευρόν.
Μελίχιζα.	Κάμνος.
Πασκάς.	Θέσμα.
Αὐλών.	Βογᾶς.

^a γὰρ ὄψις scripsit Haury] πάροψις V.

Недалеч от Солун тече една река, на име Рихиум.¹ Тя лъкатуши през плодородна и некамениста почва и се влива в тамошното море. Приятно е течението на реката; водата е спокойна и пивка; земята е равна и има много ниви и добри пасбища. Поради това страната се намира в цъфтящо благосъстояние: тя била обаче за варварите лесно достъпна, тъй като нямало там нито крепост, нито какво и да е друго укрепление на разстояние четиридесет мили.² Затова именно императорът издигнал при устието на река Рихиум и при брега на морето едно твърде силно укрепление, като го построил от основи и го нарекъл Артемизий.³

Заслужава да се изброят и останалите укрепления, които са направени в тая част на Европа. И ако пред някои други люде, които живеят надалеч от нас и в друга държава, изнесем списъка на тамошните укрепления, построени от император Юстиниан, без да можем да се позовем на свидетели, то без съмнение тоя [списък] би им се показал поради [големия] брой на делата баснословен и напълно невероятен. А сега — тъй като всичко това може да се види отблизо с очи и оттам идват при нас твърде много люде, — като се осланяме на несъмнената истина, нека изброим без всяко колебание укрепленията, които император Юстиниан е направил в споменатите преди малко области, било като възстановявал пострадалите укрепления, било като издигал нови стени. По-добре ще бъде да ги изброя всички във вид на списък, за да не би поради безразборното предаване на имената да се създаде в изложението някаква голяма бъркотия.

В Македония:

Кандида,	Волвос ⁵ ,
Коловона,	Вригизис,
Базиликата на	Оптас,
Аминт,	Плеврон,
Мелихиза,	Камин,
Паскас,	Терма ⁶ ,
Авлон ⁴ ,	Вогас,

¹ Рихиум е име на реката, която отвежда водите на езерото Волве (дн. Бешикгьол) в западната част на Орфанския залив, наричан още Струмски или Рендийски. ² Тъй като една римска миля е равна на 1480 м, това разстояние е около 59 км. ³ Укреплението Артемизий се е намирало на североизточния ъгъл на Струмския залив. ⁴ Авлон се е намирал в долината, през която езерото Волве се влива в Орфанския залив. ⁵ Болбес е бил разположен на едноименното езеро. ⁶ Терма се е намирало в най-вътрешната част на наречения по негово име Термически залив (дн. Солунски залив) при сегашното място Седес, което отстои на 10 км югоизточно от Солун и притежава серни минерални извори.

<i>Νεάπολις.</i>	<i>Δροῦλλος.</i>	Неапол ¹ ,	Друл,
<i>Κάλαργος.</i>	<i>Βικτωρίας.</i>	Каларн,	Виктория,
<i>Μουσεῖον.</i>		Музейон ² ,	а възстановени
¹ <i>Ἀκρέμβα.</i>	¹ <i>Ἀνεγεώθη δὲ τὰδε·</i>	Акремва,	следните :
¹ <i>Ἀδριάνιον.</i>	<i>Κεσίανα.</i>	Адрианион,	Кесиана,
¹ <i>Ἐδανα.</i>	<i>Τεζούλη.</i>	Едана,	Тезули,
<i>Σίκλαι.</i>	<i>Οὐσιανά.</i>	Сикле,	Усиана,
<i>Νύμφιον.</i>	<i>Βεσίανα.</i>	Нимфион,	Весиана,
<i>Μέτιζος.</i>	<i>Μασκᾶς.</i>	Метиз,	Маскас,
¹ <i>Ἀργικιανόν.</i>	<i>Λίστη.</i>	Аргикианон,	Листи,
<i>Βάζυμος.</i>	<i>Κελλιριανά.</i>	Вазин,	Келириана,
<i>Κασσωπᾶς.</i>	<i>Ζυσβάες.</i>	Касопес ³ ,	Зисваес,
<i>Παρθίων.</i>	<i>Γένζα.</i>	Партион,	Гензана,
<i>Γεντιανόν.</i>	<i>Πετριζην.</i>	Гентианон,	Петризин,
<i>Πρωίανα.</i>	<i>Εὐτυχιανά.</i>	Приниана,	Евтихиана,
<i>Θήστεον.</i>	<i>Μουλατώ.</i>	Тистеон	Мулато,
<i>Κύρρου.</i>	<i>Βελάς.</i>	Киру,	Велас,
<i>Γουρασσών.</i>	<i>Κάτταρος.</i>	Гурасон,	Катар,
<i>Κουμαρκίана.</i>	<i>Κατταρηκός.</i>	Кумаркиана,	Катарик,
<i>Λιμνηδῆριον.</i>	<i>Πέντζα.</i>	Лимнидирион,	Пенца,
<i>Βουρβοώδη.</i>	<i>Κατταφέτερος.⁴</i>	Вурводин,	Катафетер ⁴ ,
<i>Βάβας.</i>	<i>Δάβανος.</i>	Вавас,	Даван,
<i>Κρυνίана.</i>	<i>Κούβινος.</i>	Криниана,	Кувин,
<i>Πέλεκον.</i>	<i>Γέρματζа.</i>	Пелекон,	Гермаца,
<i>Δάγης.</i>	<i>Βικτωριανά.</i>	Легис,	Викториана,
<i>Κραταία.</i>	¹ <i>Ἄζετα.</i>	Кратеа,	Азета,
<i>Φασκία.</i>	<i>Δουρβонлиανά.</i>	Фаские,	Дурвулиана,
<i>Πλαкиδιана.</i>	<i>Σούρικον.</i>	Плакидиана,	Сурикон,
¹ <i>Υγέα.</i>	<i>Κούσινες.</i>	Игеа,	Кусинес,
<i>Λιμναία.</i>	<i>Τουτιανά.</i>	Лимнае,	Тутана,
¹ <i>Ἰπτιον.</i>	<i>Βαλλеουанά.</i>	Оптион,	Валезиана,
<i>Χάραδρος.</i>	<i>Βήλλα.</i>	Харадрос,	Вила,
<i>Κάσσωπες.</i>	<i>Κατρέлатες.</i>	Касопес.	Катрелатес,
¹ <i>Ἀνεγεώθη καὶ ἐπὶ Θεο-</i>	<i>Κασύελλα.</i>	В Тесалия били	Касиела,
<i>σαλίας φρούρια τὰδε·</i>	<i>Μανίана.</i>	възстановени след-	Маниана,
¹ <i>Ἀλκίων.</i>	<i>Πρισκούπερα.</i>	ните укрепления:	Прискупера,
<i>Δόσσονος.</i>	<i>Μιλετής.</i>	Алкон,	Милетис,
<i>Γεροντική.</i>	<i>Λαρθάπαρα.</i>	Лосон,	Дардапара ⁵ ,
<i>Πέρθυλα.</i>	<i>Κέсouna.</i>	Геронтика,	Кесуна,
<i>Κερвинέου.</i>	<i>Βερινιанά.</i>	Первила,	Вериниана,
<i>Σκιδреοῦς.</i>	<i>Δάσβαρος.</i>	Керкинеу,	Ласвар,
<i>Φράκελλαν.</i>	<i>Καστελλοβρέταρα</i>	Скидреус,	Кастеловретара,
	¹ <i>Ἐδετζίω.</i>	Фракелан.	Едецио,
¹ <i>Ἐπὶ Δαρδανίας δὲ πε-</i>	<i>Λίγιον.</i>	В Дардания били	Динион,
<i>ποίηται τὰδε. νέα μὲν·</i>	<i>Κέκωλα.</i>	направени следните	Кекола,
<i>Λαβέριον.</i>	¹ <i>Ἐμαστός.</i>	нови укрепления:	Емаст,
<i>Κάστιμον.</i>	<i>Καστελῶνα.</i>	Лаверион,	Кастелона,
<i>Ραβεστόν.</i>	<i>Κατόμαλβα.</i>	Кастимон,	Капомалва,
<i>Καστέλλιον.</i>	<i>Σέρετος.</i>	Равестон,	Серет,
¹ <i>Ἀκρέντζа.</i>	<i>Πτωχεῖον.</i>	Кастелион,	Птохион,
<i>Τεριάς.</i>	<i>Κουινώ.</i>	АкрENZA,	Квино,
		Териас,	

^a *κάτταφ' ἕτερος V, scribendum putat Κάτταρος ἕτερος.*

¹ Дн. Кавала, средновековният бълг. Морунъць. ² Музейон се е намирал при Олимп. ³ Укреплението Касопес е наречено така по името на епирското племе *Κασσωλαῖοι*. ⁴ Наугу в критичния апарат към това място предполага, че Катафетер представя погрешно предаване на *Κάτταρος ἕτερος*, т. е. „Друг (втори) Катар“. ⁵ Името Дардапара се споменава и в Ремисианската област.

<i>Βέρζανα.</i>	<i>Παροῦστα.</i>	Верзана ¹ ,	Парнуста,
<i>Βεσαίανα.</i>	<i>Τζίμες.</i>	Весаяна,	Цимес,
* <i>Αρσα.</i>	<i>Βιδζώ.</i>	Арса ² ,	Видзо,
<i>Βλεζώ.</i>	<i>Στενεκόρτα.</i>	Влезо,	Стенекорта,
<i>Λάβουτζα.</i>	<i>Δανεδέβαι.</i>	Лавуца,	Данедеве,
<i>Κύντου.</i>	* <i>Αρδεία.</i>	Квинту,	Ардиа.
<i>Βερμέζιον.</i>	* * * <i>νέα μὲν</i>	Вермезион,	. . . нови [укрепления]:
<i>Κατράσεμα.</i>		Катрасема,	Вугарама ⁸ ,
* <i>Ροτοῦν.</i>	<i>Βουγάραμα^a.</i>	Ротун,	Вецас,
<i>Κοβέγγιλες.</i>	<i>Βέτζας.</i>	Ковенкилес,	Врегедава,
<i>Μαρκελλανά.</i>	<i>Βρεγεδάβα.</i>	Маркелиана,	Ворврега,
<i>Πριμονιανά.</i>	<i>Βόρβρεγα.</i>	Примониана,	Турус.
<i>Παμίλιος.</i>	<i>Τουρούς.</i>	Памилин,	А възстановени:
* <i>Αρία.</i>	* <i>Ανενεώθη δέ</i>	Ариа.	В обсега на град
* <i>Υπὸ πόλιν Σαρδικήν</i>	<i>Σαλεβρίες.</i>	В обсега на град	Салеврис,
	* <i>Αρκοῦνες.</i>	Сердика:	Аркунес,
<i>Σκούπιον.</i>	<i>Δουρίες.</i>	Скупион,	Дуриес,
<i>Στένες.</i>	<i>Βουτερίες.</i>	Стенес,	Вутериес,
<i>Μαρκίπετρα.</i>	<i>Βαρβαρίες.</i>	Маркипетра,	Варвариес,
<i>Βρίπαρον.</i>	* <i>Αρβατίας.</i>	Врипарон,	Арватиас,
* <i>Ρωμανιανά.</i>	<i>Κουτζούσουρα.</i>	Романиана,	Купусура,
<i>Στρούας.</i>	* <i>Εταιρίες.</i>	Струас,	Етериес,
<i>Πρωτίана.</i>	* <i>Ιταβερίες.</i>	Протиана,	Итавериес,
<i>Μακхουниανά.</i>	<i>Βόττες.</i>	Макуниана,	Вотес,
<i>Σκοπέντζана.</i>	<i>Βιτζимаίас.</i>	Скопенцана.	Вицимеас,
* <i>Εν δὲ τῇ Καβετζῶ</i>	<i>Βαδζιάνα.</i>	В Кавецката об-	Вадзиания,
<i>χώρα, νέον μὲν Βαλβαί.</i>	<i>Βάνες.</i>	ласт ново [укрепле-	Ванес,
<i>ἀνενεώθη δὲ τάδε</i>	<i>Βιμηρός.</i>	ние] Валве ³ , а въз-	Вимирос,
	<i>Τουσουδέας.</i>	становени следните	Тусудеас,
	<i>Σκουάνες.</i>	[укрепления]:	Скванес,
<i>Βυρσία.</i>	<i>Σκεντουδίες.</i>	Вирсия,	Скентудиес,
<i>Σταμαζώ.</i>	<i>Σκάρес.</i>	Стамазо	Скарес,
<i>Κλεσβέσιпта.</i>	<i>Τουγουρίας.</i>	Клесвестита,	Тугуриас,
<i>Δουΐана.</i>	<i>Βεμάστεс.</i>	Дуяна,	Вемастес,
<i>Τούρικла.</i>	<i>Στραμεντίας.</i>	Турикла,	Страментиас,
<i>Μέδεκα.</i>	<i>Δίγνιος.</i>	Медека ⁴ ,	Лигний,
<i>Πεπλαвиός.</i>	* <i>Ιταδεβά.</i>	Пеплавиос,	Итадева.
<i>Κοῦνα.</i>		Куне ⁵ ,	В обсега на град
<i>Βίνεос.</i>	* <i>Υπὸ πόλιν Γέρμεννε,</i>	Винеос ⁶ ,	Гермене ново
<i>Τρισкиана.</i>	<i>νέον μὲν Σκαплиζώ.</i>	Трискиана ⁷ ,	[укрепление] Ска-
	<i>ἀνενεώθη δέ</i>		лизо, а възобновени:
	<i>Γερμάс.</i>		Гермас ⁹ ,

^a *Βουγάραμα*] fortasse scribendum: *Βουγάρακα*.

¹ Верзана е вероятно дн. Ново бърдо в Югославия. ² *Tomaschek*: PWRE, II, col. 1266 s. v. Arsa № 1, е склонен да отнесе това укрепление към областта на Нови пазар — Рашка. ³ Ако укрепленето Валве се пада при Вратцата, отдето произлиза названието на гр. Враца (срв. лат. valvae „двукрила врата“), то Кавецката област ще трябва да се отнесе не към Вътрешна Дакия (главен град Сердика), както мисли Томашек (PWRE, II, col. 1866), а към Крайбрежна Дакия (главен град Рациария), която се е простирала между Дунав и Стара планина, на запад от р. Вит. ⁴ Името Медека, ако произхожда от *medicus* „лечебен“, може би стои във връзка с дн. Вършецки бани. ⁵ Забележително е съзвучието с името на дн. с. Кунино, Врачанско. ⁶ *Oberhammer*: PWRE, III, col. 475, s. v. *Βίναи*, е склонен да отъждестви *Βίνεос* с града *Βίναи* в Македония. Това отъждествяване обаче е невъзможно, тъй като укрепленето се пада в Крайбрежна Дакия, която дори не е граничила с Македония. ⁷ Някои предполагат, че името Трискиана почива на погрешно разчитане на име Прискиана (срв. латинското собствено име *Priscus*). Дори и да се приеме това предположение, не следва, че Прискиана в текста на Прокопий трябва да се отъждествява с Прасиуана, която е влизала в обсега на Крайбрежна Дакия. ⁸ *Hauru* в критичния апарат към това място предполага, че вместо *Βουγάραμα* трябва да се четат *Βουγάρακα*, като се позовава на името *Bugaraca* в *Itinerarium Antonini*. Укрепленето се отъждествява с дн. Вакарел (*Tomaschek*, *Die alten Thraker*, II, 2, p. 62), отдето следва, че в предходния текст е изпаднало названието на една област, която е принадлежала към Вътрешна Дакия. ⁹ Може би с името Гермас са означени самите Сапаревски бани, докато градът, който се е намирал наблизо до тях, е бил именуван *Γερμέννε*.

<i>Κανδαράς.</i>	<i>Γρανδέτον.</i>	Кандарас,	Грандетон,
^α <i>Ρολλιγεράς.</i>	<i>Ούρβριανα.</i>	Ролигерас ¹ ,	Урвриана,
<i>Σκινζερίες.</i>	<i>Νάγετο.</i>	Скинзериес,	Ногето,
^α <i>Ριγינוκάστελλον.</i>	<i>Γούρβικον.</i>	Ригинокастел,	Гурвикон,
<i>Σουεγωγμένεσε.</i>	<i>Λαύτζονεσ.</i>	Свегогмензе.	Лавцонес,
^α <i>Υπὸ πόλιν Παντά</i>	<i>Δουλίарεσ.</i>	В обсега на града	Дулиарес,
	<i>Μεδίανα.</i>	Паута[лия] ² :	Медиана ⁶ ,
<i>Τάρπωρον.</i>	<i>Τιούγκωνα.</i>	Тарпорон,	Тиункона,
<i>Σουάβαστασ.</i>	<i>Καστέλλιον.</i>	Суавастас,	Кастелион,
<i>Χερδούσπερα.</i>	^α <i>Ανενεώθη δέ</i>	Хердускера,	а възобновени:
<i>Βλέβοις.</i>	^α <i>Ερχουλα.</i>	Влевис,	Еркула,
<i>Ζεαпуριέс.</i>	<i>Μοντζιτανικάστελλον.</i>	Зеапуриес.	Муцианикастелон,
^α <i>Εν χώρᾳ Σκασετάνᾳ</i>	<i>Βούρδωπεс.</i>	В Скасетанската	Вурдопес,
	<i>Κάλις.</i>	област:	Калис,
^α <i>Αλαρον.</i>	<i>Μιλλάρεκα.</i>	Аларон,	Миларека ⁷ ,
<i>Μαγυμιάс.</i>	<i>Δέδβερα.</i>	Магимиас,	Дедвера,
<i>Λουκονάντα.</i>	<i>Χερδούпара.</i>	Луконанта,	Хездупара.
<i>Βάλυsson.</i>	^α <i>Εν χώρᾳ Ῥεμισιαν-</i>	Балавсон,	В Ремисианската
<i>Βούτυс.</i>	<i>σίᾳ</i>	Бутис.	област ⁸ :
^α <i>Υπὸ πόλιν δὲ ... νέα</i>	<i>Βρίτιπουρα.</i>	В обсега на град	Вритура,
<i>μὲν</i>	<i>Σούβαραс.</i>	. . . нови [укрепле-	Суварас,
	<i>Λαμπωνιάνα.</i>	ния] ⁸	Лампониана,
<i>Καλβεντία.</i>	<i>Σιρόγγεс.</i>	Калвентиа,	Стронгес,
<i>Φαράноρεс.</i>	<i>Δάλματαс.</i>	Фаранорес,	Далматас,
<i>Στρανβάста.</i>	<i>Ποιμίана.</i>	Странваста,	Премиана,
^α <i>Αλδανεс.</i>	<i>Φερερарία.</i>	Алданес,	Фрерария,
<i>Βαραхтестес.</i>	<i>Тόπερα.</i>	Варахтестес,	Топера,
<i>Σάρματαс.</i>	<i>Тόμεс.</i>	Сарматес,	Томес,
^α <i>Αρσενα.</i>	<i>Κούαс.</i>	Арсена ⁴ ,	[А]кве ⁹ ,
<i>Βραркедон.</i>	<i>Τξερτζεноутизас.</i>	Враркедон,	Церценуцас,
^α <i>Εραρία.</i>	<i>Στένεс.</i>	Ерария,	Стенес,
<i>Βερκάδιον.</i>	<i>Διάδαβα.</i>	Веркадион,	Еадава,
<i>Σαβινίριβεс.</i>	<i>Δέστρεβα.</i>	Савиниривес,	Дестрева,
<i>Τιμίана.</i>	<i>Πρετζουриέс.</i>	Тимиана,	Прецуриес,
<i>Κάνδιлар.</i>	<i>Κ.υμούδεβα.</i>	Кандилар ⁵ ,	Кумудева,
^α <i>Αρсаза.</i>	<i>Δевриάс.</i>	Арсаза,	Девриас,
<i>Βικούлеα.</i>	<i>Λούτζоло.</i>	Викулеа,	Луцоло,
<i>Καστέλλιον.</i>	^α <i>Ρεπόρденес.</i>	Кастелион,	Репорденес,
<i>Γρόφφεс.</i>	<i>Σπέлогка.</i>	Грофес,	Спелонка,
<i>Γάρкес.</i>	<i>Σκοῦμβρο.</i>	Гаркес,	Скумвро,
<i>Πίστεс.</i>	<i>Βρίпаро.</i>	Пистес,	Брипаро,
<i>Δούсманес.</i>	<i>Тουλκόбуоуго.</i>	Дусманес,	Тулкобурго,
<i>Βράτζиста.</i>	<i>Λογγίана.</i>	Врациста,	Лонгиана,
^α <i>Ολόδοριс.</i>	<i>Λουποφοντάνα^α.</i>	Олодорис,	Лупофонтана,
<i>Κασσία.</i>	<i>Δαρδάпара.</i>	Касия,	Дардапара,

^α *λουποφοντάνα* V] scribendum *Λουποφοντάνα* = Lupi fontana.

¹ Добрускиѡ: СбНУК, XI (1894), стр. 88, предполага, че Ролигерас съответствува на дн. с. Рила. ² Името Паута (*Паῦτα*) представя опростената форма на *Πανταλία*, която се среща и върху монети от този град. ³ *Tomaschek*, *Die alten Thraker*, II, 2, pp. 82, 85, отнася някои от споменатите тук укрепления, каквито са *Στρανβάста*, *Αλδανεс* и др., към обсега на гр. Naissos. Очевидно той е смятал, че тук под „нови кастели“ е изпаднало името на Naissos (Ниш). ⁴ Предполага се, че крепостта Арсена е тъждествена със средновековната сръбска крепост Ржан между Кюприя и Алексинац (вж. *Tomaschek*: PWRE, II, col. 1272 s. v. Arsenae). ⁵ Кандилар е може би дн. Тетово. ⁶ К. Иречек отъждествява крепостта *Mediana* с развалините при Бързи брод, докато Ф. Каниц го поставя при Нишките минерални бани (за подробности вж. *Fluss*: PWRE, XV, col. 68 s. v. *Mediana*). ⁷ Вероятно *Μιλλάρεκα* се свързва с лат. *miliarius*. ⁸ Т. е. в областта на Ремисиана, наричана у Прокопий също Румисиана. ⁹ Името Квас съвпада с малоазийското *Knas*, resp. *Kovas* (*Sundwall*, *Kleinasiatische Nachträge*, Helsinki 1950, p. 52). Според В. *Бешевлиев*, Латинските местни имена в Мизия и Тракия, Сб. Г. Кацаров, част II, София 1955, стр. 300, тук вероятно трябва да се чете (A)quas или (E)quas.

Βουρδόμυνα.	Χάλαρο.	Вурдомина,	Халаро,
Γριγκιάπανα.	Τρούπρατο.	Гринкиапана,	Цутрато,
Γραϊκος.	Μουζίπαρα.	Грекос,	Муципара,
Δρασίμαρκα.	Στένδας.	Драсимарка.	Стендас,
*Εν χώρᾳ *Ακβενσίω,	Σκαρίπαρα.	В Аквенската об-	Скарипара,
νέον μὲν Τιματοχώμῳ.	*Οδρίουζο.	ласт ¹ ново [укреп-	Одриузо,
τὰ δὲ ἀναεωθέντα	Κιπίπενε.	ление]Тиматохиом ² ,	Кипипене,
	Τρασίανα.	а възобновени:	Трасиана,
Πέτρес.	Πότες.	Петрес,	Потес,
Σκουλόβουργο ^а .	*Αμουλο.	Скулкобургго,	Амуло,
Βινδιμίола.	Σέτлотес.	Виндимиола ³ ,	Сетлотес,
Βραίοла ^б .	Τιμακίолон.	Вреела,	Тимакиолон ⁶ ,
*Αργανόκλι.	Μερίδιο.	Арганокили,	Меридион,
Καστελλόνοβο.	Μεριοπόντεδε.	Кастелоново,	Мериопонтеде,
Φλωρεντίανα.	Τρεдетεуίλιους.	Флорентиана ⁴ ,	Тредететилиус,
*Ρωμύλιана.	Βραίοла.	Ромилиана,	Вреола,
Σεπτέκασας ^с .	Μώτρесес.	Септеказас,	Мотресес,
*Αργένταρες.	Βιάνоβο.	Аргентарес,	Виканово,
Αύριλιана.	Κουαгίана.	Аврилиана ⁶ ,	Квартиана,
Гѣмберо.	*Ιουλιόβαλλα.	Гемверо,	Юлиовале,
Κλέμαδες.	Πόντζας.	Клемандес,	Понцас,
Τουρρίβας.	Ζάνес.	Туриवास,	Занес.
Γρίβο.		Гриво,	

IV 5. Οὕτω μὲν σύμψασαν τὴν μεσόγειον Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς ἐν Ἰλλυριοῖς εἰτειχίσαστο. τρόπον δὲ δυτινα καὶ τὴν ἠϊόνα ποταμοῦ Ἰστρου, ὄν καὶ Δανούβιον^α ὀνομάζουσαν, ἐρύμασι τε καὶ φυλακτηγίοις στρατιωτῶν ἐκρατύναστο, ἐγὼ δηλώσω. οἱ Ῥωμαίων τὸ παλαιὸν αὐτοκράτορες τοῖς ἐπέκεινα ὠκνημένοις βαρβάροις τὴν τοῦ Δανουβίου^ε διάβασιν ἀναστέλλοντες ὄχυρώμασι τε κατέλαβον τοῦτον δὴ τοῦ ποταμοῦ τὴν ἀκτὴν ξύμψασαν, οὐ δὴ ἐν δεξιᾷ τοῦ ποταμοῦ μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ ἐνιαχῆ ἐπὶ θάτερα πόλισματά τε καὶ φρούρια τῆδε δευμάμενοι. ταῦτα δὲ τὰ ὄχυρώματα ἐξειργάσαντο οὐκ ἀμήχανα προσελθεῖν, εἴ τις προσοί, ἀλλ' ὅσον δὴ μὴ ἀνδρῶν ἔρημον τὴν τοῦ ποταμοῦ ἠϊόνα λελεῖφθαι. ἐπεὶ τειχομαχεῖν τοῖς ἐκείνη βαρβάροις οὐδαμῆ ἔγνωστο. τὰ πολλὰ τῶν ἐρυμάτων αὐτοῖς ἀμέλει ἀπεκέρχито ἐς πύργον ἕνα, μονοπύργιά τε, ὡς τὸ εἶκόс, ἐπεκαλεῖτο, ἀνδρωποί τε ὀλίγοι κομυδῆ ἐν αὐτοῖς ἴδρυντο. καὶ τοῦτο

Тъй император Юстиниан укрепил всички вътрешни части на Илирик. А сега ще изложа по какъв начин той си е осигурил с укрепления и войнишки стражи и брега на река Истръ, която наричат и Дунав. Някога римските императори, за да попречат на отвъдните варвари да не преминават Дунава, укрепнили целия бряг на тая река, като построили градчета и крепости не само по дясната ѝ страна, но и на някои места и по двете ѝ страни. Тия укрепления били така построени, че не били непревземаеми, ако някой ги нападне, но те били необходими само колкото да не се лиши брегът на реката от защитници, тъй като тамошните варвари съвсем не умеели да воюват против крепости. Много от укрепленията естествено се състоели само от една кула, отгдето и основателно били наречени еднокулни, и в тях били настанени съвсем малко люде

^а cf. Τουλόβουργο. ^б Βραίοла] videtur idem castellum esse, cuius mentio fit infra. ^с Σεπτέκασας] scribendum: Σεπτέκασαι = Septem Casae. ^д Δανούβιον scripsit Haury] δάνουβιν codd. ^ε Δανουβίου Maltr.] δανουβίου V.

¹ Т' е. в областта на града Ad Aquas, съответно Aquae, който у Прокопий се назовава *Ακυες. Този град се намирал не на брега на Дунава при Прахово, както обикновено се приема, а на платото Видровац, което се заобикаля от реките Цубра и Ясеница (вж. Tomaschek: PWRE, II, col. 294, s. v. Aqua № 3). ² Според Jireček, Heerstrasse, p. 162, Тиматохиом се отъждествява със споменаваната в античните пътеписи станция Timacum maius, която Miller, Itineraria, col. 559, поставя при Княжевац. Други мнения за отъждествяването му вж. у Fluss: PWRE, VI A, col. 1059, s. v. Timacum maius. ³ За вероятното местоположение на това укрепление вж. бел. 1 на стр. 167. ⁴ Името напомня днешното с. Флорентин (Видинско). ⁵ Укреплението е наречено така може би по името на имп. Аврелиан (270—275), който според Historia Augusta Aurel. III, 2, бил родом от Крайбрежна Дакия (вж. Tomaschek: PWRE, II, col. 2427, s. v. Aureliana). ⁶ Иречек отъждествява това укрепление с означената в Tab. Peut., VII, 516, станция Timacum minus, която Miller, Itineraria, col. 559, поставя при Върбица. Има и други мнения. За тях вж. у Fluss: PWRE, VI A, col. 1062, s. v. Timacum minus.

τηνικάδε ἀπέχρη τὰ τῶν βαρβάρων δεδίσσεσθαι γένη, ὥστε δὴ ἀναδύεσθαι τὴν ἐς Ῥωμαίους ἐπίθεσιν. χρόνῳ δὲ ὕστερον Ἀτίλας στρατῷ μεγάλῳ ἐσβεβληκῶς, τὰ τε ὄχυράματα πόνῳ οὐδενὶ ἐς ἔδαφος καθεῖλε, καὶ γῆν Ῥωμαίων ἵπαντιάζωντός οἱ οὐδενὸς ἐληΐσατο τὴν πολλήν. ἀλλ' Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς ἀνωκοδομήσατό τε τὰ καθηρημένα, οὐχ ἤπερ, τὰ πρότερα ἦν, ἀλλ' ἐς τοῦ ὄχυρώματος τὸ κατερώτατον μάλιστα, καὶ πλεῖστα ἐτι ἐπετεχνήσατο καινοουργήσας αὐτός. ταύτη τε παντάσῳ ἀνεσώσατο ἀπολωλυτὰν ἤδη τὴν ἀσφάλειαν τῇ Ῥωμαίων ἀρχῇ. ἅπερ ἅπαντα ὄντινα γεγένηται τρόπον, ἐγὼ δηλώσω.

Κάτεισι μὲν ἐξ ὀρέων^α τῶν ἐν Κελτοῖς ποταμὸς Ἰστρος, οἱ τανῦν Γάλλοι ἐπικαλοῦνται· χώραν δὲ περιβάλλει πολλήν, ἐκ μὲν τοῦ ἐπιπλεῖστον παντελῶς ἐρημον, ἐνιαχῇ δὲ βαρβάρους οἰκήτορας ἔχουσαν, θηριώδη τέ τινα διαίταν ἔχοντας καὶ ἀνεπίμκτον τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις. Δακίας δὲ ὡς ἀγχοτάτω γενόμενος, ἐνταῦθα διορίζων φαίνεται πρῶτον τοὺς τε βαρβάρους, οἳ δὴ αὐτοῦ τὰ ἐπ' ἀριστερᾷ ἔχουσι, τὴν τε Ῥωμαίων γῆν ἐν δεξιᾷ οὔσαν. διὸ δὴ Ῥιπησίαν καλοῦσι Ῥωμαῖοι τὴν ταύτη Δακίαν· ῥῖπα γὰρ ἢ ὄχθη τῇ Λατίνων καλεῖται φωνῇ. πόλιν οὖν παρὰ τὴν ἐκείνην ἀκτὴν, ὄνομα Σιγγηδόνον^β, ἐν τοῖς ἄνω χρόνοις ἐδείματο πρῶτην. ταύτην δὲ βάρβαροι προϊόντος τοῦ χρόνου ἐλόντες, ἐς τε τὸ ἔδαφος καθελόντες εὐθύς, ἐρημον ἀνθρώπων παντάσῳ κατεστήσαντο. τρόπον δὲ τῷ αὐτῷ καὶ τῶν ἄλλων ὄχυρωμάτων κατεστήσαντο τὰ πλεῖστα. βασιλεὺς δὲ Ἰουστινιανὸς ἀνανεωσάμενος ξύμπασαν καὶ τεχίσματι ὄχυρωτάτω περιβαλὼν, πόλιν περιφανῆ τε καὶ λόγον πολλοῦ ἀξίαν πεποίηκεν αὐτῆς. φρούριόν τε ἄλλο διαφερόντως ἐχυρὸν ἀνέστησε νέον, πόλεως Σιγγηδόνου^γ ὀκτὼ μάλιστα σημείοις διέχον, ὅπερ Ὀκταβον λόγῳ τῷ εἰκότι καλοῦσιν. ἐπίπροσθεν δὲ αὐτοῦ πόλις ἦν ἀρχαία τὸ Βιμινάκιον, ἣνπερ ὁ βασιλεὺς (ἐκ θεμελίων γὰρ ἀπωλώλει τῶν ἐσχάτων πολλῶν πρότερον) ἀνωκοδομησάμενος ξύμπασαν ἀπέδειξε νέαν.

IV 6. Ἐκ δὲ Βιμινάκιον προϊόντι ὄχυράματα τρία πρὸς τῇ τοῦ Ἰστροῦ ἡϊόνι ξυμβαίνει εἰ-

и това било тогава достатъчно, за да сплаши варварските племена да не нападнат ромеите. По-сетне Атила, като нахлул с голяма войска, без всякакво усилие разрушил до основи укрепленията и като не му се противопоставял никой, опустошил голяма част от ромейската земя.¹ Обаче император Юстиниан възстановил разрушените крепости, но не както били по-рано, ами ги направил много по-яки и при това сам издигнал извънредно много крепости. Така той възвърнал напълно на ромейската империя загубената вече сигурност. Ще изложа по какъв начин всичко това е станало.

Реката Истър се спуска от планините на келтите, които сега се наричат гали, и заобикаля много земи, а в по-голямата си част съвсем ненаселени, но само тук-таме обитавани от варвари, които живеят дивашки и не се сношават с останалите люде. Съвсем наблизо до Дакия реката почва да дели варварите, които населяват лявата ѝ страна, от ромеите, които заемаат дясната ѝ страна. Поради това именно тамошната Дакия се нарича от ромеите Рипензийска [Крайбрежна], понеже бряг се назовава на латински „рипа“. И тъй на она бряг бил основан в по-предишните времена най-напред един град, на име Сингидунум. Него след известно време варварите превзели, веднага го разрушили до основи и напълно го обезлюдили. В същото положение превърнали и повечето от крепостите. Обаче император Юстиниан изцяло го възобновил, обкръжил го с твърде яки стени и отново го направил славен и прочут град. Освен това въздигнал друго ново, особено яко укрепление. То отстои от града Сингидунум най-много на осем мили,² поради което с право го наричат Октавон.³ По-нататък имало там един стар град, Виминациум, който императорът възстановил изцяло (много преди това, бил разрушен до самите основи), та изглеждал като нов град.

От Виминациум нататък се срещат по брега на Истър три укрепления: Пин-

^α ὀρέων Maltr.] ὄρειων codd. ^β Σιγγηδόνον scripsit Haury] σιν; ηδών V. ^γ πόλεως Σιγγηδόνου scripsit Haury] πόλεως σιγγηδονίου V, ταύτης τῆς πόλεως A.

¹ За хунските нападения в земите на Източната римска империя по време на Атила вж. подробно в Гръцки извори, I, стр. 93. ² Около 12 км. ³ Дн. Глоговац (вж. Miller, Itinera, col. 531).

ναι, Πηκούς τε καὶ Κούπους^α καὶ Νοβάς^β. οἷς δὴ πρότερον ἢ τε οἰκοδομία καὶ τὸ ὄνομα ἐπὶ πύργου ἐνὸς ἔκειτο. ἀλλὰ νῦν Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς τὰ τε οἰκία καὶ τὰ ἐρύματα ἐς τε πλῆθος καὶ μέγεθος ἐν τούτοις δὴ τοῖς χωρίοις ἀνευεγκλῶν μέγα, πόλεων αὐτοῖς ἀξιώματα οὐκ ἀπὸ τοῦ εἰκότος ἐντέθεικε. Νοβῶν δὲ κατασκευὴ ἐν τῇ ἀντιπέρας ἡπείρῳ πύργος ἐκ παλαιοῦ ἀπημελημένος ἐστήκει, ὄνομα Λιτερατά· ὅνπερ οἱ παλαιοὶ ἀνθρώποι Λεδέρατα ἐκάλουν. ὃν δὴ ἐς ῥούριον μέγα τε καὶ διαφερόντως ἐχυρώτατον ὁ καθ' ἡμῶν βασιλεὺς μετεστήσατο. μετὰ Νοβάς δὲ φρούρια Κανταβαζί τε καὶ Σμόρνης τε καὶ Κάμνης καὶ Τανάτα καὶ Ζέρνης καὶ Λουκεπράτου. ἐν δὲ τῇ ἀντιπέρας ἡπείρῳ ἄλλα τε πολλὰ ῥούρια ἐκ θεμελίων [καὶ ταῖ.α] τῶν ἐσχάτων εἰδείματο. μετὰ δὲ Καποῦτβοες^γ ἀνόμασται, τοῦ Ῥωμαίων αυτοκράτορος Τραϊανοῦ ἔργον, καὶ πολίχρον ἐφεξῆς παλαιόν, Ζάνες ὄνομα. ὅσπερ ἕπειον ἐρύματα περιβαλὼν ἐνυρώτατα προβολοὺς εἶναι τῆς πολιτείας ἀνανταγωνίστους πεποίηται. τούτου δὲ τοῦ Ζάνες οὐ πολλῶ ἀποθεν φρούριον μὲν ἐστι, Πόντες ὄνομα. ὁ δὲ ποταμὸς ἐκροήν τινα ἐπαῦθα ἐκβάλλων, ταύτη τε περιπολῶν ὀλίγην ἰνὰ τῆς ἀκτῆς μοῖραν, ἐπιστρέφει αὐτῆς ἐς ῥοὺν τον οἰκεῖον, καὶ ἐφ' ἑαυτὸν ἀναμίγνυται. ποιεῖ δὲ ταῦτα οὐκ αὐτόματος, ἀλλ' ἀνθρώπων ἐπινοίας ἀναγκασθεῖς. ὅτι δὲ δὴ ἔνεκα Πόντες^δ τε ὁ χῶρος ἐκλήθη καὶ ἀναγκαστὸν περιάγουσιν αὐτόσε τὸν Ἰστρὸν^ε, ἐγὼ δηλώσω.

Ἄλλο Ῥωμαίων αυτοκράτωρ Τραϊανός, θυμοειδής τε ὢν καὶ δραστήριος, ὥσπερ ἀγανακτοῦντι ἐφίκει, ὅτι δὴ οὐκ ἀπέραντος αὐτῶ ἡ βασιλεία εἶη, ἀλλὰ ποταμῶ Ἰστρῶ ὀρίζεται. ζεῦξαι οὖν αὐτὸν γεφυρὰ διὰ σπουδῆς ἔσχεν, ὡς διάβατος τε αὐτῶ καὶ οὐδαμῇ ἐμπόδιος εἶη ἐς τοὺς ἐπέκεινα βαρβάρους ἴοντι. ὅπως μὲν οὖν τὴν γέφυραν ἐπήξατο ταύτην, ἐμοὶ μὲν οὐκ ἂν ἐν σπουδῇ γένοιτο, Ἀπολλόδωρος δὲ ὁ Δαμασκηνός, ὁ καὶ παντὸς γεγονὼς ἀρχιτέκτων τοῦ ἔργου, φραζέτω. οὐ μέντοι τις τὸ λοιπὸν γέγονεν ὄνησις ἐνθένδε Ῥωμαίοις, ἀλλὰ καὶ τὴν γέφυραν ὅ τε Ἰστρὸς ἐπιχυθεῖς ὕστερον

ки¹, Купи² и Нове³. По-рано техният строеж и наименование почивали само на една кула. Обаче сега император Юстиниан издигнал на тия места толкова много и толкова значителни постройки и укрепления, та с право ги удостоил да бъдат градове. Срещу Нове, на отвъдния бряг, се издигала една отдавна изоставена кула, на име Литерата, която древните наричали Лидерата. Нея именно превърнал нашият император в голямо и извънредно яко укрепление. След Нове дохождат укрепленията Кантаваза, Сморнас, Кампсис, Таната⁴, Зернис и Дукепрату. А на отвъдния бряг той построил изцяло от основи много други укрепления. После идва постройката на римския император Траян, Капутбоес⁵, и поред дохожда старото градче, на име Занес. Всичките тия места обкръжил с най-силни укрепления и ги превърнал в предна защита на държавата. Не много надалеч от Занес има едно укрепление, на име Понтес. На това място реката отделя един ръкав, обхожда с него една малка част от брега, възвръща го отново в собственото си течение и го присъединява към себе си. А това прави реката не от само себе си, но заставена от човешко изкуство. Защо мястото е било наречено Понтес и защо насилствено отвеждат там Истръ, ще обясня.

Римският император Траян, който бил смел и предприемчив, не могъл, както изглеждало, да понесе мисълта, че империята му не е била безпределна, а се ограничавала от река Истръ. Затова побързал да свърже двата ѝ бряга с мост, та да може да я минава без пречка, когато се отправя против отвъдните варвари.⁶ А по какъв начин е построил тоя мост, не бих искал да излагам: нека това разправя Аполлотор от Дамаск,⁷ който е бил архитект на цялата постройка. Обаче от това римляните нямали никаква полза, пък и Истръ, като придосъл по-сетне, а и времето, като измина-

^α Κούπους] Suppe It. Ant. 217, 7. ^β καὶ Νοβάς. οἷς scripsit Haury] καινοβασαῖς V, καὶ Νοβαί. οἷς Maltr. ^γ Καποῦτβοες Maltr., καὶ πουτφοσες V. ^δ Πόντες Maltr.] πόντος codd. ^ε Ἰστρὸν V] Ἰστρὸν, ὃν καὶ δάνουβιν ὀνομάζουσιν Α.

¹ Дн. Градище при вливането на р. Пек в Дунава. ² Укрепление в Горна Мизия, източно от Костолац, вероятно дн. Голубац (Patsch: PWRE, IV, col. 1760, s. v. Suprae). ³ Укрепление в Горна Мизия на десния бряг на Дунава, при устието на р. Чезава (Sarta: PWRE, XVII, col. 1137, s. v. Ad Novas, № 9). ⁴ Дн. Милановац, близо до устието на р. Морава (вж. Fluss: PWRE, IV A, col. 2068, s. v. Talia). ⁵ Укрепление се е намирало при Дробета, дн. Турну Северин (Patsch: PWRE, III, col. 1565, s. v. Carut bovis). ⁶ През 105 г. във връзка с втората дакийска война Траян нарежда да бъде построен каменен мост между Турну Северин и Кладово. ⁷ Аполлотор от Дамаск е бил един от най-известните архитекти от древността. Работил е главно през първата половина на II в. от н. е., по време на имп. Траян. Дунавският мост, построен от него, е едно от най-известните му дела.

καὶ ὁ χρόνος ἐπιρροεύσας καθεῖλον. πεποιήται δὲ Τραϊανὸς τότε καὶ φρούρια δύο τοῦ ποταμοῦ ἐφ' ἑκάτερα, καὶ αὐτοῖν Θεοδώραν μὲν ἐπωνόμασαν τὸ ἐν τῇ ἀντιπέρας ἡπείρῳ, Πόντες^α δὲ τὸ ἐπὶ Δακίας ὁμωνύμως τῷ ἔργῳ ἐκλήθη. πόντην γὰρ τὴν γέφυραν Ῥωμαῖοι τῇ Λατίνων καλοῦσι φωνῇ. ἀλλ' ἐπεὶ ἐνταῦθα γινομένης ναυκίᾳ ἄπλους τὸ λοιπὸν ὁ ποταμὸς ἦν, τῶν τῆς γεφύρας αὐτόθι ἐρειπίων τε καὶ θεμελίων [ἐνταῦθα] κειμένων, τούτου δὴ ἕνεκα τὸν ποταμὸν ἀναγκάζουσι μεταπορεύεσθαι τὸν αὐτοῦ δρόμον καὶ τὴν πορείαν ἀνακινεῖν αὐθις, ὅπως ἂν πλώϊμον καὶ τὸ ἐνθένδε αὐτὸν ἔχοιεν. ἀμφω μὲν οὖν καταπεπονηκότα τὰ φρούρια ταῦτα διὰ τε χρόνου μῆκος καὶ οὐχ ἥμισυ ἐπισκηψάντων ἐνταῦθα βαρβάρων διεφθάρθαι ξυνέβη. βασιλεὺς δὲ Ἰουστινιανὸς Πόντην μὲν, ὅπερ ἐστὶ τοῦ ποταμοῦ ἐπὶ δεξιᾷ, νέα τε καὶ ἀμάχῳ ἐπιεικῶς ἀνανεωσάμενος οἰκοδομίᾳ, τὴν ἀσφάλειαν Ἰλλυριοῖς ἀνεσώσατο· τοῦ δὲ αὐτοῦ ἐπὶ θάτερα ὄντος, ὅπερ Θεοδώραν καλοῦσιν, ἅτε ἀποκειμένον τοῖς ἐκείνῃ βαρβάροις, προσήκειν οἱ ἐπιμελεῖσθαι οὐδαμῇ ᾤετο. τὰ δὲ νῦν ἐστῶτα μετὰ τὴν Πόντην ὀχυρώματα ᾠκοδομήσατο καινουργίας αὐτός^β, ἅπερ καλεῖται Μαρεβούργου τε καὶ Σουσιανᾶ, Ἀρμάτα τε καὶ Τιμένα, καὶ Θεοδοουπόλις τε καὶ Στυλιβούργου καὶ Ἀλικανιβούργου.

^α Ἦν δὲ τι πολίχριον ἐγγὺς κείμενον, Ἀκνὲς ὄνομα, οὗπερ ὀλίγα ἅπα σαθρὰ γεγονότα ὁ βασιλεὺς ἐπηνώρθωσε. καὶ μετ' ἐκεῖνο Βουργονόβορε καὶ Λακκόβουργο, καὶ τὸ Δορτικὸν ἐπικαλούμενον φρούριον, ὅπερ τῷ χρόνῳ ἐξίτηλον γεγενημένον, ἐς ὀχύρωμα νῦν ἐχυρώτατον κατεστήσατο. καὶ πύργον ἓνα, Ἰουδαῖος καλούμενον, φρούριον διεσκενάσατο κεκαλλιστευμένον καλεῖσθαι (τε) καὶ εἶναι. καὶ τὸ δὴ Βουργονάλτου ὀνομασμένον, ἐρημὸν τε καὶ παντάπασιν ἀοίκητον τὰ πρότερα ὄν, ἀλλὰ καὶ χῶρον ἕτερον περιβόλῳ ἐτειχίσαστο νέῳ, ὄνπερ ἐπικαλοῦσι Γόμβες, καὶ τὸ Κρίσπας ἔργον καταπεπονηκὸς τῷ μήκει τοῦ χρόνου, ἔτι μέντοι καὶ Λογγινιανᾶ καὶ Ποντεςέριον^γ εἰδείματο, ἔργον διαφερόντως

^α πόντης V, πόντιος A. ^β Post αὐτός lectus in A: ἀλλὰ τε πλεῖστα, ἅπερ ἀμήχανον λόγῳ διεξελθεῖν. ^γ Ποντεςέριον Maltr.] πόντες έριον V.

¹ Става дума за Дробета, която Юстиниан е преименувал на името на съпругата си Теодора.

² Това укрепление се е намирало според Каниц при дн. Прахово. ³ Укрепление Дортикум се е намирало при т. нар. Раковица, на десния бряг на р. Тимок наблизо до устието му (вж. Patsch: PWE, V, col. 1576, s. v. Dorticum).

вало, разрушили моста. Тогава Траян построил и две укрепления от двете страни на реката, и нарекъл това укрепление, което се намирало на отвъдния бряг, Теодора, а онова, което било в Дакия, било названо според постройката му Понтес, понеже римляните наричат моста с латинска дума „понтес“. А когато реката впоследствие станала на това място неплавателна, корабите поради остатъците и основите на моста, които лежали на същото това място, заставили я тъкмо поради това да се отклонят от пътя си, след това отново да го поеме и тъй да стане плавателна и оттук нататък. И двете споменати укрепления, като пострадали от дългото време и не по-малко от нахлуванията на варварите тук, били изцяло унищожени. Император Юстиниан възобновил задоволително с нова и непревземаема постройка укрепление Понтес, което се намира на десния бряг, и тъй възстановил безопасността на Илирик. А за другото укрепление, което се намира на отвъдната страна и се нарича Теодора¹, мислил, че съвсем няма нужда да се грижи, понеже то е изложено на нападенията на тамошните варвари. А сега съществуващите укрепления, които идват след Понтес и се назават Марбург, Сусиана, Армата, Тимена, Теодоропол, Стилибург и Аликанибург², той построил сам от основи.

Има едно градче, разположено наблизо [до тия места], на име Акве. Императорът възстановил от него една малка част, която била рухнала. След него идват Бургоноворе и Лакобурго, а също и укрепление, наречено Дортикум³, което било разрушено от времето и което той превърнал сега в много здраво укрепление. Той също преустроил една кула, наречена Юдеос, в укрепление, което се слави като най-хубаво и в същност е такава. С нова оградна стена укрепил и тъй наречения Бургуалту, който бил обезлюден и по-рано напълно необитаем, а също и друго едно място, което наричат Гомбес. Построил и укрепление Криспас, което било пострадало от дългото време, а също и Лонгиниана и Понтесерион и с това извършил едно

ἐξαισίον. ἐν δὲ Βοηονία^α τε καὶ Νοβῶ^β προ-
μαχεῶνας διερωρηκότας ἀνεγειώσατο. καὶ Ῥα-
τιαρίας πόλεως ὅσα καταπεπτώκει, ὀρθὰ ἐστή-
σατο. καὶ πολλὰ δὲ ἄλλα κατὰ τὸ χρεῖα ξηνοῖσον
ἢ βραχέα κομιδῇ ὄντι ἐπὶ μέγα ἐξήρην, ἢ συνέ-
στειλε τὸ περιττὸν ἀφελόμενος, ὅπως δὴ μὴ
τοῖς πολεμίοις ἢ τῶ ὑπεράγαν βραχεῖ ἢ τῶ
ἀμέτρῳ εὐέφοδα εἶη, ὥσπερ ἀμέλει Μωκατιάνα
μὲν πύργον ἓνα κατὰ μνας τὰ πρότερα ὄντα
φρούριον ταῦν τελεώτερον κατεστήσατο. τὸ δὲ
γε Ἄλμου^γ, χώραν περιβεβλημένον πολλήν, ἐς
ὀλίγον ξιναγαγὸν σὺν τῶ ἀσφαλεῖ ἄμαχον εἶναι
τοῖς πολεμίοις ἐργάσατο. καὶ πολλαχῇ δὲ πύρ-
γον ἓνα κατὰ μόνας ἐστῶτα ἐφρόν καὶ διὰ
τοῦτο εὐκατααρόνητον τοῖς ἐπιούσιν ὄντα φρού-
ριον ἐχυρώτατον κατεστήσατο. ὃ δὴ περὶ τε
Τρίκεσαν καὶ Πούτεδιν πεποιήκε. καὶ μὴν καὶ
ὀχυρώματα τοῦ ἐν Κεβρῶ^δ τὰ καταπεπονηκότα
θανμασίως ὡς ἐπηνόρθωσι φρούριόν τε οὐ
πρότερον ὄν ἐν Βιγρανιῇ δεδημιούργηκε, καὶ
αὐτοῦ ἄγχιστα ἔτερον ἐν χωρίῳ, ἐξ ὃ ὄν δὴ
πύργος εἰς τὰ πρότερα ὄν εἰτίκει μόνος, ὄνομα
Ἦνος. ἐλέλειπτο δὲ μόνῃ πόλεως ἐδίδη οὐ
πολλῶ ἀποθεν Ἀγγοῖστες ὀνομάζετο ἐν τοῖς
ἄνω χρόνοις ἢ πόλις. νῦν δὲ τὸ μὲν παλαιὸν
ὄνομα ἔχουσα, νέα δὲ καὶ ἀρχαίων ὄλη πρὸς
Ἰουστινιανοῦ βασιλείως γεγενημένη, ὀμίλῳ οἰ-
κητόρων ἐπεικῶς πλήθει. ἀλλὰ καὶ τὰ πεπον-
θότα τοῦ ἐν Ἀεδάβῃ ἐρύματος ἐπηνόρθωσε,
καὶ Βαριάνα πόλιν ἐκ παλαιοῦ κειμένην ἀνέστη-
σεν. ἔτι μέντοι καὶ Βαλεριάναν, ἔρμα πρότερον
οὐδὲν ἔχουσαν, ἐτειχίσασατο.

Πρὸς ἐπὶ τούτοις δὲ καὶ χωρίων οὐ παρὰ
τοῦ ποταμοῦ κειμένων τὴν ὄχθην, ἀλλὰ κατὰ
πολλὸ ἀποθεν ὄντων ἐπεμελήσατο, πεσομένων
ἐκ τοῦ ἐπὶ πλεῖστον, τειχίσμασί τε αὐτὰ περι-
βέβληκεν ἀμάχοις τισί. Κύστρα Μάρτις^ε τε καὶ

^α βοηονία I] βοηονία V. ^β Νοβῶ scripsit Haurj] νοβῶ V. ^γ Καστράμαρτις Maltr., καὶ
στράμαρτις V.

¹ Дн. Видин. Съответното му старобългарско название се произвежда от античното име Во-
попіа, като се приема, че в случая *п-п* се дисимилира в *д-п*. Новобългарското название Видин обаче
се сближава звуково много повече до името на споменатото по-горе укрепление Виндимиола, откол-
кото до Бонония и затова е доста правдоподобно, че въпросното укрепление се е намирало близо до
Бонония и че дори е представляло някакво негово предградие. В случая името на предградието е из-
тикало името на града. ² Дн. гр. Лом. ³ Дн. Цибър Варош, при устието на р. Цибра. За името
Цибър вж. Вл. Георгиев, За произхода на древното население от с.-и. част на Балканския п-ов, Сб.
Г. Кацаров, ч. II, София 1955, стр. 319. ⁴ Днес развалини на левия бряг на р. Огоста при устието
ѝ (вж. Tomaschek: PWRE, II, col. 2345, s. v. Augusta № 8). Името на р. Огоста произлиза от името
на споменатото укрепление. ⁵ Аедава е вероятно дн. Оряхово на Дунава. ⁶ Вариана е дн. с. Села-
новци (Оряховско). Вж. В. Бешевлиев, Латинските местни имена в Мизия и Тракия, Сб. Кацаров,
ч. II, стр. 284. ⁷ Валериана се отъждествява с дн. Долни Видин, Оряховско. Вж. Шкорпил: ИРАИК,
X (1905), стр. 469.

необикновено дело. А в Бонония¹ и Нове
възстановил разрушените бастиони. По-
правил също всичко, което било разру-
шено, и града Рациария. И много други
укрепления според нуждата или разши-
рил, докато по-напред били доста малки,
или стеснил, като премахнал излишната
им част, за да не бъдат достъпни за не-
приятелите поради своя прекомерно мал-
ък или преголям размер. Така напри-
мер той сега превърнал Мокатиана, ко-
ято по-рано се състояла от една кула,
в много по-завършено укрепление, а стес-
нил укреплението Алмус², което об-
хващало голямо пространство, и го на-
правил едновременно сигурно и непрев-
земаемо за неприятелите. Като видял на
много места да стърчи само една кула,
която поради това била пренебрегвана
от нападателите, превърнал я в твърде
силно укрепление. Това именно напра-
вил около Трикеса и Путидис. Дори и
срутениите укрепления в Кеброс³ въз-
становил по чуден начин: той построил
във Виграная укрепление, което по-рано
не съществувало, и наблизо до него едно
друго на мястото, гдето по-напред се
издигала само една кула, на име Онос.
Недалеч оттам били останали само ос-
новите на един град. По-рано градът се
наричал Августес⁴, а сега, като запазва
старото си име, е превърнат от импера-
тор Юстиниан изцяло в един нов и не-
покътнат град с доста много жители.
Но той също поправил и рушевините на
укреплението и Аедава⁵ и възстановил
стария град Вариана⁶. Заградил със
стени и Валериана⁷, която по-рано ня-
мала никакво укрепление.

Освен това той се погрижил и за се-
лицата, които не са разположени по-
край брега на реката, но се намират до-
ста далеч от нея. Понеже отдавна кло-
нели да се разрушат, обградил ги с не-
превземаеми стени. Тия селища се нари-

Ζητνουκόρτου καὶ Ἰσκὸς τὰ χωρία ἐπικαλεῖται ταῦτα. παρὰ δὲ τοῦ ποταμοῦ τὴν ὄχθην φρούριον παλαιόν, Οὐννων^α ὄνομα, ἐπιμελείας ἤξιωσε τὰ τε ἄλλα καὶ ἀμφὶ τῷ περιβόλῳ πολλῆς. ἔστι δὲ τις χῶρος οὐ πολλῶ ἄποθεν τούτου δὴ τοῦ Οὐννων φρουρίου, ἐνθα δὴ ὄχυράματα δύο Ἰστρου ποταμοῦ ἐφ' ἐκάτερα ἦν, ἐν μὲν Ἰλλυριοῖς Παλατιόλον^β ὄνομα, ἐπὶ θάτερα δὲ Συκίβιδα. ταῦτα καθηρημένα τῷ χρόνῳ ἀνανεωσάμενος Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς τῶν ταύτη βαρβάρων τὰς ἐπιδρομὰς ἀνεχαίτισεν, ἐπέκεινά τε φρούριον ᾠκοδομήσατο, παλαιὸν ἔρυμα, ὅπερ Οὐτως^γ ὠνόμασται. ἐν ὑστάτῳ δὲ τῶν Ἰλλυρικῶν ὄριων φρούριον ἀνωκοδομήσατο, Λαπιδαρίας ὄνομα, καὶ πύργον ἕνα ἐστῶτα μόνον, Λουκερναριαβούργου^δ καλούμενον, ἐς φρούριον ἀξιουθέατον μετεστήσατο. ταῦτα μὲν Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς ἐν Ἰλλυριοῖς διαπέπρακται. οὐ μόναις δὲ ταῖς οἰκοδομίαις τὴν χώραν ἐτειχίσασαυ ταύτην, ἀλλὰ καὶ στρατιωτῶν φρουρὰς ἐν τοῖς ὄχυράμασι πᾶσιν ἀξιολογωτάτας καταστήσασαυ τὰς τῶν βαρβάρων ἐπιβουλὰς ἀπεκρούσατο.

IV 7. Τὰ μὲν οὖν Ἰλλυρικῶν ὄχυράματα παρὰ ποταμὸν Ἰστρου ταύτη πη ἔχει. ἐπὶ Θράκης δὲ νῦν ἴτεον ἡμῖν τὰ ἐρύματα, ὅσα δὴ παρὰ τὴν ἐκείνη ἀκτὴν Ἰουστινιανῶ βασιλεῖ εἰργασται. οὐ γάρ μοι ἀπὸ τρόπου ἔδοξεν εἶναι ἅπασαν πρότερον περιηγησάμεν τὴν ταύτη ἡτίονα οὕτω δὴ ἐπελθεῖν καὶ τὰ κατὰ τὴν μεσόγειαν αὐτῷ πεπραγμένα. πρῶτον μὲν οὖν ἐπὶ Μυσοῦς ἐνθὲνδε ἴωμεν, οὕσπερ ἀρχεμάχους οἱ ποιηταὶ καλοῦσιν ἐπεὶ καὶ χώραν τὴν Ἰλλυριοῖς ὄμορον ἔχουσι. μετὰ τὸν χῶρον οὖν^ε, ὅνπερ Λουκερναριαβούργου^ι καλοῦσι, Σεκουρίσκα^ς τὸ φρούριον ᾠκοδομήσατο Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς, καινουργήσας αὐτός. ἐπέκεινά τε τὰ πεπονηκότα ἐν Κιντοδήμου ἀνεγείσατο. καὶ μετὰ τοῦτο πόλιν ἐδείματο οὐ πρότερον οὕσαν, ἣνπερ ὄμο-

^α Οὐννων] οὐννον V, Οὐννων Maltr. ^β Παλατιόλον Maltr.] παλατιόλ V. ^γ Οὐτως] οὕτως Maltr. ^δ Λουκερναριαβούργου Maltr.] λουκερναρία βουργοῦ V. ^ε οὖν V] οὖν A. ^ι λουκερναρία βουργοῦ V, λουκερναρία om. A. ^ς σεκουρίσκαν A.

чат Кастра Мартис¹, Зитнукорту и Ескус. А на старото укрепление край брега на реката, наречено Хунон, той обърна голямо внимание във всяко отношение, а особено на околоръстната му стена. Не много надалеч от укреплението Хунон² има едно място, гдето се намирали две укрепления: едното в Илирик, на име Палатиолон, а другото Сукивида на отвъдната страна. Като възобновил тия две разрушени от времето укрепления, император Юстиниан спрял нахлужванията на тамошните варвари, а по-рано превърнал в крепост старото укрепление, което се наричало Утус³. В най-крайната част на илирийските предели възобновил едно укрепление, на име Лapidарнас, и превърнал в доста значително укрепление една единствена кула, която там се издигала и се наричала Лукернариабургон. Това извършил император Юстиниан в Илирик. Той не само укрепил страната с тия строежи, но отблъснал и коварствата на варварите, като поставил във всички укрепления твърде внушителна военна охрана.

И тъй илирийските укрепления край реката Истър са устроени горе-доле по тоя начин. А сега да минем към укрепленията на Тракия⁴, които били направени по брега и от император Юстиниан. Впрочем аз мисля, че ще бъде уместно по-напред да опиша целия ѝ бряг. А след това да преминем и към онова, което е извършено от него във вътрешността. И тъй нека се отправим оттук първом към мизийците, които поетите наричат „отблизо сражаващи се“⁵, защото и страната им граничи с илирийската. И тъй отвъд мястото, което наричат Лукернариабургон, император Юстиниан сам построил от основи укреплението Секуриска⁶. Освен това възобновил разрушенията в крепостта Кинтодиму. Сетне построил град, който по-рано не съществувал, и го нарекол по името

¹ Кастра Мартис се отъждествява предположително с дн. гр. Кула в Северозападна България (Patsch: PWRE, III, col. 1769, s. v. Castra Martis). ² Ако се съди по името, тук е имало поселение на хуни. Местоположението на Хунон не е отъждествено с положителност. ³ Укрепление на р. Вит. ⁴ Тук под Тракия се разбира Тракийският диоцез (Dioecesis Thraciarum), в който са влизали провинциите Долна Мизия, или Втора Мизия (с главен град Марцианопол), Скития (с главен град Томи), Тракия (с главен град Филипопол), Хемимонт, или Втора Тракия (с главен град Адрианопол), Европа (с главен град Хераклея на Мраморно море) и Родопа (с главен град Траянопол). ⁵ Тъй се наричат у Омира (Ilias, XIII, 5) мизийците. В текста на Прокопий под името мизийци се разбират жителите на провинция Долна Мизия, или Втора Мизия, която се е простирала западно от р. Вит. ⁶ Секуриска се отъждествява предположително с дн. град Никопол. Вж. Бешевлиев, Латинските местни имена в Мизия и Тракия, стр. 386.

νύμως τῇ βασιλίδι Θεοδορώπολι^α ἐπωνόμασεν. ἔτι μὲντοι φρουρίων τοῦ τε Ἱατρῶν καλουμένου καὶ Τιγᾶς τὰ πεπονθότα νέα τινὶ διεσώσατο οἰκοδομία, καὶ τοῖς Μαξεντίου πύργον ἐντέθεικεν, ἐπεὶ αὐτοῦ προσδεῖν ᾔετο. καὶ τὸ Κιντῶν^β ἐδείματο φρούριον οὐ πρότερον ὄν. μεθ' ὃ δὴ τὸ Τρασμαρίσκας^γ ὀχυρώμα ἐστίν οὕπερ καταντικρὺ ἐν τῇ ἀντιπέρας ἡπείρῳ Κωνσταντῖνος ποτε Ῥωμαίων βασιλεὺς φρούριον οὐκ ἀπημελημένως ὤκοδομήσατο, Δάφνην ὄνομα, οὐκ ἀξήμφορον νονομικῶς εἶναι φυλάσσεσθαι ταύτην τὸν ποταμὸν ἐκατέρωθεν. ὃ δὴ προϊόντος τοῦ χρόνου βάρβαροι μὲν ἀφανίζουσι τὸ παράπαν, Ἰουστινιανὸς δὲ ἀνωκοδομήσατο βασιλεὺς ἐκ θεμελίων ἀρξάμενος. μετὰ δὲ Τρασμαρίσκαν^δ ἔρυμά τε τὸ Ἀλιτηῶν, καὶ ὅπερ καλοῦσι Κανδιδίνα, καθηρημένον πρὸς αὐτῶν πολεμίων πολλῶν πρότερον, ἐπιμελείας ἡξίωσε κατὰ λόγον τῆς χρείας. ἔστι δὲ τρία ἐξῆς ὀχυρώματα παρὰ τὴν τοῦ Ἰστρου ἡύονα, Σαλτουπύργος^ε τε καὶ Δορόστολος καὶ Συκιδάβα. ὧν δὴ ἕκαστον τὰ πεπονθότα οὐκ ἀπημελημένως ὁ βασιλεὺς ἐπηνώρθωσε. καὶ Κούηστρις^ς δέ, ὅπερ κεῖται τῆς ἀκτῆς ἔκτοσθεν, ἐπιμέλειαν τὴν ὁμοίαν πεποιήται. καὶ Πάλματις ἐν στενῶν κείμενον μεῖζόν τε κατεστήσατο καὶ διαφερόντως εὐρύτερον, καίπερ οὐ παρὰ τὴν ἀκτὴν τοῦ ποταμοῦ ὄν. οὐ δὴ ἀγχιστα καὶ φρούριον Ἄδινα καινουργήσας ἐδείματο, ἐπεὶ διηρηκὲς διαλανθάνοντες Σκλαβηνοὶ βάρβαροι ἐνταῦθα ἐνεθροίσοντες τε κεκρυμμένως αἰεὶ τοὺς τῆδε ἰόντας ἄβατα ἐποίουν τὰ ἐκείνη ὥρια. καὶ φρούριον δὲ τὸ Τιλικίων ὤκοδομήσατο, καὶ αὐτοῦ ἐν ἀριστερᾷ κείμενον ἔρυμα.

Ὅτω μὲν καὶ Μυσοῖς τὰ ὀχυρώματα ἐπὶ τε τῆς ἀκτῆς ποταμοῦ^ς Ἰστρου ἔσχε καὶ ταύτης πλησίον. ἐπὶ Σκύθας δὲ τὸ λοιπὸν βαδιοῦμαι ἔνθα δὴ φρούριον πρῶτον Κυρίλλου ἀγίου ἐπώ-

^α Θεοδορώπολις? Haury ^β Κιντῶν] scribendum: Κιντῶν Haury. ^γ Τρασμαρίσκας scripsit Haury] τρασμακαρίσκας V, τρασμακαρίσας A. ^δ Τρασμαρίσκαν scripsit Haury] τρασμαρίσαν V. ^ε Σαλτουπύργος Maltr.] σάλτου πύργος V. ^ς κούηστρις V] Κούσορις Maltr. ^ς ποταμοῦ V] om. A.

¹ Крепостта Ятрус е лежала при устието на р. Янтра (вж. *Tomaschek*: PWRE, III, col. 2070, s. v. Athrys). ² Укреплението Тигас, което се е намирало при Маротин (вж. *Fluss*: PWRE, V A, col. 120, s. v. Tegra), се споменава у Прокопий и по-долу под името Тигра. ³ Укреплението Максенция е получило името си навярно по името на имп. Максенций (306—312). ⁴ Тра(н)смариска е дн. Тутракан. ⁵ Крепостта Дафни е дн. Олтеница, наричана Constantiana Darhne, понеже била основана от Константин Велики (306—337). ⁶ Алтинон е лежал на десния бряг на Дунава, източно от Тутракан (вж. *Tomaschek*: PWRE, I, col. 1697, s. v. Altina, № 2). ⁷ Кандидиана е лежала приблизително при село Ряхово, североизточно от Тутракан (вж. *Patsch*: PWRE, III, col. 1472, s. v. Candidiana), а според *Шкорпил*, пос. съч., стр. 458, тя е градището при Попина, Силистренско. ⁸ Сукидава е лежала на високия бряг на Дунава при образуваното езеро при Мерлян в Добруджа (вж. *Fluss*: PWRE, IV A, col. 560, s. v. Sucidava). ⁹ Навярно името Квестрис стои вместо Equestris, което се явява и като епитет на Colonia Iulia: вж. CIL, XIII, 2, 1. sq. ¹⁰ Палматис е с. Войново в Добруджа. ¹¹ Това ще рече към провинция Сцития (Scythia Minor), т. е. днешна Добруджа.

на императрицата Теодоропол. С нов строеж възстановил и пострадалите части на тъй наречените укрепления Ятрус¹ и Тигас², а към укреплението Максенция³ прибавил една кула, тъй като мислел, че то се нуждаело от нея. Построил и укреплението Кинтон, което по-рано не съществувало. След него идва укреплението на Трасмариска⁴, срещу което на отвъдния бряг някогашният римски император Константин построил грижливо едно укрепление, на име Дафни⁵, като смятал, че на това място то щяло да бъде много полезно за защита на реката от двете страни. Но с течение на времето варварите го разрушили, а император Юстиниан го възобновил от основи. Той се погрижил, както изисквала нуждата, и за следващото подир Трасмариска укрепление Алтинон⁶, и за тъй наречената Кандидиана⁷, която много време преди това била разрушена от същите неприятели. А има и три поред укрепления покрай брега на Истър, Салтопиргос, Доростол и Сукидава⁸. Императорът грижливо поправил разрушените части на всяко едно от тях. Подобна грижа проявил и към Квестрис⁹, който е разположен настрана от брега. Той уголемил и значително разширил разположението на тясно укрепление Палматис¹⁰, ако то и да не се намирало край брега на реката. Наблизо до него възобновил и укреплението Адина, тъй като варварите славяни непрекъснато се криели там, падали постоянно от засада пътниците и правели околните места непроходими. Построил и укреплението Тиликион и наляво от него едно друго укрепление.

Така са устроени мизийските укрепления по брега на река Истър и наблизо до нея. А сега ще премина към скитите¹¹. Там именно дожда най-напред укреп-

νυμόν ἐστιν, οὐπερ τὰ πεπονηκότα τῶ χρόνῳ ἀνωκοδομηάτο οὐκ ἀπημελημένως Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς. ἐπέκεινά τε αὐτοῦ ἦν μὲν ἐκ παλαιοῦ ὀχύρωμα, Οὐλμιτῶν ὄνομα, βαρβάρων δὲ Σκλαβηρῶν ἐπὶ χρόνον μῆκος ἐκείνῃ τὰς ἐνέδρας πεπονηκότων, διατριβὴν τε αὐτόθι ἐπὶ μακρότατον ἐσχηκότων, ἐρημόν τε παντάπασι γέγονε, καὶ οὐδὲν αὐτοῦ ὅτι μὴ τὸ ὄνομα, ἐλέλειπτο ἔτι. ὅλον τοίνυν ἐκ θεμελίων δειμάμενος, ἐλεύθερα τῆς τῶν Σκλαβηρῶν ἐπιθέσεώς τε καὶ ἐπιβολῆς κατεστήσατο εἶναι τὰ ἐκείνῃ χωρία. ἔστι δὲ πον μετὰ τοῦτο Ἰβιδὰ πόλις, ἧς δὴ τοῦ περιβόλου πολλὰ ἐπεπόνθει, ἅπερ ἀναεωσάμενος οὐδεμιᾷ μελλήσει^α ἐχρησιώτην διεπράξατο εἶναι. ἡρούριον τε δεδημιούργηκε νέον αὐτὸς μετ' αὐτήν, ὅπερ Αἰγισσον^β ὀνομάζουσι. καὶ ἄλλο δὲ φρούριον Σκιδθίας ἐν ἱστιάτῳ κεῖται, Ἄλμιρις ὄνομα, οὗ δὴ τὰ πολλὰ σαθρὰ γεγονότα διαφανῶς ἀνωκοδομηάμενος διεσώσατο. ὅσα δὲ καὶ ἄλλα ὀχυρώματα ἐν τῇ τῆ: Εὐρώπῃς μοῖρα εἶπειν ἄξιον. (pp. 118, 36—133, 19).

IV 7. — — — Ἐπὶ τὴν Θράκην δὲ τὸ λοιπὸν ἴωμεν, ἀρίστην πηγνύμενοί τινα τοῦ λόγου κρηπίδα τὰ ἐπὶ Βυζαντίου χωρία, ἐπεὶ καὶ τῆς Θράκης ἡ πόλις οὐ τῶ κράτει μόνον, ἀλλὰ καὶ χωρίων προέστηκε φύσει, τῇ μὲν Εὐρώπῃ ὅσπερ τις ἀκρόπολις ἐπεμβαίνουσα^γ, φραττομένη δὲ τῆς διοριζούσης αὐτὴν ἀπὸ τῆς Ἀσίας θαλάσσης τὸ πέρας. — — —

Φρούριον ἐστὶν ἐν προαστείῳ τῆς πόλεως, ὅπερ Στρογγύλον ὀμωνύμως τῇ τοῦ ἐρύματος συνθέσει καλοῦσιν. ἐντεῦθεν ἢ ἐς τὸ Ῥήγιον ὁδὸς ἄγουσα, ἐκ τοῦ ἐπὶ πλεῖστον ἀνώμαλος οὔσα, ὄμβρων, ἂν οὕτω τύχοι, ἐπιπεσόντων, τελματώδης τε καὶ δυσπάρσιτος τοῖς τῆδε ἰούσιν ἐγίνετο. νῦν δὲ λίθοις αὐτὴν κατιστρῶσας ἀμαξιαῖος ὁ βασιλεὺς οὗτος εὐπετῆ τε κατεστήσατο καὶ ἄπονον ὄλωσ. μῆκος μὲν τῇ ὁδῷ τῆδε ἄχρι ἐς Ῥήγιον εὐρίνεται δὲ τοσοῦτον, ἐς ὅσον ἀμάξιας οὐ στενοχωρεῖν δύο ἅπ' ἐνωτίας ἀλλήλαις ἰούσας. τραχεῖς οἱ λίθοι διαφερόντως^δ εἰκάσαις ἂν αὐτοὺς μιλίας εἶναι. εὐμεγέθεις τέ εἰσι μάλιστα. ὥστε δι) ἕκαστος γῆν μὲν ἐπικαλύπτει

^α μελλήσει Α. ^β αἰγισσον codd.] ^γ ἐπιμβαίνουσα V] ἐπιβαίνουσα Α.

¹ Укрепление Св. Кирил е било наречено по името на мъченик Кирил, който бил погубен в Аксиопол (дн. Хиног при Черна вода); вж. Weiss, Die Dobrudscha im Altertum. Sarajevo 1911, p. 44. ² Селището Vicus Ulmetum се е намирало при Чатал-орман (вж. Weiss, op. c., p. 26). ³ Т. е. в провинция Скития. ⁴ Алмирис представя днес развалини при дн. с. Дунавец, югоизточно от Тулча (вж. Patsch: PWRE, VII, col. 2878, s. v. Halmiris). ⁵ Т. е. диоцезът Тракия, а не едноименната провинция. ⁶ От името трябва да се заключи, че въпросното укрепление е било „кръгло, закръглено“. ⁷ Ригион е дн. с. Кючук-чекмедже в Източна Тракия.

лението, наречено по името на свети Кирил¹, чиито развалини, причинени от времето, Юстиниан грижливо възстановил. Отвѣд него имало от старо време едно укрепление, на име Улметум², но тѣй като варвари славяни дълго време устройвали там засади и доста много време също пребивавали там, то било съвсем запустяло и от него почти нищо не останало освен името. Затова той го съградил изцяло от основи и тѣй освободил тамошните места от нападенията и засадите на славяните. След него идва някъде град Ивида, от чиято околоръстна стена една голяма част била пострадала. Като го възобновил без всяко бавене, превърнал го в силно укрепено място. А зад него построил и ново укрепление, което наричат Егисос. И друго едно укрепление има в най-крайния предел на Скития³, на име Алмирис⁴, по-голямата част от което била разрушена. Но той го възстановил великолепно и тѣй го запазил. Заслужава обаче да се споменат и другите укрепления в тая част на Европа.

— — — Нека минем по-нататък към Тракия⁵, като вземем за изходна точка местата около Византион, понеже тоя град стои начело на Тракия не само със своята власт, но и по естеството на своето местоположение; той се издига над Европа подобно на някаква крепост и пази края на морето, което я отделя от Азия. — — —

В предградията на града има едно укрепление, което поради формата на строежа си се нарича Стронгилон⁶. Пътят, който води оттам за Ригион⁷, бил почти навред неравен и щом паднали проливни дъждове, ставал блатист и непроходим за пътниците. А сега нашият император го постлал с големи камъни и го направил удобен и изобщо лек за пътуване. На дължина тоя път достига дори до Ригион, а е широк толкова, колкото свободно да се разминат две коли, които вървят една срещу друга. Камъните му са извънредно твърди и човек би ги оприличил на воденични камъни. Те са много големи, така че всеки един от тях покрива голямо пространство зе-

πολλήν, ἐς ἄγαν δὲ ὑψοῦ ἀνέχει. ἐς δὲ τό τε
 δμαλὲς καὶ τό γε λείον ἐπιεικῶς ἐξεργασμένοι,
 οὐκ ἐνήφθαι τῇ συνθέσει, οὐδέ πη ἐς τὸ ἀκρι-
 βὲς μεμυκέναι, ἀλλὰ συμπεφυκέναι δοκοῦσιν
 ἀλλήλοις. ταῦτα μὲν οὖν τοιαῦτά ἐστι.

Λίμνην δὲ τινα εἶναι ἀγχιστα τοῦ Ῥηγίου
 καλουμένου ξυμβαίνει, ἐς ἣν τὰς ἐκβολὰς ἔχουσι
 ποταμοὶ ἐκ χωρίων τῶν ὑπερθεῖν τῆδε φερό-
 μενοι. διακέχεται δὲ ἡ λίμνη αὕτη μέχρι ἐς
 θάλασσαν ὥστε μία τις ἀμφοτέρων ἀκτὴ ἐν
 στενῷ μάλιστα τυγχάνει οὔσα. ταύτην δὲ ἄμφω
 ἐπικλύζουσι τὴν ἀκτὴν ἀντικυματοῦσα καὶ ἀλλή-
 λους ἀντιμυκόμενα. αἶε τε ἀλλήλαις εὐθὺν ἴενται
 τὴν ἡῖόνα ἐπικοινωνόμενα. ἐπειδὴν δὲ ὡς πλη-
 σιαίτατα ἴκωνται, ἀναχατίζουσι τὴν ἐπιρροήν,
 ἐφ' ἑαυτὰς ἐπιστρέφουσαι, ὥσπερ ἐνταῦθα τὰ
 ὄρια σφίσι πηξάμενα. ἔστι δὲ καὶ ἀλλήλαις οὐ
 ἀναμίγνυνται, πορθμὸν τινα μεταξὺ ἔχουσαι,
 ἄδηλον ὅν ὀποτέρα ποτὲ αὐτῶν τὸ τοῦ πορθμοῦ
 ἴδιον διακεκλήρωται. οὔτε γὰρ ἡ τῆς θαλάσσης
 ἐπιρροὴ ἐς τὴν λίμνην αἶε φέρεται οὔτε διηγεκὲς
 ἐς τὴν θάλασσαν ἡ λίμνη ἐκβίλλει, ἀλλ' ὀμβρῶν
 μὲν ἐπιγενομένων πολλῶν, ἐπιπνιεύσαντός τε
 ἀνέμου νότου, ἐκ τῆς λίμνης ὁ πορθμὸς προῖόν,
 φαίνεται. ἦν δὲ ἀπὸ βορρᾶ τὸ πνεῦμα ἴοι, ἡ θά-
 λασσα τὴν λίμνην ἐπικλύζειν δοκεῖ. ἐν τούτῳ
 μέντοι ἡ θάλασσα τῷ χώρῳ ἐς βράχος κατα-
 τέλει παμμέγεθες, ὀλίγης τινὸς ἀπολελειμμένης
 μεταξὺ χώρας, ἥπερ διήκει ἐς ἄβυσσον. ἐς τό-
 σον δὲ στενὴ τυγχάνει οὔσα, ὥστε δὴ καὶ Μύρ-
 μηξ ἀνόμασται. οὗτος δὲ ὁ πορθμὸς, ὃ τε τὴν
 θάλασσαν καὶ τὴν λίμνην ζευγνύων, ἥπερ μοι
 εἴρηται, πάλαι μὲν γεφύρα ξυλίνη διαβατὸς ἦν
 ἐπὶ κινδύνῳ μάλιστα τοῖς τῆδε ἰοῦσιν, ἐπεὶ τοῖς
 ξύλοις, ἂν οὕτω τύχοι, (ξυν)διεφθείροντο^α. νῦν
 δὲ αὐτὴν Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς λίθοις λογάδην
 ἐμβεβλημένους ἐς ἀπῖδος μετεωρίσας μέγα τι
 χροῖμα, τὴν ἐκείνην διάβασιν ἀκίνδυνον κατεστή-
 σατο.

Τοῦ δὲ Ῥηγίου ἐπέκεινα πόλις ἐστὶ που,
 Ἀθύρας ὄνομα, ἥσπερ τοὺς οἰκήτορας δίψη
 δεινότητι ἐχομένους εὐρῶν τὴν ἀπορίαν διέλυσε
 σφίσι, ἔλυτρον ἐνταῦθα δειμάμενος, θησαυρίζων
 μὲν ἐπικαιριώτατα τὴν τῶν ὑδάτων οὐκ ἀναγ-
 καίαν περιοσίαν, πρῶταγεῦν δὲ αὐτὴν ἐν ἐπι-
 τηδείῳ τοῖς τῆδε ἀνθρώποις. ἀνφοδομήσατο
 δὲ καὶ τὰ πεπονθότα τοῦ περιβόλου.

^α Ἔστι δὲ μετὰ τὴν Ἀθύραν τις χῶρος, ὅν-
 περ Ἐπισκοπεῖα καλοῦσιν οἱ ἐπιχώριοι. ὃν δὴ

^α (ξυν)διεφθείροντο scripsit Haury] διεφθείροντο codd. .

¹ Става дума за езерото при Кючук-чекмедже, което се образува главно от реката Ватулияс (дн. Сазълере). ² Мравка, Мύρμηξ, е византийското наименование на крайморското езеро, което се образува при Кючук-чекмедже, гдето имп. Юстиниан построил мост. ³ Атира е дн. Буюк-чекмедже.

мя и се издига високо над почвата. При това те са изравнени и грижливо изгладени, та изглеждат не като сглобени, нито пък точно нагодени, а като сраснали помежду си. Така прочее са тези работи.

Наблизо до тъй наречения Ригион има едно езеро, в което се вливат реки от местата над него.¹ А това езеро се простира дори до морето, така че има с него общ бряг, който обаче е твърде тесен. Тоя бряг се наводнява и от двете води, когато се вълнуват и бучат една срещу друга. Всякога те се спускат към брега направо една срещу друга и се съединяват. А когато дойдат съвсем наблизо, възпират своя прилив и се връщат назад, като че ли там са поставили границите си. Обаче има едно място, гдето се смесват и образуват помежду си някакъв проток, чиято вода не може да се определи на кое от двете принадлежи, тъй като морето не винаги прелива в езерото, нито пък езерото постоянно се влива в морето. Само когато има обилни дъждове и южният вятър задуха, протокът изглежда да се излива от езерото навън. А когато духа северният вятър, изглежда, че морето залива езерото. На това именно място морето е много плитко на твърде голямо пространство и в средата му остава малко земя, която отива към дълбокото море и е толкова тясна, та се нарича Мирмикс [Мравка]². През тоя проток, който свързва, както казах, морето с езерото, някога се минавало по дървен мост с голяма опасност за минавачите, тъй като някога се случвало да загиват заедно с гредите му. А сега император Юстиниан направил безопасно преминаването на това място, като издигнал моста на висок свод с подбрани камъни—великолепна постройка.

Отвъд Ригион има един град, на име Атира³. Като забелязал, че жителите му се измъчват страшно от жажда, той ги избавил от тая нужда, като им построил там щерна, в която се събирало по-голямо количество вода, отколкото било необходимо, и той я давал на тамошните жители според нуждата. Той възобновил също и разрушената част от околоръстната му стена.

Зад Атира има едно място, което местните жители наричат Епископия. Ка-

κατανεοηκώς Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς ταῖς τῶν πολεμίων ἐπιδρομαῖς ὑποκείμενον, ἐπὶ πλεῖστον δέ, ὡς οὐδαμῇ ὀχυρώματος ὄντος, ἀφύλακτα παντάπασιν ὄντα τὰ ἐκείνη χωρία, φρούριον ἐν ταῦθα ἐδείματο· οὐ δὴ τοὺς πύργους πεποιήται οὐχ ἤπερ εἰώθει, ἀλλὰ τρόπῳ τοιῶδε. πρὶν ἔχει τις ἐκ τοῦ περιβόλου οἰκοδομία, στενωπίτη μὲν κατ' ἀρχὰς οὕσα, τελευτῶσα δὲ ἐς εὖρος μέγα· ἐφ' οὗ δὴ ἕκαστος ἐξείργασται πύργος. ταύτη τε τοῖς πολεμίοις ἀγγιστά πη τοῦ τείχους ἵεσθαι ἀμήχανά ἐστιν, ἐπεὶ τῶν πύργων κατὰ μέσον γινόμενοι ἐν ἀμφιβόλῳ κατὰ κορυφὴν πρὸς τῶν ἐκείνη φρουρῶν ῥᾶστα βαλλόμενοι διαφθείρονται. τὰς τε πύλας ἐν ταῦθα οὐ κατὰ τὰ ξυνηιδι μένα τῶν πύργων μεταξὺ ἔθεντο, ἀλλ' ἐκ πλαγίας κατὰ τὸ ἐν στενωπῷ προῖχον τοῦ τείχους, οὐχ ὀρυμένας τοῖς πολεμίοις, ἀλλ' ὀπισθεν διαλανθανούσας. ἐν ταῦθα Θεόδωρος βασιλεὶ τὴν ὑπουργίαν παρέσχεν, σιλεντιάριος τὴν ἀρχὴν, σινετὸς μάλιστα. τοῦτο μὲν οἶν τὸ ἔργον τῆδε πεποιήται. ἐπὶ τείχῃ δὲ τὰ μακρὰ ἐνθὲνδε ἰόντας ὀλίγα ὑπειπεῖν ἄξιον. (pp. 133,24 — 134,3; 134,8 — 136,25)

IV 9. Ἡ θάλασσα ἐξ ὠκεανοῦ καὶ Ἰσπανίας γῆν τὴν Εὐρωπαϊάν ἐν ἀριστερᾷ ποιουμένη μέχρι μὲν ἐς Θράκην κατὰ ταῦτα χωρεῖ πρὸς ἀνίσχοντά που τὸν ἥλιον, ἐνθεν δὲ σχιζομένη πῆ μὲν ἐπὶ πῆν ἐφ' ἧν στέλλεται μοῖραν, πῆ δὲ κατὰ βραχὺ ἐγκαρσία γεγεννημένη τὸν Εὐξείνιον καλούμενον ἀποτελεῖ πόσιον. ἐς Βυζάντιον δὲ ἀφικομένη ὥσπερ ἐπὶ ῥύσης τινὸς καμπὴν ποιεῖται ἀμφὶ τὰ πρὸς ἔω τῆς πόλεως, πλαγία τε πολλῶν ἔτι μᾶλλον γιγνομένη ἐν πορθμῷ ἴεται, ἰσθμὸν τῆς Θράκης τὰ τε πρόσω καὶ ὀπίσω, ὡς τὸ εἶκός, ἐργαζομένη. οὐχ οὐ ἐς ἐκρούς ἐν ταῦθα ἢ θάλασσα μερίζεται δύο, ἤπερ ἐν τοῖς ἄλλοις ἰσθμοῖς εἰώθεν, ἀλλὰ περιστρεφομένη τε θαυμασίως ὡς καὶ περιβαλλομένη ἐκατέρωθεν Θράκην τε τὴν ἄλλην καὶ διαφερόντως τὰ ἐπὶ Βυζαντίου προάστεια πάντα. οἰκοδομοῦνται δὲ καὶ περιστέλλουσιν οἱ ταύτη ἄνθρωποι τὰ προάστεια οὐχ ὅσον ἐς χρείαν, ἀλλ' ἐς ὕβρον τε καὶ τρυφὴν ὅσον οὐκ ἔχουσαν, καὶ ὅσα ἄλλα πλούτου ἐξουσία ἐς τοὺς ἀνθρώπους ἰούσα ποιεῖ. ἐπιπλά τε κατατίθενται ἐν ταῦθα πολλὰ καὶ διαπνήματα ἐν αὐτοῖς ἐνδελεχέστατα ἔχουσιν. ἐπειδὴν οἶν καταθεῖν

то разбрал, че това място е изложено на нападенията на неприятелите, главно защото било лишено от всякакво укрепление, пък и местата били около него изобщо незащитени, император Юстиниан построил там едно укрепление, чиито кули направил не по обикновен начин, а по следния. От околоръстната стена се издава напред една постройка, която в началото си е твърде тясна, а в края много широка и там именно се издигат отделни кули. По тоя начин неприятелите не могат да се доближат до стената, тъй като щом се намерят в средата между кулите, попадат в обстрела на разположените на височината им стражи и биват лесно избивани. И портите не стоят на обикновеното си място между кулите, но отстрани на издадената тясна част на стената, та не се забелязват от неприятелите, но остават изотзад скрити. Тук императорът е бил подпомогнат от Теодор, който бил по длъжност силенциарий и бил извънредно умен.¹ Така било направено това укрепление. Преди да минем оттук към Дългата стена, трябва да дадем някои разяснения.

Морето, което почва от океана и Испания, оставя наляво европейската земя и по тоя начин се отправя към изгряващото слънце, докато достигне Тракия. Там то се разделя и една част от него продължава към изток, а друга част извира постепенно и образува тъй наречения Евксински Понт. А като достигне Византион, прави около източната част на града извивка подобно на тая около стълба [в хиподрома] и като се извърща още повече на страни, спуска се в пролив² и така естествено образува провлак от тая част на Тракия, която морето обхваща отпред и отзад. При това тук морето не е разделено на две течения, както в и случаят при останалите провлаци, а се извърща по един чуден начин, та обхваща останалата част от Тракия и предимно всички предградия на Византион. Тамошните жители застрояват и уреждат предградията не толкова от нужда, колкото от желание да проявят високомерие, разкош без граници и всякакви прищевки, които богатството създава у човека. Там са струпани много неща и в тях се отразяват плодовете на продължителен труд. Затова, когато се

¹ Теодор бил силенциарий, т. е. грижел се за реда и тишината в двореца. ² С думата πορθμός Прокопий означава тук залива на Златния рог, който отделя Галата от Ескистамбул (средновековния Византион).

τινας τῶν πολεμίων γῆν τὴν Ῥωμαίων ἐξαιπυαίως ξυνεχθείη, οὐδὲν ὁμοίως τοῖς ἄλλοις χωρίοις προστρέβειν τὴν ζημίαν ἐπαυθα ξυμβαίνει, ἀλλὰ κακοῖς ἄγαν τοῖς ἀνηκέστοις βαρύνεσθαι τὰ ἐκείνη χωρία. ὃ δὲ ἀναστέλλειν Ἀναστάσιος βασιλεὺς διὰ σπουδῆς ἔχων ἐν χώροις ἐὶς ἧσον ἢ σημείους τεσσαράκοντα τοῦ Βυζαντίου διέχουσι μακρὰ οἰκοδομησάμενος τείχη, ἄμφω τῆς θαλάσσης τὴν ἀκτὰς ἔξευξεν, οὗ δὲ ἀλλήλων διεστήκασιν ὁδῶ ἡμέραν δυοῖν μάλιστα ταύτη τε ἅπαντα ἐν τῷ ἐχυρῶ καθεστάναι τὰ ἐντὸς ὄρετο. ἦν δὲ ἀρα μειζόνων τοῦτο συμφροῦν αἰτίαι. οὐδὲ γὰρ οἷόν τε ἦν οἰκοδομίαν τοσαύτην τὸ μέγεθος ἢ ἐς τὸ ἀσφαλὲς ἐξεργάσθαι, ἢ φρουρεῖσθαι ξὺν τῷ ἀκριβεῖ. ἐπειδὴν τε μοῖραν τῶν τούτων δὲ τῶν μακρῶν τειχῶν ἐπισκήψαιεν οἱ πολέμοι, καὶ τοῖς φρουροῦς ἅπαντας ὑποχειρίους ἐποιεῖντο (ἢδενὶ πόνῳ, τοῖς τε ἄλλοις ἐπιπίπτοντες ἀπροσδόκητοι κακὰ οὐκ εὐδιύγητα ἐξεργάζοντο.

Ἀλλὰ βασιλεὺς τὰ τε πεπονθότα τούτων δι᾽ ἀνοικοδομησάμενος τῶν τειχῶν, τὰ τε σφαλερὰ ἐπὶ τὸ ἐχυρώτατον κρατινόμενος τῶν φρουρῶν ἔνεκα, προσεπετεχνήσατο τάδε. τὰς μὲν ἐξόδους, αἵπερ ἐκ πύργου ἐκάστου ἐς τοὺς αὐτοῦ ἐχομένους ἐξήγοισιν, ἐφράξατο πάσας. ἀνοδὸν δὲ καθ' ἕκαστον ἐκ τοῦ ἐδάφους ἐπιτοσθεν ἐτεκμήνατο μίαν ἦνπερ ἐπὶ καιροῦ καθειργνύντες οἱ ταίτη φρουροὶ τοὺς πολεμίους περιφρουροῦσι τῷ περιβόλου ἐντὸς γενομένους. ἐπεὶ πύργος ἐς ἀσφάλειαν ἕκαστος αὐτὸς κατὰ μίαν τοῖς φρουροῖς ἀπόρη. καὶ τούτων δὲ τῶν τειχῶν ἐντὸς τὰ ἐς ἀσφάλειαν ἐνδελεχέστατα διεπράξατε, τὰ τε ἄλλα πεποιημένος ἦπέρ μοι ἐναγχος εἴρηται καὶ πόλεως Σηλυβρίας^α ἀνανεωσάμενος ὅσα πεπονθότα τοῦ περιβόλου ἐτύχχανεν. ἐπὶ μὲν οἷν τῶν μακρῶν τειχῶν ταῦτα Ἰουστινιανῶ βασιλεῖ εἴρησται.

Ἡράκλεια δὲ ἢ πόλις ἦδε, ἢ παραλία, ἢ ἐν γειτόνων, ἢ Πέρινθος^β (ἢ πάλαι μὲν τὰ πρωτεῖα τῆς Εὐρώπης ἐδίδοσαν, νῦν δὲ δι᾽ μετὰ γε Κωνσταντινούπολιν τὰ δευτερεῖα παρέχονται) διηρώσα τε καὶ λίαν ἀρχιμῶσα ἐναγχος ἔκειτο, οὐκ ὅτι ἄνδρος (ἦν)^γ ἢ ἀμφ' αὐτὴν χώρα οὐδὲ ὅτι ἀπημέλητο ταῦτα τοῖς ἐκ παλαιοῦ δειμαμένοις τὴν πόλιν, ἐπεὶ καὶ κατάρρητος Εὐρώπη ταῖς κρήναις, καὶ ποιεῖσθαι τοῖς πάλαι ἀνθρώποις ὀχετοὺς ἐμελεν, ἀλλὰ τὰ ξυνειθισμένα

случвало да нахлуют ненадейно неприятели в ромейските земи, тия места пострадавали нееднакво с останалите и търпели прекомерно ужасни бедни. Това именно като искал да отстрани, император Анастасий побързал да построи Дългата стена в места, които отстоят от Византион на разстояние не по-малко от четиридесет мили, така че свързвал двата бряга на морето там, гдето те отстояли един от друг на около два дена път. Той мислел, че по тоя начин е опазил всичко, което се е намирало отсам стените. Но това станало причина за още по-големи нещастия, и то защото такава голяма постройка нито могла да се съзиде достатъчно яко, нито да се пази достатъчно бдително. И когато неприятелите се нахвърлили върху някоя част от Дългата стена и без никакво усилие излявали всичките ѝ пазачи, те неочаквано нападали пазачите на останалите части и причинявали нещастия, които не се поддават на описание.

Обаче император Юстиниан, като възстановил разрушените части на тия стени и укрепил много добре слабите им места, за сигурност на пазачите им прибавил и това изобретение. Той преградил всички изходи, които водят от всяка кула към съседните ней кули, и направил вътре във всяка кула по един ходник, който водил от основата ѝ нагоре; щом нейните пазачи затворят навреме тоя ходник, те могат вече да се отнасят с пренебрежение към неприятелите, ако и те да се намират вече отсам околоръстната стена, тъй като всяка кула сама могла да служи за защита на пазачите. И всичко отсам тия стени той поставил в безопасност, като направил това, което казах преди малко. Той възобновил и разрушената част от околоръстната стена на града Силиврия. И тъй това извършил за Дългата стена император Юстиниан.

Приморският и съседен град Хераклея, инак наричан Перинт, който някога заемал първо място в Европа¹, а сега държи второ място след Константинопол, неотдавна страдал от жажда и суша, и то не защото страната около него е безводна или пък защото някогашните строители не са се погрижили за това (Европа изобилствува с извори и старите ѝ жители са се грижили да си направят водопроводи), но защото времето, върно

^α σηλυβρίας V] μισημβρίας A. ^β πειρινθος A. ^γ (ἦν) addidit Haury.

¹ Тук под Европа се разбира провинция Европа.

ποιῶν ὁ χρόνος τῇ πόλει τὴν ὀχетаγωγίαν ἀνήρηκεν, ἢ καταγεγραφεύαν τὴν οἰκοδομίαν ὑπεριδῶν, ἢ τῷ μὴ ἐπιμελεῖσθαι τοὺς Ἡρακλειώτας αὐτῆς ἐπὶ τὴν φθορὰν ποδηγούμενος. ὀλίγου τε αἰκίητος διὰ τοῦτο Ἡρακλεία ἐλέλειπτο εἶναι. ταῦτο δὲ τοῦτο καὶ τὰ ἐκείνη βασιλεία ὁ χρόνος ἐποίει ἀξιοθέατα ἐπιεικῶς ὄντα. βασιλεὺς δὲ Ἰουστινιανὸς οὐ παρέργως, ἀλλὰ βασιλικῶς μάλιστα, τὴν πόλιν ἰδῶν, ἔδασί τε αὐτὴν ποτίμοις καὶ διειδέσθαι ἐπέκλυσε, καὶ τῶν βασιλείων ἀποστερεῖσθαι τοῦ ἀξιώματος ὡς ἥμισυ ξυεχώρησεν, ἀνοικοδομησάμενος ἅπαντα.

Ἡρακλείας δὲ ἀποθεν ἡμέρας ὁδὸν χωρίον ἐπιθαλασσίδιον ἦν, Ῥαιδεστός ὄνομα, παράπλου μὲν ἐφ' Ἑλλησπόντου καλῶς κείμενον, εἰλίμενον δὲ καὶ τῇ κατὰ θάλασσαν ἐργασίᾳ ἐπιτηδείως ἔχον τοῖς (ἐπ')^α ἐμπορίᾳ ναυτιλλομένοις καταίρειν τε καὶ ἀποφορτίζεσθαι προσηγῶς μάλιστα, καὶ αὖ πάλιν ἀνάγεσθαι οὐδενὶ πόνῳ ἐμπλησαμένοις τοῦ γόμου τὰ πλοῖα βαρβάροις δὲ ἀποκείμενον καταθέουσιν, ἢν οἴτω τύχη, ἔξαπναιῶς τὰ ἐκείνη χωρία, τῷ μῆτε ἀποτεινῶν μὲν μῆτε τῇ φήσει δυσπροσοδὸν εἶναι. ὥστε καὶ τοῖς ἐμπόροις δέει τοῦ κινδύνου ὑπεροσφύην ἐν ὀλιγογρίᾳ ἐγένετο. νῦν δὲ βασιλεὺς Ἰουστινιανὸς οὐχ ὅσον τῷ χωρίῳ τὴν ἀσφάλειαν προσεποίησεν, ἀλλὰ καὶ τοὺς περιοίκους ἐσώσατο πάντας. ἐπὶ Ῥαιδεστοῦ γὰρ ἀνέστησε πύλιν, τείχει μὲν ἐρυμνῆν, μεγέθει δὲ διαφερόντως ὑπερογκον. οὐ δὲ βαρβάρων σφίσην ἐργεμένων οἱ πλησιόχωροι ἅπαντες εἰς καιρὸν καταφεύγοντες σὺν τοῖς χρήμασι διασώζονται. (pp. 134, 8—140,7)

IV 11. Μετὰ δὲ Χερρόνησον Αἶνος οἰκεῖται πόλις, ἐπὶ τοῦ οἰκιστοῦ τῆς προσηγορίας ὀνομασμένη. Αἰνείας γὰρ ἦν, ὡσπερ λέγουσιν, ὁ τοῦ Ἀγχίσου. ταύτης ὁ περίβολος εὐάλωτός τε ἦν τῷ χθαμαλὸς εἶναι· οὐδὲ ὅσον γὰρ ἐς τὸ ἀναγκαῖον ἀνεῖχεν ὕψος· καὶ ἀναπεπταμένην τινα εἴσοδον κατὰ τῆς θαλάσσης τὸ γειτόνημα εἶχεν, ἀμυγήπη ἐπιψαύοντος αὐτοῦ τοῦ βοθίου. ἀλλὰ βασιλεὺς Ἰουστινιανὸς ἀνέστησε μὲν αὐτὸν ἐς ὕψος, μὴ ὅτι ἀλῶναι, ἀλλὰ καὶ ἀποπειρῶσθαι ἀμύχανον. ἐπεξαγαγὼν δὲ καὶ πανταχόσε φραζάμενος ἀνάλωτον Αἶνον παντάπασι κατεστήσατο. καὶ ταύτη μὲν ἡ πόλις ἐν τῷ ἀσφαλεῖ

^α (ἐπ') addidit Haury.

¹ Под Хелеспонт тук се разбира дн. Дарданелски проток. ² С името Херсонес се означавал дн. Галиполски полуостров. ³ Древният Енос бил разположен при устието на Марица.

на своите привички, унищожило водопровода му, било като проявявало пренебрежение към остарялата постройка, било като се влияело от нехайството на хераклийците към нейната повреда. И поради това Хераклея шяла насмалко да се обезлюди. В същото това положение времето превърнало и тамошния дворец, при все че бил великолепен на глед. Император Юстиниан, като видял града, снабдил го не току-тъй, а по царски с изобилна, вкусна и бистра вода и тъй като съвсем не подхождало на достойнството му да се лиши от двореца, възстановил го.

На един ден път от Хераклея се намира едно приморско място, на име Редесто, добре разположено на морския път за Хелеспонт¹, с добро пристанище и пригодено за морска търговия. Търговците, които пътуват по море, лесно спирани там своите кораби и ги разтоварвали, а после отново и без всякакво затруднение потегляли оттам, като напълвали корабите си със стоки. Но то било изложено на нападенията на неприятелите, когато се втурвали внезапно в ония места, понеже не било укрепено и по местоположение не било недостъпно. Затова и търговците от страх пред опасността го пренебрегвали и то било занемарено. А сега император Юстиниан не само осигурил безопасността на това място, но спасил и всичките му съседни селища, защото въздигнали при Редесто град, укрепен със стена и особено бележит с големината си. Там именно, когато варварите настъпвали срещу тях, прибягват на време всички съседни жители и се спасяват заедно с имота си.

Отвъд Херсонес² е разположен град Енос³, наречен така по името на своя основател, който, както казват, бил Еней, син на Анхиз. Околовръстната му стена могла лесно да се превземе, понеже била ниска и не достигала необходимата височина; при това тя имала един открит вход в съседство с морето, чиито вълни едва го докосвали, обаче император Юстиниан издигнал оградната стена до такава височина, та не само да не могат да я превземат, но и да не се опитват да сторят това. Той направил Енос напълно непревземаем, като го преместил малко назад и го защитил отвред. По такъв начин градът бил запазен от всяка

ἔγεγονεῖ ἔμεινε δὲ τοῖς βαρβάροις ἡ χώρα καταθεῖν εἰπετής· ἐπεὶ Ῥοδόπη ὀχυρωμάτων ἐκ παλαιοῦ ἰπεοπάριζεν. ἦν δὲ τις κώμη ἐν τῇ μεσογειᾷ, Βέλλουρος ὄνομα, πλούτου μὲν δυναίμει καὶ πολυανθρωπία ἴσα καὶ πόλις, τῷ μόντοι τειχήρης οὐδαμῇ εἶναι ληξιμένους διηγεκῆς ἐπαρκοῦσα βαρβάροις, ἀγροῦς τε τοῖς ἀμφ' αὐτὴν κειμένοις πολλοῖς γε οἷσι ταῦτο πάσχοισα. καὶ αὐτὴν δὲ ὁ βασιλεὺς οὗτος πολίζει τε καὶ ἀποτειχίζει, καὶ αὐτοῦ ἐπαξίαν τίθεται εἶναι, καὶ μὴν καὶ ἄλλων τῶν ἐπὶ Ῥοδόπης πόλεων ὅσα δὴ ἴηδεν ἢ καταπεπονηκέναι ξυνηρέχθη τῷ χρόνῳ σπουδῇ τῇ πάσῃ ἀνέστησεν. ἐν αἷς Τραϊανοῦ πόλις τε καὶ Μαξιμιανοῦ πόλις εἶσιν, ὧν περ ἐπηρώρησε τὰ ἐν τοῖς προβόλοις σαθρὰ γεγονότα. ταῦτα μὲν οἷν τῆδε πεποιήται.

Ἀναστασιούπολις δὲ ἡ τῆδε οἷσα τειχήρης μὲν καὶ πρότερον ἦν, ἐν δὲ τῇ παραλίᾳ κειμένη ἀφύλακτον εἶχε τὴν ταύτην ἡύονα. τὰ πλοῦτα πολλὰς ἀμέλει ἐνταῦθα καταίροντο ἐποχείριμα βαρβάροις Οἰννοῖς ἐξαπιναιῶς γεγένηται ὥστε καὶ τὰς νήσους ἐνθένδε ἄς τῇ χώρᾳ ἐπικειμένας ἠνώχλησαν. Ἰουστινιανὸς δὲ βασιλεὺς διατειχίσαι τὴν παραλίαν περιβαλὼν ὄλην, ταῖς τε ναυσὶ καὶ τοῖς νησιώταις τὴν ἀσφάλειαν ἀνεσώσατο. ἀλλὰ καὶ τὸν τοῦ ὕδατος ὄχετον ἐκ τῶν ὄρων, ἃ ταύτη ἀνέχει, μέχρι ἐς τὴν πόλιν (ἐς)^α ἰπέρογκον ἀνέστησεν ὕψος. ἔστι δὲ τις ἐν Ῥοδόπῃ πόλις ἀρχαία, Τόπερος ὄνομα, ἡ ποταμῷ μὲν βεῖθρα περιβάλλεται ἐκ τοῦ ἐπὶ πλεῖστον, λόφῳ δὲ αὐτῇ ἐπανεστηκότα ὄρθιον εἶχεν. ἀρ' οἷ δὴ οὐ πολλῶ ἐμπροσθεν Σκλαβηνοῖς βαρβάροις ἐάλω. ἀλλὰ βασιλεὺς Ἰουστινιανὸς μέγα τῷ περιβόλῳ ὕψος ἐντέθεικεν ὥστε ὑπεραίρει τοσοῦτῳ τὸν λόφον, ὅσῳ δὴ αὐτοῦ καταδέεστερος τὰ πρότερα ἦν. καὶ στοάν μὲν ἐπανέστησεν ἐν θολωτῷ τείχει, ὅθεν δὴ τοῖς τειχομαχοῦσιν οἱ τῆς πόλεως ἀυννόμειοι ἐκ τοῦ ἀσφαλοῦς διαμάχονται, τῶν δὲ πύργων ἕκαστον γρούριον ἐρυνμὸν ἐσκενάσατο εἶναι. ἀλλὰ καὶ τὰ ἐκ τοῦ περιβόλου μέχρι ἐς τὸν ποταμὸν διατειχίσαι περιβαλὼν ἐκρατίνατο. ταῦτα μὲν οἷν Ἰουστινιανῷ βασιλεῖ τῆδε πεποιήται.

Καὶ ὅσα δὲ αὐτῷ ὀχυρώματα εἴργασται ἀμφὶ τε τὴν ὄλην Θράκη καὶ τὴν νῦν καλουμένην Αἰμίοντον, ἐγὼ δηλώσω. πρῶτα μὲν

^α (ἐς) addidit Haury.

¹ Градът Траянопол бил основан от имп. Траян на мястото на Дориск, който се намирал на средата на пътя между Дедеагач и Фере, дн. Терма-лутра (Лъджакьой).

опасност, но околността му оставала лесно достъпна за нахлужванията на варварите, тъй като от старо време в Родопа нямало достатъчно укрепления. А там навътре имало едно село, на име Белур, което по голямото си богатство и по многолюдността си било като град. Понеже то било съвсем неукрепено, постоянно било изложено на грабежите на варварите и понасяло еднаква участ с многобройните разположени около него селища. Но нашият император превърнал това село в град, оградил го със стени и го направил да подхожда на достойнството му. Освен това той построил с голямо старание всичко, което липсвало на останалите градове в Родопа или било там разрушено от времето. Между тях са и градовете Траянопол¹ и Максимианопол. Той поправил разрушените части на стените им. И тъй там това сторил.

Анастасиопол, който се намира там, бил и по-рано укрепен, но ако и разположен край морето, брегът му оставал незащитен. Там спирали често кораби и варварите хуни внезапно ги залавяли, та оттам те обезпокоявали и островите, които са разположени до брега. Обаче император Юстиниан обградил цялото му крайбрежие със стени и тъй възстановил сигурността на корабите и на островните жители. Той прокарал и един твърде висок водопровод до града от планините, които се издигат там. Има един стар град в Родопа, на име Топир, който почти отвед се заобикаля от течението на една река, и над него се издига един стръмен хълм. От тоя именно хълм неотдавна градът бил превзет от варварите славяни. Обаче император Юстиниан издигнал околвръстната на стена много нависоко, та тя сега превишава хълма с толкова, с колкото била преди това по-ниска от него. И издигнал галерия върху свода на стената, за да отбиват безопасно защитниците на града нападателята на стената, и всяка една от кулите ѝ превърнал в силно укрепление. А също и пространството между околвръстната стена и реката укрепил, като го обградил със стена от единия до другия край. И тъй това направи императорът.

Ще посоча и какви укрепления е направил в останалата Тракия и в тъй наречения Хемимонт. Преди всичко по-

Φιλιππουπόλεως τε καὶ Βεροίας^α, ἔτι μέντοι Ἀδριανουπόλεως τε καὶ Πλωτινουπόλεως^β τί τε ἐνδέοντα καὶ καταπεποννηκότα σφουδῆ τῇ πάσῃ ὠκοδομήσατο· ἐπεὶ αὐτὰς ἐπιμαχουσίας ξυνέβαυεν εἶναι, καίπερ ἔθνεσι γειτονούσας βαρβάρων πολλοῖς, καὶ φρούρια δὲ ἀνάριθμα ἐπὶ Θράκης ἰδρύσατο πάσης, δι' ὧν τὴν χώραν, ἀποκειμένην τὰ πρότερα ταῖς τῶν πολεμίων ἐπιδρομαῖς, παντάπασιν τανῶν ἀδήλωτον κατεστήσατο. ἔστι δὲ τὰ φρούρια, ὅσα ἡμᾶς μεμνησθῆαι αὐτῶν, πρὸς ὄνομα τάδε.

строил твърде грижливо това, което липсвало на Филипопол, Бероя, Адрианопол и Плотинопол или било там разрушено, тъй като тия градове оставали незащитени, ако и да се намирали в съседство с много варварски племена. Из цяла Тракия построил безбройно много укрепления, чрез които направил сега страната изложена преди това на неприятелските нападения напълно запазена от опустошения. А укрепленията, които трябва да споменем, са поименно следните:

Ἐν Εὐρώπῃ·	Ἀρζον ^γ .	В Европа:	Арзон ^б ,
Λυδικαί.	Καστρούζαρβα ^γ .	Лидике,	Καστραρβα,
Ἐλίαι.	Σωσίτερον ^δ .	Елея.	Зоситерзон,
Ἐν Ῥοδόπῃ τὰ καὶ	Βέργισον ^ε .	В Родоба нови по-	Вергисон,
ρούργια	Δίγγιν ^ε .	стройки:	Дингион,
Κασεῖρα.	Σάκισσος ^ε .	Κασеира,	Сакисос,
Θεοδωρούπολις.	Κουρτουζοῦρα ^ε .	Теодоропол,	Куртуксура ^б ,
Τοῦ τοῦ Θραΐσου.	Ποταμοκαστέλλον ^ε .	Трасу,	Потамукастело,
Σουδανέλ.	Εἰσίδικαια.	Суданел,	Исдикей,
Μούνδεπα ^ε .	Το ἐμπόριον Ταυροκε-	Мундепа,	Тържището Тавро-
Θαροάνδαλα.	φάλων ^ε .	Тарсандала,	кефалон,
Λενίξος.	Βηλαΐδίπαρα ^ε .	Денизос,	Вилайдипара,
Τόπαρον ^б	Σκίτακες.	Топарон ¹ ,	Скитакес,
Λαλάταρβα ^ε .	Βέπαρα.	Далатарва,	Вепара,
Βρέ.	Πουσανόν ^β	Вре,	Пусинон,
Κουσαβίρι ^г .	Ἰμανπάρουβρι ^γ .	Кускавири,	Химавпаруври,
Κούσκουлис ^δ .	Σκαριωτасαλούκρα.	Кускулис.	Скариотасалукра,
Θράκης·	Αὐγούστας.	В Тракия: ²	Августас ⁷ ,
Βόσπαρα.	Οὐρδαούς.	Боспара,	Урдаус,
Βεσοῦπαρον ^η .	Τοῦ ἁγίου Τραΐσωῦ.	Бесапара ³ ,	Свети Траян,
Καπιστούρια ^ι .	Δέρταλλος.	Капистурия,	Дерталос,
Βηγίπαρα ^κ .	Σολβανού.	Вирипара,	Солвану,
Ἰσγίπερα.	Βάσκον.	Изгипера,	Васкон,
Ἰζόρμη ^л .	Σίγκυρα.	Озорми,	Зинкиро.
Βηρηΐαρος ^м .	Αἰμιμόντου.	Вирийарос	В Хемимонт:
Ταμονβαρί.	Σημάκμον.	Тамонвари,	Зимарку,
Σκέμνος ^н .	Κηριπάρων ^δ .	Скемнас,	Кирипарон,
Καράσθηρα ^ο .	Κασιβόνων.	Карастира,	Касибонон,
Πίνζος ^р .	Το Οὐζκον.	Пинзос ⁴ ,	Уку,
Τουλεοῦς	Ἀντωῖνον.	Тулеус,	Антоинон,

^α βερροίας cod. ^β πλουτινουπόλεως A. ^γ μάνδεпа A. ^δ τὸ πόρων V. ^ε δαλάσαρβα A. ^г κουσαβίρι A. ^δ κούσκουлис V. ^η βεσοῦπαρον A. ^ι καπιστούρια A. ^κ βηγίπαρα A. ^л ἰζόρμη A. ^м βηρηΐαρος A. ^н Σκέμνος] σκεληγός A. ^ο καράσθηρα A. ^р πίνζον A. ^ρ ἰζόρμη A. ^с ζωσίτερον A. ^т βέργισον A. ^у δίγγιον V, дѣноιον A. ^у сакисос: A. ^у κουρτουζουра A. ^у ποταμοκαστέλλον V, ποταμοῦ καστέλλον A. ^z τὸ ἐμπόριον. ταύρων κεφάλων V, τὸ ἐμπορεῖον ταύρων κεφάλων A. ^а βοлаодίπαρα A. ^β пуσανόν A. ^γ Ἰμανπάρουβρι—Ἰεργαμία] καὶ λοιπὰ οὐκ ὑποπίπτοντα ἀριθμῶ A. ^δ κηριπάρων I] ημιπάρων V.

¹ Споменатата тук крепост е тждествена с посоченото по-горе укрепление Топир. ² Става дума за провинция Тракия. ³ Според Д. Цончев (Годишник на Народния археологически музей в Пловдив, II, 1950, стр. 76 и сл.) укрепление Бесупарон се е намирало при с Синитово, Парзарджишко. ⁴ Споменатото тук укрепление Пинзос е тждествено с „тържище Пинзос“, дн. с. Ястреб. Чирпанско. (вж. E. Kailnka, Antike Denkmäler in Bulgarien, Wien 1906, № 34) ⁵ Укрепление Арзон се е намирало навярно при вливането на едноименната река Арзос (дн. р. Сазлийка) в Хеброс (дн. р. Марица); вж. Hirschfeld: PWRE I, col. 1496, s. v. Arzos; Д. П. Димитров: ИБАИ, VIII, 1931, стр. 128. ⁶ Навярно Куртуксура стои вместо Куртузура, както може да се заключи от местните тракийски имена, окончаваци на -сура, каквито са имената Моса-сура, Кара-сура и Куртосура (Totmascheke, Die alten Thraker, II, 2, p. 81). Изобщо поради графическа близост между ξ=κς и z, z=ξ тези два знака често се смесват. ⁷ Августас по-късно се именува Севаступол (дн. Хисарски бани); вж. Д. Дечев: Год. НМПл 1935—1936 г., стр. 48 сл.

<i>Γεσιλαφοσσάτον.</i>	<i>Τρυειδών.</i>	Гесилафосатон ¹ ,	Циидон,
<i>Χερσίην.</i>	<i>Τρονπολέγων.</i>	Херинон,	Цонполегон,
<i>Προβίνου.</i>	<i>Βασίβουνον.</i>	Провину,	Васивунон,
<i>Τοῦ ἁγίου Θεοδώρου.</i>	<i>*Αρχιάλος.</i>	Свети Теодор,	Анхиало,
<i>Βουρδέπτω.</i>	<i>Μαρκιανόν.</i>	Вурдепто ² ,	Маркианон,
<i>*Ρακιοίλη.</i>	<i>Κυρίδανα.</i>	Ракули,	Киридана,
<i>Τοῦ ἁγίου *Ιουλιανού.</i>	<i>Βεκοῦλι.</i>	Свети Юлиан,	Векули.
<i>Τηραιετούς.</i>		Цитаегус,	Останалите тракий-
<i>Βηλαστύρας.</i>		Виластирас,	ски укрепления по-
<i>Γετρίνας.</i>		Гетринас,	край Евксинския
<i>Βρέδας.</i>	<i>Τὰ Θρακῶν λειπόμμενα.</i>	Вредас,	Понт и реката Ис-
<i>Βῆρος.</i>	<i>Παρά τε τὸν Εὔξεινον</i>	Вирос,	тър и във вътреш-
<i>Θωκύνιδις.</i>	<i>πόντον καὶ ποταμὸν *Ισ-</i>	Токиодис,	ността [се назо-
<i>Βία.</i>	<i>τρον, κὰν τῇ μεσογειᾷ,</i>	Виа,	вават], както сле-
<i>*Αναγογκλί^а.</i>	<i>οὔτως.</i>	Анагонкли,	два ⁸ :
<i>Σούρας.</i>	<i>Μυσίας παρὰ μὲν πο-</i>	Сурас,	В Мизия покрай ре-
<i>Αὐθιπάρου^б.</i>	<i>ταμὸν *Ιστρον^в</i>	Автипару,	ката Истър:
<i>Δορδᾶς.</i>	<i>*Ερκοῦλεντε.</i>	Дордас,	Еркуленте,
<i>Σαρμαθῶν.</i>	<i>Σκατρίνα.</i>	Сарматон,	Скатрина,
<i>Κλεισοῦρα.</i>	<i>*Αππίαρα.</i>	Клисура,	Апиара,
<i>*Υλασιάνα.</i>	<i>*Εξεπτάπριστα.</i>	Иласиане,	[С]ексантаприста ⁹ ,
<i>Θρασαρίχου.</i>	<i>Δεοιάννα.</i>	Трасариху ⁹ ,	Деониана,
<i>Βαῖκα.</i>	<i>Λιμῶ.</i>	Века,	Лимо,
<i>Χρῦσανθος.</i>	<i>*Ὀδυσοός.</i>	Хрисант,	Одесос ¹⁰ ,
<i>Μαρκέρωτα.</i>	<i>Βίδιγис.</i>	Маркерота ⁴ ,	Видигис,
<i>Ζδεβρήν.</i>	<i>*Αρῖνα.</i>	Здеврин,	Арина,
<i>Τοῦ ἁγίου Θεοδώρου.</i>	<i>Νικόπολις.</i>	Свети Теодор,	Никополис,
<i>*Ασгарζος.</i>	<i>Ζικίδεβα.</i>	Асгарзос,	Зикидева (Сикидава)
<i>Βουρτούδγιζ.</i>	<i>Σπίβυρος.</i>	Буртудгиз ⁶ ,	Спивирос,
<i>Ταυρόκωμον.</i>	<i>Πόλις Κάστελλον.</i>	Таврокомон,	Полис Кастелон,
<i>Νίκη.</i>	<i>Κιστίδιζος.</i>	Ники ⁶ ,	Кистидизос,
<i>Καβοτούμβα.</i>	<i>Βαστέρνας.</i>	Кавотумба,	Бастернас ¹¹ ,
<i>Δείξας.</i>	<i>Μέταλλος.</i>	Диксас ⁷ ,	Металос,
<i>Γητριστάους.</i>	<i>Βηρίпара.</i>	Гитристаус,	Вирипара,
<i>Λέβρη. [Γητριστάοις]^с.</i>	<i>Σπαθιζός.</i>	Деври (Гитристайе),	Спатизос,
<i>Προβίνου.</i>	<i>Μαρκέρωτα.</i>	Провину,	Маркерота ¹² ,
<i>Κάρβερος.</i>	<i>Βόδας.</i>	Карверос,	Водас,
<i>Τηραιμόντη^д.</i>	<i>Ζισноудеβα.</i>	Тиесимонти,	Зиснудева,
<i>*Ασгίζους.</i>	<i>Τουρούλης.</i>	Азгизус,	Турулис,
<i>Δαλάтарβα.</i>	<i>*Ιουστινιανούπολις.</i>	Далатарва,	Юстинианопол,
<i>Θεодωρούπολις.</i>		Теодоропол,	

^а ἀναγονκλί V. ^б αὐθιπάρου V] ἀνθιπάρου I. ^с [Γητριστάοις] om. edd., est altera lectio ad γητριστάους. ^д τῇ ἐομόντη V.

¹ В първата половина на името Гесилафосатон се крие готското лично име Гесила (вж. *Benjamin*: PWRE, VII, col. 1322, s. v. Gesila), а във втората част думата fossa=φοσσάτον „стан; войска“. ² Укреплението Бурдипто се намирало при дн. Хисар, срещу моста на р. Марица (вж. *Oberhummer*: PWRE, III, col. 1061, s. v. Burdiptra); *A. Сп. Разбойников*, Где е било селището и крепостта Бурдепто? ИБИД, год. XIX—XX, София 1944, стр. 191—192. ³ Укреплението Трасариху ще да е било наречено така по името на познатия готски военачалник Трасарих, който бил на служба във Византия (вж. *Ensslin*: PWRE, VI A, col. 259 s. v. Trasaricus). ⁴ С името Маркерота се назовава и друго укрепление, което се споменава по-долу в текста (вж. тук, бел. 12). ⁵ Буртудгиз, или Буртудизум, е дн. Баба Ески. От VIII в. нататък градът се нарича и Булгарофигон. ⁶ Укреплението Ники (Победа) дължи името си на победата, която Константин Велики нанесъл над Максенций в 315 или 323 г. Местонахождението на укреплението не е уточнено (вж. *Oberhummer*: PWRE, XVII, col. 283—285, s. v. Nike p.1). ⁷ Диксас стои навярно вм. Дизас (вж. *W. Tomaszek*, Die alten Thraker, Wien 1893, II, 2, p. 32). ⁸ Тук се изброяват укрепленията в провинциите Долна Мизия и Скития. ⁹ Укреплението Ексантаприста, или Сексантаприста, е дн. град Русе (вж. *Fluss*: PWRE, II A, col. 2026, s. v. Sexantaprista). ¹⁰ Прокопий е пропуснал да отбележи, че едновременно с градовете покрай Истър (Дунав) посочва и градовете покрай брега на Черно море. ¹¹ Бастернас е било вероятно поселище на заселените в Мизия бастарни (вж. *Tomaszek*: PWRE, III, col. 113, s. v. Basternas). ¹² Името Маркерота носи също и едно от укрепленията в Хемимонт (вж. тук, бел. 4).

Θερμά.	Ἐν δὲ τῇ μεσογειᾷ ^α	Терма,	Във вътрешността :
Γεμελλομοῦντες.	Κοπούστορος.	Гемеломунтес,	Копусторос,
Ἀσίλβα.	Βιργινασώ.	Асилва,	Виргинасо,
Κούσκαυρι.	Τιλλιτώ.	Кускаври,	Тилито,
Κούσκουλι.	Ἀγκυριανά.	Кускули,	Анкириана,
Φοσσάτον.	Μουριδεβιά.	Фосатон,	Муридева,
Βισδίνα.	Ἴτζης.	Висдина,	Ицес,
Μαρκιανούπολις.	Καστελλόνοβο.	Марцианопол,	Кастелоново,
Σκνθιάς.	Παδισάρα.	Скитиас,	Падисара,
Γραψώ.	Βι μαρά.	Грапсо,	Висмафа,
Νονώ.	Βαλεντινιάνα.	Ноно,	Валентиниана,
Τροσμής.	Ζάλδαπα.	Трезмис ¹ ,	Залдапа ⁵ ,
Νεαῖοδοννώ.	Ἀζίοπα.	Неайодуно,	Аксио[пол],
Ῥεσιδίνα.	Καρσώ.	Ресидина,	Карсо ⁶ ,
Κωνσταντ ανά.	Γρατίана.	Константиана,	Грациана,
Καλλάτις.	Πρέϊδης.	Калатис ³ ,	Преидис,
Βασσιδίνα.	Ἀργαμώ.	Васидина,	Аргамо ⁷ ,
Βεледίνα.	Παυλίμανδρα.	Веледина,	Павлимандра,
Ἀβριπτος.	Τράσκλις.	Абритос,	Цасклис,
Ῥουβούστα.	Πούλхра Θεοδώρα.	Рубуста,	Пулхра Теодора,
Διμισκάρτα.	Τόμις.	Динискарта,	Томи,
Μοντερεγύνε.	Κρέας.	Монтерегине,	Креас,
Βέκис.	Κατασσοῦ.	Векис,	Катасу,
Ἀλιτῖνα ^α .	Νίσκονις.	Алтина,	Нисконис,
Μανροβάλλε.	Νοβεῖουστιμανά.	Манровале,	Новеюстиниана,
Τίγρα.	Πρεσιδιω.	Тигра ³ ,	Президио,
Σκεδεβιά.	Ἐργαμία.	Скедева,	Ергамиа.
Νόβας.	(pp. 143,10—149,23)	Новас ⁴ ,	

^α Ἀλιτῖνα] hoc castellum videtur idem esse, quod ae. IV 7, 9 Ἀλιτηνῶν ἔργμα dicitur.

¹ Укреплението Трезмис е лежало при с. Иглица в Добруджа. В античните пътеписи името гласи Troesmis (срв. Weiss, op. cit., p. 34). ² Калатис е дн. Мангалия (вж. Vulič: PWRE, X, col. 1610, s. v. Kallatis). ³ Тигра е друго наименование на споменатото по-горе укрепление Тигас (вж. стр. 169, бел. 2). ⁴ Новас, сиреч Нове, се е намирало при с. Стъклен, Свищовско (вж. Polaschek: PWRE, XVII, col. 1125—1129). ⁵ Местонахождението на Залдапа не е уточнено. Според Weiss, op. cit., p. 79, това укрепление се е намирало при Аланкьой в Добруджа. Срв. V. Párvan, Rendiconti della Pontif. Accad. Rom. di Archeol., II, 1924, p. 129. Според Tomaschek: Le Muséon, III, 1883, p. 402, името Залдапа означава „жълта вода“. ⁶ Укреплението Карсо е лежало при дн. с. Хърсово в Добруджа (вж. Weiss, op. cit., p. 47; Tomaschek, Die alten Thraker, II, 2, p. 84, s. v. Carsium). ⁷ Укреплението Аргамо се отъждествява с Долойман (вж. Bulletin de la Section hist. de l'Académie roumaine, XXV, 1944, p. 45 sq.).

VI. АГАТИЙ МИРИНЕИСКИ

Агатий (**Agathias*), както може да се заключи от сведенията, дадени от самия него, бил роден в малоазийския град Мирина към 536 г. Той получил юридическо образование и бил адвокат във византийската столица. Починал е преди 582 г.

Агатий е известен главно като автор на едно историческо съчинение „За царуването на Юстиниан“ (*Περὶ τῆς Ἰουστινιανοῦ βασιλείας*) в пет книги. В него той е изложил събитията през периода от 552 до 558 г., сиреч войните, които византийците водили срещу готи, вандалаи, франки и перси, но засяга и някои поранни събития. Съчинението му, което останало незавършено, представлява продължение на Прокопиевата „История“. Агатий идеализира управлението на Юстиниан, като разкрива същевременно известни недъзи на тогавашната византийска администрация. В изложението си той подражава на Прокопий, без обаче да постигне неговото съвършенство. В изложението му има и някои неточности. Езикът му е изпълнен със старинни думи и изрази, с необикновено дълги изречения и риторика.

Агатий не е очевидец на събитията: той е черпил сведенията си от устни съобщения, от официални документи и — за византийско-персийските войни — от персийски хроники. Неговото съчинение било използвано по-късно от Менандър, Йоан Епифанийски, Евагрий, Теофан, Свидас (Суда) и Льв Дякон. Значението на Агатиевата творба като исторически извор се заключава главно в това, че тя единствена ни дава сведения за събитията от 552 до 558 г. В нея се съдържат много важни сведения за проникването и заселването на първобългарите и славяните в земите на Балканския полуостров.

РЪКОПИСИ: Cod. Vatic. gr. 151 (X—XI s.). — P = Cod. Vatic. Palat. 93 (XIII s.; съдържа само извадки). — E = Cod. Vatic. gr. 152 (XIV s.).

ИЗДАНИЯ: *N. G. Niebuhr*: CB. (Bonnae 1828). — *Migne*, P. Gr. LXXXVIII, col. 1248—1608. — *L. Dindorf*: HGM, II (1871), pp. 132—193. — *C. de Boor*, Excerpta de legationibus (Berolini 1903), pp. 438—441 (извадки). Преводът на дадените тук откъси е направен според изданието на *L. Dindorf*.

КНИЖНИНА: *L. Hartmann*: PWRE, I, col. 743—745. — *Krumbacher*, GBL, pp. 240—243. — *Moravcsik*, Byzantinoturcica, I, pp. 104—106. — *Ostrogorsky*, Geschichte, p. 15 — *Αγαθίου*, Ο царствувани Юстиниана. Перевод, статъа и примечания М. В. Левченко. М.—Л. 1953. — *M. Iles*, Zur Bewertung des Agathias, B. Z. XXVI (1926), p. 273—283. — *O. Veh*, Der Geschichtsschreiber Agathias von Myrina, Wissensch. Beiträge z. Jahrb. 1952/53 des Gymn., Bayreuth 1953.

AGATHIAE

А Г А Т И Й

HISTORIARUM LIBRI V

ИСТОРИЯ

1. *De Myrina, Thraciae oppido*

Praefatio. 'Εμοὶ Ἀγαθίας μὲν ὄνομα, Μύρινα δὲ πατρίς. — — — Μύριναν δὲ φημι οὐ τὸ Θράκιον πόλισμα, — — — ἀλλὰ τὴν ἐν τῇ Ἀσίᾳ πάλαι ἐπὸ Αἰολέων ἀπαρτισμένην ἀμφὶ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Πηνειοῦ ποταμοῦ. (pp. 135,31—32, 136,2; 136,4—6)

2. *Hunni incursiones in Illyricum Thessaliamque faciunt*

Τούτους δὲ ἅπαντας ἐκ τῶν Προκοπίου λόγων ἀριστα ἂν διαγνοίης: — — — τὰς τε τῶν Οὐννων ἐπιδρομὰς, ὡς δὴ ἐν τῷ τότε τὸν Ἰστρὸν ποταμὸν περαιοθέντες μέγιστα ὅλα τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν ἐλυμήναντο, Ἰλλυριοῦς τε καὶ Θεσσαλοῦς καὶ τὰ πλεῖστα τῆς Εὐρώπης ληισάμενοι. (pp. 138,13—14; 138,30—139,2)

3. *De cultu capillorum apud Francos, Turcos Avarisque*

Ἰ 3. Θεμιτὸν γὰρ τοῖς βασιλεῦσι τῶν Φράγων οὐδέποτε κείρεσθαι, ἀλλ' ἀκείρεσθαι τε εἶσιν ἐκ παιδῶν ἀεὶ καὶ παρηώρηται αὐτοῖς ἅπαντες εἴ μάλᾳ ἐπὶ τῶν ὤμων οἱ πλόκαμοι, ἐπεὶ καὶ οἱ ἐμπρόσθιοι ἐκ τοῦ μετώπου σχιζόμενοι ἐφ' ἑκάτερα φέρονται. οὐ μὴν ὥσπερ οἱ τῶν Τούρκων τε καὶ Ἀβάρων ἀπέκτητοι καὶ ἀχμηροὶ καὶ ῥυπῶντες καὶ ἐνέρσει ἀπρεπῶς ἀναπεπλεγμένοι, ἀλλὰ ῥύμματα γὰρ ἐπιβάλλουσιν αὐτοῖς ποικίλα καὶ ἐς τὸ ἀκριβὲς διαζαίνοσι. τοῦτο δὲ ὥσπερ τι γνώρισμα καὶ γέρας ἐξαιρέτων τῷ βασιλείῳ γένει ἀνεῖσθαι νερόμισται· ἐπεὶ τὸ γε ὑπήκοον περίτροχα κείρονται καὶ κομᾶν αὐτοῖς περαιτέρω οὐ μάλᾳ ἐφεῖται. (pp. 144, 22—145,2)

4. *Theodibertus bellum contra Romanos in Thraciam transferre parat*

Ἰ 4. Ἦνίκα γοῦν τοῖς Ῥωμαίοις ὁ πρὸς Τωτίλαν τὸν ἡγεμόνα τῶν Γύθων ὠδίνετο πόλεμος, τούτῳ δὴ τότε τῷ Θεοδιβέρτῳ ἐβεβούλευτό οἱ καὶ διεσπούδαστο, ἕως ἐν Ἰταλίᾳ Ναο-

1. *За Мирина, град в Тракия*

Името ми е Агатий, а родното място — Мирина¹. — — — Имам предвид не Мирина, тракийското градче, — — — а [града] в Азия², основан някога от еолийците³ при изворите на река Питик.

2. *Хуните правят набези в Илирик и Тесалия*

И почти всички тия неща ще намериш в [историята] на Прокопий: — — — за нападенията на хуните, именно как преминали по това време Истръ, за големите щети, които те нанесли на ромейската държава, като опленили Илирик, Тесалия и по-голяма част от Европа.

3. *Прическата на франки, турки и авари*

На царете на франките е напълно забранено да си стрижат косите. Те от деца ходят винаги с нестригани коси и всички плитки им се спускат много красиво върху раменете, като и предните плитки, разделени над челото, висят от двете страни. Разбира се, не както у турките и аварите — невчесани, нечисти, мръсни и сплетени грозно с приплетка, — но ги мажат с различни помади и ги причесват грижливо. Това се смята като някакъв белег и особено отличие на царския род, докато поданиците се стрижат околоръст и никога не им се позволява да си пускат по-дълги коси.⁴

4. *Теодиберт се готви да пренесе в Тракия войната срещу ромеите*

Прочее, докато ромеите понасяли тежестите на войната срещу Тотила, вожда на готите⁵, именно тогава Теодиберт⁶ замислял и се готвел — докато Нарзес

¹ От други извори не ни е известно да е съществувало селище в Тракия с такова име.

² Град Мирина се намирал на западния бряг на Мизия в с.-з. Мала Азия (вероятно дн. Сандърлък).

³ Еолийците били гръцко племе, което, прогонено от придошлите дорийци в Пелопонес, се заселило в Мала Азия, в областта между Троада и Йония.

⁴ Косвени сведения в изворите и данни на вещевни паметници позволяват да се предположи, че и първобългарите са ходили с дълги коси, спазвайки този варварски обичай, характерен за тюрките и за някои германски племена. Срв. *Niederle, Manuel de l'antiquité slave*, II, Paris 1926, p. 415.

⁵ Споменава се остготският вожд Тотила (541—552) и борбите му против византийците.

⁶ Теодиберт, франкски крал (534—548).

σῆς τε καὶ τὰ στρατεύματα ἐμόχθει καὶ ἐνησχόλητο, αὐτὸς πλήθη ἀγείρας ἄλκιμά τε καὶ μαχιμώτατα ἐς τὰ ἐπὶ Θράκης ἀφικέσθαι χωρία, ἅπαντά τε τὰ τῆδε καταστρεψάμενος ἀμφὶ τὸ Βυζάντιον τὴν πόλιν τὴν βασιλίδα τὸν πόλεμον μεταστῆσαι. οὕτω δὲ ἐνεργὸν τὸ βούλευμα ἐποιεῖτο καὶ τὴν παρασκευὴν ἐμβριθεστάτην ὡς καὶ προσβέβυεσθαι πρὸς τε Γήπαιδας καὶ Λογγιβάρδους καὶ ἄλλα ἅπαντα πρόσοικα ἔθνη, ἐφ' ᾧ καὶ οἱ δεξιλλάβοιντο τοῦ πολέμου. οὐ γὰρ ᾤετο ἀνεκτὰ εἶναι οὐδὲ βασιλεὺς Ἰουστινιανὸς ἐν τοῖς προγράμμασι τοῖς βασιλείοις Φραγκικός τε καὶ Ἀλαμανικός, ἐτι δὲ Γηπαδικός τε καὶ Λογγιβαρδικός, καὶ ἑτέροις τοιοῦσδε ὀνόμασιν ἀνεκηρύττετο, ὡς δὴ τούτων αὐτῶ τῶν ἐθνῶν ἀπάντων δεδουλωμένων. αὐτὸς τε δὴ οὖν χαλεπῶς ἔφερε τὴν ὕβριν καὶ τοὺς ἄλλους ξυγχαλεπαίνειν ἡξίου, ἅτε δὴ καὶ ξυμβριζόμενος. οἴμαι μὲν οὖν, εἰ καὶ τῆνδε τὴν ἰκιστρατείαν ἐποίησατο, ἀπάντα ἂν οὐκ ἐν καλῶ τῆς προπετείας, ἀλλὰ τυχὸν μὲν ἐν Θράκι, τυχὸν δὲ ἐν Ἰλλυριοῖς τάγμασι περιπεσῶν Ῥωμαϊκοῖς ἀκλεῶς ἂν διεφθάρη. (pp. 145,22—146,13)

5. De Epidamno, Illyrici oppido

1 17. Οὐκὼν ἀνεκτὸν τοῦτο ἡγούμενος, ἔστειλεν αὐτίκα ὡς τοὺς στρατηγοὺς ἀνδρα τῶν οἱ ἐς τὰ μάλιστα ἐπιτηδείων, ᾧ δὴ Στέφανος μὲν ὄνομα ἦν, πατρὶς δὲ πόλισμα Ἰλλυρικὸν ἢ Ἐπίδαμνος, ἐπικετομήσοντά γε αὐτοὺς τῆς δειλίας καὶ διελέγοντα ὡς πεφώρανται τὰ κοινὰ καταπροέμενοι, εἰ μὴ αὐτὸς ἐς τὰ πρότερα ἐπανήξοιεν. (p. 168,1—7)

6. De Bono duce e Mysia orto

1 19. Ναρσῆς δέ, ἐπεὶ ἐξεπεπολιορκητό οἱ ἢ Λούκα καὶ οὐδὲν ἐτι ἀντίπαλον ἦν, ἀποδιάρχῃσι μὲν ἐν αὐτῇ οὐτι μάλα ᾤετο χρῆναι οὐδ' ὅσον ἀναπνεῦσαι τῶν πόγων, καταλιπὼν δὲ αὐτοῦ Βόνον τὸν στρατηγὸν τὸν ἐκ Μυσίας τῆς πρὸς τῶ Ἰστρῶ ποταμῶ παρατεταμένης, ἀνδρα ξυνέσεως τε ἐς ἄκρον ἦκοντα καὶ λίαν ἀγαθὸν τὰ τε πολιτικὰ καὶ πολέμια, δύνάμιν τε αὐτῶ παραδοὺς ἀξιόχρεων καὶ ὄση βραδίως ἤμελλεν, εἰ καὶ τι νεωτερίσοιεν οἱ τῆδε βάρβαροι, περιέσεσθαι καὶ καθέξεν, ταῦτα δὴ οὖν οὕτω κατασιτησάμενος ἡπείγετο ἰθὺ τῆς Ῥαβέννης ἵνα. (pp. 170,27—171,5)

и войските му били заети с военните действия в Италия — да събере храбри и най-боеспособни войски, да навлезе из селищата в Тракия и като ги опустоши всичките, да пренесе войната към столицата Византион. Той така упорито осъществявал намерението си и така усърдно се готвел, че проводил пратеници при гепидите и лангобардите и някои съседни народи, за да му помагат и те във войната. Защото той смятал за непоносимо, че император Юстиниан се наричал в императорските едикти Франкски, Алемански, а също и Гепидски и Лангобардски и че се славел и с други такива имена, като че ли бил заробил всички тия народи. Прочее и самият той с мъка понасял тая обида, а искал и другите също да негодуват като засегнати заедно с него. Но аз мисля, че ако той бе предпочел и тоя поход, дързостта му не щеше да завърши добре, а би се натъкнал на ромейските отреди било в Тракия, било в Илирик и би загинал безславно.

5. За Епидамн, град в Илирик

И тъй [Нарзес], като смятал това за недопустимо, веднага изпратил при стратезите един от най-близките си хора, на име Стефан, който бил родом от илирийското градче Епидамн, за да го упрекне в малодушие и да ги предупреди, че ще бъдат уличени като предатели спрямо държавата, ако веднага не се върнат на предишните си места.

6. Пълководецът Бонос, родом от Мизия

А Нарзес, след като превзел Лука¹ с обсада, макар и вече да не бил останал никакъв неприятел, сметнал, че не може да остане там дълго време, та дори и колкото да си отдъхне от умората. Той оставил там стратега Бонос, който бил от разположената край река Истръ Мизия и бил извънредно съобразителен и много вещ в гражданските и военните дела. Предал му и боеспособна войска, с която лесно можел да вземе връх над тамошните варвари и да ги задържи, ако те за нещо се разбунтуват. Прочее, като уредил така тия работи, той побързал да отиде направо в Равена.

¹ Лука — град в Италия.

7. De Hunnorum strategematibus

I 22. Ὡς δὲ οὐδὲν ἐπημαίνοντο, διαλογοσάμενος ἅπαντα ὁ Ναρσῆς, βαρβαρικὴν τινα στρατηγίαν καὶ μᾶλλον τοῖς Οὐννοῖς μεμελετημένην ἐμηχανᾶτο. ἐκέλευε γὰρ τοὺς ἀμφ' αὐτὸν στρέψαντας τὰ νῦτα ἐς τὰ ὀπίσω ἀναχωρεῖν προτροπάδην, ὡς δὴ δεδιότας καὶ φεύγοντας, καὶ ἐκκαλεῖσθαι τοὺς βαρβάρους ὡς ἀπωτάτω τῆς νάπτης ἀνὰ τὰ ψιλὰ τοῦ πεδίου. (p. 176, 4—10)

8. De castelli Onoguril situ

II 22. Καὶ δὴ τοὺς ἐς Ὀνόγουριν Πέρσας ἰδρυμένους τὸ φρούριον, ὃ δὴ πρότερον αὐτὸς ἐν τῇ Ἀρχαιοπόλει περιουίδι ἐπιτείχιμα κατὰ τῶν Ῥωμαίων κατεστήσατο, ἀλλὰ τούτους γε τοὺς Πέρσας ἐπιδαρύννας καὶ ἑτέραν δύναμιν ἐμβάλων καὶ ἅπαντα τὰ τῆδε, ὡς ἐνῆν, κρατυνάμενος, πάλιν ἐς τε Κοταΐσιον καὶ Μουχειρίσιον ἐπανῆκεν. (p. 217, 2—9)

9. De nomine castelli Onogurii

III 5. Αὐτίκα δὲ οἱ Ῥωμαῖοι, Μαρτίνου ἐξοτρύνοντος, ἠπείγοντο πανσὺδι ἐπιθέσθαι τοῖς ἐς Ὀνόγουριν Πέρσαις. τήνδε δὲ τὴν ἐπωνυμίαν ἐκ παλαιοῦ ἔλαχεν τὸ χωρίον, Οὐννων ἴσως ἐν τοῖς ἄνω χρόνοις, τῶν δὴ Ὀνογουρίων ἐπιλεγόμενων, αὐτοῦ που ξυμβalόντων τοῖς Κόλχοις, καὶ εἶτα νενικημένων, καὶ ὥσπερ μνημείον χάριν καὶ τροπαίου τὴν ἐπίκλησιν ταύτην τῶν ἐπιχωρίων ἐπενεγκόντων. νῦν δὲ οὐχ οὕτω παρὰ τοῖς πολλοῖς ὀνομάζεται, ἀλλ' ἐπειδὴ Στεφάνου τοῦ θεοπεσίου ἱερὸν ἐνταῦθα ἴδρυται, ὃν δὴ πρῶτον πάλαι φασὶν ὑπὲρ τῶν Χριστιανοῖς ἄριστα δοκούντων ἐθέλοντῆρ διακινδυνεύσαντα ὑπὸ τῶν ἐναντίων καταλευσθῆναι, τῷ ἐκείνου ὀνόματι καλεῖσθαι τὸν τόπον γενόμεσται. ἡμᾶς δὲ οὐδὲν, οἴμαι, τὸ κωλύον ἐς γνώρισμα τῆς ἀρχαιοτάτης χρῆσθαι προσηγορίᾳ, ἐπεὶ καὶ ξυγγραφῇ μᾶλλον προσήκει. (p. 243, 14—30)

7. Военни хитрости на хуните

Понеже [франките] не претърпели никакви щети, Нарзес обсъдил цялото положение и измислил един варварски начин на воюване, най-много употребяван от хуните. Прочее той заповядал на хората си да обърнат гръб и да отстъпват бързо, като че ли се боят и бягат, та да привлекат варварите колкото се може по-далеч от гористата местност към голата равнина.¹

8. Местоположение на крепостта Оногурий

[Мермерой]² въодушевил персите, установени в Оногурий — той бил изградил по-рано тая крепост в околността на Археопол³ като предно укрепление срещу ромеите, — изпратил там и друга войска и като укрепил колкото било възможно всички сили, които били там, върнал се в Котайзис и Мухиризис⁴.

9. За името на крепостта Оногурий

Римляните, подбудени от Мартин⁵, веднага побързали да нападнат с всички сили персийците в Оногурий⁶. Това място получило прозвището си отдавна, може би защото някога хуни, наречени оногури, се сблъскали тук нейде с колхите и след това били победени. Местните жители поставили това наименование като спомен за нанесената победа. Сега обаче народът не го нарича така, а по името на божествения Стефан⁷. Там се издига храм на тоя светец, за когото казват, че някога пръв се изложил доброволно на опасност да бъде убит с камъни от враговете заради това, което християните смятат за най-свето; затова е установено мястото да се нарича по негово име. Мисля обаче, че нищо не пречи ние да си служим с най-старото му название, тъй като то повече подхожда и за историческо съчинение.

¹ Тази военна тактика е била прилагана от много други племена, а също и от славяните.

² Мермерой бил военачалник на персите. Събитията, за които се загатва тук, се отнасят към 554 г., т. е. през времето на втората война между Юстиниан и персийския цар Хосрой. ³ Археопол — град в Лазика. ⁴ Котайзис и Мухиризис — крепости в Лазика. ⁵ Мартин бил главнокомандуващ на византийските войски в Лазика. Събитията, за които се загатва тук, се отнасят към 553 г. ⁶ Крепостта Оногурий се намирала в Лазика, в дн. Самредски район, недалеч от Телефис. ⁷ Става дума за първомъченика Стефан, който бил измъчван и убит в Ерусалим през първите години на християнските гонения.

10. *Anti, Sclavini et Hunni in exercitu Romano militant*

III 6. *Στέλλονται μὲν γὰρ ἐπ' ἐκείνους τοὺς ἐκ Μουχειρίαιδος ἐρχομένους ἄνδρες ἱππῶται οὐ πλείους ἢ ἑξακόσιοι. ἡγοῦντο δὲ αὐτῶν Δαβραγέζας τε καὶ Οὐσίγαρδος, ἄμφω μὲν βαρβάρω τὸ γένος, Ῥωμαϊκῶν δὲ ταγμάτων προεστηκότε. (p. 246, 3—7)*

III 7. *Οἱ δὲ ἄλλοι Πέρσαι ἐς τρισχιλίους ἱππῶτας μαχίμους ξυντεταγμένοι, ἄραυτες ἐκ τε Κοιταΐσιον καὶ Μουχειρίαιδος, ἐχώρουν ἐπὶ τὴν Ὀνόγουριν. πορευομένοις δὲ αὐτοῖς ἐκμελέστερον καὶ οὐδὲν ὅ τι πολέμιον διανοούμενοις, ἐσπίτουσαν ἀθρόον οἱ ἄμφι τὸν Δαβραγέζαν καὶ Οὐσίγαρδον, καὶ τῷ ἀφηνιδίῳ γε αὐτοὺς καταπλήξαντες εὐθὺς ἐς φυγὴν ἔτρεψαν. (pp. 246, 28—247,2)*

III 17. *Οἱ δὲ ἐκ τῶν Οὐννων μισθοφόροι, τῶν δὴ Σαβείρων ὀνομαζομένων, παρήσαν γὰρ τοῖς Ῥωμαίοις ὀπλιτῶν ἀπόμοιρα οὐ πολλῶν ἐλάττους τῶν δισχιλίων ἡγοῦντο δὲ αὐτῶν Βαλμάχ τε καὶ Κοῦτιλζις καὶ Ἰλιγεο, ἄνδρες τῶν παρὰ σφίσιον ὀνομαστοτάτων, οὗτοι δὴ οὖν οἱ Σάβειροι ἄμφι τὴν Ἀρχαιοπόλιν καὶ τὰ ἐκείνη πεδία, προστεταγμένοι αὐτοῖς ὑπὸ Μαρτίνου, ἐστρατοπεδεύσαντο, ἐφ' ᾧ τοὺς πολεμίους, ἐνδένδε γὰρ ἤμελλον διαβήσεσθαι, ὡς ἂν οἱοί τε εἶεν πημῶντες χαλεπωτέραν αὐτοῖς καὶ σφαλερωτέραν ποιήσουσι τὴν πορείαν. (p. 267,16—27)*

III 21. *Ἀλλὰ γὰρ καὶ ἕτεροι νῆες διὰ τοῦ ποταμοῦ ἀνηγμένοι ἐπὶ θάλασσαν μέρος παρήσαν, ᾧ δὴ Βαλεριανὸς ἐφειστήκει, ὁμοιώτατα ταῖς ἄλλαις ἐξηγουμένοι, ὡς ἂν ἐκατέρωθεν οἱ πολέμοι ἐξ ὑπερδεξίων βαλλόμενοι ἀποκρούοντο, πελασεόντες τῇ πολιορκίᾳ. ὥστε δὲ ταύτας δὴ τὰς ἐν τῷ ποταμῷ ναῦς ἤμισα ὑπὸ του πημῶνται, Δαβραγέζας, Ἀντιῆς ἀνήρ, ταξίαρχος, καὶ Οὐννός τις λοχαγός, Ἐλμίγγειρος ὄνομα, οὗτοι δὴ, προστεταγμένοι αὐτοῖς ὑπὸ τῶν στρατηγῶν, ἐπακρίδας τινὰς ἀμφιπερὶ μόνους δέκα πληρώσαντες ἐκ τῆς ἀεὶ σφίσιον ἐπομένης δυνάμεως, καὶ ὡς ἀνωτέρω προελθόντες, ἐφρουρόντων ξὺν ἀγροπνίᾳ καὶ περιεσκόπον τὰς διαβάσεις ἐπιπλέοντες, νῦν μὲν ἐν μέσῳ τῷ ρείθρῳ, νῦν δὲ ἐφ' ἐκατέρας τῆς ὀχθῆς. καὶ τοῖνυν ἐν ταῦθα ξυνηρέχθη τερπνόν τι λίαν καὶ ἐπίχαρι ὡς ἐν πολέμῳ καὶ παρατάξει. ἔτι γὰρ τούτων*

10. *Анти, славяни и хуни на ромейска военна служба*

Срещу онези, които идвали от Мухири-зис, били изпратени не повече от шестстотин конници. Предвождали ги Дабрагез и Усигард, и двамата варвари по произход¹, обаче началници на ромейски отреди.

Останалите перси, на брой до три хиляди, боеспособни строени конници, потеглили от Котайзис и Мухири-зис и се отправили срещу Оногурий. Отредите на Дабрагез и Усигард ги нападнали внезапно, докато се движели доста безгрижно и не очаквали никакви враждебни действия. Като ги уплашили с внезапното си нападение, те ги обърнали веднага в бягство.

А наемниците измежду хуните, които се наричат савири, защото ромейте били придружени от един отред тежко въоръжени [хуни] около 2000 души на брой, предвождани от Валмах, Кутилзис и Илигер, най-видни мъже измежду тях, се разположили около Археопол и тамошните поля по заповед на Мартин, за да безпокоят, колкото могат, неприятелите, които щели да минат оттам, да ги дразнят и да правят преминаването им по-трудно.

Обаче и други кораби били докарани по реката² и застанали на двата участъка, на които Валериан³ бил началник. Те били въоръжени досъщ като другите, за да бъдат отблъснати от двете страни неприятелите, които биха стреляли от по-високо и биха пристъпили към обсадата. За да не пострадат ни най-малко от когото и да било, тези кораби, намиращи се в реката, таксиархът Дабрагез, по произход ант, и някой си хун, дружинен началник, на име Елмингир, по заповед на стратегите натоварили няколко двукръмни лодки с по десет души от войската, която ги следвала винаги, и отишли колкото било възможно погоре. Те пазели зорко [реката] и наблюдавали бродовете, като плували ту сред течението, ту покрай двата бряга. И тук станало нещо много радостно и приятно, каквото може да се случи във война и в сражение: малко по-нагоре от тях два

¹ Както личи от следващите откъси, които поместваме тук, Дабрагез и Усигард били анти по произход. ² Става дума за р. Фазис (дн. Потн) в Лазика, при чието устие се намирал гр. Фазис (дн. Рион). ³ Споменатият Валериан бил таксиарх, т. е. началник на отред или стотица. През VI в. таксиарсите командували и по-големи отреди.

ἀνωτέρω αἱ Ῥωμαῖκαὶ δύο τριακόντορες, δὲ δὴ ἔμπροσθεν ἔφην κενὰς ἀνδρῶν ἰπὸ τῶν Περσῶν ἀφηρησθαι, αὐταὶ δὴ οἷν αἱ τριακόντοροι, ὀπλίτας ἔχουσαι Μίδους, ἐν τῷ ποταμῷ ἐναυλοχοῦντο καλωδίους τῆς γῆς ἐξημμένα. νυκτὸς δὲ ἐπιλαβομένης, οἱ μὲν ἄνδρες ἐν αὐταῖς ἐκάθειδον ἅπαντες· τοῦ δὲ βροῦ πολλοῦ φερομένου, καὶ τὰ πείσματα διατείνοντος τῇ ὑπαγωγῇ τῶν δλκάδων, ἀπερρήγνυται τῇ μῆ ὁ δεσμὸς ἐξαπινάως· ἄφετον δὲ αὐτὴν ἢ δίνη λαβοῦσα καὶ ἔλευθέρων, καὶ οὔτε εἰρεσίας ἀντιπρατούσης οὔτε πηδαλίου ἐτέρωθι πον ἰθύνοντος, κατάγει πῶς αὐτὴν ὀξύτατα ἐς τὸ πρόσω καὶ παραδίδωσι τοῖς ἀμφὶ Δαβραγέζων Ῥωμαίοις. οἱ δὲ εἰσιδόντες ἄσμενοι εἶλον τὸ θήραμα, καὶ ἐπετέρποντο τῇ ξυντυχίᾳ, ὅτι γε αὐτοῖς ἦδε ἢ ναῦς κενὴ πρότερον ἀπελθοῦσα τότε δὴ ἀνδρῶν ἀνάπλευσ ἐπανῆκεν. (p. 274,32—275,32)

IV 13. Παρήσαν δὲ τοῖς Πέρσαις καὶ Οὐνοὶ Σάβειροι ἐπὶ μισθοφορᾷ προσβοηθήσοντες. τοῦτο γὰρ τὸ γένος μέγιστόν τε ἐστὶ καὶ πολυάνθρωπον, φιλοπόλεμόν τε ἐς τὰ μάλιστα καὶ ἀρπαλέον καὶ οἷον δὴ οἷν αἱ τῶν ὀθνεῖων ἐφίεσθαι, μισθοῦ τε ἐνεκὰ μόνου καὶ τῆς ἐπὶ τῇ λείᾳ ἐλπίδος νῦν μὲν τούτοις, νῦν δὲ ἐκείνοις, νῦν δὲ ἄλλω τῷ ξυμμαχεῖν καὶ ξυνδιακινδυνεύειν ἐς τὰναντία μεταβαλλόμενον. πολλάκις μὲν γὰρ τοῖς Ῥωμαίοις, πολλάκις δὲ τοῖς Πέρσαις κατ' ἀλλήλων παρατατιομένοις ξυνηήσαντο τ. ὡς ἀγῶνας, ἐν ὀλίγῳ τῷ μεταξὺ χρόνῳ ἐφ' ἑκατέρους τραπέντες καὶ μισθαρηγῶσαντες. (pp. 312,32—313,12)

IV 18. Ὁ μὲν οὖν Ἰλλοῦς προπορευόμενος ἤγειτο τῶν ἀνδρῶν ἐς τὴν ἀνάβασην, ὡς ἦδη αὐτῷ τῇ πείρᾳ καὶ διεγνωσμένην. εἶπετο δὲ εἰθὺς Ζίπερ ὁ Μαρκελλίνου δορυφόρος, καὶ μετ' εἰκέεινον Λεόντιος ὁ Δαβραγέζου, καὶ ἐπ' αὐτῷ Θεόδωρος ὁ τῶν Τζάνων ταξίαρχος — — ἐν τούτῳ δὲ Λεόντιος ὁ Δαβραγέζου ὑπὲρ τέλματός τινος ὀλισθήσας καταπίπτει ἀθρόον καὶ ὑποφέρεται καὶ περιρρήγνυσι τὴν ἄσπίδα. (p. 321,1—6; 16—19)

IV 20. Οἱ δὲ βάρβαροι ἐμόχθουν μὲν σφόδρα καὶ ἐπιέροντο, πλὴν ἄλλ' οὐπω ἀνίσταν ἀμυνόμενοι. ἦδη γὰρ τινες σπαλίωνα κομίζοντες ἐπ' ἐκεῖνα δὴ τὰ τῶν Ῥωμαίων ἐρκεῖ ἐχώρουν ὡς ἅπαντα καταβαλοῦντες. πρὶν δὲ δὴ πελάζειν αὐτοὺς καὶ ὑποκρύπτεσθαι, Σοικρούνας τις ὄνομα, Σκλάβος ἀνὴρ, ἀφίησι δόρυ τῷ μᾶλλον προσφαι-

ромейски тридесетвеслени кораба, които, както вече казах по-рано, персите отнели без екипажа им, тези именно тридесетвеслени кораби, на които имало тежковъоръжени мидийци, стояли на котва в реката, като били вързани с въжета за брега. Когато настъпила нощта, всички люде, които били там, заспали. Понеже имало силно течение, което тласкало товарните кораби и опъвало въжата, неочаквано връзката на единия кораб се скъсала. Водовъртежът, като подхванал изпуснатия и откъснат кораб, откарал го някак много бързо напред, понеже нито гребане го възпирало, нито кормилото могло да го насочи нанякъде, и го предал на ромеите, командувани от Дабрагез. Като го съзрели, те с радост хванали лова и били доволни от случката, понеже този кораб, който по-рано ги напуснал празен, сега се върнал при тях с люде.

С персите били и хуни савири, които им помагали като наемници. Това племе е твърде голямо и многочислено, извънредно войнолюбиво и грабливо, а и винаги се стреми към чуждото. Само за заплата и с надежда за плячка те служат ту на тия, ту на ония, ту се обръщали срещу оня, на когото са били съюзници и с когото са споделяли опасностите. [Савирите] се биели често пъти на страната на ромеите и често пъти на страната на персите, когато те воювали помежду си, като в кратко време се прехвърляли и минавали на служба към едните и към другите.

И тъй Илус¹ вървял напред и водел войниците към нагорнище, което му било познато вече от опит. Веднага след него следвал Зипер, копиеносецът на Марцелин, след него Лъв, син на Дабрагез, и подире му Теодор, таксиархът на цаните.² — — Между това Леонтий, синът на Дабрагез, като се подхлъзнал в някаква тиня, се строполил, търколил се и си счупил щита.

Варварите много се измъчвали и били притискани, обаче те все още не преставали да се защищават. Някои вече носили спалион³ и настъпвали срещу укрепленията на ромеите, за да разрушат всичко. Но преди да ги доближат и да се прикрият, някой си, на име Сварун, славянин, хвърлил копие срещу този,

¹ Илус бил византийски военачалник, исавриец по произход. ² Цаните, или мисимиани, били подвластни на царя на колхите, но имали свой език и закони. Те живеели по горното течение на р. Кодора. ³ Спалионът представлял дървен навес, под който се криели нападащите войници.

νομένω, και πλήττει καιρίαν. πεσόντος δὲ ἐκείνου αὐτίκα ἐξετινάχθη ὁ σπαλίω, και ἠρήρητο ἀνυπετραμμενος, και πως ἐς τὰναντία τοῦ κύτους περιγημένον ἀνεκαλύπτοντο οἱ ἄνδρες και ἀπεγυμνοῦντο. και τοὺς μὲν ἄλλους βραδίως οἱ Ῥωμαῖοι κατακοντίζοντες ἔκειναν, εἰς δὲ γε ἀποδράς ὄχχετο. (p. 324, 19—32)

който се показвал повече навън, и го наранил смъртоносно. Когато последният паднал, спалионът веднага се разклатил, смъкнал се и като се прекатурил, преобърнал се някак върху изпъкналата страна на свода си, та войниците били разкрити и оставени без защита. Тогава ромеите лесно избили с хвърляне на копия останалите, от които само един успял да избяга.

11. Iustinus barbarorum incursiones apud Danubium repellit

IV 22. Ὁ δὲ, καιτοι γιγνώσκων τὰ ποιούμενα, πολλάκις τε τῶν λεηλατουμένων ὡς αὐτὸν ἰόντων και ξὶν ὀλοφυρμῶ προκαλινδουμένων, λώφησιν τε γενέσθαι σφοῖσι τῶν κακῶν ἀντιβολούτων, δμως τῶν ὀδυρμῶν και διακρῶν ὀλίγα φροντίσας ἤσθιεν ἀδεῶς ἐκ τῶν ἀδικημάτων, και ἤδετο μὲν ἀπριάτην εὐωχούμενος, και πρὸς γε μεστὸν κατὰ τὸ πλέον και ἐμβριθέστερον ποῶν τὸ φασκῶλον. ἤμελλε δὲ ἄρα χρόνῳ ὕστερον ποινὰς μεγάλας ἠλίχως ἀποτινῆναι. εἰ γὰρ μυρίους μετὰ ταῦτα διήρυσσε πόρους και μέγιστον ἤρατο κλέος ἀμφὶ τὸν Ἰστρον ποτῆμόν, τὰς τῶν βαρβάρων ἐπιδρομὰς ἀνακόπτων, ἀλλ' οὐδὲν ἐνθὲνδε ἢ τοῦ κρείττονος ἐθωπεύετο δίκη οὐδὲ τούτοις ἐκείνα ἐπεκαλύπτετο. (p. 329, 8—22)

11. Юстин отблъсва варварските нападения около Истръ

Ограбените отивали често при [Юстин¹], хвърляли се с ридания пред краката му и коленопреклонно го молили да се прекратят злините. Обаче [Юстин], ако и да знаел това, което се вършело, отдавал малко внимание на плачовете и сълзите им, без страх използвал за себе си неправдите и се наслаждавал, като пирувал, без да плаща, и при това правел кесията си по-пълна и по-тежка. Обаче по-късно той трябвало да понася за това твърде тежки наказания. Защото ако и да извършил после хиляди подвизи и да спечелил много голяма слава около реката Истръ, като отблъсвал нападенията на варварите, божествената присъда никак не била смекчена от това и с тези подвизи не се покривали предишните му деяния.²

12. Zabergan, Cotrigurorum dux, Thracias persequens contra Constantinopolim ducit

V 11. Οἱ Οἴννοι τὸ γένος τὸ μὲν παλαιὸν κατόικουν τῆς Μακρότιδος λίμνης τὰ πρὸς ἀπηλιώτην ἄνεμον, και ἦσαν τοῦ Ταναΐδος ποταμοῦ ἀρκτικώτεροι, καθάπερ και τὰ ἄλλα βάρβαρα ἔθνη, ὅποσα ἐντὸς Ἰμαίου ὄρους ἀνὰ τὴν Ἀσίαν ἐτύγγχανον ἰδρυμένα. οὗτοι δὲ ἅπαντες κσιῆ μὲν Σκύθαι και Οἴννοι ἐπωνομάζοντο· ἰδίᾳ δὲ κατὰ γένη, τὸ μὲν τι αὐτῶν Κοτρίγουροι, τὸ δὲ Οὐτίγουροι, ἄλλοι δὲ Οὐλίτιγουροι, και ἄλλοι Βουρούγουνδοι, και ἄλλοι ὡς ἂν αὐτοῖς πατρῶν τε ἦν και εἰδωμένον. γενεαῖς δὲ πολλαῖς ὕστερον διέβησαν ἐς τὴν Εὐρώπην, εἴτε ὡς ἀληθῶς ἐλάφου τινὸς κατὰ τοῦτο δὴ τὸ θρυλούμενον τὰ

12. Котригурският вожд Заберган преминава Тракия и се отправя срещу Константинопол

Хуните населявали в старо време земите на изток от Меотидското езеро и се простирали по на север от реката Танаис, както и останалите варварски народи, които се били заселили отсам планината Имай³ в Азия. Всички тези народи се наричали общо скити и хуни. Обаче поотделно едно от тези племена се наричало котригури, друго утигури, трети ултизури, а други вуругунди⁴, и други според техния прадядов обичай. По-сетне, след много поколения, те преминали в Европа, било че наистина някаква кощута най-напред им посочила

¹ Юстин бил началник на византийските войски в Лазика. Както личи от предходния текст, населението на Лазика страдало от безчинствата на един от подчинените на Юстин, на име Йоан Африканец, и затова се оплакало на Юстин. Събитията се отнасят към 556 г. ² Загатва се за подвизите на Юстин срещу аварите по бреговете на Дунава, за които говори Менандър (вж. тук). ³ Планината Имай е дн. Тенгри Даг или Тянь Шан в Средна Азия. ⁴ Вуругунди (Уругунди — около IV—VI в.) били племена вероятно от хунски произход. Вж. *Moravcsik*, op. cit., II, p. 102.

πρῶτα ἠγῆσαμένης εἴτε καὶ ἄλλοις χρησάμενοι τύχη, καὶ τὴν ἐκροὴν τῆς λίμνης τὴν ἐς τὸν Εὐξείνου Πόντου φερομένην, ἄπορον τέως δοκοῦσαν, τότε δὴ ὅτω οἷν τρόπον διαπεραιωθέντες, ἁλώμενοι δὲ ὁμῶς ἀνὰ τὴν ὀθνεῖαν, πλεῖστα ὅσα τὸ ἰθαγενὲς ἔλυμήναντο, ἀπροσδόκητα προσπεσόντες, ὡς καὶ τοὺς προτέρους οἰκήτορας ἀπελάσαντες αὐτοὶ τὴν ἐκείνων κατέχεν. ἤμελλον δὲ ἄρα οὐκ ἐπὶ μακρότατον διαμένειν, ἀλλὰ πρόρριζοι τὸ λεγόμενον ἀπολεῖσθαι. αὐτίκα γοῦν Οὐλίζουροι τε καὶ Βουρούγουνδοι μέχρι μὲν Δέοντος τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τῶν ἐν τῷ τότε Ῥωμαίων γνώριμοί τε ὑπῆρχον καὶ ἄλκιμοι εἶναι ἐδόκουν· ἡμεῖς δὲ οἱ νῦν οὔτε ἴσμεν αὐτοῦς, οὔτε οἶμαι, εἰσόμεθα, τυχόν μὲν διαφθιρέντας, τυχόν δὲ ὡς πορρωτάτω μεταναστάντας. ἐκείνου γε μὴν τοῦ ἔτους, ἐν ᾧ δὴ ἔφην τὴν λοιμώδη νόσον τῇ πλεῖ ἐνσκήψαι, τὰ λοιπὰ τῶν Οὐννων γένη ἐσώζετο, καὶ ἦσαν ἔτι ὀνομαστότατα. κλιόντες δὲ ὁμῶς οἱ Οὐννοι ἐς τὰ πρὸς νότον ἄνεμον, οὐ πόρρω τῆς δὴτης τοῦ Ἰστροῦ ποταμοῦ ἠέλιζοντο, ἥνικα ἦν αὐτοῖς βουλομένοις. τότε δὴ οἷν τοῦ χειμῶνος ἐπιλαβομένου, τὰ μὲν φεῖθρα τοῦδε τοῦ ποταμοῦ κατὰ τὸ εἰωθὸς ὑπὸ τοῦ κρύους ἐπήγνυτο ἐς βάθος, καὶ ἦσαν ἥδη σκληρὰ καὶ βάσιμα καὶ ἱππήλατα. Ζαβεργὰν δὲ ὁ τῶν Κοτριγούων Οὐννων ἠγεμὼν ξὺν πλείστοις ὅσοις ἱππότης ἐπιδραμῶν καθάπερ χέρσον τὴς δίνας, ἐς τὴν Ῥωμαίων ἐπιγράτειν ἐνκολώτατα διαβαίνει· ἔρημά τε εὐρῶν τὰ ἐκείνη χωρία, καὶ ὑψηλὸς αὐτῷ κωλύματος γυγνομένου ἀνὰ τὰ πρόσω πορευομένου, αὐτίκα ὄγε Μυσίαν τε καὶ Σκυθίαν περιεμφάμενος τῇ Θρακίᾳ προσέβαλεν. ἐνταῦθα δὲ διελὼν τὸν οἰκεῖον στρατὸν ἀπόμοισαν μὲν τινα ἔστειλεν ἀνὰ τὴν Ἑλλάδι καταδραμουμένους τὰ ἀφύλακτα τῶν τῆδε χωρίων καὶ λεηλατήσοντας, ἑτέρους δὲ ἐς τὴν Χερσονήσον τὴν Θρακίαν.

12. Τῆσδε δὲ τῆς Χερσονήσου τὰ μὲν πρὸς ἀνίσχοντα ἥλιον νενευκότα καὶ εὐρόνοτον ἄνεμον καὶ μέχρι τοῦ μεσημβρινοῦ κέντρον τῷ Ἑλλησπόντῳ παρτείνεται. περιορεῖ γὰρ σχεδὸν τι ἅπασαν, καὶ ταῖς καμπυῖς τῶν ἡόνων ξυμπεριάγεται βραχεῖ τι μέρει τῆς ἠπείρου, καὶ μόνοις τετρακόκοντά που σι ἰδίους εἰργόμενος τοῦ νῆσον αὐτὴν ἀπεργάσασθαι. ἐν τούτῳ δὲ τῷ ἰσθμῷ τεῖχος ἑκατὸν ἰδρύται ξυνεχὲς ἐφ' ἐκπέτρῳ θαλάττῃ προβεβλημένον· πόλεις τε ἐνδοθεν αὐτῷ

пътя, както гласи общоизвестното предание, било като са използвали някакъв друг случай.¹ Тогава, като преминали така или иначе отока на езерото, който се влива в Евксинския Понт и който до тогава бил смятан за непроходим, те се скитали по чужди земи и нанасяли извънредно големи пакости на тамошното население, като го нападали неочаквано. Така те прогонвали по-раншните им жители и завземали тяхната земя. Съдено било обаче да не останат там много дълго, но да загинат, както се казва, до корен. Впрочем ултизурите и вуругундите били известни до времето на император Лъв² и на тогавашните ромеи и били смятани за храбри. Но ние днес нито ги знаем, нито, мисля, ще ги познаем, понеже едни от тях са загинали, а други са се преселили много далеч. През годината, в която, както казах, заразителна болест нападнала града [Константинопол], останалите хунски племена били запазени и все още доста известни по име. Хуните обаче, като слезли в земите към юг, се настанили, където искали, недалеч от брега на реката Истър. И тъй тогава, понеже настъпила зима, водите на тази река, както обикновено, замръзнали дълбоко от студ, сковали се и станали проходими за пешаци и за конници. Заберган, предводителят на котригурите хуни, тръгнал с извънредно голям брой конници по реката като по суша и преминал съвсем лесно в ромейска територия. Понеже той намерил тамошните земи запустели и не срещнал никаква пречка при напредването си навътре в страната, веднага през Мизия и Скития нахлул в Тракия. Тук той разделил войската си, една част от нея изпратил срещу Елада, за да нападне незащитените тамошни селища и да ги ограби, а другата част — в тракийския Херсонес.

Оная част от Херсонес, която е обръната към изток и югоизток, се простира покрай Хелеспонт чак до южния му край. Защото той мие почти целия Херсонес и с извивките на бреговете си го обхваща без една малка част от сушата, като само някакви четиридесет стадия му пречат да го превърне в остров. В този провлак се издига защитна стена, която се простира непрекъснато от едното до другото море. Във вътрешността му са разположени градовете

¹ Събитията се отнасят към 557 г.

² Византийският император Лъв I (457—474).

προσπεπηγυῖαι τυγχάνουσιν Ἀφροδισίας τε καὶ Θῆσκος καὶ Κίβηρις. τούτων δὲ ὡς ἀπωστάτω ἀμφ' αὐτὸν δήπου τὸν πορθμὸν καὶ τοὺς παρακλίους ἀγκῶνας Σησιός γέ ἐστι πόλις ἢ περιλάλητος τῇ ποιήσει καὶ ὀνομασιστάτη, οὐκ ἄλλου του ἕνεκα, οἶμαι, ἢ μόνον ἐπὶ τῷ λύχῳ τῆς Ἡρῆς ἐκείνης τῆς Σησιίδος καὶ τῷ Λεάνδρου ἔρωτι καὶ θανάτῳ. οὐ πόρρω δὲ αὐτῆς καὶ ἑτερόν τι κεῖται πόλιον, ἐλάχιστον μὲν καὶ ἀκαλλές, καὶ οὐδὲν διωτὸν ἐπέραστον ἔχον, Καλλιπόλις δὲ ὅμως ἐπονομαζόμενον τὰς γε μὴν περιοικίδας κοσμοῦσιν ἀγροὶ τε καὶ ἐπίνεια καὶ δένδρων ποικίλων ἔσμος καὶ φείθρων ποίμων, γῆ τε εὐαργῆς ἄγαν καὶ κάριμος κἂν τοῖς ἀναγκαίοις διασκεσάτη. τοσαῦτα ἄρα πολιόμενα καὶ χώραν ὡς πλείστην ἔνδον ἐναπολαμβάνει τὸ ἔρυμα, ὡς μὴ πολέμοις εὐέφοδα εἶναι. τότε δὴ οὖν ὁ Ζαβεργᾶν εὐωχούμενος τῶν ἐλπίδων διανοεῖτο καθ' αὐτὸν ὡς, εἴ γε τὸ τεῖχος καθέλοι καὶ τοῖς ἔνδον ὀμιλήσει χωρίοις, θνήσκειται θάπτον καὶ τῆς θαλάττης κρατῆσαι ἐπευθὲν τε ὀνειροπόλει νεῶν αὐτῷ παρέσεσθαι πλῆθος καὶ οὐ διαβήσεται κατὰ τὴν Ἀσίαν, τὸν μεταξὺ πόρρον στενωπὸν ὄντα καὶ οὐ μάλα τραχεῖ κύματι χαρᾶτόμενον εὐκολώτατα διαπλεύσας, καὶ ὡς εὐθὺς τὴν Ἀβυδὸν λυμανεῖται καὶ τὸ ἐν αὐτῇ πορθήσει δεκατετάρην. τούτοις δὴ οὖν μάτην τοῖς βουλευμασιν ἐξηρηθισμένος ἔστειλε δύναμιν ἀπὸ τῆς Χερρόνησον, ὁπόσῃν ἀποχρήσειν ἐς τότε τὸ ἔργον ἠγεῖτο· αὐτὸς δὲ ξὺν ἐπιτομισχίλοις ἱππόταις ἰδὺν τῆς Κωνσταντίνου πόλεως πορευόμενος τοὺς τε ἀγροὺς ἐδήην καὶ τῶν πολισμάτων ἐπεριῶτο καὶ ἅπαντα ἐκίνει χύδην καὶ ξυνετάραπτεν. αἰτία δὲ ἦν τῆς ἐφόδου τῷ μὲν ἀληθευτάτῳ λόγῳ ἀδικία βαρβαρική καὶ πλεονεξίας ἐπιθυμία, σκῆψιν δὲ ὅμως τινὰ καὶ προκάλυμμα ἐποιεῖτο τὴν πρὸς τοὺς Οὐτιγούρους δυσμένειαν· Σάνδιλος γάρ τις ὄνομα Οὐννος ἀνὴρ ἠγεῖτο μὲν ἐκείνου τοῦ γένους, εὐνοῦς δὲ ἐς τὰ μάλιστα καὶ ἑνοπῆδος ὑπῆρχεν Ῥωμαίοις. τοιγάτοι βασιλεὺς ἔστειρέ τε αὐτὸν καὶ ἐγέραρε καὶ δώρους θαμὰ ἐφιλοφρονεῖτο. οἱ δὲ Κοτρίγουροι ἅτε δὴ οὐ τῶν ὁμοίων μετέχοντες, ἀλλὰ παντάπασιν περιπεφρονημένοι καὶ περιφρονῶς προσηλαμιζόμενοι, τήνδε ποιεῖσθαι τὴν ἐκστρατείαν φήθησαν χρῆναι, ὡς ἂν καὶ αὐτοὶ δῆθεν φοβεροὶ τε καὶ λόγου ἄξιοι ἀποδειχθεῖεν καὶ οἱ μὴ ἐφριέναι τῷ ἀτιμάζοντι.

Афродизия, Тескос и Кивирис. Най-далеч от тях около самия проток и крайбрежните му извивки се намира градът Сестос, много възпяван в поезията и твърде прочут не заради друго, а само поради лампата на известната Херо от Сестос и поради любовта и смъртта на Леандър¹. Недалече от него се намира и друго едно градче, което е много малко, неугледно и лишено от всякаква привлекателност, но при все това се нарича Калипол. Околностите му пък са красиви със своите ниви, пристанища, многобройни различни дървета, пивки води и със своята много добре напоявана и плодородна земя, обилна с храни. И така защитната стена² обхваща толкова града и тъй обширна земя, та те не са лесно достъпни за неприятелите. Тогава Заберган, окрилян от надежда за успех, си мислел, че щом завземе защитната стена и проникне зад нея, ще може да завладее по-бързо и морето. При това си въобразявал, че ще дойдат при него много кораби, ще премине в Азия, като преплува извънредно лесно протока, който е много тесен и се набраздява от не твърде буйни вълни, и веднага ще опустоши Абидос и ще ограби митницата му. И тъй възбуден от тези празни мечти, изпратил в Херсонес войска, колкото смятал, че ще бъде достатъчна за това начинание, а сам със седем хиляди конници потеглил направо за Константинопол, като опустошавал по пътя си нивите, нападал градовете, раздвижвал и разбърквал издъно всичко. Причината за похода му се дължала в действителност на варварска несправедливост и варварско користолюбие, обаче той представял като предлог и оправдание за това враждата си срещу утигурите. Някой си хун, на име Сандилх, бил вожд на това племе. Той бил много благосклонен към ромеите и бил техен съюзник. Затова императорът го обичал, почитал и проявявал често своята благосклонност към него с подаръци. Обаче котригурите, понеже не получавали същото и били всякак пренебрегвани и съвсем явно обиждани, сметнали, че трябва да предприемат този поход, за да се покажат, че и те били страшни и достойни за уважение и че нямало да допуснат да бъдат незачитани.

¹ Тук авторът загатва за античната легенда, според която младежът Леандър от Абидос се влюбил в девойката Херо, която живеела на отсрещния бряг в Сестос. Всяка нощ той е преплавал Хереспонта, за да се срещне с нея, но през една бурна нощ се удавил. Херо от скръб се хвърлила от върха на фара на Сестос. ² Става дума за Анастасиевата стена.

13. Καὶ τοίνυν, οὐδὲν γὰρ διοῦν αὐτοῖς ἀντίπαλον ἐμποδῶν εἰσίσκει οὐδὲ ἱπηντίαιζε, κατέρχον ἀφειδῶς καὶ ἐλεηλάτων τὴν χώραν, λείαν τε ἀφθονον περιβαλλόμενοι καὶ αἰχμαλώτων ἀθροίζοντες πλήθη ἐν τοῖς καὶ γυναῖα π.λλὰ τῶν εὖ γεγονότων καὶ σώφρονα διαίταν ἰρημένων ἀμότυτα ἤγοντο, καὶ ξυμφορὰν πασῶν μείζονα ἐδυστύχων, ἐς ἀκολασίας ἀμετρίαν ὑπερηρετῆν ἀναγκάζόμενοι· ἔνια δὲ καὶ ἀπερηκνῆται ἤδη ἐκ παίδων γάμοις τε καὶ φιλοκοσμία καὶ ταύτη δὴ τῇ περὶ τὸν βίον ἀναστροφῇ καὶ ὁμιλίᾳ ἐν ἀποκεκριμένῳ τινὶ καὶ τῇ πρὸς τὸ θεῖον ἱκετεία προσήκοντι ὑπεκρύπτοντο δωματίῳ, τὸ ἄμιγές τε καὶ ἐλείθερον καὶ παντάπασιν ἀκοινωνήτων τῆς μετ' ἀνδρῶν ξυνοουσίας περὶ πλείστου ποιούμεναι καὶ μόνῳ τῷ ἡρεμεῖν ἀνειμένα. οἱ δὲ καὶ ἐς ταῖτας ἐξυβρίζον ἀφαιρούμενοι τοῦ ἱεροῦ παρθενῶνος καὶ ἀπρεπῶς αἰπαῖς πρὸς βίαν ξυγκληιδούμενοι· ἄλλα δὲ πολλὰ τῶν ἄορεων ἐς ταῦτ' ἰέναι οὐκ ἀνηγαμένων, κύουσαι ἐν τῷ τότε οὕτω πικρασχόν εἴλκοντο, καὶ εἶτα, ἐπειδὴ παρῆν ἡ τοῦ τόκου ἀνάγκη, οὕτω δὴ τι ἐν μέσῃ τῇ πορείᾳ ἐμφανέτατα ἔτικτον, οὔτε τὰ αἰσχυντηλά τῶν ὠδίνων ἐπικαλύπτειν δύναμεναι οὔτε περιστέλλαι, ὡς θέμις, καὶ ἀνελέσθαι τὰ βρέφη· ἄλλ' αἱ μὲν καὶ ὡς ἐσύροντο, μηδὲ ἀλγῆσαι αἰπαῖς, εἰ οἷόν τε φάναι, ξυγχεχωρημένον, τὰ δὲ δείλαια ἐκείνα ἐπ' ἐρημίας ἐλείπετο κούσι τε καὶ οἰωνοῖς σπαραττόμενα, ὥσπερ τοῖδε ἔνεκα μόνου ἐς φῶς προαχθέντα καὶ μάτην τοῦ φθναί ἀπογε σάμενα, ἐς τοῦτο γὰρ τύχης τὰ Ῥωμαίων πράγματα ἠληλάκει ὡς ἐν αὐτῇ δῆπὸν τῇ περὶ οὐάδι τῆς βασιλίδος πόλεως τοιαῦτα δεινὰ πάσχειν ὑπὸ βαρβάρων σφόδρα ὀλίγων. τοῖς δὲ οὐ μέχρη τούτων ἐτελεύτα τὸ θράσος, ἀλλ' ὀδῶ ἰόντες ἄλλ' αἰ μὲν τῶν μακρῶν ὀνομαζομένων τειχῶν βραδίως παρῆλθον καὶ τοῖς ἔνδον φρουρίοις ἐπέλασον. πολλαχοῦ γὰρ ὑπὸ χρόνον καὶ ἀτημελείας ἐπεπτῶκει καὶ διελέλυτο ἡ τοῦ μεγίστου ἐρύματος οἰκοδομία. ἔνια δὲ μέρη καὶ αὐτοὶ καταβελήκασιν ἰδεῶς οὕτω καὶ ἀταλαιπύρως, ὥσπερ οἰκίας καταστρεφόμενοι. καὶ οὐδὲν ἦν τὸ ἀπείργον τῷ μῆτε φρουρῶν στρατιωτικῇ ἐνθάδε ἰδρῶσθαι μῆτε ἀμυντήρια μηχανήματα καὶ τοὺς ταῦτα κινεῖν ἐπισταμένους, ἀλλὰ μῆτε κινῶν ἕλασθαι ἀκούεσθαι, εἰ μὴ λίαν καταγέ-

И затова, понеже никакъв противник не им се изпречвал, нито им излизал насреща, те нападали безпощадно и опустошавали страната, като вземали богата плячка и откарвали много пленници. При това те отвещаваха по най-жесток начин много благородни и целомъдрени жени и те понасяли най-голямото нещастие, понеже били насилвани да удовлетворяват безкрайното им сладострастие. А имало такива жени, които още от младини се били отказали от брак, от гиздене, също и от грижите за този живот и от общуване с хора и живеели скрито в уединение и подходна за молитва килия.¹ Те ценели най-вече непорочния и свободен живот и пълното въздържане от сношение с мъже и били се отдали само на уединение. И с тях варварите се гаврели, като ги извличали от свещената обител и по безсрамен начин се търкаляли с тях, за да ги изнасилват. А много други жени, които не се били отказали да живеят с мъже, били изнасилвани бременни, доколкото било възможно при това положение, и после, когато настъпило време да родят, те раждали някак открито посред пътя, без да могат да прикрият срамотите при раждането или да повият, както е обичай, новородените си деца и да ги вземат на ръце. Но те били влачени и в това положение не им се позволявало, ако може да се каже, дори да страдат, а нещастните им деца били изоставяни на пусти места, за да бъдат разкъсвани от кучетата и хищни птици, като че ли само заради това са дошли на бял свят и напразно са вкусили от живота. До такава нещастие били достигнали работите на ромеите, че много малко по брой варвари дори в самата околност на царския град им нанасяли такива беди. Обаче тяхната дързост не свършвала с това, но вървейки по пътя, те лесно минали така наречената Дълга стена и се приближили до вътрешните укрепления, понеже на много места били паднали или разрушени от времето и небрежността стените на тая твърде голяма крепост. А някои нейни части те сами събаряли така смело и без труд, като че ли разрушавали къщи, и нямало нищо, което да им пречи, понеже там не се намирала нито военна охрана, нито защитни машини и лица, опитни да борват с тях. Там дори не се чувал ку-

¹ С тази перифраза авторът означава монахините.

λαστον εἰπεῖν, ὡς γοῦν ἐν συμφεῶσι καὶ μάνδρασι. τὰ γὰρ τῶν Ῥωμαίων στρατεύματα οὐ τοσαῦτα διαμεμενηκότι ὅποσα τὴν ἀρχὴν ὑπὸ τῶν πάλαι βασιλέων ἐξεύρηται, ἐς ἐλαχίστην δὲ τινα μοῖραν περιελθόντα, οὐδέτι τῷ μεγέθει τῆς πολιτείας ἐξήρουν. δέον γὰρ ἐς πέντε καὶ τετραράκοντα καὶ ἑξακοσίας χιλιάδας μαχιμῶν ἀνδρῶν τὴν ὕλην ἀγείρεσθαι δύναμιν, μόλις ἐν τῷ τότε ἐς πενήκοντα καὶ ἑκατον περιεστίγχε. καὶ τοῦτων αἱ μὲν ἐν Ἰταλίᾳ ἐτετάχατο, αἱ δὲ κατὰ τὴν Λιβύην, ἕτεροι δὲ ἐν Ἰσπανίᾳ, καὶ ἄλλοι περὶ τοὺς Κόλχους καὶ ἄλλοι κατὰ τὴν Ἀλεξάνδρου καὶ Θήβων τὴν Αἴγυπτίαν. ἐκάθηρτο δὲ ὀλίγοι καὶ πρὸς τὰ ἔξω τῶν Περσῶν ὄρουσι οὐ γὰρ δῆπου ἔδει ἐκεῖσε πλεόνων διὰ τὰς σπουδὰς καὶ το ῥέων τῆς ἐκχευρίας. ἴδὲ πως ἄρα ἐς βραχύτιπον μέρος περιέσταλτο τὰ πλήθη καὶ ὑπετέτυγτο τῇ τῶν κρατιόντων ὀλιγοψύχῃ.

14. Ὁ γὰρ βασιλεὺς ἐπειδὴ πρότερον Ἰταλίαν ἐτύμασεν ἐχειρόσατο καὶ Λιβύην καὶ τοὺς μεγίστους ἐκείνους πολέμους διήγησε, καὶ πρῶτος ὡς εἰπεῖν ἐν τοῖς κατὰ τὸ Βυζάντιον βεβησιλευκόσι Ῥωμαίων αὐτοκράτωρ ὀνόματί τε καὶ πράγματι ἀπεδέδευτο· ἐπειδὴ οἱ αὐτῷ ταῦτά τε καὶ ἄλλα ὅμοια τοῖσι νεώτεροις ἐτι καὶ ἐρωμένῳ ἐξείργαστο, τότε δὴ ἄμφω τὴν ἐσχάτην τοῦ βίου πορείαν, ἥδη γὰρ καὶ ἐγεγηράκει, ἀπειρημένῳ τοῖς πόνους ἔδοκει, καὶ μᾶλλον τι αὐτὸν ἤρεσκε ξυγκρούειν ἐν σφίσι τοῖς πολεμίους, δώροισι τε αὐτοῦς, εἴ πῃ δεήσοι, καταδιωπεύειν, καὶ ταύτη ἄμωσγέπως ἀποκρούεσθαι, ἢ ἐφ' ἑαυτῷ πεποιθένῃ καὶ μέχρι παντός διακινδυνεύειν. τοιγάρτοι καὶ περιέωρα τὰς τάξεις διαγυθειζόμενας, ὡς δὴ τὸ λοιπὸν ἤκιστα γε αὐτῶν προσδεησομενος. καὶ τοῖνυν ταύτης ἐπιλαβόμενοι τῆς βραθυμίας οἱ τὴν δευτέραν ἀρχὴν τῶν σκηπτρῶν διέποντες, οἷς δὴ φορολογεῖν τὴν ὑπήκοον καὶ εἶτα διανέμειν τοῖς στρατεύμασι τὰ ἐπιτήδεια ἐκπεφρόνισται, οὗτοι δὴ τὰ μὲν περιφανῶς ἀπεστέρον, τὰ δὲ καὶ πολλῶ ὕστερον ἢ ὀληνίκα ἐχρῆν ἀπεδίδοσαν· δοθέντος δὲ ὅμως ὀψὲ γοῦν τοῦ ὀφλήματος, εὐθὺς οἱ τὴν πανούργον ταύτην καὶ δημῶδη λογιστικὴν ἠσκημένοι ἐφίσταντο τοῖς καταλόγοις καὶ ἀνεκαλοῦντο τὰ πεπορισμένα. τοῦτο

чешки лай, както при кочини и кошари, ако не е много смешно да се каже това. Ромейските войски впрочем не били вече толкова многобройни, както някога при старите императори, но били твърде много намалени, та не били достатъчни спроти големината на държавата. Ако и да трябвало цялата военна мощ да се състои от шестстотин и четиридесет и пет хиляди бойци, в това време тя достигала едва до сто и петдесет хиляди души. И от тях едни стояли в Италия, други в Либия, други в Испания, други около Колхида и други в града на Александър¹ и египетската Тива². Малцина от тях стояли и по източните граници на Персия, защото там нямало нужда от повече войници поради сключения договор и сигурен мир. По такъв начин многобройните отреди били сведени до незначителен брой войници и съкратени поради небрежността на владетелите.

Императорът, след като по-рано покорил цяла Италия и Либия и привършил тамошните твърде големи войни, се показал по име и на дело, тъй да се каже, пръв измежду самодръжците, царували над ромеите във Византион. Тези и други тям подобни дела той извършил още като младеж и в разцвета на силите си. Тогава обаче, към края на своя жизнен път (защото вече бил остарял), той, както изглежда, се бил отказал от борбите и като че ли повече му се нравело да насъсква неприятелите едни срещу други и ако било някак нужно, да ги спечели с подаръци и по такъв начин да ги отклони от нападения, отколкото да се уповава на силите си и да се излага постоянно на опасност. Затова той допускал да се разстройват войските му, като че ли в бъдеще нямало да има никаква нужда от тях. От това лекомислие били обзети и ръководителите на по-второстепенни служби в управлението на държавата, именно на ония, на които била възложена грижата да събират данъци от поданиците и после да разпределят на войските съестните припаси. Те открито задигали една част от тях, а другата предавали много по-късно. А когато ако и късно, предадели дължимото, тия опитни в това мошеническо и вулгарно сметководство веднага се явявали при войсковите части и отново искали да им

¹ „Градът на Александър“ означава град Александрия в Египет. ² Става дума за град Тива в Египет. Агатий загатва за войните на Юстиниан срещу остготите и Италия и срещу вандалите в Африка.

γὰρ αὐτοῖς γέρας τε ὑπῆρχε καὶ ἀξίωμα, τὸ τοῖς στρατιώταις ἐγκλήματα ἐπάγειν ἄλλοτε ἄλλα καὶ τῆς ἐδωδῆς αὐτοὺς ἀφαιρεῖσθαι· καὶ καθάπερ ἐν παλιρροῖα ὑδάτων αὐτὸ δῆπον τὸ μέτρον τῆς παρασχεθείσης τοῖς τάγμασι δασμοφορίας οὐκ οἶδα ὄντινα τρόπον ἐς τοῦμπάλιν μετωχετεύετο καὶ ἐπανήει ὄθεν ἐρρῦη· καὶ οὕτω μὲν τὸ ὑπερμαχοῦν καὶ παραπατόμενον κατημέλητο καὶ τρογῆς ἀπορία πιεζόμενοι κατελίμπανον τοὺς ἀγῶνας, οἷς ἐτύγχανον ἐντετραμμένοι· καὶ ἄλλοι ἄλλοθι ἀπεχώρουσιν, ὡς ἑτερόντινα μετελευσόμενοι βίον· ἐς δὲ γυναικας ἀκόσμουσας ὡς τὰ πολλὰ καὶ ἠνιόχους καὶ ἀνδρας ἀγενεῖς μὲν ἐν τοῖς ἀναγκαίοις καὶ ἀβροδιαίτους, μόνον δὲ πρὸς τὰς ἐμφύλους ταραχὰς καὶ τὴν περὶ τὰ χρώματα ἔρην· ἐμμανεῖς καὶ θαρραλέους καὶ ἄλλους ἔτι τούτων ἀχρειότερους, τὰ στρατιωτικὰ ἐσκεδάννυντο χρήματα. ταῦτά τοι ἦ τε ἄλλη Θυράκη καὶ τὰ πρὸς αὐτῇ τῇ βασιλίδι πόλει χωρία ἔρημιά τε ἦν καὶ ἀφύλικτα, ἐς ὅσον καὶ τοῖς βαρβάρους βατὰ εἶναι καὶ εὐεπίδομα· ἐς τοῦτο γὰρ ἐκείνου ἤρθησαν ἀλαζονείας ὡς καὶ ἀμφὶ Μελαντιάδα τὴν κόμην στρατοπεδεύουσαν, οὐ πολλῶ τῆς πόλεως διεστηκῦσαν, ὅτι μὴ τεταράκοντα καὶ ἑκατὸν πον σταδίους. παραρρεῖ δὲ αὐτὴν Ἐθύρας ποταμός, ὃς δὴ ὀλίγον τι πρὸ ελθῶν καὶ ἐπὶ ἀνεμον καικίαν ἠρέμα ἐκκλίνας ἐς τὴν Προποντίδα τὸν ῥοῦν ἀπερεύγεται· ὄθεν δὴ καὶ τὸ πρὸς τῇ ἀκτῇ καὶ ταῖς ἐκβολαῖς παρατεταμένον ἐπίνειον τὴν ἐκείνου φέρεται προσηγορίαν. οὕτω δὲ τῶν πολεμίων ὡς ἐγγύτατα ἀυλιζομένων εὐθύς ἀνὰ τὸ Βυζάντιον τὰ πλήθη τῶν ἀσπῶν ἐδεδίει καὶ κατεπέπληκτο, καὶ τὰ δεινὰ οὐ μόνον ὅποια παρῆν, ἀλλ' ἔτι μείζονα διανοοῦντο, πολιορκίας τε ὄνειροπολοῦντες καὶ ἐμπρήσεις καὶ σπάνιν τῶν ἀναγκαίων καὶ διαρκήσεις τοῦ περιβάλου. τσιγάρτοι πολλὰκις καὶ ἐν ταῖς ἐνδοτέρω λεωφόροις φρυγαὶ ἀθρόοι τῶν ἐκ τοῦ δμίλου ἐγίνοντο καὶ ὠθισμοὶ καὶ ποῖται παράλογοι, ὥσπερ ἤδη τῶν βαρβάρων ἐσβεβληκότων. πάταγός τε πολὺς ἤρετο ἐν τοῖς πωλητηρίοις, τῶν θυρῶν βιαιότερον προσαραπτομένων. οὐ μόνον δὲ τοῖς πολλοῖς καὶ ἠγνοημένοις τὸ ἀνῆσθαι προσῆν καὶ δευμαίνειν, ἀλλὰ γὰρ καὶ ἅπασι τοῖς ἐν τέλει· καὶ βασιλεὺς δέ, οἶμαι, αὐτὸς οὐ μάλα τὰ ξυνεγεχθέντα περιεφρόνει.

се плати вече платеното. Защото честта и достойнството им се състояли в това, да приписват на войниците всеки път нови обвинения и да им отнемат храната, така че както при прилива и отлива на водите предадената на полковете парична дажба, не зная по какъв начин, се връщала обратно в същия размер там, откъдето била дошла. И така защитниците и бойците били пренебрегвани и измъчвани от недостиг на храни, та напускали сраженията, за които били обучени. Други пък се оттегляли другаде, за да заживеят по някакъв друг начин. Войнишките пари били пръскани главно за развалени жени, за колесничари¹ и за мъже, страхливи там, гдето е нужна храброст, и изнежени, бесни и смели само в гражданските размирици и в разприте за цветовете², и за други още по-долни люде. Затова както останалата Тракия, така и земите около самия Константинопол били изоставени и незащитени, та били за варварите достъпни и лесни за нападение. Те впрочем станали дотам дръзки, че се разположили на стан около селото Мелантиада³, което се намира недалеч от града [Константинопол], от който отстои на не повече от някакви сто и четиридесет стадия. Край него тече реката Атира, която, след като измине малко пространство, се отклонява постепенно към североизток и се влива в Пропонтида. Поради това пристанището, което е разположено покрай брега и устието ѝ, носи нейното име. Когато неприятелите се разположили тъй наблизко, много граждани във Византион веднага се уплашили и ужасили и си представяли опасността не само каквато била в същност, но още по-голяма, като си въобразявали обсади, пожари, оскъдица на припаси и пробиви на крепостната стена. Затова често големи тълпи от населението дори в повътрешните улици се впускали да бягат, ставала блъсканица и неочаквана паника, като че ли варварите били вече нахлули [в града]. Голямо смущение настанало в дюкянните, когато вратите били блъскани по-силно. Обаче тревогата и уплахата обхванали не само тълпата и простолюдието, но и всички сановници. Дори сам императорът, мисля, не малко се смущавал от това, което ставало. Затова по

¹ Става дума за надбягващите се в цирковете. ² При надбягванията в цирковете състезаващите се били облечени в дрехи от различен цвят. Цирковите партии във Византия носели името на цветовете: сини, зелени и др. ³ Мелантиада е била седалище в Източна Тракия, станция на централната линия, дн. Яръм-бургас.

ἀπεκοσμοῦντο τοιγαροῦν, πρὸς αὐτοῦ ἐπιτετραμμένον, τὰ ἱερὰ ὅποσα ἐπὶ τοῦ ἄστεος Ἰδρυται κατὰ τὰ Εὐρωπαϊα μέρη καὶ τὸν παράκιον χῶρον, ὅς δὴ ἄρχεται μὲν ἐκ τῶν καλουμένων Βλαχερινῶν καὶ τοῦ Κέρως, μέχρι δὲ τοῦ Εὐξεινίου Πόντου παρατεινόμενος τῷ Βοσπόρῳ ξηναπολήγει. τούτων δὴ οἷν ἀπάντων τά τε ἔντιμα τῶν ἀναθημάτων καὶ τὴν ἄλλην ἀφαιρούμενον κατασκευὴν οἷς ταῦτα ἀνεῖτο, τὰ μὲν ἐφ' ἀμαξῶν φέροντες εἰς τὴν πόλεως ἀπειθήντο, τὰ δὲ ἀκάτοις ἐμβάλλοντες καὶ τὸν μεταξὺ πορθῶν διαπερασοῦμενοι ἐς τὴν κατ' ἀντικρὺ ἡπειρὸν ἔπλεκόμενον. καὶ ἦν ἐν τῷ τότε θεάσασθαι τοῖς ἐκείνῃ νεῶς γυμνοὺς καὶ ἀπηγλαῖσμένους, ὅσπερ οὐπω τῆς ἀγιστείας μετεληχότας, ἀλλ' ἄρτι καθίστασθαι ἄρχομένους.

15. Οἷται δὲ φοβεροὶ τε καὶ μέγιστοι κίνδυνοι ἐπίδοξοι ἦσαν ὡς πάντως ἐσόμενοι ὥστε ἀμέλει τῷ τε ἐν Συναῖς τείχει καὶ τῇ Χρυσῇ καλουμένῃ πύλῃ λοχινοὶ ἴνες καὶ ταξίαρχοι καὶ δπλίται πολλοὶ ἐφειστήκεσαν, ὡς δὴ προσδύμως ἀμυν ὑμενοὶ τοὺς δυσμενεῖς, εἴ που ἐπίοιεν. ἦσαν δὲ οὐ μάχιμοι ὡς ἀληθῶς οὐδὲ μετρίως γοῖν τὰ τοιαῦτα πεπαιδευμένοι, ἀλλ' ἐκ τῶν ταγματῶν ἐκείνων, οἱ ἐς τὸ διημερεύειν τε καὶ διανυκτερεύειν ἐν τῇ αὐτῇ ἀπεκέρκοντο, οὓς δὴ σχολαρίους ἀποκαλοῦσιν. οὗτοι δὲ στρατιῶται μὲν ὀνομάζονται, καὶ ἐγγεγράφονται τοῖς τῶν καταλόγων βιβλίοις. εἰσὶ δὲ οἱ πολλοὶ ἀστικοὶ τε καὶ φαιδροεῖμονες, καὶ μόνον, οἷμαι, ὄγκου τοῦ βασιλείου ἕνεκα καὶ τῆς ἐν ταῖς προόδοις μεγαλαυχίας ἐξευρημένοι. καὶ τὸ μὲν παλαιὸν οὐκ ἄλλους τινὰς ἐν τοῖσδε θεμιστὸν ἦν κατατάττεσθαι ἢ τοὺς αὐτουργεῖν τὰ πολέμια ἡσκημένους. καὶ τοίνυν οὐδὲ χρήματα ἐσῆγον ἐφ' ᾧ ἐνστρατεῖσασθαι, ἀλλὰ χαριστηρίαν διαφανῶς καὶ ἀζήμιον ἐδέχοντο τὴν τιμὴν, ἅτε δὴ ἄξιοι ἐκ τῶν προηγωνισμένων ἀναδειχθέντες. Ζήνων δὲ φαίνεται πρῶτος ὁ Ἰσαυρος μετὰ τὴν τῆς βασιλείας ἀνάκτησιν πολλοὺς τῶν ὁμοφύλων τοῖσδε τοῖς τάγμασιν ἐναριθμήσας, ἥκιστα μὲν ἐν ξυμπλοκαῖς ἀριστεύσαντας ἢ ὄλως ἐμπείρους γεγενημένους, ἄλλως δὲ πως γνωρίμους αὐτῷ καὶ ξυνήθεις. εἶτα δοθέντος ἐν τῷ τότε καὶ παρελιημένου τοῦ ἐξεῖναι οὐ μόνον ἀντὶ μόχθων τε καὶ ἀγῶνων καὶ τῆς ἐν μάχαις ἀρετῆς, ὡς ἐν ἀμοιβῆς τρόπῳ καὶ

негово нареждане¹ били снемани украшенията на храмовете, разположени извън града в европейската част и в крайбрежната област, която почва от тъй наречените Влахерни и Рого¹, простира се дори до Евксинския Понт и завършва на Босфора. И тъй, след като лицата, на които било възложено това, вдигнали от всички тези храмове както скъпите дарове, така и други вещи, те натоварили на коли и прибрали вътре в града една част, а друга, като я натоварили на лодки, преминавали междинния проток и я отнасяли на отсрещния бряг. Тогава тези храмове могли да се видят оголени и лишени от украса, като че ли още не били осветени, а току-що били започнали да се уреждат.

Такива страшни и преголеми опасности се очаквали да настъпят непременно. Затова няколко лохази и таксиарси и много войници стояли на крепостната стена при Сики² и при така наречената Златна врата, за да отблъснат смело враговете, ако биха извършили нападение. Обаче те не били в същност годни за война, нито дори били обучени задоволително за тая цел, но били от онези отреди, които били предназначени да пребивават дено и нощя в двореца и се наричат схолари³. Те се именуваха войници и са записани в наборните списъци, но повечето от тях са граждани, бляскаво облечени и създадени, мисля, само за величие и гордост на императора, когато излиза пред народа. В старо време не било позволено да се приемат в техните редове други освен тия, които били обучени във военното изкуство. Затова не плащали пари, за да бъдат зачислени в тия отреди, но получавали явно безвъзмездно като награда тая чест, за която били обявявани достойни поради по-раншните им военни подвизи. Изглежда, че именно Зенон Исавриецът пръв след повторното завземане на императорската власт⁴ е зачислил в тези отреди мнозина от своите сънародници, ако и те да не са се били отличили ни най-малко в сражения или изобщо да не били опитни бойци, но понеже били негови познати и близки. По-сетне, след като в това време било допуснато и прието да се зачислят там не само достойните, като отплата и награда за уча-

¹ Става дума за Златния рог. ² Сики е било предградие на Цариград отвъд Босфора, дн. Галата. ³ Схолярите били войски, поставени на разположение на императора. ⁴ След като потушил бунта на Василиск, Зенон повторно завзел властта през 476 г.

γέρως ἐγκαταλέγεσθαι τοὺς ἀξίους, ἀλλὰ καὶ τοὺς παντάπασιν ἀπολέμους τῶν ὁμοίων μεταλαγχάνειν οὐ πρὸς ἀξίαν, ἀλλὰ πρὸς χάριν· δοθέντος δὴ οὖν τούτου τὴν ἀρχὴν παρήλθεν εἰκότως ἐς μέσον ἐξ ἐκείνου καὶ ἐκ τῶν λημμάτων ἐπικουρία, ἢ πασῶν, ὡς ἔοικε, τῶν ἄλλων ἐγκρατεστέρα, καὶ τὸ λοιπὸν ἐς ἐμπορίαν μετέστη τὸ χρῆμα, ὡς μηκέτι ἄλλως ἐν τοῖσδε τοῖς στρατεύμασι καταλέγεσθαι τοὺς βουλομένους, πρὶν ἂν χρυσοῦ τι μέτρον καταθεῖναι· τοῦτο δὲ ἀποτίσαντες εὐθὺς ἐγχαράττονται ἀνεξετιότως καὶ τῇ ἄλλῃ δυνάμει ἐναριθμοῦνται, εἰ καὶ παντάπασι πολεμικῶν ἔργων ἀνεπιστήμονες τύχοιεν ὄντες. οὕτω τε τῆς κρίσεως ἡμελημένης, εἰκότως ἄρα ἤμισα διαπονεῖσθαι καταναγκάζονται, ὡς δὴ ὄντιον ἐλόντες τὸ γέρας, καὶ πλείστου ὅσου πριάμενοι τὴν ἀργίαν. τοιοῦτοι δὴ οὖν ἄνδρες ἀπορία τῶν ἐν πολέμοις ἀνατεθραμμένων τοῖς τείχεσιν ἐφεδρεύοντες φυλάττειν ἐδόκουν. ὡς δὲ ἐπὶ πολὺ ἢ μὲν πόλις ἐν θορύβῳ ὑπῆρχεν, οἱ δὲ βάρβαροι οὐκ ἀνίσταν τὰ ἐν ποσὶ ληιζόμενοι, τότε δὴ Βελισάριος ὁ στρατηγὸς κεκμηκῶς ἤδη ὑπὸ τοῦ γήρως στέλλεται ὄμως ἐπ' αὐτοῖς ἐκ βασιλείας. καὶ τοίνυν ὁ πρεσβύτερος διὰ μακροῦ αὐθις χρόνου θώρακά τε ἐνδὺς καὶ κράνος ἀναδησάμενος, καὶ ἅπαν τὸ ἐκ παίδων αὐτῷ ξυνηθισμένον περιβαλλόμενος σχῆμα, ἀνενοῦτο τῇ μνήμῃ τὰ φθάσαντα, καὶ ἐνέαζε τῇ προθυμίᾳ· τοῦτον γὰρ τὸν ἀγῶνα ὕστατον ἐν τῷ οἰκείῳ βίῳ ἀπεργασάμενος οὐχ ἦτιον ἀπηνέγκαστο κλέος ἢ ὅποτε τὰ κατὰ Βανδύλων τε καὶ Γότθων ἀνεστήσατο τρόπαια. ἢ γὰρ τῶν προξυμβεβηκότων ἀνάγκη καὶ ἢ περὶ τοῦ μέλλοντος ἀμηχανία τὴν τε ἐγχείρησιν μείζονα ἔδειξε καὶ γαυροτέρωσιν καὶ τὴν νίκην ἀσμενεσιώτην. εἰρήσεται δὲ μοι αὐτίκα ἐς τὸ ἀκριβὲς ὅπως ἕκαστα διηρῶσθη.

16. Ὑπεξελθὼν γὰρ ὁ στρατηγὸς ὀλίγον τοῦ ἄστεος, καὶ ἐν Χέττου κώμῃ τῷ χωρίῳ στρατοπεδευσάμενος, ἐμπειρίαν τε ἐς τὰ μίλιστα ἐπεδείκνυτο καὶ τόλιαν πολλῶν κρείττονα τῆς ἡλικίας. γηραιὸς μὲν γὰρ ἦν ἤδη καὶ ἀσθενεῖα ὅσπερ εἰκὸς εἶχετο πολλῇ· οὔτε δὲ ἐνδιδοὺς τοῖς πόνοις φραίνετο οὔτε ἄλλως φιλομυνησίαις. εἴποντο δὲ ὀπλίται μὲν ἄνδρες ἀγαθοὶ ἐς ἀκτῆν

стието им в битки и борби и за проявена храброст в сражения, но и ония, които били свършено негодни за война, получавали същото не за заслуга, но по благоволение. И тъй, след като отначало това било допуснато, впоследствие се появило естествено и даването на подаръци. А това [средство], както изглежда, станало по-могъщо от всички други, така че най-сетне работата се превърнала в търговия и тя, които желаели, се зачислявали в тези войски само след като внасяли известно количество злато. Като заплатели, те веднага били вписвани без проверка и зачислявани в останалата войска, ако и да били свършено неопитни във военното дело. Понеже по този начин подборът бил пренебрегнат, то естествено те били най-малко принуждавани да се трудят, тъй като били получили тая чест срещу заплащане и били купили извънредно скъпо бездействието си. И тъй, понеже нямало калени в сражения бойци, такива именно мъже стояли по стените и давали вид, че пазят. Но тъй като градът дълго време живял в смущение, а варварите не преставали да грабят, каквото им се изпречвало, то срещу тях бил изпратен от императора стратегът Велизарий, ако и да бил изтощен от старост. И тъй старецът, като облякъл отново отдавна изоставената ризница, поставил си шлем и възприел цялото държание, на което бил свикнал от детинство, и така възобновил спомена за по-раншните си подвизи и проявил предишното си усърдие. Защото след като завършил тази борба, последна в неговия живот, той спечелил не по-малка слава, отколкото когато възтържествувал над вандалите и готите. Бедата от това, което се било случило вече, и безпомощността за бъдещето правели това начинание по-голямо и по-бляскаво, а победата по-приятна, затова аз ще разкажа веднага точно как всичко е било извършено.

Стратегът, като излязъл недалеч от града и се разположил на стан при селището Хетукومه¹, проявил извънредно голяма опитност и смелост, несъответствена на възрастта му, защото той бил вече стар и обзет, напълно естествено, от голяма немощ. Не изглеждало обаче, че той отстъпва пред трудностите и че щади изобщо живота си. Подир него следвали тежковъоръжени войници, от-

¹ Хетукومه — дн. с. Хтос в Източна Тракия.

καὶ ξὺν αἰτῶ ἕνια τῶν ἀγῶνων πεπονηκότες, ὅποσα δὴ ἐν Ἑσπερᾷ ἐτύγγανε διανύσας, οὐ πολλῶ πλείους τῶν τριακοσίων τὸ δὲ λοιπὸν ἅπαν πλήθος ἀνοπλὸν τε ἦν περιφανῶς καὶ ἀπόλεμον καὶ μόνῳ τῶ ἀπείρως ἔχειν ἡδίστους ἠγούμενοι τοὺς κινδύνους, θέας τε ἕνεκα μᾶλλον ἢ παρατάξεως ἀφυγμένοι. ξυνέρρει δὲ ἀμφ' αὐτὸν καὶ ὁ τῶν πλησιοχώρων ἀγροίκων ὄμιλος. πεπορημένων γὰρ αὐτοῖς ἤδη τῶν ἀγρῶν ὑπὸ τῶν βαρβάρων οὐκ ἔχοντες ὅποι τραπεῖαν, ὡς Βελισάριον αἰτίκα ἠθροίζοντο. ὁ δὲ τῶ πλήθει τῶν ἀγροίκων ἐν δέοντι προσχρησάμενος τίφρον εὐρέειαν περιβάλετο, καὶ κατασκόπους θαμὰ ἔστελλε, τὰς τῶν ἐναντίων δυνάμεις εἰκάσσοντας ὡς οἶον τε καὶ ἐξαριθησομένους, καὶ εἴ τι ἕτερον ἐλεῖν δυνηθεῖεν ἀπαγγελοῦντας. οὕτω δὲ διετέλει ἕκαστα γνωματεύων καὶ διανοούμενος· νυκτὸς δὲ ἐπιγιγνομένης φρυκτωρίας ἀνήπτε πολλὰς ἐπὶ μέγα τοῦ πεδίου σκεδαννυμένας, ἵνα δὴ οἱ πολέμιοι δοῶντες οἰηθεῖεν μέγιστον εἶναι τὸ στρατεύμα, ταῖς πυραῖς ἀναμετροῦντες· καὶ τοίνυν οὕτω δὴ ᾤοντο, καὶ δεδιότες ἤρεμον. ἀπάρ οὐκ ἐπὶ πλείστον ταῖς τοιαύταις ἀπάταις καταστρατηγούμενοι ἠσυχίαν ἤγον· ἠκηκόεσαν γὰρ ἤδη ὡς ἐλάχιστος εἶη ὁ τῶν Ῥωμαίων στρατὸς καὶ ἥμισυ αὐτοῖς ἀξιόμαχος· πλὴν ἄλλ' οἱ στρατιῶται πολλῆς εἶχοντο προθυμίας. περιφρονοῦντες μὲν τοὺς ἀντιπάλους, εἰ καὶ μυρῖοι ὅσοι ἐπιφοιτήσαιεν, τῇ σφετέρᾳ δὲ ἀρετῇ μάλιστα πεποιθότες, ἅτε δὴ Ῥωμαῖοί γε ὄντες καὶ ἐμπειρίᾳ μεγάλων ἤδη κινδύνων τὰ πολέμια ἐκτελετήσαντες. ξιναισθόμενος δὲ ὁ Βελισάριος τῆς τῶν ἀνδρῶν μεγαλοφροσύνης καὶ ὅτι μετρίως ἤπερ ἔχρη ἐπὶ ταῖς φθάσαις πόνοις βρενθόμενοι τῶν ἐν ποσὶ κατολιχωροῦσιν, ἐδεδίει μήποτε ἄρα ἐντεῦθεν μεγίστην εὐρυχωρίαν ταῖς ἐλπίσι παράσχοιεν, παρεοδῖναί τε αὐτοῖς καὶ ἀπάγειν ὅποι καὶ βούλονται τῶ βραδίας καὶ προσηγεῖς ὑποφαίνειν τὰς τῶν ἐγχειρημάτων ἐκβάσεις. ὡς ἂν οἶν μὴ οὕτω ταῦτα ξυμβαῖεν, ἠθροισεν ἅπαντας ἐς ταῦτο, ὡς περ ἤδη τοῦ ἀγῶνος ἐφροστηκότος· καὶ φανεῖς ἐς μέσον ἔλεξε τοιάδε.

17. „Οὐχ ὡς ἐκ θεοῦς ἡμᾶς, ὧ ἄνδρες, πρὸς τὸ θάρρειν ἀναστήσαν, τοῦτο δὴ τὸ πρὸ τῶν

лични с храбростта си и все такива, които се били сражавали заедно с него в някои от боевете, които той бил водил на запад, на брой малко повече от триста. Цялата останала войска била явно невъоръжена и неспособна за война. И само поради това, че войниците били неопитни, те смятали опасностите за много приятни и били дошли по-скоро за зрелище, отколкото за строй. Около него се стекла тълпа от съседните села. Тези селяни, след като техните земи били вече разорени от варварите — понеже нямало накъде да идат, — веднага се събрали при Велизарий. Той пък, след като използвал, както трябвало, тълпата селяни, оградил се с широк ров и често изпращал съгледвачи, които да наблюдават, доколкото е възможно, силите на противниците, като ги преброяват, и да съобщават каквото друго могат да доловят. Така той обсъждал и обмислял постоянно всичко. А когато настъпвала нощ, запалвал на много места в полето огньове, та неприятелите, като ги виждат и броят, да мислят, че войската му е много голяма. И действително неприятелите така мислели и понеже се страхували, стоели мирни. Обаче надхитрявани с такива измами, те не стоели дълго време спокойни, защото били вече узнали, че войската на ромеите е твърде малобройна и че тя никак не може да им се противопоставя. Но при все това войниците били обхванати от голяма решителност и презирали противника, ако и да нападал с безбройни пълчища. Те се уповавали най-вече на своята храброст, понеже били ромеи и били усвоили военното изкуство, като участвували вече в големи сражения. А Велизарий забелязал, че войниците му имат повишено самочувствие и че се хвалят повече, отколкото трябва с миналите сражения, а пренебрегват напълно това, което е пред очите им. Затова той се боел, да не би по тая причина да дадат най-голям простор на надеждите си и неусетно да се вмъкнат и да отидат там, гдето желаят, поради обстоятелството, че успехът на предприятието им се вижда лесен и приятен. Но за да не би това да стане така, той събрал всички на едно място, като че ли борбата вече била настъпила, и като застанал всред тях, казал следното:

„Войници, аз не идвам да ви освободя от страха и да ви вдъхна смелост,

κινδύνων γιγνόμενον, ἤκω τοῖς εἰωθόσι χρησόμενος λόγους· ἢ γὰρ ἂν καὶ ἐπιλελῆσθαι τῶν πρότερόν μοι τῆ πείρα γνωσθέντων δόξαιμι ἂν, εἴ γε στρατιώταις Ῥωμαίοις, ἐν ξυμπλοκαῖς ἀεὶ τεθραμμένους καὶ πολιτείας ὡς εἰπεῖν μεγίστων ἐθνῶν καθελοῦσιν, εἶτα νῦν παρατατομένοις πρὸς βαρβάρους ἀλήτας, καὶ τούτους Οἴγγους καὶ Κοτρυγούρους, παραίνεσίν τινα πρὸς τὸ μὴ δεδιέναι προθεῖην. — — —

18. Γινώσκειν γὰρ μόνον χρεῶν ὡς ἀγωνιστέον πρὸς ἄνδρας βαρβάρους, ἐπιέναι μὲν ληστροικώτερον εἰθισμένους καὶ λαθροαῖς ἐφόδους ποιέσθαι, πρὸς δὲ παρατάξεις ἐμφανεῖς οὐ μάλᾳ γεγυμνασμένους οὐδὲ ταῖς ξυμπλοκαῖς ἐγκαρτερεῖν παιδευθέντας. ὄρωντες δὲ νῦν σταδίαν μάχην κατ' αὐτῶν παρεσκευασμένην, ξυμμάτων τε καὶ περιβόλων ἐκτός τὸ ἀντιστατοῦν καὶ ἀμυνόμενον ἐπὶ στρατοπέδου συντεταγμένον, ἀποβαλοῦσι μὲν κατὰ τὸ εἶκος τὰ ξυνειθισμένα, περιαχθήσονται δὲ πρὸς τὸ ἐμίξαι καὶ προσπελάσαι καὶ συστάθην διαγωνίζεσθαι, διδασκούσης αὐτὸς ἕως τῆς ἀνάγκης· πλὴν ἄλλὰ σωφρονοῦντων ἡμῶν καὶ τῆ πατριῶ τάζει χρωμένων καὶ μετ' εὐβουλίας ἐπὶ τὰ πρακτέα χωρούντων, εὔονται διὰ τῆς πείρας ὡς τῷ παντὶ κρεῖττον ἀεὶ τὸ προηοκημένον καὶ τὸ αὐθαίρετον τοῦ αὐτοσχεδίου καὶ ἡρακασμένου.“

19. Τοσαῦτα μὲν ὁ Βελισάριος εἶπεν. οἱ δὲ στρατιῶται μεταμαθόντες τὸ λῶρον εἶχοντο μὲν καὶ ὡς τῆς ἀνδρείας, πλέον δὲ τι ἦν αὐτοῖς τοῦ γαυρουμένου τὸ εὐλαβούμενον. τοιοῦτον τε, οἴμαι, φρονήματος μετ' εὐκοσμίας ἐνεπίπλαντο, ὡς ἐλάχιστα μεγάλοις εἰκάσαι, ὁποῖω δὴ πάλα φασι τοὺς ἀμφὶ Λεωνίδαν Λακεδαιμονίους ἐν Θερμοπύλαις, προσβάλλοντος ἤδη τοῦ Ξέρξου, ἐγκαλλωπίσασθαι, ἀλλ' ἐκείνοι μὲν πανωλεθροῖα διεγθάρησαν, μόνω τούτῳ εὐδοκμήσαντες τῷ μὴ ἀγεννῶς ἀπολέσθαι, ἀλλὰ πολλοὺς πρότερον τῶν Περσῶν ἀποκτείναντες· οἱ δὲ ἀμφὶ Βελισάριον Ῥωμαῖοι παρησιῶ μὲν ἐχρῶντο Λακωνικῇ· πάντας δὲ τοὺς πολεμίους ἐτρέφαντο ἀνὰ κράτος καὶ πλείστοις ὄσοις διεχειρίσαντο, οὐδὲν αὐτοὶ ἄχαρι πρὸς αὐτῶν ὃ τι καὶ λόγον ἄξιον πεπονθότες. ἐπειδὴ γὰρ ἀθρόον ἐκ τοῦ σφετέρου στρατοπέδου οἱ βάρβαροι ἐς δισχιλίους ἱππότες

като си послужи с обичайните думи, както това става пред сражения. В такъв случай наистина би изглеждало, че съм забравил това, на което по-рано ме е научил опитът, ако бих отправил настържителни думи към вас, войници ромеи, защото вие сте били постоянно калявани в битки и сте унищожили, така да се каже, държави на най-големи народи, а сега сте застанали срещу скитници варвари, и то хуни и кутригури. — — —

Нужно е само да се знае, че трябва да воюваме срещу варвари, които са свикнали да нахлуват разбойнически и да извършват тайни нападения. Но те никак не са подготвени за открити сражения, нито са обучени да водят докрай ръкопашни битки. Сега обаче като виждат, че срещу тях се готви открито сражение и че е застанала войска, готова да им се противопостави извън окопи и стени и да се сражава на открито, те ще изоставят, разбира се, навика си и ще бъдат принудени да влязат в [редовно] сражение с нас, да се приближат и по принуда да водят ръкопашен бой. При все това обаче по-неже ние сме разумни, употребяваме бойния ред на дедите си и пристъпваме с разум към това, което трябва да се извърши, те ще научат от тоя опит, че предварително обмисленото и доброволно избраното е винаги по-силно във всяко отношение от прибързаното и наложено по принуда.“

Това казал Велизарий. А войниците, като научили по-доброто, запазили храбростта си и станали малко по-предпазливи и почнали по-малко да се хвалят. С такова самочувствие и сдържаност, мисля, са били изпълнени (за да се сравни най-малкото с великото), с каквото, както казват, са се отличавали някога спартанците под началството на Леонид при Термопилите¹, когато Ксеркс вече настъпвал срещу тях. Те обаче до един загинали, като се прославили само с това, че не погинали безчестно, а след като избили много перси. Ромеите на Велизарий проявили спартанска смелост: те с всички сили прогонили всички неприятели и убили, доколкото могли повече, без самите да претърпят от тях нещо неприятно, което да заслужава да се спомене. Защото когато от варварите били отделени две хиляди конници, и се спус-

¹ Споменава се прочутата битка при Термопилите (480 г. пр. н. е.) и за геройската смърт на спартанския цар Леонид и на войниците му.

ἀποκεκριμένοι ἐθεον ξὺν βοῆ, ὡς ῥᾶστα τοὺς ἐναντίους ἀναρπασόμενοι, αὐτίκα ὁ Βελισάριος, ὡς οἱ κατάσκοποι ἤκον ἐπιδεικνύοντες αὐτοὺς μονοουχί και ὅσον οὐπω παρέσεσθαι διεξιόντες, ἀντεξήγε τοὺς ἄμφ' αὐτόν, σοφισζόμενος ὡς οἶόν τε τὴν ὀλιγότητα και ἐπικρύπτων. ἀπολεξάμενος γὰρ διακοσίους ἱππώτας πελοφόρους τε και ἀκοντιστάς ἐς ἐνέδρας ἐμέριζεν ἐκατέρωθεν ἠπὸ τῆ νάπη, ὕθεν ᾗετο τὴν προσοβλήν ἔσεσθαι τῶν βαρβάρων, προειρημένον ὥστε, ἐπειδὴν αὐτοῖς ἐγκελεύσεται και σημήνη, τοὺς δὲ εὐθὺς ἐπιέναι ἀκοντίζοντας τὴν φάλαγγα τῶν πολεμίων, ὅπως δὴ πιεζομένη ἵπποστέλλοιτο, ἄχρηστόν τε αὐτοῖς εἶη τὸ πληθός, παρατείνεσθαι μὴ δυνατόμενον, ἀλλ' ἐς ἑαυτὸ περιελπιτόμενον. τοὺς δὲ ἡγροίκους ἐκέλευε και τῶν ἀστῶν τοὺς [πολλοὺς τοῖς] πολεμίοις ἐπιβοῶντας τορόν τι και ἐπικροτοῦντας ἐπεσθαι αὐτῷ ἔνθα και ἴοι. ἅμα γὰρ τοῖς λοιποῖς ἐς μέσον εἰσὶτήκει, ὡς τὴν ἐσοβλήν ἐκ τοῦ ἐμφανοῦς ἐκδεξόμενος. ὡς δὲ ἤκον ἤδη και ἐς τὰ πρόσω χωροῦντες εἴσω τῶν λόχων οἱ πλεῖστοι ἐγίνοντο, αὐτίκα Βελισάριος ἅμα τοῖς ἄμφ' αὐτὸν ἀντιμέτωπος ὑπανιάσας ξυνέροραξέ σφισιν ἐρωμενέστατα· οἱ τε ἄγροικοι και τὸ λοιπὸν ἅπαν πληθός ἐμβοῶντες και ἐπικτυποῦντες τοῖς ξύλοις, ἃ δὴ ἐς τοῦτο ἔφραρον, παρεθάρζυνον τοὺς μαχομένους. δοθέντος δὲ τοῦ ξυνηήματος, και δὴ οἱ ἄλλοι ἐκ τῶν κρυπτεῶν ἀναθορόντες τοὺς καθ' αὐτοὺς ἐκάτεροι κατὰ τὸ ἐγκάριον ἐβαλλον. βοή τε ἐγίνετο και ταραχή μείζων ἢ κατὰ τὸ μέγεθος τοῦ πολέμου. οἱ δὲ βάρβαροι πάντοθεν ἀκοντίζόμενοι, τοῦτο δὴ ὅπερ Βελισάριος διανοήθη, ἐς ἑαυτοὺς ἀνεχώρουν, και ἐς στενότητα ξυνησπειραμένοι ἀμύνασθαι οὐκ ἠδύνατο· οὔτε γὰρ τοξεύειν αὐτοῖς εὐπετὲς ὑπῆρχε τῷ μηδὲ χώρον εἶναι τοῖς βέλεσιν, ἀλλὰ γὰρ οὔτε ἐκδρομὰς τοῖς ἵπποις και ὑπερεκρώσεις ποιεῖσθαι, κύκλω τε ἐδόκουν ἔχεσθαι ὡς δὴ μεγίστω στρατεύματι ἀπειλημένοι. οἱ τε γὰρ ὀπισθεν ξὺν ἀλαλαγμῷ ἐπιφερόμενοι και πατάγῳ ἐκπληξιν παρεῖχον, ὃ τε κοινός τις ἦχος αἰρόμενος οὐ ξυνεχώρει διαγιγνώσκεσθαι τοὺς ξυμπλεκόμενους ὅπόσοι ἐτύγγανον ὄντες. πρῶτος δὲ Βελισάριος πολλοὺς τῶν ἀνιπαρτατομένων διαρθείρας και τὸ οἰκείον μέρος ἀπασάμενος φεύγειν ἠνάγκασεν. ἔπειτα δὲ και τῶν ἄλλων ἀπάντων ἐγκειμένων στρέψαντες τὰ νῶτα οἱ βάρβαροι ᾗχοντο ξὺν ἀκοσμίᾳ, σποράδην σκεδαννύμενοι και ἤμισα ἀλλήλους ὀπισθοφυλα-

нали внезапно и с вик от своя лагер, за да унищожат по възможност най-лесно противниците си, Велизарий, понеже дошли съгледвачи и му съобщили, че варварите вече пристигат, веднага извел своите войници, като хитрувал, колкото било възможно, с малочислеността им и като ги укривал. Така, след като отбрал двеста конници, въоръжени с щитове и копия, той ги поставил в засада от двете страни на гористата долина, отгдето мислел, че варварите ще извършат нападението. Той предупредил конниците, щом им заповяда и даде знак, веднага да нападнат неприятелските редици с копия, да се оттеглят, като се видят притеснени, и да не използват своята многочисленост, без да могат да се разтегнат в боен ред, но да се въртят на едно и също място. На селяните и на повечето от гражданите пък заповядал да го следват, гдето и да иде, като викат силно срещу неприятелите и като вдигат шум, а заедно с другите войници той застанал в средата, като че ли ще влезе открито в бой. Когато повечето от неприятелските отреди вече дошли и като напреднали, се намерили вътре в засадите, Велизарий заедно със своите войници веднага ги пресрещнал и се втурнал мощно срещу тях. Селяните и цялото останало множество насърчавали бойците с крясъци и удряне на дървета, които носели за тази цел. А когато бил даден знакът, изскочили от засадата и ги обстрелвали от двете страни. Настанал вой и смут, по голям, отколкото било самото сражение. А варварите, обстрелвани отвсякъде — както това именно целел Велизарий, — се оттеглили и не могли да се защитят, понеже били стълпени на тясно. Те не могли да стрелят лесно с лък, понеже нямало простор за стрелите им, нито пък да предприемат настъпление с конете си и обход и мислели, че са обкръжени като че ли от много голяма войска. Тези, които били отзад, създавали уплах, понеже настъпвали с боен вик и шум, а прахът, който се издигал нависоко, не позволявал да се разпознаят колко са сражавашите се. Пръв Велизарий унищожил мнозина от неприятелите и след като отблъснал частта, която била пред него, принудил ги да отстъпят. А посетне, когато били притиснати и от всички останали войскови части, варварите обърнали гръб и се оттеглили в безредие. Те се разпръсвали тук и там и оста-

κοῦντες, ἀλλ' ὡς ἂν αὐτῶν ἕκαστος ᾤετο ὠκύν-
 τατα ἀποδράσειν. ἐπιστόμενοι δὲ οἱ Ῥωμαῖοι
 ἐν τάξει τοὺς ἐν χερσὶν εὐκολώτατα διεχρῶντο,
 φόνος τε ἐγίνετο τῶν βαρβάρων πολὺς ἀμετα-
 στρεπτὶ ἀπελανόντων· ἰά τε γὰρ ἤνία τοῖς
 ἵπποις ἅπαντα μεθίετο, καὶ πρὸς γε αἱ μάστιγες
 κατεπέγνουσαι προανέστελλον τοῦ τάχους τὸ ἐν-
 δόσιμον· ἐπελελοίπει δὲ αὐτοὺς ὑπὸ τοῦ δέους
 καὶ αὐτὸ δὴ ἐφ' ὅτῳ μέγα φρονοῦσι τὸ ἐπιτή-
 δευμα· φεύγοντες γὰρ οἶδε οἱ βάρβαροι μᾶλλον
 ἀμύνονται τοὺς ἐς τὴν δίωξιν ἐγκειμένους, μετα-
 στροφάδην ἐπιτοξεύοντες. τότε γὰρ καὶ βιαίω-
 τερον κατὰ σκοποῦ φερόμενα τὰ βέλη ἐμπήγνυται,
 ἤνικα τὰ μὲν πολλῇ τῇ ῥύμῃ φέρεται ἰδὺ τῶν
 διωκόντων, οἱ δὲ ἀντίξοι καταθέοντες ἀντεμπί-
 τουσι καὶ ἀντεπιφέρονται, σφοδρότερον τε τὴν
 πληγὴν σφίσι αὐτοῖς ἐπαλεοῦσι τῷ ὑπανιάζειν
 καὶ ὡς πλησιαίτατα ὑποδέχεσθαι.

20. Ἄλλα τότε γε ἅπαντα τοῖς Οὐνοῖς
 ἀμήχανα εἶναι ἐδόκει καὶ οὐδὲ ἐς πείραν ἐλθεῖν
 τέχνης τινος ἠβούλοντο ἀμυντηρίας. ἐτεθνήκεσαν
 δὲ αὐτῶν μὲν ἀμφὶ τοὺς τετρακοσίους, Ῥωμαίων
 δὲ ὅσους οὐδεῖς· μόνον δὲ τραυματῖαι ὀλίγοι
 ἐγεγένητο. μόλις δὴ οὖν Ζαβεργάν τε ὁ ἡγεμὼν
 καὶ οἱ ἐκφυγόντες ἄσμενοι ἐς τὸ στρατόπεδον
 ἴκοντο· οἱ γὰρ δὴ τῶν Ῥωμαίων ἵπποι πρὸς
 τὴν δίωξιν ἐπειρηκότες αἰτιώτατοι αὐτοῖς τοῦ
 περιεῖναι γεγένηται, ἔπει ἂν αὐτοβοεῖ ἅπαντας
 κατεργάσαντο. νῦν δὲ οἱ μὲν τοῖς χαρακώμασι
 ζῆν πλείστα θυροῦβα ἐμβάλλοντες ξυνεκύκισαν
 ἅπαν τὸ λοιπὸν στρατεύμα, ὑποτοπήσαντας αὐτίκα
 μάλα διαφθρεῖσθαι. οἰμωγὴ τε ἠκούετο μακρὰ
 βαρβαρικῇ τοῖς γὰρ ξιφιδίοις τὰς παρειὰς κατα-
 ξάγοντες ὠλοφύροντο κατὰ τὸν πάτριον νόμον.
 Ῥωμαῖοι δὲ ζῆν Βελισαρίῳ ἀπεχώρουν ἐς τὰ
 ὀπίσω, κρείττονα μὲν ἐλπίδος ὡς ἐκ τῶν πα-
 ρόντων διαπραξάμενοι, ἄξια δὲ ὁμῶς τῆς τοῦ
 στρατηγοῦ προμηθείας. τούτου δὲ τοῦ πάθους
 τοῖς βαρβάροις ξυνεχθέντος, αὐτίκα οἷγε ἄραντες
 ἐκ Μελαντιάδος ᾤχοντο ἐς τὰ ὀπίσω πεφοβη-
 μένοι. Βελισάριος δὲ καίτοι κατὰ τὸ εἰκὸς οἶός
 τε ὦν αὐτοὺς πορευομένους μᾶλλον τι διαχει-
 ρίσασθαι καὶ πημῆναι, ἐπιστόμενος ἀνθρώπους
 ἤδη κατεπτηχόσι καὶ οἷον φυγὴν τὴν ἀναχώ-
 ρησιν ποιουμένοις· ὁ δὲ εὐθύς ὁμῶς ἀνὰ τὴν
 πόλιν ἐπαγγέει οὐ μάλα ἐκῶν, ἀλλ' ἐκ βασιλέως

вяли тила си напълно незащитен, като
 всеки от тях мислел да избяга колкото
 може по-бързо. Ромеите пък ги преслед-
 вали в строй, избивали твърде лесно
 ония, които попадали в ръцете им, и на-
 станала голяма сеч за варварите, които
 стремглаво отстъпвали. Те напълно отпус-
 нали юздите на конете си, а освен това с
 бичовете, които ги карали да бързат, уско-
 рявали скоростта на [техния] бяг. От
 страх варварите забравили и това изку-
 ство, с което се гордеят много. Зашто
 те, когато бягат, по-добре се отбраняват
 от своите упорити преследвачи и като се
 обръщат назад, стрелят с лъковете си.
 Стрелите, отправени към целта, се за-
 биват по-силно, когато се пускат с голя-
 ма сила право към преследвачите, които,
 като тичат срещу стрелите, попадат
 и се натъкват на тях и така сами си
 нанасят много по-силен удар поради това,
 че ги пресрещат и биват удряни от из-
 върредно близо.

Обаче тогава на хуните се струвало,
 че всичко е безнадеждно, и нямали же-
 лание да опитват какво да е средство
 за защита. От тях загинали около чети-
 ристотин, а от ромеите нито един, като
 само неколцина били ранени. Заберган
 пък, техният вожд, и тези, които избя-
 гали, с радост едва се прибрали в стана,
 защото конете на ромеите, изморени от
 преследването, били главната причина те
 да се спасят. Иначе всички шели да бъ-
 дат веднага унищожени. Сега обаче вар-
 варите, като нахлули с най-голям шум
 във валовете, смутили цялата останала
 войска, която си помислила, че веднага
 ще бъде напълно унищожена. Чували се
 продължителни варварски стенания, за-
 щото като си раздирали бузите с мечо-
 вете, ридаели според родния си обичай.
 А ромеите заедно с Велизарий се завър-
 нали назад, след като постигнали по-до-
 бър успех, отколкото се надявали при
 положението, в което се намирили, но все
 пак успех, достоен за предвидливостта
 на стратега. Варварите, след като пре-
 търпели това поражение, веднага се вдиг-
 нали от Мелантиада и уплашени се за-
 върнали назад. А Велизарий, ако и да
 бил, разбира се, в състояние да избие
 повече от тях и да им нанесе по-големи
 щети по време на тяхното отстъпление—
 тъй като би преследвал вече люде, об-
 зети от страх и в отстъпление, подобно
 на бягство, — при все това той се за-
 върнал веднага в града, не толкова по

αὐτῶν προστεταγμένον. ἐπειδὴ γὰρ ἅπας ὁ δῆμος, τοῦ ἔργου σφίσι ἀπηγγελέμενον, ἠδὸν τε αὐτὸν καὶ ἀνύμνον κατὰ ξυλλόγους, ὡς ὑπ' ἐκείνου περιφανέστατα σεωσωμένοι, τοῦτο δὴ ἔδωκε πολλοὺς τῶν ἐν τέλει καὶ ἠγίασε φθόνῳ ληφθέντας καὶ βασκανία, πάθειον οὕτω δεινοῖς καὶ αἰεὶ τὰ κάλλιστα λυμαιομένοις. τοιγάρτοι διέβαλλον τὸν ἄνδρα ὡς μεγαλαυχῶντα καὶ διαθρυπτόμενον ἐπὶ τῇ τοῦ δμίλου εὐνοίᾳ καὶ ἐς ἄλλας ὀρώντα ἐλπίδας. ὧν δὴ ἔνεκα τάχιστα τε ἀφίκεται, ὡς μὴ τελεώτατον ἄρειο κλέος. καὶ οὐδὲ ἐπὶ τοῖς ἤδη πεπονημένοις τιμῆς ἀπάνατο τῆς προσηκούσης· ἀλλὰ διέρρει αὐτῶ τὰ τῆς νίκης, τό γε ἐπ' ἐκείνοις, φροῦδα καὶ ἄμισθα καὶ παντάσῃ σεσιγημένα. — — οἱ δὲ Οὐννοι τὰ μὲν πρῶτα διωξίνενα ὑποσησάντες καὶ ξὺν θορύβῳ πολλῶ τῶν μακρῶν καλουμένων τειχῶν ἵπεκβάαντες, ἐπειδὴ ἔγνωσαν ὡς Βελισάριος μετὰπεμπτος ἐγεγόνει καὶ οὐδὲ ἕτερός τις αὐτοῖς ἐπεφοῖτα, πάλιν σχολαίτερον ἐπορεύοντο. (pp. 365,1—376,10; 379,5—383,12; 383, 20—25)

13. Quomodo Hunni in Chersoneso et Hellade proeliati sint

V 21. Ἐν τούτῳ δὲ ἄτερος τῶν βαρβάρων ἀποδασμός, οἱ δὴ ἐτύγχανον ἐφεδρευόντες τῇ Χερσονήσῳ, πολλάκις μὲν τῷ περιβόλῳ προσέβαλλον κλίμακας τε προσάγοντες καὶ τὰς μηχανὰς τὰς ἐλεπόλεις· πολλάκις δὲ ὑπὸ τῶν ἐνδον ὄντων Ῥωμαίων ἀπεκρούοντα σθένει παντὶ ἀμνησμένων. ἠγεῖτο δὲ τούτων Γερμανὸς ὁ Δωροθέου, νέος μὲν γε ὢν κομιδῇ καὶ πρῶτος ἤδη ὑπηνήτης, φρονήματι δὲ στρατηγικῶ διατρέπων καὶ πολλῶ πλέον τῆς ἡλικίας τὸ μεγαλοῦργον κεκτημένος. πατὴρ δὲ ἦν αὐτῶ πόλις Ἰλλυρικῆ, Βεδερίανα μὲν ἐκ παλαιοῦ ὀνομαζομένη, ὕστερον δὲ Πρώτη Ἰουστινιανῆ μετακληθεῖσα· Ἰουστινιανὸς γὰρ ὁ βασιλεὺς, ἅτε δὴ κατ' αὐτὴν ἐς φῶς προσηγμένος, ἐκόσμησέ τε εἰκότως τὴν πατρίδα ἔργοις ποικίλοις καὶ ἐξ ἀφανοῦς εὐδαίμονα ἐξεργάσατο καὶ τῆς οἰκείας αὐτῇ μεταδέδωκεν προσηγορίας. ἐκ τούτου δὲ τὸ γένος ἔλκων ὁ Γερμανὸς σφόδρα οἱ ἐπεφρόντιστο. τοιγάρτοι ὀκταετῆ χρόνον ἐκ γενετῆς διανύων ἠχθῆ πρὸς αὐτοῦ ἐς πόλιν τὴν βασιλίδα, καὶ τημελείας ἀπάνατο πάσης. τοῖς

свое желание, колкото по заповед на императора. Когато целият народ, след като подвигът му бил разгласен, го прославял и възхвалявал в събрания като свой явен спасител, това уязвило и огорчило мнозина сановници, обзети от завист и злоба, тези тъй страшни пороци, които винаги унищожават и най-хубавите почини. Те клеветили [Велизарий], че бил голям самохвалко, че бил разглезен от благосклонността на тълпата и че се наядвал на други неща. Затова именно той много скоро се завърнал, без да успее да пожъне пълна слава. Така той не могъл да се наслади на заслужената чест заради извършените вече от него подвизи. Но плодовете на победата се изплъзнали от ръцете му, доколкото зависело от [клеветниците], като останали неоченени и напълно премълчани. — — А хуните най-напред предполагали, че някой ги преследва, и с голям шум се измъкнали от така наречената Дълга стена, но когато разбрали, че Велизарий е бил отзован и че никой друг не идва след тях, отново почнали да вървят побавно.

13. Хуните воюват при Херсонес и в Елада

Между това другата част от варварите, които се били настанили при Херсонес, често нападали преградната стена, като докарвали стълби и стенобойни машини. Но често били отблъсвани от намиращите се вътре ромеи, които се защитаваха с всички сили. Предвождал ги Герман, син на Доротей. Той бил съвсем млад и с току-що набола брада, но се отличавал с усет на пълководец и притежавал способност за големи дела, далеч превишаващи възрастта му. Родното му място било илирийският град, който се наричал в старо време Ведерина, но по-късно бил преименуван в Първа Юстиниана. Император Юстиниан, понеже се явил на бял свят в този град разбира се, украсил подходящо родния си град с различни постройки, от незначителен го направил богат и му дал своето име. Тъй като Герман водил рода си от Юстиниан, той полагал големи грижи за него. Затова, когато навършил осмата година от рождението си, Герман бил доведен от него в Константинопол и бил ограден с всякакви грижи. Той

τε γὰρ τῶν γραμματιστῶν ὁμίλει διδασκαλείοις καὶ πρὸς γε ἀνὰ τὰ φροντιστήρια φοιτῶν τῆς τῶν Λατίνων μετέσχε παιδείας. ἔπει δὲ ἐς ἡβῆς μέτρον ἀφίκετο, ἔστειλέ γε αὐτὸν αὐτίκα ἐν Χερσονήσῳ, ἀρχοντα τοῦ τῆδε στρατοῦ καταστήσας, ὡς ἂν αὐτῷ εὐθύς τὸ τῆς νεότητος ὄξυ καὶ ταχύροπον καὶ πρὸς τὰς δόξας ἡρμένον ἐν τοῖς προσήκουσι καὶ ἀναγκαίοις ἀποσιμπλάνοιτο, ἀλλὰ μὴ προθέοι καὶ ἀνασκησιῶν πρὸς κινήσεις ἀλόγους καὶ δημιώδεις ὁρμᾶς καὶ ἵππων ἀμίλλας τοῖς χρώμασι μεμερισμένας, ἐν οἷς ὡς τὰ πολλὰ τὸ νέον, εἰ μὴ ἐς ἕτερόν τι τῶν χρησίμων ἐνασχοληθείη, βραδίως βέπει καὶ ἐκταρατίζεται. τότε δὴ οἷον τῶν Οἰνῶν τῇ Χερσονήσῳ προσκαθήμενον καὶ ἐνοχλοῦντων οἷον ἀνίει ὁ νεανίας τὰς τε προσβολὰς ἀνακόπτειν καὶ πᾶσαν βουλὴν ἀμνηστῆριαν διανοοῦμενος. αὐτὸς τε γὰρ οἷκοθεν τῷ ἐπηβόλῳ τῆς φύσεως εὐστοχώτατα διεγίνωσκε τὸ ξυνοῖσον, καὶ τοῖς πρεσβυτέροις τῶν ἀμφ' αὐτὸν καὶ πολλοῖς ἤδη πρότερον πόνοις τοὺς τῶν πολέμων ἀγῶνας ἐκμεμελετηκόσι μάλα ξὺν εὐκολίᾳ ἐπέιδετο τὰ πρῶτα ἐφηγουμένους. ἔπει δὲ οὐδὲν τι πλέον εἶχον ἀνύειν οἱ βάρβαροι, αὐτε ὡς ἐν πολιορκίᾳ ἐφεδρευόντες τῷ ἐρύματι οὔτε πρὸς τειχομαχίαν ἐγκείμενοι, ἐγνώσαν τρόπου ἑτέρου ἀνιδάδους τε καὶ γενναίου καὶ λίαν πρὸς τὸ φιλοκίνδυνον ἄγοντος ἀποπειραθῆναι, οὕτω τε ἢ θάπτον εἰλεῖν τὸ χωρίον ἢ μεθεῖναι τὸ λοιπὸν καὶ ἀποπαύσασθαι καὶ ἐς τὰ σφέτερα ἦδη ἀποροσῆσαι. καὶ τοῖνυν καλᾶμους ὡς πλείστοις ἀθροίσαντες εὐμήκεις τε ἄγαν καὶ ἐς ὃ τι στεροῦς καὶ παχίστους, καὶ τούτους ἐπ' αὐτοῖς ἐναρμολογῶντες καὶ ξυνησάντες καλωδίους τε καὶ τολύπαις κώμυθας πολλὰς ἀπειργάσαντο. τότε δὲ ξύλα ἰθυτενῆ καθά που ζυγὰ καὶ ἐγκαινίδας ὑπερθεῖν κατὰ τὸ ἐγκάρισον ἐνθέντες, οὐ διὰ παντός, ἀλλὰ μόνον ἀμφὶ τὰ ἄκρα καὶ τὸ μεσαίτατον, καὶ κείροις δεσμοῖς περισφίξαντες ξυνηπτον ἀλλήλαις αὐτὰς καὶ ξυνεμίγνον, λίαν ἐν χρόνῳ πεπιεσμένας, ὡς τρεῖς τυχὸν ἢ καὶ πλείους ἐς μίαν ἀποτελεῖσθαι σχεδίαν, εἶρος ἔχουσαν ἀρκούν πρὸς ἀνδρῶν τετάρων ὑποδοχὴν καὶ ἐπίβασιν, καὶ τῷ βάθει ἐς τοσοῦτον δικνουμένην ἐς ὅσον φέρειν βεβαίως τὰ ἄχθη καὶ τῇ λεπτότητι μὴ καταδύεσθαι. τοιαύτας δὴ οἷον οὐ

ходел в училищата на граматичтите¹ и освен това посещавал и по-висшите учебни заведения, та получил и латинско образование. Когато достигнал пълнолетие, бил изпратен веднага в Херсонес и поставен за началник на тамошната войска, така че да бъдат задоволени веднага неговата буйност и склонностите на младостта му, а също стремещът към слава чрез подходящи и полезни дела. Така той не щял да се отдава на неразумни желаня и просташки увлечения, както и на конни състезания според цветовете на цирковите партии, към които младежта много често и лесно клони и в които се забърква, ако не бъде заета с нещо друго полезно. И тъй, когато хуните се разположили при Херсонес и го обезпокоявали, този младеж не преставал да отблъсва техните нападения и и да обмисля всякакъв вид планове за защита. Благодарение на вродените си качества той разпознавал най-вярно това, което ще принесе полза, и твърде охотно се подчинявал на по-старите около него, които били вече калени във военни борби чрез многобройни по-раншни сражения и които го упътвали в това, което трябва да се извърши. Варварите пък, понеже не могли да постигнат нищо повече, нито когато дебнели при укреплението като при обсада, нито когато повеждали сражение срещу стените, решили да опитат един друг смел, храбър и премного свързан с опасности начин, та така или да превземат по-бързо крепостта, или да я изоставят най-сетне, като се откажат от нея и се завърнат в своите селища. И тъй те събрали колкото може повече тръстикови стъбла, твърде дълги, доста яки и извънредно дебели, нагласили ги добре и като ги свързали с върви и усукана вълна, направили много вързопи. След това поставили отгоре напреки като някакви яреми прави греди, а също и дъски, и то не в непрекъснат ред, но само по краищата на [вързопите] и по самата им среда и като ги стягали с по-големи въжета, съединили ги и ги свързали съвсем плътно. Така три или повече вързопи образували един сал, който бил достатъчно широк, за да побере четири-ма души, и толкова дълбок, за да носи със сигурност товара си, като бил при това достатъчно лек, за да не потъва.

¹ Граматици се наричали първоначалните учители, които учили децата на граматика.

μεῖον ἢ πενήκοντα καὶ ἑκατὸν ἑκτετήριοντο σχεδίας. ὡς ἂν δὲ αὐτοῖς πλωιμώτεροι εἴεν, οἱ δὲ τὰ ἐμπροσθία τούτων ἠρέμα πρὸς τὸ μετέωρον ἐς πῶρος τύπον περιαγαγόντες καὶ ἠποκίμψαντες καὶ ὡσπερ ἀκροστολία καὶ προέμβολα ἐκμιμησάμενοι, κωπητῆρας ἕφ' ἑκατέρω πλευρᾷ καὶ ὅλον παρεξίευσαν αὐτομάτους ἐσηχανήσαντο.

22. Καὶ τοίνυν οὕτως ἕαστα ὡς ὅλον τε ἦν αὐτοῖς ἐν τῷ ἀσφαλεῖ κινησθησάμενοι ἐνήκαν ἀπίσας τῇ θαλάττῃ λαθραῖως ἀμφὶ τὴν ἐστέραν τοῦ κόλπου ἀκτὴν τοῦ πρὸς τῇ Αἴνῳ τῇ πόλει περιαννιμένου· ἐμβίντες δὲ οἷν ἐν αὐταῖς ἄνδρες ἐς ἑξακοσίους, καὶ πτῖα ὡς πλείοστα ταῖς ἐπισκαλίαισιν ἐντροποισάμενοι, καὶ ἀμαθέστερον πως ταύτη ἐρέττοντες, ἀνήγοντο ὡς ἀποπᾶτω τῆς χέρσου· ἐξὶ κλισιῶν τε εὗ μίλα καὶ πρὸς τὸ ἐνεργον ἐστηκτες. οὕτω γὰρ ὤντο πελίγιοι ἠρέμα γιγνώμενοι βραδίως ἵπερβαλέσθαι καὶ περιπλεῖσαι τον ἀγκῶνα τοῦ τείχους τὸν μέχρη τοῦ βύθους ἐκτεταμένον καὶ το λοιπὸν ἀδεῶς ἐπιβήσεσθαι τῶν ἐνδοτέρω χωρίων, ὡς δὴ οἰδαμῶς ἐρύμασι περιεχομ νομῆ ἢ μόνῳ τῷ Ἑλλησπόντῳ. ταῦτι δὲ ὁ Γερμανὸς ἐκ τῶν κατοσκοπιῶν πιθόμενος, καὶ γιγνώσκων ὅς οἷκ ἴς μακρὴν ὁ τῶν καλάμων στόλος ἐπιφοιτήσει, ἐπεκέρσότησε μὲν τοῖς πολεμίους τῆς ἀρουσίας, μᾶλα δὲ ἦσθη ἐπ' αὐτῇ, ὡς δὴ πρὸς αὐτοῦ ἐσομένη. αὐτίκα γὰρ ἑπακτιρίδας εἴκοσι πολυήρεις τε καὶ ἀμφιπρῦμνους ἀνδρῶν ἐμπλήσας οὐδὲρα τεθωρακισμένων, ἀσπίδας τε φερόντων καὶ τόξα καὶ πρὸς γε δορυδρέπανα, τοὺς τε ἐρέττοντας ἐμβάλων καὶ τοῖς τοῖς πηδαλίοις ἐφεστηκότας ὑπὸ τὴν ἐνδον παρατεινομένην τῆς θαλάττης γλωχίνα καθάπερ εἰς ἐνέδραν καθορμίσας, ἐνέκρηψεν, ὡς ἂν μὴ πόρρωθεν προσφθεῖεν. ἐπεὶ δὲ οἱ βάρβαροι ἤδη ἵπερβάντες τὸ προπετὲς τοῦ τείχους καὶ ἀπολήγον καὶ τοῦ αἰγιαλοῦ προεξέχον ἐνέκλινον πρὸς τὰ εἶσω καὶ ἐπεφέροντο φρονίματι ζῆν πολλῶ καὶ παρρηίᾳ, τότε δὲ καὶ τῶν Ῥωμαίων ὀγκάδες ἀντανήγοντο καὶ ἀντεπήσαν· καὶ πως αὐταῖς τοῦ βροῦ ξύλλαμβανομένου ἀντίπρωροι κατοῦσαι βιαιώτερον προσπίπτονσι ταῖς ἐκ τῶν καλάμων σχεδίαις. καὶ

Такива именно салове¹ построили не по-малко от сто и петдесет. А за да плуват по-добре, варварите извили и прегънали малко предните им части нагоре във вид на корабен нос и като наподобили предни и задни части на кораб, направили на двете страни на саловете места за гребци и тъй от само себе си оставали незаети от гребци двата им края.

И тъй, след като приготвили, доколкото им било възможно, всичко, без да се излагат на някоя опасност, спуснали всички [салове] тайно в морето откъм западния бряг на залива, който завива към града Енос.² На тях тогава се качили около шестстотин души и привързали с ремъци на бордовете им колкото може повече лопати. Те гребели при това някак твърде несръчно и се отдалечавали колкото може повече от сушата, като били въоръжени много добре и готови за действие. Те си мислели, че както плуват така бавно в морето, лесно ще отминат и ще заобиколят извивката на стената, която се простира чак до откритото море, и най-сетне без опасност ще нахлуят в селищата на вътрешността, понеже те не били обградени с никакви укрепления освен от самия Хелеспонт. Герман, като узнал това от съгледвачите и разбрал, че тръстикова флота не след дълго ще се появи, присмял се на безразсъдността на неприятеля и много се зарадвал, гдето тя щяла да бъде в негова полза. Той веднага натоварил двадесет многовеслени и двукръмни кораба с бойци, облечени в железни ризници, въоръжени с щитове, лъкове и освен това и със сърповидни копия. Той поставил също гребци и кормици, вкарал корабите като в засада зад един издатък на сушата, който се простира в морето, и ги скрил, за да не бъдат забелязани предварително отдалеч. А когато варварите задминали вече издатината, с която завършва стената и се вдава напред в морето, насочили се към вътрешността и настъпили с голяма самоувереност и дързост. Тогава именно корабите на ромеите излезли срещу тях и ги нападнали. И понеже течението никак си им помагало, те се втурнали с носовете на корабите напред и връхлетели много силно върху тръстиките салове. Естествено поради сблъскването

¹ Кулаковский, История, II, стр. 226, предполага, че в постройката на саловете са вземали участие и славяни. ² Става дума за дн. Сароски залив.

διῆτα αἱ μὲν τῇ προσκορούσει περιετρέποντο ἐς τοῦμπάλιν ὑπὸ τοῦ σάλου καὶ ἐκαλινδοῦντο ὡς μηκέτι ἀσφαλῆ τὴν βάσιν παρέχουσαι τοῖς ἐφεστηκόσιν, ἀλλὰ τοὺς μὲν ἐν τοῖς κύμασιν ἀποβληθέντας ἀπόλλυσθαι, τοὺς δὲ ξυμζάνειν ἐν αὐταῖς πρὸς ἀνάγκης καὶ διαπορεῖν ὅ τι καὶ ὀρθόσαιεν. οἳ γε μὴν ἔτι ἐστηκότες διαταράττοντο ὑπὸ τοῦ κλυδωνίου, μετρίου μὲν ὄντος καὶ ἐλαχίστου ὡς ἐς νηῶν κίνησιν καὶ ἀμάτων, τοῖς δὲ καλάμοις διὰ τὴν κορυφότητα καὶ μάλα χαλεποτάτου. τοιγάρτοι μετέωροί τε θαυὰ ἐγίνοντο ὑπὸ κυριῶν αἰρόμενοι τῶ ῥοθίῳ, καὶ ξυγκαθεύλιχοντο αἰθῆς κολαινομένῳ. καὶ τοίνυν οἱ ἄνδρες διαμάχεσθαι μὲν οὐδὲ ἐπειρώοντο, ἦν δὲ αὐτοῖς οὐδὲν τι ἕτερον εὐκλιν τε καὶ ἐσπουδασμένον ἢ ὅπως ἂν ἐσῆναι γοῖν μόνον δύναντο καὶ βεβηκέναι. οὕτω δὲ τῶν βαρβάρων ἐν θυροῦβω τε καὶ ἀφασίᾳ καθευτηκότων, οἱ Ῥωμαῖοι διέκπλους, ὅποι παρῆκοι, ποιούμενοι, ὠθησμοῖς τε ἐχρῶντο καθάπερ ἐν πεζουαχίᾳ καὶ ταύτη πολλοὺς τῶν ἐναντίων κατέβαλλον, ἅτε δὴ αὐτοὶ βεβαυότατα ἐν ταῖς ὀλκασίν ἐρηρσιμένοι ἐνίους δὲ τοῖς ξίφεσιν ἐκ χειρὸς πλήττοντες ἔκτεινον. ἐπεὶ δὲ γε αὐτῶν πολλαχοῦ καὶ ἀφειστήκωσαν καὶ οὔτω ἐπέλαζον, ἐνταῦθα τοῖς δορατοῖς ἐφικνούμενοι καὶ τὰς δρεπανώδεις τούτων αἰχμὰς ταῖς μηρίνοις ἐκείναις, αἷς δὴ οἱ κάλαμοι ἐτύγγανον ξυμπεπλεγμένοι, ἐμβάλλοντες, ἐξέτεμνον στοιχηδὸν ἀπώσας καὶ διέλυον τὴν ξυνέχειαν. τότε δὴ οἷν οἱ μὲν δόνακες ἀποτμηγέτες ἀλλήλων καὶ σποράδην ἐπυνηχόμενοι ἄλλος ἄλλοθι ἀπεπτύετο. οἱ δὲ Οὔνκι, τῆς βίαςεως αὐτοῖς ἐπιλειπούσης, αἰθροῦν κατεδύοντο ἐν τῶ βάρθι καὶ ἐθνησοκὸν ἀχορήστον ποιοῦ ἐυλιπλάμενοι. οὕτω τε ἄπαντες ὁ φηθάρωσαν, καὶ εἰδείς ὅστις αὐτῶν ἀνὰ τὴν ἤπειρον ἐπανῆκεν.

23. Αὐτίκα δὲ οἱ Ῥωμαῖοι τὰ ὄπλα τῶν ὀυσμενῶν ἀνελόμενοι, ὁπόσα γε ἄνω ἔτι ἐφέρετο καὶ ἐπέπλει, καὶ ἐς τὰ πρότερα χωρία κατάρσαντες, μεγίστης ἠδονῆς καὶ θυμηδίας ἄπαντα ἐπλησαν τὸν στρατὸν, γεγηθότας ἐπὶ τοῖς ξυνεχθεῖσι. καὶ οἷν ἀθροισθέντες ἄπαντες ἐς ταῦτο ἀποχρήσασθαι ὥσιντο χρῆναι κἂν τοῖς ἐφεξῆς τῶ καιρῶ καὶ τῇ τάξει τοῦ προτεροῦματος. τοιγάρτοι ὀλίγαις ὕστερον ἡμέραις εἰ μάλα καθοπλισθέντες ἐκδρομῆν ἀθρόον ἐκ τοῦ περιβόλου

вълнението обръщало саловете в обратна посока и те [така] се въртели, та не могли вече да бъдат устойчива опора за ония, които стоели върху тях. И едни от тях загивали, изхвърляни във вълните, а други седели на саловете по необходимост и не знаели какво да правят. Ония, които още стоели прави, губели равновесие от вълнението, което било умерено и съвсем незначително за движението на кораби и лодки, но твърде опасно за тръстикови салове поради тяхната лекота. Затова те постоянно се надигали, подемани от сводестите вълни, и отново се свличали надолу в образуваната кухня. Ето защо бойците дори не се опитвали да се сражават, но желали и се стремели само да стоят прави и да се задържат в саловете. Докато варварите се намирили в такова безредие и смущение, ромеите правели пробиви, където им се отдавало, служели си с блъскане както в пехотинско сражение и по този начин свалили в морето мнозина противници, понеже те самите стоели извънредно здраво на своите кораби. Някои пък били убивани [от ромеите], като били удряни с мечове отблизо. Когато [варварите] на някои места оставали надалеч от тях и не се осмелявали да се приближат до тях, тогава ромеите ги достигали с дългите си копия и слагали сърповидните им остриета върху вървите, с които тръстиките били свързани, разрязвали ги всички поред и разкъсвали връзката им. Прочее тогава тръстиките¹, като били отделени една от друга и плавали разпръснато, били разхвърляни на разни места. А хуните, лишени от опора, потъвали вкупом в морските дълбочини и умирали, като се нагълтвали с негодно питие. Тъй всички загинали и никой от тях не се завърнал на сушата.

Ромеите веднага прибрали оръжията на неприятеля, които още се носили по повърхността и плували, след това се завърнали в предишните си места. Цялата войска била обхваната от твърде голяма радост и веселие и ликувала поради постигнатите [успехи]. И тъй, като се събрали всички там, мислели, че трябва и по-нататък да използват удобния случай и благоприятното положение, създадено от победата. Затова няколко дни по-късно, въоръжени много добре, те

¹ Самите салове били наречени „тръстики“, тъй като били направени от тръстика.

πεποίηται, καὶ προσβάλλουσι τῷ λοιπῷ πλήθει τῶν ἐφεδρευόντων βαρβάρων ἀνωμένων ἐτι ἐπὶ τῇ ξυμφορᾷ καὶ κατεπιτήχων. τότε δὴ οἷν ὁ Γερμανός, ἅτε δὴ νεώτατος ὦν καὶ οὕτω ἐντελῶς τὰς τῆς φύσεως ἐπέχειν ὁρμὰς καὶ ἐγκατεῖργειν δυνάμενος, ἀλλὰ πλέον τοῦ προμηθοῦς καὶ βεβηκός τῷ φιλοδοξοῦντι τοῦ τρόπου καὶ προθυμουμένῳ πέρα τοῦ μετρίου ἐγκείμενος, ἀφειδῶς ἐπῆει τοῖς πολεμίους καὶ προκινδύνευε, οὐ στρατηγικῶς ἐπείγων καὶ διατάττων, ἀλλὰ στρατιωτικώτερον ξυμπλεκόμενος· τῷ τοι ἄρα καὶ πλήττεται βέλει τὸν μηρόν, ὡς μικροῦ δεῖν μελλῆσαι ἀπόμαχος ἔσεσθαι· πλὴν ἄλλ' ἢ τῶν ἐφρονηκότεων πραγμάτων ἀνάγκη καὶ τὸ μέγεθος τοῦ ἐγχειρήματος ἐγκρατέστερα τῆς δόξης γεγένηται· καὶ οὐ πρότερον ἀνῆκεν αὐτός τε μοχθῶν καὶ τοῖς ἄλλοις ἐγκελευόμενος πρὶν σφόδρα πημῆναι τὸ δυσμενές καὶ πολλοὺς ὄσους διαχειρίσασθαι. τότε μὲν οἷν διελύετο ἡ μάχη· καὶ οἱ Ῥωμαῖοι αὐθις εἶσω τοῦ ἐρύματος ἐπανήλθον, γυγνώσκοντες ὡς οὐκ ἀσφαλές αὐτοῖς οὐδὲ εὐβουλον κατὰ πολὺ τῷ πλήθει ἐλαττωμένοις εἶτα μέχρι παντὸς συστάθην διαγωνίζεσθαι. ἐς τοῦτο δὲ ὅμως οἱ βάρβαροι ἤλασαν ἀπορίας ἐπὶ τε τῇ ἐκ τῶν ναυαγίων φορᾷ καὶ ἐτι ἀθρόον οἱ Ῥωμαῖοι κατ' αὐτῶν προσβολὴν ἐποιήσαντο, ὡς μεθεῖναι αὐθημερόν τὰ ἀμφὶ τὴν Χερρόνησον πεδία, καὶ πρὸς τὸν Ζαβεργάν τε καὶ τὸν ἀμφ' αὐτὸν ὄμιλον ἀρικέσθαι, ἡττημένοι πρὸς ἡττημένους. οἱ δὲ ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα πρότερον ἐσταλμένοι οὐδὲν τι ἀξιαφήγητον ἔδρασαν, μήτε τῷ Ἰσθμῷ προσβαλόντες, μηδέ γε τὴν ἀρχὴν τὰς Θερμοπύλας παραμειψάμενοι διὰ τὴν φρουρὰν τῶν ἐκεῖσε ἰδρῦσθαι τεταγμένων Ῥωμαίων. τοιγάτοι ἀποχωρήσαντες καὶ οἷδε τῆς ἐπὶ τὴν Θράκην εἰχοντο πορείας, ὡς ἐν αὐτῇ κατὰ τὸ εἶδος τοῖς ὁμοφύλοις προστεθησόμενοι, καὶ κοινῇ τὸ λοιπὸν ἐς τὰ σφέτερα ἐπανήξοντες. οἱ δὲ ἀμφὶ τὸν Ζαβεργάν οὐ πρότερον ἀποστήσεσθαι ἔφασαν πρὶν ἂν χρήματα ὡς πλεῖστα παρὰ Ῥωμαίων κομίσαιτο, καθάπερ οἱ Οὐτίγοιροι· τοὺς τε αἰχμαλώτους, εἰ μὴ θάπτον πρίαντο οἱ ἐπιτήδειοι, ἀποσφάττειν αὐτίκα ἡπίλων. ὁ δὲ βασιλεὺς χρυσίον αὐτοῖς ἔστειλεν, δπόσον ἀποχρῆν ἔφετο ἐς τε τὰ λύτρα τῶν

предприели внезапен набег извън преградната стена и нападнали останалите пълчища на заседналите там варвари, които още били опечалени и уплашени. Тогава именно Герман, понеже бил много млад и още не могъл да владее напълно поривите на природата си и да ги възпира, а се отдавал много повече на славолюбивия си нрав и на смелостта си, отколкото на благоразумието и на чувството си за сигурност. Затова той нападнал безпощадно неприятелите и се изложил на опасности, защото бързал и се разпореждал не като военачалник, а влязъл в сражението по-скоро като войник. Поради това именно той бил ранен със стрела в бедрото, та насмалко щял да излезе от строя. Обаче изискванията на обстоятелствата и величието на начинанието били по-силни от болката. И той не преставал да се сражава и да насърчава другите, докато не нанесъл големи щети на неприятелите и не унищожил по възможност повече от тях. И тъй тогава сражението се прекратило и ромеите се върнали отново в укреплението, понеже знаели, че не е безопасно за тях, нито благоразумно да водят и по-нататък ръкопашен бой, когато са много по-слаби по численост. Варварите обаче достигнали до такова безизходно положение както поради това, че остатъци от саловете се носели по морето, така и поради това, че ромеите предприели внезапно нападение срещу тях, та напуснали същия ден равнината около Херсонес и пристигнали при Заберган и неговите пълчища, като победени при победени. А ония, които били изпратени по-рано в Елада, не извършили нищо забележително. Те нито нападнали Истмос¹, нито пък изобщо били преминали Термопилите поради защитата на ромеите, на които било заповядано да стоят там. Затова и те се оттеглили и се отправили за Тракия, за да се присъединят, разбира се, към своите съплеменници и след това да се завърнат заедно с тях в своята земя. Обаче пълчищата на Заберган заявили, че не ще отстъпят, докато ромеите не им дадат колкото може повече пари, както [давали] на утигурите, и заплашвали веднага да изколят пленниците, ако родствениците им не побързат да ги откупят. Императорът им изпратил толкова злато, колкото мислел, че е достатъчно, за да откупят

¹ Става дума за Коринтския провлак.

ξυνειλημμένων και ὅπως εἰρηναῖοι τὸ λοιπὸν ἀπαλλαγεῖεν τῆς χώρας. και δὴ ἄλλους τε πολλοὺς ἀπέδοντο και δὴ Σέργιον τὸν Βάκχου τὸν στρατηγὸν ἐαλώκει γὰρ ὀλίγου ἔμπροσθεν και αὐτὸς ἀπαιεῖ τινὲ χρησάμενος τύχη, και ἐν τοῖς αἰχμαλώτοις ἐτέλει. οὕτω τε μόλις ἐπαύοντο ληλατοῦντες και τῆς οἴκαδε εἶχοντο πορείας, ἀναλαβόντες οὐκ ἐς μακρὰν και τοὺς ἐκ τῆς Ἑλλάδος ἀγκομένους. (pp. 383,26—389,26)

14. De Cotrigurorum Utigurorumque discidio

V 24. Τοῖς μὲν οὖν τῆς πόλεως τῆς βασιλίδος ἀστοῖς αἱ τοιαῦται ξυνθήκαι ἀγενεῖς εἶναι ἐδοκουν και αἰσχροὶ και ἀνελεύθεροι, εἴ γε ὡσπερ οὐ φορητὸν ἐπάραχον, ὅτι δὴ πλησιαιτάτα τῆς πόλεως οἱ πολέμοι ἀφιγμένοι και ἐγγελάσαντες οὐκ αὐτοὶ πανωλεθρία διεφθάρσαν, ἀλλ' ἔτι και χρυσίον ἐκομίσαντο χαριστήριον, ὡσπερ ἡμῶν ἐς αὐτοὺς πεπλημμεληκότων. ἡ δὲ τοῦ βασιλέως γνώμη ἐς ἄλλο τι μείζον ἐώρα, ὅπερ οὐκ ἐς μακρὰν ἀποβὰν ἐπεισε τοὺς πρότερον νεμεσῶντας ὑπεράγασθαι αὐτὸν ὡς ἄγαν προμηθῆ και ἀγχινοῦστατον· ἔγνω γὰρ χρῆσαι μᾶλλον ἀπάσῃ μηχανῇ ξυγκρούεσθαι τὸ βάρος ἐφ' ἑαυτὸ και ἐκπολεμοῦσθαι. ὡς ἂν δὲ τοῦτο ξυμβαίη, αὐτίκα, ἕως οἱ ἀμφὶ Ζαβεργῶν μαλθακώτερον ἐπορεύοντο, ἔστειλε γράμμα παρὰ Σάνδιλχον τὸν ἕτερον ἡγεμόνα ἐνοσπονδόν τέ οἱ ὄντα και μισθοφόρον. ἐδήλον δὲ τριάδε ἅπτα τὸ γράμμα· „Εἰ μὲν ἐπιστάμενς τὰ παρὰ τῶν Κοτριγούρων ἐφ' ἡμῶς μεμελετημένα εἶτα ἐκὼν ἡρεμεῖς, θανμάσαιμι ἂν εἰκότως σοῦ μὲν τῆς ἀπιστίας, ἡμῶν δὲ αὐτῶν τοῦ μὴ τῆς σῆς γνώμης ὀρθότατα ἐστοχάσθαι, ἀλλὰ περὶ τὴν κρίσιν διαμαρτεῖν· εἰ δὲ οὕτω μεμαθηκῶς, ξυγγνωστέον μὲν, ἐπιδείξεις δὲ ἂν οὐκ ἄλλως τὴν ἐπὶ τοῦ φθάσαντος ἀγνοίαν ἢ μόνω τῷ μὴ μετὰ ταῦτα μελλῆσαι. παραγερόνασι γὰρ ἐνθάδε οὐ τοῦτο μέλον αὐτοῖς και ἐσπονδασμένον ὅτι μὴ ὡς ὁδοῦ πάρεργον τὸ δεῖν λυμήνασθαι τὰ ἡμέτερα, ἀλλὰ διὰ τῶν ἔργων δηλώσοντες ὅτι δὴ τοὺς μείζονας τε και ἀρίστους παρέντες ἐξηπατήμεθα, τὸ ἐπὶ σοὶ πεποιθέναι προὔργου ποιούμενοι. οὐδὲ γὰρ ἀνεκτὸν εἶναι ἡγοῦνται, ἣν τις αὐτοὺς ἴσους τε και ἀμνηρίστους τοῖς Οὐτιγούροις ἀποκαλέσοι, οὐδὲ εἰ μετρίω τινὲ ὑπερβάλ-

пленниците и след това варварите да напуснат мирно страната. Те освободили много пленници, а също и стратега Сергий, син на Вакх. Той бил заловен малко преди това по някаква зла участ и се намирал между пленниците. Така те найсетне престанали да плячкосват и потеглили за родината си, като към тях се присъединили и ония, които наскоро били пристигнали от Елада.

14. Раздор между котригури и утигури

Товага жителите на Константинопол сметнали, че такива споразумения са непочтени, позорни и недостойни за свободни люде. Те не могли също да понесат, че неприятелите, ако и да били съвсем близо до града и се подиграли с ромеите, не били избити до крак, а още били получили и злато като дар, сякаш ние сме се провинили спрямо тях. Обаче императорът мислел за нещо по-голямо, което, като се изпълнило не дълго след това, накарало тези, които по-рано негодували, извънредно много да се възхищават от него и да го възхваляват като много предвидлив и премного съобразителен, тъй като той сметнал, че варварите трябва да се накарат с всички средства да се сблъскат и да воюват помежду си. За да стане това, той изпратил веднага писмо до Сандилх, другия вожд, който му бил съюзник и наемник, докато Заберган и пълчищата му пътували доста разпуснато. В писмото се съобщавало горе-долу следното: „Ако ти по своя воля стоиш спокоен, при все че знаеш това, което котригурите са замислили срещу нас, то аз се учудвам, разбира се, на твоята невярност, както и на нас самите, че сме отгатнали много правилно твоята мисъл, но сме сгрешили в решението си. Ако ти пък още не си узнал това, извинително е, но ти би доказал незнанието на вече случилото се единствено с твоята незабавна по-нататъшна намеса. [Котригурите] дойдоха тук не с желание и намерение да ограбят нашите земи (не става дума за това, което им е било потребно при похода), но за да покажат чрез делата си, че сме се измамили, като сме отхвърлили посланите и по-храбрите и сме предпочели да се доверим на тебе. Те смятат, че е дори непоносимо, ако някой ги нарече равни на утигурите и оспори превъз-

λειν, μόλις δὲ εἶ γε σφόδρα πολλῶν. καὶ τοίνυν οὐκ ἀνήκαν ἕνα τὴν Θράκην ἀλώμενοι, πρὶν τὸ χρυσίον ἅπαν δπόσον σοι ἀν' ἔτος ἕκαστον μισθοῦ χάριν δωρεῖσθαι εἰώθαμεν αὐτὶ ἐκομίσαντο· καίτοι βράδιον ἦν ἡμίην ἢ ἄρθρον ἅπαντας ἀποκτεῖναι ἢ τὸ γούν ἔλαττον ἀπρὶκίτους σφῆς ἀποπέμψασθαι. ἐφήκαμεν δὲ ὁμῶς ἑκάτερα τῆς σῆς πειρώμενοι δόξης. εἰ μὲν γὰρ ὡς ἀληθῶς ἀνδρειότερος εἶ καὶ φρενίηρος καὶ οἶος μὴ ἐπιτρέπειν τοῖς τὰ σὰ σφετεριζομένοις, οὐδὲ νῦν ἔλαττον ἔξεις. πάρεστι γὰρ σοι ἐν καιρῶ τὸ δυσμενὲς ἀμύνασθαι καὶ τῇ μάχῃ κεκρατηκότι τοὺς οἰκείους μισθῶν ἀπολαβεῖν, ὥσπερ δι' αὐτῶν σοι ἀπεσταλιένους. εἰ δὲ καὶ τοιαῦτα πρὸς αὐτῶν ἔβρισμένος ἡσυχίαν ἄγειν ἐθέλεις, δεδιώς, οἴμαι, καὶ τὴν αἰσχίστην ἐλόμενος ἀπραγμοσύνην, σὺ μὲν, ὦ γενναῖε, ἀπόμισθος ἔσῃ, ἐκείνοις δὲ τὰ παρ' ἡμῶν δεδωρησῶ καὶ τὸ λοιπὸν μέθες, εἰ δοκεῖ, το φρόνημα καὶ τοῖς κρείττοσιν ἐκεῖν διδάσκου. εὖ γὰρ ἴσθι, ὦ φέριστε, ὡς καὶ τὰς ξυνηθίκας μεταίτερον ἡμῖν ἐπ' αὐτούς, ὡς δὴ πρὸς σὲ καὶ τὸ σὸν ἐθέμεθα γένος. ἀνητον γὰρ καὶ ἄλλως τοῖς ἠττωμένοις ξυναδοξεῖν, παρὸν τὸ κρατοῦν οἰκειώσασθαι.*

25. Ταῦτα ὁ Σάνδιλχος διὰ τῶν ἐρμηνέων ἀναλεξάμενος εὐθύς ἐχαλέπαινε καὶ ἐλύττα καὶ κατέχειν οὐ μάλα οἶός τε ἦν τὴν ὀργήν, ἄλλ' ἀνθήμερόν ἔτεο πῖσασθαι τοῖς Κτριγούρους τῆς ἐς αὐτὸν παρουσίας. πῶς δὲ οὐκ ἤμελλεν βράδιως τοῖσδε τοῖς βήμασι διαταραχθῆναι ψυχὴν βάρβαρος καὶ αὐθάδης καὶ ἀεὶ κερδῶν γλιχομένη; τοιγάρτοι κινήσας τὸν οἰκειὸν στρατὸν πρῶτα μὲν ἐμβάλλει ἀθρόον τοῖς τῶν πολεμίων χωρίοις· καταπλήξας τε τοῖς αὐτοῦ μεμενηκότας τῶ ἀπροσοδοκίῳ γύναια πολλὰ καὶ παῖδας ἠνδραποδίσαστο. ἔπειτα δὲ καὶ τοῖς ἐκ Θράκης ἐπανερχομένοις ἄσπι τὸν Ἰστρὸν ποταμὸν διαπεραιωθεῖσιν ὑπαντίσσει ἐξαπιναῖα καὶ πολλοὺς ὄσους ἀποκτείνας τὰ τε χρήματα αὐτοῦς τὰ παρὰ βασιλείως καὶ ἅπασαν τὴν λείαν ἀφαιρεῖται. μόλις δὲ οἱ σεσωσμένοι ἐς τὰ σφέτερα ἦθη ἀπονοστήσαντες καὶ κατ' αὐτὸ τοῖς ἄλλοις γενόμενοι

ходството им спрямо тях, а също ако някой твърди, че те ги надминават някак си умерено, но са доволни само ако някой каже, че ги надминават твърде много. И затова те не преставаха да бродят в Тракия, докато не получиша всичкото злато, което обикновено ти даваме всяка година като заплаता. Ако и да беше лесно за нас да избием всички до един или да ги накараме да се оттеглят от страната, без да сторят нищо, все пак не сторихме нито едното, нито другото, за да изпитаме твоето намерение. Ако наистина ти си по-храбър и разумен и не оставяш своето на тези, които искат да го присвоят, то и сега не ще отстъпиш. Тъкмо сега ти се удава случай да отмъстиш на неприятелите и като ги победиш в сражение, да получиш своето възнаграждение, като че ли ти е било изпратено чрез тях. Обаче ако въпреки нанесената ти от тях обида желаш да останеш спокоен, понеже, мисля, се страхуваш и предпочиташ най-позорното бездействие, то ти, любезни, ще останеш без възнаграждение и ние ще трябва да го даваме на тях и тогава, ако намиращ за добре, откажи се от гордостта си и се научи да се подчиняваш на по-силните. Знай добре, драги, че в такъв случай и договорите, които сключихме с теб и твоето племе, ще трябва да прехвърлим върху тях, тъй като иначе би било и безумно да споделяш лощата слава на победените, когато можеш да се свържеш с победителите.*

Когато на Сандилх било преведено това писмо, той веднага се разгневил, разярил се и съвсем не можел да обуздае гнева си и тутакси се спуснал да накаже котригурите заради нанесеното му оскърбление. Как пък е било възможно да не се смути лесно от тия думи една варварска, надменна и винаги жадна за печалби душа? Затова той потеглил с войската си и най-напред нападнал внезапно селищата на неприятелите. Той изненадал с неочакваното нападение тамошните жители и поробил много жени и деца. След това ненадейно пресрещнал и ония, които се завръщали от Тракия и току-що били преминали река Истър. Той избил колкото могло повече души и им отнел както парите, дадени от императора, така и цялата им плячка. А тия, които едва се спасили, се завърнали в своите селища и като се съединили там с останалите

ἐς πόλεμον τοῖς ἐναντίοις καθίσταντο· οὕτω τε ἐξ ἐκείνου ἐπὶ πλεῖστον ἑκάτεροι διετέλουν κατ' ἀλλήλων τρεπόμενοι καὶ τὴν δυσμένειαν ἐμπεδοῦντες. νῦν μὲν γὰρ ἐφόδους καὶ λεηλασίας ἐποιήσαντο, νῦν δὲ ἐς ἐμφωῆ μάχην παρετάτοντο, ἕως ἑκατέρωθεν αἱ δυνάμεις διαρρηῖσαι ἀνάστατοι ἄρδην γεγένηται, ὡς καὶ αὐτὴν δῆπου τὴν πάτριον ἐπωνυμίαν ἀποβεβληκέναί. ἐς τοῦτο γὰρ συμφροῶς τάδε τὰ Οὐννικὰ ἔθνη ἐξώκειλεν ὡς εἴπερ ἄρα τι αὐτῶν καὶ μεμένηκεν μέρος, σποράδην ἐτέροις δουλεύειν καὶ ἐς τὸ ἐκείνων ὄνομα μεταβεβλησθαι. οὕτω δὲ τι αὐτοὺς ἐνεργότατα μετῆλθον αἱ ποιναὶ τῶν προτέρων ἀσεβημάτων. ἀλλ' ἢ μὲν παντελῆς τοῖνδε τοῖν γενοῖν ἀνατροπὴ καὶ κατάλυσις χρόνῳ ὕστερον ξυνηνέχθη, καὶ μοι εἰρήσεται ἕκαστα προσηκόντως ἀρμοζόμενῳ ὡς οἶόν τε τῇ τῶν χρόνων ὁμολογίᾳ. τῆς δὲ στάσεως ἔτι ἀμαζούσης καὶ κατὰ τὸ Βυζάντιον ἀπαγγελλομένης, τότε δὲ ἅπασιν ἀνωμολόγητο καὶ διαδηλοτάτη ἐδείκνυτο ἢ τοῦ φασιλέως προμήθεια καὶ εὐβουλία, ὅτι δὲ τῶν βαρβάρων ὑπὸ σφῶν διαφθειρομένων αὐτὸς ὄπλα μὴ κινῶν πάντως ἐνίκα τῇ γνώμῃ ἐφ' ἑκατέρῃ ῥοπῇ τοῦ πολέμου, καὶ ἀπέλασε τῆς ἐλπίδος. ἔπειδὴ γὰρ ἐμόχθουν ἑκάστοτε τοῖς οἴκοι δεινοῖς ἐνησχολημένοι, οὐκέτι κατὰ Ῥωμαίων χωρεῖν διανοοῦντο, ἀλλὰ καὶ ὅποι γῆς ἐτύγχανον ὄντες τοῖς πλείστοις ἠγνόητο. (pp. 389,27—392,26)

си съплеменници, влезли във война с утигурите. Така след това твърде дълго време двете страни враждували помежду си и затвърдявали взаимната си омраза. Те ту извършвали нападения и грабежи, ту влизали в открито сражение, докато силите и на двете страни отслабнали и съвсем се разстроили, така че двете племена загубили дори самото си племенно наименование. В такава голямо нещастие изпаднали тези хунски племена, та ако изобщо е останала някаква част от тях, тя се била разпръснала и робувала на други племена, чието име възприела. Така именно ги постигнало най-силното наказание за по-раншните им прегрешения. Обаче пълното сгромолясане и унищожение на тези две племена е станало по-късно и аз ще разкажа всичко поотделно, като се съобразя, както трябва, с хронологията на събитията, доколкото това е възможно.¹ Когато раздорът между тия две племена бил по-силен и станал известен във Византион, тогава именно предвидливостта и благоразумието на императора били явно признати от всички, понеже докато варварите се изстребвали взаимно, той, без да дигне оръжие, излязъл с ума си напълно победител и в двете фази на войната и надеждата му се сбъднала. Заети постоянно с вътрешните си вражди, те страдали и вече не мислели да нападнат ромеите, пък и на повечето люде не било известно где на земята се намират.

¹ Агатий не успял да завърши съчинението си и затова обещанието му останало неизпълнено.

VII. ЙОАН МАЛАЛА

Йоан Малала (*Μαλάλας* = „Ритор“) произхожда от Сирия. Той е бил роден, както изглежда, в Антиохия и е живял между 491 и 578 г. Написал е една „Хронография“ (*Χρονογραφία*) в осемнадесет книги, в която излага събитията от световната история. Изложението започва от „сътворението на света“ и стига до 574 г. Авторът си поставя за цел да даде на своите читатели едно леко и забавно четиво, а не някакво строго прагматично изложение на историческите събития. За съставянето на тази хроника Малала е използвал безкритично и почти безразборно най-различни исторически извори, част от които днес ние мъчно можем да отъждествим. В изложението си той на места вмъква измислени и фантастични разкази. За по-старата епоха той е използвал някои познати извори, като например Павзаний, Юлий Африкан, загубените днес съчинения на Несториан и Евстатий Епифанийски (чиято хроника достигнала до 502 г.) и др. За изложението на събитията от края на V и през VI в. той използвал устните разкази на по-стари свои съвременници. Съчинението на Малала се определя като „първия по-голям паметник на народния гръцки език“. Неговата творба е била извънредно много четена и е оказала огромно влияние не само върху византийската книжнина, но и върху книжнината на славянските народи. Трябва обаче да се отбележи, че достоверността на данните му е на места съмнителна. Измежду византийските писатели, които са се ползвали от хрониката на Малала, трябва да се споменат Евагрий, Йоан Антиохийски, авторът на Пасхалната хроника, Теофан Изповедник, Георги Монах и др. По времето на цар Симеон е бил направен превод на старобългарски език от българския писател Презвитер Григорий. Преводът ни е познат благодарение на извадки от по-късни преписи в сръбска и руска редакция.

Изложението на събитията, дадено в хрониката на Малала, е свързано главно с миналото на града Антиохия. Поради това неговата творба с право би могла да се нарече, поне що се отнася до първите седемнадесет книги, градска хроника на Антиохия. Само в последната — XVIII книга, се говори за събитията в самата византийска столица. Предполага се, че Малала е написал първите седемнадесет книги преди 540 г., докато още живеел в Антиохия. След като градът бил разрушен от персийския цар Хосрой, Малала бил принуден да се пресели в Цариград, гдето написал и издал вероятно наскоро след смъртта на император Юстиниан I последната книга от хрониката си. Съчинението на Малала съдържа някои важни сведения за историята на нашите земи, главно за нахлуванията на славяни, първо-българи и някои други племена.

РЪКОПИСИ: Въпреки че е била широко използвана, хрониката на Малала не е запазена изцяло. От нея имаме единствен, и то непълен ръкопис: O=cod. Bodl.-Baroccianus 182, ff. 1—331 (s. XI), G=cod. Cryptoferratensis Z XXXIV, ff. 62—69 (s. VI—VII), както и извадки: A=cod. Angelicus 65 (B. 4. 16), ff. 147—190, 235—293 (s. XIV—XV) и др. Извадки има също в: Excerpta de insidiis, ed. C. de Boor (Berolini 1905), pp. 151—176, както и в Excerpta de virtutibus et de vitis ed. Th. Büttner-Wobst, I (Berolini 1906), pp. 157—163. Извънредно важен за възстановяването на гръкия първообраз е старобългарският превод от X в., в който е даден по-пълен текст на хрониката.

ИЗДАНИЯ: И досега не притежаваме критично и пълно издание на хрониката на Йоан Малала. Измежду разните досегашни издания като най-добри могат да се посочат: *Migne*, PCr, XC VII (1865), coll. 9—790. — *Ioannis Malalae Chronographia*, rec. L. Dindorf, Bonnæ 1831.

Дадените тук откъси са преведени по това издание.

КНИЖНИНА: K r u m b a c h e r, GBL, pp. 325—334. — *Moravcsik*, Byzantinoturcica, I, pp. 184—189. — *Н. В. Пугулевская*, Византия на пътя в Индия. Москва—Ленинград, 1951, стр. 93, 165, 224, 268 сл., 311 сл. — *В. Н. Златарски*, История, I, 1918, стр. 51, 52. — *М. В. Левченко*, История Византии, Москва—Ленинград, 1940, стр. 99. — *Ив. Дуitchев*, Балканският Югоизток през първата половина на VI в. Начални славянски нападения. Беломорски преглед, г. I, кн. I, стр. 246, 250. — *А. Cernusov*, Études sur Malala, Byzantion, 3 (1926), p. 65—72. С. П. Шестаков, О значении славянского перевода хроники Иоанна Малалы для восстановления и исправления ее греческого текста, ВВр. I, [1894], стр. 503—552. K. Weitzmann, Illustration for the Chronicles of Sozomenos, Theodorit and Malalas, Byz. XVI (1942 43), p. 87—134. — Н. А. Мещерский, Два неизданных отрывка древнеславянского перевода „Хроники“ Иоанна Малалы, ВВр. XI (1956), стр. 279—284. ВИНЮ, I, стр. 81—84.

IOANNIS MALALAE

ЙОАН МАЛАЛА

CHRONOGRAPHIA

ХРОНОГРАФИЯ

1. De Achillis exercitu

1. Войската на Ахил

Καὶ ἀπῆλθε μετὰ τῶν Ἀτρειδῶν ὁ αὐτὸς Ἀχιλλεύς, ἔχων ἴδιον στρατὸν τῶν λεγομένων Μυρμιδόνων τότε, ἧν δὲ λεγομένων Βουλγάρων, τριῶν χιλιάδων. (p. 97, 19—21)

И така споменатият Ахил заминал заедно с Атридите, като водел своя собствена войска от три хиляди души, наричани тогава мирмидонци¹, а сега българи².

2. De Heracleia urbe condita

2. Основаването на Хераклея

Καὶ τὴν Εὐρώπην δὲ ἀπὸ Θουρίας ἐμέρισε, κτίσας Ἡράκλειαν πόλιν τὴν πρόην λεγομένην Πείρινθον ἧντινα ἐποίησε μητρόπολιν, δὸς αὐτῇ ἄρχοντα. (p. 262, 1—3)

Император [Веспасиан]³ отделил Европа от Тракия, като основал град Хераклея, който някога се наричал Перинт. Той го издигнал като главен град и поставил в него управител.

3. Hadrianus urbem Hadrianopolim condit

3. Основаването на Одрин

Ὁ δὲ αὐτὸς Ἀδριανὸς ἔκτισε πόλιν ἐν τῇ Θουρίᾳ, ἣν ἐπεκάλεσεν Ἀδριανούπολιν. (p. 280, 3—4)

Същият император Адриан⁴ основал град в Тракия и го нарекъл Адрианопол.

¹ По време на Троянската война мирмидонци се наричали жителите на Тесалия. Вж. *Homeri Ilias* I, 180; II, 683. Сrv. *PWRE*, XVI, col. 1108. ² Това споменаване на българите у Малала се дължи на обичая на византийските автори да архаизират. Изразът τῶν λεγομένων μυρμιδόνων τότε може да бъде интерполация на по-късен преписвач от края на IX или от X в., когато вече земята на мирмидонците е била населена с българи. Сrv. *Й. Иванов*, Българите в Македония, София 1917, стр. 124—125. Общо за употребата на името „мирмидонци“ в смисъл на „българи“ у Малала и по-късни автори вж. *Moravcsik*, op. cit., II, pp. 179—180. ³ Император Веспасиан (69—79). ⁴ Император Адриан (117—138).

4. *De nomine Solis apud Thracas*

Ἐλθὼν δὲ ὁ Σέβηρος ἐπὶ τὸ Βυζάντιον, καὶ φορακῶς τὴν τοποθεσίαν τῆς πόλεως καλῆν, ἀνίγει τὴν Βυζούπολιν, καὶ ἔκτισε δημόσιον λουτρόν τὸ λεγόμενον Ζεύξιππον διότι ἐκεῖ Ἰσχυίτο ἐν μέσῳ τοῦ τετραστέφου στήλη χαλκῆ τοῦ Ἡλίου, καὶ ὑποκάτω αὐτῆς ἔγραψε τὸ μυστικὸν ὄνμα τῆς ἡλίου, Ζεύξιππον θεῶν· οἱ γὰρ Θραῦκες οὕτως ἔλεγον τὸν ἥλιον. οἱ δὲ τῆς πόλεως Βύζης οὕτως ἀνόμαζον τὸ αὐτὸ δημόσιον Ζεύξιππον κατὰ τὸ ὄνομα ὅπερ εἶχε τὸ παρότερον ὁ τόπος, καὶ οὐκέτι, ὡς εἶπεν ὁ βασιλεὺς, εἰς τὸ ἴδιον αὐτοῦ ὄνομα ἐκάλουν αὐτὸ Σεβήριον. (p. 291,15—292,2)

5. *Probus contra Gothos apud Sirmium pugnat*

Ὁ δὲ αὐτὸς βασιλεὺς Πρόβος ἐπολέμησε τοῖς Γοθοῖς ἐν τῷ Σιρμίῳ, καὶ ἐν τῷ πολέμῳ αὐτὸν ἐγένετο λιμὸς κοσμητικὸς μέγας, καὶ μὴ εὐθροδέντων ἀναλωμάτων ἰστασίασεν ὁ στρατός· καὶ ἐπελθόντες ἔσφαξαν αὐτὸν ἐν τῷ Σιρμίῳ ὄντα ἐνιαυτῶν γ'. (p. 302, 12—15)

6. *Valens apud Sirmium Gothos profligat*

Ὅτε γὰρ ἐτελεύτα Βαλεντιανὸς ὁ αὐτοῦ ἀδελφός, οὐκ ἦν ἐν Κωνσταντινουπόλει ὁ Βάλης, ἀλλ' ἦν π μψας αὐτὸν ὁ ἀδελφός αὐτοῦ ἐν τῇ ζωῇ αὐτοῦ πολεμῆσαι εἰς τὸ Σίρμιον πρὸς τοὺς Γότθους. οὕσιν ας νικήσας κατὰ κράτος ἐπέστρεψε. (p. 342, 4—7)

7. *Theodosius Dyrrachio ius civitatis condonat*

Ὁ δὲ αὐτὸς βασιλεὺς Θεοδόσιος ἐμέρισε τὴν νέαν Ἠλείριον ἀπὸ τῆς παλαιᾶς καὶ ἐποίησεν ἐπαρχίαν, δοὺς δίκαιον πόλεως καὶ ἀρχοντα Δοῦραχίῳ^α πόλει. (p. 347, 11—13)

8. *De Attilae morte*

Ὁ δὲ βασιλεὺς Θεοδόσιος ἦν ἐλλόγιμος, παρὰ παντὸς τοῦ δήμου φιλούμενος καὶ τῆς συλήτου. ἐπὶ δὲ τῆς βασιλείας αὐτοῦ καὶ Βαλεντινιανοῦ ἐπεστράτευσεν κατὰ Ῥώμης καὶ κατὰ

^α Δοῦραχίῳ] Δοῦραχίῳ Οχ.

¹ Τετραστοα бил квадратен площад в центъра на Цариград, обиколен от колонада. Вж. R. Janin, Constantinople Byzantine, Paris 1950, p. 22—23. ² Богът конник (Ζεὺς Ἴππος — Зевксип) бил почитан от траките, жители на Византион. ³ Марк Аврелий Проб (276—282). ⁴ Валент (364—378) и Валентиниан (364—375). ⁵ Теодосий I (379—395). ⁶ Става дума за провинциите Нови Епир с главен град Драч и Стари Епир с главен град Никопол. ⁷ Теодосий II (408—450).

4. *Тракийското име на слънцето*

Когато Север отишел във Византион, и видял, че местоположението на града е хубаво, възстановил (стария град) Визопол и основал обществена баня, наречена Зевксип, понеже там, в средата на т. нар. „Тетрастоа“¹, се намирала медна статуя на слънцето, под която той написал митичното име на слънцето: „На бога Зевксип“², защото траките наричали така слънцето. А жителите на града Виза нарекли обществената баня не Северион, по собственото име на императора, както им поръчал, но я назвали Зевксип според името, което това място носело по-рано.

5. *Император Проб воюва с готите при Сирмиум*

Същият император Проб³ воювал с готите при Сирмиум. По време на неговите войни настанал голям глад по целия свят. Понеже нямало храни, войниците се разбунтували. Те го нападнали и го убили в Сирмиум на петдесетгодишна възраст.

6. *Валент разбива готите при Сирмиум*

И тъй Валент⁴ не се намирал в Константинопол, когато умрял брат му Валентиан, защото [Валентиан] го бил изпратил в Сирмиум още приживе да воюва срещу готите. След като ги разгромил напълно, той се завърнал.

7. *Император Теодосий дарява на Дирахиум право на град*

Същият император Теодосий⁵ отделил Нови Епир от Стари [Епир]⁶ и го направил провинция, като дал на град Дирахиум права на град и управител.

8. *Смъртта на Атила*

Император Теодосий⁷ бил образован човек и обичан от целия народ и от сената. Докато той и Валентиниан били императори, Атила, който по род произхож-

Κωνσταντινουπόλεως Ἀτιλᾶς, ἐκ τοῦ γένους τῶν Γηπέδων^α, πλῆθος ἔχων μυριάδων πολλῶν, δηλώσας διὰ Γότθου ἑνὸς πρεσβευτοῦ τῷ Βαλεντινιανῷ, βασιλεῖ Ῥώμης, Ἐκέλευσέ σοι δι' ἐμοῦ ὁ δεσπότης μου καὶ δεσπότης σου Ἀτιλᾶς ἵνα εὐτρεπίσης αὐτῷ τὸ παλάτιόν σου. ὁμοίως δὲ καὶ Θεοδοσίῳ βασιλεῖ τὰ αὐτὰ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐδήλωσε δι' ἑνὸς Γότθου πρεσβευτοῦ. καὶ ἀκηκῶς Ἀέτιος ὁ πρῶτος συγκλητικὸς Ῥώμης τὴν ὑπερβάλλουσαν τὸλμαν τῆς ἀπονεομημένης ἀποκρίσεως Ἀτιλᾶ, ἀπῆλθε πρὸς Ἀλάριχον πρὸς τοὺς Γάλλους, ὄντα ἐχθρὸν Ῥωμαίων, καὶ προετρέψατο αὐτὸν καὶ ἤνεγκεν αὐτὸν ἅμα αὐτῷ κατὰ Ἀτιλᾶ. ἐπολέμησε γὰρ πόλεις πολλὰς τῆς Ῥώμης. καὶ ἐξαίφνης ἐπιβρίψαντες αὐτῷ, ὡς ἐστὶν ἀπληκρῶν πλησίον τοῦ Δανουβίου ποταμοῦ, ἔκοψαν αὐτῶν^β χιλιάδας πολλὰς. εἰς δὲ τὴν συμβολὴν πληγὴν λαβὼν ὁ Ἀλάριχος ἀπὸ σαγίτας ἐτελεύτησεν. ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ Ἀτιλᾶς ἐτελεύτησε καταφορᾷ αἵματος διὰ τῶν βινῶν ἐνεχθείσῃ^γ νυκτός, μετὰ Οὐγγας παλλακίδος αὐτοῦ καθεύδων^δ ἦτις κόρη καὶ ὑπενοήθη ὅτι αὐτὴ αὐτὸν ἀνείλε. περὶ οὗ πολέμου συνεγράφατο ὁ σοφιστὴς Πρίσκο^ε ὁ Θράξ. (p. 358,5—359,4)

9. De Theuderichi seditione

Ἐπὶ δὲ τῆς αὐτοῦ βασιλείας Θεοδορίχος ὁ ἀπὸ ὑπάτων, ὁ υἱὸς Οὐαλέμερος, ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀνατραφεὶς καὶ ἀναγνούς, στρατηλάτης ὢν πραισέντου καὶ ἐωρακῶς τί ὑπέστη Ἀρμᾶτος, φοβηθεὶς τὸν βασιλέα Ζήνωνα, ἔλαβε τὴν ἰδίαν βοήθειαν καὶ ἐξῆλθεν ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως, ἐπὶ Σαλαβρίαν ἀπιὼν διὰ τοὺς ἐκεῖ καθεζομένους ἀριθμούς. καὶ τυραννήσας παρέλαβε τὴν Θράκην πᾶσαν καὶ ἦλθε κατὰ τοῦ βασιλέως Ζήνωνος ἕως Συκῶν πέραν κατέναντι Κωνσταντινουπόλεως, κόψας καὶ τὸν ἀγωγὸν τῆς πόλεως. καὶ ποιήσας ἡμέρας πολλὰς, καὶ μὴ δυναθεὶς βλάψαι τὸν βασιλέα, ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν ὁρμήσας ἐπὶ τὴν Ῥώμην. (p. 383, 5—14)

^α Γηπαίδων] Per s scripsit Niebuhr, ut vol. I. 124. D. II. 64. C. ^β αὐτῶν] αὐτοῦ Chron. Pasch. p. 318. A. ^γ ἐνεχθείσῃ Ch., ἐνεχθείσα Oх.

¹ Името „гепиди“ в смисъл на „хуни“ се употребява и в Пасхалната хроника и у някои други автори. Срв. посочванията у *Moravcsik*, op. cit., II, p. 106. ² Флавий Аеций (към 390—454 г.) бил римски пълководец, родом от Доросторум. Вж. *PWRE*, I. col. 701—703, s. v. Aetius, 4. ³ Тук изразът πρὸς τοὺς Γάλλους е употребен метонимично вместо πρὸς τὴν Γαλίαν. ⁴ Готски племенен вожд (382—412). ⁵ Става дума за византийския писател от V в. Приск. За него вж. Гръцки извори, т. I, стр. 86—129. ⁶ Теодорих — син на Валамер, бил предводител на панонските остоти и отначало бил съюзник на Византия, а после се опълчил против нея. По-късно (448 г.) той се оттеглил в Италия, където основал остготското кралство.

дал от гепидите¹, се отправил на поход срещу Рим и Константинопол с много хиляди пълчища, като известил чрез един пратеник-гот на римския император Валентиниан следното: „Моят господар и твоят господар Атила ти заповядва чрез мене да му приготвиш двореца си.“ Същото известил чрез един пратеник-гот и на император Теодосий в Константинопол. Тогава Аеций², първият сенатор на Рим, като научил за прекомерно дръзкото и безумно искане на Атила, отишел в Галия³ при Аларих⁴, който бил неприятел на римляните. Той го убедил и го подтикнал да се опълчи заедно с него срещу Атила, защото той бил опустошил много градове на Римската империя и те го нападнали внезапно, както се бил разположил на стан до р. Дунав, и избили много хиляди от неговите [войници]. В това сражение бил ранен от стрела Аларих и починал. Умрял също и Атила, който получил кръвоизлияние от носа, докато спял с една своя наложница хунка. Тази девойка била заподозряна, че го убила. За същата война е писал и многоученият Приск Тракиецът⁵.

9. Бунтът на Теодорих

При неговото царуване синът на Валамер — Теодорих⁶, бивш консул, отраснал и получил образованието си в Константинопол, началник на наличните войски, като видял онова, което се случило с Армат, уплашил се от император Зенон, напуснал Константинопол заедно със собствената си войска и отишел в Силиврия поради разположените там военни части. След като се разбунтувал, той завзел цяла Тракия и се отправил срещу император Зенон чак до Сики отвъд срещу Константинопол, като прекъснал и водопровода на града. След като прекарал много дни, без да може да нанесе някаква щета на императора, той се оттеглил оттам и се насочил към Рим.

10. De Anastasii origine

Μετά δὲ τὴν βασιλείαν Ζήνωνος ἐβασίλευσεν ὁ θεϊότατος Ἀναστάσιος ὁ δίκωρος, ὁ Δυβραχηνός, ὁ ἀπὸ τῆς νέας Ἡλείρου. (p. 392, 1—2)

11. Scythi, Gothi Bessique in exercitu Anastasii militant

Ὁ δὲ αὐτὸς βασιλεὺς ἀκούσας διὸ συνάγονται οἱ Ἰασυροὶ εἰς τὴν ἰδίαν αὐτῶν χώραν τυρανῆσαι βουλόμενοι, εὐθέως ἐπεστράτευσεν κατ' αὐτῶν καὶ ἐπολέμησεν αὐτοῖς πέμπας στρατηγούς Ἰωάννην τὸν ἐπίκλην κυρτόν, στρατηλάτην πραισέντου, καὶ Διογενιανὸν τὸν πατριτίου, τὸν συγγενέα τῆς Αὐγουστάς, καὶ ἄλλους μετὰ πλήθους Σκυθῶν καὶ Γοτθικῆς καὶ Βεσσοικῆς χειρός. (p. 393, 12—17)

12. Celer Illyrius in exercitu Anastasii militat

Ὁ δὲ αὐτὸς βασιλεὺς Ἀναστάσιος μετεστειλάτο τὸν στρατηλάτην Ὑπάτιον τὸν Σεκουνδίνου ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ ἐπεμψεν ἀντ' αὐτοῦ τὸν ἐνδοξότατον Κέλερα τὸν Ἰλλυριόν, ἄνδρα σοφόν καὶ ἀνεδόθησαν αἱ πόλεις αἱ κατεχόμεναι ὑπὸ Περσῶν διὰ τοῦ αὐτοῦ Κέλερος μαγίστρου. (399, 5—10)

13. De Vitaliani seditione

Ἐπὶ δὲ τῆς αὐτοῦ βασιλείας ἐτυράνησε Βιταλιανὸς ὁ Θράξ διὰ πρόφασιν τινα, φησί, λέγων διὸ διὰ τοὺς ἐξορισθέντας ἐπισκόπους. καὶ παρέλαβε τὴν Θράκην καὶ Σκυθίαν καὶ Μυσίαν^α ἕως Ὀδησοῦ καὶ Ἀγγάλου, ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ πλῆθος Οὐγγων καὶ Βουλγάρων. καὶ ἐπεμψεν ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ὑπάτιον τὸν στρατηλάτην Θράκης καὶ παρετάξατο αὐτῷ, καὶ προδοθεὶς παρελήφθη ἰπὸ τοῦ αὐτοῦ Βιταλιανοῦ.

^α Μυσίαν Ch., Μυσσίαν Oх. Ὀδύσσου Oх.

¹ Император Анастасий бил наречен „Дикор“ поради различния цвят на двете му очи.
² Сведенията на Малала за участието на беси във войската на Анастасий е ценно във връзка с разглеждането на въпроса за запазването на остатъците от старото тракийско население в нашите земи през късната античност и ранното средновековие. По този въпрос вж. повече у В. Бешевлиев, Участието на траките в общественния живот на провинция Тракия, ИИБИ, I (1951), стр. 230 сл. ³ στρατηλάτης — magister militum, отговаря на днешната длъжност главнокомандуващ. По времето на Константин имало само двама стратилати: magister peditum (на пехотата) и magister equitum (на конницата). Вж. Grosse, Römische Militärgeschichte, p. 145 sq. ⁴ Ипатий бил син на патриций Секундин и сестрата на император Анастасий. Към 505 г. като военачалник на източните войски той превзел от персите Амида, обаче отказал да участва по-нататък във военните действия и затова бил отзован от Анастасий в Константинопол. Вж. Theophanis Chronographia, ed. De Boog, pp. 146, 6—8; 146, 19—21. ⁵ Към 506 г. Анастасий назначил за военачалник на източните войски Келер, илириец по произход и магистър на официте, който нанесъл големи поражения на персите в областта на Низибис. Вж. Theophanes, op. cit., pp. 147, 31—148, 13. ⁶ Според Йоан Антиохийски (Excerpta de insidiis, ed. De Boog, p. 143, 11) Виталиан произхождал от градчето Залдана в Долна Мизия.

10. Произходът на император Анастасий

След царуването на Зенон станал император пребожественият Анастасий Дикор¹, дирахиец от Нови Епир.

11. Скити, готи и беси във войската на Анастасий

Същият император, като чул, че исаврийците събират войска в собствената си страна с намерение да вдигнат бунт, веднага се отправил на поход срещу тях, като изпратил срещу им стратегите: Йоан, наричан Кирт [Гърбавият], началник на наличните войски, патриций Диогениан, родственик на императрицата, и други [военачалници] с голяма войска от скити, готи и беси².

12. Илириецът Келер на служба във войската на Анастасий

Същият император Анастасий повикал в Константинопол стратилата³ Ипатий⁴, син на Секундин, и изпратил вместо него преславния илириец Келер⁵, мъдър мъж. Същият този магистър Келер възвърнал [на империята] завзетите от персите градове.

13. Бунтът на Виталиан

По време на неговото царуване Виталиан Тракиецът⁶ вдигнал бунт, като изтъквал, както казват, за причина заточаването на епископите. Той превзел Тракия, Скития и Мизия до Одесос и Анхиало, като водел със себе си множество хуни и българи. Императорът изпратил военачалника на Тракия Ипатий; той влязъл в сражение с Виталиан, но бил заловен от него чрез предателство

καὶ δοθέντων χρημάτων πολλῶν ἀνεδόθη ῥωμαιοῖς. καὶ διαδεχθέντος τοῦ αὐτοῦ ῥωπαίου, μετὰ τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπάνοδον αὐτοῦ προήχθη ἀντὶ αὐτοῦ στρατηλάτης Θράκης Κύριλλος Ἰλλυρικανός^α, καὶ εὐθέως ἀπελεύων παρετάξατο τῷ αὐτῷ Βιταλιανῷ^β καὶ συνέκρουσαν, καὶ ἔπεσαν πολλοὶ ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν^γ καὶ περιγεγόμενος ὁ Κύριλλος εἰσῆλθεν Ὀδησοῦ^δ τῇ πόλει, καὶ διῆγεν ἐκεῖ, Βιταλιανοῦ ἀναχωρήσαντος ἐκ τῶν μερῶν ἐκείνων. διὰ δόσεως δὲ χρημάτων ἐξηγόρασεν ὁ αὐτὸς Βιταλιανὸς τοὺς φυλάττοντας τῆς αὐτῆς Ὀδησοῦ^ε πόλεως τὰς πόρτας, πέμπας διὰ τινῶν συγγενῶν τῶν αὐτῶν πορταρίων χρήματα καὶ τινὰς ἐπαγγελίας. προδίας δὲ γενομένης, εἰσῆλθε νυκτὸς εἰς τὴν Ὀδησον^δ πόλιν ὁ αὐτὸς Βιταλιανός, καὶ παρέλαβε τὸν στρατηλάτην Θράκης Κύριλλον, καὶ ἀνείλεν αὐτόν. καὶ ἦλθε πραιδεῖων πάλιν πᾶσαν τὴν Θράκην καὶ τὴν Εὐρώπην, ἕως οὗ ἦλθεν ἐν Σύκαις καὶ ἐπὶ τὸν ἀνάπλουον πέραν Κωνσταντινουπόλεως, βουλόμενος καὶ αὐτὴν Κωνσταντινούπολιν λαβεῖν. καὶ ἐκάθητο ἐν τῷ ἀνάπλω ἐπὶ τὸ λεγόμενον Σωσθένην ἐν τῷ εὐκτηρίῳ τοῦ ἀρχαγγέλου Μιχαήλ. ὁ δὲ βασιλεὺς Ἀναστάσιος πρόην μὲν ἦν μεταστειλάμενος διὰ Μαρίνου τὸν φιλόσοφον Πρόκλον τὸν Ἀθηναῖον, ἄνδρα περιβόητον, καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ βασιλεὺς Ἀναστάσιος, Τί ἔχω ποιῆσαι τῷ κνὴ τούτῳ, ὅτι οὕτως ταράσσει με καὶ τὴν πολιτείαν, φιλόσοφε; ὁ δὲ Πρόκλος εἶπεν αὐτῷ, Μὴ ἀθυμήσεις^ε, βασιλεῦ· φεύγει γὰρ καὶ ἀπέρχεται, ἢ μόνον πέμπεις κατ' αὐτοῦ τινὰς. καὶ εὐθέως ὁ βασιλεὺς Ἀναστάσιος εἶπε Μαρίνῳ τῷ Σύρω τῷ ἀπὸ ἐπάρχων, ἐστὼτι πλησίον ὅτε διελέγεται ὁ βασιλεὺς τῷ φιλοσόφῳ Πρόκλῳ, δπλασασθαι κατὰ τοῦ αὐτοῦ Βιταλιανοῦ, ὅντι εἰς τὸ πέραν Κωνσταντινουπόλεως. καὶ λέγει Πρόκλος ὁ φιλόσοφος ἔμπροσθεν τοῦ βασιλέως Μαρίνῳ τῷ Σύρω, Ὁ δίδωμί σοι λάβει, καὶ ἐξέλθε κατὰ τοῦ αὐτοῦ Βιταλιανοῦ. καὶ ἐκέλευσεν ὁ αὐτὸς φιλόσοφος ἐνεχθῆναι τὸ λεγόμενον θεῖον ἄπυρον πολὺ, εἰπὼν τριβῆναι αὐτὸ ὡς εἰς μῖγμα λεπτόν, καὶ δέδωκε τῷ αὐτῷ Μαρίνῳ, εἰρηκῶς αὐτῷ ὅτι Ὅπου ρίψεις ἐξ αὐτοῦ εἴτε εἰς οἶκον εἴτε ἐν πλοίῳ μετὰ τὸ ἀνατεῖλαι τὸν ἥλιον, εὐθέως ἄπεται ὁ οἶκος ἢ τὸ πλοῖον καὶ ὑπὸ πυρὸς ἀναίσκεται. ὁ δὲ Μαρίνος παρεκά-

^α Ἰλλυρικανός Ch., Ἰουλλυρικανός Oх. ^β Ὀδίσω et ^γ Ὀδύσσον. ^δ Ὀδυσσον Oх. ^ε ἀθυμήσεις] ἀθυμήσης malit Dind.

¹ Споменатият тук Кирил бил византийски пълководец, началник на войските в Тракия след Ипатий. Вж. *Vury*, op. cit., I, p. 299; *Кулаковски*, пос. съч. I, 510. ² Ὁ τοῦ Σωσθένιον κόλλος у Теофан (op. cit., p. 396, 22), пристанище на европейския бряг на Босфора, дн. Устене Лиман, между Балта Лиман и Кьойбази. ³ Влиятелен съветник на императора, назначен от Анастасий за началник на флотата по време на бунта срещу Виталиан, понеже военачалниците патрицини Петър и Йоан, синът на Валериан, отказали да се бият срещу Виталиан. ⁴ Изглежда, че споменатият тук учен Прокъл не е един и същ с известния неоплатоник Прокъл, умрял в 485 г. сл. н. е. Вж. *I. Zonarae Hist.*, ed. Bonn., III, p. 138, 1—10. ⁵ Йоан Зонара (op. cit., III, p. 138, 5—10) съобщава, че морската победа на Анастасий над Виталиан била спечелена с помощта на запалителни огледала, направени от Прокъл.

и срещу голям откуп бил върнат на ромеите. След като Ипатий се върнал в Константинопол, за военачалник на Тракия вместо него бил назначен Кирил Илириецът¹. Той веднага се отправил срещу Виталиан, влязъл в сражение с него и в битката погинали мнозина и от двете страни. Кирил победил, влязъл в град Одесос и се настанил там, а Виталиан се оттеглил от тия места. След това той подкупил пазачите на градските врати на Одесос, като дал чрез някои роднини на тези вратари пари и обещания. Благодарение на предателството Виталиан влязъл през нощта в град Одесос, заловил военачалника на Тракия Кирил и го убил. След това отново започнал да плячкосва цяла Тракия и Европа, докато стигнал до Сики и до Анаплус откъд Константинопол с намерение да превземе и самия Константинопол. Той се настанил до Анаплус в Состений² в църквата на Архангел Михаил. А император Анастасий бил повикал преди това чрез Марин³ философа Прокъл Атинянина⁴, прочут мъж, и му казал: „Що да правя, философе, с това куче, което така безпокои и мене, и държавата?“ А Прокъл му рекъл: „Не се тревожи, царю; той ще избяга и ще се махне, стига само да изпратиш някого срещу него.“ Веднага император Анастасий казал на бившия префект Марин Сириец, който стоял близо до него, докато разговарял с философа Прокъл, да се пригответи за бой срещу Виталиан, намиращ се на откъдната страна на Константинопол. А философът Прокъл казал на Марин Сириец в присъствието на императора: „Вземи това, което ти давам, и тръгни срещу Виталиан.“ Тогава философът заповядал да донесат голямо количество от така наречената негорена сяра, заповядал да го стрият като на ситна смес и го дал на Марин с тези думи: „Където хвърлиш от него — върху къща или върху кораб, след като е изгряло слънцето, веднага къщата или корабът ще се запали и ще изгори от огъня.“⁵ Марин помолил императора да му даде един от военачал-

λεσε τὸν βασιλέα Ἰνα ἕνα τῶν στρατηλατῶν αὐτοῦ πέμψη λαμβάνοντα τὸ βοήθημα· καὶ εὐθέως μετεστείλατο ὁ βασιλεὺς Πατρίκιον τὸν Φρύγα, τὸν στρατηλάτην, καὶ Ἰωάννην τὸν Βαλεριανῆς, καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὀπλίσασθαι κατὰ τοῦ αὐτοῦ Βιταλιανοῦ εἰς τὸ πέραν, λαμβάνοντας πλοῖα δρομώνων^α καὶ στρατιώτας. καὶ ἔπρσαν ἐπὶ τοὺς πόδας τοῦ βασιλέως, λέγοντες ὅτι Καὶ αὐτοῦ καὶ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ οἱ δύο ἡμεῖς φίλοι ἤμεθα· καὶ μὴ συμβῆ ἕνα ἀποτυχίαν γενέσθαι, καὶ ὑπονοηθῶμεν ὡς προδόται. καὶ ἀνακατήσας κατ' αὐτῶν ὁ βασιλεὺς ἔβαλεν αὐτοὺς ἕξω τοῦ παλατίου, καὶ κελεύσας Μαρίνω τῷ Σύρω λαβεῖν τοὺς δρομῶνας καὶ τὸ θεῖον ἄπυρον καὶ τὴν στρατιωτικὴν βοήθειαν ὀπλισαμένην, καὶ ἐξελεῖν κατὰ τοῦ αὐτοῦ Βιταλιανοῦ. ἀκούσας δὲ Βιταλιανὸς ὅτι μετὰ πολλῆς βοήθειας ἐξέρχεται ὁ Μαρίνος κατ' αὐτοῦ, ὅσα εὗρε πλοῖα ἐκράτησε καὶ ἐρύμωσεν αὐτὰ Οὐνικὴν καὶ Γοτθικὴν χεῖρα ὀπλισμένους. καὶ ὄρμησεν εἰσελθεῖν εἰς Κωνσταντινούπολιν, θαρβῶν ὅτι πάντως αὐτὴν λαμβάνει, καὶ Μαρίνον δὲ ἀπαντῶντα ἀναίσκη μεθ' ἧς ἔχει βοήθειας. ὁ δὲ Μαρίνος ἐβρόγευσε^β τὸ θεῖον ἄπυρον, ὃ ἔδωκεν αὐτῷ ὁ φιλόσοφος, εἰς ὅλα τὰ πλοῖα τῶν δρομώνων, εἰρηκῶς τοῖς ναύταις καὶ τοῖς στρατιώταις δι' οὐ χρεία ὄλων, ἀλλ' ἵνα ῥίπτετε ἐκ τούτων εἰς τὰ ἐρχόμενα κατέναντι ὑμῶν πλοῖα καὶ καίονται. εἰ δὲ πέραν ἀπέλθωμεν εἰς τοὺς οἴκους, ἔνθα εἰσὶν οἱ ἐχθροὶ τοῦ βασιλέως, ἐκεῖ ῥίψατε. ὁ δὲ Μαρίνος, καθὼς εἶπεν αὐτῷ ὁ φιλόσοφος ὅτι ἀνάπτονται ἵπὸ τοῦ πυρὸς τὰ πλοῖα καὶ ποντίζονται αὐτανδρα, παρήγγειλεν αὐτοῖς ῥίπτειν καὶ ὄρμησεν εἰς τὸ πέραν κατὰ Βιταλιανοῦ καὶ τῶν ἀνθρώπων αὐτοῦ. καὶ κατήντησαν καὶ τὰ πλοῖα Βιταλιανοῦ, καὶ εὐρέθησαν^γ ἔργιστα ἀλλήλων κατέναντι τῆς ἁγίας Θέκλης τῆς ἐν Σύκαις εἰς τὸν τόπον τοῦ ρεύματος ὅπου λέγεται τὸ βυθῶρον. καὶ γίνεται ἐκεῖ ἡ ναυμαχία ὡραν τρίτην τῆς ἡμέρας· καὶ ἀνήφθησαν ἐξαίφνης ὑπὸ πυρὸς τὰ πλοῖα ἅπαντα Βιταλιανοῦ τοῦ τυράννου καὶ ἐποντίσθησαν εἰς τὸν βυθὸν τοῦ ρεύματος μεθ' ὧν εἶχον Γότθων καὶ Οὐννων καὶ Σκυθῶν στρατιωτῶν συνεπομένων αὐτῷ. ὁ δὲ Βιταλιανὸς καὶ οἱ εἰς τὰ ἄλλα πλοῖα προσεσχηκότες τὸ γεγονός, ὅτι ὑπὸ πυρὸς αἰφνίδιον ἀνάπτονται τὰ ἑαυτῶν πλοῖα, ἐφυγον καὶ ἐπέστρεψαν ἐπὶ τὸν ἀνάπλου. Μαρίνος δὲ ὁ ἀπὸ ἐπάρχων περάσας ἐν Σύκαις, ὅσους εὗρε τῶν Βιταλιανοῦ εἰς τὰ προάστεια ἢ εἰς οἴκους, ἀνεῖλε, καταδιώκων αὐτοὺς ἕως τοῦ ἁγίου Μάμαντος· καὶ γενομένης ἑσπέρας ἔμεινε Μαρίνος καὶ ἡ βοήθεια αὐτοῦ φυλάττουσα τὰ ἐκεῖ. ὁ

ниците с въоръжен отред. Веднага императорът повикал военачалника Патрикий Фриגיעца и сина на Валериана Йоан и им казал да се отправят срещу Виталиан на отвъдния бряг, като вземат със себе си дромони и войници. Те паднали пред краката на императора, казвайки: „Ние двамата бяхме приятели и на него, и на неговия баща; да не би да се случи някаква несполука, та да бъдем заподозрени като предатели.“ Императорът се разгневил от това и ги изгонил от двореца. След това заповядал на Марин Сириец да вземе дромоните, негорената сярра и готовия въоръжен отред и да тръгне срещу Виталиан. Когато Виталиан чул, че Марин идва насреща му с голяма войска, завладял всички кораби, които намерил, и ги натоварил с готски и хунски войници. И тъй той се насочил да влезе в Константинопол с надеждата, че непременно ще го превземе и че ще унищожи Марин, който идвал срещу него, и войската му. Марин разпределил негорената сярра, която му дал философът, между всички дромони и казал на войниците: „Не ви трябва оръжие, но хвърляйте от това върху корабите, които идват насреща ви, и те ще изгорят. Ако отидем отвъд при къщите, където са неприятелите на императора, хвърлете и там. Марин, уверен, че корабите ще се подпалят от огъня и ще потънат заедно с хората, както му бил казал философът, заповядал на войниците да хвърлят [от негорената сярра]. След това се спуснал към отвъдния бряг срещу Виталиан и неговите хора. Посрещнали ги корабите на Виталиан и се намерили съвсем близо едни до други срещу Света Текла в Сици, на онова място на протока, което се нарича Витарис. В третия час на деня там се завързало морско сражение. Изведнъж всички кораби на узурпатора Виталиан се подпалили от огъня и потънали в дълбините на протока заедно с войниците готи, хуни и скити, които го били последвали. А Виталиан и хората от другите кораби, като разбрали, че техните кораби ненадейно пламват, избягали и се върнали към брега. Тогава бившият префект Марин преминал в Сици и избил всичките хора на Виталиан, които намерил в предградията или по къщите, като ги преследвал чак до Св. Мамант. Когато се мръкнало, Марин и войниците му останали там на стража. През нощта

^α δρομώνων| δρομώνων Οχ. ^β ἐβρόγευσε Οχ. ^γ εὐρέθησαν Οχ.

δὲ Βιταλιανὸς ἔφυγε νυκτὸς μετὰ τῶν ἐπολειφθέντων αὐτῷ ἐκ τοῦ ἀνάπλου, δδούσας ἐν τῇ αὐτῇ νυκτὶ μίλια ξ'· καὶ πρώτας γενομένης οὐδείς εὐρέθη εἰς τὸ πέραν ἐκ τοῦ αὐτοῦ Βιταλιανοῦ, καὶ ἐνίκησεν ὁ σωτὴρ Χριστὸς καὶ ἡ τοῦ βασιλέως τύχη, καὶ ἐποίησε πρόκεσον ὁ βασιεὺς Ἀναστάσιος εἰς τὸ Σωσθένιν, ἐν τῷ ἀρχαγγέλῳ Μιχαὴλ εὐχαριστῶν ἐπὶ ἡμέρας πολλὰς. ὁ δὲ φιλόσοφος Πρόκλος ὁ Ἀθηναῖος αἰτήσας τὸν βασιλέα ἀπελύθη, μηδὲν ἀνασχόμενος λαβεῖν παρὰ τοῦ αὐτοῦ βασιλέως· ἦν γὰρ κελύσας αὐτὸν λαβεῖν κεντηνάρια τέσσαρα· ὅστις φιλόσοφος ἀπελθὼν ἐν Ἀθήναις εἰς τὴν ἰδίαν πόλιν εὐθέως ἐτελεύτησεν. ἔλεγον δὲ τινες ἐν Κωνσταντινουπόλει ὅτι ἀπὸ τῆς θέρμης τοῦ ἡλίου, ὡς λεπτότατον ὄντα, τὸ θεῖον ἄπυρον ψιπτόμενον εἰς τὸν ἀέρα ἀπτεται καὶ φυσικόν ἐστι τοῦτο. ὁ δὲ Βιταλιανὸς ἀπελθὼν ἐν Ἀρχιᾶλῳ ἐκάθητο ἐκεῖ ἡσυχάζων. (p. 402,3—406,8).

14. De Iustini origine

Μετὰ δὲ τὴν βασιλείαν Ἀναστασίου ἐβασίλευσεν ὁ θεϊότατος Ἰουστίνος, ἀπὸ Βεδεριάνας ὢν Θράξ, ἐπὶ τῆς ὑπατείας Μάγνου, μηνὶ ἰουλίῳ θ', ἰνδικτιῶν ἑνδεκάτῃ. (p. 410, 1—3)

15. De Iustiniani origine

Μετὰ δὲ τὴν βασιλείαν Ἰουστίνου ἐβασίλευσεν ὁ θεϊότατος Ἰουστινιανὸς ἔτη λη' καὶ μῆνας ζ' καὶ ἡμέρας ιγ' ἐν μηνὶ ἀπριλλίῳ πρώτῃ, ἰνδικτιῶν πέμπτῃ, ἔτους χρηματίζοντος καὶ ἀντιόχειαν πεντακοσιοστοῦ ἐβδόμηκο τοῦ πέμπτου, ἐπὶ τῆς ὑπατείας Μαβροτίου. ἦν δὲ τῇ ιδέα κονδοειδής,^a εὐστηθος, εὐρινος, λευκός, οὐλόθρξ, στρογγύλοψις, εὐμορφος, ἀναγάλας, ἀνθηροπροδωσπος, μιξοπόλιος τὴν κάραν καὶ τὸ γένειον, μεγαλόψυχος, χριστιανός. ἔχαιρε δὲ τῷ Βενέτῳ μέρει, καὶ αὐτὸς δὲ ὢν Θράξ^b ἀπὸ Βεδεριάνας. (p. 425, 1—9)

16. In Bosphoro pax restituitur

Ἐν αὐτῷ δὲ τῷ χρόνῳ καὶ ὁ πλησίον Βοσπόρου βῆξ τῶν Οὐννων ὀνόματι Γερῶδ προσ-

^a κονδοειδής Οχ. ^b Θράξ Οχ. ^c Eadem Βεδεριανᾶς.

¹ За тракийския произход на Юстин I съобщава и Chronicon Paschale, ed. Bonn., p. 611, 12: θεϊότατος Ἰουστίνος ὁ Βενδαρίτης ὁ Θράξ. Прокопий (вж. тук стр. 149) нарича Юстин илириец по произход: γεωργοὶ νεανίαί τρεῖς, Ἰλλυριοὶ γένο: Ζίραυχος τε καὶ Βιτυρίστος καὶ Ἰουστίνος ὁ ἐκ Βεδεριάνης. Въпросът за етническия произход на Юстин и неговата династия не е окончателно разрешен. Засега може да се смята отхвърлена легендата за славянския произход на Юстиниановото семейство. Срв. Дуйчев, Балканският Югоизток през първата половина на VI в., стр. 244. ² Годината на Юстиниановото възцаряване е съобщена от Малала неточно. ³ Златарски, История, I, 1 стр. 48 сл. отнася това събитие към 528, а Moravcsik, op. cit., II, p. 108, към 527 г. ⁴ Кимерийският Босфор, дн. Керченски проток.

Анастасије

Виталиан избягал от пролива с останалите си войници и изминал шестдесет мили през същата нощ. Сутринта на отведния бряг нямало нито един Виталианов човек. Така Спасителят Христос и щастието на императора одържали победа. Император Анастасий устроил тържествено шествие в Состений и много дни наред въздавал благодарности в [църквата на] архангел Михаил. А пък философът Прокъл Атинянинът помолил императора да го освободи и си отишел, като не приел да вземе нищо от него, при все че императорът му предложил четири кентинария. Философът се върнал в своя град Атина и скоро след това умрял. В Константинопол някои казвали, че негорената сярра, когато се хвърля счукана на ситно във въздуха, се запалва от топлината на слънцето, и това е естествено нещо. Виталиан, като отишел в Анхиало, се настанил там и мирувал.

14. Произходът на Юстин

След царуването на Анастасий станал император пребожественият Юстин, тракиец¹ от Ведериана, при консулството на Магнус, девети ден от м. юли, единадесети индикт.

15. Произходът на Юстиниан

След царуването на Юстин царувал пребожественият Юстиниан 38 години, 7 месеца и 13 дена. Той се възкачил на престола на 1 април, пети индикт, 575 г. според антиохийската ера², при консулството на Мавортий. Той бил нисък на ръст, широкоплещест, с правилен нос, с бяла кожа, с къдрава коса, кръглолиц, хубав, възпleshив, с цъфтящо лице, с прошарена коса и брада, великодушен защитник на християнската вяра. Той бил привърженик на партията на венетите и също бил тракиец от Ведериана.

16. Омиротворяването на Босфора

По това време³ царят на хуните Грод, който живеел близо до Босфора⁴,

εἰρήνη τῷ αὐτῷ βασιλεῖ· καὶ ἦλθεν ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐφωτίσθη· ὅτινα δ' αὐτὸς βασιλεὺς ἐδέξατο εἰς φώτισμα, καὶ πολλὰ χαρσαμένους αὐτῷ ἀπέλευσεν αὐτὸν εἰς τὴν ἰδίαν χώραν εἰς τὸ φυλάττειν τὰ Ῥωμαϊκὰ καὶ τὴν^α Βόσπορον, ἣντινα πόλιν Ἡρακλῆς ὁ ἀπὸ Ἰσπανίων ἔκτισε καὶ ἐποίησε συντελεῖν Ῥωμαίοις ἀπὸ χρημάτων βόας καὶ ἔτος, δεδωκώς αὐτῇ τῇ πόλει ὄνομα Βοῶν φόρος, ὅπερ^β καὶ συντελεῖν αὐτὴν ἐκέλευσεν. ἐν αὐτῇ δὲ τῇ πόλει ἐκάθισεν ἀρχιμὸν στρατιωτῶν Ῥωμαίων, ἦτοι Ἰταλῶν, λεγομένων Ἰσπανῶν, δὸς αὐτοῖς καὶ τριβούνον σὺν αὐτοῖς φυλάττοντα. ἦν δὲ ἐν τῇ πόλει συναλλαγῆ^γ Ῥωμαίων τε καὶ Οὐννων.

Ὁ δὲ αὐτὸς ῥῆξ ὁ γενόμενος χριστιανὸς ἀπελθὼν ἐπὶ τὴν ἰδίαν χώραν πλησίον Βοσπόρου εὗρε τὸν ἴδιον ἀδελφόν· καὶ ἑάσας αὐτὸν μετὰ βοηθείας Οὐννικῆς ἀνεχώρησεν. ἔσεβον δὲ οἱ αὐτοὶ Οὐννοι ἀγάλματα· καὶ λαβόντες αὐτὰ ἐχώνευσαν· ἦσαν γὰρ ἀργυρᾶ καὶ ἠλέκτρινα· καὶ κατήλλαξαν αὐτὰ ἐν Βοσπόρῳ, λαβόντες ἀπ' αὐτῶν μιλιαρῖσια. καὶ μανέντες οἱ ἱερεῖς τῶν αὐτῶν Οὐννων καὶ ἔσφαξαν τὸν ῥῆγα καὶ ἐποίησαν ἀπ' αὐτοῦ τὸν αὐτοῦ ἀδελφὸν Μοῦγγελ. καὶ πτοηθέντες Ῥωμαίους ἦλθον ἐν Βοσπόρῳ καὶ ἐφώνευσαν τοὺς φυλάττοντας τὴν πόλιν.

Καὶ ἀκούσας ταῦτα ὁ αὐτὸς βασιλεὺς ἐποίησε κόμητα στενῶν τῆς Ποντικῆς θαλάσσης, ὃν ἐκέλευσε καθῆσθαι ἐν τῷ λεγομένῳ Ἰερῷ εἰς αὐτὸ τὸ στομίον τῆς Πόντου, Ἰωάννην τὸν ἀπὸ Ἰπιάτων, ἀποστείλας αὐτὸν μετὰ βοηθείας Γοτθικῆς^δ. καὶ ἐπεστράτευσεν κατὰ τῶν αὐτῶν Οὐννων ὁ αὐτὸς βασιλεὺς πέμψας διὰ τῆς αὐτῆς Ποντικῆς θαλάσσης πλοῖα γέμοντα στρατιωτῶν καὶ ἔξαρχον, ὁμοίως δὲ καὶ διὰ γῆς πέμψας πολλὴν βοήθειαν καὶ στρατηγὸν Βαδοῦάριον. καὶ

минал на страната на императора. Той дошел в Константинополь и се покръстил. Самият император¹ му станал възприемник при кръщението и след като го надарил богато, изпратил го обратно в страната му да пази ромейските владения и Босфора. Херкулес² от Испания основал този град³, задължил го да плаща всяка година на римляните данък във волове вместо в пари и го нарекъл „Боонфорос“⁴, споредналожения му данък. Императорът поставил в града отред от ромейски или по-точно италиийски войници, наречени испанци, и им дал един трибун, който да пази града заедно с тях. В града се извършвала търговия между ромей и хуни.

Споменатият цар, след като станал християнин, се върнал в страната си близо до Босфора, намерил там своя брат и като го оставил с хунска войска, се оттеглил⁵. Хуните се кланяли на идоли⁶, направени от сребро и електрон⁷. Те ги събрали и стопили, а после ги разменили в Босфора, като получили срещу тях милиаризии⁸. Жреците на хуните, обхванати от ярост, убили своя цар и поставили на негово място брат му Мугел, но страхувайки се от ромейците, навлезли в Босфора и избии градския гарнизон.

Императорът, като се научил за това, назначил проконсула Йоан⁹ за комес на устията на Понтийско море¹⁰; запоядал му да се настани в така наречения Хиерон¹¹ при устието на Понт и го изпратил там с готска войска. Императорът отворил война на хуните; той изпратил през Понтийско море кораби, натоварени с войници, начело с екзарх¹², а също и по суша голяма войска със стратег

^α τὴν Ch., τὸν Ox. V. p. 56. D. ^β ὅπερ] ὄνπερ malit Dind. ^γ συναλλαγῆ] συναλλαγῆ Ch., συναλλάγματα Theophanes p. 150. A. ^δ Γοτθικῆς Ox., ut aliquoties scriptum apud Cedrenum.

¹ Юстиниан I (527—565). ² С думите „от Испания“ се загатва за подвизите на Херкулес, голяма част от които били извършени при Херкулесовите стълбове, сиреч Гибралтар — при Испания. ³ С тази легенда авторът приема, че градът е бил старогръцка колония. ⁴ Малала дава народна етимология за името Босфор, като го извежда от *βόων φόρος*. Същото обяснение възприема и Теофан (op. cit., p. 175, 29—30). ⁵ Това място от текста на Малала (p. 436) не е много ясно. От думите на Малала може да се заключи, че Грод отстъпил властта на брата си. *Златарски*, История, I, 1, стр. 49, е изтъквал разказа в смисъл: Грод намерил там брата си, когото нападнал и принудил да отстъпи. Теофан предава това събитие другояче: Грод бил премахнат от брат си, който направил заговор срещу него. Срв. *Theophanes*, op. cit., p. 175, 25—176, 8. ⁶ За наличността на статуи у хуните вж. *В. Бешевлиев*, Вратата на прабългарите, ГСУИФ, ХХХV, 1 (1939), стр. 36 и сл. ⁷ Електронът е сплав, съставена от злато и сребро (около 52% злато и 48% сребро). ⁸ Тук имаме едно указание за наличността на търговски връзки между византийците и хунските племена по окръжнините на империята и за употребяваните тогава монети. Милиаризият представлявал една дванадесета от златния солид, или номизмата. Един милиаризий се равнявал на 2 сребърни кератия, един кератий на 6 медни фолера, 1 фолер на два обола. ⁹ Йоан бил син на патриций Руфин и внук на Йоан Скит, военачалник на тракийските войски при похода на император Анастасий срещу исаврийците. Срв. *Theophanes*, op. cit., p. 176, 12—15. ¹⁰ Сиреч на Тракийския Босфор и на Кимерийския (дн. Керченски проток). ¹¹ Някогашна колония на халкедонците на малоазийския бряг на Тракийския Босфор. ¹² Тук екзарх е употребено в смисъл на военачалник. За тази длъжност вж. *Bréhier*, op. cit., p. 114—117.

ἀκούσαντες οἱ βάρβαροι, ἔφυγον, καὶ γέγονεν ἐν εἰρήνῃ ἢ Βόσπορος, ὑπὸ Ῥωμαίων οἰκουμένη. (р. 431,16—433,2)

17. *De episcopo Diospolis et de eius stupro*

Ἐν αὐτῷ δὲ τῷ χρόνῳ διεβλήθησάν τινες τῶν ἐπισκόπων ἀπὸ διαφόρων ἐπαρχιῶν, ὡς κακῶς βιοῦντες περὶ τὰ σωματικὰ καὶ ἀρσενοκοιτοῦντες. ἐν οἷς ἦν Ἡσαΐας ὁ τῆς Ῥόδου^α ὁ ἀπὸ νυκτεπάρχων Κωνσταντινουπόλεως, ὁμοίως δὲ καὶ ὁ ἀπὸ^β Διὸς πόλεως τῆς Θράκης, ὀνόματι Ἀλέξανδρος. οἷτινες κατὰ θείαν πρόσταξιν ἠρέχθησαν ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ ἐξετασθέντες καθηρέθησαν ὑπὸ Βίκτωρος ἐπάρχου πόλεως, ὅστις ἐτιμωρήσατο αὐτούς, καὶ τὸν μὲν Ἡσαΐαν πικρῶς βασανίσας ἐξώρισε, τὸν δὲ Ἀλέξανδρον καυλοτομήσας ἐπόμψεν εἰς κραβαταρίαν. — — —

Ἐν αὐτῷ δὲ τῷ χρόνῳ ἔπαθεν ὑπὸ θεομηνίας ἐν τῇ Μυσίᾳ Πομπηίουπολις^с τῆς γὰρ κινήσεως γενομένης ἐξαίφνης ἐσχίσθη ἡ γῆ καὶ ἐχαώθη τὸ ἥμισυ τῆς πόλεως μετὰ τῶν οἰκούντων, καὶ ἦσαν ὑπὸ τὴν γῆν, καὶ τὸ ἦχος αὐτῶν ἐφέρετο τοῖς περιωθθεῖσι. καὶ πολλὰ ἐφιλοτιμήσατο ὁ αὐτὸς βασιλεὺς εἰς τὴν ἐκχόισιν τοῦ περιωθηῖναι τοὺς ὄντας ὑπὸ τὴν γῆν, ὅσαύτως δὲ καὶ τοῖς ζήσοσι καὶ τῇ πόλει εἰς ἀνανέωσιν. (р. 436,2—437,2)

18. *Hunni Scythiam, Moesiam Thraciamque invadunt*

Ἐπὶ δὲ τῆς αὐτοῦ βασιλείας δύο στρατηγοὶ Οὐννων ἐπιβρίψαντες μετὰ πλήθους εἰς τὴν Σκυθίαν καὶ τὴν Μυσίαν, ὄντος ἐκεῖ στρατηλάτου Ῥωμαίων Βαδοουαρίου καὶ Ἰουστίνου, καὶ ἐξελθόντων αὐτῶν κατὰ τῶν Οὐννων, καὶ συμβολῆς γενομένης, ἐσφάγη Ἰουστίνος ἐν τῷ πολέμῳ καὶ ἐγένετο ἀντ' αὐτοῦ Κωνσταντιόλος ὁ Φλωρεντίου στρατηλάτης τῆς Μυσίας. καὶ ἦλθον οἱ Οὐννοὶ πραιδεύοντες ἕως τῆς Θράκης· καὶ ἐξελθὼν κατ' αὐτῶν ὁ στρατηλάτης Κωνσταντιόλος καὶ Γοδιλᾶς καὶ ὁ τοῦ Ἰλλυρικοῦ

^α Ῥόδου καὶ ὁ Οχ. ^β δ ἀπὸ] Immo δ. ^с Πομπηίουπολις Οχ.

¹ Теофан (ор. cit., р. 175, 15) предава името в напис *Βαδοῦριος*. ² За станалото в *Πομπηίουπολις τῆς Μυσίας* съобщава и Теофан под 536 г. (AM. 6028) Theoph., ор. cit., р. 216, 17—18). Местоположението на града не е отъждествено. ³ Император Юстиниан I. У Малала събитието не е точно датирано. Теофан (ор. cit., pp. 217,25 — 218,17) предава същото събитие под 539 г. (AM. 6031). За същото събитие съобщава и Прокопий (тук стр. 110). Сравнително проучване на двата текста вж. у *Златарски*, История, I, 1, стр. 52—53. ⁴ Теофан (ор. cit., р. 246, 11—27) предава един епизод за имп. Юстин II, брат на Бадуарий, под 573 г. (AM. 6065). От друга страна Малала съобщава за смъртта на военачалника Юстин, брат на Бадуарий. При съпоставката на текста на Малала с този на Теофан (ор. cit., pp. 218, 1; 246, 11—17) може да се допусне, че или има случайно съвпадение на имена, или че съобщението на Малала за смъртта на Юстин не е точно.

Бадуарий¹. Като се научили за това, варварите избягали и Босфор заживял в мир под ромейско управление.

17. *За епископа на Диосполис и за неговото опозоряване*

По същото време били обвинени някои епископи от различни провинции, че живеят развратно и се отдават на мъжеложество. Между тях бил и Исая, епископ на Родос, бивш началник на нощната стража в Константинопол, както и епископът на Диосполис в Тракия, на име Александър. По заповед на императора те били доведени в Константинопол. Префектът на града Виктор ги разследвал, лишил ги от длъжност и им наложил наказание. След като подхвърлил Исая на жестоки мъчения, той го изпратил на заточение. Александър бил скопен и поставен на носилка, бил изложен [на поругание] пред народа. — — —

По същото време пострадал от божия гняв Помпейопол² в Мизия. Като настанал земетръс, земята внезапно се разтворила и потънал половината град заедно с жителите, които останали под земята, а техният стон достигал до оцелелите. Императорът отпуснал много средства за изравнянето и спасяването на затрупаните, а също така и за живите, както и за възстановяването на града.

18. *Хуните нахлуват в Скития, Мизия и Тракия*

По времето на този император³ двама предводители на хуните нахлули с войска в Скития и Мизия, където ромейски стратилати били Бадуарий и Юстин⁴. Те излезли срещу хуните и след като се завързало сражение, Юстин бил убит в битката. Вместо него военачалник на Мизия станал Константиол, син на Флорентий. А хуните достигнали до Тракия, като оплячкосвали страната. Срещу тях излезли военачалниците Константиол и Годила, също и военачални-

στρατηλάτης Ἀσκοῦμ δ' Οὐννος, ὃν ἐδέξατο ὁ βασιλεὺς Ἰουστινιανὸς ἐν ἀγίῳ βαπτίσματι, καὶ μεσολαβηθέντων τῶν Οὐννων ἐν τῷ πολέμῳ, καὶ πολλῶν ἐξ αὐτῶν πιπτόντων, ἀπέφυγεν ἡ πραΐδα πᾶσα, καὶ ἐγένοντο Ῥωμαῖοι ἐπικρατέστερο, φονεῦσαντες καὶ τοὺς δύο ῥήγας. καὶ ὡς ὑποστρέφουσιν, ὑπηντήθησαν ὑπὸ ἄλλων Οὐννων καὶ συμβαλόντες ἀπὸ κόπου, καὶ ἀσθενέστεροι ὄντες οἱ Ῥωμαῖων στρατηγοί, δέδωκαν^α νότα καὶ καταδιώξαντες οἱ Οὐννοι ἐσόκευσαν^β φεύγοντας τοὺς ἐξάρχους Ῥωμαίων. καὶ ὁ μὲν Γοδιλάς ἀποσπᾶσας τὸ ἴδιον ξίφος ἔκοψε τὸν σόκον καὶ ἐξείλησεν, ὁ δὲ Κωνσταντίολος ἠρέχθη ἀπὸ τοῦ ἔππου ἐπὶ τὸ ἔδαφος· καὶ ὁ Ἀσκοῦμ δὲ συνέληφθη, καὶ λαβόντες τοὺς δύο αἰχμαλώτους, τὸν μὲν Κωνσταντίολον ἀνέδωκαν, λαβόντες παρὰ τοῦ βασιλεὺς Ῥωμαίων νομίσιματα μύρια, καὶ ἀνήλθην ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸν δὲ Ἀσκοῦμ τὸν Οὐννον κρατίσαντες ἀνεχωρήσαν ἐπὶ τῆν χώραν αὐτῶν μετὰ καὶ ἄλλων πολλῶν αἰχμαλώτων καὶ εἰρήνευσε λιπὼν τὰ Θρακικὰ μέρη. (437,18—438,20)

19. Illyrii, Scythi Thracesque in exercitu Romano militant

*Ἐπεμφε δὲ ὁ αὐτὸς βασιλεὺς συγκλητικὸς ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως φυλάττειν τὰς πόλεις τῆς ἀνατολῆς μετὰ τῆς αὐτῶν βοήθειας, τὸν μὲν πατρικίον Πλάτωνα ἐν Ἀμιδίᾳ, τὸν δὲ Θεόδωρον τὸν πατρικίον ἐν Ἐδέσῃ, Ἀλέξανδρον δὲ τὸν Ἱερίου ἐν Βεροῖᾳ, καὶ ἄλλους δὲ συγκλητικὸς ἐπὶ τὸ Σούρον καὶ Κωνσταντῖναν εἰς τὸ φυλάττειν τὰς πόλεις. ἐπέμφθη δὲ ἐν αὐτῷ τῷ καιρῷ καὶ ὁ πατρικίος Πόμπιος μετὰ πολλῆς βοήθειας, ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ Ἰλλυρικανούς καὶ Σκύθας καὶ Ἰσαύρους καὶ Θρακῆς καὶ ἔνδοσις ἐγένετο τοῦ πολέμου κατὰ σύνταξιν Ῥωμαίων τε καὶ Περσῶν διὰ τὸ γενέσθαι χειμῶνας βαρεῖς. (p. 442, 8—17)

20. Quomodo Mundus Romanis socius factus sit

*Ἐπὶ δὲ τῆς ἡπατείας Δεκίου προσεβήθη Ῥωμαῖοις Μουνδος ὁ ἐκ γένους τῶν Γηπέδων^с

^α δέδωκε] ἔδωκαν Ch. Debebat δέδωκαν, quae forma redit p. 70. A. ^β ἐσόκευσαν Oх. ^с Γηπέδων Oх.

¹ У Теофан (op. cit., p. 218, 12) това име е предадено под формата Ἀκοῦμ. ² Името {ηγες е гръцка транскрипция на лат. reges. Византийските автори често наричат племенните вождове на „варварските“ племена с титлата ῥήξ = rex. ³ Малала тук дава важно сведение за военната тактика и въоръжението на хуните. Теофан (op. cit., p. 218, 11—12) отнася това сведение направо към българите. ⁴ Теофан (op. cit., p. 218, 15) съобщава, че бил платен за Константин откуп от 1000 номисми. ⁵ Амидия (дн. Диарбекир) — на брега на р. Тигър в Месопотамия. ⁶ Град в областта Осроена в Северна Месопотамия (дн. Урфа). ⁷ Става дума за сирийския град Бероя. ⁸ Сурон — град в Сирия на десния бряг на р. Ефрат. ⁹ Константина — град в Месопотамия на 75 км западно от Дара. ¹⁰ Според Йорданес (op. cit., p. 301) Мундо бил от хунски произход и родственик на Атила. Теофан (op. cit., p. 218, 32) съобщава, че произхождал от рода на гепидите, като дава и името на баща му (τῆς Γεῖσμου), което не се среща у Малала. Теофан отнася това събитие към 6032 г. (540 г. сл. н. е., а Малала съобщава за него във връзка с преминаването на Мундо на византийска служба в консулството на Деций в 529 г. Срв. Златарски, История, I, 1, стр. 54, бел. 2; Дуйчев, Балканският Югоизток. . . , стр. 233—234; Ал. Бурмов, Към въпроса за произхода на прабългарите, ИБИД, кн. XXII—XXIII (1948), стр. 312.

кът на Илирик, Аскуп¹ хунът, когото император Юстиниан бил възприел от светото кръщение. Във време на сражението хуните били заградени и мнозина от тях падали мъртви. Те изгубили цялата си плячка, а ромеите надделели, като убили и двамата им царе². На връщане ромеите били пресрещнати от други хуни. Смазани от умора и доста изтощени, ромейските военачалници обърнали гръб. Хуните започнали да ги преследват и изловили с примки бягащите ромейски военачалници³. Годила извадил меча си, прерязал примката и избягал. А Константиол паднал от коня си на земята; заловен бил също и Аскуп. Хуните пленили и двамата, но върнали Константиол, за когото получили 10 000 номисми⁴ от ромейския император и той си отишел в Константинопол. Те задържали Аскуп хуна и се върнали в страната си с много други пленници. Оттук нататък настнал мир в тракийските предели.

19. Илирийци, скити и траки във византийските войски

Споменатият император [Юстиниан] изпратил от Константинопол сенатори със съответната войска да пазят източните градове: патриций Платон в Амидия⁵, патриций Тодор в Едеса⁶, Александър, сина на Иерий, в Бероя⁷ и други сенатори в Сурон⁸ и Константина⁹ да пазят градовете. В същото време бил изпратен и патриций Помпий с голяма войска от илирийци, скити, исаври и траки. Поради тежката зима били прекратени с договор военните действия между ромеите и персите.

20. Мундо става поданик на Византия

Когато Деций бил консул, Мундо¹⁰ преминал на страната на ромеите. Той

καταγόμενος, υἱὸς ὧν βηγός, μετὰ τὴν τελευταίαν τοῦ ἰδίου αὐτοῦ πατρὸς πρὸς Θραυσίταν, θεῖον αὐτοῖ, γεγινώς, καὶ διήγεν ἐν τῷ Σιρμίῳ. καὶ γινὼς τοῦτο ὁ ῥήξ Ῥώμης ὁ Οὐαλεμεριακὸς ὁ καὶ Θευδερίχος, πέμψας προστρέψατο τὸν αὐτὸν Μοῦνδον καὶ πεισθεὶς ἀπήλθε πρὸς αὐτὸν μετὰ τῶν ἀνθρώπων αὐτοῦ καὶ διέτριψε πρὸς αὐτὸν, ὑπερμαχῶν ὑπὲρ τοῦ Οὐαλεμεριακοῦ τοῦ καὶ Θευδερίχου. ἀναχωρήσας δὲ Μοῦνδος ἀπὸ Ῥώμης ἀνήλθεν ἐπὶ τὸν Δανούβιον ποταμὸν. καὶ πέμψας πρὸς τὸν βασιλέα Ἰουστινιανὸν πρεσβυτὰς ἤτησεν αὐτὸν ὑπὸ τὴν βασιλείαν αὐτοῦ γενέσθαι. καὶ ἐδέξατο αὐτὸν σὺν τοῖς ἀνθρώποις αὐτοῦ, ποιήσας αὐτὸν στρατηλάτην τοῦ Ἰλλυριῶν^α ἔθνος, καὶ ἀπέλυσεν αὐτὸν ἐν τῇ ἰδίᾳ στρατηλασίᾳ. καὶ καταλαβόντος αὐτοῦ τὴν χώραν τοῦ Ἰλλυρικοῦ, ἐπέβριψαν αὐτῷ Οὔννοι μετὰ πολλοῦ πλήθους διαφόρων βαρβάρων καὶ ἐξεληθὼν ὤρμησε κατ' αὐτῶν, καὶ πάντας κατανήλωσεν καὶ ἐπεμψε πραιδαν ἐξ αὐτῶν καὶ ἕνα βῆγα αὐτῶν καὶ ἐγένετο εἰρήνη ἐν τῇ Θράκῃ, καὶ ἐκ τούτου φόβος κατεῖχε τὰ βάρβαρα ἔθνη. (450,19 — 451,15)

21. Avari Constantinopolim veniunt

Καὶ τῷ αὐτῷ χρόνῳ εἰσηλθεν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἔθνος Οὔνων παράξενον τῶν λεγόμενων Ἀβάρων. (p. 489, 11—12)

22. Hunni Sclavinique in Thraciam irruunt

Μηρὶ μαρτίῳ ἰνδυαιῶνος ζ' ἐπανέστησαν οἱ Οὔννοι καὶ οἱ Σκλαῖβοι τῇ Θράκῃ καὶ πολεμήσαντες πολλοὺς ἀπέκτειναν καὶ τινὰς ἐπραιδυσαν τὸν δὲ υἱὸν Βάκχου Σέργιον τὸν στρατηλάτην καὶ Ἐδέριμιν μείζοντον Καλοποδίου ἐπραιδυσαν, λαβόντες αὐτοὺς αἰχμαλώτους. εὔρον δὲ τοῦ τείχους Κωνσταντινουπόλεως τόπους καταπεπτωκότας, κακείθεν εἰσελθόντες κατέδραμον ἕως τοῦ ἁγίου Στρατονίκου^β. (p. 490, 6—12)

^α Ἰλλυριῶν Οχ. ^β Στρατονί Οχ. Conf. Theophanes p. 198. A.

произхождал от гепидите и бил царски син, а след смъртта на баща си отишел при своя чичо Травстила¹ и живял в Сирмиум. Като узнал това, владетелят на Рим Теодорих, син на Валамер, повикал при себе си Мундо. Той се съгласил и отишел при него с хората си, останал да живее там и се биел на страната на Теодорих, син на Валамер. След това Мундо се оттеглил от Рим и стигнал до река Дунав. Той проводил пратеници при император Юстиниан и го помолил да стане негов поданик. Императорът го приел с хората му, направил го военачалник на Илирик и го изпратил в неговата военна област. След като той заел областта Илирик, хуните го нападнали с голяма войска, съставена от различни варвари. Той излязъл срещу тях и унищожил всичките, а взетата плячка и единия от техните царе изпратил [в Константинопол]. В Тракия настанал мир и оттогава варварските племена били обхванати от страх.

21. Аварите пристигат в Константинопол

В това време в Константинопол влязло странното племе на хуните, наричани авари².

22. Хуни и славяни нахлуват в Тракия

През месец март на седмия индикт хуните и славяните нахлули в Тракия³. При своите нападения те избивали мнозина, а други отвличали. Заловили също и военачалника Сергей⁴, син на Вакх и Едерма, по-стария син на Калоподий⁵, и ги взели като пленници. Намерили някои разрушени места на Константинополската стена⁶, минали оттам и извършили опустошения чак до Св. Стратоник⁷.

¹ Името на вуйчото на Мундо гласи у Теофан Ῥήγας, в един от кодексите се чете Γήγας.
² Малала погрешно нарича аварите хунско племе. В началото на 558 г. в Цариград пристигнали пратеници на хагана на аварите Баян, които искали земи за поселение. Юстиниан, след като обсъдил в синклита това положение, решил да сключи съюз с аварите. Вж. Theophanes, op. cit., p. 232, 6—11.
³ Тези събития се отнасят към 558—559 г. ⁴ Сергей бил отзован от Африка в 545 г. ⁵ По време на тези нападения Калоподий бил praepositus sacri cubiculi. Срв. E. Stein, Studien zur Geschichte des byzantinischen Reiches, Stuttgart 1919, II, p. 450 n. 1. ⁶ Навярно става дума за построената от Анастасий стена в 512 г. ⁷ Стратоник — църквата на св. Стратоник се намирала в Регион. Св. Стратоник се наричала също и областта при Декатон, на 10 км западно от Цариград. Срв. Theophanes, op. cit., p. 231,23; 238,28.

VIII. ТЕОФАН ВИЗАНТИЙСКИ

Теофан Византийски (*Θεοφάνης Βυζάντιος*) е написал една история в десет книги, която не е достигнала до нас и е запазена само в откъси. Според Фотий тази история е обхванала събитията от 566 до 581 г. Съобразно с това трябва да се заключи, че Теофан Византийски ще да е живял през последните години на VI в. В съчинението на споменатия византийски автор се съдържат някои важни данни върху историята на турките и аварите и връзките им с балканските земи

РЪКОПИСИ: Откъси от съчинението на Теофан Византийски са запазени в „Библиотеката“ на Фотий (cod. 64). Най-старите ръкописи са: A = Cod. Venetus-Marcian. 450 (X s.). — M = Cod. Venetus-Marcian. 451 (XII s.). — C = Cod. Parisin. Gr. 1226 (X s.).

ИЗДАНИЯ: *J. Bekker*. — *B. G. Niebuhr*, СВ (1829), pp. 483—486. — *C. Müller*, FHG, IV (Paris 1851), pp. 270—271. — *L. Dindorf*, HGM, I, pp. 446—449.

Дадените тук извадки са взети от това издание.

КНИЖНИНА: *Krumbacher*, GBL, p. 243. — *Moravcsik*, Byzantinoturcica, I, pp. 339—340. — *Н. В. Пугулевская*, Византийская дипломатия и торговля шелком в V—VI вв. ВВр., I (XXVI). 1947, стр. 184—212. — *М. Я. Сюсюмов*, Ремесло и торговля в Константинополе в начале X в. ВВр. IV (1951), стр. 11—41.

THEOPHANIS BYZANTII

FRAGMENTA

1. *Avares cum Iustino pacisci conantur*

2. Ὅτι τὰ πρὸς εὐρον ἄνεμον τοῦ Ταναΐδος Τούρκοι νέμονται, οἱ πάλαι Μασσαγέται καλοῦμενοι, οὗς Πέρσαι οἰκεία γλώσση Κερμυχιώνες φασί, καὶ αὐτοὶ δὲ ἐν τῷ τότε δῶρα καὶ πρέσβεις πρὸς βασιλέα Ἰουστίνον ἔστειλαν, δεόμενοι μὴ ὑποδέξασθαι αὐτὸν τοὺς Ἀβάρους· ὁ δὲ τὰ δῶρα λαβὼν καὶ ἀντιφιλοφρονησάμενος ἀπέλυσεν εἰς τὰ οἰκεία. τοῖς δὲ Ἀβάροις ὕστερον ἔλθοῦσι, καὶ Παννονίαν οἰκῆσαι καὶ εἰρήνης

ТЕОФАН ВИЗАНТИЙСКИ

ОТКЪСИ

1. *Аварите се опитват да сключат договор с Юстин II*

Земите към югоизточна страна на Танаис обитават турките, така наречените в старо време масагети¹, които персите наричат на своя език кермихиони². По него време тези изпратили подаръци и пратеници при император Юстин³ да го молят да не приема аварите. [Императорът] след като взел подаръците и се отнесъл от своя страна към тях много любезно, отпратил ги в земи-те им. А когато по-късно аварите дошли и молили да се заселят в Панония и

¹ Посочването е неточно, тъй като античните масагети не са били турки. Срв. *Moravcsik*, op. cit., II, p. 161. ² За това название вж. посочвания у *Moravcsik*, op. cit., II, p. 142. ³ Споменува се византийският император Юстин II (565—578).

τυχεῖν δεόμενοι, διὰ τὸν πρὸς Τούρκους λόγον καὶ τὰς συνθήκας οὐκ ἔσπεισατο. (pp. 446, 19 — 447,7)

2. *Bombyx ex Persia in Constantinopolim transportatur*

3. Ὅτι τὴν τῶν σκολήκων γένεσιν ἀνὴρ Πέρσης βασιλεύοντος Ἰουστινιανοῦ ἐν Βυζαντίῳ ὑπέδειξεν, οὐπω πρότερον ἐγνωσμένην Ῥωμαίοις. οὗτος δὲ ἐκ Σηρῶν ὀρηθεὶς ὁ Πέρσης τὸ σπέρμα τῶν σκολήκων ἐν νάρθηκι λαβὼν μέγρι Βυζαντίου διεσώσατο, καὶ τοῦ ἔαρος ἀρξάμενος ἐπὶ τὴν τροφήν τῶν συκαμῶν ἠύλλων ἐπαφῆκε τὰ σπέρματα· τὰ δὲ τραφέντα τοῖς φύλλοις ἐπεροφύησέ τε καὶ τὰλλα εἰργάσατο. ὧν τὴν τε γένεσιν καὶ τὴν ἐργασίαν ὁ βασιλεὺς Ἰουστίνος ὕστερον τοῖς Τούρκοις ἠποδείξας ἐθάμβησεν· οἱ γὰρ Τούρκοι τότε τα τε Σηρῶν εἰσπορία καὶ τοὺς λιμένας κατεῖχον. ταῦτα δὲ πρὶν μὲν Πέρσαι κατεῖχον, Ἐφθαλάνου δὲ τοῦ Ἐφθαλιτῶν βασιλέως, ἐξ οὗ καὶ τὸ γένος ἔσχε τὴν κλησιν, Περόζην καὶ Πέρσας νικήσαντος ἀφῆρεθῆσαν μὲν τούτων οἱ Πέρσαι, δεσπόται δὲ κατέστησαν Ἐφθαλίται· οὗς μικρῶ ὕστερον μάχη νικήσαντες Τούρκοι ἀφείλον ἐξ αὐτῶν καὶ ταῦτα. Ἰουστίνος δὲ Ζήμαρχον ἐς τοὺς Τούρκους πρόσβην ἀπέστειλεν· ὃς καὶ λαμπρῶς ἐσιτάσας τε τοὺς Τούρκους καὶ ἐς τὰ μάλιστα φιλοφρονθεὶς ἐς τὸ Βυζάντιον ἐπαγγέει. (p. 447, 8—28)

да получат мир, той не сключил мир поради договорите и дадената на турките дума.

2. *Пренасяне на копринената буба от Персия в Цариград*

През царуването на Юстиниан¹ един персиец във Византион разкрил как се развъждат копринените буби, което по-рано още не е било известно на ромеите.² Този персиец, когато тръгнал от сирите, поставил в една тояга семето на копринените червеи и успял да го пренесе чак до Византион. И в началото на пролетта той пуснал семената да се хранят с черничевы листа. А това, което било отхранено с листата, получило криле и изработило и другата работа. Когато по-късно императорът Юстин³ разкрил на турките как се развъждат и как работят [копринените буби], предизвикал удивление у тях. Защото по онова време турките държали тържищата и пристанищата на сирите⁴, които по-рано персите владеели. Но когато Ефталан⁵, царят на ефталитите⁶, по името на когото се нарекло и племето, победил Перозис⁷ и персите, персите ги загубили, а господари станали ефталитите. Малко по-късно турките победили последните и им отнели също и тях. Юстин изпратил като пратеник при турките Зимарх, който, след като угостил бляскаво турките и бил удостоен с гостоприемство от тях, завърнал се във Византион.

¹ Става дума за имп. Юстиниан I. ² По въпроса за пренасянето на копринената буба във Византия вж. обстояно у R. Hennig, Die Einführung der Seidenraupenzucht ins Byzantinereich, B. Z., XXXIII (1933), pp. 295—312. ³ Имп. Юстин II бил наследник на Юстиниан I. ⁴ Загатва се за китайците. ⁵ За Ефталан вж. посочванията у Moravcsik, op. cit., II, p. 118. ⁶ Ефталитите са били навярно племе от монголски произход. За подробности вж. Moravcsik, op. cit., II, p. 118. — R. Grousset, L'Empire des steppes, Paris 1941, p. 110 sq. ⁷ Споменува се персийският цар Пероз (Фируз) (458—484).

IX. МЕНАНДЪР

Менандър е роден към средата на VI в. в Цариград. Според сведенията, които той сам дава в предговора на съчинението си, преповторени и у Свидас, Менандър на младини изучавал право и бил известно време адвокат. По-късно под влияние на император Маврикий той се посветил на историографията.

Менандър е написал едно историческо съчинение под надслов „История“, което се състояло най-малко от 8 книги. Под този именно надслов то се споменува в извадките, направени по поръка на Константин VII Багренородни. Той продължава историята на Агатий, като завършва със събитията през 582 г. Менандровото съчинение не е достигнало до нас изцяло, но само в многобройни откъслечи. Менандър се стремял, както сам заявява, не толкова към изящно изложение, колкото към точно предаване на фактите. Откъсите от Менандровата творба поради голямата им достоверност и поради изобилието на сведения главно за историята на нашите земи през VI в. представят един от най-важните извори за тази епоха. Сведенията си Менандър е черпил от устни разкази, от съобщенията на пратеници и от официални документи. Съчинението на Менандър е послужило по-късно като извор на Евагрий, Теофилакт Симоката и Свидас. Откъсите от Менандровото съчинение са запазени главно в Константиновия сборник с извадки, и то предимно в „Извадките за пратеничествата“ — в преписи от XVI в.

РЪКОПИСИ: Откъсите на *Excerpta de legationibus Romanorum ad gentes* са запазени в следните ръкописи: В = cod. Bruxellensis 11. 301—316. — Е = cod. Escorialensis R III. 13.

Откъсите на *Excerpta de legationibus gentium ad Romanos* са запазени в следните ръкописи: В = cod. Bruxellensis 11. 317—321. — Е = cod. Escorialensis R III. 13.

Откъсите в *Excerpta de sententiis* са запазени в следния ръкопис: V = cod. Vaticanus 73. rescr. (X—XI s.).

ИЗДАНИЯ: *Excerpta de legationibus*, ed. C. de Boor (Berolini 1903), pp. 170—221, 442, 477. — Откъсите са наредени в хронологичен ред в изданията: C. Miller, FHG, IV (Paris 1851), pp. 200—269. — L. Dindorf, HGM, II (Lipsiae 1871), pp. 1—131. — C. de Boor не е използвал Cod. Cantabrigiensis coll. S. Trinit. O.3. 23., понеже не му бил известен. *Excerpta de sententiis*, ed. Urs. Boissevain (Berolini 1906), pp. 18—26.

Даденият тук текст е зает от изданието на de Boor и на Boissevain.

КНИЖНИНА: *Krumbacher*, GBL, p. 243—244. — *Ostrogorsky*, Geschichte, p. 15. — A. Croiset — M. Croiset, V, pp. 1020—1021. — *Maravcsik*, Byzantinoturcica, I, pp. 254—257. — М. Крашенинников, Новая рукопись Извлеченный *περὶ πρόξενων Ῥωμαίων πρὸς ἑθνικούς* (ВВр, XXI 1914, стр. 45—170). — Виз. Об., I (1915), стр. 1—52. — Δ. Α. Ζακυθηνός, *Οἱ Σλάβοι ἐν Ἑλλάδι, Ἀθήναι* 1945. κεφ. β'. — K. M. Setton, The Bulgars in the Balkan and the Occupation of Corinth in the seventh Century, *Speculum* XXV (1950), pp. 502—543.

MENANDRI
FRAGMENTA

A. EXCERPTA DE LEGATIONIBUS

1. *De consanguinitate Utigurorum cum Cotragiris*

1 1. Ὅτι ἐπειδὴ Μῆδοι τῇ περιμαχήτῳ τῶν Κόλχων χώρα προσκαθεζόμενοι, ὡς ἂν ποιήσανταί γε αὐτὴν κατήκοον, μετὰ πολλοὺς ὄσους ἀγῶνας χρόνου τε συχροῦ τριβέντος αὐτοῖς οὐδὲν τι περαιτέρω ἔδρασαν, ἀλλὰ γὰρ τὰ τε πλείονα τῆς Λαζικῆς καὶ ὁ Φάσις ἢ πόλις, ἔνθα λέγεται εἶναι τὰ τοῦ Αἰήτου βασιλεία, οὐδὲν ἦττον ἔπι Ῥωμαίους ἐτύγχανον ὄντα τέλος δὲ ἔδοξε Ῥωμαίοις τε καὶ Πέρσαις, ὧν μὲν ἐν κατοχῇ ὑπῆρχον, εἴτε φρούρια εἴτε ἕτερα ἅπαντα, οὐτι μεταδεῖναι, εἶναι δὲ ἐν τῷ αὐτῷ μέχρῳ οὐτὶ ἀσφαλέστερον διευκρινηθεῖν τὰ τῆς διαφορᾶς. καὶ τοίνυν ἐδόκει οὐκ ἄλλως, ἐκεχειρία τε τις ἐγεγόνει ὄσων οὐπω τελεωντίτης εἰρήνης ἔχουσα ἐλπίδα, τὰ τε μέγιστα τῶν πολιτευμάτων ἡσυχίαν ἦγον. ἐπεὶ οἷν ταῦτα τῆδε ἐχώρει, καὶ οἷ γε ἀμφὶ τὸν Ζαβέργαν Οὐνοι πόρρω που τῆς Ῥωμαίων ἐπικρατείας ἀπεληλαμένοι ἐτύγχανον, τρηκαῦτα Ἰουστινιανός (ἐν νῶ γὰρ εἶχεν ὡς ἐλεύσονται καὶ αὐτῶν οἱ Κοτραγῆροι^α δηώσονται τὰ ἐπὶ Θράκης) ἐγκείμενός τε ἦν τῷ Σανδιλχῷ τῷ τῶν Οὐτιγούρων ἡγεμόνι, ἀνίει τε οὐδαμῶς παρανοῶν πρεσβείας τε συχρᾶς ἐκπέμπων καὶ ἄλλοτε ἄλλῳ τρόπῳ ἀνερεθίζων, ὡς ἂν ἀμωσγέπως ἐκπολεμῶσιν γε αὐτὸν ὡς τὸν Ζαβέργαν. προσετίθει δὲ ταῖς ὡς τὸν Σανδιλχὸν ἀγγελίας ὁ αὐτοκράτωρ ὡς, εἴ γε καταγωνίσσοιτο τοὺς Κοτραγῆρους, καὶ τὰ ὅσα ἐτήσια χρήματα ἐκ τῆς Ῥωμαίων ἐπικρατείας ἀπονεμηθέντα ἦσαν τῷ Ζαβέργῳ μεταθήσειν ὡς αὐτόν. καὶ τοίνυν ὁ Σανδιλχος (Ῥωμαίοις γὰρ ἐπιτήδειος ἐβούλετο εἶναι) βασιλεῖ ἐσήμηνεν ὡς πέφυκεν οὐχ ὄσων μὲν οὐδὲ ἄλλως εὐπρεπὲς τοὺς διοφύλους ἀφανίσαι ἄρδην, μὴ ὅτι δμῶσσοί τε εἶσι καὶ δμῶσκηνοὶ ἡμῖν καὶ ὁμοίᾳ χροῶνται στολῇ καὶ διαίτῃ, ἀλλ' ὅτι καὶ ξυγγενεῖς καὶ ἑτέροις τισὶ τετάχεται ἡγεμόσιν. ὁμῶς δ' οἷν (Ἰουστινιανός μὲν γὰρ ὁ τὰ τοιαῦτα ἐγκελευσάμενος) αὐτίκα τὴν ἴππον τοὺς Κοτραγῆρους ἀφελόμενος οἰκεῖον

^α κοτραγῆροι Ο Κοτραγῆροι Nieb. hic et infra.

¹ Сиреч персите. ² Аиет е митичен колхидски цар, баша на Медея. ³ Stein, Studien, p. 3, предполага, че споменатите тук пари, както и парите, давани на аварите, ще да са възлизали на 60 хил. солида, значи 833¹/₃ либри.

МЕНАНДЪР
ОТКЪСИ

A. ПРАТЕНИЧЕСТВА

1. *Родство между утигури и котрагири*

Мидийците¹ нападнали оспорваната от тях земя на колхите, за да я покорят, и след много борби и прахосване на много време не постигнали нищо повече, защото по-голямата част от Лазика, както и градът Фазис, гдето, казват, били дворците на Аиет², продължавали да бъдат все още под ромеите. Най-сетне ромеите и персите решили да не връщат нищо от това, което били завзели, нито крепости, нито други неща, но да останат в същото положение дотогава, докато бъдат разрешени по-сигурно спорните въпроси. И понеже тъй решили, настъпило някакво примирие, което давало надежда да се сключи почти окончателен мир и тези две големи държави били спокойни. И когато тези работи вървели така, а пък хуните на Заберган били прогонени нейде далеч от ромейската империя, тогава Юстиниан (понеже мислел, че котрагирите ще дойдат пак, за да опустошават Тракия) настоявал пред Сандилх. вожда на утигурите, и не преставал да го увещава да започне по какъвто и да е начин война срещу Заберган. За тая цел той прасал често пратеници и го подбуждал веднъж така, друг път иначе. Императорът обещал освен това, че ако Сандилх победи котрагирите, той ще му прехвърли парите,³ които били определени да се дават годишно от ромейската държава на Заберган. И тъй Сандилх, който искал да бъде предан на ромеите, съобщил следното на императора, че „не е справедливо, нито пък прилично съвсем да се унищожат съплеменниците ни, които не само говорят език, еднакъв на нашия, и са наши съжителни, а имат и същото облекло и бит, но са и наши сродници, ако и да са подвластни на някои други вождове. При все това (защото Юстиниан е заповядал) ще отнема веднага конете на котрагирите и ще си ги при-

ποιήσομαι κτήμα, ὡς ἂν μὴ ἔχοιεν διὰ δούλοισι τοῖς Ῥωμαίοις. (pp. 170,1—171,4)

2. De legatione Zemarchi ad Turcos

17. "Οτι τῶν Τούρκων τῶν Σακῶν καλουμένων τὸ πάλαι πρεσβεῖαν ποιησαμένων πρὸς Ἰουστινὸν περὶ εἰρήνης, ἐν βουλῇ ἐποιήσατο ὁ βασιλεὺς ἐκπέμψαι πρεσβεῖαν ὡς Τούρκους· καὶ δὴ Ζημάρχω τῷ Κίλικι ἔλεγε παρασκευάζεσθαι ἐπὶ τούτῳ, ὅς τῶν πρὸς ἑω πόλεων τηλικαῦτα ὑπῆρχε στρατηγός. ἔλελε οὖν ἅπαντα αὐτῷ τὰ ὄσα πρὸς μακρῶν ὁδῶν ἐξηστυμένα ἦν, ἥνικα πρὸς τὸ πέρας ἤνυετο τῆς Ἰουστινίου βασιλείας τὸ τέταρτον ἔτος, τῷ δευτέρῳ ἐνιαυτῷ τῆς πεντεκωδεκαετηρίδος περιφορᾶς, περὶ τὰ προόμια τοῦ παρὰ Λατίνοις Αὐγούστου μηνός, ὃ μὲν Ζημάρχος ἀπῆρεν ἐκ Βυζαντίου ξὺν αὐτῷ Μανιάχῳ καὶ τοῖς ἄλλοις αὐτόν.

18. "Οτι πολλῶν ἡμερῶν ὁδὸν διανύσαντες οἱ περὶ Ζημάρχον ἐπειδὴ παρήσαν ἐν τοῖς τῶν Ζογδαϊτῶν τοποις, δηληνίκα τῶν ἵππων ἀπέβησαν, τῶν Τούρκων ἔνοι ὡς ἔοικεν ἐς τοῦτο ἀνεμμένοι, ὧνιον σφίσι προΐσχοιτο σίδηρον, οἷμαι τῷ ποιήσασθαι ἐνδειξίν τινα, ὡς μέταλλα αὐτοῖς ἵπάρχει σιδήρον· λέγεται γὰρ ὡς παρ' αὐτοῖς οὐκ εὐπόριστόν τι χρῆμα ὁ σίδηρος. ταύτη ἔνεστι τεκμηριῶσαι ὡς ὑπαντιπόμενοι ἔχειν γῆν σιδηρογόρον τῷ τοιῶνδε ἐχρήσαντο κόμπῳ. ἔτεροι δὲ τινες τοῦ φύλου τοῦ κατὰ σφᾶς αὐτοὺς ἀναφανέντες, οὓς εἶναι ἔλεγον τῶν ἀπαισιῶν ἐλατήρας, ἀγχοῦ ἦλθον τῶν περὶ Ζημάρχον· καὶ τοίνυν ἅπαντα ὄσα ἐ(πεφέροντο φορτία ἀράμενοι ἔθεσαν ἐν μέσῳ. εἶτα τοῖς τοῦ λιβάνου κλάδοις πῦρ ἀνάψαντες τῇ Σκυθικῇ φωνῇ βάρβαρον) ἅτα βήματα ὑπεψυθύριζον, ἐπιπαταγοῦντες δὲ κώδωνί τι καὶ τυμπάνῳ ὑπερθεῖν τοῦ φόρτου περιέφερον τὸ φυλλῶδες τοῦ λιβάνου τῇ φλογὶ λακίζόμενον, καὶ ἄια γινόμενσι μανιάδες καὶ

своя, за да нямат какво да яздят, тὰ да нанасят вреди на ромеите.¹

2. Пратеничеството на Зимарх при турките

След като турките, които в старо време се наричали саки², изпратили пратеници за мир при Юстин³, императорът решил да изпрати и той пратеници при турките и поръчал на киликиецъ Зимарх, който бил тогава стратег на източните градове,⁴ да се приготви за това. И тъй Зимарх, след като бил снабден с всичко, което било потребно за дългия път, потеглил от Византион заедно с Маниах и неговите придружници към края на четвъртата година от Юстиновото царуване, на втората година от петнадесетгодишния цикъл, в началото на месеца, наричан от латинците август.

Зимарх и неговите спътници пропътували много дни и пристигнали в земята на согдаите⁵. Когато слезли от конете си, някои турки — изглежда натоварени с това — предложили да им продадат желязо, за да покажат, мисля, че у тях има много железни руди.⁶ Понеже се говори, че у тях желязото не се намира лесно, то може да се предположи, че те са си послужили с измама, за да представят, че уж имат богата с желязо земя.⁷ Някои други от това племе, за които казвали, че прогонвали зловредни сили, се появили по свой почин и се приближили до Зимарх и неговите спътници. Те им вдигнали всичкия багаж, който носели със себе си, и го поставили в средата. След като запалили огън от тамянови клончета и мълвели на скитски език⁸ някакви варварски думи, те биели звънец и тъпан над багажа, носели наоколо тамяновото клонче, което пращяло от пламъка, и същевременно като

¹ Към това място *Златарски*, История, I, I, стр. 70, бел. I, привежда известието на арабския писател Ал-Масуди от X в., който съобщава, че конете на българите, употребявани за война, постоянно пасели свободно по ливадите и се използвали само за война, като всеки, който ги яздел в мирно време, бивал убиван. ² Менандър означава тук турките с наименованието саки, което се среща още у Херодот като име на съвършено друг народ. Срв. *Moravcsik*, op. cit., II, p. 225. ³ Става дума за имп. Юстин II. ⁴ Под стратег на източните градове се разбира *magister militum per Orientem* или *comes Orientis*. Вж. *Кулаковски*, История, I, стр. 41. За Зимарх вж. *Stein*, Studien, p. 35, p. 20; p. 167. ⁵ С името согдаи били означавани жителите на областта между реките Оксус и Яксарт, с главни градове Самарканд и Бухара, която област в древността носела името Согдиана. Согдаите се занимавали с керванджийство и били посредници между Китай и другите страни за продажба на коприна. ⁶ Според *Lebeau — S. Martin*, Histoire, X, p. 57, p. 5, турките искали чрез това да покажат, че не се нуждаят от византийското желязо, тъй като според един византийски закон било забранено да се продава желязо на варварите. Предполага се от друга страна, че това предлагане на желязо стои във връзка с турския обичай да се изковава едно парче желязо за спомен от времето, когато турките били подвластни на аварите. ⁷ Твърдението на Менандър, че в предложението на турките се криела някаква измама, не е правдоподобно, тъй като турките изобщо били добри железари. ⁸ Менандър назовава тук турките с име скити; след „скитски език“ означава тук езика на турките.

ἐμβριμούμενοι τὰ πονηρὰ ἀπελαίνευ· ἐδόκουν οὕτω γὰρ ἀποτρόπαιοι· τινες εἶναι καὶ ἀλεξίκακοι ἐδόκουν. ἀποδιοπομπησάμενοι δὴ οὖν, ὡς ὄντο, τὰ δυσχερῆ Ζήμαρχόν τε αὐτὸν δι' αὐτῆς παρήγαγον τῆς φλογός, ὧδέ τε ἔδοξαν καὶ σφᾶς ἀφαγγίσειν. τούτων δὲ ταύτῃ γεγενημένων ἔπειτα ἐπορεύοντο ξὺν τοῖς ἐς τὸ τοιόνδε τεταγμένοις, ἵνα ὁ Χαγάνος αὐτὸς ᾦν, ἐν ὄρει τινὶ λεγόμενῳ Ἐκτάγ, ὡς ἂν εἴποι χρυσοῦν ὄρος· Ἕλλην ἀνὴρ. καὶ τοίνυν αὐτοῦ ἀφικόμενοι, ὄπῃ τμηκαῦτα τῷ Σιζαβοίλῳ ἦσαν αἱ διατριβαί, κατὰ δὴ κοιλάδα τινὰ τοῦ προσαγορευομένου Χρυσοῦ ὄρους, ἐπεὶ οὖν οἱ περὶ Ζήμαρχον ἐκεῖσε ἐφοίτησαν, μετὰ κλητοὶ γενόμενοι παραχρησάμενοι τοῦ Σιζαβοίλου ἦλθον ἐς ὄψω. ἦν δὲ ἄρα ἐνδον σκηνῆς, καθῆστο δὲ ἐπὶ διτροχόν καθέδρας χρυσοῦς, ἐλκομένης, ὀπῃ καὶ ἔδει, ἐπὶ ἵππου ἐνός. προσεϊπότες δὲ τον βάρβαρον, ὡς ἔθος αὐτοῖς, τὰ δῶρα προῖσχοτο· καὶ τοίνυν οἷς γε τοῖτο ἐν φροντίσι ἦν ὑπεδέξαντο. ἡτάρ ὁ Ζήμαρχος· σοὶ δῆτα, ἔφη, ὦ τοσοῦτων ἐθνῶν ἡγεμῶν, ὁ κατ' ἡμᾶς βασιλεὺς ὁ μέγας ἀγγελιαφόρος χρησάμενος ἐμοὶ ἐσήμηνεν εἶναι ἐς αἰεὶ τὴν τύχην αἰεὶσάν τε καὶ ἀγαθὴν, ἐν ἡδονῇ ποιουμένῳ σοὶ τὰ Ῥωμαίων καὶ πρὸς γε φιλοφρονουμένῳ ἡμᾶς. ἔστω δὲ σοὶ κρατεῖν αἰεὶ τῶν δισημενῶν καὶ λαφυραγωγεῖν το πολέμιον. ἀπέστω δὲ βασκανία τις ὡς πορρωτάτω ἡμῶν ὅσα τε οἷσα διασπρηγνίνα τοὺς τῆς φιλίας θεομύους. ἐπιτήδεια ἔμοιγε τῶν Τούρκων τὰ φῦλα καὶ ὅσα κατήκοα Τούρκων· ἔξετε δὲ τὴν κατ' ἡμᾶς καὶ ἡμεῖς οὐκ ἄλλως. τοιαῦτα ἅπαντα ἔλεξεν ὁ Ζήμαρχος· ὁ δὲ δὴ Σιζάβουλος καὶ αὐτὸς προσεήσαστο ἐχρήσατο ὁμοίως. εἶτα τὸ λοιπὸν ἐτάπησαν ἐς θοάνην, καὶ πανημερίᾳ ἐδωχόμενοι διετέλουν ἐν αὐτῇ δήπτου τῇ σκηνῇ. κατεσκεύαστο δὲ αὐτῷ ἐξ ἱφασμάτων σηρικῶν τε καὶ διαπε-

изпадали в изстъпление и екстаз, смятали, че прогонват злите сили.¹ Вярвало се, че те са някакви лица, които отпъждат и отстраняват злините. И след като отблъснали злото, както те били уверени, прекарвали Зимарх през самия огън, понеже сметнали, че така и себе си очистват. След като това станало по този начин, те пътували с определените за тази служба лица към [мястото], гдето бил самият хаган, в една планина, наричана Ектаг, което на гръцки ще рече „Златна планина“². Те пристигнали там, гдето тогава пребивавал Силзивул, в една долина на така наречената Златна планина. Зимарх и спътниците му, щом дошли там, били повикани и веднага се явили пред Силзивул. Той се намирал в една палатка и седал на златен престол с две колелета, който бил теглен от един кон, когато трябвало. Те поздравили варварина според своя обичай и му поднесли даровете, които били приети от лицата, натоварени с тази грижа. Тогава Зимарх казал: „На тебе, вожд на толкова народи, нашият велик император ти пожелава чрез мене — неговия вестносец, щото съдбата да бъде винаги благосклонна и добра към тебе, който обичаш ромейската държава и ни приемаш любезно. Дано да можеш винаги да побеждаваш враговете си и да вземаш плячка от неприятеля. И нека всякаква завист, която може да разкъса приятелските връзки, да бъде колкото се може далеч от нас. Нека бъдат към мене благосклонни племената на турките и всички тям подвластни, та и вие ще имате по същия начин нашето [приятелство].“ Такова нещо казал Зимарх. Но и самият Силзивул си послужил с подобни поздравления. След това те се отделили на пир и прекарвали целия ден в угощения в същата палатка. Тя била построена за него от копринени тъкани и укра-

¹ Тук е дадено сведение за т. нар. шамани (чародей, заклинатели) у турските и сибирските народи. За подробности вж. у М. Арнаудов, Студии върху българските обреди и легенди, София 1924, стр. 156 сл. — *Същият*, Кукери и русалии. СбБАН, XXXIV (1920), стр. 180 сл. — G. Nioradze, Der Schamanismus bei den sibirischen Völkern. Stuttgart 1925. *Бешевлиев*, Вярата, стр. 37 сл. Обичаят да се очистват чуждите пратеници чрез огън се среща и по-късно. Така западният монах Plano Carpini, изпратен в 1246 г. при монголите, разказва, че когато при тях пристигнали пратеници, те били задължавани да преминават заедно с подаръците между два огъня, за да бъдат пречистени. Срв. *Lebeau* — S. *Martin*, op. cit., X, p. 57 п. 6. ² Името Ектаг = Ак-таг означава в същност „бяла планина“. Срв. *Moravcsik*, op. cit., II, p. 114. Според J. B. *Bury*: English hist. rev., XII (1897), p. 426, с това се означавала част от Алтайските планини (Алтай-даг), която представя нещо различно от Ектел, спомената в разказа за пратеничеството на Валент. Тази планина лежи по-южно, в китайската провинция Кансух, и там се е намирало седалището на Тарду, докато при Ектаг се е намирало седалището на Сизибул. Според други изследвачи Ектаг е тъждествена с Теншан, в долината на р. Юлдуз, северозападно от Каратахир. Вж. *Gibbon-Bury*, History, IV, Appendix, p. 540; *Grousset*, L'Empire, p. 128 sq.; *Кулаковски*, пос. съч., II, стр. 507; *Златарски*, пос. съч., I, 1, стр. 76, бел. 2.

ποικιλμένων τοῖς χρώμασιν εὐτέργως. οἷνον μὲν οἷον ἐχρήσαντο, οὐχ ὁμοίω δὲ τῷ παρ' ἡμῶν ἐκθλιβομένῳ ἐκ τῆς ἀμπέλου· οἷ γὰρ δὴ ἀμπελοφόρος αὐτοῖς ἢ γῆ εὐδὲ μὴν ἐγγωριάζει παρ' αὐτοῖς τὸ τοῖονδε γένος· ἐτέρου δὲ τινος βαρβαρικοῦ ἐνεφορήθησαν γλείκους, καὶ ἀνεχώρησαν ὅποι αὐτοῖς ἢ κατάλοιποις ἦν. εἶτα ἐς τὸ αἶριον ἐν ἐτέρῳ τινὶ καλύβῃ ξυνήλθον, ἡμίση μὲν δὲ καὶ καταπεποικιλμένην οὐκ ἄλλως ἐξ ἱματίων σθηρικῶν, ἐνθα καὶ ἀγάλματα διάφορα τῇ μορφῇ εἰσθήκει. ὁ δὲ Σιζάβουλος ἐνίζανεν ἐπὶ κλίνῃ τινος ὅλης ἐκ χρυσοῦ. κατὰ δὲ δὴ τὸ μέσον τοῦ ἐνδιατήματος κάλπεις τε χρυσοῦ καὶ περιρραγῆτρια, ἔτι τε πίθοι χρυσοῦ. θοινησάμενοι δ' οἷον καὶ αἴθρις καὶ τὰ ὅσα ἐχρῆν ἐν πότῳ εἰπόντες τε καὶ ἀκηκότες ἀνεχώρησαν. τῇ ἐξῆς ἐν ἐτέρῳ ἐγενοντο ὁ αἶτι, ἐνθα ξύλινοι κίβες ἦσαν τινες ἐνδεδυμένοι χρυσοῦ, χρυσιλατός ἐκ κλίνῃ ὁμοίως, ἡντινά γε δῖπον καὶ ταῦτες χρυσοῦ τέτταρες ἦσαν. κατὰ δὲ δὴ τὸ ἐμπροσθιον τῆς διαίτης ἐπὶ πολὺ παρετέταντο ἡμαρται, ἐν αἷς πολλὰ τι χρῆμα ὑργίου ἐπῆν, δίσκοι τε καὶ κανῶ, οὐ μὴν ἄλλὰ καὶ τετραποδῶν ἰνδάλαματι πλεῖστα, καὶ αὐτὰ γε δῖπονθεν ἀργυροποίητα οὐδὲν τι ἀποδέοντα τῶν παρ' ἡμῶν. οὕτω μὲν οἷον τῶν Τούρκων ἡγεμόνι ἐνεσσι χιλιῶν. τῶν δὲ περὶ Ζήμαρχον ἔτι ἐκεῖσε ἐνδιατριβόντων, ἔδοξε τῷ Σιζαβούλῳ ὥστε αὐτὸν μὲν Ζήμαρχον ἕνα εἶκοι θεραπευταῖς τε καὶ ὁπαδοῖς ἐπεσθαῖ οἱ ἐκστρατευομένῳ κατὰ Περσῶν, τοὺς δὲ ἄλλους τῶν Χολιατῶν ἀναμένειν τὴν Ζημάρχου ἐπαροδοῦν. καὶ δὴ τῶν προύβη, δώροις τε φιλοφρονησάμενος αὐτοῖς ἀφῆκε, τὸν δὲ Ζήμαρχον καὶ θεραπεύειν ἐτίμησε δοριαλώτῳ ἢ δὲ ἦν ἐκ τῶν λεγομένων Χερχίῳ καὶ ὁ Ζημάρχος οἷον τῷ Σιζαβούλῳ ἐπορεύετο μαχησομένῳ Πέρσας. ἐν ταύτῃ δήτῳ τῇ πορείᾳ γενόμενοι, ἐν χώρῳ τινὶ καταλόντων αὐτῶν ἐπικαλουμένῳ Τάλας ἵπαντιάζει τῷ Σιζαβούλῳ Περσῶν πρεσβευτῆς. καὶ τοῖνον ἐνεκαλέσθη παρ' αὐτῷ ἐστιασόμενος τοῖς τε Ῥωμαίων καὶ Περσῶν πρέσβεις. καὶ δὴ παραγενομένων αὐτῶν, τοῖς Ῥωμαίοις ὁ Σιζάβουλος ἐν τιμῇ πλείονι ἐποιήσατο, ὡς καὶ κατὰ τὴν ἐπικλυομένην ἀνακλῖναι σιβάδα. πρὸς γε καὶ πλεῖστα ἐπιειφεόμενος ἦν τοῖς Πέρσας,

сена искусно с разни цветове. Турките употребявали вино не като нашето — изстискано от грозде (защото земята им не ражда грозде, нито пък расте у тях такава растение), но се напивали с някакво друго варварско питие.¹ След това те се оттеглили в своя стан. На другия ден се събрали в друга шатра, покрита и украсена също с копринени тъкани. Там се намирали разнообразни изображения. Силзивул седял на един диван, целия от злато. В средата на жилището се намирали златни съдове и канички, също и златни кюпове. И тъй, след като пирували отново и след като при пиенето казали и чули, каквото трябвало, си отишли. На следния ден отишли в друго жилище, гдето имало дървени стълбове, обвити със злато, а също и диван, обкован със злато, издигнат върху четири златни пауна. В предната част на помещението били наредени на дълго разстояние коли, в които имало голямо количество сребърни неща, тави и блюда, както и многобройни изображения на четвероноги,² които също били направени от сребро и по нищо не отстъпвали на нашите. И тъй в такъв разкош живеел вождът на турките. Докато Зимарх и неговите спътници още пребивавали там, Силзивул решил, щото самият Зимарх с двадесет слуги и оръженосци да го придружава в похода му срещу персите, а останалите ромеи да се завърнат в страната на холиатите и да дочакат възвръщането на Зимарх. Затова той потеглил и ги освободил, след като им дал дарове в знак на благосклонност, а Зимарх почел и с една пленница-прислужница, която произхождала от така наречените херхири³. И тъй Зимарх пътувал със Силзивул, който отивал на поход срещу персите. При това пътуване спрели на едно място, наречено Талас⁴, гдето един персийски пратеник срещнал Силзивул. Той поканил ромейските и персийските пратеници на угощение. И когато те дошли, Силзивул оказал по-голяма чест на ромеите, та дори поставил да седнат на по-почтено място: Освен това той укорявал твърде много

¹ Според едно предположение тук става дума за китайското оризово вино. В същност тук може до става дума и за т. нар. кумис, познато питие, приготвяно от конско мляко. Срв. *Moravcsik*, op. cit., II, pp. 134, 164. ² Тук става дума навярно за т. нар. зверинен стил у азиатските народи. За него вж. *Grousset*, op. cit., p. 42 sq., p. 623 sq.; *E. H. Minns*, *The Art of the Northern Nomads*. Proceedings of the British Academy (1942), pp. 1—54. ³ Под херхири се разбират киргизите. Срв. *Moravcsik*, op. cit., II, p. 288. Приск също съобщава за даване на хубави момичета като дар. Вж. *Excerpta de legationibus*, ed. C. de Boor, pp. 131,31 — 132,1. ⁴ Талас се е намирало близо до дн. Аулие-аги; вж. *Кулаковский*, пос. съч., II, стр. 357, бел. 1; *Grousset*, op. cit., p. 128.

ἄτε δὴ πρὸς αὐτῶν ἄδικα πεπονθώς, καὶ ὡς τούτου ἕνεκα ἔρχεται πολεμήσων. ὁ δὲ Περσῶν πρεσβευτής, τοῦ Σιζαβούλου συντονώτερον ἐπεγκαλοῦντος, περιφρονήσας τὸν νόμον τῆς σιωπῆς τὸν ἰσχύοντα παρ' αὐτοῖς ἐν ταῖς ἐσιτάσεσι, ἐπιπροχάδην ἤρξατο διαλέγεσθαι τοῦ Σιζαβούλου γενναίως τὰ ἐπικλήματα ἀπαυθούμενος, ὡς καὶ θαυμάσαι τοὺς παρόντας τὸ ἱπερβάλλον τῆς αὐτοῦ ὀργῆς, ὡς παρ' οὐδὲν θέμενος τὸν νόμον πολλοῖς τε καὶ ἀκολάστοις ἐχρήσατο^α. ἐν τούτοις ἀπαλλαγέντων, ὁ μὲν Σιζάβουλος παρεσκευάζετο τὴν ἐπὶ Πέρσας. τῷ τοι ὄρα τοὺς ἀμφὶ Ζήμαρχον μετακαλεσόμενος καὶ ὡς ἐνῆν πρὸς τοὺς Ῥωμαίους φιλίαν ἐμπεδώσας, ἀφήκεν αὐθις ἀπονοστήσοντας, ἕτερον πρεσβευτὴν αὐτοῖς συναποστείλας τῷ τὸν πρότερον λεγόμενον Μανιάχ τεχνῶναι. ἦν δὲ ἐπικλήσις τῷ μετ' ἐκείνον πρεσβευτῇ Ταγμαῦ αὐτῷ, ἀξίωμα δὲ Ταρχάν. οὗτος δὴ οὖν ἐστάλη ὑπὸ Σιζαβούλου ὡς Ῥωμαίους πρεσβευσόμενος, καὶ μὲν οὖν οὖν αὐτῷ ὁ τοῦ ἤδη ἀποικομένου παῖς, φημὶ δὴ τοῦ Μανιάχ, κομιδῇ μειράκιον, ὅμως δὲ τὸ πατρῷον διαδεξάμενος γέρας, ἔτι μὴν καὶ τὴν μετὰ τὸν Ταγμαῦ Ταρχάν κληρωσάμενος ἀξίαν. οἶμαι δὲ τῷ ἐπιτηδειότατον τε καὶ εἰνούστατον γενέσθαι τῷ Σιζαβούλῳ τὸν Μανιάχ τοῦ πατρῷου τὸν παῖδα τυχεῖν ἀξιώματος. ἐπεὶ οὖν ὁ Σιζάβουλος ἀφήκε τοὺς περὶ Σήμαρχον, ἐπικαταλαμβάνουσι τοὺς πρότερον ἀφεθέντας Ῥωμαίους, οὗ ἦν ξυντεθειμένον αὐτοῖς. καὶ τοίνυν ἐν τῷ αὐτῷ γενόμενοι τῆς ἐς τὰ οἰκεία ὁδοπορίας ἀπήρξαντο. καὶ δὴ καταλειπότες τὴν πρωτεύουσαν πόλιν τῶν Χολιατῶν διὰ φρουρίων ἐπορεύοντο. (pp. 192, 14—23; 192,29—195,25)

3. Quomodo Baianus Iustino pacem et societatem obtulerit

1 9. Ὅτι ὁ Βαϊανὸς ὁ τῶν Ἀβάρων ἡγεμῶν ἐν βουλῇ ἐποιήσατο πρεσβεύσασθαι καὶ περὶ ἀπονδῶν λόγους προσαγαγεῖν. τὸν δὲ Βιταλιανὸν ἐξήτει χρυσίον οἱ παρασχεῖν, ὡς ἂν μὴ λεηλασίᾳ χρῆσοιτο κατὰ δὴ τὸν τῆς ἐκεχειρίας καιρὸν. ὁ δὲ ἰδιοβουλήσας καὶ εἰληφῶς ἐκ τοῦ τῆς Ἰλλυρίδος ὑπάρχον νομίσματα οὐ μείον ἢ ὀκτακόσια παρέσχετο τῷ Βαϊανῷ. ταύτη τοι καὶ ἔστειλε τὸν Ταργίτιον ὁ τῶν Ἀβάρων ἡγού-

^α ἐχρήσατο ῥήμασιν ἐπὶ Πέρσας στρατείαν ταγμαῦ, ταρχάν BE ταγματαρχάν MP.

¹ Повече подробности за Тагма вж. у *Marquart*, Die Chronologie der Alttürkischen Inschriften, Leipzig 1893, p. 43. — *Moravcsik*, op. cit., II, p. 253. ² Титлата тархан се среща и в първобългарските надписи; вж. *Marquart*, op. cit., p. 42 sq. — *Бешевлиев*, Надписи, стр. 70. ³ Менандър употребява формите *Таргитиос* и *Таргитис*. Вж. повече у *Stein*, Studien, p. 33 n. 13. — *Moravcsik*, op. cit., II, p. 252

персите, понеже бил претърпял от тях неправди, и заради това тръгнал да воюва. Но когато Силзивул взел да обвинява още по-остро, персийският пратеник, като пренебрегнал установения у персите обичай да се мълчи при угощения, започнал да говори бързо и отхвърлял смело обвиненията на Силзивул. Така че прекомерната му разпаленост дори учудила присъстващите, понеже той не зачел обичая и употребил много и невъздържани думи. Те се разделили така и Силзивул подготвял похода си срещу персите. Затова именно той повикал при себе си спътниците на Зимарх и като затвърдил, колкото можал, приятелството си с ромеите, отпуснал ги да се завърнат в родината си. И изпратил заедно с тях друг пратеник, понеже по-предшният, на име Маниах, бил умрял. Името на този, който бил след него пратеник, било Тагма¹, а санът му тархан². И тъй този бил изпратен от Силзивул при ромеите като пратеник, а заедно с него синът на покойния, именно на Маниах, още малко момче, който обаче получил бачината и почтена длъжност и освен това бил наследил и сана тархан след Тагма. Аз мисля, че синът е получил затова бачиния си сан, понеже Маниах бил най-предан и най-привързан към Силзивул. И тъй след като Силзивул освободил Зимарх и спътниците му, те настигнали отпратените по-рано ромеи там, където се били уговорили. И тъй, събрани наедно, те потеглили за отечеството си. И след като напуснали престолния град на холнатите, те пътували по-нататък през всякакви крепости.

3. Баян предлага мир и съюз на Юстику

Вождът на аварите Баян решил да проводи пратеници и да направи предложение за мир; а от Виталиан поискал да му даде злато, за да не върши грабежи през време на примирието. Виталиан решил да действа на своя глава и като взел от управителя на Илирик не по-малко от осемстотин номисми, дал ги на Баян. Именно затова вождът на аварите изпратил Таргитий³ заедно с преводача

μενος, ξὺν τῷ καὶ Βιταλιανὸν τὸν ἐρμηγέα, τῷ βασιλεῖ λέγοντας ὥστε τὸ Σίρμιόν οἱ ἐνδοθῆναι καὶ τὰ συνήθη χρήματα, ἅτινα οἱ Κοτράγροισι^α καὶ Οὐτίγουροι πρὸς Ἰουστινιανοῦ ἐκομίζοντο βασιλέως, οἷα δὴ αὐτοῦ ἄμφω τῷ φύλῳ τούτῳ καθελόντος· πρὸς τοῖς καὶ Οὐσδίβαδον τὸν Γήπαιδα. ἔφρασκε γὰρ τοὺς Γήπαιδας ἅπαντας αὐτῷ ἀνήκειν, ἅτε δὴ καὶ αὐτοὺς πρὸς αὐτοῦ καταπολεμηθέντας. ἀφικομένων δὴ οὖν τῶν πρέσβειων κατὰ δὴ τὴν βασιλίδα πόλιν παρελθόντων τε ὡς τὸν αὐτοκράτορα, ἔφη ὁ Ταργίτης· ὦ βασιλεῦ, πάρεμι σταλεῖς ἰπὸ τοῦ σοῦ παιδός· πατὴρ γὰρ αὐτὸς ἀληθῶς Βαϊανοῦ τοῦ καθ' ἡμᾶς δεσπότης. πέποιθα δὴ οὖν ὡς ἐπιδείξασθαι προθυμηθείης τὴν περὶ τὸν παῖδα στοργὴν τῷ δίδοναι τὰ τοῦ παιδός. οὕτω τοίνυν ἐχόντων ἡμῶν, τάχα δὲ σοῦ καὶ ἡμῶν, ἄρα οὐχὶ παραχωρήσεις αὐτῷ τῶν γερόν; οὐ γὰρ ἐς ἀλλότριον οὔτε μὴν πολέμιόν τινα τὰ διδόμενα μεταθήσεις σχεδόν, οὐδὲ μεταβήσεται τῶν παρεχομένων ἡ κυριότης, ἢ πάλιν εἰς σὲ ἀναδραμεῖται διὰ τοῦ παιδός, εἴ γε παράσχοις αὐτῷ τὰ ἐφ' οἷς ἤκω, τὴν τε πόλιν τὸ Σίρμιον καὶ τὰ χρήματα καθ' ἔτος, ὅσα βασιλεὺς Ἰουστινιανὸς τοῖς Κοτράγροισι^β καὶ Οὐτιγούροις ἐδίδου, οἷα Βαϊανοῦ τήμερον δεσπόζοντος τούτων γε δήπου τῶν ἐθνῶν· ἔτι καὶ Οὐσδίβαδον τὸν Γήπαιδα καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν οὐδὲ γὰρ περὶ τούτων ἀντερεῖ τις ὡς οὐχὶ πεφύκασιν ἀνδράποδα Βαϊανοῦ. ταῦτα δὲ Ταργίτης ἔλεξεν. ἀτὰρ ὁ βασιλεὺς· οὐ πρεσβευσόμενος ἤκεις, ὡς ἔοικεν, ὦ Ταργίτα, μᾶλλον μὲν οὖν πρὸς ἀγνοοῦντας ἡμᾶς τεκμηριώσασθαι βουλόμενος τῶν Ἀβάρων τοὺς τρόπους. εἰ γὰρ, ὡς φάτε, δοίημεν ὑμῖν τὰ ὅσα τοῖς πρώην Οὐννοῖς, οἵκτω μᾶλλον καὶ οὐ φόβῳ, τῷ μὴ ἐθέλειν αἶμα ἐκχεῖν, Ἰουστινιανὸς ἐδίδου, γελοῖόν γε ἂν εἴη, † καὶ οἷς τὸ φιλάνθρωπον ἀπονέμειν δεῖ καὶ οἷς ἀντιπάτεσθαι, φανῶμεν οἱ αὐτοί, ὅποτε οἱ δαίλοισι Κοτράγροισι^γ τε καὶ Οὐτίγουροι, οἷς διαβεβαιοῦσθε πρὸς ἡμῶν κομίζεσθαι χρήματα, τοῦτο μὲν φηγόντες ἡμᾶς, τοῦτο δὲ πεπτωκότες ὑφ' ἡμῶν τυγχάνουσιν

Виталиан, за да кажат на императора да му бъдат дадени Сирмиум и обичайните пари, които котрагирите и утигурите получавали от император Юстиниан, понеже хаганът бил покорил тези две племена,¹ а също така и гепида Усдибад. Той казвал, че всички гепиди му принадлежат, понеже и те били победени от него. И тъй, когато пратениците пристигнали в столицата и се явили при императора, Таргитий казал: „Царю, идвам изпратен от твоя син, защото ти си наистина баща на Баян, нашия господар. Затова аз съм убеден, че ти ще бъдеш готов да покажеш своята любов към сина си, като му дадеш това, което му се пада като на син.“² Ето защо, като мислим така, а може би и ти мислиш като нас, няма ли да му дадеш почетните дарове? Защото ти, тъй да се каже, ще предадеш даровете не на чужд човек, нито на някакъв неприятел, нито пък ще бъде прехвърлена другиму собствеността на даваните неща, понеже тя чрез сина ти отново ще се възвърне при тебе, ако му дадеш тези неща, заради които съм дошел. Той [иска] именно града Сирмиум и парите, които император Юстиниан всяка година даваше на котрагирите и утигурите, понеже днес Баян е господар на тези народи; също така иска и гепида Усдибад и неговите другари, защото никой не ще възрази, че те не са роби на Баяна.“ Това казал Таргитий. А императорът отговорил: „Ти си дошел, както изглежда, Таргитие, не за да вършиш службата на пратеник, но по-скоро от желание да запознаеш нас неосведомените с нравите на аварите. Ако дадем, както казвате, на вас това, което Юстиниан даваше неотдавна на хуните³ по-скоро от съжаление, отколкото от страх, понеже не искаше да пролива кръв, то смешно би било да се покажем същите и към тези, към които трябва да проявяваме човеколюбие, и към онези, на които трябва да се противопоставяме, тогава, когато нещастните котрагири и утигури, за които твърдите, че получавали от нас пари, са свършено унищожени: отчасти след като избягаха оттук, отчасти след като бяха

^α Κοτράγροισι Ο Κοτράγροισι Nieb. ^β Κοτράγούροις Ο. ^γ κοτράγροισι hic O.

¹ Във връзка с покоряването на двете племена вж. тълкуванията на Marquart, Chronologie, p. 80 sq.; Златарски, пос. съч., I, 1, стр. 74. ² Според схващанията на византийците известни чужди владетели били смятани за духовни чада на византийския император. За подробности вж. F. Dölger, Der Bulgarenherrscher als geistlicher Sohn des byzantinischen Kaisers. Сборник П. Ников. София 1940, стр. 219. — Idem, Die „Familie der Könige“ im Mittelalter. Historisches Jahrbuch, 1940, p. 397 (=Фр. Дьолгер, Средновековното „семейство на владетелите и народите“ и българският владетел. СпБАН, Ист.-фил. LVI (1943), стр. 181 сл.). ³ Под хуни тук се разбират кутригурите и утигурите.

ἄρδην ἠφρασιμένοι. τί οἶν παράσχοιμεν ὑμῖν τὰ τῶν ἠσσωμένων; ἄλλ' οὐ τῇ φύσει ξυνάδει τῶν πραγμάτων καὶ κρατεῖν ἅμα καὶ ὑπὲρ τῶν κεκρατημένων ἐτέροις χρήματα καταθεῖναι. οὐ γὰρ ἀπορχῶν, εἰ φανείημεν ἅπαξ τοῦ τὰ δέοντα φρονεῖν ἔστρημένοι, ἀλλὰ γὰρ καὶ εἰς συνήθειαν ἔλκειν τὴν ἀφροσύνην οἴεσθε δεῖν. τί οἶν ποιῶμεν τὸν Οὐσδίβαδον; ὑμῖν ἀποδοίημεν; οὐχ οὕτω πεφύκαμεν ἠλίθιοι ὥστε τὰ ἡμέτερα καταπροέσθαι καὶ ταῦτα βαρβάροις καὶ λυμαιομένοις τῇ καθ' ἡμᾶς πολιτείᾳ. ὁ γὰρ πρὸ ἡμῶν τὸ βασιλεῖον ἀναδεγμένος κράτος Γήπαιδας ἐπήλυδας ὄντας εἰσεποίησατο καὶ χῶρον αὐτοῖς ἀπένειμε τὴν περὶ τὸ Σίρμιον, εἶτα καὶ πολέμου κινήσας αὐτοῖς ὡς Λογγιβάρδους, ὥσπερ εἰκός, ξυνεπελαβόμεθα τοῦ κινδύνου τοῖς οἰκείοις, καὶ ἂν ἐκράτουν οἱ Γήπαιδες τῇ Ῥωμαίων χειρὶ, εἴ γε μὴ ἀνδραποδώδεις ὠφθησαν καὶ τῷ τῆς γνώμης δολερῶ τοὺς εὐεργέτας ἐλύπησαν. ἀνθ' ὧν ἐπιβουλεύσας ἡμῖν ἀσύγνωστα οὐ Ῥωμαῖοις ἔδοξε μετελθεῖν τοὺς ἀγνωμονήσοντας, οἷς ἔνεσι μὴ ἀντιπιδεῖν τὰς τιμωρίας ἰσορρόπους τοῖς πλημμελήμασι, μᾶλλον μὲν οὖν περιδεῖν, ὡς ἂν ὑφ' ἐτέρων ἐς τὸ παντελὲς διαφθαρήσονται. εἰ τοίνυν ἄλλως οὐκ ἔχει ταῦτα, ἐπέπερ ἡμεῖς ἐπεγκαλεῖν ἄξιοι καθεστήκαμεν, ὅτι τοὺς ἡμῖν ἀνήκοντας ἔχετε Γήπαιδας, ἀντίστροφαι καθ' ἡμῶν τὰ τῶν ἐγκλημάτων. ἡμεῖς μὲν γὰρ τὸν Οὐσδίβαδον, ἡμεῖς δὲ καὶ τοὺς Γήπαιδας ὑμᾶς τοὺς λοιποὺς εἰσπράξοιμεν. Ῥωμαῖοι γὰρ ἀνωθεν τε καὶ ἐξ ἀρχῆς σωφρονίζειν ἐτάχθημεν τὸ ἀνόητον, οὐ μὴν ἀνόητοί τινες εἶναι νομίζεσθαι. ἀλλὰ τὸ Σίρμιον ἐχειρίζομεν βαρβάροις; οὐκ ἀρκέσει γὰρ ὑμῖν τὸ περιεῖναι μέχρις ὄπλα κινεῖν οὐ βούλοιντο Ῥωμαῖοι. ἀλλ' ἐρεῖς, ὦ Ταργίτα, ὅτι διαβήσεται Ἰστρον ὁ Χαγάνος, ἔτι γε μὴν καὶ τὸν Ἑβρον^α, καὶ ὅτι τὰς ἐπὶ Θράκης αὐτοβοεὶ παραστήσεται πόλεις. ἀλλὰ προσφθάσουσιν αἱ Ῥωμαῖκαὶ δυνάμεις καὶ τῆς ἐλπίδος αὐτὸν ἀφαιρήσονται, καὶ μᾶλλον αὐτοὶ σκευαγωγήσουσι τὰ Ἀβάρων. καὶ οὐ πανσόμιστα καταβάλλοντές τε καὶ χειρούμενοι, ἕως ἂν ἐφυβρίση τὸ βάρβαρον. λυσιτελήσει δὲ Ῥωμαῖοις ἀπὸ τῆς εἰρήνης ὁ πόλεμος. Ἀβάρων γὰρ τῶν νομάδων τε καὶ ἐπηλύδων καθεστάναι φίλους τῆς

избити от нас. Защо прочее да даваме на вас това, което дават победените? Не съответствува на природата на нещата едновременно да побеждаваш и да плащаш пари на други заради онова, което си завладал.¹ Не е ли достатъчно, че веднъж не съумяхме да обмислим това, което беше необходимо, та смятате, че безразсъдността трябва да се превърне дори в навик? Какво прочее да правим с Усдибад? Да ви го върнем ли? Ние не сме така глупави, че да предадем нашето, и то на варвари и вредители на нашата държава. Защото този, който имаше императорска власт преди нас, прие гепидите, които бяха пришълци, и им даде областта около Сирмиум. След това, когато те обявиха война на лангобардите, ние подкрепихме, както е естествено, своите в опасността. И гепидите щяха да победят с ромейска помощ, ако не бяха се показали робоподобни и не бяха огорчили своите благодетели с коварството си. В отплата на това те замислиха най-непростими неща срещу нас, ромейте обаче не пожелаха да накажат неблагодарниците, на които не може да се наложат наказания, съответни на престъпленията им, но предпочетоха по-скоро да ги оставят да бъдат изцяло унищожени от други. Ако наистина това е така, то обвиненията срещу нас отпадат, понеже тъкмо ние сме в правото си да ви обвиняваме, че държите принадлежащите нам гепиди. Щом вие изисквате Усдибад, то ние пък искаме от вас останалите гепиди. Ние ромейте сме отредени свише и от край време да вразумяваме безразсъдните, а не някои да ни смятат за безумци. Какво, Сирмиум ли да предадем на варварите? Защото не ще бъдете сигурни в своята победа, докато ромейте не пожелаят да вдигнат оръжието. Но, Таргитие, ще кажеш, че хаганът ще премине Истръ, а също и Хеброс² и ще завладее още при първото нападение градовете на Тракия. Обаче ромейските войски ще го изпреварят, ще му отнемат тази надежда и по-скоро те самите ще отнемат имуществата на аварите. И докато варварите са надмenni, не ще престанем да убиваме и да пленяваме. За ромейте войната ще бъде по-изгодна от мира, защото по-тежко е да си приятел на скитниците

^a Ἑβρον O corr. Nieb.

¹ Според византийския обичай завзетата от чужди народи византийска земя се смятала като подарък от императора. Срв. K. Jireček, Geschichte der Serben, I, Gotha 1911, p. 107. ² Хеброс (Hebrus) е античното име на р. Марица.

ὡς αὐτοὺς δυσμενεῖας βαρύτερον, ἄλλως τε καὶ φιλίας ὑποῦλου καθεστῶσης. κρείσσον ἐν τοῖς σώμασιν καὶ οὐχὶ ταῖς ψυχαῖς φέρειν τὰ τραύματα. πρὸς ταῦτα, ὃ Ταργίτα, καὶ τόξα καὶ ἵπποι καὶ μυρία δυνάμεις ὀπλιτῶν ἔστωσαν ἐν παρασκευῇ· οὐ γὰρ ἡσυχία τοῦ συνοίσοντος αἰρετώτερον. τοσαῦτα εἰπὼν ὁ αὐτοκράτωρ μεγαληγορία τε χρῆσάμενος πολλῇ τῶν Ἀβάρων ἀφήκε τοὺς πρέσβεις, πρότερον Βῶνω τῷ στρατηγῷ ἐν γραμμασι πλείστα ἐπιμεμψάμενος ὅτι γε ὄλωσ αὐτῷ τοιάδε προῖσχομένους ἔστειλεν ἐς Βυζάντιον, πρὸς γε καὶ σημήνας ἔργου ἔχουσιν καὶ πάντα τὰ πολεμστήρια ὄργανα ἐπισκευάζειν, σαφῶς ἐπιστάμενος ὡς ξυγκροτηθήσεται ὁ πρὸς Ἀβάρους πόλεμος καὶ μάλα αὐτίκα. καὶ δὴ ὁ Βῶνος, ἐπεὶ τὸ βασιλεῖον ἀνελέξατο γράμμα, τὰ πρὸς τὸν πόλεμον ἐξηρτύετο. (pp. 195,26 — 198, 10)

4. De Valentino ad Turxanthum misso et de pace inter Romanos et Turcos rupto

14. Ὅτι περὶ τὸ δεύτερον ἔτος τῆς Τιβερίου Καίσαρος ἡγεμονίας, μικρῷ πρότερον ἢ τότε ξυνεχθῆναι τὰ περὶ Χοσρόην, πρεσβεία ἐστάλη αὐτῷ ἀπὸ Ῥωμαίων ὡς Τούρκους, Οὐαλεντίνου ἐς τοῦτο χειροτονηθέντος· εἰς δὲ οὗτος τῶν βασιλείων ξιφηφόρων. καὶ οὖν ἐπεὶ αὐτῷ ἐπετέθη ἡ πρεσβεία, ἄρας ὤχετο σὺν τοῖς κατ' αὐτὸν ὀπαδοῖς, ἔτι γε μὴν καὶ Τούρκοις ῥ' πρὸς τοῖς ἔξ. ἐνεδήμονον γὰρ τηλικαῦτα Τούρκοι κατὰ τὸ Βυζάντιον ἤδη ἐκ πολλοῦ ὑπὸ τοῦ σφετέρου ἄλλοτε ἄλλο ἐκπεμφθέντες ἔθνος. ἐνίοις μὲν γὰρ αὐτῶν Ἀναγκάστης ἐνταῦθα ἐπεκόμισεν ἐς πρεσβείαν ἐκεῖσε ἀφικόμενος, τινὲς δὲ ἅμα Εὐτυχίῳ τὴν ἀφίξιν ἐποίησαντο κατὰ τὴν βασιλίδα πόλιν, ἄλλοι δὲ ἐτύγχανον κατὰ τὸ Βυζάντιον διατρίβοντες μετ' αὐτοῦ δῆτα Οὐαλεντίνου πρότερον ἀφιγμένοι (οἷς γὰρ Οὐαλεντίνος ἐπρεσβεύσατο ὡς Τούρκους), ἄλλοι δὲ σὺν Ἡρωδιανῷ, ὁμοίως δὲ καὶ ἅμα Παύλῳ τῷ Κίλικι, ὡς ἐξ ἀπάντων τούτων ξυναθροισθῆναι Σκύθας ἄνδρας ἐκ τοῦ φύλου τῶν ἐπιλεγόμενων Τούρκων ἔξ πρὸς τοῖς ῥ' οἷς δὴ ἅπαντας ἀναλαβὼν Οὐαλεντίνος ἀπῆρε τοῦ βασιλείου ἄσματος. χρῆσάμενος δὲ ταῖς ταχυπλόοις τῶν ὀκλά-

и пришълците авари, отколкото тежен враг, понеже и без това тяхното приятелство е притворно. По-добре е да се носят раните по тялото, отколкото в душата. Освен това, Таргитие, ще бъдат пригответени и лъкове, и коне, и хиляди тежковъоръжени войски, защото спокойствието не е за предпочитане пред това, което ще бъде полезно.“ Императорът произнесъл тази реч с голямо самохвалство и отпуснал аварските пратеници. Преди това той смъмрил твърде много с писмо стратега Бонос, загдето изобщо му е изпратил във Византион лица, които предлагали такива неща. Освен това императорът му заповядал да се залови за работа и да пригответи всички бойни снаряжения, понеже той бил уверен, че войната срещу аварите ще избухне, и то веднага. И наистина Бонос, след като прочел императорското писмо, почнал да се готви за войната.

4. Ромеите изпращат Валентин при Турксант. Турките скъсват с ромеите rupto

Около втората година от управлението на император Тиберий,¹ малко преди да станат разказащите неща с Хосрой, ромеите изпроводиоли отново пратеници при турките. За техен водач бил избран Валентин, един от императорските мечоносци. И тъй, след като му била възложена тази работа, той потеглил заедно със своите придружници, а също и със сто и шест турки. Защото тогава от дълго време вече пребивавали във Византион турки, които били изпратени от своя народ по една или друга причина. Едни от тях бил довел със себе си тук Анагаст², когато дошел като пратеник оттам, а други дошли в столицата заедно с Евтихий, трети пък се намирили във Византион, дошли от по-рано със самия Валентин, който два пъти ходил като пратеник при турките, четвърти — с Херодиан, а също и с киликиеця Павел. Така се събрали сто и шест мъже скити от племето на така наречените турки. Валентин взел със себе си всички тях и отпътувал от царския град. С бързопловни товарни кораби

¹ Тиберий бил провъзгласен за съуправител на болния император Юстин II през 579 г. За събитията, засегнати в настоящия откъс, вж. подробности у *Marquart*, *Chronologie*, p. 81 sq. — *Grousset*, *op. cit.*, p. 129. — *Кулаковски*, *пос. съч.*, II, стр. 399 сл. — *Златарски*, *пос. съч.*, I, 1, стр. 78 сл. ² Повече посочвания за Анагаст вж. у *Moravcsik*, *op. cit.*, II, p. 73.

δων διά τε Σινώπης καὶ Χερσῶνος, † ἢ ἔστιν ἀντικρὸν ἢ ἰόνα τοῦ ἡλίου ἀνατολῶν πέφυκεν ἰδρυμένη, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ Ἀπατούρας, ἔτι τε καὶ διὰ Φούλων^α. κατὰ δὴ τῆς † ψαμαθῶδες τῆς * * * παρέθει τὰ ὄρη τῆς Ταυρικῆς τὰ νεύοντα ἐπὶ μεσημβρίαν. ἐκεῖνα δὴ οὖν τὰ ἐκ τῶν λιμναίων ὑδάτων περιθεόμενα πεδία οἳ γε ἀμφὶ Οὐαλεντίνον ἱππασάμενοι καὶ ἐτέρους δὲ πλείστους δονακῶδεις τε καὶ λοχιῶδεις ἔτι τε καὶ ὑδατώδεις διεληλυθότες χώρους, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς λεγομένης Ἀκκάγας (ὄνομα δὲ γυναικὸς ἀρχούσης τῶν ἀνὰ τὰ ἐκεῖνη Σκυθῶν χειροτονηθείσης τηρικαῖτα ἐς τοῦτο ὑπὸ Ἀναγαίου, ὃς ἐκράτει τοῦ φύλου τῶν Οὐτιγούρων^β) ὡς δὲ ξύμπαν εἰπεῖν, πολλαῖς ἀτραποῖς ὀμιλήσαντες καὶ δυσχωρίαις παρεγένοντο ἔνθα τὰ πολεμικὰ σύμβολα τοῦ Τυρξάνθου ἐτύγγαεν ὄντα· οὗτος δὲ εἷς τῶν παρὰ Τούρκους ἡγεμόνων. ἐν ὁκτῶ γὰρ μοίραις διεδάσαντο τὰ ἐκεῖνη ἅπαντα, οἷς γε τοῦ φύλου τῶν Τούρκων ἔλαχε προεσταναι· Ἀραίλας δὲ ὄνομα τῷ παλαιτέρῳ μονάρχῳ Τούρκων.

Ἐπεὶ οὖν Οὐαλεντίνος παρὰ τὸν Τυρξάνθον ἀφικόμενος, ὃς πρὸ τῶν ἄλλων ἡγεμόνων ὑπαντιάζων ἐτύγγαεν τοῖς ἐκεῖσε παραγενομένοις, εἶτα συνησθῆναι φράσας τῷ Καίσαρι Ῥωμαίων (ἐς τοῦτο γὰρ ἀφῖκτο ἐκεῖσε προσφθεγξόμενος τοὺς προεστανίας τοῦ φύλου τῶν Τούρκων, Τιβεριῶν ἤδη ἐς τὸ τῶν Καισάρων ἀναβεβηκότες κράτος), πρὸς τοῖς καὶ ὡς ἂν ἢ φιλοφροσύνῃ οὐχ ἦττον ἐν βεβαίῳ ἔσοιτο καὶ αἱ μεταξὺ Ῥωμαίων τε καὶ Τούρκων προελθοῦσαι σπονδαί, ὃς ἔθεντο Σιλζιβουλὸς τε καὶ Ἰουστίνος ὁ βασιλεὺς, Ζημάρχου πρότον ἐκεῖσε φοιτήσαντος, ἠνίκα ἐσήμανεν ὁ Σιλζιβουλὸς ὡς ὁ Ῥωμαίων φίλος οὐχ ἦττον καὶ αὐτῷ ἐπιτήδειος καὶ ὁ δυσμενὴς ὁμοίως, καὶ ὅπως τὰ τοιαύτα ἀτραπὰ τε καὶ ἀπαράσπαστα μένοι. τῷ τοι ἄρα ἐπειδὴ τηρικαῖτα Ῥωμαῖοι Πέρσαις ἐπολέμων, ἐπὶ τῇ προσρήσει ἔφη Οὐαλεντίνος δεῖον εἶναι ἐν καιρῷ καὶ αὐτὸν ἐπιδέσθαι Πέρσαις. ταῦτα πρесеβύοντος αὐτίκα ὁ Τυρξάνθος· ἄρα οὖν οὐχὶ ὑμεῖς, ἔφη, οὗτοι ἐκεῖνοί ἐστε Ῥωμαῖοι, δέκα μὲν γλώτταις, μᾶ δὲ χρώμενοι ἀπάτη; καὶ ἅμα λέγων ἐπέβυσσε τοῖς δέκα δακτύλοις τὸ στόμα τὸ ἑαυτοῦ. εἶτα ἔλεξεν αὐτῷ· ὥσπερ νῦν ἐπὶ τῷ κατ'

^α διὰ φύλων (διαφύλων EP) O. ^β Ιουτιγούρων MP corr. Nieb.

той минал през Синоп и Херсон, разположени срещу... , който се издига към изгрев слънце, а също и през Апатура¹, както и през Фули². По крайбрежието на...³ минал бързо покрай южните склонове на планините на Таврическият полуостров. И тъй Валентин и неговите спътници, след като пропътували на коне известните равнини, оградени от блата, преминали много други места, покрити с тръстика и гори, а също обилни с вода, както и през така наречената област Акага (това е име на жена, която управлявала тамошните скити и била назначена по онова време на тази служба от Анагай, господар на племето утигури), накъсо казано, след като пребродили много пътища и мъчнопроходими места, пристигнали там, гдето били бойните знамена на Турксант⁴. Той бил един от вождовете на турките, защото тези, които стоят начело на племето турки, били разделили цялата тамошна държавна на осем части.⁵ Предишният владетел се казвал Арсилас⁶.

Когато дошел при Турксант, който преди другите вождове посрещнал пристигналите там пратеници, Валентин му предал поздравите от страна на императора на ромеите. Той отишел там, за да поздравя вождовете на племето турки, понеже Тиберий бил поел вече императорската власт. Освен това [Валентин] имал за цел да заздрави приятелските отношения и да направи да останат ненарушими и неразривни договорите между ромеи и турки, сключени по-рано от Силзивул и император Юстин, когато Зимарх за пръв път се явил там и Силзивул заявил, че приятелят на ромеите ще бъде и негов приятел, и врагът негов враг. — Затова при поздрава си Валентин му казал, че трябва своевременно и той да нападне персите, понеже по това време ромеите воювали с персите. След като пратеникът казал това, Турксант отговорил веднага: „Не сте ли вие същите онези ромеи, които си служат с десет езика, но с една измама?“ Едновременно с тези думи той затиснал устата си с десетте пръста и след това казал отново:

¹ Апатура е бил гръцки град в Кримския полуостров. ² Фули се е намирало на Таманския полуостров. Това селище се споменува като седалище на митрополит. Вж. Кулаковски, пос. съч., II, стр. 400. ³ Текстът на това място е развален. ⁴ Приема се, че туркската форма на името Турксант е Türk-šad. Срв. Moravcsik, op. cit., II, p. 276. ⁵ Броят на самостоятелните туркски области изглежда не е бил постоянен. Докато по-рано те са били четири, тук се споменуват осем, а Теофилакт Симоката (вж. Theoph. Simocattae Hist., VII, 7, 8) говори за седем. ⁶ Туркската форма на името е Arslan. Вж. посочванията у Moravcsik, op. cit., II, p. 75.

ἐμὲ στόματι δάκτυλοι εἰσι δέκα, ὡσαύτως δὲ καὶ ὑμεῖς οἱ Ῥωμαῖοι πλείοσι κέχρησθε γλώσσους· καὶ ταύτη μὲν ἐμὲ ἀπατᾶτε, τῇ δὲ ἄλλῃ τὰ κατ' ἐμὲ ἀνδράποδα τοὺς Οὐαρχωνίτας· καὶ ἀπλῶς ἅπαντα τὰ ἔθνη ρημάτων τε ποικιλία καὶ τῷ δολερῷ τῆς διανοίας εἰρωνευόμενοι τε καὶ ὑποδωπεύοντες αὐτὰ μὲν ὡσπερ ἐπὶ κεφαλῆν ὡσθέντα τῇ βλάβῃ περιφρονεῖτε, ὑμῖν δὲ αὐτοῖς τὸ λυσιτελὲς ἐκπορίζετε. ἀλλὰ γὰρ καὶ ὑμεῖς οἱ πρόσβεις ἡμυρισμένοι τὸ ψεῦδος ἤκτετε ὡς ἐμὲ, καὶ ὁ στείλας ὑμᾶς οὐχ ἤκιστα πέφυκεν ἀπατεῶν. καὶ ὑμᾶς μὲν διαχειρίσομαι παραχρῆμα καὶ οὐκ ἐς ἀναβολήν· ὀθνεῖον γάρ τι καὶ ἔκφυλον ψεύδεσθαι Τούρκων ἀνδρῶν. ὁ δὲ καθ' ὑμᾶς βασιλεὺς ἐπίσει μοι δίκας ἐν δέοντι, ἐμοὶ μὲν φιλίας ἐχόμενα διαλεγόμενος, τοῖς δὲ δὴ Οὐαρχωνίταις τοῖς ἡμετέροις δούλοις (ἐδήλου δὲ τοὺς Ἀβάρους) ἀποδράσαι τοὺς δεσπότης γενόμενος ἔνοπονδος. οἱ μὲν Οὐαρχωνῖται, ἕτε κατήκοοι Τούρκων, ἠρίκα βούλομαι, ὡς ἐμὲ ἤξουσι καί, εἴ γε τὴν κατ' ἐμὲ ἰππέειαν ἐσαθρήσουσι μάστιγα ὡς αὐτοὺς ἐκπεμφθεῖσαν, ἐς τὰ κατώτατα φεύζονται τῆς γῆς· ἀντιβλέπντες δὲ ἡμῖν, ὡς εἰκός, οὐ φρονεῦθήσονται ξίφεσι, μᾶλλον μὲν οὖν ταῖς ὀπλαῖς καταπατηθήσονται τῶν ἡμετέρων ἵππων καὶ δίκην ἀπολοῦνται μυρμηκῶν. καὶ περὶ μὲν τῶν Οὐαρχωνιτῶν ταῦτα ὑμῖν ἐν βεβαίῳ. ὑμεῖς δέ, ὦ Ῥωμαῖοι, τί δῆτα ἄρα τοὺς κατ' ἐμὲ πρόσβεις διὰ τοῦ Κανκάσου ὁδοποροῦντας ἐπὶ τὸ Βυζάντιον ἄγετε, ὡς ἐμὲ φάσκοντες μὴ εἶναι ἕτερον ἀτραπὸν, δι' ἧς αὐτοῖς ἔσται ἡ πορεία; ταῦτα δὲ ἐπιτελεῖτε, ὡς ἀπέποιμι διὰ τὰς δυσχωρίας ἐπιθέσθαι τῇ Ῥωμαίων ἐπικρατείᾳ. πλὴν ἔγωγε ἐξεπίσταμαι μάλα ἀκριβῶς ὅποι τε ὁ Δάναπρις ποταμός, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὁ Ἰστρὸς ἔνθα καταρρεῖ καὶ ἵνα ὁ Ἐβρὸς, ὁπόθεν τε ἐπεραῖωθησαν ἐς τὴν Ῥωμαϊκὴν τὸ ἡμέτερον δουλικὸν οἱ Οὐαρχωνῖται. οὐκ ἀγνοῶ τὴν καθ' ὑμᾶς δύναμιν. ἐμοὶ γὰρ ὑποκείμεται πᾶσα ἡ γῆ, ἀρχομένη μὲν ἐκ τῶν τοῦ ἡλίου πρώτων ἀκτίων, καταλήγουσα δὲ ἐς τὰ πέρας τῆς ἐσπέρας. ἐσαθρήσατε, ὦ δέιλαιοι, τὰ Ἀλανικὰ ἔθνη, ἔτι γε μὴν καὶ τὰ φύλα τῶν Οὐνιγούρων^α, οἳ γε ἐπὶ πολὺ θαρραλέοι τέ τινες ὄντες καὶ τῇ οἰκείᾳ πίσυνοι δυνάμει ἀντετάξαντο μὲν τῷ ἀκαταμαχῆται τῶν Τούρκων, οὐκ ἀπώνωντο δὲ τῶν ἐλπιδῶν. ταύτη τοι καὶ ὑπακούουσιν ἡμῖν καὶ ἐν μοίρᾳ καθεστήκασιν δούλου.

Τοσαῦτα μὲν οὖν τῷ Τουρξάνθῳ ἐκεκόμεπαστο· ὑπαγόρας γάρ τις ἀνὴρ καὶ ἀλαξονεῖα χαίρων. (pp. 203,24 — 206,21)

^α οὐνιγούρων Β οὐνιγόρων Ε οὐιγούρων Ρ Οὐνιγούρων Nieb. At Οὐνιγόροι apud Priscum Frg. 30. *Οὐνιγόροι ap. Agathiam Οὐνιγούροι III 5. Theoph. Simocatta VII 8, 3; 13.

¹ Формата вархонити представя съчетание от вар и хуни, подобно на формите аланорси (сиреч алани и орси — вж. Ptolem., VI, 14), бляхобούλαροι и др. Срв. Moravcsik, op. cit., II, p. 192. ² Данаприс е дн. Днепър.

„Както сега на моята уста има десет пръста, така и вие ромеите си служите с много езици: с единия мамите мене, а с другия моите роби вархонитите¹. И изобщо, като се подигравате с всички народи и ги ласкаете с разнообразни думи и с коварство, вие ги изоставяте, когато паднат в беда, а за себе си извличате ползата. Ето и вие пратениците сте дошли при мене, облечени в лъжа, и този, който ви е изпратил, е не по-малко измамник. И аз веднага и без отлагане ще ви убия, защото лъжата е нещо чуждо и несвойствено на турките. А вашият император ще бъде наказан, както трябва, понеже на мене говори приятелски неща, а на вархонитите, нашите роби (подразбирал аварите), които са избягали от господарите си, е станал съюзник. Вархонитите, понеже са подвластни на турките, ще дойдат при мене, когато пожелае, и ако съгледат, че моят конски бич се приближава към тях, ще избягат вдън земи. Но ако окажат съпротива, както е естествено, те не ще бъдат избити с мечове, но по-скоро ще бъдат сгазени от копитата на нашите коне и ще загинат като мравки. Бъдете уверени, че това ще стане с вархонитите. А вие, ромеи, защо прекарвате моите пратеници, които пътуват за Византион, през Кавказ и ми казвате, че няма друг път, по който те могат да пътуват? Вие вършите това, за да се откажа да напада ромейската империя поради мъчнопроходимите места. Обаче аз зная много добре где тече реката Данаприс², а също и Истър и где Хеброс, и откъде са преминали в ромейската земя вархонитите, нашите роби. Познавам много добре вашата сила, защото цялата земя, като се започне от първите лъчи на слънцето и се свърши с пределите на запада, ми е подвластна. Погледнете, нещастници, аланските народи, а също и племената утигури, които като много смели люде и които се уповават на собствените си сили, се противопоставиха на непобедимите турки, обаче надеждите им не се сбъднаха. Защото те ни се подчиняват и са наши роби.

Турксант толкова много се хвалил, защото обичал да говори големи работи и изобщо да се хвали.

Οὕτω δὲ Οὐαλεντίνου εἰρηκότος, ὁ Τούρξανθος ἔφη ὡς· δέον ὑμᾶς ἐνταῦθα ἀφιγμένους, ὧ Ῥωμαῖοι, ἐν μεγίστῳ τε πένθει εὐρόντας ἐμέ (ἀρετιδανῆς γάρ μοι Σιλζιβουλός ὁ πατήρ) καταχαράττειν τὰ πρόσωπα ταῖς μαχαίραις ἐπομένους τῷ παρ' ἡμῶν ἐπὶ τοῖς τεθνεῶσιν ἰσχύοντι νόμῳ. καὶ δὴ αὐτίκα Οὐαλεντίνος καὶ ὅσοι γε αὐτῷ ἐπηκολούθησαν τοῖς αὐτῶν ξιφιδίοις διεχαράξαντο τὰς σφᾶς αὐτῶν παρειάς. τότε δὲ ἐν μιᾷ τῶν πενήθιμων ἡμέρᾳ τέτταρας δοριαλώτους Οὐγγους δεσμώτας ἀγαγὼν κατοικομένην ἤδη τῷ πατρὶ, (δόγμα δὲ τῆ οἰκείᾳ γλώττῃ προσαγορεύουσι τὰ ἐπὶ τοῖς τεθνεῶσι νόμιμα) τοὺτους δὴ οὖν τοὺς δειλαίους ἐς μέσον ἀγαγὼν ἅμα τοῖς πατράοις ἵπποις τῆ βαρβάρῳ ἐνεκελεύετο φωνῇ ἐκεῖσε ἀποῦσιν ἀναγεῖλαι Σιλζιβούλῳ τῷ πατρὶ, ὁπόσῃν αὐτῷ * * * ἐπειδὴ δὲ τὰ τῆς πατρός τας ἐπέτελεσεν ὁ Τούρξανθος, ἕτερα πλείστα ὅσα διαλεχθεὶς Οὐαλεντίνῳ εἰτα ἀφῆκεν ἐς τοὺς ἐνδοτέρῳ ἡγεμόνας τῶν Τούρκων, ἔτι τε καὶ ὡς τὸν αὐτοῦ δμαιοῦν τὸν λεγόμενον Τάρδου ποιούμενον τὰς διαίτας κατὰ δὴ τὸ Ἐκτέλ^α ὄρος· δύναται δὲ τὸ Ἐκτέλ χρυσοῦν. ἐκεῖσε τοίνυν κατὰ τὸ Ἐκτέλ ὄρος ἀπόντος Οὐαλεντίνου, ἠπέλιθσεν ὁ Τούρξανθος ἢ μὴν αὐτίκα ἐκπολιορκήσῃν τὴν Βόσπορον. † ἀρξαμένων τοιγαροῦν παραχορήμα ὄγε σὺν πλείστῃ δυνάμει Τούρκων ἐξέπεμψε τὸν Βώσπορον καθαιρήσοντα Βόσπορον, Ἄναγαίου ἤδη περὶ τὰ ἐκεῖσε στρατοπεδουμένου σὺν ἑτέρῳ δυνάμει Τούρκων.

^α Ἐν ᾧ ἡ πόλις [καὶ] ὁ Βόσπορος ἦλῶ, οἱ πρόσβεις ἔτυχον παρὰ Τούρκοις οἱ τῶν Ῥωμαίων, καὶ τοῦτον γέγονε δῆλον ὡς Τούρκοι ἐξεπολεμώθησαν Ῥωμαίοις. τῷ τοι ἄρα καὶ τοῖς σταλέντας, ἐν οἷς Οὐαλεντίνος ὑπῆρχε, κατέσχεν ὁ Τούρξανθος ἐφρυβρίζων τε ἐς αὐτοὺς καὶ ἀποφανακίζων καὶ τὰ ἄλλα κακῶς χρώμενος, εἰτα οὕτως ἀφῆκεν. (pp. 207,12 — 208,9)

5. Avars Sclavinorum regiones vastant

I 15. Ὅτι κεραιζομένης τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ Σκλαβηρῶν^β, καὶ ἀπανταχόσε ἀλλεπαλλήλων αὐ-

^α Ἐκτέλ in mg. rep. E. Idem ut videtur est mons, qui pg. 193, 12 Ἐκτάυ dicitur. ^β σκλαβήνων O corr. Nieb. et sic fere in sqq.

¹ Този обичай е бил разпространен всред кутригурите, хуните и славяните (вж. J. Marquart, Osteuropäische und Ostasiatische Streifzüge, Leipzig 1903, p. 112. — Niederle, Manuel, II, p. 46 sq.) и други народи. — Бешевлиев, Вярата, стр. 57. — Grousset, op. cit., p. 37 n. 2; 132. ² Този термин е засвидетелствувал също и във формата *догия*; вж. посочванията у Moravcsik, op. cit., II, p. 112. ³ Обичаят да бъдат погребвани живи или нарочно убити роднини, приближени или слуги на умрелия заедно с него се среща у първобългарите, славяните, скитите и други народи. Вж. посочванията у Бешевлиев, Вярата, стр. 58 сл. — Niederle, op. cit., II, p. 47 sq. — Grousset, op. cit., p. 37, n. 2; p. 182, 309 sq. ⁴ Тарду (Tardus) управлявал между 575 и 603 г. За него вж. подробности у Кулаковски, пос. съч., II, стр. 401. — Златарски, пос. съч., стр. 81. — Moravcsik, op. cit., II, p. 252. — Grousset, op. cit., p. 130. ⁵ Босфорът е до Керч, при входа на Азовско море; в древността е назоваван Пантикапеон. За събитията вж. Grousset, op. cit., pp. 130—228 sq.

След като Валентин отговорил, Турксант казал: „Вие, ромеи, понеже сте дошли тук и ме намерихте в най-голяма скръб (защото баща ми Силзивул умря неотдавна), трябва да нарежете лицата си с ножовете си според нашия обичай за умрелите.“ И Валентин и спътниците му веднага нарязали със своите ножове бузите си.¹ Тогава в един от траурните дни [Турксант] довел четирима пленени хуни при вече умрелия си баща. Обичаите за умрелите те наричат на своя език дохия². Сетне, след като оставил тези нещастници заедно с бащините си коне в средата, заповядал им на варварски език, когато отидат на онзи свят, да съобщят на баща му Силзивул колко голяма е неговата [скръб]³. Подир погребението на баща си Турксант разговарял с Валентин за много други неща и после го пуснал да иде във вътрешността при вождовете на турките, а също и при неговия брат Тарду⁴, който пребивавал тогава в планината Ектел. А Ектел значи „Златна“. Когато Валентин пътувал за там, имено за планината Ектел, Турксант се заканил, че непременно ще превземе Босфора⁵. Ето защо при започването на военните действия той веднага изпратил Бохан с много голяма турска войска да завладее Босфора, когато вече стоял по онези места на стан Анагай с друга турска войска.

Когато градът Босфор бил превзет, пратениците на ромеите се намирали при турките. Едва тогава станало явно, че турките са почнали да воюват с ромеите. Затова Турксант задържал пратениците (между които бил и Валентин), като ги обиждал, мамел и изобщо се отнесъл зле с тях. И след това ги пуснал.

5. Avarum opustoshavnt zemite na slavianite

Когато Елада била опустошавана от славяните и опасностите една след друга

τῆ ἐπηρημένων τῶν κινδύνων, ὁ Τιβέριος οὐδαμῶς δύναμιν ἀξιόμαχον ἔχων οὐδὲ πρὸς μίαν μοῖραν τῶν ἀντιπάλων, μήτι γε καὶ πρὸς πᾶσαν, οὔτε μὲν οἷός τε ὢν πολέμοις σφίσιον ὑπαντιάζειν τῷ ἀνὰ τοὺς ἐφῶους πολέμοις τὰς Ῥωμαίων τετραφθαί δυνάμεις, πρесеβύεται ὡς Βαϊανὸν τὸν ἡγεμόνα τῶν Ἀβάρων τηρικαῦτα οὐ δυσμενῶς ἔχοντα πρὸς Ῥωμαίους, ἄλλως δὲ τῆ καθ' ἡμᾶς πολιτεία χαιρείν ἐθέλοντα δῆθεν εὐθύς ἐκ προοιμίῶν τῆς αὐτοῦ Τιβερίου βασιλείας. ταῦτη τοι καὶ πείθει γε αὐτὸν κατὰ Σκλαβηγῶν ἀρᾶσθαι πόλεμον, ὡς ἂν ὁπόσοι τὴν Ῥωμαίων δημοῖσι τοῖς οἰκείους ἀνθελκόμενοι κακοῖς ἐπαρκέσαι τε βουλόμενοι τῆ πατρώα κατὰ τὸ μᾶλλον παύσαιτο μὲν τοῦ τὴν Ῥωμαϊκὴν λεηλατεῖν, οἱ δὲ περὶ τῆς οἰκείας τὸν κίνδυνον ἀναδέξονται. τοῦ Καίσαρος τοίνυν τὴν τοιάνδε ὡς αὐτὸν στείλαντος πρесеβίαν, οὔτι ἠπειθήσεν ὁ Βαϊανός. ἐκπέμπεται δ' οὖν ἐπὶ τούτῳ Ἰωάννης, ὃς δὴ τῶν νήσων διήνυε τὴν ἀρχὴν τηρικαῦτα καὶ τὰς Ἰλλυριῶν ἰδύνειν ἔλαχε πόλεις. οὗτος παραγενόμενος ἐν Παιονίᾳ τῆ χώρᾳ μετήγαγεν εἰς τὴν Ῥωμαίων αὐτὸν τε τὸν Βαϊανὸν καὶ τὰς τῶν Ἀβάρων δυνάμεις, ἐν ταῖς δὴ λεγομέναις δλκάσι μακροῖς τὰ βαρβαρικὰ διαβιβάσας πλίθη καὶ λέγεται ἀμφὶ τὰς ξ' χιλιάδας ὑπέων θωρακφόρων εἰς τὴν Ῥωμαίων διαπορθμευθῆναι. ἐνθένδε αὖθις διὰ τῆς Ἰλλυριῶν διαγαγών, εἶτα εἰς τὴν Σκυθῶν ἀφικόμενος, ἔμπαλιν διελθεῖν παρεσκεύασε τὸν Ἰστρον ἐν ταῖς καλουμέναις ἀμφιπυρῶναις τῶν νεῶν. ἐπειδὴ δὲ ἐπεραιώθη εἰς τὸ κατακτικὸν τοῦ ρεῖθρου, παραχρημα τὰς τε κώμας ἐνεπίμπρα τῶν Σκλαβηγῶν καὶ εἰσινετο τοὺς ἀγρούς, ἠγέ τε καὶ ἔφερεν ἅπαντα, οὐδενός πω τῶν ἐκεῖσε βαρβάρων θαρρήσαστός οἱ εἰς χεῖρας ἐλθεῖν, εἰς τὰ λάσια δὲ καὶ κατηρεφῆ τῆς ὕλης καταπεφρυγῶτων. ἡ δὲ τῶν Ἀβάρων κίνησις κατὰ Σκλαβηγῶν (ἐγίνετο) οὔτι γε μόνον τῆς τοῦ Καίσαρος ἕνεκα πρесеβείας καὶ τῷ βούλεσθαι τὸν Βαϊανὸν Ῥωμαίοις ἐκτίσαι χάριν, ἀνθ' ὧν εἰς τὰ μάλιστα ἐφιλοφρονεῖτο γε αὐτὸν ὁ Καῖσαρ, ἀλλ' ὅτι γε αὐτῷ καὶ ἔχθιστοι ὑπῆρχον ἰδίας ἕκασι δυσμενείας. ἔοτειλε

я заплашвали отвсякъде, Тиберий нямал достатъчно силна войска да се бори нито с част от противниците, а още по-малко с всичките, нито пък бил в състояние да излезе срещу своите неприятели, тъй като ромейските войски били отправени за военните действия на изток¹, затова изпратил пратеници при Баян, предводителя на аварите. Баян тогава не бил враждебно настроен към ромейците, но, напротив, искал очевидно още от самото начало на царуването на същия Тиберий да бъде в приятелски отношения със нашата държава. Затова той го убеждавал да предприеме война срещу славяните, та всички ония, които опустошавали ромейската земя, увлечени в собствените си нещастия, да предпочетат по-скоро да отбраняват бащината си земя, тъй че едните да престанат да ограбват ромейската земя, а другите да посрещнат опасността, която заплашвала собствената им земя. И тъй, когато императорът проводил при него пратениците с такава задача, Баян се съгласил да я изпълни. За тази цел бил изпратен Йоан, който тогава привършвал службата си началник на островите и получил управлението на илирийските градове². Той, като пристигнал в Пеония³, прехвърлил в ромейската земя самия Баян и аварските войски, като прекарал варварските пълчища с така наречените дълги товарни кораби. И както казват, били пренесени в ромейската земя около шестдесет хиляди конници, облечени в ризници. След това той отново ги превел през Илирик, после дошел в земята на скитите⁴ и се приготвил да премине отново Истр с така наречените двукръмни кораби. А [Баян], като минал на отвъдния бряг на реката, незабавно опожарявал селата на славяните, опустошавал нивите им и откарвал и отнасял всичко, понеже никой от тамошните варвари не се осмелявал да влезе в сражение с него, но избягали в гъстите и дълбоки гори. Обаче походът на аварите срещу славяните станал не само поради поканата на императора и затова, че Баян искал да се отблагодари на ромейците за любезното отнасяне на императора към него, но и понеже му били много омразни поради лична вражда, и то защото предводителят на аварите бил

¹ Сиреч за тогавашните византийско-персийски войни. Срв. Кулаковский, пос. съч., II, стр. 383 сл.

² Йоан следователно бил praefectus Illyrici. Вж. Stein, Studien, pp. 105, 167. ³ Сиреч Панония. ⁴ Сиреч в дн. Румъния. Преминаването на Дунава е станало може би при Силистра. Вж. Кулаковский, пос. съч., II, стр. 396, бел. 1.

γὰρ ὡς αὐτὸν Δαυρέντιον καὶ τοὺς ὄσοι ἐν τέλει τοῦ ἔθνους ὁ τῶν Ἀβάρων ἠγούμενος σφᾶς τε ὑπακούειν κελεύων Ἀβάρους καὶ ἐς φόρον ἀπαγωγὴν ἔσεσθαι ἀναγράφτους. Δαυρίτας^α δὲ καὶ οἱ γε ξὺν αὐτῷ ἠγεμόνες^β καὶ τίς ἄρα, ἔφρασαν, οὗτος πέφνηκεν ἀνθρώπων καὶ ταῖς τοῦ ἡλίου θέρεται ἀκτίσιν, ὅς τὴν καθ' ἡμᾶς ὑπήκοον ποιήσεται δύναμιν; κρατεῖν γὰρ ἡμεῖς τῆς ἀλλοτριᾶς εἰώθαμεν, καὶ οὐχ ἕτεροι τῆς ἡμεδαπῆς. καὶ ταῦτα ἡμῖν ἐν βεβαίῳ, μέχρη πόλεμοι τε ὧσι καὶ ξίφη. οὕτως ἀπανθαιόμενων τῶν Σκλαβηνῶν, οὐκ ἄλλως καὶ οἱ Ἀβάρου διετέλον χρώμενοι μεγαληγορίας. εἴτα ἐκ τούτου προπηλακισμοὶ καὶ ὕβρεις, καὶ ἅτε βάθραροι τῷ σκληρῷ τε καὶ ὀγκώδη φρονήματα ἔχουν τὴν ὡς ἀλλήλους ἀνεσώβησαν ἔχον. καὶ οἱ Σκλαβηνοὶ τὸ σφᾶν αὐτῶν ὀργίλον οὐχ οἷοί τε ὄντες ἐγκαλινῶσαι τοὺς ἐκεῖσε ἀφγυμένους πρέσβεις ἀναιροῦσιν, ὡς ἐτέρωθεν ἀμέλει ἐκπυστα γενέσθαι ταῦτα Βαϊανῶ. τοῦτο τοιγαροῦν κατὰ Σκλαβηνῶν ἐπίκλημα ποιούμενος ἐκ πολλοῦ ὁ Βαϊανὸς καὶ ὑποκρύφιον ἔχων ὡς αὐτοὺς τὸ ἔχθος καὶ ἄλλως ἀσχάλλον, ὅτι αὐτῷ ὑπήκοοι οὐκ ἐγένοντο, μήτι γε πρὸς αὐτῶν καὶ τὰ ἀνήκεστα πεπονθέναι, καὶ ἅμα μὲν χάριν εἰδέναι βουλόμενος τῷ Καίσαρι, ἅμα καὶ πολυχρήματον τὴν χώραν ἐνδρῆσειν οἰόμενος, ἅτε ἐκ πολλοῦ τῆς Ῥωμαίων ὑπὸ Σκλαβηνῶν^β * *, τῆς δὲ κατ' αὐτοὺς γῆς πρὸς ἕτερον τινὸς τῶν πάντων ἔθνῶν οὐδαμῶς. (pp. 208,11—210,2)

6. Quomodo Auares Sirmium in ditionem acceperint

I 20. Ὅτι ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας πόλεμος Ῥωμαίους καὶ Ἀβάρους συνεκροτήθη, μηδεμιᾶς δυνάμεως Ῥωμαϊκῆς κατὰ τὴν πρὸς Δαλματία γέφυραν ἐπιφανείσης καίτοι σαθρότατα ἔχουσαν. ἀλλὰ γὰρ καὶ ὁ Ἀπίχ καὶ τὸ κατ' αὐτὸν Ἀβαρικὸν αὐτοῦ ἐφεδρεύοντες πρότερον τοσαύτην καταφρόνησιν ἐπεδείξαντο κατὰ Ῥωμαίων, ὥστε μετενεχθῆναι σφᾶς κατὰ δὴ τὴν ἑτέραν γέφυραν ἄλλην τε δύναμιν προστεθῆναι τῇ δυνάμει Βαϊανοῦ. πιεζομένων τοιγαροῦν (τῶν) ἐν τῷ Σιρμίῳ^γ λιμῶ μεγίστῳ ἤδη τε ἀπτομένων ἀνθεμίτων τροφῶν τῷ ἐστερηθῆναι τῶν ἀναγκαίων καὶ γεγεφυρῶσθαι τὴν διάβασιν τοῦ Σάου, καὶ Σολομῶνος (τοῦ) τηρικᾶντα προεστῶτος τοῦ Σιρμίου ἐκμελέεσθαι πῶς διατελοῦντος καὶ μηδὲν ὀτιοῦν

^α Δαυρίτας E. ^β σκλαβηνῶν E. ^γ Σιρμίῳ (ut solet Menander) Hoesch. σερμίῳ (σερριμίῳ P m. 1 corr.) O σερμίον O.

¹ Даврентий, или Давритас, бил славянски княз. Срв. *Niederle*, op. cit., II, p. 171. ³ Текстът на кучета, котки и други подобни.

изпратил при самия Даврентий¹ и управниците на народа пратеници, по които заповядал да се покоряват на аварите и да бѣдат причислени към данъкоплатците. Обаче Даврентий и другите вождове² с него казали: „Кой е впрочем този човек между човеците и под слънчевите лъчи, който ще преодолее нашата сила? Защото ние сме свикнали да владеем чужда земя, а не други нашата. И ние сме сигурни в това, докато има войни и мечове.“ Така високомерно говорили славяните, също така аварите си служили постоянно със самохвалство. Оттук после се породили между тях хули и обиди. И понеже между варварите се появила взаимна вражда от това, че имали висок и надменен нрав, а славяните не били в състояние да обуздаят своя гняв, убили пратениците, които дошли при тях. Това станало известно на Баяна отдругаде. Затова именно Баян отдавна хвърлял това обвинение срещу славяните, като криел враждата си срещу тях и негодувал, че не само не му се подчинили, но и понесъл от тях големи обиди. Той от една страна искал да се отблагодари на императора, а от друга мислел, че ще намери страната им богата, тъй като земята на ромеите била от дълго време опустошавана от славяните³..., а тяхната земя никога [не била опустошавана] от никой друг народ.

6. Аварите установяват властта си над Сирмиум

Три дни се водила война между ромей и авари, без да се появи никаква ромейска войска при моста за Далмация, ако и да не бил много здрав. Но и Асих и неговият аварски отред, които по-рано там се намирали в засада, показали толкова голямо пренебрежение към ромеите, че се преместили при друг мост и към войските на Баян присъединили друга войска. И тъй жителите на Сирмиум били измъчвани от много голям глад и вече посягали на необичайни храни,⁴ понеже били лишени от припаси и бил построен мост при мястото, където се преминавала р. Сава. А Соломон, тогавашният управител на Сирмиум, бил извънредно нехаен и не проявявал никаква грижа в

² Сиреч първенците, племенните вождове. това място е повреден. ⁴ Започнали да ядат

στρατηγίας ἐχόμενον ἐπιδεικνυμένου, πρὸς γε καὶ τῶν τῆς πόλεως ἀπειρηκότων τοῖς χαλεποῖς ὀλοφυρομένων τε καὶ ὡς τὰς ἐσχάτας ἐλπίδας ἐξωλισθηκότων καταμεμφομένων τε τοῖς Ῥωμαίων ἡγεμόσι, Θεόγνιδός τε αὐτοῦ ὀλιγοχειρίαν νοσοῦντος· ὡς ταῦτα Τιβέριος ὁ βασιλεὺς κατέμαθεν, αἰρετώτερον ἡγησάμενος μὴ συναίχμαλωτισθῆναι τῇ πόλει τῶν οἰκητόρων τὸν ὄμιλον, ἐν γράμμασι κελεύει Θεόγνιδι καταλῦσαι τὸν πόλεμον ἐπὶ σπονδαῖς ὥστε ὑπεξελεῖν παμπληθεὶ τοὺς τῆδε οἰκοῦντας μηδὲν ἐπιφερομένου τῶν οἰκείων ἢ μόνον τὸ ζῆν καὶ παρασχὸν οὕτω περιβόλαιον ἔν. καὶ δὴ συνέβησαν ἐπὶ ταῖς τοιαῖσδε ξυνηθῆκαι, καὶ τὰ τοῦ πολέμου ἐλώφθησεν, ἐφ' ᾧ παραχωρῆσαι μὲν Ῥωμαίους Ἀβάροις τῆς πολεως, Ἀβάρους δὲ Ῥωμαίους τοῦ ἐν τῇ πόλει πλήθους, ἀνευ τῶν ὅσα ἐκίστω ἐν περιοσίᾳ ἐπῆρχεν. ἐπεζήτηε δὲ ὁ Χαγάνος καὶ τριῶν ἐτῶν παρρωχημένων χρυσίον, ὧν οὐκ εἰλήφει τι κατὰ τὸ σῦνθηες, τῶν παρεχομένων αὐτῷ ὑπὲρ τοῦ μὴ χρῆσθαι ὄπλοις, (ἦσαν δὲ τὰ εἰρηναῖα χρήματα ἐκάστω ἕτοι ἀμφὶ χιλιάδας ὀγδοῖκοντα χρυσοῖον νομισμάτων) ἔτι γε μὴν καὶ ἕνα τινὰ τῶν ἱπ' αὐτῷ ταττομένων, ὃς προσεχώρησε τῇ Ῥωμαίων πολιτείᾳ, καθὰ λεγεται, τῇ γυναικὶ τοῦ Βαϊανοῦ ἐς ἀφροδίσια συνελθῶν. ταύτη τοι κατάδηλον ἐποίησε Θεόγνιδι ἐκδοθῆναι οἱ τὸν αὐτόμολον· ἢ γὰρ ἂν ἄλλως μὴ ἀνέξεσθαι ἰδεῖν ἐς σπονδάς. ὁ δὲ γε ἀντεσήμηρην ὡς ἡ γῆ τοῦ Ῥωμαίων βασιλέως μεγίστη τέ ἐστι καὶ ἄπλετος, καὶ ὡς δυσεύρετόν τι φυγὰς ἀνῆρ ἐν αὐτῇ ἀλώμενος· τυχόν δὲ ὅτι καὶ ὀλέθρου ἦλω. πρὸς ταῦτα ἀντέλεξε ὁ Βαϊανὸς ὀμνῆναι τοὺς Ῥωμαίων ἡγεμόνας ὡς ἀναμαστεύουσι, καὶ εἴ τι εὗροιεν τὸν φυγάδα, ἀποκρύψουσι οὐδαμῶς, ἀλλ' ἐκ παντὸς τρόπου ἐγχειρεῖν αὐτὸν τῷ τῶν Ἀβάρων μονάρχῳ· εἰ δὲ γε τετελευτηκῶς εἴη, καὶ οὕτω σημήναι. (pp. 220,6 — 221,11)

7. De Avaribus a Romanis amicitiam petentibus

Π 1. Περὶ Ἀβάρων, ὡς πολλὰ περιουσίησαντες ἦγον ἐς Ἀλανοὺς καὶ ἱκέται ἐγένοντο Σαρωσίον τοῦ Ἀλανῶν ἡγουμένου, ὡς ἂν δι' αὐτοῦ γνώριμοι ἔσοιντο Ῥωμαίοις. ὁ δὲ Ἰουστίνῳ τῷ Γερμανοῦ κατ' ἐκεῖνο καιροῦ τῶν ἐν Λαζικῇ καταλόγων ἐξηγουμένῳ τῶν Ἀβάρων πέρι ἐδήλωσεν, ὁ δὲ Ἰουστίνος Ἰουστινιανῷ βασιλεῖ· καὶ δὴ ἐνεκελεύσατο ὁ βασιλεὺς τῷ στρατηγῷ στέλλειν ἐς Βυζάντιον τὴν πρεσβείαν τοῦ ἔθνους. καὶ οὖν Κανδὶχ ὄνομά τις ἠρέθη

службата си на стратег. Освен това гражданите, изтощени от трудностите, ридатели и ругатели ромейските управници, понеже изгубили последна надежда. А сам Теогнид страдал от недостиг на войски. Император Тиберий, щом узнал тези неща, сметнал, че е за предпочитане да не бъде пленено множеството жители заедно с града, и заповядал с писмо на Теогнид да прекрати войната при условие, че тамошните жители ще се изтеглят целокупно, като не носят със себе си нищо от своите неща освен живота си и по възможност една горна дреха. И наистина те се споразумели при тези условия. Военните действия спрели при условие, че ромейците ще отстъпят града на аварите, а аварите ще предадат на ромейците гражданите му без имота, който всеки един притежавал. Обаче хаганът искал и злато за трите години от тях, което нещо не бил получил съгласно обичая и което му се давало, за да не употребява оръжие (а парите за мира били около седемдесет хиляди златни номисми за всяка година). Освен това той изискал да му се предаде един от неговите подчинени, който бил избягал в ромейската държава, понеже бил извършил прелюбодеяние, както казват, с жената на Баян. Затова той съобщил на Теогнид да му бъде предаден беглецът, защото иначе не щял да приеме договора. А [Теогнид] отговорил, че земята на ромейския император е много голяма и неизмерима и че е трудно да се намери беглец, който се скита в нея, а може би е загинал. На това Баян отвърнал: ромейските управници да се закълнат, че ще го потърсят и ако намерят беглеца, по никакъв начин не ще го скрият, но непременно ще го предадат на аварския владетел, а ако е вече умрял, ще му съобщат и това.

7. Аварите искат да установят приятелски отношения с ромейците

Аварите след много скитания дошли при аланите и замолили Саросий, вожда на аланите, да влязат чрез него в приятелски връзки с ромейците. Той съобщил за аварите на Юстин, сина на Герман, който по това време бил началник на войсковите части в Лазика, а Юстин — на император Юстиниан. Императорът заповядал на стратега да проводи във Византион пратениците на този народ. И тъй за пръв пратеник на аварите бил из-

προσβευσόμενος ὑπὲρ Ἀβάρων πρῶτος, (δς)^a ἐς τὰ βασίλεια ἐσφουήσας ἔλεξε τῷ αυτοκράτορι ὡς πάρεστι τὸ μέγιστόν τε καὶ ἀλκιμώτατον τῶν ἐθνῶν, καὶ ὡς τὸ φύλον οἱ Ἀβάραι ἀκαταμάχητοί τε εἰσι καὶ τὸ ἀνιστατοῦν οἷός τε βραδίως ἀπίσασθαί τε καὶ διαφθεῖρειν, καὶ ὡς προσῆκόν ἐστι τῷ βασιλεῖ ἐς ὁμαχίμων σφᾶς ἐταίρῆσαι ἀλεξητήρας τε ἔχειν ἀγαθοῦς, καὶ ὡς οὐκ ἄλλως ἐννοῦσάτοι ἔσσονται τῇ Ῥωμαϊκῇ πολιτείᾳ ἢ δώροις ἐς τὰ μάλιστα τιμηάτοις καὶ χρήμασιν ἐτησίοις καὶ γῆς εὐφοροπάτης οἰκήσει. ταῦτα τῷ αυτοκράτορι ἐπειδὴ ἤγγειλεν ὁ Κανδίχ, αὐτίκα, οὐ γὰρ ἐσφρίγα οἱ τὸ σῶμα οὐδὲ ἠκμαζεν ἢ ἀλκή, ὡς περ ἀμέλει ἠνίκα Γελίμερά τε τὸν Βάνδηλον καὶ Οὐτίτιν τὸν Γότθον ἄμφω ἔτι νεάζων ἔθετο δοριαλώτω, ἀλλ' ἤδη γηραλέος τε ἦν καὶ τὸ ἀνδρεῖον ἐκείνο φρόνημα καὶ φιλοπόλεμον μετεβέβλητο ἐς τὸ βραθυμότερον, ταῦτα ἔγνω ἑτέρω τρόπῳ καὶ οὐκ πολέμῳ τὴν βαρβαρικὴν ἀποκρούσασθαι δύναμιν. καὶ κατηγωνίσαστο ἂν καὶ ἄρδην ἠφάνισεν, εἰ καὶ μὴ πολέμῳ, ἀλλ' οὖν εὐβουλίᾳ, εἴ γε μὴ τῷ ὀφειλομένῳ τέλει πρότερον ἠφανίσθη αὐτός· οὐ γὰρ πολλῶ ὕστερον ᾤχετο ἐκεῖσε. ἐπεὶ οὖν ἦμισα ἦν οἷός τε περιεῖναι, τὴν ἑτέραν ἐγράπετο. (p. 442, 1—27)

8. Iustinianus sibi Auares socios asciscit

Π 2. Ὅτι δημηγορήσας ὁ βασιλεύς, τοῦ τε ἱεροῦ συλλόγου τὸ ἀρχίνον τε καὶ βουλευτικὸν τοῦ βασιλέως ἐπαινέσαντος, παραχρῆμα τὰ τε δῶρα ἔστειλεν, σειράς τε χρυσῶ διαπεποικιμένας καὶ κλίνας ἐσθῆτάς τε σηρικὰς καὶ ἕτερας πλείστα ἐκμαλθακῶσαι οἷά τε ὄντα ἀλαζονείας ἀνάπλεα φρονήματα, πρὸς τοῖς καὶ προσβευσόμενον Βαλεντίνον (εἰς δὲ οὗτος τῶν βασιλικῶν μαχαιοφόρον), προύτρεπέ τε τὸ φύλον ὁμαχίμων ἐσάγειν Ῥωμαίοις καὶ κατὰ τῶν ἀντιπάλων ὀπλίξεσθαι, ἐμφρονέστατα, οἶμαι, προμηθευσάμενος ὁ βασιλεύς, ὡς ἢ νικῶντες οἱ Ἀβάραι ἢ καὶ ἠσώμενοι ἐξ ἀμφοῖν πορίσωσι Ῥωμαίοις τὸ σνοῖσον. τοῦ δὲ Βαλεντίνου ἐκεῖσε ἀφικόμενον καὶ τὰ δῶρα παρασχομένον καὶ ὅσα ἐσήμηνεν ὁ βασιλεὺς ἐξείπιντος, πρῶτον μὲν ἐξεπολεμώθησαν Οὐνιγούροις^b, εἶτα Ζάλοις, Οὐννικῶ φύλῳ καὶ Σαβήροις δὲ καθεῖλον. (p. 442, 28 — 443,9)

^a δς add. Hoesch. ^b Οὐνιγούροις Nieb.

¹ Вандалският крал Гелимер бил пленен от Велизарий по време на вандалската война в 534 г. Срв. Кулаковски, пос. съч., II, стр. 105. ² Готският крал Витигес бил пленен от Велизарий в Италия. Срв. Кулаковски, пос. съч., II, стр. 130 сл. ³ Хунско племе, срв. *Moravcsik*, op. cit., II, p. 224.

бран някой си, на име Кандих. Той, след като влязъл в двореца, казал на императора, че е дошел най-големият и най-мощният народ. „Племето авари — добавил той — е непобедимо. Те лесно могат да отблъснат и унищожат противниците си. Добре е императорът да ги вземе за бойни другари, за да има отлични защитници. Но те ще бъдат приятели на ромейската държава само ако им дадат много скъпи дарове, годишни парични вноски и ако ги заселят в плодородна земя.“ След като Кандих съобщил това на императора, този решил веднага следното: да отблъсне варварската войска по друг начин, а не с война, понеже тялото му било немошно и вече не бил в разцвета на силите си, както някога, когато още като младеж пленил вандала Гелимер¹ и гота Витигес². Но той бил вече стар и някогашният му мъжествен и войнолюбив дух станал бездеен. И той щял да ги победи и съвършено унищожат, макар не във война, но със своя ум, ако преди това той не бил погубен от неизбежната смърт. И действително не дълго след това заминал за онзи свят. И тъй, понеже той съвсем не бил в състояние да надвие варварите, тръгнал по другия път.

8. Юстиниан првлуча за съюзници аварите

Императорът говорил пред свещения сенат, който възхвалил неговата съобразителност и разсъдливост. Той изпратил веднага подаръците: верижки, украсени със злато, легла, копринени дрехи и много други неща, които могат да изнежат пустославните люде. Освен това изпроводил като пратеник и Валентин, един от своите мечоносци, и му поръчал да привлече [аварското] племе във военен съюз с ромейците и да го опълчи срещу противниците им. Императорът постъпил, мисля, много предвидливо и разумно, тъй като било че аварите биха победили, било че биха претърпели поражение, и в двата случая ромейците щели да извлекат полза. След като Валентин пристигнал там, поднесъл даровете и изложил, каквото му поръчал императорът. Те воювали най-напред срещу унигурите, после срещу залите, хунско племе, и унищожили савирите³.

9. Quomodo Auares Mezamirum Antarum legatum interfecerint

Π 3. Ὅτι ἐπεὶ οἱ ἄρχοντες Ἀντῶν ἀθλίως διετέθησαν καὶ παρὰ τὴν σφῶν αὐτῶν ἐλπίδα ἐλεπτώκεσαν, αὐτίκα οἱ Ἀβάροι ἐκείρον τε τὴν γῆν καὶ ἐληίζοντο τὴν χώραν. πιεζόμενοι δ' οὖν ταῖς τῶν πολεμίων ἐπιδρομαῖς οἱ Ἀνταὶ^α ἔπρεσβεύσαντο ὡς αὐτούς, Μεζάμηρον τὸν Ἰδαριζίου Κελαγᾶστου ἀδελφὸν ἐπὶ τὴν πρεσβείαν χειροτονήσαντες, ἐδέοντό τε πρίασθαι τῶν τινος τοῦ οἰκείου φύλου δοριαλώτων. καὶ τοῖνον Μεζάμηρος δ' πρεσβευτής, στωμύλος τε ὢν καὶ ὑπαγόρας, ὡς Ἀβάρους ἀφικόμενος ἀπέρριψε ῥήματα ὑπερήφανα τε καὶ θρασύτερά πως. ταῦτά τοι δ' Κοτράγηρος^β ἐκείνος, ὁ τοῖς Ἀβάροις ἐπιτήδειος, ὁ κατὰ Ἀντῶν τὰ ἐχθίστα βουλευσάμενος, ἐπεὶ δ' Μεζάμηρος ὑψηλότερον ἢ κατὰ πρεσβευτὴν διελέγετο, εἶπεν ὡς τὸν Χαγάνον· οὗτος δ' ἀνὴρ μεγίστην ἐσοῦ περιβέβληται δύναμιν ἐν Ἀνταῖς οἷός τε πέφυκε κατὰ τῶν δπιωσοῦν αὐτῷ πολεμίων ἀντιτάττεσθαι. δεῖ τοιγαροῦν ἀποκτανθῆναι τοῦτον καὶ τὸ λοιπὸν ἀδεῶς ἐπιδραμεῖσθαι τὴν ἀλλοτριαν. τοῦτω πεισθέντες οἱ Ἀβάροι, παρῳσάμενοι τὴν τῶν πρέσβεων αἰδῶ ἐν οὐδενί τε λόγῳ θέμενοι τὴν δίκην ἀναροῦσι τὸν Μεζάμηρον. ἐξ ἐκείνου πλέον ἢ πρότερον ἔτεμον τὴν γῆν τῶν Ἀντῶν καὶ οὐκ ἀνίσεον ἀνδραποδιζόμενοι ἄγοντές τε καὶ φέροντες. (p. 443, 10—28)

10. De inimicitia inter Romanos et Auares orta

Π 4. Ὅτι ἐδέξατο Ἰουστινιανὸς παρὰ Ἀβάρων πρέσβεις, ἐφ' ᾧ σφᾶς περιαθρήσαι γῆν, ὅποι τὸ φύλον θήσονται τὰς οἰκήσεις. καὶ ὁ μὲν βασιλεὺς, Ἰουστίνου τοῦ στρατηγοῦ σημήναντός οἱ, ἐν βουλῇ ἐποιήσατο ἐς τὴν Ἐλούρων χώραν κατοῦσθαι τὸ ἔθνος, ἐνθα πρὸ τοῦ ᾧκον οἱ Ἐλούροι· δευτέρα δὲ προσαγορεύεται Παιονία· καὶ εἴ γε θυμῆρες αὐτοῖς ἐγένετο, καὶ κατένευσεν ἄν ὁ βασιλεὺς. ἀλλ' ἐκείνοι Σκνθίας οἷτι ᾧοντο δεῖν ἔσεσθαι ἐκτός· αὐτῆς γὰρ δήπουθεν ἐσοῦ ἐφίετο. τοῦτο μὲν οὖν οὐ προύβη, ἔστειλε δὲ ὁμῶς Ἰουστίνος ὁ στρατηγὸς τοὺς

^α οἱ Ἀνταὶ scilicet e. conl. οἶονται A sed in mg. m. 1: εἴχε οἰονταί. ^β Κοτράγηρος conl. Nieb.

¹ Събитието се отнася между 558 и 562 г. ² За имената Мезамир и Келагаст вж. посочвания у *Ив. Дуличев*, Най-ранни връзки между славяни и първобългари. Сборник Г. И. Кацаров, II, София 1955, стр. 331 сл. ³ Изказано е предположение, че тук става дума за кутригурския племенен вожд Заберган. Срв. *Marquart*, Streifzüge, p. 504. — *Златарски*, пос. съч., стр. 73, бел. 2. ⁴ Откъдето засяга събития през 562 г. Общо за събитията вж. *Кулаковски*, пос. съч., II, стр. 232. ⁵ Под името хелури се разбира в същност германското племе херули. За херулите вж. тук стр. 107, бел. 4. ⁶ Втора Пеония, сиреч Панония. ⁷ Става дума за Scythia Minor, сиреч дн. Добруджа.

9. Аварите убиват Мезамир, пратеника на антите

Когато вождовете на антите изпаднаха в бедствено положение¹ и въпреки очакванията си западнаха, аварите почнаха веднага да опустошават и да ограбват земята им. И тъй антите, измъчвани от нападенията на неприятелите, проводили пратеничество при тях, за водител на което избрали Мезамир, син на Идаризий, брат на Келагаст², да молят за откуп на някои пленници от своето племе. Пратеникът Мезамир, който бил бърз и самохвалко, като дошел при аварите, изрекъл надменни и дори дръзки думи. Когато Мезамир говорел по-високомерно, отколкото подобавало на пратеник, известният котрагир³, приятелят на аварите, който бил заклет враг на антите, казал на хагана: „Този човек има най-голямо влияние всред антите и е в състояние да се противопостави на всякакви неприятели. Ето защо той трябва да бъде убит, та да може след това да се нападне без страх тази неприятелска земя. Аварите го послушали и като пренебрегнаха дължимата към пратениците почит и не зачели ни най-малко правото, погубили Мезамир. Оттогава те почнаха по-често, отколкото преди това да разоряват земята на антите и не преставали да пленяват, да отвличат и да грабят.

10. Начало на враждата между ромеи и авари

Юстиниан приел пратеници на аварите⁴, които дошли, за да потърсят земя, гдето племето им щяло да установи жилищата си. Императорът по внушение на стратега Юстин решил да засели този народ в областта, гдето преди това живеели хелурите⁵ и която се нарича Втора Пеония⁶. И ако тя би им харесала, то императорът щял да се съгласи. Но те съвсем не мислели, че трябва да напуснат Скития⁷, защото премного я харесвали. И тъй това не успяло, но при все това стратегът Юстин изпроводил

πρέσβεις ἐς τὸ Βυζάντιον ἐδήλωσέ τε τῷ βασιλεῖ, ὡς ἂν αὐτοῦ ἐν κατοχῇ ἔσοιτο ἐπὶ πολὺ. ἐφιλοποιήσατο γὰρ τῶν πρέσβειων ἓνα (ὄνομά οἱ Κουνίμων) ἐν ἀπορρήτῳ τέ οἱ ἔλεξεν ὁ Κουνίμων ὡς ἕτερα διαλεγόμενοι ἕτερα γνωματεύουσι, καὶ ὡς λόγοις μὲν ἐς τὰ μάλιστα μετρίοις χρῶνται, καὶ ὡς τὴν ἐπιείκειαν παραπέτασμα προβάλλονται τοῦ δόλου τῷ ἐμπεδῶσαι δῆθεν τὸ εὔνοον ὡς τοὺς Ῥωμαίους, ὡς ἂν ταύτη διαπεραιωθεῖεν τὸν Ἰστρὸν, τὸ δέ γε βουλόμενον αὐτοῖς τῆς γνώμης ἔχει ἑτέρως, καὶ ὡς, εἴ γε διέλθοιεν τὸν ποταμόν, βούλονται πανστρατὶ ἐπιθέσθαι. τούτων οὖν Ἰουστίνος ἐγνωσμένων αὐτῷ τῷ βασιλεῖ ἐσήμηνεν, ὡς ἂν οἱ πρέσβεις τῶν Ἀβάρων ἐγκαθειργμένοι ὄντων ἐν Βυζαντίῳ ταύτη γὰρ οὐκ ἀνέξοιτο διελθεῖν τὸ ρεῖθρον, πρὶν ἢ ἀφεθῶσι οἱ πρέσβεις. ἐν τῷ δὲ ταῦτα ἔπρασεν ὁ Ἰουστίνος, οὐχ ἦπτον παρεσκευάζετο ἅμα φυλάξων τὰς διαβάσεις τοῦ ποταμοῦ Βῶνον γὰρ τὸν πρωτοστάτην τοῦ θητικοῦ καὶ οἰκετικοῦ τῆ τοῦ ποταμοῦ ἀπένευμε φυλακῇ. οἱ δὲ πρέσβεις τῶν Ἀβάρων, ἐπεὶ οὐδὲν τι ὤνησαν ὠνπερ αἰτοῦντες πρὸς βασιλέα ἀφίκοιτο, δῶρα ὡσπερ σύνηδες ἦν αὐτοῖς παρ' αὐτοῦ εἰληφότες, καὶ μὲν οὖν ὠνησάμενοι τὰ ὅσα χρεῶν, τοῦτο μὲν ἐσθῆτος, τοῦτο δὲ καὶ ὄπλων, ἀφῆθη αὐτοῖς, ὅμως δ' εἶν Ἰουστίνῳ λάθρα ἐνεκελεύσατο ὁ βασιλεὺς τρόπῳ τῶν τὰ δπλα ἀφελέσθαι παρὰ σφῶν. καὶ οὖν ὁ στρατηγός, ἐπεὶ ἐδέξατο γε αὐθις ἐπανιόντας τοὺς πρέσβεις, κατὰ ταῦτα ἐποίησε. ἐντεῦθεν ἤρξατο ἡ δυσμέγεια Ῥωμαίων τε καὶ Ἀβάρων ἤδη ἐκ πολλοῦ ὑποτυφομένη, καὶ μάλιστα τῷ μὴ ὡς θᾶπτον ἀφεθῆναι τοὺς πρέσβεις. συνεχέστατα γὰρ ἐσήμηνεν ὁ Βασιανὸς ὡς ἂν ἐπανέλθοιεν τὸ μελετώμενον δὲ σάφα ἐπιστάμενος ὁ βασιλεὺς ἄλλοτε ἄλλως διετίθει τὸ παρόν, ὅπως ἐς τὴν βασιλίδα πόλιν ἐγκαθειργμένοι εἶεν. (pp. 443, 29 — 444,31)

11. Avarum legati a Iustino imperatore dona petunt

II 5. Ὅτι ἐπὶ Ἰουστίνου τοῦ νέου οἱ τῶν Ἀβάρων πρέσβεις παρεγένοντο ἐν Βυζαντίῳ τὰ συνήθη δῶρα ληψόμενοι, ἅπερ τῷ κατ' αὐτοὺς ἔδνε Ἰουστινιανὸς ὁ πρὸ τοῦ βασιλεὺς

¹ Според Grosse, Römische Militärgeschichte, p. 195, споменатият тук Бонос бил началник на букелариите. Напротив, Stein, Studien, p. 33, приема, че той е бил maior domus, сиреч началник на двореца. ² Аварският хаган е носил името Баян. За това име вж. Moravcsik, op. cit., II, p. 84. ³ Става дума за имп. Юстин II (565—578), който бил наричан „Млади“ за разлика от Юстин I (518—527), наричан „Стари“.

пратениците във Византион и съобщил на императора, че трябва да бъдат задържани там дълго време, защото той се сприятелил с одного от пратениците на име Кунимон, който му казал тайно, че те едно приказват, а друго мислят. „Те говорят — добавил Кунимон — извънредно кротко и с любезността си прикриват своето лукавство, като се показват привидно благоразположени към ромеите, за да могат да преминат по този начин Истр. Обаче тяхното съкровено желание е друго: ако преминат реката, те ще предприемат нападение с цялата си войска. И тъй, като узнал това, Юстин съобщил на императора, че пратениците на аварите трябва да бъдат задържани във Византион, защото [аварите] не биха се осмелили да преминат реката, преди да бъдат пуснати пратениците им. Юстин, докато вършел това, се приготвявал същевременно с не по-малко усърдие да охранява бродовете на реката. Начело на речната охрана той поставил Бонос¹, началника на наемната войска и на личната охрана на императора. След като не постигнали нищо от това, заради което били дошли да молят императора, пратениците на аварите получили от него подаръци, както им бил обичаят. Каквото им трябвало — било дрехи, било оръжие, — те си доставили и били освободени. Обаче императорът заповядал тайно на Юстин да им отнеме по някакъв начин оръжието. И наистина стратегът, когато приел отново пратениците, които се завръщали, постъпил според тази заповед. Тогава започнала враждата между ромеи и авари, която вече от дълго време тлеела, и най-вече поради това, че пратениците не били пуснати по-рано. Защото Баян² непрестанно настоявал да се завърнат пратениците, обаче императорът, понеже знаел много добре намеренията им, постъпвал по един или друг начин, за да бъдат задържани в столицата.

11. Аварски пратеници изискват от Юстин II подаръци

Във времето на император Юстин Млади³ във Византион дошли пратеници на аварите, за да получат обичайните подаръци, които по-раншият импера-

ἔδιδον· ἦσαν δὲ καλῶδιά τε χρυσῶ διαπεποικιλμένα, ἐς τὸ εἶργειν τι τῶν ἀποδιδρασκόντων ἐπυνηνομήνα, καὶ κλίνας ὁμοίως καὶ ἄλλα πινὰ ἐς τὸ ἀβρότερον ἀνειμένα. τότε δὴ οἱ πρέσβεις τῶν Ἀβάρων ἐς πείραν ἰέναι τοῦ βασιλέως ἐβούλοντο, εἴ γε οὐκ ἄλλως † δῶρα λαμβάνειν αὐτοῖς καὶ τῇ Ῥωμαίων ῥαθυμίᾳ ἐπεντροφᾶν καὶ τὸ ἀμελὲς αὐτῶν οἰκεῖον τίθεσθαι κέρδος· καὶ δὴ παρὰ βασιλέα φοιτᾶν ἤξιον. καὶ οἱ τούτο ἐφειμένον αὐτοῖς, ἔτι γε μὴν καὶ διὰ τῶν ἐρμηγῶν ὅ τι βουλοῦνται λέγειν, τοιοῦδε ἐχρήσαντο λόγοις· Χρῶν, ὦ βασιλεῦ, κληρονομοῦντά σε τῆς πατρῴας ἀρχῆς καὶ τοὺς πατρῴους φίλους οὐκ ἄλλως ἤπερ ὁ πατήρ ὁ σὸς εὖ ποιεῖν, καὶ ταύτη φαίνεσθαι μᾶλλον διάδοχον εἶναι τοῦ τετελευτηκότος τῷ μηδὲν ἐναλλάττειν ὧν ἐκεῖνος ἔπραττε περιῶν. οὕτω γὰρ καὶ ἡμεῖς τῆς αὐτῆς ἀνθεξόμεθα γνώμης, καὶ οὐχ ἦπτον τὸ τῆς εὐεργεσίας ὄνομα μεταθήσομεν εἰς σέ, καὶ μετ' ἐκεῖνον εὐεργέτην ἀποκαλέσομεν· πρὸς γε καὶ αἰσχυνθήσομεθα τῷ πεπονθέναι καλῶς μὴ τοῖς ὁμοίοις ἀμείβεσθαι τὸν δεδρακότα. καὶ γὰρ πατέρα τὸν σὸν δώροισι ἡμᾶς φιλοφρονούμενον ἀντεδώροῦμεθα τῷ καὶ δυνάμενοι μὴ κατατρέχειν τὴν Ῥωμαϊκὴν, ἀλλὰ πλέον ἐνδείκνυσθαι τι. τοὺς γὰρ ἐκ γειτόνων ἡμῖν βαρβάρους τὴν Θράκην αἰεὶ περικόποντας ἠφρανίσαμεν ἀθρόον, καὶ οὐδείς δοτισοῦν αὐτῶν περιλέλειπται τὰ Θρακῶν ὀρίσματα καταδραμούμενος· δεδίασι γὰρ τῶν Ἀβάρων τὴν δύναμιν φιλίως ἔχουσαν πρὸς τὴν Ῥωμαίων ἀρχήν. πεπεῖσμεθα δὴ οἱ ὡς ἐν τούτῳ μόνῳ καινοτομήσεις ἡμᾶς τῷ πλέον παρέχειν ἡμῖν ἢ ὁ σὸς ἐδίδον πατήρ· ἀνθ' ὧν καὶ ἡμεῖς ἤπερ ἐκείνῳ γενησόμεθα σοὶ κατὰ τὸ πλέον ὑπεύθυνοι καὶ μείζονας ἐποφλήσομεν σοὶ τὰς χάριτας. πάρεσμεν οἱ ληψόμενοι τὰ κατὰ τὸ εἰωθὺς. γινώθι γὰρ ὡς ἄλλως οὐκ ἔστι δυνατόν τὸν καθ' ἡμᾶς ἠγεμόνα σοὶ τε καὶ τῇ Ῥωμαίων εἰνούστατον ἔσεσθαι πολιτεία, εἴ γε μὴ ἐγχειρισθῆι πρότερον αὐτῇ τὰ ἐφ' οἷς οὐ κινεῖν ὄπλα κατὰ Ῥωμαίων ἔγνω. Οἱ μὲν τῶν Ἀβάρων πρέσβεις τοιαῦτα διεξῆλθον· ἐπαμφοτερίζοντες τῇ γνώμῃ· τοῦτο μὲν γὰρ ἐδόκουν

тор Юстиниан¹ давал на техния народ. А това били върви, украсени със злато, предназначени за задържане на онова, което се изплъзва, и легла, също и някои други предмети за по-разкошен живот. И тъй тогава пратениците на аварите поискали да подложат на изпитание императора, дали не би било възможно да получат и други² подаръци, за да се подиграят с лекомислието на ромеите и да използват за себе си тяхното нехайство. И наистина те поискали да се явят пред императора. След като това им било позволено, а също им била дадена и възможност да искажат чрез преводачи своите искания, те произнесли следните думи: „Царю, ти, който си наследил бащината си власт, трябва също както твоят баща да облагодетелствуваш и бащините си приятели. И като не променяш нищо от тези неща, които той вършеше приживе, по този начин още повече да покажеш, че си наследник на покойника. Защото така и ние ще запазим същото разположение и не по-малко ще свържем с тебе понятието благоденствие, и бихме те наричали благодетел след него. Освен това ние бихме се засрамили, ако след като сме били облагодетелствувани, не отвърнем със същото на благодетеля си. И наистина ние се отблагодарихме на твоя баща, който ни почете с дарове чрез това, че не нападнахме ромейската държава, ако и да имахме възможност. Дори сторихме и нещо повече: унищожихме внезапно съседните вам варвари³, които опустошаваха постоянно Тракия, и от тях не остана никой, който да напада тракийските предели. Защото те се боят от силата на аварите, които са приятелски разположени към ромейската държава, и тъй ние сме убедени, че ти ще промениш отношението си към нас единствено с това, че ще ни даваш повече, отколкото твоят баща. В замяна на това и ние ще ти бъдем много по-предани, отколкото нему и ще ти дължим по-голяма благодарност. Пристигнахме прочее, за да получим обичайните дарове, защото знай, че иначе не е възможно нашият вожд да бъде приятелски разположен към тебе и ромейската държава, ако предварително не му бъде връчено това, заради което е решил да не вдига оръжие срещу ромеите.“ Пратениците на аварите говорили такива неща, като дър-

¹ Юстиниан I. ² Тук текстът е повреден. ³ Под израза „съседните вам варвари“ се разбират в случая кутригурите и утигурите.

ἰκετεύειν, τοῦτο δὲ ἀπειλεῖν. ᾤοντο γὰρ ὡς ταύτην δεδίζονται τε καὶ ἐκφοβήσουσι τὸν βασιλέα, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἀναγκασθήσονται Ῥωμαῖοι ὡσπερ ἰπόφοροι εἶναι Ἀβάρων. ὁ δὲ βασιλεὺς οὐδὲν ἕτερον ἢ φόρον ἡγησάμενος τῶν Ἀβάρων τὰ ῥήματα ἀντέλεξεν οὕτως· προβαλλομένων ὑμῶν σὺν ἰκετείᾳ τὴν μεγαληγορίαν οἰομένων τε τῇ συγκράσει ταύτη τῶν λόγων τὸ σπουδαζόμενον ὑμῖν ἀνύσειν, ἀμφοτέρας, ὡς εἰπεῖν, ἐκπεπτώκατε τῆς ἐλπίδος· οὐδὲ γὰρ ἰποθωπεύοντες ἡμᾶς ἀπατήσετε, οὐδὲ μὴν ἀπειλοῦντες ἐκφοβήσετε. πλείονα δὲ ὑμῖν ἐγὼ παρέξω τοῦ ἡμετέρου πατρὸς τὸ πέρα τοῦ δέοντος ἐπηρεζόμενος ὑμᾶς τῷ πρόβητον σωφρονίζων· ὁ γὰρ μεταρροθιμίζων τοὺς ἀτάκτους τῶν λογισμῶν καὶ ὡσπερ παιδεύων τε καὶ ἀνακόπτων τῆς ἐπ' ἄλῆθρῳ τῶν ἀσθαδικομένων ὁρμῆς ὁφθήσεται κατὰ τὸ μᾶλλον εὐεργέτης ἢ περὶ ὁ χορηγὸς τῆς τρυφῆς, ὃς φιλεῖν μὲν δοκεῖ, προφάσεως δὲ μικρᾶς ἐπιλαβόμενος τὸν δῆθεν εὐεργετούμενον ἠφάνισεν ἐνθῆως. ἅπτε τοιγαροῦν πλείστου περιάμενοι παρ' ἡμῶν κἄν γοῦν ἐν ζῶσι τελεῖν καὶ ἀντὶ τῶν Ῥωμαϊκῶν χρημάτων τὸν καθ' ἡμᾶς φόβον εἰς σωτηρίαν εἰληφότες. οὔτε γὰρ δεηθείη ποτὲ τῆς καθ' ὑμᾶς συμμαχίας, οὔτε τι λήψετε παρ' ἡμῶν ἢ καθ' ὅσον ἡμῖν δοκεῖ, ὡσπερ δουλείας ἔρανον, καὶ οὐχ, ὡς οἶσθε, φορολογίαν τινά. τοιοῦτον ἐπισείσαντος φόβον τοῦ βασιλέως τοῖς πρέσβεσι τῶν Ἀβάρων, κατεγνωκότες ἐκ τῶν εἰρημένων οἱ βάρβαροι ὡς οὐκ ἀνέξεται σφᾶν τῆς πλεονεξίας, καὶ ὡς οὐδὲν αὐτοῖς ἐκδοθήσεται ὢν ἐκομίζοντο πρὸ τοῦ, καὶ ὡς τὸ λοιπὸν ἀδεῶς οὐκ ἐπιδραμοῦνται τὴν Ῥωμαϊκῆν, ἐν δυσθυμίᾳ τε ἐτύγχανον πολλῇ καὶ ἀναλογιζόμενοι ἦσαν ὅποι τὰ παρόντα ἐκβήσεται καὶ ὅποι τύχης αὐτοῖς χωρήσει τὰ πράγματα· οὐδὲ γὰρ μένειν ἐν Βυζαντίῳ ἀνόνητα ἤθελον, οὔτε μὴν ἄπρακτοι ἀπιέναι ἐβούλοντο. ὁμῶς δ' οὖν τῶν κακῶν αὐτοῖς αἰρετώτερον ἐπῆρχεν ἀπονοστήσαι ὡς τοὺς ὁμοφύλους. καὶ τούτοις ἐνωθέντες ἐς τὴν τῶν Φράγγων χώραν ἀφίκοντο τοῦ βασιλέως τὴν ἀπολογία ἠναυμάσατες. (pp. 444,32 — 446,25)

жели двусмыслен език. Изглеждаше, че те ту се молят, ту пък заплашват, тъй като мислели, че по този начин ще стреснат и ще изплашат императора и че чрез това ромеите ще се принудят да бъдат като данъкоплатци на аварите. Обаче императорът, като сметнал, че думите на аварите не са нищо друго освен празни приказки, отговорил така: „Вие проявявате с молби самохвалството си и мислите, че чрез това смесване на думите ще постигнете своето желание, но вие осуетявате, така да се каже, и двете си надежди, защото нито с ласкателства ще ни измамите, нито със заплахи ще ни уплашите. Обаче аз ще ви дам повече, отколкото нашият баша, като както подобрава, вразумя вас, които сте се възгордели прекомерно. Защото този, който изправя обърканите в мисълта си и сякаш ги възпитава, като възпира дръзките устремени към погибел, ще се покаже, че е много по-голям благодетел, отколкото онзи, който дава средства за разкошен живот и който изглежда проявява обич, но като използва дребен повод, веднага погубва привидно облагодетелствувания. Затова идете си, след като сте добили от нас най-ценното, именно това, че оставате между живите, и след като сте получили вместо ромейски пари от нас страх, който е спасителен за вас. Защото аз никога не бих се нуждаел от вашия военен съюз, нито пък ще получите нещо от нас освен това, което ние решим, и то като награда за служба, а не, както вие мислите, като някакъв данък.“ След като императорът внушил такъв страх у пратениците на аварите, варварите разбрали от казаното, че той не ще търпи тяхната надменност, че нищо не ще им бъде дадено от това, което по-рано са получавали, и че за в бъдеще те не ще нападнат безнаказано ромейската държава. Те изпаднали в голямо униение и постоянно размишлявали как ще се развие положението и какъв край ще вземат за тях работите, защото нито желаели да останат без полза във Византион, нито пък искали да си отидат, без да постигнат нещо. При все това те сметнали, че от [двете] злини за предпочитане е да се завърнат при своите съплеменници. И след като се съединили с тях, пристигнали в страната на франките, като се удивлявали от отговора на императора.

12. Turci cum Romanis amicitiam iungunt

Π 7. *Οτι ἀρχομένον τοῦ τετάρτου ἔτους τῆς Ἰουστίνου βασιλείας πρεσβεία τῶν Τούρκων ἀφίκετο ἐν Βυζαντίῳ, ὡς γὰρ τὰ Τούρκων ἐπὶ μέγα ἤρθη, οἱ Σογδαῖτοι οἱ πρὸ τοῦ μὲν Ἐφθαλιῶν, τηρικαῦτα δὲ Τούρκων κατήκοοι, τοῦ σφῶν βασιλέως ἐδέοντο πρεσβείαν στείλαι ὡς Πέρσας, ὡς ἂν ἐκεῖσε ἀπιόντες οἱ Σογδαῖται ὄνιον παράσχωντο τὴν μέταξιν τοῖς Μήδοις. καὶ οὖν πείθεται ὁ Σιζάβουλος ἀφίκοι τε πρεσβευσομένους Σογδαῖτας· ἐξηγεῖτο δὲ τῆς πρεσβείας Μανιάχ. ἀφικόμενοι δὲ οἱ παρὰ βασιλέα Περσῶν ἐδέοντο τῆς μετᾶξης πέρι, ὅπως ἄνευ τινὸς καλύμης αὐτοῖς προέλθου ἐπ' αὐτῇ τὰ τῆς ἐμπορίας. ὁ δὲ Περσῶν βασιλεὺς (σὺδαμῶς γὰρ αὐτῷ ἤρεσκε τὰ τοιαῦτα, ὡς ἂν μὴ ἐνθένδε ἄδεια ἔσοιτο τούτοις τοῖς Περσῶν ἐμβατεύειν ὄρις) ἀνεβάλετο ἐς τὸ αὐριον· καὶ μὲν οὖν αὐτῶν ἀναβολῇ ἐχρητο πάλιν ἐτέρῳ, ὡς δὲ ἄλλοτε ἄλλως τὸ παρὸν ἀπεκρούετο, τῶν Σογδαίων ἐκλιπαρούντων τε καὶ ἐγκειμένων, τότε Χοσρόης ἐκκλησιάσας ἀνελογίζετο. καὶ οἷν ὁ Κάτουλφος ἐκεῖνος ὁ Ἐφθαλίτης, ὅς διὰ τὴν ἐκ τοῦ κατ' αὐτὸν βασιλέως γεγενημένην βιάαν μίξιν τῇ γυναικὶ προῦδακε τὸ δμόφυλον τοῖς Τούρκοις, οὗτος γοῦν (μετανάστης γὰρ ἐν τῷ μεταξὺ ἐγεγόνει τοῦ χρόνου καὶ ἐμῆδιζεν ἤδη) παρήνευσε βασιλεῖ τῶν Περσῶν τὴν μέταξιν σὺδαμῶς ἀποπέμψασθαι, ἀλλὰ γὰρ καὶ ὀνήσασθαι, καὶ τὰ ὑπὲρ αὐτῆς μὲν καταθέσθαι τιμήματα, θεωμένων δὲ ἄλλως τῶν πρέσβεων αὐτὴν ἀφανίσαι πυρί, ὡς ἂν μήτε ἀδικεῖν δόξει μήτε μὴν βούλεσθαι χρῆσθαι τῇ ἐκ Τούρκων μετᾶξιν. καὶ ἡ μὲν μετᾶξιν ἐπυροπολήθη, αὐτοὶ δὲ ἐς τὰ πάτρια ἤθη ἀνεχώρησαν τῷ γεγενημένῳ ἤμισια χαίροντες. ἐπειδὴ δὲ τῷ Σιζάβουλῳ τὰ ξυγκυρήσαντα ἔφρασαν, αὐτίκα ὄγε καὶ ἐτέρῳ πρεσβεία ἐχρητο ὡς Πέρσας φιλοποιήσασθαι τὴν κατὰ σφᾶς πολιτείαν βουλόμενος. ἐπεὶ δὲ ἡ Τούρκων πρεσβεία αὐτῶν ἀφίκετο, ὁ βασιλεὺς ἅμα τοῖς ἐν τέλει Περσῶν καὶ τῷ Κατούλφῳ ἐγνωμάτευε, πάντη ἀξέμυρον εἶναι Πέρσας φίλαν θέσθαι ὡς Τούρκους· τὸ γὰρ Σκυθικὸν εἶναι παλίμβολον. αὐτῇ τοι καὶ παρ-εγγύησε δηλητηρίῳ φαρμάκῳ ἐπίου διαφθαρῆναι τῶν πρέσβεων, ὅπως ἀπείποιεν τῆς ἐκεῖσε

12. Турките влизат в приятелски връзки с ромеите

В началото на четвъртата година от царуването на Юстин¹ във Византион дошли пратеници на турките. Тъй като мощта на турките много се засилила, согдаите, които по-рано били подвластни на ефталитите, а сега на турките, помолиха своя цар да води пратеници при персите, за да могат согдаите да отиват там и да предлагат на мидийците² за продан коприна. Силзивул се съгласил и позволил на согдаите да водят пратеници. Водач на пратениците бил Маниах. И тъй, след като дошли при персийския цар, молиха го да им разреши да търгуват там с коприна без всякаква пречка. Обаче на персийския цар никак не се нравило това, за да не би турките по такъв начин свободно да влизат в персийските предели. Затова той отложил въпроса за следния ден и отново пак го отложил за другия ден. Но тъй като той отлагал да разреши въпроса ту под един предлог, ту под друг, а согдаите молили настойчиво, то Хосрой свикал събрание, за да разгледа въпроса. Тогава Катулф — онзи ефталит, който предал своите съплеменници на турките, понеже неговият цар бил изнасилвал жена му, който между това бил се изселил и възприел вече персийски нрави, съветвал персийския цар да не изпусне по никакъв начин коприната, а, напротив, да я откупи и заплати цената ѝ, а след това да я унищожи с огън пред очите на пратениците, за да се види, че нито постъпва несправедливо, нито пък желае да употребява коприна, [внесена] от турките. И тъй коприната била изгорена, а те, съвсем недоволни от станалото, се завърнали в родината си. След като съобщили на Силзивул за случилото се, той проводил веднага други пратеници при персите, понеже искал да свърже приятелство с тяхната държава. Обаче когато туркските пратеници дошли отново, царят заедно с персийските савновници и с Катулф решил, че за персите никак не е изгодно да завържат приятелство с турките, защото скитите са коварни. Поради това той дори и заповядал някои от пратениците да бъдат погубени с отрова, за да се откажат да

¹ Откъсът се отнася към събития от 569 г. За събитията изобщо вж. Кулаковски, пос. съч., II, стр. 355 сл. — Успенский, пос. съч., II, стр. 623 сл. — Grousset, op. cit., p. 128 sq. ² С името мидийци тук са обозначени персите.

μετέπειτα παρουσίας. καὶ δὴ οἱ πλεῖστοι τῶν πρεσβευσάμενων Τούρκων τῇ περὶ τὴν ἐδωδὴν μίξει τῶν ἀναιρετικῶν φαρμάκων αὐτοῦ τὸν βίον κατέλυσαν πλὴν τριῶν ἢ τεσσάρων. θροῦς δὲ ἐφοίτησε Πέρσαις ὡς διώλοντο τῶ πνιγηρῶ τῶν Περσῶν αὐχμῶ τῶν Τούρκων οἱ πρόσβεις, ἅτε τῆς αὐτῶν χώρας θαμὰ νικετῶ παλνομένης, καὶ ἀδύνατον ὄν αὐτοῖς ἀνευ κρυμῶδους καταστήματος βιοτεύειν. ταύτη τοι καὶ ἄλλως ὑποτοπήσαντες, οἳ γε τὴν ἐπιβουλὴν διέφυγον, οὕτω ξυμβάν εἰς τὴν παρῶν ἐπαυελθόντες τὰ ἅπερ οἱ Πέρσαι καὶ οἱ διεφθύριον ταῦτα. ὁμῶς ὁ Σιζάβουλος (ἀγχίνους γὰρ τις καὶ δεινός) οὐκ ἠγνόησε τὸ πρᾶχθέν, φήθη δέ, ὅπερ καὶ ἦν, ὡς ἐδολ φονήθησαν οἱ πρόσβεις. ἐνθεν τοιγαροῦν ἡ δυσμένεια ἤρξατο Περσῶν τε καὶ Τούρκων.

Καὶ λαβόμενος ὁ Μανιάχ, ὃς τῶν Σογδαίων προειστήκει, τοιοῦδε καιροῦ συμβουλεύει τῶ Σιζαβούλῳ ἀμεινον εἶναι Τούρκοις ἀσπάσασθαι τὰ Ῥωμαίων καὶ παρ' αὐτῶν ὄνιον ἀποκομίζειν τὴν μέταξαν, ὡς γε καὶ κατὰ τὸ πλεόν τῶν ἄλλων ἀνθρώπων χωρομένους. ἐτοιμότητα δὲ ἔχειν ἔφη ὁ Μανιάχ καὶ αὐτὸς συναπαίρειν τοῖς πρόσβεσιν τῶν Τούρκων καὶ ὡς ταύτη φίλοι ἔσονται Ῥωμαῖοί τε καὶ Τούρκοι. τοῦτοις δὴπου καταπέσας τοῖς φήμασιν ὁ Σιζάβουλος ἐκπέμπει αὐτόν τε καὶ ἑτέρους τινὰς ὡς βασιλεῖα Ῥωμαίων πρεσβευσόμενος προσήσεις τε ἀποκομοῦντας καὶ δῶρα μετάξης οὐκ ὀλίγον τι χρῆμα καὶ συλλαβάς τινας.

Τοιάσδε τινὰς ἐπιστολὰς ἐπιφερόμενος ὁ Μανιάχ ἀπήρξατο τῆς ὁδοπορίας, καὶ δὴ ἐς τὰ μάλιστα πολλὴν διανύσας ἀτραπὸν χώρους τε διεληθὼν ἐσὸτι πλείστους ὄρη τε μέγιστα καὶ ἀγχινεφῆ καὶ πεδία καὶ νάπας λίμνας τε καὶ ποταμούς, εἶτα τὸν Καύκασον τὸ ὄρος ὑπερελθὼν, τὸ τελευταῖον ἀφίκετο ἐς Βυζάντιον. καὶ τοίνυν εἰς τὰ βασίλεια παρελθὼν καὶ παρὰ βασιλεῖα γενόμενος ἅπαντα ἔπραξε τὰ ὅσα ἔπειτα τῶ τῆς φιλίας θεσμῶ, τὸ τε γράμμα καὶ τὰ δῶρα ἐνεχείρισε τοῖς ἐς τοῦτο ἀνειμένοις, καὶ ἐδεῖτο μὴ ἀνονήτους αὐτῶ γενέσθαι τοὺς τῆς ὁδοπορίας ἰδρωτάς. ἅταρ ὁ βασιλεὺς ἀναλεξάμενος διὰ τῶν ἐρμηνέων τὸ γράμμα τὸ Σκυθικὸν ἀσμενέστατα προσήκατο τὴν πρεσβείαν. τοιγαροῦν ἤρξατο τοὺς πρόσβεις περὶ τῆς τῶν Τούρκων

се явяват в бъдеще там. И наистина повечето от пратениците турки, с изключение на трима или четирима, загубили там някъде живота си поради примесване на смъртоносна отрова в храната. Обаче сред персите се разпространила мълвата, че пратениците на турките били загинали от задушния и сух [климат] на Персия, понеже страната на турките се покривала често със снегове и за тях било невъзможно да живеят без студен въздух. Затова и тези, които се изплъзнали от покушението, ако и да подозирали нещо друго, когато се завърнали в отечеството си, и те говорили същото, което и персите. Обаче Силзивул, който бил прозорлив и опитен, разбрал добре какво е станало и бил уверен, че пратениците били убити с измама, както си е било. Оттук именно започнала враждата между персите и турките.

Товага Маниах пък, вождът на согдаите, се възползувал от този случай и посъветвал Силзивул, че е по-изгодно за турките да завържат приятелски връзки с ромеите и да продават на тях коприната, понеже те я употребяват много повече от другите люде. Маниах казал още, че той сам с най-голяма готовност би отпътувал заедно с пратениците на турките и че по този начин ромеите и турките ще станат приятели. Силзивул се съгласил с това предложение и проводил него и някои други при ромейския император като пратеници, за да му предадат поздрави, немалко количество коприна за подарък и някакво писмо.¹

Снабден с такова писмо, Маниах тръгнал на път. След като извървял извънредно дългия път и преминал през извънредно много страни, твърде големи и достигащи до облаците планини, равнини, гористи долини, езера и реки, той после прехвърлил планината Кавказ² и най-сетне пристигнал във Византион. И тъй той дошел в двореца, явил се пред императора и извършил всичко, което изисква приятелството, връчил на натоварените с тази служба лица писмото и подаръците и помолил да не останат напразни мъките на пътуването му. А императорът, след като прочел с помощта на преводачи скитското писмо, приел най-радостно пратениците. След това той запитал пратениците за държавното управ-

¹ Съдържанието на това писмо вероятно е било предадено в оригиналното съчинение на Менандър, обаче в запазените извадки от неговото съчинение то е изпуснато. ² Пратеничеството пътувало по долното течение на Волга и през Кавказ.

ἡγεμονίας τε καὶ χώρας. οἱ δὲ γε ἔφασαν τέταρτος μὲν αὐτοῖς εἶναι ἡγεμονίας, τὸ δὲ γε κράτος τοῦ ξύμπαντος ἔθνος ἀνεῖσθαι μόνῳ τῷ Σιζαβούλῳ. πρὸς γε ἔλεξαν ὡς παρεστήσαντο καὶ Ἐφθαλίτας μέχρι καὶ ἐς φόρον ἀπαγωγῆν. πᾶσαν οὖν, ἔφη ὁ ἀποκράτωρ, τὴν τῶν Ἐφθαλιτῶν ἢ ἐποιήσασθε^a δύναμιν; πάντῳ μὲν οὖν, ἔλεξαν οἱ πρέσβεις. αὐθις ὁ βασιλεὺς κατὰ πόλεις ἢ που ἄρα κατὰ κόμας ᾤκουν οἱ Ἐφθαλίται; οἱ πρέσβεις. ἀστικοί, ὡ δέσποτα, τὸ φύλον. εἰδὼλον οὖν, ἢ δὲ ὁ βασιλεὺς, ὡς ἐκείνων δῆπου τῶν πόλεων κύριοι καθεστήκατε. καὶ μάλα, ἔφασαν. ὁ βασιλεὺς ἄρα ἡμᾶς ἀναδιδάξητε ὅση τῶν Ἀβάρων πληθὺς τῆς τῶν Τούρκων ἀφηνίασεν ἐπικρατείας, καὶ εἰ τινας ἔτι παρ' ὑμῖν. εἰσι μὲν, ὡ βασιλεῦ, οἱ γε τὰ ἡμέτερα στέργουσιν ἔτι, τοὺς δὲ δήπουθεν ἀποδράσαντας οἶμαι ἀμφὶ τὰς εἴκοσιν εἶναι χιλιάδας. εἶτα ἀπαριθμησάμενοι οἱ πρέσβεις ἔθνη καθήκουσα Τούρκων τὸ λοιπὸν ἠντιβόλον τὸν ἀποκράτορα εἰρήνην τε ξυνεστάναι καὶ δουαχμίαν Ῥωμαίους τε καὶ Τούρκους. προσετίθεισαν δὲ ὡς καὶ ἐτοιμότητά ἐχουσι καταπολεμῆσαι τῆς Ῥωμαίων ἐπικρατείας τὸ δυσμενές, ὅποσον ἐς τὴν κατ' αὐτοὺς ἀγελάζονται ἠπειρον. ἐπὶ τούτοις ἅμα τῷ λέξει τῷ χειρὸς ὑψοῦ ἀνατείνας ὁ Μανιάχ οἱ τε ξὺν αὐτῷ δοκῶ ἐπιστώσαντο μεγίστῳ ἢ μὴν ὀρθογνώμονι διανοίᾳ ταῦτα εἰρησθαι. πρὸς γε καὶ κατέχεον ἄρα σφίσι αὐτοῖς, ἔτι γε μὴν καὶ τῷ Σιζαβούλῳ, ἀλλὰ γὰρ καὶ παντὶ τῷ ἔθνει, εἴ γε οὐχὶ τὰ ἐπηγγελμένα ἀληθῆ τε εἶη καὶ πρακτέα. οὕτω μὲν οὖν τὸ φύλον οἱ Τούρκοι φίλοι ἐγένοντο Ῥωμαίους καὶ τῇ καθ' ἡμᾶς οὐχὶ ἄλλως ἐφοίτησαν πολιτεία. (pp. 450,2 — 452,21)

ление и страната на турките. А те отговорили, че у тях има четири княжества, обаче върховната власт над целия народ е предоставена на Силзивул. Освен това те добавили, че те са покорили ефталитите и дори ги накарали да плащат данък. „И тъй — запитал императорът — цялата ли държава на ефталитите завладяхте?“ — „Точно така“ — отговорили пратениците. Императорът запитал отново: „В градове ли или в села живееха ефталитите?“ Пратениците отговорили: „Това племе, господарю, живее в градове.“ „И тъй ясно е — казал императорът, — че вие сте станали господари на техните градове.“ „Разбира се“ — отговорили те. Императорът [запитал]: „Кажете ни сега колко авари се освободиха от властта на турките и дали [има] още при вас?“ „Останаха са, царю, ония, които още са привързани към нас; а тези, които избягаха, мисля, са около двадесет хиляди.“ После пратениците изброили подвластните на турките народи и помолили императора да се склочи за в бъдеще мир и военен съюз между ромеи и турки. Те добавили още, че дори са готови да поведат война срещу враговете на ромейската империя, които живеят близо до тяхната земя. Веднага след произнасянето на тези думи Маниах и ония, които го придружавали, издигнали двете си ръце и потвърдили с най-тежка клетва, че те наистина са казали това с чистосърдечно намерение. Освен това те изричали и проклятие върху себе си, дори и върху Силзивул, та и върху целия народ, ако техните обещания не са искрени и не бъдат изпълнени. Така турките станали и приятели на ромеите и посещавали нашата държава само като такива.

13. De Romanorum legatione ad Uguros aliasque gentes Asiam incolentes

Π 8. Ὅτι διαθρολληθὲν κατὰ τὴν Τουρκίαν, ὅσοι ἀγχίθυροι ἦσαν, ὡς Ῥωμαίων ἐνδημοῦσι πρέσβεις καὶ ὡς πορεύονται τὴν ἐπὶ τὸ Βυζάντιον ἅμα πρεσβεῖα Τούρκων, ὁ τῶν ἐκείνη ἐθνῶν ἡγεμὼν ἐδήλωσε τῷ Σιζαβούλῳ ξὺν ἰκετεία ὡς ἂν καὶ αὐτὸς ἐκ τοῦ σφετέρου τινὰς ἀποστείλαι ἔθνος ἐπὶ θέαν τῆς Ῥωμαϊκῆς πολιτείας καὶ τοίνυν ὁ Σιζάβουλος ἐφίετο. καὶ ἕτεροι δὲ προεστῶτες ἐθνῶν ταῦτα ἐζήτησαν ὁ

13. Ромейско пратеничество при угури и други племена в Азия

Когато се разчуло из Туркия и сред съседните племена, че тук пребивават ромейски пратеници и че пътуват заедно с турско пратеничество за Византион, вождът на тамошните племена отправил молба до Силзивул, щото и той, ако може, да изпрати неколцина от своя народ, за да разгледат ромейската държава. И наистина Силзивул се съгласил. Обаче и други главатари на племена помолили за същото. Той не разрешил на никого от тях, а разрешил само на вожда

^a ἰδιοποιήσασθε cop. Bekker ὑπήκοον ποιήσεται δύναμιν scripsit Menander p. 209, 17.

δὲ οὐδενὶ ξυνεχώρησε τῶν πάντων ἢ μόνον τῶν τῶν Χολιατῶν ἡγεμόνι. καὶ οὖν καὶ τοῦτον παρειληφότες οἱ Ῥωμαῖοι διὰ τοῦ λεγομένου ποταμοῦ Ὠήχ καὶ ἀτραπὸν διανύσαντες οὐδαμῶς ὀλίγην ἐγένοντο κατὰ δὴ τὴν λίμνην τὴν ἀπλετον ἐκείνην καὶ εὐρεῖαν. ἐνταῦθα ὁ Ζήμαρχος ἐνδιατρίψας ἡμέρας τρεῖς στέλλει Γεώργιον, ὃς ἀνεῖτο ἐς τὴν τῶν ἐπιτομωτέρων συλλαβῶν ἀπαγγελίαν, προδηλώσοντα τῷ βασιλεῖ τὴν σφῶν αὐτῶν ἐκ Τούρκων ἐπίνοδον. καὶ οὖν ὁ Γεώργιος ἅμα Τούρκοις δέκα πρὸς τοῖς δύο ἀπήρξατο τῆς ἐπὶ τὸ Βυζάντιον ὁδοῦ ἀνύδρου τε μάλα οὖσης καὶ πάντῃ ἐρήμου, ὅμως δ' οὖν ἐπιτομωτέρας. ὁ δὲ Ζήμαρχος κατὰ δὴ τὸ ψαμαθῶδες τῆς λίμνης παροδεύων ἐπὶ ἡμέρας δέκα καὶ δύο δυσβάτους τε τινὰς χώρους παραμειψάμενος ἐγένετο κατὰ τὰ ρεῖθρα τοῦ Ἰχ, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸν Δαῖχ, καὶ διὰ λιμνῶν ἐτέρων αὐθις ἐς τὸν Ἀπίλαν πάλιν ὡς Οὐγούρους, οἱ δὴ καὶ σφίσιον ἀπήγγειλαν ὡς εἰς τὰ περὶ τὸν Κοφῆνα ποταμὸν ἐς τὰ λάσια τέσσαρες χιλιάδες Περσῶν ἐπιτηροῦσι προλελοχισμένοι, ὡς ἂν χειρώσωνται παριόντας αὐτούς. ταύτῃ τοι ὁ τῶν Οὐγούρων ἡγούμενος, ὃς διέσωζεν ἐκεῖσε τοῦ Σιζαβούλου τὸ κράτος, πληρώσας ὕδατος ἀσκούς παρέσχετο τοῖς περὶ Ζήμαρχον, ὡς ἂν ἔχοιεν ὅθεν ὑδρεύσονται διὰ τῆς ἀνύδρου ἰόντες. εὖρον δὲ καὶ λίμνην, καὶ παραμειψάμενοι τὸ μέγα τοῦτο ὑροστάσιον ἀφίκοντο ἐς ἐκείνας τὰς λίμνας, ἐν αἷς ἐπιμιγνύμενος ἀπόλλυται ὁ Κοφῆν ποταμός. ἐξ ἐκείνου δὴ τοῦ χώρου πέμπονσι διοπτῆρις προδιασκευομένους εἴ γε ὡς ἀληθῶς οἱ Πέρσαι ἐνεδρεύουσιν οἱ δὴ ἀνιχνεύσαντες ἀπήγγειλαν μηδένα ἰδεῖν. ὅμως ξὺν μεγίστῳ φόβῳ ἀφίκοντο ἐς Ἀλανίαν, κατὰ τὸ μᾶλλον δεδιότες τὸ φύλον τῶν Ὀρομοσχῶν. (pp. 451,22 — 453,22)

Π 9. Ὅτι γενόμενοι ἐν Ἀλανίᾳ παρὰ Σαρῶσιον τὸν ἐκείνη ἡγεμόνα καὶ ἅμα τοῖς ἐπομένοις Τούρκοις ἐσφοιῆσαι βουλόμενοι, ὁ Σαρῶσιος τὸν μὲν Ζήμαρχον καὶ τοὺς οἱ ἐπομένους ἐδέξατο

на холиатите. И тъй ромеите, след като взели и тогава, преминали през така наречената река Оих¹ и след като изменили съвсем не малко път, дошли при прочутото огромно и широко езеро². Тук Зимарх престоял три дни и изпратил Георги, комуто било предоставено да предава по-бързите съобщения, да извести предварително на императора за тяхното завръщане от страната на турките. И тъй Георги заедно с дванадесет турки поел пътя за Византион, който бил много безводен и съвършено пустинен, но затова пък по-къс. А Зимарх вървял в продължение на дванадесет дни по песъчливия бряг на езерото. След като минал покрай някои мъчнопроходими места, дошел до течението на Их³, както и на Даих⁴, и през други езера стигнал отново [река] Атила⁵. Оттам отишел при угурите⁶, които именно му съобщили, че в горските места около реката Кофин⁷ ги дебнат четири хиляди перси в засада, за да могат да ги заловят, когато минават покрай там. Затова вождът на угурите, който управлявал там от името на Силзивул, напълнил кожени мехове с вода и ги дал на Зимарх и съпътниците му, за да имат откъде да вземат вода, когато минават през безводната страна. Те намерили и езеро⁸ и след като преминали покрай този голям водоем, пристигнали при ония езера, в които се влива и се губи реката Кофин. От това място те изпратили съгледвачи, които да огледат дали наистина персите стоят в засада. След като проверили внимателно, съобщили, че не видели никого. Въпреки това те пристигнали с голям страх в Алания, понеже доста много се боели от племето на оромусхите⁹.

Когато дошли в Алания¹⁰ при Сарозий, тамошния вожд, пожелали да го посетят заедно със съпътниците си турки. Сарозий приел любезно Зимарх и него-

¹ Предполага се, че тук е посочена реката Яксарт (Сир-Даря). Вж. за подробности Кулаковскиѣ, пос. съч., II, стр. 358. — Златарски, пос. съч., стр. 76. ² Може би става дума за Аралско море. Вж. Кулаковскиѣ, пос. съч., II, стр. 358. ³ Реката Их се отъждествява с дн. р. Емба. Вж. Златарски, пос. съч., I, 1, стр. 76. — Moravcsik, op. cit., II, p. 131. ⁴ Даих се отъждествява с дн. р. Урал. Вж. Marquart, Chronologie, p. 76. — Кулаковскиѣ, пос. съч., стр. 358. — Златарски, пос. съч., I, 1, стр. 76. — Moravcsik, op. cit., II, p. 109. ⁵ Атила, или Ател, е дн. р. Волга. Вж. Кулаковскиѣ, пос. съч., II, стр. 358. — Златарски, пос. съч., I, 1, стр. 76. — Moravcsik, op. cit., II, p. 80. ⁶ Във връзка с името угури Златарски, пос. съч., I, 1, стр. 76, бел. 3, приема, че в същност става дума за утигурите. За името угури вж. посочвания у Moravcsik, op. cit., II, p. 196. ⁷ Под името Кофин се разбира дн. р. Кубан. Вж. Златарски, пос. съч., стр. 77, бел. 3. — Marquart, Streifzüge, p. 32, n. 1, приема, че това е р. Кума, която се влива в Каспийско море. ⁸ Не може да се каже с положителност за кое езеро става дума. Lebeau — S. Martin, op. cit., X, p. 68 n. 1, предполагат, че това е езерото Большой (Bolschei) при Черкасск. ⁹ Според Lebeau — S. Martin, op. cit., X, p. 68, n. 5, под оромусхи трябва да се разбира планинското племе мѳсχοи. ¹⁰ С името Алания се означава голямата степна област между Каспийско и Азовско море, на север от Кавказ.

ἀσμένως, τοὺς δὲ δὴ πρέσβεις τῶν Τούρκων ἔφρασκε μὴ πρότερον τῆς ὡς αὐτὸν εἰσόδου τυχεῖν ἢ καταθεμένους τὰ ὄπλα. τοιγάρτοι καὶ ἄμιλλα αὐτοῖς ἐγένετο περὶ τούτου ἐπὶ ἡμέρας τρεῖς, καὶ Ζήμαρχος ἦν τῶν φιλοεικουμένων διαιτητής. τέλος ἀποθέμενοι τὰ ὄπλα οἱ Τούρκοι, ὡς Σαρωσίω ἐδόκει, ὡς αὐτὸν ἐσεφοίτησαν. ὁ δὲ δὴ Σαρωσίος παρεγγύησε τοῖς περὶ Ζήμαρχον διὰ τῆς τῶν Μιωσιμιανῶν ἀτραποῦ ἡκιστα ἰέναι, τῷ κατὰ τὴν Σουανίαν τοὺς Πέρσας ἐνεδρεύειν· ἄμεινον δὲ εἶναι διὰ τῆς λεγομένης Δαρεινῆς ἀτραποῦ οἴκοι ἀποχωρεῖν. ταῦτα ἐπεὶ ἔγνω ὁ Ζήμαρχος, διὰ τῆς Μιωσιμιανῆς ἔστειλεν ἀχθοφόρους δέκα μέταξαν ἐπιφερομένους ἀπατήσοντας Πέρσας τῷ προεκκλημφθῆναι τὴν μέταξαν καὶ προτερῆσαι τῇ δδῶ, ἐκ τούτου τε ὑποοπησαὶ ὡς ἐς τὸ αὐριον παρέσται καὶ ὁ Ζήμαρχος. καὶ οἱ μὲν ἀχθοφόροι ᾤχοντο ἀπιόντες, Ζήμαρχος δὲ διὰ τῆς Δαρεινῆς παρεγένετο ἐς Ἀψιλίαν, τῇ Μιωσιμιανῇ χαίρειν εἰπὼν ἐς τὰ εὐώνυμά τε ἕασας αὐτήν, ἣ ἐπίδοξοι ἦσαν ἐπιθήσεσθαι οἱ Πέρσαι. καὶ ἦκεν ἐς τὸ Ῥογατόριον, εἶτα κατὰ δὴ τὸν Εὐξείνιον Πόντον, εἶτα ναυτικῶς χρησάμενος ἐς Φάσιν ποταμόν, πάλιν ἐς Τραπεζοῦντα· οὕτω τε δημοσίῳ ἴππῳ ἐς Βυζάντιον παρὰ βασιλέα εἰσελθὼν ἔφρασε τὸ πᾶν. Ζημάρχω μὲν οὖν ἐν τοιοῦσδε ἔληξεν ἡ πορεία καὶ ἀποπορεία ἐπὶ Τούρκους. (pp. 453, 23 — 454,13)

вите съпътници, обаче казал, че турските пратеници ще бъдат приети от него само ако си свалят оръжието. Ето защо сред тях настанал спор за това в продължение на три дни и Зимарх помирил спорешите. Най-после турките си свалили оръжието, както искал Сарозий, и се явили при него. Сарозий препоръчал на Зимарх и съпътниците му съвсем да не се движат по пътя, който минава през страната на миюсимианите¹, понеже в Суания² персите стоели в засада; но по-добре било да се завърнат по домовете си по така наречения Дариев път. Когато узнал това, Зимарх изпратил през Миюсимиана десет носачи, натоварени с коприна. С това, че коприната била изпратена напред и че носачите вървели напред, те искали да измамат персите и да ги накарат да предположат, че на другия ден ще се яви и Зимарх. И носачите заминали, а Зимарх пристигнал през Дариевия път³ в Апсилия⁴, като се отказал от Миюсимиана и я оставил в ляво, понеже се очаквало, че там ще ги нападнат персите. И след това дошел в Рогаторион⁵, оттам до Евксинския Понт, после с кораб при реката Фазис и отново в Трапезунт. Тогава той, като използвал държавните коне, пристигнал във Византион при императора и му разказал всичко. И тъй с това завършило пътуването на Зимарх при турките и завръщането му.

§14. *Alboinus rex Langobardorum ab Avaribus auxilium contra Gepidas petit*

Π 11. Ὅτι Ἀλβούσιος ὁ τῶν Λογγιβάρδων μονάρχος, οὗ γὰρ αὐτῷ ἀπέληγεν ἢ πρὸς Κονιμουνδὸν ἀπέχθεια, ἀλλ' ἐκ παντὸς τρόπου ᾤετο δεῖν καταστρέφασθαι τὴν τῶν Γηπαίδων ἐπικρατείαν, ταύτῃ τοι πρέσβεις ἐξέπεμψεν ὡς τὸν Βαυανὸν ἐς ὀμαιχμίαν παρακαλῶν. παραγενομένων δὲ τῶν πρέσβεων, ἠντιβόλουν μὴ περιδεῖν σφᾶς ὑπὸ Γηπαίδων τὰ ἀνήκεστα πεπονθότας, μάλιστα καὶ Ῥωμαίων τῶν ἄγαν ἐχθίσ-

14. *Лангобардският владетел Албоин иска от аварите помощ срещу гепидите*

Албоин, владетелят на лангобардите, чиято вражда срещу Конимунд⁶ не била престанала⁷, но смятал, че трябва да покори по всякакъв начин държавата на гепидите⁸, изпратил с тази цел пратеници при Баяна⁹, за да му предложи военен съюз. Пратениците, след като дошли, замолили го коленопреклонно да не ги пренебрегва, след като са претърпели непоправими злини от гепидите, още повече, че и ромеите, които са най-голе-

¹ Миюсимианите се отъждествяват със споменатите у Агатий (III, 15) мисимиани, които обитавали по високите планини северно от Лазика. Вж. Кулаковский, пос. съч., II, стр. 358, бел. 3; Lebeau — S. Martin, op. cit., X, p. 69 п. 3. ² Суания е планинска област северно от Колхида. ³ Вероятно тук става дума за име на област или име на път. Срв. Lebeau — S. Martin, op. cit., X, p. 70. — Кулаковский, пос. съч., II, стр. 358, бел. 3. ⁴ Апсилия се е намирала в северната част на Лазика. Lebeau — S. Martin, op. cit., IX, p. 206, п. 2; X, p. 71 п. 2. ⁵ Рогаторион е била крепост в Колхида, вероятно северно от Сухум. Вж. Lebeau — S. Martin, op. cit., X, p. 71. — Кулаковский, пос. съч., II, стр. 358, бел. 3. ⁶ Конимунд бил крал на гепидите. ⁷ За събитията изобщо вж. Diculesscu, Die Gepiden, pp. 157—163. — Кулаковский, пос. съч., II, стр. 343. ⁸ Германското племе на гепидите по това време живеело в Седмоградско и съседните равнини. ⁹ Става дума за аварския хаган Баян, който управлявал от 565 до 602 г.

των Ἀβάροις συμμαχούντων τοῖς Γήπαισι. ἐδίδασκον δὲ ὡς οὐ κατὰ τοσοῦτον πρὸς Γήπαιδας τὸν πόλεμον ἀναρρίψουσι καθ' ὅσον Ἰουστίνῳ μαχήσονται, βασιλεῖ τῶ τῶν Ἀβάρων ἔθνει ἐς τὰ μάλιστα δυσμενεστάτῳ γε ὄντι, ὃς παρωσάμενος τὰς Ἰουστινιανῶν τοῦ μητραδέλφου σπονδὰς πρὸς Ἀβάρους ἐκ πολλοῦ γεγενημένας τῶν εἰωθότων ἐστέρησεν. προσετίθεσαν δὲ ὡς, εἴ γε ἔσονται ἅμα Λογγιβάρδοις, ἀκαταμάχητοι γενήσονται πως, καὶ ὡς καταστρεφόμενοι Γήπαιδας τοῦ τε πλούτου σφῶν ἔτι γε μὴν καὶ τῆς ἐκείνων κοινῇ κρατήσουσι χώρας, καὶ ὡς ἡ Σκυθία τὸ λοιπὸν αὐτοῖς εὐήμεροῦσί γε ἐς αἰεὶ, καὶ μὲν οὖν ἡ Θράκη αὐτῇ ἔσται εὐεπίβατος, καὶ ἀπλῶς ξὺν οὐδενὶ πόνῳ ἐκ γειτόνων ὁρμώμενοι τὴν Ῥωμαίων καταδραμοῦνται, καὶ ὡς ἄχρις αὐτοῦ γε δήπου τοῦ Βυζαντίου ἐλάσσειν. ἔφασκον δὲ οἱ τῶν Λογγιβάρδων πρόσβεις ὡς καὶ συνοίσει τοῖς Ἀβάροις τὴν πρὸς Ῥωμαίους ἀσπάσασθαι μάχην· ἡ γὰρ ἂν ἐκεῖνοι προτερήσουσι καὶ ἐκ παντὸς τρόπου καθελούσι τὴν Ἀβάρων δύναμιν, ὅπου καὶ γῆς τυγχάνουσιν ὄντες. (pp. 454,23 — 455,10)

II 12. Ὅτι ὁ Βασιλεὺς τοῦς τῶν Λογγιβάρδων πρόσβεις δεξάμενος ἐδόκει τούτους περιφρονεῖν τῶ βούλεσθαι γε αὐτοὺς κερδαλεύτερον θέσθαι ὡς αὐτοὺς τὴν συμμαχίαν· καὶ πῆ μὲν τὸ μὴ δύνασθαι, πῆ δὲ τὸ δύνασθαι μὲν προῖσχετο, μὴ βούλεσθαι δέ. ξυνελόγῳ δὲ εἰπεῖν ἅπαντα τρόπον ἀπάτης τοῖς δεομένοις ἐπισείσας ἔδοξε μὲν πείθεσθαι μόλις, οὐκ ἄλλως δὲ ἢ (εἰ) τὸ δεκατημόριον τῶν τετραπόδων ἀπάντων, ὅσα παρὰ Λογγιβάρδοις ὑπῆρχεν, αὐτίκα κομίσαιτο, καὶ ὡς, εἰ γένοιτο καθυπέτεροι, ἤμισον μὲν τῆς λείας ἔξουσιν αὐτοί, τὴν δὲ τῶν Γήπαιδων χώραν εἰς τέλεον. ἃ δὴ καὶ ἐγένετο· καὶ ἐχώρουν Γήπαισι πολεμήσοντες. ἐπειδὴ δὲ ἐπύθετο Κονιμούνδος, λέγεται δείσας ὡς καὶ αὐτὸς παρὰ βασιλέα Ἰουστίνον ἔπεμψε πρόσβεις, καὶ ὡς οὐδὲν ἦτιον ἢ πρότερον ξυνεπιλαβέσθαι οἱ τοῦ κινδύνου ἰκέτευσεν, καὶ πάλιν τὸ Σίριμον καὶ τὴν εἴσω Δράον ποταμοῦ χώραν ἐπηγγέλλετο δώσειν, αἰδώς τε αὐτὸν οὐκ εἶχεν ἤδη περὶ τῶν αὐτῶν ὁμιωμοκότα ἅπαξ καὶ τοῖς ὄρκοις οὐχὶ ἐγκριτερόσηντα. διὸ δὴ καὶ βασιλεὺς Ἰουστίνος εὖ εἰδώς τε καὶ τεκμαιρόμενος τοῖς φθάσασιν, ὡς Κονιμούνδῳ ἔνεστι πίστεως οὐδὲν ὀτιοῦν, ἀνήγασθαι μὲν οὐτι ᾗτετο χρῆναι τὴν ξυμμαχίαν, ἀναβολῇ δὲ ὁμως παρεκρούσατο τοῦ βαρβάρου τὴν αἴτησιν· ἔφη γὰρ ὡς διεσκηδασμένα τὰ Ῥωμαϊκὰ ὑπάρχει σφραγεύματα, ξὺν σπουδῇ δὲ ὡς οἶόν τε ἔστιν ἀθροίσας αὐτίκα

мите врагове на аварите, са в съюз с гепидите. Те твърдели, че предприемат войната не толкова срещу гепидите, колкото за да се сражават с Юстин¹. Този император бил най-голям враг на аварския народ и след като отхвърлил отдавна съществуващите договори на своя вуйчо Юстиниан², лишил ги от обичайните [дарове]. Те прибавяли още, че ако се съюзят с лангобардите, ще станат непобедими и че след като победят гепидите, ще завладеят както тяхното богатство, така и тяхната страна и че завинаги ще благоденствуват, като Скития, а също и Тракия ще бъдат за тях леснодостъпни. Тогава просто без никакъв труд, като изхождат от съседните страни, ще нахлуват в държавата на ромеите и ще достигат чак до самия Византион. Пратениците на лангобардите казвали също, че дори ще бъде полезно за аварите да приемат войната с ромеите. Защото иначе тези щели да ги изпреварят и да унищожат по всякакъв начин силата на аварите, гдето и да се намират те.

Баян, когато приел пратениците на лангобардите, решил да прояви към тях пренебрежение, понеже искал да извлече по-голяма изгода от съюза с тях, и изтъквал като предлог това, че ту не можел, ту можел, но не желал. Накратко казано, той, след като поднесъл на молещите се всякакъв вид хитрости, решил най-сетне да се съгласи, обаче само при условие да получи веднага десетата част от всички четирикраки, които лангобардите притежавали. [Той искал] също, ако победят, да имат половината от плячката и цялата земя на гепидите. Това и станало. И потеглили да воюват с гепидите. А Кониmund, щом узнал това, казват, се уплашил и изпратил отново пратеници при император Юстин, като го молел да му помогне в тази опасност, също както по-рано. Той пак обещал да даде Сирмиум и земята отсам реката Драва, без да се срамува, че вече веднаж се бил заклел за същото, но не устоял на клетвите си. Затова и император Юстин, който добре знаел и заключавал от по-рано станалите [събития], че у Кониmund няма нито капка вяроност, не мислел, че трябва да отхвърли съюза, обаче чрез отлагане отклонявал молбата на варварина. Той казвал, че ромейските войски били разпръснати, но като ги събере колкото може по-бързо, щял веднага да ги из-

¹ Сиреч имп. Юстин II.

² Имп. Юстиниан I.

ἐκπέμψοι. ἀκήκοα δὴ περὶ Κονιμούνδου καὶ τοιαύδε, ἐμοὶ δὲ οὐ πιστά· λίαν γὰρ ἀναίδες ὑπῆρχε τὸν παρασπονδήσαντα περὶ τῶν αὐτῶν δεῖσθαι καὶ πάλιν. λέγεται δὲ ὡς καὶ Λογγίβαρδοι τηρικαῦτα ἐπρεσβεύσαντο παρὰ Ἰουστίνου, καὶ οὗτοι Γήπαιδας τῆς ὡς Ῥωμαίους ἀγνωμοσύνης πλείστω ὅσα κακηγορήσαντες τὴν ἐκ Ῥωμαίων μὲν θηρώμενοι συμμαχίαν ἤνυσαν οὐδέν, κατεπράξαντο δὲ ὁμῶς πρὸς τοῦ βασιλέως μηδετέρους τῆς Ῥωμαίων ἀπολαῦσαι ἐπικουρίας. (pp. 455,11 — 456,5)

15. *Baianus Romanorum legatos in vincula conicit*

Π. 13. Ὅτι Βαϊανὸς ὁ τῶν Ἀβάρων ἡγούμενος, ἐν ᾧ χρόνῳ τὸ Σίρμιον ἠβούλετο πολιορκήσιν, Βιταλιανόν τε τὸν ἐρμηγέα καὶ Κομιτᾶν εἶχεν ἐν δεσμοῖς. ἄμφω γὰρ τῶ ἄνδρῳ τούτῳ Ἰουστίνος ὁ βασιλεὺς ἤδη στείλας ὑπέρχεν ὡς αὐτὸν αἰτήσοντας αὐτοῦ, ὡς ἂν ἅτα διαλεχθεῖν γε αὐτοῖς. ὁ δὲ παρὰ τὸν κοινὸν τῶν πρέσβεων θεσμὸν εἶχεν ἐν δεσμοῖς. (p. 456, 6—11)

16. *De pacis conditionibus a Baiano Romanis oblatiis*

Π 14. Ὅτι ὁ Βαϊανὸς μετὰ τὴν τειχομαχίαν στέλλει τινὰς ἀμφὶ τῆς εἰρήνης διαλεχθησομένους. ἔνιοι δὲ τῶν ἐν Σιρμίου ἀπὸ τὸ ἡλίβατον τοῦ βαλανείου, ὃ δῆτα τῶ δήμῳ ἐτύγχανεν ἀνειμένον, ἐπὶ κατασκοπῇ τῶν πολεμίων κατὰ τὸ σύνθηδες ἐνιζάνοντες καὶ ἐν ἀπόπτῳ παραδοκοῦντες τε καὶ θεώμενοι, εἴ που ἐπήλυσαι ἔσται βαρβαρικῇ, ὡς κατενόησαν τοὺς τῶν Ἀβάρων ἀγγελιαφόρους ἤδη προσιόντας, τῶ μήκει τῆς ἀτραποῦ ἀποπλανηθέντες καὶ οὐπω κατεγνωκότες τὸ ἀκριβὲς ἐπετόπησαν εἶναι πληθὺν Ἀβαρικήν, ἐδήλωσαν τε αὐτίκα καὶ τὸ σημεῖον καθεῖλον. ὁ δὲ Βῶνος πρὸς τοῦτο δυσχεράνας σαφέστερον ἔσπευσε καταμαθεῖν τὰληθές. γνοὺς δὲ ὀλίγους εἶναι τοὺς Ἀβάρους καὶ βούλεσθαι οἱ ἐπικηρυκεύσασθαι, ἐξέπεμψε καὶ αὐτὸς τοὺς ποιησομένους τὰς καταλλαγὰς ἐς τὰ ἔξω τοῦ τείχους. ἔτι γὰρ ἐκ τοῦ ἔλκους περιώδυνος ἦν, καὶ ὁ Θεόδωρος ὁ ἱατρὸς οὐκ εἶα τὸν στρατάρχον ἐν φανερόν γίνεσθαι τοῖς ἐναντίοις. εἰκὸς γὰρ μηδὲ (εἰδέναι) ἔφασκε τοὺς πολεμίους ὡς ἐβλήθη. εἰ δὲ τοῦτο κατάδηλον

прати. И тъй за Конимунд чух такива неща, които са невероятни за мене, защото е много безсрамно този, който е нарушил договора, да моли отново за същото. Казват, че тогава и лангобардите изпроводи пратеници при Юстин. След като обвинявали извънредно много гепидите заради неблагодарността им към ромеите, те не сполучили нищо, макар да се стремели да спечелят съюз с ромеите, все пак постигнаха това пред императора, щото и другите да не се ползват от помощта на ромеите.

15. *Баян хвърля в затвор ромейските пратеници*

Баян, вождът на аварите, когато възнамерявал да обсади Сирмиум¹, хвърлил в затвор преводача Виталиан и Комитас. Двамата император Юстин бил изпратил преди това при него, за да го молят да разисква с тях по някои работи. Обаче той ги задържал в затвор против общия обичай за пратениците.

16. *Баян предлага условия за мир на ромеите*

След нападението на стените² Баян изпратил няколко души да водят преговори за мир. Някои от жителите на Сирмиум седели върху чардака на банята, определен за народа, за да наблюдават според обичая неприятелите. Те гледали внимателно в далечината и наблюдавали дали някъде не ще нахлуят варвари. Когато забелязали, че вестоносците на аварите вече приближават, те, заблудени поради далечината на пътя и без да разберат още точно, помислили, че е аварска войска, известили веднага и свалили знамето. Обаче Бонос е усъмнил в това и побързал да узнае по-точно истината. А когато узнал, че аварите са малко и че искат да водят с него преговори за мир, изпратил и той лица, които да сключат примирие, извън стените. Тъй като военачалникът още страдал от раната си,³ лекарят Теодор не му позволявал да се явява пред противниците, защото — казвал той — неприятелите не бива да знаят, че е ранен. Но ако

¹ Откъсът засяга събития през 568 г. За събитията изобщо вж. *Кулаковский*, пос. съч., II, стр. 345 сл. ² Събитията се отнасят също към 568 г. ³ Бонос е бил началник на гарнизона в Сирмиум. *Stein*, Studien, p. 10, предполага, че той може би е бил magister militum per Illyricum. Преди това Бонос е бил ранен в сражение с аварите.

ἔσται αὐτοῖς, τότε ἀνάγκη μὴ ὑποκρύπτειν, ὡς ἂν μὴ ὑπόνοια γένηται σφίσι τοῦ ἀποβεβιωκέναι αὐτόν. οἱ δέ, ἐπεὶ περὶ τῆς εἰρήνης ἦλθον διαλεχθῆσομενοι καὶ οὐχὶ αὐτός, ὑπενόησαν ὡς διώλετο ὁ στρατηγός, καὶ αὐτῷ ἐθέλειν ἔφρασκον ἐν συνουσίᾳ γενέσθαι. τότε ὁ Θεόδωρος τοῦ συνοίσοντος εὖ μάλα στοχασάμενος ἔλεξεν ὡς τὸ λοιπὸν οὐ χρεῶν ἀποκρύπτεσθαι τὸν στρατηγόν, μᾶλλον μὲν οὖν ἐς τὰ ἔξω ἵναί τῆς πόλεως καὶ ἐς ὄψιν γίνεσθαι τῶν βαρβάρων καὶ φαρμάκω τιλ τὸ ἔλκος περιστείλας ἀφίησιν αὐτόν. καὶ δὴ προελθὼν ὁ Βῶνος ἀγχοῦ τε τῶν βαρβάρων γενόμενος ἐφάνη σφίσι. τότε οἱ πρόσβεις τοιάδε ἀμοιβαίω τῷ λόγῳ ἔφασαν ταῦτα ἡμῖν, ὧ Ῥωμαῖοι, διαλεχθῆναι πρὸς ὑμᾶς ὁ τῶν Ἀβάρων ἐκέλευσε δεσπότης· μὴ μοι μέμψιν τινα ποιήσασθε πόλεμον ἀραμένῳ· ὑμεῖς γὰρ πρῶτοι τὴν αἰτίαν τοῦ πολέμου δεδώκατε. πολλοῖς γὰρ πόνοις ὀμιλήσας καὶ ἀποδημίας οὐχ ἥμισυ ποιησάμενος μόλις ἐχειρωσάμην ταυτηνὴ τὴν χώραν, καὶ ὑμεῖς ἀφείλεσθέ με βιαίως αὐτήν. πρὸς τοῖς καὶ τὸν Οὐδοίβαδον τῷ τῶν δοριαλώτων ἀνήκοντά μοι νόμῳ ἔχετε λαβόντες. ἀλλὰ γὰρ καὶ ὑβρεις ἐς τὰ μάλιστα πικρὰς ὁ κατ' ὑμᾶς κατέχεέ μοι βασιλεύς, οὐ μόνον ἅπαξ ἢ δῖς, ἀλλὰ καὶ πολλάκις, τῶν δεόντων τε οὐδὲν ἠβουλήθη διαπραξασθαι. εἰ τοίνυν τοιαῦτα πρὸς ὑμῶν ἠδικημένος τοῖς ὄπλοις ἐχρησάμην, οὐδαμῶς ὑπάρχω μεμπτός. καὶ νῦν οἶν, εἴ γε βούλεσθε περὶ σπονδῶν τε καὶ εἰρήνης ἡμῖν θέσθαι λόγους, ἐτοιμότητά ἐχομεν, ἐν ὑμῖν τε κείσθω προσιμῆσαι τὸ συνοῖσον καὶ τὰ εἰρηναῖα πρὸ τοῦ πολέμου ἐλέσθαι. πρὸς ταῦτα ἀπεκρίνατο ὁ Βῶνος· πρότεροι μὲν ἡμεῖς οὐκ ἠρξάμεθα πόλεμον· οὐδὲ γὰρ κατ' ὑμῶν ἠλάσαμεν, ἐς τοῖνυντιόν μὲν οὖν σὺ κατὰ τῆς Ῥωμαίων ἠλάσας, λοιπὸν δέ, ὅτι καὶ ὁ βασιλεὺς ἐν βουλήν ἐποιήσατο χρήματά σοι ἐπιδοῦναι· τοιγαροῦν καὶ παρέσχε τοῖς κατὰ σε πρόσβεισιν. ἐπεὶ δὲ κατενόησεν ἀνθαδιζόμενον καὶ ὑπὲρ αὐτὴν δῆπου τὴν βαρβαρικὴν ἀλαζονείαν ἐξωγκωμένον φήματά τε ὑπερήφανα σημάναντα καὶ τῆς σῆς δυνάμεως καθυπέροτρα, τηνικαῦτα καὶ αὐτὸς ἄτε ἀγχίνους ἐπέτελεσε τὰ οἰκεῖα. καὶ τὸ νῦν δὲ ἔχον ἡμέτερόν ἐστιν ὡς βασιλεῖα στεῖλαι οὐς ἂν σὺ βουληθείης πρόσβεις τοὺς βεβαιώσοντας τὰ περὶ

пък това им стане известно, тогава трябва да не крият, за да не би да се появи у тях подозрение, че той е умрял. Понеже дошли други да разискват за мира, а не той, те помислили, че стратегът е загинал, и казали, че искат да се срещнат с него. Тогава Теодор, след като обсъдил много добре кое ще бъде полезно, казал, че занаят стратегът не трябва да се крие, а по-добре е да излезе вън от града и да се покаже на варварите. След като намазал с някакво лекарство раната му, пушал го. И тъй Бонос излязъл, дошел близо до варварите и им се показал. Тогава пратениците казали при преговорите нещо подобно: „Ромеи, господарят на аварите ни заповяда да ви кажем следното: Да не ми правите никакъв укор, загдето съм започнал война, понеже вие първи дадохте повод за войната. След като понесох много трудности и изминах съвсем немалко път, завладях най-сетне тази страна, а вие ми я отнехте насилствено. Освен това сте ми взели и Усдибад¹, който ми принадлежи съгласно обичая за пленниците. Също и извънредно горчиви оскърбления е изсипвал върху мене вашият император, и то не само веднаж или дважд, но често и не пожела да извърши нищо от онова, което трябва да сторите.² Ако следователно аз, който съм претърпял от вас такива неправди, употребих оръжието, съвсем не трябва да бъда укоряван.³ И сега, ако вие желаете да водите преговори за мир, ние сме напълно готови и нека от вас да зависи дали да предпочетете полезното и мира или да изберете войната.“ На това Бонос отговорил: „Не сме ние първи започнали войната, нито сме потеглили срещу вас, но, напротив, ти си потеглил срещу ромейската държава. Освен това императорът дори беше решил да ти даде пари. И наистина той предложи това на твоите пратеници. Но когато той забеляза, че се държиш надменно, че си се надул повече, отколкото допуска самото варварско самохвалство и че говориш високомерни и превишаващи твоята сила думи, тогава и той като прозорлив уредил своите работи. И както е сега положението, наш дълг е да изпратим при императора пратениците, които ти би по-

¹ Усдибад бил пленен гепид. ² Загатва се за отказа на имп. Юстин да дава ежегодните подаръци. ³ Тук аварският хаган е посочен според схващанията на византийския императорски двор като поданик на императора. Срв. *Dölger, Die „Familie der Könige“*, p. 402.

τῆς εἰρήνης. μηδὲ γὰρ ἐν ἡμῖν εἶναι νόμιζε
 κἄν γοῦν φθέγγασθαι τι, μήτι γε καὶ ἐτέρως
 (ἦ)^a καθὰ βασιλεῖ τῷ ἡμετέρῳ δοκεῖ διαπρα-
 ξασθαι. ταῦτα Βώνου εἰρηκοτος, εἴ ἔχειν ἔδοξε
 τῷ Βαιανῶ τὰ βήματα. ἐσήμανε δὲ αὐτῷ ἐπειδὴ
 τὰ εἰς δμαίμιαν ἐπόμενά μοι ἔθνη αἰσχύνονται,
 αἰδώς τέ με ἔχει, εἴ γε πάντη ἄπρακτος ἐνθένδε
 ἀναχωρήσω μηδεν τι ὀνήσας ἔμαντόν, ὡς ἂν
 μὴ οὖν δόξω μάτην πεποιηκέναι καὶ ἀκερδῆ
 τὴν ἐπιχείρησιν, βραχέα μοί τινα πέμψατε δῶρα.
 καὶ γὰρ ἐν τῇ Σκυθίᾳ περαιωθέντες οὐδὲν οἰοῦν
 ἐκομισάμεν, καὶ τῶν ἀδυνάτων ἐστὶ κἀντιθέθεν
 ἦκιστα ὠφελήθέντα με ἀπελεύσεσθαι. Βώνῳ
 δὲ τῷ στρατηγῷ καὶ τοῖς ὅσοι γε ἕμψ' αὐτον
 (ἦν δὲ ὁ τῆς πόλεως μέγιστος ἱερεὺς) ἔδοξεν
 εὐλογον μὲν εἶναι τὸ προτεινόμενον, οὐδὲ γὰρ
 πλεῖστα ἐβούλετο κομισασθαι, ἀλλ' ἄχρι δίσκου
 ἐνὸς ἀργυροποιήτου καὶ ὀλίγου χρυσίου, ἔτι γε
 μὴν καὶ ἡμπεροχίου Σκυθίου. πλήρ' ἐδεδίεσαν
 οἱ περὶ Βώνον ἰδιοβουλήσαι καὶ οὐχὶ γνώμη
 τοῦ αὐτοκράτορος ἅπαντα διαπραξασθαι. ἀντιση-
 μαναν τοιγαροῦν αὐτῷ ὡς νῦν ἔχομεν βασιλέα
 φοβερόν τε καὶ ἐμβριδέστατον, καὶ οὐκ ἀνεξό-
 μεθα οὐδὲ ὅσα οἷόν τέ ἐστι διαλαθεῖν αὐτὸν
 ἐπιτελέσαι ἀνθαιρέτως, ἄλλως τε δὲ ἡμεῖς, ἅτε
 ἐν ἑσπέραιματι τυγχάνοντες, οὐκ ἐπιφερόμεθα
 χρημάτων περιουσίαν, ἢ μόνον στρατιωτικὴν ἐφ-
 εστίδα, ἣν γε δήπου καὶ περιβεβλήμεθα, ἔτι τε
 τὰ ὄπλα. δωροφροῆσαι δὴ οὖν τῷ τῶν Ἀβάρων
 ἡγουμένῳ ἐξ ὧν ἐνταῦθα ἤκομεν ἔχοντες εὐτελῶν,
 ἄνδρει, ὦ Χαγάνε, μὴ καὶ ὕβρις πέφυκέ τις.
 ἀξιοτιμον δέ, καθὰ ἔφη, ὡδὶ οὐκ ἔχομεν τὰ
 γὰρ τιμαλφέστερα τῶν ἐφοδίων ἡμῖν ἐν ἐτέροις
 ὑπάρχουσι τόποις καὶ ὡς πορρωτάτω ἡμῶν. εἰ
 οὖν ὁ καθ' ἡμᾶς αὐτοκράτωρ φιλοφρονησεται
 σε δώροις, οὐκ ὀκνήσομεν δήπου καὶ ἡμεῖς
 γεγηθότες τε καὶ τῷ βασιλεῖ ἐπόμενοι ταῦτα
 διαπραξασθαι, καθ' ὅσον οἷοί τέ ἐσμεν, ὡσπερ
 φίλῳ προσφερόμενοι καὶ ὁμοδούλῳ. πρὸς ταῦτα
 ἀγανακτήσας ὁ Βαιανὸς οὖν ὄρακ' ἠπέιλησεν ἢ
 μὴν στρατεύμα ἐκπέμψειν τὴν Ῥωμαίων ἐπι-
 δραμούμενον. καὶ δὴ τοῦ στρατηγοῦ κατάδηλον
 αὐτῷ πεποιηκότος, ὡς ἐξέεται μὲν οἱ ποιεῖν
 ὅσα ἂν δυνήσοιτο, εἰδέναι δὲ ὡς οὐ πάντως
 ἐπ' ἀγαθῷ τῶν στελλομένων ἔσται ἢ ἐπιδρομῇ,
 αὐτὸς ἔφη οὐ τοιούτους ἐπαφήσω τῇ Ῥωμαϊκῇ

желал, за да закрепят мира. Защото не-
 дей мисли, че е в наша власт да кажем
 нещо и да го извършим не така, както
 е решил нашият император.“ След като
 Бонос казал това, Баян сметнал, че ду-
 мите му са добри. Обаче казал още:
 „Понеже се срамувам от народите, ко-
 ито ме придружават като съюзници, и
 ме е срам, ако се завърна оттука, без
 да съм постигнал нещо или да съм из-
 влякъл някаква полза за себе си, то за
 да не би да изглежда, че съм извършил
 напразно и без печалба похода, изпра-
 тете ми някакви малки подаръци. Защо-
 то след като преминах в Скития, съвсем
 нищо не съм взел и не ми е възможно
 да замина оттука, без да съм получил
 поне малко нещо.“ Стратегът Бонос и
 тези, които били с него (между тях бил и
 архиепееят на града), решили, че предло-
 жението е приемливо. Защото той не ис-
 кал да му се даде нещо много, но само
 една сребърна тава, малко злато и освен
 това една скитска дреха. Обаче Бонос и
 придружаващите го се бояли да действу-
 ват на своя глава и да извършат всичко
 това без мнението на императора. Ето
 защо му отговорили така: „Ние имаме
 сега страшен и твърде гневлив импера-
 тор и не ще се осмелим да извършим
 на своя воля нито дори това, което е
 възможно да се укрие от него. При това,
 понеже сме в поход, ние не носим със
 себе си други вещи освен войнишка
 връхна дреха, която сме и облекли, и
 още оръжията. Затова помисли, хагане,
 да не би да е обидно, ако поднесем в
 дар на вожда на аварите тези малocenни
 предмети, с които сме дошли тук. А
 нещо ценно, както казах, тук нямаме,
 защото по-ценното от нашите походни
 вещи се намира на други места, и то
 много далече от нас. И тъй, ако нашият
 самодържец те почете с дарове, то не
 ще се забавим и ние с радост и покор-
 ност към императора да извършим това,
 доколкото можем, като се отнесем с
 тебе като с приятел, който служи на
 същия господар.“ Баян, възмутен от
 тези думи, се заканил с клетва, че непре-
 менно ще изпрати войска, която да на-
 падне ромейската държава. Стратегът
 му заявил открито, че е свободен да
 прави това, което може, но да знае, че
 нападението никак не ще завърши до-
 бре за изпратените войски. Тогава Ба-
 ян казал: „Такива войници ще изпратя
 срещу ромейската държава, че ако дори

^a ἦ add. Bekker.

ὡς, εἰ καὶ συμβαίῃ γε σφίσι θανάτῳ ἄλῶναι, ἀλλ' ἔμοιγε μὴ γενέσθαι τινα συναίσθησιν. καὶ δὴ παρεκελεύσατο δέκα χιλιάδας τῶν Κοιριγούρων λεγομένων Οὐννων διαβῆναι τὸν Σάον ποταμὸν καὶ δηῶσαι τὰ ἐπὶ Δελματίαν, αὐτὸς δὲ ξὺν πάσῃ τῇ κατ' αὐτὸν πληθύνει διακλιθῶν τὸν Ἰστρον εἰς τὰ τῶν Γηπαίδων διέτριβεν ὄρια. (pp. 456,12 — 458,30)

II 15. Ὅτι αὐθις ἦλθε Ταργίτιος βουλόμενος πρεσβεύσασθαι ὡς βασιλέα, ἐκεῖνά τε ἔφη τῷ βασιλεῖ καὶ ἤκουσε πρὸς αὐτοῦ ἅπερ καὶ ἄλλοτε. τὴν τε γὰρ πόλιν τὸ Σίρμιον ἐβούλετο πρὸς Ῥωμαίων κομίσασθαι ἅτε οἰκίον ὃν αὐτῷ κτήμα, ἐξότε τὰ τῶν Γηπαίδων ἐπ' αὐτοῦ διέφθαρτο πράγματα, ἔτι τε καὶ τὰ χρήματα, ἅπερ Ἰουστίνος τοῖς Οὐννοις ἐφ' ἐκάστῳ ἐνιαυτῷ ἐδίδον καί, ὅλα μὴδὲν εἰληφότων αὐτῶν ἐκ τῶν παροχομένων ἐτῶν, ἅπαντα ὁμοῦ Ταργίτιος εἰσπράττειν ἤξιον οὕτω τε λοιπὸν τὰς ἐνιαυσιαίας συντάξεις ἐρωμένους κατατιθέναι Ῥωμαίοις. πρὸς γε καὶ τὸν Οὐσδίβαδον ἐζήτηε ὅλα προσήκοντα τῷ τῶν δοριλήπτων αὐτῷ θεσμῷ. καὶ ἕτερα δὲ τινα προσβάλλετο ὁ Ταργίτιος ὑπερηφανίας ἀνάπλευ, ὧν οὐδένα λόγον ἐποιεῖτο ὁ βασιλεὺς· ἀλλὰ γὰρ τὰ τε λεγόμενα πρὸς αὐτοῦ ἀπεφλαύριζε καὶ μὲν οἷν βασιλικῶς ἐχοῖτο τοῖς ῥήμασιν. ἐπὶ τούτοις οἷν διάφοροι πρεσβεῖαι φοιτήσασαι, ὡς διηνύσθη πλέον οὐδὲν, διαφῆκε τὸν Ταργίτιον ὁ βασιλεὺς εἰρηκῶς αὐτῷ στέλλειν ἐκεῖσε Τιβέριον αὐτοκράτορα στρατηγὸν περὶ τοῦ πατὸς διαλεχθῆσομένου καὶ βεβαιώσονται τὰ ἕκαστα. (pp. 458,31—459,13)

17. Romani pacis conditiones ab Avaribus oblatas repudiant

II 17. Ὅτι αὐθις οἱ Ἄβαροι πρεσβεῖαν ἔστειλαν ὡς Ῥωμαίους καί, περὶ ὧν πολλάκις, περὶ τῶν αὐτῶν ἐπρεσβεύοντο. ὡς δὲ οὐδὲν ὑπῆρκε οἱ Ῥωμαῖοι, (οὐ γὰρ Ἰουστίνον τὸν αὐτοκράτορα ἤρσεκε) τὸ τελευταῖον τοῦ Ἀψιχ ἐς πρεσβεῖαν ἐληλυθότος ξυνήρσεε Τιβερίῳ καὶ τοῖς περὶ τὸν Ἀψιχ παρασχεθῆναι γῆν τοὺς Ῥωμαίους, ἵνα κατοικήσονται μέλλοιεν οἱ Ἄβαροι, εἴ γε τῶν παρὰ σφίσι ἀρχόντων λήψονται τοὺς παῖδας ὀμηρεύοντας. καὶ οἷν τὰ τοιαύδε Τιβέριος ἐσήμνηε βασιλεῖ. ἀλλὰ γὰρ τῷ αὐτοκράτορι οὕτω ἐδόκει τοῖς πράγμασι τῶν Ῥωμαίων εἶναι λυσιτελέσ-

се случи да загинат, няма да изпитам никакво съчувствие.“ И заповядал десет хиляди от хуните, които се наричат котригури, да преминат реката Сава и да опустошат земите в Далмация, а сам той с цялата своя войска преминал Истр и пребивавал в пределите на гепидите.

Таргитий дошел отново като пратеник при императора и му казал същото, което по-рано говорил, и чул от него същия отговор: [а именно хаганът] искал да получи от ромеите града Сирмиум, понеже бил негово собствено притежание, откакто държавата на гепидите била унищожена от него. Също така искал и парите, които Юстин давал всяка година на хуните. И понеже хуните не били получили нищо през миналите години, Таргитий искал да вземе всичко наведнъж и така да осигури за в бъдеще ежегодните вноски от ромеите. Освен това поискал и Усдибад, понеже му принадлежал съгласно обичая за пленените. Таргитий казал и други неща, изпълнени с надменност, на които императорът съвсем не отговорил. Той не обръщал внимание на говореното от Таргитий, а употребявал такива думи, които подобават на император. След това идвали и различни пратеничества, но не било постигнато нищо повече. Тогава императорът освободил Таргитий, като му казал, че ще изпрати там стратега автократор¹ Тиберий², който ще разиска за всичко и ще уреди всички въпроси поотделно.

17. Ромеите отхвърлят условията за мир, предложени от аварите

Аварите проводили отново пратеници при ромеите за същите неща, за които често провождали пратеници. Обаче ромеите не се съгласили на нищо, защото император Юстин не бил съгласен. Найсетне, когато дошел като пратеник Апсих, Тиберий се споразумял с Апсих и придружниците му, щото ромеите да дадат земя, за да могат аварите да се заселят там, ако ромеите получат като заложници децата на техните вождове. И тъй Тиберий съобщил това на императора. Но императорът сметнал, че това не е изгодно за ромейските интереси. Той казал, че ще

¹ Длъжността „стратег автократор“ била създадена от имп. Юстиниан I и лицето, което я получавало, в някои случаи придобивало и неограничена власт. Срв. Grosse, op. cit., p. 190. — *Steln, Studien*, pp. 56, 80 п. 4. ² Това е по-късният император Тиберий (578—582).

οὐκ ἄλλως δὲ εἰρηνεύσειν ἔφασκεν, εἴ γε μὴ αὐτοῦ δῆτα τοῦ Ἑβάρων^α ἡγουμένου λάβοι τῶν παίδων τινὰς ἐς δμήρους. Τιβέριω δὲ οὐ ταῦτα ἐδόκει ἐγνωμάτευσ γὰρ ὡς, εἴ γε τῶν παρὰ Σκύθαις ἀρχόντων λήψονται τοὺς παῖδας, οἱ αἰεὶ, δουλευόμενοι τοῦ Χαγάνου τὰ ξυνηθιμένα παρῴασθαι, οὐ συγχωρήσειν ποτὲ τῶν δμηρευόντων τοὺς πατέρας. Τιβέριος μὲν τοιαῶδε ὑπῆρχε γνώμης, βασιλεῖ δὲ οὐχ οὕτως ἐδόκει· ἀλλὰ γὰρ δῆπου καὶ ἐνεμίσειε τοῖς Ῥωμαίων στρατιάρχαις τὸν πόλεμον ἀναβαλλομένοις, συλλαβαῖς τε ἐχρήτο ὡς αὐτοὺς διαγορευούσας ὡς δέοι τοῖς βαρβάροις ἐνδείκνυσθαι ὅτι γε δῆπου Ῥωμαῖοις οὐχὶ ἐς τὸ ἀβροδίαιτον ὁ βίος, ἄλλως δὲ ὡς φιλοπόλεμοι τέ εἰσι καὶ φερέπονοι. ἔπει δὲ τὰ τῆς ἐριδος ἐνίκα, καὶ ὁ πόλεμος ἠπειλεῖτο, Τιβέριος ἐσήμηνε Βώνω ἐν γραμμασι φυλάξασθαι τὰς διαβάσεις τοῦ ποταμοῦ. (pp. 459, 26 — 460,11)

18. Pax inter Romanos et Avaros fit

Π 18. Ὅτι μετὰ τὴν νίκην τῶν Ἑβάρων, ἠττηθέντος Τιβερίου τοῦ στρατηγοῦ, μετὰ τὰς ξυνηθῆκας συνήρесе πρεσβεύσασθαι ὡς τὸν Ῥωμαίων αὐτοκράτορα. καὶ δὴ Τιβέριος ξυναπέστειλε τῇ πρεσβείᾳ Δαμμανὸν ταξίαρχον ἐσήμηνέ τε τῷ βασιλεῖ ἅπαντα τὰ ξυνεγεχθέντα, καὶ περὶ ὧν βούλεται τὸ Ἑβάρων. καὶ ἐσπεύσαντο τελέως Ῥωμαῖοί τε καὶ Ἑβάρων. (p. 460, 12—17)

19. Quomodo Scamari Avarum legatos aggressi sint

Π 19. Ὅτι τῶν Ἑβάρων σπεισαμένων καὶ ἐς τὰ οἰκεῖα ἀπερχομένων, οἱ Σκαμάρεις ἐγχωρίως ὀνομαζόμενοι ἐνεδρεύσαντες ἀφείλοντο ἵππους τε καὶ ἄργυρον καὶ ἑτέραν ἀποσκευήν. τοῦτου ἕνεκα πρεσβείαν ἔστειλαν αὐτῶν ὡς Τιβέριον, τῶν κελλορότων πέρι ἐπιμεμφόμενοι, ἔτι καὶ τὰ ἀφαρκεθέντα ἀνακομίσασθαι β.υλόμενοι. καὶ δὴ ἀνερευνηθέντες οἱ τὴν κλοπὴν εἰργασμένοι ἐν φανερωῶ τε γενόμενοι, μοῖραν τινα ἀπεκατέστησε τοῖς Ἑβάρων. (p. 460,18—24)

^a Ἑβάρων Nleb. Ῥωμαίων A.

¹ Византийците си запазили Сирмиум, обаче се задължавали да плащат ежегодно по 80 хил. солида като данък на аварите. ² С името скамари (скамареи, scamarae) по това време биват означавани дружини, в които имало въоръжени роби и колонии. Вж. *Bury, History*, II, p. 117 n. 1. — *Кулаковский*, пос. съч., II, 211. — *Stein, Studien*, p. 13. — *А. Д. Дмитриев*, Движение скамаров, ВВр 1952, V, стр. 3—14.

настане мир само ако получи като заложници някои от децата на самия аварски вожд. Обаче Тиберий не одобрил това, той бил на мнение, че ако бъдат взети децата на скитските първенци, то ако хаганът реши да отхвърли договорите, башите на заложниците, както е естествено, никога не ще се съгласят с това. Тиберий бил на такова мнение, а императорът мислел иначе и дори се сърдел на ромейските военачалници, загдето отлагали войната. Той им заповядал с писмо да покажат на варварите, че не са се отдали на изнежен живот, но че са войнолюбиви и издръжливи. Тъй като враждата надделяла и имало опасност от война, Тиберий заповядал с писмо на Бонос да пази бродовете на реката.

18. Ромеите и аварите сключват мир

След победата на аварите и поражението на стратега Тиберий било уговорено след сключването на примирието да бъдат изпроводени пратеници при ромейския император. Заедно с тези пратеници Тиберий изпратил и таксиарха Дамян и съобщил на императора всичко, което се случило, и исканията на аварите.¹ И най-сетне ромеите и аварите сключили мир.

19. Скамари нападат аварските пратеници

След като аварите сключили мир и се завръщали в своите земи, така наричаните на местен език скамари² устроили засада и им отнели коне, сребро и други неща. Ето защо те изпроводили отново пратеници при Тиберий, оплакали се, че им откраднали вещите, и поискали да им бъде върнато откраднатото. След като били открити и изобличени лицата, които извършили кражбата, той върнал на аварите една част.

20. *Sclavini Thraciam populantur*

Π 24. Κατὰ δὲ τὸ τέταρτον ἔτος Τιβερίου Κωνσταντίνου Καίσαρος βασιλείας ἐν τῇ Θράκῃ ξυνηρέχθη τὸ Σκλαυηῶν ἔθνος μέχρι πονηλιάδων ἑκατὸν Θράκην καὶ ἄλλα πολλὰ ληίσασθαι. (p. 469, 2—5)

21. *Baianus Sirmii dolo expugnandi consilium init*

Π 30. Ὅτι Βαϊανὸς ὁ τῶν Ἀβάρων Χαγάνος σὺδερμῆς ἀφορμῆς ἢ σκήψεως λαβόμενος οὐδὲ ψευδῆ γοῦν κατὰ Ῥωμαίων αἰτίων ἀξιώσας τινὰ συνθεῖναι, ἀλλὰ γὰρ καὶ κατὰ τόδε ὁμοίως τὸ ἔτος Ταργίτιον πρὸς βασιλέα στείλας, ὡς τὰ συνταχθέντα κομίσαιτο τῶν χρημάτων (ὀγδοήκοντα δὲ χιλιάδες ὑπῆρχον εἰς ἔτος ἑκατὸν νομισμάτων), ἐπειδὴ τὸν τε ἄλλον φόρον, ὃν ἐκ τῶν χρημάτων ἐνεπορεύσατο, καὶ τὸ χρυσίον ἔχων ἐπαῆκεν ὡς αὐτόν, ἐκεῖνος ἀναισχυντότατα καὶ βαρβαρότατα ἄφνω παραλύσας τὰς συνθήκας, ὡς πρὸς Τιβέριον τῆς Καίσαρος ἐπιβάντα τύχης εὐθὺς ἐν ἀρχαῖς ἐποίησατο, καὶ πανστρατιᾷ κινήσας ἀφικνεῖται κατὰ δὴ τὸν Σάον ποταμὸν μεταξὺ Σιρμίου πόλεως καὶ Σιγγηδόνας. καὶ γεφυροῦν ἐπεχείρει τὸν ῥοῦν, ἐπιβουλεύων μὲν Σιρμίῳ τῇ πόλει καὶ παραστήσασθαι ταύτην βουλόμενος, δείσας δὲ μὴ διακωλυθεῖν πρὸς τῶν Ῥωμαίων τῶν ἐπιφυλαττότων ἐν Σιγγηδόνι^α καὶ τὴν ἐκ πολλοῦ τοῦ χρόνου πεῖραν τε καὶ ἐπιστήμην αὐτῶν ἐν ταῖς διαπλευσάσας τὸν ποταμὸν ναυσὶν ὑπειδόμενος, βουλόμενός τε πρὸ^β (τοῦ) τὴν βουλὴν εἰς τὸ φανερόν ἐκπεσεῖν τὸ ἐγχείρημα τελεώσασθαι, πλοῖα συναγείρας κατὰ τὴν ἄνω Πανωνίαν εἰς τὸν Ἰστρὸν πολλὰ βαρέα, καὶ οὐ κατὰ λόγον τῆς ναυπηγικῆς τέχνης, ὅμως ἐκ τῶν ἐνόμων μακρὰς συμπεπλεγμένους στρατιώτιδας ναῦς καὶ πολλοὺς ἐν αὐταῖς ἐπιβιβάσας ὀπλίτας ἐρέτας τε οὐ κατὰ κόσμον ἀλλὰ βαρβαρικῶς τε καὶ ἀνωμάλως ταῖς κώπαις τύπτοντας τὸ ὕδωρ, κινήσας ἀθρόον ταῖς τε ἐπακτοῖσι κατὰ τὸν ποταμὸν, καὶ αὐτὸς μετὰ πάσης τῆς Ἀβάρων στρατιᾶς περὶ διὰ τῆς Σιρμιανῆς πορευόμενος νῆσον, παραγίνεται κατὰ τὸν Σάον ποταμὸν. διαταραχθέντων δὲ τῶν ἐν ταῖς πόλεσι ταύταις Ῥωμαίων καὶ τὸ ἐγχείρημα συννοη-

^α σιγγηδόνη A corr. Nieb. ^β πρὸ τοῦ Nieb. πρὸς (om. τοῦ) A.

20. *Славяните оплячкосват Тракия*

През четвъртата година от царуването на император Тиберий Константин¹ около сто хиляди славяни нахлули в Тракия и ограбили нея и много други земи.

21. *Баян се готви да превземе с хитрост града Сирмиум*

Баян, хаганът на аварите,² без да има някакъв повод или причина и без дори да намери за нужно да изтъкне срещу ромеите някакво лъжливо обвинение, но като изпратил по същия начин и през тази година Таргитий при императора, за да получи уговорените пари (а те били осемдесет хиляди номисми годишно), и след като той се завърнал при хагана със златото и с друг товар, който закупил с парите, Баян по безсрамен и варварски начин внезапно нарушил договора, който бил сключил с Тиберий при самото му встъпване на императорския престол, и като потеглил с цялата си войска, дошел при река Сава между града Сирмиум и Сингидунум. Той се заел да построи мост над реката, понеже кроял засада срещу града Сирмиум и искал да го превземе. Но той се боял, да не би да бъде възпрян от ромеите, които били на стража в Сингидунум, понеже му се виждала опасна тяхната дълга опитност и умение да преминават реката с кораби. Като искал да осъществи начинанието си, преди намерението му да стане явно, събрал голям брой тежки кораби на Истър в Горна Панония и построи от тях не според изискванията на корабостроителното изкуство, но доколкото е било възможно, дълги военни кораби. Той ги натоварил с много тежковъоръжени войници, които удряли с веслата водата не както е редно, но по варварски неправилен начин. След това всички кораби потеглили по реката, а той се отправил пешком с цялата аварска войска през Сирмийския остров³ и пристигнал при река Сава. А ромеите в тези градове се разтревожили, като

¹ Четвъртата година от управлението на имп. Тиберий отговаря на 582 г. Към това събитие вж. известието на *Iohannes Biclarisensis*, MGH, AA, XI, 1, pp. 214—215. ² За събитията изобщо вж. посочванията у *Bury*, op. cit., II, p. 118. — *Кулаковский*, пос. съч., II т., стр. 397 сл. — *Stein*, Studien, p. 109 sq. — *Grousset*, op. cit., p. 229. ³ С името Сирмийски остров се е назовавала източната част на областта Срем. Вж. *Ст. Станојевућ*, Три прилога историко-географии. 1. Сремско острово. Глас, CXXXVI. 1927, стр. 77—79. — *Lebeau—S. Martin*, op. cit., X, p. 181 n. 5.

σάντων, τοῦ τε ἐν Σιγγηδόνι στρατηγοῦ Σήθου τοῦνομα στείλαντος πρὸς τὸν Χαγάνον καὶ ἐπερωτῶντος ὅ τι δὴ καὶ βουλόμενος, εἰρήνης βεβαίας τε καὶ φιλίας συνεστώσης αὐτῷ τε καὶ Ῥωμαίοις, πρὸς τὸν Σάον ἀφίκετο ποταμόν, ἅμα δὲ λέγοντος ὡς οὐ περιόφεται γεφυροῦν ἐπιχειροῦντος αὐτοῦ τὸν ποταμόν, οὐκ ἐπιτρέποντος ὄλως τοῦ αυτοκράτορος· οὐ κατὰ Ῥωμαίων τι μηχανώμενος ἔφη βούλεσθαι πηγνύναι τὴν γέφυραν, ἄλλως δὲ κατὰ Σκλαυητῶν^α χωρεῖν, καὶ διαπεραιούμενος τὸν Σάον ἐπιβαίνων τε ἐς τὴν Ῥωμαίων αὐθις τὸν Ἰστρον διαβήσεσθαι κατ' αὐτῶν, πλοίων αὐτῷ πολλῶν παρὰ τοῦ Ῥωμαίων αυτοκράτορος ἐς τὴν διάβασιν παρασκευαζομένων· τοῦτο γὰρ δὴ καὶ πρότερον πρὸς χάριν τοῦ Ῥωμαίων βασιλέως πράξαι καὶ πολλὰς αἰχμαλώτων μυριάδας ἐκ τῆς Ῥωμαίων γῆς Σκλαυητοῖς δεδουλωμένων ἐλευθέρως αὐθις Ῥωμαίοις ἀποδοῦναι. νῦν δὲ ἵβρισθαι μὲν ἔλεγε πρὸς αὐτῶν οὐ βουλομένων το συνταχθῆν τήνκαῦτα τέλος παρὰ σφῶν καθ' ἕκαστον ἔτος ἐπ' αὐτὸν κατατιθέσθαι, καὶ πρέσβεις δὲ Ἀβάρων σταλέντας πρὸς αὐτῶν ἀνηρῆσθαι, διὰ ταῦτά τε ἦκεν ἐς τὸν Σάον. καὶ ἐπὶ τοῦτο πρέσβεις ἐκέλευε δέξασθαι παρ' αὐτοῦ τὸν Σήθον σταλησομένους δι' αὐτοῦ ὡς τὸν αυτοκράτορα καὶ αἰτήσοντας παρασκευάσαι κατὰ τὸν Ἰστρον αὐτῷ τὰ πλοῖα διαπεραιοῦσθαι μέλλοντι κατὰ Σκλαυητῶν, ὁμνύειν τε ἔλεγεν ἔχειν ἐπιόμως τοὺς νομιζομένους μεγίστους παρὰ τε Ἀβάροις καὶ Ῥωμαίοις ὄρκους, ὡς οὐδεμίαν τινα κατὰ Ῥωμαίων ἢ κατὰ τῆς Σιρμιού πόλεως μηχανώμενος βλάβην, ἀλλ' ἐπὶ τῇ τοῦ ἔθνους τῶν Σκλαυητῶν ἐφόδῳ τὴν γέφυραν βούλουτο πῆξασθαι. ταῦτα οὐ πιστὰ μὲν οὔτε Σήθῳ αὐτῷ οὔτε τοῖς ἐν Σιγγηδόνι^β ἐδόκει Ῥωμαίοις· ὁμῶς δὲ οὔτε παρασκευὴν ἰκανὴν ἔχειν οἰόμενοι, στρατιωτῶν τε ὀλίγων αὐτοῖς παρόντων καὶ ὁρομάδων γεῶν πολλῶν οὐ παρούσων, ὅλα τῆς κινήσεως ταύτης ἐξαιφνης τε καὶ ἀπροσδοκῆτως γενομένης, ἅμα τε τοῦ Χαγάνου διαπειλεῖν ἄρξαμένου καὶ διαμαρτύρασθαι, ὡς αὐτὸς μὲν ταῖς πρὸς Ῥωμαίους συντεθειμέναις αὐτῷ περὶ τῆς εἰρήνης ἐμμένοι συνθήκαις, κατὰ δὲ τῶν ἑαυτοῦ τε καὶ Ῥωμαίων πολεμίων Σκλαυητῶν χωρῶν οὐκ ἀφέξεται τοῦ ἔργου τῆς γεφυρώσεως· εἰ δὲ τις θαρρόσοι Ῥωμαίων ἐν γούν ἀφείναι βέλος κατὰ τῶν ἐπιχειροῦντων πηγνύναι

разбрали какво се предприема. Стратегът на Сингидунум, на име Ситос, проводил пратеници при хагана и го запитал с какви намерения е дошел при река Сава, когато между него и ромеите съществувал здрав мир и приятелство Съшевременно казал, че не щял да гледа равнодушно, ако той се залови да строи мост над реката, изобщо без позволения на императора. Хаганът отговорил, че искал да построи мост не защото възнамерявал нещо срещу ромеите, но защото се канил да се отправи срещу славяните, и че след като прехвърлел Сава и стъпел на ромейска земя, отново щял да премине Истър, за да нападне славяните, поради което ромейският император му бил пригответил много кораби за преминаването. Същото бил направил и по-рано за угода на ромейския император и освободил и възвърнал на ромеите много хиляди пленници, които славяните били отвлекли от ромейска земя. А сега, казал той, бил обиден от славяните, понеже били отказали да му внесат уговорения на времето ежегоден данък и били убили проводените при тях пратеници на аварите. Затова бил дошел при реката Сава. И освен това той поканил Ситос да приеме пратениците, които щял да изпрати с негово съдействие при императора и които щели да молят да се пригответ за него кораби по Истър, понеже щял да премине реката, за да се отправи срещу славяните. Той казал, че бил готов да даде клетва, която се смята за най-тежка у аварите и у ромеите, че не кроял нищо лошо, никаква щета нито срещу ромеите, нито срещу града Сирмиум, но искал да построи моста, за да нападне народа на славяните. Това не се сторило вероятно нито на самия Ситос, нито на ромеите в Сингидунум. Обаче те смятали, че не са достатъчно подготвени за отпор, понеже разполагали с малко войници и с неголям брой бързи кораби, тъй като това настъпление станало внезапно и неочаквано. Същевременно хаганът почнал да заплашва и да ги уверява, че се придържал в сключения с ромеите мирен договор, и понеже се отправял срещу славяните, негови и на ромеите неприятели, не щял да се откаже от строежа на моста. А ако някой от ромеите се осмели да пусне само една стрела срещу ония, които

^α σκλαβητῶν A sed in mg. in l: γρ. σκλαυητῶν.
^β σιγγηδόνι. A item v. 16 — σιγγηδόνος M σιγγηδόνας tell.

τὴν γέφυραν, γινώσκων αὐτοὺς ὡς αὐτοὶ τῆς αἰτίας τῆς τῶν σπονδῶν ἤρξαντο καταλύσεως, καὶ τὸ ἐντεῦθεν ἄτε ἐκπολεμώσαντας αὐτοὺς τὸ Ἀβάρων ἔθνος μὴ μέμφεσθαι ὅ τι ἂν παρ' αὐτῶν ἢ Ῥωμαίων ἡγεμονία πάθῃ. ταῦτα δεῖσαντες οἱ ἐν Σιγγηδόνι τοὺς ὄρκους γούν αὐτὸν ὀμνύναι προεκαλοῦντο. καὶ ὃς παραυτίκα τοῦς τε Ἀβαρικῶς ὀμνυνεὺς ὄρκους ξίφος σπασάμενος καὶ ἐπαρασάμενος ἑαυτῷ τε καὶ τῷ Ἀβάρων ἔθνει παντὶ ὡς, εἰ κατὰ Ῥωμαίων τι μηχανώμενος γεφυροῦν βουλευοίτο τὸν Σάον, ὑπὸ ξίφους μὲν αὐτός τε καὶ τὸ Ἀβάρων ἅπαν ἀναλωθείη φῦλον, τὸν δὲ οὐρανὸν ἄνωθεν αὐτοῖς καὶ τὸν ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ θεὸν πῦρ ἐπαφήσειν, καὶ τὰ πέριξ ὄρη καὶ τὰς ὕλας αὐτοῖς ἐπιπυροῦσθαι, καὶ τὸν Σάον ποταμὸν ὑπερβλύσαντα συγκαλύψειν αὐτοὺς. τοιαῦτα βαρβαρικῶς ἀπομοσάμενος ὁ Χαγάνος· νῦν, ἔφη, καὶ τοὺς Ῥωμαίους ὄρκους ὀμνύναι βούλομαι. καὶ ἅμα ἤτει παρ' αὐτῶν, τί δὴ πιστόν τε καὶ σεβάσιμον ἔχειν νομίζοιεν, καθ' οὗ τοὺς ὀμνύντας τὴν τοῦ θεοῦ μῆνιν, ἣν ἐπιποροῦσθαι, οὐκ ἐκφεύξεσθαι. παραχρηῆμα οὖν ὁ τῆς Σιγγηδόνης πόλεως τὴν ἀρχιερωσύνην διέπων τὰς θεοσπειρίας βίβλους αὐτῷ διὰ τῶν ἐν μέσῳ τὰς ἀγγελίας διακομζόντων (ἐνεχείρισεν)^α καὶ ὃς δοληρότατά πως ἐπικρυψάμενος τὸν νοῦν ἀνίσταται τε ἐκ τῆς καθέδρας καὶ σὺν φόβῳ δῆθεν πολλῷ καὶ σεβάσμιαι ταῦτα προσποιησάμενος δέχεσθαι καὶ προσκυνήσας προσδυμότατα ὤμνυ κατὰ τοῦ λαλήσαντος τὰ ἐν ταῖς ἀγίαις διαφθέρας ῥήματα θεοῦ μηδὲν (τῶν)^β εἰρημένων παρ' αὐτοῦ διαφεύσεσθαι. δέχεται τοιγαροῦν ὁ Σῆθος τοὺς παρ' αὐτοῦ πρέσβεις καὶ ἀποστέλλει εἰς τὴν βασιλίδι Τιβερίῳ τῷ αὐτοκράτορι. ἕως δὲ οἱ τε πρέσβεις τὴν ἐπὶ τὴν βασιλεύουσαν πόλιν ὁδὸν δῆννον, καὶ ὁ αὐτοκράτωρ ἔμελλε ταῦτα ἀκούσεσθαι, ὁ Χαγάνος ἐν μέσῳ διαμελλήσας οὐδὲν πάσῃ σπουδῇ καὶ πολυχειρίᾳ, συμπάσης αὐτῷ τῆς Ἀβάρων ὡς εἰπεῖν στρατιᾶς συμπλοῦσης, ἐγεφύρου τὸν ποταμὸν, * * θῆραι βουλόμενος πρὶν ἢ αὐτοκράτωρ αὐτοῦ συννοήσας τὸ βούλημα διακωλύειν αὐτὸν ἐκ τῶν ἐνότων ἐπιχειρήσει. (pp. 471,25 — 474,8)

^α ἐνεχείρισεν add. Hoesch. ^β τῶν add. Nieb.

¹ Клетва над меч била практикувана от разни народи, например от първобългарите и славяните. Вж. посочванята за това у Г. И. Кацаров, Клетвата у езическите българи. СпБАН, Ист.-фил., III. 1913, стр. 114. — Бешевлиев, Вярата, стр. 50. — Ив. Дуличев, Славяноболгарские древности IX-го века, Вузаптинславика XI, 1 (1950), р. 6—31. ² Става дума за бога на турските народи Тенгри. Вж. подробности у Бешевлиев, пос. съч., стр. 33. ³ Сиреч епископът на Сингидунум. ⁴ Сиреч Исус Христос. ⁵ Текстът на това място е повреден. ⁶ В построяването на моста вземали участие строители византийци.

пристъпят към построяването на моста, нека те да знаят, че те първи биха станали причина да се развали договорот и поради това, че те биха започнали войната срещу аварите, да не ги обвиняват, ако ромейската държава пострада от тях. Ромейте в Сингидунум, понеже се страхували от това, поканили го да се закълне. И той веднага се заклел по аварските обичаи, като извадил меч¹ и прокълел себе си и целия аварски народ, ако замислял нещо лошо срещу ромейте с построяването на мост на река Сава, да загинел от меч самият той и цялото аварско племе, а небето и небесният бог² да хвърлят огън върху тях и околните планини и гори да ги затиснат, пък и реката Сава да излезе от коритото си и да ги потопи всички. Хаганът, като се заклел така по варварски, казал: „Сега искам да се закълна и по ромейски обичай.“ И същевременно ги запитал какво считат за свето и свещено, заради което заклелите се не ще избягнат божия гняв, ако нарушат клетвата си. И тогава този, който заемал в Сингидунум архиерейския сан,³ му изпратил веднага свещените книги по тези, които служели като посредници между двете страни. А той, прикривайки най-хитро намеренията си, станал от седалището си и преструвайки се, че уж с голям страх и почит приема тези неща, коленичил най-усърдно и се заклел в тогава, който проповядвал словото божие,⁴ в свещените книги, че това, което е казал, не ще излезе лъжа. Ето защо Ситос приел пратениците му и ги отправил в престолния град при император Тиберий. А когато пратениците пътували за престолния град и императорът се готвел да ги приеме, хаганът между това, без да се бави, почнал да строи мост над реката с голяма бързина и много работници, като му помагала, така да се каже, цялата аварска войска.⁵ Той искал [да бъде построен] мостът,⁶ преди още да схване императорът намерението му, и да се опита да му попречи, доколкото обстоятелствата щели да му позволят това.

22. *Avares per dolum Sirmium capere conantur*

Π 31. Ὅτι ἀφικόμενων τῶν πρέσβων τῶν Ἀβάρων εἰς τὴν βασιλίδα καὶ αἰτούντων τὸν αὐτοκράτορα παρασκευάσαι τὰς ναῦς τῷ Χαγάνῳ καὶ τῇ στρατιᾷ τῶν Ἀβάρων εἰς τὸν Ἰστρὸν διαβησομένην κατὰ Σκλαυηῶν (θαρροῦντα γὰρ ἤδη τὸν Χαγάνον εἰς τὴν φιλίαν τὴν αὐτοῦ τὴν γέφυράν τε εἰς τὸν Σάον ἐργάζεσθαι ποταμὸν καὶ βούλεσθαι τοὺς κοινούς ἐχθροὺς αὐτοῦ τε καὶ Ῥωμαίων Σκλαυηνοὺς ἐκτιῶσαι), ταῦτα ἀπαγγειλάντων, εὐθύς μὲν τὸ ἐπιχείρημα καὶ τὴν ἔννοιαν τοῦ Χαγάνου διέγνω σαφῶς ὁ αὐτοκράτωρ, ὡς τὴν πόλιν τὸ Σίρμιον ἐξελεῖν βουλόμενος ἐργάζοιτο τὴν γέφυραν ἀποκολλῦσαι βουλόμενος τὴν τῶν ἀναγκαίων εἰσκομιδὴν, ὅπως λιμῷ παραστήσοιτο τὴν πόλιν, (οὐ γὰρ ἦν ἀποχρώσας δαπάνας εἰς αὐτὴν προαιτούμενος, τῇ συνεσιώσῃ πρὸς Ἀβάρους εἰρήνῃ θαρρῶν) ἀπορῶν δὲ στρατιᾶς, οἷτι λέγω πρὸς τὴν Ἀβάρων δύναμιν ἀνιταξομένης, ἀλλ' οὐδὲ ὀλιγίστης ὄλως ἰπαρχούσης αὐτῷ, πάντων τῶν στρατιωτικῶν καταλόγων εἰς τὸν πρὸς Πέρσας πόλεμον ἐν Ἀρμενίᾳ τε καὶ τῇ μέσῃ τῶν ποταμῶν ἐνησχολημένων, ἀπεπροσποιεῖτο δὴθεν ὡς οὐ συννοήσας τὸ βουλευθῆν τῷ Χαγάνῳ, ἔφρασε δὲ βούλεσθαι μὲν καὶ αὐτὸς κατὰ Σκλαυηῶν αὐτοὺς χωρῆσαι πολλὰ τῆς Ῥωμαίων ἐπικρατείας δηρούντων, οὐκ εἶναι δὲ τῆς ἐπιχειρήσεως τὸν καιρὸν Ἀβάροις συμφέροντα, Τούρκων ἤδη περὶ Χερσῶνα ἑστρατοπεδευμένων καὶ ταχεῖαν αἰσθησῶν αὐτῶν, ἦν τὸν Ἰστρὸν διαπεραιωθῶσι, δεξομένων. ἀλλὰ ἐπισχεῖν γὰρ νῦν εἶναι καλὸν αὐτοὺς καὶ ὑπερβαλέσθαι τὴν ἐπιχείρησιν. αὐτὸς δὲ οὐ πολλοῦ χρόνου τὴν διάνοιαν γνώσεσθαι Τούρκων, ὅσοι δὴ καὶ τῆς ἐφόδου τὴν ἔννοιαν ἔχοιεν, καὶ ταύτην δὴλην ποιήσειν τῷ Χαγάνῳ. ταῦτα οὐκ ἔλαθε τὸν Ἀβάρων πρεσβευτὴν ἐξεπίτηδες πρὸς τοῦ βασιλέως συμπεπλασμένα, καὶ ὡς τὸν ἀπὸ Τούρκων αὐτοῖς προβαλλόμενος φόβον ἐφέξειν ἤλπιζε τῆς ἐπινοίας αὐτοῦς. ἔδοξε δ' οὖν πείθεσθαι καὶ συνετίθετο πάντως ἐπισχῆσαι τὸν Χαγάνον ἦν δὲ οὗτος ὁ μάλιστα ἐνάγων αὐτὸν αἰεὶ. καὶ παροτρύνων εἰς τὸν κατὰ Ῥωμαίων πόλεμον. καὶ οὗτος μὲν δῶρα ἐφ' οἷς ὑπέσχετο πολλὰ κομισάμενος ἐξώρμησε τῆς βασιλίδος καὶ συνέβη κατὰ τὴν Ἰλλυριῶν αὐτὸν διοδεύοντα μετὰ τῶν προπεμπόντων ὀλίγων Ῥω-

22. *Опиту на аварите да завземат с хитрост Сирмиум*

Пратениците на аварите пристигнали в Константинопол и поискали от императора да приготви корабите за хагана и за аварската войска, за да преминат Истър срещу славяните. Хаганът, като се осланял на неговото приятелство, вече строил моста на река Сава и искал да унищожи славяните, общи врагове на него и на ромеите. Като съобщили това, императорът веднага разбрал ясно намерението и замисъла на хагана, а именно, че той строил моста, защото искал да завладее града Сирмиум, за да попречи да се внасят припаси в него, та с глад да го превземе. (Императорът не бил запасил предварително града с достатъчни средства, понеже се осланял на сключения с аварите мир.) Но тъй като нямал войска — не казвам, която да се противопостави на аварската мощ, но изобщо при него нямало дори най-незначителна, понеже всички войскови части били заети във войната срещу персите в Армения и Месопотамия, — то той се преструвал, че уж не е схванал намерението на хагана, и отговорил, че и той желаел да отидат те срещу славяните, защото те били опустошили много области на ромейската държава. Моментът обаче за нападението не бил благоприятен за аварите, тъй като турките се били вече разположили на стан около Херсонес¹ и щели скоро да узнаят, че те са преминали Истър. Затова би било по-добре да се въздържат сега и да отложат похода. А той не след много време щял да узнае намерението на турките и каква е целта на похода им и щял да я съобщи на хагана. Обаче пратеникът на аварите забелязал, че това било нарочно измислено от императора, който, като изтъквал опасността от турките, се надявал, че ще ги отклони от тяхното намерение. Тогава [пратеникът] се показал, че е съгласен, и обещал да въздържи хагана на всяка цена. А този [пратеник] именно винаги най-много насърчавал и подбуждал хагана към война с ромеите. И той, като получил много дарове заради своите обещания, потеглил от Константинопол. А когато пътувал през Илирик с неколцина придружници

¹ Става дума за Кримския полуостров.

μαίων πρὸς τῶν κατατρεχόντων τὴν χώραν Σκλαυηρῶν ἀναρεθῆναι. οὐ πολλὰ δὲ διέδραμον ἡμέραι, καὶ παραυτίκα ἕτερος ἦκεν ἐκ τοῦ Χαγάνου σταλείς ἐς τὴν βασιλίδα πρεσβευτής, Σόλαχος τοῦνομα, ὃς εἰσόδου πρὸς βασιλέα τυχῶν φανερώτατα ἤδη καὶ μετὰ γυμνῆς τῆς ἀναδείας ἔφη ὡδε· ὡς ὁ Σάος μὲν ἤδη διαπέφραται ποταμὸς γεφυρωθεὶς ἠλίθιόν τι νομίζω διαβεβαιοῦσθαι· τὸ γὰρ προδηλότατον ἐν εἰδόσι λέγειν ψόγος τῷ λέγοντι· καὶ οὐδεμία μηχανὴ Ῥωμαίους ἐπαρκέσαι Σιρμίῳ τῇ πόλει, μήτε τροφῆς μήτε μὴν ἑτέρας τινὸς βοήθειας διὰ τοῦ ποταμοῦ τὸ λοιπὸν ἐς αὐτὴν ἐσπλευσομένης, πλὴν εἰ μὴ τοσαύτη Ῥωμαίων ἀφίκοιτο πληθὺς ὡς δυνάμει καὶ βίᾳ τὴν τε τῶν Ἀβάρων ἀπελάσαι στρατιῶν καὶ διαλύσαι τὴν γέφυραν. χρῆναι γοῖν τὸν αὐτοκράτορα μηδαμῶς ἐκπολεμῶσαι μᾶς ἔνεκα πόλεως εὐτελοῦς, μᾶλλον δὲ χύτρας, (ταύτη γὰρ αὐτῇ δὴπουνθεν ἐχρήσατο τῇ λέξει) Ἀβάρους τε καὶ (τὸν)^a τῶν Ἀβάρων Χαγάνον, ἀλλ' ἐξαγαγόντα σώους ἀπαντας τοὺς ἐν αὐτῇ στρατιώτας τε καὶ οἰκήτορας, οἳ μὴν ἀλλὰ καὶ ὅσα ἐστὶν αὐτοῖς τῶν φέρεσθα δυναμένων κτημάτων, παραχωρήσαι τῷ Χαγάνῳ τῆς πόλεως γυμνῆς τε καὶ ἐρήμου τὸ λοιπὸν καθεστῶσης. δεδοικέναι γὰρ αὐτὸν μὴ νῦν μὲν ταῖς τῆς εἰρήνης ἐμμένειν προσοποιοῦντο Ῥωμαῖοι συνθήκας, μέχρι τὸν κατὰ Περσῶν διάθουτο πόλεμον, διαθήμενοι δὲ μετέπειτα πανστρατιᾷ κατὰ Ἀβάρων χωρήσοιεν, ἐτοιμώτατον ἐπιτείχισμα ταύτην γε δὴπου τὴν πόλιν ἔχοντες κατ' αὐτῶν καὶ οὔτε ποταμῷ μεταξὺ μεγίστῳ οὔτε μὴν ἑτέρῳ τινὶ δυσχωρίᾳ παντελῶς διεωγόμενοι. σαφές τε εἶναι καὶ φανερώτατον ὡς οὐκ ἐπὶ καλῷ τῷ Ἀβάρων, εἰρήνης τῷ αὐτοκράτορι πρὸς αὐτοὺς σταθερᾶς συνεστῶσης, τηλικαῦτα περὶ τὴν πόλιν τὸ Σίρμιον ὠκοδομήσατο τείχη. χαίρειν μὲν γὰρ ἔφρασκε τὸν Χαγάνον καὶ ἐπὶ τοῖς κατ' ἕκαστον ἔτος στελλομένοις αὐτῷ παρὰ βασιλέως δώροις· καλὸν γὰρ ὑπάρχειν κτήμα καὶ χρυσὸν καὶ ἄργυρον καὶ μὲν οἷν ἐσθήτα σηρικῆν· ἀπάντων δ' οἷν ἀξιοκτιητότερον εἶναι τούτων καὶ τιμιώτερον τὴν ψυχὴν, περὶ ἧς φοβούμενον αὐτὸν καὶ ἀναλογιζόμενον, ὡς τὰ πολλὰ τῶν εἰς τὸν φθάσαντα χρόνον κατ' ἐκείνην δὴπου τὴν χώραν ἐπελθόντων ἔθνῶν τοιούτοις δώροις Ῥωμαῖοι προδηλεύσαντες τέλος ἐς καιρὸν ἐπιυδέμενοι πανωλεθρία διέφθησαν, οὐκ ἀποσῆσεσθαι τῆς ἐπιχειρήσεως, οὐ δώροις, οὐκ

ромеи, той бил убит от славяните, които опустошавали страната.

Обаче не изминали много дни и веднага дошел друг пратеник в Константинопол, изпратен от хагана, на име Солах. Когато бил приет от императора, той заявил най-открито и с голямо безсрамие следното: „Смятам за глупава да се доказва, че върху реката Сава е вече построен мост, защото този, който говори на осведомени люде всеизвестни неща, заслужава укор. И няма никаква възможност ромеите да помогнат на града Сирмиум, понеже в бъдеще не ще получат през реката нито храна, нито друга някаква помощ, освен ако не пристигне толкова голяма ромейска войска, че да може да прогони със силния си устрем аварската войска и да разруши моста.“ Императорът не трябвало по никой начин да започва война срещу аварите и аварския хаган заради един беден град, по-скоро заради едно празно гърне (той употребил именно тази дума). Напротив, той трябвало да изведе здрави и читави всички войници и жители на града, а също и всичкото имущество, което могат да носят, и след като градът остане гол и пуст, да го отстъпи на хагана. Пратеникът се страхувал, да не би сега ромеите да се преструват, че остават верни на мирния договор, докато завърши войната срещу персите, а после, след като я завършат, да се отправят срещу аварите с цялата си войска и да използват именно този град срещу тях, като най-удобна крепост, без да бъдат изобщо възпирани нито от много голяма река, нито от някакво друго препятствие. Ясно и съвсем очевидно било, че не за добро на аварите императорът е построил толкова големи стени около града Сирмиум, ако и да бил сключил постоянен мир с тях. Пратеникът казал, че хаганът се радвал и на ежегодно изпращаните му от императора дарове, защото добре е човек да притежава и злато, и сребро, и копринено облекло, обаче по-ценно и по-скъпо от всички тези неща е животът. Той се страхувал за живота си, защото имал предвид, че ромеите примамвали предварително с такива подаръци много от народите, които са нападали тази страна в миналото, но в края при удобен случай ги нападали и ги унищожавали до последния човек. Поради това той нямало да се откаже от намерението си ни срещу дарове, ни срещу обещания, нито

^a τὸν in mg. add. B om. rell.

επαγγελίας, οὐχ ἑτέρω τινὶ τῶν πάντων, πρὶν ἂν τὴν πόλιν τὸ Σίρμιον χειρωσάμενος τὴν Σιρμιανήν^α ἄσπασαν εὐκλειώσῃται νῆσον, ἣν δικαιοτάτα καὶ προσήκειν αὐτῷ Γηπαίδων πρότερον κῆμα γενομένην, αὐτῶν δὲ ὑπὸ Ἀβάρων πολεμηθέντων, ὡς ἐπιδύθεν καὶ τὰ κήματα κατὰ τὸ εἶκος αὐτῷ μᾶλλον καὶ οὐ Ῥωμαίοις ἀρμόζειν. ταῦτα ἐτάραξε μὲν, καὶ τὴν διάνοιαν δεινῶς ὑπὸ τε ὀργῆς καὶ λύπης συνέχου τοῦ αυτοκράτορος· τοῖς εἰκοσι δέ, ὡς ἐνῆν, λόγοις καὶ αὐτὸς χρησάμενος ἀπέτελεξεν ὥδε· ὡς οὔτε δυνάμει καὶ ἀνδρεία χειρὸς οὔτε σοφίᾳ περιήλθεν ἡμᾶς ὁ Χαγάνος, ἀλλὰ εἰρήνης τε καὶ συνθήκας καὶ θεὸν τὸν ὁμοθέτητα καθυβρίσας, παντί που δήλον. πλέν δὲ ὅμως οὐδὲν αὐτῷ τὴν ἀπιστίαν οἶμαι παρέξειν· θάπτον γὰρ ἂν αὐτῷ μίαν τῶν θυγατέρων κατεγγυήσω, δυοῖν ἱπποχουσῶν, ἣ τὸ Σίρμιον τὴν πόλιν ἐκὼν παραδώσω. εἰ δέ γε δυνάμει καὶ βία ταύτην ἐξέλοι, καὶ οὕτω τον ἵβρισμένον παρ' αὐτοῦ θεὸν ἐκδικῶν ἀναμένων αὐτὸς ἡμιστά τι καταπροέσθαι τῆς Ῥωμαίων πολιτείας ἐννοηθεῖν ποτέ. ἐπὶ τοῖσι τὸν προσεβύτην ἀποπεμπάμενος παρεσκευάζετο ἐκ τῶν ἐνόμων τῆ πόλει ἀμύνειν, στρατιῶν μὲν, ὡς ἐφθην εἰρηκῶς, οὐδὲ βραχεῖάν τινα ἔχων, στρατηγούς δὲ καὶ ἡγεμονας καὶ λοχαγούς στέλλων, τοὺς μὲν διὰ τῆς Ἰλλυριῶν, τοὺς δὲ διὰ Δαλματίας, ὡς ἂν τὴν πόλιν διὰ φρουρᾶς ἔχοιεν. (pp. 474,9 — 476,25)

23. *Quomodo Theognis frustra cum Avaribus de pace egerit*

II 32. Ὅτι Θεόγνης, ἐπεὶ ἐν Κασίᾳ καὶ Καρβωναρία ταῖς νήσοις ἐγένετο, λόγων αὐτῷ κινήθωντων περὶ σπονδῶν, προσεδέξατο. παραγενομένου τε τοῦ Βαιανοῦ καὶ τοῦ ἵππου ἀποβέβηκός, τεθείσης οἱ καθέδρας χρυσῆς ἐκίττει αὐτοῦ, ἐκ δύο λινῶν ὑφασμάτων σκευασθείσης αὐτῷ ὡσπερ καλύβης κινός. ἀλλὰ γὰρ καὶ ὡσπερ ἀντ' ἐρύματος πρὸ τῶν στέρνων αὐτῷ καὶ τοῦ προσώπου προσβάλλοντο θυρεοὺς διὰ τὸ μὴ ἐκποξεῦσαι Ῥωμαίους τυχόν οὕτω δὴ ἀθρόον ἐς αὐτόν. ἀτὰρ οἱ γε ἀμφὶ Θεόγνην παραγενομένοι βραχὺ τε ἀφροσῶτες τοῦ χωρίου, ἵνα ὁ Βαιανὸς ἐφεζόμενος ἦν, διελέγοντο, ἐρμηρέων Οὐγγῶν τὰς πύστεις διασαφηνιζόντων, περὶ σπονδῶν. καὶ ὁ μὲν Βαιανὸς ἔφασκε δεῖν ὑπέκειν

^α *σιρμιανήν* A corr. Hoesch.

¹ Теогнид е бил пратеник на императора и византийски пълководец. *Stein, Studien*, p. 112, предполага, че той е бил може би *magister militum per Illyricum*. ² Касия и Карбонария са били малки острови на p. Сава: *Lebeau — S. Martin*, op. cit., p. 185. — *Stein, Studien*, p. 112.

срещу каквото и да било друго, преди да завладее града Сирмиум и да си присвои целия Сирмийски остров, който напълно справедливо му се паднал, понеже по-рано бил владение на гепидите, а гепидите били победени от аварите. И затова владенията им по право трябвало да принадлежат нему, а не на ромеите. Тези думи смутили императора и разсъдъкът му се помрачил страшно от гняв и мъка. Обаче и той, доколкото било възможно, употребил съответните думи и отговорил така: „Всекиму е известно, че хаганът не ни е надвил нито с военна сила и храброст, нито пък с мъдрост, но като се надсмая над мирни договори и над бога, в когото се бе клел. Обаче аз мисля, че занаят дори за него няма да бъде полезно вероломството, защото по-скоро бих му дал за жена една от двете си дъщери, отколкото да му предам доброволно града Сирмиум. Но ако той го превземе със сила, то дори и тогава аз, като очаквам да му отмъсти бог, когото той е обидил, никога не бих помислил да отстъпя нещо от ромейската държава.“ След това отпуснал пратеника и се приготвявал, доколкото било възможно, да отбранява града. Но понеже както вече казах, не разполагал дори с най-незначителна войска, той изпращал стратежи, пълководци и дружинни началници, едни през Илирик, а други през Далмация, за да могат да задържат града.

23. *Теогнид води неуспешно преговори за мир с аварите*

Щом Теогнид¹ пристигнал на островите Касия и Карбонария², направено му било предложение за мир и той го приел. Пристигнал и Баян, който слязъл от коня си и седнал там на поставения за него златен престол, покрит с две ленени платна като някаква шатра. Пред гърдите и лицето му държали големи щитове като закритие, за да не би ромеите да хвърлят внезапно срещу него стрела. А когато Теогнид и придружавщите го дошли и застанали недалеч от мястото, гдето бил седнал Баян, започнали да водят преговори за мир, като въпросите били разяснявани от преводачи хуни. И Баян казал, че ромеите тряб-

οἱ Ῥωμαῖους ἀμαχητὶ τοῦ Σιρμιού^α, οἷα δὴ τὸ λοιπὸν μηδεμιᾶς ὑπολελειμμένης μηχανῆς ἐς τὸ μὴ ἀλῶναι τὸ ἄστυ· πρὸς τῷ καὶ χήτει τῶν ἀναγκαίων θάπτον ὑποβληθήσεσθαι, τοῦτο μὲν ἐξ ἁμφοῖν τοῖν μεροῖν κεκωλυμένης αὐτῆ τῆς σιτοποιίας, τοῦτο δὲ καὶ τῆς τῶν Ἀβάρων δυνάμεως τῷ πολέμῳ μὴ υποχαλώσης, ἄχρις οὗ ὑποχείριον ποιήσουσιν τὴν πόλιν. προυβάλλετο δὲ καὶ τινα εὐπρόσωπον αἰτίαν τοῦ ἱμείρειν δεσπόσαι τοῦ ἄστεος, διὰ τὸ μὴ αὐτομόλους ἐκ τῆς Ἀβαρικῆς στρατιᾶς, ἀγχιθύρου οὔσης τῆς πόλεως, ἑαυτοὺς ἐνδιδόναι Ῥωμαίοις. τούτων οἱ διελεγμένων, ἀντεῖπε Θεόγνις ὡς πρῶτον μὲν οὐδὲ αὐτὸς ἐνδώσει τῷ πολέμῳ πρότερον ἢ τὸ Ἀβαρικὸν ἐνδοῦναι, ἄλλως τε μὴ ἐλπίζειν τὸν Βαιανὸν τοιούτους εὐρήσειν Ῥωμαίους ὁποίους καὶ βούλεται. ταῦτα αὐτῶν καὶ τὰ τοιαῦτα ἀποφνημαζέων καὶ ξυμφωνησάντων οὐδαμῶς πρὸς εἰρήνην, διαρρήδην Θεόγνις ἀπειρηκῶς τῶν σπονδῶν ἔφη ὡς τὸν Βαιανὸν ἀναχωρεῖν τε αὐτὸν καὶ πρὸς πολέμου^β παρόταξιν ἐξοπλίζεσθαι, ἅτε αἴθριον καὶ οὐκ ἐς ἀναβολὴν ἀναρρηζόντος αὐτοῦ τὴν μάχην. ἐπὶ τούτοις ἀπηλλάγησαν. (pp. 476, 26—477, 18)

вало да му отстъпят без бой Сирмиум, понеже вече не им била останала никаква възможност, за да задържат града. Освен това градът щял да падне по-скоро и поради недостиг на припаси, първо, защото от двете страни не се допускало да се изпращат храни в него, второ, защото аварската войска не щяла да престане да воюва, докато не покори града. Той изтъквал още като някаква благовидна причина, защо желае да завладее града, именно това, да не бягат при ромеите бегълци от аварската войска, тъй като градът бил близо до нея. След като били казани тези неща от него, Теогнид отговорил, че той не щял да се откаже от войната, преди да са се оттеглили аварите, и освен това Баян да не се надява, че ще намери такива ромеите, както той ги желае. След като казали такива и тям подобни неща и не се споразумели никак за мир, Теогнид се отказал открито от мирния договор и казал на Баян, че той си отива и че ще се въоръжи за война и че на следния ден и без отлагане щял да започне сражението. След това те се разотишли.

B. EXCERPTA DE SENTENTIIS

Б. СЕНТЕНЦИИ

24. *Silzibulus Avaribus bellum minatur*24. *Силзивул заплашва аварите с война*

3. Ὅτι ὁ Σιλζιβουλὸς ὁ τῶν Τούρκων ἡγεμῶν, ἡκηκόει γὰρ ἤδη τῶν Ἀβάρων τῆς φυγῆς περὶ καὶ ὡς τὰ Τούρκων διαδηλησάμενοι ὤχοντο, οἷα φύσει φρονήματι ἔπειτι βαρβάρῳ, ἀπανθασιάμενος ἔφη ὡς „οὔτε ὄρνεις πεφύκασαν, ὅπως τῆ πτήσει ἀνὰ τὸν αἰθέρα διαφύγοιεν τῶν Τούρκων τὰ ξίφη, οὔτε μὴν ἰχθύες, ὡς ἂν ὑποβρύχιον γενόμενοι ἐς τὰ κατώτατα τοῦ θαλαττίου ἀφανισθῆσονται κλύδωνος, ἀλλ' ὑπερθε περιουτοῦσι τῆς γῆς“ καὶ ἠνίκα μοι ὁ κατὰ τῶν Ἐφθαλιπῶν διανυσθήσεται πόλεμος, ἐπιθήσομαι καὶ Ἀβάροις καὶ τὰς ἐμὰς ἡμιστὰ φευξοῦνται δυνάμεις“. ταῦτα λέγεται ἐπικομπάσαντα τὸν Σιλζιβουλὸν ἔχασθαι τῆς ἐπ' Ἐφθαλίτας ὁρμῆς. (p. 18, 7—17)

Силзивул¹, вождът на турките (той бил вече чул за бягството на аварите и че били заминали, след като нанесли вреди на турките), както е присъщо на варварския нрав, казал изпълнен с високомерие: „Те нито са птици, та да могат с летене по въздуха да избягнат мечовете на турките, нито пък са риби, та като потънат, да изчезнат дълбоко под морските вълни, но се скитат върху земята. И когато аз завърша войната срещу ефталитите, ще нападам и аварите и те никак не ще се отгърват от моите войски.“ Казват, че Силзивул, след като се похвалил така, предприел похода срещу ефталитите.

25. *Chaganus Avarorum Romanis frustra minatur*25. *Заплахите на аварския хаган не постигат целта си*

21. Ὅτι καὶ αὐθις ὁ τῶν Ἀβάρων ἡγεμῶν ταῖς πρώην ἐχρήσατο ἀπειλαῖς. καὶ ἐπειδὴ

Вождът на аварите отново си послужил с предишните закани. И понеже

^α σιρμιού ΒΜ σερμίο rell.

¹ Името на турския вожд е дадено в гръцката форма Силзивул, или Сизибул, докато на турски е гласяло İstāmi. Името Силзибул (Сигизбул) е в същност видоизменение на титлата Sığabu. Вж. *Moravcsik*, op. cit., II, p. 234. — *Grousset*, op. cit., p. 128 sq.

κομπάζων καὶ μεγαλορήμων ἐσὶτι ὑπάρχων οἷός τε οὐκ ἔγνετο ἐκδειματῶσαι τοὺς Ῥωμαίους (οὗτοι γὰρ δὴ πρὸς οἷς οὐκ ὀρρωδία τις αὐτοῖς ἐνέσκηψε), ἀλλὰ γὰρ καὶ ἀπεφλάουζον καὶ περιεφρόνον τὸν βάρβαρον, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ κομπωδεστέροις ἐχρῶντο ταῖς ἀντιλογίαις. (p. 21, 16—21)

прекалено се хвалел и говорел големи приказки, той не можал да изплаши ромеите (защото те не изпитвали никакъв страх от аварите...), но те дори пренебрегвали и презирали варварина, па си послужили и с по-надменни отговори.

26. *Chaganus Avarum Tiberio obicit quod Romani Avaribus bellum intulerint*

26. *Аварският хаган прави упрек на Тиберий, загдето обявил война на аварите*

28. *Ὅτι μετὰ τὴν τῶν Ῥωμαίων ἦταν λέγεται ὡς^a τηρικαῦτα ἀγγελίαις ἐχρήσατο ὁ τῶν Ἀβάρων στρατιάρχης ὡς Τιβέριον^a καὶ ὁ σταλείς ἀγγελιαφόρος ἔλεξεν „τί δὴ ὀλιγοχειρίαν νοσοῦντες πρὸς Ἀβάρους φημί καὶ Σκύνθας πόλεμον ἐξενεγκεῖν ἐτόλμησατε. ἢ οὐχ ἑμῶν γράμματά τε καὶ διφθέρα εἰσὶν, ὅθεν ἀναλεγόμενοι γνώσεσθε ὡς ἀκαταγώνιστά τε καὶ ἁμαχώτατα τὰ φύλα τὰ Σκυνθικά;“ Τιβέριον δὲ φάναι . . . αμοιβαίῳ (p. 23, 7—13)

Казват, че след поражението на ромеите военачалникът на аварите изпратил на Тиберий съобщение. И изпратеният вестносец казал: „Защо се осмелявате да започнете война срещу аварите, т. е. скитите, когато страдате от недостиг на войски? Или у вас не се намират писма и пергаменти, от които да узнаете, когато ги четете, че скитските племена са непобедими?“ А Тиберий отговорил...

* ὡς τηρικαῦτα — γράμματα dedit C de Boor quae legere ei visus est, nihil praeter καὶ τὴν . . . ὁ τῶν Ἀβάρων μου ἐπενεγκεῖν ἐτόλμησεν . . . γράμματα Mai., ὡς . . . ἕκαστα ἀγγελίαις . . . χρησάμενος ὁ τῶν Ἀβάρων | στρατηγὸς ὡς Τιβέριον καὶ Βριάλειος ἀγγελιαφόρος ἔλεξεν τί δὴ | ὁ Λιγχερίωνος οὗτε πρὸς ἐκάστης θασπικῶ | μου ἐξενεγκεῖν ἐτόλμησεν ἐν ἧ πολλά μοι γράμματα v. Herw.

Х. ЙОАН ЕПИФАНИЙСКИ

Йоан Епифанийски е роден в град Епифания в Сирия. Живял е през втората половина на VI в. и бил съветник на антиохийския патриарх Григорий. Чрез него той влязъл в досег с персийския цар Хосрой, а по-късно и сам заминал за Персия. Това му дало повод да опише двадесетгодишната война между Византия и Персия (571/2 — 592/3).

От неговата „История“ (**Ἱστορίαι*) са запазени само уводът и началото на първата книга. Той е писал като участник в събитията, а може би е имал под ръка и съчинението на Менандър. „Историята“ на Йоан Епифанийски е използвана от ЕвагриЙ, Теофилакт Симоката и Ана Комнина.

ЕДИНСТВЕН РЪКОПИС: V=cod. Vaticanus gr. 1065 (s. XIII).

ИЗДАНИЯ: В. Hase в CP (заедно с Лъв Дякон). С. Müller, *Fragmenta Historicorum Graecorum*, IV, p. 272—276. — L. Dindorf, *Historici graeci minores*, I, Lipsiae 1870, p. 375—382. Преведеният тук откъс е взет от изданието на Диндорф.

КНИЖНИНА: Krumbacher, GBL, p. 244—245. — Moravcsik, *Byzantinoturcica*, I, p. 174—175.

IOANNES EPIPHANEUS FRAGMENTUM

De legatione Zemarchi ad Turcos

Πρὸς τοῦτοις δὲ, ὅτι καὶ Τούρκων πρὸς Ῥωμαίους [προσ]βεσσαμένων^α, Ἰουστίνου δὲ βασιλέως τὴν πρεσβείαν προσειμένον, καὶ Ζήμαρχον, ἄνδρα τῆς συγκλήτου βουλῆς, σὺν ἐκείνοις ἐκπέμψαντος, Πέρσαι τοὺς Ἀλανοὺς χρήμασι διαφθεῖραι βουληθέντες, δι' ὧν ἐκεῖνοι τὴν πορείαν ἔμελλον ποιήσασθαι, τὸν τε Ζήμαρχον καὶ σὺν αὐτῷ Ῥωμαίους τε καὶ Τούρκους ἐκποδῶν γενέσθαι διεσπούδαζον. (p. 377, 19—27)

^α βεσσαμένων codd., προσ]βεσσαμένων supplevit Hasius.

ЙОАН ЕПИФАНИЙСКИ ОТКЪС

Пратеничеството на Зимарх при турките

При това, когато турките проводили пратеници при ромеите, император Юстин приел пратеничеството и изпратил заедно с тях Зимарх¹, мъж сенатор. Персите, като се опитали да подкупят с пари аланите, през чиято земя те щели да пътуват, поискали да погубят Зимарх, а също и ромеите и турките, които го придружавали.

¹ Зимарх — византийски военачалник по времето на император Юстин II (565—578). През 568 г. императорът го изпратил при хагана на турките Силзивул.

ХІ. ЕВАГРИЙ СХОЛАСТИК

Евагрий (*Εὐάγριος*) се родил към 536 г. в гр. Епифания (Сирия) и починал вероятно към края на VI в. Живял в Антиохия, гдето упражнявал адвокатска професия — поради това го наричали с прозвището „схоластик“. По-късно той отишел в Цариград, гдето заемал високи длъжности по време на императорите Тиберий (578—582) и Маврикий (582—602).

Евагрий е написал една „Църковна история“ в шест книги, която обхваща времето от 431 г. до дванадесетата година от царуването на Маврикий (593). Това съчинение, макар и да има църковен характер, разглежда също и светски събития. За съставянето му Евагрий е използвал някои по-стари автори, като Дексип, Приск, Менандър, Захарий Ритор, Прокопий, Йоан Малала и др.

Църковната история на Евагрий съдържа някои кратки сведения за историята на нашите земи през V и VI в., особено за т. нар. „варварски“ нашествия на хуни, авари и пр. Някои от тези сведения са особено ценни поради това, че произхождат от загубени днес съчинения.

РЪКОПИСИ : Текстът на Евагриевата „Църковна история“ е достигнал до нас в следните ръкописи : L = Cod. Laurent. LXIX 5 (XI s.). — A = Cod. Laurent. LXX, 23 (XII s.). — P = Cod. Patmiacus 688 (XIII s.). — B = Cod. Barocianus 142 (XIV s.).

ИЗДАНИЯ : *Migne*, P. Gr., LXXXVI, 2, coll. 2405—2906. — *J. Bidez - L. Parmentier*, The Ecclesiastic History of Euagrius with the Scholia, London 1898. Преведените тук откъси са взети от последното издание.

КНИЖНИНА : *Krumbacher*, GBL, pp. 245—247. — *Moravcsik*, Byzantinoturcica, I, pp. 132—134. — *Н. В. Пигулевская*, Византия и Иран на рубеже VI—VII веков, М. — Л. 1946, стр. 16—19.

EUAGRII

ЕВАГРИЙ

HISTORIA ECCLESIASTICA

ЦЪРКОВНА ИСТОРИЯ

1. De Hunnorum incursionibus et de terrae motibus in provinciis Romanis

Ι 17. Περὶ Ἀτιλίλα τοῦ Σκνυθῶν βασιλέως, καὶ ὅπως τὰ ἔϕα καὶ ἐσπέρια κατέστρεψε· καὶ περὶ τοῦ γενομένου ξένου σεισμοῦ, καὶ τῶν ἄλλων ἐν κόσμῳ φοβερῶν σημείων

Ἐν τοῦτοις τοῖς χρόνοις ὁ πολὺς τῷ λόγῳ πόλεμος ἐκεκίνητο Ἀτιλίλα τοῦ τῶν Σκνυθῶν βασιλέως· ὃν περιέργως καὶ ἐς τὰ μάλιστα λογίως Πρόσκοπος ὁ ῥήτωρ γράφει, μετὰ πολλῆς τῆς κομψείας διηγούμενος ὅπως τε κατὰ τῶν ἐφῶν καὶ ἐσπερίων ἐπεστράτευσεν μερῶν, οἷας τε καὶ ὄσας πόλεις ἔλῳς κατήγαγε, καὶ ὅσα πεπραχῶς τῶν ἐντεῦθεν μετέστη.

Τοῦ αὐτοῦ τοίνυν Θεοδοσίου τὰ σκῆπτρα διέποντος, μέγιστος καὶ ἐξαισιος καὶ τοὺς προλαβόντας νικῶν^α γέγονε σεισμός ἀνὰ πᾶσαν, ὡς εἶπεῖν, τὴν οἰκουμένην, ὥστε καὶ πολλοὺς τῶν πύργων τῶν ἀνὰ τὴν βασιλίδα πηγεῖς ἐνεχθῆναι, συμπεσεῖν ἐνεχθῆναι, συμπεσεῖν τε καὶ τὸ Χερρονήσου καλούμενον μακρὸν τεῖχος· διαχῆναι δὲ τὴν γῆν καὶ πολλὰς κόμας ἐν αὐτῇ καταδύναι· πολλά τε αὖ καὶ ἀναρίθμητα γενέσθαι πάθη ἀνὰ τε γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν· καὶ ἐνίαις μὲν τῶν πηγῶν ξηρὰς ἀναδειχθῆναι, ἐτέρωθεν δὲ ὑδάτων πλήθος ἀναδοθῆναι μὴ πρότερον ὄν, δένδρα τε αὐτόπρεμνα σὺν ταῖς σφίσι ῥίζαις ἀναβρασθῆναι καὶ χῶματα πλεῖστα εἰς ὄρη σχεδιασθῆναι. (pp. 2, 20—22; 26,25 — 27,10)

За Атила, царя на скитите, и как той опустошил източните и западните области. За страшното земетресение, което станало, и за други страшни поличби по света¹

По това време, когато Атила бил цар на скитите², избухнала многоизвестната война.³ За нея пише грижливо и много осведомено Приск Риторът,⁴ който разказва с голямо красноречие как [Атила] тръгнал на поход срещу източните и западните области, кои и колко града превзел и покорил и какви дела извършил, преди да си замине от тоя свят.

Когато прочее съшият Теодосий⁵ обладал скуптъра, по цялата, тъй да се каже, вселена станало много голямо и необикновено земетресение, което надминало всички предишни земетресения. Следствие на това много от кулите на столицата се срутили напълно, съборила се и така наречената Дълга стена в Херсонес. А земята се разтворила и погълнала много села. Много и безбройни бедствия настанали по земята и по морето. Някои извори пресъхнали, другаде избликнали обилни води, които по-рано не съществували. Другаде пък цели дървета били изтръгнати заедно с корените си и множество насипи от пръст се натрупали като планини.

2. De Marciani imperatoris Thracia origine

Π 1. Περὶ Μαρκιανοῦ βασιλέως, καὶ οἷα σύμβολα προηγήσαντο τὴν βασιλείαν αὐτῷ μηνύοντα

Μαρκιανὸς τοίνυν, ὡς ἄλλοις τε πολλοῖς καὶ μὴν καὶ Πρόσκῳ ἱστόρηται τῷ ῥήτορι, ἦν μὲν Θραξῆ γένος, ἀνδρὸς στρατιωτικοῦ παῖς·

За император Маркиан и какви поличби са предхождали и предвещавали неговото царуване

Прочее Маркиан⁶, както разказват мнозина други, а също и Приск Риторът⁷, бил тракиец по произход, син

^α νικῶν] ἄπαντας ἀποκρυπτόμενος ZV.

¹ Това подзаглавие, както и подзаглавията на другите откъси, са взети от съчинението на Ник. Калист. ² Под името скити тук са означени хуните. ³ Става дума за войната на Атила срещу Византийската империя през 447 г. ⁴ Текстът на Приск Панийски е издаден в Гръцки извори, I, стр. 86—129, гдего са дадени и обяснителни бележки за събитията. ⁵ Имп. Теодосий II (408—450). ⁶ Имп. Маркиан (450—457). ⁷ Никъде в запазените откъси от съчинението на Приск не се говори за тракийския произход на имп. Маркиан. Загатва се следователно за загубен откъс от това съчинение.

ὅς γε τῆς τοῦ πατρὸς βιοτῆς μεταλαχεῖν ἐπειγόμενος, πρὸς τὴν Φιλιππούπολιν τὰς δρμὰς ἔσχευεν, ἔνθα καὶ στρατιωτικοῖς ἐδύνατο συντετάχθαι τάγμασιν. Ἀνὰ δὲ τὴν ὁδὸν τεθέαται νεοσφαγὲς σῶμα ἐπὶ γῆς ἐρριμμένον ᾧ παρεστῶς, ἦν γὰρ τὰ τε ἄλλα πανάριστος καὶ ἐς τὰ μάλιστα φιλανθρωπίατος, ᾧ κτερεῖ τὸ γεγονός, καὶ ἐπὶ πολὺ τὴν πορείαν ἐπέιχε τῶν εἰκότων μεταδοῦναι βουλόμενος. Ἐπειδὴ δὲ τινες τοῦτο τεθέαοντα, ταῖς ἐν τῇ Φιλιππουπόλει προσήγγελλον ἀρχαῖς· αἱ τὸν Μαρκιανὸν παραλαβοῦσαι τὰ περὶ τῆς μαιφονίας ἀνηρώτων. Καὶ δὴ τῶν στοχασμῶν καὶ τῶν εἰκότων πλέον τῆς ἀληθείας καὶ τῆς γλώσσης ἐσχηκότων, τὸν φόνον τε τῶνδρὸς ἀναινομένου καὶ μαιφόνου γε ποινὰς μέλλοντος ἀποτίσειν, θεία τις ἐξαπίνης ῥοπή τὸν μαιφόνον παραδίδωσιν ὅς τὴν κεφαλὴν ἀποθέμενος ποινὴν τοῦ δράματος τὴν κεφαλὴν τῷ Μαρκιανῷ χαρίζεται. Οὕτω παραδόξως σωθεὶς ἐν τινι τῶν αὐτόθι στρατιωτικῶν τελῶν ἀφικνεῖται ἐν αὐτῷ παραγγέλλειν βουλόμενος. Οἱ τὸν ἄνδρα θανατάσαντες μέγα τε ἔσεσθαι καὶ ἀξιολογώτατον εἰκότως τεκμηράμενοι ἥδιστα προσδέχονται, καὶ σφίσι αὐτοῖς ἐγκαταλέγουσιν, οὐτι ἔσχατον, ὡς ὁ στρατιωτικὸς ἐθέλει νόμος, ἐς δὲ τινα βαθμὸν ἄρτι τετελευτηκότος ἀνδρός — Αὔγουστος ὄνομα τούτω, — Μαρκιανὸν τὸν καὶ Αὔγουστον ἐς τὴν παραγγελίαν ἐγγράψαντες. (pp. 34, 3—4; 36,10 — 37,12)

на войник. Понеже искал да следва пътя на баща си, той се отправил към Филипопол, гдето можел да бъде зачислен във войнишките отреди. По пътя [Маркиан] видял захвърлен на земята труп на наскоро убит човек. Той се спрял до него (защото между другото бил много добър и извънредно човеколюбив), нажалил се от станалото и отложил за известно време пътуването си, понеже искал да отдаде на мъртвия това, което подобавало. Но неколцина видели това и съобщили на властите във Филипопол, които хванали Маркиан и започнали да го разпитват за убийството. Обаче догадките и уликите били по-силни от истината и от думите [на Маркиан], който отричал, че е убил човека. И когато той щял да понесе наказание като убиец, ненадейно някаква божия сила предала убиенца. Този бил обезглавен за наказание за извършеното [престъпление] и така спасил главата на Маркиан. Спасен неочаквано по този начин, той пристигнал в една от тамошните военни части, гдето желал да бъде зачислен. Там се възхитили от него, понеже видели, както трябва да се очаква, че е едър и много представителен, приели го с готовност и го зачислили в редовете си, и то не на последно място, както изисквал военният закон, а с някакъв чин на един току-що починал воин, чието име било Август, като го записали в списъка под името Маркиан Август.

3. De terrae motu in Thracia

Π 14. Περὶ καθολικῶν παθημάτων

За всеобщите бедствия

Ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς χρόνοις, τοῦ Σκυθικοῦ πολέμου συνισταμένου πρὸς τοὺς ἑσθους Ῥωμαίους, ἦ τε Θρακία γῆ καὶ ὁ Ἑλλησποντος ἐσεισθη, καὶ Ἰωνία καὶ αἱ καλούμεναι Κυκλάδες νῆσοι. (pp. 35,8; 65, 19—22)

По това време,¹ когато скитите започнали война с източните ромей², Тракийската земя и Хелеспонт били разтърсени от земетресение, а също Йония³ и така наречените Цикладски острови.

¹ Загатва се за споменатата по-горе византийско-хунска война от 447 г. ² Под „източни ромей“ се разбират поданиците на Източната римска империя, сиреч Византия. ³ С архаичното наименование Йония тук е обозначено западното и северозападното малоазийско крайбрежие.

4. De Illyrici Thraciaeque episcopis synodi Chalcedonensis participibus

Π 18. Περὶ τῆς ἐν Καλχηδόνι συνόδου, καὶ πόθεν τὴν αἰτίαν τῆς συνελύσεως ἔσχεν

Ἐφ' οἷς ἐπεβόησαν οἱ Ἀνατολικοί· „Ἄττη δικαία κρίσις.“ Οἱ δὲ τῶν Ἰλλυριῶν ἐπίσκοποι ἐπεκραύγασαν· „Πάντες ἐσφάλημεν, πάντες συγκνώμης ἀξιοθῶμεν.“ — — —

Ἐμφέρεται ἐν τοῖς αὐτοῖς περιγραφμένοις ὡς ἦν ἡνίκα τὸ μέρος τῆς ἐπιστολῆς Λέοντος ἀνεγνώσθη περιέχον·

„Καὶ πρὸς τὸ χρεωστούμενον ὄφλημα τῆς ἡμετέρας φύσεως ἐπισθῆναι, ἢ θεία φύσις ἠνώθη τῇ φύσει τῇ παθητῇ ἴνα, τοῦτο δὴ τὸ ταῖς ἡμετέραις ἰάσεσιν ὑπάρχον ἀρμόδιον, ὃ εἰς καὶ ὁ αὐτὸς ὢν μεσίτης θεοῦ καὶ ἀνθρώπων ἀνθρώπος Χριστὸς Ἰησοῦς, καὶ ἀποθνήσκων ἐκ τοῦ ἐνὸς δυνηθῆ, καὶ τελευτᾶν ἐκ τοῦ ἑτέρου μὴ δυνηθῆ . . .“ πρὸς τὴν δυνάτην ῥῆσιν ἀμφιβαλλόντων τῶν Ἰλλυριῶν^α καὶ Παλαιστινῶν ἐπισκόπων, Ἀέτιος ἀρχιδιάκονος τῆς Κωνσταντινου ἀγιοπάτης ἐκκλησίας ῥῆσιν παρήγαγεν Κυρίλλου περιέχουσαν οὕτως.

„Ἐπειδὴ δὲ πάλιν τὸ ἴδιον αὐτοῦ σῶμα χάριτι θεοῦ, καθά φησιν ὁ ἀπόστολος Παῦλος, ὑπὲρ παντὸς ἐγεύσατο θανάτου, λέγεται παθεῖν αὐτὸς τὸν ὑπὲρ ἡμῶν θάνατον, οὐχ ὡς εἰς πεῖραν ἐλθὼν θανάτου τό γε ἦκον εἰς τὴν αὐτοῦ φύσιν — ἀποπληξία γὰρ τοῦτο λέγειν ἢ φρονεῖν — ἀλλ' ὅτι, καθάπερ ἔφη ἀρετίως, ἢ σάργε αὐτοῦ ἐγεύσατο θάνατον.“

Καὶ πάλιν πρὸς τὴν ῥῆσιν τῆς ἐπιστολῆς Λέοντος τὴν ἔχουσαν·

„Ἐνεργεῖ γὰρ ἑκατέρα μορφή μετὰ τῆς θάτερου κοινωνίας ὡπερ ἴδιον ἔσχηκε, τοῦ μὲν λόγου κατεργαζομένου τοῦθ' ὡπερ ἔστιν τοῦ λόγου, τοῦ δὲ σώματος ἐκτελοῦντος ὡπερ ἔστιν τοῦ σώματος. Καὶ τὸ μὲν αὐτῶν διαλάμπει τοῖς θαύμασιν, τὸ δὲ ταῖς ὑβρεσιν ὑπολέπτωκεν. . .“ ἀμφιβαλλόντων τῶν Ἰλλυριῶν καὶ τῶν Παλαιστινῶν ἐπισκόπων, ὃ αὐτὸς Ἀέτιος κεράλιον ἀνέγνω Κυρίλλου περιέχον οὕτως. — — —

^α Ἰλλυριῶν Act. et semper.

За Халкидонския събор и за причината на свикването му¹

При това² източните извикали³: „Това е правилно решение.“ А илирийските епископи се провикнали: „Всички сгрешихме, всички молим за опрощение.“ — — —

За деянията на събора⁴ се казва, че се прочела онази част от посланието на Лъв⁵, която съдържа следното: „И за да се изложи това, което е дължимо на нашата природа, божествената природа се съедини с природата, която подлежи на страдание, тъй като това отговаря на нашето изкупление. Един и същ е посредникът между бога и хората, човекът Исус Христос, който може да умира в едната [природа], а не може да умира в другата . . .“ Понеже илирийските и палестинските епископи се колебаели, Аеций, архидякон на пресветата Константинополска църква, привел следните думи на Кирил⁶: „След това отново тялото му по божия милост изпита смъртта за всички, както казва апостол Павел. Сиреч той е изпитал смъртта заради нас, а не е достигнал до познаване на смъртта, което е неприсъщо за неговата природа — това би било безумие да се говори или да се мисли. Но както казах преди малко, плътта му е вкусила смъртта.“ И отново [се върнал] към следните думи от посланието на Лъв: „Защото двата образа действуват слети един в друг, което в същност означава, че словото извършва това, което е присъщо на словото, а тялото изпълнява онова, което е присъщо на тялото. И едното от тях блести с чудесата си, а другото попада под хулите . . .“ Понеже илирийските и палестинските епископи се колебаели относно тези думи, същият Аеций прочел следната глава от Кирил. — — —

¹ Т. нар. Халкидонски църковен събор се е състоял през времето от 8 октомври до 1 ноември 451 г. в Халкидон или Калхедон (Кадъкьой на малоазийското крайбрежие на Босфора, предградие на Цариград) и взел решение против еретическото учение на Евтихий и Диоскор. ² Загатва се за решението на събора да бъдат отнети епископските престоли на александрийския епископ Диоскор и на онези негови привърженици, които били извършили насилие над привържениците на православието на т. нар. „Разбойнически събор“ в гр. Ефес през 449 г. ³ Под израза „източните“ се разбират епископите на Тракия, Понт и Мала Азия. ⁴ Става дума за актовете на църковния събор. ⁵ Лъв I Велики, римски папа (449—461). ⁶ Кирил, александрийски патриарх (412—444), известен като ревностен защитник на православието срещу несторианството.

Μεθ' οὗς οἱ Ἀνατολικοὶ ἐξεβόησαν „Τὸν Αἰγύπτιον τῆ ἐξορίᾳ.“ Οἱ δὲ Ἰλλυριοὶ ἐκραύγασαν „Δεόμεθα, πάντα ἐλέησον.“ Μεθ' οὗς οἱ Ἀνατολικοὶ „Τὸν Αἰγύπτιον τῆ ἐξορίᾳ.“

Καὶ τῶν Ἰλλυριῶν τὰ παραπλήσια αἰτούντων, οἱ τοῦ κλήρου Κωνσταντινουπόλεως ἐξεβόησαν „Διόσκορον τῆ ἐξορίᾳ, τὸν Αἰγύπτιον τῆ ἐξορίᾳ τὸν αἰρετικὸν τῆ ἐξορίᾳ Διόσκορον ὁ Χριστὸς καθεῖλεν.“ Μεθ' οὗς πάλιν οἱ Ἰλλυριοὶ καὶ οἱ ἀμφ' αὐτοὺς ἐπίσκοποι „Πάντες ἡμάρτομεν πᾶσι συγχώρησον. Διόσκορον τῆ συνόδῳ, Διόσκορον ταῖς ἐκκλησίαις.“ Καὶ τῶν παραπλησιῶν προελθόντων τὰ τῆς τοιαύτης συνελεύσεως ἐπεραιοῦτο.

Καὶ ἀπῆλθον οἱ ἄρχοντες τὰ ἐν τῇ ἐπιστολῇ Λέοντος ἐντεθῆναι τῷ ὄρω. Πρὸς δ' ἀποφασάντων τῶν ἐπισκόπων καὶ εἰρηκότων ἄλλον ὄρον μὴ γενέσθαι, ἐντελῶς γὰρ ἔχειν, ἀνηρέχθη ταῦτα τῷ βασιλεῖ. Καὶ ἐκέλευσεν ἕξ ἀπο τῶν ἀνατολικῶν ἐπισκόπων, καὶ τρεῖς ἀπὸ τῆς Ποντικῆς, καὶ τρεῖς ἀπὸ τῆς Ἀσίας, καὶ τρεῖς ἀπὸ Θράκης, καὶ τρεῖς ἀπὸ Ἰλλυριῶν, συμπρόσβουτος Ἀνατολίου καὶ τῶν τοποτηρητῶν Ῥώμης, συνελθεῖν ἐν τῷ μαρτυρίῳ, καὶ τὰ περὶ τῆς πίστεως ὀρθῶς τυπῶσαι, ἢ ἕκαστον τὴν ἑαυτοῦ δηλώσαι πίστιν, ἢ εἰδέναι ὡς ἐν τῇ δύσει ἡ σύνοδος γίνεται. (pp. 34, 5—6; 73, 9—11; 83, 22 — 84, 18; 86, 3—14; 90, 28 — 91, 6)

5. Hunni in Thraciam irrumpunt

III 2. Περὶ ἐφόδων βαρβαρικῶν ἐν τε τῇ ἔφ καὶ τῇ δύσει

Τοιαῦτα μὲν οὖν κατ' ἀρχὰς ὁ Ζήνων ἐκδημητημένος τὸν βίον οἱ δὲ γε ὑπήκοοι πρὸς τε ἀνίσχοντα πρὸς τε δνόμενον ἦμιον κακῶς ἔπασχον, ἐνθεν μὲν τῶν Σκηνητῶν βαρβάρων πάντα ληΐζομένων, Θράκην δὲ πλῆθος Οὐννων τῶν πάλαι Μασσαγετῶν ἐπιδραμόντων, καὶ τῶν Ἰστρων διαβάντων μηδενὸς ἀμύνοντος, αὐτοῦ δὲ γε Ζήνωνος τὰ ἐπίλοιπα βαρβαρικῶ τῷ τρόπῳ πρὸς βίας ἀφαιρουμένον. (pp. 94, 4; 100, 6—13)

След тях източните епископи извикали: „Египтянинът на заточение!“ А илирийците извикали: „Молим, помилуй всички!“ А след тях източните казали: „Египтянинът на заточение!“

Понеже илирийските искали подобни неща, представителите на константинополския клир извикали: „Диоскор на заточение! Египтянинът¹ на заточение! Еретикът на заточение! Христос свали Диоскор.“ След тях илирийските епископи и другите епископи извикали отново: „Всички сгрехихме. Прости на всички ни! Диоскор в Синода, Диоскор в църквите!“ И като минали и другите подобни въпроси, това съвещание свършило.²

Първенците³ поискали съдържанието на Львовото послание да се вмъкне в изложението. Понеже епископите отговорили на това, че друго изложение не ще има, че то е окончателно, съобщили това на императора.

Наредили шестима от източните епископи, трима от Понт⁴, трима от Азия, трима от Тракия и трима от Илирик с Анатолий⁵ и трима от римските наместници да се съберат в Мартириума⁶ и да изложат правилно догмите на вярата, като всеки разкрие своята вяра или да знае как е станал съборът на Запад

За варварските нападения на Изток и на Запад

Такива били отначало делата на Зенон, който живеел разпуснат живот. А поданиците на Изток и на Запад страдали много. На Изток варвари скинители⁷ опустошавали всичко, а Тракия била нападната от множество хуни, наричани някога масагети, които преминавали Истър, без никой да им се противопостави. Каквото пък останело, сам Зенон по варварски начин го ограбвал с насилие.

¹ „Египтянинът“ е наречен споменатият Диоскор, епископ на Александрия. ² Това било второто съвещание, състояло се на 10. X. 451 г. ³ На събора присъствували и представители на имп. Маркиан. Между тях бил и един бивш praefectus praetorio per Illyricum. Вж. Mansi, Acta conciliorum, VI, col. 563. ⁴ Понтът е област по северния бряг на Черно море. ⁵ Анатолий бил епископ на Цариград (449—458). ⁶ Става дума за една цариградска църква, в която били поставяни моши на мъченици. ⁷ Античните автори наричали „скинители“ (σκηνῖται) номадските племена, които живеели в Етиопия или по горното течение на Нил.

6. *Theodoricus copias suas in Thracia colligit et contra Zenonem ducit*

III 25. *Περὶ τῆς ἐπαναστάσεως Θεοδορίχου τοῦ Σκύθου, καὶ τῆς τούτου τελευτῆς*

Ἐπανίσταται δὲ τῷ Ζήνωνι καὶ Θεοδῆρος Σκύθης ὢν γένος· καὶ τὰς οἰκείας δυνάμεις ἀπὸ τῆν Θρακῶν ἀθροίσας ἐπιστρατεύει κατὰ τοῦ Ζήνωνος· καὶ μέχρι στόματος τοῦ Πόντου δηρώσας τὰ ἐν ποσὶ χωρία μικροῦ τὴν βασιλείαν εἶλε πόλιν, εἴ γε μὴ τινας τῶν ἐς τὰ μάλιστα αὐτῷ ἐπιτηδείων ὑπαχθέντες ἐβουλεύσαντο αὐτὸν ἀνελεῖν. Ὅς ἐθελοκακοῦντας τοὺς οἰκείους ἐγνωκὼς εἰς τοῦπίσω μὲν ἀποχωρεῖ, οὐ πολλῷ δὲ ὕστερον τοῖς ἀπελθοῦσι συναριθμεῖται. (pp. 95,30; 122,9—17)

За въстанието на скита Теодорих и за неговия край

Срещу Зенон¹ се разбунтувал и Теодорих, който бил скит по произход. Той събрал войските си в Тракия и се отправил на поход срещу Зенон. Като опустошил всички селища по пътя си чак до устието на Понта, той насмалко щял да превземе столицата, ако някоя от най-приближените му хора не били подкупени и не решили да го премахнат. Като разбрал, че неговите приближени били изпълнени с лоши намерения, той се върнал назад. И не след много време умрял.

7. *De Ioannis Scythae et Ioannis Cyrti gestis contra Isauros rebelles*

III 35. *Περὶ τῆς τῶν τυραννῶν Ἰσαύρων καθαιρέσεως*

Ὅμη ἀπὸ δὲ τρόπου καθ' ἣν ἐτύχουμεν προκαταβεβληκότες ὑπόσχεσιν, καὶ τὰ ἕτερα λόγου ἄξια ὑπὸ τοῖς Ἀναστασίῳ χρόνοις γενόμενα συνάψαι τῇ ἱστορίᾳ. Λογγίνος δὲ Ζήνωνος ὁμοίμω τὴν ἐνεγκαιμένην ὡς προδιήγηται κατεληφώς, τὸν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα πόλεμον ἀναφανδὸν ἀναζώννυται. Καὶ πολλῶν ἔνθεν τε καὶ κείθεν συναθροισθεισῶν δυνάμεων, μεθ' ὧν καὶ Κόνων ἐτύχων ὢν — ἐπίσκοπος ἐν Ἀπαμείᾳ τῆς τῶν Σύρων ἐπαρχίας γεγονώς Ἰσαύροις ὡς Ἰσαυρος συνεστράτευσε, — τέλος ἐπιτίθεται τῷ πολέμῳ, τῶν μὲν Ἰσαύρων τῶν συστρατευσάντων τῷ Λογγίνῳ πανωλεθρία φθαρέντων, τῶν δὲ κεφαλῶν Λογγίνου καὶ Θεοδώρου πρὸς Ἰωάννου τοῦ Σκύθου σταλεισῶν ἀπὸ τῆν βασιλέως πόλιν· ὃς καὶ ἐν κοπιῶς περιεστῆσας ὁ βασιλεὺς ἐν ταῖς καλουμέναις Συναῖς ἀντιπέρας τῆς Κωνσταντίνου κειμένας ἐτηρώρησεν, ἥδὴ θέαμα τοῖς Βυζαντιοῖς ἀνθ' ὧν κακῶς πρὸς Ζήνωνος καὶ τῶν Ἰσαύρων ἐπεπόνθεσαν. Καὶ ὁ ἕτερος δὲ Λογγίνος τὸ πολὺ τῆς τυραννίδος συνέχων, ὁ ἐπίκλην Σελινούντιος, καὶ Ἰνδῆς σὺν αὐτῷ, πρὸς Ἰωάννου τοῦ ἐπίκλην Κυρτοῦ στέλλονται τῷ Ἀναστασίῳ ζωογῶται. (pp. 96,13; 134,24 — 135,11)

За премахването на исаврийските узурпатори

Няма да бъде неуместно, ако освен това, което вече сме обещали, прибавим в историята си и разказа за другите дела, достойни за споменаване, които са станали по времето на Анастасий. Лонгин, брат на Зенон, стигнал в родината си, както разказахме по-рано, и открито започнал война срещу императора.² Той събрал от разни места много войски, заедно с които бил и епископът на сирийска Апамия Конон, който като исавриец участвувал в похода заедно с исаврийците. Войната се свършила. Исаврийците, които били на страната на Лонгин, били поголовно избити, а главите на Лонгин и Теодор³ били изпратени в столицата от Йоан Скита. Императорът заповядал да ги набият на колове в така наречените Сики, които се намират срещу Константинопол. Това зрелище било приятно на византийците поради злините, които били претърпели от Зенон и от исаврийците. А другият Лонгин, по прякор Селинунтски, който бил главната опора на узурпаторите, и заедно с него и Инд били изпратени като пленници на Анастасий от Йоан, по прякор Кирт.⁴

¹ Загатва се за междусобните войни, които избухнали между имп. Зенон и федератите остготи, някои от които към края на V в. добили твърде голямо влияние в империята. За подробности вж. E. Stein, Geschichte des spätromischen Reiches, Wien 1928, p. 527 sq. ² Става дума за борбите на император Анастасий I (491—518) против Лонгин, брат на предишния имп. Зенон и претендент за византийския престол. За подробности вж. Vury, History, I, pp. 432—433. — Кулаковски, История, стр. 461 сл. ³ Теодор (според Theophanes, op. cit., p. 139, 3: Агенодор) и Лонгин Селинунтски били привърженици на Зеноновия брат Лонгин. ⁴ Йоан Скит и Йоан Кирт („Гърбавият“) били предводители на тракийските войскови отреди.

8. De Longo muro

III 38. Περὶ τοῦ μακροῦ τεύχους

За Дългата стена

Μέγιστον δέ τι τῶν αὐτῶν βασιλεῖ κατεργασται καὶ μνήμης ἄξιον, [καὶ] τὸ μακρὸν καλούμενον τεῦχος, καλῶν τῆς Θράκης κείμενον ὅπερ διίσταται μὲν τῆς Κωνσταντινουπόλεως σταδίοις ὀγδοήκοντα μάλιστα καὶ διακοσίους, ἐκατέρωθεν δὲ θάλατταν περιλαμβάνει ἐπὶ σταδίοις εἴκοσι καὶ τετρακοσίους, δίκην πορθμοῦ τινοῦ τὴν τε πόλιν μικροῦ νήσον ἀντὶ χειρρονήσου ποιῆσαν, τοὺς τε βοιλομένους διαπορθμεῖον ἀσφαλέστατα ἀπὸ τοῦ καλουμένου Πόντου ἐς τὴν Προποντιδα καὶ τὴν Θράκιον θάλατταν, εἰργον τοὺς τε ἐκθέοντας βαρβάρους ἐκ τε τοῦ καλουμένου Εὐξείνου Πόντου Κόλχων τε καὶ τῆς Μαυρίτιδος λίμνης καὶ τῶν ὑπὲρ τὸν Καύκασον καὶ τοὺς κατὰ τὴν Εὐρώπην ἰκκεχυμένους. (pp. 96,18; 136, 19 31)

Същият император [Анастасий] извършил твърде голямо и достойно за споменаване дело, именно така наречената Дълга стена, която здраво стои в Тракия. Тя отстои от Константинопол най-много на 280 стадия и се простира като някакъв провлак от едното до другото море на разстояние 420 стадия¹. Така градът от полуостров станал почти остров. И на тези, които искали да преминат от така наречения Понт в Пропонтида и в Тракийско море², тя давала пълна сигурност. [Дългата стена] пречела и на варварите, които правели набези от тъй наречения Евксински Понт, от Колхиди, от Меотидското езеро и от земите отвъд Кавказ, както и на тези, които били пръснати в Европа.³

9. De Vitaliani rebellione

III 43. Περὶ τῆς τυραννίδος Βιταλιανοῦ

За Виталиановия опит за узурпация

Τυραννεῖ τὸν Ἀναστάσιον Βιταλιανὸς Θραξ^α γένος, ὃς τὴν τε Θράκην καὶ Μυσίαν μέχρι Ὀδυσσοῦ καὶ Ἀρχιάλου^β δηλώσας ἐπὶ τὴν βασιλείον ἠπέλγετο, πλήθος ἀσιάθιμοι ἔχων Οὐνικῶν ἔθνων ὅπερ Ὑπάτιον ὑπαντήσονται πέπομφεν ὁ βασιλεύς. Καὶ ἐπειδὴ πρὸς τῶν οἰκειῶν προδοθεὶς ὁ Ὑπάτιος ζωογίας ἦλω λύτρων τε μεγάλων ἀφείθη, Κύριλλος τὰς ἐπιστρατεύσεις ἐγχειρίζεται. Καὶ πρῶτα μὲν τῆς μάχης ἀγχωμάλου γενομένης, εἶτα καὶ πολλὰς τροπὰς δεξαμένης ἐν τε ταῖς διώξεσι καὶ ταῖς ὑπαγωγαῖς, καὶ τοῦ Κυρίλλου τὸ πλεόν ἐσχηκότος, ἐπιστροφάδην πάλιν δίωξις γέγονε, ἐθελοκατησάντων τῶν στρατιωτῶν. Καὶ οὕτω τὸν Κύριλλον ἐκ τῆς Ὀδυσσοῦ παρείληφεν ὁ Βιταλιανὸς καὶ μέχρι τῶν καλουμένων Συκῶν τὴν ἔλασιν ἐποιήσατο, πάντα δηῶν, πάντα πυρπολῶν,

Виталиан,⁴ тракиец по произход, искал да узурпира властта на Анастасий. Като опустошил Тракия и Мизия до Одесос и Анхиало, той се отправил към столицата с огромно множество хунски племена.⁵ Императорът изпратил Ипатий, за да го пресрещне. Но Ипатий бил предаден от своите хора, взет в плен и след това бил освободен срещу голям откуп. Тогава Кирил⁶ бил натоварен да ръководи похода. Завързало се сражение, при което отначало никой нямал надмощие, но после то станало много променливо и въпреки че Кирил имал надмощие в тия преследвания и отстъпления, той пак бил подгонен от всички страни, понеже войниците проявили зла воля. И така Виталиан заловил Кирил извън Одесос и извършил нападение чак до така наречените Сики, като всичко унищожил и

^α δ Θραξ Ρ. ^β Αρχιάλου Α.

¹ Един стадий се равнява на 0,185 км. разбира Егейско море. ³ В този откъс Евагрий дава сравнително най-подробни сведения за изградената от имп. Анастасий в 512 г. Голяма стена.

⁴ На Евагрий дължим едни от най-обстойните и точни сведения за бунта на византийския пълководец Виталиан през втората половина от управлението на имп. Анастасий. ⁵ Според други сведения във войската на узурпатора Виталиан участвували не само гърци, но и траки, славяни и първобългари. Вж. Ioannis Malalae Chron., ed. Voyn., p. 402, 3—8. — Срв. Вуру, op. cit., I, p. 297 sq. — Кулаковскиѣ, пос. съч., I, стр. 508 сл. ⁶ Споменатият тък Кирил бил византийски пълководец, началник на войските в Тракия след Ипатий. Вж. Вуру, op. cit., I, p. 299. — Кулаковскиѣ, пос. съч., I, стр. 510.

οὐδὲν ἕτερον ταῖς φαντασίαις ἔχων ἢ καὶ τὴν πόλιν αὐτὴν ἐξελεῖν καὶ τῆς βασιλείας κρατῆσαι.

Ἐν Συκίᾳ δὲ αὐτοῦ σκηνησαμένου, στέλλεται πρὸς τοῦ βασιλέως Μαρκίνου ὁ Σύρος, οὗ πρόσθεν ἐμνησθήμεν, μετὰ νηϊτοῦ στρατοῦ πολεμήσων τῷ Βιταλιανῷ. Συνήτην οἷν ἀμφω τῷ στρατῷ, ὁ μὲν ἐπὶ πρύμναν τὰς Συκίας, ὁ δὲ τὴν Κωνσταντίνου ἔχων. Καὶ πρῶτα μὲν ἀνεκώχουσιν· εἶτα μετὰ τοῖς ἔκπλους καὶ τοὺς ἀκροβολισμοὺς μεταξὺ τοῖν δυοῖν στρατοπέδων ναυμαχίας κατεργᾶς συστάσης περὶ τὰ καλούμενα Βυθάρια, φεύγει μὲν προτροπάδην πρύμναν κρουσάμενος ὁ Βιταλιανὸς τὰ πολλὰ τῆς δυνάμεως ἀποβαλὼν, φεύγουσι δὲ καὶ οἱ ἀμφ' αὐτὸν οὕτω τάχιστα, ὡς μηδένα πολέμιον ἀνὰ τὴν ἐξῆς περὶ τὸν Ἀνάπλου ἢ περὶ τὴν πόλιν αὐτὴν εὐρεθῆναι. Φασὶ δ' οἷν τὸν Βιταλιανὸν ἐν Ἀρχιάλῳ τινὰ χρόνον διατρίψαι τὴν ἡσυχίαν ἄγοντα.

Ἐπέδραμεν καὶ ἕτερον γένος Οὐγγικὸν περαιωθὲν τὰς Καππαδοκῶν πύλας. (pp. 96,26; 145, 1—31)

всичко опожарил. Той не мислел за нищо друго освен да превземе самата столица¹ и да завладее императорската власт.

Когато той се разположил на стан в Сики, императорът изпратил споменатия по-горе Марин Сириец с морски сили, за да се сражава срещу Виталиан. И тъй двете войски се срещнали, като едната стояла пред Сики, а другата пред Константинопол. Отначало те бездействували, след това станали няколко морски схватки и престрелка между двете войски, а накрая се завързало ожесточено морско сражение при така наречения Витарис. Виталиан обърнал кърмата на кораба си и избягал през глава, като изгубил голяма част от войската си. И хората му се разбягали така бързо, че на другия ден не можело да се намери нито един неприятел около Анаплус² или около самата столица. Казват, че Виталиан прекарал в бездействие известно време в Анхиало. А и друго хунско племе нахлуло изотвъд Кападокийските врати³.

10. De Thracia origine Iustini imperatoris

IV 1. Περὶ τῆς Ἰουστίνου τοῦ πρώτου βασιλείας

Ἀναστασίον δὲ, ὡς μοι λέλεκται, πρὸς τὴν ἀμείνω μεταχωρήσαςτος λῆξιν, Ἰουστίνος, Θραξ γένος, τῇ ἀλουργεῖ ἀυλεχόνῃ χρητῆι, ἐνάτην ἄγοντος τοῦ Πανέμου μηνός, ὃς Ἰούλιος παρὰ Ῥωμαίων ἀνόμασται, χρηματιζούσης τῆς Ἀντιόχου ἔκτου καὶ ἐξηκοστῆς καὶ πεντακοσιοστῆς ἔτος, ἐπὶ τῶν βασιλικῶν σωματοφυλάκων ἀναρρηθεις ὦνπερ καὶ ἤρχεν, ἡγεμῶν τῶν ἐν τῇ ἀλλῇ τάξεων καθεστώς. (148,3; 153, 1—11)

10. За царуването на Юстин I

Когато Анастасий, както казах, се преселил на другия свят, Юстин Тракиецът⁴ облякъл пурпурната дреха на деветия ден от месец Панем⁵, който се нарича юли у римляните, през 566 антиохийска година. Той бил провъзгласен [за император] от императорските телохранители, начело на които стоял, понеже бил началник на дворецовите войски.

11. De Vitaliani nese

IV 3. Ὡς καὶ Βιταλιανὸν ἀνεῖλε δόλῳ ὁ Ἰουστίνος

Τὸν δὲ γε Βιταλιανὸν ἐπὶ τῆς Θραξίας τὰς διατριβὰς ποιούμενον ὃς Ἀναστάσιον ἐξῶσα τῆς βασιλείας ἐβουλήθη, πρὸς τὴν Κωνσταντίνου μετακαλεῖται πόλιν, δείσας μὲν αὐτοῦ τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἀμφὶ τοὺς πολέμους ἐμπειρίαν τό τε παρὰ πᾶσι κλέος καὶ ἦν εἶχεν περὶ τὴν βασιλείαν ἐφεσθ. Εὐθύβόλως δὲ ἐπιστήσας ὡς

Как Юстин с хитрост премахнал и Виталиан

[Юстин]⁶ повикал в Константинопол пребиваващия в Тракия Виталиан, който по-рано искал да свали Анастасий от престола. Той се страхувал от неговата мощ и от военната му опитност, от голямата му слава и от стремежа му да завземе царската власт. Той ясно разбрал, че по

¹ Става дума за византийската столица Цариград. ² Анаплус се намирал на европейската страна на протока Дарданели. Вж. Hirschfeld: PWRE, I, col. 2062, s. v. Anaplus. ³ С названието Кападокийски врати (αἱ Καππαδοκῶν πύλαι) били означавани теснините, които съединяват от една страна планинските области на Киликия и от друга областите на Ликаония, Кападокия и Сирия.

⁴ Имп. Юстин I. ⁵ Дадено е сиремакедонското название на м. юли. ⁶ Имп. Юстин I.

οὐχ ἑτέρως αὐτοῦ περιέσεται εἰ μὴ τί γε φίλος εἶναι προσποιήσαιο, καὶ τῷ δόλῳ προσωπεῖον ἀνεξέλεγκτον περιθίεις, στρατηγὸν αὐτὸν ἐνὸς τῶν καλουμένων πραισέντων ἀναδείκνυσιν. Ἐπὶ πλεῖον δὲ τῇ πειθοῦ χώραν διδοὺς ἐπ' ἑξαπάτη μείζονι καὶ ἐς ὑπάτους τὸν Βιταλιανὸν ἀναβιβάζει. Οὗτος τῆς ὑπατείας ἐχόμενος, ἐπειδὴ κατὰ τὰ βασίλεια γέγονεν, ἐν τῷ μεταυλίῳ θύρῳ δολοφρονηθεὶς ἐτελεύτησε, πονήν τῶν παρ' αὐτοῦ κατὰ τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς παρονηθέντων ταύτην καταβαλὼν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὕστερον γέγονε. (pp. 148,6; 154, 6—21)

друг начин няма да се справи с него, освен ако не се престори на негов приятел. Затова с хитрост си наложи непроницаема маска и го назначил за началник на една от така наречените „налични войски“¹. След това, като го убеждавал все повече и повече [в доброжелателството си], той го издигнал и до консулско звание, за да го излъже по-добре. Когато [Виталиан] станал консул и дошел в двореца, бил убит с измама при една вътрешна врата. Така той изкупил злините, които бил нанесъл на ромейската държава. Но това станало по-късно.

12. Quomodo Dyrrachium terrae motu dirutum sit

IV 8. Περὶ καθολικῶν παθημάτων

За общите бедствия

Ἐισέτι Ἰουστινὸν τὴν αὐτοκράτορα δι' ἰθύοντος ἀρχὴν, τὸ νῦν μὲν Δυρραχίου, Ἐπίδαμνος δὲ πάλαι, πέπονθεν ὑπὸ κλόνοι τῆς γῆς, ὡσαύτως δὲ καὶ Κόρινθος ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος κειμένη. (pp. 148,13; 159, 10—13)

Освен това, когато Юстин² държал императорската власт, Дирахииум, който някога [се казвал] Епидамн, пострадал от земетръс, както и Коринт, който се намира в Елада.

13. Heruli, qui sub Anastasio Istrum transierant, Christiani fiunt

IV 20. Ὡς οἱ λεγόμενοι Ἐρουλοὶ ἐν τοῖς χρόνοις Ἰουστινιανοῦ ἐχριστιάνισαν

Как по време на Юстиниан тѣх наречените херули станали християни

ὑπὸ τοῖς αὐτοῖς χρόνις, ὡς δ' αὐτὸς Προκόπιος ἀναγράφει, Ἐρουλοὶ ποταμὸν Ἰστρον ἤδη διαβάντες ὅτε τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν Ἀναστάσιος διεκκυβέρινα, φιλοφρονηθέντες ὑπὸ Ἰουστινιανοῦ χρήμασι μεγάλοις αὐτοὺς δωρησαμένον, πασσοῦδι Χριστιανοὶ γέγονασιν καὶ τὴν δίαίταν ἐπὶ τὸ ἡμερώτερον μετέβαλον. (pp. 149, 9—10; 170, 4—9)

По същото време, както съобщава Прокопий, херулитите, които били преминали река Истър още при управлението на ромейския император Анастасий целокупно станали християни, понеже Юстиниан ги облагодетелствувал,³ като им подарил много пари. Те променили своя начин на живот и станали по-кротки.

14. Auares ad ripam Istri perveniunt

V 1. Περὶ τῆς Ἰουστίνου ἀναρρήσεως, καὶ τοῦ τρόπου αὐτοῦ

За възшествието на Юстин и за характера му

Φράσει δὲ καὶ δειλίᾳ ταῖς κακίαις κρατούμενος, πρῶτον Ἰουστίνον προσγενῆ τυγχάνοντα καὶ πολὺ κλέος παρὰ πᾶσιν ἔχοντα περὶ τε ἐμ-

. . . [Юстин]⁴ бил жертва на [две] слабости: дързост и страхливост. Той повикал най-напред Юстин, който му бил роднина и се ползувал сред всички с голяма слава поради военната си опит-

¹ Под обозначението τῶν καλουμένων πραισέντων се разбират т. нар. praesentales, войски, които са били длъжни да се намират в двореца и да бъдат под непосредствената разпоредба на императора. Срв. Grosse, Römische Militärgeschichte, p. 141. ² Имп. Юстин I. ³ Евагрий повтаря описанието на Прокопий, De bello Gothico, II, 15, p. 214—215; вж. тук стр. 118—119. Херулитите са били поселени във Втора Панония и щедро облагодетелствувани от император Юстиниан I. ⁴ Откъсът се отнася до провъзгласяването на Юстин II (565—578) за император. Вж. Stein, Studien, p. 56 sq.

πειρίαν πολέμων καὶ τὰς ἄλλας ἀξιώσεις, μετὰ-
πεμπτον ποιεῖται, ἀμφὶ τὸν Ἰστῶν τὰς δια-
τριβὰς ποιούμενον, καὶ τὰς τῶν Ἀβάρων δια-
βάσεις ἀνείργοντα. Ἔθνος δὲ Σκυθικὸν οἱ
Ἀβαροὶ τῶν Ἀμαξοβίων τῶν ὑπὲρ τὸν Καύ-
κασον τὰ ἐπέκεινα πεδία νεμομένων· οἱ τοὺς
γεινιῶντας Τούρκους πασιδὶ πεφευγότες, ἐπεὶ
κακῶς πρὸς αὐτῶν ἐπεπόνθησαν, ἐπὶ τὸν Βόσ-
πορον ἀφίκοντο· καὶ τὴν ἡτίονα τοῦ Εὐξείνου
καλουμένου Πόντου καταλιπόντες — ἐνθα συ-
χνὰ μὲν ἔθνη βαρβαρικά, ἐξωκίσθησαν δὲ καὶ
ἐπὶ Ῥωμαίων πόλεις τε καὶ στρατόπεδα καὶ
τινες προσορμήσεις, ἢ στρατιωτῶν ἀπομάχων γιγ-
νομένων, ἢ καὶ ἀποικῶν πρὸς τῶν βασιλέων
στελλομένων, — τὴν πόρευσιν ἐποιῶντο πᾶσι
τοῖς ἐν ποσὶ βαρβάροις ἀνταγωνιζόμενοι, μέχρις
οὗ τὰς ἡτίονας τοῦ Ἰστῶν κατελήφρασι καὶ πρὸς
Ἰουστινιανὸν ἐπρεσβεύσαντο. Ἐπεῦθεν οὖν ὁ
Ἰουστίνος μετεπέμφθη, οἷα δῆθεν ὀφείλων τῶν
συγκειμένων αὐτῷ τε καὶ τῷ αὐτοκράτορι Ἰου-
στίνῳ ἀπολαῦσαι. (pp. 193,3; 196, 1—20)

ност и другите си достойнства. Тогава Юстин пребивавал при Истър и възпирал аварите да преминават отсам. Аварите са скитско племе от амаксовиите¹, които обитават равнините отвъд Кавказ. Те избягали масово от съседите си турки, понеже эле пострадали от тях, и дошли при Босфора². След това напуснали брега на Понта, наречен Евксински, където има много варварски племена — там и от ромите са били основани градове, военни станове и някои пристанища било от изслужили войници [ветерани], било от поселници, изпращани от императорите. [Аварите] продължили похода си, като влизали в бой с всички срещнати варвари, докато стигнали бреговете на Истър, и тогава проводили пратеници до Юстиниан. Оттам прочее бил повикан Юстин, уж за да приеме това, което било уговорено между него и император Юстин.

15. Iustinus Antas et Gepidas vincit

V 4. Περὶ τοῦ προγράμματος
τῆς πίστεως ἡμῶν, ὅπερ Ἰουστίνος
τοῖς ἀπανταχοῦ Χριστιανοῖς
ἔγραψεν

Γράφει δὲ ὁ Ἰουστίνος τοῖς ἑκασταχοῦ
Χριστιανοῖς πρόγραμμα, αὐτοῖς ὀνόμασι τοῦτο
„Ἐν ὀνόματι τοῦ δεσπότου Ἰησοῦ Χριστοῦ
τοῦ θεοῦ ἡμῶν αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Φλάβιος
Ἰουστίνος, πιστὸς ἐν Χριστῷ, ἡμερὸς, μέγιστος,
εὐεργέτης, Ἀλαμανικὸς, Γοτθικὸς, Γερμανικὸς,
Ἀντικὸς, Φραγκικὸς, Ἑρουλλικὸς, Γηπαδικὸς.
(pp. 193, 6—7; 197, 26—31)

Относно едикта за нашата вяра,
който Юстин написа до християните
навред

А Юстин издал едикт³ до всички християни със следното съдържание: В името на нашия бог господи Исуса Христа, самодържец Кесар Флавий Юстин, верен в Христа, кротък, превелик, благодетелен, Аламански, Готски, Германски, Антски, Франкски, Ерулски, Гепидски.

16. Tiberius origine Thrax ab Iustino adversus Avaras dirigitur

V 11. Ὡς ὁ βασιλεὺς Ἰουστίνος
φρενίτιδι νόσῳ ἐάλω, Τιβερίος
δὲ τὴν φροντίδα τῶν ὅλων
ἀνεδέξατο.

Ἄπερ ἐπειδὴ ἠκηκόει ὁ Ἰουστίνος, ἐκ το-
σοῦτου τύφου καὶ ὄγκου οὐδὲν ὑγιὲς ἢ φρενή-
ρες ἐννοήσας οὐδὲ ἀνθρωπίνως τὸ συνενεχθὲν
ἀναπλάς, ἐς φρενίτιδα νόσον καὶ μανίαν ἐμίπτει,
οὐδὲν λοιπὸν τῶν γινομένων σθναίς. Λόγκει

Как император Юстин бил обзет
от умопомрачение и Тиберий се заел
с държавните работи

Юстин, когато чул това,⁴ като не разсъдил здраво и разумно от голяма гордост и високомерие и не могъл да понесе като човек станалото, изпаднал в умопомрачение и безумие и вече нищо не разбирал от това, което ставало.

¹ С името амаксовии (ἀμαξοβίοι) били названи в древността скитски номадски племена, които живеели в днешните южноруски земи, край Азовско море и реките Дон и Днепър. Със същото име византийските автори наричали изобщо разните номадски племена в ранното средновековие.

² Под Босфор тук се разбира Керченският проток. ³ Въпросният едикт на имп. Юстин II е бил издаден въз основа на едикта, който Юстиниан бил издал през 552 г. Вж. *Chron. Paschale*, ed. Вонп, р. 635 sq. ⁴ Загатва се за известието за превземането на крепостта Дара от персийския цар Хосрой I (531—579) в 574 г., за което събитие Евагрий е разказал по-напред в изложението си,

δὲ τὸ πολίτευμα Τιβέριος, (ἠρᾶξ μὲν γένος, τὰ πρωτεία δὲ παρὰ Ἰουστίνῳ φέρων) ὄν καὶ κατὰ τῶν Ἀβάρων πρώην ἐπεπόμφει, πολὺν ἀγείρας πλῆθος στρατοῦ. Ὅς καὶ μικροῦ ἐάλω, τῶν στρατιωτῶν μηδὲ τὴν θέαν τῶν βαρβάρων ἵπενεγκάντων, εἰ μὴ θεία πρόνοια παραδόξως τοῦτον διέσωσε καὶ εἰς τὴν Ῥωμαίων βασιλείαν ἐφύλαξε, κινδυνεύσασαν τοῖς Ἰουστίνου παραλόγως ἐγχειρήμασι σὺν καὶ τῷ ὄλῳ πολιτεύματι διαρρηῆναι, καὶ βαρβάρους τῆς τοσαύτης ἀρχῆς ἐκστῆναι. (pp. 193, 18—19; 207, 20—32)

С държавните работи се заел Тиберий¹, тракиец по произход, който стоял на първо място при Юстин. Неотдавна императорът го бил изпратил с многочислена войска срещу аварите. Той замалко щял да бъде пленен, тъй като войниците му не могли да издържат дори вида на варварите, ако неочаквано божие провидение не го спасило и запазило за ромейския престол, който поради чудноватите начинания на Юстин рискувал заедно с цялата държава да се провали и от такова величие да попадне под [властта на] варварите.

17. Sirmium ab Avaribus expugnatur

Сирмиум превзет от аварите

V 12. Τοῦτων κατὰ τὴν ἐφῶν πεπραγμένων, τὸ Σίρμιον^a πρὸς τῶν Ἀβάρων ἐάλω, πρώην μὲν ὑπὸ Γηπαίδων κρατούμενον, Ἰουστίνῳ δὲ πρὸς αὐτῶν παραδοθέν. (p. 208, 17—20)

Докато това ставало на Изток,^a Сирмиум бил превзет от аварите. По-рано той бил в ръцете на гепидите, но те го били предали на Юстин.

18. Tiberius copias e Pannonia, Moesia et Illyrico colligit

Тиберий събира войски от Панония, Мизия и Илирик

V 14. Τοῖς τοίνυν κακῶς ἐυλλεγεῖσι χρήμασι ἐς δέον χρῆσάμενος, τὰ πρὸς τὸν πόλεμον ἐξηρτέτεο καὶ τοσοῦτον ἀγείρει στρατὸν ἀνδρῶν ἡρώων, ἔκ τε τῶν ὑπὲρ τὰς Ἀλπεῖς ἐθνῶν τὰ ἀμφὶ τὸν Ῥήνον ἀριστίνδην στρατολογήσας τὰ τε ἐντὸς τῶν Ἀλλεων Μασσαγетῶν τε καὶ ἐτέρων Σκυθικῶν γενῶν, καὶ τὰ περὶ Παιονίαν, καὶ Μυσούς, καὶ Ἰλλυριούς, καὶ Ἰσαύρους, ὡς σύγγενος πενήκοντα καὶ ἑκατὸν χιλιάδων ἴλας^b ἱππέων ἀρίστων ἐγκαταστήσασθαι, ἐξῶσαι τε τὸν Χοσρόην, μετὰ τὴν Δάρας ἄλωσιν εὐθύς ἀνὰ τὸ θέρος ἐπὶ τὴν Ἀρμενίαν ἐλάσαντα, ἐκεῖθεν τε τὰς ὁρμᾶς ἐπὶ τὴν Καίσαρος ἔχοντα, ἧ τῶν Καπαδοκῶν ἀρχεὶ καὶ τῶν αὐτόσε πόλεων προκάθηται. (pp. 209,27 — 210,5)

И тъй [Тиберий], като употребил целесъобразно парите, събрани по лош начин,³ започнал да се готви за войната⁴. От племената отвъд Алпите той набрал по достойнство тези, които живеят около Рейн, и онези, които обитават вътрешността на Алпите, също и от масагети и от други скитски племена. Така той вдигнал голяма войска от смели мъже. А освен тях събрал и пеонци, мизийци, илирийци и исаврийци. Като съставил отреди от близо 150 хиляди храбри конници, той отблъснал Хосрой. През лятото, веднага след превземането на Дара, той стигнал в Армения и оттам се отправил към Кесария, която е главен град в Кападокия⁵ и стои начело на тамошните градове.

^a Σίρμιον Β. ^b Παιονίαν καὶ Μίσοις Α εἰλας LBV.

¹ Това е бъдещият император Тиберий (578—582), който в 574 г. бил провъзгласен за съуправител на изпадналия в умотомрачение Юстин II. ² Става дума за преговорите, които били започнати през 574 г. между персийския цар Хосрой I и византийския пълководец Траян. Вж. за подробности *Vury*, op. cit., p.101. — *Stein*, Geschichte, p. 60. — *Кулаковский*, пос. съч., II, стр. 388. ³ Загатва се за сумите, които били събрани чрез тежки данъчни облагания на богатите и чрез отнемане на някои техни привилегии. ⁴ Византийско-персийската война, за която се споменава по-горе в изложението на Евагрий. ⁵ Областта Кападокия е била разположена между Черно море, Киликия и р. Ефрат в Мала Азия. По време на Юстиниан тя била административно разделена на две провинции. Вж. *Ruge*: PWRE, X, col. 1910—1917, s. v. Cappadokia.

19. *De Dexippo Belli Scythici scriptore*

V 24. *Περὶ τῆς καθ' εἰρημὸν ἱστορίας μέχρις ἡμῶν σωζομένης*

За серията от истории, достигнали до наши дни

Καὶ Δεξιππῶ δὲ πλεῖστα περὶ τούτων πεπύνηται, ἀπὸ^α μυθικῶν ἀρξαμένῳ, καὶ λήξουσι ἐς τὴν Κλαυδίου τοῦ μετὰ Γαλλικῶν βασιλείᾳ οἷς συνανείληπται περὶ ὧν Κάροποι καὶ ἕτεροι βάρβαρα ἔθνη κατὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ Θράκην καὶ Ἰωνίαν διαπολεμοῦντες ἔπραξαν. (pp. 194, 14; 219, 2—7)

Върху това твърде много се е трудил Дексип,¹ който започва от скитските войни и спира до Клавдиевото царуване след Галиен. Той е събрал и всичко, което карпите и други варварски племена са направили, когато воювали срещу Елада, Тракия и Йония.

20. *Ioannes Thrax a Mauricio orientali exercitui praeficitur*

VI 3. *Περὶ τῆς στρατηγίας Ἰωάννου καὶ Φιλιππικοῦ, καὶ ὧν πεπεράχασι*

За стратегството на Йоан Филипик и за делата им

Πέπομφε μὲν οὖν ὁ Μανρίκιος στρατηγὸν τῶν ἐφῶν ταγματῶν πρῶτα μὲν Ἰωάννην Θράκα γένος, ὃς τινα μὲν παύσας, τινὰ δὲ καὶ ἀμαχεσώμενος, οὐδὲν ὅ τι καὶ λόγον ἄξιον πέπραχε· μετ' αὐτὸν δὲ Φιλιππικὸν κῆδος πρὸς αὐτὸν ἔχοντα, τὴν ἐτέρω γὰρ ταῖν ἀδελφαῖν αὐτοῦ γεγαυήκει. (pp. 220, 6—7; 223,31 — 224,2)

И тъй Маврикий изпратил за стратег на източните отреди най-напред Йоан, тракиец по произход.² В някои битки той бил победен, а в други спечелил, но не направил нищо достойно за споменаване. След него Маврикий изпратил Филипик³, който му бил зет, защото бил женен за втората от двете му сестри.

21. *Avares Singidunum et Anchialum expugnant*

Аварите превземат Сингидунум и Анхиало

VI 10. *Τούτων ὡδε χωροῦντων, οἱ Ἄβαραίς δις μέχρι τοῦ καλουμένου μακροῦ τείχους ἐλάσαντες, Σιγγιδόν^β Ἀγχιάλόν τε καὶ τὴν Ἑλλάδα πᾶσαν καὶ ἐτέρας πόλεις τε καὶ φρούρια ἐξεπολόρησαν καὶ ἠνδραποδίσατο, ἀπολλύντες ἅπαντα καὶ πυρπολοῦντες, τῶν πολλῶν στρατευμάτων κατὰ τὴν ἐφῶν ἐνδιατριβόντων.*

Πέμπει δὲ γε βασιλεὺς Ἀνδρέαν, τῶν βασιλικῶν ὑπασπιστῶν πρῶτον γενόμενον, πείσοντα τὸν στρατὸν τοὺς προτέρους λοχαγούς τε καὶ λοιποὺς ἐσδέξασθαι. (pp. 228, 21—29)

Докато ставали тези работи,⁴ аварите на два пъти нахлували до така наречената Дълга стена. Те превзели с обсада Сингидунум, Анхиало и цяла Елада⁵, както и други градове и крепости и заробили [населението им]. Унищожавали всичко и опожарявали всичко, понеже повечето от ромейските войски били на Изток.⁶ Императорът изпратил Андрей⁷, който бил пръв измежду императорските щитоносци, за да убеди войската да приеме предишните си дружинни началници и останалите пълководци.

^a ἀπὸ Σκυθικῶν Val. ^b Σιγγιδόνων, a supersc., B Σιγγιδόνων γ.

¹ Загатва се за Дексиповото съчинение *Σκυθικά*. Тук превеждаме четенето *Σκυθικῶν* вм. *μυθικῶν*. Срв. Гръцки извори I, стр. 2 сл. ² Споменатият тук пълководец Йоан, наричан с прозвището Мистак („Мустакатият“). Вж. *Theoph. Simocatta*, op. cit., I, 9, 4, p. 55) бил изпратен през 583 г. като началник на източните войски. За него срв. *Vury*, op. cit., II, p. 105. — *Кулаковски*, пос. съч., II, стр. 426—427. ³ Филипик, споменат тук като шурей на имп. Маврикий, заместил Йоан Мистак като началник на източните войски през 584 г. ⁴ Срв. *Vury*, op. cit., II, p. 105—106. — *Кулаковски*, пос. съч., стр. 427. ⁵ Загатва се за бунта на източните войски, който бил предизвикан от намалението на заплатата им. Вж. *Кулаковски*, пос. съч., II, стр. 430 сл. ⁶ Под Елада тук трябва да се разбира вероятно Гърция в най-общ смисъл. Вж. *P. Charanis: BZ. XLVI (1953)*, p. 94—95. ⁷ Обикновено се приема, че това нападение е станало около 584 г. Вж. *L. Hauptmann, Les rapports des Byzantins avec les Slaves et les Avars pendant la seconde moitié du VIe s. Byzantion IV (1927—1928)*, p. 159. ⁸ Андрей (според *Theoph. Simocatta*, op. cit., III, 3, 11—Аристобул, императорски телохранил) бил изпратен да усмири разбунтуваните източни войски, които били под предводителството на Герман. Вж. *Кулаковски*, пос. съч., II, стр. 431—432.

22. De Comentioli gestis in bello Persico

VI 15. Περὶ τῆς στρατηγίας Κομεντιόλου

За стратегството на Коментиол

Καὶ πέμπεται τῆς ἡγεμονίας διάδοχος Κομεντιόλος, Θραξ γένος· ὃς κράτιστα Πέρσους συνεπλάκη, καὶ μικροῦ τὸν βίον κατέστρεψε οὐκ καὶ τῷ ἵππῳ καταρραγείς, εἰ μὴ τις τῶν δορυφόρων ἐν τινὶ τῶν παρόχων ἵππων ἐπιβήσας τῆς μάχης ὑπεξήγαγεν. (pp. 221,1—2; 233, 4—8)

Като приемник в главното командване бил изпратен Коментиол, тракиец по произход.¹ Той влязъл в лют бой с персите, но бил съборен заедно с коня си и за малко щял да изгуби живота си, ако един от копиеносците не го качил на един от резервните коне и така извел от сражението.

¹ Пълководецът Коментиол бил назначен за началник на източните войски през 589 г. Вж. за подробности Кулаковский, пос. съч., II, стр. 433 сл.

ХІІ. ПСЕВДОМАВРИКИЙ

Значителен интерес за историята на славяните през втората половина на VI в. представя Стратегиконът на един непознат автор, който в научната литература е известен с условното име Псевдомаврикий. Повечето от запазените ръкописи на това съчинение носят името на император Маврикий (582—602), а на един от ръкописите е предадено името Урбикий.

От съдържанието на Стратегикона се вижда, че той е писан от военачалник или император, който е воювал срещу славяните.

В по-голямата си част това съчинение има компилативен характер. Авторът е използвал писаните преди него военни съчинения на Асклепидот, Елиан, Ариан, Онозандър, Вегеций и др. Оригинални са само някои от главите на XI кн. В тях се описват нравите и военната организация на племената, с които Византийската империя е воювала през втората половина на VI в. (франки, лангобарди, авари и славяни). От някои указания, които се съдържат в тия глави, може да се заключи, че съчинението е писано най-късно в края на VI в.

В Стратегикона се съдържат ценни сведения за бита и военното дело на славяните, за отношенията им с Византийската империя, за живелищата им и пр. Сведенията за славяните се основават на лични наблюдения на самия автор или на докладите на изпращани срещу славяните военачалници.

Стратегиконът се състои от 12 книги, разделени на отделни глави. В предговора авторът излага целта, която си е поставил, и изтъква, че е използвал някои съчинения на старите автори, към които е прибавил и своите наблюдения и личен опит.

Стратегиконът е използван в Тактиката на император Лъв VI, който в главите, посветени на славяните, на места предава почти буквално разказа на Маврикий.

РЪКОПИСИ; М = cod. Laurent. LV, 4 (s. X). — P = cod. Barber. 276 (s. XI). — V = cod. Vatic. 1164 (s. XI).

ИЗДАНИЯ: Единственото пълно издание е *Arriani Tactica et Mauricii Artis militaris libri duodecim*, ed. Scheffer, Upsaliae 1664. Отделни откъси от XI кн. се намират в сборника на Константин Багренородни (запазен в cod. Laurent. LV, 4), издаден от *J. Lami Joannis Meursii Opera VI*, Florentiae 1745. Критично са издадени някои от откъсите от: *R. Vari, Leonis imperatoris Tactica*, I—II. *Recogn. R. Vari*, Budapestini 1917—1922. Откъсите за славяните са преиздадени от *P. J. Safarik, Slovanské starožitnosti*, Praha 1837. — *Ст. Станојевућ — В. Ђоровић*, Одабрани извори за српску историју I. Београд 1921, стр. 27—32. — *Кап. Цыбишев*, Маврикий, Тактика и Стратегия, СПб. 1903. Откъсите за славяните са дадени в текст и превод от *С. А. Жебелев*, Исторический архив, кн. II, 1939, стр. 33—37. — *П. Мутафчиев*, Византийски текстове, София 1934, стр. 22—50.

КНИЖНИНА: Ю. Кулаковский, Славянское слово „плот“ в записи византийцев, ВВр. VII (1900), стр. 107—112. R. Förster, Studien zu den griechischen Taktikern, II. Kaiser Hadrian und die Taktik des Urbikius, Hermes, XII (1877), p. 449—471. — F. Aussaresses, L'auteur du Stratégicon, Revue des études anciennes, VIII (1906), pp. 23—29. — E. Darkò, Die militärischen Reformen des Kaisers Herakleios, Actes de IV Congrès Internationale des Etudes byzantines, ИБАИ, IX (1935), pp. 110—116. — П. Н. Третьяков, Восточнославянские племена, М. 1953. — Moravcsik, Byzantinoturcica, I, p. 250—253. М. Ю. Брадчевский, Об „антах“ Псевдомаврикия, Сов. Этнография (1953), кн. 2, стр. 21—36. — Н. В. Пугулевская, пос. съч., стр. 28—31. — Ген. Цанкова-Петкова, Материалната култура и военното изкуство на дакийските славяни според сведенията на „Псевдо-Маврикий“ — ИИБИ, VII (1957), стр. 330—346.

MAURICI

ARTIS MILITARIS LIBRI DUODECIM

1. Quomodo equites armari debeant

Κούκουρα μετὰ σαγίτων καὶ σκεπασμάτων ἐπιτήδεια χωροῦντα ἀπὸ τριάκοντα ἢ τεσσαράκοντα σαγίτων, ἐν τοῖς τοξογωνίοις βίβια καὶ σουγλία, κοντάρια καβαλλαρικά, ἔχοντα λωρία κατὰ το μέσον, πρὸς τὸ σχῆμα τῶν Ἀβάρων, μετὰ φλαμιοῦλων σπαθία, περιτραχήλια στρογγύλα, κατὰ τὸ τῶν Ἀβάρων σχῆμα, ἐν τάξει κροσσίων λίνου, ἔξωθεν καὶ ἔσωθεν ἀραοῖν.

Χρῆ τοὺς ἵππους, καὶ μάλιστα τῶν ἀρχόντων, καὶ τῶν λοιπῶν ἐπιλέκτων προμετώλια ἔχειν σιδηρᾶ, καὶ σπηθιστήρια σιδηρᾶ, ἢ ἀπὸ κεντούκλων, ἢ κατὰ τὸ σχῆμα τῶν Ἀβάρων ἐπισκέπεσθαι τὰ σιδήρη, καὶ τοὺς τραχήλους αὐτῶν, καὶ μάλιστα τῶν προτασσομένων ἐν τῇ μάχῃ. — — —

Χρῆ τὰς σέλας ἔχειν ἐπισέλια δασεία καὶ μεγάλα, καὶ τὰ χαλινάρια αὐτῶν ἐπιτήδεια εἶναι, ἔχειν δὲ εἰς τὰς σέλας σκάλας σιδηρὰς δύο, λωρόσοκον, πέδικλον, σελοπούγγιν, ἐν ᾧ καιροῦ καλοῦντος δυνατόν ἐστι, κ' ἂν τριῶν ἢ τεσσαρῶν ἡμερῶν τοῦ στρατιώτου διαπάνην χωρῆσαι. τουφία εἰς τὰς ὀπισθολίνας τέσσαρα, κορυφάδιν καὶ ὑπογεύειον τουφίν. Χρῆ τὰ ἱμάτια αὐτῶν πλατέα εἶναι, καὶ τέλεια εἶναι κατὰ τὸ σχῆμα τῶν Ἀβάρων κεκομμένα, τουτέστι ζωστάρια, εἴτε λινὰ εἶσω, εἴτε αἴγια, εἴτε ράσσα' ἐφ' ᾧ καβαλλικεόντων αὐτῶν σκέπεσθαι δι' αὐτῶν τὰ γόνατα, καὶ εὐσχήμους αὐτοὺς φαίνεσθαι. Χρῆ γουνία ἦγουν νοβερόνικια ἀπὸ κεντούκλων πλατέα πάνυ ἔχοντα μανίγια φαρδῆα ἐπινοῆσαι αὐ-

[ПСЕВДО]МАВРИКИЙ

СТРАТЕГИКОН

1. Как трябва да бъде въоръжена конницата

[Те трябва да имат]¹ удобни колчани със стрели и предпазна покривка, които съдържат по 30—40 стрели, а в поясниците — пили и шила, кавалерийски копия с ремък по средата, по подобие на аварите, със знаменца. Мечове, кръгли нагръдници, по подобие на аварите, във вид на разредени отвън и отвътре ленени ресни. — — —

Конете, и то главно тези на началниците и на другите отбрани [войници], трябва да имат железни начелници, както и нагръдници от желязо или от плъст, или пък да им се покриват гърдите и шиите по обичая на аварите, а преди всичко конете на строените в първата редица при сражението. — — —

Трябва седлата да имат плътни и големи покривки, юздите им да бъдат удобни, а на седлата да има две железни стремена, кожен ремък, букаи, чанта, в която може да се побере в случай на нужда храна на войника за три-четири дни. Също да имат четири кичура на подопашиците — [два] горни и [два] долни кичура. Дрехите им трябва да бъдат широки и дълги, скроени по подобие на аварите, сиреч зостарии², били те от лен, от козина или от шаяк, така че когато яздят, да им бъдат покрити с тях колената и да изглеждат прилично. Те трябва да приготвят гуни или клашници от плъст много широки, с широки ръкави, така че когато се въоръжат и носят ризници и лъкове, ако случайно

¹ Става дума за въоръжението на византийската конница при поход срещу аварите. За организацията и въоръжението на византийската армия вж. по-подробно у Bréhier, Les institutions, pp. 334—403. ² Военна дреха, дълга до под коленете и препасана в кръста. Срв. Di Cange, Gloss. med. graec., s. v. ζωστάριον.

τοὺς, ἵνα ἐν τῷ ὀπλισθῆναι αὐτοὺς, καὶ φορεῖν τὰς ζάβας, καὶ τὰ τόξα, ἐὰν, ὡς εἰκὸς, συμβῆ βροχὴν γενέσθαι, ἢ ὑγρότερον τὸν ἀέρα ἐκ τῆς δροῦσου, φοροῦντες ταῦτα ἐπάνω τῶν ζαβῶν καὶ τῶν τοξαρίων φυλάττωσι τὸ ἔρμα αὐτῶν, καὶ οὐκ ἐμποδίζονται, εἴτε τοῖς τόξοις, εἴτε τοῖς κονταρίοις αὐτῶν βουληθέντες χρῆσασθαι. Ἔστι δὲ καὶ ἄλλως πῶς ἀναγκαῖον ἐν ταῖς σκούλκαις^α. Οὐ διαφαίνονται γε μήκοθεν τοῖς πολεμίοις αἱ ζάβαι ὑπὸ αὐτῶν σκεπόμεναι, ἀντέχουσι δὲ καὶ πρὸς τὰς βολὰς τῶν σαγίτων.

Χρὴ τέχνας κατὰ κοντουβέρην καὶ δρέπανα καὶ ἀξίνας ἔχειν αὐτοὺς διὰ τὸ ἀναγκαῖον τῆς χρείας. καλὸν δὲ ἐστὶ τὰς τένας κατὰ τὸ σχῆμα τῶν Ἀβάρων ἢ Τούρκων γενέσθαι, ὅτι καὶ κομπαὶ καὶ χρειάδεις εἰσί. (pp. 20—24)

2. Quomodo Auares et Turci exercitum suum instruant

Διὸ καὶ οἱ ἀρχαῖοι τοῦτο παρατηρήσαντες εἰς δροῦγγους, ἤτοι μέρη, καὶ μοίρας διαφόρους, πρὸς τὴν χρείαν ἔτασσον. καθὼς νῦν Ἀβαρες καὶ Τούρκοι τάσσονται, ἐκεῖνο τὸ σχῆμα αὐτοὶ φυλάττοντες. (p. 47)

3. Strategemata Scytharum

Τροπομένων δὲ αὐτῶν οὐδεμία ὑποστραφὴ ἢ ἀνακοπή τῆς φυγῆς γίνεται, οὐδενὸς φαινομένου τοῦ ἀνακαλέσασθαι αὐτοὺς ὀφείλοτος, πάντων, ὡς εἴρηται, ἐν τροπῇ γνομένων, ὅτε δόξουσι καὶ ἐπιτυχῶς πράττειν οἱ ἐν μιᾷ παρατάξει τασσόμενοι, καὶ ὠθεῖν ἐν τῇ μάχῃ τοὺς ἐναντίους, διαλυομένης πάντως τῆς τάξεως ἐν τῇ συμβολῇ, καὶ ἀτάκτως τὴν δίωξιν τῶν ἐν αὐτῇ ποιουμένων, εἰ συμβῆ, ὡς ἐστὶν ἔθος τοῖς Σκύθαις, φεύγοντας ἀνιστραφῆναι κατὰ τῶν ἐπιτιθεμένων αὐτοῖς, ἢ ἄλλην ἄγνω δύναν ἐξ ἐνέδρας ἐπιφανῆναι, ἀνάγκη πᾶσα εἰς φυγὴν τοὺς διώκοντας χωρεῖν, μηδενὸς ὄντος, ὡς εἴρηται, τοῦ ἀποσοβοῦντος τοὺς ἐπερχομένους ἀπροσδοκῆτως. (pp. 48—49)

Τῆς δὲ συμβολῆς γενομένης ἐκουσίως τῶν προσταγέντων εἰς φυγὴν ἐλθόντων, καὶ τῶν ἐχθρῶν ἀτάκτως τὴν δίωξιν ποιουμένων μετὰ τὴν παρελθεῖν αὐτ. ὡς τὸν τόπον τῆς ἐνέδρας, ὕλεξ-

^α σκούλκαις in ed.

¹ Εἰς δροῦγγους, ἤτοι μέρη καὶ μοίρας. В гл. 3 на кн. 1 от Стратегикона Маврикий определя състава на един друнг: > αἱ μέρη ἐστὶ τὸ ἐκ τριῶν μοίρων συγκεκμημένον ἄθροισμα. Отредът, или друнгът, се състои от три мойри. Вж. Agriani tactica et Mauricii artis militaris libri XII, ed. Scheffer, I, 3, p. 27. Една мойра обикновено имала хиляда войника. Император Льв в своята Тактика (*Leonis Philosphi Tactica*, P. Gr., CVII, col. 708, cap. 4, § 42) приравнява друнга към мойрата. ² Авторът на Стратегикона употребява името „скити“ като обобщително наименование за авари и някои хунски племена. Срв. *Mauricius*, op. cit., lib. XI, cap. 3, p. 260.

завали дъжд, както може да се очаква, или въздухът се овлажни от роса, да ги носят отгоре над ризниците и лъковете и да пазят оръжието си, без да бъдат възпрепятствувани, ако поискат да си послужат със своите лъкове или копия. Това е необходимо и иначе — при стража. Защото ризниците, покрити от кланниците, не могат да бъдат забелязани отдалече от неприятелите, а издържат и на ударите на стрелите.

Трябва във всяка палатка да имат съоръжения, коси и секири, според както налага необходимостта. Добре е палатките да се правят по образеца на аварите или турките, понеже са и спретнати, и удобни.

2. Строеж на войската у аварите и турките

Затова старите, спазвайки това правило, са се построявали за бой на отделни друнги или части и дружини¹ според нуждата. Така се построяват сега аварите и турките, които и сами спазват този образец.

3. Скитска тактика

Когато пък те ударят на бягство, не се връщат и не прекъсват бягането, понеже не се появява никой, който би могъл да ги повика, докато всички, както се казва, са се спуснали да бягат. Затова построените в една редица изглежда, че имат успех и отблъскват неприятелите в сражението. Когато бойната редица се разкъса напълно при сражение и строените в нея нападат безредно, ако се случат, какъвто навик имат например скитите², бягащите да се обърнат срещу ония, които ги преследват, или от засада се появи някаква друга войска, потребно е на всяка цена преследващите да ударят на бяг, понеже както вече се каза, никой не може да отблъсне онези, които нападат неочаквано.

По време на сражение, когато наредените в първите редици преднамерено се впуснат да бягат и неприятелите почнат да ги преследват без ред, след като неприятелите преминават мястото за засадата,

ελθόντες οἱ τὸ ἔγκρυμμα ποιήσαντες, τῷ νότῳ τῶν ἐχθρῶν ἐπέστησαν. Ἐἶτα καὶ οἱ φεύγοντες ἀντίστροφον γινόμενοι πρὸς τὴν σύνταξιν ἐμεσολάβησαν αὐτούς. Ἄπερ ποιῶσιν ὡς ἐπίπαν Σκυθικὰ ἔθνη. (p. 107)

4. *Insidiae apud Hunnos et Gothos bipertito positae*

Συμβολῆς δὲ γενομένης, ἐκουσίως οἱ προσταγέντες τὴν τροπὴν σχηματίζοντες, αὐτοὶ μὲν διὰ τῶν ἐγνωσμένων αὐτοῖς, καὶ στερεῶν τόπων ἀκινδύνως διήλθον. Οἱ δὲ ἐναντίοι σφοδρῶς καὶ ἀσχετῶς τὴν δίωξιν ποιούμενοι, ἐνέπεσον ἐν τῷ ὁρύγματι. Ὑπεξεληθόντες δὲ ἄφνω οἱ τε τῷ ἔγκρυμμα ποιησάμενοι, εἶτα ἐπαναστήσαντες καὶ οἱ τὴν ὑποχώρησιν σχηματίζοντες, τοὺς πλείστους τῶν ἐχθρῶν ἀπώλεσαν, τοὺς μὲν, ὡς ἐμπεισύντας ἐν τῇ φόσῃ, τοὺς δὲ, ὡς τραπέντας ἐπὶ τῷ ἀδοκίμῳ συμπύματι. Τοῦτω τῷ τρόπῳ ἐχρήσαντο νεφθαλίται κατὰ Περσῶν, βασιλέως Περσῶν. Ἀλλὰ τοῦτο ὡς χροσίως γινόμενον καὶ ἐπὶ πολλῶν ἐργαζόμενον, εὐκόλως διὰ τῶν προσρηνόμενων^α κατασκόπων τοῖς ἐχθροῖς προγινώσεται. Ἔτεροι τὸν ὁμοιον ἐν παλουδίῳ ποιήσαντες, β', ἢ γ' εἰσόδους στερεὰς καὶ ἐδραίας^β προσεπινοήσαντες, ἐγνωσμένας τῷ παρατασσομένῳ στρατῷ, προετάξαντο τοῦ παλουδίου, καὶ σχηματίζοντες ἐν τῇ συμβολῇ τὴν φυγὴν κατὰ τὸν εἰρημένον τρόπον προέτρεψαν τοὺς ἐχθροὺς τῷ παλουδίῳ περιπεσεῖν, καὶ ἄφνω ἐπελθόντες οἱ τε τὸ^γ ἔγκρυμμα ἔχοντες ἐκ πλαγίων, καὶ οἱ σχηματικῶς ὑποχώρησαντες κατὰ κράτος τοὺς ἐχθροὺς ἀπώλεσαν. ὅπερ ἐποίησαν Δεκίῳ βασιλεῖ Ῥωμαίων Σκυθικὰ τῶν Γότθων ἔθνη, διὰ τοῦ Δαουβίου εἰσβάλλοντα ἐν Θράκη, καὶ περὶ Μυσίαν τὸν πόλεμον φανερῶς συμβάλλοντα. καίτοι τοῦ Δεκίου εὐτυχήσαντος^δ πρὸ τούτου φυγομαχίᾳ τῇ λεγομένην χρησαμένου ἐκ τῶν ὀχυρωτέρων πόλεων, καὶ ἐντεῦθεν τοὺς πολλοὺς αὐτῶν ἀναλώσαντος. Γίνεται δὲ τοιοῦτος δόλος ἐχθροῖς καὶ ἄνευ ὁρύγματος ἢ παλουδίου, τριβόλων σιδηρῶν ἀσυμφανῶς πρὸς χώραν^ε ριπτομένων; (pp. 108—110)

^α προσρηνόμενων in ed. ^β ἐδραίας in ed. ^γ τῷ in ed. ^δ εὐτυχήσαντος in ed. ^ε ὄραν in ed., χώραν correctit G. Sankova, „in terra“ Schefferus interpretatus est.

онези, които са се скрили в засада, изскачат и нападат неприятеля в гръб. След това и бягащите се обръщат и ги обграждат в бойния си строй. Това правят главно скитските племена.

4. *Двустранна засада у хуни и готи*

Когато се започне сражение, ония, които се намират в първите редици, предназначено се впускат в привидно бягство, като преминават без опасност по познатите им и сигурни места. Неприятелите пък, като ги преследват стремително и неудържимо, падат в рова. Изскачат внезапно и тези, които са поставени в засада, а след това се обръщат и ония, които се преструват, че бягат, и погубват по-голямата част от неприятелите, едни от които падат в рова, а други се объркват поради неочакваността на станалото. По този начин постъпили нефталитите¹ срещу персийския цар Пероз. Но понеже това е било правено в продължение на дълго време и се е вършило от много хора, то лесно се научава от неприятелите чрез бегълци или съгледвачи. Други правят същото нещо в блатиста местност, като приготвят 2 или 3 твърди и здрави пътеки, познати на строената наблизо войска. Те се нареждат пред блатото и като устройват при сражението привидно бягство по гореказания начин, насочват неприятелите да нахълтат в блатистата местност и внезапно ония, които са скрити в засада, нападат отстрани, а тези, които привидно са отстъпили, погубват напълно неприятелите. При римския император Деций² готските скитски племена направили същото това, като нахлули през Дунав в Тракия и завързали открито сражение с него в Мизия. И наистина Деций отначало имал успех, като използвал споменатия начин на сражение с привидно бягство от укрепените градове и така избил мнозина от тях. Тази засада може да бъде [устроена] на неприятелите и без ров или мочурище, като бъдат хвърлени на земята незабелязано железни триболи.³

¹ Нефталити е погрешно предаване на името на хунското племе ефталити. Тази грешка се дължи на неправилно разделяне на съществителното от предхождащия го член (τῶν ἐφθαλίτων). За ефталитите вж. Grousset, L'empire des steppes, p. 110 sq. ² Деций — римски император (249—251). ³ Триболи — железни бодли, употребявани за задържане неприятелската конница. Вж. Du Cange, ibid., s. v. τριβόλον. Златарски, История, I, 1, стр. 416—417, смята, че триболите са катапулти, „с които се хвърляли огромни каменни блокове за разтърсване и разбиване стените на обсадените градове“.

5. Quomodo exercitus contra Scythas profecturus instrui debeat

Ἐκεῖθεν τε ἐκ τοῦ τούλδου κινούντας τοὺς ἐπὶ μάχην παραλαμβάνειν τὰ ἀδεογράτα, καὶ ἡ τένας μικρὰς, ἢ σαγία διπλὰ εἰς τὸ ἐν μέρος σκέπεσθαι, εἴπερ χρεῖα καλέσοι, τὸ δὲ ἕτερον εἰς τὸ τένταν, ἢτοι καμάραν ἔχειν, καὶ δαπάνην βουκελάτου, ἢ πίστου, ἢ ἄλλου τινὸς εἶδους, εἴκοσι ἢ τριάκοντα λίτρας, ἐὰν μάλιστα πρὸς Σκύθας ἐστὶν ὁ πόλεμος, καὶ ἀπληκεῦσαι ἐν τῷ δοκοῦντι φροσάτω ἐπὶ τοὺς ἐχθρούς. (pp. 124—125)

6. De Scythica acie

Σκυθική ἐστιν ἡ ἀδιακρίτως ἔχουσα τὰ τάγματα, τουτέστιν ὡς πρώην, οὐκ εἰς κούρωσας καὶ διφένωσας διηρημένα, ἅτινα χρὴ ἐπὶ μιᾶς παρατάξεως τάσσειν, καὶ οὐκ ἔτι εἰς τρεῖς, ἀλλὰ εἰς δύο μοῖρας διαιρεῖν, ἐφ' ᾧ κινούντων τῶν δύο κεράτων τοῦ μέρους ὡς πρὸς κύκλωσιν καὶ πρὸς ἀλληλα νεύοντων καὶ ἐμπεριλαμβανόντων εὐκαιρον χωρίον, τὸ μὲν δεξιὸν κέρας ἐξώτερον, τὸ δὲ ἀριστερὸν ἐσώτερον παρερχόμενον κυκλωειδῶς τὴν ἐναντίαν ἀλλήλων ἐλαίνουσιν, ὃν ἰσόπον ἐν τῷ Μαρτίῳ ποτὲ οἱ καβαλλάριοι ἐπαιζον ἐν τοῖς παραχειμαδίαις. (pp. 128—129)

7. Quomodo bellum contra Scythas et Hunnos gerendum sit

Κονιάτον ἐστὶ τὸ ἔθνος, εἰς δυσχωρίας αὐτὸ προσκαλεῖσθαι τοξόται εἰσὶν, εἰς κάμπους τάσσεισθαι σπονδάειν, καὶ τὴν ἐκ χειρὸς σύνεγγυς μάχην ποιεῖσθαι Σκυθικόν, ἢ Οὐγγικόν ἐστι, περὶ τὸν φεβρουάριον μῆνα ἢ μάρτιον ἐπιθεσθαι ὅταν οἱ ἵπποι ἐκ τῆς τοῦ χειμῶνος κακοπαθείας ταλαιποροῦσι, καὶ ὡς πρὸς τοξότας τὰς συμβολὰς ποιεῖσθαι. Ἀφυλάκτως ὁδοποροῦσιν ἢ ἀπληκεύουσιν, ἐν νυκτὶ καὶ ἐν ἡμέρᾳ τοῦτοις ἀδοκίμως ἐφεδρεύειν. (pp. 136—137)

Χρὴ ἐν τοῖς ἀπλήκτοις τῶν πολεμίων ἐγγιζόντων καὶ προσδοκωμένων πολέμου Σκυθικοῦ μάλιστα γίνεσθαι, εἰ μὲν προλαβὼν ἐν φρο-

5. Устройване на войската по време на поход срещу скитите

Освен това онези, които от стана потеглят на сражение, трябва да вземат товарни животни и малки палатки или двойни плащове, от една страна, за да покриват, ако стане нужда, от друга страна, за да имат шатра или палатка, както и да вземат припаси за букеларий¹ или доверен човек, или някакъв друг такъв — двадесет до тридесет литри², особено ако войната е срещу скитите. И да се станува срещу неприятелите в място, което се сметне за удобно.

6. За скитския военен строй

Скитски строй значи отредите да бъдат неразпределени, сиреч да не бъдат разделени на нападатели и защитници както по-рано. Те трябва да се строят в една бойна линия и да се разделят вече не на три, но на две части. При това двата фланга на отреда да се движат като за обкръжаване и да се насочват един срещу друг, заемайки удобно място, като десният фланг минава отвън, а левият отвътре и вървят едни срещу други кръгообразно, както някога са се упражнявали конниците на Марсовото поле³ през зимата.

7. Как трябва да се воюва със скити и хуни

Ако [неприятелското] племе е въоръжено с копия, трябва да се увлече в мъчна проходима местност. Ако са стрелци, да се направят усилия да се строят в открито място и да се започне ръкопашен бой отблизо. Ако са скити или хуни, да се нападнат през м. февруари или март, когато конете им са изтощени от зимните несподоби, и да се води сражение с тях като срещу стрелци. Когато те се движат или стануват непредпазливо, трябва да бъдат нападнати из засада неочаквано нощем или денем.

В станове, когато приближават неприятелите и се очаква предимно сражение със скитите, ако войската предва-

¹ Букеларините — от латинската дума *buccella* „хляб“ — са били войници, които образували личната охрана на императора или на някой висш военачалник и които били издържани от него. Срв. *Bréhier*, op. cit., p. 337—338. ² Литрата е единица за мярка за тежест (около 288 г), която се делила на 12 унци. ³ Марсовото поле се намирало вън от стените на Рим на брега на Тибър. Там се извършвало обучението на войниците и ставали игрите и упражненията на младежите. При имп. Аврелиан (270—276) то било включено в градските стени.

οὕτω διάγει ὁ στρατός, καὶ τοὺς ἐχθροὺς ἀναμένει ἐκεῖσε, εὐτρεπίξειν καὶ ἀποτίθεσθαι χόρτον ἢ ἄχυρον, κἢν μᾶς ἡμέρας ἢ δύο τῶν ἀλόγων· εἰ δὲ κινήσει ὁ στρατός, καὶ αὐτὸς κατὰ τῶν ἐχθρῶν ἔρχεται καὶ βουλευέται ἐν ἑτέρῳ ἀπλήκτῳ ἀπελθεῖν κακεῖθεν παρατάξασθαι ἀνακαῖον χόρτον ἢ ἄχυρον κἢν μᾶς ἡμέρας βαστάξω, καὶ οὕτως ἐν τῷ γενομένῳ φροσάτω ἀποτίθεσθαι τοῦτον. — — —

Εἰ δὲ κατὰ τὴν πρώτην ἡμέραν τῆς συμβολῆς τοῦ πολέμου, ἐναντία ἔκβασις παρακολουθήσει, ἡμῖν μὲν παντοίως ἀπρόσφορον καὶ ἀσύμφορον φαίνεται, τὸ κατὰ τὰς αὐτὰς ἡμέρας, ἦτοι τὸν αὐτὸν χρόνον πάλιν πρὸς δημόσιον πόλεμον ἐγχειρήσαι τοὺς ἐκ παρατάξεως ἠττηθέντας. Διὸ οὐδὲ συμβουλευόμεν τῷ στρατηγῷ^α πρὸς τοῦ ἐπιτηδεύειν. πᾶσιν δὲ ὡς ἐπίπαν^β δυσχερὲς ἐστὶ τοῦτο, καὶ οὐδεὶς εἰώθειν εὐθέως τὰς ἡττας ἀναμάχεσθαι, πλὴν τῶν Σκυθικῶν. — — —

καὶ εἰ μὲν περὶ εἰσὶν οἱ νικήσαντες ἐχθροί, οπεύθειν μετὰ τῶν ἵππων εὐτάκτως τὰς ἀναχωρήσεις ἦτοι μεταστάσεις τοῦ φροσάτου ἐκείνου ἀσφαλῶς ποιῆσθαι, καὶ μὴ ἀναμένειν. Εἰ δὲ καβαλλάριοι εἰσὶν, ἢ Σκυθαί, μάλιστα τῶν περισσῶν καὶ βραδυτέρων ἀλόγων καὶ πραγμάτων περιφροσεῖν. (pp. 145—146; 157, 160)

8. *Auares Romanum equitatum apud Heracleiam aggrediuntur*

* Ἄλλοι ἐπὶ ἡμέρας τινὰς παρατάξασθαι πλησίον τοῦ ἰδίου ἀπλήκτου, ὡς ἐπὶ μάχῃ δημοσίᾳ, καὶ σχηματισάμενοι φοβεῖσθαι τοὺς ἐναντίους, καὶ διὰ τοῦτο μὴ παρεξέρχεσθαι πλεῖον τοῦ τόπου τοῦ ἰδίου ἀπλήκτου, καὶ ἐντεῦθεν αὐτοὺς παραχανώσασθαι ἐπιήλθον ἐν νυκτὶ, ὅπερ ἐποίησεν ὁ χαγᾶν τῶν Ἀβάρων, εἰς τὰ περὶ Ἡράκλειαν τοῖς Ῥωμαίοις καβαλλάριοις, μὴ ἀνασχομένοις ἐν φροσάτῳ, ἀσφαλῶς μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν ἀπληκτεύειν, ἀλλ' ἔξωθεν ἀφυλάκτως^с. (p. 206)

9. *Quomodo bellum in terris Sclavinorum et Antarum gerendum sit*

Κατὰ τοὺς τρόπους τούτους ἀσφαλῶς τῆς πολεμίας ἐπιχειρήσοι τις, ἢ συμβαλῶν ἤδη τοῖς ἐχθροῖς καὶ μάχῃ κρατήσας, ἢ γνούς, ὡς οὐκ

^α στατηγῷ in ed. ^β ὡς ἐπὶ πανδυσχερὲς in ed. ^с ἀφυλάκτως in ed.

¹ Около 592 г. имп. Маврикий при похода си срещу аварите стигнал до опожарения от тях храм на мъченица Гликерия при Хераклея. Вж. *Theoph. Simocatta*, op. cit., VI, 1, 3: p. 221, 4—8.— Срв. *Кулаковский*, История, II, стр. 453. Споменаването на това сражение може да се счита като едно указание за времето, когато е написан Стратегиконът.

рително се е установила на лагер и изчаква там враговете, трябва да се приготви запас от сено или плява за конете поне за един-два дена. Ако пък войската се движи и отива самата тя срещу неприятелите, като смята да се установи на друг стан и оттам да води сражение, необходимо е да носи сено или плява поне за един ден и след това, когато се установи на стан, да го остави там. — — —

Ако в първия ден на битката сражението излезе неблагоприятно, струва ми се, че е съвсем неизгодно и безполезно победените в боя отново да влязат в редовно сражение през същите тези дни или по същото време. По тази причина не съветваме стратега да прилага това нещо. За всички изобщо това е извънредно трудно и никой веднага след поражението не подновява битката освен скитските племена. — — —

И ако одържалите победа неприятелите са пехотинци, да се положат усилия отстъплението на конницата да стане в ред и пренасянето на стана да се извърши предпазливо и да не се губи време. Ако пък са конници или скити, да се изоставят особено излишните вещи и по-бавните коне.

8. *Аварите нападат ромейската конница при Хераклея*

Някои се строят в продължение на няколко дни близо до своя стан като за редовно сражение, като дават вид, че се страхуват от неприятелите, и поради това не излизат по-далеч от мястото на своя стан. По такъв начин те карат противниците да се отпуснат и ги нападат през нощта. Така постъпил при Хераклея¹ хаганът на аварите спрямо ромейските конници, които не останали да стануват в лагера в безопасност с пешаците, но се намирали въвн без предпазителни мерки.

9. *Как трябва да се води война в земята на славяните и антите*

По този начин със сигурност ще нападне земята на неприятелите онзи, който или вече е водил сражение с тях и ги е

είσιν ἀξιόμαχοι, ἢ ἐμπαράσκειοι αἰφνιδίως ἐπιτιθέμενοι. Εἰ γὰρ καὶ πλείους εἰσίν, ἀλλ' οὖν ἄτακτοι καὶ ἄναρχοι ὥσπερ Σκλάβοι καὶ Ἄνται καὶ τὰ τοιαῦτα ἄναρχα καὶ ἄτακτα ἔθνη· ἢ ὅτε προκαταλαβὼν τόπον καὶ κρατήσας, οἷον ποταμὸν, ἢ κλεισοῦραν^α, καὶ δι' αὐτοῦ τοὺς ἐχθροὺς δύναται βλόσσαι καὶ μὴ βλαβῆναι παρ' αὐτῶν. (p. 212)

10. Quomodo impetus Scytharum cavendi esse debeant

Τοσαύτης τοίνυν τῆς διαφορᾶς οὔσης ἐν ταῖς τάξεσιν καὶ τοῖς σχήμασιν, οὐ δεῖ ἀπειροῖς τὰς σκούλλκας καταπιστεύειν, ἢ τοῖς παρ' αὐτῶν λεγομένοις ὡς ἐτυχε πιστεύειν· ἀνείκαστοί γέ εἰσι τοῖς πολλοῖς, εἴτε ὑπὲρ τὰς εἴκοσι, ἢ τριάκοντα χιλιάδας τὸ μέτρον ἐστὶ, καὶ μάλιστα Σκυθῶν διὰ τὴν πολλὴν ἵππον αὐτῶν, μήτε δὲ προχείρως ἀγωνιᾶν ἐπὶ ταῖς μακραῖς καὶ λεπταῖς παρατάξεσι, διὰ πλήθους ὑπόνοια. (pp. 229—230)

11. Quomodo cum Scythia — Avaribus et Turcis — pugnandum sit

Λυπεῖ δὲ αὐτὸ φύχος, καὶ βροχῆ, διαλύουσα τὴν τῶν τόξων δύναμιν, καὶ περικῆ τάξις ἐπιμελῶς συντεταμένη, τόπος δμαλὸς καὶ γυμνός, διὰ τὰς τῶν κονιᾶτων ὀσμᾶς, ἢ κατὰ χειρᾶς συμπλοκῆ ἤτοι μάχη, διὰ τὸ ἀχρείους ἐκ τοῦ ἐγγὺς τὰς βολὰς τῶν σαγιπτῶν γίνεσθαι, καὶ μὴ κεχρησθαι αὐτοῖς κονταρίοις ἢ σκουταρίοις ὠδηήσασιν ἐν ταῖς μάχαις, διὰ τὸ πρὸς σύντομον φρυγῆν ὀσμᾶν, καὶ μὴ εἶδέναι τὰς αἰφνιδίους ὑποστροφὰς κατὰ τῶν ἐπερχομένων αὐτοῖς, ὡς τὰ Σκυθικὰ^β ἔθνη. — — —

Τὰ Σκυθικὰ ἔθνη μιᾶς εἰσιν, ὡς εἰπεῖν, ἀναστροφῆς τε καὶ τάξεως, πολὺαρχὰ τε καὶ ἀπράγμονα. Μόνα δὲ τῶν Τούρκων καὶ Ἀβάρων φροντίζουσι τάξεως πολεμικῆς, ἰσχυροτέρως τῶν ἄλλων Σκυθικῶν ἔθνῶν τὰς κατὰ συστάδην μάχας ποιούμενα. Καὶ τὸ μὲν Τούρκων πολὺανδρόν τε καὶ ἐλεύθερον, ἀπηλαγμένον τῆς τῶν πλείωνων πραγμάτων ποικιλίας καὶ δεινότητος, οὐδὲν ἕτερον ἠσκημένον, ἢ τὸ ἀνδρείως πρὸς τοὺς ἐχθροὺς διακείσθαι. Τὸ δὲ Ἀβαρον μοχ-

победил в бой, или е разбрал, че те не са боеспособни и не са подготвени, когато бъдат нападнати внезапно. Наистина ако и да са многобройни, те не признават ред и власт като славяните и антите и други такива племена, които не признават власт и ред. Той може да завземе и завладее някое място, например река или клисура, и чрез него може да уязви неприятелите, а не да бъде уязвен от тях.

10. Охранителни мерки срещу нападенията на скитите

Щом като прочее толкова голяма е разликата в бойните редове и начин на подреждане, не трябва да се поверява стражата на неопитни [войници] или да се вярва наслуки на техните думи. Защото не може да се определи изобщо броят, ако са над 20 000 или 30 000, и то предимно при скитите поради голямата им конница, нито пък може удобно да се води сражение с дълги и разредени бойни редици, понеже се предполага, че са много.

11. Как трябва да се воюва със скитските племена авари и турки

Вредни са за тях¹ студът и дъждът, който отслабва силата на техните лъкове, добре съставеният пехотен строй, равното и открито място — при нападение на копиеносците. [Вредно е също] ръкопашното сражение или бой, понеже хвърлянето на стрели отблизо е безполезно. Не си служат в сраженията с копия или с щитовете, понеже бързо се спускат в бяг и не познават внезапното обръщане срещу ония, които ги нападат, както скитските племена. — — —

Скитските племена имат, така да се каже, един и същ начин на живот и строй. У тях има многовластие и живеят безгрижно. Обаче само племената на турките и аварите се грижат за военен строй и в сравнение с другите скитски племена предприемат по-тежки редовни сражения. Наистина племето на турките е многочислено и свободолюбиво, не познава превратността и трудността на много работи и не е обучено в нищо друго, освен да се бие храбро с неприятелите. Обаче племето на аварите е по-

^α καὶ οδραν in ed. montem interpretatus est Sch. κλεισοῦραν correxit G. Sankova. ^β σκυθικὰ in ed.

¹ Сиреч за персите, за които се говори в предходния текст

θηρότατόν τε, καὶ ποικίλον, καὶ πρὸς τοὺς πολεμίους ἐμπειρικώτατον; ταῦτα τοίνυν, ὡς μοναρχούμενα, οὐκ ἀγάπη, ἀλλὰ φόβῳ κεκρατημένα, τοὺς πόνους καὶ μόχθους γενναίως φέρουσιν. Ἀνέχονται δὲ καύσωνος καὶ ψύχους, καὶ τῆς λοιπῆς τῶν ἀναγκαίων ἐνδείας, νομαδικὰ ὄντα, περίεργα δὲ, καὶ κρυψίβουλα, ὑφαλὰ τε καὶ ἀπιστα ὄντα; καὶ τῇ ἀπλησίᾳ τῶν χρημάτων κρατούμενα. Ὄρκον περιφρονοῦσι μὴ δὲ συνθήκας φυλάττοντα, μὴ δὲ δώροις ἀρκούμενα, ἀλλὰ πρὶν τὸ δοθῆν δέξονται, ἐπιβουλήν μελετῶσι, καὶ ἀνατροπήν τῶν δοκούντων, καὶ τοὺς ἐπιτηδείους καιροὺς δεινῶς στοχαζόμενα τούτοις ἀνυπερθέτως κέχρηται. Σπουδάζοντα οὐ τοσοῦτον τοὺς ἐχθροὺς χειρὶ καταγωνίσασθαι, ὅσον ἀπάταις καὶ αἰφνιδιάσμασι, καὶ ταῖς τῶν ἀναγκαίων στενώσεσιν. Ὀπλίζονται δὲ ζάβαις καὶ σπαθίοις, τόξοις, κονταρίοις, δοθέν ἐν ταῖς μάχαις διπλᾶ ἔρματα οἱ πλείους αὐτῶν ἐπιφέρονται. Ἐν τοῖς ὁμοῖς τὰ κοντάρια ἀναβαστάζοντες, καὶ τὰ τόξα ἐν ταῖς χερσὶ κατέχοντες, ἀμφοτέρους κατὰ τὴν ἀπαντώσαν χρεῖαν κεκρημένοις. Οὐκ αὐτοὶ δὲ μόνον ὀπλοφοροῦσι, ἀλλὰ καὶ ἵπποι τῶν ἐμφανῶν σιδήρω, ἢ κεντούκλοις τὰ ἐμπροσθεν μέρη σκέπονται. Ἠοκῆται δὲ ἐπιμελῶς καὶ πρὸς τὴν ἐφίππον τοξείαν. Ἀκολουθεῖ δὲ αὐτοῖς καὶ πλήθος ἀλόγων ἀρρένων τε καὶ θηλείων, ἅμα μὲν πρὸς ἀποτροφήν, ἅμα δὲ διὰ πλήθους θεωρίαν. Ἀπλικεύουσι δὲ οὐκ ἐν φροσάτῳ, ὡσπερ Πέρσαι καὶ Ῥωμαῖοι, ἀλλὰ μέχρι μὲν τῆς τοῦ πολέμου ἡμέρας διεσπαρμένοι κατὰ γένη καὶ φυλάς, τοὺς ἵππους βόσκοντες διηγεῖως, ἐν τε θέρει καὶ χειμῶνι. Τότε δὲ τοὺς ἀναγκασιτέρους κατέχοντες, καὶ πεδικλοῦντες πλησίον τῶν τεντῶν, φυλάττουσι μέχρι τοῦ καιροῦ τῆς παρατάξεως, ὑπόνυκτα τῆς παρατάξεως ἀρχόμενοι. Τὰς δὲ σκούλκας αὐτῶν ἀπὸ μήκους ἀλλ' ἐπ' ἀλλήλους καθιστῶσιν εἰς τὸ μὴ εὐκόλως αὐτοὺς ὑπομένειν αἰφνιδιασμούς. Ἐν δὲ τῇ μάχῃ οὐχ ὡς Ῥωμαῖοι καὶ οἱ Πέρσαι τὴν παρατάξιν τάσσουσιν ἐν τρισὶ μέρεσιν, ἀλλ' ἐν διαφόροις μοίραις δρογγιστὶ συνάπτοντες ἀλλήλας τὰς μοῖρας, ὥστε μίαν τινα φαίνεσθαι παρατάξιν. Ἐχουσι δὲ ἔξω τῆς παρατάξεως δύναμιν τινα ἐκ περισσοῦ, ἣν πρὸς ἔνεδραν ἐκπέμπουσι κατὰ τῶν ἀμελῶς ἀντασσομένων αὐτοῖς, ἢ εἰς βοήθειαν τοῦ βαρουμένου μέρους φυλάττουσι. Τὰ δὲ ἀδεστροτά αὐτῶν δοκῶσιν τῆς παρατάξεως ἔχουσι πλησίον καὶ τὸν τοῦλδον ἢ ἀριστερὰ, ἢ δεξιὰ τῆς παρατάξεως, ὡς ἀπὸ

коварно и по-лукаво и извънредно опитно срещу неприятелите. Прочее тия племена, управлявани еднолично и владени не с любов,¹ но със страх, храбро понасят трудностите и мъките. Те издържат на жегата и на мраз, освен това на недостиг от необходими неща. Те са неуседнали, любопитни и потайни, притворни и неверни. Обладани са от алчност за пари. Те пренебрегват клетвата, не спазват договорите и не се задоволяват с дарове, но преди още да са взели дара, те замислят нападение и се отмятат от угвореното. Ловко издебват сгодните случаи и незабавно ги използват. Стараят се да надвият противниците си не толкова със сила, колкото с измама, изненади и като им пречат да се снабдяват с хранителни припаси. Въоръжени са с ризници, мечове, лъкове и дълги копия, така че повечето от тях носят в битките двойно въоръжение. На раменете си носят копията, а лъковете държат в ръцете си, като си служат и с едните, и с другите според случая, който им се представи. Въоръжени са не само те, но и предните части на конете на знатните са покрити с желязо или с плъст. Те грижливо се обучават да хвърлят стрели, яздейки на кон. Придружава ги и много добитък, мъжки и женски, който едновременно им служи за храна и ги прави да изглеждат по-многобройни. Те разполагат войските си не в укрепен стан както персите и ромеите, но до деня на сражението са разпръснати по родове и колена, като пасат непрекъснато конете си и лете, и зиме. Тогава те залавят ония [коне], които им са потребни, спъват краката им близо до шатрите и ги пазят чак до времето на сражението, като започват боя през нощта. Поставят стражи на разстояние едни след други, за да не бъдат лесно изненадани. За сражение не нареждат войските си на три редици както персите и ромеите, но вкупом в различни отреди, като съединяват отредите едни с други, та изглеждат като една само редица. Те имат в запас вън от строя известна войска част, която изпращат в засада срещу непредпазливия противник или я пазят в помощ на она част от войската, която изпада в тежко положение. Военния си багаж държат зад войската, а наблизом — също и обоза, наляво или надясно от бойните редици

¹ Авторът застъпва схващането, че във Византийската империя имало доброволна и съзнателна дисциплина в противоположност на „варварските племена“, които според него се управлявали с насилие.

ένος, δευτέρου μίλου υπό μετρίαν παραφυλακίην. Πολλάκις δὲ καὶ συνεζυγνύντες τὰ περισσὰ τῶν ἵππων κατὰ νότον τῆς παρατάξεως ποιοῦσιν εἰς φυλακίην αὐτῆς. Καὶ τὰ μὲν βάθη τῶν ἀκίων ἀορίστως ὡς ἀπαντὰ ποιοῦσι, βάθους μᾶλλον φροντίζοντες, καὶ ἴσον ποιοῦσι, καὶ πικρὸν τὸ μέτωπον. Χαίρουσι δὲ ταῖς ἀπὸ μήκοθεν μάχαις καὶ ἐνέδροις καὶ ταῖς κυκλώσεσι κατὰ τῶν ἐναντίων, καὶ ταῖς ἐσχηματισμέναις ὑποχωρήσεσι καὶ ἀντιστροφαιῖς, καὶ ταῖς κατὰ κοῦραν τάξεσι, τουτέστι ταῖς διεσπαρμέναις. Τρέποντες δὲ τοὺς ἐχθροὺς αὐτῶν, πάντα ἐν δευτέρᾳ τάξει τιθέμενοι οὐκ ἀρκοῦνται, ὡς περὶ Πέρσαι, καὶ Ῥωμαῖοι, καὶ τὰ ἄλλα ἔθνη τῇ μετρίᾳ καταδιώξει, καὶ τῇ τῶν χρημάτων ἀρπαγῇ, ἀλλὰ μέχρι τοσοῦτου ἐπίστανται, μέχρις οὐ τελείως τὴν τῶν ἐχθρῶν κατάλυσιν ποιήσονται πάσῃ μεθόδῳ εἰς τοῦτο κεχρημένοι.

Εἰ δὲ καὶ τινες τῶν ἐχθρῶν αὐτῶν διωκόμενοι εἰς δχύρωμα καταφύγῃσι, σπουδάζουσιν ἀκριβῶς κατανοῆσαι τὴν τῶν ἀναγκαίων ἐνδειαν ἢ τῶν ἵππων, ἢ τῶν ἀνδρῶν προσκατερεῖν, ἵνα τῇ στενότητι τούτων χειρώσωνται τοὺς ἐχθροὺς, ἢ εἰς τὰ δοκοῦντα αὐτοῖς σύμφωνα τούτοις ἀγάγῃσι. πρῶτον κοφύτερά τινα ἐπερωτῶντες, καὶ τότε συντιθεμένων αὐτοῖς τῶν ἐχθρῶν, τὰ καιριώτερα προτιθέασιν. Ἐναντιοῦται δὲ αὐτοῖς ἐνδεία βοσκῆς, διὰ τὸ πλήθος, ὃν ἐπιφέρονται ἀλόγων, καὶ ἐν καιρῷ δὲ συμβολῆς τάξις περὶ τὴν συντεταγμένην, ὡς ἐναντία αὐτοῖς, καὶ ἐπὶ τῶν ἵππων^α οὔσι, καὶ οὐκ ἀποβαίνουσι τούτων. Οὐδὲ γὰρ ἐπιστῆναι περὶ καρτεροῦσιν, ὡς συντραφέντες τοῖς ἵπποις, οὐδὲ τοῖς ποσὶν αὐτῶν ἐπιβαίνειν τῇ ἀσθενείᾳ κρατούμενοι. Τόπος ὁμαλὸς καὶ γεγυμνωμένος. Τάξις καβαλλαρικῆ, καὶ πεπυκνωμένη καὶ ἀδιασπᾶστος ἀκολουθοῦσα, ἢ ἐκ χειρὸς συμβολῆ, ἢ τοῦ συμπλοκῆ, ἐφοδοὶ νυκτεριναὶ ἀσφαλῶς γινόμεναι, ἐφ' ᾧ μέρος μὲν συνίστασθαι τεταγμένως, μέρος δὲ ἐφεδρεύειν. Ἀνπεῖ δὲ αὐτοὺς σφόδρα καὶ ἡ τῶν αὐτομόλων ἀναχώρησις. ἀστάτου γε ὄντα γνώμης, καὶ φιλοκερδῆ, καὶ ἐκ πολλῶν φυλῶν συγκείμενα, οὐ ποιοῦνται λόγον συγγενῶν καὶ τῆς εἰς ἀλλήλους ὁμοιοῦσας, ὁμίλων δὲ ἀρχομένων προσεύεσθαι, καὶ φιλοφρονουμένων πλήθος αὐτοῖς ἐπακολουθεῖ. Χρῆ τούτων ἐγγιζόντων αὐτῶν πρὸς μάχην, πρόγε ἀπαντας τὰς σχολὰς ἔχειν ἐπιμελεῖς καὶ συνεχεῖς

на една-две мили разстояние, с неголяма охрана. Често пъти те свързват излишните коне в тила на боевия строй и ги превръщат в негова охрана. Дълбочината на бойните им редици не е определена, а е в зависимост от случая. Но те обръщат по-голямо внимание на дълбочината и правят равни и сгъстени челните редици. Те предпочитат да нападнат отдалече, да устройват засади, да обкръжават противника, да правят мними отстъпления с обръщане за ново настъпление и клинообразен, т. е. разпръснат боев строй. Когато пък обърнат в бягство враговете си, те, като пренебрегват всичко друго, не се задоволяват както пресите и ромеите и другите народи с кратко преследване и разграбване на имуществата, но преследват дотогава, докато напълно унищожат противниците, като си служат с всички средства.

Ако ли някои преследвани от тях неприятели избягат в укрепление, аварите се стараят да разузнаят точно каква нужда изпитват от храни, коне или войници, та поради липсата на тия неща да надвият противниците си или да ги доведат до споразумение, каквото те желаят. Най-напред искат по-незначителни неща, а след това, когато противниците им се съгласят с тях, предлагат по-тежки условия. Пречка е за тях липсата на паша поради многото животни, които водят със себе си. По време на сражението е също пречка за тях и сгъстеният пехотен строй, понеже седят все на конете си и не слизат от тях, сякаш са сраснали с конете си, те не могат да се сражават пеша и не могат да се движат на краката си, обладани от слабост. Да се предпочита срещу тях равна и открита местност, сгъстен конен строй, който следва без прекъсване, ръкопашен бой или схватка, добре подготвени нощни нападения, при които една част [от войската] е в боев строй, а друга част стои в засада. Особено много им вреди също и преминаването на техните бегълци [към страната на противника]. Понеже са непостоянни и користолюбиви и са съставени от много колена, те не обръщат голямо внимание на родствените връзки и взаимното съгласие. След като някои от тях започнат да преминават на наша страна и бъдат облагодетелствувани, последват ги и мнозина други. Прочее, когато предстои сражение с тях, трябва предварително да бъдат грижливо подготвени

^α ἵππων in ed.

ἐκ διαστήματος. Ἐἴτα μεριμνήσαι καὶ προευνρεπίσασθαι τὰ εἰς δευτέραν τύχην συντεινοντα, εἰς τὸ καὶ ὀχυρὸν τόπον κατανοῆσαι ἐν καιρῷ περιστάσεως, καὶ δαπάνην ἐφευρεῖν, ὀλίγων ἡμερῶν, εἰ μὲν ἀπαντᾶ, καὶ τῶν ἀλόγων, ἐπειτοιογε τῶν ἀνδρῶν, καὶ μάλιστα τὴν τοῦ ὕδατος εὐπορίαν. Ἐἴτα καὶ τὰ κατὰ τὸν τοῦλδον διαθῆναι, ὡς ἐν τῷ περὶ τούτου γέγραπται λόγῳ. Καὶ ἡ μὲν σύνεσι περικὸς στρατὸς ἐν τῇ πρώτῃ μάχῃ, μάλιστα ἐν ὄσῳ ἐν συνηθείᾳ τοῦ ἔθνους ὁ στρατὸς γίνεται, οὕτως τάξει κατὰ τὸν δηλούμενον τρόπον ἐν τῇ καταγραφῇ τῆς ἐπιχαμπίου ὑποθίας τάξεως, τουτέστι τῆς ἐχούσης τοὺς καβαλλαρίους ὑποτεταγμένους τοῖς περὶ οἷς. Εἰ δὲ μόνον κα ἀλλάριοι εἰσιν ἀξιόμαχοι, πλείονας δεῖ ἐν τοῖς πлагίοις ἀφορίζειν, καὶ χρησίμους. (pp. 260—267)

12. Quomodo cum Sclavinis, Antis similibusque gentibus pugnandum sit

Τὰ ἔθνη τῶν Σκλάβων καὶ Ἀντῶν, ὁμοδιάτα τε καὶ ὁμότροπά εἰσι καὶ ἐλεύθερα μηδαιῶς δουλοῦσθαι ἢ ἄρχεσθαι πειθόμενα, καὶ μάλιστα ἐν τῇ ἰδίᾳ χώρῳ, πολύανδρά τε, καὶ τληπατῆ, φέροντα βραδίως καὶ καύσωνα, καὶ ψυχρὸς, καὶ βροχῆν, καὶ σώματος γυμνότητα, καὶ τὴν τῶν δαπανημάτων ἔνδειαν. Εἰσὶν δὲ τοῖς ἐπιχεινουμένοις^α αὐτοῖς ἥπιοι καὶ φιλοφρονοῦμενοι αὐτοῖς διασώζουσιν ἐκ τόπου εἰς τόπον, οὗ ἂν δέωνται, ὡς εἶγε δι' ἀμέλειαν τοῦ ὑποδεχομένου συμβῆ τὸν ξένον βλαβῆναι, πόλεμον κινεῖ καὶ αὐτῶν ὁ τοῦτον παραθέμενος, σέβας ἡγούμενος τὴν τοῦ ξένου ἐκδίκησιν τοὺς δὲ ὄντας ἐν ταῖς ἀρχμαλωσίαις παρ' αὐταῖς, οὐκ ἀορίστῳ χρόνῳ, ὡς τὰ λοιπὰ ἔθνη, ἐν δουλείᾳ κατέχουσιν, ἀλλὰ βρητὸν ὀρίζοντες αὐτοῖς χρόνον, ἐν τῇ γνώμῃ αὐτῶν ποιοῦνται, εἴτε θέλουσιν ἐν τῷ ἰδίῳ ἀναχωρεῖν, μετὰ τινος μοτοῦ, ἢ μενοῦσιν ἐκεῖσε ἐλεύθεροι, καὶ φίλοι. Ὑπέστη δὲ αὐτοῖς πλῆθος ἀλόγων παντοίων καὶ γενη-

^α ἐπιχεινουμένοις in ed.

всички стражи и разположени на малко разстояние едни от други. След това трябва да се помисли и да се подготви онова, което е необходимо при неблагоприятен изход, да се избере също и укрепено място в случай на опасност, да се намерят припаси за няколко дни, ако стане нужда, както за хората, така и за животните, и главно да има изобилие от вода. След това и с обоза да се постъпи така, както е описано в книгата, която се отнася за това. А ако има пехотна войска в първите бойни отреди и особено когато войската е [наредена] по обичая на своето племе, тя трябва да се строи по начина, който е обяснен при описанието на „боевия заден строй“, т. е. онзи който има конници, строени след пехотата. Ако само конниците са боеспособни, то трябва да се отделят повечето от тях, и то най-добрите, за фланговете.

12. Как трябва да се воюва със славяни, анти и други подобни племена

Племената на славяните и антите имат еднакъв начин на живот и еднакви обичаи. Те са свободолюбиви и по никакъв начин не се оставят да бъдат поробени или управлявани, и особено в собствената им страна. Те са многобройни и издръжливи, понасят леко и жегата, и студ, и дъжд, и телесна голота, и недостиг на храна. Към чужденците, които идват при тях, са лъкбесни и грижливо ги прекарват от едно място на друго, където би станало нужда. Така щото ако гостът пострада поради небрежност на този, който го е приел, то онзи, който му го е предал, започва война срещу него, смятайки за свещен дълг да отмъсти за госта. Не държат в робство своите пленници за неопределено време както другите племена, но им определят един срок и оставят на тях да решат дали искат да се върнат у дома си срещу определен откуп, или пък да останат там като свободни хора и приятели. Имат множество всякакви домашни животни и храни, наредени на кръстци¹ — най-

¹ ... ἐν θημονίαις. Θημονία произхожда от θημών, което е равнозначно на σωρός — „куп“. В средновековния гръцки език съществителното θημονία е предадено у лексикографите с поспециално значение: „купища от снопи“, т. е. „кръстци“; вж. *Du Cange*, *ibid.*, s. v. θημονία. — *Suidae Lexicon*, s. v. θημονία. В подобен смисъл е употребена тази дума и у Никита Хониат: *Nic. Choniates*, *Historia*, ed. Bonn, p. 484, 19. В латинския превод на изданието на *Scheffer* този термин е преведен „in similibus“ (*ibid.*, p. 273). Някои автори неточно тълкуват θημονία като „ями“. Срв. *Б. А. Рыбаков*, *Анты и Киевская Русь*, ВДИ (1939) 1, стр. 323. Други превеждат θημονία с „купища“ (*М. Ю. Брайчевский*, *Об „антах“ Псевдомаврикия*, СЭ, 1953, 2, стр. 29). От приведените по-горе съпоставки се вижда, че ἐν θημονίαις следва да се преведе „на кръстци“. *П. Н. Третьяков*, *пос. съч.*, стр. 165, дава под въпрос това тълкувание: „лежащих в кучах (скирдах?)“. Срв. *Г. Цанкова*, *пос. съч.*, стр. 338—339.

μάτων, ἐν θημωνίαις ἀποκειμένων^α. καὶ μά-
 λιστα κέγγρου, καὶ ἐλύμου. Σωφρονοῖσι δὲ καὶ
 θήλεα αὐτῶν ὑπὲρ πᾶσαν φύσιν ἀνθρώπου, ὥσ-
 τε τὰ πολλὰ αὐτῶν τὴν τῶν ἰδίων ἀνδρῶν τε-
 λευτήν ἴδιον ἠγεῖσθαι θάνατον, καὶ ἀποπνίγειν
 ἑαυτὰ ἐκουσίως, οὐχ ἠγούμενα ζωὴν τὴν ἐκ χη-
 ρεῖα διαγωγῆν. Ἐν ὕλαις δὲ, καὶ ποταμοῖς,
 καὶ τέλμασι, καὶ λίμναις δυσβάτοις οἰκοῦνται,
 καὶ πολυσχεδεῖς τὰς ἐξόδους τῶν οἰκήσεων ποιού-
 μενοι, διὰ τὰς ὡς εἰκὸς συμβαινούσας αὐτοῖς
 περιστάσεις. Τὰ ἀναγκαῖα τῶν πραγμάτων αὐ-
 τῶν ἐν ἀποκρύφῳ χωννύουσιν, οὐδὲν περὶ τῶν
 ἐν φανερῷ κεκτημένων, καὶ βίον ζῶντα λησ-
 τρικόν, φιλοῦσιν ἐν τοῖς δασέσι καὶ στενοῖς καὶ
 κρημνώδεσι^β τόποις, τὰς κατὰ τῶν ἐχθρῶν αὐ-
 τῶν ἐγχειρήσεις ἐργάζεσθαι. Κέχηρηται δὲ ἐπι-
 τηδείως ταῖς ἐνέδραις, καὶ τοῖς αἰφνιδιάσμασι,
 καὶ κλοπαῖς, ἔν τε νυξί, καὶ ἡμέραις πολλὰς
 μεθόδους σχηματιζόμενα. Ἐν πείρῃ δὲ εἰσι καὶ
 τῆς ποταμῶν διαβάσεως ὑπὲρ πάντας ἀνθρώπους,
 καὶ γενναίως ἐγχαρτεροῦσι τοῖς ὕδασι, ὡς πολ-
 λάκις τινὰς αὐτῶν ἐν τοῖς οἰκείοις διάγοντας, αἰφ-
 νιδιαζομένους ἐκ περιστάσεως, καταδύναντας ἐν τῷ
 βάθει τοῦ ὕδατος, καλάμους ἐπὶ τούτῳ πεπονημέ-
 νους μικροῦς, δι' ὅλου κεκενωμένους, κρατεῖν ἐν
 τοῖς στόμασι αὐτῶν διήκοντας μέχρι τῆς τοῦ
 ὕδατος ἐπιφανείας, καὶ κειμένους ὑπτίους ἐν τῷ
 βάθει, δι' αὐτῶν ἀναπνεῖν, καὶ ἐπὶ πολλὰς ὥρας
 ἐξαρκεῖν, ὥστε μηδεμίαν ὑπόνοιαν περὶ αὐτῶν
 γενέσθαι. Ἀλλὰ εἰ καὶ συμβῆ τοὺς καλάμους
 ἐξωθῆν ὀρθῶς, συμφνεῖς τῷ ὕδατι νομίζεσθαι
 ὑπὸ τῶν ἀπείρων. Διὸ οἱ πρὸς τοῦτο ἐμπείρως
 ἔχοντες, τὸν κάλαμον διὰ τῆς τομῆς καὶ θέσεως
 ἐπιγινώσκοντες, ἢ κατανύττουσιν αὐτῶν τὰ στό-
 ματα δι' αὐτῶν, ἢ ἀποσπῶντες, τούτους ἀναφέ-
 ρουσιν ἐκ τοῦ ὕδατος, οὐ δυναμένων αὐτῶν τοῖ
 λοιποῦ ἐπιμένειν τῷ ὕδατι. Ὀπλίζονται δὲ ἀκον-
 τίοις μικροῖς δυοῖν ἕκαστος ἀνὴρ. τινὲς δὲ αὐ-
 τῶν καὶ σκουταρίοις, γενναίοις μὲν δυσμετακο-
 μίστοις δὲ. κέχηρηται δὲ καὶ τόξοις ξυλίνοις καὶ
 σαγίταις μικραῖς κεχοιμέναις τοξικῶ^γ φαρμάκῳ^δ,
 ὅπερ ἐστὶν ἐνεργητικὸν. εἰ μὴ πόματι θηριακῆς
 προκαταλειφθῆ ὁ παρωσκόμος παρ' αὐτοῦ,

^α ἀποκείμενον in ed., ἀποκειμένων согхит G. Sankova. ^β τῷ ξικῶ in ed. ^γ φαρμάκων in ed. ^δ προκαταλειφθῆ in ed. προκαταλειφθῆ согхит I. Dujčev.

¹ Κέγγρου καὶ ἐλύμου. *Ελυμος — вид просо, вид зърнена храна. Срв. Thesaurus Linguae Graecae, s. v. ἔλυμος. По форма ἔλυμος може да се свърже с българското „лимец“, вид жито, което в някои говори се среща във формата „елимец“. Срв. Н. Геров, Речник на български език, Пловдив 1899, стр. 13, „един вид жито като ячмыка, лемец, елимец“. Лимецът се смята като една от най-старите култури на Балканския полуостров. Срв. Ив. Странски, Бележки върху еднозърнестия лимец, СпБАН, XLVI, 1934, стр. 201—202. Възможно е ἔλυμος да е минало като заемка в българския език под формата „елимец“, „лимец“. ² В научната литература това сведение на автора обикновено се отнася към един укрепен комплекс от постройки, не към отделни жилища. Вж. Niederle, Manuel, II, p. 98; срв. Б. А. Рыбаков, пос. съч., стр. 327. — М. Ю. Брайчевский, пос. съч., стр. 30. ³ Εἰ μὴ πόματι τῆς θηριακῆς προκαταλειφθῆ. На латински е преведено от Шефер: nisi theriacae potum sumpserit „ако не е погълнал течността териак“. При превода на това място трябва да се обърне внимание на това, че πόματι е в дателен падеж, а προκαταλειφθῆ в страдателен аорист. Поради това προκαταλειφθῆ би могло да се поправи

вече просо и жито¹. Жените им са целомъдрени повече, отколкото човешката природа допуска, така щото повечето от тях смятат смъртта на мъжете си за своя собствена смърт и се удушват доброволно, като не смятат за живот вдовството. Те живеят в гори, реки, блата и непробродими езера. Правят много изходи на своите жилища² поради различните опасности, които обикновено ги сполетяват. Заравят на тайно място необходимите си вещи, не държат на открито нищо излишно и живеят като разбойници. Обичат да правят нападенията срещу противниците си в гористи, тесни и стръмни места. Служат си умело със засади, внезапни нападения, хитрости, като и денем, и нощем изобретяват различни начини на действие. Опитни са повече от всички хора и в преминаването на реките и мъжествено издържат във водите. Така че често, когато някои от тях, прекарвайки в своите места, бъдат изненадани от някаква опасност, те се потапят в дълбочината на водата, като държат в устата си дълги тръстики, пригответни за тази цел, напълно пробити, които стигат до повърхността на водата. Те лежат по гръб в дълбочината, дишат през тръстиките и издържат много часове, така че да не се яви никакво подозрение за тях. Ако се случи да се видят тръстиките отвън, неопитните биха помислили, че те растат във водата. Ето защо тези, които имат опитност в това, разпознават тръстиките по техния отрез и положението им и или им пронизват устата чрез тях, или издърпват тръстиките и изкарват неприятелите от водата, понеже не могат да останат вътре по-дълго. Въоръжен е всеки човек с по две малки копая, а някои от тях и с щитове — много яки, но неудобни за носене. Те употребяват също и дървени лъкове и малки стрели, намазани с отрова, която силно действа, ако раненият от такава стрела не се е намазал предварително³ с течността териак или

ἐτέροις βοηθήμασιν ἐγνωσμένοις τοῖς ἐπιστήμασιν ἰατρῶν, ἢ παρ' εὐθὺν περιμηθῆναι τὴν πληγὴν εἰς τὸ μὴ κατανεμηθῆναι αὐτὸ καὶ τὸ λοιπὸν τοῦ σώματος. ἄναρχα δὲ καὶ μισάλληλα ὄντα, οὐδὲ τάξιν γινώσκουσιν, οὐδὲ κατὰ τὴν συστάδην μάχην ἐπιτηδεύουσι μάχεσθαι, οὐδὲ ἐν γυμνοῖς καὶ δμαλοῖς τόποις φαίνεσθαι. Εἰ δὲ καὶ συμβῆ αὐτοὺς κατατολμῆσαι ἐν τῷ καιρῷ τῆς συμβολῆς, κράζοντες ἅμα ὀλίγον ἐπὶ τὸ πρόσω κινῶσι, καὶ εἰ μὲν ἐνδύσονται τῇ φωνῇ αὐτῶν οἱ ἀντασώσμενοι, ἐπέρχονται σφοδρῶς· εἰ δὲ μὴ γε, τὴν αὐτὴν τρέπονται, ἢ σπεύδοντες χειρὶ ἀποπειρασθῆναι τῆς τῶν ἐχθρῶν αὐτῶν δυνάμεως· προστρέχουσι δὲ ταῖς ὕλαις, πολλὴν ἐκεῖθεν βοήθειαν ἔχοντες, ὡς γινώσκοντες ἄρμοδίως ἐν τοῖς στενώμασι μάχεσθαι. Καὶ γὰρ πολλάκις προαῖθαν ἐπιφερόμενα ὑπὸ μετρίας ταραχῆς ταύτης περιφρονοῦντα ἐν ταῖς ὕλαις προτρέχουσι, καὶ τῶν ἐπερ ομένων περὶ τὴν προαῖθαν βεμβομένων, εὐκόλως ἐπανιστάμενα βλάπτουσι^α τοῦτους. Τοῦτο δὲ διαφύρως καὶ ἐκουσίως ποιεῖν ἐπιτηδεύουσι πρὸς δέλεαρ τῶν ἐναντίων αὐτῶν. Ἄπιστοι δὲ εἰσι παντοίως καὶ ἀσύμφωνοι περὶ τὰς συνθήκας, φόβῳ μᾶλλον, ἢ δόρως εἰκόντες· διαφύρου γὰρ γνώμης κρατούσης ἐν αὐτοῖς, ἢ οὐ συμβαίνουσιν, ἢ καὶ συμβαινόντων αὐτῶν τὰ δοκοῦντα συντόμως ἕτεροι παραβαίνουσι, πάντων ἐναντίων ἀλλήλοις φθονούντων^β, καὶ μηδενὸς τῷ ἐτέρῳ παραχωρεῖν^γ βουλομένου. Λυποῦσι δὲ αὐτὰ ἐν ταῖς μάχασι αἱ τῶν σαγίτων βολαὶ, καὶ αἰφνίδιοι κατ' αὐτῶν ἐγχειρήσεις, καὶ ἐκ διαφύρων τόπων ἐπελεύσεις, καὶ αἱ τῶν πεζῶν μάχαις καὶ μάλιστα ψιλῶν, καὶ τῶν γυμνῶν καὶ ἀναπεπταμένων τόπων θέσεις. Χρὴ τοίνυν καρβαλαρίων καὶ πεζῶν, μάλιστα ψιλῶν, ἤτοι ἀκοντιστῶν δύναντων παρασκευάσαι, καὶ βελῶν πλήθος, μὴ μόνων σαγίτων, ἀλλὰ καὶ ἐτέρων ἀκοντίων. Καὶ γεφυρώματα κατασκευάσαι, εἰ δυνατόν, τὰς λεγομένας πλωτάς, ὥστε ἀσκήπως τὰς διελεύσεις τῶν ποταμῶν γενέσθαι πολλῶν ὄντων δυσβάτων ἐν τῇ χώρᾳ αὐτῶν καὶ κατὰ τὸν Σκυθικὸν σχῆμα, τοὺς μὲν γεφυροῦν, τοὺς δὲ πολ-

^α βλάπτουσι in ed. ^β φθονούντων in ed., φθονούντων correxit G. Cankova, cum omnes contrarie inter se sint animati interpretatus est Scheffer. ^γ παχωρεῖν in ed. παραχωρεῖν correxit G. Cankova.

на прокатаλειφθῆ от прокатаλειφω „намазвам предварително“ или на прокатаκαλυφθῆ от прокатаκαλύπτω „покривам предварително“. В такъв случай горният израз следва да се преведе: „ако не се е намазал „предварително“, „ако не се е покрил предварително“. ¹ τὰς λεγομένας πλωτάς — et pontes, eos maxime, qui possunt natare според превода на Scheffer, ibid., p. 277. Думата πλωτάς е ἀπαξ λεγόμενον у византийските автори. Обикновено се приема, че това е славянска дума, плоты (плаващи съдове), с която се означавали вид плавателни съдове и която е проникнала във византийския език. Вж. Ю. Кулаковски, Славянское слово „плот“ в записи византийцев, ВВр, VII (1900), стр. 107—112. Това схващане е възприето от Niedertle, op. cit., II, p. 251, и от Н. В. Пугулевская, Византия и Иран, Москва 1946, стр. 29—30.

с други помощни средства, познати на лекарската наука. Може и веднага да се изреже раната, за да не се разпространи отровата и по останалата част на тялото. Те живеят в безвластие и взаимно се ненавиждат. Нито познават боен ред, нито са свикнали да се бият в редовно сражение, нито пък да се явяват на открити и равни места. Ако ли пък се решат да влязат в открито сражение, те се придвижват малко напред, като крещят всички заедно, и ако противникът се оттегли при техния вик, те настъпват стремително. Ако ли не, връщат се обратно, без да се стремят да влязат в ръкопашен бой. Избягват в горите, гдето намират голяма закрила, понеже умеят добре да се сражават в теснините. И често, като носят със себе си плячка, изоставят я поради престорен шум и избягват в гората и докато нападателят се навъртат за плячка, лесно ги нападат и им пакостят. Това те са свикнали да правят изкусно и преднамерено като приямка за своите противници. Невърни са във всяко отношение, не се споразумяват при преговорите и отстъпват повече пред страх, отколкото пред подаръци. Така че ако помежду им се яви разногласие, те или не достигат до споразумение, или пък ако се споразумеят, веднага други нарушават решението, като всички противници враждуват до смърт помежду си и никой не иска да отстъпи другиму. Особено им вредят в сраженията ударите на стрелите, внезапните нападения срещу тях, връхлитания от различни страни, битките с пехотинците, и то предимно с лековъоръжени войници, и разполагане в открити и просторни места. Необходимо е следователно да се пригответи срещу тях войска от конница и пехота, най-вече от лековъоръжени войници или стрелци и множество метателни оръжия — не само стрели, но и други метателни копия. Да се пригответ също мостове¹, ако е възможно, така наречените плаващи мостове, за да могат незабелязано да се преминават реките, тъй като има много непроходими реки в страната им. И според скитския обичай — едни да строят

πιτοῦν. Ἐχειν δὲ καὶ ἀσκούς βοεινοῦς, ἢ αἰγείους ὥστε δ' αὐτῶν σχεδίας γενέσθαι καὶ ἐν αἰφνιδίῳ καταδρομαῖς καὶ διαβάσει κατὰ τῶν ἐχθρῶν ἐν καιρῷ θέρους νήχεσθαι δι' αὐτῶν τοὺς στρατιώτας. Χρῆ δὲ τὰς κατ' αὐτῶν ἐγγεγραμμένους ἐν χειμερίοις μᾶλλον καιροῖς γίνεσθαι, ὅτ' ἂν τῶν δένδρων γυμνουμένων, λανθάνειν εὐκόλως οὐ δύναται, ἀλλὰ καὶ τῆς χίονος τὰ ἴρη τῶν φευγόντων διελεγχούσης, καὶ τῆς φαιμίας αὐτῶν ταπεινῆς οἴσης, ὅλα γυμνῶς, λοιπὸν δὲ καὶ τῷ κρύει οἱ παταμοὶ εὐδιάβητοι γίνονται. Τὰ πλείονα δὲ τῶν ἀλόγων, καὶ τὴν περισσὴν ἀποσκευῆν ἐν τοῖς ἰδίῳις καταλιμπάνειν ἐν ἀσαλευτέρω τόπῳ, μετὰ μετρίως παραφυλακῆς καὶ ἀρχοντος. Τοὺς δὲ δρόμους κατασιῆσαι ἐν τοῖς τρακτοῖς^α τοῖς ἀναγκαίοις. Μοῖραν δὲ τινα καρβαλαρικὴν ἑάσαι ἐν τῇ χώρᾳ μετὰ ἐμφανῶν ἀρχόντων, ἅμα μὲν πρὸς παραφυλακὴν αὐτῆς, εἰς τὸ μὴ περιπαθῆναι τὸν περὶ οὗτα στρατὸν, ἐχθρῶν ὡς εἰκὸς ἐφεδρευόντων αὐτῇ, ἅμα δὲ φημίσαι, ὡς καὶ δι' ἐτέρων τόπων μέλλει ἢ ἔφοδος κατ' αὐτῶν γενέσθαι, ἵνα τῇ φημῇ ταύτῃ, καὶ τῇ προλήψει τῶν ἀρχόντων ἕκαστος ἀγωνιῶν ὑπὲρ τῶν ἰδίων, μὴ λάβῃ καιρὸν συναχθῆναι, καὶ κόπους τῷ στρατῷ παρασχέιν. Τούτους δὲ μηδὲ πλησίον τοῦ Δανουβίου μένειν, ἵνα μὴ κατασκοπούμενοι ὡς ὀλίγοι εὐπεριφρόνητοι γίνωνται, μηδὲ πολὺ μήκοθεν εἰς τὸ μὴ ἐμβραδύνειν, αὐτοὺς χρείας καλούσης ἐνωθῆναι τῷ περῶντι στρατῷ, ἀλλ' ὡς ἀπὸ μιᾶς μόνης τοῦ Δανουβίου διάγειν. Τὸν δὲ περῶντα ἐν τῇ πολεμικῇ ἄφρω ἐπιστῆναι καὶ τὴν διάβασιν ἐν ὄμαλοις καὶ ἴσοις ποιήσασθαι τόποις, καὶ εὐθέως χρήσιμον ἀρχοντα μετὰ ἐπιλέπτων ἀνδρῶν προδρομεῖν καὶ κρατῆσαι γλώτταν, δι' ἧς δυνήσεται τὰ κατὰ τοὺς ἐχθροὺς πολυπραγμονῆσαι. Παραφυλάττεσθαι δὲ, ὅσον ἐστὶ δυνατόν, εἰς τὸ διὰ δυσβάτων, ἧτοι δασέων τόπων, ἐν καιρῷ θέρους τὴν πάροδον ὡς ἔτυχεν ἀπολυπραγμόνας

^α τρακτοῖς in ed., траектоῖς correxit G. Sankova.

¹ Терминът *πολιτίω* не се среща у други автори. Той трябва да се свърже с *πούλιτα* — особен вид съоръжения от ръбести гвоздени, които се разхвърляли по земята и спъвали настъплението на неприятелите. Такива препятствия били употребени от византийците против славяните и при обсадата на Солун: *ἢ τῶν γονατίων ἡλωτῶν μηχανῆ ἐν τῇ γῆ κρυφῶδον ἀποτεθέντων*. — A. Tougard, De l'histoire profane, Paris 1874, p. 122, § 40. ² *τρακτοῖς* може би трябва да се поправи на *траектоῖς* от лат. *traiectus* — станция, преход. В Стратегикона се срещат твърде много други латински термини и наименования. Изобщо във всички произведения с военна тематика се срещат латински военни термини, тъй като във войската дълго време официалният език е бил латинският. ³ *τῷ περῶντι στρατῷ* — войската, която преминавала река Дунав. ⁴ Т. е. на един дневен преход (около 30 км) на север от Дунав. От тия думи на автора (p. 279) се вижда, че той говори за отвъддунавските славяни (p. 282).

мостовете, а други да пригответ засади¹. Да има също волски или кози мехове, за да могат да се пригответ с тях салове, та при внезапните набези и при преминаването срещу неприятелите лятно време войниците да плават чрез тях. Нападенията срещу тях трябва да стават повече зимно време, когато дърветата са оголени и неприятелите не могат лесно да се скриват, а и снегът издава следите на бягащите, освен това и племето им е изтощено, понеже всичко е почти голо, и най-после и реките могат лесно да се преминават поради мраза. По-голямата част от конете и излишният багаж да се оставя на по-сигурно място в страната ни с неголяма стража и един началник. Дромоните да бъдат поставени в определените места за преминаване². Един кавалерийски отред да се изпрати в [неприятелската] страна със способни началници, от една страна за да пази стража, за да не се разпръсне преминаващата войска, понеже неприятелите навярно дебнат, а от друга страна да разпространява слуха, че ще бъде направено и през други места нападение срещу тях. При този слух и по предложение на техните вождове всеки ще се бие за своите селища и няма да имат възможност да се съберат заедно и да създават затруднения на войската. Те не бива да стоят близо до Дунав, да не би неприятелите, като ги видят, че са малобройни, да се отнесат с пренебрежение, нито пък да бъдат много далече, за да не се забавят, когато стане нужда да се съединят с преминаваща войска³, а да стоят приблизително на един ден път от Дунав⁴. Преминалата войска внезапно да нахлуе в неприятелска земя, след това да тръгне през равни местности и веднага един способен началник с избрани войници да излезе напред и да залови пленник, чрез който ще може да разузнае какво става у неприятеля. Трябва да се пазят, доколкото е възможно, да не преминават лятно време току-тъй, без разузнаване, през не

μη ποιῆσθαι, ἐχθρῶν μάλιστα συνεσταμένων, πρὶν ἢ τούτους διὰ περῶν, ἢ καβαλαρίων ἐκδιωχθῆναι. Εἰ δὲ διὰ τῶν αὐτῶν τόπων στενῶν ὄντων ἀνάγκη τὴν ἐπάνοδον προσδοκᾶσθαι, δεῖ τούτους, καθῶς εἴρηται ἐν τῷ περὶ τοῦτου λόγῳ, ἢ ἐκκόπτειν καὶ πλατύνειν, ἢ τὸν ἀρκοῦντα στρατὸν ἐν αὐτοῖς καταλιμπάνειν, μέχρι τῆς ἐπανόδου, ἵνα μὴ οἱ ἐχθροὶ αἰφνιδιάζοντες, ἢ καὶ λανθάνοντες βιάζωνται ἐν τῇ παρόδῳ τὸν στρατὸν μετὰ πραΐδας ὡς εἰκὸς ὄντα. Καὶ ἐν τοῖς ἀπλήκτοις δὲ φυλάττεσθαι τοὺς δασεῖς τόπους, ὡς ἐνδέχεται, καὶ μὴ πλησίον αὐτῶν σκηνοῦν δι' αὐτῶν γὰρ εὐκόλως ἔφοδοι τολμῶνται, καὶ κλοπαὶ ἀλόγων γίνονται. Τὴν δὲ περικὴν δύναμιν ἐν τάξει, καὶ ἐν φροσάτῳ ἀπληξέειν, τοὺς δὲ καβαλαρίους ἔξωθεν τοῦτου, τὰς δὲ σκούλας μήκροθεν ἐν κύκλῳ τῶν βοσκομένων ἵππων ποιεῖν, Εἰ μὴ ἄρα ἀποτροφὰς τῶν ἀλόγων ἐπινοεῖν δύνασται, ἵνα καὶ ἐν ἡμέρᾳ καὶ ἐν νυκτὶ, ἢ ἵππος ἔσται ἐστίν. Εἰ δὲ καιρὸς γένηται μάχης, μὴ πάνυ βαθείας τὰς κατ' αὐτῶν τάξεις ποιεῖν, μηδὲ ἐπιτηδεύειν δι' ὄψεως μόνον τὰς κατ' αὐτῶν ἐγχειρήσεις, ἀλλὰ καὶ δι' ἐτέρων τόπων. Εἰ δὲ οἷα εἰκὸς ὀχυρώτερον τόπον κατέχοντες καὶ τὸν νῦτον φυλαττόμενοι εὐχείρειαν οὐ διδόασιν, κύκλωσιν ἢ ἔφοδον κατὰ τῶν πλαγίων, ἢ τοῦ νῦτου γενέσθαι, ἀναγκαῖόν ἐστὶ τινὰς ἐνέδρας ποιεῖν, ἐτέρους δὲ καὶ φυγὴν σχηματίζεσθαι εἰς ὄψιν αὐτῶν, ἵνα τῇ ἐλπίδι τῆς διώξεως κρατούμενοι ἀποστῶσι τοῦ ὀχυρώματος καὶ τότε κατ' αὐτῶν ἀντιστρέφουσιν, καὶ τοὺς τῆς ἐνέδρας ἐπέρχουσιν αὐτοῖς. Πολλῶν δὲ ὄντων φηγῶν, καὶ ἀσυμφώνως ἐχόντων πρὸς ἀλλήλους, οὐκ ἀτοπον, τινὰς αὐτῶν μεταχειρίζεσθαι, ἢ λόγους, ἢ δώρους, καὶ μάλιστα τοὺς ἐγγυτέρω τῶν μεθορίων, καὶ τοῖς ἄλλοις ἐπέρχεσθαι, ἵνα μὴ πρὸς πάντας ἔχθρα ἐνωσιν ἢ μοναρχίαν ποιήσῃ. Τοὺς δὲ λεγομένους ρεφούγους ἢτοι προσφύγους, ἐπαγγελομένους καὶ στρατὰς δεικνύειν, καὶ μὴνύειν τινὰ, δεῖ ἀσφαλῶς φυλάττειν. Καὶ γὰρ Ῥωμαῖοί εἰσι τῷ χρόνῳ ποθηθέντες, καὶ τῶν ἰδίων ἐπιλαιδόμενοι, τὴν πρὸς

проходими или гористи местности, особено когато там има неприятели, преди пехотата или конницата да ги е разгонила. Ако се предполага, че връщането ще стане през същите тези теснини, трябва, както се каза в главата, посветена на това, или да се изсекат и изравнят, или да се остави там достатъчно войска до завръщането, та да не би неприятелите внезапно или незабелязано да нападнат при прохода войската, която може да носи плячка. И при стануването трябва да се избягват, доколкото е възможно, гористите места и да не се станува близо до тях, защото там лесно се устройват нападения и стават кражби на добитък. Пехотната войска трябва да станува в бойна готовност в лагера, конницата да бъде откъснута, а разузнаванията да се правят далече, около конете, които са на паша. Ако ли пък не може да се мисли за паша на конете както през деня, така и през нощта, конницата остава вътре. Като дойде време за сражение, да не се построяват много дълбоки бойни редове срещу тях, нито пък да се предприемат нападения срещу тях само откъм фронта, но и от други страни. Ако пък те, както се случва, заемат някое по-укрепено място и охранявайки тила си, не позволяват да им се направи обкръжение или настъпление по фланговете или в тила, тогава трябва едни от нашите да устроят засада, а други да се престорят, че бягат пред тях. В такъв случай славяните, обхванати от желание да ги преследват, изоставят своето укрепено място и тогава нашите се обръщат срещу тях и поставените в засада се нахвърлят върху тях. Понеже те имат много князе¹, при това несговорчиви помежду си, не е неуместно някои от тях, и особено тези, които са по-близо до границата, да бъдат привлечени или с обещания, или с дарове, а други да бъдат нападнати, та да не би враждебното отношение към всички тях да ги обедини или създаде единовластие. Трябва да се пазят здраво така наречените бегълци или прибежчици, които обещаваат, че ще покажат пътищата² и ще дадат някои сведения. Защото има ромей, които с времето са се променили и

¹ C βῆγες, reges, Псевдомаврикий нарича споменатите у *Const. Porph.*, De adm. imp., ed. Moravcsik, 29/67, р. 124, славянски старейшини или жупани ζουπάνοι — γέροντες, които не признавали една обща власт. Срв. Третьяков, пос. съч., стр. 153, 168. ² στρατὰς (лат. strata) — „послани пътища, шосета“. Може би авторът има предвид прокараните още в римско време пътища в Дакия.

τοὺς ἐχθροὺς εὖνοιαν ἐν προσιμῆσει ποιοῦνται, οἷς εὐγνωμονοῦντας μὲν εἰεργετεῖν, κακοῦργοῦντας δὲ τιμωρεῖσθαι προσήκει. Τὰς δὲ ἐρισκομένας δαπάνας ἐν τῇ χώρᾳ, ἐκ τοῦ πλησίον μὴ ἀκαίρως ἀναλίσκειν, ἀλλὰ σπουδάζειν ἐν τῇ ἰδίᾳ μετακομίζειν, διὰ τε ζώων καὶ πλοίων. Τῶν γὰρ ποταμῶν αὐτῶν ἐπιμιγνυμένων τῷ Δανουβίῳ, εὐκόλως ἢ μετακομιδῇ διὰ πλοίων γίνεται. Ἀναγκαῖοι δὲ εἰσὶν οἱ πεζοί, οὐ μόνον ἐν τοῖς τόποις καὶ ὄχρωμασι, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ δυσβάτοις τόποις, ἔνθα καὶ ἐχθρῶν φανομένων, εὐκόλως τούτους δυνατὸν γεφυρῶσθαι. Ὀλίγων γὰρ σκουτάτων καὶ ἰλιῶν ἐν νυκτὶ λεληθότως, ἢ ἐν ἡμέρᾳ ἀντιπερώντων^α, εἰς τάξιν δὲ εὐθέως ἀντικαθισταμένων, καὶ ἐχόντων εἰς νῶτα τὸν ποταμὸν, ἄδειαν πυρέχουσι γεφυροῦσθαι τοὺς ποταμοὺς πρὸς διάβασιν. Ἐν δὲ ταῖς στεναῖς διαβάσει ποταμῶν ἢ τόπων ἀναγκαῖόν ἐστι πάντως ὀπισθοφύλακας εἶναι ἐξπλήκτους, πρὸς τὴν τοῦ τόπου θέσιν. Τότε γὰρ συμβαίνει τὰς ἐφόδους ἐπιτηδεύεσθαι, ὅτ' ἂν μεμερισμένη ἐστὶν ἡ δύναμις, καὶ οἱ προσλαμβάνοντες τοὺς ὀπισθεν βοηθεῖν δύνανται. Τὰς δὲ κατὰ τῶν ἐχθρῶν γινόμενας ὡς εἰκὸς αἰφνιδίους ἐπιδρομὰς κανόνι ποιεῖσθαι, ὥστε τοὺς μὲν δι' ἠγέως ἐπέρχεσθαι καὶ διαταράσσειν αὐτοὺς, ἐτέρους δὲ ὀπισθεν λεληθότως, πεζοὺς ἢ καβαλαρίους καθιστᾶν, ἔνθα προσδοκῶσι φεύγειν, ὥστε τοὺς ὡς εἰκὸς λανθάνοντας, ἢ ἐκφεύγοντας τὴν πρώτην ἐπιδρομὴν, τῇ ἄλλῃ ἀπροόπτως περιπίπτειν. Ἀναγκαῖον δὲ ἐστὶν μὴδ' ἐν θέρει ἀγεῖν εἰς τὴν κατ' αὐτῶν βλάβην, ὥστε ἐν τοῖς τοιούτοις καιροῖς τοὺς γυμνοτέρους τόπους προαιδεύειν, καὶ ἐπιτηδεύειν ἐμβραδύνειν τῇ χώρᾳ αὐτῶν, ἵνα ἄδειαν λάβωσι οἱ Ῥωμαῖοι αἰχμαλώται ἀναχωρεῖν ἀδεῶς δι' αὐτῶν. Τότε γὰρ μάλιστα τῆς ὕλης κομώσης, εὐχέρεια γίνεται τοῖς αἰχμαλώτοις ἀφόβως ἀναχωρεῖν. Τὰ μέντοι περὶ τῆς ὀδοιπορίας καὶ καταδρομῆς ἦτοι προαίτας τῆς χώρας, καὶ τῶν ἄλλως πῶς παρεμπιπτότων^β, εἴρηται μὲν τῷ λόγῳ τῷ περὶ τῆς ἐν πολέμῳ εἰσόδου. Νῦν δὲ κατὰ τὸ δυνατόν ἐν συντόμῳ

^α ἀντιπερώντως in ed., ἀντιπερώντων correxit G. Sankova. ^β παρεμπιπτότων in ed.

са забравили своите интереси, а предпочитат да бъдат благосклонни към враговете. А би трябвало ние да облагодетелствуваме настроените добре към нас, а да наказваме ония, които вършат зло. Намерените пък в страната храни да не се изразходват там безсмислено, но да се погрижим да ги пренесем в нашата земя с товарни животни и с кораби. Понеже реките им се вливат в Дунав¹, то превозът с кораби става лесно. Пехотинци са необходими не само при обикновените укрепени места, но и при труднопроходимите, гдето се появяват неприятели, та лесно да бъдат построени мостове. Защото малък брой войници с щитове, или лековъоръжени, като преминават тайно през нощта или през деня и веднага се нареждат в строй, та реката остава в тила им, дават възможност да бъдат построени мостове през реките за преминаване. В трудните прелези на реките или на някои места необходимо е да има на всяка цена лековъоръжени войници за охрана на тила съобразно с разположението на мястото. Случва се нападенията да се извършват тогава, когато войската е разделена и войниците, отишли напред, [не] могат да помогнат на задните. Нападенията срещу враговете, предприемани, разбира се, внезапно, да се извършват по правила — именно едни да нападнат откъм фронта и да ги разстроят, а други, пехотинци или конници, скрити, да застанат отзад, там, откъдето се очакват да бягат [неприятелите], та тези, които са успели да се укрият или да избягнат първото нападение, неочаквано да попаднат на второто [нападение]. Но необходимо е дори през лятото² да не представяме да им вредим, като през това време плячкосваме откритите места и да се стараем да оставаме по-дълго време в страната им, та пленниците ромей да имат възможност без страх да се измъкнат през тия места. Защото тогава гората е напълно разлистена и пленниците имат възможност без страх да се измъкнат. Това, що се отнася до похода, нападението и плячкосването на страната или до другите неща, които могат да се случат, бе казано в книгата за започването на война. А сега ще бъде казано по възможност кратко.

¹ Става дума за северните притоци на Долни Дунав. ² Псевдомаврикий (ibid., p. 278) препоръчва по начало нападенията срещу славяни и анти да се извършват през зимата по стратегически съображения.

λεχθήσε θαι. Τῶν γὰρ χωρίων τῶν Σκλάβων καὶ Ἄντων κατὰ τοὺς ποταμοὺς ἐφεξῆς διακειμένων, καὶ συνημμένων ἀλλήλοις, ὥστε μὴ διάλειμμα εἶναι μεταξὺ αὐτῶν ἄξιον λόγου, ὕλης τε, ἢ παλουδίων, ἢ καλαμεῶνων ἐγγιζόντων αὐτοῖς ὡς ἐπίπαν συμβαίνει ἐν ταῖς κατ' αὐτῶν γινομέναις ἐφόδοις ἅμα τοῦ τῷ πρώτῳ αὐτῶν χωρίῳ ἐπιστῆναι, κάκεισε ἐνασχολεῖσθαι^α, τὸν πάντα στρατὸν, τὰ λοιπὰ ὡς γειτονοῦντα καὶ ἐγγὺς τῆς ὕλης ἔχοντα, αἰσθανόμενα τῆς αὐτῶν κινήσεως ἐκ τοῦ πλησίον μὲν εὐκόλως φυγαδεύουσι τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῖς. Ἐξπληκτοὶ δὲ οἱ νεώτεροι αὐτῶν γινόμενοι ὡς εὐκαιροῦντες λεληθότως τοῖς στρατιώταις ἐπέρχονται, ὡς ἐντεῦθεν μηδὲν μέγα δύνασθαι πρὸς βλάβην τῶν ἐχθρῶν ἐργάζεσθαι τοὺς τὴν ἐφοδὸν κατ' αὐτῶν ποιουμένους. Διὸ χρὴ αἰφνιδίους κατ' αὐτῶν τὰς ἐγχειρήσεις ποιεῖσθαι, διὰ τόπων μάλιστα ἀνυπόπτων προορδινεῦν δὲ τὰ βάνδα, ἧτοι τάγματα εἰς τὸ εἰδέναί, ποῖον πρῶτον καὶ ποῖον δεῖτερον καὶ τρίτον καὶ ἐφεξῆς ὀφείλον περιπατεῖν, διὰ τοὺς στενοὺς μάλιστα τόπους, ἵνα μὴ συγχέωνται καὶ βραδέως ἐν τῇ διανομῇ διακρίνονται. Τοῦ δὲ περάματος ἄφνω γινομένου, εἰ μὲν διὰ δύο τόπων ἐπιτηδείων τὴν ἐγχείρησιν γίνεσθαι δυνατόν, δεῖ τὸν στρατὸν εἰς δύο μερίζεσθαι, καὶ τὸ μὲν ἐν μέρος λαμβάνειν τὸν ἱποστράτηγον ἐξπληκτον, καὶ χωρὶς τοῦλδου, καὶ προκόπτονα ὡς πέντε καὶ δέκα, ἢ καὶ εἴκοσι μιλίων διάστημα, διὰ ἀγνώστων τόπων ἐκ πλαγίου, ὡς ἀπὸ τῶν ἐρημοτέρων μερῶν ἐγχειρεῖν, καὶ ἐγγιζόντα τοῖς χωρίοις ἐκεῖθεν ἄρχεσθαι τῆς πραιδας, καὶ ὡς ἐπὶ τὸ μέρος τοῦ στρατηγοῦ ἐρχεσθαι. Τὸν δὲ στρατηγὸν ἔχοντα τὸ ἄλλο μέρος διὰ τῆς ἐτέρας ἀρχῆς τῶν χωρίων εἰσβάλλειν, καὶ πραιδεύειν, καὶ ἀμφοτέρους εἰς ἀπαντὴν ἀλλήλους ἐρχομένους καὶ ἀφανίζοντας, ἧτοι πραιδεύοντας τὰ ἐν μέσῳ χωρίῳ, ἐν ᾧ συμφθίσωσι τόπω ἄφ' ἐσπέρας ἐκεῖσε ἐν τῷ ἅμα ἀπληκτεύειν. Ἐκ τούτου γὰρ καὶ ἀσφαλῶς ἢ

Селата¹ на славяните и антите са разположени по продължение на реките и се допират едно до друго, така че помежду им няма значително разстояние. Близко до тях се намират гори, блата или тресавища, така щото обикновено се случва, че при нападенията срещу тях още при връхлитането върху първото им село цялата войска остава там в бездействие. Останалите села, понеже са съседни и се намират близо до гората, като усетят отблизо движението на войската, лесно избягват [опасността], която им предстои. По-младите от тях,² които са лековъоръжени, като издебнат споден случай, скрито нападат войниците и поради това тези, които предприемат нападения срещу тях, съвсем не могат да причинят голяма вреда на неприятелите. Затова нападенията против тях трябва да се правят внезапно в най-неподозирани места, така че да знаят кой отред трябва да мине първи, кой втори, трети и т. н. през особено труднопроходимите места, за да не се размесят и бавно да се обособят при разделянето. След като стане внезапно преминаването, то ако е възможно, нападението да се извърши през две удобни места, войската трябва да се раздели на две части. Едната част, с подстратега, в леко въоръжение и без багаж, като напредне около 15 или 20 мили разстояние, да настъпи от фланга през непознати места, тъй като тези местности са по-пусти, и като се приближи до селата, оттам да започне плячкосването и да върви към тая част от войската, която е със стратега. Стратегът пък с другата войска част да нахлуе от другата страна на селата и да ги оплячкосва. Двата да вървят един срещу други и да опустошават или оплячкосват местността, която се намира помежду им. Където се срещнат вечерта, там да се разположат заедно на стан. Защото по тоя начин и нападението е

^α ἐν ἀσχολεῖσθαι in ed.

¹ Τῶν δὲ χωρίων τῶν Σκλάβων καὶ Ἄντων. В латинския превод на Scheffer, *ibid.*, p. 284—Sclavorum quippe atque Antorum regiones — „областите на славяните и антите“ — *Кан. Цыбышев*, Маврикий, Тактика и стратегия, СПб. 1903, стр. 185, е превел това място „владения славянов и антов“, което тълкуване е преминало в почти всички съвременни преводи. Обаче в средновековния гръцки език *χωρίον* твърде често означава селище. Авторът на Стратегикона употребява думата *χωρίον* също в значение „селище“; срв. p. 215: *εἴτε κατὰ χωρίου, εἴτε κατὰ φασάτου ἐχθρῶν, εἴτε κατὰ ἀγέλης, εἴτε κατὰ τοῦλδου ἢ ἐτέρου τινός ἢ ἐπέλευσις γίνεται*. От контекста също се вижда, че тук става дума не за областни владения, а за поселения на славяните. Във Византиски извори за историју народа Југославије, т. I, Београд 1955, стр. 139, *Τῶν δὲ χωρίων τῶν Σκλάβων καὶ Ἄντων* е преведено също с „села Словена и Анта“. ² Това сведение на Маврикий може да се схване като указание за съществуването на младежки дружини у славяните — срв. *Рыбаков*, пос. съч., стр. 327. Във византийската войска също е имало младежки отреди. За един такъв отред, съставен от синовете на архонтите, по-възрастни от 15 години, съобщава агнографският текст за поражението на имп. Никифор I в България. Срв. *Ив. Дуйчев*, Нови житийни данни за похода на Никифор I в България през 811 г. СпБАН, LIV (1936), стр. 148, 155.

ἐγχείρησις γίνεται, καὶ οἱ διαφεύγοντες τῶν ἐχθρῶν τὸν ἓνα αὐτῶν, τῷ ἄλλῳ αὐτῶν περιπίπτουσι ἀδοκίμως, μηδὲ ἐπισυναχθῆναι δυνάμενοι. Εἰ δὲ μία ἐστὶν ἢ ἐπιτήδεια ὁδὸς, δι' ἧς τὴν εἰσβολὴν κατὰ τῶν χωρίων δυνατὸν γενέσθαι, χρὴ καὶ οὕτως τὸν στρατὸν διανεμηθῆναι, καὶ τὸ μὲν δίμορον αὐτοῦ, ἢ καὶ πλεον ἐξπληκτον καὶ ἐνδύναμον λαμβάνειν τὸν ὑποστράτηγον δίχα τοῦλδου, καὶ μετὰ τοῦ ἰδίου αὐτοῦ, ἐν ᾧ αὐτὸς τάσσεται βάνδῳ, ἔμπροσθεν πάντων προηγεῖσθαι, ἔχοντα μεθ' ἑαυτοῦ πάντας τοὺς τῶν ταγμάτων αὐτοῦ ἄρχοντας, καὶ ὅτ' ἂν τῷ πρώτῳ χωρίῳ ἐπιστῆ πρὸς τὴν αὐτοῦ δύναμιν ἀφορίζειν εἴτε ἓν, εἴτε δύο βάνδα, ὥστε τοὺς μὲν πραιδεύειν, τοὺς δὲ φυλάττειν τοὺς πραιδεύοντας. Καλὸν δὲ ἐστὶν ἐν τοῖς πρώτοις χωρίσις μὴ πολλὰ βάνδα ἀφορίζεσθαι, κἄν εἶναι μεγάλα συμβαίῃ τὰ χωρία. Ἐπιφθάζοντος γὰρ τοῦ στρατηγοῦ, οὐ δίδοται καιρὸς ἀντικαταστάσεως τοῖς ἐν αὐτοῖς εὐρισκομένοις, συντόμως δὲ τὴν πάροδον τὸν ὑποστράτηγον ἐπὶ τὰ πρόσω ποιούμενον. Ὁμοίως καὶ τὰ λοιπὰ χωρία ἐφεξῆς τοῦτο ποιεῖν, μέχρι οὐ ἐπαρκέωσι τὰ παραδιδόμενα αὐτῷ τάγματα, αὐτὸν δὲ τὸν ὑποστράτηγον ἐξωτέρω πάντων εὐρισκομένον, δεῖ τρία ἢ τέσσαρα βάνδα ἄχρι χιλίων ἀνδρῶν χρησίμων περὶ αὐτὸν ἔχειν, μέχρι πλείας τοῦ πράγματος ἐκβάσεως τῆς ἐφόδου, ἵνα σκούλα καὶ ἀσφάλεια τοῖς λοιποῖς γένηται. Τούτων οὖν ἐκ τοῦ ὑποστράτηγου γινόμενων, χρὴ τὸν στρατηγὸν ὑπακολουθοῦντα τοὺς κατὰ μέρος πραιδεύοντας ἐπισυνάγειν, καὶ ἐπὶ τὰ πρόσω προκόπτειν, ὡς ἐπὶ τὸν ὑποστρέφοντα τὸ αὐτὸ ποιεῖν καὶ ἐπισυνάγειν παρερχόμενον τοὺς πραιδεύοντας. Καὶ ἐν ᾧ ἂν τόπῳ ἑκάτεροι ὑπαντήσουσιν ἀλλήλοις, ἀπληκτεύει ἅμα κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν. Διὸ οὐ χρὴ περαιτέρω τῶν πέντε καὶ δέκα ἢ καὶ εἴκοσι μιλίων χωριστόμενους ποιῆσθαι τὰς τοιαύτας αἰφνιδίους ἐπελεύσεις, ἵνα φθάσωσιν, ἀμφοτέροι καὶ τὴν πραιδαν ποιεῖν, καὶ κατὰ αὐτὴν ἡμέραν ἀπληκτεύειν. Ἐν δὲ τοιαύταις ἐφόδοις οὐ δεῖ τοὺς δυναμένους ἀνθικαθίστασθαι τῶν ἐχθρῶν ζωργεύειν, ἀλλὰ πάντας τοὺς παρατυγχάνοντας φρονεῖν, καὶ παρέχεσθαι. Καὶ μὴ εἰς αὐτοὺς ἐμβραδύνειν τοὺς τὴν πάροδον μάλιστα ποιουμένους, καὶ τὸν καιρὸν γριπίζεσθαι. Ταῦτα μὲν οὖν κατὰ τὸν δυνατὸν ἐκ τε τῆς πείρας αὐτῶν, καὶ ἐκ τῶν

осигурено, и тези от враговете, които се изплъзват от единия от стратегите, неочаквано попадат на другия от тях, нито пък могат да се съединят заедно. Ако ли пък има само един удобен път, по който може да стане нападението върху селата, то и в този случай войската трябва да се раздели. Половината от нея или по-голямата част, лековъоръжена и силна, да вземе подстратегът без багаж и със собствения си отред, в който той сам се числи, и да върви пред всички, като води със себе си всички началници на своите отреди. Когато стигнат до първото село, той да отдели според числеността на войската си един или два отряда, та едните да плячкосват, а другите да пазят ония, които плячкосват. Добре е да не се отделят много отреди при първите села дори ако се случи селата да бъдат големи. Щом пристигне стратегът, не се дава време за противопоставяне от страна на ония, които се намират по селата, а подстратегът веднага продължава похода си напред. Също така и при останалите села по-нататък [подстратегът] да прави това, докато се свършат предадените му отреди. Самият подстратег, който се намира извън всички, трябва да има около себе си три-четири отряда¹ способни мъже, приблизително 1000 души, до пълния завършек на похода, та да бъде страж и охрана на останалите. Докато подстратегът върши това, стратегът, като следва тези, които плячкосват поотделно, трябва да ги събира и да върви напред към подстратега, който, връщайки се, прави същото и като преминава, събира плячкосващите. И гдето биха се срещнали двамата, там още същия ден да се разположат на стан заедно. Затова при такова внезапно нападение те не трябва да бъдат разделени по-далече от 15 или 20 мили, за да успеят двамата и да оплячкосват, и да се разположат на стан още същия ден. При такива походи не бива да се пленяват враговете, които биха могли да се съпротивляват, но да се убиват всички, които бъдат срещнати, и да се върви по-нататък. Тези, и особено които са в поход, не бива да се бавят при тях, а да използват времето. Прочее като научих, доколкото ми бе възможно, тези неща от собствения си опит и от съоб-

¹ Τρία ἢ τέσσαρα βάνδα. Един отред (βάνδον или τάγμα) според Псевдомаврикий (op. cit., lib. III, cap. 2, p. 73) е имал 310 войника. Това посочване на автора при липса на други сведения може да служи като косвено указание за големината на славянските селища.

τοῖς ἀρχαίοις εἰρημένων κατανοήσαντες, ἀπερχο-
ψάμεθα πρὸς τὴν τῶν ἐντυγχανόντων ὠφέλειαν·
τὰ δὲ ἄλλα πάντα κεφάλαια τὰ ὡς εἰκὸς, ἀπαν-
τῶντα καὶ μὴ γεγραμμένα ἐν τῇ παρούσῃ βί-
βλῳ, ἔκ τε τῶν ἡμῶν γεγραμμένων, ἔκ τε τῆς
προλαβούσης πείρας, καὶ αὐτῆς δὲ τῆς τῶν
πραγματιῶν φύσεως δεῖ στοχάζεσθαι, καὶ ὡς
δυνατὸν ἀρμόζεσθαι τοῖς ἀναφρομένοις. Πῶς
γὰρ δυνατὸν εἶναι ἡμῶς, ἢ ἕτερόν τινα, πρὸς
πάντα τὰ ὄψωσθαι μέλλοντα ἀναφύεσθαι γρά-
φειν διὰ προφυλακὴν τινα, ἅπερ οὐδὲ ὡσαύτως
ἀεὶ ἐγχειροῦνται παρὰ τῶν ἐναντίων, ἵνα τις
δυνήθῃ τεκμήρασθαι τὰ μέλλοντα, ἀλλ' οὐδὲ
μῦθ' ἰσχυρῶς στρατηγούνηται. Ποικίλης γὰρ τῆς
στρατηγίας οὕσης, διάφοροι καὶ οἱ τρόποι τῶν
ἐγχειρήσεων γίνονται. Διὸ χρὴ τῇ πρὸς θεὸν
δεήσει σχολάζειν, ἵνα τις δύναται δι' αὐτῶν τὸν
ἐχθρὸν σοφίζεσθαι. Πανοῦργος γὰρ καὶ ἀκατά-
ληπτος ἢ ἀνθρώπεια φύσις ἐπάρχουσα, πολλὰ
καὶ βουλευέται καὶ ἐγχειρεῖν παρ' ἐλπίδας δύ-
ναι. (pp. 272—290)

13. Quomodo pedites vestri et armari debeant

Ὁὐ γὰρ δὲ χρεια κρηπίδων ἢ ἀκροδίων, ὡς
τούτων ἐν ταῖς ὁδοποιίαις οὐκ ἐπιτηδείων ὄν-
των, ἀλλὰ καὶ περὶ τὴν φορεσίαν βραδέων. Ζω-
νάριον δὲ λιτὰ καὶ οὐ βουλγαρικὰ σαγία. — — —

Τοὺς ἐν ὕλαις δασείαις, καὶ δυσβάτοις, καὶ
στενοῖς τόποις ἐπιζήσαντας κατ' ἐχθρῶν ἐγχειρή-
σεις ποιῆσθαι, καὶ κατ' ἐξαιρέτων Σκλάβων ἢ
Ἄντων, εὐσταλεῖς εἶναι δεῖ, καὶ μὴ δὲ πολλοὺς
καβαλλαρῖους ἔχειν, μῆτε δὲ ἀμάξαις κεχρηθῆναι,
ἢ τούλδῳ πολλῷ, ἢ ὄπλοις βαρέσι, ὅσον ζάβαις,
καὶ λουρικοίς, ἢ κασίδαις, ἀλλὰ σκουταρίοις
τοὺς μὲν σκουτάτους μείζουσι, κονταρίοις δὲ κον-
τοῖς, καὶ μὴ καβαλλαρικοίς, τοὺς δὲ ψιλοὺς
σκουταρίοις μικροτέροις καὶ ἐλαφροτέροις τοξο-
φαρέτοις, βηρύτταις, ἀκοντίοις μικροῖς μαυροσί-
οις, καὶ ὀλίγοις μαρτζοβαρβούλοις. (pp. 303, 337)

14. De venatione Scythica

Ἔστι δὲ καὶ ἄλλος τρόπος δυνάμενος γίνεσ-
θαι δι' ὀλιγοτέρων καβαλλαρῶν. ὧν καὶ Σκῦ- — — —

¹ За пръв и единствен път в Стратегикона се споменава прилагателното „български“. За появата и разпространението на името „българи“ срв. Д. Дечев, *Източногерманският произход на българското народностно име*, ГСУИФ, XXII, 11 (1926), стр. 3—5. *Същият*, *Привидно споменаване на българското народностно име в един папирус в Египет*, Сп. БАН, кн. LXXI (1950), стр. 183—193. — *Стр. Лушев*, *Прабългарите и българското народностно име в Европа*, ИИБИ, III—IV (1954), стр. 351—364. — *Moravcsik*, *op. cit.*, II, p. 96—101. — *Idem*, *Der Name der Bulgaren in eipem griechischen Papyrus*, *Korösi Csoma-Archivum I. Ergänzungsband*, 2. Heft (1935), pp. 119—128. ² При нападенията си срещу славяни и анти византийската войска е била принудена да се съобразява с техния начин на воюване. В това отношение както стратегията, така и тактиката на империята е била до известна степен повлияна от стратегията на славяните.

щенията от старо време, аз ги записах за полза на ония, до които ще достигнат. А всички други случаи, които могат да се срещат и не са описани в настоящата книга, трябва да се решават въз основа на вече придобития опит и според самата природа на нещата, като по възможност се приспособяваме към даденото положение. Защото как е възможно ние или някой друг да пише като предостроителна мярка за всички неща, които някак могат да се случат и които неприятелите не винаги предприемат по един и същ начин, та да може някой да предугади бъдещето. Изобщо не се води война по един и същи способ. Понеже стратегията е разнообразна, различни биват и начините на нападенията. Затова трябва да се отдаваме на молитви към бога, за да може човек чрез молитвите да усмири неприятеля. Понеже човешката природа е способна на всичко и неуловима, тя може да измисли и да приеме неочаквано много неща.

13. Какви трябва да бъдат дрехите и въоръжението на пехотинците

Не трябва да носят ботуши или наколеници, понеже не са удобни при походите и са тежки за носене. Да носят тесни колани и да не употребяват български¹ наметала. — — —

Ония, които мислят да предприемат нападение срещу неприятелите в гъсти гори или в непроходими и стръмни места и преди всичко срещу славяни или анти, трябва да бъдат добре съоръжени и нито да имат много конници, нито да употребяват коли или голям багаж или тежки оръжия, като железни и кожени ризници или шлемове, но щитоносците трябва да имат по-големи щитове, а копиеносците копия, но не кавалерийски, лековъоръжените да имат по-малки щитове и по-леки лъкове с колчани, къси копия, малки мавритански копия и малки стрели².

14. За скитския лов

Има и друг начин [на лов], който може да се устрои с по-малко конници.

θαί επιτηδεύουσι ποιῆν. Διανέμονται οἱ καβαλάριοι εἰς κομματιβέρηια, καὶ γίνονται ἀπὸ ε΄ ἢ ι΄. τοξόται μάλιστα καὶ μερίζουσι ἑαυτοῖς τὰ ἐξώτερα διαστήματα τοῦ κνηγίου. καὶ τούτου κινουμένου οἱ ἐγγίζοντες αὐτῷ ἐν τοῖς ἰδίοις τόποις, ἀπελαύνοντες ὡς δύναται τοξεύουσιν. ἀλλὰ τοῦτο καὶ μείζονα κίνησιν καὶ γυμνασίαν προάγει καθ' ἕνα ἄνδρα, ἀλλὰ καὶ κίνδυνον φέρει ἐν ταῖς ἐλασίαις αὐτοῦ τοῖς νεωτέροις καὶ κόπον τοῖς ἵπποις, ἀστοχίαν. (p. 382)

Обикновено го прилагат и скитите. Конниците се разделят на отреди от по 5 или 10 души, предимно стрелци, и разделят помежду си пространството от ловното поле. Когато дивечът се раздвижи, те се приближават към него в своите участъци и като ги подгонват, кой както може, стрелят върху тях. Обаче това не само предизвиква по-голямо движение и тичане за всеки отделен човек, а и носи опасност за по-младите при гонитбата на дивеча, умора и за конете и несполука.

ХІІІ. ТЕОФИЛАКТ СИМОКАТА

Теофилакт Симоката е роден в Египет. Според свидетелството на патриарх Фотий той бил императорски секретар и префект. Теофилакт Симоката е живял по времето на император Ираклий (610—641). Той е написал редица съчинения, от които особено значение има една историческа творба, позната под надслова „Истории“, или „Световна история“. В това съчинение се излагат в осем книги събитията през царуването на император Маврикий (582—602). По такъв начин Теофилакт продължава историята на Менандър. Неговата хронология е несигурна, а изложението му на места е без вътрешна връзка. Освен това той вмъква в разговори речи, изпълнени с пресилена риторика. Те са рожба явно на самия Теофилакт и навярно само в редки случаи предават много отдалеч онова, което наистина е било казано. Обаче въпреки тези недостатъци неговата добросъвестност и безпристрастност са несъмнени, поради което неговото съчинение е не само най-ценният извор за времето на имп. Маврикий и за нахлужванията на авари, славяни и отчасти първобългари в земите отсам Дунава през VI в., но е един от най-важните паметници на цялата византийска книжнина. За написването на своята история Теофилакт Симоката е използвал съчиненията на по-старите писатели като Йоан Лидийски, Прокопий Кесарийски, Менандър и Йоан Епифанийски. Заедно с това той е използвал документи и устни разкази. Той е познавал също и съчиненията на по-стари историци като Хомер, Херодот, Хеланик, Хекатей и др. По-късно неговото съчинение е било използвано обстойно от Теофан, Георги Кедрин, Ана Комнина и Никифор Калист.

РЪКОПИСИ: Cod. Vatic. gr. 977 (s. XI—XII). — Cod. Paris. suppl. 292 (s. XVII). — Cod. Atheniens. 1200 (s. XV).

ИЗДАНИЯ: Ed. I. Bekker, Bonnæ 1834. — Критично издание: *Theophylacti Simocattæ Historiæ*, ed. C. de Boor, Lipsiæ 1887. Тук са дадени извадки по това издание.

КНИЖНИНА: *Krumbacher*, GBL, pp. 247—251. — *Moravcsik*, *Byzantinoturcica*, I, pp. 343—346. — *H. Пугулевская*, пос. съч., стр. 7—16. — *M. I. Higgins*, *The Persian War of the Emperor Maurice*, Washington 1939. — *Феофилакт Симокатта*, История, перевод С. П. Кондратьева, Москва 1957.

THEOPHYLACTI SIMOCATTAE

HISTORIAE

1. *Avares rupta pace et Singiduno capto usque ad Anchialum incursionem faciunt*

13. Ἦδη δὲ τὸν τῆς ἱστορίας ὑφαίνειν ἱσπὸν ἀπαρχόμενος τοὺς τε βαρβαρικοὺς πολέμους ἀναγράφοντας ποιούμενος, τῆς κατὰ τοὺς Ἀβάρονας κινήσεως πρῶτα μνησθήσομαι διὰ τε τὸ τῶν πράξεων προσεχέστατον τῆς τε τάξεως τὸ προσφορώτατον. οὐκ ὀλίγα τοίνυν νεανικώτερον παρ' ἐκείνων τὸ τηρικαῦτα τετόλμηται. Οὐννοὶ δ' οὐτ.ι. προσοικοῦντες τῷ Ἰστρῷ, ἀπιστότατον ἔθνος καὶ ἀπληστότατον τῶν νομάδων βιοούντων. οὗτοι πρεσβεύονται πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Μανυρίκιον οὐχ ἥκιστα τοῦ μεγίστου πολισματος γενόμενοι κάτοχοι. Σίρμιον δὲ τοῦτο ἄνομαστο, ἅστυ τε περίδοξον ἦν, τοῖς ἀνὰ τὴν Εὐρώπην οἰκοῦσι Ῥωμαίοις περιλαλούμενον καὶ ἄδόμενον. τοῦτο ἦλω πρό τινας βραχυτάτου καιροῦ τοῦ τὸν αὐτοκράτορα Μανυρίκιον τὰς Ῥωμαϊκὰς μετὰ τῆς πορφύρας ἐνδύνα φροντίδας τῆς τῶν Καισάρων ἐποχεῖσθαι καθέδρας· τὸ δ' ὅπως Μενάνδρῳ ἰῶ περιφανεῖ σαφῶς διηγορεῖται· περὶ ὧν οὐ μοι σχολὴ ἐπεξεργαστικώτερον τοῖς μακροῖς ἐκείνοις λόγοις ἐπεξελεῖν, αὐτὸς δ' ἀριζήτως εἰρημένα μυθολογεῖν^α καὶ ποιητικοῖς ἐπιτίβεσθαι μῶμοις. ἐπεὶ δὲ ἐν χειρὶ τὸ ἅστυ ἐγεγόνει τῶν Οὐννων, προῆλθον αἱ σπονδαί, ὅπως ἡσυχίαν ἀσπάσοιτο το πολέμιον καὶ τὴν ἡρεμίαν φιλοσοφήσειεν. αἱ δὲ συνθήκαι ἐπονείδιστοι Ῥωμαίοις μετὰ γὰρ τηλικούτον κολιφῶνα κακοῦ, οἷά πως ἀγωνοῦνται καθήμενοι, ὥσπερ ἄθλον εὐδοξίας δῶρα λαμπρὰ τοῖς βαρβάροις παρείχοντο ὄγδοήκοντά τε χιλιάδας χρυσῶν καθωμολόγουν ἂν' ἔτος ἕκαστον τοῖς βαρβάροις ἐγκαταβάλλεσθαι δι' ἐμπορίας ἀργύρου τε καὶ ποικίλης ἐσθῆτος. οὐ περαιτέρω δὲ διήκεσαν τῶν δύο ἐνιαυτῶν αἱ σπονδαί· κατηνθαδίσατο γὰρ Ῥωμαίων ὁ παρὰ τοῖς Οὐννοῖς Χαγάνος οὕτω λεγόμενος. φήμη δὲ τις ἄμφ' αὐτὸν πρὸ τοῦ τὴν εἰρήνην διαφραρῆναι περιεχέχυτο, ὡς ζῶα τρέφεται παρὰ Ῥωμαίοις τῷ μεγέθει καὶ τῷ σώματι ἐμφανεστάτα. διὸ ἐξῆτησε βασιλέα^β εἰς θεῶν τούτων ἐλθεῖν. καὶ ψυχαγωγεῖ

^α cf. Homer Od. XII, 452. ^β βασιλέα Μανυρίκιον L.

ТЕОФИЛАКТ СИМОКАТА

ИСТОРИЯ

1. *Аварите нарушават мира, превземат Сингидунум и нахлуват до Анхиало*

Като започвам да тъка вече платното на историята и да описвам варварските войни, ще спомена най-напред похода срещу аварите по начин, който най-добре отговаря на събитията и е най-полезен за реда. И тъй тогава не малко работи са били предприети доста лекомислено от тях. Те са хуни¹, които живеят при Истр, и са най-веролюмен и най-алчен от народите, които водят чергарски живот. Те изпратили пратеници при император Маврикий², след като станали господари на най-големия град. Той се наричал Сирмиум и бил много прочут град, прославян и възпяван от ромеите, които живеят в Европа. Превзет бил съвсем кратко време, преди император Маврикий да поеме върху себе си грижите за ромейската държава заедно с баграницата и да заеме престола на императорите. А как е станало това, разказано е точно от прочутия Менандър. Аз не разполагам със свободно време, за да прибавя нещо повече към неговите дълги разкази за тези неща и отново да предъвквам това, което е казано вече отлично, като го петня с поетически нелепости. След като градът бил вече в ръцете на хуните, сключен бил мирният договор така, че враждите да стихнат и народите да се отдадат на спокойни размисления. Обаче договорите били позорни за ромеите, защото те след толкова много злини поднесли подобно на някакви съдии, застанали при състезания, бляскави дарове на варварите като награда за слава и се съгласили да им плащат всяка година осемдесет хиляди жълтици³ в пари и в пъстро облекло. Но мирните договори не траяли повече от две години, понеже така нареченият у хуните хаган се отнесъл надменно към ромеите. Около него се била разнесла, още преди да бъде нарушен мирът, някаква мълга, че у ромеите се отглеждали животни, много внушителни по големина и тяло. Затова той поискал от императора да му даде възможност

¹ Теофилакт Симоката смята аварите за хуни, дума за номисми (солиди).

² Имп. Маврикий (582—602).

³ Става

θάπτον δ βασιλεὺς τῆς ἱστορίας τὸν ἔρωτα καὶ δίδωσιν εἰς θεωρίαν ἐλεφάντων γενέσθαι, πέμψας ὡς αὐτὸν ἐκ τῶν παρ' αὐτῷ τρεφομένων θηρίων τὸ ἐξοχώτατον. ὁππότε δ' εἶδεν τὸ Ἰνδικὸν ζῶον ὁ Χαράνος ἐλέφαντα, παραπίκα καταλύει τὸ θέατρον καὶ παλινοοστεῖν προστάτει τὸ θηρίον παρὰ τὸν Καίσαρα, ἢ καταπλεγείς ἢ ἀποφαυλίσας τὸ θανατούμενον, οὐκ ἔχω εἰπεῖν· οὐ γὰρ ἂν ἐκρυψάμην. ἐπὶ ὧν καὶ τὸν Καίσαρα καὶ κλίνην χρυσοῦν τεχνουργήσαντα ὡς αὐτὸν παραπέμψαι· ἐπὶ τοσοῦτον γὰρ τοῦτον μετεώριζεν ἢ τῆς παρουσίας τύχης ἀκρόρεια. βασιλεὺς δὲ το δῶρον ἐξεργασάμενος βασιλικῶς μετεπέμπετο. ὁ δὲ σοβαρευόμενος πολλῶ μᾶλλον κατεβρενθύετο οἷα προσηλακίζόμενος τῷ ἀναξίῳ τοῦ δωρήματος, ἀπεπέμπετο δὲ παρὰ τὸν αὐτοκράτορα ὡς εὐτελές τι καὶ ἄκρον τὴν χρυσοῦν ἀλαζονικώτερον κλίνην. καὶ μὴν ἤξιον καὶ πρὸς ταῖς ὀδοίκοις τοῦ χρυσοῦ χιλιάσι καὶ ἑτέρας εἴκοσι ἀν' ἔτος ἕκαστον παρὰ Ῥωμαίων ἀποίσεσθαι· καὶ δῆτα δυσανασχετοῦντος τοῦ αὐτοκράτορος, περιφρονεῖ τὰς συνθήκας καὶ τοὺς ὅρκους ταῖς αἰτίαις φέρειν ἐδίδου, ἀθροῦν τε τὴν πολέμῳ φίλην ἀράμενος σάλπιγγα τὰς δυνάμεις συνήθροισεν καὶ τὴν Σιγγηδονα τὴν πόλιν ἐξαπινάειωσεν ἀφρακτον οἷσαν ἐλάμβανε πολεμικῶν τε ὀργάνων χηρεύουσαν διὰ τὸ ἐκ τῆς εἰρήνης βραθυμίαν πολλὴν ὑπερεκχεῖσθαι τῆς θοράκης· ἀφύλακτον γὰρ εἰρήνην καὶ προμηθείας οὐκ ἀνεχόμενον^a. τῶν τε τοῦ ἄστεος τοῖς πλείστοις συμπαρομαρτεῖ ἐν τοῖς ἀγροῖς ἀδύζομοις, τῆς ἄλλω τοῦτο κατεπειγούσης ποιεῖν θέρους γὰρ ὥρα ὑπῆν, καὶ ὅσον ἀποζῆν ἐθροισαρίζοντο. ἀκοντι δὲ τὴν πόλιν οὐχ εἶλεν ὁ βαρβαρος· μεγίστη γὰρ συμπλοκὴ ἀνὰ τὰς πύλας συνεπεπτώκει τοῦ ἄστεος, πολλοὺς τε τῶν Ἀβάρων διαφθαρήναι συνέτυχεν, Καδμείαν τε, τὸ τοῦ λόγου, ἀποφρέσθαι νίκην· πολλὰς τε καὶ ἑτέρας ἀστυγείτονας πόλεις λήζεται. ταύτας δὲ βῆστα καὶ πόνων ἐκτός· ἀύρατον γὰρ ἦν τὸ κακὸν καὶ ταῖς ἐλπίσιν ἀκαρδόκητον. ἀνελὼν τε Αὐγούστου^b καὶ τὸ Βιμινάκιον (πόλις δ' αἴται λαμπραὶ ἐπὶ τὸ Ἰλλυρικὸν φορολογούμενα) παραπίκα στρατοπεδεύεται καὶ τὴν Ἀρχίαλον περιτέμνεται τὰς τε περιοικίδας κόμας ἐδήλωσεν· τὸν δὲ τῶν θεριῶν ὑδάτων οἶκον οὐκ ἀναστῆσαι φασίν. λόγος δὲ τις ὡς ἡμᾶς ἐξεφοί-

^a ἀνεχόμενον? de Boor. ^b Αὐγούστου V (cf. Procop. de aedif. IV, 6, p. 290, 21) Αὐγούστου Index lib. I, 10 Phot. vulg.

¹ Изразът „кадмова победа“ отговаря на „пирова победа“ и означава победа, която е еднакво пагубна и за победителя, и за победения. ² С името Августа тук е означена крепостта на устието на р. Огоста, западно от Оряхово. Вж. Tomaschek: PWRE, II, col. 2345.

да ги види. Императорът веднага удовлетворил любопитството му и му дал възможност да види слоновете, като му изпратил най-забележителното от тях животни, които се отглеждали при него. Обаче хаганът, щом видял индийското животно слон, веднага прекъснал зрелището и заповядал животното да бъде върнато при императора — дали защото се уплашил, или защото се отказал от чудната гледка, не мога да кажа. Иначе не щях да го скрия. Той безпокойал императора също с искането си да му изпрати легло, изработено от злато: върхът на постигнатите от него успехи го правел толкова надменен! Императорът изпратил тоя дар, след като го изработил по царски. Горделивецът обаче се показал още по-високомерен, като че ли бил опозорен от недостойния подарък, и надменно върнал на императора златното легло като нещо малоценно и просто. Той дори поискал от ромеите да плащат всяка година още и други двадесет хиляди жълтици свръх [определените] вече осемдесет хиляди. И когато императорът разбира се, отказал, той отхвърлил договорите и оставил на ветровете да носят клетвите. И като вдигнал внезапно любимата във война тръба, събрал войските си и превзел неочаквано града Сингидунум, който бил неукрепен и останал без бойни машини, понеже поради мира по Тракия царяло голямо безгрижие. Защото мирът правел човеците непредпазливи и непредвидливи, а безгрижието придружавало повечето от гражданите, които поради вършитбата пребивавали по полетата. Било лятно време и те събирали храни, колкото да преживеят. Варваринът обаче не превзел града без бой, тъй като станало много голямо сражение при вратите на града, гдето били избити мнозина авари, така че те спечелили, тъй да се каже, кадмова победа¹. Те оплячкосали и много други съседни градове, и то извънредно лесно и без труд: злото било невидимо и съвършено неочаквано. Варваринът, след като разрушил Аугуста² и Виминациум (това са прочути градове, които плащат данъците си на илирийската провинция), веднага се отправил в поход, опустошил Анхиало и разорил околните села. Казват обаче, че не разрушил сградите на топлиите води.

τησεν, ἐνθάδε τὰ τοῦ Χαγάνου ἀπορρῦσασθαι γύνακα καὶ μισθὸν τῆς ἀπολαύσεως ἐκείνων αἰτεῖν μὴ καταρριπτεῖν τὰ τῶν ὑδάτων οἰκοδομήματα. λέγεται δὲ τὰ ὑδάτια ταῦτα τοῖς λουσαμένοις ἀγαθὸν εἶναι καὶ εἰς ὑγίαν τοῦτους συμμαχεῖν. τριῶν δ' ἐπιγενομένων μηνῶν προσβέονται Ῥωμαῖοι πρὸς Χαγάνον καὶ τὸν πόλεμον ἀπεκηρυκέναντο, Ἐλπίδιον ἐκπέμψαντες, ἄνδρα ἐς συγκλήτου βουλὴν ἀναγόμενον, τῆς τε Συκελίας ἡγεμονεύσαντα καὶ τῶν τοῦ πραιτωρός ἐπιβάντα βημάτων· ἀρχὴ δὲ τις αὐτὴ παρὰ Ῥωμαίοις οὐκ ἄκομπος. ξυνωρικέουσι δ' αὐτῷ καὶ Κομεντίολον, ἄνδρα τῶν σωματιφυλάκων τοῦ βασιλέως ὑπερφερόμενον, ὃν σκρίβωνα τῆ Λαινίδι φωνῇ Ῥωμαῖοι κατονομάζουσι. ἦκον γοῦν ἄμφω παρὰ τὸν Χαγάνον ἐπὶ τῆν Ἀρχίαλον καὶ περὶ σπονδῶν ἠξίουσαν ὡς προσεσάχθησαν. τοῦ δὲ μὴ μειοπαθεῖντος ἐπὶ τοῖς ἀδικήμασιν, ἀλλὰ καὶ προσαπειλοῦντος αὐθαδικώτερον τὰ λεγόμενα τεῖχη καθαιρήσειν Μακρά, καὶ τοῦ μὲν Ἐλπίδιου ὑποχαλῶντος τοῖς λόγοις καὶ μηδὲ^α οἴτωσιν θεραπεύοντος οἰδαιόμενον φρούραγμα, Κομεντίολος μεγαλοφρόνως τὴν τῆς γλώττης εὐγένειαν ἐπεδείκνυτο τὴν τε Ῥωμαϊκὴν ἐλευθερίαν δίκην σφύροντος δεοποιήσας ἄχραντον θαλαμῆων καὶ μὴ διαφθειρῶν μοιχαῖς κολακείαις, τῶν ἀξιολογωτέρων^β τῶν Ἀβάρων ἅμα τῷ Χαγάνῳ παρόντων, τοῖσδε προσεχρήσατο ῥήμασιν.

5. „Ἐδόκουν σε Ῥωμαῖοι, Χαγάνε, τοὺς τε πατρώους θεοὺς κεύειν θεοὺς καὶ τοὺς ἄλλας τῶν ὄρκων αἰσχύνεσθαι καὶ δεξιὰς καὶ συνθήκας μηδαμῶς ἀποσεῖσθαι, μηδὲ τὸν τῆς εἰρήνης ἄξονα διὰ σοῦ καταβάλλεσθαι, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ δώρων βασιλικῶν μεμνησθαι πολλῶν καὶ φιλοφροσύνης Ῥωμαϊκῆς, καὶ τῆς περὶ τοὺς σοὺς προγόνους εὐεργεσίας, ταῦτὸν δὲ φιλοξενίας εἰπεῖν, ἐπιλήσμονα μὴ γεγενῆσθαι ποτε, μήτε δ' ἐτέρων τῶν ὑπὸ σοῦ τεταγμένων ἀδικούντων Ῥωμαίους ἀνέχεσθαι· πρέπει γὰρ τοὺς ἡγεμόνας σωφρονεστέρους τῶν ὑπηκόων καὶ εἶναι καὶ ὀνομάζεσθαι, ἵνα ὅσον τῷ κράτει ὑπερέχωσιν, τοσοῦτον καὶ τῆ ἀρετῇ διενέγκωσιν. τοιγαροῦν διὰ τὴν ἐκ τῆς εἰρήνης εὐνοίαν ἀμνημονοῦσι Ῥωμαῖοι τῶν ὑπὸ σοῦ προὔπηγμένων δεινῶν καὶ πολλῶν ἀδικημάτων γεγόνασιν ἐπι-

^α μηδὲ add. L V. ^β τῶν ἀξιολογωτέρων βαρβάρων L.

¹ Значи бил сенатор. ² Скрибони — императорски гвардейци, които се явяват за пръв път към средата на VI в. Подробности за длъжността на скрибоните вж. у Bury, History, II, p. 358 n. 4. — Grosse, op. cit., p. 299 sq. ³ Дадената тук реч, както изобщо и другите речи в съчинението на Теофилакт Симоката, не може да бъде сметната като напълно автентична. Тези речи предават в изопачен и украсен вид мислите на говорителите или пък са напълно измислени като риторическа украса на изложението.

До нас достигна слух, че жените на хагана се били изкъпали тук и като награда за удоволствието си били го помолили да не събаря банските постройки. Казват, че тези води били полезни за тия, които се къпят, и спомагали за здравето им. Когато изминали три месеца, ромеите проводили пратеници при хагана и се отказали от войната. Те изпратили Елпидий, който принадлежал към сената¹, управлявал Сицилия и бил достигнал степента претор. Тази длъжност у ромеите не е незначителна. Дали му за спътник и Коментиол, виден мъж от императорските телохранители, когото ромеите наричат на латински език скрибон². Дватамата дошли при хагана в Анхиало и молили за мир, както им било поръчано. [Хаганът] обаче бил невъздържан в обидите си, като дори надменно заплашвал, че ще разруши така наречената Дълга стена. Елпидий отстъпвал постепенно в преговорите и по този начин не можел да изцери надутата му гордост. Коментиол обаче показал храбро благородството на речта си и като пазел ревниво ромейската свобода неопетнена като някаква целомъдрена господарка и без да я развратява с прелъстителни ласкателства, изрекъл в присъствието на по-знатните авари и хагана следните думи³:

„Хагане, ромеите мислеха, че ти почи-таш бащините си богове, че се боиш от силата на клетвите и че по никакъв начин не ще бъдеш отхвърляни обещания и договори, нито ще бъде разрушена от тебе основата на мира. Те мислеха дори, че ще помниш многобройните императорски дарове и ромейската благосклонност и никога не ще забравяш оказаното от нас благодеяние, почти гостоприемство спрямо твоите предци, нито пък че ще търпиш други от твоите подчинени да онеправдават ромеите. Зашто владетелите трябва да бъдат не само по име, но и в действителност по-мъдри от поданиците си, така че да се отличават от тях толкова с добродетелта си, колкото със своята мощ. Поради доброжелателството си като последствие от мира ромеите не искат да си спомнят сторените им от тебе по-рано нещастия и са

λήσμονες, και φιλανθρωπία πάντων τῶν ἐθνῶν διαφέροντες οὐ πρὸς ὄρεξιν ἀντιλυπήσεως κεκμηνηκασιν ὄπλα· τὴν γὰρ ἐς ὕστερον ἡρεμίαν τῶν ἔμπροσθεν ἀδικημάτων νεανικώτερον ἐγχειρηθέντων περὶ πολλοῦ ἐπεποιήντο, χαίρειν φράσαντες ταῖς ἀντιδόσεσιν. ἐπεὶ δὲ πάντα σοὶ παρῶπται τὰ πρὸς καλοκάγαθίαν ὄρῶντα, και δίκης ὄμμα τυφλόν, και πόδες προνοίας χωλεύουσιν ἀμοιβὴν ἀξίαν τοῖς βεβιωμένοις ἀντιμετεῖν οὐ δυνάμενοι, θεὸς δὲ σοὶ τὸ βούλημα ὅποι και θέλει φερόμενον, οὐκ ἐπιλήσονται Ῥωμαῖοι τῆς ἑαυτῶν ἀρετῆς, ἀλλὰ και μέγιστον κομιδῆ κατὰ σου συστήσονται πόλεμον, και φόνον πολὺν χειροσυγγήσουσιν. προσηθέστερος γὰρ αὐτοῖς τῆς εἰρήνης ὁ πόλεμος, ὅτε μὴ τὴν ἡσυχίαν ἀσπασοῖτο τὸ πολέμιον. τί γὰρ Ῥωμαίων τῶν πώποτε γῆς εὐκλεέστερον ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀδλούντων και δόξης και πατριδος και παιδων; εἰ γὰρ ὄρισιν εὐτελεστάτοις τισὶν ἐπὲρ τοῦ μὴ ἡττηθῆναι ἑκάτερον μῆτε εἰξαι θατέρῳ τον ἕτερον πολεμος καρτερός και μαινόλις ἐστὶ παρτάξις, τί δήνα ἀνθρώπους οἷει και Ῥωμαίους, ἔθνος τε μαχιμώτατον και βασιλείαν ὀνομαστοτάτην; ἢ οὐ βράδικα καταφρονεῖν, εἰ μὴ γε μόνον αὐταῖς ταῖς ἐνάρεξουσιν. μὴ τοίνυν μεγαλαύχει ἐπὶ τοῖς κικῶς διατεθεῖσι και ἀπίστως τὸ τήμερον ἐπὶ γὰρ τοῖς καταρωθωμένοις το μέγα φρονεῖν ἴσως ἐπαυετόν· τὸ δ' ἐπὶ κακία βρενθύεσθαι ἐν ὕβρεως μείρα, οὐκ ἐν εὐκλείᾳ προσήκει χαρακτηρίζεσθαι. μεγάλα σοὶ τὰ πρὸ μικροῦ τῆς ἀγνωμοσύνης ἀνδραγαθήματα· ἀλλὰ μέγιστη και τῶν Ῥωμαίων ἡ δύναμις, ἢ τε τοῦ Καίσαρος ἐπιμέλεια, και τῶν ὑποφόρων ἐθνῶν τὸ ἐπίκουρον, ἢ τε τῶν χρημάτων βροπή, τό τε τῆς θρησκείας παρὰ πάντα τὰ τῆς οἰκουμένης ἔθνη εὐσεβέστατον και διὰ τοῦτο και δυνατώτατον. οἷς ἀντιστρατεύειν μόνον ἠθέλησας, τοῦ δὲ ὅπως ἀν εἶη ἠμέλησας. ποίους δὲ και παρὰ τοῖς ὀμόροις ἔθνεσιν εὐδοξίας χαρακτηῖρας ἀποίση, Ῥωμαίους ἀγνωμονῶν; ἢ τί σοὶ λοιπὸν ἐνέχυρον πίστεως καταλέλειπται; οἱ σοὶ παρὰ σοῦ παροινῶνται θεοί· ὄρκοι βιάζονται, σπονδαὶ καταλέλνται, εὐεργέται πάσχουσι κακῶς ὑπὸ σοῦ οὐ πείθουσι δῶρα δύναμιν αἰδέσιμον ἔχοντα. ἔασον ἡμᾶς ἡρεμεῖν. μὴ τὴν σὴν εὐκαιρίαν πρὸς κακὴν ἀδολεσχίαν μετὰβαλε, και τοὺς

забравили много несправедливости. И те, които се отличават измежду всички народи с човеколюбието си, не са размахали оръжието си от желание да причиняват от своя страна скърби. Те повисоко ценят бъдещото спокойствие пред лекомислено сторените по-рано неправди, понеже са се отказали от отмъщенията. Но тъй като от тебе е пренебрегнато всичко, което се отнася до добродетелта, окото ти е сляпо за справедливостта и нозете ти са хроми за предвидливостта, понеже не могат да отплащат с възнаграждение, достойно за делата, а своеволното ти желание е твой бог, ромеите не ще забравят своята храброст, но дори ще започнат срещу тебе, разбира се, най-голяма война и ще извършат голямо клане. Защото за тях войната е по-приятна от мира, когато врагът не обича спокойствието. Защото кой народ на земята е бил някога по-славен от ромеите, когато се борят за свобода, за слава, за отечеството и за чедата си? Защото ако някакви най-незначителни птици водят упорит бой и яростна борба, за да не бъде победена някоя от двете страни, нито да се подчини едната на другата, то какво следователно очакваш от люде, и то ромеи, най-войнствения народ и най-прочутата империя, която не е лесно да бъде подценявана, освен в самото нейно начало? Така че не се хвали с това, че си ни докарал днес в лошо състояние, и то по вероломен начин. Защото да се гордееш с добрите дела е може би похвално; обаче перченето със злина подобава да се причисли към високомерието, а не към славата. Големи са по дързостта си твоите неотдавнашни подвизи, но още по-голяма е силата на ромеите, промишлението на императора, помощта на подвластните народи, силата на парите и най-голямото благочестие в религиозните обреди в сравнение с всички народи на вселената, поради което то е и най-силно. Срещу тези неща ти си пожелал само да воюваш, но без да мислиш какво ще излезе от това. Но каква слава ще получиш от съседните народи, ако постъпиш безчестно спрямо ромеите? Или най-сетне какъв залог за вяроност ти е останал? Ти обиждаш боговете си, нарушаваш клетвите, разваляш договорите, отнасяш се зле към благодетелите; и даровете, които внушават почит, не те склоняват. Остави ни на мира. Не разваляй изгодното си положение с вредна

μηδὲν ἡδίκηκός, μόνον δὲ διὰ τὸ γείτονας εἶναι, λυμάνειν πειρώμενος. αἰδέσθητι πρὸ τῆς σῆς κορυφῆς τὸ Ῥωμαϊκὸν τοῦτι καὶ ἡμέτερον ἔδαφος· τοῦτό σοι σωτήριο γέγονε καὶ μετανάστην ἐνηγκαλίσατο καὶ ξένον καὶ ἐπιήλυτον εἰσφύλασσατο, ὅτε τῆς ἔω τοῦ τε ἀρχηγόνου φύλου ὁ σὸς ἀποδασμὸς ἀπερρωγῶς διεσχίζετο. μὴ τὸν καλὸν τῆς φιλοξενίας διαλύσης θεσμόν, καὶ κατεῖπωσ' ἀνθρώπων οἱ ἀνθρώποι, καὶ διδάξης τοὺς ἀκούοντας ὡς αἰτίαν κακῶν βδελύττεσθαι τὴν εὐσέβειαν. εἰ δὲ καὶ χρημάτων ἔρας, ἥδη σοι τοῦτο παρὰ Ῥωμαίοις διήνυσται· φιλότιμον γὰρ τὸ ἔθνος, καὶ θησαυρὸς αὐτῶ τὸ μεγαλοπρεπὲς καὶ φιλόδοξον. ἔστι δὲ σοι καὶ γῆ εὐρεῖά τε καὶ πολλῶ τῶ μήκει τὴν ἐπίδοσιν ἔχουσα, ὡς μήτε στενοχωρεῖσθαι ποτε τοὺς οἰκήτορας μήτε θρύψεως ἀπορεῖν τοὺς ἐπιβάνοντας. ἐπάνηκε τοίνυν ἐπὶ τὴν σαυτοῦ, ἦν καὶ σοὶ Ῥωμαῖοι περιλοτμήνται, καὶ περαιτέρω τῶν σῶν ὄρων τὴν σὴν μὴ μετοχέτευε δύναμιν. οὐδὲν γὰρ ἀδικήσουσιν ἄνεμοι, εἰ καὶ βραδαίως ἐπιφοιτήσωσιν, δένδρον εὐσθενὲς καὶ μετάρσιον, ὥπερ ἡ κόμη πολλὴ στεροφόν τε τὸ πρέμνον ἔμβιοί τε αἰ βρίζαι ἀμφιλαφές τε τὸ σκίασμα, ὅπερ διατρέφουσιν ὄροι καὶ ὕδωρ, ἢ τοῖς ὄχετοῖς κατάρδον, ἢ τοῖς ὑετοῖς οὐρανόθεν περιλιμνάρον τε καὶ πιαῖνον. οἱ δὲ καὶ ἀκόλαστον πόδα περαιτέρω τῶν οἰκείων ἐκείνοντες μετὰ τινος ἐνδίκου ποινῆς ὀψέ ποτε φιλοσοφήσουσιν, τὴν αἰσχύνην ἀνιαιροτέραν τῶν παθημάτων φέρειν οὐκ ἔχοντες.“ (p. 44—50)

2. De Sclavinorum invasione usque ad Muros Longos facta

I 6. Τοῦ δ' ἐπιόντος ἔτους πάλιν ὁ Ἐλπίδιος ἐπὶ τῇ αὐτῇ πρεσβείᾳ χειροτονηθεὶς ἀποπέμπεται, καὶ ὡς τὸν Χαγάνον γενόμενος ἐξήτει πρεσβευτὴν ἅμα αὐτῶ ἐς βασιλέα γενέσθαι, ὅπως ἀναζωπυρώσειε τὰς σπονδὰς καὶ εἴκοσιν ἑτέρων χιλιάδες χρυσῶν ταῖς συνθήκαις εἴησαν ἐπανξήματα· ὁ δὲ Χαγάνος τοὺς λόγους εἰσεποιήσατο Ταργίτιον^a τε, τῶ τῶν Ἀβύρων φύλῳ ἄνδρα περιβλεπτον, ὡς τὸν Κάισαρα σὺν Ἐλπίδιῳ παρ-

^a Ταργίτιον V m. corr. (2 ut vid.) L.

¹ Загатва се за идването на аварите от южноруските земи. ² Дървото олицетворява Византийската империя. ³ Събитията се отнасят към 584 г. ⁴ Таргитий бил изпращан и преди това като аварски пратеник при византийския император.

бъбривост и не се опитвай да оскърбяваш само затова, че ти са съседни тези, които с нищо не са те онеправдали. Преди да превъзнасяш своето могъщество, покажи уважение към ромейския род и нашата земя, която стана твоя спасителка, прегърна те като изгнаник и те посели като чужденец и пришелец, когато твоята част, откъсната от първоначалното племе, дойде тук от изток¹. Недей разваля хубавия закон на гостоприемството, та людете да проклинат човеколюбието, и недей учи слушателите да се страхуват от благочестието като причина за злини. Но ако жадуваш за пари. това вече е уредено за тебе от ромеите. Защото народът обича славата и великодушието и щедростта са негови съкровища. При това ти имаш широка земя, която се простира много надалеч, така че жителите ѝ никога не ще живеят притеснени, нито пък ще бъдат лишени от условия за богат живот. Завърни се следователно в твоята земя, която ромеите са ти подарили, и не извеждай войските си отвъд границите ѝ. Защото ветровете, ако и да връхлитат с устрем, не повреждат никак здравето и високо дърво, чиято корона е голяма, дънерът як, корените жилави и сянката широка и което е хранено от годишните времена и от водата, която или го полива от вадите, или пък от небесните дъждове образува локви около него и го подхранва.² А тези, които простират краката си безнаказано по-далече от своите предели, по-късно, след едно справедливо наказание, ще поумнеят, без да могат да понасят срама, по-мъчителен от страданията им.“

2. Нашествие на славяни до Дългата стена

На следната година³ Елпидий пак бил определен за пратеник и проведен при хагана. Когато дошел при хагана, той поискал от него да заведе със себе си пратеник при императора, за да се подновят договорите за мир. Той обещал, че към договорните условия щели да бъдат придадени и други двадесет хиляди жълтици. Хаганът одобрил предложението му и заедно с Елпидий изпратил при императора Таргитий,⁴ много виден всред племето на аварите мъж.

έπεμπεν. ήκον δ' άμφω ές βασιλέα, ήήτρα τε και όμολογία έγένετο ή μήν είκοσι χιλιάδας προς ταίς όγδοήκοντα καταθείναι Ρωμαιοус χρυσών, ή πόλεμον άντιλαμβάνειν παραμελήσαντας. τοιγάρτοι αι συνθήκαι δοκοῦσι πως αναθάλπεισθαι, και ό πόλεμος ένεχειρισά έλάμβανεν. μετά τινα δέ βραχείαν χρονου βροπήν ή της ειρήνης εδεξία νοθεύεται, και πάλιν Ρωμαιοус το των Αβάρων επιτίθεται φύλον, άλλ' οῦκ αναφανδόν, φαιδουργικώτερον δέ πως και δολερώτερον. 7. το γάρ των Σκλαυηρών^α έθνος επαρίησιν, και πλείστα της Ρωμαιοων γής αποκείρεται, και των Μακρών μέχρι καλουμένων τειχών, όλα διάπτοντες, άνθρόον προσβαλόντες ταίς όψει πολὺν απεργάζονται φόνον. διό και δεδιώς βασιλεύς τα Μακρά διεφρούρησε τείχη και τας περι αυτων των στρατευμάτων πληθύς απεξήγε της πόλεως, ώσπερ αξιολογώτατον έρωμα περι το άστυ αυτοσχέδιον μηχανώμενος. τότε δή, τότε Κομεντιόλος οῦκ ακομηρον ταξιαρχίαν πιστεύεται κατά τε την Θοράκην επιών απελαύνει των Σκλαυηρών τα πλήθη, άγκνείται δέ και κατά των Εργινίαν, οῦτω καλούμενον ποταμόν, και άδοκήτως έπιστάς τοις Σκλαυηροῖς^β κατεροῦς επιτίθεται και θάνατον πολὺν τοις βαρβάροις απεσχεδιάσεν. διά τοι τουτο και στρατηγός υπό του αυτοκράτορος αυθις χειροτονηθείς αποστέλλεται και Ρωμαϊκαῖς αξίαις λαμπρύνεται την τε του προαιέντου την παρὰ Ρωμαιοус λεγομένην ένοπλιον^γ ήγεμονίας τιμήν αποφέρειται. ειτα περιόντι τῶ θέρεи τας Ρωμαϊκάς συναθροίσας δυνάμεις επι την Αδριανούπολιν^δ φοιτῶ και συντυγχάνει Αρδαγάστον^ε έπισυρομένῳ πλήθη Σκλαυηρών^ι πολλά άγρας τε αιχμαλώτων αξιολογώτατας και λείας λαμπράς διανυκτερεύσας τε όρθριος ήκε πλησίον Ανσίνου^ς του φρουρίου και γεννικῶς βαρβάροις συμπλέκεται. το δέ πολέμιον πρόμναν τε έκρούσατο και ές φυγήν εξωθεῖτο και της Αστικης αυτης απελαύνεται, λευκήν τε τοις αιχμαλώτοις ήμέραν άνέσχε το Ρωμαϊκόν άνδραγάθημα. ό δέ στρατηγός επαιώνισεν επινίκιον και τροπαιον ενιδρύσατο. (pp. 51,17 — 53,11)

Двамата дошли при императора, сключили договори и се споразумели ромеите да заплатят още двадесет хиляди жълтици към осемдесетте или ако пренебрегнат договора, да приемат войната. И тъй договорите като че били възстановени и войната преминала в примирие.

Но след кратко време мирните отношения започнали да се развалят и аварското племе отново нападнало ромеите, обаче не явно, но някак по-хитро и по-коварно. Защото аварите изпратили срещу ромеите народа на славяните. По-голямата част от ромейската земя била опустошена. Славяните, като се устремили чак до така наречената Дълга стена, нападнали с всичките си войски открито и извършили голямо клане. Уплашен от това, императорът поставил охрана по Дългата стена, извел из столицата войските, с които разполагал, и ги наредил набързо около града като някакво най-сигурно укрепление. Именно тогава Коментиол, който бил натоварен с немаловажната длъжност таксиарх¹, настъпил в Тракия и прогонил славянските множества. Той дошел при така наречената река Ергиния² и като изненадал славяните, нападнал ги със страшна сила и неочаквано избил много варвари. Поради това [Коментиол], след като бил назначен от императора също и за стратег, изпратен бил на бойното поле, като бил отличен с ромейски достойнства и получил така нареченото у ромеите звание на бойните военачалници — презент. Подир това към края на лятото той, като събрал ромейските войски, дошел при Адрианопол, гдето попаднал на Ардагаст³, който влачел след себе си големи славянски множества, значителен брой заловени пленници и богата плячка. Като преношувал, дошел в зори близо до крепостта Ансин⁴ и завързал упорито сражение с варварите. Неприятелят се оттеглил бавно, после бил обърнат в бягство и прогонен от самата Астика. Така за пленниците поради ромейската храброст настъпил бял ден. Стратегът пък заповядал да изпеят победна песен и да издигнат победен знак.⁵

^α Σκλαυηρών LV. pr. m. Σκλαβηρών V manu corr. et vulg. Σκλαβήρων Phot. ^β Σκλαυηρών pr. m. V Σκλαβηρών V manu corr. item v. 21. ^γ ενόπλιον? de Boor. ^δ Αδριανούπολιν V Αδριανού πόλιν vulg. ^ε Αρδαγάστον V Ανδραγάστον vulg. ^ι Σκλαυηρών pr. m. V Σκλαβηρών V manu corr. ^ς Ανσίνου V Εναίνου vulg.

¹ Длъжността таксиарх е еднаква с длъжността трибун. Вж. Grosse, op. cit., p. 145 sq. ² Река Ергиния е дн. р. Еркене (в Източна Тракия). ³ За формата на това име вж. посочваната у P. Kretschmer: Archiv f. slav. Phil., XXVII (1905), p. 231. ⁴ Местоположението на крепостта Ансин е неизвестно. ⁵ Тук Теофилакт Симоката архаизира: победни знаци са били издигани в древността.

3. De Avarum incursionibus citra Danubium factis

1 8. Μετοπώρου δ' ἀρχομένου πάλιν οἱ βάρβαροι τὰς συνθήκας διέχεον τὴν τε ὀμαυχίαν εἰς τὸ φανερόν ἀνδραποδίζονται. λέξω δὲ τὴν αἰτίαν, οὐδ' ἀναίνομαι. Σκύθης ἀγῆρ Βοοκολαβρᾶ^a τὴν ἐπωνυμίαν περιεγόμενος (εἰ δέ τι καὶ τῆς προσηγορίας τὸ σαφέστατον ὑπογλίχη μαθεῖν, παραπῆλα πρὸς τὴν Ἑλλάδα φωνῆν μεταχτετεύσω τὸ ὄνομα. μάγον, ταῦτόν δὲ φάναι ἱερέα, τὴν τῶν Σκυθῶν ἐπὶ τὴν εὐγενίδα μεταμορφοῦντες φωνῆν τῆς ἐρμηνείας τευζόμεθα), οὗτος ἔδρα τὸ τηρικαῦτα καιροῦ φιλοκίνδυνον τόλμημα. παρεννάξεται γὰρ ἐνὶ τῶν τοῦ Χαγάνου γυναιῶν ἡδονῇ τε βραχεία δελεασθεὶς εἰς μεγάλας ἄρκυς θανάτου ἐμπέπηχεν. ὑποσιπῆσας δὲ μὴ πού τὸ κακὸν φωραθεῖη καὶ περίβλεπτον ὠδίονι τὸν ἔλεγχον, ὑποπείσας ἐκ τῶν ὑπηκόων Γηπαίδων ἄνδρας ἐπὶ τὴν φυγὴν ἐπὶ τὸ ἀρχέγονον ἐπεποίητο φύλον. Οὐνοὶ δ' οὗτοι προσοικοῦντες τῇ ἔφ, Περσῶν πλησιόχωροι, οὐκ καὶ Τούρκους ἀποκαλεῖν τοῖς πολλοῖς γνωριστέρον. καὶ οὖν διαπορθμεύων τὸν Ἰστρου, ἐπὶ τὴν Λιβιδίων πόλιν^b φερόμενος, ἀλόως ὑπὸ τινος τῶν Ῥωμαϊκῶν ἡγεμόνων τῶν ἐς φρουρὰν συντεταγμένων τοῦ Ἰστρου τό τε γένος ἐδήλον καὶ τὰς πάλαι διατριβάς καὶ τὴν ἐντεῦθεν ἐπελαύνουσαν ἡδονήν. ἐπεὶ δὲ πιθανὸς ἐδόκει τῇ διηγήσει τοῦ ἀτυχήματος, παρὰ τὸν αὐτοκράτορα ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος παραπέμπεται. κἀντεῦθεν ἐδόκουν αἱ Ῥωμαϊκαὶ σπονδαὶ διασχίζεσθαι, καὶ παραγυμνοῦται ὁ πόλεμος, ἔτι Ταργίτιου^c τοῦ βασιλικοῦ ἐπιβαίνοντος ἄστεος ἐν πρέσβειων μοίρᾳ καὶ τὸν ἐγκύκλιον πλοῦτον παρὰ Ῥωμαίων ὑποθερίζοντος, ὃν αἱ συνθήκαι τῷ Χαγάνῳ ἂν ἔτος ἐβλάσανον ἕκαστον. τοῦτο τοὶ καὶ βασιλεῖα οὐκ ἔπο τὸν τρόπον πρὸς ὄργην ὑπηρέθιζεν οὐχ ἥμισυ φεναμίξεσθαι ὑπὸ τῶν Ἀβάρων διακοοῦμενον, τοῦ μὲν ἐξαιτοῦντος τὸν ἐγκύκλιον πλοῦτον καὶ τὰς εἰρηναίας προσόδους, τοῦ δὲ μὴ ἀρεμοῦντος, ἀλλὰ τὴν Εὐρώπην δηοῦντος^d καὶ ἀναστάτους ποιουμένου τὰς πόλεις. ἐξοστρακίζεται γοῦν ὁ Ταργίτιος^d ἐπὶ τὴν Χαλκίτιδα νῆσον ἐπὶ μῆνας σκληραγωγούμενος

^a Βοοκολαβρᾶ lit. e Βοοκαλαβρᾶς gr. m. V Βοοκολοβρᾶ Ind. lib. I, 18 Phot. m. corr. Βολοκαλάβρα L Βοκολαβρά vulg. ^b λιβιδίων L. ^c Ταργίτα L. ^d Ταργίτας L.

3. Аварски нападения отсам Дунава

Когато започнала есента, варварите отново нарушили договорите и открито потъпкали съюза. Аз ще кажа причината, без да крия. Един скит, с прозвицето Бооколабра¹ — ако пък някой иска да узнае съвсем точното значение на думата, веднага ще преведа името на гръцки език; като превърнем езика на скитите в благородния гръцки език, ще получим превода „маг“, сиреч жрец — по това време извършил дръзка и много опасна постъпка: като спял с една от жените на хагана, примамен от краткотрайно удоволствие, оплел се в големите мрежи на смъртта. От страх, да не би някак злодеянието му да бъде разкрито и да претърпи наказание, убедил седем души от подвластните гепиди² да избяга с тях при първоначалното си племе. Това са хуни, които живеят на изток, в съседство с персите, и са известни повече под името турки. И тъй той, след като преминал Истър и стигнал до града Либидин³, бил уловен от одного от ромейските военачалници, на които било възложено да пазят Истър. Той открил както произхода си, така и предишното си местопребивание, а също и удоволствието, което го прогонило оттам. А понеже разказът за нещастията му вдъхвал доверие, той бил изпратен от военачалника при императора. Вследствие на това изглеждало, че договорите за мир са нарушени от ромейска страна,⁴ та войната започнала открито още когато Таргитий встъпвал в царския град в качеството си на пратеник, за да прибере от ромейте обичайния данък, който според условията за мир трябвало всяка година да дават на хагана. Естествено това възбудило гнева на императора, който мислел, че е твърде много мамен от аварите, понеже, от една страна, Таргитий] изисквал годишния данък по договора за мир, а, от друга страна, [хаганът] не стоял мирен, но опустошавал Европа и разрушавал градовете. Затова Таргитий бил заточен на остров Халкитида⁵, где-

¹ Споменатият тук Бооколабра (турската форма на името гласи bo-qa-labur) е бил шаман, сиреч езически жрец, заклинател. Общо вж. Marquart, Chronologie, p. 41. — Moravcsik, op. cit., II, p. 92. — Grousset, op. cit., p. 227. — Raonyi, A Bookolabrás névhez (=Magyar Nyelv, XXVI (1940), p. 291 sq.). ² Страната на гепидите е била завзета от аварите. Срв. тук стр. 244—246. ³ Местонахождението на града Либидин е неизвестно. ⁴ Според мирните условия, предадени от Менандър, Бооколабра е трябвало да бъде предаден на аварския хаган. ⁵ Остров Халкитида е дн. остров Халки, един от Принцовите острови в Мраморно море.

ἔξ, καὶ μέχρι τούτου ὁ τοῦ βασιλέως θυμὸς ὑπερπλέγμαινε· ἠπειλεῖτο γὰρ καὶ θάνατος κατὰ τοῦ πρέσβεως δογματίζεσθαι. οἱ δ' ἀμφὶ τὸν Χαγάνον τῶν τε Σκυθῶν καὶ Μυσῶν^α τοὺς περιοίκους ἐλυμήναντο πάντας εἰλόν τε πόλεις πολλὰς, τὴν τε Ῥατηρίαν^β καὶ Βονώνειον καὶ Ἄκυσ καὶ Δορόστολον^γ καὶ Ζαλδαπά^δ καὶ τὰ Πανασά καὶ Μαρκιανούπολιν καὶ Τρόπαιον. πράγματα δὲ οἱ πολλὰ παρέσχετο ἢ ἐγγείρησι· οὐ γὰρ ἀνδρωτὶ καὶ ἀπεριμερίμωως τάδε παρεστήσατο τὰ πόλιστα, καίτοι μεγάλης ἐπικουρούσης ἐπιπνοίας αὐτῷ τῆς ἀθρόας ἐπιφοιτήσεως, ἥτις ἐς τὰ μάλιστα ἀνανταγωνίστω κακῶ τῇ βραθυμίᾳ κατέχεται. βασιλεὺς δὲ Κομεντίολον στρατηγὸν ἀνίστησι καὶ τῆς πάσης ἡγεμονίας κηδεμόνα τουτονὶ προεστήσατο. Ἄλλ' ἐπεὶ περὶ γε τῶν Οὐγγων τῶν πρὸς τῷ Ἰστρῷ βιούντων τα προαυτῆ μοι τῆς ἱστορίας γεγένηται, ἄγε δὴ, ἀγε καὶ τὰς Περσικὰς πράξεις τῇ τῆς διηγήσεως ἀνατινάξωμεν φθόγγῃ. (pp.53,12—55,11)

4. De clade in Thracia ab Avaribus accepta

Π 10. Τούτῳ δὴ τῷ ἐνιαυτῷ Κομεντίολος ἐπὶ τῇ Ἀγχιάλον ἦκε συναγείρει τε τὸ στρατευμα τοὺς τε ἀλκιμωτάτους τοῦ πλήθους διευκρινήσας τῆς ἀχρήστου δυνάμεως διεχώριζεν. τρεῖς δὲ τάξεις συντέταξε καὶ τρίχα ἀνὰ τοὺς βαρβάρους διέσπειρεν· καὶ τοῦ μὲν δεξιῷ λόχου ταξιαρχεῖν Μαρτίνῳ παρεκελεύετο, Κάστον δὲ λοχαγὸν τοῦ ἑτέρου κέρατος προεστήσατο· τὸ δὲ μεσαίτατον τῆς δυνάμεως ὁ στρατηγὸς ἀνελάμβανεν. ἡ δὲ πληθὺς τῆς μαχίμου δυνάμεως ἐξ χιλιάδες ὑπῆσαν· αἱ γὰρ τέτταρες διὰ κακίαν ψυχῆς ἦσαν ἀπόμαχοι, ὡς καὶ προσέταπεν ὁ στρατηγὸς μετὰ γε τῆς ἀποσκευῆς διὰ φυλακῆς ἔχειν τὸν λεγόμενον χάρακα. ὁ μὲν οὖν Κάστος τὸ ἑαυτοῦ ἀράμενος σύνταγμα τὰ τῆς χώρας περιενόσσει λαία, ἦκε δὲ ἐπὶ Ζαλδαπά ἐπὶ τε ΑἼμον τὸ ὄρος. ἀτὰρ ἀδοκίμως τοῖς βαρβάροις ἐωθινὸς κατεσπίλασεν ἀφράπτους τε εὐρόμενος ἐνευδοκίμει τῷ δόρατι περιδοξόν τε ἀπεφέρετο τρόπαιον· τοῦ γὰρ πλήθους τῶν βαρβάρων ἀποδασμὸν διέφθειρε μέγιστον. καὶ οὖν λαφύροις πολλοῖς τὴν ἀριστείαν ἀνεκαλλώπιζεν ἀποίσειν τε ὑπασπιστῆ ἐδίδου τινί. ὡς εἶθε μὴ ὄφελεν·

^α καὶ Μυσῶν om. L. ^β Ῥατηρίαν L. ^γ Δορόστουλον V. ^δ Σαλπαδά V Σαλπάδα L.

¹ Сиреч жителите на дн. Добруджа и Северна България. ² Тук градът Аквае в Горна Мизия е означен с името Акис. Вж. Tomaschek: PWRE, II, coll. 294—295. ³ Градът Панаса е бил разположен при сливането на двете Камнии. Вж. Jireček, Die Heerstrasse, p. 146. ⁴ Сиреч назначен бил за magister utriusque militiae. За това срв. Grosse, op. cit., p. 180 sq. ⁵ Отнася се за събитията през 585 г. Общо вж. Ст. Станојевућ, Византија и Срби, I, Нови Сад, 1903, стр. 187 сл. — Кулаковскиџ, пос. съч., II, стр. 450 сл. ⁶ Става дума за аварите. ⁷ С наименованието λοχαγός се обозначава дружинен началник. Тук обаче това название е употребено вместо таксирарх, тъй като по-нататък в изложението Каст е назван с тази титла.

то бил държан при твърде лоши условия цели шест месеца, докато траял гневът на императора, защото имало опасност на пратеника да бъде наложено дори смъртно наказание. А войските на хагана измъчвали жителите на Скития и Мизия¹ и превзели много градове: Рациария, Бонония, Акве², Доростол, Залдапа, Панаса³, Марцианопол и Тропеум. Този поход му създаде много грижи, защото той завладевал тези градове не без труд и усилия, при все че му съдействувало едно много благоприятно обстоятелство, което се крие в най-непреодолимото зло — безгрижието. Императорът пък назначил за стратег Коментиол и го поставил началник на цялото военно ръководство.⁴ Но след като [с разказа] за хуните, които живеят край Истръ, завърших въведението в историята си, нека вече да пристъпим към повествованието за персийските дела.

4. Аварите търпят поражение в Тракия

През тази година⁵ Коментиол дошел в Анхиало, събрал войската и като отбрал от нея грижливо най-храбрите воители, отделил ги от негодната войска. Съставил след това три отряда и ги пратил поотделно срещу варварите⁶, като заповядал на Мартин да стане таксирарх на дясната дружина, а за дружинен началник⁷ на другото крило поставил Каст. Самата среда пък на войската поел стратегът. Броят на бойните сили бил шест хиляди души, тъй като четирите хиляди поради малодушие били негодни за война. На тях стратегът заповядал да пазят заедно с обоза и така наречения стан. И тъй Каст, след като вдигнал своята войска, заобиколил страната от ляво и дошел при Залдапа и при планината Хемус. Рано сутринта той нападнал неочаквано варварите и като ги сварил невъоръжени, прославил се с копие то си и спечелил блестяща победа, понеже унищожил по-голямата част от пълчищата на варварите. Той увенчал подвига си с голяма плячка, която предал на един оръженосец да я отнесе. Но добре е да

τοῦτον γὰρ ἀφαιροῦνται τὴν προνομήν ἐναθροισθέντες τῇ ὑστεραίᾳ οἱ βάρβαροι. Μαρτίνος δ' ἐς τὰ περὶ Τόμει τὴν πόλιν^α γενόμενος ἐνθαδὶ τὸν Χαγάνον τό τε Ἀβαρικὸν αὐλιζόμενον ἐπεσκόπευεν. ἐλλοχῶσι γοῦν ἰὶ Ῥωμαῖσι καὶ ἀθρόον καρτερῶς ἐπιτίθενται. καὶ ὑφαλός τις ἐνὴν τοῖς βαρβάροις ὁ θάνατος, ἢ τις ἄμπωτις ἐξαπναιῶς καταρροφουῶσα πῶς τὸ πολέμιον. ὁ δὲ Χαγάνος παράδοξόν τι ἔρμαιον τὴν σωτηρίαν ἠτύχησε καὶ φηγῆ συνέριδος ἦν ἐλάνθανε γὰρ νῆσος ἐν τῇ λίμνῃ τὸν βάρβαρον διασώζουσα. ἢ γὰρ ἀνῆλθε καὶ περιδοξὸν ἐγεγόνει Ῥωμαίσις ζῶαριον. μέγιστος γὰρ οὕτοσι καὶ ὀνομαστότατος τοῖς βαρβάροις ἐνέσκηψε κίνδυνος. ἦν δ' ἄρα τὰληθὲς καὶ παρὰ τῶν αὐτομολησάντων Ἀβαρικῶν πέμπτη ἡμέρα νοσήσασθαι. καὶ δῆτα ἀνέζηυξεν ἐξ ἐωθινοῦ ὁ Μαρτίνος, ἐνθα τῷ στρατηγῷ τῇ προτεραίᾳ διώριστο, ὠμορρόθει δὲ καὶ Κάστος ἐς ταῦτον Μαρτίνῳ γενόμενος. πλείστῃς τε δυνάμειος ἐδίδοσαν τε καὶ ἀντελάμβανον τῇ συντησίᾳ παρ' ἑαυτῶν τὰ συντάγματα ἀσπλάν ἐχρωπᾶτην εἰληχότες διὰ τὴν σύμμειξιν. 11. Κομεντιόλος δὲ τὴν ὁμολογίαν ἀποπεμπόμενος τὰς τε παρ' αὐτοῦ προτεραίᾳ συνθήκας οὐδὲν τι διεπράξατο ἐς ἐντρέχειαν βλέπον, οὔτε ὡς τὸν Κάστον καὶ Μαρτίνον ἀπώχετο διὰ τὸ πλῆθος βαρβάρων ἐς νῶτα διασύρεσθαι καὶ ἐν τροπαίῳ συμπλέκεσθαι. λόγος δὲ καταπιᾶται καὶ Ῥουσιτικῶν συντάγματός τινος ἡγεμονεύοντα τῷ στρατηγῷ ὑποτίθεσθαι ὀλιγώρως ἔχειν περὶ τὴν ἀφίξιν καὶ παραμελεῖν τῆς ἐς Μαρτίνον καὶ Κάστον ἀπανόδου διὰ τε τὸ τῆς τύχης ἀσαφὲς καὶ δυσέφικτον, τὴν τε βασιλέως γνώμην μὴ οὕτως ἔχειν, καὶ τηλικούτοις μὴ ἐγχειρεῖν κινδύνους ἐπείγουσαν. καὶ δῆτα ἐξεδίδου ὁ στρατηγὸς Ῥουσιτικῶν τὰ ὄψα, καὶ τὸ σπουδαζόμενον τῇ βραθυμίᾳ ἐγίνετο. Μαρτίνος δὲ καὶ Κάστος ἐς Μαρμιανοῦ πόλιν τὸν στρατηγὸν ἦκειν πυθόμενοι παρ' αὐτὸν ἐπανήεσαν. ἡλίον δ' ἰπαρχομένον τῆς κελικῆς τῆς φωσφόρου δινήσεως, πανστρατιᾷ Κομεντιόλος ἐπὶ τὸν ἴδιον ἐχώρησε χάρακα, ἐνθα καὶ τοὺς ἀπολέκτους τοῦ Ῥωμαϊκοῦ καταλελοίπει στρατεύματος. μετ' ἐκεῖνο δῆτα ἐπὶ τοὺς στενωποὺς τοῦ Αἴμου στρατοπεδεύεται, ἐπὶ τε τοὺς γηλόφους καὶ τοὺς ἐφ'

^α τὸ μέγα τὴν πόλιν V τὴν Νέαυ πόλιν vulg.

не беше станало това, защото на следния ден варварите в голям брой го нападнали и отнели плячката му. Мартин пък след като дошел в околностите на града Томи, узнал, че там са се разположили на стан хаганът и аварската войска. Тогава ромеите ги издебнали и ги нападнали внезапно с всичката си сила. Така смъртта дошла за варварите като изневиделица, като че ли отлив погълнал някак внезапно врага. Хаганът пък имал щастието неочаквано да се спаси и взел участие в бягството. Имало в езерото един остров,¹ на който варваринът се спасил. Инак и той щял да бъде пленен и откупът за него щял да бъде славен за ромеите, понеже това би било за варварите най-голямата и най-значителната загуба. Истината за това могла да бъде узната едва на петия ден, и то от бегълците авари. Тогава рано сутринта Мартин се завърнал там, гдето предния ден стратегът му бил определил. На същото място дошел и Каст и се съединил с Мартин. С тая среща войските увеличили извънредно много своята сила и със сливането си станали съвсем неуязвими. А Коментиол се бил отказал от думата си и от споразумението от по-предния ден и не извършил нищо уместно, нито отишел при Каст и Мартин, за да разкъса варварското множество откъм тила и да се съедини с тях след победата. А мълвата обвинявала и Рустикий, който началствувал един отред, че бил внушил на стратега да не си дава труд да отива да среща Мартин и Каст, понеже благоволенията на съдбата е неизвестно и несигурно, и мнението на императора било да не се излага на толкова големи опасности. И наистина стратегът дал ухо на Рустикиевите думи и се отнесъл лекомислено към дълга си. Мартин и Каст, щом узнали, че стратегът е дошел в Марцианопол, отишли при него. Когато слънцето започнало кръга на светлоносното си движение,² Коментиол се прибрал с цялата си войска в своя стан, гдето бил оставил негодните ромейски войници. След това той се разположил на стан при теснините на Хемус, като се изкачил по хълмовете и по високите котловини. Това място е наречено на езика на

¹ Не е ясно дали става дума за някакъв остров в съседните до Кюстенджа езера или за остров в Дунава или в Дунавското блато. ² Значи при изгрев слънце.

ἕψους ἀδῶνας ἀνάγων. Σαβουλέντε δὲ Κανάλιον^α ὁ τόπος ὠνόμασται ἐπιχωρίῳ προσηγορίᾳ τινί. ἀλλὰ φέρε τοῦτον ὑπογράφωμεν τῷ λόγῳ καὶ φραστικῇ τινὶ δυνάμει διαμορφοῦν ἐγχειρήσωμεν. χῶρος δ' οὗτος πάγκαλος καὶ μετέωρος, ἀνὰ τὸ τοῦ ὄρους μεσαίτατον ἕπιτος τὴν θέσιν, πεδῖον καθειμένον, ἀνθοφόροις προσαυλαῖς ἅπαν κατάκομον. λειμῶνες δὲ τούτῳ χλοάζοντες ὀφθαλμῶν ἑορτὴ καὶ ἐστίασις. διατριβαὶ δὲ αὐτῷ κατάσκοι, τῷ λασίῳ τῆς ἕλης τὸν ἐπιβάτην ἐγκρύπτουσαι καὶ πολλὴν ἀλέαν μεσημβρίας ὥρα τοῖς ἐντυγχάνουσιν ἀποτίκτουσαι, ὁπότε ταῖς ἡλιακαῖς ἀκτῖσι καὶ τὰ τῆς γῆς ἐνδόμυχα κατηθάλλεται. καὶ ἔστιν ὄραν μὲν ἡδύ, εἰπεῖν δ' οὐ βῆδιον. περιρρεῖ δὲ τὸν τόπον ὑδάτων ἀφθονία, μήτε τὸν πίνοντα παραλιπούσα ταῖς ὑπερβολαῖς τῆς ψυχρότητος, μήτε τὸν ψυχάζοντα ἀποκναίουσα διὰ τὸ τῆς δμῖλλας ὡς ἔπος εἰπεῖν μαλθακώτερον. ξεναγωγούσι τε ὄρνιθες τοὺς θεατὰς τοῖς μέλει μουσικώτερον ἐν τοῖς νεοβλάστοις τῶν δένδρων ὀχούμενοι, ἄδονοι^β τε αὐτοῖς νηπενθές τε ἀχολόν τε, κακῶν ἐπίληθον ἀπάντων, καὶ πολλὴν τὴν ἀλυπίαν τοῖς ὀδίταις ταῖς ᾠδαῖς παραπέμπουσιν. ὁ δὲ κητὸς καὶ ἡ μυρρίνη καὶ ἡ σμίλαξ μετὰ τῶν ἄλλων ἀπάντων ἀνθῶν καλύτερη τινὶ συμφωνίᾳ τρυφήν αἰὲλόν τινα ταῖς ὀσμαῖς τελεσφοροῦσι κομιδῇ ἀφθονώτατα, καὶ καταπλουτοῦσι ταῖς εὐωδίασι τὸν ἐνδημήσαντα ὥσπερ τινὶ φιλοξενίας ἀρίστῳ θεσμῷ παρασκευὴν θυμηδίας τινὰ τοῖς φοιτηταῖς προσφερόμενοι. ἔνθα δὲ τῇ προτεραίᾳ, ἅμα τῇ ὑστεραίᾳ τὸ στρατόπεδον προσέταπεν ὁ στρατηγὸς ἐναυλίξεσθαι. περὶ τὴν ξυλίην δὲ γέφυραν τοῦ γέτονος ποταμοῦ ἀνιχνεύειν τὸ Ἀβαρικὸν ἐξ ἐωθινοῦ λοχίτη γε ὄντι Μαρτίνῳ ὁ στρατηγὸς ἐγκλεῦεται ἐπισκοπεῖν τε, εἶγε διεπεραιώθη τὸν βροῦν τὸ πολέμιον, Κάστον δὲ κατὰ τὴν λιθίνην διάβασιν ἀνερεινᾶσθαι τὰ τῶν πολεμίων κινήματα, πῶς τε ἔχουσι γνώμης, καὶ πρὸς τὸ ἀντιπέρας εἶγε στρατοπεδεύοντο. ἀλλ' ἐπεὶ Μαρτίνος ἐτεθέατο διαπεραιοῦσθαι τὸν βροῦν ὅσον οὐπω τὸ πολέμιον μέλλον, παλίνορσος οἶα ἐπαῆκε καὶ συνέρρει τοῖς ἀμφὶ τὸν Κομεντιόλον στρατεύμασιν. ὁ δὲ Κάστος ὑπεσβαίνων^γ τὸν τε ποταμὸν διεπεραιώσατο καὶ εἰς τὸ πέραν ἀφικόμενος συγγίνεται τοῖς προθέουσι τῶν ἀντιπάλων

^α σαβουλέντε δεκανάλιον V. Σαβουλὲν δὲ Μανάλιον vulg. ^β Homer. Od. IV, 221. ^γ ὑπεσβαίνων V ὑπεκβαίνων vulg. ἐπυσβαίνων de Boor.

туземното население¹ Сабуленте Кана-лион². Но нека да го опишем с думи и да се опитаме да го изобразим със средствата на езика.³ То е много красиво и високо стръмно поле, което се простира дори до билото на планината, цяло обкичено с цветни градини. Неговите зелени поляни са празник и пиршество за очите. Там има сенчести кътчета, гдето пътникът се скрива в гъсти дървета. Те са същинско убежище за тия, които се намерят там по пладне, когато дори вътрешността на земята изгаря от слънчевите лъчи. За гледане е приятно, но за описване е мъчно. Изобилни води текат около мястото, които нито са толкова студени, та да вредят на този, който пие, нито измъчват тоя, който се разхлажда, понеже са пивки. Птичките, накацали по младите клонки на дърветата, посрещат посетителите с приятни песни; те им пеят безгрижно и весело, правят ги да забравят всичко лошо и с песните си им премахват всякаква скръб. Бръшлянът, миртът и тисът създават заедно с всички други цветя в пълна хармония най-изобилно с дъха си безплътен разкош и обогатяват с благоуханията си този, който е там, като че ли поднасят на посетителите приготвление за веселба съгласно с някакъв отличен закон за гостоприемството. Стратегът заповядал там именно войската да прекара и следния ден. Той поръчал на Мартин, който от ранна сутрин бил в засада, да следи аварите около дървения мост на съседната река⁴ и да наблюдава дали неприятелят е преминал реката, а на Каст — да разузнае при каменния брод движенията на неприятелите, какви намерения имат и дали ще се разположат на стан на отвъдната страна. Обаче когато Мартин забелязал, че неприятелят се готви всеки момент да премине реката, завърнал се назад по възможност най-бързо и се съединил с войските на Коментиол. Каст пък, като се промъкнал, преминал реката и след като дошел на отвъдния бряг, срещнал

¹ С израза ἐπιχώριος (πάτριος) γλῶττα φωνή, προσηγορία Теофилакт Симоката означава латинският език като официален език, разпространен по цялата Византийска империя и като език на прадедите римляни, тъй като византийците се смятали за техни потомци и наследници. По въпроса вж. Г. Кόλιας, Τόνα — ἐπιχώριος γλῶσσα (Ἐπετηρὴς ἑταιρείας Βυζαντινῶν σπουδῶν, XIV (1938), p. 298 sq.). — H. Ziliacis, Zum Kampf der Weltsprachen im oströmischen Reich. Helsingfors 1935. ² За това название вж. Iv. Dujshev, Bemerkungen zu byzantinischen Historikern (B. Z. XLI, 1 (1941), p. 1). — Iv. Dujshev, Проучвания върху българското средновековие. СБАН, XLI, 1 (1945), стр. 168, бел. 2; той го отъждествява погрешно с Анхиалското поле. Срв. Bury, History, II, p. 181 n. L. — Бешевлиев, Две бележки към текста на Теофилакт Симоката, СБАН, LXXI (1950), стр. 212. ³ Това описание навярно почива отчасти на Елиановото описание на прохода Темпе в Гърция. Вж. Aelian, Var. hist., III, I. — Срв. Иречек, Пътувания, стр. 810—811. ⁴ Тази река е навярно Раплуссос, сиреч Камчия, и то в долиното ѝ течение. Вж. Lebeau -S. Martin, Histoire, X, p. 250. — Кулаковски, пос. съч., II, стр. 451.

καὶ βρωμαλεώτερον ἅπαντας τῷ ἀκυνάκη διώλε-
σαν. δράσας δὲ τὰ τοιαῦτα οὐχ οἷός τε ἦν τὴν
παρούσαν εὐπραγίαν διαφυλάξασθαι σκαιοῦ τινος
δαίμονος ὑποθήκῃς. οὐκ ἀνέξενε γὰρ ἐπὶ τὸν
Κομεντίολον, ἀλλ' ἐπὶ τὴν ξυλίνην ἀποχώμενος
γέφυραν συμπαρομαρτεῖν ἐπειρᾶτο Μαρτίνῳ. ἐπεὶ
δὲ διητύχησε τοῦ βουλήματος, ἡλίου δυομένου
ἐπαννύχιζε κατὰ τὸν χώρον. τῇ δ' ἐπιούσῃ διε-
νυκτέρευε τὸ πλέμιον καὶ διὰ τῆς ξυλίνης γε-
φύρας εἰς τὸ πέραν διεπορθιμύετο· οὐ γὰρ οἷόν
τε ἦν ἄλλως διαπεραιοῦσθαι τὸ βρεῖθρον. ἀρχι-
βαθῆς γὰρ ὁ ποταμὸς ἐπεφύκει πελαγίζων τε
τῷ βωθίῳ τοῦς ἐπιβαίνοντας τῆς πορείας ἀπειρ-
γεν. συννεύοντος δὲ καὶ Κάστου ὡς τὰ οἴκοι
καὶ ἀταναγομένου ἐπὶ τὸ στρατόπεδον, ἀντιμέ-
τωπον τὸ δυσμενὲς συνεκύρησε πλῆθος, καὶ
δυσάντητον ἦν τὸ κακὸν καὶ σοφίσματος ἄμοι-
ρον. 12. ἀτὰρ ἰδρῶς περιέρρει τῷ Κάστῳ, ἀπο-
ρία δὲ τὴν ψυχὴν κατεβάλλετο, ὠρρώδει τε καὶ
ἐδεδίδει, καὶ ἐς μέγα κακοῦ τὰ τῆς συμφορᾶς
εἶχε τὴν πρόοδον. περισχίζεται δὲ παραπίκα τὸ
σύνταγμα, καὶ ἄλλος ἄλλη, ὡς εἶχε δειλίας, ἐτρό-
πετο, καὶ οἷα πιῶκῆς τινες ἢ νεβροὶ κνηγέ-
του ἐπιβουλὰς παρωιδούμενοι πρὸς τὰ τέμπη
παρεκρύπτοντο, ἐγκεκορδυλημένοι τοῖς ἄλσεσιν.
ἄλόντες δὲ τινες τοῦ Ῥωμαϊκοῦ ἐπὶ τῶν Ἀβά-
ρων ἀνήκεστά τε ἠμίζοντο καὶ ἄλλας ἄλλετε
στρεβλώσεων ἐπινοίας ὑπέμενον. ἠπειλεῖτο δ'
αὐτοῖς καὶ τρόπος θανάτου πικρότατος, εἰ μὴ
τὸν Κάστον ὄψη καὶ τύχῃ τραπέντα παραδηλώ-
σωσιν. τοιγαροῦν καθομολογοῦνται δακτυλοδεικ-
τοῦσί τε τὸν Κάστον οἷά πως ἐπιφυλλίδα τινὰ
ἐν μέσῳ τῆς ὕλης ἀποκρυπτόμενον. καὶ οὖν
ἐζωργεῖτο ὁ ταξιάρχης καὶ λιπαρόν τι κύμα
τοῖς πολεμίοις ἐγίνετο. ἀλλὰ καὶ πλείστη ἀπό-
μοιρα τοῦ στρατεύματος ἅμα τῷ Κάστῳ ἐπὶ
τῶν δυσμενῶν συνεσφίγγετο.

Ἐπὶ τὸν πόλεμον ἐπίδοσιν μᾶλλον ἐλάμβανε
καὶ πρὸς τὸ λαβρότερον ἐξεκαίετο. ὁ γὰρ Χα-
γάνος ὡσπερ ἀπὸ τινος ἀφειρησίας κακῶν ἐπ-
αφίησι στρατιὰν πολλήν, ὅπως τὴν Θράκην δια-
τέμῃται πᾶσαν. ἐνάλλεται τοίνυν ἐπὶ προνομίην
τὸ πολέμιον διὰ τῶν τῆς Μεσημβρίας ὀρίων,
καὶ δῆτα τοῦς φύλακας (πεντακόσιοι δ' οὔτοι,
περιφρουροῦντες τὰ ἐχυρώματα) ἡρωϊκώτερον
παραταξαμένους ἀνεῖλον. Ἀνσιμουθ^α δὲ τις ταξι-
άρχος (πεζικοῦ δὲ οὗτος στρατεύματος ἡγε-
μόνευε περὶ τὴν Θράκην ἐνδιατρίβοντος), ὀπη-
νίκα ἦσθετο τὸ Ἀβαρικὸν ἐπιφοιτῆσαν, ἠθροίκει
τὴν στρατιάν καὶ πρὸς τὰ Μακρὰ τεῖχη διέσωζεν.
αὐτὸς δ' ἐπὶ τὸ οὐραϊον τῆς δυνάμεως ἐτύγα-
γεν ὧν συνώθει τε πρὸς τὸ εἶσαι τὸ στρατεύμα.

^α Ἀνσιμουθ V.

авангарда на противниците и храбро из-
бил всички с меча си. След като извър-
шил такъв подвиг, той по внушение на
някой зъл демон не можал да запази
сегашния си успех, тъй като не се за-
върнал при Коментиол, а като отишел
при дървения мост, помъчил се да се
присъедини към Мартин. Обаче като не
успял в намерението си, понеже слън-
цето залязвало, той пренощувал на това
място. Но на следния ден неприятелят,
след като пренощувал, преминал по дър-
вения мост на отвъдната страна. Зашто
реката не могла да се премине друго-
яче: тя била дълбока и понеже прили-
чала на море, задържала с вълните си
тия, които искали да я преминат. Каст
пък, когато решил да се завърне и поел
за лагера, озовал се срещу вражеските
пълчища; мъчно било да се излезе сре-
щу това зло и да се избегне с хитрини.
Каст се обливал в пот, недоумявал в
душата си, боял се и се страхувал и не-
щастие го водело към голямо зло.
Отредът му веднага се разпръснал и
всеки, обхванат от страх, побягнал на-
където му видят очите — и като зайци
или еленчета, преследвани от ловеца, те
се скривали в теснините и потъвали в
горите. Някои от ромеите обаче били
пленени от аварите. Те били най-страшно
измъчвани и търпели различни нечувани
изтезания. Заплашвали ги и с най-жестока
смърт, ако не посочат къде е избягал
Каст. Те се съгласили на това и посо-
чили с пръст Каст, който се бил скрил
в средата на гората като някакъв грозд
под лист. И така таксиархът бил уло-
вен — тлъста плячка за неприятелите.
Заедно с Каст обаче била пленена и по-
голямата част от войската.

Войната все повече се разраствала и
се разгаряла с още по-голяма сила, за-
щото хаганът като че ли от някакъв
адски склад вадел множество войски и
ги пращал да опустошават цяла Тракия.
Неприятелят нахлул с цел да граби през
стените на Месемврия и, разбира се, из-
бил пазачите (те били петстотин души и
пазели укрепленията), които се съпротив-
лявали много храбро. А един таксиарх,
на име Ансимут, който стоял начело на
пехотната войска, установена в Тракия,
когато узнал, че аварите са нахлули,
събрал своята войска и избягал към Дъл-
гата стена. Сам той се намирал в опаш-
ката на войската и тикал войниците си
към вътрешността. Затова именно бил
хванат жив от варварите: той бил пле-

τοῦτό τοι καὶ ζῶντα τοῖς βαρβάροις ἀπέδοτο. ἦλω γὰρ καὶ πρῶχειρον θήραμα τοῖς προθύουσι τῶν πολεμίων ἐγίνετο· οὐ γὰρ τὰ νῶτα διὰ φυλακῆς εἶχεν ὁ δαίλαιος. μετ' ὀλίγον δ' ὁ Χαγάνος καὶ τὴν λοιπὴν τοῦ πλήθους ἀπόμοιραν τῇ Θράκῃ προπέχεε διὰ πλείστων τε τόπων τὴν εἴσβασιν ἐπεποίητο, σκαϊόθεν δ' οἱ ἀμφὶ τὸν Κομεντίολον ἐστρατοπεδεύοντο. διὰ τοι τοῦτο ἀποκρύπτονται οἱ Ῥωμαῖοι πρὸς ταῖς ὕλαις τοῦ Αἴμου, τὴν τε πολέμιον παρῆει εἰς πλείστας ἀνὰ τὴν Θράκην διασπείρεσθαι μοίρας. τρίτῃ δ' ἡμέρᾳ ὁ Κομεντίολος τοὺς λοχαγούς καὶ χιλιάρχους τοὺς τε ἐπιεικεστάτους τοῦ συντάγματος ἐπὶ τὸ ἑαυτοῦ συνῆλιξε σκηνοπήγιον καὶ συνεκοινοῦτο ὅ τι καὶ μέλλοι ἀνδράσειν. τῇ δ' ὑστεραίᾳ τοὺς τε ἱππεῖς καὶ τὸ πεζικὸν συναθροίσας ἐκκλησίαν τε ἀγείρας παρενεγύα τῷ συλλόγῳ μὴ τὰ νῶτα τοῖς βαρβάροις παρέχεσθαι δευτέρᾳ τε πάντα τῆς ἀρετῆς [δια]τίθεσθαι^α. 13. τονδορῶζων δέ τις τῶν χιλιάρχων ἐς μέσον ἔστη ἀπερικαλύπτως τε τοῦ στρατηγῶς τὰς ὑποθήκας διέχεεν, εἰς τοῦπίσω δ' ἀναρρεῖν ἔφρασκε συνοίσειν αὐτῇ τε τῇ στρατιᾷ καὶ τῷ στρατηγῷ, τοῖσδε τοῖς λόγοις χρησάμενος.

„Ἄνδρες τεχνῖται τὸν πόλεμον, τολμηταὶ τὰς ψυχάς, ἀλλ' ὅτε καιρὸς συμμαχεῖ καὶ τύχη τίς ἐσσι τοῖς ἡμετέροις^β ἐπίρροπος. ἄνδρες, παρ' οἷς κοινὸς μὲν ὁ κίνδυνος, ἡ δὲ σωτηρία πάντων ἀμέριστος. ὁπόσον ἡ δειλία κακίζεται, ἐπὶ τοσοῦτον ἔχει ψόγον τὸ θράσος ἀνίθετον. ὄκνος δὲ φρονήσεως ὄρος ἀκρότατος, ὅταν οὐκ αἰσχύνῃ τὴν εὐβουλίαν, ἀλλ' εὐσχημοσύνην τὴν σωφροσύνην ποιήσῃται. ἀλλὰ πρὶν τι τῶν ἐμῶν βρημάτων ἐκ τῆς ἑαυτῶν μητρὸς τῆς καρδίας προκύψαι καὶ τοῖς ὡσὶ τοῖς ἡμετέροις μαγεύσησθε, τοῦ στρατηγῶς τὴν ἀξιοπιστίαν μικρὸν ἀποπέμψασθε, μὴ πως τῶν βουλευτῶν τὴν ἀκοίην διαβύσητε, καὶ προφθάσῃ ὡσπερ θύρα πνὶ κλεισμένη τῇ ἐγκοπῇ τὸν φθεγγόμενον, καὶ τοὺς ἡμετέρους πρὶν εἰσοκίσησθε ἀποβάλησθε λόγους. ἀξιοπιστία γὰρ αὐτοδυνατόν τι χρῆμα, καὶ τὴν ἰσχὺν οὐκ ἐπίκτητον ἔχει, ἀλλ' οἷα πηδάλιον τὸ βούλημα κέκτηται, ὅποι καὶ θέλει τοὺς ἀκούοντας οἰακίζουσα. ἀνιπτέινειν, ἄνδρες, ὁ στρατηγὸς τῷ πολεμῖῳ παρεγγυᾷ, καὶ ἀνιπρώρους πλεῖν τοὺς ὀλίγους τοῖς πλείοσιν ἐγκελεύεται, καὶ ταῦτα καὶ Κάστον διολωλότος. ὑμεῖς δὲ μοι καὶ μάγυρες, ὡς μὴ πάντες ἀγαθοὶ παρατάτεσθαι,

^α δια uncis inclusit. ^β ἡμετέροις vulg. ἡμετέροις V.

¹ Χилиарсите са били полковни началници.

нен и станал лесен лов за предната част на неприятеля, понеже нещастникът бил незащитен откъм гърба си. Наскоро след това хаганът изсипал върху Тракия и останалата част от своите пълчища, които нахлули през много места. Войските пък на Коментиол били разположени отляво. Заради това ромеите се криели по горите на Хемус, а неприятелят преминавал и се разпръсвал в повечето области на Тракия. На третия ден Коментиол събрал дружинните началници, хилиарсите¹ и най-способните от войската в своята палатка и им съобщил това, което възнамерявал да извърши. На следния ден, като събрал конниците и пехотата, подканял събраните да не излагат гърба си на варварите и да поставят храбростта над всичко друго. Един от хилиарсите обаче, като измърморил нещо, застанал в средата и явно се противопоставил на наставленията на стратега. Той казал, че връщането назад ще бъде от полза както за самата войска, така и за стратега. Послужил си със следните думи.

„Мъже, майстори във войната, смелчаги по души, но само когато случаят ни помага и щастието е благосклонно към нашите работи. Мъже, за които опасността е обща, а спасението на всички неделимо. Колкото страхливостта се порицава, толкова пък дързостта се укорява. Бавността е крайната граница на мъдростта, когато не превръща благоразумието в срам, но здравомислието в украшение. Но преди нещо от моите думи да излезе от сърцето ми, което ги ражда, и да се възприеме от вашите уши, освободете се малко от доверието към стратега, за да не би някак да ги запушите за други съвети и да не би това доверие да стане предварителна пречка, подобна на някаква затворена врата, за говорителя, та да отблъснете нашите думи, преди да сте ги възприели. Защото доверието е нещо силно само по себе си и силата му не идва отвън; но то като някакво кормило държи волята на слушателите и ги направлява, където иска. Мъже, стратегът ни подканва да се противопоставим на неприятеля и заповядва ни, малцинството, да се втурнем с лице срещу мнозинството, и то дори когато Каст е загинал. Вие сте ми и свидетели,

εἰ μὴ γε λυπῶ μικρόν τι διαγυμνώσας ἑμῖν τὴν ἀλήθειαν. παρ' ἑμοὶ γὰρ ἐπίπλαστος ἔπαινος ἀληθοῦς ἀτιμότερος ψόγος, ἐπεὶ μὴδὲ δουλεύει τοῖς ἐγκωμίοις τὰ πράγματα. ἢ οὐχὶ τὸν χάρακα ὁ στρατηγὸς ἔναγχος τοῖς ἀπομαχοῖς περιφρουρεῖν διετάξατο; ἄνδρες δ' οὗτοι τετρακισχίλιοι, ὡς μικροῦ δεῖν τὸ λείπον τοῖς συμπλεκόμενοις ἰσάζεσθαι καὶ τοῖς ἀγωνισταῖς τὸ ἀπόμαχον, τό τε ὑγιὲς ἐγάμλλον εἶναι τῷ σκάζοντι. σιωπήσομαι δὲ καὶ ὅσην τῆς ψυχῆς εἰρωστίαν διώλεσε τὰ πρὸ μικροῦ δυστυχήματα, ὅπως τε πλείστην ἐπίκουρον βροτὴν ἀπέκειρε τὸ πολέμιον. καὶ εἰ μὴ σὺ ἄλλομαι, μείζονα τῆς πρὸ μικροῦ συμβάσης εὐκλείας τὰ τῆς ἐλογύου συμφροῦς ἀποτεύγματα. ἀνείλε Κάστος τῶν βαρβάρων πολλοὺς καὶ τὴν λείαν ὡς αὐτὸν ἀνελάμβανεν· ἀλλ' ἀνθεῖλε ταύτην τῇ ὑστεραίᾳ ὁ βάρβαρος. νῦν δὲ καὶ δυσφημώτατον ἐπιμύδιον λέξω· κἀκεῖνον συνέλαβε τοὺς τε στρατιώτας ἐζώγησε καὶ θρίαμβον ἔνδοξον ἀνεδήσατο. καὶ λαθεῖν ἐν ἄλλοις κρυπτόμενον τὸν Κάστον οὐκ ἦν. καίτοι τὸν Χαγάνον λιμναζομένη νῆσος ἐκάλυπτεν, καὶ οὐκ ἐξεῖπε Μαρτίνῳ τὸν ἐμφωλεύοντα, ἀλλ' οἷα μυστήριον τι ἀπόρητον τοὺς ἀμύητους ἀπέκρυπτεν. ἤδη δὲ καὶ βασιλέα τὰ μικρὰ πως ἐκεῖνα ψυχαγωγούσιν ἀνδραγαθήματα, κοῦκ ἂν ἐπίθετον ἡμῖν σύμμαχον προσχέη βοήθειαν μίῃ τῶν νεωτέρων ἀτυχμάτων αἰσθόμενος. οἶδα δ' ὅτι καὶ τὸ πολέμιον προμηθέστερον ἀπεργάσσονται οἱ ἔναγχος αὐτὸ περιστροφίσαντες θόρυβοι, καὶ πολλὴν λοιπὸν τὴν προφυλακτικὴν ἀσυλίαν ἀσκήσειε διὰ τὸ μικρόν ἐκεῖνο δυστύχημα. ἀποχρώντως ὑπὲρ τοῦ συνοίσοντος, ἄνδρες, διείλεγμα. ἑμοὶ δὲ τύχη διασφαλῆναι δοίη τῆς δόξης αὐτῇ τὴν παρ' ἑαυτῆς ἐπικουρίαν ἑμῖν ἀντεξάγουσα.“

“Ὅτε τοίνυν ὁ χιλιάρχος τοὺς ἀγενεῖς τούτους ἐξηρεύετο λόγους τοῖς τε ῥήμασιν ἐξεδεμάτου τὸν σύλλογον, ἀτρεμοῦντός τε τοῦ πλήθους καὶ τεθηπότος τοῖς φοβεροῖς διηγήμασιν, ἀνὴρ τις πρεσβύτης ἐκ τῆς ἐκκλησίας ἀνέθορε μετὰ βοῆς τῷ χιλιάρχῳ μεμφόμενος, ἐξήτει τε τὴν ἐκκλησίαν ἐς λόγους ἀντιλογίας γενέσθαι. ἐπεὶ δὲ τὸ πλήθος ἐπένευε καὶ ταῖς χειρὶ προαγορεύειν ἐκέλευσεν, φωνῇ γηραλέᾳ ποτινώμενος πρεσβυτικῷ τε δακρύῳ τοῖς ῥήμασι τὴν

че не всички са добри за сражение, ако, разбира се, не ви наскърбявам малко, като разкривам истината. Защото за мене прикритата похвала е по-недостойна от справедливия укор, понеже нещата не слугуват на похвалните речи. Та нима неотдавна стратегът не заповяда на негодните за сражение да пазят [лагера]? А тези мъже са четири хиляди, така че малко не достига изоставеното да се изравни със сражавашите се, негодното за война с бойците и здравото с хромото. Аз ще премълча и колко много от борческия ни дух погубиха неотдавнашните неуспехи и как неприятелят унищожил най-благоприятното за нас наклонение на везните. И ако не греша, загубите от скорошното поражение са по-големи от славата, която неотдавна спечелихме. Каст изби много варвари и плячката задържа при себе си. Обаче на другия ден варваринът му я отне обратно. А сега ще кажа и най-позорната прибавка към разказа. Варваринът улови [Каст], плени войниците и бе увенчан със славен триумф, понеже Каст не можа да остане скрит в гората. Обаче блатливият остров скри хагана: той не издаде на Мартин онзи, който беше се загнездил там, но го криеше като забранено тайнство от непосветените. Онези малки подвизи са предизвикали възхищение вече и у императора И той, понеже не е узнал нашите най-нови неуспехи, не ще ни изпрати допълнителна съюзна помощ. Аз мисля, че смущенията, които обезпокоиха неотдавна неприятеля, ще го направят по-внимателен и в бъдеще поради онази малка несполука той ще прояви по-голяма предпазливост за своята безопасност. Мъже, аз говорих достатъчно за това, което ще бъде полезно. А що се отнася до мене, нека съдбата покаже, че съм се излъгал в мнението си, като самата тя ви изпрати помощ.“

И тъй хилиархът изригна тези недостойни слова и изплашил с думите си събранието, а тълпата стояла неподвижна и смаяна от страшния разказ. Тогава един стар човек изскочил от събранието и като ругаел с глас хилиарха, поискал от събранието да възрази на тези думи. А щом тълпата се съгласила и с вдигане на ръце го подканила да говори пред нея, той ги замолил със старешки глас, като ги увещавал със старчески

αἰδῶ προτρεπόμενος ὡδὲ πως τῶν λόγων ἀπήρξατο.

II 14. „Ἄνδρες Ῥωμαῖοι, ἀλλ' εἰ μὴ τοῖς ἔργοις ψεύσησθε τὰ ὀνόματα ἄνδρες, ἀλλ' εἰ μετὰ τοῦ σώματος ἄρρενας σχοίητε τὰς ψυχάς. εἰ καὶ τοῖς λόγοις κομπάζειν μεγάλα οἶδε καὶ περικνηῶν ὁ χιλιάρχος, ὅμως ἐνδρανόστερα τῶν βημάτων τὰ πράγματα καὶ ψόφων οὐκ ἀνεχόμενα¹ οὐ γὰρ καθάπερ παῖδας ἡμᾶς μορμολύττεται τοῖς σοφίσμασι. ἐγὼ δὲ πρῶτον ἡδέως ἐροίμην ἐκείνων² πρὸς τῆς ἀληθείας, τίσι ταῦτα δημηγορεῖς, ὦ χιλιάρχε; ἀγροίκους ἂν ἐβουκόλησας ταῦτα φθεγγόμενος, παρ' οἷς ἀντὶ μὲν ξίφους τὸ πτύον, διφθέρα δὲ θώραξ, ἀντὶ δὲ ἴππου γάυρον τε καὶ ὑπαύχενος ἀροτῆρες βόες, ἰδιῶται τοῖς ἔργοις καὶ ὑεράποντες γεωργῶν. τί τὴν ἐκκλησίαν γυναικωνίτιν ὑπέληθας, καὶ μετὰ τοῦ γένους τὴν φύσιν ἐνύβρισας; ἀδικεῖς τοῖς λόγοις τὰ πράγματα καταναισχυτῶν τῆς βουλῆς. οὐκ ἐν ἀρρένων ὄψεσιν ἐκχεῖν ἀσχημονας λόγους ἐδόκησας; ἢ οὐκ ἐκκλησίαν ὄρας καὶ δῆμον Ῥωμαϊκὸν αὐχοῦντα τῇ προθυμίᾳ καὶ σφριγῶντα τοῖς ὄπλοις καὶ πείρα κινδύνων καὶ προμηθεῖα τοῦ συνόλιστος ἐπιστήμονα; τί σοι μικρὰ συμφορὰ μεγάλων ἀνδραγαθημάτων ἐπίδοσον περιέτεμεν; καταισχυνέτω σε τὸ πολέμιον μὴ τεθηπὸς ἐπὶ τοῖς ἀσχημασίαι. ὁ πρὸ μικροῦ λιμναῖος ὥσπερ γενόμενος καὶ πρὸς τῇ νήσῳ φυγῶν καὶ τὴν τῶν ὑδάτων πίστιν σωτηρίαν ἀπιστον ἀνελόμενος νῦν ἀνδρικῶς παρατάεται καὶ παραδαρύνει τοὺς τραυματίας καὶ πείθει τοῖς ἔλκεσι μείζονας ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν βολὰς ὑποδέχεσθαι ὥσπερ τινὰ φάρμακα μεγίστων ἀλγηδόνων δελκατήρια. τῶν γὰρ ἔμπροσθεν ἔστω ἐπιλήσιμον κακῶν ἀπορεῖν γὰρ εὐπραγίας ἀνάγκη τὸν μὴ μεταβάλλεσθαι τὰς δισχερείας ἐλπίσαντα. πόθεν Ῥωμαῖοι ἐς μέγα προήλθον δυνάμεως καὶ μικρὰν πολιαρχίαν ἐς τοσοῦτον κράτος παρέτειναν; ἐγὼ μὲν οἶμαι τῷ μεγάλῳ φρονῶν εἶναι καὶ ζέοντας ἔχειν τοὺς ἔρωτας, καὶ τῷ τολμητὰς πεφουκέναι καὶ φιλοκινδυνευτὰς, καὶ τοῦτο δοκοῦντας τεθνάναι τὸ μὴ τεθνάναι δι' εὐκλείαν. εἰ γὰρ παραπλήσιοι ἦσαν τῇ τοῦ χιλιάρχου ψυχῇ, οὐ τῆς Εὐρώπης ἐκράτησαν ἂν, οὐ τὴν Λιβύην εἶχον ὑπήκοον, οὐκ ἀργυρο-

σълзи да уважат думите му и започнал така някак речта си:

„Мъже ромеи, освен ако делата ви не показват, че вашето име е лъжливо; мъже, ако имате в телата си мъжествени души. Ако и хилярхът да умее да шуми силно с думите си и да обърква, при все това делата са по-дейни от словата и не търпят укори. Защото той не ни плаши с умуванията си като деца. Но аз на драго сърце най-напред бих го запитал: В името на истината, хилярхе, кому говориш така? С тези думи ти щеше да измамиш селяни, които имат вместо меч вялка, а за ризница — кожух, и вместо буен и вироглав кон — волове за оран, обречени на работа и слуги на земеделците. Защо сметна събранието за харем и с [женския] пол опозори нашата природа? Ти онеправдаваш с думите си действителността, като се отнасяш безсрамно към събранието. Не помисли ли, че пред погледите на мъже изказваш срамни думи? Или не виждаш, че събранието и народът ромейски се гордее с готовността си и е мощен с оръжието си, вещ в изпитания на опасности и в предвиждане на това, което ще бъде полезно? Защо за тебе малки неуспехи са подсекли стремежа към големи подвизи? Нека неприятелят, който не се е уплашил от несполуките си, да те засрами. Този, който неотдавна беше станал обитател на блатата, беше избягал на острова и беше потърсил невероятно спасение, като се доверил на водите, сега се е наредил храбро срещу нас. Той ободрява ранените и ги убеждава да приемат от враговете за раните си поголеми удари като някакви лекарства, успокояващи най-големи болки. Защото той е забравил по-предишните нещастия; естествено е прочее да се съмнява в успех този, който не се надява да се променят трудностите. По какъв начин римляните достигнаха до такава голяма мощ и разтегнаха една малка [градска] община¹ до толкова голяма империя? Аз мисля — за това, защото бяха с велик дух и желанията им бяха буйни, бяха смелчаги, обичаха опасности и смятаха, че да умреш за слава не е смърт. Защото ако те бяха имали души, подобни на Хилярховата, не щяха да завладеят Европа, не щяха да имат Либия² подвластна, не щяха

¹ Загатва се за древния Рим или по-точно за Лациум.

² Името Либия тук е употребено

λόγους ἐπὶ τὴν Ἀσίαν ἐξέπεμπον, οὐ τὸν Νεῖλον ὑπερέτην ἐκέκτηντο τὸν Αἰγύπτιον πλοῦτον ὥρα θέρος ταῖς Ῥωμαϊκαῖς πελαγίζοντα πόλεσι καὶ ταῖς δλκάσις ὥσπερ ἀποχερσοῦντα τὴν θάλατταν. οἷον δέ σου καὶ τὸ θαυμαστὸν τῶν λόγων ἐφόλιον; οὐκ ἔσται, φησὶν, ἡμῶν ἐπιθετος δύναμις. τίς σοι τοὺς τῆς μαντικῆς ταύτης ἐπίστευσε γνώμονας; ἢ ὥσπερ ἐκ Πηθίας τινὸς τῆς ἀναδρείας ἀνείλου τὸ μάντευμα; ἔχει καὶ τοῦτο μετὰ τῶν ἄλλων ὁ ὄκνος ἐγκώμιον μάντις ἔστιν αὐτοδίδακτος καὶ στοχαστῆς ἐτοιμότατος ἀεὶ τοῖς πράγμασι τὴν ἀναβολὴν ἀποσχεδιάζων αὐτόματον. ἐγὼ δὲ τεθαύμακα, εἰ πρὸς τοῖς Μακροῖς οἱ βάρβαροι διαδέουσι τείχεσιν, καὶ βασιλεὺς οὐκ ἐργήγορεν, τηλικούτων ἀνὰ τὸ ἄστυ κυμανόντων θυορύβων. μία τις, ἄνδρες, ἀκαταγώνιστος σύμμαχος ἢ πάντων ὑψηλότερα μεγαλοφυχία καθέστηκεν, τὰ μὲν τοῖς ἄλλοις ἀδύνατα δυνατὰ καθιστώσα, τὰ δὲ τῷ πλήθει φοβερὰ θαρσαλεώτερον ὑπομένουσα. ἐνθους τοίνυν ἅπας ἐς μάχην χωρεῖτω τὸ τήμερον, καὶ μέγαν τοῖς ἔργοις εὐδοξίας χαρακτῆρα προσβάλωμεν· οὐ γὰρ τοῖς ὀνόμασιν ὑβρίσω τὰ πράγματα, καὶ τὴν ἀνδρείαν θράσος ἀποκαλέσομαι, ἢ τὴν ἀριστείαν προπέτειαν. ταῦτα^α μὲν ὁ πρεσβύτης ἐγὼ καὶ φιλοκίνδυνος. εἰ δὲ τῶ καὶ ἄλλω δοκεῖ, ταύτη κρινέτω. εἰ δὲ μή, ἀλλ' ἔμοιγε περιθάλλειν ἔατω· οὐ γὰρ τὸ καλὸν τῆς ὁμοίας παρὰ πάντων εὐνοίας τετύχηκεν, οὔτε τὰ δεξιὰ τοῖς πᾶσι σπουδάσαι δοκεῖ. ἢ γὰρ ἀρετὴ ὑψηλὸν τι χρῆμα καὶ δύσαντες καὶ τῶ πολλοῖς οὐ μετόν, ἢ διὰ κακίας ἰσχὺν ἢ ἀνορεξίαν τοῦ κρείττονος.^α

II 15. Ἐπει δὲ ταῦτα ὁ γέρον τῇ ἐκκλησίᾳ ἐνήχει τὰ ῥήματα, ἐξωπύρει τὸ πλῆθος καὶ παρωτρυνε πρὸς παρὰ ταῦτα, τῶν μὲν βελτίστων ἀκαδέκτους τὰς ἐφρέσεις ποιούμενος, τῶν δὲ νεωθροτέρων οἷα μάλιστα τῷ λόγῳ τινὶ διανύτων πως καὶ μεταπλάττων τὸ ἄνδρον. βοῆ δὲ πολλὴ ἐκ τῆς βουλῆς ἐκκίνητο, καὶ ταῖς εὐφημίαις κατεκελάδουν τὸ θέατρον ἀγάμενοι τῆς μεγαλονοίας τὸν στρατιώτην τὸν γέροντα. παραχρήμα δ' ἀδελφὰ τῆς ἑαυτῶν γνώμης συμφρονήσαντες ἅπαντες τὴν βουλὴν διαλύσαντες ἐς

^α ταύτη V ταῦτα vulg.

¹ Става дума за житото, произвеждано в Египет. ² Пития е била жрица на Аполония храм в Делфи, където давала предсказания.

да изпращат бирници в Азия, не щяха да притежават Нил като служител, който наводнява лятно време с египетското богатство¹ ромейските градове и който с товарните си кораби сякаш превръща морето в суша. А колко е чудноват завършъкът на твоите думи? Няма да има, казва, за нас допълнителна войска. Кой ти е поверил знанията на това пророческо изкуство? Или ти като някаква Пития² си дал предсказание за страховостта? Нерешителността заслужава и тази похвала между другото: тя е самоук предсказател и най-готов гадател, който винаги отлага самоволно работите. Аз обаче се учудвам, ако варварите се устремяват към Дългата стена и императорът не бди, когато толкова големи орди се движат като вълни към столицата. Мъже, един непобедим съюзник представя величието на душата по-възвишено от всичко, което от една страна прави невъзможното за едни възможно за други, а от друга страна понася толкова смело това, от което мнозинството се страхува. Ето защо нека всеки влезе днес в бой с въодушевление и нека добавим към делата си голям знак на слава. Защото не ще оскверня нещата с неподходящи названия и не ще нарека храбростта дързост или геройството необмисленост. Това казвам аз, старецът, който обича опасностите. Ако и някому другиму се нрави казаното, нека го одобри. Ако ли не, нека ме остави да поддържам казаното. Прочее хубавото не намира у всички еднаква благосклонност, нито на всички се нрави да залягат за благоприятното. Защото добродетелта е нещо възвишено, мъчно и неприсъщо на мнозинството или поради силата на злото, или поради липса на стремеж към доброто.^α

Старецът, щом казал тези думи на събранието, възбудил войската и я насърчил за сражение. Той правел устрема на най-храбрите неудържим, а страховостта на ленивите шибал с думите си като с някакъв бич и я преобразявал. Събраните надали голям вик и със словословията си огласявали сборището, като се възхищавали от величието на душата на стария войник. Веднага всички се съгласили с неговото мнение и като разтурили съвета, започнали да се въ-

πανοπλίαν ἐτρέποντο. κατῆραν τοίνυν τοῦ Αἴμου ἐπὶ Καλβομουῆτις^α καὶ Λιβιδουρῶν πολεμῆσειόντες, καὶ τὸν Χαγάνην εἰσορῶσιν οὐ πόρρω που διατρίβοντα, ἀλλ' ὡς ἀπὸ σημείων τετάρων ἀπεριμερίμνως τὰς σκηνὰς συμπηξάμενον, ἅτε δὴ τῆς ἐκείνου πληθύος ἀνὰ πᾶσαν ἐκχεθείσης τὴν Θράκην. διακομήσας γοῦν ὁ Κομεντιόλος τὸ στρατεύμα καὶ ἐς τάξιν μίαν συντάξας βαδίζειν εἶα· καὶ πρὸς τὴν Ἀστικὴν χωρεῖν διατάσσεται τὴν τε νύκτα διὰ φυλακῆς ἔχειν προσπίπτειν τε τῇ ὑστεραίᾳ τῷ Χαγάνῳ λαίλαπος δίκην καὶ μέγιστον φόνον διὰ τῆς δμιλίας παρέχεσθαι. ἀλλ' ἔδοξε τύχῃ τινὶ παραχαράττειν τῆς στρατηγίας τοὺς γνώμονας· κηφῆνος γὰρ δίκην τοὺς τῆς εὐβουλίας σίμβλους ἠφάνισε καὶ οἱ αὐτῶν μελίττης τι τινὸς τοῦ στρατηγοῦ τοὺς πόρους ληΐζεται. τοῦ γὰρ ἡλίου τὰ νῦκτα τῇ σκυθροπῶ νυκτὶ παραδείξαντος, καὶ τῆς περικαλλοῦς καὶ φωσφόρου λαμπάδος τὸ φαιδρὸν περιστελαμένης καὶ παραχωρούσης κράτει νυκτερινῶ, ἐν τι τῶν ὑποζυγίων τὸν ἐπικείμενον παραπέριψε φόρτον. συνέτυχε δὲ τὸν κειτῆμενον εἰς τὸ πρόσω βαδίζειν. οἱ παρετόμενοι καὶ δρῶντες τὸ νατοφόρον ζῶον τὰ ἐπικείμενά πῶς αὐτῶ ἐπισυρόμενον ἀκοσμότερον εἰς τοῦπίσω τραπέσθαι τὸν δεσπότην ἐκέλευον τό τε σκευοφόρον ζῶον ἐπανορθοῦσθαι τοῦ πλημμελήματος. τοῦτό τοι τῆς ἀταξίας γέγονεν αἴτιον καὶ τὴν εἰς τοῦπίσω παλίρροισιν αὐτοματίζεται· παρηχεῖται γὰρ τοῖς πολλοῖς ἡ φωνή, καὶ παράσημον ἦν τὸ λεγόμενον, καὶ φυγὴν ἔδοκει δηλοῦν, ὡς οἱ τῶν πολεμίων ἐπιφανέντων ἀδρόσον αὐτοῖς καὶ παρακληθέντων τὴν δόκησιν. μεγίστου δὲ συμπεσόντος τῷ στρατεύματι θρούλου, θρούς παρ' αὐτῶν πολλὸς ἐπανίσταται, παλιννοστεῖν τε ἐβόα πᾶς γεγονός· διαπρῶσιν, ἐπιχωρίῳ τε γλώττῃ εἰς τοῦπίσω τραπέσθαι ἄλλος ἄλλῳ προσέειπεν, „τόρνα, τόρνα^β“ μετὰ μεγίστου ταράχου φθνευγόμενοι, οἱ αὖ νυκτομαχίας τινὸς ἐνδημούσης ἀδοκῆτως αὐτοῖς. διασπᾶται γοῦν ἅπαν τὸ σύνταγμα ὡσπερ ἄρμονίας τινὸς τῶν ἐν τῇ λύρᾳ νευρῶν.

^α Καλβομουῆτις vulg. ^β τόρνα τόρνα V βετόρνα vulg.

¹ За името вж. Дуџев, Проучвания, стр. 165 сл., който смята, че става дума за Дервинската могила. Гръцката форма Καλβομουῆτις е вероятно множествено число и стои вместо Καλβομουῆτις, Calvomontis. Вероятно тук става дума за връх Биберна. Вж. Бешевлиев, пос. съч., стр. 213 сл. ² Според De Boor, Theoph. Simocattae Historia, index s. v. Λιβιδουρῶν това е град. Дуџев, Проучвания, стр. 165 сл., предполага, че става дума за планината Сакар. Срв. обаче Бешевлиев, пос. съч., стр. 214, 217. ³ Става дума за милиарните колони или стълбове, които са били поставени по римските пътища, за да означават разстоянията в римски мили. ⁴ Под „условен знак“ се разбира команда. ⁵ Това е латинска военна команда тогна, στραφον „назад“. Вж. Мутафчиев, Българи и румъни в историята на дунавските земи, София 1927, стр. 130. — Zilliacus, op. cit., p. 134. — Κόλιας, op. cit., p. 295 sq. За употребата на думата frater от войниците срв. F. Dölger, Die „Familie“ der Könige im Mittelalter Historisches Jahrbuch, (1940) p. 410, p. 43.

оръжават от глава до пети. Те слезли следователно от Хемус към Калвомунтис¹ и Ливидург², за да воюват. Те съгледали хагана, който се намирал някъде недалеч и бил разпънал безгрижно палатките си при четвъртата миля³, понеже неговата войска била разляна по цяла Тракия. Коментиол, след като подредил войската си и я наредил в една редица, оставил я да върви. Той ѝ заповядал да се отправи за Астика, през нощта да стои на шрек, а на следния ден да връхлети като вихър върху хагана и да извърши при сблъскването огромно клане. Обаче някаква съдба била решила да измами познавачите на военното изкуство. Зашото съдбата като търтей унищожила кошерите на добрите решения и като пчела ограбила трудовете на стратега. Когато слънцето показало гърба си на мрачната нощ и прекрасното светлоносещо светило скрило блясъка си и отстъпило пред силата на нощта, едно товарно добиче изхлузило настрана сложения върху него товар. Стопанинът му вървял случайно напред. А тези, които следвали отстрани и гледали, че товарното добиче влачи някак доста накриво товара си, викали на стопанина му да се върне назад и да оправи изкривения товар на добичето. Това станало причина за безредие и предизвикало от само себе си отстъпление назад. Защото зовът бил схванат изопачено от мнозинството и това, което се казвало, било прието погрешно за условен знак⁴: сторило им се, че означава бягство, като че ли неприятелите са се появили неочаквано и са ги изненадали. Когато войската била обзета от най-голямо смущение, те започнали да викат силно и всеки с моштен глас крещял пронизително да се завърнат. Те си заповядали един другиму на туземен език да отстъпят назад, като се провиквали с най-голяма тревога: „торна, торна!“⁵, като че ли някакво нощно сражение ги изненадало. И тъй целият отред се разпръснал като някакви звуци от струните на

ἐπεϋθεν ὁ Χαγάνος τὸν δεύτερον τοῦτον καὶ μέγιστον διεδίδρασκε κίνδυνον, καὶ ἡ ποδῶν εἶχεν, καταλελοίπει τὰς συνήθεις διατριβὰς καὶ πρὸς ἕτερον μετωκίζετο χώρον, σωτηρίαν τε τῆς προτέρας παραδοξότεραν ἠτύχησεν. παραπλήσια δὲ καὶ τὸ Ῥωμαϊκὸν ἔδρα, καὶ ἀμοιβαίαις ἦν ἡ φυγή, καὶ φόβος τις κίβδηλος τὸ Ῥωμαϊκὸν περιεστρόβει στρατόπεδον, καὶ νόθος αὐτοὺς ἐξετάρατε κίνδυνος. ὅμως ἀναιροῦνται τῶν Ἀβάρων οἱ πλείους, συμπλοκῆς ἀδοκίτου συνέχευσε ἀμφοῖν τοῖς στρατεύμασιν ἀνιστραφέντων γὰρ τῶν τῆς Ῥωμαϊκῆς συμμορίας, εὐσθενέστατα τοῖς πολεμίοις προσέμειξαν.

Ἐπεὶ δὲ τῶν δισῶν τούτων θορύβων ὁ Χαγάνος ἀνέπνευσε, τὴν ἐκ τῶν ἐφόδων σπιλάδα διακρουσάμενος, τὸ βαρβαρικὸν συναθροίσας ταῖς Ῥωμαϊκαῖς προσέβαλλε πόλει τὸ τε φρούριον τὴν Ἀππύρειαν^α ἐχειρώσατο. οὐ περιτὸν δὲ μοι δοκεῖ καὶ τὸ ὅπως διεξελεθεῖν καὶ μικρὸν τινα λόγον ὥσπερ ἐμβόλιμον τῇ συνεχεῖα χαρίζεσθαι.

II 16. στρατιώτης τις ἦν, Βουσαῖς ὄνομα αὐτῷ, ἀνὴρ ἀγαθὸς ἐς παράταξιν καὶ τῶν ἐνηθληκῶτων ἄλλων ἀριστέων διὰ ψυχῆς ἀρετῆν ἐνδοξότερος, τούτων τε προκινδυνεύων αἰεὶ, ὅποτε πού καὶ σάλπιγγος ἐννάλιον φωνούσης ἠσθάνετο. οὗτος κατ' ἐκεῖνο καιροῦ παρῶκει τὸ φρούριον. τοιγαροῦν ἔδοξε τῷ Βουσαῖ ἱππάζεσθαι ἐς τοὺς πέλας τοῦ φρουρίου λειμῶνας, εἰτά τι καὶ πορρωτέρω πού παρεκτείνεσθαι ἄτε δὴ κνηγετήσων πως εὐδοκιμώτερον. οὐκ οὔν τὸν Βουσαῖν οἱ βάρβαροι συλλαμβάνουσι, καὶ γέγονεν ὁ κνηγέτης εἰς θήρατρον. ἐπεὶ δὲ κατέσχον, ἠπείλου αὐτοῦ καθικέσθαι τῷ δόρατι. ὁ δ' ἐξήτει μὴ τοῦτο ποιεῖν, λύτροις δὲ μᾶλλον τὸ ζῆν ἐμπορεύεσθαι· μὴ γὰρ ὀνήσειν τοὺς βαρβάρους τὸ τεθνᾶναι τὸν Βουσαῖν καὶ δώρων ὑπερφρονῆσαι λαμπρῶν. εἰσεποιήσαντο τοῖνυν οἱ βάρβαροι τὴν ὑπόσχεσιν καὶ τὴν ἐμπορίαν οὐκ ἀπηνήγαντο. καὶ οὖν ἄγουσι τὸν ἐαλωκότα ἐπὶ τὸ φρούριον ἐπεκηρυκούντο τε τοὺς ἐν τῷ ὀχυρώματι πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἀποσφάττειν τὸν Βουσαῖν, εἰ μὴ δώροις αὐτὸν καὶ φιλοφροσύνη τιμήσαντο. ἠντιβόλει δὲ καὶ ὁ Βουσαῖς περιορᾶν Ῥωμαίους αὐτὸν ὥσπερ ἐν μεταχμίῳ τινὶ τῇ πλάστιγγι σωτηρίας καὶ θανάτου ταλαντεύμενον,

^α Ἀππύρειαν V Ἀππύρειαν vulg.

лира. Поради това хаганът избягнал тази втора и голяма опасност. И колкото му държали краката, изоставил обичайното си местопребивание и се прехвърлил на друго място. Той имал щастието да се спаси още по-неочаквано, отколкото първия път. Също така и ромеите избягали и бягството обзело и двете страни. Лъжлив страх объркал ромейската войска и привидна опасност ги смутила. При все това, когато двете страни завързали неочаквано сражение, повечето от аварите били избити. Защото когато някои от ромейската войска се завръщали, нападнали с твърде голям устрем неприятелите.

Хаганът, след като си отдъхнал от тези две тревоги, отбягвайки подводната скала на нападенията, събрал варварската войска, нападнал ромейските градове и подчинил крепостта Апиария¹. Не е излишно, струва ми се, и да разкажа как е станало това, и да подаря един малък разказ като вставка в непрекъснатото ми изложение.

Имало е един войник, на име Бузас, добър боец и извънредно прочут измежду всички останали храбреци с мъжествената си душа. Той, когато чувал да звучи някъде бойна тръба, излизал винаги срещу опасността преди другите. По онова време той живеел в крепостта. Един ден прочее Бузас решил да обходи на кон близките до крепостта поляни, подир което да отиде и малко по-далеч, понеже искал да улови някакъв по-значителен лов. По този начин варварите пленили Бузас, така че самият ловец се превърнал в лов. Щом го уловили, те го заплашили, че ще го погубят с копие. Той ги замолил да не правят това, а по-скоро да вземат откуп срещу живота му. Понеже варварите нямало да имат полза нито от смъртта на Бузас, нито от пренебрегването на бляскавите дарове, те одобрили предложението и не се отказали от тази търговия. Така те завели пленника пред крепостта и съобщили чрез глашатай на ония, които се намирили в укреплението, че ще убият Бузас пред очите им, ако не го почетат с дарове и благосклонност. Бузас също молел ромеите коленопреклонно да не го пренебрегнат сега, когато се намирал като че ли на везни между спасе-

¹ Според *Tomaschek*, PWRE, II, col. 237, градът Апиария е тъждествен с дн. Русе. Вероятно обаче се касае до дн. Ряхово. *Кулаковски*, История, II, стр. 452, бел. 1, смята, че превземането на Апиария е станало в началото на похода.

καὶ ζυγοσταεῖν αὐτῷ ἀμοιβαίως ἰκέτευσεν χάριτας, μετὰ βοῆς τε καὶ δακρύων τὰς ἀριστείας ἀπεστόμιζεν, ὡς ὑπὲρ Ῥωμαίων διὰ μεγίστων κινδύνων ἀπεκληρώσατο, τὸν τε τῶν ἄθλων κατάλογον ἀπεσχεδίασεν, καὶ τοὺς ἀγῶνας ταῖς τοῦ σώματος ὠτειλαῖς ἀναγράφτους ἐδείκνυε τὰς ἐμφάσεις ὥσπερ τῶν πόνων ἐπιδεικνύμενος, καὶ τῶν πολεμίων βολῶν τρανέστερον ἀνεγύμνον τὰ σήμαντρα, καὶ συλλήβδην εἰπεῖν, ἐξ ὧν ἔπαυθε τὸ μὴ παθεῖν ἡξίου παρὰ τῶν εὐεργετηθέντων ἀποισεσθαι. οἱ δὲ δυσανασχετοῦσιν ὑπὸ τιος διαφθαρέντες ἀνδρός, ὃν καὶ λόγος διεκωμῶδει τῇ τοῦ Βουσαῖ γυναικὶ ἐπικλόποις τισὶν ἡδοναῖς ἀμύλησαι. ἀτάρ τοι τοὺς βαρβάρους ἠτιμωμένους ἀπεπέμποντο. ἐν μείζονι τοίνυν κινδύνῳ ὁ Βουσαῖς γενόμενος ἐλπάρει τὸ βάρβαρον ἀναβολὴν τινα μικρὰν τὰ τοῦ θανάτου λαβεῖν, καὶ μισθὸν τῆς τέως ἀνακωχῆς παραδιδόναι τοῖς βαρβάρους τὸ φρούριον· δεῖν γὰρ ὦρετο προπαθεῖν τοὺς ἐπιλήσιμονας χάριτος καὶ προμεταλήψεσθαι τῆς συμφορᾶς τὸ ἀπάνθρωπον, ἵνα πρῶτον καθ' ἑαυτοῦ τὸ κακὸν σχολῆ τὴν πρόοδον. ἐπεὶ μείζονος ἐπαγγελίας τετύχηκε τὸ πολέμιον, ἰλαρώτερον πρὸς φιλανθρωπίαν ἐγίνετο, ὠχύρου τε δρῶν τὸν Βουσαῖν περισώζειν, μὴ μὴ ἀνααιρεῖν, φυσικῶ δὲ θανάτῳ τὴν ἐξουσίαν χαρίζεσθαι, ὁπότεν ἐθέλοι τὸν ἐκείνου διαλύεσθαι σύνδεσμον· οὐ γὰρ ἐπιφέρειν αὐτῷ τὸν τεχνητὸν τοῦτον καὶ ἐπίκτητον θάνατον, εἶγε πέρας αὐτῷ τὰ τῆς δολογίας προσδέξεται. καὶ δῆτα ὁ Βουσαῖς τοὺς Ἀβάρους ἐδίδασκε συμπήγνυσθαι πολιορκητικῶν τι μηχανήματα ἔτι τῶν τοιούτων ὀργάνων ἀμαθεστάτους ὑπάρχοντας, ἀκροβολίζεν τε παρεσκευάζε τὴν ἐλέπολιν. καὶ μετ' εὖ πολὺ τὸ φρούριον κατεβέβλητο, καὶ δίκας ὁ Βουσαῖς ἀπανθρωπίας εἰσέπραττε δεινὸν τι διδάξας τοὺς βαρβάρους πρὸς πολιορκίαν τεχνουργημάτων. ἐντεῦθεν γὰρ πλείστας λοιπὸν τῶν Ῥωμαϊκῶν πόλεων ἀμογητὶ τὸ πολέμιον παρεστήσατο τῷ ἀρχετύπῳ σοφίσματι προσχρησόμενος. μενοῦνγε τῇ Βερόῃ προσπίπτει καὶ πλεῖστον παρανάλωμα χρόνον ζημιωθὲν καὶ μεγάλους πόνοις προσομιλήσαν τὸ τέρας τῶν ἀγῶνων ἀστεφάνωτον ἀπεφέρετο, τῶν τὴν πόλιν περιουκούντων ἀντιπαραταξαμένων γεννηώτερον. ὁμως χρήμασιν ὀλίγοις τισὶ τὴν δμαιοχίαν ἠλλάξαντο· τοῦτο γὰρ ἦν αὐτῷ παιδα-

нието и смъртта и с това на свой ред да му се отблагодарят. С викове и сълзи той изреждаше подвизите, които бил извършил всред най-големи опасности заради ромеите, и изброявал борбите за тях. Той посочвал сраженията, записани с рани по тялото му — като че ли показвал изображенията на бойните си усилия, — а в същото време откривал много ясно белезите на неприятелските стрели. Накратко казано, заради претърпените страдания той молел облагодетелствуваните от него да го спасят от нови страдания. Те обаче отказали, понеже били подведени от едного, когото мълвата осмивала, че имал тайни сношения с жената на Бузас. Така те отпратили варварите без очаквания откуп. Бузас следователно, поставен в още по-голяма опасност, настоятелно молил варварите да отложат за малко смъртното наказание и като награда за това забавяне щял да им предаде крепостта. Той мислел, че ще трябва да пострадат най-напред тези, които са забравили направеното им добро, и тяхното безчовечие по-напред да бъде засегнато от нещастие, така, щото злото да се насочи най-напред против себе си. Неприятелите след това доста голямо обещание станали по-склонни към човеколюбие и с клетва потвърдили, че ще запазят Бузас жив, че не ще го убиват и ще го оставят да умре от естествена смърт, когато му настъпи часът. Те не щели да му причинят друга смърт, ако бъде изпълнено това, което обещавала. Бузас тогава научил аварите да построят една обсадна машина — понеже те били още свършено невежи в построяването на такива машини — и нагласил тая градобойна машина¹ да стреля. Не след много време крепостта била разрушена и Бузас, като научил варварите на нещо страшно — обсадното изкуство, си отмъстил за проявеното към него безчовечие. Защото след това варварите завладели без труд повечето ромейски градове, като си послужили с това първоначално изобретение. Те дори нападнали Бероя и при все че загубили извънредно много време и изразходвали много труд, не увенчали с успех края на борбите, понеже населението около града се противопоставило много храбро. Все пак срещу малко пари те си откупили мира, а това било привидно прикри-

¹ Някои сведения за градобойните машини, наречени „хелеполис“, са дадени у *Златарски*, История, I, 1, стр. 416.

νὸν τῆς ἀστοχίας ἐγκάλυμμα. 17. περικάθηται δὲ καὶ τὴν Διοκλιτιανῶν πόλιν κατὰ τὸ καρτερόν, ἀντετάξαστο δὲ καὶ ἡ πόλις ἐς τὰ μάλιστα καὶ προσβάλλειν ἀπειργεν ἐπ' ἀδείας καταπέλτας^α γὰρ ἐν τοῖς τείχεσιν ἀνεστήσαστο ἄλλα τε ἀμυντήρια, καὶ ἀπρόσοιτον ἦν τοῖς βαρβάροις ἐξ ὑπογύσου συμπλέκεσθαι. ἀπῆει τοίνυν ἀσχάλλων, καὶ τὸ δὴ λεγόμενον, τὸ τοῦ λύκου παθῶν κεναῖς γὰρ ἐκεχῆνει ἐλπίσιν. παρενθὺ δ' ἐπὶ τὴν Φιλίππου πόλιν μετέβαινε καὶ περιβάς τὸ πόλισμα ἐνήθηλει λαβεῖν. ἀντεμάχοντό τε οἱ τοῦ ἀστεος ἐντρεχέστερον καὶ πολλοὺς τραυματίας ἔκ τε τῶν περιβάλων καὶ τῶν ἐπάλξεων ἐποίησαντο, ὥστε τὸν Χαγάνον τὴν ἀσυλίην διὰ τὴν ἀρετὴν ἐπαινέσαντα προῖκα καταθέσθαι τὸν πύλεμον. ἐξ ἑωθινοῦ δὲ διαπεραιωθεὶς τὰς ὕλας τῆς λεγομένης Ἀστικῆς τῆ Ἀδριανουπόλει προστριβεται ἀγωνιστικώτερόν τε τῷ ἄστει προσέβαλλεν, ἀντικαθίσταντό τε καὶ οἱ τοῦ ἀστεος ἀλκιμώτερον. τοῖς δὲ Βυζαντίοις περιεβομβεῖτο ὡς Κάστος ἦλω καὶ Ἀνοιμούθ, καὶ πολλὸς τῆ πόλις ἐπεκύμαινε θρῦλος. ἐλοιδορεῖτο δ' ὁ αὐτοκράτωρ ἐς τὸ φανερώτατον ἀπὸ τινων τῶν τοῦ πλήθους ἀσυνέτων καὶ στωμύλων ἀνδρῶν, ὧν καὶ τὰ τῆς τύχης ἦν ἀνεπίφθονα καὶ τὰ τῆς γνώμης ἀζηλωτα, καὶ βλασφήμους ᾤδας κατ' αὐτοῦ συντιθέντες διέσυσρον κωμωδοῦντες ἐμμελῶς τὸ ἀπαίσιον, οἳ τύχη ἄλλ' ἀνοίγα τὸ δυσπραγὲς περιάπιοντες. ἀλλ' οὐκ ἀπέτεκεν ἡ λοιδορία θυμὸν τῷ αὐτοκράτορι· στεῖρα γὰρ ἦν πρὸς ὄργην ἡ τοῦ βασιλέως ψυχὴ καὶ πρὸς τὴν θυμικὴν φλόγα ἀσυνουσίατος. τὸν δὲ Κάστον ἀπέδοντο· χρηματισθέντες λίαν δαφιλῶς οἱ πολέμιοι, ὡς ἔκ τῶν καθ' ἡμᾶς προεσβυτέρων ἔστι λαβεῖν, καὶ τὸ πιστεύειν ἀζήμον. βασιλεὺς δὲ τὰς ἑαυτοῦ φροντίδας τοῖς πολεμίοις ἀντέταξε καὶ μείζον παρὰ σκευῆ πρὸς τὸ πολέμιον ἐξηρτύετο. καὶ τὸν Ἰωάννην, ὃν δὴ Μυστάκωνα τοῖς πολλοῖς ἔθος ἀποκαλεῖν, στρατηγὸν προσετήσαστο, ἐχειροτόνει δὲ καὶ τὸν Δρόκωνα ὥσπερ αὐτῷ ὑποστράτηγον παρήγορον τινα δῖναμιν ἐμπιστεύσας αὐτῷ. Λογόβαρδος δ' οὗτος τὸ φῦλον, ἀνῆρ

^α καταπέλτας V καταπέλται B καταπούλται vulg.

¹ За катапултите вж. посочвания у Златарски, История, I, 1, стр. 418 сл. — Grosse, op. cit., p. 337 sq. ² Теофилакт тук има предвид някоя антична басня, в която „вълкът е бил измамен“, напр. Езоповската басня за кучето и вълка (вж. Fabulae Aesopicae, ed. Halm, № 334), Бабриевата басня за вълка и жената (вж. Babrius, rec. Crusius, № 162), или възникналата през по-късно време басня за магарето и вълка (вж. Fabulae, op. cit., № 334). ³ Става дума може би за гористите склонове на Странджа планина. ⁴ От това място се вижда, че Теофилакт Симоката е черпил някои от сведенията си от устни разкази. ⁵ С титлата подстратег тук е обозначен помощникът на главнокомандуващия. Срв. Grosse, op. cit., p. 296. ⁶ У Павел Дякон (Paulus Diaconus, Historia, Langobardorum, III, 18—19) името е дадено в напис Дроктулф.

тие за неуспеха им. Те обсадили здраво Диоклитианопол, но градът се противопоставил с всички сили и смело възпирал настъпването им. Защото гражданите издигнали на стените катапулти¹ и и други защитни машини, така че за варварите било невъзможно да влязат в непосредствен бой. Така те си отишли с негодувание, понеже си изпатили, както се говори в приказката за вълка, който останал с отворени уста и празни надежди.² Хаганът веднага се отправил срещу Филипопол и след като обиколил града, помъчил се да го превземе. Гражданите обаче оказвали много дейна съпротива и от околоръстните стени и зъберите наранили мнозина. Така хаганът, след като възхвалил храбрата им защита, прекратил войната, без да иска откуп. Сетне, след като преминал рано сутринта горите³ на така наречената Астика, прибил се до Адрианопол и нападнал града с голям устрем. Обаче и гражданите оказвали много силна съпротива. Всред жителите на Византион пък се чувало, че Каст и Ансимут били пленени, и голямо вълнение закипяло в града. А императорът бил хулен съвсем открито от някои неразумни и устати лица от тълпата, на които нито благосъстоянието, нито умът били завидни. Те съчинявали срещу него злословни песни, подигравали се, като осмивали изкусно прокобата и приписвали нещастията не на случайност, а на безумие. Злословието обаче не предизвикало яд у императора, защото душата му била недостъпна за гняв и мъчно се възпламенявала от яд. Неприятелите пък възвърнали Каст, след като получили извънредно много пари. Това може да се узнае от нашите старци, та заслужава доверие.⁴ Императорът тогава насочил вниманието си към неприятелите и се приготвил да се бие срещу тях с още по-голяма сила. За стратег той назначил Йоан, който обикновено бил наричан Мистак, а като негов подстратег⁵ избрал Дроктон⁶, комуто поверил отделна войскова част. [Дроктон] бил по народност лангобард, извънредно храбър

ἀλκιμώτατος καὶ πρὸς τὸν πόλεμον ἐμβριθύνε-
τατος. ἐπεὶ δὲ περὶ τὴν Ἀδριανοῦ πόλιν ἐγέν-
οντο, τοὺς βαρβάρους τῆς πολιορκίας ἀφίσταν,
δευτέρῳ τε ἡμέρῃ ὁ πόλεμος ἐτετέλεστο. ἐνίκων
τοῖσιν Ῥωμαῖοι τοῖς βαρβάρους συμμίζαντες
καὶ ἐτετρακκία τὴν μάχην διέδεντο· κατεστρατήγει
γὰρ τῶν πολεμίων ὁ ὑποστράτηγος Δρόκτων.
ἐπιπλάστω γὰρ φρυγῇ τὸ ἐκείνου κέρας ἔδοξε
τοῖς πολεμίοις τὰ νῶτα παρέχεσθαι, ὡς οἱ
δεδοκίμος τοῦ Ῥωμαϊκοῦ τὸ ἀντίπαλον· εἶτα
τοῦ μάλιν ἀντεδίωξε καὶ μετόπισθε τῶν βαρ-
βάρων γενόμενον τοὺς συντυχόντας διώλεσεν.
ἀπήγεισαν τοιγαροῦν μεσημβρίας ὥρα οἱ Ἀβα-
ροι^α, ἄλλος ἄλλη διεσπαρμένοι καὶ ὡς ἂν τύχοι
φερόμενοι μετὰ συντόνου τινὸς ἀποδράσεως, ὁ
δὲ στρατηγὸς οὐ κατεδίωξε τὸ ἀντίπαλον· ἐφιλο-
σόφει γὰρ τῆς εὐδαιμονίας τὸ μέτρον τὰς ἐπ'
ἄκρον εὐεξίας, ὡσπερ εἰκός, εὐλαβοῦμενος. ἡ-
λυπόστροφον γὰρ ἡ τύχη καὶ ἀπιστον, νίκη δ'
ἐπαμείβεται ἄνδρας, ἵνα καὶ τι τῆς Ὀμήρου
δέλτου ἐπισπειρῶ τοῖς ἀφηγήμασιν^β. (pp. 90,
1 — 105,7)

5. Sclavini Thraciam vastant

III 4. Χειμῶνος τοιγαροῦν ὥρας διαδεξα-
μένης τὸν πόλεμον τῇ ἀεικινήτῳ καὶ ἀμοιβαίῃ
τῶν τροπῶν μεταβάσει, ὁ χάραξ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ
διαλύεται. ἐπιγυνομένου δ' ἤρος καὶ προσηνῆ
καὶ ἐπίχαριν ὄψιν παρεχομένου τῇ γῆ, ἡ κατὰ
τὸ εἰωθὸς τοῦ χρυσοῦ διανομὴ τῷ μαχίμῳ
ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος ἐξεπέμπετο. ὁ δὲ Ῥω-
μαίων τε καὶ Περσῶν πόλεμος ἐσφρίγα τε καὶ
ἐσφάδαζεν· τὸ δὲ Γετικόν, ταῦτόν δ' εἰπεῖν αἱ
τῶν Σκλαυηνῶν^с ἀγέλαι, τὰ περὶ τὴν Θράκην
ἐς τὸ κατερὸν ἐλυμαίνοντο, οἱ δὲ Μῆδοι τοῖς
Ῥωμαίων στρατηγοῖς συγκυρήσαντες παρανά-
λωμα φόνου ἐγένοντο, Ῥώμῃ δ' ἡ πρεσβύτις
ταῖς τῶν Λογοβάρδων ἀντεῖχεν ἐφόδοις, τῇ δὲ
Λιβύῃ αἱ τῶν Μαυρουσίων δυνάμεις διετέλουν
ἐξίτηλοι καὶ τῷ πλήθει τῶν Ῥωμαϊκῶν ἀνδρα-
γαθημάτων πρὸς τὸ ταπεινὸν καὶ κατητονημένον
ἀπέκλινον. (pp. 116,20 — 117,6)

6. Mauricius expeditionem contra Avares parat

V 16. Ἄρτι γε ἄρα πον τοῖς περὶ τὴν ἔω
γελώσης ἡμέρας τοῖς πράγμασιν, καὶ τὴν

^α Ἀβαροι V. βάρβαροι vulg. ^β Hom. II. VII, 339. ^с Σκλαβηνῶν V sed incertum an β pr. m. scriptum sit. Σκλάβοι Photius.

¹ Срв. IIas, VII, 339. ² Теофилакт Симоката иска чрез това да загатне, че продължи-
телните почти 20-годишни войни между перси и ромей в 591 г. били завършени. За събитията общо
вж. Кулаковский, пос. съч., II, стр. 453—455.

мъж и твърде издръжлив във война. Те,
щом дошли при Адрианопол, разкъсали
обсадата на варварите и на следния ден
войната била свършена. Ромейте, когато
влезли в бой с варварите, клонели към
победа и изходът на сражението се очер-
тавал в тяхна полза, защото подстратегът
Дроктон надхитрил неприятелите: дей-
ствително неговото крило се престорило,
че бяга, а неприятелите си помислили, че
той им обръща гръб, като че ли ромей-
те се боели от противника. Той обаче
отново се втурнал да ги преследва и ка-
то се явил в тил на варварите, погубил
всичките, които му попаднали. И тъй по
падне аварите се оттеглили, разпръснали
се на различни страни и ударили, както
можели, на силно бягство. Стратегът
обаче не преследвал противника, защото
разсъждавал, че щастieto трябва да бъде
умерено, и се боял, както е естест-
вено, от прекомерното благополучие, за-
щото щастieto е непостоянно и невярно,
а „победата мени мъжете“¹, за да си
послужим в разказа си с нещо от Хо-
меровите съчинения.

5. Славяни опустошават Тракия

Прочее, когато зимата изместила вой-
ната поради вечнодвижещото се и про-
менливо въртене на слънцето, ромейският
стан се разпръснал. А щом настъпила
пролетта и придала ласкав и приятен вид
на земята, императорът изпратил, как-
то обикновено, да се раздаде заплатата
на войниците. Войната между ромей и
перси се разраснала и закипяла. А гети-
те, сиреч пълчищата на славяните, силно
опустошавали земите в Тракия. Мидий-
ците попаднали на ромейските стратези
и били избити, старият Рим отблъсвал
нападенията на лангобардите, а в Либия
войските на мавританците били изтребени
и геройствата на ромейската войска за-
почнали да стават по-скромни и по-не-
значителни.

6. Маврикий готви поход срещу аварите

Когато денят току-що се усмихвал на
работите в Изтока² и не ставал, както

πρόοδον οὐκ ἐν κλήνης βαρβαρικῆς μυθικῶς ποιουμένης Ὀμηρικώτερον, βοδοδάκτυλός τε ἀπανηραμένης ἀκούειν, ἐπεὶ τὸ ξίφος τοῖς αἵμασιν αὐτοῖς οὐ φοινίσσεται, τὰς δυνάμεις ὁ αὐτοκράτωρ ἐς τὴν Εὐρώπην ὡς τάχιστα μεταβίβαζεν ἐπὶ τε τὴν Ἀρχίαλον τὴν ἐκδημίαν παρασκευάζεται διεγνώκει γὰρ τὸ Ἀβαρικὸν αὐθις ἐθέλειν φοιτᾶν. προσδοκίμου τοιγαροῦν τοῦ βαρβαρικοῦ τυγχάνοντος, ἐς παρασκευὴν συνετάκτο. οἱ μὲν οὖν ἐντιμότεροι τῶν ἐς συγκλήτου βουλὴν κατελιπάρουν τὸν Καίσαρα χειροτονήσαι στρατηγὸν τῷ πολέμῳ καὶ ἀναβολὴν τὰ τῆς βασιλευσῆς ἐπιβολῆς ἀποφύγεσθαι. ἐπεὶ δὲ οὐκ ἔπειθον, ὁ τῶν ἱερατικῶν ταγματῶν ἡγούμενος ἐδέετο τὸν βασιλέα ἀποστράτηγον εἶναι, ἐτέρῳ δὲ τὰ τῆς ἀγωνίας περιβαλεῖν. ἐπεὶ δὲ οὐδὲ οὗτος αἰδέσιμος ἦν ἔξαιτούμενος, ἡ βασιλεία ἅμα τοῖς παισὶ ποτικωμένη ἠντιβόλει τὸν γαμέτην τὸν Καίσαρα ἐπὶ δευτέρας γενέσθαι φροντίδας. ὡς δὲ καὶ ταύτης ἡ ἀξίωσις πρόσωπον οὐκ ἔσχεν αἰσχυρτηλὸν ἢ μέλος πειθίγιον, ἐξεχώρει τῶν βασιλείων ὁ αὐτοκράτωρ Μавρικίος παρασάγγην ἓνα καὶ ἡμιόλιον ἑβδομον δὲ ἄρα τοῦτο τοῖς Βυζαντίοις ἀνόμασται. κατ' ἐκείνην γοῦν τὴν ἡμέραν ἡλίῳ μεγίστη γέγονεν ἔκλειψις. ἓνατον δὲ ἄρα τοῦτο ἔτος ἐτύγχανεν ὃν Μавρικίου τοῦ αὐτοκράτορος. ἐπεγένοντο δὲ καὶ ἔξαισιων πνευμάτων φουσίματα, νότος τε βίαιος, ὡς μονονουχὶ καὶ τὴν ἐπιβύθιον ψηφίδα ἀναρρίπτειν τῷ θολῷ τοῦ σάλου. ὁ μὲν οὖν αὐτοκράτωρ ἀνηκῶς Δαλαυζάν τὸν Πέροσην ἤκοντα ὡς αὐτὸν παλινδρομεῖ πρὸς τὸ βασιλεῖον ἄστει, διαθείς τε ὡς ἐνὴν ἐπιδειξίως τὴν τῆς πρεσβείας ἀξίωσιν τοῦ σκοποῦ αὐθις τῆς ἐκδημίας ἀπήρχετο. τυχεῖν δὲ γλιχόμενος καὶ θείας ἰνὸς ἐποπτίας συστρατευσομένης αὐτῷ ἐπὶ τὸ μέγα τῆς θρησκείας κατεπαννυχίζετο τέμενος τὸ ὑπὸ Ἰουστινιανοῦ ᾠκοδομημένον τοῦ αὐτοκράτορος ἐς προσηγορίαν δὲ τῆς τοῦ θεοῦ σοφίας τὸ ἱερόν ἀνατέθειται. μηδεμιᾶς τοιγαροῦν ὄψεως ἐνυπνίων ἐπιφανείσης αὐτῷ, λιταζόμενος ἅμα τῷ λαῷ εἰς τὴν πρὸ τοῦ ἄστεος τῆς θεομήτορος οἰκίαν διημέρευε μυσταγωγούμενος, καὶ τῆς θεανδρικῆς μετελάττανε πανδαισίας· ὁ δὲ νεῶς πρὸς τῇ Πηγῇ καταλέγεται.

приказно се изразява Хомер, от варварското легло, отказвайки се да бъде смятан за розовопръстата [Еос]¹, понеже мечът не се оцветявал червено от самите кърви, императорът прехвърлил войските си в Европа, колкото можел побързо. Той приготвял похода си срещу Анхиало, понеже бил узнал, че варварите искали отново да нахлуят. Така че докато очаквал варварската войска, той се готвел за войната. По-видните сенатори молили настоятелно императора да назначи стратег за войната и да не предприема той лично нападението. Но понеже не го убедили, началникът на свещенослужителското съсловие² го замолил да се откаже от длъжността стратег, като възложи грижите за воюване другиму. Но когато молбите и на тоя достопочтен мъж били отклонени, императорицата заедно с децата си с плач коленипреклонно молила съпруга си императора да промени своето намерение. Но тъй като император Маврикий нито се трогнал от нейната молба, нито я послушал, излязъл от дворците на една и половина парасанга³ далеч. Това място се наричало от византийците Евдомон⁴. През тоя ден станало голямо слънчево затъмнение. Тази година била деветата на император Маврикий. Появили се също необикновено силни ветрове и мощен южняк, който едва ли не изхвърлял пясъка от дъното на морето вследствие на вихровото вълнение. Императорът, когато чул, че при него дошел персиецът Далауза, завърнал се в царския град и след като уредил благополучно молбата на пратениците, доколкото това било възможно, отново започнал да мисли за похода. А понеже желяел да му се яви и някакво божествено видение, което да му помага в похода, прекарал нощта в големия храм на нашата Христова вяра, построен от император Юстиниан и наречен на божията мъдрост.⁵ Но тъй като никакво съновидение не му се явило, той започнал да се моли заедно с народа и прекарал целия ден в дома на божията майка — който е пред града, — гдето се приобщил към светите тайнства и приел светото причастие. Тази църква се нарича „[Богородица] при Извора“. На

¹ Еос е единската богиня на зората. ² Т. е. цариградският патриарх. ³ Парасангата е персийска мярка за дължина (равна на 5940 м), която е преминала в класическия гръцки език, а оттам и във византийски език. ⁴ Евдомон (Septimum), т. е. седми милиарен стълб, се наричало това място, понеже се намирало на седем мили от Цариград — сега Макри-хори, или Макрикьой, на Мраморно море. Вж. *Jain, op. cit.*, p. 408—411. ⁵ Църквата Св. София в Цариград.

τῇ δὲ ὑστεραίᾳ δ βασιλεὺς ἀπάρας ἐντεῦθεν ἐπὶ τὸ λεγόμενον Ἑβδομον γίνεται ἑκταῖος δὲ τῷ Ῥηγίῳ προσέβαλλεν. ἐνταῦθα πλήθος ἀπειρον τῶν μεταιόντων συνήθροιστο καὶ ἤξιον τι παρὰ τοῦ βασιλέως ἐλέσθαι. ὁ μὲν οὖν αὐτοκράτωρ τὰ συρρεύσαντα πλήθη τοῖς ἐκεῖσε βασιλείοις ἐναποκλείσας φιλανθρωπίας ἤξιον, ἱκανά τε κατακερματίσας ἀργύρια ἐφυχαγώγει τῆς ἀθροισθείσης πληθῆος τὸ τῆς πενίας κατώδιον, ὀρθροῖς τε γενόμενος ἐγκελεύσας τε τὰς σάλπιγγας τῆς πορείας ἀπήρχετο ἐπὶ τε τοῖνυν Ῥάμφο^α γενόμενος ὑπὸ τῶν σωματοφυλάκων προεπομπεύετο. ἡ δὲ ἑκταῖς εἰς μῆκος διέτεινεν. ὁ δὲ αὐτοκράτωρ περιεγάνυτο τῷ σχήματι τῆς ἐκτάξεως τῆς προπομπούσης δυνάμεως. τὸ δὲ μάχιμον κατόπιν ἐβάδιζεν, τό τε ξύλον τοῦ σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ ἐς ὕψος ἐπὶ δόρατος χρυσοῦ ἀπηρώγητο καὶ προηγείτο τοῦ τε βασιλέως καὶ τῆς περιπόλου δυνάμεως. ὑπὸ δὲ δευτέρῳ ἔω θηρίον παμμέγεθες (ὅς δὲ τοῦτο ἐτύγχανεν ὄν) ἐχώρει κατὰ τοῦ Καίσαρος. τοῦ τοῖνυν βασιλείου ἵππου ὑποταραχθέντος τῇ ἀθρόᾳ τοῦ θηρίου ἀφίξει, τῆς καθέδρας ὑποβαλεῖν τὸν βασιλέα τὸν ἐπιβάτην κατεστασίαζεν. τοῦ δὲ βασιλέως λίαν ἐπόχως ἐχομένου τοῦ χαλινοῦ, γίνεται ἄκων ὁ ἵππος πειθήνιος, τὰ τε τῆς ὄψεως ἀποβαλλόμενος δείματα καὶ τὴν γνώμην μετέβαλλεν αὐθις ταῖς ἡμέραις οἰκονομούμενος. τὸ μὲν οὖν θηρίον ὑπὸ μηδενὸς πολεμούμενον ἀνανταγώνιστῳ ἄλλῃ τὴν πάροδον εἶχεν ἀζήμιον. ὁ δὲ αὐτοκράτωρ τοῦ θηρίου ἕφανοὺς γενόμενος ἐπὶ τὸ μέτωπον τοῦ σταυροῦ διατυπώσας τὰ σήματα, ὡς ἔθος ἐπὶ τῶν παραδόξων Χριστιανοῖς ἀπεργάζεσθαι, εἶχετο τῆς βαδίσεως ταῦτά που θαυμάζων τὰ τῶν ἐπηκολουθηκόντων παράλογα.

VI 1. Προσπελάσας τοιγαροῦν δ αὐτοκράτωρ τῇ Σηλυμβρίᾳ^б ἐπὶ τὴν Πείρινθον, ἦν Ἡράκλειαν εἴθισται τοῖς νεωτέροις ἀποκαλεῖν, διὰ ναυτιλίας τὰς δρομὰς ἐποιεῖτο. τοῖνυν ταχυναντοῦσαι νῆες παρήσαν τῆς περὶ αὐτὰς ἀγρίας κατασκευῆς μηδὲν πρὸς βασιλεῖον ἐκπομπὴν ἀποδέουσαι. τοῦ ἀπόπλου τοιγαροῦν ἀπαρχομένου τοῦ αὐτοκράτορος, κατηνέχθη ὕδωρ ἐξαίσιον, ἀνέμων τε ἀκαθέτων ἐπηκολούθει κινήματα, ὡς τοὺς ἐρέτας τοὺς τε προσκώπους χαίρειν φράσσοντας τῇ κώπῃ ἐρέττειν παύεσθαι, τύχη δὲ ἐπιτρέψαι τὰ σκάφη, τὸν δὲ αὐτοκράτορα ἅμα τῇ περὶ αὐτὸν πεντηκοντόρῳ παραδόξῳ σωτηρίᾳ

^а βάμφοc V βόμφοc vulg. ^б Σηλυμβρία V Σηλυβρία vulg.

¹ Рамфос — място близо до Ригнон. Точното му местонахождение е неизвестно. ² Силимврия — дн. град Силиврия. Вж. Jireček, op. cit., p. 53 sq.

следния ден императорът потеглил оттам и дошел при така наречения Евдомон. На шестия ден той се отправил за Региум. Тук огромна тълпа от просяци се събрала и молела да получи нещо от императора. Самодържецът, след като събрал в тамошните дворци стеклото се множество, отнесъл се човеколюбиво с него и като развалил достатъчно сребърни пари, облекчил причинената от бедността болка на събраната тълпа. Той станал сутринта рано и като дал заповед с тръби, тръгнал на път. Така той стигнал в Рамфос¹ предхождан в шествието от телохранителите си. Редицата се проточила на голяма дължина. Самодържецът се наслаждавал, като гледал редиците на войската, която участвувала в шествието. Бойно ядро вървяло от дире, а дървото на кръста Христов било закачено високо на златно копие и предхождало императора и войската около него. Във втория час на деня един огромен звяр (а това било глиган) се спуснал срещу императора. Поради това неговият кон се изплашил от неочакваната поява на звяра и се помъчил да хвърли от седлото императора-ездач. Но понеже той държал много здраво юздите, конят, след като било отстранено страшилището от погледа му, станал против волята си послушен и отново променил настроението си, като се подчинил на поводителите. Звярът, без да бъде нападан от някого, с непреодолима сила преминал невредим. Императорът, след като изчезнал звярът, направил на челото си знака на кръста, както християните имат обичай да правят в неочаквани случаи, и продължил да върви, като се учудвал на тези ненадейни произшествия.

Императорът, след като се приближил до Силимврия², пожелал да замине по море за Перинт, който днес обикновено наричат Хераклея. Затова дошли бързоплувни кораби, снабдени с всякакво съоръжение, подходно за императорски съпровод. Когато императорът отплувал, небивал дъжд се излял и последвали неударжими ветрове, така че гребците и весларите изоставили веслата и престанали да гребат, а корабите предоставили на съдбата. Императорът обаче заедно със своя кораб с петдесет весла избягнал корабкрушението и неочаквано се

ἐν τῷ Δαονίῳ διασωθῆναι τὴν ναυαγίαν ἐκκλίναντα. ἐν τούτῳ δῆτα τῷ χωρίῳ καταπαννυχιζόμενος ὁ αὐτοκράτωρ, ἐξ ἐωθινοῦ αἰθρίας γενομένης, ἀναβάς ἐπὶ τὸν βασιλεῖον ἵππον ἐς Ἡράκλειαν γίνεται. ἐπὶ τὸν τοῖνον Γλυκερίας, τῆς μάρτυρος νεῶν ἐντεμενίζεται, ὡς οἶόν τε ἦν τιμήσας τὸ τέμενος χρήματά τε ἐπιδούς, ἐφ' ᾧ τὰ πῦρ καταπεπιωκῶτα τοῦ ναοῦ ὑπὸ τῶν Ἀβάρων πρὸς νεώτερον κάλλος μεταχωρεῖν, τὰς δυνάμεις ἐκτάξας ἀπεφοίτα τοῦ ἄστεος. ποιήσας τοῖνον παρασάγγας τέσσαρας, ἡλίου κεκλικῶτος στρατοπεδεύεται ἐπὶ τι ὑπτιον χωρίον τὴν θέσιν, πολύανδρόν τε καὶ ἀφθονία τῶν εἰς ἐπισημοῦς περιρροούμενον. κατὰ τοῦτον δὴ τὸν χώρον^α τάφρον ὁ βασιλεὺς διεγράψατο. τῶν δὲ περιπόλων τοῦ αὐτοκράτορος τὰς αὐλαίας τῆ βασιλικῆς σκηνῆς περιβαλλομένων δορυφορίας πρὸς κοσμοσύνην, ἐκεκράγει γυναῖον, ὁ δὲ βοῆ διήχει καὶ ἐς τὸ πυκνότερον κατεφέρετο. ὠδίνες γὰρ παρελύπουν τὸ γυναῖον. τῶν μὲν οὖν περὶ τὸν αὐτοκράτορα τις ὑπασπιστὴς ἐξεχώρει κωλύσων τῆς δυσφωνίας τὴν ἀνθρωπὸν. ἐπεὶ δὲ ἐν τῷ οἰκίσκῳ ἐγγίγνεται τὴν τε τῆς βοῆς αἰτίαν διεπνυθάνετο, τίπτει τὸ γυναῖον. ὁ δὲ τόκος πλημμέλημα φύσεως ἐτύγχανεν ὄν. παιδίον γὰρ ἦν ὀφθαλμῶν τε καὶ βλεφαρίδων καὶ ὀφρυῶν ἀμέτοχον, χειρῶν τε καὶ βραχιόνων ἀλλότριόν τε καὶ ἀδιατύπωτον^β πρὸς δὲ τῷ ἰσχύῳ ἐχθρὸς αὐτῷ οὖραον ἦν προσφνές. ἀτὰρ τούτου δῆτα τοῦ θεάματος ὁ ὑπασπιστὴς ἰστορήσας τὸν τρόπον ὡς τὸν βασιλέα τὸν τε πατέρα καὶ τὴν μητέρα καὶ τὸ παιδίον καθείλκυσεν. ὁ μὲν οὖν αὐτοκράτωρ ἐς θέαν τοῦ τέρατος γεγυνώς, καὶ ὅπως τοῦτο ἐπηκολουθήκει τοὺς γονεῖς τοῦ τέρατος ἐξετάσας, μηδὲν τι διαγνούς ὑπὸ τῶν τεκόντων καταλύει τὸ θέατρον, τὸ δὲ τέρας ἀναρεῖσθαι κελεύει. ἢ μὲν οὖν τερατοτόκος ἀφέθη, τὸ δὲ παιδίον τὸ ξίφος ἠσπάρετο.

VI 2. Δευτέρῳ δὲ ἡμέρᾳ μετεφοίτησεν ὁ βασιλεὺς καὶ πρὸς τὸ λεγόμενον Ἐνατον στρατοπεδεύεται, ὁδοπορήσας τε παρασάγγας δύο τάφρον ἐδείματο. κατὰ τοῦτον δῆτα τὸν χώρον ἐκ τῶν βασιλείων ἵππων ὁ ἐπισημότερος, τῷ χρυσέῳ κόσμῳ καταλαμπόμενος, πεσῶν ἀπέσκη ἀθρόον διαρραγείς. ὁ δὲ βασιλεὺς οἰωνοσάμενος ἐπὶ τούτοις πᾶσι τοῖς συμβόλοις ἀπαισίων καὶ λίαν δεινῶν ἐσομένων πραγμάτων αὐτῷ περίλυπος ἦν, δέει τοῦ μέλλοντος ἐπὶ τοῖς παροῦσι προσαρπτόμενος.

^α χώρον correxit de Boor ex χρόνον pr. m. ut vid. V.

спасил в Даонион¹. След като прекарал нощта на това място, императорът се качил на императорския кон и понеже времето се изяснило от ранна сутрин, отишел в Хераклея. Той влязъл в храма на мъченицата Гликерия² и почел, доколкото било възможно, светото място, като дал пари, за да подновят она част от украсата на храма, която пострадала от огъня, причинен от аварите. След това строил войската и напуснал града. После, като изминал четири парасанги, спрял се на стан към залез слънце при едно разположено в равнината селище, което било гъсто населено и изобилствувало с припаси. На това място царят прокопал ров. Когато телохранителите му поставяли за отличие дворцовата стража около императорската палатка, една жена започнала да пиши силно, понеже била измъчвана от родилни мъки, и викът ѝ ставал все по-чест и се разнасял надлъж и нашир. Един от щитоносците на императора излязъл, за да спре неблагозвучния писък на жената. Тъкмо когато той влязъл в къщичката и попитал за причината на вика, жената родила. Новороденото било грешка на природата, понеже било без очи, клепки и вежди, също без длани и лакти, а и безформено. Освен това на бедрото му била израснала рибя опашка. Щитоносецът, след като разказал на императора какво е видял там, довялкъл бащата, майката и детето. Императорът, като видял чудовището, разпитал неговите родители как се е случило това. Той обаче не узнал нищо от тях, прекратил зрелището и заповядал да погубят чудовището. Така родилката на чудовището била освободена, а детето погубено с меч.

На втория ден императорът продължил пътуването си и се отправил към така наречения Енатон³. След като изминал две парасанги, направил окоп. На това място тъкмо най-личният от императорските коне, украсен със златна украса, паднал, убил се и веднага издъхнал. Императорът, като съзирал във всички тия поличби предсказание, че работите ще бъдат за него нещастни и много страшни, бил извънредно наскърбен: поради това, което ставало, той бил обзет

¹ Даонион — град на брега на Мраморно море, между дн. Ерегли и Силиврия. Вж. Златарски, История, I, 1, стр. 275. — Jireček, ibid., p. 101. ² За мъченица Гликерия вж. H. Delehaye, Les origines du culte des martyrs, Bruxelles 1933, p. 244 sq. ³ Енатон — Девети, място на девет милн от Цариград.

τῇ δὲ ὑστεραία παροδευομένῳ τῷ βασιλεῖ ἐν-
τυγχάνει αὐτῷ ἐλάφῳν πληθύς, οἱ μὲν οὖν περὶ
τὸν αὐτοκράτορα τόξοις καὶ βέλεσι τῶν ζώων
ἐπετοξάζοντο, πλήττεται γοῦν το μέγιστον τῶν
ἀγελαζομένων ἐλάφῳν, καὶ εἰκότως ἐπιδίωξις
καρτερὰ ὑπὸ τῶν κνηγετούντων ἐγένετο. ἤλιου
τε θυομένου, καὶ τῆς ἐλάφου ἐξαλλομένης καὶ
τῷ τάχει τῶν ποδῶν ἀποκλινοῦσης τὴν θήραν,
οἱ μὲν ἄλλοι ἐπαύοντο, τῶν δὲ τῷ βασιλεῖ τις
δορυφόρων καὶ Γήπαις τὸ γένος ἀνὴρ εἶχοντο
τῆς διώξεως. ἐπὶ τινα τοίνυν δρυμὸν χωρησάσης
ἐκείνης αὐτῆς τῆς ἐλάφου τῇ τοῦ δρόμου ὠκύ-
τητι ἐγκρουπτομένης^α τε τῷ κατακόμῳ τῆς
λόχμης, καὶ οἱ ἄνδρες ἐς τὸ πρόσω ἐχώρουν
τῷ φιλονίκῳ τῆς θήρας παροτρυνόμενοι μᾶλλον
πρὸς τὴν ἐπίτευξιν. ὁ μὲν οὖν Γήπαις τὸν
νεανίαν δρυὸν ἐσθῆτα περιβεβλημένον λαμπρὰν
ζώνην τε χρυσοῦν ἐμπορησάμενον οὐκ ἄκοιμῳν,
τόν τε ἵππον αὐτοῦ χρυσοχάλινον, ἀνεῖλε τὸν
δείλαιον δολοφονήσας αὐτὸν ὑπὸ τινα φάραγγα.
ὁ μὲν οὖν δορυφόρος ἀντὶ τῆς ἐλάφου κακὸν
κακίστης ἐφέσεως γέγονε θήραμα οἴκοθεν καὶ
ἀφ' ἑαυτοῦ τὴν ἐπιβουλήν ἐνεγκάμενος· λίνα γὰρ
αὐτῷ καὶ ἄρκυς καὶ δίκτυα ὁ χρύσεος κόσμος ἐγί-
νετο, συνέκδημος κατάκοσμος καὶ συνοδοιπόρος
ἐπιβουλος. πρώτης δὲ φυλακῆς τῆς νυκτὸς γενομέ-
νης, ὁ μὲν ἐργάτης τοῦ φόνου ἐς τὸν χάρακα ἐπα-
νῆκεν, ὁ δὲ βασιλεὺς οἱ τε ἀμφ' αὐτὸν τὸν δορυφό-
ρον μηδαμῇ που θεώμενοι ἐπὶ τῇ ἀθλίᾳ τὰς ψυχὰς
κατεπλήττοντο. τοῦ ἵππου τοίνυν τρητάλλως πλα-
νωμένου, γηπόνος ἀνὴρ τοῦτου περιτυγχάνει καὶ
ἐς τὴν τάφρον αὐτὸν ἀπεκόμει. ὑποιοπήσας
γοῦν ὁ βασιλεὺς τοῦτον αὐτὸν κύριον καθεστάναι
τοῦ φόνου ἐς βράσων ἐξεδίδου κολάσεων.

Τῇ δὲ ὑστεραία ἄνδρες τρεῖς Σκλαυηνοὶ^β τὸ
γένος μηδὲν τι σιδήρου περιβαλλόμενοι ἢ δρυά-
νων πολεμικῶν ἐάλωσαν ὑπὸ τῶν τοῦ βασιλέως
ὑπασπιστῶν κιδάραι δὲ αὐτοῖς τὰ φορτία, καὶ
ἄλλο τι οὐδὲν ἐπεφέροντο. ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς
διηρώτα τί τὸ ἔθνος αὐτῶν, καὶ ποῖ τὰς διατριβὰς
ἐκληρώσαντο, τὴν τε αἰτίαν τῆς περὶ τοὺς
Ῥωμαϊκοὺς τόπους ἀναστροφῆς. οἱ δὲ τὸ μὲν
ἔθνος ἔρασαν περικνεῖαι Σκλαυηνοὶ πρὸς τῷ

от страх за бъдещето. На другия ден,
когато императорът пътувал, натъкнал
се на множество елени. Придружниците
на императора започнали да хвърлят стре-
ли и копия по животните, така че от
стадото елени било ударено най-едрото
животно, което, както е естествено, лов-
ците започнали да преследват упорито.
Когато при залез слънце еленът изскочил
напред и с бързите си крака не се оста-
вял да бъде уловен, ловците прекра-
тали преследването, а само един от
копиеносците на императора и един мъж
по народност гепид продължили гонитба-
та. След като еленът навлязъл в една
гора и с бързото си тичане се скрил
в гъстите ѝ дебри, двамата мъже,
подбуждани от ловджийското честолю-
бие, още повече от желанието да успеят,
продължавали да вървят напред. Гепи-
дът, понеже виждал, че младецът е об-
лечен в бляскави дрехи и пристегнат със
златен и изящен пояс, а конят му със
златни юзди, погубил нещастника, като
го убил с измама в един дол. Вместо
елена самият копиеносец следователно
станал по своя собствена вина лош лов
на най-лошо желание, още повече поне-
же сам той дал повод за нападението.
Защото златната му украса се превър-
нала за него в серкме, примка и лов-
джийска мрежа, съпътник нескромнен и
придружник коварен. Когато настанала
първата нощна стража, извършителят на
убийството се завърнал в лагера, а им-
ператорът и свитата му, понеже не виж-
дали никъде копиеносеца, се обезпокоили,
защото нямали вест за него. Един
земделец попаднал на коня му, който
се скитал безцелно, и го отвел в стана.
А императорът, понеже запозрял, че
този е извършителят на убийството, пре-
дал го на разпит чрез мъчения.

На следния ден трима мъже по на-
родност славяни, които нямали върху
себе си нищо желязно, нито някакви
бойни оръжия, били заловени от щито-
носците на императора. Багажът им се
състоял от гъдулки и не носели нищо
друго. Императорът ги запитал кой е
техният народ, къде пребивават и при-
чината за тяхното бродене около ромей-
ските места. А те отговорили, че са по
народност славяни¹ и живеят към бре-

^α ἐγκρουπτομένης V ἐγκυπτομένης vulg. ^β Σκλαβηνοὶ correxit de Boor ex Σκλαυηνοὶ sec. ut vid. m.V.

¹ За разказа, който следва, вж. Jireček, Geschichte der Serben, I, p. 75 и бел. 1. — Успенский, История, I, стр. 639 и сл.: според Успенский този разказ не предава истинска случка. Кулаковский, пос. съч., II, стр. 455, предполага, че това са били цигани.

τέρματι τε τοῦ δυτικοῦ ᾠκημένα Ἰσθμοῦ, τὸν δὲ Χαγάνον μέχρι τῶν αὐτόθι πρέσβεις ἐπέμψασθαι ἐπὶ συλλογῇ μαχίμων δυνάμεως δῶρά τε πολλὰ τοῖς ἐθνάρχαις φιλοτιμήσασθαι. τοὺς μὲν οὖν δεξαμένους τὰ δῶρα τὴν συμμαχίαν αὐτῶ ἀπανήσασθαι, ἀποκναίειν τε αὐτοὺς τὰ μήκη τῆς ὁδοπορίας δυσχεριζόμενων, ὡς δὲ τὸν Χαγάνον ἐπαποστείλασθαι αὐτοὺς ἐκείνους τοὺς ἐαλωκότας ἀπολογίας ὑπόθεσιν ἔχοντας πεντεκαίδεκά τε μῆσι τὴν ὁδὸν διανύσαι. τὸν δὲ Χαγάνον ἐπιλαθόμενον τοῦ νόμου τῶν πρέσβων δογματίσαι κωλύμην αὐτοῖς τῆς ἀναξεύξεως. αὐτοὺς τε τῶν Ῥωμαίων ἔθνος ἀκηκόοντας ἐπὶ τε πλούτῳ καὶ φιλανθρωπίᾳ λίαν, ὡς ἔστιν εἰπεῖν, εὐκλεέστατον, ἐμπορευσαμένους τὴν εὐκαιρίαν πρὸς τῇ Θράκῃ ἀναχωρήσαι. κηδάρας τε ἐπιφέρεσθαι διὰ τὸ μὴ ἐξησκήσθαι ὄπλα τοῖς σώμασι περιβάλλεσθαι, τῆς χῶρας αὐτοῖς ἀγνούσης τὸν σίδηρον κἀντεῦθεν τὸν εἰρηναῖον καὶ ἀστασίαστον παρεχομένης τὸν βίον αὐτοῖς, λύρας τε καταπλάσσειν περιλαλεῖν οὐκ εἰδότας ταῖς σάλπιγγιν· οἷς γὰρ ὁ πόλεμος ἦν ἀνιστόρητος, εἰκότως ἂν ἐφρασκον ἀγρότερα^α πως ὑπεῖναι τὰ τῆς μουσικῆς μελετήματα. ὁ μὲν οὖν αὐτοκράτωρ ἐπὶ τοῖς ἱηθεῖσι τὸ φύλον ἀγάμενος φιλοξενίας ἡξίου ἐκείνους αὐτοὺς τοὺς ἀπὸ τῶν βαβυλῶν ἐντευχηκότας αὐτῶ, θαυμάσας τούτων τῶν σωμάτων τὸ μέγεθος τὸ τε μεγαλοφυῆς τῶν μελῶν ἐς τὴν Ἡράκλειαν τούτους παρεπέμπετο.

VI 3. Τρίτη δὲ ἡμέρα, καὶ πρέσβεις ὑπὸ τοῦ βασιλείου ἐξεπέμποντο ἀστεος, ἣ τε ἀξίωσις ὑπὸ τῆς συγκλήτου ἐς τὸν βασιλέα ἐγίνετο· ἣ δὲ ὑπόθεσις τὴν ἐπαράξεν τῆς βασιλείας ἐκδημίας ἐθῆρα λαβεῖν. ὁ μὲν οὖν αὐτοκράτωρ μηδὲν τι προσηκόμενος τῆς πρεσβείας παλιννοστεῖν προστάττει τοῖς πρέσβεισιν. τετάρτη δὲ ἡμέρα, καὶ ἐς τὸ πρόσω ὁ αὐτοκράτωρ μεταχετεύετο. στενῆς δὲ γέφυρας ἱκανοῖς στρατεύμασιν ὀμλούσης, τεναγώδους τε δυσχωρίας συγκυρησάσης αὐτοῖς, δυσδιέξοδος ἦν ἡ διάβασις. ὑπῆσαν δὲ πλησίον πηγαὶ ποταμοῦ ὃν Ξηρόγυπον προσκαλοῦσιν οἱ πλησιόχωροι. ἀκοσμούσης τε τῆς δυνάμεως περὶ τὴν διάβασιν, θρύλου τε περὶ τὴν γέφυραν ἀναθορήσαντος, ἀνυπονοήτου τε βοῆς προσγενομένης τῶ πλήθει, καὶ τινων κατακημμισθέντων ὑπὸ τῆς περὶ τὸν ὄχλον ἐκθλίψεως, τοῦ ἵππου ἀποβάς ὁ βασιλεὺς καὶ βακτηρίας ἐλόμενος αὐτουργὸς ἐγίνετο κοσμιότητος, καὶ τῆς ἐπιθέσεως ἀπέ-

^α ἀγρότερα V αἰρετώτερα vulg.

га на западния океан. Хаганът бил проводил, продължили те, пратеници чак дотам, за да събират войска, годна за война, и да почетат с много дарове племенните вождове. А тези, след като приели даровете, били се отказали от бойния съюз с него, понеже твърдели, че дългото пътуване щяло да бъде мъчително за тях. Заловените се оправдали с това, че били пратеници при хагана — те били изминали пътя за петнадесет месеца. А хаганът, който бил забравил закона за пратениците, бил решил да им попречи да се завърнат. Те обаче като били чули, че ромейският народ бил, така да се каже, най-прославен с богатство и човеколюбие, използвали случая и преминали в Тракия. Имали гъдулки, понеже не били привикнали да носят на тялото си оръжие, тъй като тяхната страна не познавала желязото и им предлагала мирен и спокоен живот. Те свирили на лири, понеже не умеели да надуват бойните тръби. Тъй като войната не им била известна, то, казвали, естествено било музикалните им занимания да са малко по-прости. Тези думи накарали императора да се учуди на племето им и той удостоил с гостоприемство варварите, които били попаднали при него. Като се възхищавал от тяхната снажност и добре развитите им крайници, изпратил ги в Хераклея.

На третия ден били изпратени от царския град пратеници, които донесли на императора молбата на сената. Тя целяла да подтикне императора да се завърне от странствуването си извън града. Императорът никак не се съгласил с пратеничеството и заповядал на пратениците да се върнат. На четвъртия ден императорът продължил да върви напред. Когато доста голям брой войници попаднали на един тесен мост в една блатиста мъчнопроходима [местност], преминаването станало трудно. Наблизо се намирало извори на река, която околното население наричало Ксирогипс¹. При преминаването настъпило безредие сред войската, вдигнал се крясък около моста, неочаквано се появили викове сред множеството и някои били съборени в пропастта поради блъскането на навалицата. Тогава императорът слязъл от коня си, грабнал една тояга и редът бил възстановен сам по себе си. Той, след като

¹ Река Ксирогипс се намира отвъд р. Еркене близо до Чорлу; вж. Jireček, *ibid.*, p. 101.

χεσθαι τὰ πλήθη προστάξας ἐδίδου τῇ βαδίσει τὴν εὐροισαν, τῇ ἀναβολῇ τῆς συγχύσεως τὸ κατὰ μικρὸν δευκνὺς ἀσφαλὲς τοῖς στρατεύμασιν. οὕτω μὲν οὖν ὁ βασιλεὺς ἄσιτος διημερεύσας περὶ τὴν γέφυραν παρῆχε τῇ δυσχωρίᾳ διέξοδον. ἡλίου δὲ πρὸς δυσμὰς ἀποκλίναντος ἀπὸ σημείων δύο τῆς γεφύρας ἔστρατοπέδευεν. τῇ δὲ ὑστεραίᾳ πρὸς τῇ Ἀγχιάλῳ διαγράφεται τὸν χάρακα, ἡμέρας τε πέντε πρὸς ταῖς δέκα ἐνθαδὶ τὴν διατριβὴν ποιησάμενος ἐς τὸ βασίλειον ἄστυ ἐπάνεισεν, ἦκειν ἀκούσας ὑπὸ τοῦ Περσῶν βασιλέως ἐς Βυζάντιον πρέσβεις. τρίτη δὲ ἡμέρα, καὶ οἱ τῆς Κελτικῆς Ἰβηρίας πρέσβεις ἐς τὸ βασίλειον παραγίγνονται ἄστυ (Φράγγοι δὲ ἄρα οὗτοι τῇ νεωτέρᾳ γλώττῃ κατονομάζονται) αἱ δὲ προσηγοῦμαι τοῖς πρέσβεσι Βόσος καὶ Βέτος. τούτους ὁ τοῦ ἔθνους δυνάστης (ὄνομα δὲ Θεοδώριχος αὐτῶ) ἐς βασιλέα ἐξέπεμπεν ἡξίου τε συνθήκας φορολογίας τῶ Ῥωμαϊκῷ συμμαχῆσαι καὶ δώροις ἀνελεῖσθαι πρὸς τὸν Χαγάνον τὸν πόλεμον. ὁ μὲν οὖν αὐτοκράτωρ τοὺς πρέσβεις φιλοφρονησάμενος δώροις ἀπόμισθον τὴν ξυμμαχίαν ἐκέλευσε Φράγγοις παρέχεσθαι, ἀργυρολογεῖσθαι τὸ Ῥωμαϊκὸν ὑπὸ τῶν βαρβάρων οὐκ ἀνεχόμενος. (pp. 218,8 — 225,22)

заповядал на множеството да се въздържа от блъскане, наредил движението да върви добре, като с премахването на бъркотията постепенно показал на войските най-сигурния начин. Императорът, който така прекарал цял ден гладен при моста, превърнал мъчнопроходимото място лесно за преминаване. А когато слънцето се наклонило към залез, той се разположил на стан две мили далеч от моста. На другия ден той се установил на лагер при Анхиало и след като престоял тук петнадесет дена, завърнал се в престолния град, понеже се научил, че във Византион дошли пратеници от страна на персийския цар. На третия ден в престолния град пристигнали също и пратеници на келтска Иберия¹. На днешен език тези се наричат франки. Имената на пратениците били Босос и Бетос. Господарят на този народ (името му било Теодорих²) ги изпратил при императора да иска [чрез тях] да стане съюзник на ромеите при условие, че ще получава данък и срещу дарове ще започне война против хагана. Императорът, след като почел пратениците с дарове, поканил франките даром да дадат военна помощ, понеже не можел да приеме ромеите да плащат пари на варварите.

7. Auares Thraciam usque ad Tzurulum hostiliter pervadunt

VI 3. Ὁ δὲ Χαγάνος ἐπενθήκας λαμβάνειν τὰς συνθήκας ἐξῆται τὸν Καίσαρα^a. ἐπεὶ δὲ ὁ αὐτοκράτωρ τοῖς λόγοις τοῦ βαρβάρου ὧτων οὐκ ἐδίδου βαλβῆδα, ἀντελάμβανε παραπίκα τὸν πόλεμον. καὶ οὖν ὁ Χαγάνος τοῖς Σκλαυηνοῖς προσιτάττει ἀκατίων πλήρη τεκταίνεσθαι, ὅπως πρὸς διάβασιν σχοίη τὸν Ἰστρὸν πευθήριον. 4. οἱ μὲν τῆς Σιγγηδόνας οἰκήτορες ἀθρόοις ἐφόδοις τισὶ τῶν Σκλαυηνῶν^b τοὺς πόρους ληΐζονται καὶ πρὸς παρεδίδοσαν τὰ πρὸς ναυτιλίαν τούτων ἐπίχειρα. διὰ τοι τοῦτο πολιορκοῦσι τὴν Σιγγηδόνα οἱ βάρβαροι, ἡ δὲ πόλις ἐς τοῦσχατον ἀφικομένη κακοῦ ἰσχνὰς ἐπεφέρετο σωτηρίας ἐλπίδας. ἐβδόμη δὲ ἡμέρα, καὶ ὁ Χαγάνος τοῖς βαρβάροις προσέτατε τῆς πολιορκίας ἀπέχεσθαι γενέσθαι τε ὡς αὐτόν. ἐπεὶ δὲ τὸ βάρβαρον

7. Аварите опустошават Тракия до Чорлу

Хаганът от своя страна пък поискал от императора примирието да бъде продължено. Но тъй като императорът не давал ухо на думите на варварина, той веднага започнал отново войната.³ Хаганът заповядал на славяните да построят множество ладии, за да може Истръ да бъде преминат. Жителите на Сингидунум обаче с внезапни нападения унищожавали направеното от славяните и чрез огън осуetyвали усилията им да направят плавателни съдове. Вследствие на това варварите обсадили Сингидунум. Градът, достигнал до крайно бедствено състояние, имал вече слаби надежди за спасение. На седмия ден обаче хаганът заповядал на варварите да изоставят обсадата и да дойдат при него. Варварите,

^a τὸν βασιλέα L. ^b Σκλαυηνῶν V nescit de Boor an. β m. I scr. stf. item v. 14.

¹ С Иберия се означава обикновено Испания, обаче прибавката „келтска“ показва, че се отнася до дн. Франция. ² Авторът е дал името Теодорих погрешно. В същност тук става дума за Хилдеберт II (570—595), крал на Австразия. Вж. G. Reverdy, Les relations de Childebert II et de Byzance, Revue Historique, CXIV (1913), p. 61—85. ³ Описаните тук събития са разказани у Theophan., op. cit., p. 269, 12—270, 18. — Lebeau — S. Martin, op. cit., X, p. 356—359. — Кулаковский, История, II, стр. 455—457.

τούτων αὐτήκοον γέγονεν, ἀπολιμπάνει τὸ πόλισμα χρυσῶν δαρεικῶν χιλιάδας ἀπενεγκάμενον δύο τράπεζάν τε χρυσόπαστον καὶ στολήν. καὶ οὖν ὁ Χαγάνος παρασάγγας ποιησάμενος πέντε στρατοπεδεύεται ἀπὸ τὸ Σίρμιον^α πλήθη τε Σκλαυητῶν ξυλουργεῖν παρεσκεύαζεν, ὅπως τὸν ποταμὸν τὸν λεγόμενον Σάον ναυτιλλόμενος διανήξῃται. ὁ μὲν οὖν πρὸς τὴν ἐπιστρατείαν ἠπεύγετο, οἱ δὲ σύνδρομον τῷ προστάγματι τὴν ναυτιλίαν παρείχοντο· τοιαῦτα γὰρ οἶδε τῶν ταυτομένων ὁ φόβος ταξιάρχων ἀπεργάζεσθαι. ἐπακτριδῶν γοῦν ἄρτι πον τῷ βαρβάρῳ γενομένων τε καὶ προκειμένων, τὸν ἀρχίδυρον ποταμὸν διαπερασιῶνται τὸ βάρβαρον. ὁ μὲν οὖν Χαγάνος δυνάμεις συντάξας ἀποδασμὸν προσθέειν ἐκέλευε καὶ φοβερόν τὴν ἐντυχίαν τῆς ἐπιστασίας Ῥωμαίοις παρέχεσθαι. πέμπτη δὲ ἡμέρα, καὶ τῇ Βονωνίᾳ προσομιλεῖ. ὁ δὲ αὐτοκράτωρ στρατηγὸν χειροτονεῖ τῆς Εὐρώπης τὸν Πρίσκον αὐτοσχεδίῳ δυνάμει συμφράξας αὐτόν. ὁ μὲν οὖν Πρίσκος ὑποστράτηγον Σαλβιανὸν ποιησάμενος χιλίους τε καθοπλίας ἱππεῦσιν ἐκέλευε προκατασχεῖν τῶν ἐχρωμάτων τὸ ἄσυλον. ὁ μὲν οὖν τῆς Προκλιανῆς τὰς διαβάσεις ἀγκαλισάμενος, χάρακα θέμενος ἐναυλίζεται, πεμπταῖός τε περαιτέρω τῶν ἐχρωμάτων γενόμενος συντηγχνάει τοῖς προθέοις τῶν βαρβάρων. διαγνοὺς τοιγαροῦν οὐκ ἀξιομαχὸν ἐπιφέρεισθαι δύναμιν πρὸς παράταξιν πρὸς τὴν τῶν ἐχρωμάτων αὐθις ἀσφάλειαν τὴν καταφυγὴν ἐποιήσατο. οἱ δὲ βάρβαροι προσβαλόντες ταῖς διαβάσεις ἐς τὸ πρόσω χωρεῖν τὴν ἐγκοπὴν ἀπελάμβανον, τῆς ἀντιθέτου θυραλούσης τῶν Ῥωμαίων δυνάμειως κωλύμην παρεχομένης τοῖς τῶν βαρβάρων κινήμασιν. καὶ γοῦν ἐπευθύνεν περιστάται Ῥωμαίους τε καὶ βαρβάρους ἐς τὸ καρτερόν συμπλοκή. διημερεύσας τοίνυν ὁ πόλεμος, καὶ πολλῶν ὑπὸ τῶν βαρβάρων ἀναρεθέντων, τὴν κρείττονα ὁ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ ὑποστράτηγος ῥοπὴν ἀπελάμβανεν. πρώτη τε φυλακὴ τῆς νυκτός, καὶ ὡς τὸν Χαγάνον τὸ βάρβαρον γίνεται ἀφηγεῖται τε τῶν συγκυρησάντων τὴν ἔκβασιν. ἐξ ἑωθινοῦ τοιγαροῦν χιλιάσιν ὀκτώ τὸν Σαμόνδ ὁ Χαγάνος συμφράξας ἀπέστελλεν. Ῥωμαῖοι δὲ τὴν ἐπιγεγονυῖαν πληθὺν μὴ θαυμάσαντες ἀπριξ τῆς

^α Σίρμιον V Μίρσιον vulg.

¹ Дарейката е стара персийска златна монета, която е тежала 8,32 г злато. ² В критичния апарат е дадено четенето Μίρσιον. Вж. Кулаковский, пос. съч., II, стр. 456 и бел. 1, който въз основа на това четене предполага, че тук става дума за стария град Мурса на Драва. ³ Под „стратег на Европа“ тук се разбира magister militum per Thracias. Вж. Grosse, op. cit., p. 180 sq. ⁴ Както се вижда от следващия текст, тези укрепления се намирали при проходите на Стара планина. ⁵ Проходът Проклиана не е отъждествен. Кулаковский, История, II, стр. 456, допуска, че тук става дума за най-източния проход на Стара планина по пътя за Марцианопол. ⁶ Отнася се за проходите на Стара планина. ⁷ Самур — аварски военачалник (ок. 585 г.). Вж. Moravcsik, op. cit., II, p. 227.

щом чули това, оставили града, но след като получили откуп две хиляди златни дарейки¹, маса, украсена със злато, и одежди. Хаганът подир това изминал пет парасанги, разположил се на стан при Сирмиум² и накарал множество славяни да се заемат с дърводелство, за да пригответ лодки, с които да премине реката, наречена Сава. И тъй от една страна той бързал с похода, а от друга те съгласно със заповедта готвели лодките, защото страхът на подчинените пред началниците ги принуждавал да вършат всичко това. Прочее, когато лодките били вече готови и стояли на разположение, варварите преминали с тях близката река. Хаганът, след като подредил за бой една войскова част, заповядал ѝ да избърза напред и да извърши страшно нападение в ромейската земя. На петия ден [варварите] достигнали Бонония. Императорът тогава назначил за стратег на Европа³ Приск, комуто поверил набързо събрана войска. Приск пък направил Салвиан подстратег, дал му хиляда конници и му заповядал да завземе веднага непристъпните укрепления.⁴ Салвиан, след като заел проходите Проклиана⁵, построил лагер и се настанил там. На петия ден, като излязъл доста далеч от укрепленията, срещнал челните отреди на варварите. Но когато разбрал, че войската, която води, не е достатъчно силна за открито сражение, прибягнал отново на безопасна място в укрепленията. А варварите нападнали проходите⁶, но не могли да вървят напред, понеже противниковата ромейска войска, която станувала там, представляла пречка за движението на варварите. Тогава между ромеите и варварите се завързало упорито сражение. Битката продължила цял ден и от варварите били избити мнозина, така че ромейският подстратег получил голям превес. През първата стража на нощта варварите отишли при хагана и му разказали изхода на сражението. Рано сутринта хаганът изпратил Самур⁷ с осем хиляди души. Ромеите обаче не се смутили от пристигналите пълчища и

παρατάξεως εἶχοντο. ἠτηθέντων δὲ τῶν βαρβάρων, ἀναλαβὼν ὁ Χαγάνος τὰς δυνάμεις ἐχώρει πρὸς πόλεμον. ὁ δὲ Σάλβιανὸς καταπλαγεὶς τὴν ψυχὴν ἐπὶ τῷ πλήθει τῶν ἀπείρων δυνάμεων, δευτέρῃ φυλακῇ τῆς νυκτὸς τὰς διαβάσεις ἀπολιπὼν ὡς τὸν Πρίσκον ἐπάνεισιν. ὅ δὲ Χαγάνος ἡμέρας τρεῖς ἀνὰ τὸν χῶρον τὸν πρὸ τῶν ἐχυρωμάτων ἐνδιαιτρίψας τεταρταῖος διέγνω τὸ Ῥωμαϊκὸν ἀποδρᾶσαι. πέμπτη δὲ ἡμέρα ὑπὸ πρώτῃν ἔω τῆς πορείας ἀπήρχετο καὶ διαπεραιούται τὰς δυσχωρίας τῶν διαβάσεων. γίνεται γοῦν ἡμέρα τρίτη εἰς τὸ λεγόμενον Σαβουλέντε Κανάλιν^α. εἶτα τῇ Ἀγχιάλῳ προσέμιξεν. ἀπάρας τε ἐντευθεν καὶ πρὸς τῷ νεῶ Ἀλεξάνδρου τοῦ μάρτυρος γεγονῶς ἐδίδον τοῦτον τῷ παμφάγῳ πυρὶ παρανάλωμα, τρία τε σημεῖα μεταβάς τοῖς ἐπὶ κατασκοπῇ παρὰ τοῦ Ῥωμαίων στρατηγοῦ παραπεμφθεῖσι συνετύγχανεν. ὁ μὲν οἷν βάρβαρος αἰκισμοῖς διηρηνᾶτο τίς ἂν εἴη ὁ τῶν ἐαλωκότων σκῆπος, τὴν τε αἰτίαν τῆς πορείας αὐτοῖς ἐρεβοδιφρούμενος ἤσαλλεν οὐκ ἔχων μαθεῖν τὸ τῆς ἀληθείας ἀκίβδηλον· νόθοις γὰρ αὐτὸν ἐξεκρούσαντο λόγοις. πέμπτης δὲ παρωχηκυίας ἡμέρας πρὸς τὰ Δριζίπερα μετοχτετεύει τὸν χάρακα τὴν τε πόλιν ἐνεχείρει πως παραστήσασθαι. ἐπεὶ δὲ οἱ τοῦ ἄστεος ἔς τὸ κατερόν παρετάττοντο, τὰς ἐλεπόλεις ἐβδόμη ἡμέρα ὁ βάρβαρος ἐτεκταίνεται. θρύλον γοῦν ἐξαισίον προσπεπόντος τῇ πόλει, ἐπισάλων τε τῶν τῆς σωτηρίας ἐλλίδων γινομένων αὐτοῖς, εἰς ἐπίπλαστον θράσος ἐφροίτησαν^β τὰς γὰρ πύλας ἀναπετάσαντες τοῦ πολισματος ἠπείλουν τοῦ ἔρκους καταφρονεῖν ἰσοστάσιον τε πρὸς τοὺς βαρβάρους ἀναλαμβάνειν τὸν πόλεμον. οἱ μὲν οἷν μέχρι φωνῆς καὶ τοῦ σχήματος τὴν παράταξιν ποιησάμενοι, ὑπὸ τῆς δειλίας καταπληττόμενοι οὐκ ἐξεχώρουν τοῦ ἄστεος· θεία δὲ φροντίδι νιν ἀπείργετο τὸ βάρβαρον ἐπιτίθεσθαι. ἔδοξε γὰρ ἡμέρας μεσοῦσης ὄραν Ῥωμαϊκὰς ἀπείρους συμφράττεσθαι φάλαγγας ἀποχωρεῖν τε τοῦ ἄστεος καὶ ἀνὰ τὸ πεδίον ἐπείγεσθαι ὀργώσας πολεμεῖν καὶ θανατᾶν πρὸς παράταξιν^β. ἀσπάζεται τὸν αὐτοσχέδιον ὁ Χαγάνος ἀπόδρασιν. καὶ δόκησις ἦν τὸ ἀντίμαχον, μορμολυκεῖον ὄψεως καὶ διανοίας κατάπληξις. πέμπτη δὲ ἡμέρα, καὶ ὁ Χαγάνος ἐπὶ τὴν Πείρινθον γίγνεται· Ἡράκλειαν δὲ ταύτην Ῥωμαῖοι προσανορεύουσιν. ἐπεὶ δὲ Πρίσκος ἐξαπναίως εἶδε τὸ βάρβαρον, τῇ ἐπιβολῇ ἀναβολὴν οὐ παρείχετο. συμπλακείς τοιγαροῦν τοῖς ἀνὰ

завързали с тях упорито сражение. Понеже варварите били победени, сам хаганът вдигнал войските си и се втурнал в бой. Салвиан, понеже се уплашил от безбройното множество войски, напуснал по време на втората нощна стража проходите и се завърнал при Приск. А хаганът, след като прекарал три дни на мястото пред укрепленията, разбрал на четвъртия ден, че ромеите са избягали. През първия час на петия ден той потеглил на път и преминал мъчнопроходимите теснини на проходите. За три дена дошел в така наречения Сабуленте Каналин. След това стигнал в Анхиало. Той потеглил оттук, спрял при храма на мъченика Александър¹ и го предал в жертва на всеядния огън. Подир това, като изминал три мили, попаднал на изпратените от ромейския стратег съгледвачи. Варваринът подложил заловените на мъчения, за да узнае намерението им. Той разследвал грижливо причината на тяхното пътуване, но понеже не можал да узнае чистата истина, разгневил се, тъй като те го излъгали с лъжливи обяснения. Когато изминал петият ден, той преместил лагера си към Дризипера² и се опитал да завладее някак града. Но понеже гражданите се съпротивлявали твърде упорито, на седмия ден варваринът построил градобойни машини. Когато до града достигнал необикновен шум и гражданите започнали да губят надеждата за спасение, те проявили престорена дързост. А именно, след като разтворили вратите на града, давали вид, че ще напуснат стените и ще предприемат борба на равни начала с варварите. Обхванати от страх, те извършили сражение само на думи и на вид и не излезли от града. А някаква божия промисъл задържала варварите от нападение. Защото по пладне им се сторило, че виждат безбройни ромейски редици да се събират, да напускат града и да бързат, горящи от желание да вокуват и да умират в сражение. Затова хаганът неочаквано се впуснал в бягство. Противникът бил привидение, измама на погледа и смущение на разума. На петия ден хаганът дошел при Перинт, който ромеите наричат Хераклея. Приск пък, когато видял неочаквано варварите, не пожелал да отложи нападението. Обаче

^α Σαβουλεντεκανάλιν V. Σαβουλέντι Κανάλιν Β.
^β πρὸς παράταξιν aut delendum aut ante ὀργώσας inserendum videtur.

¹ За мъченик Александър вж. *Delehaye*, op. cit., p. 247, и *Д. П. Димитров*, Пътуването на св. Александра Римски през Тракия, ИБАИ, VIII (1935), стр. 116–161. ² Дризипера — дн. с. Буюк-Караширан, Одринско. За този град вж. *Jireček*, op. cit., p. 50.

τὸν Χαγάνον πρὸς πόλεμον αὐθωρὸν τοῖς πολεμίοις τὰ νῶτα ὑπέδειξεν, τῇ ἀφθονίᾳ τῆς ἀντιθέτου δυνάμεως φέρειν οὐκ ἔχων τῆς μάχης τὴν ἐνστασιον. ἀπὸρ εἰς Διδυμότειχον ἅμα τῷ περικτῷ ὁ τῶν Ῥωμαίων στρατηγὸς ὑπεχώρησεν. μετὰ τοῦτο εἰς Τζουρουλλόν^α ἀφικόμενος ἀουλίαν ταῖς δυνάμεσι τὴν πόλιν περιεβάλετο. τὸ δὲ βάρβαρον τὸ αὐτῷ περικαθήμενον γεννικῶς ἐπολιόρκει τὸν Πρίσκον. τούτων γοῦν ὁ αὐτοκράτωρ ἀκηκοὺς ἡδημόνει τε καὶ ἐδεδίει τὴν ἔκβασιν, καὶ μέγιστον τάραχον ἔσπασε τῇ ἀγγελίᾳ τοῦ συγκυρήσαντος. τετάρτη δὲ ἡμέρα, καὶ ἀγγυλοῦσας ἀκόλουθον βουλὴν προηνέγκαστο· τῶν γὰρ σωματοφυλάκων τινὰ μετὰ κλητὸν ποιησάμενος ἔκοντι ἀλῶναι αὐτὸν ὑπὸ τῶν βαρβάρων ἐκέλευε φάσκειν τε αὐτοκρατορικῶς ὡς τὸν Πρίσκον ἐπιστολὰς ἐπιφέρεισθαι, ὅπως οἱ βάρβαροι καθάπου τι ἔρμαιον ταύτας ἀναλεξάμενοι τῆς τῶν ἐγγεγραμμένων δυνάμεως ἀπτήκοι γένοιοντο κἀντεῦθεν ἐκδειματούμενοι τὴν πρὸς τὰ οἴκοι ἀνάξουξιν φενακισθέντες ποιήσωντο. τοιαῦτα δὲ ἄρα ἐνεκεχάρακτο γράμματα.

„Πρίσκῳ τῷ ἐνδοξοτάτῳ στρατηγῷ τῆς περὶ τὴν Θράκην ἐκατέρας δυνάμεως. ἡ τῶν ἀλιτηρίων βαρβάρων ἐγχείρησις θροῦλον τὸ παράπαν οὐκ ἐνεποίησε τῇ ἡμῶν εὐσεβείᾳ· τοῦναντίον μὲν οὖν καὶ ἐπιμελεστέροισ πρὸς τὴν τούτων ἀπώλειαν ἀπεργάσατο. καὶ τοῦτο γνωσκέτω ἡ σὴ ἐνδοξότης, ὅτι ἀπαισίως μετ' αἰσχύνης καὶ πολλοὺς ἀποβαλόμενος ἔχει ὁ Χαγάνος ἀποχωρήσει εἰς τὴν ὑπὸ Ῥωμαίων αὐτῷ ἀφιερῶθεισαν χώραν. διὰ τοῦτο ἅμα τῷ εὐτυχεστάτῳ στρατῷ κατεργάσει ἡ σὴ ἐνδοξότης ἐν Τζουρουλλῶν^β τῇ πόλει καὶ δόξει περιορρεμβεῖν τοὺς ἐπικαταράτους Ἀβάρους. ἐπέμψαμεν γὰρ διὰ θαλάσσης πλοῖα καὶ στρατόν, ἵνα ἀνέλθωσιν εἰς τὰς φαιλίαις αὐτῶν καὶ πάσας αἰχμαλωτεύσωσιν, καὶ ἐπτεῦθεν ἀναγκασθῇ μετὰ αἰσχύνης καὶ μεγάλης ζημίας ὁ ἐπικατάρατος τῶν Ἀβάρων ἠγρούμενος εἰς τὴν ἑαυτοῦ γῆν ὑποτρέψαι ἀπὸ τῆς καθ' ἡμᾶς πολιτείας.“

Ἄλλος μὲν οὖν ἐπίπλαστος ἄγγελος τὸ προσεταγμένον πέρατι παρεδίδου. ἐβδόμη ἡμέρα, καὶ ὑπὸ τῶν βαρβάρων ἄλοὺς τὰς βασιλείους δέλτους παρεδίδου ἑκῶν· ὁ δὲ Χαγάνος τὰ ἐμφερόμενα ἐν αὐταῖς ὑπὸ ἐρμηνείας τῇ πατριῶ φωνῇ διαγνούς ὑπὸ τῶν λόγων ἀλωπεκίζεται, καὶ περιδεῆς γεγονώς, συνθήκας πρὸς τὸν Πρί-

шом започнал сражение с войниците на хагана, същия час показал гърба си на неприятелите, понеже не можал да устои поради многочислеността на противниковата войска. Тогава ромейският стратег заедно с пехотата си отстъпил в Дидимотихон¹. След това дошел в Цурулум и подслонил войската си в града. Варварите пък обградиха града и обсаждали упорито Приск. Императорът, щом узнал това, обезпокои се много и се уплашил за изхода на сражението и известието за това, което се случило, предизвикало у него голямо смущение. Обаче на четвъртия ден той измислил остроумен план. Той повикал едного от телохранителите си, заповядал му да се остави да бъде заловен от варварите и да им каже, че носи на Приск писмо от императора. [Той искал] варварите да прочетат писмото като някаква неочаквана находка и да чуят със собствените си уши съдържанието му, та уплашени и измамени от него, да се завърнат по домовете си. Прочее било написано такова писмо²:

„На Приск, преславния стратег на двата рода войски в Тракия,³ поздрав. Походът на нечестивите варвари не смутни никак нашето благочестие, а, напротив, ни накара да се заемем още по-усърдно с тяхното погубване. И нека твоята светлост знае това, че хаганът ще се завърне злополучно със срам и след големи загуби в отстъпената му от ромейте страна. Поради това твоята славност заедно с най-щастливото войнство нека се държи твърдо в града Цурулум и да прави да се въртят наоколо проклетите авари. Защото ние изпратихме по море кораби и войска, за да отидат нагоре⁴ срещу тяхната челяд⁵ и да ги пленят всички. Поради това проклетият предводител на аварите ще бъде принуден със срам и големи щети да се оттегли от нашата държава в своята земя.“

И тъй мнимият вестител изпълнил заповедта. На седмия ден, след като бил заловен от варварите, предал им доброволно императорското писмо. А хаганът, като узнал неговото съдържание чрез превод на родния си език, подвел се от думите му. И понеже много се изплашил, сключил мир с Приск срещу много мал-

^α Τουρουλλόν V Τουρουλόν Niceph. Τζουρουλλόν vulg. ^β Τουρουλλῶν V Τζουρουλλῶν vulg.

¹ Дидимотихон — дн. Димотика. ² Гръцкият език на писмото се отклонява в стилно отношение от езика на Теофилакт. Навярно тук се привежда истински документ. ³ T. e. magister utriusque militiae per Thracias. ⁴ Сиреч нагоре по Дунава, към стана на аварите в поречието на Сава, Драва и Дунав. ⁵ В гръцкия оригинал стои латинската дума *familia* = familia. По този начин Симоката означава навярно родово-племенното устройство на аварите, за които Псевдомаврикий съобщава, че станували по родове и колена. Вж. *Mauricius, Strategicon*, p. 263.

κλέπτων τὸν πόλεμον. οὐκ ἔστι βασιλικὸν τὸ ἐγχείρημα, οὐκ ἐξουσιαστικὸν τὸ φρόνημα, τὸ βούλευμα ληστρικόν, τὸ δρᾶμα δημοκατάρατον. ἢ τῆς στεφάνης κατάθου τὸ κόσμιον, ἢ μὴ τῆς ἐξουσίας τὴν εὐσχημωσύνην διάφθειρε. ὑμεῖς τοῖς βαρβάροις ἐπολιτεύσατε τὴν φανλότητα. τὸ παρασπονδεῖν οὐκ ἐγνώκαμεν, εἰ μὴ διδασκάλους ὑμᾶς τοῦ ψεύδους εὐρήκαμεν. οὗς ὁ πόλεμος ἡγεμονίας οὐκ ἐγνώκεν, οὐδὲ τὸ τῆς εἰρήνης ἀπομάχους τεθέαται ὄμμα. πολεμῶν ἀδικεῖς, σπενδόμενος ἀνιῶ. καὶ πότε σοι πίστις ὑπολιμπάνεται τοῦ στέργειν τὴν ἡσυχίαν ἀπόλεμον; τὴν χθές, στρατηγέ, φιλανθρωπίαν αἰδέσθητι. φίλους ἐσομένους ὑμᾶς, οὐ πολεμίους ἐσώσαμεν. ὦ φιλανθρωπίας ὠδινούσης λύπην καὶ κίνδυνον! οἱ σωτηρίαν παρ' ἡμῶν ἀρυσάμενοι νῦν τὴν ἀντίθετον ἀμοιβὴν τάλαντεύονται. καὶ πολεμοῦμεθα σὺν θεοῖς· πολιορκεῖται γὰρ δροκων ἀκρόπολις, καὶ τυραννεῖται τὸ κρεῖττον ἵπὸ τοῦ χείρονος, καὶ δόλος παρρησιάζεται, καὶ τὸ ψεῦδος ἡγεμονίαν πιστεύεται, καὶ τὰ τῆς ἐπηρείας ἀναφανδὸν ἐστρατεύσατο. εἰ μὲν οὖν, στρατηγέ, γνωσιμαχήσεις αἰδοῦμενος, μέχρι τῆς αἰσχύνης τὴν ζημίαν ἀποιῶ; εἰ δὲ μὴ, τὴν ἀντίδοσον ἔξεις διδάσκαλον μετὰ τῶν ἀτυχημάτων τὸν μετὰμελον ἀντεπάγουσαν.^α τούτων τοίνυν διαπερατωθέντων τῶν λόγων, καὶ τῆς δυνάμεως βαρυνόμενης ὑπὸ τῆς διαλέξεως, ἐίδιδον τῷ θράσει τὴν συγγνώμην ὁ Πρίσκοις καὶ βαρβάροις λόγοις συγχώρησιν. οὐκοῦν ἀνθυποφορὰν τῇ προπετείᾳ μὴ παρασχόμενος κατὰ τῶν Σκλαυητῶν^α ἔφησεν ἄρασθαι πόλεμον· μὴ γὰρ οὖν ταῖς Ἀβαρικαῖς συνθήκαις τε καὶ σπονδαῖς καὶ τὸν Γετικὸν καταλύσασθαι πόλεμον. 7. δωδεκάτῃ δὲ ἡμέρᾳ, καὶ ναῦς ὁ στρατηγὸς συμπεξάμενος τὸν ποταμὸν διενήξατο, ἀκηκοὺς τε τὸν Ἀρδάγαστον ποιησάμενον τὰ τῶν Σκλαυητῶν πλήθη ἀπόδημα, ὅπως λείας ἐπικυρήσειεν, μεσοῦσης νυκτὸς τὴν ἔφοδον ἐμπορεύεται. ὁ μὲν οὖν Ἀρδάγαστος ταῖς ὄψεσι τῶν ὀνειράτων χαίρειν εἰπὼν τῇ τε τοῦ θυῶλου ἐπιτάσει διανήψας τοῦ ἵππου, ἵππου γυμνῆς ἐπιβάς τὴν φρυγὴν ἐπεποίητο. περιπίπτει γοῦν Ῥωμαίοις ὁ βάρβαρος καὶ ἀποβάς τῆς ἵππου κατασυστάδην τὴν μάχην ἀσπάζεται. ἐπεὶ δὲ φέρειν οὐκ εἶχε τὴν ἀντίθετον ῥύμην, διὰ δυσχωρίας τινὸς τὴν φρυγὴν περιβάλλεται. ὅθεν οὖν Ἀρδάγαστος ἐπρο-

^α Σκλαυητῶν correxit de Boor ut vid. e. Σκλαυητῶν V item. v. 13.

¹ Тук се загатва за случката при Чорлу. Вж. тук стр. 318—321. ² С гети тук се означават славяните. За събитие то вж. *Niederle*, Manuel, I, p. 61. — *Moravcsik*, op. cit., II, p. 106, и там посочената литература. ³ Славянски княз отвѣд Дунава. Вж. *Мутафчиев*, Българи и румъни, стр. 65; за името вж. *P. Kretschmer*; Archiv f. slav. Philol., XXVII (1905), p. 231.

безбожна война. Начинанието не е царско, мисълта не е владетелска, намерението е разбойническо, дейността ти е прокълнатата от народа. Или си свали украсата венец, или не разваляй благоприличието на властта. Вие научихте варварите на неподчинение. Ние не щяхме да познаваме нарушението на договорите, ако не бяхме намерили за учители на лъжата вас, които войната не познава мирни и о ото на мира свободни от сражения. Когато воюваш, вършиш несправедливости, когато сключваш мир, причиняваш мъка. И кога може да ти се вярва, че обичаш спокойствието без войни? Стратега, уважи вчерашното ни човеколюбие.¹ Ние ви пощадохме, понеже мислехме, че ще бъдете приятели, а не врагове. О човеколюбие, което пораждаш скърби и опасности! Тези, които получиха от нас пощада, сега ни се отплащат с противното. Вие воювате срещу боговете. Защото крепостта на клеветите е обсадена и злото властвува над доброто. Измамата се проповядва открито, на лъжата се поверява власт и насилието явно е потеглило на поход. И тъй, стратега, ако от страхопочитание промениш мнението си, твоето наказание ще бъде само срамът. Но ако не го направиш, ще имаш за учител отмъщението заедно с нещастията, а то ще доведе разкаянието.² Когато тези думи били завършени и войската била отегчена от речта, Приск извинил дързостта на варварина и му простил за тези думи. Без да отговаря на нахалността му, той казал, че бил предприел война срещу славяните, тъй като с аварските договори и съглашения не се прекратявала и гетската война.³ На дванадесетия ден стратегът, след като построил кораби, преплувал реката. Понеже чул, че Ардагаст³ извел славянските пълчища, за да се награби с плячка, предприел в полунощ нападение. Ардагаст пък, след като се простил със съновиденията си и се събудил от съня поради силния шум, яхнал неоседлан кон и се впуснал да бяга. Прочее варваринът налетял на ромеите и след като слязъл от коня, започнал ръкопашен бой. Но понеже не можал да устоява на противниковия устрем, ударил на бягство през някаква мъчнопроходима местност. След това

τέρευνε τοῖς κινήμασιν ἐθάδα πρὸς τοῦτο κεκατη-
 μένος τὴν φύσιν. σκαυτέρας τε τύχης συμπεσοῦσης
 αὐτῷ, πρέμνῳ μεγίστου δένδρου τινὸς περιπίπτει
 ὁ βάρβαρος. ἐντεῦθεν τοῖς διώκουσιν ἦν ἄν
 θήραμα καὶ μάλα εὐκτόν, εἰ μὴ ποταμὸς αὐτῷ
 σωτήριος γέγονεν· διανήξας γὰρ ἀποδιδράσκει
 τὸν κίνδυνον. οἱ μὲν οὖν Ῥωμαῖοι πλήθη
 Σκλαυητῶν^α μαχαίρας ποιησάμενοι δείπνον τὴν
 ἀμφὶ τὸν Ἀρδάγαστον διατέμνονται χώραν,
 ἐνέρσει τε ξύλων τοὺς ζωργηθέντας ποιήσαντες
 ἐς Βυζάντιον ἐπεμπον. ὁ δὲ Πρίσκος ἐγένετο
 τοῖς στρατεύμασιν ἀκοσμίαις ὑπόθεσις. ἐνεχείρει
 γὰρ τὴν πρώτην τῆς λείας ἀπόμοιραν τὸν βασιλέα
 κομίτῃσθαι, τὴν δὲ δευτέραν τὸν τοῦ αυτοκράτορος
 παῖδα τὸν μείζονα, εἶτα καὶ τὴν λοιπὴν τοῦ βασι-
 λέως ἐπιγονὴν μερίδας ἀποκληρώσασθαι, τῷ ἀφ-
 θόνῳ τῆς βασιλικῆς εὐτεκνίας τὴν πλεονεξίαν ἐμπο-
 ρεούμενος. ἐπεὶ γοῦν ἐξιτήλοις σκύλοις τὸ Ῥω-
 μαϊκὸν καθυβρίζετο, τυραννὶς ἐπεφοίτα καὶ τά-
 ραχος ἡγεμόνευεν. ὀργωδῆσας γοῦν ὁ στρατηγὸς
 τὸ πραχθὲν καὶ μεταμέλῳ τῶν προὔπηργμένων
 τὴν ἐπιβολὴν δβελίσας, ταῖς δευτέρας φροντίσιν
 ἐδίδου τὰ νικητήρια. τοῖσιν ἐπὶ τὸ λυκόφως τοὺς
 ἡγεμόνας τῶν δυνάμεων μετεπέμπετο, καὶ πείθει
 τῇ τῶν βημάτων περιστροφῇ ὡς οὐδὲν τῶν
 μὴ καθηκόντων κατὰ τὴν προτεραίαν εἰργάσαστο.
 ὅτε τοῖσιν τὸ ἀρᾶρὲν ὑπὸ τῆς τῶν λόγων πει-
 θοῦς οἱ τῶν ταγμάτων ἐξάρχοντες συμφώνως
 ἀπεδογμάτισαν, ὡς τὸν στρατηγὸν τὰ πλήθη
 συρρέουσιν. καὶ γοῦν ὁ στρατηγὸς τῇ παρὶφ-
 φωνῇ τοῖς Ῥωμαῖοις τῶνδε τῶν λόγων ἀπήρ-
 ξατο.

„Ἄνδρες καὶ φίλοι καὶ στρατιῶται καὶ
 σύμμαχοι, οἱ πρὸς πόλεμον ἀριστεύοντες, ἐν δὲ
 ταῖς ἀκοσμίαις ἰδιωτεύοντες, εἰ τὴν ἀκοὴν εὐθε-
 τήσητε καὶ τὴν καρδίαν εὐθύνητε, κἀγὼ τῶν
 νουθετημάτων ἀπάροξομαι. ἴσως δὲ τι τοῖς λό-
 γοις καὶ λυπήσω μικρὸν τὸ διάστροφον τῶν
 τρόπων ἐπανορθούμενος· κἀντεῦθεν γὰρ τῷ ταξι-
 ἀρχῇ καλὸν μὴδὲν τι δεδοκέναι τῆς διαλέξεως
 διὰ τὸν τῆς φιλίας κίνδυνον. τί καθ' ἡμῶν
 συστρατεύοντες ἐχθρὸς τε καὶ τρίτην εἰκῆν τε καὶ
 λίαν ὡς ἐπος εἰπεῖν ἐφρονάξασθε; παρελύπονν τὰ
 ὑμέτερα λαφυραγωγῶν βασιλεῖ. ἠνιάσθε τοὺς
 θριάμβους ἐπιδεικνύμενοι. ἐνεκότει πᾶς τῷ στρα-
 τηγῷ τῇ πόλει καὶ βασιλεῦσι καὶ δήμοις κατα-
 κληροδοτοῦντι ἀριστείας καὶ τρόπαια. καὶ τίνας
 ἔξετε τῶν ἀνδραγαθημάτων ἀποφήσασθαι μάρ-

^α Σκλαβητῶν sec. m. mut. e. Σκλαυητῶν in V,

¹ T, e. на латински език,

Ардагаст ги изпреварил с бързото си движение, тъй като по природа бил свикнал на това. Но понеже неблагоприятна съдба го сполетяла, варваринът се блъснал о дънера на едно много голямо дърво. Поради това щял да бъде много желан лов за преследвачите, ако една река не го спасила. Защото той я преплувал и избягнал опасността. И тъй ромеите, след като направили множество славяни пиршество на меча си, опустошили страната на Ардагаст, поставили пленниците в дървени око-ви и ги изпратили във Византион. Приск пък станал причина за безредие всред войската, защото държал първата част от плячката да получи императорът, а втората — най-големият му син. Освен това трябвало да вземат част от нея и останалите наследници на императора. С богата [плячка] той задоволявал алчността на многобройната императорска челяд. И тъй понеже ромеите били оскърбени от изчезването на плячката, настанало самовластие и управлявало безредие. Стратегът, като се изплашил от извършеното и като се отказал с разкаяние от по-рано предприетото, дал преднина на други мисли. При зазоряване той повикал началниците на войските и ги убеждавал с извъртане на думите, че предния ден не бил извършил нищо нередно. След като началниците на отредите одобрили единодушно стъкмената реч, войските се стекли при стратега, който отправил към ромеите на бациния¹ им език следните думи:

„Мъже, приятели, войници и съюзници, отлични в сражения, но прости в безредията си! Ако наострите слуха си и отворите сърцето си, аз ще започна да ви поучавам. Може би аз малко ще ви наскърбя с думите си, като искам да поправа отстъплението ви от реда. Защото изобщо добре е таксиархът да не се бои от това, което ще казва, страхувайки се да не загуби приятелството. Защо се опълчихте срещу нас вчера и онзи ден безразсъдно и премного, така да се каже, се перчихте? Наскърбих ви, защото предадох на императора вашата плячка. Вие се сърдите, като изтъквате победите си. Всеки е сърдит на стратега, загдето раздава награди за храброст и трофеи на столицата, на императорите и на народа. И какви свидетели можете да предста-

турας; τίς ὑμῖν θεατῆς τῶν πόνων γενήσεται; ποῦ τῆς εὐκλείας τόνς πίνακας καθιδρύσωμεν; ὅπως τε καὶ ποῖ καὶ π τε καὶ τίσι τὴν ἀνδρείαν κηρύξωμεν; εἰ γὰρ τῶν κατατιθεμένων ὑμεῖς ἔσεσθε μάρτυρες, ἄπιστος ὁ πόνος, ἀναπόδεκτον τὸ εὐτύχημα, μῦθος τὰ τροπαια, ἀβέβαια τὰ τῶν διηγημάτων ἐπίκομψα ἐνέχυρα, τοῦ λόγου χηρεύοντος καὶ τοῦ πιθανοῦ τὴν ἀπορίαν ἐπέκοιτος. οἱ φιλοσοφοῦντες τὸν θάνατον καὶ πάντα καὶ πάσχειν καὶ πράττειν ἐλόμενοι οὐ καταφρονήσετε λαφύρων διὰ τὴν εἴησιν; οὐ φορολογεῖσθε τὰ λάφυρα, ἵνα τὸν κρότον μακρολογήσετε; τί τὰς ψυχὰς ἰπὸ φιλοχρηματίας ἀνδραποδίξασθε οἱ δουλαγωγεῖν τὸ πολέμιον ὀρεγόμενοι καὶ κινδύνους ψυχῆς τὰς νίκας ἀνούμενοι; οὐκ ἴσασι τῶν κτημάτων οἱ ἔρωτες εὐδοξίας ἐπὶ θεοῖς γίνεσθαι, ἀλλ' οὐδὲ τῶν χρημάτων ἢ ὄρεξις διασώζειν τῶν ἐπαίνων τὴν ἔφραση. ἢ θάτερον οὖν ἀπολείπετε, ἢ τοὺς τῆς στρατείας νόμους μὴ καθιδηλεύετε.“

VI 8. *Ἐπι γοῦν τοῦ στρατηγοῦ τοῖς λόγοις ἐπικυμαίνοντος καὶ τὰ Θεμιστοκλέους *Ρωμαϊκῶς ἀτιμίζοντος, κρότος ὑπὸ τοῦ πλήθους ἀνέθορεν, καὶ πρὸς εὐνοίαν τὰ τῆς δυσμενείας μετήρχετο, ὁ δὲ ψόγος πρὸς ἔπαινον, πρὸς ἀποδοχὴν τὰ τοῦ σκώμματος, καὶ πάντα μετεγίνετό τε καὶ μετετίθετο· οἷδε γὰρ γλώττης ἀλλή καὶ φύσεως ἄρχειν καὶ κατὰ τῆς ἀνάγκης νομοθετεῖν καὶ μετοχετεύειν γνώμης κινήματα ἀμείβειν τε τύχας καὶ πάντα μεταμορφοῦν καὶ πλάττειν καὶ δημιουργῆσαι πειθήνιον. τοίνυν ὁ Πρίσκος κρατήσας τοῖς λόγοις ἐς βασιλεῖα ἀπέπεμπε τὰ τῶν πόνων ἐπίχειρα τριακοσίοις συμφράξας τὴν λείαν, πρόταγόν τε τούτων τὸν Τατίμερ προσετέσσατο. ὁ μὲν οὖν Τατίμερ τῆς ἐς Βυζάντιον πορείας ἀπήρχετο, ἕκτη δὲ ἡμέρα Σκλαυηνοῖς^α περτυχῶν ἐς ἀδόκητον καταγίνεται κίνδυνον· μεσοῦσης γὰρ ἡμέρας ἐκλύτως καὶ φροντίδος ἐκπὸς στρατοπεδεύοντι, καὶ τὴν χλόην νεμομένης τῆς ἵππου, τὸ βάρβαρον ἐπιτίθεται. βοῆς τοιγαροῦν γενομένης, τῶν τε *Ρωμαίων καθεστῶτων ἀφίππων, προθέει μετ' ὀλίγων ὁ Τατίμερ, ἀγχιθυρός τε τῶν βαρβάρων γενόμενος ἐς μέγα ὀλέθρον κατέπιπεν. φέρειν γὰρ οὐκ ἔχων τὴν ἀντιμέτωπον μάχην ἐτέτραπτο πρὸς φυγὴν, βαλλόμενός τε οὐ καίριας βολαῖς μόλις ἀπέδρα

^α Σκλαβηνοῖς sec. m. e. Σκλαυηνοῖς V item v. 15 Σκλαβηνῶν e. Σκλαυηνῶν.

¹ Т. е. подражавал на Темистокъл. ² С атическо красноречие, на атически стил, т. е. на езика на класическата проза. ³ На латински език. ⁴ Според Jireček, Geschichte der Serben, I, p. 79, той е бил славянин; Мутафчиев, българи и румъни стр. 91 сл.

вите за своите подвизи? Кой е очевидец на вашите подвизи? Къде ще поставим картините на славата ви? Как, къде, кога и кому ще разгласяваме храбростта ви? Защото ако само вие сте свидетели на победите, подвигът ви ще изглежда съмнителен, успехът ви — неприемлив, трофеите ви — приказка, изкусно украсените разкази — недостоверни, понеже речта ви е голословна и неубедителна. Вие, които се отнасяте философски към смъртта и сте приели да търпите и да вършите всичко, не ще ли пренебрегнете плячката заради благоволенieto [на началника си]? Не вземате ли плячката само за да вдигате шум? Защо поробвате душите си заради сребролюбие вие, които се стремите да заробите неприятелите, и придобивате победите, като рискувате живота си? Любовта към материалните блага не може да бъде предпоставка за слава, нито пък ламтежът за пари е съвместим с желанието за похвали. И тъй или изоставете едно от двете, или не подправяйте законите на войската.“

Докато стратегът още говорел развълнувано и излагал Темистокловите¹ мисли по атически² начин на ромейски³, тълпата започнала да ръкопляска. Неприязненото настроение преминало в благосклонност, а укорите в похвали, подигравките в одобрение — всичко се променило и обърнало. Защото силата на словото умее да се наложи над природата, да обуздава чрез закони произвола, да насочва в друга посока движението на мисълта, да променя обстоятелствата и всичко да преобразява, да го оформя и прави послушно. **И** тъй Приск, след като победил с думите си, изпратил на императора трофеите на техния труд, като запазил плячката с триста [войници], начело на които поставил Татимер⁴. Татимер тръгнал за Византион, но на шестия ден се натъкнал на славяни и се намерил в неочаквана опасност. На плад-не той лекомислено и безгрижно се разположил на стан и докато конете пасели, варварите го нападнали. Нададен бил боен вик и докато ромеите стояли без коне, Татимер изтичал напред с малцина. Той се приближил до варварите и се изложил на явна гибел. Тъй като не можал да устои на фронталното сражение, той побягнал и улучен от несмъртоносни

τὸν κίνδυνον. τῶν οὖν Ῥωμαίων ἐπιγυομένων περὶ τὸν διασωσάντων τὸν Τατίμερ, πρὸς τοὺς Σκλαυηνοὺς^a λοιπὸν ἐχειροῦργον τὸν πόλεμον. τῆς τοίνυν μάχης ἐς τὸ καρτερὸν γενομένης, κρατοῦσι τῶν Σκλαυηνῶν^b Ῥωμαῖοι, φόνον τε πολλὸν ἀπεργασάμενοι, πενήτηκοντα βαρβάρους ζωογήσαντες ἐπαήρουν πρὸς τὸν χάρακα, λείαν Ῥωμαϊκὴν ὑπὸ τῶν Σκλαυηνῶν διασωσάμενοι. ὁ μὲν οὖν Τατίμερ τὸ σῶμά πως ἀγεσάμενος ἐς Βυζάντιον ἦκεν ἀξιολογωτάτην προσομὴν ἐπιφερόμενος. ἦσθεις τοιγαροῦν ὁ αὐτοκράτωρ ἐπὶ τοῖς συγκυρήσασιν ἐπὶ τὸ τοῦ θεοῦ μέγιστον ἀνὰ τὴν πόλιν ἐπανύχθη τέμενος, εἶτα μετὰ τὸ τοῦ λεῶ τὰς ἱκετηρίας εὐχὰς ποιησάμενος ἤξιον θεῶν ἐπιστημότερα δοῦναι τὰ τρόπαια. (pp. 232, 11 — 235, 21)

9. Quomodo Romani Musocium ducem Sclavinorum cariant

VI 8. Ὁ δὲ πολέμαρχος Πρίσκος ἐπὶ κατασκοπῇ προθέειν ἀνδράσιν ἐκέλευεν^c. ἡμέρα δὲ δευτέρα, καὶ οὐ διεγγνῶ ἀνὰ τοὺς χώρους πολέμου. οὐκοῦν εἰς τὰ πρόσω τοῦ Ἡλιβακία ποταμοῦ ἐξ ἐωθινοῦ ποιῆσθαι τὴν βάδιον τῷ Ἀλεξάνδρῳ προστέταχεν. ὁ μὲν οὖν Ἀλέξανδρος τὸν γείτονα διατηξάμενος ποταμὸν ἐντυγχάνει Σκλαυηνοῖς^d. οἱ δὲ βάρβαροι πολεμίαν θεασάμενοι ὄντων πρὸς τὰ πλησίον τεύχη ἐπὶ τε τὴν ὕλην τὴν βάρβαρον τὴν ἀποφυγὴν ἐποιοῦντο. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι τούτους ἐνεχείρουν ἐλεῖν. ἐπεὶ δὲ τῇ ἰλδί συγκρίνονται, περιπίπτουσι δυναταγωνίστου κακῶ^e καὶ ἂν διόλωλεν ἅπαν τὸ σύνταγμα, εἰ μὴ θάπτον ὁ Ἀλέξανδρος ὑπεξήγαγε τοὺς Ῥωμαίους τοῦ τέλματος. ὁ μὲν οὖν Ἀλέξανδρος ὁ ταξίαρχος περιστοιχίσας τὸν χώρον παραδίδοναι τούτους ἐπειράτο πυρὶ ἢ δὲ φλόξ νοσηλενομένη ὑπὸ τῆς ὑγρᾶς κατεμαλθακεύετο φύσεως, καὶ ἦν τῷ Ἀλεξάνδρῳ τὰ τῆς ἐπιβολῆς οὐκ εὐδόκιμα. τοίνυν Γήπαις ἀνήρ, ἐκ τῶν Χριστιανῶν θρησκείας πάλαι ποτὲ πεφηνκώς, μετὰ τῶν βαρβάρων ὑπῆν. οὗτος πρὸς τοὺς Ῥωμαίους αὐτομολῶν δακτυλοδεικτεῖ καὶ τὴν εἰσοδον. οἱ μὲν οὖν Ῥωμαῖοι τῶν εἰσοδῶν γενομένοι κύριοι κρατοῦσι τῶν βαρβάρων. ὁ δὲ Ἀλέξανδρος ἀνετάζων κατεπνυθάνετο πόθεν τοῖς ἐαλωκόσι τὸ γένος. οἱ δὲ βάρβαροι ἐς ἀπύνοισαν καταπεπνωκότες θανάτου χάρειν ἔφραζον ταῖς κολάσεσιν, ὡς περὶ ἄλλοτριον τοῦ σώματος τὰς ἐκ τῶν μαστίγων ἀλγηθόνας διατιθέμενοι. 9. ὁ δὲ Γήπαις διεξήει τε ἅπαντα καὶ διήλεγχεν ἐξ ἐπιλέπτου τὰ πράγματα, φάσκων ὑπὸ Μουσώ-

удари, едва спасил живота си. След като ромеите пристигнали пеша и спасили Татимер, битката срещу славяните продължила. В разгара на сражението ромеите надвили славяните, извършили голямо клане и се завърнали в лагера с петдесет пленени варвари, като спасили ромейската плячка от славяните. Татимер, като излекувал донякъде раните си, пристигнал във Византион, носейки със себе си много голяма плячка. Императорът, разбира се, се зарадвал от станалото и прекарал цялата нощ в молитви в най-големия божи храм¹ на столицата. След това той отправил заедно с народа усърдни молитви и поискал от бога да даде по-големи победи.

9. Ромеите улавят Мусокий, вожда на славяните

Главнокомандуваният Приск заповядал на неколцина души да отидат напред за разузнаване. На втория ден разбрал, че няма неприятели по тези места. Затова заповядал на Александър² да тръгне напред рано сутринта към реката Иливакия³. Александър, след като преминал съседната река, срещнал славяни. Варварите, щом съгледали неприятелите, избягали според обичая в близките блата и в гората. А ромеите се заели да ги изловят. Обаче когато навлезли в тинята, налетели на страшна беда. И целият отряд щял да загине, ако таксиархът Александър не бил измъкнал бързо ромеите от тресавището. След като обградил мястото, той се опитал да унищожи с огън неприятелите, обаче пламъкът отслабвал и гаснел поради влагата и опитът на Александър не тролучил. Между варварите имало един гепид, който отдавна бил приел вярата на християните. Той преминал сега към ромеите и им посочил с ръка входа. Така ромеите станали господари на входовете и надвили варварите. Александър разпитвал пленените, за да узнае от какъв род са те. Варварите обаче, които били изпаднали в безумие, казвали при мъченията, че са готови да умрат; като че ли бичовете нанасяли страдания на чуждо тяло. Но гепидът разказал всичко и изложил подробно нещата. Той казал, че пленниците били

^a Σκλαβηνοὺς ut vid. e. Σκλαυηνοὺς mut. in V item v. 13. ^b Σκλαβηνῶν e. Σκλαυηνῶν. ^c ἀνδρας ν' ? — ἐκέλευεν. ^d Σκλαβηνοῖς sec. m. V vulg.

¹ Цариградската църква Св. София. ² Александър бил един от военачалниците в поверената на Приск войска. Вж. Кулаковскиѝ, пос. съч., стр. 458. ³ Иливакия — дн. р. Яломица в Румъния.

κίον τόν λεγόμενον βήγα τῇ τῶν βαρβάρων φωνῇ τοὺς ἐξωρημένους ὑπεῖναι, τοῦτον δὲ τὸν Μουσώκιον ἐναυλίεσθαι μετὰ παρασάγγας τριάκοντα, τοὺς δὲ ἄλόντας ἐκπέμψαι ἐπὶ κατασκοπῇ τῆς Ῥωμαίων δυνάμεως, ἀκηκοέναι τε καὶ τὰ περὶ τὸν Ἀρδάγαστον γεγονότα πρὸ μικροῦ δυνατήματα. παρήγει τε Ῥωμαίοις ἀθροῦν τὴν ἐπιστοσίαν ποιήσασθαι τὸν τε βαρβάρων ἐλεῖν τῷ ἀδοκῆτῳ τῆς ἐπιθέσεως. ὁ μὲν οὖν Ἀλέξανδρος παρὰ τὸν Πρίσκον γενόμενος τοὺς βαρβάρους ἠνέγκατο, ὁ δὲ πολέμαρχος ἀναίρεσει τοῦτους παρέδοτο. γίνεται γοῦν πρὸς τὸν στρατηγὸν ὁ Γήπαις ἐκεῖνος ὁ βαρβάρους καὶ διέξεισι Πρίσκῳ τὰ τῶν βαρβάρων διανοήματα, εἰσηγεῖτό τε ἐπιστήναι τῷ βαρβάρῳ τὸν Πρίσκον, καὶ πίστιν τῆς ἐπιτεύξεως ἐδίδου φενακίζειν ὁ Γήπαις τὸν βαρβάρων. ἐπιχαρῶς τοίνυν ὁ Πρίσκος τοὺς λόγους ἀράμενος δῶρος τε λαμπροῖς τὸν ἠτόμοληκότα λιπάνας ἐπαγγελίας τε περιδόξως ἐχυρωσάμενος, ἐξαπατήσας τοῦτον ἐπέπομφει τὸν βαρβάρων. καὶ οὖν ὁ Γήπαις πρὸς Μουσώκιον γίνεται αἰτεῖ τε μονοξύλων πλήθη ἀπὸ τοῦτον ἐλεῖν, ὅπως τοὺς ἠτηχηκότας περὶ τὸν Ἀρδάγαστον περαιώσῃται. ὁ μὲν οὖν Μουσώκιος ἔρμαιόν τι δοκῶν τὰ ὑπὸ τῆς ἀπάτης αὐτῷ κατηνόμενα ἐδίδου μονόξυλα, ὅπως ὁ Γήπαις τοὺς περὶ τὸν Ἀρδάγαστον διασώσῃται. ἑκατὸν τοίνυν πρὸς τοῖς πενήκοντα ἀκατίους λαβῶν, καὶ προσκώπους τριάκοντα^α, εἰς τὸ ἀντιπέραν τοῦ ποταμοῦ παραγίνεται, ὃν οἱ ἐγχώριοι Πασπίριον ὀνομάζουσιν. ὁ δὲ Πρίσκος κατὰ τὸ σύνθημα ἐξ ἑωθινοῦ ἀπήρχετο τῆς βαδίσεως. ἀτὰρ ὁ Γήπαις ἀνῆρ τῶν συνελθόντων κλέψας τὴν αἴσθησιν μεσοῦσης τῆς νυκτὸς πρὸς τὸν τῶν Ῥωμαίων πολέμαρχον γίνεται, καὶ ἤξειν ἑκατὸν ὀπίπτας ἀποπέσειν, ὅπως στόματι μαχαίρας τοὺς πρὸς τῇ σκοπῇ^β βαρβάρους ὀλέσειεν. τοίνυν ὁ στρατηγὸς ἄνδρας διακοσίους συμφράξας τῷ ταξιάρχῳ δίδωσιν Ἀλέξανδρον. ἐπεὶ δὲ τὸ Ῥωμαϊκὸν τῷ Πασπίριῳ ἐπλησίαζε ποταμῷ, εἰς ἐνέδραν τὸν Ἀλέξανδρον ὁ Γήπαις ἐκάθισεν. νυκτὸς τοιγαροῦν γεγονύας οἱ μὲν βαρβάρους κατωφερεῖς περὶ τὸν ὕπνον ὄντες ἐτόγγαρον ἔξωοί τε γεγονότες λίαν τῶν ἐνυπνίων ἀντεῖχοντο. ὁ δὲ Γήπαις τοὺς βαρβάρους^γ διαφθεῖρειν κατειρωνεύετο. τρίτη δὲ φυλακῇ, καὶ τι μικρὸν μεταστὰς καὶ πρὸς τὴν ἐνέδραν γενόμενος ὑπεξάγει τοῦ λόχου Ἀλέξανδρον. καὶ οὖν διυθύνας Ῥωμαίους ἐπὶ τὸν Πασπίριον ποταμὸν καὶ σύνθημα λαβῶν τε καὶ δοὺς ἐπὶ τοὺς βαρβάρους ἐχώρησεν. ἔτι τοίνυν τῶν βαρ-

подвластни на Мусокий¹, наречен рига² на езика на варварите. А този Мусокий се намирал на тридесет парасанги от това място и бил изпратил уловените пленници да разузнаят силата на ромеите, след като бил узнал за неотдавнашното нещастие на Ардагаст. Гепидът подбуждал ромеите да нападнат внезапно Мусокий и да го уловят с неочаквано нападение. Александър дошел при Приск и му довел варварите, а главнокомандуваният ги предал на смърт. След това оня варварин гепид отишел при стратега Приск, изложил му намеренията на варварите и го подтикнал да нападне варварина [Мусокий]. Гепидът уверявал, че ще успее да измами варварина. Приск посрещнал с голяма радост думите му, обсипал беглеца с разкошни дарове, насърчил го с големи обещания и след това го изпратил да измами варварина. Гепидът отишел при Мусокий и поискал от него да получи много еднодръвки³, за да пренесе претърпелите заедно с Ардагаст нещастие. Мусокий сметнал скроената му лъжа за щастлив случай и му дал еднодръвки, за да спаси хората на Ардагаст. Гепидът, след като получил сто и петдесет лодки и тридесет гребци, дошел на отвъдната страна на реката, която тугземците наричат Паспирий⁴. Приск съгласно уговореното потеглил рано сутринта. А гепидът в полунощ се измъкнал незабелязано от своите съпътници, дошел при ромейския главнокомандуващ и поискал да вземе със себе си сто войници, за да избие с меч стражата на варварите. Стратегът отделил двесте души и ги дал на таксиарха Александър. Когато ромеите наближили реката Паспирий, гепидът поставил Александър да стои в засада. Било нош, варварите били капнали за сън и понеже били пияни, спели дълбоко. А гепидът злорадствувал, че погубва варварите. През третата стража той се отдалечил малко и като отишел при засадата, извел Александър от мястото, където бил залегнал. След това повел ромеите към реката Паспирий, приел и дал условия знак и отишел при варварите. Докато варварите още спели,

^α τριακοσίους Β. ^β σκοπῇ V ὄχθη vulg. κώπη? de Boor. ^γ τοὺς βαρβάρους] το ε Ῥωμαίους? de Boor.

¹ Мусокий бил един от князете на отвъддунавските славяни. Вж. *Jireček*, op. cit., I, p. 90. — *Мутафчиев*, пос. съч., стр. 65. — *Третъяков*, пос. съч., стр. 180. ² Това е латинската дума гех в гръцка транскрипция. Срв. тук стр. 215. бел. 2. ³ Т. е. лодки, направени от едно цяло дърво. Вж. *Niederle*, *MappeI*, II, p. 256. ⁴ Дн. р. Бузеу в Румъния.

βάρων προσομιλούντων τῷ ἕπρω, δι' Ἀβαρικῶν ἄσμάτων ἐδίδου ὁ Γήπαις τῷ Ἀλεξάνδρῳ τὸ σύνθημα. ὁ δὲ Ἀλέξανδρος ἐπιστάς τοῖς βαρβάρους ἕπρω καὶ ζωῆς τὴν ζημίαν παρείχετο. ἐπεὶ δὲ τῶν ἀκαίων γέγονεν ἐγκρατής, πρὸς τὸν στρατηγὸν ἀγγέλους ἐξέπεμπε τῆς ἐπιβολῆς τὰς ὁρμᾶς ἐπιτείτων. ὁ δὲ Πρίσκος τρισχιλίους ἀράμενος καὶ διαείμας εἰς τὰ ἀκάτια τὸν Πασπίριον ποταμὸν διενήξατο. καὶ δῆτα μεσοῦσης νυκτὸς τῇ ἐφόδῳ παρείχον τὴν ἔναρξιν. ὁ μὲν οὖν βάρβαρος κάποιος ὢν τῇ μέθῃ διέφθαρτο ἦν γὰρ αὐτῷ κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἐπιτάφιος ἑορτῆ ἐπὶ ἀδελφῷ κατοικημένῳ, ὡς ἔθος αὐτοῖς. ὁ μὲν οὖν φόβος^α μέγας ἐγένετο. ζωγηθεὶς τοίνυν ἤλω ὁ βάρβαρος. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι κατεπαννυχίζοντο ἐν τοῖς αἵμασιν. ἡμέρας δὲ λαμπούσης ἐλάμβανεν ὁ φόνος ἀπὸ τοῦ στρατηγοῦ τὴν ἀνάπαυλα. ὑπὸ δὲ τρίτῃ ἕω τὴν ἀποσκευὴν τὰς τε δυνάμεις ὁ στρατηγὸς διεπορθμεύσατο. τοίνυν οἱ Ῥωμαῖοι φρονημασιθέντες ἐπὶ τοῖς συγκυρήσασιν πρὸς τροφήν^β κατεκλίνοντο, εἶτα τῇ μέθῃ συρράπτονται, καὶ τῇ παρουσίᾳ τὰς εὐπραξίας νοθεύσαντες τῆς διαφορῶς κατημέλησαν, ἦν σκούλκων σύνηδες τῇ πατρῴῳ φωνῇ Ῥωμαῖοι ἀποκαλεῖν. τὸ μὲν οὖν νενικημένον συναθροισθὲν ἀντιπάλαντεύει Ῥωμαῖοις τὴν ἐφοδὸν καὶ ἦν ἂν ἡ ἀντίδοσις χαλεπωτέρα τῆς ἐπιτεύξεως, εἰ μὴ ὁ Γέντζων τὰς δυνάμεις τὰς περικὰς περιστησάμενος τῆς μάχης ἐκράτησεν. ἐξ ἑωθινοῦ δὲ ὁ Πρίσκος τοὺς φρουράρχας ἀνεσκολόπισεν, καὶ δὴ καὶ τινὰς δπλιτικοῦ πικρῶς ἐμαστίγωσεν.

VI 10. Ὁ δὲ αὐτοκράτωρ Τατίμερα^с ἀντιπέμπει πρὸς τὸν πολέμαρχον βασιλείους δέλτους ἐπιφερόμενον ἦν δὲ ἡ τῶν δέλτων ἀξίωσις τὴν χειμέριον ὄραν αὐτόθι τοὺς Ῥωμαῖους ποιήσασθαι. παραγεγονότος τοίνυν τοῦ Τατίμερα, καὶ τῶν βασιλικῶν γνωρισθέντων λογίων, θρόλος ὑφάπτεται τῷ στρατεύματι. καταστασιάζει τοίνυν ἡ τῶν Ῥωμαίων πληθὺς παρωσαμένη τὸς λόγους τοῦ αὐτοκράτορος, οἴκοι τε τὴν τοῦ ψύχους ὄραν ἐνεχείρει ποιήσασθαι· οὐ γὰρ ἐπὶ βαρβάρου γῆς ἐναυλιζεσθαι· ἔφασκον γὰρ ψύχη ὑπεῖναι δυσυπομόνητα, τὰ τε τῶν βαρβάρων πλήρη ἀκαταγώνιστα. ὁ δὲ στρατηγὸς πειδοῖ τι τακτικῇ τῆς στρατιᾶς τὸ δυσήγιον ὑπεμάλαττεν. ἐπεὶ δὲ γίνονται αἱ δυνάμεις πειθήνιοι, ἐπὶ βαρβάρου

^α φόνος? de Boor. ^β τροφήν V τροφήν vulg. ^с Τατίμερα malit de Boor.

¹ Във Византия по наследство от древността се смята, че денят е започвал от изгрев слънце и е бил разделен на два дяла по 12 часа. Следователно третият час е около 9 часа. Разбира се, началото на деня не е било постоянно, но се е меняло според годишните времена. ² Това е латинската дума sculca. Вж. Zilliacus, op. cit., p. 234. ³ Терминът δπλίται (тежко въоръжени войници) е употребен архаично вм. στρατιῶται (войници).

гепидът дал на Александър уговорения знак, като запял аварски песни. Тогава Александър нападнал варварите и ги лишил от сън и от живот. Когато завладял лодките, изпратил вестители при стратега, като засилвал устрема на нападението. Приск взел със себе си три хиляди души и като ги разпределил в лодките, преминал реката Паспирий. В полунощ ромеите започнали нападението. А пък варваринът бил пьян и пьянството го погубило. Защото през деня той празнувал погребалния празник на един свой починал брат според техния обичай. И тъй настанала голяма уплаха и варваринът бил пленен. А ромеите прекарали цялата нощ в проливане на кръв. Когато денят настъпил, стратегът прекратил клането. Към третия час¹ на деня стратегът прекарал плячката и войските през реката. Ромеите пък, понеже били с повишен дух поради станалото, отдали се на пиршество и пукнали от пиене. С пьянството си развалили добрия ред и занемарили охраната, която ромеите обикновено наричат на бациния си език скулка². Затова победените, след като се събрали, се опитали да отвърнат с нападение на ромеите. И понеже отмъщението щяло да бъде по-страшно от успеха, ако Гензон не спечелил сражението, като обградил [варварите] с пехотните войски. А Приск рано сутринта набил на кол началниците на стражата и дори бичувал жестоко някои от хоплитите³.

Императорът изпратил на свой ред Татимер при главнокомандуващия, за да му занесе императорско писмо, с което заповядвал ромеите да прекарат зимата там. Когато Татимер пристигнал и императорското нареждане било узнато, във войската настанал бунт. И тъй ромейската войска се разбунтувала и като се противопоставяла на заповедта на императора, настоявали да прекарат у дома си студентите месеци. Те не искали да останат в земята на варварите, като казвали, че студовете са мъчнопоносими и варварските пълчища непобедими. Обаче стратегът поусмирил необуздаността на войската с убедителни думи. А когато войските се подчинили, главнокоманду-

γῆς ὁ τῶν Ῥωμαίων πολέμαρχος διαλύει τὸν χάρακα.

Ἐν ταύταις τοιγαροῦν ταῖς ἡμέραις θεία φροντίδι τῷ ὁ τὸν φόνον ἐπὶ τὴν Ἀρχιάλον ποιησάμενος, ὅτε τῆς ἐλάφου πολλῶν περὶ τὸν αὐτοκράτορα δίωξις ἐγεγόνει. — — — ἦλω τῷ δικτύῳ τῆς δίκῆς ὁ τοῦ φόνου πατήρ. (pp. 235, 21 — 239, 23)

10. Romani partem praedae Avarorum Chagano tradunt

VI 11. Ἐν τούτῳ δὴ τῷ ἐνιαυτῷ εἰς τὰ πρὸ τοῦ ἄσπετος τίκονται παράδοξα τέρατα, παιδίον τετράπονον, ἄλλο δὲ δικόρουφον. λέγουσι δὲ οἱ τὰς ἱστορίας μετ' ἐπιμελείας συγγράμψαντες μὴ εἶναι εἰς ἀγαθὸν τὴν τῶν τεράτων ταῖς πόλεσιν ἐπιφάνειαν. τὰ μὲν οὖν τέρατα ἐπιδεδειγμένα Μαυρικίῳ τῷ αὐτοκράτορι παρεδόθη τῷ φόνῳ. ὁ δὲ βασιλεὺς ἀποχειροτονεῖ τὸν πολέμαρχον, καὶ τὸν ἀδελφὸν (Πέτρος δὲ ὄνομα αὐτῷ) ἡγεμόνα τῶν Ῥωμαίων ποιεῖται δυνάμεων. ὁ μὲν οὖν Πρίσκος τούτων οὐπω ἐπέτυστο, καὶ οὖν τὰς δυνάμεις ἀράμενος διαπεραιοῦται τὸν ποταμόν. δυσανασχέτει γὰρ τὰ πλήθη τὴν τριβὴν πρὸς βάρβαρον χώραν ποιήσασθαι· ἐδεδίει γὰρ μὴ πως ἐξαπναιῶς ἐφρονηκότες οἱ βάρβαροι τὴν λείαν ἀποίσονται. ὁ δὲ Χαγάνος ἀκηκοὺς τοῦ Ῥωμαϊκοῦ τὴν ἀπόβασιν λίαν ἐθαύμαζεν· εἶτα ἀγγέλους πρὸς τὸν Πρίσκον ἐξέπεμψε τῆς ἀναξεύξεως τὴν αἰτίαν πυνθέσθαι γλιχόμενος. ὁ μὲν οὖν Πρίσκος ἀπεβουκόλησεν ὡς οἷόν τε τοῖς λόγοις πιθανῶς τὸν Χαγάνον. ἡμέραι δὲ τρεῖς, καὶ ἠγγέλθη τῷ Πρίσκῳ μέλλειν διεγχειρεῖν τὸν Χαγάνον ταῖς Ῥωμαϊκαῖς δυνάμεσιν ἐπιτίθεσθαι, τὰ δὲ τῶν Σκλαυηρῶν^a πλήθη προστάτηεν διαπεραιοῦσθαι τὸν Ἰστρὸν· τῷ ὄντι γὰρ ἐχαλέπαινεν ἐνεκότει τε λίαν ἐνευδοκιμηθείσας ταῖς Ῥωμαίων δυνάμεσιν. ὁ μὲν οὖν Ταργίτιος οἶ τε τῶν βαρβάρων λογάδες τῷ Χαγάνῳ παρήρουσι παραλύειν τὸν πόλεμον· ἔφρασκον γὰρ μὴ ἐνδικίως αὐτὸν χαλεπαίνειν Ῥωμαίοις. μεγαλοφρόνως τοίνυν ὁ Πρίσκος πρέσβιν ὡς τὸν Χαγάνον ἐξέπεμψε (Θεόδωρος ὄνομα αὐτῷ), τὴν φύσιν ἀνδρα δεξιόν τε καὶ εὐεπίβολον, τὴν τέχνην ἰατρὸν, τὴν γλῶτταν ἐλεύθερον. οὗτος δὲ κραταῖος πρὸς τὸν Χαγάνον ἐγένετο. ὁ μὲν οὖν βάρβαρος φρονηματισθεὶς ἐπὶ τοῖς αὐτῷ συγκυρήσασιν λίαν ὑψαυχενίζετο, καὶ κύριον ἑαυτὸν ἔθνος ἐφρασκεν ἅπαντος, μὴ προσεῖναι τε, ὅσον περ ἥλιος ἀνατείνει τὸ βλέμμα, τὸν ἀντιτάξασθαι δυνησόμενον.

^a Σκλαυηρῶν V Σκλαβηρῶν vulg.

вашият на ромеите раздигнал лагера във варварската земя.

И тъй през тези дни съгласно някакъв божи промисъл този, който извършил убийството при Анхиало, когато свитата на императора преследвала голямо стадо от елени, — — — бил уловен от мрежата на справедливостта.¹

10. Ромеите отстъпват част от плячката на аварския хаган

През тази година в предградията на столицата се родили необикновени уроди — едно дете с четири крака и друго с две глави. Тези, които грижливо обясняват историческите събития, казват, че появата на уроди не е на добро за градовете. Уродите, след като били показани на император Маврикий, били предадени на смърт. Императорът уволнил главнокомандуващия и назначил брата си (името му било Петър) за началник на ромейските войски. Приск пък, който още не бил узнал това, вдигнал войските и преминал реката, понеже смятал, че е трудно войските да пребивават във варварската страна. Защото се страхувал да не би варварите, като ги нападнат внезапно, да задигнат плячката. А хаганът, когато се научил за оттеглянето на ромеите, много се учудил. После пратил вестители при Приск, понеже искал да узнае причината за завръщането му. Приск пък изкусно заблудил с думи хагана, доколкото могло. Обаче след три дни на Приск било съобщено, че хаганът щял да се опита да нападне ромейските войски, а на славянските пълчища бил заповядал да преминат Истръ, защото действително той бил много сърдит и разгневен на прославените ромейски войски. Таргитий² и първенците на варварите съветвали хагана да прекрати войната, като му казвали, че той се сърди несправедливо на ромеите. Приск проводил смело при хагана пратеник (името му било Теодор), по природа ловък и разсъдлив мъж, по занятие лекар и със свободна реч. Той дошел без страх при хагана. Варваринът, който се бил възгордял поради своите успехи, се държал много високомерно и казвал, че той бил господар на всеки народ и че докъдето слънцето простирало погледа си, няма човек, който ще може да му се проти-

¹ В следващия текст, който тук не е преведен, е разказано подробно как е бил изобличен убиецът. ² Виден аварин, който често бил проwoждан като пратеник на хагана при ромеите.

διά τοι τοῦτο ὁ πρέσβις ἱστορίας πολλῆς γενόμενος κάτοχος βαρβαρικὰ παραδείγμασιν ἐταπείνου φρυάγματα. εἰπεῖν δὲ καὶ τὰ τῆς ἱστορίας οὐκ ἀνακόλουθον ἕπεσιν. ἔφησε γάρ „ἄκουε, Χαγάνε, παλαιοῦ τινος καὶ λίαν σοφοῦ διηγήματος.“ ἐπεὶ δὲ ἡ ἔναρξις προσεχῆ πρὸς ἀκρόασιν [ἐν]εποιεῖ^α τὸν βάρβαρον, οὐκ ἐλάμβανεν ἐγκοπὴν ἢ τῆς ἱστορίας ἀφήγησις. „Σέσωστριν φασὶ γεγενῆσθαι ποτε ἄνδρα λίαν εὐδαίμονα καὶ τῆς Αἰγυπτιακῆς βασιλείας ἐπιφανέστατον. τοῦτον κομᾶν ἐπὶ τῷ πλούτῳ λόγος πρεσβύτης ἔρεῖ, ταῖς δὲ δυνάμεσι πεφνέκναι λίαν ἀκαταμάχητον. τὸν δὲ ἐπὶ τοσοῦτον ὡς ἔπος εἰπεῖν κραυπαλᾶν, ὥστε ἀρμάμαξαν συμπήξασθαι χρυσοκόλλητον, λίθους τε τιμίους ταύτῃ περιβαλεῖν, ἐφιζάνειν τε ἐπὶ ταύτης τὸν βάρβαρον, καὶ ταῖς μὲν ἵπποις καὶ ταῖς ἡμίονοις χαίρειν εἰπεῖν, τοὺς δὲ τῶν ἡττημένων βασιλέων τῷ ταύτης ζυγῷ [τοὺς]^β αὐχένας περιβαλεῖν, ἔλκειν τε ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς τοὺς ἡττηκῆσθαι τῶν βασιλέων τὸ τοῦ Σέσωστριδος ὄχημα. τοῦ τοίνυν Αἰγυπτίων βασιλέως μὴ μετριοπαθοῦντος ἐπὶ ταῖς εὐπραγίαις, ἀλλὰ περιφανῶς πολλάκις κατονειδίζοντος τοῖς ἡττημένοις τὴν συμφορὰν, ἕνα τινὰ τῶν βασιλέων ρασὶ τῶν ἱποβεβλημένων τῷ ζυγῷ τοῦ ὀχήματος ἐν μεγάλῃ τινὶ καὶ περιφανεῖ ἑορτῇ, τῶν Αἰγυπτίων συρρεουσάντων ὀχλῶν, μὴ ἐθέλειν ἔλκειν τὸ ὄχημα πικρὰ τε εἰς τοῦπίσω [συ]στρέφεσθαι^γ καὶ τὴν ἐπὶ τῶν τροχῶν κίνησιν διορθᾶσθαι. ἀσυμφώνου τοίνυν τῆς ὀλκῆς γινομένης διὰ τὸ μὴ μίαν σύννευσιν τοὺς ἐπὶ τούτῳ συνεταγμένους ποιήσασθαι, ὁ τῶν Αἰγυπτίων βασιλεὺς ἔφησε πρὸς τὸν τὰς πικρὰς ποιούμενον συστροφᾶς „ἄνθρωπε, τί πρὸς τοῦπίσω τὸ βλέμμα κινεῖς; τί τοὺς τροχούς ἱστορεῖς; ποῖ διεξιέναι κέχηρας;“ τὸν δὲ φῆσαι μετὰ φιλοσοφίας πολλῆς πρὸς τὸν Σέσωστριν „τεθαύμακα τῶν τροχῶν τὰ κινήματα ἀνώμαλιν ἔχει τὴν κίνησιν. τὰ τοίνυν τούτων μέρη μετεωρούμενα αὐθις καταχθόνια γίνεται, καὶ ἔμπαιν τὰ περιπέζια μετὰ τοῦτο ἀπαιωρίζεται.“ τούτων τοιγαροῦν λέγουσιν ἀκηκόοτα τὸν Σέσωστριν παιδευθῆναι μὴ μέγα φρονεῖν νομοθετήσασθαι τε τοὺς βασιλικούς αὐχένας τῶν ζυγῶν ἀφελθῆναι, εἰτα ἡμίονοις τὴν ὀλκὴν ἐπιτρέψαι. „ταῦτα σὲ παιδενέτω, Χαγάνε. οὐδὲν ἀπιστότερον εὐπραγίας.“ ὁ μὲν οὖν Χαγάνος ἀποθαμάσας τὴν ἐπιείκειαν τοῦ ἀνδρὸς κολάζει τὸν τῦφον, καταπαύει, τὸ θρόνος, μεταβάλλει πρὸς εἰρηναίαν οἰκίαν τὰ πράγματα. τοιγαροῦν ὥρας ἀποσιωπήσας πολλὰς ἔφησε πρὸς Θεόδωρον „οἶδα καὶ τυραννεῖν θυμὸν ἐξοιδαίνοντα, οἶδα καὶ στρατεύειν ὀργὴν, ἀλλ’ ὅτε καιρὸς χαλεπό-

^α ἐποιεῖ L recte. ^β τοὺς del. Be. 446. Sed fortasse e. Theophane p. 273,19 prius τοὺς v. 20 in τεταράρων mutandum ^γ συστρέφεσθαι V, στρέφεσθαι LB.

¹ Този анекдот е разказан при друг случай и у Менандър (fr. II = Excerpta de legat., ed. De Boor, p. 177).

вопостави. Поради това пратеникът, който познавал добре историята, усмирил варварската горделивост с примери. Не е излишно да се разкаже тази история.¹ А той казал именно: „Слушай, хагане, един стар и много мъдър разказ.“ А щом началото на разказа накарало варварина да слуша с внимание, Теодор разказал историята без прекъсване. „Казват, че някога живял Сезострис, много щастлив и най-знатен мъж в египетското царство. Стара легенда разказва, че той имал големи богатства и с войските си бил непобедим. Той бил дотолкова, тъй да се каже, опиянен, че си построил кола, обкована със злато и украсена със скъпоценни камъни. Варваринът седял в нея и като разпрегнал кобилите и катърите, поставил вратовете на победените царе в ярема на колата и нещастните царе теглили колесницата на Сезострис по площада. Понеже египетският цар не се показвал скромнен в своето щастие, но често и явно злорадствувал над нещастieto на победените, един от царете, казват, които били впрегнати в ярема на колесницата, отказал да тегли колата в един голям и тържествен празник, когато египетската тълпа се била стекла. Той често се обръщал назад и гледал въртенето на колелетата. Движението било неравномерно, понеже впрегнатите не теглели едновременно. Тогава царят на египтяните казал на този, който често се обръщал: „Човече, защо обръщаш погледа си назад? Защо разглеждаш колелетата? Къде си намислил да вървиш? А той отговорил на Сезострис твърде мъдро: „Учудвам се на движението на колелетата. Те имат различно движение: техните части, които са издигнати нагоре, отново слизат на земята и след това приземните части пак се издигат.“ А Сезострис, като чул това, казват, се поучил да не бъде надменен, постановил царските вратове да бъдат освободени от яремите и заповядал катърите да теглят колесницата. Нека това те поучи, хагане. Няма нищо по-невярно от щастieto.“ Хаганът, възхитен от мъдростта на този мъж, намалил своята суетност, укротил дързостта си и склонил към мирно уреждане на работите. След като мълчал дълго време, той казал на Теодор: „Умея да владеея развълнуваната си душа, умея да се боря срещу гнева, и

τητος. διαλέλυμαι τῷ Πρίσκῳ, Θεόδωρε. ἔστω δέ μοι καὶ αὐτὸς φίλος ἐπιεικής. ἀγέραςτος τῆς λείας μὴ μενέτω Χαγάνος. ἐπὶ τῆς ἐμῆς γῆς ἐπιβέβηκεν, περὶ τοὺς ἐμοὺς ὑπηκόους ἐξέμαρτεν. ἔστω τὰ τῆς εὐπραγίας κοινά.“ ἐπὶ τούτοις φιλοφρονησάμενος πρὸς τὸν Πρίσκον τὸν Θεόδωρον πέπομφεν. ὁ μὲν οὖν Θεόδωρος γεγωνὸς πρὸς τὸν Πρίσκον διεξῆλθεν αὐτῷ τοῦ βαρβάρου τοὺς λόγους, ὁ δὲ Πρίσκος τῇ ὑστεραίᾳ ἐκκλησίαν ἐκάθισε παρήγει τε Ῥωμαίοις κοινῶν τῶν λαφύρων ποιήσασθαι καὶ τὸν βάρβαρον. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι τέως πρὸς τὸ συναίσειν μὴ ἐνδημιῶσαντες κατεστασίαζον τοῦ στρατηγῶ. ὁ δὲ στρατηγὸς πολλοῖς καὶ ποιμίλοις καὶ λίαν ἐτελέσει λόγοις χρῆσάμενος τὰς δυνάμεις ὑπέπεισε δοῦναί τι τῷ βαρβάρῳ τῆς λείας. ἀπέδοντο τῶν Ῥωμαῖοι τοὺς θαλασσοτάτας τῷ Χαγάνῳ βαρβάρου, τῶν δὲ λοιπῶν λαφύρων ἀμέτοχον αὐτὸν ποιησάμενοι διαλύουσι τὸ ἀμφίβολον. ἀσμενίσας τοῖνυν ὁ Χαγάνος τὴν τῶν βαρβάρων ἀπόδοσιν ἠώραν ἐδίδον ταῖς διαβάσεσιν. οὕτω μὲν οὖν οἱ Ῥωμαῖοι πέντε χιλιάδας βαρβάρων τῷ Χαγάνῳ προῖκα καταβαλλόμενοι ἐπὶ τὰ Δριζίπερα γίνονται. ὁ δὲ στρατηγὸς ἀφίκετο ἐς Βυζάντιον. τοιγαροῦν ὁ Μανρίκιος τῷ Πρίσκῳ ἐμέμφετο σφάλμασί τε ἐνηθείας αὐτὸν περιέβαλλεν ἀσυνέτως ἀποδεδωκῶτα τῷ βαρβάρῳ τὴν λείαν. (pp. 242,3 — 245,19)

11. De tumultu exercitus Romani ad Odessum et de Petri ducis itinere per ripam Danubii facto

VII 1. Οὕτω μὲν οὖν Πρίσκος ὑπεχειροτονεῖτο, πολέμαρχος δὲ ὑπὸ τοῦ αυτοκράτορος ὁ Πέτρος ἀναγορευέται, ὃς καὶ ἀντάδελφος Μανρικίου ἐτύγχανεν ὢν. ἐγχαράττει τοῖνυν βασιλικὰς ἐπιστολάς ὁ Μανρίκιος, ταύτας τε τῷ στρατηγῷ ἐπιδοὺς τοῦτον ἀπεκδημεῖν τοῦ ἄστεος παρεσκεύαζε καὶ πρὸς τὸ στρατόπεδον ἀφικέσθαι παρεκελεύετο. ἢ μία τοιγαροῦν τῶν βασιλικῶν ἐπιστολῶν στρατιωτικῆς ἐπιδόσεως τύπος ἐτύγχανεν ὁ δὲ τύπος ἠβούλειο τριπταῖς μοίραις συντάττεσθαι τὴν ἐπίδοσιν, δι' ἐσθῆτος καὶ ὀπλῶν καὶ χαράγματος χρυσαίου. ἀφοροτήσας τοῖνυν τῆς Περιγίνδου ὁ στρατηγὸς ἐπὶ τὰ Δριζίπερα γίνεται, καὶ καταλιπὼν τὰ Δριζίπερα τῇ Ὀδησοῦ προσομιλεῖ. τὸ μὲν οὖν στρατόπεδον ἐπιβεβηκῶτα τῆς Ὀδησοῦ τὸν πολέμαρχον ἐπισήμως ὑπε-

то на време. Помирявам се с Приск, Теодоре, но нека и той да ми бъде добър приятел. Нека хаганът да не остане лишен от плячката. Той е навлязъл в моя земя и се е провинил спрямо моите поданици¹. Нека плодовете на успеха бъдат общи.“ След това, като проявил своето благоразположение към Теодор, той го отпратил при Приск. Теодор пристигнал при Приск и му съобщил думите на варварина. На следния ден Приск свикал събрание и предложил на ромейските войници да дадат от плячката и на варварина. Обаче ромейските войници, без да помислят, че това ще бъде полезно, се противопоставили на стратега. Но стратегът с дълга, умна и твърде подходяща реч склонил войските да дадат на варварина нещо от плячката. Ромейците предали на хагана пленените варвари и без да му дадат дял от останалата плячка, уредили спора. Хаганът се възраднал от връщането на варварите и позволил на ромейците да преминат през страната. Така ромейците предали даром на хагана пет хиляди варвари и пристигнали в Дризипера, а стратегът дошел във Византион. Но Маврикий укорявал Приск и го обвинявал, че е извършил грешки поради необмисленост, понеже бил предал неразумно плячката на варварина.

11. Бунт на ромейската войска при Одесос и пътуването на стратега Петър по брега на Дунав

По този начин Приск бил уволнен, а за главнокомандуващ бил назначен от императора Петър,² който бил роден брат на Маврикий. Маврикий написал царски писма³, дал ги на стратега, подготвил го да отпътува от града и му заповядал да заминe при войската. Едното от царските писма съдържало наредба за разпределяне на войнишкото възнаграждение.⁴ Тази наредба изисквала възнаграждението да се изплаща в три части: в облекло, оръжие и в златни пари. Стратегът отпътувал от Перинт и стигнал в Дризипера, а след като напуснал Дризипера, отишел в Одесос. Войската, която била вече влязла в Одесос, посрещнала главнокомандуващия много търже-

¹ Т. е. славяните, които са били подвластни на аварите. Тук се загатва за събитията, разказани в откъси 8—9. ² За събитията вж. *Theophanes*, op. cit., p. 274, 6—21; 274, 26—275, 13. — *Lebeau—S. Martin*, op. cit., X., pp. 367—371. — *Дринов*, пос. съч., стр. 253 сл. — *Bury*, op. cit., p. 130 sq. — *Станојевић*, Византија, I, стр. 203—204. — *Кулаковски*, История, II, стр. 460 сл. — *Мутафчиев*, Българи и румъни, стр. 160 сл. ³ Т. е. императорски разпоредби. ⁴ Изобщо за възнагражденията на войниците вж. *Grosse*, op. cit., p. 243 sq.

δέχετο λίαν. τετάρτη δὲ ἡμέρα, καὶ ὁ πολέμαρχος στηλιτεύσει τῷ πλήθει τὰς βασιλικὰς συλλαβάς ἐνεχείρει. ἡ μὲν οὖν πληθὺς ἑώρα πρὸς τάραχον προσηκηκοίε γὰρ τὸ βασιλικὸν πρόσταγμα. τοῦ τοίνυν στρατηγοῦ εἰς συνάθροισιν μίαν ἐπειγομένου τὰς δυνάμεις ποιήσασθαι, εἰς ὑπήκοον δὲ τῶν συνελθελυθῶτων τὰ τοῦ βασιλέως ποιήσασθαι λόγια, ἀποκριτῶ τὸ στρατόπεδον, καὶ τὸν στρατηγὸν καταλιμπάνον ἀγέραστον ἀπὸ σημείων τετάρων μετὰ τάραχου στρατοπεδεύεται. ὁ δὲ Πέτρος καταστασιαζόμενος ἀποκρύπτει τῶν βασιλικῶν προσταγμάτων τὰ λυπηρότερα. ἔχων δὲ ἀνὰ χεῖρα καὶ τινα βασιλικῶν θεσπισμάτων τοῖς πολεμίοις δόλοισι συνοίσοντα, ἠξίου ταῦτα ἐμφανῆ τῇ Ῥωμαϊκῇ δημοσιεύσει πληθύνει. οἱ μὲν οὖν Ῥωμαῖοι ἐκκλησίαν ποιήσαντες ἐς Μавρίκιον ἐβλασφήμουν, ὁ δὲ πολέμαρχος συνέσει καὶ πειθοῖ τὴν τῶν στρατοπέδων κατευνάσας ὄργην τὰς ἱλαρωτέρας τῶν τοῦ βασιλέως ἐπιστολῶν τοῖς ἐνόπλοις ἐστηλίτευσε δήμοις. ἦν δὲ τὰ φιλοτίμως ἐν αὐταῖς περιεχόμενα τάδε, τοὺς ἀριστεύοντας τῶν Ῥωμαίων καὶ ἐκ τῆς τῶν κινδύνων μεγαλοφυχίας περιπεπτωκότας τισὶ συμφοραῖς ἔχειν ἀπὸ τοῦ λοιποῦ τὴν ἀνάπανταν, τοῦτους δὲ ἐν ταῖς πόλεσιν ἀπομάχων περυσκότας οὐκ ἐπιτρέψαι δαπάναις βασιλικαῖς, τοὺς δὲ παῖδας τῶν στρατευσαμένων καὶ ἐν πολέμοις ἀποβαλόντας τοὺς φύσαντας ἀπὸ τῶν τεκόντων ἐγγράφειν πρὸς τὸν πόλεμον. ταῦτα τοιγαροῦν ἐπὶ βημάτων τινῶν ὑψηλῶν τὸ δπλιτικὸν ἐκκλησιάσας ἐπέστρεφε πιδανῶς τε κατεδούλου. ἔνθεν καὶ μεταβολὴν τὰ τῆς ἀνίας ἐλάμβανεν, καὶ πρὸς τὴν ἐς Μавρίκιον εὐνοίαν τὸν αὐτοκράτορα ἅπας ἐτέτραπτο. τοιγαροῦν κατευφημεῖτο ὁ Καῖσαρ τῶν πρὸ μικροῦ ἀπολελυμένος διαβολῶν τὸ γὰρ πλήθος ἀβέβαιον ὄν σταδμῶν οὐδαμῶς ἐπιβέβηκεν, ταῖς ἐκ τοῦ παρήκοντος ἐκφοραῖς μεταμορφούμενον εἰκῆ καὶ ὡς ἔτυχεν. 2. οὕτω μὲν οὖν ὁ στρατηγὸς ἐπὶ τοῖς λυπηροῖς πρὸς τὸ στρατόπεδον διελύσατο. τετάρτη δὲ ἡμέρα, καὶ τῷ αὐτοκράτορι τὰ περὶ τῆς στάσεως τῶν δυνάμεων κατεμήνυεν, ἀπολιπὼν τε τὴν Ὀδησσὸν ἐπὶ τὰ εὐώνυμα τῶν χώρων μεταφοιτῶ, τῇ τε Μαρκιανοῦ συγγενόμενος πόλει χιλίους προθέειν τοῦ στρατοπέδου προσέταξεν.

ствено. На четвъртия ден той решил да обяви на войската императорските писма. Обаче войската, понеже предварително била узнала императорската заповед, започнала да се вълнува. Когато стратегът се опитал да събере войските на едно място и да разгласи думите на царя пред събраните, войската се разбягала и като оставила стратега, без да го зачете, се разположила на стан в безредие на четири мили. А Петър, понеже се намирал всред разбунтувана войска, прикрил онова, което било по-неприятно в императорските разпоредби. Но той имал на ръка и някои от императорските разпоредби, които щели да бъдат угодни на враждебно настроените тълпи, и решил да ги обяви на ромейската войска. Ромейските войници направили събрание и започнали да ругаят Маврикий, но главнокомандуващият успял да усмири с разумни увещания разгневените войници и разгласил на въоръжената тълпа ония императорски писма, които щели да ги зарадват. А приятното в писмата било следното. Тези ромейци, които се отличили и поради своята смелост при опасностите претърпели някакво нещастие, да бъдат занапред разпуснати и без да участвуват във войската, да се прехранват в градовете на императорски разноски. А децата на ония, които са служили във войската, и тези, които са загубили във войните бащите си, да бъдат вписани във военните списъци¹ вместо своите родители. Стратегът, след като съобщил това на събранието от една висока площадка, усмирил войската и ловко я укротил. След това лошото настроение се променило и всички почувствуваха благоразположение към император Маврикий. И така императорът, след като се освободил от неотдавнашните нападки, бил приветствуван от войската. Защото тълпата е непостоянна и съвсем не стои на едно място. Тя се променя под влиянието на момента безразсъдно и както се случи. Така стратегът се справил с трудностите, които изникнали сред войската. На четвъртия ден той съобщил на императора за бунта във войската, напуснал Одесос и се отправил към разположените наляво места.² Когато пристигнал в Марцианопол, заповядал хиляда души от войската да избързат напред. Те

¹ Във времето на Юстиниан е бил още в сила един едикт от 380 г., според който най-старият син на убит войник или военачалник заемал по право и задължение мястото на баща си. Вж. Grosse, op. cit., pp. 204—206. ² Т. е. в западна посока.

καὶ οἷν ἐντυγχάνουσιν οὗτοι ἑξακοσίους Σκλαβηνοῖς^α λείαν ἐπαγομένους Ῥωμαίων πολλήν. τὰ γὰρ Ζαλδαπά καὶ Ἄκως καὶ Σκόπις καταπρονομεύσαντες αὐθις ἐλαφρυαγώνουν τοὺς ἀνυχήσαντας, ἦν δὲ αὐτοῖς ἐπὶ πλῆθους πολλοῦ ἀμαξῶν ἢ ἀποσκευῆ τῶν λαφύρων. ὡς δὲ ἐπιόντας ἔβλεψαν τοὺς Ῥωμαίους οἱ βάρβαροι, εἶτα καὶ ἀντεβλέφθησαν, ἐπὶ τὸν φόνον τῶν αἰχμαλώτων ἐτρόποντο. ἀναρεῖται τοίνυν ἢ τῶν ἀρρένων αἰχμαλώτων ἠβηδὸν ἡλικία. ἐπεὶ δὲ δύσφρευκτος τοῖς βαρβάροις ὑπῆν ἢ συνάντησις, τὰς ἀμαξὰς σ νθέντες περιεβάλοντο χάρακα, ἅμα τοῖς μειρακίοις τὰ γύναια εἰς τὸ μεσαίτατον τῆς τάφρου ἐναποθέμενοι. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι πεπλησιακότες τοῖς Γέταις (τοῦτο γὰρ τοῖς βαρβάροις τὸ πρεσβύτερον ὄνομα) οὐκ ἐθάρρουν εἰς χεῖρας ἐλθεῖν ἐδεδίδεσαν γὰρ τὰ ἐκ τοῦ χάρακος κατὰ τῶν ἵππων ὑπὸ τῶν βαρβάρων ἀκόντια προερχόμενα. ὁ τοίνυν τοῦτων ἐπιστάτων (Ἄλέξανδρος ὄνομα αὐτῶ) τῇ πατρίῳ τῶν Ῥωμαίων φωνῇ τοῖς Ῥωμαίοις ἐνεκελεύετο ἀποβῆναι τῶν ἵππων καὶ κατασυστάδην τῶν πολεμικῶν κινδύνων ἐφάπτεσθαι. ἀτὰρ οἱ Ῥωμαῖοι ἀποβάντες τῶν ἵππων προσομιλοῦσι τῷ χάρακι ἐδίδοσαν τε καὶ ἀντελάμβανον τὰς ἐκπομπὰς τῶν βελῶν. τῆς μάχης τοιγαροῦν διαρκούσης ἐκατέρωθι δυνάμει, Ῥωμαῖός τις εἰσεπήδησε καὶ ἀνεῖς ἐπὶ μᾶς ἐπιβαίνει ἀμάξης συνηνωμένης τῷ χάρακι καὶ περιφρουρούσης τὸ βάρβαρον, εἶτα στὰς ἐπὶ ταύτης τῷ ξίφει τοὺς πληοῖοντας ἔπαιεν. γίνεται τοίνυν τοῖς βαρβάροις ἀμεθόδευτον τὸ κακόν ἴκνουν γὰρ ἐντεῦθεν οἱ Ῥωμαῖοι τῶν βαρβάρων τὸν χάρακα. οἱ δὲ βάρβαροι ἀπειρηκότες τοῦ σῶζεσθαι τὴν ἐπιλοιπον τῆς αἰχμαλωσίας μοῖραν ἀπέσφατον. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι ἐγκρατῶς ἐπιθέμενοι ὄντι πον καὶ μόλις τοὺς περὶ τὸν χάρακα βαρβάρους ἀπέκτειναν. δευτέρα δὲ ἡμέρα, καὶ οἱ νενικηκότες τῷ στρατηγῷ τὰ συγκυρήσαντα διεξήρισαν. πεμπταῖος δὲ ὁ στρατηγὸς κατὰ τοῦτον τὸν χρόνον γενόμενος καὶ δὴ τὰ ἐπίχειρα τῶν προδεόντων ἰδὼν ἠμείψατο τοὺς ἀνδραγαθήσαντας δώροις. τῇ δὲ ὑστεραίᾳ κωνηγετεῖν ὁ Πέτρος πειρώμενος γίνεται πρὸς ἄλλος βαθύ. σὺς τοίνυν μεγίστου ἐν τούτῳ τῷ τέμπει κατεμφωλεύοντος, καὶ τῆς ὕλακῆς τῶν κινῶν γενομένης μεγάλης, τὸ θηρίον τοῦ ἐδράσματος ἐξανίσταται καὶ κατὰ τοῦ Πέτρον χωρεῖ. ὁ δὲ στρατηγὸς πρὸς φυγὴν ἀναστρέψας τὸν ἵππον τὸν εὐώνυμον πόδα

^α Σκλαβηνοῖς V Σκλαβηνοῖς vulg.

¹ Издателят De Boog приема, че това е град в Долна Мизия (вж. Index nominum s. v. Σκόπις). В Ихтиманско се е намирала крепостта Скупсион. Вж. Jireček, Heerstrasse, p. 30, 63 (25; 49). Според Fluss: PWRE, II R, II, col. 910, и Б. Трухелка: Гласник скопског научног друштва, V (1929), стр. 69, 78, този град е Скопие. ² Т. е. направил укрепление от коли, т. нар. Wagenburg; вж. Grosse, op. cit., p. 309 sq. ³ Т. е. на латински език.

попаднали на шестстотин славяни, които носели със себе си голяма плячка, взета от ромеите, защото след като оплячкосали Залдапа, Акве и Скопис¹, тези славяни отново ограбили нещастните [жители] и натоварили плячката върху голям брой коли. Варварите, щом видели, че ромеите се приближават и че са ги забелязали, започнали да избиват пленниците. Така били избити всички пленници младежи. Понеже за варварите сблъскването било неизбежно, те съединили колите² и образували укр. пление, след това поставили жените заедно с децата сред стана. Ромеите се приближили до гетите (това е по-старото име на варварите) и не смеели да влизат в сражение, защото се страхували от копията, които от укреплението варварите хвърляли срещу конете. Затова техният началник, по име Александър, заповядал на ромеите на бациния им език³ да слязат от конете и да посрещнат вкупом опасностите на боя. Ромеите слезли от конете, приближили се до укреплението и започнали да отвръщат на хвърляните стрели. Докато и двете страни водели сражението, един ромей излязъл напред и се изкачил на една кола, която била свързана с укреплението и защищавала намиращите се там варвари, застанал на нея и удрял с меч си ония, които се приближавали. Положението на варварите твърде много се влошило, защото от това място ромеите пробили тяхното укрепление. Варварите, понеже нямали надежда за спасение, изклали останалата част от пленниците. След това ромеите нападнали с все сила и едва успели да избият варварите, които се намирили при укреплението. На следния ден победителите разказали подробно за подвизите си на стратега. А на петия ден стратегът пристигнал на това място, видял успехите на авангарда и възнаградил храбрите с дарове. На другия ден Петър отишел на лов и навлязъл в една дълбока гора. В този лес се криел един извънредно голям глиган, който поради силния лай на кучетата се вдигнал от леговището и се впуснал срещу Петър. А стратегът, когато обръщал коня си, за да избяга, като се ударил о едно високо

ἐξέθλιψεν, δένδρα ὑπιτενεῖ προσαγείς. ὀδύνας τοιγαροῦν ὁ Πέτρος ἀφορήτοις σφακελιζόμενος ἐνδιατρίβει τῷ χώρῳ, ἐπὶ τῷ σφάλματι κραταιῶς λίαν νοσηλευόμενος. ὁ δὲ Καῖσαρ ἀσχάλλων ἐπὶ τῇ τριβῇ τοῦ στρατηγοῦ τὴν τε περὶ τὸν πόλεμον ἀπραξίαν θαυμάσας τὸν στρατηγὸν ἐλογογράφει ταῖς ὕβρεσιν. ὁ τοίνυν Πέτρος τὴν ἐν γραμμασι δυσφημίαν μὴ φέρον τοῦ αυτοκράτορος, ἐν πικρῶς ὑπὸ τῆς νόσου καταρροχόμενος μεταποιεῖται τὸν χάρακα, καὶ τάφρους τέταρτας ἐναλλόξας ἐπὶ τὰς τῶν Σκλαυηνῶν^α ἐνεφοῖτα διατριβάς. δεκάτη δὲ ἡμέρα, καὶ ὁ αυτοκράτωρ Μανυρίκιος βασιλεῖον ἐπιστολὴν τῷ ἀπαδέλφῳ ἐξέπεμψεν ἐνδημηῆσαι τῇ Θράκη· ἡκηκόει γὰρ ὁ Μανυρίκιος τῶν Σκλαυηνῶν τὰ πλήθη ἐς Βυζάντιον τὰς ὁμάς ἐπιφέρειν. ὁ δὲ στρατηγὸς ἐκ τούτου ἐπὶ τὸ Πιστοῦ γίνεται φρούριον, μετὰ τοῦτο πρὸς τὰ Ζυλδαπά ἀφικνεῖται. δευτέρα δὲ ἡμέρα, καὶ πρὸς τὴν Ἰατρὸν τὴν πόλιν φοιτᾷ, καὶ δῆτα τὸ Λαταρκίον φρούριον παραμείψας εἰς Νόβας στρατοπεδεύεται. οἱ τοίνυν ἐγχώριοι ἀκηκόοι τὸν στρατηγὸν ἐλευσόμενον τοῦ ἄστεος ἐξεχώρησαν καὶ συνάντησιν αὐτῷ μὴν ἐπίδοξον ἐποιήσαντο καὶ τὸν Πέτρον καθικετεύουσι συνδιασώτην τῆς Λούππου γενέσθαι τοῦ μάρτυρος πανηγύρεως· κατ' ἐκείνην γὰρ τὴν ἡμέραν ἦν ἡ προεόρτιος ἑορτὴ Λούππου τοῦ μάρτυρος. ὁ μὲν οἶν στρατηγὸς διημερεῦσαι περὶ τὸν χώρον διὰ τὴν ἐκ τῆς ἀνάγκης ὁδοποιεῖν μὴ δύνασθαι ἔφασκεν οἱ δὲ τοῦ ἄστεος παχύναντες τὴν ἀξίωσιν τῇ ὑπεροχῇ τῶν δεήσεων τὸν στρατηγὸν ἐβιάσαντο μέτοχον γενέσθαι τῆς πανηγύρεως. ὁ μὲν οἶν Πέτρος ἡμέρας δύο ἀνὰ τὸ πόλισμα γερονῶς ἀπαίρει ἐντεῦθεν καὶ ἐπὶ τὴν Θεοδώρου πόλιν τάφρον ἐχάραξεν, ὑπὸ πρώτῃν δὲ ἔω ἐν τῇ λεγομένῃ Κουρίσκα φοιτᾷ. 3. τρίτη δὲ ἡμέρα, καὶ ἐν Ἀσημῷ τῇ πόλει τὰς ἐπαύλεις ποιεῖται. ἐπεὶ δὲ οἱ τοῦ ἄστεος ἐμεμαθήμεσαν προσδόκιμον ὄντα τὸν στρατηγόν, ἔξω γερονότες τοῦ ἄστεος συναντῶσι τῷ Πέτρῳ καὶ περιφανῆ τὴν περὶ τὸ ἄστυ τούτῳ ἐπεποίητο εἶσοδον. ἐν τῷ πόλισματι τούτῳ ἀπὸ πρεσβυτέρων χρῶν τινῶν ὀπλιτικὸν συνετέτακτο ἐπὶ διαφρουρᾷ τῶν τῆς πόλεως· πυκνότερον γὰρ περὶ ταύτην τὴν πόλιν οἷα διάττοντες οἱ βάρβαροι κατεσπίλαζον. πυθόμενοι τοιγαροῦν τὸ ἐν ταύτῃ τῇ πόλει ὀπλιτικὸν καθεστὸς μέλλειν ἤκειν τὸν στρατηγόν, τὰ σημεῖα ἀράμενον, ἃ βάνδα Ῥωμαῖοι κατονομά-

^α Σκλαυηνῶν V Σκλαβηνῶν vulg. item p. 249, 3.

¹ Πιστος — крепост в Долна Мизия. Точното ѝ местонахождение е неизвестно. ² Днес развалини при с. Кривина, при устието на Янтра. ³ Местонахождението на крепостта Латаркий е неизвестно. ⁴ Празникът се падал на 23 август. Вж. *Delehaye*, op. cit., p. 247. ⁵ Местонахождението на град Теодоропол е неизвестно. Вж. *Fluss*: PWRE, 2R V, col. 1805. ⁶ Секуриска — днес вероятно развалините при с. Черковица, Никополско. Вж. *Fluss*: PWRE, 2 R, II, 1000, s. v. Securisca. ⁷ Крепостта Ἀσημοῦς, или Ἀνασάμος, била разположена на устието на р. Осъм. Местонахождението на този град не е напълно установено; вж. *Tomaschek*: PWRE, I, 2064.

дърво, смазал левия си крак. Понеже страдал от непоносими болки, Петър останал на това място, като понесял много тежко своето нещастие. Императорът пък негодувал от бавността на стратега, учудвал се от спирането на военните действия и му писал оскърбителни писма. А Петър, понеже не понесял хулите в писмата на императора, вдигнал лагера си, ако и да бил още измъчван люто от болестта си, изминал четири прехода и достигнал мястото, гдето станували славяните. На десетия ден император Маврикий изпратил на родния си брат императорско писмо, с което му заповядвал да остане в Тракия, понеже бил чул, че славянските множества насочвали нападенията си към Византион. Поради това стратегът дошел при крепостта Пистос¹, а след това пристигнал при Залдапа. На втория ден дошел при града Ятрус² и след като преминал покрай крепостта Латаркий³, разположил се на стан в Нове. Местните жители, когато чули, че стратегът ще дойде, излезли от града и му устроили много тържествено посрещане. Те помолили Петър да отпразнува заедно с тях празника на мъченика Лупус, защото в този ден било навечерието на празника на мъченика Лупус⁴. Обаче стратегът казал, че не можел да прекара деня на това място, понеже било необходимо да отпътува. Но гражданите, като все повече настоявали и го молили, накарали стратега да вземе участие в празненството. След като престоял два дни в града, Петър потеглил оттам и установил лагера си при Теодоропол⁵, а рано сутринта дошел в така наречената [Се]куриска⁶. На третия ден устроил стана си в града Асимунт⁷. А гражданите, щом се научили, че се очаква да дойде стратегът, излезли извън града, посрещнали Петър и му устроили бляскав прием в града. В този град доста отдавна била съставена местна войска да пази гражданите, понеже варварите често правели набези и опустошения около него. Когато узнали, че стратегът идва, тези градски войници дигнали знамената си, които ро-

ζουσαν, ἀποχωροῦσι τῆς πόλεως, εἶτα τοῖς ὄπλοις περιφραζάμενοι λίαν εὐκλεῶς τὸν στρατηγὸν ὑπεδέχοντο. ὁ μὲν οὖν Πέτρος τὸ μεγαλοπρεπὲς τῶν περὶ τὴν πόλιν στρατιωτῶν θεασάμενος ἐνεχείρει τούτους ἀπὸ τῆς πόλεως ἀφαιρεῖν καὶ ταῖς περὶ αὐτὸν συναναμίξαι δυνάμεσιν. οἱ μὲν οὖν ἄστοι τό τε περὶ τὴν πόλιν ὄπλιτικὸν Ἰουστίνου τοῦ αὐτοκράτορος ὑπεδείκνον νόμον χαριζόμενον τῇ πόλει τὴν ἔνοπλον ταύτην διάδοχον πρόνοιαν. τῇ δὲ ἐπαύριον ὁ πολέμαρχος ἔνστασιν ποιησάμενος ἀφαιρεῖσθαι τῆς πόλεως τοῖς συνεταγμένους ἐπὶ τῇ ταύτης φρουρᾷ κατηπείγεται. διὰ τοῦτο ἐπὶ τὸ τῆς πόλεως ἱερὸν οἱ περὶ τὴν πόλιν στρατιῶται τὴν καταφυγὴν ἐποιῶντο. τούτων ὁ στρατηγὸς ἀκηκοὼς τῷ ἐπισκοποῦντι ἐδήλου τῶν ἱερῶν ἐπεξαγαγεῖν αὐτούς. δυσανασχετοῦντος δὲ τοῦ ἱερέως, ἀποστέλλει ὁ στρατηγὸς Γέντζωνα^α τὸν ταξίαρχον μετὰ πλήθους στρατιωτῶν ἐξωθῆσαι πρὸς βίαν τοῖς ἐπὶ τῷ νεῷ τὴν καταφυγὴν ποιουμένοις. τούτων δὴ ἀκηκοότες οἱ ἐν τοῖς ἱεροῖς ἐδράσασαι καταφεύγοντες, ὄπλοις φραζάμενοι τὰς θύρας τοῦ ἱεροῦ ἐναποκλείουσι πάντοθεν. ὁ μὲν οὖν Γέντζων τὴν ἔνστασιν τὴν ἐν τῷ ἱερῷ περιβόλῳ θεασάμενος τὴν τε ἀτοπίαν τοῦ πράγματος διαγνοὺς, ἅμα δὲ καὶ τὴν αἰδῶ τοῦ ναοῦ σεβασθεῖς, ἀπρακτος ἀπεφοῖτα. ὁ δὲ στρατηγὸς καταθυμωθεὶς ἐπὶ τούτοις ἀποχειροτονεῖ τῆς στρατηγίας τὸν Γέντζωνα· ἦν δὲ ὁ Γέντζων τῆς περικῆς δυνάμεως ἡγεμόν. τῇ δὲ ὑστεραίᾳ ἓνα τινὰ τῶν τοῦ βασιλέως σωματοφυλάκων, ὃν σκρίβωνα Ῥωμαῖοι κατονομάζουσιν, εἰς τὴν ἑαυτοῦ σκηνὴν μετέκλητον ποιησάμενος ἀναιδῆ τινα διεγχείρησεν τοῦτω προσέειπεν· ἡ δὲ ἀξίωσις ἦν τὸν ἐπισκοποῦντα τὴν πόλιν ἡμιμωμένως ἔλκειν ἐπὶ τὸν χάρακα. τούτων οἱ τῆς πόλεως μάρτυρες γεγονότες ἅπαντες συναθροίζονται καὶ τὸν ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ ἀποσταλέντα κατὰ τοῦ ἱερέως ἐξωθῶσι βίᾳ τῆς πόλεως, τὰς τε πύλας τοῦ τείχους συγκλείσαντες καθύμνον τὰς εὐφημίας τὸν αὐτοκράτορα, τὸν δὲ στρατηγὸν ὕβρεσι περιέβαλλον. ὁ δὲ Πέτρος περιστοιχίσας ἀπὸ σημείου τῆς πόλεως ἐνηυλίζετο. ἐπεὶ δὲ τὰ τῆς ἐγχειρήσεως ἦν αὐτῷ κατονεΐδιστα, καταλιμπάνει τὸ πόλισμα, καὶ ἐς τὸ πρόσω βαδίσεως ἔναρξιν ἐποιεῖτο μεγάλας βλασφημίας προπεμπόμενος ἐκ τῆς πόλεως. (pp. 245,20 — 251,8).

12. Romani Bulgaros aggrediuntur

VII 4. Ἐκτη δὲ ἡμέρα, καὶ πρὸς τὸ σκοπῆσαι τοὺς πολεμίους ἄνδρας χιλίους συνέταξεν. οὗτοι

^α Γέντζωνα V et sic deinceps corr. vulg.

¹ Във византийския език *βάνδον* означава военен отред (*cohors militaris*) и знаме. За това вж. *Grosse*, op. cit., p. 310 sq. ² *Мутафчиев*, пос. съч., стр. 112, бел. 1, приема, че това е Юстин II (565—578). ³ Той е бил *tribunus peditum*; вж. *Grosse*, op. cit., p. 146.

меите наричат банди¹, излезли от града и след това, като взели оръжията си, посрещнали много тържествено стратега. Петър пък, като видял отличния вид на градските войници, решил да ги отведе от града и да ги смеси със своите войски. Обаче гражданите и градската войска показали една наредба на император Юстин², която дарявала на града правото да има постоянно тази въоръжена стража. На следния ден главнокомандващият настоял на своето и побързал да отнеме на градчето войниците, натоварени с неговата защита. Поради това градските войници потърсили убежище в храма на града. Стратегът, когато узнал това, казал на църковния предстоятел да ги изведе. Но понеже свещенослужителят отказал, стратегът изпратил таксиарха Генцон с много войници, за да измъкне насила подирилите убежище в храма. Избягалите в свещената сграда, когато узнали това, поставили въоръжена охрана при вратите на храма и се заключили отвсякъде. Генцон пък видял, че ще срещне противодействие в свещената ограда, и разбрал, че това дело е неуместно. Освен това изпитвал страхопочитание към храма и затова се оттеглил, без да извърши нещо. Разгневен от това, стратегът уволнил Генцон, който бил началник на пехотната войска.³ На следния ден той повикал в своята палатка едного от императорските телохранители, когото ромеите наричат скрибон, и му заповядал да извърши едно безсрамно дело, именно да довлече позорно в лагера духовния началник на града. Гражданите, като видели това, се събрали всички и изгонили насила този, който бил изпратен от стратега да отвлече свещенослужителя, заключили вратите на градската стена и почнали да славословят императора и да обсипват с обиди стратега. Петър пък обкръжил града и се разположил на една миля далеч от него. Но понеже това начинание било за него позорно, изоставил градчето и продължил да върви напред, изпровождан от гражданите с големи злословия.

12. Ромеите нападнат българи

На шестия ден той определил хиляда души, които да направят разузнаване на

ἑκατοντάσι δέκα Βουλγάροις προσπίπτουσιν. οἱ μὲν οὖν βάρβαροι, ἅτε δὴ εἰρήνης Ῥωμαίους καὶ Χαγάνῳ ὑπόουσης, ἀπεριμερίμωως ἐποιοῦντο τὴν βάδιον· οἱ δὲ Ῥωμαῖοι γνώμη τοῦ στρατηγοῦ κατὰ τῶν βαρβάρων τοῖς ἀκοντίοις ἐκέχρητο. οἱ δὲ Βούλγαροι πρέσβεις ἐξέπεμπον τὴν τε μάχην ἀπεκηρυκένοντο καὶ παρήκον Ῥωμαίοις τὴν εἰρήνην μὴ διαφθείρειν. ὁ δὲ τοῦ συντάγματος ἑξαρχος πρὸς τὸν στρατηγὸν τοὺς πρέσβεις ἐξέπεμπεν ἀπὸ σημείων ὁπλῶν πεφυκότα τοῦ χωρίου, καὶ οὖν ὁ Πέτρος τοὺς εἰρηναίους λόγους ἀποσεισάμενος τοῖς προθέουσιν ἐδήλον φρόνη μαχαίρας τοὺς βαρβάρους παραχρηῖα ὀλλύναι. οἱ μὲν οὖν Βούλγαροι πρὸς μάχην ὡς οἷόν τε ἦν συμφραζάμενοι πρὸς τὴν μάχην χεῖρας ἐνέμιζαν, καὶ λίαν ἥρωϊκῶς συνταζάμενοι εἰς φυγὴν ἀποκλῖναι Ῥωμαίους ἠνάγκασαν. τούτου δῆτα γεγονότος ὑπαναχωροῦσι κατὰ μικρὸν καὶ οἱ βάρβαροι ἐντροπαλιζόμενοι, ὀλίγον γόνυ γονὸς ἐπαμείβοντες, ἵνα καὶ τῆς Ὀμηρικῆς δέλτου τοῖς διηγήμασιν ἀναμίξωμεν· ἐδέδειξαν γὰρ μὴ πως ἐπίθετος δύναμις τοῖς ἠττηθεῖσι προσομιλήσασα αὐθις συστῆι πρὸς πόλεμον. ὁ μὲν οὖν Πέτρος διητυχηκῶς τοῦ βουλήματος τὸν ταξίαρχον τῶν προθεόντων τῆς ἐσθῆτος γυμνώσας δουλοπρεπῶς ἐμασίγωσεν. παραγίνονται τοίνυν ἐπὶ τὸν Χαγάνον οἱ βάρβαροι καὶ τὰ παρηκολουθηκῶτα παραγυμνοῦσιν αὐτῷ. ὁ μὲν οὖν βάρβαρος ὡς τὸν Πέτρον πρέσβεις ἐξέπεμπε καὶ παρασπονδοῦντί πως αὐτῷ κατανείδιζεν. ὁ δὲ Πέτρος τοὺς πρέσβεις πιδανοῖς λόγοις ἀπεβουκόλησε καὶ ἄγνοιαν τοῦ σφάλματος προσέφερετο. δώροις τοίνυν λαμπροῖς καὶ λαφύρων ζημίαις μετατίθησι τὸν βάρβαρον πρὸς εὐμένειαν. (pp. 251,9 — 252,8)

неприятелите.¹ Те попаднали на хиляда българи². Варварите си вървели безгрижно, понеже между ромеите и хагана имало мир. Обаче ромеите по решение на стратега започнали да хвърлят копия срещу варварите. Българите проводили пратеници, като искали да отклонят сражението, и подканяли ромеите да не нарушават мира. Началникът на отряда изпратил пратеници при стратега, който се намирал на осмата миля от мястото. Петър отхвърлил миролюбивите предложения и заповядал на авангарда да избият веднага варварите с меч. Тогава българите, след като се приготвили, доколкото им било възможно, за сражение, влезли в ръкопашен бой. Те се сражавали много храбро и принудили ромеите да се обърнат в бягство. След това варварите започнали да се оттеглят постепенно, като от време на време се обръщали назад, сменявайки коляно с коляно на малко разстояние, за да прибавим към разказа ни и нещо от Омировите творби.³ Те се страхували да не би към победените да се присъедини по такъв начин допълнителна войска и отново да започне сражение. Петър пък, понеже не се изпълнило желанието му, съблякъл дрехите на таксирха на авангарда и го бичувал като роб. А варварите пристигнали при хагана и му изложили станалото. Тогава варваринът проводил пратеници при Петър и го укорявал, че е нарушил договора. Но Петър заблудил пратениците с думи, вдъхващи доверие, и се престорил, че не знае за станалата грешка. С богати дарове и обезщетение за плячката той спечелил отново благосклонността на варварина.

13. Quomodo Romani Piragastum ducem Sclavinorum interficiant

VII 4. Τετάρτη δὲ ἡμέρα, καὶ πλησίον γίνεται τοῦ γείτονος ποταμοῦ, καὶ εἴκοσι συλλεξάμενος ἄνδρας ἐπεπόμφει διαπεραιοῦσθαι τὸν ποταμὸν καὶ διανοῆσαι τὰ τῶν πολεμίων κινήματα. οἱ μὲν οὖν τὸν ποταμὸν διαπορθμευσάμενοι ἤλωσαν ἅπαντες. ὁ δὲ τρόπος τῆς ἀλώσεως οὗτος, εἰδιόται τοῖς ἐπὶ κατασκοπῇ συντατομένοις ἀεὶ τὰς νύκτας ποιῆσθαι τὴν βάδιον,

13. Ромеите убиват славянския вожд Пирагаст

На четвъртия ден [Петър] стигнал до съседната река⁴. Той избрал двадесет души и ги изпратил да преминат реката, за да разузнаят движението на неприятеля. След като преминали реката, те били пленени всички. Това станало по следния начин. Разузнавачите имали навик да пътуват винаги нощно време, а когато

¹ За събитията вж. *Theophanes*, op. cit., p. 275, 3 — 28. — *Bury*, op. cit., II, p. 133 sq. — *Станојевић*, Византија, I, стр. 205. — *Кулаковски*, II, стр. 461. — *Златарски*, История, I, 1, стр. 80.
² По това време българите са били подвластни на аварите. Вж. *К. Иречек*, История на българите, поправки и добавки, София 1939, стр. 51. ³ Сrv. *Ilias*, XI, p. 547. ⁴ Вероятно Дунав. За събитията вж. *Theophanes*, p. 275, 29—276, 11. — *Дринов*, Заселение, стр. 254. — *Bury*, II, p. 134. — *Станојевић*, Византија, I, стр. 205—207. — *Кулаковски*, пос. съч., II, стр. 461 и сл.

ἡμέρας δὲ λαμπούσης ἕπνοις προσομιλεῖν. οὗτοι πολλὴν τῇ προτεραίᾳ διαπεποιηκότες πορείαν, εἶτα κεκοπιακότες ἐπὶ τοῖς σώμασιν, ἐπὶ τὸ λυκόφως εἰς ἀνάπαιλαν τρέπονται περὶ τινα πλησίον λόχμην. περὶ δὲ τρίτην ἕω πάντων καθυδόντων, καὶ μὴ ἐπόντος τοῦ διαφρουροῦντος τινος, γίνονται περὶ τὴν λόχμην οἱ βάρβαροι. ἀποβάτες τοίνυν οἱ Σκλαυηνοὶ^α τῶν ἵππων ἐνεχείρουν ψυχάζειν τοῖς τε ἵπποις ἀσκηχῆς μεταδίδοναι τινός. τοιγαροῦν ἐκ τοῦ παρήκοντες γίνονται οἱ Ῥωμαῖοι κατάφωροι. καὶ ζωγηθῆντες οἱ δειλαιοὶ ἀνητάζοντο διεξελεθεῖν, ὅσα τοῖς Ῥωμαίοις βεβούληται. οἱ μὲν οὖν ἀπογνόντες τὴν σωτηρίαν διεξήρσαν ἅπαντα. ὁ δὲ Πειράγαστος (φύλαρχος δὲ οὗτος τῆς πληθύος ἐκείνης τῶν βαρβάρων) τὰς δυνάμεις ἀναλαβὼν ἐπὶ τὰς τοῦ ποταμοῦ διαβάσεις στρατοπεδεύεται καὶ ταῖς ὕλαις ἐγκρύπτεται οἷά τις ἐπιφυλλίς ἀθεώρητος. 5. ὁ δὲ στρατηγός, ὁ τοῦ αὐτοκράτορος ἀδελφός, ἀπευδοκιμήσας ἐντεῦθεν πολεμίους ἵππειναι κελεύει τὸν ποταμὸν διαπεραιοῦσθαι τὸ στρατεύμα. χιλίων τοίνυν διανηξαμένων τὸν ποταμὸν, ἅπαντας ἀναιροῦσιν οἱ βάρβαροι. τοῦτο διεγνωκὼς ὁ στρατηγὸς κατεπίγει τὰ πλήθη μὴ ἀνακερμάτιστον [ἀλλὰ σύμφωνον^β] ποιήσασθαι τὴν διάβασιν, ἵνα μὴ κατ' ὀλίγον τὸν ποταμὸν περαοῦμενοι παρανάλωμα τοῖς ἀνιπάλοις γενήσονται. οὕτω τοίνυν τῆς Ῥωμαϊκῆς κοσμηθείσης: συντάξεως, περὶ τὴν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ οἱ βάρβαροι παρατάτονται. οἱ μὲν οὖν Ῥωμαῖοι ἀπὸ τῶν πορθυμίδων τοὺς βαρβάρους κατακοντίζονται, οἱ δὲ βάρβαροι τὰ πλήθη τῆς ἐκπομπῆς τῶν βελῶν φέρειν ἀδυνατήσαντες ὄρφανὰς τὰς ὄχθας καταλιμπάνουσι. ἀναιρεῖται τοίνυν ὁ τοῦτων ταξίαρχος, ὃν Πειράγαστος ὁ λόγος φθάσας ἐδίδαξεν^γ βέλους γὰρ ἐπὶ τῆς λαγόνος καταβληθέντος αὐτῷ, ἐν καιρίῳ τε τῆς πληγῆς γεγонуίας, θάνατος αὐτῷ πραγματοποιεῖται. καὶ οὖν πεπτωκὸς τοῦ Πειραγίστου^δ τρέπεται πρὸς ἀποφυγὴν τὸ πολέμιον. γίνονται τοίνυν οἱ Ῥωμαῖοι κύριοι τῆς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ. εἶτα τὰ πλήθη τῶν βαρβάρων περιβαλόντες φόνῳ πολλῷ πρὸς ἀπόδρασιν χωρεῖν αὐτοὺς κατηνάγκασον. τὴν δὲ δίωξιν ἐς μακρὰν μὴ οἰοί τε ὄντες ποιήσασθαι διὰ τὸ τῆς ἵππου χηρεῦειν, πρὸς τὸν χάρακα ἐπανέξενξαν. γίνεται τοίνυν τῇ ὑστεραίᾳ μεγάλῃ πλάνῃ τοῖς ποδηγοῦσι τὸ στρατεύμα, ὄθεν καὶ ἀνυδρία τῶν στρατοπέδῳ ἐνέσκηψεν, καὶ^δ τὰ τῆς συμφορᾶς ἐπετείνετο. οὗ φέροντος τοίνυν τοῦ δολιτικοῦ τὴν σπάνιν τοῦ ὕδατος οἷν^ε παρεμυθοῦντο τὸ

се съмне, да се отдават на сѣн. Понеже предния ден били изминали голям път и били много уморени, те тръгнаха при зори към едни близки храсталаци, за да си отпочинат. Около третия час на деня, когато всички спели и никой не стоял на стража, при храсталациите дошли варварите. Славяните слезли от конете си и решили да се разхладят и да дадат на конете си малко почивка. Като стигнали там, те забелязали ромеите. Пленените нещастници били накарани да разкажат подробно какво възнамерявали ромеите. И те, като нямали надежда да се спасят, разправиха всичко. А Пирагаст¹ (той бил главатар на тази варварска дружина), като вдигнал войската си, се разположил на стан при бродовете на реката и се скрил в гората като някакъв невидим грозд. А стратегът, братът на императора, понеже не вярвал да има отгатакъ неприятели, заповядал на войската да премине реката. Тогава преминали реката хиляда души и варварите ги избили всички. Стратегът, щом разбрал това, заповядал войската да не преминава на малки части, но вкупом, за да не става жертва на неприятеля, като преминава реката на малки групи. Когато ромейската войска била така построена, варварите се наредили в боен ред край брега на реката. Ромеите от лодките си пронизвали варварите, а пък те, понеже не могли да понасят многобройните изстрели, оставили брега свободен. Бил убит техният вожд, за когото по-рано съобщихме, че се казвал Пирагаст. Една стрела се забила в слабните му и понеже раната била смъртоносна, той умрял. След като Пирагаст загинал, неприятелят бил обърнат в бягство. Така ромеите станали господари на брега на реката. След това, като връхлетели върху войската на варварите, извършили голяма сеч и ги принудили да избягат назад. Но тъй като по липса на конница не могли да ги преследват надалеч, завърнали се в лагера. На следния ден тези, които показвали пътя на войската, се заблудили много. Поради това войската попаднала в безводна местност и положението се влошило. Войниците, понеже не могли да понасят оскъдицата на вода, облекчавали

^α Σκλαυηνοὶ V Σκλαβηνοὶ vulg. ^β ἀνακερμάτιστον σύμφωνον V ἀνακ. ἀλλὰ σύμφωνον vulg. Equidem σύμφωνον glossema ad μὴ ἀνακερμάτιστον adscr. esse suspicitur de Boor. ^γ Πειραγίστου V. ^δ ἐνέσκηψεν. ἡμέρα δευτέρα, καὶ con. B. ^ε οἷν^ω V οἷ^ω vulg.

¹ Пирагаст бил един от князете на откъднунавските славяни. Срв. *Мутафчиев*, пос. съч., стр. 65 и сл. — *Третьяков*, пос. съч., стр. 180; за името вж. *Jireček*, *Geschichte der Serben*, I, p. 90.

δίψος. ἡμέρα δὲ τρίτη, καὶ τὸ κακὸν ἐμηκύνετο. καὶ ἂν ἡ στρατιὰ διόλωλεν ἅπασα, εἰ μὴ βάρβαρός τις ἄλλος τὸν Ἑλιβακίαν αὐτοῖς ἐξέλεξε ποταμόν, τέσσαρας παρασάγγας ἀπέχοντα. οὕτω μὲν οὖν οἱ Ῥωμαῖοι ἐξ ἐωθινοῦ περιτυγχάνουσιν ὕδατι. τοίνυν οἱ μὲν προκλίναντες πῶς τὰ γόνατα τοῖς χεῖλεσι τὸ ὕδωρ λαφύττουσιν, οἱ δὲ ἐπικεκυφότες ταῖς χερσὶν ἠρύνοντο ὕδατα, ἄλλοι ἀπὴντλον ταῖς ὑδρῖαις τὸ νᾶμα. δασέος δὲ τέμπους ἰπόντος εἰς τὸ ἀντιπέρασ τοῦ ποταμοῦ, καὶ βαρβάρων ἐγκρηπτομένων αὐτόθι, γίνεται μεγίστη τοῖς Ῥωμαίοις ἐπήρεια ἄκοντίοις γὰρ ἔβαλλον τοὺς ὑδροενομένους οἱ Ῥαββαροι. οὐκοῦν ἐξ ἀπόπτου φόνος πολλὸς ἐπεγίνετο. δυοῖν τοίνυν θάτερον ἦν ἐλέσθαι ἀνάγκη, τοῦ ὕδατος ἀπειπεῖν καὶ ἀπὸ τοῦ δίψους τὸν βίον ἀπολιπεῖν, ἢ μετὰ τοῦ ὕδατος ὑπαντλεῖν καὶ τὸν θάνατον. ἀτὰρ πρῶτα οἱ Ῥωμαῖοι ναυπηγησάμενοι τὸν ποταμόν διενήξαντο, ὅπως κατάφωρον τὸ πολέμιον γένοιτο. ἐπεὶ δὲ πρὸς τὸ ἀντιπέρασ τὸ ὀπλιτικὸν παρεγένετο, ἀθρόον οἱ βάρβαροι ἐπιδήμενοι τῶν Ῥωμαίων κρατοῦσιν. οἱ μὲν οὖν Ῥωμαῖοι νενικημένοι πρὸς φυγὴν ἀποκλίνουσιν. καταπολεμηθέντος τοίνυν ὑπὸ τῶν βαρβάρων τοῦ Πέτρου, Πρίσκος γίνεται στρατηγός, καὶ οὖν ἀποχειροτονηθεὶς τῆς ἡγεμονίας ὁ Πέτρος ἐς Βυζάντιον ἦκεν. (pp. 252,9 — 254,20)

14. De Prisci expeditione trans Danubium facta

VII 7. Ἦρος ἀρχομένου καὶ ὁ Πρίσκος τοῦ Βυζαντίου ἀποφοιτᾷ. εἶτα πρὸς τῇ Ἀστικῇ τὰς δυνάμεις συνήθροισε τὸν τε ἀριθμὸν τῆς δυνάμεως ἐξετάσας εὕρισκει ὁ στρατηγὸς πολὺ τῶν Ῥωμαίων πλῆθος διαφθαρέν. πειράται τοιγαροῦν ἐς Μαυρίκιον τὸν αὐτοκράτορα κατάδηλα τὰ τοῦ Πέτρου ποιήσασθαι σφάλματα. ὁμῶς ὑποπέιθεται ὑπὸ συμβούλων τῶν κρῦψαι τὰ πλημμελήματα. δέκα τοίνυν καὶ πέντε ποιησάμενος χάρακας τὸν τε Ἰστρὸν διαπεραυνθεὶς ποταμόν, τετάρτη ἡμέρα, καὶ εἰς Νόβας τὰς ἄνω ὁ στρατηγὸς παραγίνεται. ὁ δὲ Χαγάνος τοῦτο μεμαθηκῶς ὡς τὸν Πρίσκον πρέσβεις ἐξέπεμψε τὴν τε αἰτίαν ἐξηρηνᾶτο μαθεῖν τῆς τῶν Ῥωμαίων ἀφίξεως. ὁ δὲ στρατηγὸς τοὺς τόπους ἔφρασκεν εὐφρεῖς ἐς κνηγέσια πεφυκέναι, ἱπλασίμους τε καὶ λίαν εὐόδρους. ὁ δὲ Χαγάνος ἐδήλου ἐπ' ἄλλοτρίας γῆς ἐπιβαίνειν Ῥωμαίους, παρασπονδήσαι τε Πρίσκον, καὶ δοράτως τὴν εἰρήνην ὑπ' αὐτοῦ περισχίζεσθαι. ἔφρασκε τοίνυν ὁ Πρίσκος Ῥωμαϊκὸν ὑπεῖναι τὸ ἔδαφος, ὁ δὲ βάρβαρος ὄπλοις καὶ νόμοις πολέμων Ῥωμαίους ἀποκτήσασθαι τοῦτο. τοῦ

жаждата си с вино. На третия ден нещастиято станало още по-голямо. И цялата войска щяла да загине, ако един пленен варварин не им бил посочил реката Иливакия, която отстояла на четири парасанги. И така ромеите рано сутринта стигнали до вода. Едни от тях коленичили и гълтали жадно с уста водата, други се навеждали и черпели вода с ръце, трети грабели течността с ведра. Но на отсрещния бряг на реката имало гъста гора и в нея скрити варвари, които представяли твърде голяма заплаха за ромеите. Варварите започнали да хвърлят копия по тях, които пиели вода. И така изневиделица били избити мнозина. Прочее налагало се да изберат едно от двете: да се откажат от водата и да загинат от жажда или заедно с водата да изпият и смъртта. Обаче ромеите направили савоме и преминали реката, за да изловят неприятелите. Но когато войската дошла на отсрещния бряг, варварите нападнали внезапно и надвили ромеите. Победените ромеи ударили на бяг. Понеже Петър бил разбит, стратег станал Приск, а Петър, след като бил уволнен като военачалник, се завърнал във Византион.

14. Приск предприема поход отвъд Дунав

В началото на пролетта Приск напуснал Византион.¹ След това стратегът събрал войските си в Астика и като извършил преброяване на войската, установил, че голям брой ромеи загинали. Затова той поискал да разкрие пред император Маврикий грешките на Петър, обаче бил убеден от някои съветници да прикрие провинението му. И тъй стратегът, след като се спирал на петнадесет лагера, преминал реката Истръ и на четвъртия ден пристигнал в Горно Нове². Хаганът, като научил това, проводил пратеници при Приск и поискал да узнае причината за идването на ромеите. Стратегът отговорил, че местата били удобни за лов, за езда и че били богати с вода. Хаганът отговорил, че ромеите се движат по чужда земя, че Приск е престъпил договора и че той незабелязано нарушава мира. Приск отговорил, че земята е ромейска, а варваринът възразил, че ромеите са я загубили във война и

¹ За събитията вж. *Theophanes*, p. 276, 21—29. — *Viry*, op. cit., II, p. 136. — *Станојевич*, Византија, I, стр. 207 и сл. — *Кулаковски*, пос. съч., II, стр. 463 и сл. ² Град на левия бряг на Дунава под Белград, вж. *Мутафчиев*, Българи и румъни, стр. 54.

διὰ τὸ μέγεθος ἀπαράλληλον. ἕτεροι τῶν Ἀβάρων διὰ τὴν ἦσαν πρὸς ταπεινότεραν ἀποκλίνας τύχην παραγίνονται πρὸς τοὺς λεγομένους Μουκρί^α. τοῦτο δὲ τὸ ἔθνος πλησιέστατον πέφυκε τῶν Ταυγαστ, ἀλλή δὲ αὐτῶ πρὸς τὰς παρατάξεις πολλή διὰ τε τὰ ἐκ τῶν γυμνασίων ὁσημέραι μελετήματα διὰ τε τὴν περὶ τοὺς κινδύνους τῆς ψυχῆς ἐγκατέρησιν. ἐπιβαίνει τοίνυν καὶ ἑτέρας ἐγχειρήσεως ὁ Χαγάνος, καὶ τοὺς Ὀγῶρ ἐχειρώσατο πάντας. ἔθνος δὲ τοῦτο τῶν ἰσχυροτάτων καθέστηκε διὰ τε τὴν πολυανδρίαν καὶ τὴν πρὸς τὸν πόλεμον ἔνοπλον ἀσκησιν. οὗτοι δὲ πρὸς ταῖς ἀνατολαῖς τὰς οἰκήσεις ποιῶνται, ἔνθα ὁ Τιλ διαρρεῖ ποταμός, ὃν Μέλανα Τούρκους ἀποκαλεῖν (ἔθος)^β. οἱ δὲ τοῦτου τοῦ ἔθνους παλαιάτοι ἐξαρχοὶ Οὐάρ καὶ Χουννί ἀνομάζοντο ἐκ τούτων καὶ τινα τῶν ἔθνῶν ἐκείνων τὴν ὀνομασίαν ἀπεκλήρωσαντο Οὐάρ καὶ Χουννί^γ ὀνομαζόμενα. 8. Ἰουστινιανοῦ τοίνυν τοῦ αὐτοκράτορος τὸ βασίλειον κράτος ἐπέχοντος, ἐκ τούτων τῶν Οὐάρ καὶ Χουννί ὀλίγη ἀποδράσασα μοῖρα τοῦ ἀρχηγόνου φύλου ἐκείνου ἐνδημεῖ τῇ Εὐρώπῃ. οὗτοι Ἀβάρους ἑαυτοὺς ὀνομάσαντες τὸν ἡγεμόνα τῆ τοῦ Χαγάνου προσηγορίᾳ φαιδρύνουσι. ὅθεν αὐτοῖς ὁ τρόπος πρὸς μετάθεσιν ὀνομάτων ἐχώρησεν, λέξωμεν τῆς ἀληθείας κατὰ μηδὲν ἀφιστάμενοι. Βαρσῆλι καὶ Οὐννουγούροι^δ καὶ Σαβίροι Οὐννικά τε πρὸς τοῦτοις ἕτερα ἔθνη, ὀπηνίκα τῶν Οὐάρ καὶ Χουννί ἔτι ἀπόμοισαν κατὰ τοὺς τόπους αὐτῶν ἀποδιδράσκουσιν ἐθεάσαντο, εἰς μέγιστον καταπίπτουσι φόβον, ὑποτοπήσαντες Ἀβάρους ὑπεῖναι τοὺς ἐνδημήσαντας. διὰ τοῦτο δώροις λαμπροῖς τοὺς φυγάδας τιμήσαντες ἔδοξαν ἀνυλαμπάνειν παρ' αὐτῶν τὴν ἀβλάθειαν. οἱ τοίνυν Οὐάρ καὶ Χουννί ὡς εἶδον τὴν τῆς ἀποφυγῆς ἐπιδέξιον ἔναρξιν, τὴν πλάνην τῶν πρесеβουσαμένων οἰκειωσάμενοι Ἀβάρους ἑαυτοὺς κατονόμασαν· λέγεται γὰρ ἐν τοῖς ἔθνεσι τοῖς Σκυθικοῖς τὸ τῶν Ἀβάρων ὑπεῖναι ἐντροχέστατον φύλον. ἀμέλει τοι καὶ μέχρι τῶν χρόνων τῶν καθ' ἡμᾶς οἱ Ψευδάβαροι (λέγειν γὰρ οὕτως αὐτοὺς οἰκειότερον) ταῖς γενεαρχίαις διήρηται, καὶ οἱ μὲν Οὐάρ ἀρχαιοπρεπῶς ὀνομάζονται, οἱ δὲ Χουννί προσαγορεύονται. ἐπεὶ δὲ τὰ περὶ τῶν Ψευδαβάρων ὡς ἐν ἐπιτομῇ

сравнят с никой народ на вселената. Другите авари, които поради поражението били изпаднали в по-лошо положение, дошли при така наречените мукри¹. А този народ живеел много близо до тавгастците и имал голяма бойна сила както поради всекидневните телесни упражнения, така и поради издръжливостта си в опасностите. Хаганът пристъпил и към друго начинание и покорил всички огори². Този народ е един от най-силните както поради своята многочисленост, така и поради военната си опитност. Той обитава на изток, гдето тече реката Тил³, която турките обикновено наричат Черна. Най-старите предводители на този народ се наричали Уар и Хуни. Поради това и някои от ония народи се наричат уар и хуни⁴, като са наследили тяхното име. И тъй когато император Юстиниан⁵ държал императорската власт, от тези уар и хуни една малка част избягала от онова исконно племе и се заселила в Европа. Те, след като нарекли себе си авари, почели предводителя си с названието хаган. Откъде са взели обичая за променяне на имената, нека кажем, без никак да се отклоняваме от истината. Варсилт⁶, унугури и савири, както и други хунски народи изпаднали в най-голям страх, когато видели, че част от уар и хуни бягат към техните места, понеже предположили, че пришълците са авари. Затова, като почели бежанците с блестящи дарове, мислели, че в замяна на това ще бъдат пощадени от тях. И тъй уар и хуни, щом видели благоприятното начало на бягството си, възползували се от заблуждението на пратениците и сами се нарекли авари, защото у скитските народи се смята, че аварското племе е най-ловко. Ето защо и до наше време псевдоаварите (защото по-подходящо е да бъдат наричани така) са разделени на племенни групи и едните по стар навик се наричат уар, а другите се именуват хуни. Понеже разказахме накратко това, което се отнася до псевдо-

^α Μούκκη V. ^β ἔθος add. vulg. ^γ Χουννί] Κουννί V Χουννί Phot. Χουννί vulg. ^δ Οὐννουγούροι scr. coll. p. 260, 11 Οὐννουγούροι Nic. Οὐννουγούροι V vulg. cf. nomina similia Οὐννίουροι Κοτρίγυροι Σαράγουροι alia.

¹ Мукри — народ в областта на Таугаст, за който се предполага, че е от турски произход. Вж. *Moravcsik*, op. cit., II, p. 169. ² Огорите били турски народ в областта на Волга и Кавказ; Вж. *Marquart*, *Chronologie*, p. 95. — *Marquart*, *Streifzüge*, p. 45. — *Златарски*, *История*, I, 1, стр. 72. — *Moravcsik*, op. cit., II, p. 169. ³ Тил — навярно р. Волга, известна в средновековието и под името Етил (Атил). Вж. *Marquart*, *Chronologie*, p. 95 — *Moravcsik*, op. cit., II, p. 80. ⁴ Уар и Хуни са легендарни родоначалници на вархонитите. Вж. *Marquart*, *Chronologie*, p. 94 sq. — *Moravcsik*, op. cit., II, p. 192, 291. ⁵ Сиреч Юстиниан I. ⁶ Варсилт — хунски народ (около VI в.). Вж. *Marquart*, *Streifzüge*, p. 489 sq. — *Moravcsik*, op. cit., II, p. 86.

διεξήλθομεν, πρὸς τὰ συνεχῆ τῆς ἱστορίας τὴν ἐκίθεσιν ποιησώμεθα. τοῦ τοίνυν Ὀγὼρ λίαν ἐγκρατῶς νενικημένον, τὸν τοῦ Κολχῆ ἐθνάρχην στόματι βομφαίας ὁ Χαγάνος παρέδωκεν. ἀναροῦνται τοίνυν ἐκ τούτου δῆτα τοῦ ἔθνους κατὰ τὸν πόλεμον μυριάδες τριάκοντα, ὡς ὁδὸν ἡμερῶν τεττάρων ἐπέχειν τὴν τῶν καταπεπωκότων σωμάτων συνέχειαν. οὕτω δῆτα τῆς νίκης τῷ Χαγάνῳ μειδιώσης ἐπιφανῶς, συγκροτεῖται τοῖς Τούρκοις ἐμφύλιος πόλεμος. ἀνὴρ τις Τουρούμ ὀνομαζόμενος, πρὸς γένος καθεστῶς τῷ Χαγάνῳ, νεωτερίσας δυνάμεις μεγάλας συνήθροισεν. ἐπεὶ δὲ κατὰ τὴν μάχην τὰ τοῦ τυραννηκότος ἦν ἐγκρατεστερα, πρὸςβέβηται ὁ Χαγάνος πρὸς ἑτέρους τρεῖς μεγάλους Χαγάνους· ταῦτα δὲ τοῖσι δνόματα, Σπαρζεγυὼν καὶ Κουναξολάν^α καὶ Τουλδίχ. συναθροισθείσης τοίνυν τῆς ὄλης ἐπάξεως εἰς τὸ Ἰκάρ (χώρος δὲ οὗτος πεδίοις ἐνδιημένος μεγάλως), τῶν τε ἀντιθέτων κατὰ τοῦτον δῆτα τὸν τόπον ἀνιταξαμένων ἡρωϊκῶς, πίπτει ὁ τύραννος καὶ εἰς φυγὴν αἱ συμμαχοῦσαι δυνάμεις ἐξέκλιναν, καὶ πολλοῦ γενομένου τοῦ φόνου πάλιν κύριος τῆς ἑαυτοῦ ὁ Χαγάνος χώρας ἐγένετο. τούτων τῶν ἐπινικίων τὴν μὴνυσιν διὰ τῶν πρέσβων ὁ Χαγάνος πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Μανυρίκιον ἐπεποίητο. τὸ δὲ Ἰκάρ τοῦ ἔθρους τοῦ λεγομένου Χρυσοῦ τετρακοσίοις σημείοις ἀπώκισται. τοῦτο δῆτα τὸ ἔθρος ἐπὶ τὰς ἀνατολάς ἔχει τὴν ἴδρυσιν, Χρυσοῦν δὲ παρὰ τῶν ἐγχωρίων κατονομάζεται τοῦτο μὲν διὰ τὴν δαψίλειαν τῶν ἐν αὐτῷ φρομένων καρπῶν, τοῦτο δὲ καὶ διὰ τὸ θρεμμάτων καὶ νωτοφόρων ζώων εἶναι κατάκομον. νόμος δὲ Τούρκοις τῷ ἐπικρατεστέρω Χαγάνῳ τοῦ Χρυσοῦ ἔθρους παραχωρεῖν. δυοὶ δὲ μεγίστοις τοῖς τὰ Τούρκων ἔθνη μεγαλαυχεῖ· φασὶ γὰρ ἀνωθεν αὐτοὺς καὶ ἐξ ἀρχῆς μηδέποτε λοιμῶν ἐπιδημίαν θεάσασθαι, τῶν τε σεισμῶν σπάνιν εἶναι καὶ ἐκείνην τὴν χώραν. τὴν δὲ Βακάθ ὑπὸ τῶν Οἰννουγούρων πάλαι ποτὲ πολιορκεῖσαν καταπεσεῖν τοῖς σειμοῖς, τὴν δὲ Σουγδαηνὴν καὶ λοιμῶν καὶ σεισμῶν ἔμπειρον πεφικένας. τιμῶσι τοιγαροῦν οἱ Τούρκοι λίαν ἐκτόπως τὸ πῦρ, ἀέρα δὲ καὶ ὕδωρ γεραίρουσιν, ὑμνοῦσι τὴν γῆν προκλυνοῦσι δὲ μόνως καὶ θεὸν ὀνομάζουσι τὸν πεποιηκότα τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. τούτῳ θύουσιν

^α Κουναξολάν V Κουναξολά Β.

¹ Това място може да се преведе и така: „племенният вожд Колх“. В първия случай Колх ще е име на племе, а във втория име на вожд; вж. *Moravcsik*, op. cit., II, p. 145. ² За тези събития срв. *Grousset*, op. cit., p. 133 sq. ³ Турум — знатен турк. Вж. *Moravcsik*, op. cit., II, p. 276. ⁴ Спарзевгун. Туркската форма гласи Işbara-yabgu; вж. *Moravcsik*, op. cit., II, p. 246. ⁵ Кунаксолан — турски вожд (към края на VI в.). Вж. *Moravcsik*, op. cit., II, p. 149. ⁶ Тулдих — турски хаган (около края на VI в.). Туркската форма на името гласи Tuldig. Вж. *Moravcsik*, op. cit., II, p. 267. ⁷ Географска област у турките. За отъждествяване на това място вж. *Moravcsik*, op. cit., II, p. 126. ⁸ За т. нар. Златна планина вж. тук стр. 222. ⁹ Бакал — град на онугурите. Вж. *Moravcsik*, op. cit., II, p. 84. ¹⁰ Т. е. Согдиана, дн. Бухара между Оксус и Яксарт с главен град Самарканд. За името вж. *Eberts*, *Realexicon*, XII, 248. — *Marquart*, *Chronologie*, p. 56, n. 1. ¹¹ Според *Grousset*, op. cit., p. 129, почитането на огъня у турките е под влияние на иранския маздеизъм. ¹² За това вж. *Бешевлиев*, *Вярата*, стр. 33 и сл. — *Grousset*, op. cit., p. 129.

аварите, ще изложим историята на следващите събития. И тъй когато Огор бил напълно победен, хаганът посякъл с меч племенния вожд на колхите.¹ През време на тази война от това племе загинали триста хиляди души, така че трупите на падналите заемали пространство четири дни път. Когато победата се усмихнала така явно на хагана, у турките избухнала междуособна война.² Някой си, на име Турум³, роднина на хагана, замислил преврат и събрал много войска. Понеже в сражението узурпаторът се оказал по-силен, хаганът проводил пратеници при други трима велики хагани Техните имена са: Спарзевгун⁴, Кунаксолан⁵ и Тулдих⁶. Когато всичките войски се събрали в Икар⁷ (това е място, заобиколено с големи полета) и противниците там се сражавали храбро, узурпаторът бил убит и сражаващите се заедно с него войски били обърнати в бягство. Извършено било голямо клане и хаганът отново станал господар на своята страна. За тези победи хаганът съобщил на император Маврикий чрез пратениците си. А Икар отстои от така наречената Златна планина на четиристотин мили. Тази планина⁸ се издига на изток, а се нарича „Златна“ от местните жители, понеже в нея има изобилие от храни, също и много домашни животни и товарен добитък. У турките има закон да се отстъпва Златната планина на послания хаган. Главно с две неща се гордеят туркските племена. Казват, че от край време, от памтивека, не са видели чумна епидемия и че в тяхната страна земетресенията са рядкост. Бакал⁹, основан в старо време от онугурите, бил разрушен от земетресения, а Сугдайна¹⁰ изпитала и чуми, и земетресения. Турките почитат¹¹ извънредно много огъня, тачат въздуха и водата и възпяват земята. Обожават и наричат бог само тогава, който е сътворил небето и земята.¹² Нему те принасят в жертва коне,

ἵππους καὶ βόας καὶ πρόβατα, ἱερεῖς κεκτημένοι, οἳ καὶ τὴν τῶν μελλόντων αὐτοῖς δοκοῦσαν ἐκτίθεσθαι προαγόρευον. κατ' αὐτὸν τὸν χρόνον οἱ Ταρνιαχοὶ καὶ οἱ Κοτσαγῆροι^α (καὶ οὗτοι δὲ ἐκ τῶν Οὐάρα καὶ Χουννί) ἀπὸ τῶν Τούρκων ἀποδιδράσκουσι καὶ πρὸς τὴν Εὐρώπην γενόμενοι τοῖς περὶ τὸν Χαγάνον τῶν Ἀβάρων συνάπτονται. λέγεται δὲ καὶ τοὺς Ζαβενδὲρ ἐκ τοῦ γένους πεφυκέναι τῶν Οὐάρα καὶ Χουννί. ἡ δὲ γεγονυῖα ἐπίθετος δύναμις τοῖς Ἀβάροις εἰς δέκα χιλιάδας ἠκριβωτο. (pp. 256,26 — 260,25)

16. Auares frustra Singiaunum oppugnant

VII 10. Δεκάτη δὲ ἡμέρα (πρὸς γὰρ τὰ περὶ Πρίσκον παλινορομήσομεν), καὶ ἄγγελοι εἰς τὸ τοῦ στρατηγοῦ σκηνοπήσιον γίνονται. ἠκηκόει τούτων ὁ Πρίσκος τὰ τεῖχη καταβαλεῖν τῆς Σιγγηδόνας τὸν βάρβαρον, καταναγκάζειν τε τοὺς λαοὺς τὰ οἴκοι καταλιπόντας εἰς τὴν πολεμίαν τὰς ἀποικίας ποιήσασθαι. καὶ οὖν ὁ Πρίσκος μηδὲν τῆ ἀναβολῇ ἀναθεῖς, τὸν ποταμὸν ναυιλλόμενος εἰς Σιγγάν τὴν νῆσον ἐλλιμενίζεται· αὐτὴ δὲ ἐπὶ τὸ ρεῖθρον τοῦ Ἰστρου ἔχει τὴν ἴδρυσιν, ἀπώμισται δὲ Σιγγηδόνας τῆς πόλεως σημεῖα τριάκοντα. ὁ μὲν οὖν Πρίσκος τῆ νήσῳ τὰς δυνάμεις περιβαλὼν, ταχυναντούσας ὀκτάδας παρασησάμενος, ὡς δρόμονας εἰώθειν ὀνομάζειν τὸ πλῆθος, ἐπὶ τὰ Κωνσταντιόλα παραγίνεται. ἐν τούτοις δῆτα τοῖς χώροις ἐντετυχηκῶς τῷ Χαγάνῳ εἰς λόγους γίνεται περὶ τῆς Σιγγηδόνας ὁ στρατηγὸς πρὸς τὸν βάρβαρον. καὶ δῆτα ὁ βάρβαρος ἐπὶ τῆς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ ἐφιζάνων τὰς ἀποκρίσεις παρείχετο, ὁ δὲ Πρίσκος ἐπιβεβηκῶς τῆς ὀκτάδος τῆς ἐντεύξεως εἶχετο. φασὶ τοιγαροῦν τῆς διαλέξεως τὸν Χαγάνον ἀπάξασθαι, εἰπεῖν δὲ τῷ Πρίσκῳ· „τί ὑμῖν, ὦ Ῥωμαῖοι, καὶ τῆ γῆ τῆ ἐμῆ; τί περὶ αὐτῆ τοῦ πρέποντος πόδας ἐκτείνετε; ξένος ὁ Ἰστρος ὑμῖν, τὸ βόδιον τούτου πολέμου. ὄπλοις ἐκτησάμεθα τούτων· τῷ δόρατι τούτων ἐδουλωσάμεθα. ἄπαγε τῆς ἀτοπίας, ὦ Πρίσκε. μὴ διαλύσης ἡσυχίαν δώρους ὑμῖν πραγματευθεῖσαν πολλοῖς. αἰδέσθητι τὰς σπονδάς, δυναπῆθητι τὴν τῶν ὄρκων ἀσφάλειαν. ἠγείσθη εὐβουλία τῆς ἐγχειρήσεως, τὸ συνοῖσον τῆς ἐπιβολῆς τῶν πραγμάτων μὴ μετὰ τὸ παθεῖν βουλευσάμεθα. πρὸ τῆς ἐπι-

^α Κοτσαγῆροι fort. V. Κοτσαγῆροι?

¹ Това са т. нар. шамани. Вж. *Бешевлиев*, пак там, стр. 37 и сл. — *Grousset*, op. cit., p. 129.
² Тарниахи — племе сродно на вархонитите (уар и хуни) — вж. *Moravcsik*, op. cit., II, p. 192, 253.
³ Коцагирите се идентифицират с котригурите. Вж. *Moravcsik*, op. cit., II, p. 146. ⁴ Забандер — племе, сродно на вархонитите, отъждествявани с упоменатите от Йордан гемандри. За тях вж. *Marquart*, *Chronologie*, p. 81. — *Marquart*, *Streifzüge*, p. 504. — *Moravcsik*, op. cit., II, p. 119. ⁵ За събитията вж. *Theophanes*, op. cit., p. 276,29 — 277,13; 277,19 — 278,2. — *Дринов*, пос. съч., стр. 254. — *Jireček*, *Heerstrasse*, p. 66. — *Станојевич*, Византија, I, стр. 208 и сл. — *Кулаковски*, пос. съч., II, стр. 463—465.
⁶ Константиола — град срещу устието на Морава. Вж. *Jireček*, *Heerstrasse*, pp. 15, 57, 66. — *Brandis*: *PWRE*, IV, col. 959 sq.

говеда и овце. Те имат жреци, които мислят, че могат да предсказват бъдещето.¹ В същото време тарниахите² и коцагирите³ (и те са от племето уар и хуни) избягали от турките, дошли в Европа и се присъединили към хагана на аварите. Казват, че и забандерите⁴ са от племето уар и хуни. Тези, които дошли допълнително при аварите, били около десет хиляди.

16. Аварите нападат безуспешно Сингидунум

На десетия ден (защото ние пак ще се върнем към работите на Приск) дошли вестители в палатката на стратега. Приск научил, че варваринът разрушавал стените на Сингидунум⁶ и принуждавал жителите да напуснат домовете си и да се преселят в неприятелската земя. Тогава той без всякакво отлагане доплувал по реката до остров Синган и слязъл там. Този остров се намира сред Истър и отстои от града Сингидунум на тридесет мили. Приск, след като обградил острова с войски, пристигнал при Константиола⁶ с помощта на бързоплувни съдове, които повечето люде наричат дромони. На това място стратегът срещнал хагана и влязъл в преговори с варварина относно Сингидунум. Те разговаряли, като варваринът седял на брега на реката, а Приск бил застанал на кораба. Казват, че хаганът започнал разговора, като запитал Приск: „Каква работа имате вие, ромеите, в моята земя? Защо простирате краката си повече, отколкото подобава? Истър е чужд за вас, неговите вълни са ви неприятели. Ние го завладяхме с оръжие. С копието си го подчинихме. Откажи се, Приске, от безумната си постъпка. Не разваляй спокойствието, което сте придобили срещу много дарове. Зачитай договорите, бди за трайността на клетвите. Нека благодарумието да ръководи начинанието ти, нека да не обмисляме, след като пострадаме, онова, което е полезно за предприе-

βολῆς ἢ βουλή. ἀδικεῖς τῇ προπετείᾳ τὰ πράγματα. τὸν κακῶς βουλευσάμενον πρῶτον ἢ ἐγχείρησις ἔβλαπεν. κλέπτεις τὸν πόλεμον, στρατηγέ. εἰρήνην ἐνόησας καὶ παρτάξιν, ὡς φίλος σπενδόμενος καὶ ὡς ἐχθρὸς συμπλεκόμενος. ἢ θάτερον τοῖνον ἀπόλειπε, ἢ τὴν ἡρεμίαν μὴ τάραττε.“ ἔφησε δὲ καὶ ταῦτα ὁ βάρβαρος ἐπὶ λέξεως· „κρίναι ὁ θεὸς ἀναμέσον Χαγάνου καὶ ἀναμέσον Μαυρικίου τοῦ αὐτοκράτορος. ἢ παρὰ τοῦ θεοῦ ποτε ἐκζητήσοι ἀντίδοσις.“ 11. λόγος δὲ Πρίσκον ἐν ἀντιθέσεως μοῖρα ταῦτα προσεπέειν τῷ Χαγάνῳ· „ἀδικεῖς Σιγγηδόνα τὴν πόλιν, ὡ ἀνθρώπε. τί τὰ τείχη καθέλων πρὸς ἀποικίας αὐτὴν δυστυχεῖς ἐπιτείνεις; τρωανῶν ὡς ἀδικούμενος ἐγκαλεῖς. βιαζόμενος ἐπηρεάζεσθαι ὑπὸ Ῥωμαίων περιουλεῖς. ἔασον ἡρεμεῖν λαὸν δυστυχήσαντα. ἀπόσχου πόλεως, ἢ συμφορῶν περικυμαίνουσι κλύδωνες. ἐλέησον τὴν πόλιν, ὡς ὑπὸ σοῦ πορθηθεῖσαν. ἐπίθετες τῇ πλεονεξίᾳ καὶ ὄρους ποιήσον αὐτῇ καὶ μεταίχμιον. δίδαξον αὐτὴν φιλοσοφῆσαι τὸ μέτρον· μέχρι τινὸς σταθῆσθεαι πρόσταξον. οἴμαι πολλοὺς κόσμους αὐτῇ μὴ ἐξαρκεῖν πρὸς τὴν ἔρρεσιν. ἀόριστον βούλημα οὐ λαμβάνει κράτος ἀσάλευτον. οὐδὲν ἀκόρεστον πάγιον. τὸ μὴ μέτρον ταλαντευόμενον οὐδὲ σφετερίζεσθαι πέφυκεν. ἀνεπίκτητόν ἐστι τὸ ἀπειρον. καταστασιάζεται τὸ ἀσύμβατον. ἐπίθου κρηπίδα τῷ ἔρωτι, μεθόδευσον τῷ κόρῳ τὸ ἄσχετον. ἀπλητος ὀφθαλμὸς αἰεὶ τι καινὸν νοσηλεύεται. ἀντιμετρεῖται τοῖς ἀνθρώποις τὰ πράγματα, τὰ τῆς τύχης ἀντηγεῖ ταῖς τροπαῖς. οὐδὲν εὐδαιμονίας καθέστηκε βευστικώτερον. ἢ νίκη κομᾶ τῷ περῶ, καὶ θριάμβων ὀλισθαίνουσι πόδες. οὐκ ἔστι τροπαίων φύσις ἀθάνατος. σήμερον ἐπιγελάωσαν τὴν ἡμέραν ὄρῳς ἔροδοιδῆ τε καὶ κροκινίζουσαν καὶ ὄλην ὡς ἔπος εἰπεῖν φωτεινὴν καὶ διαλάμπουσαν. αὔριον ὄψη ταύτην αὐτὴν σκυθροπλὸν ὁμοῦ καὶ δυσείμονα, ἀχλύϊ καταρδευομένην πολλῇ, καὶ ἀπὸ συστημάτων νεφῶν μελαινομένην συλλήβδην εἰπεῖν πρὸς ἀπρέπειαν.“

Θυμῶ τοιγαροῦν διακόπας ὁ Χαγάνος τὰ ῥήματα πολλὰς καθαιρήσειν προσηπέλησε πόλεις. ὁ μὲν οὖν βάρβαρος τὴν καθέδραν ἀπολιπὼν πρὸς τὴν ἑαυτοῦ σκηνὴν ἐπανέστρεψεν· ὁ δὲ Πρίσκ-

тите неща. Обсъждането да предхожда предприемането. С прибързаността си увреждаш работите. Начинанието нанася шести най-напред на този, който не го е обмислил. Ти, стратега, водиш тази война по разбойнически начин, понеже извърщаваш и мира, и войната, сключвайки мир като приятел и воювайки като неприятел. И тъй или остави едното от двете, или не смущавай спокойствието.“ Варваринът казал дословно и това: „Нека бог отсъди между хагана и между император Маврикий. Нека божият възмездие някога да отмъсти.“ Казват, че Приск отговорил на хагана следното: „Човече, ти постъпваш несправедливо спрямо града Сингидунум. Защо, след като събори стените, принуждаваш гражданите към бедствени изселвания? Ти, който си насилник, обвиняваш, сякаш си онеправдан. Ти, който вършиш насилие, разтръбвяваш навред, че си бил ошетяван от ромеите. Остави на мира злочастния народ. Оттегли се от града, който е обграждан от вълните на нещастията. Смили се над града, който често е бил опустошаван от тебе. Постави граници на користолюбията си. Постави му и преграда. Научи го да се стреми към умереност. Заповядай му да се спре до известен предел. Мисля, че много светове не му са достатъчни, за да го наситят. Безграничното искане не получава непоколебима сила. Нищо не е здраво. Това, което не се измерва с мярка, не може да се присвои. Безграничното не може да се придобие. Непримиримото е изложено на раздори. Дай някаква основа на желанието си, насити невъздържаността си. Ненаситното око жадува винаги за нещо ново. Нещата се развиват според хората, щастията отговаря на начините на действие. Няма нищо по-нетрайно от щастията. Победата е крилата и краката на триумфа се хлъзгат. Победите по своята същина не са безсмъртни. Днес гледаш, че денят се усмихва, розов, златист и цял, така да се каже, светъл и блестящ, а утре ще го видиш едновременно навъсен и дрипав, потънал в пълен мрак и почернял от натрупаните облаци чак до неприличие.“

Обаче хаганът, разгневен, прекъснал речта му и заплашил, че щял да разруши много градове. И тъй варваринът напуснал мястото, гдето седял, и се завърнал в своята шатра. А Приск, след като

κος τὸν Γουδοῦν μετακλήτον ποιηόμενος καὶ Ῥωμαϊκῇ τοῦτον περιφράξας δυνάμει τῇ Σιγγηδόνι βοηθεῖν ἐγκелеύεται. ἀτὰρ ὁ Γουδοῦς ἐπὶ τὴν Σιγγηδόνα ναυτίλλεται τὴν γὰρ Σιγγηδόνα δύο ποταμοὶ ἀγκαλίζονται, ὃ τε Σάος καὶ Δράος. ἐπεὶ δὲ οἱ περὶ τὴν Σιγγηδόνα βάρβαροι Ῥωμαϊκὰς δυνάμεις ναυπηγησάμενας κατεῖδον, τὰς ἀμάξας πρὸ τοῦ ἄστεος συστησάμενοι χαρακοῦσι τὴν πόλιν. τὴν τοίνυν τῶν Ῥωμαίων ὄρμην μὴ ἵπομεμενηκότες οἱ βάρβαροι, ἅμα δὲ καὶ τὸν λαὸν τῆς πόλεως ὀρρωδήσαντες, εἰς φυγὴν ἀποκλίνουσιν. οὕτω μὲν οὖν ὁ Πρίσκος ἀτυχοῦντα λαὸν διεσώσατο. δευτέρῃ δὲ ἡμέρᾳ περιβάλλουσι τείχη Ῥωμαῖοι τῇ πόλει. ὁ δὲ Χαγάνος ἐπὶ τοῦτοις παρεδριμύττετο, τὴν τε καρδίαν σφακελιζόμενος ἀγγέλους πρὸς τὸν Πρίσκον ἐξέπεμπεν, ἐς τὸ φανερὸν τὰς σπονδὰς διαλύων. δεκάτῃ δὲ ἡμέρᾳ, καὶ τὰς περὶ αὐτὸν δυνάμεις συναθροίσας ὁ βάρβαρος ἐπὶ τὸν Ἴόνιον κόλπον στρατεύει τὴν σάλπιγγα. 12. περὶ τοῦτους τοὺς τόπους ἡ Δελματία χώρα καθέστηκεν. τοίνυν ἱκανοὺς χάρακας ὁ βάρβαρος ποιησάμενος εἰς τὰς λεγομένας Βόγκεις ἐχώρησεν, καὶ δὴ παραστησάμενος τὴν πόλιν τοῖς μηχανήμασι τεσσαράκοντα ἐξεπόρθησε φρουρία. ὁ δὲ στρατηγὸς τούτων διακηκοὺς τῶν δεινῶν δισχίλοις μάχοις ὀπλίξει τὸν Γουδοῦν ἐπὶ κατασκοπῇ τε τῶν πραπτομένων τοῦτον ἐξέπεμπεν. ὁ μὲν οὖν Γουδοῦς ἀναλαβὼν τοῦ ὀπλιτικοῦ τοὺς λογάδας τῆς ὁδοπορίας ἀπήρχετο. ἐκκλίνει τοιγαροῦν τὰς λεωφόρους ὁ Γουδοῦς καὶ διὰ δυσχωρίας ἀγνώστων τε ἀτραπῶν τὴν βάδιον ἐπεποίητο, ἵνα μὴ που πολεμίας δυνάμεις ἐπιφανείσης αὐτῷ ἐπισυρομένης πλήθῃ βαρβάρων εἰς τοῦσχατον κακὸν παραγένηται. καὶ οὖν γενόμενος τῶν βαρβάρων πλησίον ὄρᾳ ἐξ ἀπόπτου τινὸς περιοκοπῆς πλήθῃ λαῶν παροδεύοντα. ἀποστείλας τοίνυν περὶ τοὺς ἄνδρας τριάκοντα παρακελεύεται ἰχνηλατεῖν τὸ πολέμον. καὶ γοῦν οἱ Ῥωμαῖοι διὰ τινων παρεκτετραμμένων ὁδῶν ἐποιοῦντο τὴν βάδιον. ὑπὸ δευτέρῃ τοιγαροῦν φυλακῇ τῆς νυκτὸς ἐλλοχῶσιν ὡς ἐν παραβύστῳ τινὶ τὸ βάρβαρον ἀιχνεύοντες. ἐν ταῖς ὕλαις τοιγαροῦν ἀποκρυπτόμενοι, καὶ τῆς νυκτὸς ἐπὶ τὰ μέσα παροδεύουσης σημεία, ψυχῆς ἀρετῇ ἐφίστανται τοῖς βαρβάροις οἱ Ῥωμαῖοι καθεύδουσιν. ἀπὸ σημείων δὲ δύο περιτυχόντες ἄνδρασι τρισὶ κραπαλῶσι καὶ λίαν πεφυκόσιν ἐξοίνοις, τοῦτους ζωορήσαντες, ὡς οἶόν τε ἦν ἀνετάσαντες τὰς τῶν πολεμίων ἐπιβολὰς ἀπάσας διέγνωσαν. οἱ μὲν οὖν Ῥωμαῖοι δεσμοῖς περιβαλόντες αὐτοὺς τῷ Γουδοῦι ζῶντας ἐξέπεμψαν. Γουδοῦς δὲ ὁ ταξίαρχος μεμαθηκὼς ὑπ' αὐτῶν δισχίλοις ἀνδράσιν ὀπλίταις ἐπὶ φρου-

повикал Гудуин¹ и му дал ромейски войски, заповядал да иде на помощ на Сингидунум. И тъй Гудуин отплувал за този град. Две реки обграждат Сингидунум — Сава и Драва. Варварите около града, щом видели, че ромейските войски се приближават на кораби, като струпали колите пред града, укрепиха го. Но понеже не издържали нападението на ромейците и при това се страхували от населението на града, варварите ударили на бягство. И тъй Приск спасил злощастния народ. На другия ден ромейците оградиха града със стени. А хаганът се ядосвал на това и понеже се чувствувал много засегнат, изпратил вестители при Приск и открито отхвърлил мирните договори. На десетия ден варваринът, след като събрал своите войски, отправил се на поход към Йонийския залив. По тези места е страната Далмация. Варваринът, след като изминал доста преходи, дошел при така наречените Бонки². И след като завладял града с бойни машини, разрушил четиридесет крепости. А стратегът, щом чул за тези нещастия, въръжил Гудуин с две хиляди бойци и го изпратил да разузнае какво става. Гудуин взел със себе си отбраните войници и потеглил на път. Той отбягвал широките пътища и пътувал през непроходими места и неизвестни пътеки. Той се боял да не изпадне в крайна беда, ако някъде зърне неприятел, който влачи след себе си пълчища от варвари. И тъй, когато дошел близо до варварите, видял от един скрит наблюдателен пост да преминава множество войска. Той изпратил тридесет пехотинци, на които заповядал да следят неприятелите. Ромейците минали по някакви околни пътища. По време на втората нощна стража³ те се скрили в засада, следейки като от някакво скривалище варварите. Ромейците прочее, скрити в гората, смело нападнали към полунощ спящите варвари. На разстояние две мили те се натъкнали на трима още неизтрезнели от прекалено пиянство мъже, заловили ги, разпитали ги, доколкото било възможно, и узнали всички намерения на неприятеля. Ромейците ги вързали и ги изпратили живи на Гудуин. Когато таксирхът Гудуин научил от тях, че хаганът е натоварил две

¹ Гудуин е бил навярно от германски произход (лангобард). По-късно той станал подстрател на пълководца Петър. ² Град Бонки е може би дн. гр. Беляя на юг от Карлцадт. Вж. Кулаковски, пос. съч., II, стр. 465, бел. 1. — Jireček, Geschichte der Serben, I, p. 90. Теофан го нарича Валкис (Theoph., op. cit., I, p. 277, 20). ³ Нощта се е делила на 4 стражи, всяка една от по три часа.

ῥᾶ τῆς λείας τὸν Χαγάνον συμφράσασθαι, ἥσθη ἐπὶ τῇ ἀγγελίᾳ· καὶ οὖν ἀποκρύπτεται ἐν τινὶ φάραγγι. οἱ μὲν οὖν βάρβαροι λαμπούσης ἡμέρας τὴν προνομήν διεσώζοντο, ὁ δὲ Γουδοῦς ἐπὶ τὰ νῦτα τούτων γενόμενος ἀθρόως τε ἐπιθέμενος τῷ δόρῳ πάντας διέφθορεν, ἀνασωσάμενός τε τὴν λείαν πρὸς τὸν Πρίσκον μεγαλοψύχῳ φρονήματι διεκόμισεν. ὁ δὲ Χαγάνος ταῦτα δὴ τὰ τῆς ἀποτεύξεως μεμαθηκώς ἀθυμῖα πολλῇ κατεβέβλητο. ἐπὶ μῆνας τοιγαροῦν ὀκτωκαίδεκα καὶ περατέρω Ῥωμαίους τε καὶ βαρβάρους τοῖς ἀνὰ τὸν Ἰστρον ἀλιζομένοις οὐδὲν ἄξιον συγγραφῆς διαπέπρακται. (pp. 262,15—266,13)

17. *Prisci exercitus ad Tomos a Chagano Avarum frumentum accipit*

VII 13. Καὶ γοῦν ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ ὁ παρὰ τοῖς Ἀβάροις Χαγάνος τιμώμενος τὰ περὶ ἐαυτὸν συλλεξάμενος πλήθη περὶ τὴν Θρακικὴν Μυσίαν χωρεῖ, εἰτα Τομέα τῇ πόλει ἐφίσταται. τούτων ὁ Πρίσκος πνυθόμενος ἐπηρεαζομένη τῇ πόλει προσομιλεῖ. Ῥωμαῖοι τοιγαροῦν καὶ οἱ βάρβαροι εἰς τὰ περὶ Τομέαν τὴν πόλιν στρατοπεδεύοντες ὥρας ἐπιγινόμενης χειμῶνος οὐδαμῶς τὸν χάρακα διελύσαντο. τοῦ δὲ ἥρος ἀνίσχοντος λιμὸς τοῖς Ῥωμαίοις ἐνέσκηφεν. μελλούσης δὲ ἐπιβήσεσθαι τῆς μεγάλης τῶν Χριστιανῶν ἐοριῆς, καὶ πάθος ὁμοῦ καὶ ἀνάστασιν τοῦ σωτήρος ἐορτάζειν θεοῦ, τοῦ τε λιμοῦ τοὺς Ῥωμαίους καταπιέζοντας, παραδόξῳ προνοίᾳ τινὶ ὁ Χαγάνος πρὸς τοὺς Ῥωμαίους πρεσβεύεται. ἡ δὲ ἀξίωσις ἦν λύσιν τῷ λιμῷ ἐπιδειῖναι. ὁ μὲν οὖν Πρίσκος ἐπὶ τῷ καινοπρατεῖ τῆς ἀξιώσεως διηπόρει τε καὶ ἠπίσται· ἐπεὶ δὲ πίστεις Ῥωμαῖοί τε καὶ βάρβαροι ἔδοσαν καὶ ἀντελάμβανον, πενθημέρους σπονδὰς συστησάμενοι τὴν ἀφοβίαν ἐπραγματεύοντο. ἀμάξας τοιγαροῦν ὁ Χαγάνος ἐπιποιτισμῶν λιμώττουσι τοῖς Ῥωμαίοις παρέιχετο. διὰ τοῦτο μέχρι τῶν χρόνων τῶν καθ' ἡμᾶς τῶν παραδοξολογουμένων τὰ τῆς βαρβαρικῆς φιλανθρωπίας ταύτης κατέστηκεν. τετάρτη δὲ ἡμέρα, καὶ τῆς Ῥωμαϊκῆς δυναμείως εὐθηνούσης τοῖς πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαιοτάτοις τῷ βίῳ, ὁ Χαγάνος πρέσβεις ἐξέπεμπεν Ἰνδικὰς ἰπὸ τοῦ Πρίσκου λαβεῖν ἀξιῶν καρμείας. ὁ μὲν οὖν στρατηγὸς τοῦ βαρβάρου τὴν ἀξίωσιν ἐθεράπευε πέπερι τε ἐξέπεμψε καὶ φύλλον Ἰνδικὸν κασίαν τε καὶ τὸν λεγόμενον κόστον. ὁ δὲ βάρβαρος τὰς Ῥωμαϊκὰς ἀπολαβῶν δωρεάς, καταρωματισάμενος ἥσθη λίαν περι-

хияди войници с пазенето на плячката, той се зарадвал на това известие и се скрил в един дол. Варварите пък, когато се съмнало, пренасяли и пазели плячката, а Гудуин се явил в тила им, нападнал ги внезапно и погубил всички с копие. След като спасил отново плячката, занесъл я с голяма гордост на Приск. А хаганът, когато се научил за тази несполука, бил обхванат от голяма скръб. В продължение обаче на осемнадесет, дори повече месеци, ромеите и варварите, които станували при Истър, не извършили нищо, което да заслужава да се опише.

17. *Войската на Приск получава при Томи храна от аварския хаган*

И тъй през това време вождът на аварите, титулуван хаган, събрал своите пълчища,¹ отправил се за тракийска Мизия² и нападнал града Томи. Приск, щом узнал това, се приближил до застрашения град. Прочее ромеите и варварите се разположили на стан в околностите на града Томи и въпреки че настъпила зимата, съвсем не вдигнали лагера. В началото на пролетта глад налегнал ромеите, но когато приближавал великият празник на християните и те щели да празнуват страданията и възкресението на спасителя бог³ и гладът угнетявал ромеите, хаганът поради някаква неочаквана промисъл проводил при тях пратеници, които предложили да ги спасят от глада. Обаче Приск при това необичайно предложение бил обзет от недоумение и недоверие. След като ромеите и варварите взаимно си дали уверения, сключили петдневно примирие и живеели без страх. И тъй хаганът предал на гладуващите ромеи коли с храна. Поради това чак до наше време тази проява на човеколюбие от страна на варварите спада към разказите за невероятни неща. На четвъртия ден, когато ромейската войска имала в изобилие най-необходимите храни, хаганът проводил пратеници и поискал от Приск да получи индийски подправки. Стратегът уважил искането на варварина и му изпратил пипер, индийски лист, канела и така наречения кост. Варваринът, след като получил ромейските подаръци, употребил подправките и им се радвал твърде много. Той

¹ За събитията вж. *Theophanes*, op. cit., p. 278, 13—28. — *Bury*, op. cit., p. 137 sq. *Станојевич*, *Византија*, I, стр. 209 и сл. — *Кулаковский*, пос. съч., II, стр. 465 и сл. ² Горна Мизия спада към Тракийския диоцез. ³ Великден, който се е падал тази година на 10 април.

χαρῶς. γίνεται τοίνυν ἀπόμαχος μέχρως ὅτου Ῥωμαίους ἢ δημοτελής ἐκείνη καὶ μεγάλη πανήγυρις ἐπεπέραστο. συνηλύζοντο τοιγαροῦν τὰ ἀντίθετα, καὶ οὐκ ἦν δέος ἐν ἐκατέραις δυνάμεσιν. οὐκοῦν ἀποτερματιζούσης τῆς ἐορτῆς ἀγγέλους δὲ Χαγάνος ἐξέπεμψε διακρίνεσθαι ἀπ' ἀλλήλων ἀξιῶν τὰς δυνάμεις. οὕτω μὲν οὖν διαχωρίζεται ἀπὸ τῶν Ῥωμαίων ὁ βάρβαρος. (pp. 267,1 — 268,9)

18. *Quomodo Comentiolus Romanorum exercitum per dolum Avaribus tradiderit*

VII 13. Ἐκταῖος δὲ ὁ Χαγάνος, ἐπεὶ ἤκηκῳ Κομεντιόλου δυνάμεις ἀναλαβόμενον μέλλειν τῇ Νικοπόλει προσομιλεῖν, τὸ δπλακῶν συλλεξάμενος κατὰ Κομεντιόλου στρατοπεδεύεται. Κομεντιόλος δὲ ἤκειν τὸν Χαγάνον ἀκούσας ἐπὶ τὴν Μυσίαν χωρεῖ ἐπὶ τε Ζικίδιβα τὰς οκηρὰς συνελήξατο. ἑβδομαῖος δὲ εἰς Ἰατρὸν ἀφικνεῖται τὴν πόλιν, ὃ δὲ βάρβαρος εἰκοσι παρασάγγας ἀφιστήκει Ῥωμαίων. νυκτὸς δὲ μεσοῦσης ἐν ἀπορρήτῳ πρὸς τὸν Χαγάνον ὁ τῶν Ῥωμαίων στρατηγὸς ἐξέπεμψεν ἀγγέλον. εἶτα τὸ Ῥωμαϊκὸν προσέταξεν ἐξοπλισσάσθαι, ὡς ἐκ τοῦ παρήκοντος τὸν λόγον ποιούμενος, ὃ γὰρ ἔφησε Ῥωμαίοις ἐξ ἐωδινῶν ποιήσασθαι παράταξιν. οἱ μὲν οὖν Ῥωμαῖοι οὐ πολέμου^α χάριν ὑποποτήσαντες δπλαφορεῖν προτάξαι τούτοις τὸν στρατηγόν, τοῖς σιδηρεῖοις χιτῶσι τὰ περιστέρηνα φράττουσιν, ἐδόκει γὰρ αὐτοῖς ἐξέτασιν τοῦ δπλακῶν ποιήσασθαι ἐθέλειν τὸν στρατηγόν. τὰς ἀκτῖνας τοίνυν ἤλιον περιβαλόντος τῇ γῆ, ὄρωσιν οἱ Ῥωμαῖοι μετ' εἰκοσμίας συντεταγμένον τὸν βάρβαρον, τὴν τε ἔκαξιν κατ' αὐτῶν συντόνως ποιούμενον. αἱ μὲν οὖν δυνάμεις αἱ περὶ τὸν Κομεντιόλου ἐβλασφημῶν εἰς τὸν πολέμαρχον αἰτιῶν αὐτὸν τῆς ἀπαρασκευάστου^β ταύτης ἀκοσμίας κατατιώμεναι. θρόλου τοιγαροῦν γεγονότος μεγίστου, μένει ὁ βάρβαρος ἀπὸ σημείων δύο τῆς Ῥωμαίων πληθῆτος. 14. Ῥωμαῖοι τοιγαροῦν θεασάμενοι ἀναβολὴν τῆς ἐπιβολῆς τοὺς βαρβάρους λαμβάνοντας σιδηροφοροῦσιν ἅπαντες λίαν δπλακῶς, καὶ ἦν αὐτοῖς τὸ κακῶς παροφθῆν πρὸς διόρθωσιν εὐκαιρον. ὃ γὰρ Κομεντιόλος τὰς τάξεις ἐτάραττεν, ποτὲ μὲν ἀπὸ τῆς μέσης φάλαγγος τὰς δυνάμεις μετατιθέμενος ἐπὶ τὸ εὐώνυμον

^α οὐ πολέμου sc. e. con. τοῦ (pr. m. ut vid. corr. ex τὸ) πολέμου V τοῦ πολεμάρχου vulg. ^β ἀπαρασκευάστου V παρασκευάστου vulg.

¹ За събитията вж. *Theophanes*, op. cit., pp. 278,28 — 279,15. — *Bury*, op. cit., II, p. 138. — *Станојевић*, пос. съч., I, стр. 210 и сл. — *Кулаковскій*, пос. съч., II, стр. 466 и сл. ² Крепостта Сикидива, за която споменава Прокопий (*De aedif.*, IV, 6, 34; III, 2, p. 130, 34), се е намирала на левия бряг на Дунава, дн. *Celei*. Вж. *Бешевлиев*, Латинските местни имена, стр. 285.

се въздържал от сражения, докато ромеите празнували своя народен и голям празник. Прочее противниците живеели един край други и войските не се страхували една от друга. Когато празникът привършвал, хаганът изпратил вестители и поискал войските да се отдалечат една от друга. Така варварите се отделили от ромеите.

18. *Коментиол предава с измама ромейската войска на аварите*

На шестия ден хаганът, когато узнал, че Коментиол¹ възнамерява да дойде с войски при Никопол, събрал войската си и се отправил на поход срещу този пълководец. А Коментиол, когато чул, че хаганът е дошел, потеглил за Мизия и разположил шатрите си при Сикидива². На седмия ден той пристигнал в града Ятрус. Варваринът пък се намирал на двадесет парасаги от ромеите. По среднощ ромейският стратег изпратил тайно вестител при хагана. След това заповядал на ромейската войска да се въоръжи добре, като споменал това като че ли между другото, понеже не казал на ромеите, че рано сутринта ще има сражение. Ромеите пък, като предполагали, че стратегът им заповядал да носят оръжие не за сражение, поставили на гърдите си железни ризници. Те мислили, че той иска да направи преглед на войската. Но щом слънцето заляло с лъчите си земята, ромеите видели, че варварите, наредени за бой в добър ред, усилено се готвят за сражение. Ето защо войските на Коментиол започнали да зловоят срещу главнокомандувачия, като го обвинявали, че той е виновен за тяхната неподготвеност и безредие. Когато прочее настанала най-голяма врява, варваринът стоял на разстояние две мили от ромейската войска. Ромеите, забелязвайки, че варварите забавят нападението си, въоръжили се всички много добре и успели да поправят това, което било тъй злосластно пренебрегнато. Коментиол пък разбърквал редиците, ту като премествал войските от средата на фалангата към лявото крило, ту като прехвърлял войниците от войските наляво към дясната

κέρας, ποτὲ δὲ τοὺς ἀπὸ τῶν εὐωνύμων δυνάμεων ἐπὶ τὴν δεξιὰν μεταβάλλον σοφία^α. τῇ τοίνυν ἄλλοπροσάλλω μεταθέσει τῶν τάξεων πολλῆς αἰτίας γίνεται ἀκοσμίας. ἐντεῦθεν τάραχος ταῖς τάξεσι συνεκύρησεν. καὶ οὖν ὁ στρατηγὸς τῷ δεξιῷ τῆς παρατάξεως κέρατι ἐν παραβύστω ἐδήλου τὴν ἀποσκευὴν διασώσασθαι καὶ πρὸς φυγὴν παραντίκα χωρῆσαι. ἀντὶ πολλοῦ τοίνυν τοῦτο οἱ προστεταγμένοι περιπτυξάμενοι ἀποκλίνουσι πρὸς φυγὴν. ἐντεῦθεν αἱ λοιπαὶ τῶν Ῥωμαίων δυνάμεις τοῦτο θεωρεῖται πρὸς τάραχον καταπίπτουσιν. δυομένον τοιγαροῦν τοῦ ἡλίου ἀπὸ σημείων δύο Ῥωμαίων ποιησαμένων χάρακα, ἐν τούτῳ δῆτα τῷ χώρῳ στρατοπεδεύονται. οἱ δὲ Ἄιαιοι οὐ μετεφοίτων τῶν τόπων, ἔνθα τῇ προτεραίᾳ τὰς διατριβὰς ἐποιήσαντο. μεσοῦσης δὲ τῆς νυκτὸς ἐν προσήματι προθεόντων τῶν ἐπιλέκτους ὁ στρατηγὸς συμφραζάμενος ἐν ἀπορρήτῳ διαφυγεῖν αὐτοῖς ἐγκελεύεται. εἶτα ἐξ ἑωθινοῦ ὁ Κομεντιόλος τῷ σιδήρῳ ὡς ἔπος εἰπεῖν ἐνοπλιόαυτος κατεκρωνέυετο ὡς ἀπὸ τετάρων σημείων κινήσεται. διὰ τοι τοῦτο, ἢ ποδῶν εἶχεν, τὴν ἀπόδρασιν ἐποιεῖτο. ἡλίου τοίνυν μεσοῦντος εἰς ἔννοιαν τῆς Κομεντιόλου ἀνοίας τὰ στρατόπεδα γίνεται, καὶ τὸν στρατηγὸν κατανοηκῶτα τὰς φροντίδας πρὸς φυγὴν μετατιθέντα τὸν γείτονα διεπεραιώσαντο ποταμὸν, καὶ ἀποδιδράσκουσι μετὰ τινος ἀκοσμίας μεγίστης τεσσαράκοντα σημεῖα τοῦ χάρακος. ἐπεὶ δὲ ἀνηγεμόνευτος ἢ ἀποφοίτησις ἦν, μεγίστοις περιπίπτουσι φόβοις. οἱ δὲ βάρβαροι κατόπιν βαδίζοντες τὸν λεγόμενον Ἰατρὸν διενήξαντο ποταμὸν. ἐπιτιθεμένων τοίνυν τῶν πολεμίων Ῥωμαίοις, τὸ ὀπλικὸν ἀπορία καὶ δέος μετήρχετο. γίνεται τοίνυν ἡ φυγὴ κραταῖα τῆς Ῥωμαίων πληθύνος. ἐντεῦθεν οἱ βάρβαροι τὰ ἐχρῶματα τῶν διαβάσεων περικάθηται κλεισοῦρας τῇ πατρίῳ Ῥωμαῖοι φωνῇ ἀποκαλεῖν ταῦτα εἰώθησαν. ἀτὰρ ἀναιροῦνται τῶν Ῥωμαίων πολλοί. ἐπεὶ δὲ ὁ φόνος τοῖς Ῥωμαίοις ἦν διαρκής, τὸ ὀπλικὸν συστησάμενον φάλαγγα ἐξωθεῖται βίᾳ τὸν βάρβαρον. οἱ τοίνυν Ἄβαιοι τῇ ῥύμῃ τῆς ἐπιθέσεως ἀποφοιτῶσι τῶν διαβάσεων. οὕτω μὲν οὖν οἱ Ῥωμαῖοι μεγάλους κινδύνους τῶν παρόδων ἀντιλαμβάνονται. ὁ δὲ Κομεντιόλος ἀσχίμῳ φυγῇ πρὸς τὰ Δοιζίπερα παραγίνεται καὶ ταῖς πύλαις προσομιλήσας τοῦ ἀστεος ἡξίου εἰσόδον τυχεῖν καὶ θερμοῖς ὕδασι ἀπορρῦσασθαι. οἱ δὲ ἀστοὶ ὕβρεσι καὶ λίθοις τὸν ἀπόμαχον στρατηγὸν ἀπεπέμποντο. ὁ δὲ Κομεντιόλος ἐπὶ τὰ τείχη γίνεται τὰ Μακρά.

^α σοφία add. V delevit vulg. sed fort. λοφίαν legendum.

¹ Причината за измяната на Коментиол е неясна. Изглежда, че в случая имал пръст самият император Маврикий. Вж. *Lebeau — S. Martin*, op. cit., X, p. 385 sq. ² Дн. р. Янтра. За името вж. *Ст. Младенов*, Имената на още десет български реки, СпБАН, XVI, Ист.-фил. (1918), стр. 98 и сл. ³ Сиреч на латински език. За клисурите вж. *Jireček*, Heerstrasse, p. 141 sq.

страна. И тъй с това непрестанно преместване на редиците той станал причина за голямо безредие. И между тях настанала бъркотия. Стратегът съобщил скритом на дясното крило на построена войска да приберат багажа си и веднага да ударят на бяг. И тъй тези, на които било заповядано това, го възпи нели с готовност, изпълнили заповедта и започнали да бягат. Тогава останалите ромейски войски, като гледали това, изпаднали в смущение. Когато слънцето залязвало, ромеите си построили лагер на разстояние две мили и се разположили там на стан. Аварите пък не се завърнали на местата, гдето били предния ден. Към полунощ уж за някакъв авангард стратегът събрал отбрани войници и им заповядал тайно да избягат. След това Коментиол рано сутринта, въръжен, тъй да се рече, с желязо, се престорил, че сякаш отива на лов на разстояние четири мили. И уж затова бягал, колкото му държат краката. И тъй, когато станало пладне, войската узнала безумната постъпка на Коментиол¹ и след като разбрала, че стратегът е решил да бяга, преминала съседната река. Тя избягала с много голямо безредие на четиридесет мили от лагера. А понеже войниците се оттеглили без предводител, били обзети от голям страх. Варварите пък, които вървели след тях, преминали така наречената река Ятрус². А когато неприятелите нападнали ромеите, недоумение и страх обладали войската. Затова ромейската войска с все сили почнала да бяга. След това варварите обсадили укрепленията при проходите, които ромеите са свикнали да наричат на башиния език клисури,³ и били избити много ромеи. А след като били убити доста ромеи, тежковъръжената войска образувала фаланга и отблъснала със сила варварите. Затова аварите под напора на нападението се оттеглили от проходите. Така ромеите с големи опасности отново завзели проходите. А Коментиол пристигнал с позорно бягство до Дризипара и като се приближил до вратите на града, поискал да го пуснат да влезе и да се измие с топла вода. Обаче гражданите прогонили с ругатни и камъни избягалия от сражението стратег. И Коментиол до-

οὐ δὲ βάρβαροι κατὰ σμικρὸν τῶν Ῥωμαίων εἰς τοῦπίσω τραπέντων ἐπὶ τὰ Δριζίπερα παραγίνονται τὴν τε πόλιν ἐπόρθησαν καὶ τὸν Ἀλεξάνδρου ναὸν τοῦ περιφανοῦς ἐν τοῖς μάρτυσι τῷ παμφάτῳ πυρὶ κατηνάλωσαν τὸν τε τάφον τοῦ μάρτυρος εὐρηκότες ἀργύρῳ περιρροέμενον ἀνοσίως σκυλεύουσι καθυβρίζουσί τε τῇ ἐκβολῇ καὶ τὸ σῶμα τὸ ἐπὶ τῷ τύμβῳ ἐγκείμενον, καὶ λίαν ἐπὶ ταῖς νίκαις ὑψαυχευζόμενοι ταῖς εὐωχίαις κατασιβαδέονται. (pp. 268, 10 — 271,4)

19. De peste apud Avares orta

VII 15. Ἐν ταύταις τοιγαροῦν ταῖς ἡμέραις τὸ κατὰ πάντων τῶν ἐθνῶν κράτος αὐτοῦ δὲ ἡμέτερος πιστούμενος Ἰησοῦς, εἰς κληρονομίαν τε παρὰ τοῦ πατρὸς τῆς οἰκουμένην λαβὼν κατάσχασιν τε τὰ πέλασα τῆς γῆς, οὐδαμῶς τῷ Χαγάνῳ ἀμάρτυρον τὴν ἑαυτοῦ βασιλείαν παρήκεν. ἀθρόα γὰρ ἐπιφοιτήσει λοιμοῦ τὰ τῶν βαρβάρων περιπίπτουσι πλήθη, καὶ ἦν αὐτοῖς τὸ κακὸν ἀπαράιτητον καὶ σοφίσματος οὐκ ἀνεχόμενον. εἰσπράττεται τοιγαροῦν ὁ Χαγάνος, ἀνθ' ὧν Ἀλέξανδρον ἠτιμάκει τὸν μάρτυρα, ἀξιολόγους ποινάς. ἐπὶ τὰ γὰρ παῖδες αὐτῷ βουβῶσι περιτυγχάνουσι θέρη τε φαγδαία τινὶ καὶ φλογώδει, καὶ ἐν ἡμέρᾳ μὴ τὸν τῆδε καταλύουσι βίον. οὗτα μὲν οὖν ὁ Χαγάνος δυστυχῶς εὐτυχεῖ τὰ ἐπινίκια· ἀντὶ γὰρ παιῶνων καὶ ᾠμάτων καὶ ὕμνων καὶ κρότων χειρῶν καὶ συμφωνίας χορῶν καὶ γέλωτος κυματίζοντος θρήνων εἶχε καὶ δάκρυα καὶ πένθη ἀπαρηγόρητα καὶ ζημίαν ἀνυπομόνητον. ἐβάλλετο γὰρ ὑπὸ στρατευμάτων ἀγγέλων, καὶ φανερὰ μὲν ἦν ἡ πληγὴ, ἀόρατος δὲ ἡ παράταξις.

Κομεντιόλου τοίνυν εἰς τὸ βασιλεῖον ἐνδημίσαντος ἄστν, συνενδημοῦσιν αὐτῷ καὶ οἱ θόρυβοι, καὶ τῷ θρύλῳ κλυδωνιζομένης τῆς πόλεως, ἐξωγραφοῦντο ταῖς ἐλπίσιν οἱ κίνδυνοι, τῇ τε φαντασίᾳ τὰς ἀπαισίους τύχας ἕπας ἐγρηγόρως ὠνειρατεύετο. ἐς τηλικούτο τοίνυν κακοῦ τὰ τῶν Βυζαντίων ἐχώρει, ὡς καὶ τὴν Εὐρώπην καταλιπεῖν ἔν δοκιμάζειν αὐτοὺς καὶ πρὸς τὴν Ἀσίαν μεταφοιτᾶν πρὸς τε Χαλκηδὼνα ποιήσασθαι τὴν μετάστασιν. ἡ δὲ Χαλκηδὼν πόλις καθέστηκεν εἰς τὸ ἀντιπέρας τοῦ βασιλείου πολιέματος. ἐνομίζετο γὰρ ὀρημητήριον εὐθετον ὑπεῖναι τοῖς Βυζαντίοις ἢ Χαλκηδῶν. ὁ δὲ αὐτοκράτωρ τοὺς σωματοφύλακας ἀναλαβὼν, οὓς ἐξκουβίτωρας Ῥωμαῖοι ἀναγορεύουσι,

шел при Дългата стена. Варварите пък, след като ромеите отстъпили назад, постепенно дошли при Дризипара, опустошили града и унищожили с всепоглътщия огън храма на славния мъченик Александър. Те намерили гроба на мъченика обкован със сребро, ограбили го нечестиво, подиграли се и изхвърлили мощите му, които лежали в гроба. Възгордени много от победата си, те си устроили пиршество.

19. Чумна епидемия сред аварите

През тези дни¹ нашият господ Исус, който е получил от отца власт над всички народи, вселената в наследство и цялата земя във владение, съвсем не оставил да бъде незабелязано царството му от хагана. Защото сред пълчищата на варварите почнала повсеместно да върлува чума² и нещастие то било за тях неотвратимо и неподатливо на умыване. Така хаганът заплатил със заслужено наказание, загдето поругал мъченика Александър. Седем негови деца получили оток в слабните и били обхванати от някаква силна огнена треска, та в един ден завършили така живота си. По такъв начин хаганът бил нещастно щастлив в победите си: вместо пеани, песни, химни, ръкопляскания, хора и буен смях той слушал ридания и виждал сълзи, неутешима скръб и непоносима загуба. Той бил ранен от ангелска войска и раната била явна, но войнството невидимо.

Когато Коментиол пребивавал в царския град, заедно с него съжителствували и смущенията. Градът се вълнувал от слуховете, страховете рисували опасностите и всеки буден си представял във въображението си зловеща участ. Положението на жителите на Византион се влошило толкова много, че дори мислили да напуснат Европа, да преминат в [Мала] Азия и да се преселят в Халкидон³, разположен на срещуположния бряг на царския град. Халкидон се смятал за удобна изходна точка за жителите и на Византион. А императорът взел със себе си телохранителите, наричани от ромеите ексувители⁴, събрал вой-

¹ За събитията вж. Theophanes, op. cit., p. 279,15 — 280,10; срв. Дринов, Заселение, стр. 254. — Вугу, op. cit., II, p. 139 sq. — Станојевич, пос. съч., I, стр. 211. — Кулаковски, пос. съч., II стр. 467 и сл. ² Вероятно се отнася до т. нар. бубоническа чума. ³ Халкидон — дн. Кадъкьой на малозийския бряг на Босфора срещу Цариград. ⁴ Ексувители — дворцова стража. Вж. Grosse, op. cit., p. 270 sq.

καὶ τὸ δολιτικὸν συλλεξάμενος τὰ Μακρὰ διε-
 ρουρήσῃ τείχη. ὑπὴν δὲ αὐτῶ καὶ ἐκ [τῆς] τῶν
 δήμων τῶν ἐς Βυζάντιον πλείστη ἀπόμοιρα.
 ὁ γδοῦν δὲ ἡμέρα, καὶ ἡ σύγκλητος παρήνει τῷ
 Καίσαρι πρὸς τὸν Χαγάνον πρεσβείαν ἐκπέμψα-
 σθαι. ὁ δὲ βασιλεὺς προσκαλεσάμενος τὸν Ἀρμά-
 τωνα πρέσβιν χειροτονεῖ καὶ ὡς τὸν Χαγάνον
 ἐξέπεμψεν. ὁ μὲν οὖν Ἀρμάτων ἐς τὰ Δριζί-
 περα γίνεται πλήθη δώρων ἐπιφερόμενος. ὁ δὲ
 Χαγάνος τὰς παρούσας τύχας κατοδυρόμενος
 ἐθρήνη ἀσχέτως τὴν ἀποβολὴν τῶν υἱῶν τὴν
 τε τῶν δυνάμεων λύμην. δέκα δὲ ἡμέρας ἐν-
 διατρίψας ὁ πρέσβις τῷ Χαγάνῳ πρὸς λόγους
 οὐ γίνεται ἦν γὰρ τὸ πένθος δορυμὸν καὶ τὰ τῆς
 σμφορᾶς ἀμεθόδευτα. δωδεκάτῃ δὲ ἡμέρα, καὶ
 εἰσάγεται ὁ πρέσβις εἰς τὴν τοῦ βαρβάρου σκη-
 νήν. ὁ μὲν οὖν πρέσβις λόγοις ἡπίοις κολακεύει
 τὸν βάρβαρον ὁ δὲ Χαγάνος δυσανασχέτως εἶχε τὰ
 βασιλικὰ καταδέξασθαι δῶρα, μονονοχὶ τὸ τῆς
 τραγωδίας ἐπιφθεγγόμενος „ἐχθρῶν ἄδωρα δῶ-
 ρα κοῦκ ὄνησιμα“. καὶ γοῦν ὁ πρέσβις πλείστοις
 λόγοις χρῆσάμενος πείθει τιμηθῆναι τοῖς δώροις
 τὸν βάρβαρον. τῇ δὲ ὑστεραίᾳ τὴν εἰρήνην ὁ
 βάρβαρος συστησάμενος πρὸς τὴν ἀνάγκην
 ἔβλεπεν. ἔφρασκε δὲ ὁ Χαγάνος ἐπὶ λέξεως
 ἰάδε „κρίναι ὁ θεὸς ἀναμέσον Μανρικίου καὶ
 ἀναμέσον Χαγάνου, ἀναμέσον Ἀρίων καὶ ἀνα-
 μέσον Ῥωμαίων“. κατηϊᾶτο γὰρ τὸν αὐτοκρά-
 τορα τὴν εἰρήνην σαλεῦσαι. οὐκ ἀπὸ δὲ τρόπου
 τὰ ῥήματα τῷ ὄντι γὰρ οἱ Ῥωμαῖοι παραχαράν-
 ται τῆς εἰρήνης γενόμενοι καὶ τοῦ πολέμου
 δημιουργοὶ τοῖς προηγορευμένοις περιπίπτουσιν
 ἀτυχήμασιν τῶν γὰρ κακῶν ἐνάργεων τὰ ἀπο-
 τελευτήματα χαλεπὰς τὰς ἐπιφανείας παρέχεται.
 διμολογεῖται δὲ Ῥωμαίοις καὶ Ἀβάροις ὁ
 Ἰστρος μεσίτης, κατὰ δὲ Σκλαβηρῶν^α ἐξουσία
 τὸν ποταμὸν διανήξασθαι. ἐπεντίθενται δὲ καὶ
 ἄλλαι εἴκοσι χιλιάδες χρυσῶν ταῖς σπονδαῖς. ἐν
 τούτοις δῆτα Ἀβάροις καὶ Ῥωμαίοις ὁ πόλε-
 μος πέρας ἐλάμβανεν. (pp. 271,5 — 273,11)

ската и пазел Дългите стени. Той имал и по-голямата част от димите във Византион. На осмия ден сенатът посъветвал да проводи пратеници при хагана. А императорът повикал Арматон¹, назначил го за пратеник и го изпратил при хагана. Арматон дошел в Дризипара с множество подаръци. А хаганът, който оплаквал постигналите го нещастия, ридаел неудържимо за загиналите си синове и за загубата на войските. Пратеникът престолял десет дена, без да може да влезе в разговор с хагана, защото скръбта била силна и нещастieto неправимо. На дванадесетия ден пратеникът бил въведен в палатката на варварина. Пратеникът ласкаел с любезни думи варварина. Обаче хаганът се противял да приеме императорските дарове, като оставало само да произнесе думите от трагедията: „Неприятелските дарове не са дарове и не са полезни.“² Обаче пратеникът след дълги увещания склонил варварина да приеме даровете. На следния ден варваринът, след като сключил мир, започнал да мисли за завръщането си. Хаганът казал дословно следното: „Нека бог отсъди между Маврикий и между хагана, между аварите и ромеите.“ Защото той обвинявал императора, че бил смутил мира. И думите му не били далеч от истината. Наистина ромеите, след като престъпили мира и предизвикали войната, изпаднали в гореканан нещастия. Защото тежки са последиците на лошите начинания. Те се съгласили Истър да бъде граница между ромеите и аварите, но [ромеите] да имат право да преминават реката срещу славяните. Ромеите прибавили двадесет хиляди³ жълтици при сключването на договора. Така завършила войната между аварите и ромеите.⁴

20. De Avarum clade apud Viminacium

20. Поражението на аварите при Виминациум

VIII 1. Ὀπηνίκα δὲ ὁ Χαγάνος (ἐπαναδρα-
 μώμεθα γὰρ πρὸς τὰ κατὰ τὴν Εὐρώπην-πραχ-

След като хаганът (нека се върнем към събитията в Европа⁶) преминал Истър,⁶ прибирайки се в страната си поради мира, ромейските войски в Тра-

^α Σκλαβηρῶν V Σκλαβηρῶν L vulg.

¹ Теофан го нарича Ἀρμάτζων (*Theophanes*, op. cit., p. 279, 28). ² Заемка от Софокло-
 вата трагедия Аякс (vers. 665). ³ Според Теофан те били 50 хиляди. ⁴ Теофан, който преразказва
 същите събития по Теофилакт Симоката, съобщава, че император Маврикий бил отказал да откупи
 пленниците и аварският хаган, разгневен, избил всички пленници (*Theophanes*, op. cit., p. 280, 2—20);
 срв. за това Кулаковскиѝ, пос. съч., II, стр. 468. ⁵ В предходния текст се разказват събития в
 Персия. ⁶ За събитията срв. *Theophanes*, op. cit., p. 280, 10—20; 281,21 — 283,6. — *Jireček*, Neer-
 strasse, p. 67 (52). — *Bury*, op. cit., II, p. 140 sq. — *Станојевић*, пос. съч., I, стр. 211—214. — *Кулаковскиѝ*,
 пос. съч., II, стр. 469 и сл.

θέντα) διεπεραιώθη τὸν Ἰστρον οἴκαδε διὰ τὴν εἰρήνην ἀποκριτῶν, ἀποστέλλουσι πρέσβεις αἱ περὶ τὴν Θράκην τῶν Ῥωμαίων δυνάμεις πρὸς Μαυρίκιον τὸν αὐτοκράτορα προδοσίαν καταπιώμεναι Κομεντιόλου τοῦ στρατηγοῦ. τῆς στάσεως τοίνυν εἰς τὸ βασιλεῖον ἄστει ἰσχυρᾶς γεγονῆσας, δίδωσιν ὁ αὐτοκράτωρ Κομεντιόλῳ καὶ τοῖς πρέσβεσι διατητάς, καὶ δῆτα γενομένης τῆς συγκροτήσεως τῆς δίκης, καὶ τοῦ βασιλέως ἐκλιπαροῦντος τοὺς πρέσβεις, λαμβίνει ἢ κατηγορία τὴν ἐγκοπὴν, καὶ αὐτὸς ὁ Κομεντιόλος γίνεται στρατηγός. θέρους δὲ ἐπιόντος ἔξω τῆς πόλεως γίνεται, καὶ τῶν Ῥωμαίων περὶ τῆς λύπης διαλυσαμένων τῶ στρατηγῶ, τὸ δπλιτικὸν ὁ Κομεντιόλος ἀθροίζει καὶ ἐπὶ τὸν Ἰστρον γίνεται ποταμὸν καὶ ἐν τῇ Συγγηδόνι συνανακονοῦται τῶ Πρίσκῳ. 2. τετάρτη δὲ ἡμέρᾳ ἐκκλησιάζονται τὰ στρατόπεδα, καὶ δημηγορήσαντος Πρίσκου περιορίζεται ἢ πρὸς Ἀβάρους καὶ Ῥωμαίους εἰρήνη· ὁ γὰρ αὐτοκράτωρ Μαυρίκιος τοῖς στρατηγοῖς παρασπονδήσαι διὰ βασιλικῷ προστάγματος ἐγκελεύεται. ἐς τὸ φανερόν τοίνυν τῆς εἰρήνης λυθείσης, οἱ Ῥωμαῖοι πρὸς τὸ Βιμινάκιον γίνονται· αὕτη δὲ νῆσος καθέστηκε περὶ τὰ βεῖθρα τοῦ Ἰστρου. ἐν ταύτῃ τῇ νήσῳ ὁ Κομεντιόλος ἔδοξε νοσηλεῦσθαι. τῶν δὲ Ῥωμαίων ἀπὸ τῆς νήσου διαπεραιουμένων ἐπὶ τὴν ἥπειρον, ἠρκηκοίε ὁ Χαγάνος τὰ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ στρατοπέδου κινήματα. ὁ μὲν οὖν βάρβαρος συναθροίσας δυνάμεις τὴν Ῥωμαίων διατέμνεται γῆν, τοῖς δὲ παισὶ τέτρασιν ὑποῦσιν αὐτῶ παρεδίδου δυνάμεις καὶ παρενεγύα τὰς διαβάσεις τοῦ Ἰστρου περιφρουρεῖν. οἱ μὲν οὖν παῖδες τοῦ βαρβάρου τὰς διαβάσεις τοῦ Ἰστρου περιφρουρεῖν κατὰ τὸ προσταχθέν ἐνεχείρουν, οἱ δὲ Ῥωμαῖοι τὰς λεγομένας σχεδίας συρράφαντες ὁμοθυμαδὸν τὸν ποταμὸν διενήξαντο. περὶ τὰς ὄχθας τοίνυν τοῦ ποταμοῦ γεγονῆσας τῆς μάχης, κρατοῦσι Ῥωμαῖοι τῶν ἀντιθέτων δυνάμεων. ὁ δὲ Κομεντιόλος ἅμα τῶ Πρίσκῳ εἰς τὸ Βιμινάκιον τὰς διατριβάς ἐποιεῖτο. ἦν δὲ αὐτῶ ἢ ἀναβολὴ τοῦ μὴ ἐθέλειν συμπλέκεσθαι ἀπίθανος οὐδαμῶς· μαχαίρᾳ γὰρ ἰατρῶν τὰς ἐπὶ τῆς χειρὸς φλέβας ἀποτιμηθεὶς ἐπὶ αἵματος ἐκροῖ ἑσφῆμως πως διὰ τὴν δειλίαν ἀπόμαχος ἦν. διαπορθμευθέντων τοίνυν τῶν Ῥωμαίων τὸν Ἰστρον καὶ συστήσαιμένων τὸν χάρακα, (οὐ)^a κατελίμπανε τὴν νῆσον ὁ Πρίσκος· οὐκ ἤθελε γὰρ τοῦ Κομεντιόλου ἐκτὸς ποιήσασθαι τὴν παράταξιν. οἱ δὲ βάρβαροι, ἀστρατήγου τῆς Ῥωμαίων ἱπαρχούσης δυνάμεως, πρὸς τὸν χάρακα τούτων ἐκτρέχουσιν. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι ἀγγέλους εἰς τὸ Βιμινάκιον τοῖς στρατηγοῖς ἐπιπέμπονσι τὸν τε κίνδυνον παρεδήλων· δυσανασχετοῦντός τε τοῦ Πρίσκου τοῦ Κομεντιόλου

^a οὐ add. vulg. om. V.

¹ Срв. тук стр. 345—347.

² Приск е бил от по-рано на стан в този град.

кия проводили пратеници при император Маврикий, като обвинявали стратега Коментиол в предателство.¹ Тогава в царския град настанало брожение и императорът дал на Коментиол и на пратениците съдии. Наистина процесът бил повдигнат, но императорът склонил с молби пратениците, обвинението било прекратено и Коментиол отново станал стратег. Когато лялото настъпило, Коментиол излязъл от столицата и след като ромеите се помирили със стратега заради причинената им мъка, събрал войската, дошел при реката Истър и в Сингидунум се съединил с Приск.² На четвъртия ден войските били свикани на събрание и след като Приск говорил, мирът между аварите и ромеите бил прекъснат: защото император Маврикий заповядал на стратезите с императорско разпореждане да нарушат договора. И тъй, след като мирът билиявно прекъснат, ромеите дошли при Виминациум, остров в реката Истър. Изглежда, че на този остров Коментиол се разболял. Докато ромеите преминавали от острова на сушата, хаганът узнал за движението на ромейската войска. Тогава варваринът събрал войски и започнал да опустошава земята на ромеите, а на четирите си сина дал войски и им поръчал да пазят бродовете на Истър. Синовеите на варварина се заели съгласно заповедта да пазят бродовете на Истър, но ромеите сглобили така наречените сатлове и всички заедно преплавали реката. Било завързано сражение край бреговете на реката и ромеите победили войските на противника. Коментиол пък заедно с Приск пребивавал във Виминациум. Той с пълно основание отлагал да вземе участие в сраженията, понеже след като лекарите му били срязали с нож жилите на ръката за пускане на кръв, бил неспособен да се сражава поради оправдана боязливост. Прочее, ако и ромеите да преминали Истър и да си построили лагер, Приск не напускал острова, понеже не искал да води сражението без Коментиол. А варварите нападнали лагера им, понеже ромейската войска била без стратег. Ромеите изпратили вестители във Виминациум при стратезите и им посочвали опасността. Приск не искал да предприеме нищо без Коментиол, но понеже варварското настъпление било много силно, той се решил да остави

ἐκτός τοῦ ἔργου ἐφάρασθαι, καὶ τῶν βασιλέων
λίαν ἐγκρατῶς ἐπιχειμένων, πείθεται ὁ Πρίσκος
τὸν Κομεντίολον καταλιπεῖν καὶ τὰς φροντίδας
τῶν κινδύνων αὐτὸς ἀναδέξασθαι. καὶ οὖν κατα-
λιμπάνει τὸ Βιμινάκιον καὶ πρὸς τὸν Ῥωμαῖον
γίνεται χάρακα. δευτέρα δὲ ἡμέρα, καὶ προσιάττει
τὰς ναῦς τοῦ Ἰστρου καταλιπούσας τὰς ὄχθας περὶ
τὸ Βιμινάκιον μεθορμίσασθαι· ἐδεδίει γὰρ ὁ
Πρίσκος μὴ πως οἱ Ῥωμαῖοι, τῶν ἐπατρι-
δων διακειμένων αὐτοῖς περὶ τὰς ὄχθας τοῦ
ποταμοῦ, συνεχεῖς τὰς μεταβάσεις ἐπὶ τὴν νῆσον
ποιήσονται, κἀντεῦθεν κατακερματίζομένης τῆς
τῶν Ῥωμαίων δυνάμεως ἀσθενεστέραν ἢ τάφρον
τὴν φρουρὰν ἀπολάβοι. τοίνυν τῶν βαρβάρων
κατελειγομένων πρὸς πόλεμον, τετάρτη ἡμέρα,
καὶ ὁ Πρίσκος ἐξ ἐωθινοῦ σιθηροφορεῖν τοῖς
Ῥωμαίοις προσέταξεν, καὶ ὡς ἐνῆν τὰς ἐκτάξεις
τριῶν συστησάμενος φάλαγγι τῶν πολεμικῶν
ἐγχειρημάτων ἀπήρχετο. οἱ μὲν οὖν Ῥωμαῖοι
ἀποσχιόμενοι τῶν τόξων ἀγκυμάχως τοῖς δόρασι
κατεπολέμουν τὸ βάρβαρον. τῶν δὲ Ἀβάρων
δέκα καὶ πέντε συστήμασιν ἐξοπλισάντων τὴν
ἐκταξιν, καὶ τῶν Ῥωμαίων εἰς μίαν σύννευσιν
καὶ φόβῳ τοῦ χάρακος καὶ τετραπλεύρω μάχῃ
δακροσμηκότων τὴν ἐκταξιν, ἀσυλίαν ἐντεῦθεν
παρεχομένων τῷ χάρακι, ἐπὶ ὥρας πολλὰς ὁ
πόλεμος εἶχε τὴν πρόοδον. ἡλίου δὲ κλίναντος
συναπέκλινε καὶ ὁ πόλεμος, καὶ ἦν ἐπιδέξιος
αὕτη ἢ τοῦ πολέμου τοῖς Ῥωμαίοις ῥοπή,
τριακοσίων τε ἀναρεθέντων Ῥωμαίων, χιλιάδες
τέτταρες ἐκ τῶν Ἀβάρων διώλοντο. ἐπιγενομέ-
νης οὖν νυκτὸς εἰς τὸν χάρακα οἱ Ῥωμαῖοι
ἀνέξεναν.

VIII 3. Τρίτη δὲ ἡμέρα, καὶ ὁ βάρβαρος ἕτερον
συνεστήσατο πόλεμον. ὁ μὲν οὖν Πρίσκος ὡς
οἶδόν τε ἦν συντάξας τὸ στρατεύμα ἐωθινοῦς
ἐχώρει πρὸς τὴν παράταξιν. τρεῖς τοίνυν συντά-
ξας δυνάμεις ἐς τὰ μάλιστα τοῖς Ῥωμαίοις,
εἶτα ἐνεγύησεν ἐς τὸ καρτερόν τὰ κέρατα περι-
σχίσει αὐτίκα οὕτω τε τοὺς Ἀβάρους^a εἰσδέ-
ξασθαι, ὅπως οἱ βάρβαροι, περὶ τὰ κοιλότερα
γυνομένης τῆς δυνάμεως, καὶ κατειλημμένοι ἐν
μέσῳ, περιπέσωσι συμφοραῖς ἀδοκήτοις. τῷ
τοιούτῳ τοίνυν τρόπῳ καταστρατηγούνται οἱ βάρ-
βαροι, καὶ ἀναροῦνται ἐκ τῆς πολεμίας καὶ
ἀπιθέτου δυνάμεως χιλιάδες ἑννέα. ἡλίου δὲ
δύοντος ἐπὶ τὴν τάφρον τὸ νενικηκὸς ἐπανήκειν.
δεκάτη δὲ ἡμέρα, καὶ ὁ στρατηγὸς ἠκηκόει ἦκειν
αὐθις τὸν βάρβαρον πρὸς παράταξιν. ἡμέρας δὲ
λαμπύσης τὸ Ῥωμαῖκὸν καθοπλίσας κοσμίως
τε συμφραξάμενος ἐχώρει πρὸς πόλεμον. ὁ μὲν
οὖν Πρίσκος τρισσαῖς αὐθις φάλαγγι τὰς δυνά-
μεις κατεστρατεύσατο, ὁ δὲ βάρβαρος μίαν συστη-
σάμενος φάλαγγα κατὰ τοῦ Πρίσκου ἐχώρησεν. ὁ
μὲν οὖν Πρίσκος τὴν εὐθετον τῶν τόπων χώρην

^a βαρβάρους Suid.

¹ Т. е. в капе.

Коментиол и да поеме сам грижата за
отстранение на опасностите. Той напусна
Виминациум и дошел в ромейския
лагер. На втория ден заповядал кораби-
те да напуснат бреговете на Истръ и да
се преместят около Виминациум. Приск
се страхувал, да не би ромеите край
брега на реката да преминават често на
острова, имайки лодки, и поради това,
като се раздробява ромейската войска,
лагерът да остане с по-слаба охрана. И
тъй понеже варварите бързали да за-
вържат сражение, на четвъртия ден Приск
заповядал на ромеите да бъдат въоръ-
жени от ранна сутрин. След като наре-
дил, доколкото било възможно, бойните
редници в три фаланги, започнал военните
действия. Тъй като ромеите нямали лъ-
кове, те се сражавали отблизо с копията
си срещу варварите. Аварите разделили
войската си на петнадесет отреда и ро-
меите наредили войската си в един един-
ствен сгъстен отред,¹ понеже се стра-
хували за лагера и за да бъдат готови
за четиристранно сражение. Така те осигу-
рявали лагера си и водели сражението
много часове. А когато слънцето се на-
клонило към залез, и победата започна-
ла да клони към едната страна, и то в
полза на ромеите, докато от тях били
убити триста души, от варварите заги-
нали четири хиляди. При настъпването
на нощта ромеите се завърнали в лаге-
ра си.

На третия ден варваринът започнал
сражение. Приск наредил войската, до-
колкото било възможно, и потеглил рано
сутринта за сражението. След като раз-
делил ромейската войска само на три
части, издал строга заповед на войни-
ците веднага да разгънат крилата си и
така да посрещнат аварите, че вар-
варите да изпаднат в неочаквана беда,
когато войската образува полукръг и
бъдат затворени в средата. По такъв
начин варварите били надхитрени и били
избити от неприятелската и вражеска
войска девет хиляди души. При залез
слънце победителите се завърнали в ста-
на си. Обаче на десетия ден стратегът
чул, че варварите отново идват за сра-
жение. Когато се съмнало, той въоръ-
жил добре и стегнал ромейската войска
и потеглил на бой. Приск построил вой-
ските си пак в три фаланги, а варваринът
образувал само една фаланга и настъпил
срещу Приск. А Приск, след като заел
най-удобно за сражение място и подпо-

καταλαβὼν τὴν τε ῥύμην τοῦ πνεύματος ἔχων συνέριθον, ἀφ' ὕψους τοῖς Ἀβάροις^α ἐνήραξε τοῖς τε δύο κέρασι κατεπολέμησε τὸ πολέμιον. ἐπεὶ δὲ λίμνη ὑπεστόρητο τοῖς τόποις ἐκείνοις, ἐπὶ τὰ ὕδατα ἐξωθεῖ τὸν βάρβαρον. διὰ τοῦτο περὶ τὸ βόθριον ἀποκρουσθέντες οἱ βάρβαροι καὶ τὴν λίμνην ἀντιμέτωπον δυστυχῆσαντες λίαν σφοδρῶς ἀπεπνίγοντο. πλήθους τοίνυν πολλοῦ κατὰ ταύτην τὴν λίμνην ἀνηρημένου, τῶν τε παίδων τοῦ Χαγάνου ἀποπνιγέντων αὐτόθι, περιφανειάτην ὁ Πρίσκος τὴν νίκην ἐνεπορεύσατο. καταφθείρονται τοίνυν περὶ τοῦτον τὸν πόλεμον πεντεκαίδεκα χιλιάδες βαρβάρων. ὁ μὲν οὖν Χαγάνος ἐπικινδύνως διασωθεὶς κατὰ τὸν Τισσὸν γίνεται ποταμὸν. τρισκοστὴ δὲ ἡμέρα, καὶ ὁ βάρβαρος συνέλεξε δύναμιν. ἐπεὶ δὲ καὶ πρὸς τέταρτον πόλεμον τὴν ἐπιβολὴν ἐποιεῖτο, καὶ τοῦτων ὁ τῶν Ῥωμαίων στρατηγὸς ἠκηκόει, στρατοπεδεύει ὁ Πρίσκος ἐπὶ τὸν Τισσὸν ποταμὸν. δρίζεται τοιγαροῦν ἑκατέρᾳ δυνάμει ἡμέρα πρὸς πόλεμον, ἐπεὶ δὲ τὸ διωρισμένον πέρασ ἐλάμβανεν, ὑπὸ πρώτῃν ξω ὁ Πρίσκος ἐναλλάξ τὰς δυνάμεις συνέταξεν, καὶ τὴν μὲν εὐώνυμον φάλαγγα δεξιὰν ἐποίησατο, τὴν δὲ μέσσην εὐώνυμον. ὁ δὲ βάρβαρος δυοκαίδεκα συστήμασι ἐξοπλιζει τὸν πόλεμον. οἱ μὲν οὖν Ῥωμαῖοι ἠρωϊκώτερον τῆς μάχης ἀντείχοντο, τῇ τοίνυν ἐνστάσει τοὺς βαρβάρους κατεπολέμησαν, καὶ διόλλυται καὶ κατὰ ταύτην τὴν μάχην πλῆθος πολεμίων πολὺ. ταύτην τοίνυν τὴν νίκην ἐνδοξοτέραν τὸ τῶν Ῥωμαίων ὀπλιτικὸν ἀνεδήσατο. ὁ δὲ Πρίσκος τέσσαρας χιλιάδας συντάξας τὸν Τισσὸν διανήξασθαι ἐκέλευε ταύταις ἀνερευνᾶσθαι (τε)^β τὰ τῶν πολεμίων κινήματα. οἱ μὲν οὖν ὑπὸ τῶν στρατηγοῦ ἐκπεμφθέντες τὸν γείτονα ποταμὸν διαπεραοῦνται. περιτυγχάνουσι τοιγαροῦν χωροῖς Γηπαίδων τρισίν. οἱ δὲ βάρβαροι μηδὲν τῶν ἐν τῇ προτεροῖα διεγνωκότες συμπόσιον τε καθίσαντες πανήγυριν ἐώρταζον ἐπιχώριον. τὰς τοίνυν φροντίδας ἀναθέντες τῇ μέθῃ καταπαννυχίζοντο εὐωχούμενοι. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι ἐπὶ τὸ λεγόμενον λυκόφως, ἔτι λειψάνων ὑπόουσης νυκτός, κραπαλαῶσι τοῖς βαρβάροις ἐπίκεινται καὶ μέγιστον ἀπεργάζονται φόνον^γ ἀναιροῦνται γὰρ βαρβάρων χιλιάδες τριάκοντα. πλείστης τε αἰχμαλωσίας κρατήσαντες τὸν ποταμὸν ἀπτενήξαντο πρὸς τε τὸν Πρίσκον τὴν προνομίην διεσώσαντο. ἡμέρα δὲ εἰκοστή, καὶ πάλιν ὁ βάρβαρος περὶ τοῦτον δὴ τὸν ποταμὸν συναγείρει δυνάμεις. διὰ τοῦτο ὁ Πρίσκος παλιννοστεῖ περὶ τὸν Τισσὸν τὸν ποταμὸν. γίνεται τοιγαροῦν κατὰ τοῦτον τὸν χρόνον^δ μεγίστη καὶ

маган от посоката на вятъра, се спуснал от високо срещу аварите и влязъл в сражение срещу не риятеля с двете крила. Понеже под тези места се простирало езеро¹, той отблъснал варварите към водите му. Така варварите, отблъснати към Водите на отсрещното езеро, изпаднали в нещастие и страшно се издавили. Понеже голямо множество загинало в това езеро, а и синовете на хагана се удавили там, Приск спечелил своята най-бляскава победа. В тази битка загинали петнадесет хиляди варвари. Хаганът пък, който едва се спасил, дошел при реката Тиса². На тридесетия ден варварите събрали войска. А когато се готвили за четвърти път да се сражават и Приск, стратегът на ромеите, узнал това, той се разположил на стан при реката Тиса. Двете войски си били определили ден за сражение. Когато определеният ден настъпил, Приск през първия час на деня наредил войските си в обратен ред и лявата фаланга направил дясна, а средната лява. Варваринът пък разделил своите бойци на двадесет отряда. Ромеите водили много храбро сражението. Те се сражавали упорито срещу варварите. Също и в това сражение загинали голямо множество неприятели. И тъй ромейската войска спечелила тази твърде славна победа. Приск наредил в строй четири хиляди души и им заповядал да преплават Тиса, за да разузнат движението на неприятеля. Изпратените от стратега преминали съседната река. Те попаднали на три гепидски села.³ Варварите пък, които не били узнали нищо от станалите на предния ден събития, били устроили пиршествo и празнували местен празник. Те се отдали на пиянство и прекарали цялата нощ в пируване. А ромеите при зазоряване, преди още да е изтекла нощта, нападнали неинтрезнелите варвари и извършили твърде голямо клане. Били избити тридесет хиляди души варвари. И ромеите, след като взели извънредно много пленници, преплували обратно реката и донесли плячката на Приск. На двадесетия ден варваринът отново събрал войски при тази река. Затова Приск се върнал пак при реката Тиса. На това място станала най-голямата и забележителна

^α Ἀβάροις V βαρβάροις vulg. ^β τε addit de Boor e. conī. ^γ χρόνον correxit de Boor ex χρόνον V.

¹ Това езеро, или по-скоро блато, се е намирало някъде в Баят. Срв. *Jireček, Heerstrasse'* p. 76. ² Вж. *Melich, Über den Flussnamen Tisza, Teiss Streithberg-Festgabe, Leipzig 1924*, p. 262 sq. мисли, че тук става дума за реката Темиш. ³ Гепидите са били подвластни на аварите; срв. тук *Менандер*, стр. 225.

ἀξιολογωτάτη παράταξις. οἱ μὲν οὖν βάρβαροι καταπολεμηθέντες ὡς ἔπος εἰπεῖν ἐγκρατῶς κατὰ ταύτην δὴ τὴν ἡμέραν ἐπὶ τὰ ρεῖθρα τοῦ ποταμοῦ ἀποπνίγονται, συναπόλλυνται δὲ τούτοις καὶ Σκλαυηνῶν^α πλείστη ἀπόμοιρα. ἐζωγραεῖτο δὲ μετὰ τὴν ἦτταν τὸ βάρβαρον, καὶ ἤλωσαν Ἄβαροι μὲν τρισχίλιοι, ἄλλοι δὲ βάρβαροί πρὸς ταῖς τέτρασι χιλιάσι δισχιλίοι τε καὶ διακόσιοι, καὶ Σκλαυηνῶν^β χιλιάδες ὀκτώ. οὕτω μὲν οὖν ζωγραθέντες δεσμοῖς παρεδίδοντο, ὁ δὲ στρατηγὸς ἐν Τόμει τῇ πόλει τοὺς λαφυραγωγηθέντας βαρβάρους ἐξέπεμπεν. 4. ὁ δὲ Χαγάνος, πρὶν τι τὸν αὐτοκράτορα τῶν γεγενημένων ἐν εἰδήσει γενέσθαι, πρέσβεις ἐς Μαυρίκιον ἐπέμπευεν, ἀναλαβεῖν τοὺς ζωγραθέντας πειρώμενος^γ. ὁ δὲ Μαυρίκιος ταῖς ἀπειλαῖς τοῦ βαρβάρου καταπλαγείς καὶ τοῖς λόγοις ἀποβουκολούμενος δι' ἐπιστολέως τῷ Πρίσκῳ προσέταξεν ἀποδοῦναι τοὺς ζωγραθέντας τῷ Χαγάνῳ Ἄβαρους. οὕτω μὲν οὖν ἀπὸ τῆς Τόμειως ἀνεδίδοντο τῷ Χαγάνῳ οἱ βάρβαροι.

Ὁ δὲ Κομεντιόλος ὥσπερ ἀπὸ τινων ἐνυπνίων μακρῶν μόλις διανήψας ἔδοξεν ἀπηλλάχθαι τῆς νόσου. παραγίνεται τοιγαροῦν εἰς τὰς Νόβας, καὶ συγκλιεσάμενος τῶν ἐγχωρίων τινας τὸν ποδηγοῦντα παρ' αὐτῶν ἤξιον ἀναλαβεῖν, ὅπως τὴν λεγομένην Τραϊανοῦ παροδουσηται τρίβον ἠπειγέτο γὰρ ἐς Βυζάντιον τὴν χεῖμερον ὥραν ποιήσασθαι. οἱ μὲν οὖν ἐγχώριοι ἀπηγόρευον τῷ Κομεντιόλῳ ταύτην δὴ τὴν ἀτραπὸν. ἐπὶ τούτῳ μανείς δύο τῶν ἀπαγορευόντων ἀπέτεμεν. οἱ μὲν οὖν περὶ τὰς Νόβας ἔφρασκον τῷ Κομεντιόλῳ μὴ ἔχειν τὸν ὑποδείξοντα, ὑπέιναι δὲ ἀπὸ σημείων δέκα καὶ δύο παλαιάτατον λίαν γερόντιον χρόνων πεφυκὸς ἑκατὸν πρὸς τρεῖς δεκαδύο τοῦτον ἐπίστασθαι τὴν λεγομένην τρίβον Τραϊανοῦ τοῦ αὐτοκράτορος κατασχυρίζοντο. γενόμενος τοίνυν κατὰ τὸν χρόνον ἔκλεινον Κομεντιόλος ὁ στρατηγὸς τὸν πρεσβύτερον ἤξιον τῆς ὁδοιπορίας προσηγήσασθαι. ὁ δὲ γέρον διηπορεῖτο καὶ ἥσυχаллен, καὶ λίαν χαλεπὸν τὸ ἐγχείρημα τῷ στρατηγῷ προηγόρευε τὴν τε δυσχωρίαν τὸν τε χεῖμῶνα καὶ τὸ τῆς τρίβου ἀνήμερον διεξήρχετο ἵππειναι γὰρ τὴν τρίβον ταύτην ἀδιεξόδευτον ἀπὸ ἐτῶν ἐνενήκοντα. ἀντιτείνει τοίνυν ὁ στρατηγὸς τοῖς τοῦ γέροντος λόγοις. ἐπεὶ δὲ τὰ τῆς χείρδονος ἐπιβολῆς ἐπροτέρησεν, ἀπάρχονται τῆς ὁδοιπορίας αἱ τῶν Ῥωμαίων δυνάμεις. κατὰ ταύτας ἡμέρας ἐπεδήμησε μέγα καὶ ἐξαισίον ψῦχος, καὶ μέγαλον γεγονότος τοῦ κρύους, καὶ τῆς τῶν πνευμάτων πικρότητος ἐγκρατῶς ἐγκειμένης, ὄλλυνται πολλοὶ

^α Σκλαυηνῶν V Σκλαβηνῶν vulg. item. ^β Σαβήνων Photius. ^γ πειρώμενος. ἦσαν δὲ χιλιάδες ἑπτά καὶ δέκα πρὸς τοῖς διακοσίοις l..

битка. Варварите, след като претърпели, така да се каже, страшно поражение, се издавили през този ден във водите на реката, а заедно с тях загинали и много голям брой славяни. След поражението били уловени живи варвари и пленени: авари три хиляди, други варвари шест хиляди и двеста и славяни осем хиляди. Така тези пленници били оковани и стратегът изпратил в град Томи взетите в плен варвари. Хаганът, преди да бъде уведомен император Маврикий за станалото, проводил при него пратеници и се опитал да си възвърне пленниците. Маврикий, разтревожен от заплахите на варварина и измамен от думите му, заповядал чрез писмо на Приск да възвърне на хагана пленените авари. По такъв начин варварите от Томи били върнати на хагана.

Коментиол пък, сякаш едва събуден от някакъв дълъг сън, изглеждало, че се бил избавил от болестта. И тъй той пристигнал в Нове и след като свикал някои от местните жители, поискал да му дадат водач, за да мине по така наречения път¹ на Траяна², понеже искал да прекара зимата във Византион. Обаче местните жители отказали да посочат на Коментиол този път. Вбесен от това, той посякъл двама от тези, които отказвали. Жителите на Нове казали на Коментиол, че нямали човек, който да му го посочи, обаче на дванадесет мили имало един много стар дядо на сто и дванадесет години. Те твърдели, че той познавал така наречения път на император Траян. Тогава стратегът Коментиол отишел на посоченото място и поискал от стареца да им стане водач при пътуването. Но старецът се колебаел. Сърдел се, предупреждавал стратега, че начинанието му е много трудно, изтъквал му, че пътят е мъчнопроходим през зимата и неудобен, защото този път не бил преминаван от деветдесет години. Обаче стратегът се противопоставял на думите на стареца. И понеже взело връх необмисленото му решение, ромейските войски започнали пътуването. През тези дни настанал голям и страшен мраз и ветровете връхлетявали силно и хапливо, загинали мнозина войници и по-голямата

¹ Името на Траяновия път е запазено и до днес в наименованията „Троянски проход“, където е минавал този път. За този път вж. Jireček, Heerstrasse, p. 156, 157 sq. Срв. също В. Аврамов, Трояновият път от Карпатите през Дунава и Балкана за Пловдив, ИБАД, IV (1914), стр. 226 сл.

² Император Траян (98—117).

τῆς δυνάμεως τῶν τε κατοφύρων ζώων ἢ πλείστη ἀπόμοιρα. Μὴν γοῦν καὶ ἀπενκτῶς δ Κομεντίολος ἐπὶ τὴν Φιλίπποῦ πόλιν ἀφίκετο. τοῖνον ἐκεῖσε τὴν ἄπασαν τοῦ χειμῶνος ὥραν ἐνδιατρίψας ἕαρος ἀρχομένον ἐς Βυζάντιον παραγίνεται. τῷ δὲ ἐπιόντι θέρει πάλιν στρατηγὸς ὑπὸ Μαυρικίου τοῦ αυτοκράτορος ἀναδείκνυται.

¹ Ἐνεσκαυδεκάτῳ ἐνιαυτῷ τῆς βασιλείας Μαυρικίου τοῦ αυτοκράτορος οὐδὲν Ῥωμαίους καὶ βαρβάρους ἐπράχθη. ἔτει δὲ εἰκοστῷ τὸν αὐτάδελφον δ αυτοκράτωρ Μαυρίκιος Πέτρον στρατηγὸν προεστῆσατο τῆς Εὐρώπης. (pp. 284,20 — 291,2)

21. Romani Sclavinos trans Danubium aggrediuntur

VIII 5. Μενοῦνγε δ Πέτρος δ στρατηγὸς τὰς δυνάμεις ἀθροίσας ἐπὶ τὸν Ἰστρὸν χωρεῖ καὶ εἰς Παλάστολον ἀφικνεῖται, καὶ χάρακα ποιησάμενος οὕτω τὴν τοῦ θέρους ὥραν διήνυσεν¹ μετοπίωρον τε ἀρχομένον ἐπὶ τὸ κλίτος τῆς Δαρδανίας δ στρατηγὸς ἐνεδήμησεν. ἤκηκοι γὰρ περὶ τοὺς λεγομένους Καταράκτας ἀθροισθῆναι τῶν Ἀβάρων τὰ πλήθη τὸν τε Ἀπίχ ἐνθαδὶ στρατοπεδεύεσθαι. τοῖνον τῶν Ῥωμαίων γενομένου αὐτόθι, Πέτρος δ στρατηγὸς πρὸς τὸν Ἀπίχ, τὸν ὑποστράτηγον τῆς Ἀβάρων δυνάμεως, εἰδίδου καὶ ἀντελάμβανε λόγους. ὁ δὲ Ἀπίχ τοὺς λεγομένους Καταράκτας ἀπὸ Ῥωμαίων ἐνεχείρει δουλώσασθαι. δυσανασχετοῦντος δὲ τοῦ στρατηγοῦ μὴ τοιαύταις συνθήκαις ζωπυρεῖν τὴν εἰρήνην, ἑκατέρα διαλύεται δύναμις, καὶ ὁ μὲν Χαγάνος ἐπὶ τὴν λεγομένην Κωνσταντιόλαν ἐχώρησεν, οἱ δὲ Ῥωμαῖοι ἐπὶ τὰς Θρακίας διατριβάς ἐπανέζησαν.

Τοῦ δὲ θέρους ἐπείγοντος ἀκοὴ γίνεται Μαυρικίῳ τῷ αυτοκράτορι ὡς ἐπίτηδες δ Χαγάνος ἀναβολὴν τῷ πολέμῳ παρέσχετο, ὅπως ὑπορρηγομένης τῆς Ῥωμαίων πληθῆος ἀθροῦσιν κινήσει τὴν τοῖς περὶ τὸ Βυζάντιον ἐπισταίῃ. καὶ οὖν τὴν Ἀδριανούπολιν καταλιπεῖν τῷ στρατηγῷ ἐγκαλεῖται περὶ τε τὸν Ἰστρὸν προοιᾶται τὰς διαβάσεις ποιήσασθαι. ὁ μὲν οὖν Πέτρος κατὰ τῆς Σκλαυηνίας² πληθῆος στρατοπεδεύεσθαι παρεσκεύαζεν ἔγραψε τε Βωνώσῳ³ ἀνήρ

¹ Σκλαυηνίας V Σκλαβηνίας vulg.

² T. e. magister militum per Thracias. ³ За събитията срв. *Theophanes*, p. 284, 6—12; 286,14—287,9. — *Дринов*, Заселение, стр. 258. — *Bury*, op. cit., II, p. 141 sq. — *Jireček*, *Geschichte der Serben*, I, p. 92 sq. — *Станојевић*, пос. съч., I, стр. 214—216. — *Кулаковский*, пос. съч., стр. 470—472. — *Мутафчиев*, Българи и румъни, стр. 54, бел. 3. ⁴ Прокопий (*De aedif.*, IV, 6; III, 2, p. 130, 23; тук стр. 168) споменава тази крепост под името Палатиолон. Според него Палатиолон се намирала на десния бряг на Дунава срещу илрийската крепост Сикивида. Срв. *Кулаковский*, пос. съч., II, стр. 71, бел. 1; вж. *Jireček*, *Heerstrasse*, p. 159 sq. — *Бешевлиев*, пос. съч., стр. 285. ⁵ С името Дардания се означавала планинската област между Дунав, Адриатическо и Бяло море, от Диоклециан насам превърната в провинция с главен град Scupi (Скопие); вж. *Patsch*: *PWRE*, IV, coll. 2155—57. ⁶ Тези катаракти — прагове, се намирали на Дунава, дн. Железни врата. ⁷ Апсих — аварски пратеник и военачалник (около края на VI в.). Вж. *Moravcsik*, op. cit., II, p. 83. ⁸ Тук византийската военна длъжност подстратег се отъждествява с някаква съответна аварска длъжност (вж. за нея *Grosse*, op. cit., p. 296). ⁹ Както личи от следващия текст, тук става дума за Одрин.

част от товарните животни. Коментиол пристигнал охулен във Филипопол. Той прекарал там цялата зима и в началото на пролетта дошел във Византион. През следващото лято Маврикий отново го назначил за стратег.

През деветнадесетата година от царуването на император Маврикий между ромеите и варварите не се случило нищо. А през двадесетата година император Маврикий поставил за стратег на Европа¹ родния си брат Петър.

21. Ромеите нападнат славяните отвъд Дунав

И тъй стратегът Петър, след като събрал войските,² се отправил за Истър и пристигнал в Паластол³. Той си направил лагер и прекарал така лятото. В началото на есента стратегът отишел в областта Дардания⁴. Той бил чул, че аварските пълчища са се събрали около така наречените Катаракти⁵ и че там се е разположил на стан Апсих⁶. Когато ромеите дошли на това място, стратегът Петър влязъл в преговори с Апсих, подстратега⁷ на аварската войска. Апсих се опитал да превземе от ромеите така наречените Катаракти. А когато стратегът възразил, че не може да възобнови мира при такива условия, двете войски се разотишли. Хаганът отишел в така наречената Константиола, а ромеите се завърнали в тракийското си местопребиваване.⁸

Когато лятото приближавало, до император Маврикий достигнал слух, че хаганът нарочно забавял войната, за да нападне с някакъв внезапен поход околностите на Византион, докато ромейската войска е пръсната. Тогава императорът заповядал на стратега да напусне Адрианопол и да премине Истър. Петър започнал да се приготвя за поход срещу славяните и писал на Боносос

δὲ οὗτος τῶν σωματοφυλάκων τοῦ βασιλέως ἐπιφανής, ὃν σκρίβωνα εἶωθε τὰ πλήθη ἀποκαλεῖν· τοῦτον γὰρ ἐδέησε κατ' ἐκεῖνο καιροῦ διακονεῖσθαι Πέτρῳ τῷ στρατηγῷ. ἡ δὲ τοῦ γράμματος ἀξίωσις ἦν ἐφ' ᾧ τὰς τῶν Ῥωμαίων πορθημίδας χορηγεῖν ταῖς δυνάμειν, ὅπως τὸν ποταμὸν διανήξονται. τοῦ δὲ μαχίμου ὁ Πέτρος τὸν Γουδοῦν ὑποστράτηγον προεστήσατο. τοῖνον ὁ Γουδοῦς τὸν ποταμὸν διαβὰς στόματι μαχαίρας πλήθη πολεμίων ἀνείλεν, αἰχμαλωσίας δὲ κρατήσας πολλῆς μεγάλης περιβάλλεται εὐκλειαν. οἱ μὲν οὖν Ῥωμαῖοι ἐπανήκειν διὰ τοῦ ποταμοῦ εἰς τὴν ἑαυτῶν ἐπειρώοντο, ὁ δὲ Γουδοῦς τοῦτο ποιεῖν αὐτοὺς διεκώλυε τέως. ἀτὰρ τὰς Ῥωμαίων ἐφόδους ὁ Χαγάνος μεμαθηκώς τὸν Ἀντὶχ μετὰ στρατοπέδων ἐξέλεμπεν, ὅπως τὸ τῶν Ἀντων^α διολέσειεν ἔθνος, ὃ σύμμαχον Ῥωμαίοις ἐτύγγανεν ὃν. 6. τούτων δὴ γιγνομένων, ἀποστατοῦσι τῶν Ἀβάρων πλήθη τινὰ αὐτομολεῖν τε τῷ αὐτοκράτορι κατηπείγοντο. ταράττεται οὖν ἐπὶ τῷ ἀκούσματι ὁ Χαγάνος, καὶ περιδείης γερονῶς πολλὸς ἦν ἀντιβουλῶν καὶ σοφιστεύων μεθόδους πολλὰς ἀντιμεταστήσαι τὴν ἀποστατήσασαν δύναμιν.

^α Ὄρις τοῖνον μετοπωρινῆς ἐνδημούσης, καὶ Μавρικίου τοῦ αὐτοκράτορος ἐνοχλοῦντες τῶν Πέτρον ἐν ταῖς τῶν Σκλαυνηῶν^β χώραις τὰς Ῥωμαϊκὰς δυνάμεις τὸν τοῦ χειμῶνος ἐνδιατρέψαι καιρὸν, τῶν τε Ῥωμαίων βαρυνόμενων ἐπὶ τῇ τοῦ βασιλέως βουλῇ διὰ τε τὴν λείαν αὐτῆν διὰ τε τὴν τῆς ἵπλου ταπεινώσειν, ἔτι γε μὴν καὶ διὰ τὸ πλήθη βαρβάρων περιρρυμαίνευν τὴν χώραν τὴν ἀντιπέρας τοῦ Ἰστρου, καὶ τοῦ στρατηγοῦ τὸ βασιλικὸν κρατύνοντος πρόσταγμα, στάσις μεγίστη τοῖς στρατεύμασι γίγνεται. ὁ μὲν οὖν Μавρίκιος διὰ πικρῶν συλλαβῶν ἐπετίθετο Πέτρῳ τοῦτο τοὺς Ῥωμαίους ποιήσασθαι, οἱ δὲ Ῥωμαῖοι ἀντιπεριῆσαντο πρὸς συντονωτέραν ἀπόφασιν. διὸ τὸν ποταμὸν παροδικῶς διενήξαντο. ἐπεὶ δὲ τοῦτο ἐγένετο, ἀφικνοῦνται ἐν Παλαστόλῳ, μεγίστῳ θυμῷ τὰς ψυχὰς μεθυσθέντες. ὁ δὲ Πέτρος στρατοπεδεύεται ὡς ἀπὸ δέκα σημείων τοῦ χάρακος. καὶ οὖν ὁ στρατηγὸς διαγανακτῶν ταῖς δυνάμειν ἐς ἀπόνειαν ἄλογον ἔβλεπεν οὐκ ἠξίου τε τῷ ὀπλιτικῷ συναλίξεσθαι. τρίτῃ δὲ ἡμέρᾳ, καὶ τῷ Γουδοῦι ἔφησεν ἃ δὲ ἔφησε ταῦτα ἐκεῖνά ἐστιν, δόξα κατ' ὄναρ βασιλικὰς ἐπιπεμφθῆναι αὐτῷ συλλαβὰς, τὴν δὲ τῆς ἐπιστολῆς προγραφὴν ἔχειν ἐπὶ λέξεως οὕτως· „ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστός, ὁ ἀληθινὸς θεός, ἡ θεία χάρις, ὁ τῶν ἐκκλησιῶν προεστὴς τὰ ἐλλείποντα ἀναπληροῦ εἰς τὸ πᾶσι συμφέρον καὶ

^α Ἄντων vulg. Ἀντων? de Boor. ^β Σκλαυνηῶν V Σκλαβηῶν vulg.

¹ Т. е. р. Дунав. ² Т. е. на север от Дунава.

Този човек бил един от видните телохранители на императора, които в обикновения говор се наричат скрибони; а по това време той трябвало да служи на стратега Петър. В писмото се искало той да достави на войските ромейски плавателни съдове, за да минат реката¹. Петър поставил подстратег на войската Гудуин. След като Гудуин преминал реката, избил с меч множество неприятели, взел много пленници и спечелил голяма слава. Ромеите правели опити да се завърнат през реката в своята страна, но междувременно Гудуин ги възпилрал да направят това. А хаганът, когато узнал за нападението на ромеите, изпратил Апсих с войски, за да унищожи племето анти, което било съюзник на ромеите. Докато ставали тези събития, част от пълчищата на аварите се отцепили и бързали да преминат на страната на императора. Като чул това, хаганът се разтревожил и уплашен, започнал да се моли и да измисля много хитрости, за да върне отцепилата се войска.

И тъй, когато настъпила есен, император Маврикий заставил Петър да презимува заедно с ромейските войски в страната на славяните.² Но ромеите били недоволни от това решение на императора както заради плячката, така и поради лошото състояние на конницата, а още повече, защото варварските пълчища заливали страната отвъд Истръ. Понеже стратегът държал за изпълнението на императорската заповед, избухнал много голям бунт сред войските. Маврикий пък заповядал на Петър с чести писма ромеите да извършат това, обаче ромеите се противопоставяли много упорито. Затова те преплували обратно реката. А когато това станало, пристигнали в Паластол с голям гняв в душите си. А Петър се разположил на стан на разстояние около десет мили от лагера им. Стратегът, страшно разсърден на войските си, започнал да замисля нещо безумно и безразсъдно и не искал да станува с войската. На третия ден той говорил на Гудуин. Казал му, че сънувал, че му било изпратено царско писмо, а надписът на писмото гласял дословно така: „Нашият господ Исус Христос, истинският бог, божията милост, предстоятелят на църквите, допълва за обща

προΐστησαν ἐπὶ τοῦ παρόντος τόνδε τῆς νέας δεσποτίην.^a διηπορεῖτο τοίνυν ὁ Πέτρος καὶ ἤσχαλλεν, ἠδημόνει τε καὶ ἐστροβεῖτο περικυκωμένος πάντοθεν, τίνες εἴησαν ἂν αἱ τῶν φανέντων ἐνυπνίων ἐκβάσεις. ὁ μὲν οὖν Γουδοῦς καταπλαγείς ἐπὶ τε τῷ ταραχῶ τοῦ πλήθους ἐπὶ τε (ταῖς) τῶν ὄνείρων ἐκφάσεων ἀφωνία κατειχετο. τῇ δὲ ὑστεραία μεταποιοῦσιν αἱ δυνάμεις τὸν χάρακα, καὶ τὰ Ἄσημα παραμειψάτες (φρούριον δὲ τοῦτο) γίνονται ἐν Κουρίσκῃ^a, ὅθεν διαπορθύμασθαι ἤμελλον εἰς τὰς τῶν βαρβάρων σκηνώσεις^b ἦσαν γὰρ τι μικρὸν μεταβληκότες τὸ φρύγμα. ἐν ταύταις γοῦν ταῖς ἡμέραις ἐναυπηγοῦντο ἀγγελῆα. καὶ τούτου δὴ γιγνομένου ὑετοὶ ἐπιπίπτουσι λάβροι, συνεπιτίθεται δὲ καὶ ψύχους ἐπιβολή. ταύτη δὴτα ἐπιστασιάζει τὸ πλήθος μὴ βουλόμενον τὸν ποταμὸν διανήξασθαι. πέμπονσι τοίνυν πρὸς τὸν Πέτρον εἴκοσι σημεῖα ἀπωρισμένον τοῦ χάρακος πρέσβεις οἱ Ῥωμαῖοι ὀκτώ, ἐξ ὧν ἐτύγχανεν ὢν καὶ Φωκῆς ὁ χαλεπώτατος τύραννος. ἡ δὲ ἀξίωσις ἦν οἴκαδε τὴν δύναμιν ἀναγεύξασαν τῇ τοῦ χειμῶνος ὥρᾳ ἐγκατερεῖν. ὁ δὲ αὐτοκράτωρ ἐπὶ ὀχλεῖ δι' ἐπιστολέως τὸν Πέτρον τὸν ποταμὸν διαπεραιωσάμενον τὰς δυνάμεις τῆς τῶν βαρβάρων γῆς ἐπιβῆναι, τὰς τε τῶν στρατοπέδων ἀποτροφὰς αὐτόθεν τοὺς Ῥωμαίους ἀρύσασθαι, ἐγκοπὴν τε δημοσίων σιτήσεων ἐντεῦθεν τῷ πρυτανεῖῳ παρέχεσθαι. 7. ὁ μὲν οὖν στρατηγὸς τοὺς πρέσβεις εἰσκαλεσάμενος κατελήγγελο τῇ ἐσαύριον ὡς αὐτοὺς ἀφικεῖσθαι λύσιν τε τῆς δυσφορίας παρέχεσθαι. μεταστειλόμενος τοιγαροῦν τὸν Γουδοῦν ἔφη πρὸς αὐτὸν τὰ τῶν ἠθνηκότων προσρήματα. «ἀμφίκορημά μοι (τὰ)^b τῶν κινδύνων καθέστηκεν» δυσδιεξόδευον τὸ τοῦ βασιλέως καθέστηκεν πρόσταγμα. καὶ τὸ ἀντιτείνεῖν ἀδύνατον, καὶ τὸ [μη]^c πειθαρχεῖν χαλεπώτερον. οὐδὲν ὠδίνει καλὸν τρόπον φιλάργυρος ἀκρόπολις τῶν κακῶν ἢ φιλαργυρία καθέστηκεν. ἐπὶ τοῦ τοιούτου πάθους ὁ αὐτοκράτωρ νοσηλεύμενος τάχα ἂν τότε θυμὸν ὀλέση, ἵνα καὶ τι ἐπεὶ τῆς Ὀμηρικῆς τραγωδίας καρυκεύσω τὸν λόγον. αὕτη ἡ ἡμέρα πολλῶν κακῶν ἄρξει Ῥωμαίοις. οἶδα καὶ πείθομαι.» ἐπίδακτος τοίνυν ὁ Πέτρος γενόμενος ἐγκοπὴν τε τῷ λόγῳ διὰ τὸ δάκρυον ποιησάμενος γίγνεται πλησίον τοῦ χάρακος. τῇ οὖν ὑστεραία ἀδροίζει τοὺς ταξιαρχοὺς τῆς πάσης δυνάμεως τὸ τε τοῦ βασιλέως αὐτοῖς παρεδήλωσε γράμμα. οἱ δὲ ἠγεμόνες τῶν ὀπλιτικῶν συνταγμάτων ἔφησαν τῷ στρατηγῷ μὴ ἐθέλειν τὸ μάχιμον εἰς τὸ ἀντιπέρασ

^a Κουρίσκῃ scripsit de Boor e. conl. coll. VII, 2, 19 (Securisca) Καρίσκῃ V vulg. ^b τὰ addit de Boor. ^c μή V in lit. Equid. del. esse suspicitur de Boor.

¹ Става дума за Фока, който станал император и управлявал от 602 до 610 г. ² С това се означават Омировите епически поеми.

полза това, което недостига, и сега поставя начело господаря на новия [Рим].⁴ И тъй Петър бил в недоумение, наскърбен и разстроен. Напълно смутен, той се безпокоял какъв ще бъде изходът на съновидението. Гудуин пък уплашен както от бунта на войската, така и от съновидението, стоял безмълвен. А на другия ден войските вдигнали лагера си, преминали покрай крепостта Асимунт и дошли в Куриска. Оттам, понеже дързостта им била малко намаляла, те възнамерявали да се отправят през реката срещу седищата на варварите. Прочее през тези дни те започнали да строят плавателни съдове. През това време паднали поройни дъждове, а същевременно настъпил и студ. Поради това войската се разбунтувала и не искала да преплува реката. Тогава ромейските войници проводили осем пратеници при Петър, който отстоял на двадесет мили от лагера. Между тях бил и Фока, най-свирипият насилник.¹ Те искали войската да се завърне по домовете си и там да прекарат зимата. А императорът настоял чрез писма Петър да прекара през реката войските и да настъпи в земята на варварите. Той заповядал ромейците да вземат оттам храни за войските и да престанат да получават държавни храни от житницата. Стратегът приел пратениците и им обещал да отиде на следния ден при тях и да премахне недоволството. След това той повикал Гудуин и му казал думи, изпълнени с отчаяние: „От две страни са надвиснали опасности за мен. Заповедта на императора е мъчно изпълнима. Да им се противопоставя е невъзможно. А да ѝ се подчиня е още по-трудно. Сребролюбивият нрав не ражда нищо добро. Сребролюбието е крепост на злините. От такава болест страда императорът и „може би от нея ще погуби душата си“, за да украся речта си с израз от Омировата поема.² Този ден ще бъде начало на много злини за ромейците. Аз зная и съм убеден.“ Тогава Петър заплакал, не могъл да говори повече поради сълзите и се приближил до лагера. На следния ден той събрал тактиарсите на цялата войска и им показал писмото на императора. Но началниците на войсковите отреди казали на стратега, че войската не иска да премине на

τὰς διαβάσεις ποιήσασθαι, τὰς αἰτίας ἐν ἐκδέσεως μοίρῃ ποιοῦμενοι. ἐπεὶ δὲ ὁ Πέτρος ἀντιπρώρους τοῖς ὄχλοις ἐποιεῖτο τοὺς λόγους, λαῖλαψ μεγίστη θυμοῦ τοῖς στρατοπέδοις ἐνέσκηψεν. διὰ τοῦτο αἱ δυνάμεις τοῦ χάρακος ἀποκλίνας καταμόνας ἐκκλησίαν συνήθροισαν. τοῦτο οἱ ἡγεμόνες τοῦ ὀπλιτικοῦ θεασάμενοι ἀποκλίνουσαι εἰς φυγὴν καὶ πρὸς Πέτρον τὸν στρατηγὸν παραγίνονται. ἑτέραν δὲ καὶ τῇ ἐς ὕστερον ἐκκλησίαν πεποιηκότα τὰ πλήθη ἔξαρχον τὸν ἑκατόνταρχον Φωκᾶν προσήσαντο, ἐπὶ ἀσπίδος τε εἰς ὕψος ἐξάραυτες εὐφήμιον ἐκτόπως τὴν ἀναγόρευσιν. τούτων ὁ Πέτρος ἀκηκοὺς εἰς ἀπόδρασιν τὰς φροντίδας μετέθηκε κατάδηλά τε τὰ συμβεβηκότα ἐπεποίητο Μαυρικίῳ τῷ αὐτοκράτορι. (pp. 292,9 — 296,16)

отвъдния бряг, като излагали причините за това. И когато Петър започнал да говори думи неугодни на тълпата, буря от гняв обхванала войската. И затова войниците, след като излезли от лагера, свикали отделно събрание. Началниците на войската, като видели това, избягали и дошли при стратега Петър. На следния ден войските, след като направили друго събрание, поставили за свой вожд стотника Фока и като го издигнали нависоко върху щит, приветствували по необикновен начин провъзгласяването му. Петър, щом чул това, решил да избяга и направил събитията достойние на император Маврикий.

ПОКАЗАЛЕЦ — INDEX NOMINUM ET RERUM

СЪКРАЩЕНИЯ — ABBREVIATIONES

гр. — град	пл. — племе
имп. — император	р. — река
кр. — крепост	с. — село
обл. — област	

Показалецът е съставен по българската азбука. Гръцките и латинските думи са подредени според произношението си. Цифрите посочват страниците. Получерните цифри означават, че на тази страница към думата има обяснителна бележка.

- абасги, пл. 138
 абасини, пл. 138
 Абидос, гр. 111, 187
 Абрит, селище 90, 178
 Абтаат, с. 90
 абхази, пл. 138
 авари, пл. 13, 15, 16, 180, 216, 217, 220, 221, 224, 226, 227, 230, 231, 232, 233, 235, 237, 241, 243, 244, 245, 246, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 259, 268, 269, 270, 273, 274, 277, 278, 280, 291, 292, 294, 296, 298, 299, 300, 302, 308, 311, 317, 320, 321, 322, 330, 338, 339, 341, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 354
 Август, лично име 261
 августал, управител 56, 83
 Августес, гр. 167, 176
 авдели, пл. 338
 Авдуин, лангобард 131, 147
 Авксим, гр. 119, 122
 Авлон, кр. 159
 Авлона, гр. 93
 Авраша, селище 88
 Аврелиан, имп. 47, 163, 276
 Аврелиана, кр. 163
 Австразия, 317
 Агатий Миринейски, писател 5, 12, 13, 156, 180, 189, 204, 219
 Агерохий, управител на провинция 7, 58, 60
 Адамклисе, с. 90
 адвокат на фиска, длъжност 24, 25
 Адина, кр. 169
 Адралитос, гр. 114
 Адриан, имп. 20, 24, 89, 206
 Адрианнион, кр. 160
 Адрианопол, гр. 31, 46, 89, 136, 168, 176, 206, 297, 310, 311, 353
 Адриатическо море 96, 110, 155, 353
 адскриптиции (adscripticii), колони 35, 61, 81, 83, 84
 Аедава, кр. 167
 Аеций, архидякон 262
 Аеций, консул 37
 Аеций, римски пълководец 208
 Азания, обл. 97
 Азастан, вж. Азания 97
 Азгизус, кр. 177
 Азета, кр. 160
 Азия, диоцез 23, 37, 51, 55; обл. 111, 153, 170, 180, 185, 187, 241, 263, 306
 Азовско море 230, 242, 268
 Айган, военачалник 113
 Аьет, митичен колхидски цар 220
 Айнарджик, селище 88
 Айтос, гр. 154
 Акага, лично име 228
 Акант, гр. 92
 Акве, гр. 49, 94, 162, 163, 166, 299, 332
 Ацае calidae, селище 154
 Ацаа, кр. 162
 Аквенска област 163
 Аконтисма, проход 92
 Акре, гр. 90
 Акремва, кр. 160
 Акренза, кр. 160
 Аксиопол, гр. 78, 90, 170
 'Ахови, лично име 215
 Ал Масуди, арабски писател 221
 алани, пл. 229, 233, 258
 Алания 242
 Аланкьой, с. 178
 Аларих, готски племенен вожд 113, 208
 Аларон, кр. 162
 Албания 47, 93, 94, 101
 Албоин, лангобардски владетел 243
 Алданес, кр. 162
 Александрия, гр. 34, 42, 82, 97, 108, 189, 263
 Александър, византийски пратеник при хуните 115
 Александър, военачалник 325, 326, 327, 332
 Александър мъченик 319, 347
 Александър, Македонски 91, 99
 Александър, епископ 214
 Александър, сенатор 215
 Алексинац, гр. 162
 Аликанибург, кр. 166
 Алиндое, селище 91
 Алистрон, гр. 93
 Алкон, кр. 160

- Алмирис, гр. 90, 170
 Алмопия, гр. 91
 Алмус, кр. 167
 Алпи 269
 Алтайски планини 222
 Алтина, кр. 178
 Алтинон, кр. 169
 амаксовии, скитски номадски племена 268
 Амаласунта, дъщеря на Теодорих 115, 116
 Амантия, гр. 93
 Амасия, гр. в Мала Азия 151
 Амида, гр. 105, 209, 215
 Аму Даря, р. 97
 Амуло, кр. 163
 Амфипол, гр. 91
 Ана Комнина, писателка 258, 291
 Анагай, утигурски вожд 228, 230
 Анагаст, военачалник 227
 Анагонкли, кр. 177
 Аназарвон, гр. в Мала Азия 151
 Анаксагор, древногръцки философ 96
 Анаплус, гр. 210, 216
 Анастасиева стена, кр. 50, 187
 Анастасий, имп. 6, 8, 12, 22, 25, 30, 33, 41, 43, 50, 96, 99, 105, 106, 109, 153, 173, 209, 210, 212, 213, 264, 265, 266, 267
 Анастасиопол, гр. 106, 175
 Анатолий, епископ 263
 Андрей, военачалник 270
 Андрей, презвитер 79
 Анкириана, кр. 178
 Анкона, гр. 118
 апопа, налог 154
 Ансимут, таксиарх 302, 310
 Ансин, кр. 297
 Антал, военачалник 114
 Антания, гр. 91
 Антемий, имп. 36, 37
 Антемий, консул 29
 анти, славянско племе 5, 6, 10, 11, 12, 15, 50, 117, 124, 125, 126, 127, 128, 135, 138, 150, 151, 153, 183, 235, 277, 278, 281, 286, 287, 289, 354
Antikós, титла 6, 50
 Антиохия, гр. 42, 108, 151, 205, 259
 Антоиннон, кр. 176
 Антонина, лично име 103
 Анхиало, гр. 13, 31, 89, 154, 177, 209, 212, 265, 266, 270, 292, 293, 294, 299, 312, 317, 319, 328
 Анхиалско поле 301
 Апатия, гр. 264
 Апатура, гр. 228
 Апиария, кр. 31, 90, 177, 308
 Апион, консул 70, 81
 апокрисиарий, пратеник 79
 Аполодор, архитект от древността 165
 Аполоний, управител на префектура 23
 Аполония, гр. 91, 93, 101
 Аполонов храм в Делфи 306
apoptotes, чиновници 25
 Апремий, префект 48
 Апри, селище 88, 148
 Апсилия, обл. 243
 Апсих, аварски военачалник 248, 353
 Апулня, обл. 128
 Арабско море 97
 Арал, гр. 92
 Аралско море 242
 Аратий, византийски военачалник 136, 143
 Аргамо, кр. 178
 Арганокли, кр. 163
 Аргентарес, кр. 163
 Аргикианон, кр. 160
 аргонавти 102
 Аргос, гр. 92
 Ардагаст, славянски вожд 297, 322, 323, 326
 Ардия, кр. 161
 Ареобинд, управител на префектура 73
 Арес 98
 Арзакис, лично име 129
 Арзес, щитоносец на Велизарий 117
 Арзон, кр. 176
 Арзос, р. 176
 Ариан, писател 99, 272
 Ариана, обл. 96, 97, 98
 арианство, ерес 148
 Ариево учение 138
 Арина, кр. 177
 Ария, кр. 161
ars praefecturae, държавно съкровище 72
 Аристобул, императорски телохранител 270
 Аркадий, имп. 34, 37, 88, 113
 Аркадиопол, гр. 88
 Арктур, звезда 97
 Аркунес, кр. 161
 Армат, лично име 208
 Армата, кр. 166
 Арматон, лично име 348
 Армения 57, 113, 253, 269
 Арменово, с. 92
 арменци 121, 141
 Арса, кр. 161
 Арсаза, кр. 162
 Арсена, кр. 162
 Арсилас, турски вожд 228
 Архелай, византийски патриций 113
 Археопол, гр. 182, 183
 Арчар, с. 94
 Артабан, лично име 129, 134
 Артасир, лично име 117, 122
 Артемизий, кр. 159
 Асвад, византийски военачалник 132
 Асгарзос, кр. 177
 Асилва, кр. 178
 Асимунт, кр. 355
 Асих, аварски военачалник 232
 Асклепидот, писател 272
 Аскуп, хунски военачалник 215
 Астика, обл. 136, 297, 307, 310, 333, 337
 Атил, р. 339
 Атила, хунски вожд 48, 164, 207, 208, 215, 242, 260
 Атина, гр. 108, 212
 Атира, р. 171, 190
 Атлантически океан 97
 Атриди 206
 Аугуста, кр. 293
 Augusta Traiana, кр. 89
 Аулие аги, селище 223
Authenticum или *Liber authenticorum*, сборник от новели 39
 Афион-Карахисар, с. в Мала Азия 151
 Африка 40, 41, 189, 216, 305
 Афродизия, вж. Авраша 88, 187
 Афродита 99
 Ахил 12, 206
 Ахинос, селище 92
 Аякс, трагедия от Софокъл 348
 Баба Ески, гр. 177
 Бадер, с. 149
 Бадуарий, стратег 214
 Базиликата на Аминт, кр. 159
 Байкенд, обл. 97

- Бакат, гр. 340
 Балавсон, кр. 162
 Балкански полуостров 7, 9, 12, 16, 99, 100, 101, 134
 Балта Лиман, селище 210
 Балтийско море 139
 Балчик, гр. 90
 Банат 351
Βάνδοι, военен отред 334
 Баня, с. 91
 Барбатин, лично име 11, 122
 Баснана, гр. 94
 бастарни, пл. 177
 Бастернас, кр. 177
 Βατυπιάς, р. 171
 Бацеиска област 47
 баши на градове, градски магистрати 34
 Баян, аварски хаган 13, 216, 224, 225, 231, 232, 233, 236, 243, 244, 245, 247, 250, 255, 256
 Бела Паланка, гр. 93, 157
 Беласица, планина 92
 Белград, гр. 47, 94, 337
 Беломорско крайбрежие 46
 Белуджистан 96
 Белур, гр. 175
 Беляй, гр. 343
 Бенил, лично име 142
 Бер, гр. 91
 Берат, гр. 93
 бербери, пл. 102
 Βερσύλλε, вж. Аркадиопол 88
 Бероя, гр. в Сирия 215, 309
 Бероя, гр. в Тракия 45, 176
 Бесапара, кр. 27, 176
 Бесас, гот 105, 116, 117, 122
 беси, пл. 12, 99, 119, 209
 Бетос, франкски пратеник 317
 Бешикгьол, езеро 159
 Биберна, връх 307
 Бизацене, обл. 114
 Битоля, гр. 91, 92
 Bobali-Kalesi, с. 111
 Бозаджи, с. 91
 Болоня, гр. 122
 Большой (Bolischei), езеро 242
 bona caduca, имущества без стопанин 72
 bona damnatorum, конфискувани имоти 72
 Бонки, гр. 343
 Бонония, гр. 94, 122, 167, 299, 318
 Бонос, квестор на войската 62, 63, 64, 181, 227, 236, 245, 246, 247, 248
 Бонос, сердикийски епископ 49
 Боносиева ерес 49
 Боносос, императорски телохранител 353
 Бооколабра, скит 298
 Боонфорос, вж. Босфор 213
 Босна 101
 Босос, лично име 317
 Боспара, кр. 176
 Босфор, гр. 141, 230
 Босфор, пролив 99, 191, 210, 212 — 214, 262, 268, 347
 Бохан, туркски военачалник 230
 Бохас, масагет 117
 Брдуня, с. 149
 Брейерофара, кр. 89
 Бриндизи, гр. 101
 Брипаро, кр. 162
 Бруса, гр. 151
 Бузас, византийски военачалник 106, 142, 148, 149, 300, 308
 Бузеу, р. 326
 бумеларни, императорска охрана 236, 276
 Бургаски бани 154
 Бургоноворе, кр. 166
 Бургуалту, кр. 166
 Буркенций, бес 11, 119, 120, 121
 Буртудизум (Буртудгиз), вж. Баба Ески 31, 177
 Бутис, кр. 162
 Бухара, гр. 221
 Буюк Караширан, с. 319
 Буюк Чекмедже, селище 171
 българи, пл. 12, 13, 206, 209, 215, 221, 289, 334, 335
 България 287
 Бързи брод, селище 162
 Бяло море 353
 Вавас, кр. 160
 Вавас, лично име 142
 Вадзиания, кр. 161
 Вазин, кр. 160
 Вакарел, с. 161
 Вакис, лангобардски вожд 130, 131
 Вакх, лично име 202, 216
 Валамер, остготски предводител 208, 216
 Валас, масагетски военачалник 113
 Валве, кр. 161
 Валезиана, кр. 160
 Валент, имп. 26, 28, 35, 207, 222
 Валентин, византийски пратеник 227, 228, 230, 234
 Валентиниан, имп. 23, 26, 28, 30, 35, 207, 208
 Валентиниана, кр. 178
 Валериан, византийски военачалник 117, 118, 120, 121, 183, 210, 211
 Валериана, кр. 167
 Валкис, гр. 343
 Валона, вж. Авлона 93
 Валмах, хунски военачалник 183
 вандали, пл. 112, 114, 139, 144, 189, 192
 Ванес, кр. 161
 Вар, пл. 229
 Варахтестес, кр. 162
 Варвариес, кр. 161
 Варгала, кр. 92
 Вардар, р. 47, 156
 Вариана, кр. 31, 167
 Варна, гр. 13, 90
 варни, пл. 119, 130
 варсилт, хунско племе 339
 вархонити, пл. 229, 341
 Васивунон, кр. 177
 Васидина, кр. 178
 Василий II, византийски император 92
 Василий, консул 24, 70, 71—74, 80, 86
 Василиск, византийски военачалник 191
 Васкон, кр. 176
 Ведериана, кр. 149, 156, 157, 197, 212
 Века, кр. 177
 Векис, кр. 178
 Векули, кр. 177
 Велас, кр. 160
 Веледина, кр. 178
 Велес, гр. 92
 Велизари, византийски пълководец 9, 11, 12, 40, 42, 45, 46, 49, 50, 56—60, 62, 63, 65, 103, 105, 106, 108, 109, 111, 113, 114, 116—123, 129, 144, 148, 195—197, 234
 Велушина, с. 91
 Вемастес, кр. 161
 венети, партия 212
 Венецианска област 131

- Венеция, гр. 151
 Вепара, кр. 176
 Верги, селище 91, 92
 Вергисон, кр. 176
 Верейя, вж. Бер 91
 Верзана, кр. 161
 Вериниана, кр. 160
 Веркадион, кр. 162
 Вермезион, кр. 161
 Вероя, гр. 89
 Весаяна, кр. 161
 Весиана, кр. 160
 Веспасиан, римски император 206
 Вецас, кр. 161
 Виа, кр. 177
 Вивиан, консул 24
 Вигилий, папа 71
 Виграная, кр. 167
 Видзо, кр. 161
 Видигис, кр. 177
 Видин, вж. Бонония 94, 167
 Видровац, вж. Акве 94, 163
 Виза, гр. 88, 207
 Византийска империя 87, 103
 Византион, гр. 10, 99, 110, 112, 113—116, 118, 127, 132, 134, 136—138, 141, 142, 149, 151—153, 170, 172, 173, 181, 189, 190, 204, 207, 218, 221, 227, 229, 233, 236, 238—240, 241—244, 310, 317, 321, 323—325, 327, 330, 333, 337, 347, 348, 352, 353
 Византия 34, 51, 109, 119, 208, 215, 218, 258, 261
 визиготи, пл. 113, 139
 Визопол, гр. 207
 Виконово, кр. 163
 викарий, длъжностно лице 6, 50, 51
 Виктор, префект 214
 Викториана, кр. 160
 Виктория, кр. 160
 Викулеа, кр. 162
 Vicus Ulmetum, селище 170
 Вила, кр. 160
 Вилайдипара, кр. 176
 Виластирас, кр. 177
 Виминациум, гр. 31, 48, 94, 115, 164, 293, 348, 349
 Вимирос, кр. 161
 Виндиммола, кр. 163, 167
 Винеос, кр. 161
 Вирас, кр. 177
 Виргинасо, кр. 177
 Вирийарос, кр. 176
 Вирипара, кр. 176, 177
 Вирсия, кр. 161
 Висдина, кр. 178
 Висмафа, кр. 178
 Вит, лично име 32
 Вит, р. 47, 161, 168
 Виталиан, византийски военачалник 12, 13, 95, 96, 105, 118, 122, 134, 209, 210, 212, 224, 225, 265, 266, 267
 Виталиан, византийски пратеник 245
 Виталий, византийски военачалник 121, 122
 Витарис, м. 211, 266
 Витигес, готски крал 11, 109, 116, 119, 120, 147, 234
 Витиния, обл. 55, 153
 Вицимеас, кр. 161
 Влахерни, квартал в Цариград 162
 Влезо, кр. 161
 Вогас, кр. 159
 Водас, кр. 177
 Воден, гр. 91
 Войново, с. 169
 Волга, вж. Атил 240, 242, 339
 Волве, вж. Бешикгьол 159
 Волвос, кр. 159
 Ворайд, лично име 109
 Ворврега, кр. 161
 Вотес, кр. 161
 Врагил, гр. 91
 Враркедон, кр. 162
 Враца, гр. 161
 Врациста, кр. 162
 Вре, кр. 176
 Врегедава, кр. 161
 Вредас, кр. 177
 Вреела, кр. 163
 Вреола, кр. 163
 Вригизис кр. 159
 Врипарон, кр. 161
 Вритура, кр. 162
 Втора Македония, провинция 47, 92
 Втора Мизия, провинция 46, 61
 Втора Панония, провинция 47, 48, 267
 Втора Пеония, провинция 235
 Вугарама, кр. 161
 Вулис, кр. 93
 Вурвоодин, кр. 160
 Вурдепто, вж. Бурдипто 177
 Вурдомина, кр. 163
 Вурдопес, кр. 162
 вургунди, пл. 185, 186
 Вутериес, кр. 161
 Върбица, с. 163
 Вършецки бани 161
 Вършешна Дакия, провинция 35, 47, 161
 Газа, гр. 103
 Галата, вж. Босфор 172, 191
 Галатия, провинция 55
 Галац, гр. 127
 Галерий, римски император 31
 гали, пл. 151
 Галисен, римски император 270
 Галиполи, гр. 88, 111
 Галиполски полуостров 45, 174
 Галия, 100, 151, 208
 Ганос, селище 88
 Гаркес, кр. 162
 Гедрозия, обл. 96, 97, 98
 Гелимер, вандалски крал 144, 234
 гемандри, пл. 341
 Гемверо, кр. 163
 Гемеломунтес, кр. 178
 Геминдос, гр. 91
 Гензана, кр. 160
 Гентианон, кр. 160
 Генцион, военачалник 321, 327, 334
 Георги, лично име 242
 Георги Кедрин, писател 291
 Георги Кипърски, писател 22, 87
 Георги Монах, писател 205
 гепиди, пл. 101, 112, 115, 116, 130, 131, 142, 146, 147, 151, 181, 208, 215, 216, 225, 226, 243, 244, 248, 255, 269, 298, 351
 Герман, военачалник 109, 129, 134, 135, 146, 197, 199, 201
 Германи, гр. 93
 Германия, гр. 40, 47, 114, 157
 германци 151
 Гермас, кр. 161
 Гермаца, кр. 160
 Гермене, гр. 161
 Гермни вж. Германи 93

- Геронтика, кр. 160
 Гесила, готско лично име 177
 Гесилафосатон, кр. 177
 Гетринас, кр. 177
 Гибралтар, 213
 Гиген, с. 94
 Гитристайе, кр. 177
 Гитристаус, кр. 177
 Гликерия, мъченица 277, 314
 Гоар, гот 147, 148
 Годидискъл, гот 105
 Годила, византийски военачалник 214, 215
 Голубац, селище 165
 Голяма Фригия, провинция 55
 Гомбес, кр. 166
 Гомфи, кр. 92
 Горна Азия, обл. 97
 Горна Индия, обл. 96
 Горна Либия, провинция 41
 Горна Мизия, провинция 35, 47, 48, 71, 94, 115, 165
 Горна Панония, обл. 250
 Горни Цибър, с. 31
 Горно Нове, гр. 337
 Горинчево, с. 91
 готи, пл. 12, 102, 105, 112, 113, 115—117, 119—121, 128—131, 139, 140, 151, 152, 192, 207, 209, 211, 275
 Gothi minores 105
 готи тетраксити, пл. 138—140, 143
 Гоце Делчев, гр. 89
 Градица, вж. Вулис 93
 Градище, с. 165
 Градско, гр. 47
 граматичи, първоначални учители 198
 Грандетон, кр. 162
 Грапсо, кр. 178
 Грациан, имп. 26, 28, 35, 36
 Грациана, гр. 94, 115, 178
 Грекос, кр. 163
 Гриво, кр. 163
 Григорий, антиохийски патриарх 258
 Гринкнапана, кр. 163
 Грод, хунски вожд 212, 213
 Грофес, кр. 162
 Гувазис, предводител на лазите 112
 Гувулгуду, лично име 118
 Гудилас, военачалник 129
 Гудуин, подстратег 343, 344, 354, 355
 Гурасон, кр. 160
 Гурвикон, кр. 162
 Гюмюрджина, гр. 89
 гърци 265
 Гърция 10, 99, 151, 270

 Дабрагез, ант 12, 183, 184
 Даван, кр. 160
 Даврентий (Давритас), славянски княз 13, 232
 Даих, р. 242
 даки, пл. 141
 Дакия, диоцез 23, 35, 47, 51, 90, 112, 130, 151, 164, 166, 285
 Dacia Ripensis, провинция 94
 Далатарва, кр. 176, 177
 Далауза, персиец 312
 Далматас, кр. 162
 Далмация 116, 130, 135, 232, 248, 255, 343
 Дамян, таксиарх 249
 Данаприс, р. 229
 Данедеве, кр. 161
 Даонион, гр. 314
 Дара, гр. 106, 215, 268, 269

 Дарданели 174, 266
 Дардания, обл. 156, 353; провинция 35, 47, 71, 94, 149, 160
 дарданци, пл. 156, 157
 Дардапара, кр. 160, 162
 дарейка, персийска монета 318
 Дариев път 243
 Дафни, кр. 169
 Даций, епископ 118
 Дебелт, с. 31, 89
 Деври, вж. Гитристайе 177
 Девриас, кр. 162
 Дедвера, кр. 162
 Дедеагач, гр. 175
 Декатон, станция 216
 Дексип, писател 259, 270
 декуриони, съсловие 44, 68
 Денизос, кр. 176
 Деоннана, кр. 177
 Деоферон, лично име 129
 Дервишка могила 307
 Деркос, кр. 50
 Дерталос, кр. 176
 Дестрева, кр. 162
 Деций, консул 215
 Деций, римски император 275
 диаграфе, свръхданъчен налог 154
 Диарбекир, вж. Амида 105, 215
 Дивитист, илириец 149
 Дигести, част от Юстиниановото законодателство 19, 39
 Дидимотихон, гр. 320
 Дизас, кр. 177
 Диксас, вж. Дизас 177
 дими, градски организации във Византия 108
 Димитриада, гр. 92
 Димотика, вж. Дидимотихон 89
 Динион, кр. 160, 176
 Динискарта, кр. 178
 Dipogetia, гр. 127
 Диогениан, стратег 209
 Диоклециан, имп. 20, 28, 31—33, 38, 40, 41, 353
 Диоклитиянополис, вж. Арменово 89, 92, 158, 310
 Дионисопол, вж. Балчик 90
 Диос, гр. 91
 Диоскор, архимандрит 262
 Диоскор, епископ 263
 Диоскор, консул 24
 Диоспол, гр. 89, 214
 Диофан, лично име 31
 Дирахиум, гр. 93, 98, 101, 207, 267
 Днепър, вж. Данаприс 229, 268
 Добрета, славянски княз 13
 Добруджа 7, 12, 21, 46, 90, 105, 169, 178, 235, 299
 Довир, гр. 91
 догия, обичай при погребение у турките 230
 Дойран, вж. Довир 91
 Долна Либия, провинция 41
 Долна Мизия, провинция 33, 46, 89, 105, 168, 177, 209, 332, 333
 Долни Видин, вж. Валериана 167
 Долни Милановац, селище 47
 Долойман, вж. Аграмо 178
 domestici, вж. dices 51
 Домник, управител на префектура 7, 40, 42, 47, 60, 80, 83
 Дон, р. 154, 268
 Доракион, гр. 94
 Дордас, кр. 177

- Дориск, гр. 177
 Доростол (Доросторум), гр. 90, 169, 208, 299, 321
 Доротей, византийски военачалник 197
 Доротей, началник на федерати 113
 Доротей, юрист 19
 Дортикум, кр. 166
 дохия, вж. догия 230
 Драва, р. 244, 318, 320, 343
 Драсимарка, кр. 163
 Драч, вж. Дирахим 93, 101, 156, 207
 Дризипера, вж. Буюк Караширан 319, 321, 330, 346—348
 Дрин, р. 47, 94, 156
 Дриунт, гр. 118, 128
 Дробета, гр. 165
 Дроктон (Дроктулф), лангобард 311
 Друл, кр. 160
 друнг, военна част 274
 Дукепрату, кр. 165
 Дукля, гр. 94
 дуксове, военни управители на погранични провинции 38
 Дулиарес, кр. 162
 Дунав, р. 8, 16, 31, 46—48, 83, 98, 100, 101, 112, 113, 115, 127, 141, 155, 161—163, 165, 167, 169, 177, 185, 208, 216, 231, 275, 284, 286, 291, 298, 300, 320, 321, 330, 337, 345, 353, 354
 Дунавец, с. 170
 Дурах, митичен критски цар 101
 Дурвулиана, кр. 160
 Дуриес, кр. 161
 duses, военни управители 51
 Дуяна, кр. 161
 Дългата стена, кр. 6, 50, 111, 137, 172, 173, 188, 197, 260, 265, 270, 294, 296, 297, 302, 306, 347, 348

 Еадава, кр. 162
 Евагрий, писател 5, 205, 219, 258, 259, 265, 267—269
 Евдоксий, консул 24
 Евдоксиопол, гр. 88
 Евдоксия, лично име 88
 Евдомон, предградие на Цариград 312, 313
 Евксински Понт 112, 137, 141, 154, 172, 177, 186, 191, 243
 Евлизия, обл. 137
 евномианци, вж. арианство 148
 Европа, 97, 99, 101, 110, 113, 136, 151, 153—155, 157, 159, 170, 180, 185, 206, 210, 265, 289, 292, 298, 305, 312, 318, 338, 339, 341, 348, 353; провинция 33, 45, 88, 168, 173, 176
 Европос, вж. Бозаджи 90
 Евсевий, управител на префектура 24
 Евстатий, управител на префектура 37
 Евстатий Епифанийски, писател 205
 Евтихиана, кр. 160
 Евтихий, лично име 227
 Евтихий, архимандрит 262
 Еган, вж. Айган 114
 Егейско море 99, 265
 Египет, диоцез 23, 37, 41, 51, 56, 74, 82, 97, 189, 289, 291, 306
 Егисос, гр. 90, 170
 Едана, кр. 160
 Едерма, лично име 216
 Едеса, вж. Волен 91, 215
 Едецио, кр. 160
 Εἰρηνοπόλις, вж. Вероя 89
 Екан, масагет 114
 Equestris, кр. 169
 екскувители, дворцова стража 347
 Ектаг, планина 222
 Ектел, планина 222, 230
 Елада 186, 197, 201, 202, 230, 267, 270
 Елба, р. 119
 Елея, кр. 176
 Елиан, писател 272
 Елия (Aelia Capitolina), гр. 42
 Елмингир, хунски военачалник 183
 Елпидий, сенатор 294, 296
 Емаст, кр. 160
 Емба, р. 242
 емфитевсис, дългосрочна аренда 41, 70
 емфитевт, арендатор 41, 75
 Енатон, местност 314
 Еней, лично име 174
 Енис, военачалник 118
 Енос, гр. 88, 174, 199
 еолийци, гръцко племе 180
 Еордея, гр. 91
 Еос, гръцка богиня 312
 епарх-надзорник, военна длъжност 99
 ἐπιγραφῆαι, вж. диаграфе 154
 епиболе, система на събиране на данъци 154
 Епидавър, гр. 93
 Епидамн, вж. Дирахим 93, 98, 101, 128, 130, 156, 181, 267
 Епир, обл. 151, 155
 Епископия, кр. 171
 Епифаний, цариградски патриарх 40
 Епифания, гр. 258, 259
 аегагиум приватум, императорска каса 72
 аегагиум сасцит, държавна каса 72
 Ерария, кр. 162
 Ергамия, кр. 178
 Ергиния, р. 297
 Ерегли, селище 88, 314
 Еритрейско море 96, 97
 Еркене, вж. Ергиния 297, 316
 Еркула, кр. 162
 Еркуленте, кр. 177
 Еродиан, пълководец 121
 Ерусалим, вж. Елия 182
 Ескистамбул, вж. Византион 172
 Ескус, гр. 94, 168
 Естреон, гр. 92
 Етериес, кр. 161
 Етил, вж. Волга 339
 Етиопия 263
 Ефес, гр. 262
 Ефрат, р. 141, 215, 269
 Ефталан, цар на ефталитите 218
 ефталити, вж. авдели 218, 239, 241, 256, 275, 338
 Ехинос, вж. Ахинос 92

 Железни врата, прагове на Дунав 353
 жупани 285

 забендери, пл. 341
 Заберган, кутригурски вожд 12, 185—187, 196, 201, 202, 220, 235
 Залдапа, кр. 90, 178, 209, 299, 332, 333
 зали, хунско племе 234
 Занес, кр. 163
 Западна римска империя 22
 Западна Тракия, обл. 46
 Запара, гр. 92
 Запоройени, вж. Алмирис 90
 Захарий Ритор, писател 259
 Здеврин, кр. 177
 Зеапурис, кр. 162

- Зевксип, бог 207
 зелени, партия 190
 ζημία, вж. диаграфе 154
 Зенон, имп. 21, 22, 24, 43, 113, 115, 191, 208, 209, 263, 264
 Зервохори, с. 91
 Зернис, кр. 165
 Зикидева, кр. 177
 Зимарку, кр. 176
 Зимарх, византийски военачалник 149, 218, 221—223, 224, 228, 242, 243, 258
 Зинкиро, кр. 176
 Зипар, лично име 32
 Зипер, лично име 184
 Зисваес, кр. 160
 Зиснудева, кр. 177
 Зитнукорту, кр. 168
 Златен рог 172, 191
 Златна планина 340
 Злокучене, с. 94
 ЗозариЙ, лично име 7, 72
 Зоситерзон, кр. 176
 зостариЙ, военна дреха 273
- И**берия 317
 Ивида, р. 170
 Ивора, гр. в Мала Азия 151
 Игеа, кр. 160
 Иглица, с. 90, 178
 Идаризий, лично име 235
 Идомени, гр. 91
 Изгипера, кр. 176
 Изток, диоцез 51
 Изток, префектура 51, 72, 74
 Изток, провинция 41, 311
 Източна Африка 97
 Източна римска империя 22, 23, 28, 38, 164
 Източна Тракия 170, 190, 192
 Икар, географска област 340
 Иласиане, кр. 177
 Илдигис, лично име 131
 Илдигисал, лангобардски пълководец 147, 148
 Иливакня, р. 325, 337
 Илигер, хунски военачалник 183
 илирийци 110, 111, 123, 141, 215
 Илирик, диоцез 51; провинция 41; префектура 47, 48, 51, 60, 72, 75, 78, 82, 83, 90; област 7, 10, 20, 22, 23, 24, 25, 28, 30, 31, 35, 37, 38, 68, 69, 74, 96, 97, 98, 107, 110, 111, 114, 115, 118, 122, 128, 129, 130, 131, 134, 137, 142, 146, 147, 148, 151—152, 163, 166, 168, 180, 181, 216, 224, 231, 253, 255, 263, 269
 Илирия 9, 96, 98, 101
 Илия, префект 78
 illustris, ранг 55
 Илус, византийски военачалник 184
 Имай, планина 185
 ИмериЙ, тракиец 11, 114, 215
 императорски домени 72
 императорски патримониум, императорско частно имущество 73, 75
 Инд, р. 96
 Инд, лично име 264
 индикт 74, 75
 Индия 97, 338
 Индустан, вж. Горна Индия 96
 инквилни, зависими селяни 35
 Институции (Institutiones), част от Юстиниановото законодателство 19, 39
 интердикт, специален закон 31
 ИпатиЙ, византийски военачалник 107—109, 209—210, 265
- Ираклий, имп. 15, 16, 291
 Ирина, императрица 89
 Исаврия, обл. 56, 58
 Исаяя, епископ 214
 Исакча, гр. 90
 Исдикея, кр. 176
 Испания 139, 172, 189, 213, 317
 Истене Лиман, пристанище 210
 Истмос, провлак 201
 Истрос, гр. 90
 Истър, р. 8, 83, 97—101, 110, 112, 117, 119, 120, 123, 124, 127, 128, 131, 132, 134, 135, 139—142, 146, 147, 154, 155, 157, 163—165, 168, 169, 180, 181, 185, 186, 203, 226, 229, 231, 236, 248, 250, 251, 253, 263, 267, 268, 292, 298, 299, 317, 321, 328, 337, 338, 341, 344, 348—350, 353, 354
 Итавернес, кр. 161
 Итадева, кр. 161
 Италия 10, 11, 68, 69, 105, 115 — 119, 121—122, 123, 127, 129, 134, 135, 140, 141, 146, 151, 181, 189, 208, 234
 iudex, управител на провинция 51
 iugatio terrena, поземлен данък 35
 iugum, парцел земя 35
 Ифигения, лично име 141
 Их, вж. Емба 242
 Ицес, кр. 178
- Й**ерисо, вж. Акант 92
 Йоан, пълководец 114, 128, 129, 134, 135, 148, 209—211
 Йоан, юрист 19
 Йоан, консул 67, 68, 213
 Йоан, управител на префектура 26, 28, 31, 38, 42, 50, 56, 57, 69, 82
 Йоан, началник на войските в Илирик 22, 231
 Йоан Антиохийски, писател 205, 209
 Йоан Африканец, лично име 185
 Йоан Епифанийски, писател 5, 258, 291
 Йоан Зонара, хронист 210
 Йоан Лидийски, писател 5, 9, 96, 100, 291
 Йоан Малала, хронист 5, 12, 13, 206, 209, 212—216, 259
 Йоан Мистак, военачалник 310
 Йоан Скит, военачалник 213, 264
 Йоан Фагас, пълководец 123, 136
 Йоан Филиппик, пълководец 270
 Йонийски залив 110, 128, 151, 155, 343
 Йонийски острови 99, 155
 Йонийско море 110
 Йония 180, 261, 270
 Йорданес, писател 215, 341
- К**абалия, обл. 99
 Кавадис, лично име 153
 Кавак, селище 88
 Кавала, гр. 92, 160
 Кавецка област 161
 Кавказ, пл. 102, 138, 229, 240, 242, 265, 268, 338, 339
 Кавотумба, кр. 177
 Кадин мост, с. 156
 Кадъкьой, предградие на Цариград 262, 347
 Казара, селище 91
 калабрийци, жители на Калабрия 155
 Калакьой, селище 90
 Калатис, кр. 70, 178
 Каларн, кр. 160
 Калвента, кр. 162
 Καλομοῦντις, връх 307
 Калиакра, вж. Акре 90

- Каликрат, управител на префектура 24, 29
 Калипол, гр. 88, 187
 Калис, кр. 162
 Калоподий, лично име 216
 Камин, кр. 159
 Кампания, обл. 115, 128
κάμπος Κηραμύσιος, поле 93
 Кампис, кр. 165
 Камчия, р. 299
 Кандарас, кр. 162
 Кандида, кр. 159
 кандидат, титла 132
 Кандидиана, кр. 169
 Кандилар, кр. 162
 Кандих, аварски пратеник 234
 Кансух, китайска провинция 222
 Кантаваза, кр. 165
 Кападокнийски врати 266
 Кападокия, обл. 57, 266, 269
 Капидава, вж. Калакьой 90
 Капистурия, кр. 176
caritatio humana, поголовен данък 34
 Капомалва, кр. 160
 Карабинуи, с. 92
 Каранасуф, селище 90
 Карастира, кр. 176
 Каратахир, местност 222
 Карбонария, остров 255
 Карверос, кр. 177
 Кария, провинция 62, 63, 64, 99
 Карлшадт, гр. 343
 Карпати, планини 112
 карпи, пл. 270
 Карсум, гр. 90
 Карсо, кр. 178
 Картаген, гр. 114
 Касандра, полуостров 158
 Касандрия, гр. 110
 Касандрия, вж. Касандра 158
 Касандър, пълководец 110
 Касеира, кр. 176
 Касибонон, кр. 176
 Каснела, кр. 160
 Касия, кр. 162
 Касия, остров 255
 Касопес, кр. 160
Κασσωπαῖος, пл. 160
 Каспийско море 96, 139, 242
 Каст, военачалник 299, 300, 301, 303, 304, 390
 Кастелион, кр. 160, 162
 Кастеловретара, кр. 160
 Кастелона, кр. 160
 Кастелоново, кр. 163, 178
 Кастимон, кр. 160
 Кастория, езеро 158
 Кастра Мартис, гр. 94, 168
 Кастразарва, кр. 176
 катапулти 310
 Катар, кр. 160
 Катаракти, вж. Железни врата 353
 Катасу, кр. 178
 Катафетер, кр. 160
 Кателиан, архиепископ 47
 Катрасема, кр. 161
 Катрелатес, кр. 160
 Катулф, лично име 239
 Квартана, кр. 163
 квестор, длъжностно лице 55, 56, 62, 63, 65, 98
questor egercitui, вж. епарх-надзорник 99
 Квестрис, вж. Equestris 169
 Квино, кр. 160
 Квинту, кр. 161
 Кеброс, кр. 167
 Кекола, кр. 160
 Келагаст, лично име 235
 Келер, илириец 209
 Келесинска земя 141
 Кели, гр. 91
 Келидион, гр. 92
 Келириана, кр. 160
 келти, пл. 164
 Келтски планини 100
 Керамисийско поле 93
 Керастида, провинция 99
 кератий, монета 59, 213
 Кереопирг, гр. 89
 Кермиен, вж. Апри 88
 Кермихиони, пл. 217
 Керченски проток 212, 213, 268
 Кесария, селище 92, 103, 269
 Кесиана, кр. 160
 Кесуна, кр. 160
 Кивирис, гр. 187
 Кила, селище 88
 Киликия, обл. 151, 266, 269
 Килитбахар, вж. Кила 88
 Кимерийски проток, вж. Керченски проток 213
 кимерийци, пл. 138, 139
 Кинтодиму, кр. 168
 Кинтон, кр. 169
 Кипи, гр. 141
 Кипипенс, кр. 163
 Киприда, вж. Афродита 99
 Кипър, провинция 62, 63, 64, 99
 Кир, консул 37
 киргизи, пл. 223
 Киренайка, обл. 97
 Киридана, кр. 177
 Кирил, византийски пълководец 265
 Кирил, александрийски патриарх 262
 Кирил, илириец 210
 Кирипарон, кр. 176
 Киркинеу, кр. 160
 Киру, кр. 160
 Кистидизос, кр. 177
 Китай 221, 338
 Кладово, селище 165
clarissimi, ранг 24
 Клеарх, управител на префектура 37
 Клемандес, кр. 163
 Клесветита, кр. 161
 Клима Местикон, обл. 92
 Клисуреа, кр. 177
 Ключ, с. 92
 Княжевац, гр. 163
 Ковенкилес, кр. 161
Codex Gregorianus 19
Codex Hermogenianus 19
Codex Iustinianus 19, 20, 39
Codex Theodosianus 19
 Коджабурун, нос 88
 Кодора, р. 184
 Кожански хан 91
 Козирог, зодиален знак 96, 97, 110
 Коловона, кр. 159
 колони, категория зависими селяни 35, 36, 44, 61, 81, 83, 84
 Колх, вожд на колхите 340
 колхи, пл. 102, 182, 220, 340
 Колхида, обл. 102, 112, 189, 243, 265
 Комани, гр. 141
 кохортални, чиновници 25, 37, 44

- Коментоло**, военачалник 271, 294, 297, 299, 300, 302, 303, 307, 345, 346, 347, 349, 350, 352, 353
комес на държавното съкровище 72
comes sacrarum largitionum, длъжностно лице 28, 72
комес, титла 55, 57
Комитас, византийски пратеник 245
comparatio specieum, принудително изкупуване на храни 34
Конимунд, крал на гепидите 243, 245
Конон, военачалник 118
Конон, епископ 264
Константиана, гр. 90, 178
Константин, военачалник 116
Константин, консул 26
Константин Велики, имп. 27, 40, 99, 101, 169, 177, 209
Константин VII Багренородни, византийски император 87, 89, 219
Константиан, византийски военачалник 136
Константина, гр. 215
Константиол, военачалник 214, 215
Константинопол, гр. 23, 24, 25, 27, 29, 30, 31, 32, 34, 40, 42, 45, 46, 56—58, 59, 60, 62, 65, 67, 68, 69—74, 78, 80, 81, 86, 88, 107, 173, 185, 186, 187, 190, 197, 202, 207, 208, 210, 211, 212, 213, 214, 216, 253, 254, 264, 265, 266
Константиола, гр. 341, 353
Constantiana Darhne, вж. Дафни 169
Констанций Хлор, имп. 31
constitutiones, укази 19
консул 56, 57
консулар, титла 46
консуларий, длъжностно лице 45, 88, 89, 90, 93
Копач, вж. Верги 92
Копусторос, кр. 178
коректор, титла 46
Коринт 151, 267
корникулари, длъжностни лица 19, 20, 37
Корфовуна, с. 91
Костолац, вж. Виминациум 48, 94, 165
Котанзис, кр. 182, 183
котрагири, пл. 220, 225
кутригури, пл. 185, 186, 187, 202, 203, 341
Кох, аварски пратеник 321
коцагири, пл. 341
Крайбрежна Дакия, вж. *Dacia Ripensis* 35, 47, 49, 71, 93, 94, 161, 163, 164
Крайна, обл. 101
Кратеа, кр. 160
Кратискара, гр. 157
Креас, кр. 178
Кренидес, гр. 91
Кривина, с. 333
Кофин, р. 242
Крим, полуостров 154, 228, 253
Криниана, кр. 160
Криспас, кр. 166
Крит, провинция 35
Ксеркс, персийски цар 194
Ксирогипс, р. 316
Куас, вж. Акве 162
Кубан, вж. Кофин 242
Кувин, кр. 160
Куимедава, гр. 157
Кула, гр. 94
Кума, вж. Кофин 242
Кумаркиана, кр. 160
Кумудева, кр. 162
Кунаксолан, турски вожд 340
Кунино, с. 161
Куне, кр. 161
Кунимон, аварски пратеник 236
Купи, кр. 165
Купусура, кр. 161
cura epistolatum, дворцово ведомство 100
curatores civitatis, вж. баши на градове 34
курjali, съсловие 30, 36, 44, 68, 78
Куриска, кр. 355
курия, градски съвет 68
Кургуксура, кр. 176
Кусинес, кр. 160
Кускавири, кр. 176, 178
Кускулис, 176, 178
Кутилас, тракиец 11, 117
Кутилзис, хунски военачалник 183
Кутригур, лично име 138
кутригури, пл. 10, 12, 137, 138, 140, 142, 143, 144—148, 230, 237, 194
Куцас, военачалник 106, 107
Кьойбази, местност 210
Кюприя, селище 94, 162
Кюстенджа, гр. 21, 46, 90
Кюстендил, гр. 7, 47, 93, 157, 300
Кючук-чекмедже, с. 170, 171
Лаверион, кр. 160
Лавуца, кр. 161
Лавцонес, кр. 162
Лагис, кр. 160
Лазар, византийски военачалник 131
Лазика, вж. Колхида 112, 142, 182, 183, 185, 220, 233, 243
лази, пл. 112
Лакобурго, кр. 166
Лактанций, писател 31
Ламия, гр. 92
Лампадий, консул 29, 32
Лампониана, кр. 162
лангобарди, пл. 118, 130, 131, 142, 147, 148, 181, 226, 243, 244, 245
Лапидариас, кр. 168
Лариса, гр. 91, 92
Ласвар, кр. 160
Латаркий, кр. 333
Лациум, обл. 305
Леандър, лично име 187
Леонид, спартански цар 194
Леонтий, лично име 12, 184
Лепонтийски Алпи 100
Лерин, гр. 91
Леш, гр. 94
Либеларий, военачалник 106
Либидин, гр. 298
Либия, провинция 41, 68, 69, 97, 102, 115, 139, 148, 151, 189, 305, 311
либра, мярка за злато 36, 56, 80, 220
Ливан 106
Ливидург, гр. 307
Лигний, кр. 161
лигурийци, жители на Лигурия 109
Лидерата, кр. 165
Лидике, кр. 176
Лидия, обл. 99
Ликаония, провинция 51, 52, 57, 58, 266
Ликия, обл. 99
Лилибей, гр. 115
Лимнае, кр. 160
Лимнидирион, кр. 160
Лимо, кр. 177
Лион, гр. 83
Липлян, гр. 94, 157

- Лисос, вж. Леш 94
 Листи, кр. 160
 Литерата, вж. Лидерата 165
 Лихнида, гр. 93, 151
 Ло Јанг, гр. 338
 Лонгиана, кр. 162
 Лонгин, лично име 264
 Лонгиниана, кр. 166
 Лосон, кр. 160
 Лохази, дружинни началници 191
λοχαγός, дружинен началник 299
 Лугдунум, селище 83
 Лука, гр. 181
 Лукания, обл. 127, 128
 Лукернариабургон, кр. 168
 Луконанта, кр. 162
 Лупофонтана, кр. 162
 Лупус, мъченик 333
 Луцоло, кр. 162
 Лъв, лично име 184
 Лъв, имп. 24, 25, 29, 36, 38, 41, 149, 186, 262
 Лъв VI, имп. 272, 274
 Лъджакъой (Терма Лугтра), селище 88, 175
 Люле Бургас, вж. Аркадиопол 88
- Мавортий, консул 212
 Маврикий, имп. 15, 16, 219, 259, 270, 272, 274, 277, 287, 291, 292, 311, 312, 328, 330, 331, 333, 337, 338, 340, 342, 346, 348, 349, 352, 353, 354, 356
 мавританци, пл. 102, 112, 311
 Мавритания Тигитана, обл. 102
 маврузийци, вж. мавританци 102
magister equitum, 209, 321
magister militum per Illyricum 245
magister militum Orientis 107
magister militum per Orientem 221
magister militum per Thracias 318, 353
magister utriusque militiae per Thracias 209, 320, 321
magister militum, командуваш войските 50, 209
magister officiorum, магистър на ведомствата 38
magister census 98
magistri militum praesentales 22
 магистрати, длъжностни лица 50
 магистър на ведомствата, титла 38
 магистър на цензовете, длъжностно лице 98
 Магнус, консул 212
 Маджарско 107
 Майнц, гр. 20
maior domus 236
 Македония, обл. 9, 47, 93, 96, 97, 98, 158, 159, 161
 Македония, диоцез 23, 35, 48, 51
 Macedonia Salutaris, вж. Втора Македония 47
 Македония, провинция 35
 Македония Салутарис, провинция 35
Μακεδονική, вж. Анастасиева стена 50
 Макри хори, вж. Евдомон 312
 Максенций, римски император 169, 177
 Максенция, кр. 169
 Максимиан, имп. 31, 32, 33
 Максимианопол, селище 88, 175
 Максимин, пълководец 121
 Макуниана, кр. 161
 Мала Азия 51, 55, 97, 99, 111, 156, 180, 262, 269, 347
 Малка Скития, провинция 46, 90, 97, 105
- Малоазийски полуостров 111
 Мангалия, вж. Калатис 90, 178
 Маниана, кр. 160
 Маниах, вожд на согдаите 221, 224, 239, 240, 241
 Манровале, кр. 178
 Марбург, кр. 166
 Марин, скриниарий 101
 Марин, началник на флотата 209
 Марин Сириец, префект 210, 211, 266
 Марица, р. 45, 46, 96, 99, 174, 176, 177, 226
 Марк Еней Лукан, писател 101
 Маркелиана, кр. 161
 Маркерота, кр. 177
 Маркиан, имп. 8, 26, 37, 87, 260, 261, 263
 Маркипетра, кр. 161
 Марония, селище 88
 Маротин, селище 169
 Марс, бог 98
 Marsala, селище 115
 Марсово поле 276
 Мартин, таксидарх 299, 300, 301, 302, 304
 Мартин, епископ 66
 Мартин, пълководец 117, 182, 183
 Мартириум, цариградска църква 263
 Марцелин, лично име 184
 Марциан, консул 24
 Марцианопол, гр. 27, 31, 89, 168, 178, 299, 300, 318, 331
 Марция, лично име 89
 масагети, пл. 113, 114, 117, 126, 150, 263, 269
 Маскас, кр. 160
 Матмиас, кр. 162
 Матрониан, управител на префектура 33
 Медека, кр. 161
 Медея, митологическо лице 220
 Меднана, кр. 162
 Медиоланум, гр. 118
 Мезамир, антски пратеник 235
 Мелантиада, гр. 190, 196
 меланхлени, пл. 139
 Мелихиза, кр. 159
 Мена, юрист 19
 Менандър, писател 5, 13, 185, 219, 221, 224, 240, 258, 259, 291, 292, 298, 329
 Менефеси, гр. 114
 Меотидско езеро, вж. Азовско море 112, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 185, 265
 Meridius, вж. Меридиум 49
 Меридион, кр. 163
 Мериопонтеде, кр. 163
 Мерлян, селище 169
 Мермерой, персийски военачалник 182
 Месемврия, гр. 49, 302
 Месинкалеси, вж. Максимианопол 88
 Месопотамия 11, 106, 111, 215, 253
 Места, р. 46, 89
 Местикон, планинска област 92
 Металос, кр. 177
 метанастии, пл. 155
 метеки, преселници 33
 Метиз, кр. 160
 мидийци, вж. перси 150, 153, 220, 239, 311
 Мидия, гр. 121
 Мизия, провинция 62—65, 72, 89, 94
 Мизия, обл. 32, 33, 48, 75, 82, 96, 99, 100, 101, 177, 180, 181, 186, 209, 214, 265, 269, 275, 345
 Мизия, вж. Горна Мизия 344
 Милано, вж. Медиоланум 118
 Милановац, селище 165
 Миларека, кр. 162
 Милетис, кр. 160
 Милетково, с. 91

- милиаризии, монети 213
 Мина, патриарх 69
 Миндуос, местност 106
 Миризос, селище 88
 Мирина, гр. 180
 Мирион, гр. 94
 мирмидонци, жители на Тесалия 206
 Мирмикс, езеро 171
 Миоровци, с. 91
 мисимиани, пл. 184, 243
 Миюсимиана, гр. 243
 moderator provinciae, длъжностно лице 45
 модий, мярка 59, 61
 Мокатиана, кр. 167
 монголи, пл. 222
 монофизитизъм, еретическо учение 96
 Монтерегине, кр. 178
 Морава, р. 99, 341
 Моранли, вж. Еордея 91
μολχοι, пл. 242
 Мотресес, кр. 163
 Мошени, местност 156
 Мравка, вж. Мирмикс 171
 Мраморно море 45, 50, 168, 298, 312, 314
 Мугел, хунски цар 213
 Музейон, кр. 160
 Мукатраулс, лично име 28, 33
 мурки, народ от турски произход 339
 Мулато, кр. 160
 Мундепа, кр. 176
 Мундилас, военачалник 118
 Мундо, византийски военачалник 107, 108, 109, 116, 215, 216
 Муридева, кр. 178
 Мурса, гр. 318
 Мусаки, селище
 Мусалиево, с. 333
 Мусокий, славянски вожд 325
 Мусоний, префект 71
 mutatio Реппапа, станция 91
 Мухиризис, кр. 182, 183
 Муцианикастелон, кр. 162
 Муципара, кр. 163
 Мъглен, вж. Алмопия 91
- Назар, византийски военачалник 136
 Назарий, началник на войските в Илирик 122
 Naissos, кр. 162
 Наиспопол, кр. 157
 Накшеб, обл. 97
 Нарзес, византийски пълководец 119, 123, 127, 147, 180, 181, 182
 Нарния, гр. 116
 НеаЙодуно, кр. 178
 Неапол, вж. Кавала 92, 160
 Неапол, гр. 115, 118
 Неготин, гр. 49, 94
 Нероново поле, местност 117
 Несториан, писател 205
 Несторий, управител на префектура 37
 нефталити, вж. ефталити 275
 Нигрита, гр. 91
 Низибис, гр. 106, 209
 Ника, бунт 107, 109
 Никея, гр. 91
 Ники, кр. 177
 Никита Хониат, писател 281
 Никифор, имп. 287
 Никифор Калист, писател 156, 291
 Никопол, гр. 89, 168, 207, 345
 Никополс, гр. 90, 177
 Nicopolis ad Istrum, 89
- Никострат, управител на префектура 36
 Никюп, вж. Никополс 90
 Нил, р. 97, 263, 306
 Нисконис, кр. 178
 Ниш, гр. 47, 93, 134, 156, 157
 Нишки минерални бани 162
 Новас, кр. 178
 Нове, гр. 90, 165, 167, 178, 333, 352
 Новеюстиниана, кр. 178
 Новиград, селище 91
 Нови Епир, провинция 35, 47, 93, 207, 209
 Новиодунум, вж. Исакча 90
 Нови пазар, гр. 161
 Ново бърдо, с. 161
 Ногето, кр. 162
νβμισμα, византийска монета 45, 59, 215, 233, 292
 Ноно, кр. 178
 Норикум, римска провинция 130
 нунции, пратеници 79
 Нюрнберг, гр. 20
- обол, монета 213
 обриси, златни монети 34
 Огор, хунски вожд 340
 огори, турско племе 339
 Огоста, р. 167, 293
 Огражден, планина 92
 Одесос, гр. 7, 13, 63, 66, 70, 90, 99, 177, 209, 210, 265, 330, 331
 Одоакър, готски крал 115
 Одонах, лично име 142
 Одрин, гр. 46, 89, 136, 206, 353
 Одриузо, кр. 163
 Озорми, кр. 176
 Оих, р. 242
 Оксана, обл. 97
 Оксос, вж. Аму Даря 97, 221, 340
 Октавон, кр. 164
 Олимп, пл. 160
 Олодорис, кр. 162
 Олтеница, кр. 169
 Омир 168
 оногури, пл. 182
 Оногурий, кр. 182, 183
 Онозандър, писател 272
 Онос, кр. 167
 Оптас, кр. 159
 Оптион, кр. 160
 Орест, консул 29, 32, 141
 Orestias, вж. Адрианопол 89
 Ориент 22, 23, 38, 70, 74; префектура 7, 23, 25, 34, 36, 40, 50, 56, 82, 84; диоцез 37, 55, 101
 Орни, гр. 88
 оромусхи, пл. 242
 орси, пл. 299
 Орфански залив 159
 Оряхово, гр. 167, 293
 Osimo, гр. 119
 Осроена, гр. 215
 остготи, пл. 8, 10, 11, 189, 264
 Островско езеро 91
 Осъм, р. 333
 Отранто, вж. Дриунт 118
 officiales, чиновници 25
 Охрид, вж. Лихнида 93, 156
- Павел, апостол 262
 Павел, военачалник 118
 Павел, лично име 227
 Павел, управител на префектура 24

- Павзаний, писател 205
 Павлимандра, кр. 178
 Падисара, кр. 178
 Пакатяна, провинция 57
 Паластол, кр. 353, 354
 Палатиолон, кр. 168, 353
 Палена, вж. Касандра 110, 158
 Палеокастро, селище 92
 Палестина 103
 Палматис, кр. 169
 Памилн, кр. 161
 Панаса, гр. 299
 Панидос, селище 88
 Панион (Панидос), гр. 88
 Раппурос, вж. Камчия 301
 Панония, префектура 48, 338; провинция 71, 94, 100, 101, 113, 130, 217, 231, 269
 Пантикапеон, вж. Босфор 230
 Парамболе, селище 91
 парасанга, мярка за дължина 312
 Парикопол, вж. Нигрита 91
 Парнуста, кр. 161
 Партион, кр. 160
 партия на белите 108
 партия на зелените 108
 партия на червените 108
 партия на сините 108
 Паскас, кр. 159
 Паспирий, вж. Бузеу 326, 327
 патриарх Фотий, 291
 Патрикий Фригиеца, военачалник 211
 Патрикиол, византийски военачалник 105
 Патриций, консул 23, 26
 патронат, институция 36
 патрони 28
 Пауталия (Паута), вж. Кюстендил 47, 93, 157, 162
 Пек, р. 165
 пекулий, 34
 Пела, гр. 91
 Пелагония, вж. Битоля 92
 Пелеков, кр. 160
 Пелопонес 180
 пелтас, вид щит 98
 Пенца, кр. 160
 Пеония, вж. Панония 96, 101, 231
 пеонци, пл. 101
 Пепаригос, остров 93
 Пеплавиос, кр. 161
 Пераний, лично име 121
 Первила, кр. 160
 Перинт, вж. Ерегли 88, 114, 157, 173, 206, 313, 319, 330
 Пероз, персийски цар 218, 275
 Персармения, обл. 106
 перси, 11, 12, 105, 110, 149, 151, 182—184, 209, 215, 218, 220, 223, 224, 228, 239, 243, 253, 254, 258, 278—280, 298
 Персия 11, 189, 218, 240, 258, 338, 348
 Петрес, кр. 163
 Петризин, кр. 160
 Петровци, вж. Басиана 47, 94
 Петър, военачалник 148, 153, 210, 328, 330—335, 337, 353—356
 Петър, илирнец 116
 Петър, лично име 11, 115
 Петър, управител на префектура 71
 Пизидия, провинция 51, 52, 57, 58
 Пизос, тържище 176
 Пиний, р. 91
 Пинки, кр. 164
 Пирагаст, славянски княз 336
 Пистес, кр. 162, 333
 Питик, р. 180
 Пития, жрица 306
 Рисено, гр. 119
 Плакидиана, кр. 160
 Рано Сагрини, монах 222
 Платон, сенатор 215
 Плеврон, кр. 159
 Пляяда, съзвездие 97
 Пловдив, гр. 31, 45, 89, 136
 Плотина, лично име 89
 Плотинопол, вж. Димотика 89, 176
 Ъльока, вж. Амантия 93
 По, р. 155
 поголовен данък 34, 72
 поземлен данък 35, 72
 Полибий, писател 104
 Поливот, гр. 151
 Полина, вж. Аполония 91
 Полис Кастелон, кр. 177
 Поморие, вж. Анхиало 13, 89
 Помпей, лично име 109
 Помпейопол, гр. 214
 Помпий, военачалник 215
 Понт, диоцез 23, 37, 51, 74; обл. 151, 213, 262, 263, 264, 265, 268
 Понтес, кр. 165, 166
 Понтесерион, кр. 166
 Понтийско море 213
 Понцас, кр. 163
 Попина, с. 169
 Prorsulae, вж. Максимианопол 88
 Порта Пинкиана 117
 Постол, вж. Пеле 91
 Потамукастело, кр. 176
 Потес, кр. 163
 Поти, р. 183
 Потидея, вж. Касандрия 110, 158
 Поян, вж. Аполония 93
 прабългари, пл. 289
 Прасицана, вж. Прискиана 161
 Прахово, вж. Аликанибург 163, 166
 Превалитана, провинция 35, 47, 71, 94
 praeses, вж. index 51
 презвитер Григорий, български писател 205
 презид, вж. коректор 46
 Президио, кр. 178
 Преидис, кр. 178
 претор, длъжност 6, 50, 51, 52, 54, 56, 58, 294
 преторински префект 72, 113
 префект, управител на префектура 50, 291
 praefectus urbi, градоначалник 40
 Прецуриес, кр. 162
 Примана, вж. Корфовуна 91
 примикирий, началник на императорските секретари 45, 46, 56
 примипилари, длъжностни лица 37
 Примониана, кр. 161
 Приниана, кр. 160
 Приск, стратег 223, 318, 319, 320, 321—327, 330, 337, 338, 341, 342, 343, 344, 349, 350, 351, 352
 Приск Ритор, писател 259, 260
 Приск Тракиец, писател 208
 Прискиана, кр. 161
 Прискупера, кр. 160
 Проб, имп. 207
 Проб, консул 35, 36
 Провину, кр. 177
 проконсул, титла 45, 56

- Прокопий Кесарийски, писател 5, 9, 10, 11, 12, 13, 48, 89, 93, 103, 116, 119, 130, 137, 156, 163, 168, 169, 172, 180, 212, 214, 259, 267, 291, 345, 353
 Проклиана, проход 318
 Прокъл Атинянина, философ 210, 212
 Пропонтида 190, 265
 Протиана, кр. 161
 Псевдомаврикий, писател 5, 15, 272, 273, 320
 Птохион, кр. 160
 Pulrudeva, вж. Пловдив 89
 Пулхериопол, вж. Берат 93
 Пулхра Теодора, кр. 178
 Пусинон, кр. 176
 Пустоградско, с. 92
 Путидис, кр. 167
 Първа Галатия, провинция 57
 Първа Македония, провинция 48, 90
 Първа Мизия, провинция 47
 Първа Юстиниана, гр. 6, 47, 48, 49, 71, 197
 първобългари, пл. 6, 7, 10—13, 96, 110, 180, 205, 230, 235, 252, 265, 291

 Равена, гр. 31, 119, 120, 135, 181
 Равестон, кр. 160
 Разград, гр. 90
 Раковица, вж. Дортикум 166
 Ракули, кр. 177
 Рамфос, местност 313
 Рациария, гр. 32, 94, 161, 167, 299
 рационализъм, философско течение 96
 Рѣуаѣ, лично име 216
 Регата, местност 116
 Региум, гр. 216, 313
 Редесто, гр. 174
 Рейн, р. 100, 102, 269
 Река Девня, с. 89
 Рекитанг, лично име 11, 112
 ректор, вж. коректор 46
 ректор, титла 65
 gestores, управители на провинции 45
 Ремесиана, вж. Бела Паланка 93, 157, 162
 Ремисианска област 160, 162
 Рендийски залив, вж. Орфански залив 159
 Репорденес, кр. 162
 Ресидина, кр. 178
 Ретия, обл. 100
 Ретски планини 100
 Рецидива, кр. 48
 Ржан, вж. Арсена 162
 Ригинокастел, кр. 162
 Рила, с. 162
 Рим 41, 42, 68, 69, 99, 116, 118, 122, 208, 216, 276, 305, 355
 Римска империя 40, 208
 Рион, гр. 183
 Рисиулф, лангобард 130, 131
 Рихиум, р. 159
 роби 10, 28, 29, 35, 36, 41, 59, 61, 79, 130
 Рога, вж. Златен рог 191
 Рогаторион, кр. 243
 Родопа, провинция 33, 46, 88, 168, 175, 176
 Родопи, планина 46
 Родос, остров 214
 Родос, провинция 62—64
 Ролигерас, кр. 162
 Романиана, кр. 161
 Ромилиана, кр. 163
 Рона, р. 102
 Ротун, кр. 161
 Рубуста, кр. 178
 Румъния 231, 325, 326

 Русе, гр. 177, 308
 Русинон, гр. 89
 Ровскиаѣ, кр. 129
 Рустикий, лично име 300
 Руфин, управител на префектура 11, 34, 113, 114, 213
 Ряхово, вж. Апиария 90, 169, 308

 Сабуленте Каналион, местност 301, 319
 Сава, р. 232, 248, 250, 251, 252, 253, 255, 318, 320, 343
 Савиниривес, кр. 162
 савири, хунско племе 112, 183, 184, 234, 339
 савромати, пл. 139, 155
 Савсадия, вж. Кавак 88
 сагини, пл. 137
 Сазлийка, р. 176
 саки, пл. 221
 Сакисос, кр. 176
 Salambria, гр. 88
 Салвиан, подстратег 318, 319
 Салеврис, кр. 161
 Салона, гр. 116, 135
 Салтопиргос, кр. 169
 Салтос Бурамисиос, гр. 93
 Самарканд, гр. 221, 340
 Самотраки, остров 92
 Сампос Йовиос, гр. 93
 Самуил, български цар 92
 Самур, аварски военачалник 318
 Сандилх, вожд на утигурите 143, 144, 187, 202, 203, 220
 Сандърлък, селище 180
 Сапарева баня, с. 47, 93, 161
 сарацини, пл. 150, 151, 153
 Сардика, гр. 157
 Сарматес, кр. 162
 сармати, вж. савромати 139
 Сарматон, кр. 177
 Сарозий, алански вожд 233, 242, 243
 Сароски залив 111, 199
 Sacer comitatus, императорска свита 31
 Сатала, гр. 106
 Сварун, славянско лично име 184
 Свегогмензе, кр. 162
 Св. Кирил, кр. 170
 Св. Мамант, предградие на Цариград 211
 Св. Теодор, кр. 177
 Св. Траян, кр. 176
 Св. Юлиан, кр. 177
 Свидас, 219
 свободни колонии 36
 Севастиан, префект 43
 Севастопол, селище 89
 Севаступол, вж. Августес 176
 Север, римски император 207
 Северна Дардания, обл. 47
 Седмоградско 243
 Сезострис, египетски фараон 329
 Сексантаприста, вж. Русе 177
 Секунда Юстиниана, вж. Липлян 157
 Секундин, лично име 209
 sescupdicarius, помощник на примикирия 45
 Секуриска, вж. Никопол 89, 168, 207, 333
 Селановци, с. 167
 Селевкия, гр. 151
 сенат 54, 234
 сенатори 36
 Септеказас, кр. 163
 Septim, вж. Евдомон 312
 Сергий, военачалник 202, 216
 Сардика, гр. 27, 31, 47, 93, 134, 135, 161

- Серес, гр. 91
 Серет, кр. 160
 servi casati, роби 35
 Сестос, гр. 111, 187
 Сетлотес, кр. 163
 Сигизбулд, консул 37
 сикамбри, пл. 102
 Сики, предградие на Цариград 191, 208, 210, 211, 264, 265, 266
 Сикидава, вж. Зикидева 177, 345, 353
 Сикле, кр. 160
 Силзивул, турски хаган 222, 223, 224, 228, 230, 239, 241, 242, 256, 258
 Силиврия, гр. 50, 88, 173, 208, 313, 314
 силиква, монета 61
 Силистра, гр. 31, 32, 90, 231
 Силтики, селище 88
 Симеон, български цар 205
 Синган, остров 341
 Сингидунум, гр. 31, 94, 112, 130, 164, 250, 251, 252, 270, 292, 293, 317, 341, 342, 343, 349
 Синекдемос, съчинение 5, 9
 сини, партия 190
 Снийон, племенен вожд 113, 144
 Синитово, с. 176
 снноне, налог 34, 154
 Синоп, гр. 228
 Сир-Даря, р. 242
 Сирия 102, 205, 215, 258, 259, 266
 Сириус, звезда 96
 Сирмийски остров 250, 255
 Сирмиум, гр. 48, 94, 101, 112, 115, 116, 129, 151, 207, 216, 225, 226, 232, 244, 245, 248, 250, 251, 253, 254, 255, 256, 269, 292, 318
 Сисиниол, лично име 114
 Ситас, военачалник 105
 Ситос, стратег 251, 252
 Сицилия 115, 134
 скамари, дружини от избягали роби и колони 249
 Скампа, кр. 93
 Скамплизо, кр. 161
 Скарес, кр. 161
 Скаротасалукра, кр. 176
 Скарипара, кр. 163
 Скасетаанска област 162
 Скатрина, кр. 177
 Скванес, кр. 161
 Скедева, кр. 178
 Скемнас, кр. 176
 Скентудиес, кр. 161
 Скептон, гр. 93
 Скиатас, остров 93
 Скидреус, кр. 160
 Скинзериес, кр. 162
 скинити, номадски племена 263
 Скитакес, кр. 176
 скити, вж. турки 338
 скити, пл. 12, 98, 102, 141, 154, 185, 211, 215, 221, 230, 231, 239, 260, 274, 276, 277, 278, 290
 Скитиас, кр. 178
 Скития, вж. Добруджа 7, 9, 12, 299
 Скития, провинция 21, 22, 33, 46, 62, 63, 64, 75, 82, 90, 97, 101, 168, 170, 177, 186, 209, 214, 244, 247
 склавини, пл. 352
 Скодра, гр. 94
 Скопелос, остров 93
 Скопенцана, кр. 161
 Скопие, гр. 94, 149, 156, 353
 Скопис, гр. 332
 скрибони, телохранители 294, 334, 354
 скриниари, длъжностни лица 101
 scrinium cognitioium, отдел от императорската канцелария 100
 scrinium epistolarium, отдел от имп. канцелария 100
 scrinium libellorum, отдел от имп. канцелария 100
 scrinium memoriae, отдел от имп. канцелария 100
 Скулкобург, кр. 163
 Скумвро, кр. 162
 Скупи, вж. Злокучене 94
 Скупсион, кр. 161, 332
 славини, пл. 5, 10, 12, 15, 117, 151
 славяни 6—9, 11—16, 96, 117—120, 123—126, 128, 130, 131, 134, 136, 146, 147, 150, 153, 154, 182, 183, 205, 216, 231, 232, 250—252, 254, 265, 272, 277, 278, 281, 284—287, 289, 291, 296, 297, 311, 317, 318, 321—323, 325, 330, 332, 336, 348, 353, 354
 Словения 101
 Сморнас, кр. 165
 согдан, пл. 239
 Согдиана, обл. 97, 221
 Созомен, писател 22
 Солах, аварски пратеник 254
 Солвану, кр. 176
 солид, златна монета 51, 56, 220, 292
 Солин, вж. Салона 116
 Солонмон, византийски военачалник 113—115, 232
 Солун, гр. 48, 79, 90, 116, 135, 146, 159
 Солунски залив 159
 Сомалия 97
 Состений, пристанище 210, 212
 София, вж. Сердика 27, 47, 93, 157
 спалион, съоръжение 184
 Спарзевгун, хаган 340
 Спатизос, кр. 177
 spectabiles, ранг 24, 55
 Спелонка, кр. 162
 Спивирос, кр. 177
 спори, пл. 126
 Средиземна Дакия, провинция 71, 93
 Средиземно море 97, 99
 Средна Азия 97, 185
 Средна Европа 112
 Средни Алпи 100
 Срем, обл. 250
 Сремска Митровица, вж. Сирмиум 94
 Сръбска Морава, р. 156
 Стамазо, кр. 161
 Стара Загора, гр. 45, 89
 Стара планина 46, 47, 96, 161, 318
 Стариград, селище 92
 Стари Епир, провинция 35, 207
 Стамбисхан, турски предводител 338
 Стендас, кр. 163
 Стенекорта, кр. 161
 Стенес, кр. 161, 162
 Стилибург, кр. 166
 Стоби, гр. 47, 92
 Стоца, пълководец 114
 Страментиас, кр. 161
 Странваста, кр. 162
 Странджа планина 46, 310
 стратег, военен управител 50, 51, 105, 107, 113, 297, 300, 301, 303, 304, 307, 312, 323, 333, 334
 стратег автократор, длъжност 248
 стратилат, началник на войската 22, 47, 209
 Стронгес, кр. 162

- Стронгилон, кр. 170
 Струас, кр. 161
 Струмски залив, вж. Орфански залив 159
 Стъклен, местност 90
 Стъклен, с. 178
 Суавастас, кр. 162
 Суания, обл. 243
 Суварас, кр. 162
 Сугдайна, вж. Бухара 340
 Суданел, кр. 176
 Сукивида, кр. 168
 Сукидава, кр. 169
 Сурас, кр. 177
 Сурикон, кр. 160
 Суровичево, вж. Новиград 91
 Сурон, гр. 215
 Сусиана, кр. 166
 Сухум, гр. 243
 схолари, императорски войски 191
 Схоластик, византийски военачалник 136
 Сяр, вж. Серес 91
 Сърбия 94

 Таваличево, с. 149
 Тавгаст, гр. 338
 Тавлант, митологично лице 101
 тавланти, пл. 101
 Тавор, с. 149
 таври, пл. 141, 154
 Тавризион, селище 149, 156
 Таврически полуостров 228
 Таврокомон, кр. 177
 Тагма, лично име 224
 таксиарси, военачалници 191, 249, 297, 302, 323, 334, 335
 Талас, селище 223
 Таласий, управител на префектура 23, 30
 Тамонвари, кр. 176
 Танаис, р. 137, 138, 141, 143, 185, 217
 Таната, кр. 165
 Таргитий, лично име 224—227, 248, 250, 296, 298, 328, 338, 343
 Тарду, турски вожд 222, 230
 Тарпорон, кр. 162
 Тарсанда, кр. 176
 тархан, титла 224
 Тасос, остров 92
 Татимер, военачалник 324, 325, 327
 Тациан, лично име 28
 Тезули, кр. 160
 Телефис, селище 182
 Темистий, писател 26
 Темистокъл 324
 Темиш, р. 351
 Темпе, проход в Гърция 301
 Тенгри, бог 252
 Тенгри Даг, планина 185
 Тешан, планина 222
 Теогаид, пълководец 233, 255, 256
 Теодат, готски военачалник 116
 Теодиберт, франкски крал 180
 Теодор, византийски лекар 245, 246
 Теодор, военачалник 184, 328—330
 Теодор, лично име 264
 Теодор, сиденциарий 172
 Теодора, византийска императрица 103—105, 148, 149
 Теодора, вж. Дробета 166
 Теодорих, остготски вожд 105, 115, 116, 117, 140, 208, 216, 317
 Теодорих, скит 264
 Теодоропол, кр. 166, 168, 176, 177, 333

 Теодосиев кодекс 19, 20
 Теодосий I, византийски имп. 30, 34, 88, 90, 207
 Теодосий II, виз. император 19, 30, 37, 87, 207, 208, 260
 Теодосий, тракиец 148
 Theodosiopolis, вж. Панидос 88
 Теодот, военачалник 26
 Теодот, управител на префектура 84
 Теофан, писател 205, 213—217, 343, 348, 351
 Теофан Византийски, писател 5, 13, 217
 Теофилакт Симоката, писател 5, 16, 219, 258, 291, 292, 294, 297, 301, 310, 311, 320, 348
 териак, лекарство 282
 Тернас, кр. 160
 Терма лутра, вж. Лъджакьой 175
 Терма, кр. 159, 178
 Термически залив, вж. Солунски залив 159
 Термопили, проход 111, 194, 201
 Тесалия 12, 91, 160, 180, 206; провинция 35, 92, 96, 111, 158
 Тесалоника, вж. Солун 90
 Тескос, гр. 187
 Тетово, гр. 162
 Тетрастоа, площад в Цариград 207
 Теупол, вж. Антиохия 42
 Тиберий, византийски имп. 13, 82, 227, 228, 231, 233, 248, 250, 257, 259, 268, 269
 Тибър, р. 117, 276
 Тива, гр. 92, 189
 Тигас, кр. 169, 178
 Тигър, р. 96, 215
 Тиесимонти, кр. 177
 Тил, р. 339
 Тиликион, кр. 169
 Тилито, кр. 178
 Тимакиолон, кр. 163
 Тиматохиом, кр. 163
 Тимена, кр. 166
 Тимиана, кр. 162
 Тимок, р. 166
 тирони, новобранци 98
 Тиса, р. 107, 155, 351
 Тистеон, кр. 160
 Тиункона, кр. 162
 Годор, сенатор 215
 Токиодис, кр. 177
 Тома, управител на префектура 22, 25, 30
 Томес, кр. 162
 Томи, вж. Кюстенджа 7, 21, 22, 46, 70, 90, 168, 300, 344, 352
 Томи, кр. 178
 Топарон, кр. 176
 Топера, кр. 162
 Топир, вж. Русион 89, 132, 175
 Тоскана, обл. 117
 Тотила, готски вожд 122, 127, 128, 131, 134—136, 180
 Травстила, лично име 216
 траки, пл. 9, 11, 13, 16, 89, 98, 111, 118, 121, 123, 154, 207, 215
 Thracia Secunda, провинция 46
 Тракийски Херсонес, полуостров 111, 186
 Тракийско море, вж. Егейско море 265
 Тракийски диоцез 23, 33, 34, 37, 45, 46, 60, 168, 170
 Тракия, обл. 6—13, 20, 22, 27, 31, 32, 35, 38, 50, 52—54, 56—58, 74, 88, 89, 96, 98, 100—117, 118, 121, 123, 124, 129, 134, 136, 137, 139, 142, 144, 147, 148, 151—153, 172, 175, 176, 180, 181, 185, 186, 190, 201, 203, 208—210, 214, 216, 220,

- 237, 262, 266, 270, 275, 293, 299, 302, 303, 307, 316, 317, 320, 321, 333; провинция 33, 45, 89, 168, 176
- Трансмариска, гр. 31, 169
- Трапезунт, 137, 243
- Трасарих, готски военачалник 177
- Трасариху, кр. 177
- Трасиана, кр. 163
- Трасу, кр. 176
- Траян, византийски пълководец 269
- Траян, император 89, 90, 127, 165, 166, 175, 352
- Траянова Дакия, обл. 47
- Траянопол, гр. 88, 168, 175
- Тредететилиус, кр. 163
- Трезмис, кр. 90, 178
- Трета Армения, провинция 57
- трибали, пл. 98, 99
- триболи, военно съоръжение 275
- Трибониан, юрист 19
- трибун 83, 213, 297
- трибуни нотари, императорски секретари 45, 46
- tribunus peditum, началник на пехотна войска 334
- Трикеса, кр. 167
- Трики, кр. 92
- Трикорния, гр. 94
- Тримонтium, вж. Пловдив 89
- Трискиана, кр. 161
- Троада, гр. 156, 180
- Троянски проход 352
- Тгораеум Траіапi, вж. Адамклисе 90, 299
- Тугуриас, кр. 161
- Тукидид 91, 104
- Тулдих, турски хаган 340
- Тулеус, кр. 176
- Тулиан, лично име 127, 128
- Тулкобурго, кр. 162
- Тулча, вж. Егисос 90, 170
- Тунджа, р. 46
- Туривас, кр. 163
- Турикла, кр. 161
- Туримунд, военачалник 122
- Турис, гр. 127
- Туркестан 97
- турки, пл. 13, 15, 180, 217, 218, 221—223, 227, 228, 239, 241—243, 253, 256, 258, 268, 274, 278, 298, 338, 340, 341
- Турксант, турски вожд 227, 228
- Турну Северин, гр. 165
- Турулис, кр. 177
- Турум, турк 340
- Турус, кр. 161
- Тусудеас, кр. 161
- Тутиана, кр. 160
- Тутракан, вж. Трансмариска 169
- Тян Шан, планина 185
- Тържището Таврокефалон, кр. 176
- Уар, турски вожд 339
- угури, пл. 241, 242
- Uj Palanka, вж. Литерата 48
- Уку, кр. 176
- Улиарис, остроготски пълководец 115
- Улигаг, херул 142
- Улимут, лично име 118
- Улметум, кр. 170
- Улпиана, вж. Липлян 94, 157
- ултизури, пл. 185, 186
- Унгария 94, 101
- унигури, пл. 234
- унугури, пл. 339
- Урал, вж. Даих 242
- Урвриана, кр. 162
- Урдаус, кр. 176
- Урфа, вж. Осроена 215
- Услибад, гепид 225, 226, 246, 248
- Усиана, кр. 160
- Усигард, ант 12, 183
- Uscudata, вж. Адрианопол 89
- Утигур, лично име 138
- утигури, пл. 10, 12, 137, 138, 140, 141—144, 185—187, 201, 202, 204, 220, 225, 229, 237, 242
- Утус, кр. 168
- Фазас, пълководец 121
- Фазис, вж. Поти 183, 220, 243
- Фазис, вж. Рион 183
- факции, партии 108
- Фанагурис, гр. 141
- Фаранорес, кр. 162
- Фарас, военачалник 113
- Фарсала, гр. 92
- Фаские, кр. 160
- федерати 9, 84, 85, 96, 113, 116, 130, 140
- Фере, гр. 175
- Фест, консул 23, 30
- фидеикомис, завещание 28
- Филимут, военачалник 123, 134
- Филип II Македонски 89, 91
- Филипи, гр. 91
- Филипик, военачалник 270
- Филипопол, вж. Пловдив 31, 45, 89, 146, 176, 261, 310, 353
- Филомидис, гр. 151
- Фируз, вж. Пероз 218
- Флорентиана, кр. 163
- Флорентин, с. 163
- Флоренций, тракиец 11, 107, 214
- Фока, византийски император 16, 355, 356
- фолер, монета 213
- Фосатон, кр. 178
- Фотий, патриарх 217
- Фракелан, кр. 160
- франки, пл. 102, 119, 180, 182, 238, 317
- Франция, 317
- Фрерария, кр. 162
- Фригия, провинция 55; област 97, 99, 151, 153
- Фригия Пакатиана, обл. 58
- Фули, селище 228
- хаган 225, 226, 233, 294—295, 296, 298—300, 302, 303, 307, 308, 310
- Хадруметум, селище 114
- Халазар, хун 129
- Халаро, кр. 163
- Халкидически полуостров, 110, 158
- Халкидон, вж. Кадъкьой 262, 347
- Халкидонски събор 262
- Халкийска врата 108
- Халкитида, вж. Халки 298
- Ханарангос, лично име 129
- Харадрос, кр. 160
- Хармония, гр. 92
- хартулари, секретари 45, 56
- Хеброс, вж. Марица 131, 176, 226, 229
- хегемон, вж. коректор 46, 78—90, 92, 94
- Хездупара, кр. 162
- Хекатей, писател 291
- Хеланик, писател 291
- хелеполис, стенобитни машини 309
- Хелеспонт, вж. Дарданели 97, 111, 174, 186, 199, 261

- хелури, вж. херули 235
Хемимонт, провинция 7, 33, 46, 58, 60, 89, 168, 176, 177
Хемус, пл. 299, 300, 303
Хераклея, вж. Перинт 31, 88, 114, 168, 173, 174, 206, 277, 313, 314, 316, 319, 321
Хераклея Линкестийска, вж. Лерин 91
Heraclia Saptica, вж. Зервохори 91
Хераклея Стримонска, вж. Зервохори 91
Хердускера, кр. 162
Херинон, кр. 177
Херкулес 213
Херо, лично име 187
Херодиан, лично име 227
Херодот 104, 139, 221, 291
Херсон, гр. 111, 141, 228
Херсонес, вж. Галиполски полуостров 10, 174
Херсонес, вж. Кримски полуостров 201, 253, 260
херули, пл. 107, 112, 113, 118, 123, 130, 235, 267
херхири, вж. киргизи 223
Хетукоме, селище 192
Хиерокъл, писател 5, 9, 87
Хиерон, гр. 213
Хилвудий, пълководец 10, 123—125, 127
Хилдеберт, крал на Австразия, 317
хилиарх, военна длъжност 303, 305
Хиниалон, хунски военачалник 142, 143
Хиног, вж. Аксиоп. 90
Химавпаруври, кр. 176
Хипата, гр. 92
Хипатий, консул 23, 26
хиподром 108, 109
Хиркански планини 100
Хисарски бани, вж. Севаступол 176
холиати, пл. 224, 242
Хомер 291, 312
Хонорий, император 34, 37
Хореум Марги, вж. Кюприя 94
Хосрой I, персийски цар 11, 102, 109, 153, 182, 205, 227, 239, 258, 268, 269
Хрисант, кр. 177
χρυσόδουρον, данък 72
Христопол, вж. Кавала 92
Хрупища, с. 92
Хтос, вж. Хетукоме 192
хуни, пл. 8, 10, 13, 110, 113, 114, 116, 117, 121, 124, 127, 137, 140, 142, 144, 146, 148, 150—153, 158, 168, 175, 182, 183, 196, 197, 209, 211—216, 220, 229, 230, 255, 259, 263, 275, 276, 292, 298, 299
хуни кутригури, пл. 141, 248
хуни савири, пл. 185
хуни утигури, пл. 138, 142
Хунон, кр. 168
Хърватско 101
Хърсово, вж. Карсиум 90, 178
- цани, вж. мисимиани 184
Цапари, вж. Запара 92
Цариград 8, 10, 41, 45, 103, 107, 149, 152, 154, 191, 205, 207, 216, 218, 219, 259, 262, 266, 312, 314, 347
Цасклис, кр. 178
Цебрус, вж. Горни Цибър 31
Цезар, Гай Юлий 100
Черценуцас, кр. 162
Цибра, р. 163, 167
- Цибрица, р. 46
Цибър Варош, вж. Кеброс 167
цигани 315
Циидон, кр. 177
Цикладски острови, провинция 63, 64, 82, 261
Цимес, кр. 161
Цинциев закон 81
Цитаегус, кр. 177
Цоида, гр. 89
Цонполегон, кр. 177
Цурулум, кр. 132, 320
Цутрато, кр. 163
- Чезава, р. 165
Черен залив, вж. Сароски залив 111
Черкасск, гр. 242
Черковица, с. 333
Черна, вж. Тил 339
Черна вода, гр. 170
Черно море 46, 50, 137—139, 177, 263, 269
Чирпан, гр. 89
Чорлу, гр. 132, 317, 322
- Шар планина 157
Шварцвалд, вж. Келтски планини 100
Шедели, вж. Кавак 88
- Щайермарк, обл. 101
- Югославия 47, 48, 94, 157, 161
Юдеос, кр. 166
Юлдуз, р. 222
Юлий Африкан, писател 205
Юлиовале, кр. 163
Юст, лично име 109
Юстин I, византийски император 13, 26, 99, 105, 106, 149, 150, 157, 185, 212, 224, 236, 266, 267
Юстин, илириец 149
Юстин, консул 84
Юстин, лично име 134, 136, 214, 233, 235
Юстин II, византийски император 7, 74, 75, 78, 214, 217, 218, 221, 227, 228, 236, 239, 244, 246, 248, 258, 267—269, 334
Юстиниан I, 5—10, 13, 16, 19, 26, 28, 31, 39, 40, 45, 47, 48, 50, 56, 58, 65, 67—75, 80—81, 83, 84, 86, 99, 103, 104, 106, 107—109, 112, 115, 116, 123, 127, 129, 132, 134—136, 138, 141—144, 146—148, 150—152, 153, 154, 158, 159, 163—175, 181, 182, 189, 197, 205, 212—215, 216, 218, 220, 225, 233—235, 237, 244, 267—269, 312, 331, 339
Юстиниан, лично име 134
Юстиниана Прима, гр. 156, 157
Юстинианов кодекс 5, 19, 20, 27
Юстинианопол, кр. 177
- язиги, пл. 155
Яксарт, вж. Оих 221, 242, 340
Яломица, вж. Иливакия 325
Ямбол, гр. 89
Янтра, р. 169, 333, 346
Яръм-бургас, вж. Мелантиада 190
Ясеница, р. 163
Ястреб, вж. Пизос 176
Ятрус, гр. 169, 333, 345, 346

СЪКРАЩЕНИЯ — ABBREVIATIONES

СПИСАНИЯ И ПОРЕДИЦИ

БИБ	— Българска историческа библиотека	СББАН	— Сборник на Българската академия на науките
ВВр	— Византийский временник	СпБАН	— Списание на Българската академия на науките
ВДИ	— Вестник древней истории	СБНУК	— Сборник за народни умотворения, наука и книжнина
ГСУиф	— Годишник на Софийския университет, Историко-филологически факултет	AASS	— Acta Sanctorum
ИАИ	— Известия на Археологическия институт при БАН (продължение на ИБАИ)	AEMÖ	— Archäologisch-epigraphische Mitteilungen aus Österreich
ИБАИ	— Известия на Българския археологически институт	BZ	— Byzantinische Zeitschrift
ИБИД	— Известия на Българското историческо дружество	PGr	— Patrologia Graeca
ИИБЕ	— Известия на Института за български език	HGM	— Historici Graeci Minores
ИИБИ	— Известия на Института за българска история	MGH	— Monumenta Germaniae historica
ИИД	— Известия на Историческото дружество в София	PWRE	— Paulys Real-Encyclopädie der klassischen Altertumswissenschaft. Neue Bearbeitung von G. Wissowa, W. Kroll, K. Mittelhaus, K. Ziegl
ИРАИК	— Известия на Руския археологически институт в Константинопол	RA	— Revue archéologique
Ист. Пр.	— Исторически преглед	SBWA	— Sitzungsberichte der Akademie der Wissenschaften zu Wien
МПр	— Македонски преглед		

ИЗПОЛЗУВАНА ЛИТЕРАТУРА—INDEX LIBRORUM ADHIBITORUM

(Споменати са съчинения и статии, въз основа на които е направен коментарът. Останалата литература е посочена в уводите към съответните извори.)

- М. Арnaudов, Студии върху българските обреди и легенди, София 1924.
 В. Бешевлиев, Първобългарски надписи, ГСУиф XXX, 1, София 1934.
 Същият, Вратата на първобългарите, ГСУиф, XXXV, 1, 1939.
 Същият, Участието на траките в обществения живот на провинция Тракия, ИИБИ, I, 1951.
 Същият, Античната топонимия у нас като исторически извор, ИИБЕ, III, 1954.
 Същият, Латинските местни имена в Мизия и Тракия, Сборник Г. Кацаров, ч. II, София 1955.
 Същият, Две бележки към текста на Теофилакт Симоката, СпБАН, LXXI, 1950.
 С. Бобчев, Nicopolis ad Istrum, ИБАИ, V, 1929.
 М. Ю. Брайтчевский, Об „антах“ Псевдомаврикия, СЭ, 1953, 2.
 Ал. Бурмов, Към въпроса за произхода на прабългарите, ИБИД, XXII—XXIII, 1948.
 Ив. Венедиков, Варгала: Разкопки и проучвания I, София 1948.
 В. Велков, Сведенията на Темистий за Тракия, Сборник Г. Кацаров, ч. II, София 1955.
 Вл. Георгиев, За произхода на древното население от с.-и. част на Балканския полуостров, Сборник Г. Кацаров, ч. II, София 1955.
 Б. Геров, Към тълкуването на едно място от Пизоския надпис и на Cod. Iust. X, 1—4, Изследвания в чест на акад. Д. Дечев, София 1958.
 Н. Геров, Речник на българският език, Пловдив 1899.
 Д. Дечев, Източногерманският произход на българското народностно име, ГСУиф, XXII, 11, 1926.
 Същият, Привидно споменаване на българското народностно име в един папирус в Египет, СпБАН, LXXI, 1950.
 А. Д. Дмитрев, Движение скамаров, ВВр, V, 1952.
 Ив. Дуйчев, Нови житийни данни за похода на Никифор I в България през 811 г., СпБАН, LIV, 1936.
 Същият, Балканският Югоизток през първата половина на VI век, Беломорски преглед, I, 1942.
 Същият, За наименованието на Марцианополис—Девня, ИИД, XIX—XX, 1944.
 Същият, Проучвания върху българското средновековие, СбБАН, XLI, клон Историко-филологичен 21, 1945.
 Същият, Най-ранни връзки между славяни и първобългари, Сборник Г. Кацаров, ч. II, София 1955.
 Ф. Дьолгер, Средновековното „семејство на владетелите и народите“ и българският владетел, СпБАН, Ист.-фил., LXVI, 1943.
 А. П. Дьяконов, Византийские димы и факции (τὰ μέρη) в V—VII вв., Византийский сборник, М.—Л. 1945.
 В. Н. Златарски, История на българската държава през средните векове, I, София 1918.

- Йорд. Иванов, Северна Македония, София 1906.
 Същият, Българите в Македония, София 1917.
 Същият, Богомилски книги и легенди, София 1925.
 Същият, Български старини от Македония, София 1931.
 Т. Иванов, Новооткритият античен град Абрит при Разград, Ист. Пр., XII, 1956.
 К. Иречек, Княжество България, II, Пътувания по България, Пловдив 1899.
 Същият, История на българите, поправки и добавки, София 1939.
 А. П. Каждан, О некоторых вопросах истории становления феодальных отношений в Римской империи, ВДИ 1953, № 3.
 Г. Кацаров, Принос към старата история на София (Материали за историята на София, кн. I), София 1910.
 Същият, Клетвата у езическите българи, СпБАН, Ист.-фил., III, 1913.
 Същият, София в древността, Юбилейна книга на град София (1878—1920), София 1928.
 Г. Кацаров — Д. Дечев, Извори за старата история на Тракия и Македония, София 1949.
 Г. И. Кацаров, Р. Попов, Йорд. Господинов, Предисторически и старохристиянски паметници от София и околността, София 1929.
 С. И. Ковалев, Опыт периодизации римской истории, ВДИ 1955, № 4.
 Ю. Кулаковский, История Византии, I—III, Киев 1910—1915.
 Същият, Славянское слово „плот“ в записи византийцев, ВВр, VII, 1900.
 М. В. Левченко, Материалы для внутренней истории Восточной Римской империи V—VI, вв., Византийский сборник, М.—Л. 1945.
 Същият, Венеты и прасины в Византии V—VII в., ВВр, I, 1946.
 Стр. Лишев, Прабългарите и българското народностно име в Европа, ИИБИ, III—IV 1954.
 Л. Милетич, По въпроса за произхода на името Охрид, МПр, II, 2, 1926.
 П. Мутафчиев, Съдбините на средновековния Дръстър, Сборник Силистра и Добруджа, София 1927.
 Същият, Българи и румъни в историята на дунавските земи, София 1927.
 Същият, Към църковно-историческата география на Пловдивско, Сборник в чест на митрополит Максим, София 1931.
 Същият, Старият друм през Траянова врата, СпБАН, XXXVII, 53, 1937.
 И. С. Перетерский, Дигесты Юстиниана. Очерки по истории составления и общая характеристика, Москва 1956.
 Н. В. Пигулевская, Византия и Иран, Москва 1946.
 Същата, Византия и Иран на рубеже VI и VII веков, М.—Л. 1946.
 Подбрани извори за историята на Византия, под ред. на проф. Д. Ангелов, София 1956.
 А. Сп. Разбойников, Где е било селището и крепостта Бурдепто?, ИБИБ, XIX—XX, София 1944.
 В. Регель, О городе Платинополе, Сборник в честь Помяловского, СПб 1897.
 Ст. Романски, Имената на някои македонски градове: 1. Солун, МПр V, 2, 1929.
 Същият, Имената на някои македонски градове: 2. Охрид, МПр V, 3, 1929.
 Същият, Имената на някои македонски градове: 3. Битоля, МПр V, 4, 1929.
 Същият, Имената на два крайдунавски града: 2. Силистра. Сборник в чест на проф. Л. Милетич, София 1933.
 Б. А. Рыбаков, Анты и Киевская Русь, ВДИ, 1939, 1.
 Ив. Снегаров, Град Охрид, Исторически очерк, МПр, II, 2, 1926.
 Същият, Солун в българската духовна култура, София 1937.
 Ст. Станојевић, Три прилога историко-географии. 1. Сремско острово, Глас СХХХVI, 1927.
 Същият, Византија и Срби, I, Нови Сад 1903.
 Ив. Странски, Бележки върху еднозърнестия лимец, СпБАН, XLVI, 1934.
 М. Я. Сюзюмов, К вопросу о процессах феодализации в Римской империи, ВДИ 1955, № 1.

- Я. Тодоров, *Durostorum* — Принос към античната история на Силистра, Сборник Силистра и Добруджа, София 1927.
- Ф. И. Успенский, Партии цирка и димы в Константинополе, ВВр, I, 1894.
- Феофилакт Симокатта, История, перевод С. П. Кондратьева, Москва 1957.
- Д. Цухлев, История на града Видин и неговата област, София 1932.
- Кап. Цыбышев, Маврикий, Тактика и стратегия, СПб 1903.
- Е. М. Штаэрман, Проблема падения рабовладельческого строя, ВДИ, 1953, № 2.
- Д. Яранов, Името на град Ямбол, МПр, IX, 2, 1934.
- Κ. Ἀποστολίδης, Σημειώματα περὶ Πλωτινουπόλεως καὶ Διδυμοτείχου, Θεακικά, IX, 1938.
- V. Βαφείδης, Ἡ ἐκ Διδυμοτείχου ἀναθηματικὴ στήλη πλωτινουπολιτῶν. Θεακικά, VIII, 1937.
- L. Bréhier, Les institutions de l'empire byzantin, Paris 1949.
- R. Cantarella, Studi bizantini e neoellenici, IV, 1935.
- R. Collart, Philippes, ville des Macédoine, depuis ses origines jusqu'à la fin de l'époque romaine, Paris 1937.
- A. Déléage, La capitation du Bas-Empire, Macōn 1945.
- C. C. Diclescu, Die Gepiden. Forschungen zur Geschichte Dakiens im frühen Mittelalter und zur Vorgeschichte des rumänischen Volkes, I, Leipzig 1923.
- F. Dölger, Geschichte des byzantinischen Finanzverwaltung besonders im X—XI Jahrhundert, Leipzig—Berlin 1927.
- Idem, Der Bulgarenherrscher als geistlicher Sohn des byzantinischen Kaisers. Сборник в памет на П. Ников, София 1940.
- Idem, Die „Familie der Könige“ im Mittelalter. Historisches Jahrbuch, 1940.
- I. Dujčev, Bemerkungen zu byzantinischen Historikern, BZ, XLI, 1, 1941.
- Ch. Edson, The Location of Cellae and the Route of the Via Egnatia in Western Macedonia, Classical Philology, XLVI, 1, January 1951.
- A. Emerau, Apocrisiaires et apocrisiarat. Notion de l'apocrisiarat: ses variétés à travers l'histoire (Echos d'Orient XVII, 1914).
- Idem, Les apocrisiaires en Orient, Echos d'Orient, XVII, 1914.
- Flavii Arriani Quae extant omnia, ed. Roos, Lipsiae 1907 (Prolegomena).
- B. Геров, Zur Frage nach der altbulgarischen Form des Namens der Stadt Saloniki, Сборник в памет на П. Ников, София 1940.
- R. Grosse, Römische Militärgeschichte, Berlin 1920.
- R. Grousset, L'Empire des steppes, Paris 1941.
- J. G. Hahn, Reise von Belgrad nach Salonik, Wien 1868.
- R. Hennig, Die Einführung der Seidenraupenzucht ins Byzantinerreich, BZ, XXXIII, 1933.
- M. J. Higgins, The Persian War of the Emperor Maurice, Washington 1939.
- E. Honigmann, Pour l'Atlas byzantin, Sausadia. Byzantion, XI, 1936.
- Idem, Le Synecdèmos d'Hiéroclès et l'Opuscule géographique de Georges de Chypre, Bruxelles 1939.
- Yv. Janssens, Les Bleus et les Verts sous Maurice, Phocas et Héraclius. Byzantion XI, 2, 1936.
- K. Jireček, Die Heerstrasse von Belgrad nach Konstantinopel und die Balkanpässe, Prag 1877.
- Idem, Das christliche Element in der topographischen Nomenklatur der Balkanländer, SBWA, CXXXVI, 1897.
- Idem, Geschichte der Serben, I, Gotha 1911.
- A. H. M. Jones, The Greec City from Alexander to Justinian, Oxford 1940.
- E. Kalinka, Antike Denkmäler in Bulgarien, Wien 1906, № 34.
- A. Kalopothakes, De Thracia provincia Romana, Lipsiae 1893.
- O. Karlowa, Römische Rechtsgeschichte, I, 1896.
- G. Kazarow, Über die Namen der Stadt Philippopol, Ph. W., 1901.
- Γ. Κόλιας, Τόρνα-ἐπιχώριος γλῶσσα (*Ἐπετηρὶς ἐταιρείας Βυζαντινῶν σπουδῶν, XIV, 1938.
- P. Kretschmer, Archiv f. slav. Phil., XXVII, 1905.
- K. Krambacher, Geschichte des byzantinischen Literatur, München 1897.
- G. Lamprosiades, Ὀδοπορικὸν Ἀπρως-Κερμίν, Θεακικά, II, 1929.
- P. Lemerle, Philippes et la Macédoine sud-orientale, Paris 1945.

- I. Marquart, Die Chronologie der Alttürkischen Inschriften, Leipzig 1893.
 Idem, Osteuropäische und Ostasiatische Streifzüge, Leipzig 1903.
 I. Maspero, Φοιδεράτοι et στρατιῶται dans l'armée byzantine au VIe siècle, BZ, XXI, 1912.
 K. Miller, Itineraria Romana, Stuttgart 1916.
 E. H. Minns, The Art of the Northern Nomads. Proceeding of the British Academy 1942.
 Th. Mommsen, Über die Zeitfolge der Verordnungen Diocletians und seiner Mitregenten, Ges. Schriften, II, 1905.
 H. Monnier, Études de droit byzantin: l'épibolé. Nouv. rev. hist. du droit français et étranger, XVI, 1892, XVIII 1894, XIX 1895.
 G. Moravcsik, Byzantinoturcica I, Die byzantinischen Quellen der Geschichte der Türkvolker, Budapest 1942.
 Idem, Byzantinoturcica II, Sprachreste der Türkvolker in den byzantinischen Quellen, Budapest 1943.
 Idem, Der Name der Bulgaren in einem griechischen Papyrus, Korösi Csoma-Archivum I. Ergänzungsband, 2. Heft, 1935.
 L. Niederle, Über die Σπόροι des Procopios. Archiv f. slav. Phil., XXIII, 1901.
 G. Nioradze, Der Schamanismus bei den sibirischen Völkern, Stuttgart 1925.
 Gr. Novak, Šta su nasivali Iadranskim Morem Herodot i Hekataios, Сборник в помет на П. Ников, София 1940.
 I. Parastavru, Amphipolis, Geschichte und Prosopographie, Leipzig 1936.
 V. Pârvan, Cetatea Tropaeum, Bucureşti 1912.
 Idem, Municipium Aurelium Durostorum, Rivista di Filologia e d'Istruzione classica, N. S., anno II, fasc. 3, Torino 1924.
 Raonyi, A Bookolabrás névhez (Magyar Nyelv.), XXXVI, 1940.
 Paulus Diaconus, Historia Langobardorum, Scr. r. Lang, saec. VI—IX.
 L. Robert, Les villes de la Chersonèse et de la Thrace, Hellenica V, 1948.
 O. Seeck, Regesten der Kaiser und Päpste, Stuttgart 1919.
 G. Seure, Nicopolis ad Istrum, RA, II, 1907.
 E. Stein, Studien zur Geschichte des byzantinischen Reiches, Stuttgart 1919.
 Idem, Geschichte des spätrömischen Reiches, Wien 1928.
 Th. F. Tafel, De viae Romanorum militaris Egnatiae parte orientali, Tubingae 1841.
 O. Tafrali, Thessalonique des origines au XIVe siècle, Paris 1919.
 Idem, La cité Pontique de Dionysopolis, Paris 1927.
 Theophylacti Simocattae Historiae, ed. C. de Boor, Lipsiae 1887.
 A. Tougard, De l'histoire profane dans les actes grecs des Bollandistes, Paris 1874.
 N. Vulič, Archäologische Karte von Jugoslavien, Blatt Kavadarci, Beograd 1938.
 Weiss, Die Dobrudscha im Altertum, Sarajevo 1911.
 L. Wenger, Die Quellen des römischen Rechts, Wien 1953.
 H. Zilliacus, Zum Kampf der Welt Sprachen im oströmischen Reich, Helsinki 1935.

СЪДЪРЖАНИЕ — НОС VOLUMINE CONTINENTUR

Увод от Ив. Дуйчев	5—17
Praefatio	
1. Юстинианов кодекс — увод, превод и бележки от В. Велков	19—38
Codex Iustinianus	
2. Новели на император Юстиниан — увод, превод и бележки от М. Войнов	39—86
Iustiniani Novellae	
3. Пътеводител от Хиерокъл — увод, превод и бележки от В. Тъпкова-Заимова	87—94
Hieroclis Synecdemus	
4. Йоан Лидийски — увод, превод и бележки от В. Тъпкова-Заимова	95—102
Ioannes Lydus	
5. Прокопий Кесарийски —	
Procopius Caesariensis	
1. История на войните и Тайна история — увод, превод и бележки от Ив. Дуйчев	103—154
Libri de bellis VIII; Historia arcana	
2. За строежите — превод и бележки от Д. Дечев	154—178
De aedificiis	
6. Агатий Миринейски — увод, превод и бележки от В. Бешевлиев (откъси 1, 2, 4, 5, 6, 7 и 8 на стр. 180—182 са преведени и коментирани от В. Тъпкова-Заимова)	179—204
Agathias Myrinensis	
7. Йоан Малала — увод, превод и бележки от Г. Цанкова-Петкова	205—218
Ioannes Malalas	
8. Теофан Византийски — увод, превод и бележки от В. Бешевлиев	217—218
Theophanes Byzantius	
9. Менандър — увод, превод и бележки от В. Бешевлиев (откъс 25 от стр. 256—257 е преведен от В. Тъпкова-Заимова)	219—257
Menander	
10. Йоан Епифанийски — увод, превод и бележки от Г. Цанкова-Петкова	258
Ioannes Epiphaneus	
11. Евагрий Схоластик — увод, превод и бележки от В. Тъпкова-Заимова	259—271
Evagrius Scholasticus	
12. Псевдомаврикий — увод, превод и бележки от Г. Цанкова-Петкова	272—290
Pseudomauricius	
13. Теофилакт Симоката — увод и превод от В. Бешевлиев (откъс 5 на стр. 311 е преведен от В. Тъпкова-Заимова)	291—356
Theophylactus Simocatta	
Показалец — съставили Л. Йончев и П. Тивчев	357—373
Index nominum et rerum	
Съкращения — съставили Л. Йончев и П. Тивчев	374
Abbreviationes	
Използувана литература — съставили Л. Йончев и П. Тивчев	375—378
Index librorum adhibitorum	

ИЗВОРИ ЗА БЪЛГАРСКАТА ИСТОРИЯ
ТОМ III

*

Технически редактор: П. Д и м и т р о в
Коректор: Г. Б а т а к л и е в
Печатни коли 47,50 Издателски коли 39,43
Формат : 59,84 8 Тираж : 800

ЛГ—II—6—1959

Дадена за набор на 4. II. 1958 г. Излязла от печат на 30. V. 1959
Книжно тяло : 45·35лв. Подвързия 3·50 лв.

Цена 48·85 лв.

*

Набрана и отпечатана в печатницата на Българската академия на науките
София — ул. Ив. Вазов 13
Поръчка № 3|1959

